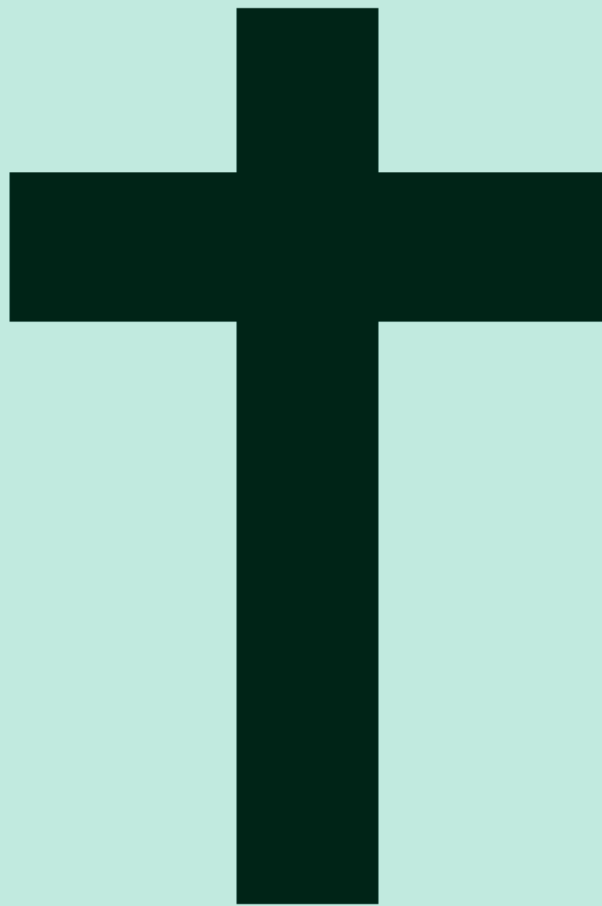

Rau Ke Maro

The New Testament in the Arop dialect of the Arop-Lokep
language of Papua New Guinea

Rau Ke Maro

The New Testament in the Arop dialect of the Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long Niugini

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.

For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 4 Mar 2019 from source files dated 20 Jul 2017
6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2

Contents

.....	1
Matiu	3
Maka	66
Luka	105
Yowan	172
Aposol	217
Rom	280
1 Korin	310
2 Korin	336
Galesia	354
Epeses	363
Pilipai	373
Kolosi	380
1 Tesalonaika	387
2 Tesalonaika	393
1 Timoti	396
2 Timoti	405
Titi	411
Pilimon	415
Ibru	417
Yemis	440
1 Pita	448
2 Pita	457
1 Yowan	462
2 Yowan	468
3 Yowan	469
Yut	470
Paposingi Betanga	472

Rau Ke Maro
 The New Testament into the Arop dialect of the Arop-Lokep
 language of Papua New Guinea
 [apr]

()

Rau Ke Maro
 The New Testament into the Arop dialect of the Arop-Lokep language of Papua New
 Guinea
 [apr]

Translation by
 © 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

First edition
 Published: 2013, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc., Orlando, FL 35862-8200 USA
 ([http: www.Wycliffe.org](http://www.Wycliffe.org))

www.ScriptureEarth.org

© 2015, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.
 This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons
 license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
[http: creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0)

Your are free to share — copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations
 from this work, provided that you include the above copyright information under
 the following conditions:

- Attribution. You must attribute the work to the author (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- Noncommercial. You do not sell this work for profit.
- No Derivative Works. You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work. Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

Table of Contents

page

Betanga Yo Ipa Muku Nga

Am nga amwete lo ponana kiam pang Maro ye betanga ki. Ngan ya in ikap betanga ki tina ngan paidi be ipaposo lono yo mai le mai san paidi i. Inbe iwete nin paidi ye urata yo natunu Yesu Kirisi iyeii i, a be nen ngan taye ben di tooltool ki, inbe takaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. Nen le ampatarau pang Maro be iyei urata dook mata pang di tooltool yo tikinkat betanga tina nga, ngan atu atu le imot. Moolmool!

Urata Ke Tarkilanga Tina Yo Iken Ye Rau I Nga

(*) Tarkilanga ke betanga kapala yo ikata suanga ye betanga ke Maro a iken ye rau i nga: Ngan kanpitiki in tarkilanga ke ni yo betanga tina ngan iken ye i. Ngan nen le kumata be kumata kanpitiki nga, ngan matam pang ye rau raunu tani in kene

ke lopo ye kinkatingi ke arono, inbe ye ni yo kanpitiki iken ye i. Ngan ole iwete pong ye ni nangai yo betanga tina ngan iken ye nga, ngan ye Poonoo koodi, inbe ye (Tok Pisin) lapau.

(a) Tarkilanga ke betanga kapala yo be ipagalanga betanga nga: Ngan wodenge mitiap yo iken ke ete ye arono yo wodenge tani in iken ye i, in tarkilanga ke ni yo betanga tina ngan iken ye i. Ngan nen le kumata be kumata wodenge mitiap yo nen ngan pombe ye arono atu nga, ngan matam pang ye rau raunu tani in kene ke lopo ye kinkatingi ke arono, inbe ye ni yo wodenge mitiap tani in iken ye i. Ngan ole iwete nin betanga kapala yo be ipagalanga betanga tina nga.

Betanga yo iken betanga kutono parmana nga: Ngan betanga ke Rau ke Maro yo iken betanga kutono parmana nga, ngan iwete nin ni nangai yo betanga gaongo leu nen iken ye nga. Nen le ye betanga yo iken betanga kutono parmana dawa ben yo pombe ye Maka 1:1 in nga, ngan iwete nin ni kapala mulu yo betanga dawa ben nen iken ye nga.

Yowan Ikarata Dada Pang Yesu

(Matiu 3:1-12; Luka 3:1-18; Yowan 1:19-28)

Lo Ponana

Amwete lo ponana kiam pang Maro ye di tooltool le imot ke motmot Poonoo yo tigaua lodi inbe tilonam ye urata le pataraungu kidi a le rau yo amportaki i, in pombe dook mata nga. Ngan nen le tayeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye!

English Preface

Rau ke Maro is a translation of the New Testament into the Arop dialect of the Arop-Lokep language of Papua New Guinea. The speakers of the Arop dialect live on Long Island in the Rai Coast District of Madang Province. Their number is approximately 3,000.

Explanations about the cross references, footnotes, and parallel passages are given in the vernacular preface above.

Thanks be to God for the prayers and gifts of His people which have helped to make this translation possible.

© 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

MATIU

Bingi Dook Mata Yo Matiu Iwode I

*Di Sasa Ke Yesu
(Luka 3:23-38)*

¹ Nga be tapiti rara ke Yesu Kirisi nga, ngan Yesu tani, in sasa ke Dawiti, inbe Dawiti in sasa ke Apram.

² Ngan rara tani in be tapiti le ipa ye Apram a ise nga, ngan nen. Apram ikere ngan le natunu la Esaka i.

Inbe Esaka in Yakop tamana.

Inbe Yakop in Yuda iye di toonoo le taini tamadi.

³ Inbe Yuda tani in Peres iye Sarra yo tinadi Tamar nga, ngan tamadi.

Inbe Peres in Ebron tamana.

Inbe Ebron in Ram tamana. ⁴ Inbe Ram in Aminadap tamana.

Inbe Aminadap in Nason tamana.

Inbe Nason in Salmon tamana. ⁵ Inbe Salmon tani, in Boas yo tinana Reap i, in tamana.

Inbe Boas in Obet yo tinana Rutu i, in tamana.

Inbe Obet in Yesi tamana.

⁶ Inbe Yesi in Dawiti yo iyei tool kuto mai pang tana kidi Isrel le imot i, in tamana.

Inbe Dawiti tani in Solomon tamana. Ngan Solomon tinana in muku ngan Uria rimana.

⁷ Inbe Solomon in Reoboam tamana.

Inbe Reoboam in Abia tamana.

Inbe Abia in Asa tamana. ⁸ Inbe Asa in Yeosapet tamana.

Inbe Yeosapet in Yeoram tamana.

Inbe Yeoram in Usia tamana.

⁹ Inbe Usia in Yotam tamana.

Inbe Yotam in As tamana.

Inbe As in Isikia tamana.

¹⁰ Inbe Isikia in Manase tamana.

Inbe Manase in Amon tamana.

Inbe Amon in Yosaia tamana.

¹¹ Inbe Yosaia in Yekonia* iye di taini tamadi. Ngan ye kene tani in di Babilon tikap di Yuda tina a la titar di ye tana yo kidi i.

¹² Inbe ye kene yo di Babilon tikap di Yuda tina a la titar di ye tana kidi nga, motong la Yekonia tani in iyei Seltiel tamana nga.

Inbe Seltiel in Serubabel tamana.

¹³ Inbe Serubabel in Abiut tamana.

Inbe Abiut in Eliakim tamana.

Inbe Eliakim in Asor tamana.

¹⁴ Inbe Asor in Sadok tamana.

Inbe Sadok in Akim tamana.

Inbe Akim in Iliut tamana.

¹⁵ Inbe Iliut in Iliesa tamana.

Inbe Iliesa in Matan tamana.

Inbe Matan in Yakop tamana.

¹⁶ Inbe Yakop in Yosep tamana. Ngan Yosep tani in iyooloo Madia yo ipasuiu Yesu a tiweta ye Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

¹⁷ Le rara tani in be tapiti a ipa ye Apram le ise ye Dawiti nga, ngan pudi sangaul be balana pai. Lo ngan be imadit ye Dawiti le ise ye kene yo di Babilon tikap di Yuda la titar di ye tana kidi nga, ngan di rara tina ngan pudi sangaul be balana pai. Lo ngan be imadit

* 1:11 Ye rau kapala ngan tiwete ene ye Yeiakin.

mulu ye kene yo tiyepes Babilon ye in le ise ye lal yo Kirisi pombe in nga, ngan di rara tina ngan pudi sangaul be balana pai lapau.

Madia Ipasuiu Yesu

(Luka 2:1-7)

¹⁸ Gasanga ke Yesu Kirisi yo tinana ipasuiu i, in ipa nen. Tinana yo Madia in titarkala pang Yosep be iyooloo, bong yaru tigaua tiao, inbe tikamata Madia tani in kapono ye kase yo Maro Amunu Silene ikauu panga i. ¹⁹ Ngan nintooroo yo Yosep i, in tool noonoonoo, le lono be iwetewete Madia la mallangana a ipammoo la di tooltool le imot matadi tiap. Bong lon kaua urata be ole ipas le isukraii mos leu le ikino sollono.

²⁰ Bong tina yo lon kaua urata nen nga, le mooloo tiap inbe bangabangana ke Tool Mai atu isi pombe pang ye, ye mianga ki a iwete panga. Iyei ne, “Yosep, ong in Dawiti natunu. Kin kutattadai a lom kap gogo dada belebele leu ye yo be kouo Madia a kuyooloo, ngan be, yesoo kase yo kapono ye i, in Maro Amunu Silene la ikauu panga i. ²¹ Le ole ipasuiu natunu tamoto, lo ngan be kusu ene ye Yesu,† yesoo ya la be ole ipamulu di tooltool ki ye noonoo kidi yo be igarung di i.”

²² Ngan so le imot yo pombe nga, ngan iyeie betanga ke Tool Mai yo muku ngan iweta pang Maro koonoo a iweta in le kanono pombe moolmool. ²³ Ngan betanga tani in nen, “Garup atu yo iye tamoto sa tipa pitiao i, in ole kapono a ipasuiu natunu tamoto, lo ngan be tisua ye Imanuel.”☆ Ngan betanga tani yo Imanuel i, in punu ben, “Maro iyepe yidi.”

²⁴ Yosep imi nen, le kene yo imadit ye in nga, ngan le iyei ben tina yo bangabangana ke Tool Mai iwete panga nga. Le ila la ikaua Madia tani a iyooloo, a iyei rimana. ²⁵ Bong kene yo iyooloo ye in nga, ngan le yaru tipa le tiken touo pitiaap le lo Madia ipasuiu natunu tamoto tani. Motong la Yosep isua ye Yesu nga.

2

Di Tooltool Yo Lodi Kaua Urata Ye Di Kanpitiki Nga, Ngan Tila Tikamata Yesu

¹ Ye kene yo Madia ipasuiu Yesu ye malala mai tiap Betlem ye tana mai ke Yudia ye in nga, ngan Erot iyei tool kuto mai pang tana mai yo Yudia i. Inbe ye kene tani in di tooltool ke be tikamata kanpitiki ngan lodi kaua urata ye nga, ngan pattu ke ni yo ke ipa ye a ise i, ngan tilo pang Yerusalem ² lo tipa a titortor di tooltool nen. Tiyei ne, “Ai, kase mai tiap yo tinana ipasuiu a be iyei tool kuto mai pang di Yuda i, in iyepe ngai? Am nga amkamata kanpitiki iyei ben tarkilanga ki ye ni yo ke ipa ye a ise i, ngan nanga la amse be se amsung panga nga.”

³ Tiwete betanga nen, le di tooltool pattu la tillaikoo pang Erot yo tool kuto mai i, in a ilongo, ngan le lon gurrungu le dook tiap yege. Inbe di tooltool ke Yerusalem yo tilongo betanga tani nga, ngan di le imot lodi gurrungu ye lapau. ⁴ Ngan tina Erot ilongo betanga nen, le nga ikui di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan man tigaua. Motong la itor di nen, “Ai, ni yo Kirisi tinana ipasuiu ye i, in ngai?” ⁵ Ngan tiraua betanga ki nen, “Ole tinana ipasuiu Betlem ye tana mai ke Yudia, yesoo muku ngan Maro koonoo iwodo betanga nen ilo ye rau ngan iwete nen,

⁶ ‘Ang di tooltool ke Betlem yo kayepe ye tana mai kidi Yuda nga,
ngan malala kiang o ke be ipa mur mata ye di malala kapala
yo edi maimai pang tana mai kidi Yuda, ngan tiap,
yesoo tool yo be matan kala di tooltool kiau ke Isrel i,
in ole pombe ye malala kiang.’ ”☆

⁷ Tiwete pang Erot nen, motong la ikui di tooltool yo ke be tikamata kanpitiki ngan lodi kaua urata ye nga, ngan sollono be man iye di leu tigaua, inbe itor panin di ye soo lal moolmool yo kanpitiki pombe ye i. ⁸ Itor panin di a imot, motong la iwanga di be tila pang Betlem nga. Inbe iwete pang di nen, “Kala ngan kasere kase in dook le le kapuske.

† 1:21 Yesu ene in ye Ibru koodi ngan tiweta ye Yesua. Inbe betanga tani in punu nen, tool mai yo be ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ☆ 1:23 Esai 7:14 ☆ 2:6 Mika 5:2

Le be kapuske nga, ngan palbe leu be man kawete pau a nen ngan au lapau la akamata, a asung panga.”

⁹ Ngan di tooltool yo lodi kaua urata ye di kanpitiki nga, ngan tilongo betanga ke Erot a imot, motong la tiyege sila iyepe, inbe tipa mulu. Ngan le tikamata kanpitiki tani yo tikamata muku i, inbe titoo titoo le la tukbe ke ete le iken ye ni tani yo kase iyepe ye i. ¹⁰ Ye kene tani, in di tooltool tina ngan tikamata kanpitiki tani yo la tukbe nga, le lodi ponana mai san. ¹¹ Motong la tilo rumu lono a lo tikamata kase tani iye tinana Madia, motong tigun turudi le du damodi toko tana, inbe tisung panga. Motong la tipolo lulu kidi a tikap so dook mata panga; so ben pat dook mata yo ene gol i, inbe so dook mata san yo tarungu lo ye ei ngan kutana ikini dook mata i, inbe so ke saliningi kini ki dook mata san yo tiwete ene ye mir i. ¹² Le nga tiyepe a nga tiken, ngan timi be Maro iwete pang di nen, be timulu a tila pang ye Erot be. Ngan la le titoo dada san a timulu a tidu pang ni kidi nga.

Yosep Iye Madia Tikoo Pang Isip

¹³ Di tooltool tina ngan timulu a tidu, motong la bong a Yosep iken, ngan ikamata bangabangana ke Tool Mai ye mianga ki. Ngan bangabangana tani in iwete panga nen, “Yosep, kumadit a kouo kase in iye tinana a kakoo a kala pang tana mai Isip la kayepe nango le lo awete pong mulu ngan, yesoo Erot ni ngo ikapye be isere kase i le ipuske nga, ngan ole iraumate a imata.”

¹⁴ Yosep tani in imi nen, le nga imadit tina le ikaua Madia iye natunu bong a tikoo pang Isip, ¹⁵ a la tiyepe tiyepe le lo Erot tani in imata. Ngan nen le betanga yo Maro koonoo iwete nga, ngan kanono pombe moolmool. Muku ngan Maro koonoo tani in iwete nen, “Natuk tamoto iyepe Isip, le akiuu ngan la le iyege Isip a iman nga.”[☆]

¹⁶ Erot itar tinini ngan tool sa mala be pombe pang ye a iwete panga tiap. Le nga lon tar nen, be di tooltool tina yo ke be lodi kaua urata ye kanpitiki nga, ngan o tillungu, le katen malmal dook tiap. Motong la iman tina le iwanga di tooltool ki ke patokongo be la tiraumatamata di kakase tamoto ke Betlem inbe di kakase tamoto kapala yo tiyepe potai pang Betlem yo rai kidi ru inbe isi pang lopo nga, ngan le imot. Yesoo, lal yo Yesu tinana ipasuu ye i, in ikauu ye di tooltool yo lodi kaua urata ye kanpitiki, ngan oo. ¹⁷ Ngan nen le betanga yo Maro koonoo Yedimia iweta i, in kanono pombe moolmool. ¹⁸ Yedimia tani in iwete nen, “Tilongo tool atu itang meneng malala Rama ni, ngan itang le itang katkat dook tiap yege.

Rakele la itang ye di natunu i,
bong be tilele, ngan ilongo kidi tiap,
yesoo di natunu tina ngan timmata a imot oo.”[☆]

Yosep Iye Madia Timulu Pang Nasaret

¹⁹ Yosep iye Madia tiyepe Isip le lo Erot imata, motong la bong atu ngan Yosep iken ngan imi be bangabangana ke Tool Mai atu iwete panga nen. ²⁰ Iyei ne, “Yosep, kumadit a kouo Madia iye natunu a kamulu pang ye tana kidi Isrel, yesoo di tooltool yo lodi be tiraumata kase i nga, ngan timmata oo.”

²¹ Motong la Yosep imadit tina ngan le ikaua Madia iye natunu a timulu a tila pang ye tana kidi Isrel. ²² Bong ngan Yosep ilongo be Erot natunu Akilus in iloni a iyei tool kuto mai pang tana mai Yudia. Le nga Yosep itattadai be imulu pang ni nga. Le ye mianga ki san mulu, ngan bangabangana ke Tool Mai iwete panga be ila pang ni be, bong be idik a ila pang ye tana mai san yo Galili i. ²³ Ngan tina ila nga, ngan le la iyepe ye malala atu yo ene Nasaret i. Ngan le iyeie betanga kidi Maro koonoo yo tiweta in le kanono pombe moolmool. Ngan betanga tani in iwete nen, “Ole tiweta be ya in tool ke Nasaret.”

[☆] 2:15 Osea 11:1   [☆] 2:18 Yedimia 31:15

*Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Ikarata Dada Pang Tool Mai**(Maka 1:1-8; Luka 3:1-18; Yowan 1:19-28)*

¹ Ke kapala iman a ila, motong la ye ke atu in ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in ipa le la pombe ye ni sorrakene atu ke tana mai Yudia, inbe iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool. ² Ngan iwete pang di nen, “Kaportak lomim, yesoo ole mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.”

³ Yowan tani, in mukot ngan Maro koonoo yo Esai i, in iwetewete ye nen, “Ole kalongo tool atu kalngana ye ni sorrakene,

in iwete le koonoo maimai nen,

‘Kakarata dada pang Tool Mai,

inbe kayeii le tarantatu panga be ipa ye.’”[☆]

⁴ Yowan tani in sousoungu ki ngan tikarata ye asara ke solanga burum yo ene kamel in bulbulini. Inbe iwittoo galini ye bittoongoo ki yo tikarata ye asara kulini i. E kaningi ki yo ikan nga, ngan ikan sis inbe iyin bagil surunu. ⁵ Ye kene tani in di tooltool yo tipa pang ye nga, ngan kapala tipa ke Yerusalem, inbe ke malala maimai tiap ke Yudia nga le imot. Inbe di tooltool ke malala kapala le imot yo iken potai pang ye ran Yodan, ngan di lapau la timan pang ye nga. ⁶ Di tooltool tina timan, motong la titulu lodi panga ye noonoo kidi, inbe irriu di ye ran Yodan.

⁷ Bong yeisa be Yowan ikamata di tooltool ke budanga ru yo tiwete edi ye di Paresi* le di Sedusi,[†] ngan alunu timan pang ye a be man irriu di, motong la iwete pang di nen, “Ai, ang ngan ben moto dook tiap di natunu! Sei iwete be kayei nen ngan ole kasuru kate malmal ke Maro yo be pang dama ni ngan pombe i? ⁸ Kumata le be kaportak lomim moolmool nga, ngan ole tikamatang ye dada kiang yo kayei nga ben ang ngan kaportak lomim moolmool. ⁹ Inbe kin lomim tar be ang ngan tamamim la Apram i, a be nen ngan Maro igarungang tiap, ngan be. Awete pang nen, Maro ke be iportak di pat nga le tiyei ben Apram di natunu. ¹⁰ Ngan matau nain la iken kai punu in. Ngan la kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook mata ngan tiap nga, ngan ole Maro itarakat di a ikatte di lo ei lono.

¹¹ “Ang di tooltool yo kaportak lomim nga, ngan au i arriu ang ye ran leu. Bong tool yo be itoo au a isi i, in gurana ki mai san le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke be aloni ben poranga ki a akap loningi ke kene a ade in tiap. Ngan tool tani in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene ipa ye ei. ¹² Ya in yoo ke pitiningi in iken ye baene, le ole itaurai dingding patunu ke kaningi le igaun yo kanono ngan ilo ye para ki, inbe kulini ngan idaun di ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.”

*Yowan Irriui Yesu**(Maka 1:9-11; Luka 3:21-22)*

¹³ Ye kene tani yo Yowan irriu di tooltool ye in nga, ngan Yesu ipa ke Galili a iman pang ran Yodan be man Yowan irriuu lapau. ¹⁴ Bong Yowan ikapye be ilele Yesu a iyei nen be. Le nga iwete panga nen, “Ai, au i la ke be kurriu au i. E nga yelei be kuman pang yau be man arriu ong nga?”

¹⁵ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Lom leu, inbe kuyei urata i nookoot nga, yesoo nga dook mata be aru tayei nen, a be nen ngan tatoo dada dook mata noonoonoo le imot yo Maro lono panga nga.” Ngan nen le Yowan ipas le itoo leu.

¹⁶ Yowan irriuu a imot, motong Yesu imulu ke ran lono a ise pang ete, ngan pattu leu be lang katene koon panganga, inbe ikamata Maro Amunu Silene iro a isi pang ye ben bal utu be si iwot ye. ¹⁷ Inbe iye di tooltool tina tilongo tool atu kalngana iwetewete ke

[☆] 3:3 Esai 40:3   ^{*} 3:7 Di tooltool yo tiwete di ye di Paresi nga, ngan di tooltool yo titoo ger ke Mose le tipamede inbe matadi kala di tooltool ye nga.   [†] 3:7 Di tooltool yo tiwete di ye di Sedusi nga, ngan di maimai kidi Yuda pattu yo tiwete be di tooltool timmata nga, ngan o ke be timadit mulu tiap.

malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, “Tool in au natuk. Au i lok panga mai san, inbe lok ponana ye.”

4

Satan Itouo Yesu (Maka 1:12-13; Luka 4:1-13)

¹ Motong la Maro Amunu Silene ipasongosongo Yesu be ila pang ye ni sorrakene atu, a be nen ngan la tool kuto mai kidi so sadu itoua.* ² Ngan la Yesu ya taleu iyepe ye ni tani nga, ngan isapariuu le ikan so tiap ye ke le bong sangaul pai le pitolo welewele. ³ Motong la tool dook tiap ke touanga i, in man pombe pang ye a iwete panga nen, “Ai, be ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kuwete a pat nga tiportak le tiyei porong a kon.”

⁴ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Porong leu la be itoko di tooltool ye yepongo kidi, in tiap, bong betanga le imot yo ipa ye Maro koonoo nga, ngan la itoko di tooltool ye yepongo kidi nga.’[☆]”

⁵ Motong la tool kuto mai kidi so sadu tani in ikaua Yesu a yaru tilo ye malala mison ke Maro yo Yerusalem i, a lo ipatokode le ikodo bareme mai ke sungunu pono meneng ete ni, inbe iwete panga nen. Iyei ne, ⁶ “Be ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kupas le kudu tana ni, yesoo Rau ke Maro iwete nen, ‘Ole iwanga di bangabangana ki pong a tisipong ye baedi, a be nen ngan pat isolo kem katene be.’[☆]”

⁷ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete lapau nen, ‘Kin kutouo Maro yo Tool Mai kiong, in be.’[☆]”

⁸ Motong la tool kuto mai kidi so sadu tani in ikaua Yesu mulu a yaru tilo kawal kutono meneng ete ni, a lo ipatnai malala le so matana matana ke tana mai i le imot yo dook mata nga, ngan panga. ⁹ Motong la iwete panga nen, “Kumata be kugun turum le du damom toko tana, inbe kusung pau nga, ngan ole akap so nga le imot pong.”

¹⁰ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Satan, kukoo yau! Yesoo, Rau ke Maro iwete nen, ‘Kusung pang Maro yo Tool Mai kiong i, inbe kuraua panga ya taleu.’[☆]”

¹¹ Yesu iwete nen pang tool kuto mai kidi so sadu tani a ikoo ye, motong la di bangabangana ke Maro tisi a si tiloni.

Yesu Ipamaditi Urata Ki Tana Mai Galili (Maka 1:14-15; Luka 4:14-15)

¹² Ye kene yo Yesu ilongo bingi ke Yowan yo titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye in nga, le nga imulu a ilo pang tana mai Galili. ¹³ Ilo, ngan le iyege malala Nasaret, inbe la iyepe ye malala mai yo ene Kapenam i. Ngan malala mai Kapenam tani in iken potai pang ye ran Galili gigini, ye tana ke di rara kidi Sebulen le Naptali. ¹⁴ Ngan ye dada tani yo Yesu iyei nen i, in le iyeie betanga ke Maro koonoo Esai yo iweta in le kanono pombe. Ngan Esai tani in iyei ne,

¹⁵ “Ang di rara ke Sebulen le Naptali nga kalongo.

Ang ngan di tooltool yo kayepe pang ke tiek du nga,

inbe ang ngan di tooltool yo kayepe potai pang ye ran Yodan koonoo kapala nga,

inbe ang ngan di tooltool yo kayepe ye tana mai Galili ye ni yo di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda tiap ngan tiyepe ye i.

¹⁶ Di tooltool kiang yo tiyepe todo lono nga, ngan tikamata sul maiyoko.

Inbe di tooltool kiang yo todo mai ke matenge iduk di nga, ngan sul tani in ilangarai di lapau.”[☆]

¹⁷ Ye kene tani in Yesu ipamaditi urata ki ke be iwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool. Ngan le iwete pang di nen, “Kaportak lomim, yesoo mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.”

* 4:1 Ngan tool kuto mai kidi so sadu tani, in la Satan i. ☆ 4:4 Ger 8:3 ☆ 4:6 Rau ke Woungu 91:11-12 ☆ 4:7 Ger 6:16 ☆ 4:10 Ger 6:13 ☆ 4:16 Esai 9:1-2

Yesu Ikiu Di Tooltool Pai Ke Yoosoongoo
(Maka 1:16-20; Luka 5:1-11)

¹⁸ Motong la Yesu ipelele ran koonoo Galili a ila, ngan ikamata di tooltool ru, yaru ngan taidi le toodi. Ngan atu, in ene la Simon i, inbe tiwete ene san ye Pita, in iye taini yo Antares i. Yaru ngan tikatte pu kidi du ran lono a be tikap i ye, yesoo di ngan tiyei urata ye kaungu i be tiyawar a tikap pat ye. ¹⁹ Bong ngan Yesu ipuske di nga, le nga iwete pang di nen, “Suru nga, kaman katoo au. Ang ngan di tooltool ke kaungu i, bong ole apatomonai ang ye urata ke kaungu di tooltool.” ²⁰ Yeisa be iwete pang di nen, ngan le pattu leu, inbe yaru tiyege pu kidi sila ikino, inbe titoo a tiye tila.

²¹ Yesu iye di suru tina ngan tipa kasin a tila, inbe ikamata di tooltool ru mulu, ngan taidi le toodi lapau. Di tooltool ru tina, ngan atu ene la Yemis yo Sebedi natunu i, in iye taini Yowan. Di ngan tiye tamadi Sebedi tiyepe ookoo pono kidi a tika-rata pu kidi, inbe Yesu ikamata di le nga koonoo pang di be titoo lapau. ²² Yeisa be yaru tilongo tina yo koonoo pang di nga, ngan le pattu leu, inbe tiyege tamadi sila iyepe ye ookoo kidi tani, inbe yaru timadit a titoo Yesu a tila.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga
(Luka 6:17-19)

²³ Yesu ila ipa ye malala kapala ke tana mai Galili in le imot a ipatomonai di tooltool ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, inbe iwetewete bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Inbe ikarata di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu. ²⁴ Ngan ye urata tina yo Yesu iyei nen nga, ngan bingi ki idada a iwakaia tana mai Siria in le imot a tilonga, le nga tikap di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di ngan pang ye Yesu a be man iyei di le tinidi dook mata mulu. Le nga di tooltool yo tinidi massingi mai mata nga, inbe di tooltool yo so sadi idiwidiwi di nga, inbe di tooltool yo matadi taltalai ngan timol du tana a titangarur nga, inbe di tooltool yo tikap rama nga, ngan timan pang ye Yesu, inbe iyei di le tinidi dook mata mulu. ²⁵ Ngan tina tilongo bingi ke Yesu yo iyei urata nen nga, le nga di tooltool alunu le alunu san tipa ke Galili, inbe ke Dekapolis,[†] inbe ke Yerusalem le tana mai Yudia, inbe di tooltool kapala tipa ke malala le imot yo iken ke ran Yodan koonoo kapala nga, ngan di le imot la tipa a titoo Yesu nga.

5

Yesu Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Kawal Madini
(Luka 6:20-23)

¹ Yesu ikamata di tooltool alunu tina timan pang ye nga, le nga ilo ye kawal atu madini a lo iwur, inbe di galiunu timan pang ye. ² Motong la imadit a be ipatomonai di, ngan le iwete nen,

³ “Di tooltool yo lodi galanga ben di ngan ballingadi tiap ye so ke Maro nga, ngan lodi ponana,

yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a matan kala di.

⁴ Inbe di tooltool yo lodi modoko nga, ngan lodi ponana,

yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a ipamede di.

⁵ Inbe di tooltool yo pallongadi nga, ngan lodi ponana,

yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a ikaua tana mai i le imot pang di.

⁶ Inbe di tooltool yo pitolo di le moorook di ye dada dook mata noonoonoo ke Maro nga, ngan lodi ponana,

yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a ipapon di ye.

⁷ Inbe di tooltool yo lodi mulumulu ye di tooltool kapala a tiyei dada dook mata pang di nga, ngan lodi ponana,

yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a lon mulumulu ye di lapau.

[†] 4:25 Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

- ⁸ Inbe di tooltool yo lodi iken galangana nga, ngan lodi ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di le tikamata matana.
- ⁹ Inbe di tooltool ke karatanga di tooltool kapala lodi a be tiyepe ye lo silene nga, ngan lodi ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di, inbe ole tikiu di be di ngan ya di natunu.
- ¹⁰ Inbe di tooltool yo di tooltool kapala tikap malmal pang di a tigarung di ye yo titoo dada dook mata noonoonoo ke Maro nga, ngan lodi ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a matan kala di.
- ¹¹ “Inbe ang di tooltool yo di tooltool kapala lodi dook tiap pang a tingelera ang inbe tigarungang a tisopo koodi pang ye betanga doko ye yo katoo au nga, ngan lomim ponana, yesoo Maro ole iyei dada dook mata pang. ¹² Bong be tiyei urata nen pang nga, ngan lomim ponana a kayoro, yesoo balingi ke urata kootoonoo kiang la inamang a iken ye malala ke Maro ngo. Ngan dada dook tiap kidi yo nen nga, ngan la muku ngan tiyei pang di Maro koonoo nga.

Tiek Inbe Sul

(Maka 9:50; Luka 14:34-35)

¹³ “Ang ngan kayei ben tiek pang di tooltool ke tana mai i le imot. Bong kumata be tiek tani in gurana ki imot nga, ngan ole kayeie tiek tani in belei be iyei tiek mulu nga? Tiek yo nen i, in dook tiap oo, le ke be tayeie so sa mulu ye tiap. Le be nen ngan takatte du tana pono a be nen ngan di tooltool tiyirtoo ye kedi.

¹⁴ “Inbe ang ngan kayei ben sul pang di tooltool ke tana mai i le imot. Le matamin too dook ngan, kumata le malala mai sa be iken kawal kutono nga, ngan o ke be itarkoo tiap.

¹⁵ Inbe di tooltool ke be tilanga sul ngan tipatudu ye bor tiap. Bong ole tipawoti lo ete a ikan le ilangaraia rumu lono, a be nen ngan di tooltool tikamata ni ye. ¹⁶ Le gaongo leu, ang nga kayepe ben sul yo ilangaraia ni i, a be nen ngan di tooltool ole tikamata dada dook mata kiang yo kayei nga, inbe tiyitmaka Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in ene. Betanga Ke Ger Ke Maro ¹⁷ “Kin lomim tarau be au asi nga be si agarung ger ke Maro too betanga yo kidi Maro koonoo, ngan be. Au i asi nga be agarung tiap, bong asi be si ayei betanga tina ngan a kanono pombe le imot. ¹⁸ Awete pang moolmool nen, betanga yo iken ye ger ke Maro ngan o ke be kasin pa be ilene, ngan tiap. Ole iken nen le imot le ipa ye wodenge ki yo maimai tiap nga, le ilo ye lal yo be lang le tana imot ye i. Le betanga tina le imot yo iken ye ger ke Maro nga, ngan ole kanono pombe le imot. ¹⁹ Ngan nen le kumata be tooltool sa iwala murini pang betanga mai tiap atu yo iken ye ger ke Maro nga, too ipatomonai di tooltool kapala be tiyei dada gaongo nen i, in ole ene mai tiap ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. Bong sei tool yo itoo ger le betanga tina ke Mose nga le imot, inbe ipatomonai di tooltool ye a be titoo i, in ole ene mai ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ²⁰ Awete pobe pang nen, kumata le dada kiang yo kayei nga be itoo dada dook mata noonoonoo ke Maro le illos dada kidi Paresi le di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan tiap nga, ngan o ke be lo kagaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, ngan tiap yege. Yesu Iwete Ye Dada Ke Raumatenge Di Tooltool ²¹ “Ang nga kalongo betanga yo muku ngan tiweta pang di sasa kiidi, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Kin karaumata di tooltool be. ²² Kumata le tool sa be iraumata tool atu nga, ngan ole tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga a ikap masngana ye dada ki tani yo iyeii i.’ ²² Bong nga be awete pang nen, kumata le tool sa be katen malmal pang ene atu nga, ngan ole tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga a ikap masngana ye dada ki tani. E le kumata tool sa be iwete pang ene be ya in tool dook tiap nga, ngan ole tikauu lo ye di tooltool kuto maimai ke karatanga betanga. Bong kumata le tool sa be iwete pang ene be ya in tool kapakapa nga, ngan kin ikawai ye dook, ole nen ngan Maro ikatte du iyepe ye malala ke masngana yo ei ikan ye le taukan motingi i.

☆ 5:21 Pamulenge 20:13; Ger 5:17

²³ “Ngan la kumata be kop so ke paroranga pang ni ke paroranga so, inbe lom tutu urata dook tiap yo muku ngan kuyei pang em a katen malmal pong nga, ²⁴ ngan kutar so kiong tina sila dama ke ni ke paroranga so in. Inbe kulkulunu ngan ole kumulu le la kuye em tani in kakarata betanga le dook ngan, lo ngan be kumulu man kuyei paroranga ye so tina ngan pang Maro. ²⁵ “Inbe kumata le tool atu lono be ikau ong pang ye ni ke karatanga betanga le angru kapa dada go nga, ngan palbe be angru kakarata betanga tani in dada le imot. Kumata be tiap nga, ngan ole em tani in ikau ong lo ye di tooltool maimai ke karatanga betanga a titarong kula ye di bianga baedi, a be nen ngan di bianga titarong lo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. ²⁶ Awete pong moolmool nen, taukam dada yo be kupas a kusi tana ye i. Bong ole kuyepe so rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono, le lo kuyimi porai pat pi yo titar pong be kuyimi rumu tani in ye nga, ngan le imot, ngan la be kusi tana nga.”

Yesu Iwete Ye Dada Ke Bauk

²⁷ “Ang nga kalongo betanga yo muku ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Kin kayei bauk be.’[☆] ²⁸ Bong nga be awete pang nen, kumata le tool atu be ikamata garup atu ngan matana gorengana ye le lon kaua urata ye be yaru tipa nga, ngan tool in ben iyeie dada dook tiap ke bauk ye garup tani in ye yo lon kaua urata ye nen nga.

²⁹ “Le kumata be matam oonoo in iyolong le be kopsap ye noonoo nga, ngan kupaii a kotte. Ngan dook mata be kuyege tinim kapala a ikino, ngan la be tinim le imot in o ke be tikatte du ye malala ke masngana tiap nga. ³⁰ Inbe kumata be baem oonoo iyolong le kopsap ye noonoo nga, ngan kusaputu a kotte. Ngan dook mata be kuyege tinim kapala a ikino, ngan la be tinim le imot in o ke be tikatte du ye malala ke masngana tiap nga.

Yesu Iwete Ye Dada Ke Parsukraingi

(Matiu 19:9; Maka 10:11-12; Luka 16:18)

³¹ “Ang nga kalongo betanga yo muku ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Kumata le tool atu lono be isukraia rimana nga, ngan ole ikaua rau yo tiwodo betanga ke parsukraingi ilo ye i, in pang rimana.’[☆] ³² Bong nga be awete pang nen, kumata be tamoto atu rimana iyei bauk tiap, inbe isukraii sokorai nga, ngan tamoto in ikapsap, yesoo iyeie garup in le ikapsap ye dada ke kerenge. Le kumata be garup tani in iyooloo tamoto san nga, ngan garup in iyei dada dook tiap ke bauk. Inbe tamoto paunu yo iyooloo garup tani yo nintooroo isukraii in nga, ngan ya in iyei dada dook tiap ke bauk lapau. Kin Kawete Moolmool Le Ete Be ³³ “Ang nga kalongo betanga yo muku ngan tiweta pang di sasa kiidi, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Be kapamede betanga ye so atu be kayeii nga, ngan kin kagarungu be. Bong kayeie so tani yo kapamede betanga pang Tool Mai ye be ole kayeii i.’[☆] ³⁴ Bong nga be awete pang nen, be kapamede betanga kiang nga, ngan kin kawete moolmool le ete be. Inbe kin kapootoo malala ke Maro ene a be kapamede betanga kiang ye be, yesoo malala ke Maro in kookoowoo ki ke burungu. ³⁵ Inbe kin kapootoo tana ene a be kapamede betanga kiang ye be, yesoo tana i la Maro itar kene lo pono i. Inbe kin kapootoo Yerusalem ene a be kapamede betanga kiang ye be, yesoo Yerusalem in malala mai ke Tool Mai yo iyei tool kuto mai pang tana mai le imot i. ³⁶ Inbe kin kapootoo kutomim a be kapamede betanga kiang ye be, yesoo ang tapmim nga taukamim gurana yo be kayeie kutomim raunu atu le ikoko too imukku ye i. ³⁷ Ngan nanga, be nen ngan kapas le kayei ne, ‘E’ ngan ‘E’ le iken leu, too be kayei ne, ‘Tiap’ ngan ‘Tiap’ le iken leu. Bong be kawete betanga san mulu le ipa ye betanga yo be kawete nga, ngan betanga yo ngan ipa ye tool dook tiap Satan.

Betanga Ke Kaungu Kootoodoo

(Luka 6:29-30)

³⁸ “Ang nga kalongo betanga yo muku ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Kumata be tool atu igarungu ene matana nga, ngan ole kakaua tool tani in kootoonoo a

☆ 5:27 Pamulenge 20:14; Ger 5:18 ☆ 5:31 Ger 24:1 ☆ 5:33 Urata ke Paroranga So 19:12; Kinkatingi 30:2; Ger 23:21

kagarungu ene tani in matana lapau. Inbe kumata be tool atu iraukata ene dongana nga, ngan kakaua tool tani in kootoonoo a karaukata ene tani in dongana lapau.’[☆] ³⁹ Bong nga be awete pang nen, kin karau kiang a kayei dada gaongo leu pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap pang, ngan be. Kumata be tool atu ipodo pangam oonoo nga, ngan kuportak le kupasanga pangam ngas pang ye. ⁴⁰ Inbe kumata be tool atu ikau ong pang ye ni ke karatanga betanga a tiwete pong be kouo sousoungu kiong yo mannipunu in panga nga, ngan be nen ngan kouo sousoungu kiong yo matolene in panga lapau. ⁴¹ Inbe kumata be tool atu iwete le koon mede ye betanga pong be kusolo burum ki a be kupa ye manga mooloo atu nga, ngan kumalum panga a angru kapa ye manga mooloo san mulu le lo iyei ben manga mooloo ru.* ⁴² Inbe kumata be tool sa itorong ye so kiong nga, ngan kouo so yo itorong ye i, in panga. E kumata le tool sa lono be ikaua so kiong sa be iyei urata ki ye lo ngan be ipamule pang yong nga, ngan kurutaii be.

Lomim Pang Di Koi Kiang Mai San
(Luka 6:27-28, 32-36)

⁴³ “Ang nga kalongo betanga yo muku ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Lomim pang di diemim mai san,[☆] inbe lomim dook tiap pang di koi kiang.’ ⁴⁴ Bong nga be awete pang nen, lomim pang di koi kiang mai san, inbe kapatarau pang Maro ye di tooltool yo tikamatang ngan katoo au a le tigarungang nga. ⁴⁵ Kumata be kayei dada nen nga, ngan ole tikamatang ben ang ngan Maro di natunu. Ngan ya in iyeie ke ki le isini ye di tooltool yo dook mata nga, inbe ye di tooltool yo dook tiap nga lapau. Inbe iyeie ki a imol pang di tooltool yo titoo dada dook mata noonoonoo ke Maro nga, inbe pang di tooltool yo titoo dada dook mata noonoonoo ki tiap, ngan lapau. ⁴⁶ Inbe kumata le be lomim mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang, ngan leu nga, ngan ole kakaua soo balingi ye urata kootoonoo kiang? Yelei, di tooltool ke sodaningi pat o tiyei dada nen tiap, too? ⁴⁷ Inbe kumata le be kawete lo ponana kiang dook mata pang di sokamim leu nga, ngan soo dada kayei le kallos di tooltool kapala ye i? Di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap ngan tiyei dada nen lapau. ⁴⁸ Ngan nanga, ole katoo dada dook mata noonoonoo le imot, dawa ben Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in itoo dada dook mata noonoonoo le imot nga.”

6

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Loningi Di Tooltool Kapala

¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Kin kakap tutang dook leu ye dada dook mata noonoonoo ke Maro yo be kayei nga. Le kin kayei la di tooltool matadi a be tikamata ngan tiyitmak emim ye, ngan be. Kumata be kayei nen nga, ngan o ke be kakaua balingi sa ye urata kootoonoo kiang ye Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in tiap.

² “Ye kene yo lomim be kakap so pang di tooltool yo timaka ye so nga, ngan kin kamaia so dawa ben tauru a kawete pang di tooltool ye so tina, ngan be. Dada yo nen i, in kidi tooltool ke kaplungunu. Di ngan lodi be tiyei nen ye rumu kidi Yuda ke gaongo, too ye ni ke yawaringi so, a be nen ngan di tooltool tiyitmak edi ye. Bong awete pang moolmool nen, di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan tikap balingi ye urata kootoonoo kidi oo. ³ Bong ye kene yo be kalon di tooltool yo timaka ye so nga, ngan kin le baemim ngas in lon galanga ye so yo be baemim oonoo iyei, ngan be, ⁴ be nen ngan katarkoo dada dook mata kiang le iken sollono. Ngan la be Tamamim yo ikamata so yo iken sollono i, in ole ikap balingi pang ye urata kootoonoo kiang nga.

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Pataraungu
(Luka 11:2-4)

[☆] 5:38 Pamulenge 21:24; Urata ke Paroranga So 24:20; Ger 19:21   * 5:41 Ye betanga yo “manga mooloo atu” le “manga mooloo ru” nga, ngan kene ki ben kilomita atu, too kilomita ru.   [☆] 5:43 Urata ke Paroranga So 19:18

⁵ “Ye kene yo be kapatarau ye in nga, ngan kin kayei ben di tooltool ke kaplungunu tiyei, ngan be. Di ngan lodi be tikodo dama kidi tooltool ye rumu kidi Yuda ke gaongo inbe ye ni ke yawaringi so, inbe tipatarau a be nen ngan di tooltool tikamata di, ngan tiyitmak edi. Bong awete pang moolmool nen, di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan tikap balingi ye urata kootoonoo kidi oo. ⁶ Bong ang nga ye kene yo be kapatarau ye in nga, ngan kalo rumu lono kiang a katiukala dada, inbe kapatarau pang Tamamim yo ke be takamata tiap i. Ngan la be Tamamim yo ikamata so yo iken sollono i, in ole ikap balingi pang ye urata kootoonoo kiang nga.

⁷ “Inbe ye kene yo be kapatarau ye in nga, ngan kin kawete gogo betanga a kayolo pataraungu ben di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap ngan tiyei, nga be. Yesoo, di ngan lodi tar be tiwete tootoo betanga nen ilo ye pataraungu kidi le mooloo, ngan la be Maro ole ilongo pataraungu kidi nga. ⁸ Le kin katoo dada kidi be, yesoo soo so yo lomim be Tamamim ilonang ye nga, ngan ya in lon galanga ye mukot, motong la katoru ye nga. ⁹ Le dada dook mata yo be kapatarau ngan katoo in nen. Kayei ne, ‘Tamamim yo kuyepe ye malala kiong ete ni, in ampatarau pong nen, be di tooltool nga le imot tiporonaia em.

¹⁰ Inbe kusi a si matam kalam am le imot, inbe di tooltool ke tana i be titoo lom dawa ben di tooltool ke malala kiong titoo lom nga.

¹¹ Inbe kaningi yo ke katai nga, ngan kop pam.

¹² Inbe kugiri noonoo kiam yo amyei nga, dawa ben am lapau amgiri noonoo kidi diemam yo tiyei pam nga.

¹³ Inbe kupasongosongam le kin amkapsap ye dada dook tiap ke touanga be, bong kou am le kupalisam ye tool dook tiap Satan.’

¹⁴ “Nen le kumata be di tooltool tiyei dada dook tiap ke noonoo pang nga, ngan kagiri noonoo kidi tina yo tiyei nga. Ngan la be Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in ole igiri noonoo kiang lapau nga. ¹⁵ Bong kumata le be kagiri noonoo kidi tooltool tiap nga, ngan Tamamim o ke be igiri noonoo kiang tiap lapau.

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Sapanga Ye Kaningi

¹⁶ “Kene yo be kasapa ye kaningi so a be kasung pang Maro ye in nga, ngan kin kayei ang le matamim mallai ben di tooltool ke kaplungunu tiyei, ngan be. Yesoo, di ngan tiyei di tapdi le matadi mallai a be tipatnai di pang di tooltool a tikamata di ngan tiyei ne, ‘Tool ni ngo ya taunu isapariuu ye kaningi so a be isung pang Maro.’ Bong awete pang moolmool nen, di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan tikap balingi ye urata kootoonoo kidi oo. ¹⁷ Bong be kusapa ye kaningi so nga, ngan kupusu matam ye ran, inbe kusalini kutom ye so ke saliningi. ¹⁸ Ngan kayei nen a be nen ngan di tooltool lodi galanga yang ye yo kasapa ye kaningi so, ngan be. Bong Tamamim yo ke be takamata tiap i, in ya taleu la be lon galanga yang i. Tamamim tani yo lon galanga ye so yo iken sollono i, in ole ikap balingi pang ye urata kootoonoo kiang.

Balingi Dook Mata Iken Ye Malala Ke Maro (Luka 12:33-34)

¹⁹ “Kin burum le balingi ke tana pono nga ikap matamim a kawinoko be. Yesoo, balingi yo ke tana pono nga, ngan rapa le piroro tigarung, inbe di tooltool ke pinnau ole tisaua koongoo le siri a lo tipinoo lapau. ²⁰ Bong dook mata ngan nen, be ang tapmim kawinoko burum le balingi yo Maro be ikap pang ye urata kootoonoo kiang nga. Yesoo, malala ke Maro yo iken ete ni, in rapa le piroro sa be tigarung so ki tiap, inbe di tooltool ke pinnau sa ke be tisaua koongoo le siri ki a lo tipinoo so ki, ngan tiap lapau. ²¹ Ngan la malala tani yo so dook mata kiang iken ye i, in ole kagaua lomim le imot pang ye lapau.

²² “Ngan matamim ngan dawa ben sul. Le kumata be matamim igalanga dook mata nga, ngan ole sul nunngana ilangaraia tinimim mai i le imot inbe kakamata ni. ²³ Bong kumata be matamim igalanga tiap nga, ngan ole todo iduku tinimim mai i le imot inbe

kakamata ni tiap. Ngan nanga, kumata le sul nunngana yo be iken lomim in todo iduku nga, ngan ole todo tani yo iken lomim i, in todo maiyoko.

²⁴ “Tool sa ke be iyei urata pang di tooltool kuto maimai ru tiap. Kumata be iyei nen nga, ngan ole lono dook mata pang atu le ilongo betanga ki a itoo, inbe lono dook tiap pang san a iwala murini panga. Le ang nga ke be kayei urata pang Maro, inbe kayei urata ke kaungu pat lapau tiap.

Kin Lomim Modoko Be

²⁵ “Le nga be awete pang nen, kin lomim modoko ye yepongo kiang ke tana i, ye so yo be kakap a kakan le kayin, nga be. Inbe kin lomim modoko ye tinimim ye so yo be kapital a itarkoo tinimim, nga be. Ngan ye Maro matana nga, ngan yepongo kiang, in so maiyoko, bong so yo be kakap a kakan, in so mai tiap. Inbe tinimim nga lapau, ngan illoso so yo be kapital a katarkoo ye nga. ²⁶ Oo, kakamata di man. Di ngan tikapki so kumu le itar kanono, lo ngan tigogo kanono, ngan tiap. Inbe di ngan ke be tire para yo be titar kaningi kidi ye nga, ngan tiap lapau, bong Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in ya la ipakan di i. Le awete pang nen, ang tooltool nga, Maro ikamatang ben ang nga kallos di man ye matana. ²⁷ Ngan nanga, be ang tina ngan atu lon modoko ye so yo be iloni ye yepongo ki ke tana i nga, ngan ole yelei, urata tani yo iyeii nen i, in ole iloni ye yepongo ki a iseke kasin pang dama a ila, too? O tiap!

²⁸ “E nga yelei a lomim modoko mai mata ye so ke lonloningi nga? Oo, kakamata di ool ke karam lono yo tisup nga. Di tapdi ngan tiyei touo urata sa be tika rata moro pang di ye, ngan tiap. ²⁹ Bong nga be awete pang ye tool kuto mai yo Solomon i. Ya in tool ballingana, le moro ki yo itar lo tinini nga, ngan dook mata san. Bong di ool tina nga, ngan moro kidi ngan dook mata le dook mata ki taunu le illos moro yo ke Solomon nga. ³⁰ Atoo, ang nga katara lomim medana pang Maro mai mata tiap. Kakamata, dingding sokorai yo ke be tikodo katai nga leu, e bongbong ngan tisaput a tikatte lo ei ikan di nga, ngan Maro ikap moro dook mata pang di. Le yelei, ang nga o ke be ikap moro dook mata pang tiap, too? O tiap! Dada dook mata yo be iyei pang ngan ole illos dada dook mata yo iyei pang di ool le dingding nga. ³¹ Le kin lomim modoko a kayei ne, ‘Nga ole takana soo so?’ too ‘Nga ole tayini soo so?’ too ‘Nga ole talonlon ye soo so?’ ngan be. ³² Di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi kap gogo dada be tikap so yo nen nga. Bong Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in lon galanga ye so yo kamaka ye, ngan oo. ³³ Bong dada dook mata yo be kayeii le imuku pang i, in nen. Kakau ang pang Maro a matan kalang ben ang ngan di tooltool ki, inbe kakapye be katoo dada dook mata noonoonoo yo Maro lono be katoo nga. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan ole ikap so tina nga le imot pang. ³⁴ Le be nen ngan kin lomim modoko mata ye so yo ke bongbong, ngan be. So ke bongbong, ngan so ki ya taunu be lon modoko ye. Inbe so ke katai, ngan so ke katai leu.”

7

Kin Kakamata Dada Kidi Diemim Ngan Kawete Be Di Ngan Tooltool Dook Tiap, Ngan Be (Luka 6:37-38, 41-42)

¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Kin kakamata dada kidi diemim ngan kawete be di ngan tooltool dook tiap, ngan be. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool dook tiap lapau. ² Kumata be kakamata dada kidi ngan kawete be di ngan tooltool dook tiap a be tiyemenai di nga, ngan gaongo leu, Maro ole iwetang nga tooltool dook tiap a be iyemenai ang nen lapau. Le dada yo kayei pang di diemim nga, ngan Maro ole iyei nen pang lapau.

³ “Nga yelei be kumata tidi mitiap yo iken ye taim matana i, e lom tutu kai palunu maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga? ⁴ Be ong taum kumata kai palunu maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga, ngan yelei be kuwete pang taim ne, ‘Taik, au i lok be apaia tidi mitiap yo iken ye matam in.’ ⁵ Ona, ong in tool ke kaplungunu! Lom be nen ngan ong taum kukulu kai palunu maiyoko yo iken ye matam in muku a kumata ni dook, lo ngan be kupaia tidi mitiap yo iken ye taim matana i.

⁶ “Awete pang, kin kakap so mison ke Maro ngan pang di gaunu be, inbe kin kakatte matauu kiang ngan pang di ga be. Kumata be kakap pang di nga, ngan ole tiyirngan ye kedi le dook tiap, lo ngan be tiportak inbe tikanang a tisarrakang le moromorana.

Kusere So, Inbe Kutor, Inbe Kupitpiti Dada

(Luka 11:9-13)

⁷ “Kumata be katoro Maro ye so be ikap pang nga, ngan ole ikap pang. Inbe kumata le kasere so nga, ngan ole ilonang le kapuske. Inbe kumata be kapitpiti dada nga, ngan Maro ole iso dada pang. ⁸ Ngan nen, yesoo di tooltool le imot yo tipatarau a titoro Maro be ikap so pang di nga, ngan ole tikap so tina. Inbe di tooltool le imot yo tisere so nga, ngan ole ilon di le tipuske. Inbe di tooltool le imot yo tipitpiti dada nga, ngan ole Maro iso dada pang di.

⁹ “Ngan ang tina ngan atu be natunu itoru be ikap porong panga nga, ngan ole ikaua pat panga, too? Tiap! ¹⁰ Too, be natunu itoru be ikaua i panga nga, ngan ole ikaua moto panga, too? Tiap yege! ¹¹ Ang nga dada kiang yo kayei ngan dook tiap, bong lomim galanga ye dada yo be kakap so dook mata leu pang di natumim a kalon di ye i. Ngan nanga, Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in illosang ye dada dook mata ki yo iyei nga, le ole ikap so dook mata pang di tooltool yo be titoru ye so nga. ¹² Ngan nanga, dada dook mata yo lomim be di tooltool tiyei pang nga, ngan ang ole kayei dada gaongo leu pang di nen lapau. Le betanga i, i ger ke Maro yo ikauu pang Mose, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwete nga, ngan pudi igaua ye.

Kadewe Ye Dada Koonoo Kase

(Luka 13:24)

¹³ “Kadewe ye dada ke koongoo yo koonoo kase i, in leu. Yesoo, dada ke koongoo le dada ke panga yo idu pang ye malala ke kaungu masngana i, in somai san le di tooltool alunu la tipa ye a titoo nga. ¹⁴ Bong dada ke koongoo le dada ke panga yo ilo pang ye malala ke kaungu yepongo dook mata i, in mai tiap le di tooltool alunu tiap la tipuske a titoo nga.

Kakawai Dook Ye Di Tooltool Ke Kaplungunu

(Luka 6:43-44)

¹⁵ “Kin kakamatang dook leu ye di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga. Di ngan kumata be timan pang yang nga, ngan ole kakamata di ben di asara dook mata yo edi sipsip nga, bong moolmool tiap, ye lodi ngan di ngan dawa ben di gaunu gok yo malmalidi nga. ¹⁶ Le di tooltool yo tiyei urata nen nga, ngan ole lomim galanga ye di ye dada kidi yo tiyei nga. Oo kakamata, di tooltool be tila ye ooro kaudangdang nga, ngan ole yelei, la tigogo ooro wain puana ye, too? Tiap! Too, be tila ye kai marini nga, ngan ole yelei, la tikaut kun puana ye, too? Tiap yege! ¹⁷ Ngan gaongo leu, kai dook mata in be ipu nga, ngan ole kanono dook mata. E kai dook tiap in be ipu nga, ngan ole kanono dook tiap. ¹⁸ Ngan nanga, ye kene yo kai dook mata be ipu ye in nga, ngan o ke be itar kanono dook tiap, ngan tiap. Inbe kene yo kai dook tiap be ipu ye in nga, ngan o ke be itar kanono dook mata, ngan tiap lapau. ¹⁹ Inbe kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook tiap nga, ngan ole titarakat di a tikatte di lo ei lono. ²⁰ Ngan nanga, di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga, ngan ang nga ole lomim galanga ye di ye dada kidi yo tiyei nga.”

²¹ “Di tooltool yo tikiu au ye ‘Tool Mai, Tool Mai’ nga, ngan o ke be di le imot tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, ngan tiap. Bong di tooltool la tiyei so le titoo Tamak yo iyepe ye malala ki ete ni, in lono le imot nga, ngan di leu la be tilo nga. ²² Le pang dama ni, ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool alunu la be tikiu au a tiyei ne, ‘Tool Mai, Tool Mai! Nga yelei, ye ong em, ngan am nga amkaua koom a amwete betanga kiong pang di tooltool a tilonga. Inbe ye ong em, ngan amgiri di so sadi ye di tooltool a tikoo. Inbe ye ong em, ngan amyei mos matana matana ye lapau.’ ²³ Ngan tiwete nen, lo ngan be ole awete pobe pang di nen, ‘Atoo, au i

lok galanga yang pitiap yege. Ang nga di tooltool ke yeingi dada dook tiap, le kakoo yau a kala!

Dada Ru Ke Renge Rumu
(Luka 6:47-49)

²⁴ “Di sema tooltool yo tilongo betanga kiau, ngan tiparama a titoo dook le imot nga, ngan di ngan dawa ben tool ke lo galanga yo ire rumu ki lo pat pono i. ²⁵ Le ye kene yo be ki imol a oongoo ipot, inbe muru mai ube a iman itaktaka rumu ki tani nga, ngan o iduku tiap. Yesoo, ipe saua ke rumu tani in le idu lopo inbe pat iparama le imede san. ²⁶ Bong di sema tooltool yo tilongo betanga kiau, ngan tiparama a titoo dook tiap nga, ngan di ngan dawa ben tool kapa yo ire rumu ki du ululu pono i. ²⁷ Le yeisa be ki mol a oongoo ipot, inbe muru mai ube a iman itaktaka rumu ki tani, ngan iduku a idu tana le du imassoroko.”

²⁸ Ye kene yo Yesu iwetewete ye so tina a imot ye in nga, ngan le di tooltool malala mai tina yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai ye patomonaingi ki, ²⁹ yesoo patomonaingi ki dawa ben di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan tiap, bong patomonaingi ki ipa ye gurana ke Maro.

8

Yesu Ikarata Tool Yo Botoboto Medana Ikani I
(Maka 1:40-45; Luka 5:12-16)

¹ Ye kene yo Yesu iyege kawal madini a imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool alunu le alunu kaiye la titoo nga. ² Ngan tool atu yo botoboto medana ikana tinini i, in iman le man igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, “Tool Mai, kumata be lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”

³ Motong la Yesu itara baene lo tool tani in pono, inbe iwete panga nen, “Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu.” Ngan le pattu leu, inbe botoboto medana tina ngan imapmap, inbe tinini dook mata mulu. ⁴ Motong la Yesu iwete betanga medana panga a ilele nen, “Ai, kin kula ngan kugasa pang di tooltool ye so yo ayeii yong i, in be. Bong kupa so le la ong taum kupatnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in muku. Lo ngan be kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo ger ke Mose iwete nga, a be nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga.”

Yesu Ikarata Kapraingi Ke Tool Turana Bulbulini Ke Patokongo Le Tinini Dook Mulu
(Luka 7:1-10)

⁵ Ye kene yo Yesu ipa le lo pombe malala mai Kapenam ye in nga, ngan tool turana bulbulini ke patokongo kidi Rom, in man itoro Yesu be iloni. ⁶ Iyei ne, “Tool Mai, kapraingi kiau ni imasoposopo le ke be ipulles tiap, inbe imassingi mai san le ya nani la ipas le iken leu rumu ni.”

⁷ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ole ala akarata le tinini dook mata mulu.”

⁸ Ngan tool tani iraua betanga ke Yesu nen, “Atoo, Tool Mai, o nen tiap! Au i lok tarau ngan au i tool dook mata ke be kuman a kulo rumu lono kiau tiap. Bong kupas le kuwete ye koom leu, inbe kapraingi kiau tani ole tinini dook mata mulu. ⁹ Awete nen nga, yesoo ayepe gurana ke tool mai kiau yo matan kalau i, in parmana. Inbe au tauk i di tooltool kiau ke patokongo nga, ngan tiyepa gurana kiau parmana lapau. Le kumata be awete pang atu nen, ‘Kula,’ ngan ole ila. E be awete pang san nen, ‘Kuman,’ ngan ole iman. E be awete pang kapraingi kiau nen, ‘Kuyeie urata i,’ ngan ole itoo kook a iyeie urata tani.”

¹⁰ Yesu ilongo betanga ke tool turana bulbulini ke patokongo tani yo iwete nen nga, le itakrai ye. Motong la iwete pang di tooltool budanga mai tina ngan nen, “Awete pang moolmool nen, au i apuske touo tool sa ke Isrel yo itara lono medana mai mata dawa ben tool i, ngan tiap. ¹¹ Le awete pang nen, di tooltool alunu kaiye dawa ben ya i ole tipa ke ni yo ke ipa ye a ise i, inbe ye ni yo ke idu ye i, a timan tiye Apram ye Esaka inbe Yakop man tiwur, inbe tikan so ye lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i. ¹² Bong di

tooltool yo Maro ipootoo di panga muku nga, ngan ole inganga di a tidu diki a du tiyepe todo maiyoko lono. Ngan ye ni tani in ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.”

¹³ Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang tool turana bulbulini ke patokongo tani in nen, “Ai, kula. So yo kutorau ye i, in ole pombe ben tina yo kutara lom medana be ole pombe nga.” Le ye kene tani, in kapraingi ke tool mai tani in tinini dook mata mulu.

Yesu Ikarata Pita Roonoo Garup Le Tinini Dook Mata Mulu
(Maka 1:29-34; Luka 4:38-41)

¹⁴ Motong la Yesu ipa le la pombe ye ni ke Pita, a ilo rumu lono ki. Ngan ikamata Pita roonoo garup yo matamatenge ikau le tinin yes a ikenen mie pono nga. ¹⁵ Le nga Yesu itoko garup tani in baene, ngan le pattu leu, be matamatenge ikoo ye le tinini dook mata mulu. Motong la imadit a ikarata kaningi pang Yesu a be ikan.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Le Tinidi Dook Mata Mulu

¹⁶ Yesu iye di tiyepe le du rrai, motong la di tooltool yo so sadi tidiwidiwi di nga, ngan di sokadi tikap di a timan pang ye. Motong la iwete pang di so sadi tina a inganga di a tikoo, inbe iyei di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu. ¹⁷ Ngan tina Yesu iyei nen, le iyeie betanga ke Maro koonoo yo Esai i, in le kanono pombe moolmool. Ngan Esai tani in iwete nen, “Ya in igiri matamatenge kiidi, inbe iyei idi le tiniidi dook mata mulu.”[☆]

Di Tooltool Yo Lodi Be Titoo Yesu Nga
(Luka 9:57-62)

¹⁸ Yesu ikamata di tooltool alunu san man tigaua le tigaliuu, le nga iwete pang di galiunu be tisuku ookoo kidi inbe tipie siut a be tila ke ran koonoo san. ¹⁹ Motong la pannoongoo ke ger ke Maro atu in iman pang ye Yesu man iwete panga. Iyei ne, “Pannoongoo, au i ole atoo ong ye ni nangai yo be kupa pang ye nga.”

²⁰ Ngan Yesu raua betanga ki nen, “Di gaunu gok ngan agoro kidi ke kenongo, inbe di man ngan giniu kidi ke kenongo lapau, bong Tool Moolmool ke Maro, in taukan ni yo be iken a imaryoo ye i.”

²¹ Motong la tool san yo Yesu galiunu, in iwete pang Yesu nen, “Tool mai, ole kumalum pau a la akelmaia tamak muku ngan, lo ngan be man atoo ong.” ²² Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool yo titoo Maro tiap le tiyepe dawa ben di tooltool matedi nga, ngan ole di tapdi tikelmai di diedi yo timmata koot nga. Bong ong in kuman a man kutoo au.”

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata
(Maka 4:35-41; Luka 8:22-25)

²³ Motong la Yesu ipas lo ookoo pono, inbe di galiunu titoo a tipas lo ookoo pono lapau a tikooi a tila. ²⁴ Tikooi a tila me pono, inbe pattu leu be eng mai imadit. Ngan eng tani in isi le mai mata, le kokor ki popobe a ipases lo ookoo lono, bong Yesu iken mata a ila oo. ²⁵ Ngan tina eng mai nen nga, le nga di galiunu la tipoongoo a tiyei ne, “Tool Mai, kulonam! Nga be tamere a tallede!”

²⁶ Tipoongoo, motong la iwete pang di nen, “Ai, ang nga katara lomim medana pau mai tiap sa. Nga ye lei a katattadai mata nga?” Motong la imadit tina le iwete katkat pang eng le kokor tina, le imata le manini susube dook mata. ²⁷ Ngan iyei nen a di galiunu tina tikamata, le titakrai, inbe di tapdi tipartortor nen, “Ona tiap! I tool be lei a le eng le kokor tilongo koonoo nga?”

Yesu Inganga Di So Sadi Ye Di Tooltool Ru
(Maka 5:1-20; Luka 8:26-39)

²⁸ Ye kene tani yo Yesu iye di galiunu tila tisololo ran koonoo kapala ye tana kidi Gadara* nga, ngan di tooltool ru yo so sadi tidiwidiwi di a tiyepe agoro lono kidi matenge ngan

[☆] 8:17 Esai 53:4   * 8:28 Ye rau kapala ngan tana kidi Gadara in tiweta ye Gerasa lapau.

tisi pang ye Yesu. Yaru ngan di so sadi tidiwidiwi di le guradi mata, inbe tikap malmal le tool sa ke be ipa a ikapus di ye ni tani, in tiap. ²⁹ Di tooltool ru tina tikamata Yesu, motong koodi panga nen, “Atoo! Ong i Maro Natunu. Nga soo so be kuyeei pam i? Ngan lal yo Maro itaru be ikap masngana pam ye i, in pombe tiao, bong kuman ni nga be man kop masngana pam, too?”

³⁰ Ye kene tani in di ga alunu la tisu a tikanen ben manga mooloo kasin ye di nga. ³¹ Le nga di so sadi tina titoro Yesu a timangmang ye nen, “Be kungangam nga, ngan kumalum pam a la amdewe a amlo di ga ngo lodi.”

³² Yesu iman tina le iwete pang di nen, “Kapas a kala.” Yo ngan tina le tipas a tisi tana a tila tidewe lo ga tina ngan lodi. Motong la ga budanga tina ngan tidada a tila sakar matana a tipas du ran lono le taun tidadup a timmata. ³³ Ngan nen le di tooltool yo matadi kala di ga nga, ngan titattadai ye so yo tikamata nga. Le tina tidada a tilo pang malala kidi, a lo tikaua bingi ye so le imot yo pombe ye di ga nga, inbe ye di tooltool ru tina yo so sadi tidiwidiwi di nga, ngan lapau. ³⁴ Motong di tooltool yo tiyepe ye malala mai tani nga, ngan di le imot tidu be du tikamata Yesu. Tidu tikamata, motong la tiwete panga a timangmang ye be ikoo ye ni kidi a ila pang ye ni san mulu.

9

Yesu Ikarata Tool Atu Kene Le Baene Ikap Rama Le Dook Mata Mulu (Maka 2:1-12; Luka 5:17-26)

¹ Motong la Yesu iyiri lo ookoo pono, a isiut mulu pang ran koonoo san. Ngan le la pombe ye malala ki ya taunu.* ² Ila pombe, motong di tooltool pattu titokotoko tool atu yo ikap rama le ipas le iken leu mie pono i, in a timan pang ye. Yesu ikamata di tooltool tina, ngan titara lodi medana panga moolmool nga, le tina iwete pang tool yo ikap rama in nen. Iyei ne, “Natuk, kin lom mede leu. Noonoo kiong, ngan agir oo.”

³ Ye kene tani in di pannoongoo pattu ke ger ke Maro tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga di tapdi tiwetewete pang di nen, “Ona, tiap! Tool i nga yelei a iwete betanga nen nga? Nga o be ikaua Maro nene, too?”

⁴ Tiyei nen ngan Yesu lon galanga ye lodi mukot, le nga itor di. Iyei ne, “Nga yelei be lomim kap gogo dada dook tiap nen nga? ⁵ Soo betanga imarra be aweta i? Be awete panga nen, ‘Noonoo kiong ngan agir oo,’ too be awete panga nen, ‘Kumadit a kupa?’ ⁶ Bong au i lok be ayei nen, a be nen ngan ole lomim galanga nen, Tool Moolmool ke Maro, in gurana ki mai ye tana i ke be igiri noonoo kidi tooltool.” Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang tool yo ikap rama in nen, “Kumadit, a kouo mie kiong a kula pang rumu kiong.” ⁷ Motong la tool tani, in imadit a ila pang malala ki. ⁸ Yeisa be di tooltool malala mai tina ngan tikamata so yo Yesu iyei i, ngan le titakrai, inbe tiyitmaka Maro ene ye yo ikaua gurana ki mai pang di tooltool nga.

Yesu Koonoo Pang Mati (Maka 2:13-17; Luka 5:27-32)

⁹ Yesu iyege ni tani, inbe ipa a ila, ngan ikamata tool atu ke sodanangi pat[†] yo ene Mati[‡] i, in iwurur rumu ke sodanangi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, kuman kutoo au.” Yo ngan tina le imadit a itoo Yesu.

¹⁰ Motong la tiyepe a kene san in Mati ikaua Yesu iye di galiunu pang rumu ki be lo tikan so. Ngan le di tooltool alunu ke sodanangi pat, inbe alunu ke yeingi noonoo, ngan di lapau la tilo a tiye Yesu tiwur, inbe tikan so nga. ¹¹ Yeisa be di Paresi tikamata di yo tiyei nen nga, yo ngan le taun titor di galiunu nen, “Ai! Nga yelei be pannoongoo kiang ni iye di tooltool ke sodanangi pat inbe di tooltool ke yeingi noonoo tigaua a tikan so nga?”

* 9:1 Yesu malala ki ya taunu yo iyepe ye i, in ene la Kapenam i. † 9:9 Di tooltool ke sodanangi pat tina, ngan ke be tikap pat ye di tooltool ke Isrel lo ngan be tikap pang tool mai kidi Rom yo matan kala di i. ‡ 9:9 Ngan Mati tani, in la tiwete ene san ye Liwi i.

¹² Di Paresi tiwete nen, ngan Yesu ilongo di oo. Le nga ikatte betanga pang di nen, “Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke be ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga. ¹³ Au i lok be kala ngan lomim kaua urata dook ye betanga yo Maro iweta a iken ye rau ki i, in lono ki belei? Ngan betanga tani in nen, ‘Dada yo lok panga mata i, in nen, be lomim mulumulu ye di tooltool a kayei dada dook mata pang di, bong ye dada yo ke paroranga so pau, in tiap.’[☆] Ngan nanga, asi nga be si akiu di tooltool yo noonoodi, nga tiap, bong asi be si akiu di tooltool yo ke noonoo nga.”

Tooltool Kapala Titoro Yesu Ye Sapanga Ye Kaningi
(Maka 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Motong la Yowan yo irriu di tooltool in di galiunu timan pang ye Yesu a man titoru. Tiyei ne, “Ai, nga yelei be amye di Paresi nga amsapa ye kaningi so, e di galium nga tisapa ye kaningi so tiap nga?”

¹⁵ Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Kumata tamoto atu yo be ikere i, in ikiu di sokana le di tooltool ki be man tiye tiyepe ye kerenge ki nga, ngan yelei, ole lodi modoko a tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo be ikere in le iyege di tooltool ki nga, ngan la be ole lodi modoko a tisapa ye kaningi nga.”

¹⁶ Motong Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool sa ke be ikaua wam timunu yo paunu i a ide de sousoungu ki yo gurunu in gumono ye tiap. Kumata be iyei nen le be ingasi nga, ngan wam timunu tani yo paunu in ole irauwat le isarraka sousoungu gurunu tani le dook tiap. ¹⁷ Inbe gaongo leu, di tooltool ke be tipaling ooroo wain surunu yo paunu, ngan ilo ye dap gurunu yo tikarata ye asara kulini, in tiap. Kumata le be tiyei nen, inbe ran medana isung nga, ngan ole dap gurunu tani putumbe le dap in dook tiap, inbe ran medana tina ngan imati du tana. Ngan nanga, ooroo wain surunu yo paunu nga, ngan ole tipaling lo ye dap yo paunu nga, ngan la be yaru le ru tiken dook nga.”

Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I, Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I
(Maka 5:21-43; Luka 8:40-56)

¹⁸ Yesu nga iwetewete pang di tooltool tina ngan go, inbe tool kuto mai ke rumu kidi Yuda ke gaongo in idu le du igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, “Atoo, natuk garup ni nookoot yege imata nga. Bong lok be ayong tadi rumu kiau, a be nen ngan di kupaloko baem lo pono, ngan imaur mulu.” ¹⁹ Motong la Yesu imadit a iye di galiunu titoo tool kuto mai tani a tiye tidi.

²⁰ Ye kene yo tidi ye in nga, ngan garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in ipa ke Yesu murini le isulmaia baene la itoko sousoungu matolene ki, in matana. ²¹ Ngan garup tani, in ya taunu lon wetewete nen, “Kumata le be atoko sousoungu ki leu nga, ngan ole tinik dook mata mulu.”

²² Bong Yesu iyetaii le nga iportak ngan ikamata garup tani. Le iwete panga nen, “Natuk, kin lom mede leu. Lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mata mulu i.” Tina Yesu iwete panga nen nga, ngan le ye kene tani in tinini dook mata mata mulu.

²³ Motong la Yesu ipa le di pombe ye rumu ke tool kuto mai tani in a ilo lono, ngan ikamata di tooltool yo timai kaur, inbe di tooltool budanga mai yo titangtang a tipadingi ni nga. ²⁴ Le nga Yesu ipasak pang di. Iyei ne, “Ai, kakoo a kadu tana! Garup kase in imata tiap, bong iken mata leu.” Ngan nen le di tooltool tina tingeleraii ye yo iwete nen nga. ²⁵ Motong la iwete a di tooltool tina ngan di le imot tidu tana, inbe ilo rumu lono ye ni yo garup kase in iken ye i, a lo itoko baene, ngan le imadit a imaur mulu. ²⁶ Ngan nen le bingi ke garup kase tani, in ipa le ingaua tana mai i le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Mata Kis Ru Inbe Tool San Yo Men Modo I

²⁷ Motong la Yesu iyege malala tani, inbe ipa mulu nga. Ngan di tooltool mata kis ru titoo a koodi panga nen, “Atoo, Dawiti natunu! Lom pam a kulonam.”

[☆] 9:13 Osea 6:6

²⁸ Yesu ipa a ilo rumu lono, ngan di tooltool mata kis ru tina ngan timan pang ye. Motong la itor di yaru nen, “Angru katara lomim medana yau be ole ayeie urata nen yang angru?”

Ngan yaru tiraua betanga ki nen, “E, Tool Mai.”

²⁹ Motong la Yesu itara baene lo yaru matadi, inbe iyei ne, “Ye lo medana kiang yo angru katara pau i, in la ole so tani in pombe pang yang.” ³⁰ Ngan le di tooltool ru tina ngan matadi rere. Motong la iwete betanga medana pang di nen, “Kin angru kapapos pang di tooltool kapala ye so yo pombe pang yang i, in be.” ³¹ Bong ngan yaru tipa be tikaua bingi ye urata yo Yesu iyeii pang di yaru i, in pang di tooltool ke malala nga le imot ye tana mai tani a tilonga.

³² Ye kene tani, in di tooltool ru tina ngan tipa a tila, inbe di tooltool kapala tikaua tool san yo so sadi idiwidiwo a men modo le iwetewete tiap i, in a timan pang ye Yesu. ³³ Motong la Yesu inganga so sadi ye tool tani in a iwetewete nga. Ngan tina iyei nen, le nga di tooltool tina yo tigaua nga, ngan tikamata le titakrai, inbe tiyei ne, “Ona! Muku ngan amkamata so sa nen pombe Isrel tiap sa.”

³⁴ Bong ngan di Paresi tiyei ne, “Tiap! Tool in inganga di so sadi ye gurana yo tool kuto mai kidi so sadi ikauu panga i.”

Yesu Lono Pang Di Tooltool Malala Mai

³⁵ Motong la Yesu ipa mulu a ila ye malala atu atu nga le imot, inbe ilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo a ipatomonai di, inbe iwetewete pang di ye bingi dook mata ke dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Inbe ikarata di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu. ³⁶ Ngan Yesu ikamata di tooltool malala mai yo man tigaua nga, ngan lono pang di mai san. Yesoo, di ngan moonoo alunu pompombe pang ye di, inbe di tapdi ke be tilon di tiap, le di ngan dawa ben di sipsip yo taukadi taudi yo be matan kala di nga. ³⁷ Ikamata di nen, le nga iwete pang di galiunu. Iyei ne, “Kaningi alunu kaiye la isullungu a iken kumu ngo, bong di tooltool ke urata yo be tikap a tiwinoko nga, ngan alunu tiap. ³⁸ Ngan nanga, ole kapatarau pang Tool Mai yo kumu taunu i, a be nen ngan iwanga di tooltool ke urata sa mulu la tikap kaningi kanono a tiwinoko.”

10

Yesu Ikap Urata Pang Di Galiunu Sangaul Be Ru (Maka 3:13-19; Luka 6:12-16)

¹ Yesu iku di galiunu sangaul be ru a man tigaua, motong la ikap gurana pang di be tiyei urata ye, a be nen ngan tinganga di so sadi, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu. ² Ngan di galiunu tina sangaul be ru nga, ngan edi nen: atu ene la Simon yo tikiui ene san ye Pita i; inbe Simon tani in taini kase yo Antares i; inbe Sebedi di natunu ru yo Yemis iye taini Yowan nga; ³ inbe Pilip iye Batolomiu inbe Tomas ye Matiyo yo tool ke sodanangi pat i; inbe Yemis san yo Alpias natunu i; inbe Tadias; ⁴ inbe Simon yo tool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i; inbe Yuta Iskariot, tool tani yo be pang dama ni ngan itara Yesu la di koi ki baedi i.

⁵ Yesu ikap gurana ki pang di galiunu tina yo sangaul be ru ngan a imot, motong la iwanga di, inbe iwete pang di nen, “Lok be kapa ngan kala ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan be. Inbe kapa nga, ngan kin kalo ye malala maimai kidi Samaria, ngan atu sa be. ⁶ Bong be kapa nga, ngan le kala ye di tooltool ke Isrel yo di ngan dawa ben di sipsip yo tilledi nga. ⁷ E le be kala nga, ngan kawetewete bingi dook mata bi e i pang di tooltool. Kayei ne, ‘Ole mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.’ ⁸ Inbe urata yo be kayei nga, ngan nen. Kakarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan a tinidi dook mata mulu. Inbe tooltool be timmata nga, ngan kapamadit di a timaur. Inbe kakarata di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan le tinidi galanga mulu. Inbe di tooltool yo so sadi tidiwidiwi di nga, ngan kanganga so sadi ye di le tinidi dook mata mulu. Ngan gurana kiau yo akauu pang be

alonang ye i, in kayimoo tiap, bong akauu sokorai pang. Ngan nanga, lok be ang lapau kalon sokorai di tooltool ye, bong kakiulai ye balingi be. ⁹ Inbe ye kene yo be kapa ye in nga, ngan kin kakap pat a katar lo ye depe mai tiap kiang ke tarungu pat be. Le pat ke yimoongoo so yo ene gol le silba le kapa nga, ngan kin kakap be. ¹⁰ Inbe kin kasolo depe kiang be. Inbe kin kakap sokorai lonloningi kiang san mulu, inbe loningi ke kemim san mulu be. Inbe kin kakap toto ke panga lapau be. Yesoo, kumata be tool iyei urata, ngan la be ikap loningi ye di tooltool yo iyei urata pang di nga.

¹¹ “Soo malala mai, too malala kase be kapa le la pombe ye nga, ngan matamim saraia tool sa yo dook mata nga a ikau ang a kaye kayepe ye rumu ki. Ole kaye leu kayepe le lo soo lal yo be kayege inbe kapa pang ye malala san mulu ye i. ¹² Inbe kapa le kalo ye rumu atu nga, ngan kawete pang di tooltool yo tiyepe ye rumu in nen. Kayei ne, ‘Maro ikaua lo silene ki pang.’ ¹³ Ngan kumata le di tooltool ke rumu ngan be lodi dook mata pang nga, ngan betanga kiang dook mata tani ole iyepe ye di. Bong kumata be lodi dook mata pang tiap nga, ngan betanga dook mata kiang ke lo silene tani, in ole imulu a iman pang yang. ¹⁴ Inbe kumata be kapa le la pombe ye malala atu, le di tooltool ki lodi be tikau ang tiap, inbe titar talngadi be tilongo betanga kiang tiap nga, ngan kayege malala in. Bong kene yo be kayege nga, ngan kataurai gauru ke kemim sila ikino ye malala tani in. ¹⁵ Awete pang moolmool nen, ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai di tooltool ke malala tani in ye urata moonoo dook tiap ki taunu le illoso urata moonoo dook tiap yo be pombe pang di tooltool ke malala mai ru, Sodom le Gomora nga.”

*Urata Moonoo Dook Tiap Matana Matana La Be Pombe Nga
(Maka 13:9-13; Luka 21:12-17)*

¹⁶ Motong la Yesu iwete betanga san mulu pang di galiunu nen, “Kapalongo! Ayawarang a kala nga, ngan la kayepe ben di sipsip yo tiyepe kataunu ye di gaunu gok nga. Ngan nanga, ole kakawai yang dook leu dawa ben di moto, inbe ole kayepe moonoombe dawa ben di man yo bal utu nga. ¹⁷ Le kin kakawai yang dook leu ye di tooltool yo be tigarungang nga. Di ngan ole tiparamang a tikau ang lo kakodo dama kidi kuto maimai ke karatanga betanga, inbe ole tikau ang kalo rumu lono kidi Yuda ke gaongo a be nen ngan tikap koro a tiwalisang ye. ¹⁸ Yesoo kayei urata ye raingi bingi dook mata kiau nga, ngan ole tikau ang lo kakodo dama kidi tooltool yo matadi kala malala maimai kidi nga, inbe lo kakodo dama ke di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana maimai kidi nga, ngan lapau. Ngan ole tiyei nen a be nen ngan kawete bingi dook mata kiau pang di tooltool maimai tina, inbe pang di tooltool yo tipa ye di rara ke Yuda tiap nga. ¹⁹ Bong ye kene tani yo tikau ang be lo kakodo dama kidi kuto maimai kidi ye in nga, ngan kin lomim modoko ye soo betanga yo be kawete, too dada yo be karau betanga kidi ye, in be. Awete pang nen, ye kene tani in Maro Amunu Silene la be ipasongosongang ye betanga yo be kawete pang di nga. ²⁰ Ngan betanga tina yo be kawete nga, ngan ang tapmim la be kawete nga tiap, bong Tamamim Amunu Silene yo iyepe lomim i, in ya la be iwetewete i.

²¹ “Inbe ye kene tani in di rara atu ben toodi le taidi nga, ngan atu ole ikaua san a itaru la di koi ki baedi, a be nen ngan tiraumate le imata. Inbe di kakase tamadi ole tiyei dada gaongo nen leu pang di natudi. Inbe di kakase ole tisak betanga ke di tamadi le tinadi lapau, inbe tiwete pang di tooltool kapala be la tiraumata di a timmata. ²² Inbe di tooltool le imot ole tiyei koi pang a be tigarungang, yesoo ang nga katara lomim medana ye betanga kiau a katoo au. Bong di sema tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ²³ Ngan nanga, kumata be kala ye malala atu, le be di tooltool ki tikamatang ben katoo au a be tigarungang nga, ngan kakoo tarai a kala pang ye malala san mulu. Awete pang moolmool nen, urata yo be kapa ye malala maimai ke tana mai Isrel inbe kayeii i, in ole kayeii le imot tiao, inbe ole Tool Moolmool ke Maro isi pombe.

²⁴ “Ngan kase yo iyeye ye ni ke patomonaingi i, in o ke be illoso pannoongoo ki le ilo ete ye, ngan tiap. Inbe tool yo iyei urata ben kapraingi in lapau, o ke be illoso tool mai ki le ilo ete ye, ngan tiap lapau. ²⁵ Bong kumata be kase mai tiap ke patomonaingi in ise le se iyeye dawa ben pannoongoo ki nga, ngan dook mata. Inbe kumata be tool ke kapraingi in ise le se iyeye dawa ben tool mai ki nga, ngan dook mata lapau. Ngan nen le kumata be tikiui kuto mai ke rumu in ye tool kuto mai kidi so sadi yo ene Belsebul in nga, ngan di tooltool ki yo iye di tiyepe ngan ole tikiu edi ye so dook tiap le dook tiap ki taunu nen lapau.

²⁶ “Bong kin katattadai di tooltool yo be tigarungang, ngan be. So tina le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana a be nen ngan di tooltool tikamata. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke be tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye. ²⁷ Ngan nanga, betanga yo idi leu tayepe inbe awete pang sollono nga, ngan ole kawete la mallangana pang di tooltool le imot a tilongo. Inbe betanga yo amangunngun ye pang nga, ngan ole kakodo malala katene, inbe kakaua bingi ye pang di tooltool le imot a tilongo.

²⁸ “Kin katattadai di tooltool yo tiraumatamata di tooltool bobodi leu, bong ke be tiraumata kauredi tiap, nga be. Bong ole katattadaia Maro, yesoo ya taleu in la gurana ki mai ke be igarung di tooltool bobodi le ipa ye kauredi a ikatte di tidu ye malala ke masngana i. ²⁹ Kumata be di tooltool tiyimi man natunu ru nga, ngan ole tiyimi di ye pat mai tiap kooroonoo atu. Bong man tina ngan Tamamim la matan kala di i, le kumata be imalum ye di tiap nga, ngan o ke be atu sa imol a idu tana tiap. ³⁰⁻³¹ Le kumata be Maro matan kala di man dook mata nen nga, ngan ole matan kalang dook mata lapau, yesoo ye matana ngan ang nga kallos di man. Maro lon galanga yang dook mata san, le kinkatingi ke kutomim raunu nga, ngan lon galanga ye le imot lapau. Ngan nen le kin katattadai be!”

*Tapataukala Yesu Ene Be
(Luka 12:8-9)*

³² Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Sei tool be iwetewete ek pang di tooltool la mallangana be ya in au galiuk nga, ngan au lapau, ole awete ene pang Tamak yo iyeye ye malala ki ete ni la mallangana, be tool in galiuk moolmool. ³³ Bong sei tool be ipataukala ek ye di tooltool be ya in galiuk tiap nga, ngan au lapau, ole apataukala ene ye Tamak yo iyeye ye malala ki ete ni, be tool in galiuk tiap lapau.

³⁴ “Kin lomim tarau be asi tana nga be si agauagaua di tooltool a be tiyepe ye lo silene, ngan be. Au i asi nga be si akaua lo silene pang di tooltool tiap, bong au i akaua pul ke patokongo la asi nga. ³⁵ Moolmool, asi nga be si ayei di tooltool a be nen ngan tiparpoto. Ngan nen le

‘tamoto kase in ole iportak le iyei koi pang tamana,
inbe garup kase in ole iyei koi pang tinana,
inbe garup kerenge atu in ole iyei koi pang roonoo garup,

³⁶ inbe tool atu in rara ki ya taunu yo iye di tiyepe ye rumu atu nga, ngan ole tiportak le tiyei koi panga.’[☆]

³⁷ “Sei tool yo lono pang tamana too tinana mai san, le illoso lono yo pau i nga, ngan ya in tool dook mata ke be iyei galiuk tiap. Inbe tool yo lono pang natunu tamoto too natunu garup mai san, le illoso lono yo pau i nga, ngan ya in tool dook mata ke be iyei galiuk tiap. ³⁸ Inbe sei tool yo lono be isolu urata moonoo ben kai palasingi ki a itoo au tiap i, in tool dook mata ke be iyei galiuk tiap. ³⁹ E sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot be iyei urata kiau i, in ole ipuske yepongo dook mata yo taukan motingi i.

[☆] 10:36 Mika 7:6

⁴⁰ “Ngan nanga, sei tool be ikau ang a iyei urata dook mata pang nga, ngan ben ikau au a iyei urata dook mata pau lapau. Inbe sei tool be iyei urata dook mata pau nga, ngan iyei urata dook mata pang Tool Mai yo iwangau a asi, in lapau. ⁴¹ Inbe sei tool be ikamata tool atu ben ya in Maro koonoo atu le ikau a iyei urata dook panga nga, ngan tool tani in ole ikap so dook mata gaongo leu ben ke di Maro koonoo ngan ye urata kootoonoo ki. Inbe sei tool be ikamata tool atu ben ya in tool noonoonoo atu ke Maro le ikau a iyei urata dook mata panga nga, ngan tool tani in ole ikap so dook mata gaongo leu ben ke di tooltool noonoodi ngan ye urata kootoonoo ki lapau. ⁴² Inbe kumata le sei tool be ikau ran silene ruku atu pang di kakase maimai tiap nga atu a be iyin, yesoo ya in galiuk nga, ngan awete pang moolmool nen, tool in balingi yo be ikau ye urata kootoonoo i, in o ke be ilene tiap.”

11

Yowan Yo Irriu Di Tooltool In Iwanga Di Galiunu Pang Yesu (Luka 7:18-35)

¹ Yesu ipatomonai di galiunu sangaul be ru ngan a imot, motong la iyege ni tani in, inbe ipa mulu a ila ye malala maimai ke tana mai Galili la ipatomonai di tooltool, inbe iwetewete bingi dook mata ke Maro pang di.

² Ye kene tani in Yowan yo irriu di tooltool in titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono oo. Le nga ye kene yo ilongo bingi ke Kirisi be iyei urata ke Maro nga, motong la iwanga di galiunu be la titoro Yesu. ³ Le nga iwete pang di nen, “Kala ngan katoru nen. Kayei ne, ‘I ong tool tani yo Maro ipamede betanga ye be ole iwanga a isi, in naiti, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?’”

⁴ Tila la titoru, motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Kamulu a kala ngan kawete pang Yowan ye betanga yo kalongo nga, inbe ye so yo kakamata ye matamim nga. ⁵ Kayei ne, ‘Di mata kis tikamata ni mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kedi dook mata a tipa; inbe di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan tinidi dook mata mulu; inbe di tooltool yo talngadi dikidiki nga, ngan tilongo betanga; inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan timadit mulu; inbe di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan tilongo bingi dook mata.’ ⁶ Ngan tool yo ikamatau ngan itara lono medana pau le imede i, in Maro ole iyei urata dook mata panga le lon ponana ye.”

⁷ Yowan di galiunu tina ngan tiyege a tila, motong la Yesu imadit ye betanga pang di tooltool malala mai tina ye Yowan tani nen. Iyei ne, “Ai, kene yo kala pang ye ni sorrakene nga, ngan kala be la kakamata soo so? Be la kakamata pi kaini yo muru iwalisi a ila be iman i, too? ⁸ Too yelei, be la kakamata tool atu yo itar moro dook mata lo tinini i, too? O tiap! Di tooltool yo titar moro dook mata ilo tinidi le tinidi dook mata ye nga, ngan di tooltool yo nen nga, ngan tipas le tiyepa leu ye rumu mai ke tool yo iyei kuto mai pang tana mai atu i. ⁹ Oo kawete ngan, soo so kala be la kakamata i? Nga o be la kakamata Maro koonoo atu, too? E, moolmool. Bong nga be awete pang nen, ya ni illos di Maro koonoo kapala yo ke muku nga le imot. ¹⁰ Ya tani in la Rau ke Maro iwetewete ye nen i. Iyei ne,

‘Kapalongo! Ole awanga tool atu ke be imuku a ikaua bingi yong.

Inbe ya la be imuku a ikarata dada pong i.’[☆]

¹¹ Awete pang moolmool nen, kataunu ye di tooltool yo tiyepa tana i nga, ngan sa yo be illoso Yowan yo irriu di tooltool i, in tiap. Bong ye di tooltool yo Maro matan kala di nga, ngan di le imot le si ye kase mitiap kidi atu, ngan ke be tilloso Yowan. ¹² Ngan ye kene yo Yowan ipamaditi urata ki le se nookoot nga, ngan dada yo Maro be igaua di tooltool ki ya taunu a be matan kala di ye i, in iman potai a be pombe mallangana. Inbe di tooltool kapala tikapye be tilo a tiye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan tigaua. ¹³ Ngan so tani yo muku ngan Mose iye di Maro koonoo tiwetewete ye be pombe i, in le se imot ye lal yo ke Yowan i. ¹⁴ Kumata le katara lomim medana ye betanga kidi nga, ngan dook

[☆] 11:10 Malaka 3:1

mata. Ngan nanga, Yowan in Ilia tani yo muku ngan di Maro koonoo tiwete ye be ole isi i. ¹⁵ Le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.

¹⁶ “Nga ole ayei belei be awete le ananpootoo di tooltool yo nookoot tiyepe nga ye dada kidi nga? Di tooltool tina, ngan dawa ben di kakase yo tiwur ye ni ke yawaringi kaningi, inbe koodi pang di diedi nen,

¹⁷ ‘Am nga ammai kaur pang a be nen ngan kasiki, bong lomim pang sianga tiap sa.

E amwou lelang pang a be nen ngan katang, bong lomim pang tangini tiap lapau sa.’

¹⁸ Yowan in isi ngan isapariuu ye kaningi le yinungu. Ngan le tiwete mur ye nen, ‘Ai, tool ni so sadi iyepe ye.’ ¹⁹ Motong la Tool Moolmool ke Maro isi, ngan ikan be iyin ngan le tiwete mur ye lapau. Tiyei ne, ‘Kakamata, tool ni tool mata kaningi inbe tool ke yinungu ran medana sa. Le iye di tooltool ke sodanangi pat le tooltool ke yeingi noonoo tigaua, inbe tikan be tiyin.’ Bong awete pang nen, ole kakamata lo galanga ke Maro ye dada yo be iyeii le itara kanono dook mata ye i.”

Yesu Katen Malmal Pang Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Tiap Nga

(Luka 10:13-15)

²⁰ Di tooltool ke malala maimai kapala yo Yesu ipa be iyei gogo mos matana matana a tikamata nga, ngan lodi be tiportak lodi a titoo tiap. Ngan la le Yesu katen malmal a ipasak pang di nga. ²¹ Iyei ne, “Atoo, ang di tooltool ke malala mai Korasin le Betsaida nga, kin kakamatang dook leu. Nga yo be tool sa ilo malala mai Taia le Saidon lo iyei mos yo dawa ben ayei ye malala kiang nga, ngan matin nga le di tooltool ke Taia le Saidon tiportak lodi mukot ye noonoo kidi yo tiyei nga, inbe tipital wam pirara a tiwurur kua punu a be nen ngan tipapos lo modoko yo kidi nga. ²² Bong awete pang nen, ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai ang di tooltool ke Korasin le Betsaida ngan ye urata moonoo dook tiap ki taunu le ole illoso urata dook tiap masngana yo be pombe pang di tooltool ke Taia le Saidon i. ²³ Inbe ang di tooltool ke malala mai Kapenam ngan lomim tar belei, ole Maro iyitmakang le kalo meneng lang katene ni, too? Tiap yege! Ole ikatte ang kadu meneng lopo ni, ye ni kidi matenge. Inbe mos yo pombe pang yang nga, ngan yo be pombe ye malala mai Sodom a di tooltool ki tikamata nga, ngan matin nga tiportak lodi le tilledi tiap, bong nga tiyepe go. ²⁴ Bong awete pang nen, ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan di tooltool ke Sodom ole urata moonoo masngana la be pombe pang ye di i. Bong ang nga urata moonoo ke masngana yo dook tiap le illoso kidi, in la be pombe pang yang i.”

Kaman Pang Yau Man Kamaryoo

(Luka 10:21-22)

²⁵ Ye kene tani in Yesu ipatarau pang Maro nen, “Tamak, ong in Tool Mai ke lang inbe tana. Le au i ayitmaka em, yesoo kutarkoo so tina ngan ye di tooltool yo di tapdi tikamata di ben lo galanga kidi mai mata nga, inbe kupapos pang di tooltool yo taukadi lo galanga a tiyepe le dawa ben di kakase nga. ²⁶ Le moolmool Tamak, ong taum kutoo lom yo dook mata i, inbe kuyei so nen.”

²⁷ Yesu ipatarau a imot, motong la iyei ne, “So le imot nga Tamak la itar lo baik i. Ngan tool sa yo be lon galanga ye Natunu, ngan tiap, bong Tamana ya taleu la lon galanga ye i. Inbe tool sa yo be lon galanga ye Tamana, ngan tiap, bong Natunu ya taleu la lon galanga ye i. Inbe di tooltool yo Natunu lono be ipatnaia Tamana pang di nga, ngan di leu la be lodi galanga ye Tamana tani in nga.”

²⁸ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ang di sema tooltool yo kasolo so moonoo le tinimim mallai nga, ngan kaman pang yau a man akaua maryoongoo dook mata pang. ²⁹ Kakaua kai palunu kiau a kataru lo gurimim a be nen ngan ole kayei urata kiau, dawa ben asara yo ene bulumakau in taunu itara kai palunu ilo gurini a be iyei urata ki nga. Au i tool ke kate malmal tiap, bong au tauk arautoo au le du ayepe lopo. Le kayei nen, a be nen ngan apatomonai ang a kakaua maryoongoo dook mata. ³⁰ Awete pang nen, yesoo

kai palunu yo be ataru lo gurimim a kayei urata kiau ye i, in imoo tiap. Inbe so yo be akap pang a kasolo nga, ngan imoo tiap lapau.”

12

Yesu Iyei Mai Pang Lal Ke Sungunu Lapau

(Maka 2:23-28; Luka 6:1-5)

¹ Ye kene tani in Yesu iye di galiunu timadit ye panga a tipa so le tilo kumu lono ke dingding patunu yo ke kaningi nga, ngan kene tani in lal kidi Yuda ke sungunu. Tilo tipa kumu lono, ngan di galiunu pitolo di le tikap dingding tina ngan patunu pattu a tikan. ² Bong di Paresi pattu tikamata di yo tiyei nen nga, le nga tipasak pang Yesu. Tiyei ne, “Ai, kumata! Di galium ngo tiyei dada yo ger kiam Yuda igunkalam be amyeyi ye lal ke sungunu tiap nga.”

³ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeyi ye kene yo iye di tooltool ki pitolo di ye i, in tiap, too? ⁴ Ya in idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye ngan a iye di tooltool ki tikan. Ngan porong tina ngan ke be di tooltool sokorai tikan tiap, bong di tooltool ke paroranga so pang Maro, ngan di leu la be tikan nga. ⁵ Inbe nga be atorang, ang nga kakinkata betanga ke Mose yo iwete ye di tooltool ke paroranga so pang Maro, nga lapau? Kanakana ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan tilo bareme mai ke sungunu lono a tiyei urata kidi ke paroranga so. Ngan tina tiyei nen, le ben tigarungu lal ke sungunu tani, bong ye Maro matana ngan tikapsap tiap sa. ⁶ Bong awete pang nen, so yo maiyoko le illoso bareme ke sungunu i, in ya naini. ⁷ Ngan Rau ke Maro iwete nen, ‘Dada yo lok panga mata i, in nen, be lomim mulumulu ye di tooltool a kayei dada dook mata pang di, bong ye dada yo ke paroranga so pau, in tiap.’[☆] Ngan la kumata be lomim galanga dook ye betanga i punu nga, ngan o ke be kagarung di tooltool yo tiyei touo busunu siap, ngan tiap. ⁸ Awete pang nen, yesoo Tool Moolmool ke Maro, in ya la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i.”

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Baene Ikap Rama In Le Dook Mata Mulu

(Maka 3:1-6; Luka 6:6-11)

⁹ Yesu iyege ni tani, inbe ipa mulu le la pombe malala, a ipa so le ilo rumu kidi Yuda ke gaongo, in lono. ¹⁰ Ilo ngan ipuske tool atu yo baene ikap rama in iyeye rumu lono. Ngan di Paresi tisere dada yo be tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga titoru nen, “Ai, nga be amtorong. Be tool sa igiri matamatenge kidi tooltool ye lal ke sungunu nga, ngan ole yelei, tool in iyei noonoo, too tiap?”

¹¹ Motong la iraua betanga kidi nen, “Kumata le ang tina ngan atu be asara ki yo ene sipsip in be imol du gomo lono ye lal ke sungunu nga, ngan ole yelei, tool tani o ke be la ikauu a iyiti se ete tiap, too? ¹² Bong awete pang nen, di tooltool nga so mai san ye Maro matana, le tillos di sipsip. Ngan la dook mata ke be tayei urata a talon di ye lal ke sungunu lapau.”

¹³ Motong la iwete pang tool tani yo ikap rama in nen, “Oo, kupadunu baem in.” Yeisa be ipadunu baene tani, ngan le dook mata mulu le lo gaongo ye baene san. ¹⁴ Bong di Paresi katedi malmal pang Yesu, le timadit a tidu tana du tigaua, inbe tika rata betanga yo be tiraumate ye i. Maro Ipootoo Yesu Be Iyei Urata Panga ¹⁵ Yesu lon galanga ye dada yo be di Paresi tiyeyi panga i, le nga iyege malala tani in, inbe ikoo pang ye ni san mulu. Ngan di tooltool alunu titoo a tila, motong la ilon di a ikarata matamatenge kidi le imot. ¹⁶ Motong la iwetekala di be kin tipaposi lo mallangana be. ¹⁷ Ngan nen le betanga yo muku ngan Maro koonoo Esai iweta i, in iyeyi le kanono pombe. Ngan betanga tani in nen,

¹⁸ “In kapraingi kiau yo apootoo pau in nain.

Ya in lok panga mai san, le lok ponana ye dook.

[☆] 12:7 Osea 6:6

Au i ole amaia gurana ke Amuk Silene ilo ye,
a nen ngan la iwetewete pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ye dada
dook mata noonoonoo yo lok be titoo nga.

¹⁹ Inbe ya in o ke be iwete katkat, inbe iye di tooltool tiparsu ye betebetanga, ngan tiap.
Inbe tool sa ke be ilongo kalngana yo iwetewete le koonoo maimai malala katene,
ngan tiap lapau.

²⁰ Di tooltool yo taukadi guradi le dawa ben pi kaini yo muru igorumu le telbe in nga,
ngan o ke be igarung di tiap.
Inbe di tooltool yo ke be di tapdi tilon di ye yepongo kidi tiap, le dawa ben sul yo ikan
ngan matana gumugumu in nga,
ngan o ke be igarung di tiap lapau.

Ole iyei nen le le lo so nga le imot titoo dada dook mata noonoonoo yo Maro lono be titoo
nga.

²¹ Ngan nen le ene ole ingaua ni mai i le imot, inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi
Yuda tiap nga ole titar matadi, inbe tinamu ye so yo be iyeii i.”[☆]

*Di Tooltool Pattu Tiwete Mur Ye Yesu
(Maka 3:20-30; Luka 11:14-23)*

²² Ye kene tani in di tooltool pattu tikaua tool atu yo so sadi idiwidiwoo le matan kis
inbe men modo le iwetewete tiap, in a iman pang ye Yesu. Motong la man Yesu iyeii le
ikamata ni, inbe koon marra a iwetewete mulu nga. ²³ Ngan nen le di tooltool yo man
tigauagaua nga, ngan tikamata so tani ngan titakrai ye. Le nga tiyei ne, “Ai, tool i o Dawiti
Natunu, pa oo?”

²⁴ Bong di Paresi tilongo yo tiwetewete nen nga, le nga tiyei ne, “Tiap, tool in inganga
di so sadi ye gurana ke kuto mai kidi so sadi yo ene Belsebul i.”*

²⁵ Ngan Yesu lon galanga ye lodi, ngan oo. Le nga iwete pang di nen, “Ai, kumata be di
tooltool ke tana mai atu be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga, ngan ole
di tapdi tigarung di. Inbe kumata be rara atu yo tiyepe ye rumu atu, too tiyepe ye malala
atu nga, ngan be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole
di le imot tilledi. ²⁶ Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata be di tooltool ki tiparpoto
le tinganga di diedi nga, ngan ole Satan tani in ikodo le imede belei? ²⁷ Ngan kumata
betanga yo kawete ngan moolmool be au i anganga di so sadi ye gurana ke Belsebul nga,
ngan sei ilon di tooltool kiang a le tinganga di so sadi i? Belsebul tiap, too? Ngan nen
le urata tina yo di tooltool kiang tina tiyei nen nga, ngan ipaposang ye betanga kiang yo
kawete pau nga, ngan kallung ye. ²⁸ Bong kumata be Maro Amunu la ikaua gurana ki pau
a anganga di so sadi ye nga, ngan ole lomim galanga nen, dada yo Maro be matan kala di
tooltool ki ye i, in ya la pombe a iken mallangana pang i.

²⁹ “Oo, nga be atorang mulu. Kumata tool atu be irookoo rumu ke tool atu yo gurana
ki mai mata i a be lo ipinoo so ki nga, ngan ole iyei belei? Kulkulunu ngan ole iparama
tool tani yo gurana ki mai mata in muku a ipauu ngan, lo ngan be lo ikap so ki tina yo
iken rumu lono nga.

³⁰ “Sei tool yo itoo au tiap i, in dawa ben koi kiau. Inbe tool yo ilonau a be aye amgaua
di tooltool pang Maro tiap i, in dawa ben tool yo be inganga di tooltool a tikoo ye Maro
i. ³¹ Ngan nen le awete pang nen, noonoo le imot kidi tooltool yo tiyei, inbe betanga
dook tiap yo tiwete a tikan pasemau ye nga, ngan ole Maro igiri noonoo kidi. Bong
betanga dook tiap yo tiwete a tikan paseme Maro Amunu Silene ye nga, ngan ole Maro
igiri noonoo kidi ngan pitiap yege. ³² Inbe kumata be tool sa iwete mur ye Tool Moolmool
ke Maro nga, ngan ole Maro igiri noonoo ki. Bong kumata be iwete mur ye Maro Amunu
Silene nga, ngan noonoo ki in ole iken nen nookoot nga, inbe pang dama ni a ila, ngan
ole Maro igiri tiap lapau.”

[☆] 12:21 Esai 42:1-4   * 12:24 Ngan Belsebul i, in tool kuto mai kidi so sadi yo Satan i, in ene san.

*Kai Dook Tiap Ipu Ngan Kanono Dook Tiap
(Luka 6:43-45)*

³³ Motong Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kai yo dook mata i, in be ipu nga, ngan ole itar kanono dook mata. Inbe kai yo dook tiap i, in be ipu nga, ngan ole itar kanono dook tiap. Le kai tina ngan puadi la be tipapos di, ngan lod galanga ye di nga. ³⁴ Ang nga moto dook tiap di natunu! Le ang ngan ke be kawete betanga sa yo dook mata nga tiap. Ngan nen, yesoo so yo iken tool lono nga, ngan la iwete a ipas ye koonoo si mallangana nga. ³⁵ Tool yo dook mata i, in lon kaula urata ye so yo dook mata ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Inbe tool yo dook tiap i, in lon kaula urata ye so yo dook tiap ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. ³⁶ Bong awete pang nen, ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan di tooltool ole tipapos betanga dook tiap kidi yo muku ngan tiwete tana pono ngan se mallangana le imot. ³⁷ Le betanga kiang ang tapmim yo kawete tana pono nga, ngan la be ipaposang se mallangana a nen ngan Maro iwetang ben ang ngan tooltool dook mata, too ang ngan tooltool dook tiap nga.”

*Di Tooltool Pattu Titoro Yesu Be Iyeie Mos Sa A Tikamata
(Maka 8:11-12; Luka 11:29-32)*

³⁸ Yesu iwete pang di nen a imot, motong di Paresi pattu tiye di pannoongoo ke ger ke Maro tiwete pang Yesu nen. Tiyei ne, “Pannoongoo, lomam be kuyeie mos sa a amkamata, a be nen ngan iyei tarkilanga pong.”

³⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ngan titara lodi le imede ye Maro tiap, bong tiyei dawa ben garup dook tiap yo idada nintooroo a la iyei bauk i. Le kanakana nga, ngan titorau be ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa be ayeie a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona i, in leu. ⁴⁰ Muku ngan Yona iken i kaponoo lono ye ke tol inbe bong tol. Ngan gaongo leu, Tool Moolmool ke Maro ole iken tana lono ye ke tol inbe bong tol lapau. ⁴¹ Ngan ye lal tani yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool ke Ninibe tikodo dama ke Maro, inbe tipapos di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen nga, yesoo di Ninibe tilongo betanga ke Yona tina yo iwete nga, ngan le tiportak lodi mulu. Bong Tool atu yo nookoot kaye kayepe i, in illoso Yona. ⁴² Inbe ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan garup ene mai atu yo iyepe ye ni yo karaka ipa ye i, in ole ikodo dama ke Maro, inbe ipapos di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen, yesoo garup tani, in iyepe ke tana damono, bong ipa ye manga mooloo a ise pang Yerusalem be se ilongo betanga dook mata ke Solomon yo ipatomonai di tooltool ye nga. Bong Tool atu yo nookoot kaye kayepe i, in illoso Solomon.”

*So Sadi Imulukala Tool Tani Mulu
(Luka 11:24-26)*

⁴³ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kumata so sadi be ipas ye tool atu lono nga, ngan ole la ipa ye ni sorrakene a matan sarai ye ni dook mata yo be iyepe ye i. Bong kumata be matan sarai le ikamata ni sa dook be iyepe ye tiap nga, ⁴⁴ ngan ole iyei ne, ‘Au i nga ole amulukala rumu kiau yo muku ngan ayege i.’ Ngan kene yo imulu a ila pombe ye in nga, ngan ikamata rumu tani in tool sa iyepe ye tiap, bong tisoraii le igalanga, inbe so yo iken rumu lono ngan iken dook mata ye nene. ⁴⁵ Motong la so sadi tani in imulu la iwete pang di diene so sadi limi be ru yo tillosi ye yeingi dada dook tiap nga, ngan be tiyei ene a tiye tala pang ye rumu tani be la tiyepe ye. Awete pang nen, tool tani in muku ngan yepongo ki ben dook tiap mata tiap, bong yo nookoot nga yepongo ki dook tiap le dook tiap ki taunu. Ngan nanga, dada gaongo leu la be pombe pang ye di tooltool dook tiap yo nookoot tiyepe nga.”

*Yesu Tinana Le Di Taini
(Maka 3:31-35; Luka 8:19-21)*

⁴⁶ Yesu iwetewete pang di tooltool tina go, inbe tinana le di taini lodi be tiye tiwetewete pa, le nga man tikodo ke diki, inbe tinamu. ⁴⁷ Motong la tool atu iwete panga nen, “Ai, tinam le di taim la man tikododo diki nga, ngan lodi be kuye di kawetewete pa.”

⁴⁸ Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Di sema tinak le di taik nga?” ⁴⁹ Motong la isulmai di galiunu, inbe iyei ne, “Oo, kakamata, di tinak le di taik me e nga. ⁵⁰ Kumata le di sema tooltool be titoo Tamak yo iyepe ye malala ki ete ni, lono nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

13

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Yo Igiri Dingding Patunu Lo Kumu Ki I (Maka 4:1-9; Luka 8:4-8)

¹ Motong la ye ke tani in Yesu ipas a iyege rumu tani, inbe ipa mulu le du iwur ran koonoo ke Galili. ² Ngan di tooltool alunu la tidu pompombe pang ye a tigaliuu le ni mangana siap. Le nga ipas lo ookoo lono, a lo iwur, inbe di tooltool tina ngan tikodo ke tana. ³ Motong la iwete pang di ye so alunu ngan ikatte betanga ye. Nen le iwete pang di nen, “Ye kene atu ngan tool ke kapkingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi be la igiri kumu ki. ⁴ Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di man tikamata le man tikan. ⁵ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar le tana dook mata ke ete ngan mai mata tiap nga. Ngan nen le palbe leu be tisup, ⁶ bong ye kene yo ke ise a isini katkat ye in nga, ngan iyesnai dingding supana tina le timallai a tiwor, yesoo ramini idu lopo mata tiap. ⁷ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le tisup dook tiap. ⁸ Bong dingding patunu kapala yo imaruru du ye tana dook mata nga, ngan tisupsup dook mata le tipu welewele. Ngan kaini kapala ngan tipu ngan puadi ben 100, inbe kaini kapala ngan puadi 60, inbe kaini kapala ngan puadi 30. ⁹ Le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Tool Yo Igiri Dingding Patunu I (Maka 4:10-12; Luka 8:9-10)

¹⁰ Motong la di galiunu timan man titoru. Tiyei ne, “Ai, nga yelei be kuwete betanga pang di tooltool ngan kotte betanga pang di nen nga?”

¹¹ Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Muku ngan dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong nookoot nga ya in lon ponana be ipaposi pang a lomim galanga ye dook. Bong di tooltool kapala, ngan tiap. ¹² Kumata le sei tool be lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu le lo galanga ki ilo ete. Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole igutak lo galanga kasin yo iken ye ngan le iyepe sokorai. ¹³ Ngan ye punu i la le be awete pang di tooltool, ngan akatte betanga ye i, yesoo di ngan tikamata urata ke Maro, bong o ke be tikilala tiap. Inbe di ngan tilongo betanga ke Maro, bong o ke be tilonga ngan lodi galanga ye punu nga tiap. ¹⁴ Di ngan tiyei nen, le tiyeie betanga ke Maro koonoo yo Esai iweta i, in le kanono pombe moolmool. Ngan Esai ikaua Maro koonoo inbe iwete nen,

‘Kanakana ngan ole kalongo betanga yo Maro iwete nga,
bong o ke be lomim galanga ye tiap.

Inbe kanakana ngan ole kakamata so yo Maro iyei nga,
bong o ke be kakilala tiap.

¹⁵ Yesoo, di tooltool tina ngan lodi parkat le betanga ke Maro ilo lodi tiap,
inbe tidikidiki talngadi le ke be tilongo betanga ye tiap,
inbe matadi kilikili le ke be tikamata ni ye tiap.

Ngan yo be tiyei nen tiap nga,

ngan matin le tikamata so ye matadi, inbe tilongo betanga ye talngadi, inbe lodi galanga ye,

a be nen ngan tiportak lodi a timulu pang yau man akarata di le dook mata.¹⁶☆

¹⁶ Bong ang nga lomim ponana, yesoo Maro iyei dada dook mata pang le matamim galanga a kakamata so, inbe talngamim nga gumono ke longono betanga. ¹⁷ Awete pang moolmool nen, muku ngan di Maro koonoo inbe di tooltool yo noonoodi ngan alunu la lodi be tikamata so yo nookoot kakamata nga, bong le tikamata touo siap. Inbe lodi be tilongo betanga ben yo nookoot kalongo nga, bong le tilongo touo siap lapau.

¹⁸ “Kapalongo a awete nini kattenge betanga ke tool yo igiri dingding patunu lo kumu lono ki, in punu pang. ¹⁹ Di tooltool yo tilongo bingi dook mata ke Maro ye dada yo be matan kala di tooltool ki ye i, bong lodi galanga ye tiap nga, ngan di ngan ben dingding patunu yo imaruru du dada katene nga. Di ngan betanga ke Maro ilo lodi, bong isup tiao, inbe tool dook tiap Satan iman tina ngan le igutak betanga ke Maro yo iken lodi nga.

²⁰ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar nga, ngan ben di tooltool yo tilongo betanga ke Maro ngan tikauu palbe leu a lodi ponana ye nga. ²¹ Bong tina taukadi ramidi yo be idu pang lopo nga, le ke be tiyeye le mooloo tiap. Ngan kumata be moonoo sa pombe pang ye di, too di tooltool tikamata di ben titoo betanga ke Maro le be tigarung di nga, ngan ole palbe leu inbe tiyeye lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro. ²² Inbe dingding patunu kapala yo imol du ooroo kaudangdang lono nga, ngan ben di tooltool yo tilongo betanga ke Maro, bong lodi rru mai san ye yepongo kidi ke tana i, inbe balingi matana matana ke tana pono ikap matadi mai san. Ngan so tina ngan ikap matadi nen, le iduku betanga ke Maro yo iken lodi i, le betanga tani in itara kanono tiap. ²³ Bong dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo tilongo betanga ke Maro ngan tikauu a lodi galanga ye nga. Ngan nen le di ngan titar kanodi alunu dook mata dawa ben dingding patunu yo tipu ngan kaini kapala titar kanodi ben 100, inbe kaini kapala ngan kanodi 60, inbe kaini kapala ngan kanodi 30 nga.”

Dingding Dook Tiap Ipa Ye Dingding Dook Mata Ke Kaini

²⁴ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo igiri dingding patunu ke kaini lo kumu lono ki i. ²⁵ Bong yeisa be bong a di tooltool tikenen mata le imot, motong koi ki iman a lo igiri dingding dook tiap patunu lo ikatbon yo dook mata nga, inbe ikoo a ila. ²⁶ Le ye kene yo dingding dook mata patunu be tisupsup nga, ngan dingding dook tiap patunu lapau tiye di tisupsup.

²⁷ “Motong la di kapraingi ke kumu taunu tani la tiwete panga nen. Tiyei ne, ‘Tool mai, ong i kugiri dingding dook mata patunu idu ye kumu kiong, e dingding dook tiap patunu ngo ipa ngai a se tisupsup ye kumu kiong lapau nga?’

²⁸ “Ngan kumu taunu iraua betanga kidi nen, ‘Ona, o koi kiau sa la iyei dada nen pau i.’

“Motong la di kapraingi ki titoru. Tiyei ne, ‘Le nga lom belei, be la amlama dingding dook tiap ngo, too?’

²⁹ “Ngan iyei ne, ‘Tiap. Yesoo, kumata be la kalama di nga, ngan ole kalama le ipa ye dingding yo dook mata nga lapau. ³⁰ Le kin kalama be, bong sila tiken nen a tidada gaongo a tilo le lo ye lal yo ke sapatungu dingding ngan. Ngan ye lal tani in ole awete pang di tooltool ke sapatungu dingding be tilama dingding yo dook tiap ngan muku a tiliki ye ooroo, inbe tikatte lo ei ikan. Lo ngan be tisaput dingding yo dook mata ngan a tikap kanono lo tigaun para lono kiau.’”

Yesu Ikatte Betanga Ngan Inanpootoo Ye Kai Mastet Patunu

(Maka 4:30-32; Luka 13:18-19)

³¹ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di tooltool tina nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kai mastet patunu yo tool atu ikauu a ipe du kumu lono ki i. ³² Ngan kai patunu kapala yo be kupe nga maimai, bong mastet

☆ 13:15 Esai 6:9-10

in mitiap. Bong kumata be isup a ise le mai nga, ngan ole illos so le imot yo kupe du kumu lono nga. Le di man yo tiro lang katene nga, ngan ole timan man tire giniu kidi ye baene a tiyepe ye.”³³ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen. Iyei ne, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben yis yo tataru lo ye porong ngan iyeii a isung i. Garup atu ikaua so mai tiap tani a itaru ilo ye porong tina maiyoko in a ipargarungraii ye, ngan le iyeie porong tani a isung le imot.”³⁴ Ngan betanga le imot yo Yesu iwete pang di tooltool budanga mai yo man tigaua nga, ngan iwete le ikatte betanga ye leu. Inbe betanga sa yo be iweta ngan punu iken mallangana pang di ngan tiap, bong ikatte betanga leu pang di.³⁵ Ngan tina iyei nen nga, le iyeie betanga ke Maro koonoo atu yo iweta in le kanono moolmool. Ngan Maro koonoo tani iwete nen, “Au i be awete pang di, ngan ole akatte betanga leu.

Inbe so le imot yo iken sollono ye kene yo Maro itar lang le tana ye in nga, ngan ole awete pang di ye.”[☆]

Betanga Punu Ke Dingding Dook Mata Inbe Dingding Dook Tiap

³⁶ Yesu iwetewete pang di a imot, motong la iyege di, inbe idewe a ilo pang rumu lono. Ngan di galiunu titoo a tilo ye rumu lono a lo titoru. Tiyei ne, “Ai, lomam be kupagalanga betanga lono ke dingding dook tiap yo isupsup kumu lono in pam dook a lomam galanga ye.”

³⁷ Motong la iraua betanga kidi nen, “Tool yo ananpootoo ye kumu taunu be igiri dingding patunu dook mata lo kumu ki i, in Tool Moolmool ke Maro.”³⁸ E kumu in tana mai i le imot. Inbe dingding dook mata patunu nga, ngan di tooltool yo Maro igaua di panga be matan kala di nga. Inbe dingding dook tiap, ngan di tooltool yo tool dook tiap, Satan, iyei mai pang di nga.³⁹ Inbe koi ke kumu taunu yo igiri dingding dook tiap patunu lo kumu lono i, in tool kuto mai kidi so sadi. Inbe lal ke sapatungu dingding, in lal yo be tana i imot ye i. E di kapraingi ke kumu taunu nga, ngan di bangabangana ke Maro.⁴⁰ Ngan dingding dook tiap yo tilama a be tidaun ye ei nga, ngan ye lal yo Maro itaru be tana i imot ye in nga, ngan ole di bangabangana ki tiyei nen lapau.⁴¹ Le ye kene tani in Tool Moolmool ke Maro ole iwanga di bangabangana ki si tikap di tooltool yo tiyei di tooltool a la tiyei noonoo nga, le tipa ye di tooltool kapala yo tikapsap ye noonoo nga, ngan a tikoo ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga.⁴² Ngan ole tikap di a tikatte di lo ei somai lono. Ngan ni tani in di tooltool tina ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.⁴³ Bong di tooltool yo noonoodi nga, ngan ole pilik pilikbe dawa ben ke matana, inbe ole tilo ye malala ke Tamadi a tiye di tooltool yo matan kala di nga, ngan tiyepe. Le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Atu Ipuske Pat Dook Mata Tikelmaii

⁴⁴ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di galiunu nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben pat ke yimoongoo so yo iken ye karei mai atu a tikelmaii du tana lono i. Ngan pat tani in iken nen le tool san ipuske, motong la itarkoo mulu sila iken. Ngan nen le tool tani in lon ponana kaiye le ila, ngan la iyawar so ki ngan le imot a ikap pat ye, a be nen ngan imulu la iyimi tana tani yo tikelmaia pat ye i, in panga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Atu Isere Pat Sallinene Panga

⁴⁵ Motong la ikatte betanga san mulu nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo ipa be isere pat ke gomo yo sallinene dook mata i.”⁴⁶ Kumata be ipa be ipuske atu yo sallinene dook mata le dook mata kaiye in nga, ngan ole la iyawar so ki le imot a ikap pat ye, a be nen ngan imulu la iyimi pat ke gomo tani, in panga.” Yesu Ikatte Betanga Ye Pu⁴⁷ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben pu yo di tooltool tikatte du ran lono a tikap di i matana matana ye i.”⁴⁸ Yeisa be di i tilo tilo le pu tani in ipon, motong

[☆] 13:35 Rau ke Woungu 78:2

di tooltool ke yoosoongoo tiyolo pu tani in idi tana. Idi tana, motong la du tiwur, inbe tipelnai di i yo dook mata nga, ngan a ilo karei lono. E yo dook tiap nga, ngan tikatte di.⁴⁹ Ngan dada gaongo leu nen la be pombe pang ye di tooltool ye lal yo Maro itaru be tana i imot ye i. Ye kene tani in di bangabangana ke Maro ole tisi be si tipelnai di tooltool ke yeingi dada dook tiap nga, ngan a tikoo ye di tooltool yo noonoodi nga.⁵⁰ Lo ngan be tikatte di tooltool ke yeingi dada dook tiap nga, ngan tidu ye ei somai lono. Ngan ni tani in ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.”

⁵¹ Motong la Yesu itor di galiunu nen, “Betanga le imot yo awete nga, ngan ang nga lomim galanga ye punu lapau?”

Ngan di galiunu tiyei ne, “E.”⁵² Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ngan nen le di pannoongoo ke ger ke Maro yo lodi galanga dook ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye in nga, ngan ke be tipatomonai di tooltool ye betanga paunu inbe ye betanga gurunu lapau. Le di ngan dawa ben rumu taunu atu ilo rumu lono ki a lo ipadu so dook mata ki yo paunu nga, inbe yo gurunu ngan lapau a isi tana.”

*Di Tooltool Ke Malala Nasaret Tiwala Muridi Pang Yesu
(Maka 6:1-6; Luka 4:16-30)*

⁵³ Ye kene yo Yesu ikatte betanga tina pang di a imot nga, ngan le imadit a iyege ni tani in.⁵⁴ Inbe ipa ngan le lo pombe ye malala ki ya taunu, motong la ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, a lo ipatomonai di tooltool. Ngan di tooltool tina tilongo betanga ki le tisorroko ni ye, le nga di tapdi tipartortor. Tiyei ne, “Ona tiap! Tool i lo galanga inbe gurana yo iyei mos ye nga, ngan ikap ngai?”⁵⁵ Tool i, tool ke renge rumu, in natunu. Inbe tinana la Madia i. Inbe di taini la Yemis ye Yosep ye Simon inbe Yuta nga.⁵⁶ Inbe di lini nanga la taye di tayepe ni nga. E tool i nga ikap lo galanga le gurana nga ngai?”⁵⁷ Ngan tina tikamata ben ya in tool sokorai nga, le tiwala muridi panga.

Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang nen, kumata be tool iyei Maro koonoo nga, ngan di tooltool ke malala ki ya taunu inbe di rara ki nga, ngan di leu la lodi be tilongo betanga ki inbe tiraua panga tiap nga.”

⁵⁸ Ngan nen le iyei mos sa alunu tiap, yesoo di tooltool ke malala ki titara lodi medana panga tiap.

14

*Tisaputu Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Gurini
(Maka 6:14-29; Luka 9:7-9)*

¹ Ye kene tani in Erot Andepas yo iyei tool kuto mai a matan kala tana mai ke Galili i, in ilongo bingi ke Yesu ye urata maimai yo iyei nga,² le nga iwete pang di kapraingi ki. Iyei ne, “Ai, tool ni o Yowan yo irriu di tooltool, in pa oo. Ya tani la o imadit mulu ye ni ke matenge i, ngan la le gurana ki mai san ke be iyei gogo mos ye nga.”

³ Erot tani, in muku ngan iwete le di tooltool ki tikaua Yowan a tipauu, motong la titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, yesoo Yowan ipasak panga ye yo iyooloo toonoo Pilip rimana yo Erodias in nga.⁴ Ye kene tani in Yowan iwete pang Erot nen, “Ong i nga kopsap ye ger ye yo kuyooloo garup in nga.”⁵ Ngan nen le Erot lono mai san be iraumata Yowan a imata, bong itattadai di tooltool ke Yuda, yesoo di ngan tikamata Yowan ben ya in Maro koonoo atu.

⁶ Tiyepe, tiyepe, le tilo ye kene yo be lodi tut ye lal yo Erot tinana ipasuii ye i, motong la iyeie kanningi maiyoko atu be tikanen ye lal tani in. Inbe ye kene tani in Erodias natunu garup, in man iki la di tooltool maimai tina matadi, le Erot ikamata ngan lon ponana ye mai san.⁷ Le nga Erot ipamede betanga ki pang garup kase tani nen, “Awete pong moolmool le ete nen. Soo so yo lom panga mai mata i, in kuweta, ngan ole akauu pong.”

⁸ Motong la garup kase tani la itoro tinana ye so yo be Erot ikauu panga i, ngan tinana iwete panga ye Yowan yo irriu di tooltool in kutono. Le nga itoo tinana koonoo a imulu la iwete pang Erot nen, “Lok be kukurutu Yowan yo irriu di tooltool, in gurini, inbe kunono kutono lo ye tawiri atu a kouu pau nookoot nga.”

⁹ Ngan tool kuto mai tani in ilongo betanga ke garup kase tani ngan lon moo ye dook. Bong ngan ipamede betanga medana a iwete moolmool le ete la di diene tina yo iye di tikan so, ngan matadi oo, le nga iwete be tikaua so yo garup kase tani iwete ye, in panga. ¹⁰ Ngan nen le iwanga di tooltool ki yo be matadi kala nga, ngan tilo rumu kidi talnga dikidiki lono a lo tisaputu Yowan tani in gurini. ¹¹ Motong la tikaua kutono a tinona lo tawiri lono, inbe tikauu pang garup kase tani a ikauu lo ikauu pang tinana. ¹² Motong la Yowan di galiunu tilongo bingi ki yo imata koot nga, le nga timan man tikaua bobono a la tikelmaii. Motong la tila la tikaua bingi ye pang Yesu nga.

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000

(Maka 6:30-44; Luka 9:10-17; Yowan 6:1-14)

¹³ Ye kene tani in Yesu ilongo bingi ke Yowan yo imata nga, motong la iyege malala tani, inbe ipasnaka panga le du iyiri ye ookoo atu a ila pang ye ni balim koonoo atu. Bong di tooltool alunu tilongo bingi ke Yesu yo ila nga, motong la tiyege malala kidi, inbe tipa tana a titoo a tila. ¹⁴ Le nga ye kene yo la ookoo ki isoloo tana ye in nga, ngan Yesu ikamata di tooltool malala mai tina yo tiyepe nga. Ngan nen le ya in lono pang di, le nga ikarata di a matamatenge kidi imot, inbe tinidi dook mata mulu. ¹⁵ Tiyepe ye ni tani in a du rrai, motong la Yesu di galiunu timan tiwete panga nen, “Ai, ni yo tayepe ye i, i ni balim koonoo, inbe nga rrai oo. Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye malala kapala, a be nen ngan la di tapdi tiyimi kaningi yo be tikan nga.”

¹⁶ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tooltool nga o ke be tila tiap. Ole ang tapmim kakap kaningi pang di a tikan.”

¹⁷ Ngan di galiunu tiwete panga nen, “Ona tiap! Am nga porong kiam nga dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu.”

¹⁸ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kakap porong le i ngan man yau.” ¹⁹ Inbe iwete pang di tooltool malala mai tina be du tiwur dingding pono. Motong la ikap porong dukumu limi ipa ye i ru tina, inbe itada pang lang katene a iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu be timalimi di tooltool tina ye a tikan. ²⁰ Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan tikan le lo kapodi sung dook. Motong la di galiunu tiwinoko kaningi naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon. ²¹ Ngan kinkatingi kidi tooltool yo tikan so nga, ngan di tamoto leu ngan ben 5,000. Bong di garup le kakase kidi yo tiye di tikan so nga, ngan tikinkat di tiap.

Yesu Ipa Ran Pono

(Maka 6:45-52; Yowan 6:15-21)

²² Tikan so a imot, motong la Yesu ipakaikai di galiunu be tisuku ookoo kidi, a be nen ngan tipie a timuku pang ran koonoo kapala. E ya taunu in be sila iyepe a itar di tooltool tina a tila pang malala kidi kidi ngan. ²³ Itar di a tila, motong la ya taleu inau a ilo pang kawal be lo ipatarau. Ngan ke be idu iyara a be ni burrum, ngan Yesu ya taleu iyepe la kawal ngo. ²⁴ E di galiunu tina ngan tipie a tila ke ran kataunu ni, a manga mooloo ye tana oo. Bong eng ipakala di ke dama le nga tirookoorookoo kokor maimai dook.

²⁵ Ngan Yesu iyepe kawal le lo pang malama, motong la idu a ipa ran pono pang ye di a ila. ²⁶ Ipa a ila potai pang ye di, motong la tikamata yo ipa ran pono a be ila pang ye di nga. Le nga titattadai a titangarur, inbe tisulu. Tiyei ne, “Ai, nisene atu la iman pang yidi i!”

²⁷ Bong palbe leu be Yesu koonoo pang di nen, “Katattadai be! I au tani naii. Kin lomim mede leu.”

²⁸ Motong la Pita iwete panga nen, “Tool Mai, be in ong moolmool nga, ngan kuwete le apa ran pono a amala pang yong.”

²⁹ Ngan Yesu iyei ne, “Oo, nen ngan kuman.” Motong la Pita ipas a iyege ookoo, inbe idu ipa ran pono a ila pang ye Yesu. ³⁰ Bong ye kene yo ipa a ila ye in nga, ngan ikamata kokor ke eng tani maimai leu, le nga itattadai, inbe kotorbe kasin pang ran lono. Yo ngan le taun koonoo palbe pang Yesu. Iyei ne, “Atoo, Tool Mai, kulonau!”

³¹ Motong la palbe leu be Yesu iro baene du ikauu a iyitmaki, inbe iwete panga. Iyei ne, “Ong i kutara lom medana pau mai mata tiap sa! Nga yeiei, a le be lom rru nga?”

³² Ye kene yo yaru tila a tiyiri lo ookoo lono ye in nga, ngan le eng mai tani in imata.
³³ Motong la Yesu di galiunu yo tiyepe ookoo lono nga, ngan tisung panga. Tiyei ne, “Moolmool yege, ong i Maro Natunu moolmool sa.”

³⁴ Motong la tipie siut a tila, ngan le la tisolole ye malala atu yo ene Genesaret i. ³⁵ Yeisa be di tooltool ke malala tani ngan tikilala Yesu, motong tiwanga pang di tooltool ke malala kapala yo iken potai pang ye malala tani nga le imot. Le nga di tooltool tina ngan tikap di tooltool kidi yo matamatenge ikap di nga, ngan a timan pang ye Yesu. ³⁶ Timan, motong la timangmang ye be imalum a di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan tipas le titoko sousoungu matana ki leu, a be nen ngan matamatenge kidi imot. Ngan nen le di tooltool yo titoka nga, ngan tinidi dook mata mulu.

15

Ger Ke Maro Illoso Noonongoo Ke Di Sasa Kiidi (Maka 7:1-13)

¹ Ye kene tani in di Paresi pattu tiye di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan tipa ke Yerusalem a timan pang ye Yesu man titoru. Tiyei ne, ² “Ai, nga yeiei a di galium nga titoo dada kidi sasa kiam tiap nga? Kumata, di ngo titoo momo kiam ke ngasingi baede a tingas baedi muku lo ngan be tikan so, ngan tiap!”

³ Motong la iraua betanga kidi nen, “Nga yeiei a karautoo ger ke Maro, inbe katoos momo kidi sasa kiang ang tapmim nga? ⁴ Awete nen nga, yesoo Maro iwete nen, ‘Kuraua pang tamam le tinan a kulongo betanga kidi.’[☆] Inbe iwete mulu nen, ‘Be tool iwete betanga dook tiap a be igarungu tamana too tinana ye nga, ngan karaumate a imata.’[☆]

⁵ Bong ang nga dada kiang yo kapatomonai di tooltool ye i, in nen. Kumata le tool atu in pat le so ki be ilono tamana too tinana ye, bong iwete pang di nen, ‘So kiau yo be alonang ye a kakap yau nga, ngan awetekala a akap ye lo ponana kiau pang Maro oo,’

⁶ ngan kumata be iyei nen nga, ngan ang nga kawete be tool tani in ke be ipamulu so tina ye Maro inbe ilono tamana too tinana ye tiap. Le ye dada kiang yo kayeii nen i, in ang nga katoos momo kiang ang tapmim, inbe karautoo betanga ke Maro ye. ⁷ Ang nga tooltool ke kaplungunu sa! Le betanga ke Maro yo muku ngan ikap pang Esai a iwetewete yang nga, ngan moolmool sa. Ngan betanga tina ngan iwete nen,

⁸ ‘Di tooltool nga tiyitmaka ek ye koodi pono leu,

bong lodi yo be pau nga, ngan iken manga mooloo yau.

⁹ Di ngan tiwete be tipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro yo moolmool i,

bong tiap, tipatomonai di tooltool ye dada le momo yo ke di sasa kidi nga leu.

Ngan la le sungunu kidi yo kanakana ngan tisung pau ye nga, ngan taukan kanono.’[☆] ”

So Yo Be Iyeie Tooltool Lono Ngan Le Dook Tiap I (Maka 7:14-23)

¹⁰ Yesu iwete pang di tooltool maimai tina a imot, motong la ikui di tooltool malala mai a timan pang ye, inbe iwete pang di. Iyei ne, “Katar talngamim ye betanga kiau i, inbe lomim kaua urata ye. ¹¹ So yo be tool ikani ye koonoo a ilo kapono lono i, in ke be igarungu le giri leu ye Maro matana tiap. Bong so yo iken tool lono, lo ngan be ipas ye koonoo a isi in la be igarungu le giri leu ye Maro matana i.”

¹² Motong la di galiunu timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, nga lom galanga ye di Paresi ngo lapau? Di ngo tilongo betanga kiong yo kuweta i le lodi dook tiap ye sa.”

¹³ Ngan iraua betanga kidi nen, “Tamak yo iyepe ye malala ki ete ni, in so nga le imot yo ipe tiap nga, ngan ole igama di le ipa ye ramidi. ¹⁴ Le lomim rru ye di pang soo? Sila tikino! Di ngan dawa ben di tooltool mata kis yo be tipatnaia dada pang di diedi nga.

☆ 15:4 Pamulenge 20:12; Ger 5:16 ☆ 15:4 Pamulenge 21:17; Urata ke Paroranga So 20:9 ☆ 15:9 Esai 29:13

Bong awete pang nen, kumata be tool mata kis atu be irara ene mata kis san nga, ngan ole yaru le ru, be timol du gomo lono.”

¹⁵ Motong la Pita iwete panga nen, “Ole kupagalanga lomam ye kattenge betanga yo kuweta i, in lono ki.”

¹⁶ Tina Pita iwete nen nga, le nga Yesu itor di nen, “Nga yelei, ang nga o taukamim lo galanga lapau, too? ¹⁷ Nga yelei, ang nga o ke be kakap tarai betanga tiap, too? Kalongo, so yo be tool ikani ye koonoo a ilo kaponoo lono i, in ole ipa ye dada ki a idu pang tana.

¹⁸ Bong so dook tiap la iken tool lono, lo ngan be ipas ye koonoo a isi pang tana i, in la be igarungu tool tani le giri leu ye Maro matana i. ¹⁹ Le so dook tiap yo awete iken tool lono lo ngan be ipas ye koonoo nga, ngan so nen: lon kap gogo dada dook tiap, inbe iyei dada dook tiap ke raumatenge di tooltool a timmata, inbe iyei bauk, inbe ikapsap ye dada ke kerenge, inbe iyei dada dook tiap ke pinnau, le isopo koonoo ye betanga doko, inbe illung pang di tooltool a igarung edi. ²⁰ Le dada dook tiap yo nen nga, ngan la igarungu tool le giri leu ye Maro matana nga. Bong be ingas baene tiap be ikap so a ikan, in ke be igarungu le giri leu ye Maro matana tiap.”

*Garup Ke Kenan Itara Lono Medana Pang Yesu
(Maka 7:24-30)*

²¹ Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, motong la iyege malala tani, inbe ipa le la pombe ye tana mai yo malala mai ru Taia le Saidon iken ye i. ²² Motong la garup atu ke Kenan yo ipa ye rara kidi Yuda tiap a iyepe ye ni tani i, in iman pang ye man itang panga, inbe iyei ne, “Tool Mai, ong in Dawiti Natunu. Lom pau! Natuk garup ni so sadi idiwidiwoo a igarungu, le imassingi dook tiap yege.”

²³ Bong Yesu mala be iwete touo kan betanga siap. Le nga di galiunu timan ye a tiwete panga nen, “Ai, kuwete pang garup ni a ikoo a ila, yesoo ya la itangtang a itoo idi i.”

²⁴ Motong la iraua betanga kidi nen, “Au i Tamak iwangau a asi nga pang di tooltool ke Isrel leu. Di ngan dawa ben di sipsip yo taukadi taudi a tilledi nga.”

²⁵ Motong la garup tani in ipa le iman potai ye Yesu, inbe igun turunu du kene punu ke dama, inbe iyei ne, “Tool Mai, kulonau!”

²⁶ Ngan Yesu iwete panga nen, “Kumata be takap kaningi kidi kakase a takatte muku pang di gaunu be tikan nga, ngan in dada dook tiap.”

²⁷ Bong ngan garup tani in iraua betanga ki nen, “Tool Mai, betanga kiong in moolmool. Bong di gaunu nga, ole tikan kaningi moromorana yo imaruru du kookoowo parmana ke di taudi nga, ngan lapau.”

²⁸ Motong la iwete pang garup tani nen, “Garup, kutara lom medana pau mai mata. Le so yo lom be alonong ye i, in ole pombe ben tina yo kuwete nga.” Ye kene yo Yesu iwete nen ye in nga, ngan le pattu leu be natunu garup tani in tinini dook mata mulu.

Yesu Ikarata Di Tooltool Ye Matamatenge Yo Ikap Di Nga

²⁹ Yesu iyege ni tani, inbe imadit a ila pang ran koonoo Galili. Motong la ipa a ilo pang kawal atu madini a du iwur a iyepe. ³⁰ Motong la di tooltool alunu le alunu kaiye la timan pang ye nga, ngan tikap di tooltool yo kedi dook tiap nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga, inbe di tooltool kapala yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo medi modo a tiwetewete tiap nga, inbe di tooltool kapala yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan a timan tigaun di Yesu kene punu, inbe ikarata di le tinidi dook mata mulu. ³¹ Ngan nen le di tooltool tina yo man tigaua nga, ngan tikamata di le titakrai ye yo di tooltool yo medi modo ngan tiwetewete mulu; inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, ngan dook mata mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan tipa mulu; inbe di tooltool yo matadi kisis nga, ngan tikamata ni mulu. Le lodi ponana a tiyitmaka Maro kidi Isrel, in ene.

*Yesu Ipan Di Tooltool Alunu Ben 4,000
(Maka 8:1-10)*

³² Motong la Yesu iku di galiunu a man iwete pang di nen, “Au i lok pang di tooltool nga san, yesoo timan a man taye di tayepe nanga ye ke tol oo, le nookoot nga taukadi so yo be tikani i. Bong lok be awete a timagiri pang malala kidi, ngan tipa ye pitolo kidi tiap. Kumata be ayei di nen nga, ngan ole la matadi taltalai ye pitolo kidi dada mai.”

³³ Motong la di galiunu tiwete panga nen, “Dook mata, bong ni balim koonoo sa. Ole amkap porong le alunu ngai be ampakan di tooltool malala mai nga ye i?”

³⁴ Tiwete nen, motong la Yesu itor di nen, “Porong kiang ngan dukumu pi?”

Ngan tiyei ne, “Porong kiam nga dukumu limi be ru, inbe i kiam natnatunu pattu nanga la ikenen nga.”

³⁵ Motong la Yesu iwete pang di tooltool budanga mai tina be du tiwur tana. ³⁶ Inbe ikap porong limi be ru ngan ipa ye i tina, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu a timalimi di tooltool budanga mai tina ye. ³⁷ Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan le kapodi sung dook mata. Motong la Yesu di galiunu tiwinoko kaningi naunu naunu tina yo iken, ngan a tipadid ye karei limi be ru le lo ipon. ³⁸ Ngan di tooltool tina yo tigaua a Yesu ipakan di nga, ngan tikinkat di tamoto leu nga, ngan ben 4,000. Bong di garup le di kakase kidi yo tiye di tikan so nga, ngan tikinkat di tiap. ³⁹ Yesu itar di tooltool tina a timulumulu pang ye malala kidi kidi, motong la iyiri lo ookoo pono a ila pang ye tana mai san yo iken potai pang ye malala yo ene Magadan i.

16

Di Yuda Titoro Yesu Be Iyeie Mos Ke Maro Sa A Tikamata (Maka 8:11-13; Luka 12:54-56)

¹ Tiyepe a kene san, motong la di Paresi le di Sedusi timan pang ye Yesu be man titoua. Le nga titoru be iyeie mos ke Maro sa pang di a tikamata, a nen ngan lodi galanga ye ben ya in iyei urata ke Maro. ² Motong la iraua betanga kidi nen, “Rrai be ke idu le kakamata tete ikororo nga, ngan ole kayei ne, ‘Bongbong ngan ole eng siap.’ ³ Inbe muntu be ke se le kakamata lang katene ikoro inbe ikolo muk nga, ngan ole kayei ne, ‘Katai nga ole eng pa, inbe ki imol.’ Le ang nga kakamata so yo ke lang katene nga, inbe lomim galanga ye, ngan le moolmool ben tina yo kawete nga. Bong so kapala yo pombe pang yang nookoot nga, ngan ang nga kakamata ngan o ke be lomim galanga ye tiap. ⁴ Di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ngan titara lodi le imede ye Maro tiap, bong tiyei dawa ben garup dook tiap yo idada nintooroo a la iyei bauk i. Le kanakana nga, ngan lodi be ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa be ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona, in leu.” Yesu iwete pang di nen, inbe iyege di sila tiyepe, be ikoo a ila.

Yesu Ikatte Betanga Ye Patomonaingi Kidi Paresi Le Di Sedusi (Maka 8:14-21)

⁵ Ye kene tani in Yesu iye di galiunu tikooi ye ookoo a tisiut pang ran koonoo kapala, ngan di galiunu lodi kalli le tikap touo kadi porong siap. ⁶ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kin kakap tutang, inbe kakawai yang dook leu ye yis kidi Paresi le di Sedusi.”

⁷ Ye kene yo di galiunu tilongo Yesu iwetewete ye so mitiap tani yo ilo ye porong ngan iyeii a isung le imot in nga, ngan di tapdi tiwetewete pang di nen. Tiyei ne, “Iwete nen nga, yesoo ye yo idi nga takap touo porong siap nga.”

⁸ Bong Yesu lon galanga ye yo di tapdi tiwetewete nen, ngan oo, le nga iwete pang di. Iyei ne, “Barau, ang nga katara lomim medana pau mai tiap sa. Nga yelei be ang tapmim kawetewete kataunu yang ye yo kakap touo porong siap nga? ⁹ Yelei, ang nga o lomim galanga tiao, too? Nga o lomim kalli porong dukumu limi yo di tooltool 5,000 tikan ngan pa oo? Porong tina ngan naunu naunu yo kawinoko a kapadid lo karei lono nga, ngan le ikan karei ponene pi? ¹⁰ Inbe nga o lomim kalli porong dukumu limi be ru yo di tooltool 4,000 tikan ngan pa oo. Porong tina ngan naunu naunu yo kawinoko a kapadid lo karei lono nga, ngan le ikan karei ponene pi? ¹¹ Nga yelei be lomim galanga ye betanga yo aweta pang muku, in lono ki tiap nga? Au i awete pang ye porong moolmool tiap. Bong

awete pang be kin kakawai yang dook leu ye so kidi Paresi le di Sedusi yo be iyei ang le ben so yo tatar lo ye porong, ngan ole iyeie porong a isung le imot i.”¹² Yesu iwete pang di nen, motong la se lodi galanga nen, nga iwete pang di be tikawai ye di dook leu ye so yo tatar lo ye porong ngan ole iyeie porong a isung le imot, in tiap. Bong iwete pang di be nen ngan tikawai ye di dook leu ye patomonaingi kidi Paresi le di Sedusi ole nen ngan igarung di.

*Pita Ipaposo Yesu Be Ya In Kirisi
(Maka 8:27-30; Luka 9:18-21)*

¹³ Yesu ipa a ila pombe pang ye tana mai yo potai pang ye malala yo ene Sisaria Pilipai i, motong la itor di galiunu nen, “Ai, di tooltool tiwete be Tool Moolmool ke Maro in sei?”

¹⁴ Ngan di galiunu tiraua torungu ki nen, “Di tooltool kapala tiwete be ya in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe kapala ngan tiwete be ya in Ilia. Inbe di tooltool kapala ngan tiwete be ya in Yedimia, too ya in o Maro koonoo atu.”

¹⁵ Motong la itor di mulu nen, “Ngan ang tapmim nga, kawete be au i sei?”

¹⁶ Ngan Simon Pita iraua betanga ki nen, “Ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap yo be igarung di i. Ong i Maro yo iyepe nen le taukan matenge i, in natunu moolmool.”

¹⁷ Motong la iwete pang Pita nen, “Simon, Yona natunu, Maro iyeie urata dook mata pong, yesoo tool sa la ipaposo betanga i pong, ngan tiap. Bong Tamak yo iyepe ye malala ki ete ni, in ya taunu la ipaposau pong i.”¹⁸ Le awete pong nen, ong i em yo Pita i, in lono ki ben pat. Inbe ole agaua di tooltool le imot yo tigaua ye bareme kiau nga, ngan man apatokodo di lo tikodo pat tani, in pono. Ngan nen le o ke be gurana ke matenge in iraukede di a timol, ngan tiap.¹⁹ Inbe au i ole akaua gurana mai pong be matam kala di tooltool yo Maro ipootoo di panga be matan kala di nga. Le soo so be kugunkala ke tana i nga, ngan ole Maro igunkala ye malala ki nen lapau. Inbe soo so be kumalum ye ke tana i nga, ngan ole Maro imalum ye ke malala ki nen lapau.”²⁰ Motong la Yesu iwete betanga medana pang di galiunu nen, be kin tiwete pang tool atu sa ye yo ya in Kirisi tani i, nga be.

*Yesu Iwete Pang Di Galiunu Be Ole Imata Lo Ngan Be Imadit Mulu
(Maka 8:31-9:1; Luka 9:22-27)*

²¹ Ye kene tani in Yesu imadit ye betanga pang di galiunu a ipagalanga lodi ye matenge ki. Ngan nen le iwete pang di nen, be ole ilo pang Yerusalem, a be nen ngan di tooltool maimai kidi Yuda, tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan tikap urata moonoo alunu ke masngana panga a isolu, inbe tiraumate le imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan be ye tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.

²² Ngan Pita ilongo tina yo iwete nen nga, le nga ipasnaka Yesu a yaru leu tila manga mooloo kasin, inbe ipasak panga. Iyei ne, “Tool Mai, o tiap! Au i lok be so yo nen ngan pombe pang yong tiap!”

²³ Motong la Yesu iportak pang ye a iwete katkat panga. Iyei ne, “Satan, kukoo yau a kudu ke murik! Nga yelei a lom be kuyakala dada kiau nga? Betanga yo kuwete nga, ngan kutoo Maro lono tiap, bong kutoo di tooltool ke tana lodi.”

²⁴ Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Kumata tool atu lono be itoo au nga, ngan ya taunu irautoo le du iyepe lopo, inbe ikooroo kai palasingi ki a itoo au.”²⁵ E sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot be iyei urata kiau i, in ole ipuske yepongo dook mata yo taukan motingi i.”²⁶ Le kakamata, tool be iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan be imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni belei? Too, soo so dook mata ke be tool sa ikauu pang Maro a be ikaua yepongo dook mata tani yo taukan motingi in panga i? So siap!²⁷ Awete pang nen, yesoo pang dama ni nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro iye di bangabangana ke

Maro ole tisi pang tana. Ye kene tani ngan Tamana nunngana ole iken ye, inbe isi a be si ikap balingi pang di tooltool atu atu ye urata kootoonoo kidi yo tiyei nga. ²⁸ Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo nookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao, inbe tikamata Tool Moolmool ke Maro isi be si matan kala di tooltool ki le imot nga.”

17

Yesu Tinini Ipalele

(Maka 9:2-13; Luka 9:28-36)

¹ Ye kene tani in, tiyepe le ke limi be atu iman a ila, motong la Yesu ikaua Pita inbe Yemis iye taini Yowan a tilo pang kawal yo kutono lo ete yege i, be lo di leu tiyepe nango.

² Tilo tiyepe le nga Yesu di galiunu tina be matadi pang ye, ngan tinini idik le san mulu le damono i pilik pilikbe ben ke matana, inbe sousoungu le wam ki nga ikoko san le ilangaraia ni ben sul nunngana. ³ Ngan nen le mooloo tiap, inbe tikamata Mose iye Ilia si pombe a tiye Yesu tiwetewete.

⁴ Motong la Pita iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, nga dook mata ke be idi nga tayepe nanga. Kumata be ong lom nen lapau nga, ngan ole are badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.”

⁵ Pita iwetewete nen pang Yesu go, inbe eng tene ikoko le pilik pilikbe, in isi le si rur ki iloko la podi. Inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen, “Tool in au natuk. Au i lok panga mai san, inbe lok ponana ye. Le kalongo betanga ki yo be iwete pang nga!”

⁶ Yeisa be di galiunu tilongo betanga tina, motong titattadai le tiro du tisilingan matadi pang tana. ⁷ Bong Yesu ipa le iman potai ye di a itoko di, inbe iwete pang di nen, “Kamadit! Kin katattadai be!” ⁸ Le nga di tol timadit a be matadi gaga, ngan tikamata tool sa mulu siap, bong tikamata Yesu ya taleu la ikododo i.

⁹ Motong la tipa ke kawal a be tisi, ngan Yesu iwete betanga medana pang di nen, “Kin kawetewete pang tool sa ye so yo kakamata nga, ngan be. Bong iken yang leu le ilo ye lal yo be Tool Moolmool ke Maro imata a imadit mulu ye i.”

¹⁰ Iwete pang di galiunu a imot, motong la titoru. Tiyei ne, “Nga yelei a di pannoongoo ke ger ke Maro tiwete be ole Ilia la be imuku a isi, lo ngan be Mesaia* itoo nga?”

¹¹ Motong la iwete pang di nen, “Betanga in moolmool. Ilia be imuku a isi nga be si ikarata so le imot le dook mata mulu. ¹² Bong awete pang nen, Ilia in isi oo. Bong di tooltool tikilala dook tiap, le dada dook tiap le imot yo lodi be tiyei panga nga, ngan le tiyei panga moolmool. Ngan dada gaongo leu la be tiyei pang Tool Moolmool ke Maro a isolu urata moonoo ke masngana ye lapau nga.” ¹³ Yesu iwete nen a imot, motong la di galiunu lodi galanga nen, ya i nga iwetewete ye Yowan yo irriu di tooltool i.

Yesu Ipasak Pang So Sadi Ngan Le Ikoo Ye Tool Kase Atu

(Maka 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tol tina ngan tisi ye in nga, ngan le si pombe pang ye di tooltool budanga mai. Motong la tool atu in ipa le iman potai pang ye Yesu, inbe igun turunu du kene punu ke dama. ¹⁵ Inbe iyei ne, “Tool Mai, lom pau a kulono natuk tamoto ni ngan. Ya in isolu masngana maiyoko, yesoo matan patadatada a imol du tana, inbe itangurngur. Inbe lal kapala ngan ole imol du ei le ran lono lapau. ¹⁶ Le akauu pang ye di galium a be tikaata a tinini dook mata, bong ke be tikaata a tinini dook mata mulu tiap.”

¹⁷ Tool tani iwete nen, motong la Yesu iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan katara lomim le imede ye Maro tiap, bong lomim kap gogo dada dook tiap alunu san. Nga ole ke pi mulu be nen ngan ayang tayepe, inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga? Oo, kakaua kase in a iman yau me e ni.” ¹⁸ Tikauu man, motong

* 17:10 Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

la Yesu ipasak pang so sadi tani a ikoo ye, le pattu leu, inbe kase tani in tinini dook mata mulu.

¹⁹ Motong la Yesu di galiunu di leu tila ye Yesu a titoru. Tiyei ne, “Ai, nga yeiei, a le be amnganga so sadi ni, ngan le ikoo ye tiap nga?”

²⁰⁻²¹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga katara lomim medana pang Maro mai tiap san. Awete pang moolmool nen, kumata be lo medana kiang yo kataru pang Maro, in mai tiap le dawa ben kai mastet patunu leu nga, ngan ke be kawete pang kawal ni nen, ‘Kudik ye ni in, a la kukodo meneng e ni’, ngan ole ila. Le so sa yo be kasak ye be kayeii tiap, ngan tiap.”†

*Yesu Iwete Mulu Be Ole Imata Lo Ngan Be Imadit Mulu
(Maka 9:30-32; Luka 9:43-45)*

²² Kene atu in Yesu iye di galiunu tigaua tana mai Galili, motong la iwete pang di nen, “Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool baedi, ²³ a be nen ngan tiraumate a imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan be ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.” Ngan iwete pang di nen a tilongo le lodi modoko ye mai san.

Yesu Itar Pat Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu

²⁴ Yesu iye di galiunu tipa mulu le lo pombe ye malala mai Kapenam, motong la di tooltool yo tiyei urata ye kaungu pat pang bareme mai ke sungunu nga, ngan man titoru Pita. Tiyei ne, “Ai, pannoongoo kiang ni kanakana ngan itar pat ke yimoongoo so pang bareme mai ke sungunu lapau, too tiap?”

²⁵ Ngan Pita iyei ne, “E, kanakana nga iyei nen.”

Motong la Pita imulu a ila pang ye rumu yo Yesu iyepe lono i nga. Ila le nga iwete touo betanga siao, inbe Yesu isangkala ye betanga. Iyei ne, “Simon, lom belei? Di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana maimai le imot nga, kanakana ngan pat yo tikap be tiyei urata kidi ye nga, ngan tikap ye di tooltool kidi tapdi yo tiye di tiyepe nga, too tikap ye di tooltool ke malala san?” ²⁶ Ngan Pita iyei ne, “Di tooltool ke malala san.”

Motong la Yesu iyei ne, “Ngan nen le di tooltool kidi tapdi yo tiye di tiyepe nga, ngan o ke be titar pat kidi tiap. ²⁷ Bong kumata be idi nga takap pat pang di tooltool yo tiyei urata ye kaungu pat pang bareme mai ke sungunu ngo tiap nga, ngan ole katedi malmal paidi. Le kudu du kotte ooroo kiong ke konnanga in idu ran lono a kukonana. Ngan i yo be kukona kulkulunu i, in kouu a kupakaka koonoo, ngan ole kupuske pat atu iken i tani in koonoo lono. Lo ngan be kouo pat tani, a nen ngan kouu pang di tooltool tina ye aru kanada.”

18

*Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Be Iyei Mai Pang Di Diene I
(Maka 9:33-37; Luka 9:46-48)*

¹ Ye kene tani in Yesu di galiunu timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, am nga ole sei be ene mai a iyei kuto mai le imuku pang di tooltool yo Maro be matan kala di i?”

² Motong la Yesu koonoo pang tool kase mai tiap atu a iman pang ye, a lo ipatokode kataunu kidi galiunu tina, ³ inbe iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, kumata be kaportak lomim mulu le kayei dawa ben kase mai tiap i, tiap nga, ngan o ke be kalo kagaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan tiap. ⁴ Ngan nanga, sei tool be ya taunu irautoo le du iyepe lopo le dawa ben kase mai tiap i nga, ngan tool tani in ya la be ene mai ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga.

⁵ “Inbe kumata be sei tool itara lono medana pau le be ilono tool kase mai tiap atu nen nga, ngan tool in ilonau lapau. ⁶ Bong sei tool yo be iyei di kakase maimai tiap yo titara lodi medana pau koot nga, ngan atu, le be ikapsap ye noonoo nga, ngan ya in ole isolu

† 17:20-21 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 20 le 21 nga. Ngan betanga tani in nen: So sadi yo nen nga, ngan ole tanganga di ye dada ke sapanga ye kainingi inbe ye pataraungu leu.

urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata be tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono ye ni yo lama ni a be nen ngan idadup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo be isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu.

⁷ “Atoo, ang tooltool ke tana mai i le imot yo kayei di tooltool kapala a tikapsap ye noonoo nga, ngan kin kakamatang dook leu! Moolmool, so yo nen nga, ole pombe pang ye di tooltool, bong atoo, ang di sema tooltool yo kayei so nen a pombe nga, kin kakamatang dook leu! ⁸ Le kumata be baem too kem atu iyolong la kuyei noonoo nga, ngan kusaputu a kotte. Dook mata ke be baem too kem ataleu, ngan la be kulo kuyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi in nga. Bong kumata be baem ru inbe kem ru iken nga, ngan ole tiyolong la kuyei noonoo, a nen ngan tikatte ong lo ye ei yo ikan nen le taukan motingi i, in lono. ⁹ Inbe kumata le matam atu be iyolong la kuyei noonoo nga, ngan kupaii a kotte. Dook mata ke be matam ataleu, ngan la be kuyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi in nga. Bong kumata be matam le ru iken nga, ngan ole tiyolong la kuyei noonoo, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Sipsip Atu Ilene

(Luka 15:3-7)

¹⁰⁻¹¹ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kin matamim ru di kakase maimai tiap yo nen nga, ngan atu, ben ya in tool sokorai, nga be. Awete pang nen, yesoo di bangabangana ke Maro yo matadi kala di nga, ngan kanakana nga tikodo dama ke Tamak a tiye tiyepi ye malala ki yo ete ni.*

¹² “Atorang, ang nga lomim belei? Kumata be tool atu in asara ki yo edi sipsip nga, ngan 100, bong be atu ilene nga, ngan ole tool tani in iyei belei? Ole iyege di yo ⁹⁹ ngan sila tiyepi kawal madini, inbe la isere yo ilene i. ¹³ Awete pang moolmool nen, kumata be ila ipa a isere sipsip ki tani yo ilene in le be ipuske nga, ngan ole lon ponana le lon ponana ye kaiye, le illoso lo ponana ki yo pang di sipsip ki tina yo tilledi tiap nga. ¹⁴ Ngan gaongo leu, Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in lono be kase mitiap yo nen ngan atu sa ilene be.”

Dada Dook Mata Ke Be Kunoono Em Ye

¹⁵ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Kumata be em atu yo itara lono medana pang Maro i, in be iyeie urata dook tiap atu pong nga, ngan kula ye a la angru leu kayepe, inbe kuwetewete panga a nen ngan kupagalanga lono ye urata dook tiap ki yo iyeii pong i. Kumata be kuwete panga le be ilongo betanga kiong nga, ngan dook mata ole angru kagaua lomim mulu. ¹⁶ Bong kumata be kuwete panga le ilongo betanga kiong tiap nga, ngan kula kouo tool atu too ru mulu a timan yong, inbe kuye di kala pang ye, a be nen ngan la tisu ong ye betanga yo be angru kawetewete ye nga, dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga. ¹⁷ Ngan kumata le lono be ilongo betanga kiang tiap nga, ngan kawete pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan a man tilonong be kaye tool tani kakarata betanga. Bong kumata le lono be ilongo betanga kidi tooltool tina, ngan tiap lapau nga, ngan ole kakamata ben ya in tool gok yo lon galanga ye Maro tiap i, too ya in ben tool ke sodaningi pat.

¹⁸ “Awete pang moolmool nen, soo so be kugunkala ke tana i nga, ngan ole Maro igunkala ye malala ki. Inbe soo so be kumalum ye ke tana i nga, ngan ole Maro imalum ye ke malala ki nen lapau.

¹⁹ “Nga be awete pang mulu nen. Kumata be ang tooltool ru kagaua lomim le atu, inbe katoro Tamak yo iyepe ye malala ki ete ni ye so sa nga, ngan ole iyeie so tani, in pang. ²⁰ Ngan nanga, ye soo ni be di tooltool ru too tol timan tigaua ye inbe tipootoo ek nga, ngan au i ole ayepe ye di.”

* ^{18:10-11} Di rau kapala ngan tiseke betanga yo iken ye arono i nen: Tool Moolmool ke Maro isi be si ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ^{18:16} Ger ^{19:15}

Kapraingi Yo Ilele Lono Tiap I

²¹ Motong la Pita iman pang ye Yesu man itoru nen, “Tool Mai, nga be atorong. Ole agiri noonoo ke ek yo be iyei pau nga, le papi? Ole agiri noonoo tina ngan le lo limi be ru, too?”

²² Motong la Yesu iwete panga nen, “Awete pong nen, kugiri noonoo ki le lo limi be ru tiap, bong kugiri noonoo ki le lo 77.

²³ “Ngan nen le dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool yo iyei tool kuto mai pang tana mai atu le imot i. Ngan tool mai tani in lono be iye di kapraingi ki tikarata betanga ye bun kootoonoo ki. ²⁴ Ye kene yo imadit ye karatanga betanga ye in nga, ngan iwete le tikaua tool atu yo ikap pat gol[†] ben 10,000 a iyei bun panga i, in a iman pang ye. ²⁵ Bong taukan pat yo be iraua bun ki tani ye nga. Motong la tool kuto mai tani in iwete betanga medana pang di tooltool ki be ole tikauu a tiyawari le ipa ye rimana le di natunu inbe so ki nga le imot, a be di tooltool tiyimi di, ngan tikap pat tina a iraua bun ki ye.

²⁶ “Bong kapraingi ki tani in ilongo betanga ki nen, le nga igun turunu du dama ke tool mai tani, inbe iwete a imangmang ye nen, ‘Alei, kin katem malmal pau be! Ole arau bun kiau le imot yo akap yong nga, ngan pong mulu.’ ²⁷ Ngan nen le tool kuto mai ke kapraingi tani in lono panga, le iwete panga be bun ki ngan irau be. Dookoot, sila ikino. Inbe imalum panga a ila.

²⁸ “Bong ye kene yo kapraingi tani in ila ye in nga, ngan ikamata ene kapraingi atu yo ikap pat yo ene silba[‡] i, in 100 a iyei bun panga i. Le nga la iparama ene tani a ikisi gurini, inbe iwete le kon mede panga nen, ‘Oo, palbe be awete ngan kurau tarai bun kiong yo kop yau nga.’

²⁹ “Bong kapraingi tani in ilongo betanga ke ene tani, le nga igun turunu du dama ki, inbe iwete a imangmang ye nen, ‘Alei, kin katem malmal pau be! Ole arau bun kiau le imot yo akap yong nga, ngan pong mulu.’

³⁰ “Bong lono pang longono betanga ke ene tani, in tiap. Ngan nen le nga iwete be titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a be lo iyepe nango, inbe irau bun ki le le imot. ³¹ Ngan di kapraingi kapala tikamata dada tani yo pombe pang ye edi i, le lodi modoko mai san. Motong la tila la tiwete pang tool kuto mai kidi ye soo dada yo pombe a tikamata i.

³² “Motong la tool kuto mai tani, in ikiui kapraingi ki tani man iwete panga nen, ‘Ai, ong i tool dook tiap sa! Muku ngan kumangmang a kutang pau, le awete be bun kiong ngan kurau be. Dookoot, sila ikino. ³³ Au i alele lok yong, e nga yelei a kutoo dada gaongo leu nen a kulele lom ye em kapraingi san ni tiap nga?’ ³⁴ Ngan tina iyei nen nga, le tool kuto mai in katen malmal panga mai san le iwete be titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a be isolu urata masngana nango, inbe irau bun ki le le imot.”

³⁵ Yesu iwete betanga tina a imot, motong la iwete pang di galiunu nen, “Nga be awete pang nen, kumata be kalele lomim ye di diemim a kagiri noonoo kidi yo tiyei pang, ngan tiap nga, ngan i dada ataleu tani yo be Tamak yo iyepe ye malala ki ete ni, in iyeii pang ang atu le imot, in naiti.”

19

*Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi
(Maka 10:1-12)*

¹ Ye kene tani in Yesu iwete betanga tina a imot, motong la iyege tana mai Galili, inbe ila pang tana mai ke Yudia yo iken ke ran Yodan koonoo kapala i. ² Ngan di tooltool malala mai la titoo lapau nga, motong la ikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan a tinidi dook mata mulu.

[†] 18:24 Ngan pat gol tina ngan atu in ben pat ke be tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye rai sangaul be limi yo ikau urata ye nga. [‡] 18:28 Ngan pat silba tani in ben pat ke be tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu ye i.

³ Motong la di Paresi pattu timan pang ye be man titoua. Le nga titoru nen, “Ai, be tamoto atu isukraia rimana sokorai nga, ngan idada ger yo kiidi in pono, too tiap?”

⁴ Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iken ye rau ki, in tiap, too? Ngan betanga tani in nen, mukot yege ye kene yo Maro itar so le imot a pompombe ye in nga, ngan ‘ikarata di tooltool le tamoto be garup.’[☆] ⁵ Inbe betanga ke Maro yo iken ye rau ki in iwete mulu nen, ‘Ye punu yo nen in la le tamoto be ikere nga, ngan ole iyege tamana le tinana, inbe la iye rimana tiyepe gaongo, a be nen ngan yaru tigaua le tinidi ataleu.’[☆] ⁶ Ngan nen le yaru ke be tiyepe ben di tooltool ru mulu tiap, bong tigaua tinidi le tiyei ben tool ataleu. Ngan nanga, soo so yo be Maro ya taunu ipakere a igaua le atu koot nga, ngan kin tool sa ipoto le iken ki ki mulu be.”

⁷ Motong la titoro Yesu nen, “Bong nga yeiei, a ger ke Mose iwete be kumata le tool sa lono be isukraia rimana nga, ngan iwodo betanga ke parsukraingi ilo ye rau a ikauu panga, inbe inganga a ila nga?”

⁸ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Mose imalum pang be kasukrai di rimamim, yesoo ang nga kutomim mede san dawa ben pat. Bong mukot yege nga, ngan dada yo nen, ngan siap. ⁹ Awete pang nen, sei tool yo rimana iyei bauk tiap, inbe isukraii sokorai a la iyooloo garup san mulu i, in iyei dada dook tiap ke bauk.”

¹⁰ Motong la di galiunu tiwete panga. Tiyei ne, “Kumata le be dada yo nen ngan be iken kataunu ke tamoto ye rimana nga, ngan dook mata be tamoto in ikere be.”

¹¹ Ngan Yesu iwete pang di nen, “Di tooltool le imot la be tikaua betanga i nga tiap, bong di tooltool kapala leu la be Maro ipamede di le tikaua betanga kiau i nga. ¹² Di tamoto matana matana la tikere tiap a tiyepe nga. Yesoo, di tamoto kapala ngan tinadi tipasui di ngan tinidi dook tiap le ke be tikere tiap. Inbe di tamoto kapala, ngan di tooltool tigarung tinidi a imata le ke be tikere ngan o titar di kakase tiap. Inbe di tamoto kapala ngan lodi pang kerenge tiap, yesoo lodi be tiyepe nen a tiwetewete pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Le sei tool be ikaua betanga kiau i, in ikauu a itoo.”

*Yesu Iwete Be Timalum Ye Di Kakase A Timan Pang Ye
(Maka 10:13-16; Luka 18:15-17)*

¹³ Motong la ye kene tani in di tooltool tikap di kakase a tila pang ye Yesu, a be nen ngan la ipaloko baene lo podi, inbe ipatarau ye di. Bong Yesu di galiunu tikamata di yo tiyei nen nga, le tipasak pang di a tisoror di.

¹⁴ Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Ai, kin kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan pang yau. Yesoo, di tooltool yo be lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga.” ¹⁵ Motong la Yesu ipaloko baene lo di kakase tina ngan podi, inbe ipamede di ye betanga dook mata le imot, motong la iyege ni tani in a ipa mulu nga.

*Tool Balingana Atu Iye Yesu Tiwetewete
(Maka 10:17-31; Luka 18:18-30)*

¹⁶ Ye kene tani in tool atu iman tina ngan le man iwete pang Yesu. Iyei ne, “Pannoongoo, nga be atorong. Soo dada dook mata be ayeii, ngan ole akaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga?”

¹⁷ Ngan Yesu iwete panga nen, “Nga yeiei a kutorau ye soo so yo dook mata in nga? Tool ataleu in la tool dook mata i. Le lom be kouo yepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ole kutoo ger ke Maro ngan dook le imot.”

¹⁸ Bong tool tani in itoro Yesu mulu nen, “Soo ger ke Maro kuwete ye i?”

Ngan Yesu iyei ne, “Ger ke Maro yo awete ye ngan nen: ‘Kin kuraumata di tooltool be; inbe kin kuyei bauk be; inbe kin kupinoo be; inbe kin kusopo koom ye betanga doko

be; ¹⁹ inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.'[☆] Inbe san in nen, 'Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.'[☆] "

²⁰ Ngan tool kase paunu tani iyei ne, "Ger yo kuwete nga, ngan atoo le imot. Bong soo so ayeii tiao i?"

²¹ Motong la Yesu iwete panga nen, "Kumata le lom be kuyepe dook mata le taukam busunu ye Maro matana nga, ngan kumulu la kuyawar so kiong ngo le imot a kop pat ye, lo ngan be kop pat kiong tina pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le be kuyei nen nga, ngan la be pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a imot, lo ngan be kuman man kutoo au."

²² Bong tool kase paunu tani in ilongo betanga nen nga, le lon modoko ye a ikoo a ila, yeeso ya in ballingana le so ki alunu san.

²³ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina nen, "Awete pang moolmool nen, tool yo ballingana nen i, in ole urata imoo panga mai san be ilo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ²⁴ Nga be awete pang mulu nen. Kumata be asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in ikapye be idewe ye sar gumono mitiap in nga, ngan ole yeiei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono be ilo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau."

²⁵ Yesu di galiunu tina tilongo betanga yo iweta i, ngan le titakrai welewele ye. Le nga titoru nen, "Ona tiap! Be nen nga, ngan ole sei tool be Maro ipamule ye so dook tiap yo be igarungu i?"

²⁶ Motong la Yesu matan kenen ye di, inbe iyei ne, "Tool sa ikapye be iyei so nen nga, ngan ole imoo panga le isak ye, bong so le imot ngan imarra pang Maro le ke be isak ye tiap."

²⁷ Motong la Pita iyei ne, "Am nga amyeye so kiam le imot, inbe la amman be man amtoo ong nga. Le nga soo so be ole amkauu a ilonam i?"

²⁸ Ngan Yesu iwete pang di nen, "Awete pang moolmool nen. Pang dama ni ye kene yo be Maro itar lang le tana paunu a be pombe ye in nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro lo iwur ye kookoowo dook mata ki ke burungu, inbe ipaposo gurana ki yo mai i. Ngan ye kene tani in ang tooltool yo katoo au nga, ngan ole kawur ye kookoowo ke burungu yo sangaul be ru nga lapau, inbe kayei tooltool maimai pang di rara ke di Isrel yo sangaul be ru nga. ²⁹ Inbe sei tool yo iyege rumu ki, too di toonoo le taini le lini, too tamana le tinana, too di natunu, too kumu ki, inbe man itoo au i, in Maro ole ikap so yo nen ngan alunu le alunu san panga le kinkatingi ki ben 100 le illos so ki yo iyege koot nga. Inbe ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in lapau. ³⁰ Bong di tooltool alunu yo timuku nga, ngan pang dama ni ngan ole du tikimur. Inbe di tooltool alunu yo tikimur nga, ngan pang dama ni ngan ole lo timuku."

20

Kattenge Betanga Ke Di Tooltool Yo Tikaua Urata Ye Kumu Nga

¹ Yesu ikatte betanga atu mulu pang di nen, "Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kumu taunu atu yo imadit muntu yege a ila be la ikap di tooltool panga be man tikaua urata ye kumu ki ke ooroo yo ene wain i. ² Ila ikap di tooltool tina pattu, motong la iye di tikarata betanga be ole iyimi di ye pat yo ene silba in atu ye ke atu. Motong la iwanga di be tidi tikaua urata ye kumu ki tani yo ke wain i.

³ "Kumu taunu tani iyepe le ke ise pang ete kasin ye so ben ke matana limi be pai, motong la ila pang ye ni ke yawaringi kaningi le so, ngan ikamata di tooltool kapala yo taukadi urata a tikododo sokorai nga. ⁴ Le iwete pang di nen, 'Ai, ang lapau kaman a kadi kakaua urata ye kumu kiau ke wain ni ngan. Lo ngan be ole ayimang le lo iye urata kootoonoo kiang.' ⁵ Ngan iwete pang di nen, le tilongo betanga ki a tidi.

“Motong la iyeye kasin le ke se isolokati ye so ben ke matana sangaul be ru, ngan ila ipa a iyeyi nen mulu. Inbe pang rrai ye so ben ke matana tol, ngan ila iyeyi dada gaongo leu nen. ⁶ Ngan iyeye le ke idu pang lopo mulu ye so ben ke matana limi, motong la ipa mulu a ila, ngan ikamata di tooltool kapala mulu tikododo sokorai a tiyeye. Le nga iwete pang di nen, ‘Ai, nga yelei a kayei touo urata siap inbe kakodo sokorai ni ye ke mooloo i a du rrai nga?’

⁷ “Ngan tiyeyi ne, ‘Am nga amkododo sokorai nen, yesoo tool sa ikap urata pam be amyeyi tiap.’

“Motong iwete pang di nen, ‘Dook mata! Be nen ngan ang lapau kadi kakaua urata ye kumu kiau ke ooro wain ni.’

⁸ “Ngan di tooltool tina tikaua urata a nga du rrai be ni burrum, motong la kumu taunu iwete pang tool ki yo matan kala di tooltool ki ke urata i. Iyeyi ne, ‘Kukiu di tooltool ke urata ngo a timan man kuyimi di. Bong be kuyimi di nga, ngan kumadit ye di tooltool yo akap di mur nga, le lo imot ye di tooltool yo akap di muku nga.’

⁹ “Motong la tool tani iku di tooltool yo tila tikaua urata mur ye ke matana limi nga, ngan a man iyeyi di ye pat silba atu le imot. ¹⁰ Ngan nen le di tooltool tina yo timuku muntu ye urata nga, ngan kene ye be man tikap pat ye in nga, ngan lodi tar nen, be di ngan ole tikap welewele pat. Bong tiap, di le imot tikap pat silba atu le imot lapau. ¹¹ Di tooltool tina ngan tikap pat a tikamata, ngan le tiwete gogo betanga pang kumu taunu. Tiyeyi ne, ¹² ‘Ai, di tooltool yo kop di mur a long tikaua urata nga, ngan tiyeyi urata ye ke matana ataleu. Bong am nga amkaua urata mai san, inbe ke isinam tina muntu ngan le le du rrai. E nga yelei be kuyimi urata kootoonoo kidi ye pat gaongo ben kiam nga?’

¹³ “Motong la kumu taunu iraua betanga tani pang di tooltool tina ngan atu nen. Iyeyi ne, ‘Tool kiau, au i ayeie dada sa yo dook tiap pong, ngan tiap. Au i awete pang be kakaua urata ye ke atu nga, ngan ole ayimang ye pat silba atu atu, ngan ong i o lom ponana ye betanga kiau i tiap, too? Tiap! ¹⁴ Kakap pat kiang a kala. Au i lok be akap pat pang di tooltool yo tipa mur nga, le lo gaongo ben yo akap pang nga. ¹⁵ So yo nga so kiau. Too yelei, au i o ke be atoo lok a agiri pat kiau au tauk ye soo so yo lok be ayeyi, in tiap, too? Too yelei, ang nga lomim dook tiap pau ye yo ayeyi dada dook mata pang di tooltool kapala nga, too?’”

¹⁶ Yesu ikatte betanga nen a imot, motong la iwete pang di tooltool tina nen, “Kakamata koot? Tool yo ikimur i, in ole lo imuku, inbe yo imuku i, in ole du ikimur.”

Yesu Iwete Mulu Ye Matenge Ki
(Maka 10:32-34; Luka 18:31-34)

¹⁷ Yesu ipa be ilo pang Yerusalem, motong la ikap di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tiyeye, inbe iwete pang di nen, ¹⁸ “Ai, idi nga nookoot be tapa a talo pombe Yerusalem nga, ngan ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro le di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan baedi. Ngan di tooltool tina ole tikarata betanga be tiraumate le imata. ¹⁹ Le nga ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan baedi, a be nen ngan tipalele sere ye, inbe tiwalisi ye koro, lo ngan be tipatota lo kai palasingi kaini a imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan be ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

Yemis Ye Yowan Tinadi Itoro Yesu
(Maka 10:35-45)

²⁰ Motong la Sebedi rimana in ikap di natunu ru yo Yemis iye Yowan nga, ngan a tila pang ye Yesu. Motong la igun turunu du dama ke Yesu, inbe itoru be iyeyi so sa panga.

²¹ Motong la Yesu itoru nen, “Soo so lom be ayeyi pong i?”

Ngan garup tani iyeyi ne, “Lok be ye kene ye kuyei kuto mai a matam kala di tooltool ye in nga, ngan kop di natuk tamoto ru nga le atu iwur ke baem oonoo, inbe san iwur ke baem ngas.”

²² Motong la Yesu iraua betanga ki panga iye di natunu nen, “Ang nga, so yo kator ye i, in lomim galanga ye moonoo ki tiap. Angru kakanamai ang ngan belei, o ke be kayin ye ruku ke masngana yo be ayin ye i, too?”

Ngan yaru tiyei ne, “E, amkanamai am ngan o ke be amyeyi nen.”

²³ Motong la Yesu iwete pang di yaru nen, “Dook mata, angru nga ole kayin ye ruku kiau. Bong o ke be apootang le atu iwur ke baik oonoo, inbe san iwur ke baik ngas, ngan tiap. Yesoo, Tamak in la be ipootoo di tooltool a lo tiwur ye ni tani yo ikarata pang di i.”

²⁴ Ngan di galiunu kapala yo sangaul nga, ngan tilongo betanga kidi yaru yo titoro Yesu ye i, le katedi malmal pang di. ²⁵ Le nga Yesu iku di le imot a timan man iwete pang di nen, “Ang nga lomim galanga nen, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di kuto maimai kidi kapala yo edi ilo ete nga, ngan tiraautoo di tooltool kidi le be tiyepe la gurana kidi parmana, inbe titoo betanga yo kidi nga. ²⁶ Bong dada yo nen nga, ngan au i lok be iken yang be. Le kumata ang tina ngan atu lono be iyei kuto mai pang nga, ngan ole ya taunu irautoo le iyei ben kapraingi kiang. ²⁷ Inbe sei tool lono be imuku pang nga, ngan ole ya taunu irautoo le iyei ben poranga kiang. ²⁸ Ngan gaongo leu, Tool Moolmool ke Maro isi tana be si di tooltool tiyei urata panga a be tiloni ye, ngan tiap. Bong isi be si ilon di tooltool, inbe iraiia tinini be imata, a be nen ngan Maro iyemenai di tooltool ye noonoo kidi yo tiyei, ngan be.”

*Yesu Ikarata Di Tooltool Mata Kis Ru Ngan Le Matadi Rere A Tikamata Ni
(Maka 10:46-52; Luka 18:35-43)*

²⁹ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tiyege malala Yeriko a tipa ye in nga, ngan di tooltool budanga mai la titoo di a tiye di tila lapau nga. ³⁰ Tila, ngan di tooltool mata kis ru tiwurur dada giginini. Ngan yaru tilongo betanga be ole Yesu ipa nen a iman, le nga koodi le mai nen, “Tool Mai, ong in Dawiti natunu. Lom pam a kulonam!”

³¹ Ngan di tooltool budanga mai tina tipasak pang di, inbe tilele di be koodi dookoot. Bong tiap, yaru koodi mulu le somai nen, “Tool Mai, ong in Dawiti natunu. Lom pam a kulonam!”

³² Motong la Yesu ikodo, inbe itor di yaru. Iyei ne, “Angru, soo so lomim be ayeyi pang i?”

³³ Ngan yaru tiyei ne, “Tool Mai, am nga lomam be matamam rere a amkamata ni.”

³⁴ Yaru tiwete nen, le nga Yesu lono pang di mai san. Motong la itara baene lo yaru matadi, ngan le pattu leu be yaru matadi rere a tikamata ni. Ngan nen le timadit a titoo Yesu a tiye tila.

21

*Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyimaka Ene Ben Ya In Tool Kuto Mai Atu
(Maka 11:1-11; Luka 19:28-40; Yowan 12:12-19)*

¹ Yesu iye di galiunu tipa a tilo potai pang malala mai Yerusalem, ngan le tilo pombe ye malala san yo ene Betpage i. Ngan Betpage tani in iken ye kawal Olip in madini. Tilo pombe, motong la Yesu iwanga di galiunu ru, inbe iwete pang di nen, ² “Nga ole angru kamuku a kalo pang ye malala yo iken pang dama ni. E kalo nga, ngan ole pattu leu be kakamata asara pakara atu yo ene donki i, in tiwatu iye natunu a tikododo. Le be kakamata di nga, ngan karu ooro ye di a kadede di yaru a kasi pang yau. ³ E kumata be tool sa itorang ye di nga, ngan kawete panga nen. Kayei ne, ‘Tool Mai lono be iyei urata ki ye di ngan, lo ngan be ole palbe leu be ipamulu di pang yong a tise.’”

⁴ Iyei nen le ole iyeie betanga ke Maro koonoo yo iwodo nga le kanono pombe moolmool. ⁵ Ngan betanga tina yo Maro koonoo iwodo ngan nen, “Kawete pang di tooltool ke Saion* nen,

* 21:5 Ngan kawal Saion in ni yo malala mai Yerusalem iken ye i.

‘Kakamata, tool kuto mai kiang yo be matan kala tana mai kiang le imot i, in ya la be ise pang yang i.

Ya in tool ke lo silene pang di tooltool nga le imot, inbe iwur donki pono.

Ya la iwur donki kase paunu pono a ise pang yang i.”[☆]

⁶ Motong la di galiunu ru tina tilo, ngan le lo tiyei ben tina yo Yesu iwete pang di nga. ⁷ Tilo tikaua donki tani le ipa ye natunu a tisi pang ye Yesu. Motong la yaru tidur sousoungu matolene kidi a tiyoo lo donki tina ngan podi, inbe Yesu irookoo lo iwur ye sousoungu tina ngan pono. ⁸ Motong la di tooltool tina budanga mai ngan kapala tidur sousoungu matolene kidi ngan lapau, a tiyoo du dada katene, inbe di kapala ngan tisaput kai baene baene a tiyoo du dada katene lapau. ⁹ Inbe di tooltool tina ngan kapala yo timuku be Yesu itoo di, inbe di kapala yo tikimur nga, ngan di le imot koodi le mai. Tiyei ne,

“Tayitmaka Dawiti natunu in ene!

Maro ole iyei urata dook mata pang ye tool yo isi ye Tool Mai ene i!

Tayitmaka Maro ene le ilo ete!”

¹⁰ Ngan tiyei nen le lo Yesu pombe Yerusalem, ngan le di tooltool budanga mai yo tiyepe ye malala mai tani nga, ngan di le imot titakrai ye, le nga di tapdi tipartortor nen, “Ai, i sei tool pombe i?”

¹¹ Motong la di tooltool tina yo tiye Yesu tipa nga, ngan tiyei ne, “I Yesu! I Maro koonoo yo ipa ke malala Nasaret ke tana mai Galili i, in naii.”

*Yesu Inganga Di Tooltool Yo Tiyawar So Bareme Mai Ke Sungunu Lono Nga
(Maka 11:15-19; Luka 19:45-48; Yowan 2:13-22)*

¹² Motong la Yesu ilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, a lo inganga di tooltool yo tiyawar so le tiyimimi so koongoo lono ke rumu tani in nga. Inbe ipaturtur kookoowoo ke palokanga so kidi tooltool yo tiraukol pat nga, inbe kookoowoo ke burungu kidi tooltool yo tiyawar bal utu pang paroranga, ngan lapau. ¹³ Motong la iwete pang di nen, “Betanga ke Maro yo tiwode lo ye rau ki in iwete nen. ‘Rumu kiau i, ole tiweta ye rumu ke pataraungu.’[☆] Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau be tiko ye.’[☆] ”

¹⁴ Ye kene tani in iyeye bareme mai ke sungunu lono, inbe di tooltool yo matadi kisis le di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan tilo pang ye, a lo ikarata di le tinidi dook mata mulu. ¹⁵ Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan tikamata mos dook mata tina yo iyei nga, inbe tilongo di kakase yo kookoodi bareme mai ke sungunu lono nen, “Tayitmaka Dawiti natunu, in ene!” Ngan nen le di tooltool kuto maimai tina lodi dook tiap san. ¹⁶ Le nga titoro Yesu nen, “Ai, ong i kulongo betanga yo di kakase maimai tiap ngo koodi ye ngan lapau?”

“Ngan iraua betanga kidi nen, “E, alongo lapau. Bong nga yeiei, ang nga o kakinkata betanga yo iken ye Rau ke Maro, in tiap, too? Betanga tani in iwete nen, ‘Maro ong taum la kupamadit di kakase paunu inbe di kakase yo maimai tiap ngan lodi i, ngan la le di nga tiyitmaka em ye koodi nga.’[☆] ”

¹⁷ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la iyege di sila tiyepe ye malala mai tani in, inbe imadit a idu pang malala san yo ene Betani i, le du bong a iken nango.

*Yesu Ipasak Pang Kai Pik Ngan Le Iwor
(Maka 11:12-14, 20-24)*

¹⁸ Tiken le muntu yege, inbe Yesu iye di galiunu timadit a tiyege malala tani, inbe timulu pang Yerusalem. Tipa dada a tilo ngan Yesu pitola. ¹⁹ Le nga be matana pang nen, ngan ikamata kai pik atu ikodo ke dada koonoo. Motong la ipa a ila potai ye a be ikamata, ngan kanono siap, bong raunu leu. Motong la ipasak pang kai pik tani nen, “Ong i o ke be kupu mulu pitiap yege.” Ngan le pattu leu, inbe kai pik tani in iwor.

[☆] 21:5 Sakaria 9:9   [☆] 21:13 Esai 56:7   [☆] 21:13 Yedimia 7:11   [☆] 21:16 Rau ke Woungu 8:2

²⁰ Ngan di galiunu tikamata kai pik tani yo pattu leu be iwor nga, le titakrai, inbe tiyei ne, “Ona, kai pik ni nga belei a le pattu leu be iwor nga?”

²¹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Awete pang moolmool nen. Kumata be katara lomim medana pang Maro le lomim rru tiap nga, ngan o ke be kayei so dawa ben yo ayeii ye kai pik ni, in leu tiap. Bong ang nga ke be kawete pang kawal ni ne, ‘Kumadit a ong taum kupas le kudu tiek lono ni,’ ngan ole so pombe ben tina yo kawete nga. ²² Le kumata be katara lomim medana moolmool pang Maro, inbe kapatarau a katoru ye soo so be ikap pang nga, ngan ole ikap pang le imot.”

*Sei Tool Imalum Pang Yesu A Le Iyei Urata Ki I
(Maka 11:27-33; Luka 20:1-8)*

²³ Yesu ipa le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, motong la nga ipatomonai di tooltool. Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, sei itarong a le kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong be kuyei urata nen ye i?”

²⁴ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Dook mata, bong nga be atorang ye torungu kiau atu ngan. Kumata be karauu nga, ngan la be awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata i nga. ²⁵ Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in ikaua gurana ngai a le iyei urata ki ye nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool ke tana leu?”

Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Kumata le tawete be Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, ‘Ngan nga yelei a le katara lomim medana ye betanga ki tiap nga?’

²⁶ Bong kumata le tawete be di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau. Idi nga tatattadai be di tooltool tigarungidi nga, yesoo di le imot nga tiwete be Yowan in Maro koonoo atu moolmool.” ²⁷ Ngan nen le tiraua betanga ke Yesu nen, “Am nga lomam galanga tiap sa.”

Motong la Yesu iyei ne, “Nen ngan au lapau, o ke be awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap.” Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Di Natunu Tamoto Ru ²⁸ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga atu pang di tooltool tina nen, “Ang lomim belei ye betanga kiau yo awete nga? Oo kakamata, tool atu in natunu tamoto ru. Ngan ila ye yo mai i a la iwete panga nen. Iyei ne, ‘Natuk, katai nga lok be kudi kouo urata ye kumu kiidi ke ooroo wain ni.’

²⁹ “Ngan natunu tani iraua betanga ki nen, ‘Na, au i tinik booroomoo, le o adi akaua urata tiap.’ Bong iyepe kasin, motong la lon portak mulu a idi iyei urata nga.

³⁰ “Motong la tool tani, in ila pang ye natunu kase a la iwete panga ben tina iwete pang yo mai in nga. Ngan le natunu tani in iyei ne, ‘Tamak, ngan dook mata. Au i lok ponana be ayei urata pong.’ Bong iyepe, ngan tinin booroomoo le ke be idi iyei urata tiap.”

³¹ Motong la Yesu itor di tooltool maimai tina nen, “Oo, ngan di kakase ru tina nga, ngan sei kase itoo tamana koonoo a idi iyei urata i?”

Ngan tiyei ne, “Natunu la mai i.”

Motong la Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, di tooltool ke sodanangi pat, inbe di garup ke dada, ole timuku pang a tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ³² Awete pang nen nga, yesoo Yowan in iman be man ipatnai dada dook mata noonoonoo ke Maro yo be kayei nga, bong ang nga katara lomim medana ye betanga ki tiap. Ang nga kayei nen, bong di tooltool ke sodanangi pat, inbe di garup ke dada la tilongo betanga ki le titara lodi medana ye nga. Ang nga kakamata so yo nen ngan oo, bong o ke be kaportak lomim a katara lomim medana pang, ngan tiap.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Dook Tiap Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga
(Maka 12:1-12; Luka 20:9-19)*

³³ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di tooltool maimai tina nen, “Katar talngamim dook, a nen ngan kalongo kattenge betanga san i. Tool tana taunu atu in

ikapki kumu atu ke ooro wain, motong la ikap koongoo ye. Inbe ikele tana atu kumu lono a ikarata be tipisi wain puana tina ngan surunu idu ye. Inbe ire rumu atu le ilo ete pang di tooltool yo be lo tiyepe ye a matadi kala kumu tani nga. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapkingi pattu baedi, a be matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ya taunu in ipa a ila pang ye malala san yo iken ni mooloo i. ³⁴ Ngan tiyepe le lal ke be tigogo wain puana ye in potai, motong la iwanga di kapraingi ki be tila la tikap kan wain tina ngan puana sa.

³⁵ “Bong tila, ngan di tooltool tina yo tikaua urata ye kumu tani nga, ngan tiparama di kapraingi tina a tiraua atu, inbe san in tiraumate le imata, inbe san in tikattu ye pat. ³⁶ Motong la kumu taunu tani in iwanga di kapraingi ki kapala mulu, ngan alunu le tillos di yo tila muku nga. Ngan di tooltool tina yo tikaua urata ye kumu nga, ngan tiyei dada gaongo leu pang di nen lapau. ³⁷ Motong la kumu taunu tani, in lon wete nen, ‘Nookoot nga ole awanga natuk tamoto i a ila, ngan la be ole tiraua panga nga.’

³⁸ “Bong ye kene yo di tooltool ke kapkingi tina ngan tikamata natunu tani ye in nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le be pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a be nen ngan so yo tamana be ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’ ³⁹ Nen le tikaua a tiyolle a tikatte du ke diki, inbe tiraumate le imata.”

⁴⁰ Motong la Yesu itor di nen, “Ye kene yo kumu taunu tani be ipa mur a ila nga, ngan lomim tar be ole iyeie soo dada pang di tooltool yo itar di be tikaua urata ye kumu ki nga?”

⁴¹ Ngan di tooltool maimai tina tiyei ne, “Ole inganga di tooltool dook tiap tina a igarung di le dook pitiap yege. Lo ngan be ikaua kumu ki in pang di tooltool kapala a tikaua urata ye, a be nen ngan tiyepe le lo lal ke goganga ooro wain puana nga, ngan tigogo a tikap kan sa.”

⁴² Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iken ye rau ki, in tiap, too? Ngan betanga tani in nen, ‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi panga tiap a tisukraii i, in la iyei pat dook mata yo ipamede rumu le imede i. Tool Mai iyeie so nen,

le amkamata ye matamam, ngan dook mata san.’[☆] ”

⁴³ Motong la Yesu iyei ne, “Dada yo be kalo kagaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di i, in ole igutaki yang, inbe ikauu pang di tooltool kapala yo tilongo betanga ki ngan titoo dook mata nga. ⁴⁴ Le kumata sei tool be imol le du irauu pang ye pat i nga, ngan ole turana bokobokobe le moromorana. E kumata be pat tani in imol le du ikata tool sa nga, ngan ole igarungu tool tani le dook tiap yege.”

⁴⁵ Di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di Paresi tilongo kattenge betanga ke Yesu yo iweta pang di i, le lodi galanga be nga iwetewete ye di. ⁴⁶ Ngan nen le nga tisere dada yo be tiparama ye i, bong ngan titattadai di tooltool malala mai yo tiyepe nga, yesoo di le imot ngan tiwete be Yesu in Maro koonoo atu.

22

Yesu Ikatte Betanga Ye Mailang Ke Kerenge (Luka 14:15-24)

¹ Motong la Yesu isudungu kattenge betanga pang di tooltool maimai tina a iwete pang di mulu nen, ² “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool yo iyei kuto mai pang tana mai atu i. Ngan tool tani in iyeie mailang mai atu ye kerenge ke natunu tamoto. ³ Ngan nen le iwanga di kapraingi ki be la tiwete pang di tooltool yo muku ngan itara betanga pang di be timan ye kerenge nga. Bong di kapraingi ki tina tila tiwete pang di, ngan tinidi booroomoo le lodi pang maningi tiap.

[☆] 21:42 Rau ke Woungu 118:22-23

⁴ “Motong la iwanga di kapraingi ki kapala mulu a be tila, ngan iwete pang di nen, ‘Kala nga, ngan la kawete pang di tooltool yo atara betanga pang di ngan nen, be akarata so a dook oo. Inbe au i araumata bulumakau tamoto atu, inbe bulumakau kapala yo lodi welewele nga, ngan la araumata di inbe akum di a ime oo. Le kawete pang di a timan man taye di takana mailang ke kerenge i.’

⁵ “Di kapraingi ki tina tila tiwete pang di tooltool tina, bong lodi pang bangana ki tiap, le tikoo a tipa kidi kidi. Atu in idi pang kumu ki, inbe san in ila pang ye urata ki ke kaungu pat. ⁶ Inbe di kapala ngan timadit tina le tiparama di kapraingi ke tool mai tani, a tigarung di, inbe tiraumatamata di a timmata. ⁷ Tina tiyei nen nga, le tool tani yo iyei kuto mai pang tana mai i, in katen malmal a iwanga di tooltool ki ke patokongo a tila tiraumatamata di tooltool le imot yo tiraumatamata di kapraingi ki nga, inbe tidaunu malala mai kidi in a ei ikani.

⁸ “Motong la tool kuto mai tani in iwete pang di kapraingi ki nen, ‘Mailang ke kerenge i akarata a imot oo, bong di tooltool yo awanga pang di be timan ye nga, ngan ayeisa di ngan tooltool dook mata a man aye di amkani, bong tiap. ⁹ Le nookoot nga kala la kapa ye ni ke yawaringi so, le be kakamata di tooltool sa nga, ngan kawete pang di le imot a timan ye mailang ke kerenge i.’ ¹⁰ Motong la tila tipa ye ni ke yawaringi so a tipuske di tooltool yo dook mata nga inbe di tooltool yo dook tiap nga, ngan tiwete pang di le imot be tila ye mailang tani. Ngan nen le tilo tilo le rumu ke kaningi so in ipon ye di.

¹¹ “Di tooltool tina timan a tilo ye ni tani, motong la tool mai tani iman a be lo ikamata di, ngan ikamata tool atu in isousou ye sousoungu ke kerenge tiap. ¹² Le nga itoru nen, ‘Ai, tool kiau, nga ye lei be kusousou ye sousoungu ke kerenge tiap, inbe kuse ni nga?’ Itoru nen, le nga tool tani isere betanga a sila ipalongo leu.

¹³ “Motong la tool kuto mai tani, in iwete pang di kapraingi ki nen, ‘Oo, kakap ooro a kapau tool i kene le baene a kakatte du pang ni todo lono ke diki ni. Kakatte du ye ni yo be timassingi a titangtang inbe tikanen dongadi a iparrasa ye i.’ ”

¹⁴ Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina nen, “Kalongo koot? Maro ikiu di tooltool alunu la be timan pang ye nga, bong ole alunu tiap yo ipootoo di panga nga, ngan di leu la be tilo ye nga.”

*Di Paresi Titoru Yesu Ye Tarungu Pat Pang Tool Mai Sisa
(Maka 12:13-17; Luka 20:20-26)*

¹⁵ Di Paresi tiyege Yesu a tidu ke diki, motong la tigaua inbe tiraua betanga be titoua ye betanga sa. ¹⁶ Motong la tiwanga di galiudi tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, a tila pang ye. Tila, motong la tiwete panga nen, “Pannoongoo, am nga lomam galanga yong nen, be ong i kuwete betanga kiong nga, ngan moolmool le imot. Inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool ke Maro le imot. Inbe ong i kutattadaia kam tooltool siap. Le kumata be kuwete pang di nga, ngan lom rru ye di be di tooltool be lei, ngan tiap, bong ole kuwete betanga gaongo leu pang di. ¹⁷ Ngan nanga, ole kuwete pam ngan. Ong i lom be lei? Nga dook mata be idi nga tatar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

¹⁸ Titoru nen, bong Yesu lon galanga ye dada dook tiap yo iken lodi a le titoru ye in oo. Le nga iyei ne, “Ang nga di tooltool ke kaplungunu sa! Nga ye lei a kakapye be katou au nga? ¹⁹ Kakaua pat yo kanakana ngan tatar pang Sisa ngan atu a kapatnaini a akamata.” Motong la tikaua pat tina ngan atu pang ye. ²⁰ Motong la itor di nen, “Sei kanningana inbe ene iken ye pat i nga?”

²¹ Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

Motong la Yesu iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Be so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

²² Ye kene yo tilongo betanga ke Yesu ye in nga, ngan le titakrai ye betanga ki. Le nga tiyege sila iyepe, inbe tikoo a tila.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Di Tooltool Yo Timmata Inbe Timadit Mulu Nga
(Maka 12:18-27; Luka 20:27-40)

²³ Motong la ye ke tani ataleu in di Sedusi timan pang ye Yesu be man titoru. Ngan di Sedusi tina ngan di Yuda pattu yo tiwete be di tooltool timmata nga, ngan o ke be timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen, ²⁴ “Pannoongoo, muku ngan Mose iwete pam nen. Kumata le tool atu be ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a be nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila. ²⁵ Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete belei? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru, ngan tiyepes yam. Ngan toodi yo mumuanga in ikere, ngan le rimana ipasui touo kan kase siao, inbe imata. Le iyege sila iyepe a taini yo itoo i, in iyooloo tap ke toonoo tani. ²⁶ Bong taini tani iyooloo, ngan gaongo leu, taukan natunu go, inbe imata. Motong la taidi san yo tol kidi, in ikauu a iyooloo, ngan gaongo leu nen lapau. Ngan tiyei nen nen le du imot ye taidi kase yo limi be ru kidi i. ²⁷ Motong la garup tani in ya lapau imata a itoo di nga. ²⁸ Ngan nanga, kuwete pam ngan, ye lal yo be di tooltool matedi be timadit mulu ye in nga, ngan garup tani ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani oo.”

²⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kawete gogomim, yesoo lomim galanga ye betanga yo iken ye Rau ke Maro, ngan tiap. Inbe lomim galanga ye gurana ke Maro, ngan tiap lapau. ³⁰ Ye lal yo di tooltool matedi be timadit mulu ye in nga, ngan o ke be tikere mulu tiap. Di ngan ole tiyepes dawa ben di bangabangana ke Maro yo tiyepes ye malala ki ngo. ³¹ Bong ye di tooltool yo timmata lo ngan be timadit mulu nga, ngan ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iweta pang a iken ye rau, in tiap, too? Ngan betanga tani in iwete nen ye di sasa kiidi yo timmata koot nga, ngan nen, ³² ‘Au i Maro ke Apram ye Esaka inbe Yakop.’[☆] Le i Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong i Maro kidi tooltool yo tiyepes mauredi nga.”

³³ Ye kene tani in di tooltool budanga mai la tilongo betanga ke Yesu nga, le nga titakrai ye patomonaingi ki.

Ger Ke Maro Yo Imuku Pang Di Ger Kapala I
(Maka 12:28-34; Luka 10:25-28)

³⁴ Di Paresi tilongo be Yesu ikatkalakala dada ye di Sedusi ye betanga le tisere betanga nga, le nga di Paresi tina tigaua, inbe timan pang ye. ³⁵ Motong la tool kidi Paresi tina ngan atu yo kuto mai ke ger ke Maro i, in imadit tina le be itouo Yesu ye betanga, le nga itoru. Iyei ne, ³⁶ “Pannoongoo, soo ger ke Maro imuku le illos di ger kapala i?”

³⁷ Motong la Yesu iraua torungu ki nen, “ ‘Lomim pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomim le tinimim ipa ye lo galanga kiang le imot panga.’[☆] ³⁸ Le i ger ataleu yo imuku inbe illos di ger kapala le imot i, in naii. ³⁹ Inbe ger san yo itoo i, in nen. ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.’[☆] ⁴⁰ Le awete pang nen, ger ke Maro le imot yo ikap pang Mose, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwodo nga, ngan di le imot pudi nga igaua le iken ye ger ru leu tina nga.”

Sei Natunu Kirisi I
(Maka 12:35-37; Luka 20:41-44)

⁴¹ Di Paresi tina ngan tigauagaua a tiyepes go, inbe Yesu itor di nen, ⁴² “Ai, ang nga lomim tar belei ye Kirisi? Be in sei natunu?”

Ngan tiyei ne, “Ya in Dawiti natunu.”

⁴³ Motong la Yesu iwete pang di. Iyei ne, “Nga yelei a Maro Amunu ipamaditi Dawiti lono a le ikiui Kirisi tani in ye Tool Mai nga? Kakamata, Dawiti in iwete nen,

⁴⁴ ‘Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen,

“Kuwur ye baek oonoo a kuyepes nen

[☆] 22:32 Pamulenge 3:6   [☆] 22:37 Ger 6:5   [☆] 22:39 Urata ke Paroranga So 19:18

le lo atar di koi kiong a tidu ke kem parmana.” [☆]

⁴⁵ Le kakamata, Dawiti ya taunu la iweta ye Tool Mai ki i. E nga ye lei a le ang nga kawete be ya in Dawiti natunu nga?”

⁴⁶ Tina Yesu itor di nen nga, le sila tipalongo leu. Le tool sa mala be iwete a iraua betanga ki, ngan tiap. Ngan nen le ye kene tani in a ilo nga, ngan tool sa mala be itoro Yesu ye betanga sa mulu, ngan tiap lapau.

23

*Dada le Momo Kidi Parsi Tiye Di Pannoongoo Ke Ger Ke Maro
(Maka 12:38-39; Luka 11:43, 46; 20:45-46)*

¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tiye di tooltool budanga mai ngan nen, ² “Di pannoongoo ke ger ke Maro tiye di Parsi nga, ngan tikaua malala ke Mose, inbe tipatomonai ang ye ger ke Maro ben tina yo muku ngan Mose iyei nga. ³ Le be nen ngan katoo betanga kidi a kayei so le imot yo tiwete pang be kayei nga. Bong kin katoo di ye dada kidi yo tiyei nga be, yesoo di tapdi nga tiyei so le titoo betebetanga kidi yo tiwetewete pang di tooltool ye, ngan tiap. ⁴ Di ngan tikap ger matana matana a man tiwete be di tooltool titoo, le imoo pang di mai san dawa ben tiliki burum moonoo a tipaloka lo di tooltool poopoodi a be tisola nga. Bong di tapdi ngan lodi be titara baedi buruburene atu la tilon di tooltool tina yo tisoloo burum moonoo tani, ngan tiap.

⁵ “Inbe so le imot yo tiyei nga, ngan tiyei be nen a di tooltool tikamata. Le so yo tiwodo betanga ke Maro ilo ye, a be tipau lo ye damodi le baedi nga, ngan tika rata le somaimai a be nen ngan di tooltool tikamata. Inbe ye moro yo tituru a tiwat ilo ye sousoungoo mooloomooloo kidi ke pataraungoo ngan matana nga, ngan tiyei le mooloonoo a be nen ngan di tooltool tikamata, ngan tiyitmak edi ye. ⁶ Nen le ye kene yo be tilo ye gaongo ke mailang, too tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo nga, ngan lodi be tilo dama a lo tiwur ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga a be di tooltool tiyitmak edi. ⁷ Inbe di ngan lodi be tipa ye ni ke yawaringi so, a nen ngan di tooltool tiwete lo ponana kidi pang di, inbe tikiu di ye ‘Tool mai ke Patomonaingi.’

⁸ “Bong ang nga kin lomim be di tooltool tikiu ang ye ‘Tool mai ke Patomonaingi’ be, yesoo ang le imot nga taimim le toomim. Inbe tool ataleu la iyei kuto mai pang i. ⁹ Inbe kin tool sa ke tana i be ikiu ang ye ‘tamamim,’ ngan be, yesoo ang nga Tamamim ataleu, in ya la iyepe ye malala ki ete ni. ¹⁰ Inbe ang nga lomim be tikiu ang ye ‘pannoongoo’ be, yesoo ang nga Pannoongoo kiang ataleu, in la Kirisi i. ¹¹ Ngan nanga, kumata be ang tina nga atu lono be iyei mai pang nga, ngan ole iyei ben kapraingi kiang. ¹² Yesoo, sei tool yo ya taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ya taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni.”

¹³⁻¹⁴ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Atoo, ang di pannoongoo ke ger ke Maro inbe di Parsi nga, ang nga tooltool ke kaplungunu sa, le kin kakamatang dook leu! Ang tapmim nga kalo kagaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, ngan tiap. Bong di tooltool yo tikapye be tilo nga, ngan kawonokala dada ye di le ke be tilo tiap.*

¹⁵ “Atoo, ang di pannoongoo ke ger ke Maro inbe di Parsi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le kin kakamatang dook leu! Ang nga kapa ye ni mai i le imot ke bodanga inbe tiek pono, a be nen ngan kayeie tool sa le iyei galiumim. Ngan kumata be tool atu ilongo betanga kiang le be lon portak a itoo ang nga, ngan ya in kayeii le iyei dada dook tiap kiang le lo illosang ye dada dook tiap kiang. Ngan nen le pang dama ni nga, ngan ole kaye kadu pang ye malala ke masngana.

[☆] 22:44 Rau ke Woungoo 110:1   * 23:13-14 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 13 le 14 nga. Ngan betanga tani in nen: Atoo, ang di tooltool ke patomonaingi di tooltool ye ger ke Maro inbe di Parsi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu, le kin kakamatang dook leu! Ang nga kakap so kidi garup tap nga le ipa ye rumu kidi, inbe kayolo pataraungoo le mooloo a be nen ngan di tooltool tikamatang. Nen le ang nga ole Maro iyemenai ang le dook pitiape yege.

¹⁶ “Atoo, ang nga tooltool mata kis yo lomim be karara di tooltool kapala nga, le kin kakamatang dook leu! Ang nga kapatomonai di tooltool nen, ‘Kumata be tool sa ipootoo bareme mai ke sungunu a be ipamede betanga ki ye nga, ngan betanga ki in ben so sokorai. Bong kumata be tool sa ipootoo pat gol yo iken bareme mai ke sungunu lono ni, a be ipamede betanga ki ye nga, ngan ole iyei so tina yo ipamede betanga ye nga.’
¹⁷ Ang di tooltool mata kis nga kapakapa sa! Soo so maiyoko le illoso ene i? Lomim tar be pat gol la illoso bareme mai ke sungunu i, too bareme mai ke sungunu la illoso i? Ole lomim galanga nen, pat gol in iken ye bareme ke sungunu, ngan la le bareme mai ke sungunu iyeie pat tani le iyei ben pat mison ke Maro nga. ¹⁸ Inbe kawete nen lapau, ‘Kumata be tool sa ipootoo kookoowo ke paroranga so a be ipamede betanga ki ye nga, ngan betanga ki in ben so sokorai. Bong kumata be ipamede betanga ki ngan ipootoo so yo tikap pang paroranga a lo iken kookoowo ke paroranga so pono nga, ngan ole iyei so tina yo ipamede betanga ye nga.’
¹⁹ Ang nga tooltool mata kis sa! Soo so maiyoko inbe dook mata le illoso ene i, so ke paroranga, too kookoowo ke paroranga so? Ole lomim galanga nen, kaningi le so ke paroranga ngan iken kookoowo ke paroranga so pono nga, ngan la le iyei so ke paroranga tina le iyei ben so mison ke Maro nga. ²⁰ Ngan nanga, sei tool be ipootoo kookoowo ke paroranga so a be ipamede betanga ki ye nga, ngan ipootoo so ke paroranga le imot yo iken ye kookoowo tani pono nga, ngan lapau. ²¹ Inbe sei tool be ipootoo bareme mai ke sungunu a be ipamede betanga ki ye nga, ngan ipamede betanga ki ye le ipa ye Maro ya taunu yo iyeye lono i, in lapau. ²² Inbe sei tool be ipootoo malala ke Maro ene a be ipamede betanga ki ye nga, ngan ipamede betanga ki ye kookoowo ke Maro ke burungu inbe ye Maro ya taunu yo iwurur ye kookoowo tani in lapau.”

²³ “Atoo, ang di pannoongoo ke ger ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le kin kakamatang dook leu! Kanakana ngan katoo ger mitiap kapala le kagogo so matana matana kiang ke kumu yo ben bede le ooro puana ke kaningi le so kapala nga, a katar le iken ye budanga sangaul, lo ngan be kakaua budanga tina, ngan atu pang Maro. Bong nga yei a katoo ger maimai yo ke Maro nga, ngan tiap nga? Ngan ger maimai tina ngan nen: katoo dada yo dook mata tarantatu ngan pang di diemim; inbe lomim mulumulu ye di diemim a kayei dada dook mata pang di; inbe katara lomim medana le iken so pang Maro leu. Le dook mata ngan nen, ole katoo ger maimai tina nga le imot le ipa ye ger yo maimai tiap, ngan lapau. ²⁴ Ang nga tooltool mata kis yo lomim be karara di tooltool kapala nga. Inbe ang nga ben tool yo ikamata so mitiap ben baranges ilo ye sur ki, ngan ole italiki. Bong ikamata asara mai yo ene kamel yo ilo sur lono ki, in tiap, le be iyini sur ngan itona le ipa ye sur a ilo kaponu lono.

²⁵ “Atoo, ang di pannoongoo ke ger ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le kin kakamatang dook leu! Ang nga kangas ruku le omai kiang diki ki nga le igalanga dook mata san, bong lono ngan ipon ye giri dawa ben tool yo gadagadana inbe matana so i. ²⁶ Ang di Paresi nga matamim kisis! Be nen ngan kangas ruku le omai kiang lono muku le igalanga dook ngan, ngan la be diki ki ngan ole igalanga lapau nga.

²⁷ “Atoo, ang di pannoongoo ke ger ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le kin kakamatang dook leu! Ang nga dawa ben agoro yo titar di tooltool matedi ye i, inbe tisirimi diki ki ye kau kookoonoo le tikamata ngan dook mata san i. Bong lono in ipon ye di tooltool turadi inbe ye so yo giri leu nga. ²⁸ Ngan gaongo leu, ang nga nen lapau. Ye kanomim diki ki nga di tooltool tikamatang, ngan tiwete be ang nga katoo dada dook mata noonoonoo ke Maro nga le imot. Bong tiap, ye lomim ngan ipon ye kaplungunu le dada yo dook tiap nga.

²⁹ “Atoo, ang di pannoongoo ke ger ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le kin kakamatang dook leu! Ang nga kakarata agoro yo titar di Maro koonoo bobodi ye nga le dook mata san. Inbe kamoro gomo koonoo kidi tooltool noonoodi ke Maro. ³⁰ Inbe ang nga kawete nen, ‘Ye kene yo di sasa kiam tiyeye ye in nga, ngan yo be am lapau amyeye nga, ngan matin nga ke be amlon di a amyeye di amraumata di

Maro koonoo, nga tiap.’ ³¹ Le betanga kiang yo kawete nga, ngan ang tapmim kapaposang nen, be ang nga sasa kidi tooltool yo muku ngan tiraumatamata di Maro koonoo nga.

³² Le kumata be nen nga, ngan ang kamadit a kakap malala kidi! Le soo dada dook tiap ke noonoo be di sasa kiang tiyei le imot tiap nga, ngan ang kaseke di ye a kayei le lo imot.

³³ “Ang nga moto dook tiap, inbe ang nga moto dook tiap di natunu! Ole Maro ipaposang ye urata dook tiap yo kayei nga, a ikatte ang du ye malala ke masngana. Le ole kasuru kate malmal ke Maro belei? ³⁴ Ngan nanga, au i ole awanga di Maro koonoo le di tooltool yo ke lo galanga nga inbe di pannoongoo be timala pang yang a mala tipatomonai ang ye dada kiau. Bong di tooltool tina, ngan ole karaumatamata di kapala a timmata, inbe di kapala ngan kapatoto di tilo kai palasingi kaini, inbe di kapala ngan ole kawalis di rumu lono kiang ke gaongo, inbe kanin di a katoo di ye malala maimai nga le imot. ³⁵ Ngan nen le Maro ikaua urata moonoo dook tiap pang, ye yo karaumatamata di tooltool noonoodi a rara kidi imati ye tana i nga. Ngan dada ke raumatenge di tooltool noonoodi, in imadit muku ye Awele le ise ye Berekia natunu Sakaria, yo di sasa kiang tiraumate kataunu ke bareme mai ke sungunu inbe kookoowoo ke paroranga so i. ³⁶ Awete pang moolmool nen, dada dook tiap yo kaye di sasa kiang kayei nga, ngan ole kootoonoo pombe pang yang ang di tooltool yo nookoot kayepe nga.”

*Yesu Lono Pang Yerusalem Mai San
(Luka 13:34-35)*

³⁷ Yesu iwete pang di a imot, motong la iwete mulu nen, “Atoo, Yerusalem, Yerusalem, ong i la di tooltool kiong tiraumatamata di Maro koonoo a timmata, inbe tikap pat a tikatmatamata di tooltool yo Maro iwanga di a timala pang yong nga. Inbe ye lal alunu ngan au i lok be agaua di tooltool kiong a tigaua le imot yau, dawa ben tareke tinana igaua di natunu a ipatur di ye balini nga. Bong di tooltool kiong lodi be timan tigaua yau tiap. ³⁸ Le kutar talngam a kulongo, ole Maro iyege bareme mai kiong ke sungunu tani a ilo, inbe bareme tani in sila iken sokorai. ³⁹ Awete pong nen, nookoot nga o ke be di tooltool kiong tikamatau mulu tiap, le ilo ye lal yo be tiyei ne, ‘Maro kuyeie urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.’[☆] ”

24

*Yesu Iwetewete Ye So Yo Be Pombe Pang Dama Ni I
(Maka 13:3-13; Luka 21:7-19)*

¹ Yesu iyege bareme mai ke sungunu tani, inbe ipa a be ila. Motong la di galiunu timan pang ye be man tiwete panga, inbe tipatnai rumu maimai yo ke bareme ke sungunu, ngan panga. ² Motong la iwete pang di nen, “Ang nga kakamata so tina nga le imot ngan dook mata, too? Bong awete pang moolmool nen, pang dama ni ngan ole pat ke rumu tina nga, ngan atu sa yo be iken a iloko lo ene pono dawa ben nookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi.”

³ Ngan Yesu ipa le ilo ye kawal Olip a lo ya taleu iwur, motong la di galiunu tilo pang ye a iye di leu tiyepe, inbe titoru. Tiyei ne, “Oo, kuwete pam ngan, ole soo lal be so tani in pombe ye i? Inbe soo tarkilanga be amkamata muku, ngan ole lomam galanga ben lal kiong yo be kumulu ye i, inbe lal yo tana i be imot ye i, in iman potai koot i?”

⁴ Titoru nen, motong la iwete pang di nen, “Kin kakamatang dook leu ye di tooltool yo be tillungang nga. ⁵ Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek, inbe tiyei ne, ‘Au Kiri tani nait!’ Ngan ole tikap lungunu ye di tooltool alunu le titara lodi medana ye betanga kidi. ⁶ Ole kalongo bingi ke patokongo yo pombe ye malala kapala nga, inbe talngamim rau be patokongo mai sa ole pombe ye tana maimai kapala lapau, bong kin katattadai a lomim gurrungu be. So yo nen nga ole pombe moolmool, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tia. ⁷ Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai

[☆] 23:39 Rau ke Woungu 118:26

atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko. Inbe ole pitolo maimai pompombe ye tana kapala, inbe nauningi mai itak ye tana kapala a tana itangarur. ⁸Ngan urata moonoo yo nen ngan ole pompombe muku, dawa ben garup kapon massingi ye natunu a be ipasuiu nga.

⁹“Ye kene tani in, ole di tooltool tikau ang a titarang kalo ye ni ke karatanga betanga, a be nen ngan tikap urata moonoo ke masngana pang, a tirau ang le kammata. Inbe di tooltool ke tana maimai nga le imot ole tikadonang, yesoo ang nga katara lomim medana pau. ¹⁰Inbe ye kene tani in, di tooltool alunu yo titara lodi medana pau nga, ngan ole tiwala muridi pau, inbe di tapdi tiparkadon a titar di diedi la di koi kidi baedi. ¹¹Inbe di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga, ngan ole alunu la be pompombe a tipa be tillungu di tooltool alunu nga. ¹²Inbe di tooltool o ke be lodi pang di diedi mai san mulu tiap, yesoo dada dook tiap alunu ole pombe ye tana i le mai san. ¹³Bong di sema tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ¹⁴Inbe bingi dook mata ke dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole tiweteweta pang di tooltool ke tana mai i le imot a tilonga, ngan la be lal tani yo be tana i imot ye i, in pombe nga.

¹⁵“Pang dama ni ngan ole kakamata so dook tiap ki taunu in ikodo ye ni mison ke Maro be igarungu, dawa ben muku ngan Maro koonoo yo Tanel i, in iwetewete ye nga. [☆] Le ong sei tooltool be kukinkata betanga tani nga, ngan lom kaua urata ye dook, a nen ngan lom galanga ye. ¹⁶Ngan nanga, le be kakamata so nen nga, ngan ang di tooltool yo kayepe ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarai a kalo pang kawal. ¹⁷Inbe kumata be tool sa iyepe rumu pono ki nga,* ngan kin idu tana a lo ikap so ki yo iken rumu lono ngan atu sa, ngan be, bong ipas le iyege sila ikino leu. ¹⁸Inbe kumata be tool sa iyepe kumu lono ki nga, ngan kin imulu pang rumu ki du ikaua sousoungu matolene ki, ngan be, bong ipas le iyege sila ikino leu. ¹⁹Ye kene tani in di garup yo kapodi nga, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan barau, ole imoo pang di yo be tikoo nga. ²⁰Le be nen ngan kapatarau pang Maro nen, kin so tani in pombe ye lal ke mou, too ye lal yo kidi Yuda ke sungunu i, in be. [†] ²¹Yesoo, urata moonoo dook tiap yo be pompombe a igarung di tooltool nga, ngan urata moonoo dook tiap ki taunu. Le kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye i, le se nookoot nga, ngan urata moonoo dook tiap yo pompombe ngan sa yo be gaongo ye, ngan tiap. Inbe pang dama ni nga, ngan ole urata moonoo dook tiap gaongo nen sa yo be pompombe mulu, ngan tiap lapau. ²²Nga yo be Maro lono be ipamodo lal ke urata moonoo dook tiap tani in tiap nga, ngan matin nga le tool sa yo be iyepe dook mata, ngan tiap. Bong lono ye di tooltool yo ipootoo di panga nga, ngan la le be ipamodo lal ke urata moonoo tani in nga.

²³“Nen le ye kene tani in, kumata be tool sa man iwete pang nen, ‘Kakamata, Kirisi bi e i!’ too, be iyei ne, ‘Ya meneng e ni!’ ngan kin katara lomim medana ye betanga ki be. ²⁴Awete pang nen, yesoo ole di tooltool ke kaplungunu yo tiwete be di nga Kirisi, inbe di tooltool ke kaplungunu kapala yo tiwete be di ngan Maro koonoo nga, ngan ole alunu la be timan pang yang nga. Di ngan ole tiyei gogo mos le urata maimai a iyei ben tarkilanga pang di, a be tikaua lungunu ye di tooltool. Inbe ole tikapye be tikaua lungunu ye di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a be nen ngan la titoo di lapau. ²⁵Oi, kakamata koot? So tina yo be pombe nga, ngan awete pang ye oo.

²⁶“Nen le kumata be tool sa iwete pang nen, ‘Kakamata, Kirisi meneng, iyepe ni sorrakene ni,’ ngan kin kalongo ki a kala be. Too, be iyei ne, ‘Kirisi naiti, lo iyepe rumu lono i,’ ngan kin katara lomim medana ye betanga ki be. ²⁷Yesoo, ye lal tani, in ole dawa ben kili yo itai a nunngana imadit ye ni yo ke ise ye i, a ipa so le idu ye ni yo ke iyara ye i

[☆] 24:15 Tanel 9:27; 11:31; 12:11   * 24:17 Ye rumu yo di tooltool muku ngan tiyepe ye tana kapala ben Isrel ngan tire nga, ngan ben rumu yo nookoot tare nga tiap. Bong rumu kidi nga tire le ke pono nga menmenngana dawa ben kookoowoo ke be nen ngan tiyepe ye a tikap muru too tipatarau ye.   † 24:20 Ye lal kidi Yuda ke sungunu in la tiweta ye Sabat i. Ngan ye lal tani in ger ke Mose iwete be tilo ye lal tani in nga, ngan ke be tipa le manga mooloo mata tiap.

a di tooltool le imot tikamata nga. Le gaongo leu ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be isi ye in nga, ngan ole di tooltool le imot tikamata nen lapau. ²⁸ Ye ni nangai be so matene ngan bobono iken ye i, in ni tani yo be di kamoko timan man tigaua ye i.”

*Tool Moolmool ke Maro Be Isi Tana
(Maka 13:24-27; Luka 21:25-28)*

²⁹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Ye kene yo be urata moonoo dook tiap tina pombe pang ye di tooltool nga, ngan ole pattu leu inbe ‘ke ole matan gumugumu,

inbe taudu ole isini mulu tiap.

Inbe di kanpitiki ole timakedekede ke lang katene a timol a tisi,

inbe so ke lang katene yo gurana kidi maimai mata nga, ngan ole titangarur.”[☆]

³⁰ “Ye kene tani in, tarkilanga ke Tool Moolmool ke Maro, ole pombe lang katene a di tooltool tikamata. Ngan la be di tooltool ke ni mai i le imot ke tana i ole titang, yesoo ole tikamata Tool Moolmool ke Maro iyepe eng tene pono ke lang katene, a ipa ye gurana ke Maro inbe ye nunngana mai a isi pang tana. ³¹ Inbe ole iwanga di bangabangana ki a timai so dawa ben tauru a itang le mai, inbe tisi be si tigaua di tooltool yo ipootoo di panga a tiyepe ye tana gigini tina nga. Ngan di bangabangana ki ole tipa ye ni mai i le imot ke tana i le tipa so le la titaua ni yo lang imot ye i, a be tikap di tooltool ke Maro a man iye di tigaua.

³² “Nookoot nga lok be ole kakap lo galanga ye kai pik in raunu. Ye kene yo be suddana pombe ye baene a be itar raunu paunu nga, ngan ole lomim galanga nen, rai mai o potai oo. ³³ Ngan gaongo leu, ye kene yo be kakamata so le imot yo awetewete nga be pompombe nga, ngan lomim galanga nen, lal ke so tina yo awetewete ye in o iman potai ye dada oo. ³⁴ Awete pang moolmool nen, di tooltool yo nookoot tiyepe matadi rerene go nga, ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe. ³⁵ Lang le tana nga ole tilledi, bong betanga kiau nga o ke be kasin pa ilene, ngan tiap.”

*Maro Ya Taleu La Lon Galanga Ye Lal Ke Yesu Yo Be Imulu A Isi Ye I
(Maka 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)*

³⁶ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Tool sa yo be lon galanga ye ke, too soo ke matana yo be so tina ngan pompombe ye i, in tiap. Inbe di bangabangana ke Maro yo tiyepe ye malala ki nga, ngan lodi galanga ye tiap, inbe Maro Natunu in lon galanga ye tiap lapau, bong Tamana ya taleu in la lon galanga ye i. ³⁷ Inbe ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi ye i, in ole di tooltool tiyei dada gaongo leu dawa ben yo muku ngan pombe ye lal ke Noa nga. ³⁸ Ye kene tani in di tooltool tikan be tiyin, inbe tamoto le garup tikerere, inbe tikap di natudi garup a la tipakere di pang di tamoto kapala, le le ilo ye lal ke Noa yo be iyiri a ilo ookoo lono ye i. Motong la oongoo mai pombe a igarung di le imot nga. ³⁹ Di ngan mala be le lodi galanga kasin pa ye soo so yo be pombe pang ye di, in pitiap yege. Bong tiyepe nen le lo oongoo mai tani in pombe a iramatamata di tooltool tina budanga mai ngan le imot. Le in dada gaongo leu tina yo be pombe lapau ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi ye i. ⁴⁰ Ye kene tani, ngan kumata be di tamoto ru tiyepe kumu lono nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in iyege sila ikino. ⁴¹ Inbe gaongo leu, kumata be di garup ru titutngan dingding patunu pang sopalanga porong nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in iyege sila ikino.

⁴² “Ngan nen le kin kakawai yang dook leu, yesoo ang nga lomim galanga ye lal yo be Tool Mai kiang isi ye i, in tiap. ⁴³ Bong ole lomim galanga nen. Kumata be rumu taunu in lon galanga ye soo lal yo be bong ngan tool ke pinnau be man isaua rumu ki ye in nga, ngan tool tani ole matan rere nen a ikodokala rumu ki, a be nen ngan tool ke pinnau o ke be isaua rumu ki a ilo lono tiap. ⁴⁴ Ngan nanga, ang nga lapau kakaratang dook, lo ngan be kayepe, yesoo Tool Moolmool ke Maro ole isi ipatakrai ang ye lal atu yo ang nga lomim tar be o isi ye tiap i.”

[☆] 24:29 Rau ke Woungu 118:26

⁴⁵ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Tool mai yo be ipa ye panga mooloo, in ole itara tool belei be matan kala so ki, inbe ikap kaningi pang di kapraingi ki kapala ye lal tani yo itaru panga i? Ya in ole ikamata di kapraingi ki tina ngan atu yo lon galanga ye urata inbe itoo betanga ki dook mata i, in la be itaru i. ⁴⁶ Le kumata be kapraingi tani in iyei urata dook mata nen leu, le be tool mai ki imulu a iman pombe le ikamata urata tina yo iyei nga, ngan kapraingi tani in ke be lon ponana. ⁴⁷ Awete pang moolmool nen, tool mai ki ole itaru le iyei kuto mai a be matan kala so ki nga le imot. ⁴⁸ Bong kumata be kapraingi tani in tool dook tiap nga, ngan ole lon kaua urata nen, ‘Tool mai kiau ni ila manga mooloo mukot san le ke be imulu tarai tiap.’ ⁴⁹ Le taun imadit tina ngan le irau sokorai di kapraingi kapala, inbe ila ye di tooltool ke yinungu ran medana, a iye di tikan be tiyin. ⁵⁰ Bong ole tool mai ki imulu a iman ipatakraii ye ke atu yo kapraingi ki tani in lon tar be o iman ye tiap i, inbe ye ke matana yo lon galanga ye tiap i. ⁵¹ Le kumata be tool mai ki tani in iman ikamata yo iyei nen nga, ngan ole isaputputu le moromorana, lo ngan be itaru lo ye di tooltool ke kaplungunu yo tiyepe ye malala dook tiap nga, a lo iye di timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.”

25

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Garup Nene Sangaul Atu

¹ Ye kene tani in Yesu iwete pang di a imot, motong la ikatte betanga san mulu pang di nen, “Lal yo be Tool Moolmool ke Maro isi be si matan kala di tooltool ke Maro ye i, in ole dawa ben di garup nene sangaul atu yo tikap sul kidi a tila pang ye tamoto yo lal ki be ikere i. ² Di garup tina ngan diedi limi ngan taukadi lo galanga, e di diedi kapala yo limi ngan la lodi galanga nga. ³ Nen le di limi tina yo taukadi lo galanga nga, ngan tikap sul kidi, bong tila ngan tikap touo ran ke sul pitiap. ⁴ Bong di limi yo lodi galanga nga, ngan tikap sul kidi, inbe tipaling ran pang sul kidi ye dap maimai tiap a tikap lapau. ⁵ Le di garup sangaul tina la tinama tamoto yo be ikere i, bong iman tarai tiap le nga matadi gei a tiken mata.

⁶ “Tiken, tiken le lo bong kataunu, inbe tilongo tool atu koonoo le mai nen, ‘Ai, tamoto tani yo be ikere paunu in ya la pombe i, a kamadit a kasi si kakamata.’

⁷ “Motong la di garup tina sangaul ngan timadit palbe leu a tika rata sul kidi. ⁸ Ngan di garup yo taukadi lo galanga nga, ngan tiwete pang di diedi yo lodi galanga ngan nen, ‘Ai, kakap ran kiang kasin pam, yesoo sul kiam mooloo tiap nga be timmata.’

⁹ “Bong tiraua betanga kidi nen, ‘Ona, o amkap pang tiap, yesoo ran nga mai ke be iye yidi a kasin pam inbe pang, ngan tiap. Le dook mata nen, ole kala ye ni yo tiyayar ran ye i, a be nen ngan la ang tapmim kayimi kamim pa.’

¹⁰ “Bong ye kene yo tipa dada liwoonoo a be la tiyimi ran ye in nga, ngan tamoto tani yo be ikere, in pombe. Ngan nen le di garup limi yo tipare dook a tinamu nga, ngan timadit a tiye tamoto tani tilo pang rumu lono a titiukala dada le imede, inbe tikana mailang ke kerenge tani.

¹¹ “Motong la di garup nene limi tina yo la tiyimi ran nga, ngan di lapau timulu a timan man tiwete nen, ‘Tool mai, tool mai, kuso dada pam!’

¹² “Bong tool tani in iraua betanga kidi nen, ‘Awete pang moolmool nen, au i lok galanga yang pitiap yege.’”

¹³ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la iwete pang di mulu nen, “Ngan nanga, ang tapmim kin kakawai yang dook leu, yesoo ang nga lomim galanga ye lal le ke matana yo be Tool Mai kiang pombe ye i, in tiap.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Kapraingi Yo Tikaua Urata Ye Pat Nga (Luka 19:11-27)

¹⁴ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo lono be ipa a idu ye ni manga mooloo san i. Ngan be ipa nen nga, le nga iku di kapraingi ki a timan ye, motong la itar balingi ki

kapala la baedi a be nen ngan tikaua urata ye a matadi kala. ¹⁵ Ngan tool tani in ikamata di kapraingi ki ye lo galanga le gurana kidi, inbe imalimi di atu atu ye pat. Nen le kapraingi ki atu in ikap pat gol* limi panga, inbe san in ikap pat gol ru panga, inbe san in ikaua pat gol atu panga. Motong la imadit a ipa pang ye malala yo iken ni mooloo san i, a du iyeye nango. ¹⁶ Ngan kapraingi ki yo ikap pat gol limi i, in imadit palbe leu a ila iyei urata ye pat tina, ngan le ikap pat gol limi mulu. ¹⁷ Inbe kapraingi ki san yo ikap pat gol ru i, in nen lapau, imadit a ila iyei urata ye pat tina, ngan le ikap pat gol ru mulu. ¹⁸ Bong kapraingi ki yo ikaua pat gol atu i, in ila le la itaia tana a ikelmaia pat ke tool mai ki tani a itarkoo sila iken.

¹⁹ “Tiyeye, tiyeye le mos kaiye, motong la tool mai kidi kapraingi tina, in imulu a ilong pombe. Motong la iwete pang di kapraingi ki tina be man tigaua a be ipalongo di ye pat yo ikap pang di nga tiyeye soo urata ye. ²⁰ Ngan tool yo ikap pat gol limi i, in ikap le ipa ye pat gol limi mulu yo ikap nga, a iman iyei ne, ‘Tool mai, muku ngan kop pat gol limi pau, bong kumata, nookoot nga ayei urata ye pat kiong tina le akap pat gol limi mulu.’

²¹ “Motong la tool mai ki iwete panga nen, ‘Dook mata! Ong i kapraingi dook mata le kuyei urata dook mata ye pat yo akap pong nga! Muku ngan atarong be matam kala urata mai tiap, ngan matam kala dook mata san. Le nookoot nga ole atarong a kuyei mai pang so alunu a be matam kala. Kuman a man aru tayepe, inbe lod ponana.’

²² “Motong la tool san yo ikap pat gol ru i, in ya lapau iman ye tool mai tani man iwete panga nen, ‘Tool mai, muku ngan kop pat gol ru pau, bong kumata, nookoot nga ayei urata ye pat kiong tina le akap pat gol ru mulu.’

²³ “Tool tani iwete nen, le nga tool mai ki iyei ne, ‘Dook mata! Ong i kapraingi dook mata le kuyei urata dook mata ye pat yo akap pong nga! Muku ngan atarong be matam kala urata mai tiap, ngan matam kala dook mata san. Le nookoot nga ole atarong a kuyei mai pang so alunu a be matam kala. Kuman a man aru tayepe, inbe lod ponana.’

²⁴ “Motong la tool san yo ikaua pat gol atu i, in ya lapau iman ye tool mai tani man iwete panga nen, ‘Tool mai, au i lok galanga yong. Ong i tool malmalini, le kanakana nga be di tooltool tipe kaningi kidi lo kumu lono nga, ngan ole kugamagama a kop pong ong taum leu. Inbe ye tana kapala yo di tooltool tipe so puana kidi ye nga, ngan ole kop kanono ngan pong lapau. ²⁵ Ngan nen le au i atattadai ong, le pat kiong gol atu yo kouu pau i, in ala ataia tana a akelmaii ye. Le kumata, i pat kiong tani naii.’

²⁶ “Motong la tool mai ki tani in iwete panga nen, ‘Ong i kapraingi dook tiap, inbe ong i tool ke tini booroomoo. Nga yeiei, ong i lom galanga yau be kanakana ngan agamagama kaningi kidi tooltool yo tipe du kumu lono nga, inbe ole akap sokorai kaningi kidi tooltool yo tipe ye tana kapala ngan lapau, too? ²⁷ Le nga yeiei a lom be kutara pat kiau i ilo ye rumu ke tarungu pat tiap nga? Nga yo be kuyei nen nga, ngan matin nga ye kene yo be amulu a along ye in nga, ngan akaua pat kiau tani, inbe tipaloko kasin mulu lo pono lapau.’

²⁸ “Le nga tool mai tani in iwete pang di tooltool ki kapala nen, ‘Ai, kakaua pat gol atu yo iken ye tool in, a la kakauu pang tool yo pat gol ki sangaul i. ²⁹ Yesoo, di sema tooltool yo tiyei urata dook mata ye so yo tikap nga, ngan ole akap so mulu pang di, le so kidi alunu kaiye. Bong di sema tooltool yo tiyei urata ye so kasin leu yo tikap ngan tiap nga, ngan ole akap so tina kasin leu, ngan ye di. ³⁰ Le kapraingi dook tiap, in kakauu a kakatte du diki ye ni todo lono ni. Ngan ye ni tani, ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.’”

Tool Moolmool Ke Maro Ole Ikarata Betanga Kidi Tooltool Le Imot

³¹ Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, motong la iwete pang di mulu nen, “Ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be ole imulu a isi ye in nga, ngan ole iye di bangabangana ki le imot tisi, a be si ipatnaia nunngana yo maiyoko i. Inbe ole iwur ye kookoowoo ke tool yo iyei kuto mai pang di tooltool le imot i, a be nen ngan ikarata betanga kidi tooltool.

* 25:15 Pat gol tani in atu ngan ben pat ke be tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye rai sangaul be limi yo ikau urata ye nga.

³² Lo ngan be di tooltool ke ni mai i le imot, ole timan tigaua ke dama ki, inbe ipoto di le tiyepa ye budanga ru. Ole iyei dawa ben tool yo matan kala di asara i, in ipoto asara yo edi sipsip nga le tiyepa kandor ye asara yo edi meme nga. ³³ Ngan tool tani ole itar di sipsip le tiyepa ye arono oonoo, inbe di meme ngan tiyepa ye arono ngas.

³⁴ “Le ye dada gaongo leu, tool mai tani yo iyei kuto mai pang di tooltool i, in ipoto di tooltool a imot, lo ngan be iwete pang di tooltool yo tiyepa ye arono oonoo ngan nen, ‘Ang nga, Tamak iyei urata dook mata pang, le lomim ponana a kaman. Ang nga, kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye in tiao nga, ngan ikarata ni pang ang di tooltool ki yo be kagaua a matan kalang nga, ngan oo. Le kaman man kayepa ye malala tani i, inbe kakap so dook mata yo be Maro ole ikap pang nga. ³⁵ Yesoo ang nga ye kene yo pitolau ye in nga, ngan kakap kaningi pau a akan. Inbe ye kene yo moorookau ye in nga, ngan kakap ran pau a ayin. Inbe ye kene yo apa ngan taukak ni yo be ayepa ye in nga, ngan kakau au a katarau ye rumu kiang. ³⁶ Inbe kene yo au i taukak so ke lonloningi ye in nga, ngan ang nga kakap so ke lonloningi pau. Inbe kene yo matamatenge mai ikau au ye in nga, ngan ang nga matamim kalau dook mata. Inbe kene yo titarau lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye in nga, ngan ang nga kapa man kakamatau lapau.’

³⁷ “Lo ngan be di tooltool tina yo noonoodi nga, ngan ole tiraua betanga ki a titoru nen, ‘Tool Mai, kuwete pam ngan. Ye soo lal amkamatong ngan pitolong, a le amkap kaningi pong a kon ye i, too amkamatong ngan moorookong, a le amkap ran pong a kuyin ye i? ³⁸ Too, ye soo lal kupa ngan taukam ni yo be kuyepa ye i, a le amkamatong ngan amkau ong a kulo rumu kiam, too ye soo lal taukam so ke lonloningi, a le amkap so ke lonloningi pong ye i? ³⁹ Inbe ye soo lal amkamatong ngan matamatenge mai ikau ong, too titarong lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a le ampa mala amkamatong ye i?’

⁴⁰ “Motong la Tool Mai yo iyei kuto mai pang di in ole iwete pang di nen, ‘Awete pang moolmool nen, soo so be kayeii pang tool kiau atu i, in so tani in ben kayeii pau. Nen le kumata be kayeie dada dook mata pang tool kiau atu yo taukan ene in nga, ngan gaongo leu, so tani in ben kayeii pau.’

⁴¹ “Lo ngan be iportak a iwete pang di tooltool yo tiyepa ke arono ngas ngan nen. ‘Ang nga, Maro igarungang ye betanga le ang nga ole kallelim. Kakoo yau! Kakoo le kalo ye ei yo ikan nen le taukan motingi i, in lono. Ngan ei ni Maro la ikarata pang tool kuto mai kidi so sadi iye di bangabangana ki i. ⁴² Awete pang nen nga, yesoo ye kene yo pitolau ye in nga, ngan le mala be kakap touo kak kaningi pa be akan, ngan tiap. Inbe au i moorookau nga, ngan le mala be kakap touo kak ran pa be ayin, ngan tiap. ⁴³ Inbe ye kene yo apa ngan au i taukak ni yo be ayepa ye in nga, ngan le mala be kakau au a katarau lo rumu kiang, ngan tiap. Inbe au i taukak so ke lonloningi nga, ngan le mala be kakap touo kak so ke lonloningi siap. Inbe ye kene yo matamatenge mai ikau au, inbe titarau lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ngan lapau, ang nga le lomim be kapa man kapakelau a matamim kalau, ngan tiap.’

⁴⁴ “Lo ngan be di tooltool tina ole titoru nen, ‘Tool Mai, kuwete pam ngan. Ye soo lal amkamatong ngan pitolong, too moorookong, too kupa ngan ong in taukam ni yo be kuyepa ye i, too taukam so ke lonloningi, too matamatenge mai kau ong, too titarong kulo rumu dook tiap lono, ngan le am nga amlonong ye tiap i?’

⁴⁵ “Ngan Tool Mai tani in ole raua betanga kidi nen, ‘Awete pang moolmool nen. Soo so be kayeii pang tool kiau nga atu tiap i, in so tani in ben kayeii pau tiap lapau. Nen le kumata be kayeie dada dook mata sa pang tool kiau atu yo taukan ene, in tiap lapau nga, ngan gaongo leu, so tani in ben kayeii pau tiap lapau.’”

⁴⁶ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ngan nanga, di tooltool tina yo dook tiap nga, ngan ole Maro inganga di a tilo ei lono a lo tisoloma masngana yo iken nen le taukan motingi i. Bong di tooltool yo noonoodi nga, ngan ole lo tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.”

26

*Di Tooltool Kuto Maimai Tikarata Betanga Be Tiraumata Yesu**(Maka 14:1-2; Luka 22:1-2; Yowan 11:45-53)*

¹ Ye kene tani in Yesu iwetewete ye so tina ngan a imot, motong la iwete pang di galiunu nen, ²“Ang nga lomim galanga nen, ke ru leu la iken pang dama go nga, be ole talo ye lal maiyoko kidi Yuda yo tiweta ye Paskimoolooningi Ke Maro i.* Ye lal tani in ngan ole titara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi, a nen ngan tipatota lo kai palasingi kaini a imata.”

³ Iwete nen a imot, motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai ke di Isrel, tilo tigaua ye rumu mai ke tool kuto mai ke paroranga so yo ene Kepas i. ⁴ Di ngan tigaua a tiwetewete, inbe tisere dada sa yo be tillung pang Yesu ye, a be nen ngan tikauu a tiraumate ye i. ⁵ Bong di tapdi tiwetewete pang di nen, “O ke be tayei dada nen panga ye lal maiyoko yo ke sungunu in tiap. Kumata be tayei nen a di tooltool tikamatidi nga, ngan ole katedi malmal le taun tipamaditi patokongo.”

*Garup Atu Iti Kai Surunu Ke Saliningi Lo Yesu Kutono**(Maka 14:3-9; Yowan 12:1-8)*

⁶ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tiyepa malala Betani ye in nga, ngan tiyepa ye rumu ke Simon, tool yo muku ngan botoboto medana ikani i. ⁷ Le nga Yesu iwurur ye kookoowo ke kaningi so a ikanen so go, inbe garup atu in ikaua dap mitiap yo tikarata ye pat sallinene dook mata, inbe tipalingi ye so ke saliningi yo kini ki dook mata in a ise pang ye Yesu, motong la itioo lo kutono nga. Ngan so ke saliningi tani, in di tooltool tiyimoo ye pat mai san. ⁸ Ngan di galiunu tikamata garup tani yo iyei nen nga, le lodi dook tiap. Le nga tiyei ne, “Ona tiap! Nga yei a ingele ye so ke saliningi dook mata i a iti sokoraii nen nga? ⁹ Nga yo be tayawari nga, ngan matin nga le takap pat mai ye, lo ngan be takap pat tina ngan pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.”

¹⁰ Di galiunu tiwete nen, bong ngan iraua betanga kidi nen, “Nga yei a koomim kaua garup i nga? Dada yo iyei pau i, in dook mata le dook mata san. ¹¹ Kapalongo, di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan kanakana ngan ole kaye di kayepe, bong au i o ke be ayang tayepe ye ke yo kanakana, ngan tiap. ¹² Ngan nanga, garup i, so ke saliningi dook mata yo itioo ilo ye tinik i, in be nen a ikarata bobok pang kene yo be tikelmai au ye i. ¹³ Awete pang moolmool nen, pang dama ni ye ni nangai be di tooltool tipa be tiwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ole tiwete urata dook mata yo garup i iyei pau i, in lapau, a be nen ngan di tooltool lodi tutu ye.”

*Yuta Ipamede Betanga Be Ole Itara Yesu La Di Tooltool Kuto Maimai Baedi**(Maka 14:10-11; Luka 22:3-6)*

¹⁴ Yesu iwete nen a imot, motong la di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta Iskariot i, in ila pang ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro. ¹⁵ Motong la itor di nen, “Ai, kumata le be atara Yesu la baemim nga, ngan ole soo so be kakauu pau i?”

Tina iwete nen nga, le di kuto maimai tina ngan tikap pat silba sangaul tol panga. ¹⁶ Nen le ye kene tani in a ilo nga, ngan Yuta lon kaua urata a isere dada yo be ikaua Yesu a itaru la di kuto maimai tina ngan baedi ye i.

*Yesu Iye Di Galiunu Tigaua Inbe Tikan So**(Maka 14:12-21; Luka 22:7-13, 21-23; Yowan 13:21-30)*

¹⁷ Tiyepa a tilo ye ke yo imuku pang lal yo di Yuda be tigaua a tikana porong yo taukan so be iyei a isung i, in pombe. Motong la di galiunu timan pang ye, a man titoru. Tiyei

* 26:2 Lal ke Paskimoolooningi tani in punu nen, ye kene yo di Yuda tiyepa Isip ye in nga, ngan Maro ipaskimooloon di le tiyepa dook, inbe la iraumata di Isip natudi yo mumuanga nga. Ngan la le tiwete lal tani in ene ye Paskimoolooningi ke Maro nga.

ne, “Ni nangai lom be ole amkarata kaningi ke Paskimoolooringi ke Maro[†] a be takani ye i?”

¹⁸ Motong la iwete pang di nen, “Kapa le kalo malala mai ni lono, a kala ye tool atu yo iyeye i, inbe kawete panga nen. Kayei ne, ‘Pannoongoo kiam iwangam be man amwete pong nen: Lal yo Maro ipootoo pau i, in iman potai oo. Le au i lok be aye di galiuk amgaa a lomam ponana, inbe amkana kaningi ke Paskimoolooringi ke Maro in ye rumu lono kiong.’” ¹⁹ Ngan le Yesu di galiunu tina tilo le lo tiyei so ben tina yo iwete pang di nga, a tikaata kaningi ke Paskimoolooringi ke Maro nango.

²⁰ Tiyepe le ke idu a rrai, motong la Yesu iye di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan lo tiwur ye kookoowo ke kaningi so, inbe tikan so. ²¹ Ye kene yo tikanen so ye in nga, ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, ang tina nga atu la be itarau la di koi kiau baedi i.”

²² Yesu iwete nen a di galiunu tina tilongo, le nga lodi moo mai san ye betanga ki, le nga di atu atu le imot timadit a titoru nen, “Tool Mai, au i la kuwete nen yau i, too tiap?”

²³ Motong la iraua torungu kidi nen, “Tool atu kiang yo amru amtoko porong inbe amsili du omai lono i, in ya la be itarau la di koi kiau baedi i. ²⁴ Le Tool Moolmool ke Maro ole tiraumate a imata ben tina yo tiwodo betanga ki lo ye Rau ke Maro nga. Bong barau, tool yo be itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi i, in ole isolu masngana mai le mai ki taunu. Nga yo be tinana ipasuii tiap nga, ngan matin nga le dook mata.”

²⁵ Motong la Yuta, tool tani yo be itara Yesu la di koi ki baedi i, in imadit tina le itoru. Iyei ne, “Pannoongoo, au i la kuwete nen yau i, too tiap?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

²⁶ Tikanen so go, inbe Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Bi, kakap a kakan. I au medak.”

²⁷ Motong la ikaua ruku yo ooro wain surunu iken lono in a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong ikauu pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Ang le imot kakauu a kayinu. ²⁸ I au rara kiau yo be apamede betanga medana pang ye i. Ngan la le apatioo be nen a Maro ilon di tooltool alunu a igiri noonoo kidi ye. ²⁹ Awete pang nen, au i o ke be ayin ooro wain surunu mulu tiap, le ilo ye lal yo Tamak Maro be matan kala di tooltool ki ye i, ngan la be ayang tagaua, inbe tayin nga.”

³⁰ Yesu iwete nen a imot, motong la iye di galiunu tiwouo woungu ke sungunu atu, inbe tipas a tidu tana a tilo pang kawal Olip.

Yesu Iwete Be Pita Ole Iwala Murini Panga

(Maka 14:27-31; Luka 22:31-34; Yowan 13:36-38)

³¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Bong katai ngan so yo be pombe pang yau i, in ang nga ole kakamata le kayege lomim medana yo kataru pau i, inbe ang le imot kakoo yau. Awete pang nen, yesoo betanga yo tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete nen, ‘Au i ole araumata tool yo matan kala di sipsip i,

ngan ole di sipsip ki tina timagirigiri a tikoo.’[✠]

³² Bong ole amadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan be amuku pang le la anamang la Galili ngo.”

³³ Yesu iwete pang di galiunu nen, motong la Pita iwete panga. Iyei ne, “Kumata le di galium kapala nga tikamata so yo pombe pang yong i, le di le imot be tiyege lodi medana yo titaru pong i, inbe tikoo yong nga, ngan au i o ke be akoo yong pitiap yege.”

³⁴ Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, “Awete pang moolmool nen, bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.”

[†] 26:17 Di Yuda tina nga momo yo titoo in nen, ye rai kanakana nga, ngan ole tigaua a tikana porong yo taukan yis i, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tikoo ye Isip inbe tipa ye ni sorrakene a tikana porong nen ye i. [✠] 26:31 Sakaria 13:7

³⁵ Bong Pita iyei ne, “O tiap! Kumata le lodi be au i tiraumatau lapau a aru tammata nga, ngan o ke be awete a apataukalong be au i lok galanga yong tiap, ngan tiap.” Ngan iwete nen le Yesu di galiunu tina ngan di le imot tiwete betanga gaongo nen lapau.

*Yesu Ilo Getsemani Lo Ipatarau
(Maka 14:32-42; Luka 22:39-46)*

³⁶ Motong la Yesu ikap di galiunu a tilo pang ye ni atu yo tiwete ene ye Getsemani i. Tilo pombe, motong iwete pang di nen, “Si kawur nanga, inbe au ole ala ni la apatarau pang Maro ngan.” ³⁷ Ngan le ikaua Pita iye Sebedi di natunu ru nga, a iye di tila. Bong Yesu ikanamarii, ngan lon modoko le lon moo san. ³⁸ Le nga iwete pang di galiunu tol tina nen, “Au i lok moo mai san le ayetai ben nga be amata. Le kayepe nanga, inbe matamim rere a kanat.”

³⁹ Iwete pang di nen a ila manga mooloo kasin, motong la igun turunu le du damon toko tana, inbe ipatarau. Iyei ne, “Tamak, kumata le be dada sa dook mata iken nga, ngan lom pau a kugutaka ruku ke masngana i yau. Bong kin kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu.”

⁴⁰ Motong la imulu a iman pang ye di galiunu tol tina, ngan ikamata di tiken mata oo. Le nga itoro Pita nen, “Nga yelei, ang tol nga ke be matamim rere a ayang tanat dook a tayepe ye manga kasin[‡] tiap, too? ⁴¹ Matamim rere a kanat dook inbe kapatarau, a nen ngan touanga sa be pombe pang yang nga, ngan o ke be kamol tiap. Moolmool, lomim ngan be kayei urata yo nen nga, bong tinimim ngan taukan gurana.”

⁴² Motong la iyege di a ila pattu mulu le paru ki la ipatarau nen, “O Tamak, kumata le dada dook mata sa be kugutaka ruku ke masngana in yau tiap a be ayinu nga, ngan dook mata. Bong kutoo ong taum lom leu.”

⁴³ Yesu ipatarau a imot a be imulu a iman pang ye di galiunu tol tina, ngan ikamata di tikenen mata oo, yesoo matadi gei mai mata. ⁴⁴ Le nga iyege di sila tiyepe, inbe imulu a ila pattu mulu le patol ki be la ipatarau. Ngan le ipatarau gaongo leu ben tina yo la ipatarau muku nga.

⁴⁵ Motong la imulu a iman pang ye di galiunu tol tina man iwete pang di nen, “Ai, nga kamaryoo a kakenen mata go, too? Kakamata, lal yo tool atu be itara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool ke noonoo baedi ye i, in potai oo. ⁴⁶ Le kamadit a tala! Tool tani yo be itarau la di koi kiau baedi i, in ya la iman i.”

*Yuta Itara Yesu La Di Koi Ki Baedi
(Maka 14:43-50; Luka 22:47-53; Yowan 18:3-12)*

⁴⁷ Ye kene tani in Yesu iwetewete nen go, inbe di galiunu tina sangaul be ru ngan atu kidi yo ene Yuta i, in iman pombe. Iman ngan iye di tooltool budanga mai yo tikap pul le kai ke patokongo ngan la iye di timan nga. Di tooltool tina, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda la tiwanga di a timan nga.

⁴⁸ Ngan Yuta tani ikarata betanga pang di tooltool tina ngan muku nen, be ole iyeie so sa pang Yesu a iyei ben tarkilanga pang di. Ngan iwete nen, “Kakamata tool atu be awarra a asomo pangana i, in tool tani nain, a kakauu a kaparama le imede.”

⁴⁹ Tina nen nga, le pattu leu, inbe Yuta ipa pobe pang ye Yesu a ila le la iyei ne, “O bong dook mata, Pannoongoo!” inbe iwarra a isomo pangana.

⁵⁰ Motong la Yesu iwete pangana nen, “Tool kiau, so yo kuman be man kuyei i, in nen be kuyei taraii.”

Motong la di tooltool tina tipa pobe la titokolana Yesu a tiparama. ⁵¹ Ngan nen le di tooltool tina yo tiye tiyepe nga, ngan atu in iposo pul ki ke patokongo a itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana, le imakede.

⁵² Bong Yesu iwete pang tool tani nen, “Ai, kupariri pul kiong in a ilo ye nene mulu. Awete pong, di tooltool yo tikap pul ke patokongo a tipatoko ye nga, ngan ole pul tina ngan igarung di a timmata. ⁵³ Nga yelei, ong i o lom galanga tiap, too? Kumata le kook

[‡] 26:40 Manga kasin in dawa ben “aau” atu ke matana yo be ipa ye i.

pang Tamak be ilonau nga, ngan ole pattu leu be iyawar di bangabangana ki alunu kaiye le kinkatingi kidi illos di budanga sangaul be ru ngan a tisi tilonau. ⁵⁴ Bong kumata be ayei nen nga, ngan betanga yo di Maro koonoo tiwodo lo ye Rau ke Maro nga, ngan ole kanono pombe moolmool tiap. Yesoo, betanga ke Maro tina ngan iwete be so nen nga, ngan ole pombe pang yau.”

⁵⁵ Ye kene tani in Yesu iwete pang di tooltool budanga mai tina ngan nen, “Ai, au i tool dook tiap ke patokongo le pinnau, la kakap pul le kai ke patokongo a kaman be man kaparamau nga, too? Nga yelei, a kanakana ngan kakamatau awurur koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a apatomonai di tooltool, ngan lomim be kakau au a kaparamau ye ni tani in tiap nga? ⁵⁶ Bong dookoot, dada nen ngan le imot be pombe yau, a be nen ngan iyeie betanga yo muku ngan di Maro koonoo tiwode lo ye Rau ke Maro i, in le kanono pombe moolmool.” Yesu iwete nen, motong la di galiunu le imot tiyege sila iyepe, inbe tikoo welewele a tila.

Tikaua Yesu La Ye Ni Ke Karatanga Betanga

(Maka 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yowan 18:13-14, 19-24)

⁵⁷ Di tooltool yo tikaua Yesu a tiparama nga, ngan tikauu a ilo ye rumu ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro yo ene Kepas i. Ngan rumu tani, in di pannoongoo ke ger ke Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tilo tigaua lono muku a tiyepe oo. ⁵⁸ Ngan Pita lapau itoo Yesu a ilo, bong le ben ipa manga mooloo kasin ye. Itoo a ipa so le ilo koongoo lono ke rumu ke tool kuto mai ke paroranga so tani, motong la ipa le la iye di bianga yo be matadi kala rumu ngan tiwur, ngan lono be iyepe a be ikamata so yo be pombe pang ye Yesu i.

⁵⁹ Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di kuto maimai kapala yo matadi kala momo le yepongo kidi Yuda nga, ngan tikapye be tisere tool yo ke be man illung a isopo koonoo ye betanga pang Yesu ye urata ki yo iyei nga, a be nen ngan tiraumate le imata. ⁶⁰ Bong di tooltool alunu yo timan tillung a tisopo koodi ye betanga pang Yesu nga, ngan betanga kidi sa yo be kanono, ngan tiap. Tiyei nen nen le taun di tooltool ru tilo dama tina ngan le tiwete nen. ⁶¹ Tiyei ne, “Tool i muku ngan iwete nen, ‘Au i ke be asua bareme mai ke sungunu yo ke Maro i, lo ngan be kupatokode mulu ye ke tol leu.’ ”

⁶² Motong la tool kuto mai ke paroranga so in imadit lo ikodo, inbe itoro Yesu. Iyei ne, “Ai, nga yelei a lom be kurau betanga kidi tiap nga? Nga ole kuwete belei ye betanga yo di tooltool tina nga tiweta yong i?” ⁶³ Iwete nen, bong Yesu mala be iwete touo betanga siap, ipas le ipalongo leu.

Motong la tool kuto mai tani iwete panga mulu nen, “Nookoot nga lok be kuwete betanga moolmool ki taunu pam ye Maro yo iyepe nen le taukan matenge, in matana. Oo kuwete, ong i Kirisi yo Maro Natunu i, too?”

⁶⁴ Ngan Yesu iyei ne, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga. Bong lok be awete betanga i pang ang nga le imot nen. Pang dama ni nga, ngan ole kakamata Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata i, in baene oonoo, inbe ipa ye eng tene a isi pang tana.”

⁶⁵ Iwete nen, le tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in katen malmal a isarraka sousoungoo mooloo ki, inbe iyei ne, “Tool i nga iwete nen, ya i ole ikaua malala ke Maro, le nga be tasere di tooltool sa mulu be man tipapos urata ki yo iyei, ngan paidi pang soo? Kakamata, nookoot nga ang tapmim kalongo yo iwete be ya i ole ikaua malala ke Maro, ngan oo. ⁶⁶ Le nga lomim be ole tayeie soo so pang tool i?”

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tiyei ne, “Iyei urata dook tiap, le nga dook mata be taraumate a imata.”

⁶⁷ Motong la di tooltool tina ngan tikorokoronaia matana, inbe tilok baedi a titutu, inbe kapala ngan tipodo pangana, ⁶⁸ inbe tiyei ne, “Oo Kirisi, kuwete be ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too. I sei irau ong i?”

Pita Ipataukala A Iwete Be Ya In Lon Galanga Ye Yesu Tiap
(Maka 14:66-72; Luka 22:56-62; Yowan 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ye kene tani in Pita iwurur damadama ke rumu tani in ke koongoo lono, inbe garup kase atu yo iyei kapraingi i, in ipa a iman ye. Motong la iwete panga nen, “Ai, ong i kuye Yesu ke Galili i, in kayepe lapau.”

⁷⁰ Bong ngan Pita ipataukala a iwete la di tooltool tina ngan le imot matadi nen, “Au i lok galanga ye betanga yo kuweta i, in tiap yege.”

⁷¹ Motong la Pita imadit a ipa le la ikodo ye dada ke koongoo, ngan garup kase san yo iyei kapraingi i, in ikamata. Le nga iwete pang di tooltool yo tiyepe potai ye nga. Iyei ne, “Tool ni akamata iye Yesu ke Nasaret i, in tiyepe lapau.”

⁷² Bong ngan Pita koon mede le ipataukala a iwete mulu nen, “Awete pang moolmool le ete, au i lok galanga ye tool ni pitiap yege!”

⁷³ Tiyepe le mooloo mata tiap, inbe di tooltool yo tikododo potai ye Pita nga, ngan timan pang ye man tiwete panga. Tiyei ne, “Ai, ngan moolmool sa! Ong i tool kidi atu, yesoo ye kanga ke betanga kiong i la ipaposong a le amkilalong ye i.”

⁷⁴ Tina yo ngan le Pita iwete nen, “Kumata le be allung nga, ngan dook mata nen be Maro igarungau. Le awete pang moolmool le ete nen, tool ni au i lok galanga ye pitiap yege!” Ngan iwete nen le pattu leu inbe tareke itang. ⁷⁵ Motong la se Pita lon tutu betanga yo Yesu iweta panga i. Ngan muku ngan Yesu iwete panga nen, “Ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.” Ngan nen le Pita lon modoko a ikoo a idu ke diki du itang welewele.

27

Tikaua Yesu Ila Pang Ye Pailot
(Maka 15:1; Luka 23:1-2; Yowan 18:28-32)

¹ Ye bong tani in tiyepe le du muntu yege, inbe di tooltool maimai ke paroranga so inbe di tooltool maimai kidi Yuda tigaua a tiraua betanga be tiraumata Yesu a imata. ² Le nga tipauu ye ooroo medana, inbe tikauu a lo titaru la Pailot baene. Ngan Pailot tani in tool kuto mai ke Rom yo matan kala di tooltool le imot ke tana mai Yudia i.

Yuta Imata
(Aposol 1:18-19)

³ Ye kene tani in Yuta, tool tani yo itara Yesu la ye di koi ki baedi i, in yeisa be ikamata di tooltool kuto maimai tina ngan tipamede betanga be ole tiraumata a imata nga, ngan le lon gurrungu ye urata dook tiap yo iyeii panga i. Le nga ikap pat silba sangaul tol tina yo tikap panga nga, ngan be la ipamulu pang di tooltool maimai ke paroranga so tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda. ⁴ Inbe iwete pang di nen, “Atoo, au i ayeie noonoo mai san, yesoo tool yo ataru la baemim a be karaumata i, in taukan busunu.”

Bong ngan di kuto maimai tina tiwete panga nen, “In am so kiam tiap. In ong so kiong be sila lom modoko ye.”

⁵ Ngan nen le Yuta ikatte pat silba tina ngan sila ikino bareme mai ke sungunu lono, inbe ikoo a ila le la ya taunu ikono le imata.

⁶ Motong la di tooltool maimai tina ke paroranga so pang Maro nga, ngan tikap pat silba tina, inbe tiyei ne, “Pat nga tayimi urata kootoonoo ki ye be taraumata tool i. Le ye ger kiidi ngan nen, pat yo nen nga ke be tatar lo ye depe yo ke bareme ke sungunu, in tiap.” ⁷ Le nga tigaua lodi be pat tina ngan tiyimi tana kasin kidi tooltool ke karatanga bor le so kapala ye tana, ngan pa. A be nen ngan di tooltool ke malala san yo man tiye di tiyepe ngan be timmata nga, ngan tikelmai di ye. ⁸ Ye punu in la le tana tani yo tiyimoo i, ngan mukot le se nookoot nga, ngan tiwete ene ye Tana Ke Rara nga. ⁹ Tina tiyei nen nga, le tiyeie betanga ke Maro koonoo Yedimia yo iweta i, in le kanono pombe moolmool. Ngan iwete nen, “Ole tikap pat silba sangaul tol yo di Isrel tiraua betanga be iyei ben pat

ke yimoongoo tool tani ye nga, ¹⁰ inbe la tiyimi tana kidi tooltool ke karatanga bor ye. Inbe so tani yo tiyeii nen i, in itoo betanga yo Tool Mai iwete pau nga.”[☆]

Pailot Itoro Yesu

(Maka 15:2-5; Luka 23:3-5; Yowan 18:33-38)

¹¹ Tikaua Yesu lo tipatokode a ikodo dama ke tool kuto mai kidi Yuda, motong la itoru. Iyei ne, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iyei ne, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

¹² Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tisopo koodi ye betanga alunu pang Yesu, bong mala be iwete touo betanga sa a be iraua betanga kidi ye, ngan tiap, sila ipas le ipalongo leu. ¹³ Le nga Pailot itoru nen, “Ai, ong i kulongo betanga alunu yo di kuto maimai tiwetewete yong, ngan lapau?” ¹⁴ Bong Yesu mala be iwete touo kan betanga sa a be iraua betanga ki ye, ngan tiap, sila ipas le ipalongo leu. Ngan nen le Pailot itakrai welewele ye yo ya taunu ikata suanga ye tiap nga.

Pailot Iwete Be Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Maka 15:6-15; Luka 23:13-25; Yowan 18:39-19:16)

¹⁵ Ye momo ke tool kuto mai ke Rom tani, in nen. Ye rai kanakana nga, ngan kumata be lo tigorolal kidi Yuda ke be tikanen inbe lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro nga, ngan di tooltool yo tiyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ole ipadu atu a idu tana. Bong ole di tooltool le imot tipootoo tool yo lodi be ipadua a isi diki in ene. ¹⁶ Ye kene tani in tool dook tiap atu yo ene Barabas i, in iyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Ya in di tooltool nga le imot ngan lodi galanga ye. ¹⁷ Ngan nen le nga di tooltool le imot man tigaua, motong la Pailot itor di nen, “Oo, sei lomim be apadua si tana i; Barabas, too Yesu yo tiweta ye Kirisi i?” ¹⁸ Pailot itor di nen, yesoo lon galanga ye di tooltool kuto maimai kidi Yuda tina ngan lodi dook tiap pang Yesu, yesoo tikamata ben di tooltool tiyitmaka ene, ngan la le titaru la baene nga.

¹⁹ Le nga Pailot tani in iwurur ye kookoowoo ke karatanga betanga go, inbe rimana iwanga ye betanga naii panga. Iyei ne, “Ai, kin kuyeie so sa pang tool yo taukan busunu i, in be. Yesoo, bong ngan akamata ye mianga le nookoot nga lok massingi ye mai san.”

²⁰ Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tiso di tooltool le imot lodi be koodi pang Pailot a nen ngan ipadu Barabas a isi tana, e be tiraumata Yesu a imata. ²¹ Motong la Pailot itor di tooltool tina mulu. Iyei ne, “Ai, di tooltool ru tina nga, sei tool lomim be apadua a isila tana yang i?”

Ngan di le imot tikata be koodi le mai nen, “Barabas!”

²² Motong la Pailot itor di mulu. Iyei ne, “Lomim belei ye Yesu yo tiweta ye Kirisi i? Ole ayeie soo panga?”

Ngan di le imot tikata be koodi le mai nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

²³ Le nga Pailot itor di nen, “Nga yelei? Soo dada dook tiap ikapsap ye i?”

Bong di tooltool tina ngan oorootang a koodi le mai mulu nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

²⁴ Le Pailot lon galanga nen, kumata be iwete nga, ngan o ke be tilongo betanga ki tiap. Inbe ikamata di ngan be tipamaditi patokongo. Le nga ikap ran a ingas baene la di tooltool tina ngan le imot matadi, inbe iwete pang di nen, “Kumata be tool i imata nga, ngan au i taukak busunu. Le urata yo be kayeii ye i, in so kiang.”

²⁵ Motong la di tooltool tina tiwete panga nen, “Ngan dook mata, dada dook tiap sa be amyeii panga le imata nga, ngan ole urata moonoo ke matenge ki in isoloo yam inbe ye di natumam nen lapau.”

²⁶ Motong la Pailot ipadu Barabas a idu pang ye di. Bong iwete a di tooltool ke patokongo tisaliti Yesu ye ooroo medana, motong la ikauu a itaru la baedi a tikauu be du tipatota lo kai palasingi kaini nga.

[☆] 27:10 Sakaria 11:12-13; Yedimia 32:6-9

*Di Tooltool Ke Patokongo Tipalele Sere Ye Yesu
(Maka 15:16-20; Yowan 19:2-3)*

²⁷ Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tilo rumu lono ke tool kuto mai tani, inbe tikiu di diedi kapala ke patokongo nga le imot a timan tigaua ye Yesu. ²⁸ Motong la tidudu sousoungu ki du tana, inbe tisousouu ye wam kooroonoo atu. ²⁹ Inbe tikaua ooro yoo dongana iso in a titali, motong titaru lo Yesu kutono. Inbe tikaua toto kidi tooltool kuto maimai panga a titaru lo baene oonoo, motong la tigung turudi du dama ki a tipalele sere ye. Tiyei ne, “Aa, tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, kemai dook!” ³⁰ Ngan tiyei nen, motong la tikorokoronaii, inbe tikaua toto tani a tirau tootoo kutono ye. ³¹ Tipalele sere ye a imot, motong la tidudu sousoungu tani yo tisousouu ye i, inbe tisousouu ye sousoungu ki ya taunu mulu, inbe tikauu a tila be la tipatota lo kai palasingi kaini.

*Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini
(Maka 15:21-32; Luka 23:26-43; Yowan 19:17-27)*

³² Di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tiye tipa a tila, ngan titauaraia tool atu ke malala mai Sairini yo ene Simon i. Motong la tiparama a tiwete le koodi mede ye betanga panga be ilono Yesu a ikooro kai palasingi ki pa. ³³ Ngan nen le tipa a tilo pombe ye ni yo tiwete ene ye Golgata i. (Ngan betanga yo Golgata in punu ben Tool Kutono Ruruana). ³⁴ Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tipargarungraia ooro wain puana surunu in ilo ye bar ke be ipammata tool tinini a iyetai tiap i, inbe tikauu pang Yesu a be iyin. Bong iyin toua, ngan lono panga tiap. ³⁵ Motong la tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini nga. Tiyei nen, motong la di tina ngan di tapdi tiparsu ye sousoungu le so ki, le nga tikatte madamada a be tipuske sema tooltool yo be ole tikap so ki tina nga. ³⁶ Tikatte madamada a imot, motong la sila tiwur ye ni tani a be matadi kala Yesu. ³⁷ Ngan ke ete, ye ni yo Yesu kutono ilo pang ye i, in tiwodo betanga yo tikadoni ye a le tirauu nga, ngan nen: I YESU, Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Di Yuda Le Imot I.

³⁸ Ye kene tani in tipatoto di tooltool ke pinnau ru lapau a tiye Yesu tiyepe. Atu in tipatota lo kai palasingi kaini le iyepe ke Yesu baene oonoo, inbe san in tipatota lo kai palasingi kaini le iyepe ke baene ngas. ³⁹ Ngan di tooltool yo tipa a tila be timan nga, ngan tikilkiloi, inbe tikan paseme Yesu. ⁴⁰ Tiyei ne, “In ong tool tani yo kuwete be kusaua bareme mai ke sungunu, lo ngan be kupatokode mulu ye ke tol leu i, too? Be nen ngan ong taum kulonong! Kumata be ong in Maro Natunu moolmool nga, ngan kuyege kai palasingi in a kusi tana!”

⁴¹ Inbe gaongo leu ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoonoo ke ger ke Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda nga, ngan di lapau tipalele sere ye Yesu nen. ⁴² Tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool kapala, bong nga ye lei a le ya taunu iloni tiap nga? Ya i iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana mai Isrel le imot, too? Kumata be iyege kai palasingi ni a isi tana nookoot nga, ngan la be tatara lodo medana panga nga. ⁴³ Ya i itara lono medana pang Maro, inbe iwete be ya in Maro Natunu, too? Le kayepe a takamata too, ole Maro lono panga a iloni nookoot nga, too?” ⁴⁴ Tipalele sere ye nen, inbe gaongo leu ye di tooltool ke pinnau ru tina yo tipatoto di lo kai palasingi kaini, ngan tikan paseme Yesu lapau.

*Yesu Imata
(Maka 15:33-41; Luka 23:44-49; Yowan 19:28-30)*

⁴⁵ Ye kemai ye ke matana sangaul be ru, ngan todo maiyoko iduku tana mai i le imot, a iken nen le du rrai ye ke matana tol. ⁴⁶ Ngan potai pang ye ke matana tol, motong la Yesu koonoo le mai nen, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Ngan betanga tina ngan lono ki nen, “Maro kiau, Maro kiau, nga ye lei a le kuyegau nga?”

⁴⁷ Tina Yesu koonoo nen nga, ngan le di tooltool kapala yo tikododo potai nga, ngan tilongo le nga tiyei ne, “Ngo koonoo pang Iliia.”

⁴⁸ Motong la palbe leu, inbe di tooltool tina ngan atu idada la kaula so ben punpun a isilia du ye ooroo wain surunu yo malingene in lono, inbe isuiu ye pi kaini a isulmai pang ye Yesu koonoo a be iyinu. ⁴⁹ Bong ngan di diene kapala tiwete panga nen, “Oi, kuyege sila iyepe a takamata toua. Ole Ilia si iloni, too tiap?”

⁵⁰ Motong la Yesu koonoo mulu le somai, inbe imooroon pattu leu le tina imata yege. ⁵¹ Le ye kene tani in pattu leu, inbe wam matolene yo tituka bareme mai ke sungunu lono i, in imassarak ke ete a ipa so le idu lopo le iyei paru. Inbe nauningi mai itak le pat maimai nga perperbe. ⁵² Inbe agoro yo kidi matenge nga, ngan perperbe a koon panganga, inbe di tooltool yo muku ngan Maro ipootoo di panga motong timmata nga, ngan di alunu la timadit mulu nga. ⁵³ Ngan nen le tiyege gomo ke di matenge a tisi diki, inbe tiyepe nen le lo Yesu imadit mulu ye matenge ki. Motong la tilo ye malala mai mison ke Maro yo Yerusalem i, a lo di tooltool alunu tikamata di.

⁵⁴ Ngan tool turana bulbulini ke patokongo, in iye di tooltool ki ke patokongo yo matadi kala Yesu nga, ngan tikamata nauningi mai yo itak i, inbe so kapala yo pompombe nga, le titattadai, inbe tiyei ne, “Ona, moolmool sa, tool i Maro Natunu!”

⁵⁵ Inbe di garup alunu yo titoo Yesu ke Galili a timan be man tiloni ye so nga, ngan tikodo manga mooloo kasin ye kai palasingi, inbe tikamata so tina yo pompombe ngan ye matadi lapau. ⁵⁶ Ngan le atu in ene la Madia ke malala mai Makdala, inbe san in Madia ninsou yo Yemis ye Yosep tinadi i, inbe garup san in Sebedi di natunu tamoto ru ngan tinadi.

*Titara Yesu Bobono Lo Agoro Lono Ke Matenge
(Maka 15:42-47; Luka 23:50-56; Yowan 19:38-42)*

⁵⁷ Ke du a rrai, motong la tool ballingana atu ke malala yo ene Arimatia i, in iman pang ye rumu ke Pailot. Ngan tool tani in ene la Yosep i, inbe ya in Yesu galiunu lapau. ⁵⁸ Ila ye Pailot, motong la itoru be imalum panga a nen ngan ikaua Yesu bobono. Ngan Pailot imalum panga le iwete pang di tooltool ki ke patokongo be tikaua Yesu bobono panga. ⁵⁹ Motong la Yosep ikaua Yesu bobono tani a iduku ye wam kookoonoo paunu, ⁶⁰ inbe lo itaru ye agoro paunu ki ke tarungu di matenge. Ngan agoro tani, in muku ngan Yosep iwete pang di tooltool a tikeli ke sakar madini. Ngan Yosep tani lo itara Yesu bobono, motong la ipulu pat somai atu la ikatkala agoro tani in koonoo ye, inbe ila pang ni ki. ⁶¹ Ngan Madia, garup ke Makdala, inbe ninsou Madia san, in yaru sila tiyepe a tiwur potai pang ye agoro tani in koonoo.

Di Tooltool Ke Patokongo Tikodokala Agoro

⁶² Tiken ye bong atu a du muntu, ngan lal tani yo be tipare so pang lal kidi Yuda ke sungunu i, in ila oo. Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di Paresi tila pang ye Pailot be la tikamata. ⁶³ Tila, motong la tiwete pang Pailot nen, “Tool mai, am nga lomam tutu betanga ke tool kaplungunu ni. Ye kene yo iyepe matana rerene go nga, ngan iwete nen, ‘Ole amata a aken ye ke ru, le ye ke tol kiau ngan ole amadit mulu.’” ⁶⁴ Le nga lomam be kuwete pang di tooltool kiong ke patokongo a la tikodokala agoro ni le lo ke tol nga imot ngan. Ole nen ngan di galiunu timan man tipinoo bobono ni, inbe tila la tiwete pang di tooltool be tool ni imata a nga imadit mulu oo. Kumata be tiyei nen nga, ngan ole betanga kidi paunu yo be tillung ye i, in ole ingaua ni mai i le imot, le iloso betanga ki doko yo iweta muku i.”

⁶⁵ Motong la Pailot iwete nen, “Kakap di tooltool ke patokongo pattu a kala, inbe la kakodokala agoro tani ben tina yo kawete nga.”

⁶⁶ Le tina tila a la titara so ben tarkilanga ke tool mai tani in ilo ye pat somai tani yo tikatkala agoro koonoo ye i. Inbe titar di tooltool ke patokongo a tikodokala.

¹ Lal kidi Yuda ke sungunu in iman a ila, inbe ke san yo Sande i, in pombe. Motong la ye muntu ke ke tani ngan Madia ke malala Makdala iye Madia san tila be la matadi so agoro tani. ² Tila pombe le mooloo tiap, inbe nauningi mai itak, yesoo bangabangana ke Tool Mai atu ipa ke malala ke Maro a isi si ipulu pat tani yo ikatkala agoro koonoo in a ikoo. Motong la lo iwur pat tani in pono. ³ Ngan bangabangana tani, in tinini i nunngana dawa ben kili itai, inbe sousoungu ki ikoko le ikoko san dawa ben eng tene kookoonoo nga. ⁴ Ngan di tooltool ke patokongo pattu yo tikodokala agoro tani nga, ngan tikamata bangabangana tani le titattadai welewele a timolol du tikenen tana pono ben di tooltool matedi.

⁵ Motong la bangabangana tani iwete pang di garup ru tina nen, “Kin katattadai be! Au i lok galanga yang nen, nga be man kasere Yesu, tool yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata i. ⁶ Bong ya in iyepe ni tiap. Ya in imadit mulu ye ni ke matenge oo, ben tina iwete nga. Le kaman man kakamata nene yo iken ye i. ⁷ Lo ngan be kamulu palbe a la kawete pang di galiunu nen. Kayei ne, ‘Yesu imadit mulu ye ni ke matenge a imuku a ila pang Galili oo. Ole la kakamata nango.’ ” Bangabangana tani in iwete pang di nen a imot, motong la iwete mulu nen, “Oo, betanga tani nain la nookoot nga aweta pang koot i.”

⁸ Di garup ru tina titattadai welewele, bong lodi ponana mai san lapau. Ngan nen le tiyege agoro tani, inbe tidada tarai be la tiwete pang Yesu di galiunu ye so tina yo pombe a tikamata nga. ⁹ Tidada dada liwoonoo go, inbe pattu leu be Yesu pombe pang ye di a iwete pang di nen, “Muntu dook.” Motong la yaru tila potai ye a tigun turudi du dama ki, inbe tiparama kene a tisung panga. ¹⁰ Motong la Yesu iwete pang di yaru nen, “Kin katattadai be! Bong angru kala ngan kawete pang di taik ngo a tila pang Galili. Ole la tikamatau nango.”

Betanga Kidi Tooltool Ke Patokongo

¹¹ Ye kene yo di garup ru tina ngan tipa dada liwoonoo ye in nga, ngan di tooltool ke patokongo tina yo tikodokala agoro ngan ngan pattu tilo malala mai a lo tikaua bingi pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, ye so le imot yo pombe pang ye di nga. ¹² Motong la di tooltool maimai tina ke paroranga so pang Maro tiye di tooltool maimai kidi Yuda tigaua, inbe tiwetewete ye dada yo be titoo in nen, be ole tikap pat alunu pang di tooltool ke patokongo a be nen ngan kin tipapos pang di tooltool kapala ye so yo pombe, in be. ¹³ Le nga tiwete pang di nen, “Le be kawete pang di tooltool nga, ngan kawete nen. Kayei ne, ‘Am nga, bong amkenen mata, inbe Yesu di galiunu timan tipinoo bobono a tikauu a tila oo.’ ¹⁴ Le kumata be betanga i la tool kuto mai kidi Rom ni ilonga nga, ngan am nga ole amtarkoo ang inbe amkarata betanga panga, a nen ngan kayepe ye moonoo be.” ¹⁵ Ngan nen le di tooltool ke patokongo tikap pat tina, inbe tiyei dawa ben tina tiwete pang di nga. Le betanga tani i, in di tooltool tina tigasa nen a ingaua ni mai i le imot ye di tooltool kidi Yuda, a iken nen le se nookoot katai nga.

Yesu Ikap Betanga Pang Di Galiunu Ye Urata Yo Be Tiyei Nga (Maka 16:14-18; Luka 24:36-49; Yowan 20:19-23; Aposol 1:6-8)

¹⁶ Motong la Yesu di galiunu sangaul be atu, ngan tila pang Galili a tipa so a tilo ye kawal yo Yesu iwete pang di be tilo ye i. ¹⁷ Ye kene yo tilo a tikamata ye in nga, ngan le tisung panga. Bong di galiunu kapala ngan lodi rru kasin. ¹⁸ Motong la Yesu iman potai ye di a iwete pang di nen, “Au i, Maro kua gurana mai pau, le ayei Tool Mai pang so le imot yo iken ye malala ke Maro nga, inbe yo iken tana pono, ngan lapau. ¹⁹ Ngan nanga, kala la karaia bingi dook mata i pang di tooltool ke ni mai i le imot a tilonga, a be nen ngan tiportak lodi le tiyei galiuk. Inbe karriu di ye Tamana ene, inbe ye Natunu ene, inbe ye Maro Amunu Silene ene lapau. ²⁰ Inbe kapatomonai di a titoo betanga le imot yo awete pang ye nga. Le awete pang nen, au i ole ayepe yang nen ye ke nga le imot, le ilo ye lal yo be tana i imot ye i.”

MAKA Bingi Dook Mata Yo Maka Iwode I

Yowan Ikarata Dada Pang Yesu

(Matiu 3:1-12; Luka 3:1-18; Yowan 1:19-28)

¹ Bingi dook mata ke Maro Natunu yo Yesu Kirisi i, in imadit nen. ² Mukot yege ni nga, ngan Maro koonoo yo Esai in iwodo betanga ke Maro yo iwete ngan nen.

“Kapalongo! Ole awanga tool atu ke be imuku a ikaua bingi yong.

Inbe ya in la be ikarata dada pong i.”[☆]

³ Ole kalongo tool atu kalngana ye ni sorrakene, in iwete le koonoo maimai nen, ‘Kakarata dada pang Tool Mai,

inbe kayeii le tarantatu panga be ipa ye.”[☆]

⁴ Ngan rai alunu iman a ila, motong la betanga tina ngan kanono pombe ye kene yo Yowan pombe ye ni sorrakene a irriu di tooltool ye i. Ya in iwetewete pang di tooltool be tiportak lodi ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, inbe irriu di a be nen ngan Maro igiri noonoo kidi. ⁵ Ngan le di tooltool ke tana mai Yudia le imot, inbe ke Yerusalem alunu kaiye la tidu pang ye, a du titulu lodi panga ye noonoo kidi, inbe irriu di ye ran Yodan nga. ⁶ Ngan Yowan tani in sousoungu ki yo isousou ye nga, ngan tikaara ye asara yo ene kamel in bulbulini, inbe iwittoo galini ye bittoongoo yo tikaara ye asara kulini i. Inbe ikan sis, inbe iyin bagil surunu. ⁷ Inbe ya in iwetewete pang di tooltool tina nen, “Tool yo be ole ipa mur yau a isi i, in gurana ki mai san le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke be aloni ben poranga ki a atur du aruwu ooro ye loningi ke kene tiap. ⁸ Au i arriu ang ye ran leu, bong ya in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene.”

Yowan Irriui Yesu

(Matiu 3:13-4:11; Luka 3:21-22; 4:1-13)

⁹ Ye kene yo Yowan iyei urata ki ye in nga, ngan Yesu ipa ke malala Nasaret yo iken ye tana mai Galili in a isi pang ye Yowan le si irriuu ye ran Yodan. ¹⁰ Le nga be Yesu imadit ke ran lono a ise pang ete nga, ngan pattu leu be ikamata malala ke Maro koon panganga, inbe ikamata Maro Amunu Silene iro a isi pang ye ben bal utu. ¹¹ Inbe tilongo tool atu kalngana iwetewete ye malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, “Ong in au Natuk. Au i lok pong mai san, inbe lok ponana yong.”

¹² Yesu ilongo betanga tina a imot, motong la palbe leu be Maro Amunu Silene iwanga be ipa le la pombe ye ni sorrakene atu. ¹³ Ila le la iye di asara gok leu tiyepe ye ni tani ye ke sangaul pai, inbe ye kene tani in Satan iman itoua. Bong di bangabangana ke Maro tisi matadi so a tiloni.

Yesu Di Galiunu Yo Ikiu Di Muku Nga

(Matiu 4:12-22; Luka 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ Ye kene yo titara Yowan lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono ye in nga, motong la Yesu ipa le la pombe ye tana mai Galili a iwetewete bingi dook mata ke Maro nga. ¹⁵ Ngan le iwete pang di tooltool nen, “Lal ke Maro tani in pombe oo. Le mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana. Ngan nanga, kaportak lomim ye noonoo kiang yo kayei nga, inbe katara lomim medana ye bingi dook mata ke Maro.”

¹⁶ Motong la ye kene atu, ngan Yesu ipelele ran koonoo Galili a ila, ngan ikamata Simon iye taini Antares yo tikatte pu kidi du ran lono a be tikap i ye, yesoo yaru ngan tiyei urata ye kaungu i be tiyawaar a tikap pat ye. ¹⁷ Le nga iwete pang di nen, “Suru nga, kaman katoo au. Ang ngan di tooltool ke kaungu i, bong ole apatomonai ang ye urata ke kaungu

☆ 1:2 Malaka 3:1 ☆ 1:3 Esai 40:3

di tooltool.”¹⁸ Tilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga palbe leu be yaru tiyege pu kidi sila ikino, inbe titoo a tiye tila.

¹⁹ Motong la be ipa kasin mulu a ila, ngan ikamata Sebedi di natunu ru nga, Yemis iye taini Yowan yo tidau ye ookoo kidi inbe tikaata pu kidi nga. ²⁰ Le nga ye kene yo ikamata di ye in nga, ngan palbe leu be iman tina le koonoo pang di yaru. Motong la yaru tiyege tamadi Sebedi iye di tooltool yo tikap di ye urata nga, ngan sila tiyepe ookoo pono, inbe titoo Yesu a tila.

*Yesu Inganga So Sadi Ye Tool Atu
(Luka 4:31-37)*

²¹ Yesu iye di galiunu tipa le la pombe malala mai Kapenam. Inbe ye kene yo lal kidi Yuda ke sungunu in pombe nga, ngan Yesu ole ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool. ²² Ngan le di tooltool tina yo tilongo patomonaingi ki nga, ngan titakrai ye patomonaingi ki, yesoo patomonaingi ki dawa ben di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan tiap, bong patomonaingi ki ipa ye gurana ke Maro. ²³ Di ngan lodi kaua urata nen go, inbe mooloo tiap be tool atu yo so sadi idiwidiwoo a iyepe rumu tani kidi Yuda ke gaongo in lono i, in koonoo katkat pang Yesu. Iyei ne, ²⁴ “Yesu ke Nasaret, ngan soo so be kuyei pam i? Nga kuman be man kugarungam, too? Au i lok galanga yong oo, ong in tool tani yo Maro ipootoo panga ya taunu i.”

²⁵ Bong Yesu iwete le koon mede ye betanga a ilele so sadi tani. Iyei ne, “Ai, kuwetewete dookoot! Kupas ye tool in a kusi tana!” ²⁶ Motong la so sadi tani in itaktaka tool tani a ikatte du tana, inbe isulu katkat a iyege a ikoo.

²⁷ Le nga di tooltool le imot yo tikamata so tina nga, ngan titakrai, inbe tiwete pang di diedi nen, “Ona tiap! I soo so nen i? I patomonaingi paunu, inbe ipa ye gurana mai san, le ipas le iwete leu inbe di so sadi tilongo betanga ki a titoo.” ²⁸ Motong la palbe leu be bingi ke Yesu idada le ingaua tana mai yo Galili in le imot.

*Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Le Matamatenge Kidi Imot
(Matiu 8:14-17; Luka 4:38-41)*

²⁹ Yesu iye di galiunu kapala tiyege rumu kidi Yuda ke gaongo in a tisi tana, motong la tiye Yemis ye Yowan tipa pang ye rumu ke Simon iye Antares a tila. ³⁰ Tila, ngan Simon roonoo garup in matamatenge ikauu le tinin yes a ikenen mie pono ki. Ngan tiwete pang Yesu ye. ³¹ Le nga Yesu ipa so a ilo ye le lo itoko baene, inbe iloni a ipamaditi. Ngan le matamatenge tani in ikoo ye, inbe imadit a ikarata kaningi pang di be tikan.

³² Ye kene tani in rrai le nga ke idu, motong la di tooltool tiyau di tooltool le imot yo matamatenge ikap di, inbe so sadi idiwidiwi di nga, ngan a timan pang ye Yesu. ³³ Ngan le di tooltool alunu kaiye ke malala Kapenam la timan tigaua damadama ke rumu tani nga. ³⁴ Motong la Yesu ikarata di tooltool alunu yo matamatenge matana matana ikap di nga, inbe inganga di so sadi alunu ye di tooltool lapau. Ngan di so sadi tina ngan lodi galanga ye ben ya in sei nga, bong ilele di le ke be tiwetewete tiap.

*Yesu Iwetewete Bingi Dook Mata Galili
(Luka 4:42-44)*

³⁵ Tiken bong le du muntu bongmai koot todotodo go, inbe Yesu imadit tina le iyege rumu yo tiken ye i, inbe ila pang ye ni yo taukan tooltool i, be la ya taleu iyepe inbe ipatarau. ³⁶ Motong la Simon iye di diene timadit a tila be la tisere, ³⁷ le nga ye kene yo tipuske ye in nga, ngan le tiwete panga nen, “Ai, di tooltool malala mai la tiserong ngo.”

³⁸ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Nga ole tapa a tadik mulu pang ye malala kapala yo iken potai pang ye ni nga, a be nen ngan awetewete bingi dook mata pang di tooltool ki lapau. Yesoo, ye punu naii la Maro iwangau a asi ye i.” ³⁹ Ngan nen le Yesu imadit tina le ipa a ila ye malala le imot yo iken ye tana mai Galili nga, inbe ilo rumu kidi Yuda ke gaongo ngan lono lo iwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool, inbe inganga di so sadi ye di.

Yesu Ikarata Tool Yo Botoboto Medana Ikani I
(*Matiu 8:1-4; Luka 5:12-16*)

⁴⁰ Tool atu yo botoboto medana ikani i, in iman pang ye Yesu man igun turunu du kene punu, inbe imangmang ye a iwete panga. Iyei ne, “Ai, kumata be lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”

⁴¹ Le nga Yesu lono panga, motong la isulmaia baene la itoko tool tani, inbe iwete panga nen, “Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu.” ⁴² Ngan le pattu leu be botoboto medana tani in iyege, inbe tinini igalanga dook mata.

⁴³ Motong la be iwanga tool tani in a ila nga, ngan le iwete betanga medana panga nen, ⁴⁴ “Kin kula ngan kugasa pang di tooltool ye so tani yo ayeii yong i, in be. Bong kupa so le la ong taum kupatnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in muku. Lo ngan be kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo ger ke Mose iwete nga, a be nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga.” ⁴⁵ Bong ngan tool tani in ila le la ikaua bingi ye so yo pombe pang ye nga. Ngan ye punu in la le Yesu ke be ipa lo ipapos matana mulu ye tiap i, le iyepe diki ye ni yo taukan tooltool i. Bong ngan di tooltool ke ni mai i le imot tipa a timan pang ye.

2

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Kene Ikap Rama I
(*Matiu 9:1-8; Luka 5:17-26*)

¹ Yesu iyepe a ke kapala iman a ila, motong la imulu pang malala Kapenam. Ngan nen le di tooltool tilongo bingi ki yo imulu a man iyepe rumu nga. ² Le nga di tooltool alunu kaiye tilo tigaua ye rumu tani yo iyepe ye i, in le ipon le man itaua dada le manga sa mulu yo be di tooltool tipa ke diki a tilo, ngan siap. Inbe iwetewete betanga ke Maro pang di. ³ Inbe di tooltool kapala yo timan pang ye nga, ngan pai kidi ngan titokotoko tool atu yo ikap rama in a timan pang ye Yesu. ⁴ Bong ngan ni manga pa yo be tikaua tool tani a tilo pang ye, ngan siap, yesoo di tooltool alunu kaiye san. Ngan nen le tikauu a tilo rumu pono ke ete, motong la tisaua piti gumono le itarke ni yo Yesu iyepe ye i, inbe tipadua le ipa ye mie ki a idu pang ye. ⁵ Ye kene tani in Yesu ikamata ben di tooltool tina ngan titara lodi medana panga moolmool nga, le tina iwete pang tool tani yo ikap rama in nen. Iyei ne, “Natuk, noonoo kiong ngan agir oo.”

⁶ Ngan di pannoongoo ke ger ke Maro ngan pattu tiwurur a tilongo betanga yo Yesu iwete nen nga, le nga di tapdi lodi kaua urata nen, ⁷ “Ona tiap, nga yelei a tool i iwete nen nga? Nga o be ikaua Maro nene, too? Tool sa yo be igiri noonoo kidi tooltool ngan tiap, bong Maro ya taleu.”

⁸ Le tina pattu leu be Yesu lon galanga ye di ye yo lodi kaua urata nen nga, le nga itor di nen, “Nga yelei be lomim kaua urata nen nga? ⁹ Soo betanga imarra be aweta pang tool kap rama tani i? Be awete panga nen, ‘Noonoo kiong ngan agir oo,’ too be awete panga nen, ‘Kumadit, a kouo mie kiong a kupa?’ ¹⁰ Bong au i lok be ayei nen, a be nen ngan ole lomim galanga be Tool Moolmool ke Maro in gurana ki mai ye tana i, ke be igiri noonoo kidi tooltool.” Motong la Yesu iwete pang tool yo ikap rama in nen, ¹¹ “Ai, awete pong, kumadit a kouo mie kiong a kula pang rumu kiong.” ¹² Motong la di tooltool le imot matadi ikenen ye, inbe imadit tina le ikaua mie ki a ipa a ila. Ngan nen le di tooltool tina yo tikamata nga, ngan titakrai a tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne, “Muku ngan amkamata so sa yo nen, ngan tiap!”

Yesu Koonoo Pang Liwi
(*Matiu 9:9-13; Luka 5:27-32*)

¹³ Motong la iyege malala tani, inbe ipa mulu a idu pang ye ran ke Galili. Idu, ngan di tooltool alunu kaiye la timan pang ye man tiye tipa, inbe ipatomonai di nga. ¹⁴ Le nga ipa a ila ngan ikamata Alpias natunu yo Liwi i, in iwurur rumu ke sodaningi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, kuman kutoo au.” Le nga Liwi imadit tina le itoo a yaru tila.

¹⁵ Motong la tiyepa a kene san in Yesu iye di galiunu tiyepa rumu ke Liwi a tiye tikan so. Ngan di tooltool alunu ke sodaningi pat, inbe alunu ke yeingi noonoo nga, ngan di lapau tilo a tiye Yesu tikan so, yesoo di tooltool yo ben di nga, ngan titoo Yesu a tiye tipa.

¹⁶ Le nga ye kene tani in di pannoongoo ke ger ke Maro yo di Paresi nga, ngan tikamata Yesu iye di tooltool ke yeingi noonoo, inbe di tooltool ke sodaningi pat tigaua a tikan so nga. Motong la titor di galiunu nen, “Ai, nga yelei be iye di tooltool ke sodaningi pat, inbe di tooltool ke yeingi noonoo tigaua a tikan so nga?”

¹⁷ Ngan Yesu talngana katbe tina yo tiwete nen nga, le nga iwete pang di nen, “Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke be ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga. Ngan nanga, au i asi nga be si akiu di tooltool yo noonoodi nga tiap, bong di tooltool yo ke noonoo nga.”

Titoro Yesu Ye Dada Ke Sapanga Ye Kaningi
(*Matiu 9:14-17; Luka 5:33-39*)

¹⁸ Ye kene kapala ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in di galiunu, inbe di Paresi ngan tisapa ye kaningi so. Le nga di tooltool pattu timan ye Yesu man titoru. Tiyei ne, “Yowan di galiunu, inbe di Paresi galiudi nga tisapa ye kaningi so, e nga yelei be di galium nga tisapa ye kaningi so tiap nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iraua torungu kidi nen, “Kumata tamoto atu yo be ikere i, in ikui di tooltool ki be man tiye tiyepa ye kerenge ki nga, ngan yelei, ole tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! Ye kene yo tiye tiyepa ye in nga, ngan o ke be tiyeie so sa yo nen, ngan tiap. ²⁰ Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo be ikere in le iyege di tooltool ki nga, ngan la be ye kene tani ngan ole tisapa ye kaningi nga.”

Dada Gurunu Inbe Dada Paunu Ngan Gaongo Tiap

²¹ Motong la Yesu iseke betanga ki mulu nen. Iyei ne, “Tool sa ke be ikaua wam timunu yo paunu i a idede sousoungu ki yo gurunu in gumono ye tiap. Kumata be iyei nen le be ingasi nga, ngan wam timunu tani yo paunu in ole irauwat le isarraka sousoungu ki le dook tiap. ²² Inbe tool sa ke be ipaling ooroo wain surunu yo paunu ngan ilo ye dap gurunu yo tikarata ye asara kulini, in tiap. Kumata le be iyei nen, inbe ooroo surunu tina ngan isung nga, ngan ole ipirpala dap tani a imatiti du tana, le dap pa ye wain tina ngan ole dook tiap.”

Yesu In Iyei Tool Mai Pang Lal Kidi Yuda Ke Sungunu Lapau
(*Matiu 12:1-8; Luka 6:1-5*)

²³ Ye lal kidi Yuda ke sungunu atu in ngan Yesu iye di galiunu tipa ye dada yo ipa kumu lono ke dingding i. Le nga ye kene yo titoo dada tani a tila nga, ngan di galiunu tikap dingding tina ngan puana pattu a be tikan. ²⁴ Bong ngan di Paresi pattu tikamata di, le nga tiwete pang Yesu nen, “Ai, kumata! Nga yelei a di galium ngo tiyei dada yo ger kiam Yuda igunkalam be amyei ye lal ke sungunu tiap nga?”

²⁵⁻²⁶ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyei ye kene yo Abiata iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ye, in pitiap, too? Ye kene tani ngan iye di tooltool ki pitolo di le tisere so yo be tikani i. Motong la idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye nga. Ngan porong tina, ngan di tooltool ke paroranga so leu la be tikan nga, bong di tooltool sokorai, ngan tiap. Bong Dawiti ikap porong tina a ikan, inbe ikap pang di tooltool ki a tikan lapau.”

²⁷ Motong la Yesu iwete porai betanga ki nen, “Maro itara lal kidi Yuda ke sungunu pang di tooltool, bong itar di tooltool pang lal kidi Yuda ke sungunu tiap. ²⁸ Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro, in ya la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i, in lapau.”

3

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Baene Ikap Rama I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu
(*Matiu 12:9-14; Luka 6:6-11*)

¹ Tiyepe le lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe, motong la Yesu imulu a ilo rumu kidi Yuda ke sungunu in lono, ngan tool atu yo baene ikap rama i, in iyeye. ² Inbe di tooltool kapala yo tiye tiyepe nga, ngan tisere dada yo be tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga matadi kenen ye be tikamata, ole ikarata tool tani yo ikap rama in ye lal kidi Yuda ke sungunu, too tiap. ³ Le nga Yesu iwete pang tool tani yo baene ikap rama in nen, “Oi, kumadit a se kukodo dama kidi tooltool nga.”

⁴ Motong la itor di tooltool tina nen, “Ger ke Maro iwete belei ye lal kidi Yuda ke sungunu? Iwete be tayeida dook mata pang di tooltool, too be tayeida dook tiap pang di? Too, iwete be talon di a tiyepe dook mata, too be tagarung di a timmata?” Yesu itor nen, bong tiwete kan betanga siap.

⁵ Tina tiyei nen nga, le nga Yesu katen malmal a matan koropalanga pang di. Inbe lon moo san lapau, yesoo di ngan kutodi mede dawa ben pat. Motong la iwete pang tool tani nen, “Oo, kupadunu baem in.” Le nga be ipadunu baene, ngan baene tani in dook mata mulu. ⁶ Yeisa be di Paresi tikamata yo iyei nen nga, ngan tina timadit le tidu tana du tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, ngan tigaua a tiwetewete ye dada yo be tiraumata Yesu ye i.

Di Tooltool Alunu Kaiye Titoo Yesu

⁷ Motong la Yesu iye di galiunu tiyege ni tani, inbe tidu pang ran Galili, ngan le di tooltool alunu kaiye ke tana mai Galili la titoo di a tidu nga. ⁸ Inbe ye kene yo di tooltool kapala tilongo betanga ye so le imot yo iyei nga, ngan le tipa ke malala kidi a timan be man tikamata lapau. Ngan nen le tipa ke tana mai Yudia le Idumia, inbe ke Yerusalem, inbe ke ran Yodan koonoo kapala, inbe ke malala mai Taia le Saidon a timan. ⁹ Ngan tina di tooltool alunu kaiye man tigaua nga, le nga Yesu la iwete pang di galiunu be tisere ookoo atu panga be iyiri ye, a be nen ngan di tooltool man tigaua a tiparloko le tiloko la pono be. ¹⁰ Yesoo ikarata di tooltool alunu kaiye a tinidi dook mata koot nga, ngan nen le di tooltool kapala yo matamatenge ikap di nga, ngan tisurpak di diedi a tikapye be la titoka lapau. ¹¹ Inbe di tooltool yo so sadi tiyepe ye di nga, ngan kanakana be tikamata Yesu nga, ngan ole timol du tiken dama ki inbe koodi le mai nen, “Ale, ong in Maro Natunu.” ¹² Bong Yesu ipasak pang di a iwetekala di be kin tipaposi lo mallangana be.

Yesu Ipootoo Di Aposol Sangaul Be Ru (Matiu 10:1-4; Luka 6:12-16)

¹³ Tiyepe le kene san, motong la Yesu ipa a ilo pang ye kawal atu, inbe iku di tooltool yo lono pang di nga, ngan be timan pang ye. Timan pombe, ¹⁴ motong la ipootoo di tooltool sangaul be ru be tiyei aposol, a be nen ngan tiyei ene, inbe pang dama ni ngan ole iwanga di la tiwetewete betanga ke Maro pang di tooltool. ¹⁵ Inbe ole ikap gurana pang di, a be nen ngan tinganga di so sadi ye di tooltool lapau. ¹⁶ Ngan di tooltool sangaul be ru tina yo ipootoo di panga nga, ngan edi nen: Simon yo Yesu isu ene san ye Pita i, ¹⁷ inbe Sebedi di natunu yo Yemis iye taini Yowan nga. Di ngan Yesu isu edi paunu ye Boaneges. Ngan edi tani in punu nen, Looloo di Natunu. ¹⁸ Inbe ipootoo Antares iye Pilip, ye Batolomiu, inbe Matiu iye Tomas, ye Yemis yo Alpias natunu i, inbe Tadias iye Simon yo tool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i, ¹⁹ inbe Yuta Iskariot yo pang dama ni ngan ole itara Yesu la di koi ki baedi i, in lapau.

Yesu Di Koi Ki Tiwete Ya In Iyei Urata Ye Gurana Ke Satan (Matiu 12:22-32; Luka 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu iye di galiunu timulu a tilo rumu, inbe di tooltool alunu kaiye timan pang ye di man tiye di tigaua mulu, le manga sa yo be tikan so ye, ngan tiap. ²¹ Inbe ye kene tani in di sokana tilongo ben ikan so tiap nga, le nga tila be la tikauu, yesoo di ngan lodi tar be o iyei kapa.

²² Ngan di pannoongoo ke ger ke Maro yo tipa ke Yerusalem a tisi nga, ngan tiwetewete ye Yesu nen. Tiyei ne, “Ai, tool in Belsebul la iyepe ye i. Le ya in inganga di so sadi ye gurana yo tool kuto mai kidi so sadi ikauu panga i.”

²³ Ngan Yesu ilongo di tina yo tiwete nen nga, le nga ikiu di a timan pang ye, motong la ikatte betanga atu pang di nen, “Nga yeiei, ole Satan iyei koi pang di tooltool ki ya taunu a inin di a tikoo, too? Tiap yege! ²⁴ Kumata be di tooltool ke tana mai atu be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga, ngan ole tikodo le timede belei? ²⁵ Inbe kumata be rara atu yo tiyepe ye rumu atu nga, ngan be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole tikodo le timede belei? ²⁶ Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata be di tooltool ki tiyei koi pang di diedi le be tiparpoto a tiyepe ye budanga ru nga, ngan o ke be Satan tani in ikodo le imede tiap, yesoo gurana ki ngan imot le ipa so oo. ²⁷ Le kakamata, tool sa ke be la irookoo rumu ke tool atu yo gurana ki mai mata i, inbe lo ikap sokorai so yo iken rumu lono ki, ngan tiap. Bong kulkulunu ngan ole iparama tool tani yo gurana ki mai mata in muku a ipauu ngan, lo ngan be lo ikap so ki tina yo iken rumu lono nga.”

²⁸ Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Awete pang moolmool nen, noonoo le imot yo di tooltool tiyei, ngan ipa ye betanga yo tikan paseme Maro ye nga, ngan ole igiri. ²⁹ Bong sema tooltool yo tikan paseme Maro Amunu Silene nga, ngan Maro o ke be igiri noonoo kidi tina ngan tiap, bong ole iken nen le taukan motingi.” ³⁰ Yesu iwete pang di nen, yesoo di ngan tiwete be ya in so sadi iyepe ye.

*Yesu Tinana Le Di Taini
(Matiu 12:46-50; Luka 8:19-21)*

³¹ Motong la ye kene tani in Yesu tinana le di taini tipa le man pombe ye rumu yo iyepe ye i, le nga tikodo ke diki inbe tiwanga panga be isi pang ye di ngan. ³² Ngan di tooltool alunu kaiye la tiwur le tigaliuu nga, inbe lo tiwete panga nen, “Ai, tinam le di taim la man tiyepepe diki nga, ngan titor yong.”

³³ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Tinak sei, inbe di sema taik nga?” ³⁴ Motong la matana pang ye di tooltool tina yo tiwur le tigaliuu nga, inbe iwete pang di nen, “Oo, kakamata, di tinak le di taik me e nga. ³⁵ Kumata le di sema tooltool yo be titoo Maro lono nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

4

*Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi Lo Kumu Ki I
(Matiu 13:1-9; Luka 8:4-8)*

¹ Tiyepe a kene san, motong la Yesu ipamaditi urata ki ke patomonaingi di tooltool ye betanga ke Maro mulu ran koonoo Galili nga. Ngan ye kene tani in di tooltool yo man tigaua a tigaliuu nga, ngan alunu le alunu san. Le nga iyiri a lo iwur ookoo atu pono, inbe tisorpaki le du idau manga mooloo kasin, inbe ipatomonai di. Inbe di tooltool tina, ngan di le imot tiyepe ke tana ke ran koonoo a tilongo betanga ki. ² Ngan le so yo ipatomonai di ye, ngan alunu la ikatte betanga ye nga. Le nga iwete pang di nen, ³ “Katar talngamim a kapalongo! Ye kene atu ngan tool ke kapkingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi be la igiri kumu ki. ⁴ Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di man tikamata le man tikan. ⁵ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar le tana dook mata ke ete ngan mai mata tiap nga. Ngan nen le palbe leu be tisup, ⁶ bong ye kene yo ke ise a isini katkat ye in nga, ngan iyesnai dingding supana tina le timallai a tiwor, yesoo ramini idu lopo mata tiap. ⁷ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le ke be tipu a titar kanodi tiap. ⁸ Bong dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo dook mata nga. Ngan nen le tisup dook mata le tipu a titar kanodi. Ngan kaini kapala ngan titar kanodi 30, inbe kapala ngan kanodi 60, inbe kapala ngan kanodi 100.”

⁹ Yesu iwete nen a imot, motong la iyeyi ne, “Sei tool be talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Tool Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi I
(*Matiu 13:10-17; Luka 8:9-10*)

¹⁰ Ye kene yo di tooltool malala mai tina ngan tiyege Yesu a tila le iye di galiunu leu inbe di tooltool kapala yo titoo ngan tiyepe ye in nga, motong la titoru ye betanga yo ikatte nga. ¹¹ Le nga iwete pang di nen, “Muku ngan dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong nookoot nga ya in lon ponana be ipaposi pang. Bong di tooltool yo tiyepe diki nga, ngan ole tilongo betanga ye dada tani ngan ye kattenge betanga leu, ¹² a be nen ngan,

‘kanakana ngan ole tikamata so yo Maro iyeyi nga, bong o ke be tikilala tiap.

Inbe kanakana ngan ole tilongo betanga yo iwete nga, bong o ke be lodi galanga ye tiap,

ole nen ngan be tiportak lodi nga, ngan Maro igiri noonoo kidi!”[☆]”

¹³ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kumata be lomim galanga ye betanga yo akatte ye dingding patunu in punu tiap nga, ngan ole lomim galanga ye betanga kapala yo akatte ngan punu belei? ¹⁴ Betanga tani yo akatte in punu nen. Dingding patunu yo tool ke kapkingi in la igiri nga, ngan ben betanga ke Maro. ¹⁵ Inbe dingding patunu yo imol du dada katene nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro, bong palbe leu be Satan ikaua betanga tani yo iken lodi in a igutaki ye di. ¹⁶ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro ngan le tikauu palbe leu a lodi ponana ye nga. ¹⁷ Bong betanga tina ngan tiparama le iken so lodi tiap dawa ben dingding supadi yo ramidi idu lopo mata tiap nga. Ngan nen le tikodo le timede ye manga modono kasin leu. Bong ye kene yo moonoo sa pombe pang ye di, too di tooltool tikamata di ben titoo betanga ke Maro le be tigarung di nga, ngan ole palbe leu inbe tiyege lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro. ¹⁸ Inbe dingding patunu yo imol du ooro kaudangdang lono nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga, ¹⁹ bong lodi rru mai san ye yepongo kidi yo ke tana i, inbe balingi le pat ikap matadi mata, inbe matadi gorengana ye so matana matana yo ke tana nga lapau. Ngan nen le so tina ngan ikap matadi le iduku betanga ke Maro yo iken lodi nga, le ke be ipu a itar kanono tiap lapau. ²⁰ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo tilongo betanga ke Maro, inbe tikauu a tiparama le imede nga. Ngan nen le di ngan titar kanodi alunu dook mata dawa ben dingding kaini yo tipu ngan titar kanodi 30, inbe kapala ngan kanodi 60, inbe kapala ngan kanodi 100 nga.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(*Luka 8:16-18*)

²¹ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool be ikaua sul a ise rumu lono nga, ngan yelei, ole itaru du bor parmana, too ole itaru du kookoowo ke kenongo parmana? Tiap! Ole ipawoti lo ete. ²² Le soo so yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan ole Maro ipapos se mallangana le imot. Inbe soo betanga yo titarkoo le di tooltool ke be tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau. ²³ Sei tool be talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

²⁴ Motong la Yesu isudungu betanga ki pang di mulu nen, “Katar talngamim ye betanga yo kalongo nga, inbe lomim kaua urata ye dook. Yesoo, kumata le kakapye be lomim galanga ye betanga kiau punu nga, ngan ole akap lo galanga pang ye betanga tina ipa ye betanga kapala lapau. ²⁵ Kumata le sei tool be lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu. Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole igutak lo galanga kasin yo iken ye ngan le iyeye sokorai.”

[☆] 4:12 Esai 6:9-10

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Patunu Yo Isup I

²⁶ Motong la Yesu iwete pang di lapau nen, “Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo ikap dingding patunu ke kaningi be la ipe ye kumu ki i. ²⁷ Le kanakana nga be iken mata bong, too imadit muntu a iyei urata ki nga, ngan dingding patunu tina ngan supadi tisup a tise. Bong tool tani in lon galanga ye dada yo iyei belei a le tisup ye, in tiap. ²⁸ Tana ya taunu la iyei dingding patunu tina le tisup a tipu le titar puadi i. Ngan kulkulunu be tisup a tise ngan titar kaidi, motong la titar kuludi, lo ngan be puadi pombe ye nga. ²⁹ Inbe ye kene yo puadi tina ngan be imede a imatu nga, ngan ole ikaua sele ki yo matana koene in la isaput ye. Yesoo, lal ke winokanga dingding puana ke kaningi in pombe oo.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Yo Ene Mastet In Patunu

(Matiu 13:31-32; Luka 13:18-19)

³⁰ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ole tawete dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben soo so? Too, soo betanga yo be takatte ngan tawete nini ye i? ³¹ Dada tani in dawa ben kai yo ene mastet in patunu. Ngan kai patunu kapala yo kupe nga maimai, bong mastet in mitiap. ³² Bong ye kene yo be kupe ye in ngan, ngan ole isup le somai le illos so le imot yo kape kumu lono nga. Inbe ole lo itar baene somaimai le di man yo tiro lang katene nga, ngan ole tire giniu kidi ye inbe tiko ye rur ki.”

³³ Ngan tina Yesu iwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro nga, ngan ikatte betanga gaongo leu alunu kaiye pang di. Inbe kumata le be lodi galanga ye betanga ki nga, ngan la be isootoo betebetanga pang di ye dada yo nen in nga. ³⁴ Nen le ye kene yo iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ikatte betanga leu. Bong ye kene yo iye di galiunu leu tiyepa ye in nga, ngan iwete nin betanga tina yo ikatte ngan punu le imot pang di a be lodi galanga ye.

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata

(Matiu 8:23-27; Luka 8:22-25)

³⁵ Ye kene tani in rrai ki, motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Ai, nga ole tala ke ran koonoo kapala.” ³⁶ Motong la tiyega di tooltool malala mai tina ngan sila tiyepa, inbe tiyiri ye ookoo yo Yesu iyepa pono i, inbe tiye tikooi a tila. Ngan le di tooltool yo tiyepa ye ookoo kapala nga, ngan di lapau tikooi a tiye di tila. ³⁷⁻³⁸ Tikooi a tila, le nga Yesu idu ke ookoo kirini du iken a ipaloko kutono lo ye kaliki le iken mata a ila oo, inbe mooloo tiap be eng mai imadit tina le kokor ki popobe a ipases lo ookoo pono. Ngan nen le kasin leu be ookoo kidi imere. Motong la di galiunu du tipoongoo a tiwete panga nen, “Pannoongoo, kumadit! Nga yelei, o lom pam tiap, too? Nga be tamere a tallede!”

³⁹ Le nga Yesu imadit lo ikodo, inbe iwete katkat pang eng le kokor tina. Iyei ne, “Dookoot! Kayepa moonoombe!” Motong la eng mai tani in imata inbe manini susube dook mata.

⁴⁰ Motong la iwete pang di galiunu nen, “Nga yelei a katattadai mata nen nga? Ang nga o katara lomim medana pau tiap, too?”

⁴¹ Iwete pang di nen, bong di galiunu titattadai le di tapdi tipartor nen, “Ona tiap! I soo tool nen i a le eng le kokor tilongo koonoo nga?”

5

Yesu Inganga So Sadi Ye Tool Atu

(Matiu 8:28-34; Luka 8:26-39)

¹ Yesu iye di galiunu tipie a tisiutu ran le la pombe ran koonoo kapala ye tana kidi Gerasa.* ² Le nga ye kene yo iye di galiunu be tipas ke ookoo pono a tidi pang tana nga, ngan tool atu yo so sadi tiyepa ye i, in palbe leu be ipas ye agoro kidi matenge a ipot le pot itauaraii. ³⁻⁴ Ngan tool tani in iyepa agoro lono ke di matenge, inbe muku ngan tipau kene le baene ye ooro medana, bong gurana san le ikupkuprai ooro medana tina, inbe

* 5:1 Ye rau kapala ngan tana kidi Gerasa in tiweta ye Gedara lapau.

igoromkat so medana yo tikapidi kene ye nga. Ngan nen le nookoot nga tool sa yo gurana ke be iparama a ipauu mulu inbe iwete silli, ngan tiap. ⁵Le ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ipa ye agoro kidi matenge le ni yo arono nga, inbe isululu a ikoropalapala tinini ye pat.

⁶Ye kene tani in ikamata Yesu ipa ni mooloo go, inbe idada a ila le la imol du igun turunu Yesu kene punu. ⁷⁻⁸Motong la Yesu iwete pang so sadi tani nen, “Ong in so sadi, le kupas a kusi tana ye tool in!”

Le nga tool tani in koonoo le mai nen, “Atoo! Yesu, ong i Maro yo iyepe ete ni, in natunu! Nga soo so be kuyeii pau i? Kupamede betanga ye Maro ene pau nen, be kin kop masngana pau be.”

⁹Motong la Yesu itoru nen, “Ong i em sei?”

Le nga iraua betanga ke Yesu nen, “Au i ek la Budanga i, yesoo am nga alunu.”

¹⁰Motong la tool tani in itor tootoo Yesu a imangmang ye be kin inganga di a tikoo ye ni tani be.

¹¹Ye kene tani ngan di ga budanga mai atu tiyepe potai a tikanen kawal madini. ¹²Le nga di so sadi tina titoro Yesu a timangmang ye nen, “Ai, kungangam a amla ye di ga ngo, inbe kumalum pam a amdewe a amlo lodi.” ¹³Motong la Yesu imalum pang di a tipas ye tool tani a tisi tana, inbe tila la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Le nga di ga tina ngan tidada a tila sakar matana a tipas du ran lono le taun tidadup a timmata. Ngan di ga tina ngan kinkatingi kidi ben 2,000.

¹⁴Motong la di tooltool yo matadi kala di ga nga, ngan tikamata so yo pombe i, le nga tikoo a tidada lo tikaua bingi ye malala mai kidi, inbe ye malala kapala yo iken potai ye, ngan lapau. Le nga di tooltool timadit a tidu be du tikamata soo so yo pombe i. ¹⁵Tidu du pombe, ngan tikamata tool tani yo muku ngan di so sadi alunu tidiwidiwoo i, in kuton kaua urata dook mulu, inbe isousou ye sousoungu a iwurur. Ngan nen le titattadai.

¹⁶Motong la di tooltool tina yo tikamata so yo pombe ye tool tani in nga, ngan tigasa pang di tooltool tina, inbe tiwete pang di ye so yo pombe ye di ga tina, ngan lapau. ¹⁷Le nga di tooltool tina ngan timadit a tiwete pang Yesu a timangmang ye be ikoo ye ni kidi inbe ila pang ni san.

¹⁸Motong la Yesu imulu be du iyiri lo ookoo pono a iye di galiunu timulu a tila, ngan tool tani yo so sadi idiwidiwoo i, in itoru a imangmang ye be imalum panga a nen ngan iye tila. ¹⁹Bong ngan Yesu imalum panga tiap. Iyei ne, “Kumulu a kulo malala kiong lo kuwete pang di sokam ye so maiyoko yo Tool Mai iyeii pong i, inbe ye dada yo lono pong a le ilonong ye i.” ²⁰Motong la tool tani in imulu a ilo pang tana yo ene Dekapolis[†] i, a lo igasa pang di tooltool ye so tina le imot yo Yesu iyei panga nga. Ngan nen le di tooltool le imot yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai.

*Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I, Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I
(Matiu 9:18-26; Luka 8:40-56)*

²¹Yesu iye di galiunu tikaua ookoo a tisiutu ran mulu a tila ke koonoo kapala. Le nga ye kene yo tila tisoloo ye in nga, ngan le di tooltool alunu kaiye la timan tigaua le tigaliuu ran koonoo nga. ²²Motong la tool atu yo ene Yairus in ipa a idu. Ngan ya in kuto mai atu yo iye di diene matadi kala rumu kidi Yuda ke gaongo i. Le nga ye kene yo du ikamata Yesu ye in nga, ngan le iro du igun turunu potai pang kene punu, ²³inbe itoru a imangmang ye nen. Iyei ne, “Ai, natuk garup kase ni ngo be imata. Le atoo, kuman a ayong tadi rumu kiau di kupaloko baem lo pono, a be nen ngan tinini dook mata mulu a iyepe.” ²⁴Motong la Yesu itoo a be yaru tidi pang rumu ki.

Ngan le di tooltool malala mai tina ngan titoo di lapau, bong tigaliuu le tiparlokoloko. ²⁵Inbe garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in ya lapau iye di tooltool tina tipa. ²⁶Ngan garup tani, in muku ngan ikamata di tooltool ke bar alunu kaiye be tiloni ye matamatenge ki, ngan tiloni dook tiap, inbe tikap masngana mai panga. Inbe ya in ikatte

[†] 5:20 Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

pat ki le imot be iyimi urata kidi lapau, bong di atu sa ke be iloni a tinini dook mata mulu nga tiap, bong tiyeii a matamatenge ki tani in idik le lo maiyoko. ²⁷⁻²⁸ Ngan tina ilongo bingi ke Yesu ye so yo iyei nga, ngan le lon tar nen, “Kumata le be atoko sousoungu ki leu nga, ngan ole matamatenge kiau imot le tinik dook mata mulu.” Motong la ipalanai di tooltool malala mai tina, inbe ipa ke Yesu murini le isulmaia baene la itoko sousoungu matolene ki. ²⁹ Motong le pattu leu be iyetai ben rara mooloo yo ikauu, in imot, inbe tinini dook mata mulu oo.

³⁰ Inbe Yesu lapau palbe leu be iyetai ben gurana ki kasin ilungmaii oo. Le nga iportak pang ye di tooltool malala mai tina, inbe itor di nen, “Ai, sei itoko sousoungu kiau i?”

³¹ Le nga di galiunu tiwete panga nen, “Kumata, di tooltool malala mai la tigaliu ong le tiparlokoloko nga. E nga yelei be kutor ye tool yo itokong in nga?”

³² Bong ngan Yesu matan sarsarai be ikamata tool yo iyei dada nen i. ³³ Motong la garup tani in lon galanga ye so yo pombe pang ye nga, le nga itattadai a itangarur, inbe ila tina le la igun turunu du Yesu kene punu, inbe ipapos so le imot yo pombe pang ye nga. ³⁴ Motong la Yesu iwete panga nen, “Natuk, lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mulu i. Le kula ngan le la kuyepe ye lo silene ke Maro, yesoo matamatenge kiong in imot oo.”

³⁵ Yesu iwetewete pang garup tani in go, inbe di tooltool pattu tipa ye rumu ke Yairus a pot pombe. Le nga tiwete pang Yairus nen, “Atoo, natum garup in imata oo. Le kin kuporo pannoongoo in be idi mulu be.”

³⁶ Di tooltool tina ngan tiwete nen, bong ngan Yesu lono be itar talngana ye betanga kidi yo tiweta, in tiap. Le nga iwete pang tool kuto mai yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo in nen, “Kin kutattadai be, bong kuparama lo medana yo kutaru pau in le imede.”

³⁷ Motong la ikodokala di tooltool malala mai tina be kin sa titoo be. Le nga ikaua Pita inbe Yemis iye taini Yowan leu a iye di tidi. ³⁸ Tidi pombe ye rumu ke tool kuto mai tani, ngan Yesu ikamata di tooltool yo tiwou aisor, inbe titang le titit a tipadingi ni nga. ³⁹ Motong la idewe a ilo rumu lono lo iwete pang di nen, “Ai, nga yelei katangtang a kapadingi ni nen nga? Kase mai tiap in imata tiap, bong iken mata leu.” ⁴⁰ Ngan di tooltool tina ngan tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga tingeleraii.

Motong la inganga di le imot a tidu tana, inbe ikaua kase tani in tamana le tinana, inbe di galiunu yo tiye di tidi nga, ngan leu la tiye tilo ye rumu lono yo kase tani in iken ye i. ⁴¹ Tilo rumu lono tani, motong la itoko baene inbe iwete panga nen, “Talita kum!” Ngan betanga nga punu nen, “Garup mitiap, awete pong nen, kumadit!” ⁴² Motong la pattu leu be garup kase tani in imadit le lo ikodo a ipa. Ngan garup kase tani in rai ki sangaul be ru leu. Inbe di tooltool tina yo tikamata so yo pombe panga nga, ngan titakrai welewele. ⁴³ Bong Yesu iwetekala di nen. Iyei ne, “Kin kawete pang di tooltool kapala ye so yo pombe i be.” Motong la iwete pang garup kase tani in tamana le tinana be tikap so panga a ikan nga.

6

Di Tooltool Ke Nasaret Tiwala Muridi Pang Yesu (Matiu 13:53-58; Luka 4:16-30)

¹ Motong la Yesu iyege malala tani in, inbe imulu pang ye malala mai ki ya taunu. Ngan le di galiunu titoo lapau a tiye tila. ² Tila tiyepe le lal kidi Yuda ke sungunu be pombe nga, ngan ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro. Ngan le di tooltool alunu yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai, inbe tiyei ne, “Ona tiap! Tool i ikap patomonaingi le lo galanga ki nga, ngai? Inbe nga yelei a iyei gogo mos matana matana ye ya taunu baene nga? ³ Nga yelei, ya i tool ke malala san la be lod sarere ye nga, too? Tiap! Idi nga lod galanga ye be ya i tool ke renge rumu leu, inbe tinana la Madia i. Inbe di taini la Yemis ye Yosep, inbe Yuta ye Simon nga, inbe di lini le imot la taye di tayepe ni nga.” Ngan tina tikamata ben ya in tool sokorai nga, le tiwala muridi panga.

⁴ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Awete pang nen, kumata be tool iyei Maro koonoo nga, ngan di tooltool ke malala ki ya taunu, inbe di rara ki tipa ye di tooltool yo iye di tiyepe ye rumu atu nga, ngan di leu la lodi be tilongo betanga ki inbe tiraua panga tiap nga.” ⁵ Ngan tina yo tiyei nen nga, le ke be Yesu iyei touo mos sa ye malala tani, in tiap. Bong ipas le ipaloko baene lo ye di tooltool pattu yo matamatenge ikap di ngan leu. Ngan nen le di tooltool tina yo ikarata di le tinidi dook mata mulu nga, ngan alunu tiap. ⁶ Ngan nen le itakrai, inbe lon sarere ye yo di tooltool ke malala ki ya taunu titara lodi medana panga tiap nga.

*Yesu Iwanga Di Galiunu Yo Sangaul Be Ru Nga
(Matiu 10:5-15; Luka 9:1-6)*

Yesu iyege malala ki tani, inbe ipa a iwakai malala tina yo atu atu nga, inbe ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro. ⁷ Ngan nen le ikiu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan man tigaua. Motong la ipatar di le ru ru a be iwanga di a tila, inbe ikap gurana pang di atu atu be tinganga di so sadi ye. ⁸ Inbe ikap betanga pang di nen, “Kin kap so sa ye panga kiang be, bong ole kakap toto kiang ke panga leu. Le so ben porong le depe, inbe pat ke yimoongoo so nga, ngan kin kakap be. ⁹ Inbe loningi ke kemim ngan kaparir, bong kin kakap sokorai lonloningi kiang san mulu be. ¹⁰ Ye kene yo be kapa le la pombe ye malala atu, le be tikau ang a titarang ye soo rumu nga, ngan kayepe ye rumu tani in leu, le lo lal yo be kamadit a kayege malala mai tani in. ¹¹ Inbe kumata be kala ye malala kapala le di tooltool ki lodi be tikau ang tiap, inbe titar talngadi be tilongo betanga kiang tiap nga, ngan ye kene yo be kayege malala tani in nga, ngan kataurai gauru ke kemim du tana, a be nen ngan iyei ben tarkilanga pang di ye dada dook tiap kidi yo tiyei pang i.”

¹² Yesu iwete pang di nen a imot, motong la di galiunu tina ngan timadit a tila la tiwetewete pang di tooltool be tiportak lodi ye dada dook tiap ke noonoo yo tiyei nga. ¹³ Inbe tinganga di so sadi alunu ye di tooltool. Inbe tialin di tooltool alunu yo matamatenge ikap di nga, ngan ye kai olip surunu, ngan le tinidi dook mata mulu.

*Matenge Ke Yowan Yo Irriu Di Tooltool I
(Matiu 14:1-12; Luka 9:7-9)*

¹⁴ Ye kene tani in bingi ke Yesu idada le ingaua ni mai i le imot, le Erot yo iyei tool kuto mai pang tana mai tani, in ilongo lapau. Le nga di tooltool kapala ngan tiwete be ya in Yowan tani yo irriu di tooltool i, in ya la o imadit mulu ye ni ke matenge i, ngan la le gurana ki mai san ke be iyei gogo mos ye nga. ¹⁵ Inbe di tooltool kapala ngan tiwete be ya in Iliia. Inbe di kapala ngan tiwete be ya in Maro koonoo atu dawa ben di Maro koonoo yo ke mukot nga. ¹⁶ Bong ye kene yo Erot ilongo betanga nen ye in nga, ngan le iwete nen, “Tiap, tool ni o Yowan tani yo akurutu gurini muku i, in ya la o imadit mulu ye ni ke matenge i.”

¹⁷ Ngan iwete nen, yesoo muku ngan iwanga di tooltool ki la tikaua Yowan a tiparama, inbe tipauu ye ooroo medana a titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Ngan iyei nen, yesoo Yowan ipammoo ye yo iyooloo toonoo Pilip rimana yo ene Erodias in nga. ¹⁸ Le ye kene tani in ngan Yowan iwete pang Erot nen, “Ong i nga kopsap ye ger koot sa ye yo kouo toom rimana a kuyooloo nga.” ¹⁹ Tina Yowan iwete nen nga, le nga Erodias lono dook tiap le katen malmal pang Yowan, inbe lono be iraumate a imata. Bong ngan le ipuske dada sa be iraumate ye, in tiap, ²⁰ yesoo Erot in lon galanga be Yowan in tool noononoo, inbe ya in tool yo Maro ipootoo panga ya taunu i. Ngan nen le itattadaii le matan kala dook mata. Inbe kanakana ye kene yo Erot ilongo betanga ke Yowan yo iwetewete nga, ngan le lon modoko ye mai san, bong talngana gorengana ye be ilongo.

²¹ Tiyepe, tiyepe, a lo tigorol lal ke Erot yo tinana ipasuii ye i, in pombe. Motong la ye kene tani in Erot iyeie mailang maiyoko atu be lon ponana ye lal tani yo tinana ipasuii ye i. Le nga ikiu di tooltool yo itar di a tiyei kuto maimai be matadi kala tana maimai kapala nga, inbe di tooltool kuto maimai yo matadi kala di tooltool ke patokongo tiye di

tooltool maimai ke tana mai Galili nga, ngan man tigaua be tikan so. Ngan nen le Erodias ikamata ben in lal dook mata tani yo be iraumata Yowan ye i. ²² Le nga ye kene tani in tikan so a tiyepe, inbe Erodias natunu garup in ilo rumu lono a lo iki pang di. Ngan le Erot iye di diene tina yo tigaua be tikan so nga, ngan tikamata le lodi ponana ye. Motong la tool kuto mai tani yo Erot i, in iwete pang garup nene tani in nen, “Ai, kumata le kutorau ye so sa be akauu pong nga, ngan ole akauu pong.” ²³ Motong la Erot tani in ipamede betanga medana, inbe iwete moolmool le ete panga. Iyei ne, “Be kutorau ye so le imot yo ayei kuto mai panga a matak kala nga, ngan ole apoto kataunu le iken ye budanga ru, lo ngan be akaua budanga atu pong.”

²⁴ Le nga garup nene tani in ipas a idu ke tana du itoro tinana nen, “Tinak, soo so be ole atoro Erot ye be ikauu pau i?”

Motong la tinana iraua betanga ki nen, “Ole kutoru a be nen ngan ikaua Yowan yo irriu di tooltool i, in kutono pong.”

²⁵ Motong la palbe leu be garup tani in imulu tarai a ilo pang ye Erot lo iwete panga nen, “Au i lok be kukurutu Yowan yo irriu di tooltool i, in gurini, inbe kunono kutono lo ye tawiri atu a kouu pau nookoot nga.”

²⁶ Erot ilongo betanga nen le nga lon modoko ye mai san. Bong ngan lono be ipalele betanga ki mulu tiap, yesoo ipamede betanga medana a iwete moolmool le ete la di diene tina yo iye di tikan so nga, ngan matadi oo. ²⁷ Le nga pattu leu be Erot tani, in iwanga tool ki atu ke patokongo a ila rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono la isaputu Yowan gurini, inbe ikaua kutono a iman. ²⁸ Motong la tool ke patokongo tani in inono Yowan kutono lo ye tawiri atu, inbe ikauu a iman le man ikauu pang garup tani. Motong la garup tani in ikauu pang tinana nga. ²⁹ Le nga ye kene tani ngan Yowan di galiunu tilongo betanga ye so yo pombe pang ye nga, motong la timan man tikaua bobono a la titaru ye agoro yo ke tarungu di tooltool matedi i.

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000

(Matiu 14:13-21; Luka 9:10-17; Yowan 6:1-14)

³⁰ Yesu di aposol ki tina yo iwanga di a tila nga, ngan timulu a timan le man tigaua le tigaliuu, inbe tigasa panga ye urata kidi yo tiyei nga, inbe ye betanga yo tipatomonai di tooltool ye nga. ³¹ Ye kene tani in di tooltool alunu kaiye la tila be timan nga le Yesu iye di aposol ki tina ngan taukadi manga yo be timaryoo a be nen ngan tikan so ye i. Le nga iwete pang di aposol ki nen, “Ai, nga ole idi leu tapa le tala ye ni yo taukan tooltool i, inbe tamaryoo kasin ngan.”

³² Le nga di leu tiyiri ye ookoo atu a tipie le tila ye ni atu yo taukan tooltool i. ³³ Bong di tooltool alunu kaiye la tikamata di yo tila nga, inbe tikilala di. Le nga di tooltool yo ke malala maimai nga, ngan timadit a tidada tana a timuku le tila ye ni balim tani yo Yesu iye di aposol ki be tila pang ye i. ³⁴ Tila pombe, le nga ye kene yo Yesu ipas ke ookoo pono a be idi pang tana nga, ngan ikamata di tooltool malala mai yo tiyepe nga, le lono pang di, yesoo ikamata di leu tiyepe dawa ben di sipsip yo taukadi taudi yo be matan kala di nga. Motong la imadit be ipatomonai di nga, ngan le ipatomonai di ye so alunu.

³⁵ Yesu ipatomonai di tooltool tina ngan le le ke du a nga rrai. Le nga di galiunu tila pang ye la tiwete panga nen, “Ai, ni yo tayepe ye i, i ni balim koonoo sa, inbe nga rrai a nga be todo. ³⁶ Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye ni kapala, too ye malala kapala yo iken potai nga, a be nen ngan la di tapdi tiyimi kaningi yo be tikan nga.”

³⁷ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Tiap! Ole ang tapmim kakap kaningi pang di a tikan.”

Motong la tiwete panga nen, “Ona tiap, nga lom be la amyimi kaningi pang di tooltool malala mai nga, too? Kumata be la amyimi kaningi ye pat silba ke yimoongoo so ben 200 nga,* ngan lom tar be ole iye di lapau, too?”

* 6:37 Ngan pat silba ke yimoongoo so tina ngan iye pat yo be tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu limi be tol nga.

³⁸ Yesu di galiunu tina ngan tiwete nen, motong la itor di nen, “Kala la kakamata, porong kiang ngo dukumu pi?”

Tila la tikamata, motong la timulu man tiwete pang Yesu nen, “Porong kiam ngo dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu.”

³⁹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu be tipatar di tooltool tina le imot ye budanga atu atu, inbe tiwete pang di a du tiwur dingding lalana pono. ⁴⁰ Le nga di tooltool tina ngan du tiwur ye budanga atu atu. Ngan budanga kapala ngan di tooltool ki ben 100, inbe kapala ngan di tooltool ki ben 50. ⁴¹ Motong la Yesu ikap porong dukumu limi tina ngan ipa ye i ru nga, inbe itada a matan lo pang ye malala ke Maro, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala porong tina, inbe ikap pang di galiunu a timalimi di tooltool tina ye. Motong la itekatkan i ru tina, inbe timalimi di ye lapau. ⁴² Ngan le di tooltool tina ngan di le imot tikan le lo kapodi sung dook. ⁴³ Motong la di galiunu tiwinoko porong le i naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon. ⁴⁴ Ngan di tooltool tina yo tigaua be tikan so nga, ngan di tamoto leu ngan kinkatingi kidi ben 5,000.

Yesu Ipa Ran Pono

(Matiu 14:22-33; Yowan 6:15-21)

⁴⁵ Tikan so a imot, motong la Yesu iwete pang di galiunu a ipakaikai di be palbe be tiyiri lo ookoo pono a be timuku a tila pang malala Betsaida yo iken ke ran koonoo kapala i. Inbe ya ole iyepe a iwete pang di tooltool tina a tiparmagiri a tila pang ye malala kidi ngan. ⁴⁶ Le nga itar di a tila le imot, motong la inau a ilo pang kawal be lo ipatarau.

⁴⁷ Ye kene yo ke idu a be bong nga, ngan Yesu ya taleu iyepe tana, inbe di galiunu tipie ye ookoo a tila kataunu kat ke ran. ⁴⁸ Ngan Yesu ikamata di galiunu tina yo tirauwat ye pienge nga, yesoo tisosala eng mai. Le nga pang malama, motong la ipa ke kawal a isi a ipa ran pono a idu pang ye di nga. Ngan ipa a idu nga, ngan lono be ikapus di, ⁴⁹⁻⁵⁰ bong ngan di galiunu tina ngan tikamata le tiyeisa o markiaua la ipa ran pono i. Ngan nen le titattadai a koodi welewele, yesoo di le imot tikamata. Bong ngan palbe leu inbe Yesu iwete pang di nen, “Katattadai be! I au tani naii. Kin lomim mede leu.” ⁵¹ Motong la iyiri a ilo ookoo lono a lo iye di tiyepe, inbe eng mai tani in imata. Ngan nen le di galiunu tina ngan titakrai welewele, ⁵² yesoo di ngan lodi galanga dook tiap ye mos yo Yesu iyeii ye porong i, in punu. Ngan di ngan lodi mede mata.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Ke Malala Genesaret Yo Matamatenge Ikap Di Nga

(Matiu 14:34-36)

⁵³ Yesu iye di galiunu tipie siutu ran a tila ke koonoo kapala le la tisolole ye malala atu yo ene Genesaret i, inbe tiwata ookoo nango. ⁵⁴ Le nga yeisa be tipas ke ookoo tani in lono a be tidi pang tana, ngan di tooltool tikamata Yesu le tikilala. ⁵⁵ Motong la di tooltool tina ngan tidada a tila tika bingi ye malala kapala yo iken ye tana mai tani nga. Ngan nen le ye kene yo di tooltool tilongo be Yesu ipa le la pombe ye malala in nga, ngan ole tisolole di tooltool yo matamatenge ikap di nga ye sasaka a tila pang ye ni yo Yesu iyepe ye i. ⁵⁶ Ngan nen le ye malala maimai le malala yo kakase nga, inbe ye malala kapala yo iken kataunu ye tana mai tani nga, ngan kumata be Yesu ipa le la pombe ye malala tina ngan atu nga, nga ole tikap di tooltool kidi yo matamatenge ikap di nga, ngan du titar di mallangana ye ni ke yawaringi so. Inbe titoro Yesu a timangmang ye be imalum pang di tooltool tina, a be nen ngan titoko sousoungu ki matana leu. Ngan le di tooltool tina le imot yo titoka nga, ngan tinidi dook mata mulu.

7

Yesu Iye Di Paresi Tiparsu Ye Momo Kidi Yuda Ke Ngasingi Baedi

(Matiu 15:1-9)

¹ Di Paresi tiye di pannoongoo pattu ke ger ke Maro ngan tipa ke Yerusalem a tisi le si tigaua le tigaliui Yesu a tiye tiyepe. ²⁻⁴ Ngan di Paresi tina tiye di Yuda kapala le imot,

ngan tiparama momo ke di sasa kidi yo ke muku ngan a tise. Ngan nen le kumata be tila tipa ye ni ke yawaringi so le be timulu a timan nga, ngan o ke be tikan so tiap, bong ole titoo momo kidi ke ngasingi baedi muku, ngan la be tikan so nga. Inbe di ngan titoo momo ke di sasa kidi ngan alunu san ye ngasingi ruku le dap inbe bor le so kapala lapau. Ngan tiyepe, tiyepe, le nga tikamata Yesu di galiunu pattu yo titoo momo kidi ke ngasingi baedi in tiap. Ngan nen le lodi dook tiap pang di, yesoo di ngan baedi giri leu inbe tikap so a tikan.

⁵ Le nga di Paresi tina ngan tiye di pannoongoo ke ger ke Maro ngan titoro Yesu nen, “Ai, nga yeiei be di galium ngo titoo dada le momo kidi sasa kiam tiap, bong baedi giri leu inbe tikap so a tikan nga?”

⁶ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Betanga ke Maro yo muku ngan ikap pang Esai a iwetewete yang nga, ngan moolmool sa. Ang nga tooltool ke kaplungunu sa, dawa ben betanga tina yo iwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen, ‘Di tooltool nga tiyitmaka ek ye koodi pono leu, bong lodi yo be pau nga, ngan iken manga mooloo yau.

⁷ Di ngan tiwete be tipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro yo moolmool i, bong tiap, tipatomonai di tooltool ye dada le momo yo ke di sasa kidi nga leu.

Ngan la le sungunu kidi yo kanakana ngan tisung pau ye nga, ngan taukan kanono.’[☆]

⁸ Ngan nanga, ang nga kawil ger yo ke Maro nga a iken, inbe kaparama dada le momo kidi tooltool yo tipatomonai ang ye be katoo nga.”

⁹ Motong la iseke betanga ki mulu nen, “Nga yeiei, lomim tar be nga o kayeie dada dook mata ye yo kawala murimim pang ger yo ke Maro nga, inbe ang tapmim la katoo dada le momo yo kiang nga, too? ¹⁰ Kakamata, ger ke Maro atu yo Mose iweta in nen, ‘Kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.’[☆] Inbe ger san in nen, ‘Be tool iwete betanga dook tiap a be igarungu tamana too tinana ye nga, ngan karaumate a imata.’[☆] ¹¹ Bong ang nga dada kiang yo kapatomonai di tooltool ye i, in nen. Kumata le tool atu, in pat le so ki be ilono tamana too tinana ye, bong iwete pang di nen, ‘So kiau yo be alonang ye a kakap yau nga, ngan awetekala a akap ye lo ponana kiau pang Maro oo,’^{*} ¹² ngan kumata be iyei nen nga, ngan ang nga kawete be tool tani in ke be ipamulu so tina ye Maro inbe ilono tamana too tinana ye tiap. ¹³ Le ye dada kiang yo kayeii nen i, in ang nga katoo momo kiang ang tapmim, inbe karautoo betanga ke Maro ye. Inbe dada alunu mulu yo kayei nga, ngan gaongo leu.”

*Soo So Yo Be Iyeie Tool A Tinini Giri Leu Ye Maro Matana I
(Matiu 15:10-20)*

¹⁴ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la iku di tooltool malala mai tina ngan mulu a timan pang ye man iwete pang di nen. Iyei ne, “Ang le imot katar talngamim ye betanga kiau i, inbe lomim kaua urata ye. ¹⁵⁻¹⁶ So yo be tool ikani ye koonoo a ilo kaponoo lono i, in ke be igarungu le giri leu ye Maro matana tiap. Bong so yo iken tool lono, lo ngan be ipas ye koonoo a isi in la be igarungu le giri leu ye Maro matana i.”

¹⁷ Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina nen a imot, motong la iyege di sila tiyepe, inbe ilo pang rumu lono. Motong la di galiunu titor panini ye betanga tani yo ikatte, in punu. ¹⁸ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Ona, ang nga o taukamim lo galanga lapau, too? Nga yeiei, ang nga ke be kakap betanga kiau palbe tiap, too? Kalongo, so yo be tool ikani ye koonoo a ilo kaponoo lono i, in ke be igarungu le giri leu ye Maro matana tiap, ¹⁹ yesoo bong so yo nen nga, ngan lo igarungu tool tani in lono tiap. Bong ole lo iken ye matuk le kodokodo ki leu, lo ngan be itoo dada ki a idu pang tana.” Ngan tina Yesu iwete nen nga

[☆] 7:7 Esai 29:13   [☆] 7:10 Pamulenge 20:12; Ger 5:16   [☆] 7:10 Pamulenge 21:17; Urata ke Paroranga So 20:9

^{*} 7:11 Dada atu yo di Yuda titoo, in nen, kumata le tiwete be so in Koban nga, ngan so tani in pang Maro le ke be tilon di tooltool kapala ye tiap.

le ipagalanga lodi nen, be kaningi tina yo matana matana nga le imot, ngan dook mata ke be takan.

²⁰ Motong la iwete mulu nen, “So yo iken tool lono, lo ngan be ipas ye koonoo a isi in la be igarungu le giri leu ye Maro matana i. ²¹ Inbe dada tina yo awete ye be ipas ke tool lono a isi pang diki, ngan nen; lono dook tiap pang tool san, inbe ikapsap ye dada ke di kerenge, inbe iyei dada dook tiap ke pinnau le raumatenge di tooltool a timmata, inbe iyei baik. ²² Inbe dada dook tiap yo ke matana so in iso panga, inbe lon kases pang di diene, inbe ikap lungunu ye di tooltool, inbe taukan moomoonoo ye dada dook tiap yo iyei mallangana nga, inbe matana gorengana ye so kidi diene a lono dook tiap pang di, inbe illung pang di tooltool a igarung edi, inbe koon payiti a iyei dada dook tiap kapala ben di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga. ²³ Ngan dada dook tiap tina nga le imot iken tool lono, lo ngan be ipas a isi ke diki nga, ngan ole igarungu tool le giri leu ye Maro matana.”

*Garup Atu Ke Ponisia Itara Lono Medana Pang Yesu
(Matiu 15:21-28)*

²⁴ Motong la Yesu imadit a iyege malala tani, inbe ipa le ila ye ni yo iken potai pang ye malala mai Taia i. Ngan lono be di tooltool tikamata tiap, le nga idewe a ilo rumu atu lono. Bong ngan tikamata le di tooltool lodi galanga ye ni yo iyepe ye i. ²⁵⁻²⁶ Ngan garup atu yo so sadi idiwidiwi natunu garup kase i, in ilongo tina yo Yesu iman iyepe nga, le nga palbe leu be ila le la igun turunu du kene punu, inbe itoru a imangmang ye be inganga so sadi a ikoo ye natunu garup tani. Ngan garup tani in ipa ye rara kidi Yuda tiap, inbe tinana ipasuiu la Ponisia ke tana mai Siria ngo. ²⁷ Le nga Yesu iwete panga nen, “Kumata be takap kaningi kidi kakase a takatte muku pang di gaunu be tikan nga, ngan in dada dook tiap. Bong kulkulunu ngan ole tapakan di kakase le kapodi sung go, lo ngan be takatte kaningi naunu naunu yo kidi nga, ngan pang di gaunu kooti.”

²⁸ Motong la garup tani in iraua betanga ki nen, “E, Tool Mai, betanga kiong in moolmool. Bong ye kene yo di kakase tikan so ye in nga, ngan di gaunu yo tiyepe kookoowo parmana nga, ngan ole tikan kaningi moromorana kidi yo imaruru du kookoowo parmana, ngan lapau.”

²⁹ Yesu ilongo tina yo iwete nen nga, le nga iyei ne, “Ong in kuraua betanga kiau dook mata san, le lom ponana, inbe kumulu a kula pang rumu kiong. So sadi iyege natum garup tani oo.”

³⁰ Motong la imulu a ila pang rumu ki, ngan ikamata natunu tani in so sadi iyege a ila inbe tinini dook mata a ikenen mie pono ki.

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Talngan Dikidiki Inbe Men Modo I

³¹ Motong la Yesu imadit a iyege tana mai yo malala mai Taia iken ye i, inbe ila pang ye malala mai san yo ene Saidon i, motong la be imulu ngan iwakai le ipa kataunu ye tana yo ene Dekapolis† i, le du pombe ye ran Galili. ³² Idu pombe le iyepe nango, motong la di tooltool pattu tikaua tool atu a tila pang ye. Ngan tool tani in talngan dikidiki, inbe men modo le ke be iwetewete tiap lapau. Le nga tila, motong la titoro Yesu a timangmang ye be itara baene lo tool tani in pono, a be nen ngan tinini dook mata mulu. ³³ Le nga Yesu ikaua tool tani in a yaru tiyege di tooltool malala mai tina le tila manga mooloo kasin, inbe itar baene buruburene lo tool tani in talngana lono. Motong la ikoronai ngoonoo lo ye baene buruburene, inbe itar lo ye tool tani in mene. ³⁴ Motong la itada le matana lo pang ye malala ke Maro, inbe itang le iparama amunu a iwete pang tool tani nen, “Epata!” Ngan betanga tani in punu nen, “Kupanganga!” ³⁵ Ngan le pattu leu be talngana gumono ngan imapolo, inbe mene iyolo le iwetewete dook mata mulu lapau.

³⁶ Motong la Yesu iwetekala di be kin tikaua bingi pang tool sa ye so yo pombe in be. Bong tiap! Moolmool iwete betanga nen pang di kaiye, bong ngan di tooltool tina ngan tikaua bingi ye le ikenen leu, le bingi ki ingaua ni. ³⁷ Ngan nen le di tooltool tina le imot

† 7:31 Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

yo tilongo bingi ki nga, ngan titakrai welewele. Inbe tiyei ne, “Ona tiap! So le imot yo iyei nga, ngan dook mata san. Le kakamata, ikarata di tooltool yo talngadi dikidiki inbe medi modo nga, le tilongo betanga inbe tiwetewete.”

8

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 4,000 (Matiu 15:32-39)

¹ Ye kene tani in di tooltool malala mai timan tigaua mulu a tiyepe le le kanningi kidi imot, motong la Yesu iku di galiunu a timan pang ye man iwete pang di nen, ² “Au i lok pang di tooltool nga san, yesoo timan a man taye di tayepe nanga ye ke tol oo, le nookoot nga taukadi so yo be tikani i. ³ Kumata be atar di a tipa ye pitolo kidi a tila pang rumu kidi nga, ngan ole matadi taltalai a timol dada, yesoo di tooltool tina ngan kapala tipa ke ni mooloo san la le timan ni nga.”

⁴ Motong la di galiunu tiraua betanga ki nen, “Ona, idi nga tayepe ye ni balim koonoo sa! Ole takap porong ngai be tapakan di tooltool malala mai nga ye i?”

⁵ Motong la Yesu itor di nen, “Porong kiang ngan dukumu pi?”

Ngan di galiunu tina tiyei ne, “Porong kiam nga dukumu limi be ru.”

⁶ Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina be du tiwur tana. Inbe ikap porong tina yo limi be ru nga, a iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala, inbe ikap pang di galiunu be la timalimi di tooltool tina ye. Ngan le di galiunu tina ngan tiyei ben yo iwete pang di nga. ⁷ Inbe di ngan i kidi paranga pattu lapau, le nga tikap pang Yesu a iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la iwete pang di galiunu be la timalimi di tooltool tina ngan ye. ⁸ Ngan le di tooltool tina ngan tikan le kapodi sung dook mata. Motong la Yesu di galiunu tiwinoko kanningi naunu naunu tina yo iken, ngan a tipadid ye karei limi be ru le lo ipon. ⁹ Ngan di tooltool tina yo tigaua a tikan so nga, ngan kinkatingi kidi ben 4,000. Le nga tikan so a imot, motong la Yesu itar di a timulumulu a tila. ¹⁰ Motong la palbe leu be iye di galiunu tiyiri ye ookoo kidi, inbe tikooi a tisiut a tila pang tana mai Dalmanuta nga.

¹¹ Tila pombe Dalmanuta a tiyepe, motong la di Paresi pattu timan a man tiye Yesu tiwetewete a tiparsu ye betanga. Ngan lodi be titoua, le nga titoru be iyeie mos sa a iyei tarkilanga panga ben Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in la iwanga a isi i. ¹² Bong ngan Yesu lon moo mai san ye di. Le nga iyei ne, “Nga yelei be ang tooltool yo ke nookoot nga kator be kakamata mos sa a iyei tarkilanga pau nga? Awete pang moolmool nen, au i o ke be apatnaia tarkilanga sa a kakamata, ngan tiap.” ¹³ Motong la iyege di tooltool tina ngan sila tiyepe, inbe iye di galiunu timulu a du tiyiri lo ookoo pono, motong la tipie a tila pang ran koonoo kapala nga.

Yesu Iwete Be Tikawai Dook Ye Di Paresi Tiye Erot (Matiu 16:5-12)

¹⁴ Yesu di galiunu lodi kalli le mala be tikap touo porong dukumu sa mulu tiap, bong dukumu ataleu la tikauu a idu ookoo pono i. ¹⁵ Motong la Yesu ikap noonongoo pang di nen, “Kin kakap tutang, inbe kakawai yang dook leu ye yis kidi Paresi tiye Erot.” ¹⁶ Ye kene yo di galiunu tilongo Yesu iwetewete ye so mitiap tani yo ilo ye porong ngan iyeii a isung le imot in nga, ngan di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Iwete nen nga, yesoo ye yo lod kalli le takap touo porong siap nga.”

¹⁷ Bong ngan Yesu lon galanga ye so yo tiwetewete ye ngan oo, le nga itor di. Iyei ne, “Ai, nga yelei be ang tapmim kawetewete ye yo kakap touo porong siap nga? Ang nga kakamata so yo ayei nga, e lomim galanga yau tiao, too? Ang nga o kutomim mede dawa ben pat, too? ¹⁸ Ang nga matamim, bong nga yelei a kakamata so sa ye tiap nga? Inbe ang nga talngamim, bong nga yelei a kalongo betanga ye tiap nga? Ang nga o lomim tut pitiap yege, too? ¹⁹ Oo, ye kene yo atepalapala porong dukumu limi pang di tooltool 5,000 ye in nga, ngan le kapadid karei pi ye porong naunu naunu tina le lo ipon nga?”

Ngan di galiunu tina ngan tiyei ne, “Karei sangaul be ru.”

²⁰ Motong la itor di mulu nen, “Inbe ye kene yo atepalapala porong dukumu limi be ru pang di tooltool 4,000 ye in nga, ngan le kapadid karei pi ye porong naunu naunu tina le lo ipon nga?”

Ngan tiyei ne, “Karei limi be ru.”

²¹ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ngan nga yeiei a le lomim galanga pitiao nga?”

Yesu Ikarata Tool Atu Matan Kis La Betsaida Ngo

²² Yesu iye di galiunu tina ngan tila pombe Betsaida, motong la di tooltool pattu tikaua tool atu yo matan kis in a timan pang ye Yesu. Timan, motong la tiwete panga, inbe timangmang ye be itara baene lo ye tool tani a be nen ngan matana dook mata. ²³ Le nga Yesu itoko tool tani yo matan kis in baene, inbe idede a yaru tidu ke diki ke malala tani in. Motong la ikoronai ngoonoo ilo ye tool tani in matana, inbe itara baene lo pono. Inbe itoru nen, “Kumata so sa lapau, too?”

²⁴ Ngan tool tani in matana pang ete, inbe iwete nen, “E, akamata di tooltool tipa, bong igalanga tiap, dawa ben kai ila be iman nga.”

²⁵ Tina iwete nen nga, le Yesu itara baene mulu lo ye tool tani in matana. Ngan le matana irere le dook mata, inbe ikamata so le imot iken mallangana. ²⁶ Motong la Yesu iwete panga nen, “Kin kupa le kulo malala lono be, bong kupa so le kudi rumu kiong.”

Pita Ipaposo Yesu La Mallangana

(Matiu 16:13-20; Luka 9:18-21)

²⁷ Yesu iye di galiunu titoo dada a tilo pang ye malala kapala yo iken potai pang ye malala mai Sisaria Pilipai i. Ngan tipa dada go, inbe itor di galiunu tina nen, “Ai, di tooltool tiwete be au i sei?”

²⁸ Ngan tiyei ne, “Di tooltool kapala tiwete be ong in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe kapala ngan tiwete be ong in Ilia. Inbe di tooltool kapala ngan tiwete be ong in Maro koonoo atu yo ke mukot nga.”

²⁹ Motong la Yesu itor di mulu nen, “Ngan ang nga, kawete be au i sei?”

Ngan Pita iraua betanga ki nen, “Ong in Kirisi, tool yo Maro ipootoo be si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap yo be igarung di i.”

³⁰ Motong la Yesu iso lodi be kin tiwete nini pang tool sa be.

Yesu Iwetewete Ye Matenge Ki

(Matiu 16:21-28; Luka 9:22-27)

³¹ Motong la Yesu imadit a ipatomonai di galiunu tina nen, “Tool Moolmool Ke Maro ole isolu moonoo le masngana alunu kaiye. Inbe di tooltool maimai kidi Yuda tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro ole tiwala muridi panga inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan be ye tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.” ³² Yesu iwete pang di a ipagalanga lodi ye betanga i, motong la Pita ikauu a yaru leu tila manga mooloo kasin, inbe ipasak panga a be ilele ye betanga yo iweta i. ³³ Bong Yesu ilalele a matana pang ye di galiunu kapala, inbe ipasak pang Pita. Iyei ne, “Satan, kukoo yau a kudu ke murik. Betanga yo kuwete nga, ngan kutoo Maro lono tiap, bong kutoo di tooltool ke tana lodi.”

³⁴ Motong la ikui di tooltool malala mai tina ngan tiye di galiunu man tigaua, inbe iwete pang di nen, “Kumata tool atu lono be man itoo au nga, ngan ya taunu irautoo le du iyepe lopo, inbe ikooro kai palasingi ki a itoo au. ³⁵ Yesoo, sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i tiap, inbe iraua tinini le imot pau be iyei urata ke bingi dook mata kiau i, in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ³⁶ Inbe kumata tool atu be iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan be imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni belei? ³⁷ Too, soo so dook mata ke be tool sa ikauu pang Maro a be nen ngan iraukolo yepongo ki yo ilene in ye i? So siap! ³⁸ Di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ngan tikapsap ye dada yo dook tiap nga, inbe tiwala muridi pau a tiyei dawa ben

garup yo idada nintooroo la iyei bauk i. Ngan la kumata tool atu be moomoonoo yau, inbe ye betanga kiau le ipataukala ye di tooltool tina ngan matadi nga, ngan ye kene yo be Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye i, in ole moomoonoo ye tool tani lapau. Ya in ole iye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ya taunu nga, ngan tisi inbe ole ipatnaia Tamana nunngana yo maiyoko in mallangana a di tooltool tikamata, bong ye kene tani ole moomoonoo ye di tooltool yo muku ngan moomoodi ye nga.”

9

¹ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo nookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao inbe tikamata dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ipa ye gurana ki ole pombe mallangana.”

Yesu Tinini Ipalele

(Matiu 17:1-13; Luka 9:28-36)

² Tiyepe le nga ke limi be atu iman a ila, motong la Yesu ikaua Pita iye Yemis inbe Yowan a iye di tipa a tilo pang kawal yo kutono lo ete yege i, be lo di leu tiyepe nango. Tilo, motong la di galiunu tikamata tina yo tinini idik le san mulu nga. ³ Inbe sousoungu le wam ki nga ikoko le pilik pilikbe nga. Ngan di tooltool yo ke tana i nga, ngan sa ke be ingas so ki le ikoko nen tiap yege. ⁴ Motong la di galiunu tina yo tol nga, ngan tikamata Ilia iye Mose yo pombe a tiye Yesu tiwetewete nga.

⁵ Le nga Pita iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, nga dook mata ke be idi nga tayepe nanga. Le kumalum pam, a be nen ngan amre badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.” ⁶ Ngan Pita isere betanga yo be iweta i, ngan la le iwete sokorai nen nga, yesoo iye di diene ngan titattadai welewele.

⁷ Motong la eng tene atu isi le si rur ki iloko la podi, inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen. Iyei ne, “Tool in au Natuk yo lok panga mai san i. Le kalongo betanga ki yo be iwete pang nga!”

⁸ Ngan tool tani kalangana iwete nen a imot, le palbe leu inbe Yesu di galiunu tina be matadi sarai, ngan tikamata touo tool siap. Bong Yesu ya taleu la iye di tiyepe i.

⁹ Motong la ye kene yo iye di galiunu tipa ke kawal a be timulu a tidu ye in nga, ngan iwete betanga medana pang di be kin tigasagasa pang tool sa ye so yo tikamata, ngan be. Bong be iken ye di leu le ilo ye lal yo be Tool Moolmool ke Maro iyege ni ke matenge a imadit mulu ye i. ¹⁰ Le nga di galiunu tina ngan tilongo koonoo a titoo betanga ki le so tina ngan iken ye di leu. Inbe nga di tapdi tiwetewete a tiyei ne, “Oo, betanga yo iwete be ole iyege ni ke matenge a imadit mulu ye i, in punu belei?”

¹¹ Motong la titoru nen, “Nga yelei a di pannoongoo ke ger ke Maro tiwete be Ilia ole imuku a isi, lo ngan be Mesaia* itoo nga?”

¹² Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Betanga in moolmool. Ilia ole imuku a isi be si ikarata so le imot yo iken dook tiap nga, le iken dook mata. Bong ole yelei ye betanga yo tiwodo mukot lo ye Rau ke Maro nga? Ngan betanga tina ngan nen, be Tool Moolmool ke Maro ole isolu masngana mai san, inbe di tooltool ole tiwala muridi panga. ¹³ Bong be awete pang nen, Ilia tani in isi oo. Inbe dada dook tiap le imot yo di tooltool lodi be tiyei panga nga, ngan tiyei panga moolmool, dawa ben betanga tina yo tiwodo ye a iken ye Rau ke Maro nga.”

Yesu Inganga So Sadi Ye Tool Kase Atu

(Matiu 17:14-21; Luka 9:37-43)

¹⁴ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tol tina ngan tipa le du pombe pang ye di galiunu kapala nga, ngan tikamata di tooltool malala mai yo tigaua a tigaliu di nga. Inbe di pannoongoo ke ger ke Maro pattu ngan tiye di tiparsu ye betanga. ¹⁵ Ngan yeisa be di tooltool malala mai tina ngan tikamata Yesu, ngan le titakrai welewele inbe palbe leu be

* 9:11 Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kirisi, tool yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

tidada a tila le la tiwete lo ponana kidi panga. ¹⁶ Motong la Yesu itor di galiunu tina nen, “Ai, soo so kaye di tooltool ngan kaparsu ye i?”

¹⁷ Ngan tool atu yo iyepe kataunu ye di tooltool malala mai tina i, in imadit a iraua betanga ki nen, “Atoo, Pannoongoo, au i akaua natuk la aman pang yong nga, yesoo so sadi idiwidiwoo a iyeii le koon kis le ke be iwetewete tiap. ¹⁸ Kanakana ngan kumata be so sadi tani in imadit ye nga, ngan ole ikatte du tana a isodangadanga a ngoon sian du, inbe ikanen dongana a iparrasa. Ngan la aman be man ator di galium nga be tinganga so sadi ye, bong ngan ke be tiloni tiap.”

¹⁹ Motong la Yesu iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan katara lomim le imede ye Maro tiap. Nga ole ke pi mulu be nen ngan ayang tayepe, inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga? Oo, kakaua kase in a iman yau.”

²⁰ Motong la tikaua kase tani a ila pang ye nga. Bong yeisa be so sadi tani in ikamata Yesu, ngan le pattu leu be idiwidiwi kase tani a ikatte du tana du itangarur a itapulpul, inbe ngoon sian du ye koonoo.

²¹ Motong la Yesu itoro kase tani in tamana nen, “Ngan iyei nen ye taudu pi koot?”

Le nga tamana iraua betanga ki nen, “So i pombe panga ye kene yo ya kene kase go nga. ²² Inbe ye kene kapala be so sadi tani in imadit ye nga, ngan ole ikatte lo ei lono, too ran lono, inbe ikapye be iraumate a imata. Bong kumata le kukanamai ong ke be kuyei so nen nga, ngan lom pam a kulonam.”

²³ Motong la Yesu iyei ne, “Nga yelei a kuwete pau, be kumata le akanamai au ke be ayei so nen, ngan ayei nga? Awete pong nen, kumata tool be itara lono medana nga, ngan so sa yo be imoo pang Maro be iloni ye, ngan tiap.”

²⁴ Le nga pattu leu be kase tani in tamana koonoo le mai. Iyei ne, “Au i atara lok medana, bong lo medana kiau i mai mata tiap. Le lok be kulonau a atara lok le imede moolmool.”

²⁵ Ye kene tani in Yesu ikamata di tooltool malala mai tina ngan timadit be tidada a tila pang ye di nga, le nga ipasak pang so sadi tani. Iyei ne, “Ong so sadi yo kuyeie kase i a koonoo le talngana kisis i, in awete le kook mede ye betanga pong be kupas a kuyege le kumulukala mulu be.”

²⁶ Motong la so sadi tani in isulu paue a ikatte kase tani le idu tana a itangarur welewele, inbe ipas a ila. Ngan ipas a ila inbe kase tani in sila iken le tau pulesingi ye dawa ben tool imata nga. Le nga di tooltool malala mai tina ngan tikamata le tiyei ne, “Ona, o imata oo.”

²⁷ Bong ngan Yesu itoko baene inbe ipamaditi le lo ikodo. ²⁸ Motong la imulu a ila le ilo rumu lono, le lo iye di galiunu leu tiyepe. Motong la titoru nen, “Ai, nga yelei a le be amnganga so sadi ni, ngan le ikoo ye tiap nga?”

²⁹ Ngan Yesu iyei ne, “So sadi yo nen nga, ngan ole tanganga di ye dada ke pataraungu leu.”

³⁰ Motong la Yesu iye di galiunu tiyege malala tani, inbe tipa so le tila Galili. Ngan lono be di tooltool sa lodi galanga ye ni yo be la tiyepe ye in tiap, ³¹ yesoo lono be di leu tiyepe inbe ipatomonai di. Nen le iwete pang di nen, “Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool baedi, a be nen ngan tiraumate a imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan be ye ke tol ki, ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.” ³² Ngan di galiunu tina ngan tilongo patomonaingi ki, ngan lodi galanga ye betanga ki yo iwete ngan punu tiap. Bong titattadai be titoru, a be nen ngan iwete nin pang di nga.

*Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Be Ole Iyei Kuto Mai Pang Di I
(Matiu 18:1-5; Luka 9:46-48)*

³³ Yesu iye di galiunu tipa a la pombe malala mai Kapenam, le nga tilo rumu lono. Motong la itor di galiunu tina nen, “Ai, soo so tapa dada a taman ngan kaweteweta a kaparsu ye i?” ³⁴ Bong di galiunu tina ngan tiwetewete tiap, sila tikodo be tipalongo leu, yesoo timan dada ngan tiwetewete a tiparsu ye sei tool be iyei kuto mai a imuku pang di i. ³⁵ Motong la Yesu du iwur, inbe ikiu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a timan

pang ye man iwete pang di. Iyei ne, “Sei tool yo lono be ene mai le imuku pang di diene i, in ole ya taunu irautoo ene le idu lopo, inbe iyei ben kapraingi a ilon di tooltool nga le imot.”

³⁶ Motong la ikaua kase mai tiap atu man ipatokode lo ikodo kataunu kidi. Motong la iwookoo, inbe iwete pang di galiunu nen, ³⁷ “Kumata sei tool be lon tutau le ikaua kase mai tiap yo nen i a iloni nga, ngan ya in ikau au a ilonau lapau. Inbe kumata sei tool be ikau au a ilonau nga, ngan ya in ilonau leu tiap, bong ilono Tamak yo iwangau a asi i, in lapau.”

*Tool Yo Iyei Koi Paidi Tiap I, In Ben Tool Kiidi
(Luka 9:49-50)*

³⁸ Motong la Yowan iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, am nga amkamata tool atu ipootoo em, inbe inganga di so sadi ye. Le amwete panga a amlele, yesoo ya in iyepe ye budanga kiidi tiap.”

³⁹ Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Tiap, kin kalele be! Kumata tool atu be iyei mos ye gurana ke au ek nga, ngan ke be palbe leu be iportak a igarungau ye betanga dook tiap, ngan tiap. ⁴⁰ Yesoo, tool yo iyei koi paidi tiap i, in ben tool kiidi. ⁴¹ Awete pang moolmool nen, kumata tool sa be ikaua ran ruku atu pong be kuyinu yesoo ong in tooltool ke Kirisi nga, ngan Maro ole lon kali urata ki tiap, le pang dama ni ngan ole ikaua balingi dook mata panga ye urata kootoonoo ki.”

*Tayei Di Diede A Tiyeye Lodi Medana Yo Titaru, In Be
(Matiu 18:6-9; Luka 17:1-2)*

⁴² Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kumata tool atu be iyei di kakase maimai tiap yo titara lodi medana pau koot nga, ngan atu le be ikapsap ye noonoo nga, ngan tool tani in ole isolu urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata be tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono a be nen ngan idadup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo be isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu. ⁴³⁻⁴⁴ Ngan nanga, kumata le baem atu be iyolong la kuyei noonoo nga, ngan kusaputu a kotte. Dook mata in nen, be baem ataleu, ngan la be ole kulo ye malala ke Maro lo kuyepe ye yepongo dook mata yo iken le taukan motingi in nga. Bong dook tiap in nen, be baem ru iken ngan ole tiyolong la kuyei noonoo, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana yo ei ki ikan nen le taukan motingi i. ⁴⁵⁻⁴⁶ Inbe kumata le kem atu be iyolong la kuyei noonoo nga, ngan kusaputu a kotte. Dook mata in nen, be kem ataleu nga, ngan la be ole kulo ye malala ke Maro lo kuyepe ye yepongo dook mata yo iken le taukan motingi in nga. Bong dook tiap in nen, be kem ru iken ngan ole tiyolong la kuyei noonoo, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana. ⁴⁷ Inbe matam lapau, kumata le matam atu be iyolong la kuyei noonoo nga, ngan kupaii a kotte. Dook mata in nen, be matam ataleu nga, ngan la be ole kulo kugaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. Bong dook tiap in nen, be matam ru iken ngan ole tiyolong la kuyei noonoo, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana. ⁴⁸ Ngan ye malala tani, in ‘di motomoto maimai tiap yo be tikan di tooltool nga, ngan timatamata tiap.

Inbe ei ki ikan nen le taukan motingi.’[☆]

⁴⁹ “Awete pang nen, yesoo di tooltool ke paroranga so pang Maro titirtir tiek lo ye so yo be tiyei paroranga ye, ngan pono, lo ngan be tidaun ye ei, a nen ngan dook mata ye Maro matana. Ngan gaongo leu, urata moonoo ole pombe pang yang a itou ang, a be nen ngan kayei ben so ke paroranga yo titirtir tiek lo pono lo ngan be tidaun nga. ⁵⁰ Tiek in so dook mata, bong kumata be gurana ki imot nga, ngan ole kuyeie tiek tani in belei be iyei tiek mulu nga? Dada siap! Ngan nanga, ang nga ole kayei dawa ben tiek dook mata, inbe kapaposo lo silene ke Maro pang di tooltool, a be nen ngan kaye di kagauagaua dook mata.”

[☆] 9:48 Esai 66:24

10

*Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi**(Matiu 19:1-12; Luka 16:18)*

¹ Yesu imadit a iyege ni tani in, inbe ipa le la pombe tana mai Yudia yo iken ke ran Yodan koonoo kapala i. Ngan le di tooltool malala mai timan tigaua pang ye mulu. Le nga itoo dada yo kanakana ngan iyeii i, inbe ipatomonai di ye betanga ke Maro.

² Motong la di Paresi pattu timan pang ye be man titoua. Le nga titoru nen, “Ai, be tamoto atu isukraia rimana nga, ngan idada ger yo kiidi in pono, too tiap?”

³ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ger yo Mose ikap pang nga, ngan iwete belei?”

⁴ Ngan tiyei ne, “Mose imalum pam be kumata le tamoto atu lono be isukraia rimana nga, ngan ole iwodo rau ke parsukraingi, lo ngan be ikauu pang rimana tani, inbe inganga a ila.”

⁵ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ye yo Mose iwodo ger nen pang nga, yesoo ang nga kutomim mede san dawa ben pat. ⁶ Bong kulkulunu yege, ye kene yo Maro itar lang le tana ye in nga, ngan ‘ikarata di tooltool le tamoto be garup.’[☆] Ngan la le betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, ⁷ ‘Ye punu yo nen in la le tamoto be ikere nga, ngan ole iyege tamana le tinana, inbe la iye rimana tiyepe gaongo, ⁸ a be nen ngan yaru tigaua le tinidi ataleu.’[☆] Ngan nen le yaru ke be tiyepe ben di tooltool ru mulu tiap, bong tigaua tinidi le tiyei ben tool ataleu. ⁹ Ngan nanga, soo so yo be Maro ya taunu ipakere a igaua le atu koot nga, ngan kin tool sa ipoto le iken ki ki mulu be.”

¹⁰ Yesu iwete pang di nen a imot, le nga iye di galiunu timulu a tilo rumu lono. Motong la di galiunu tina ngan titoru ye betanga tani nga. ¹¹ Le nga iraua betanga kidi nen, “Sei tool be isukraia rimana, inbe la iyooloo garup san nga, ngan tool tani in igarungu kerenge ki iye rimana ye dada dook tiap ke bauk yo iyeii i. ¹² E kumata garup atu be isukraia nintooroo, inbe la iyooloo tamoto san nga, ngan garup tani in iyei dada dook tiap ke bauk lapau.”

*Yesu Ipamede Di Kakase Maimai Tiap Ye Betanga Dook Mata**(Matiu 19:13-15; Luka 18:15-17)*

¹³ Di tooltool pattu tikap di natudi yo maimai tiap ngan a timan pang ye Yesu, a be nen ngan man itoko kutodi, inbe ipamede di ye betanga dook mata. Bong ngan di galiunu tipasak pang di a tisoror di. ¹⁴ Ngan Yesu ikamata di galiunu tina yo tiyei nen nga, le nga katen malmal a iwete pang di nen, “Ai, kin kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan pang yau, yesoo di tooltool yo be lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga. ¹⁵ Awete pang moolmool nen, kumata le tool atu imalum pang Maro be iyei tool mai panga inbe matan kala dawa ben di kakase tina ngan tiap nga, ngan o ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di ngan tiap.” ¹⁶ Motong la ikap di kakase tina ngan man iwarara di a itar baene lo podi, inbe ipamede di ye betanga dook mata nga.

*Tool Ballingana Atu Iye Yesu Tiwetewete**(Matiu 19:16-30; Luka 18:18-30)*

¹⁷ Yesu imadit a be ipa mulu, ngan tool atu idada gorri a ila le la igun turunu du kene punu, inbe itoro nen. Iyei ne, “Pannoongoo, ong i tool dook mata. Nga be atorong, ole ayeie soo so, a be nen ngan akaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga?”

¹⁸ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Nga yeiei be kuki au ye tool dook mata nga? Idi nga tool sa yo dook mata, ngan tiap, bong Maro ya taleu in la dook mata i. ¹⁹ Ong i lom galanga ye ger yo Maro ikap pang Mose ngan oo. Ger tina ngan iwete nen: ‘Kin kuraumata di tooltool be, inbe kin kuyei bauk be, inbe kin kupinoo be, inbe kin kusopo

☆ 10:6 Pudu 1:27; 5:2 ☆ 10:8 Pudu 2:24

koom ye betanga doko be, inbe kin koom paweserai di diem a kop sokorai so kidi be, inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.’☆ ”

²⁰ Motong la tool tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Pannoongoo, ye kene yo au kase go le se nookoot au mai nga, ngan atoo ger tina yo kuwete ngan le imot.” ²¹ Ngan iwete nen, le nga Yesu lono panga mai san le matan kenen ye. Motong la iyei ne, “Dook mata, bong so atu la kuyei tiao i. Le ole kula la kuyawar so kiong ngo le imot, inbe kop pat ki a kop pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le be kuyei nen nga, ngan la be pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a imot, lo ngan be kuman man kutoo au.”

²² Tool tani in ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga lon modoko, inbe matan mallikanga a ipa a ila, yesoo ya in tool ballingana le so ki alunu san.

²³ Motong la Yesu iportak a matana pang ye di galiunu, inbe iwete pang di nen, “Di tooltool yo ballingadi nen nga, ngan ole urata mai pang di be tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga.”

²⁴ Ngan iwete nen le nga di galiunu tilongo betanga tina le titakrai. Bong ngan Yesu iwete pang di mulu nen, “Di natuk nga, ole urata mai pang di tooltool yo lodi be tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ²⁵ Le kakamata, kumata be asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in ikapye be idewe ye sar gumono mitiap in nga, ngan ole yelei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono be ilo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau.”

²⁶ Yesu di galiunu tina ngan tilongo betanga nen mulu le nga titakrai welewele. Motong la di tapdi tiwetewete nen, “Ona tiap! Be nen nga, ngan ole sei tool be Maro ipamule ye so dook tiap yo be igarungu i?”

²⁷ Motong la Yesu matan kenen ye di, inbe iyei ne, “Tool sa ikapye be iyei so nen nga, ngan ole imoo panga le isak ye. Bong be Maro nga, ngan so le imot ngan imarra panga le ke be isak ye tiap.”

²⁸ Motong la Pita iwete panga nen, “Am nga amyeye so kiam le imot, inbe la amman be man amtoo ong nga.”

²⁹ Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Awete pong moolmool nen. Kumata be tool atu lon tutau inbe bingi dook mata kiau le iyege rumu ki, too di toonoo le taini le lini, too tinana le tamana, too di natunu, too kumu le so ki nga, ³⁰ ngan Maro ole ikap so yo nen ngan alunu le alunu san panga le kinkatingi ki ben 100 le illos so ki yo iyege koot nga. Le tool tani in nookoot nga ye kene yo iyepe ye tana i nga, ngan ole ikap rumu, inbe di toonoo le taini le lini, inbe di tinana le di natunu, inbe kumu ki, ngan alunu. Inbe ole di tooltool tikamata yo itoo au nga, le ole tigarungu lapau, bong pang dama ni nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ³¹ Bong di tooltool alunu yo timuku nga, ngan pang dama ni ngan ole du tikimur. Inbe di tooltool alunu yo tikimur nga, ngan pang dama ni ngan ole lo timuku.”

*Yesu Iwete Mulu Le Patol Ye Matenge Ki
(Matiu 20:17-19; Luka 18:31-34)*

³² Yesu iye di galiunu tipa mulu a be titoo dada a tilo pang Yerusalem nga, ngan le imuku inbe titoo. Ngan tina tikamata yo imuku pang Yerusalem nga, le di galiunu tina ngan lodi gurrungu, inbe di tooltool tina yo titoo di nga, ngan titattadai. Motong la ikap di galiunu yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tila manga mooloo kasin la iwete pang di mulu ye so yo be pombe pang ye i. ³³ Iyei ne, “Kapalongo, nookoot katai nga be talo pang Yerusalem nga, ngan ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan baedi. Lo ngan be tiraua betanga be ole tiraumate a imata. Le ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda tiap nga, ngan baedi. ³⁴ Ngan la be di tooltool tina ngan tipalele sere ye a

☆ 10:19 Pamulenge 20:12-16; Ger 5:16-20

tikorokoronaii, inbe tikap koro a tiwalisi tinini ye, inbe tiraumate le imata. Bong ole ye ke tol ki, ngan la be imadit mulu ye ni ke matenge nga.”

*Yemis Iye Yowan Titoro Yesu
(Matiu 20:20-28)*

³⁵ Yesu iwetewete ye matenge ki a imot, motong la Sebedi natunu tamoto ru yo Yemis iye Yowan nga, ngan timan pang ye man titoru nen. Tiyei ne, “Pannoongoo, ngan so atu yo amru nga lomam panga mata i, in lomam be amtorong ye, a nen ngan ole kuyei pam.”

³⁶ Ngan Yesu iraua betanga kidi yaru nen, “Soo so angru lomim be ayeii pang i?”

³⁷ Ngan yaru tiyei ne, “Am nga lomam be ye kene yo be Maro itarong le kuyei kuto mai a matam kala di tooltool ye in nga, ngan ole kumalum pam amru, a nen ngan atu iwur ke baem oonoo, inbe san iwur ke baem ngas.”

³⁸ Motong la Yesu iwete pang di yaru nen, “Ang nga, so yo kator ye i, in lomim galanga ye moonoo ki tiap. Angru kakanamai ang ngan belei, o ke be kayin ye ruku ke masngana yo be ayin ye i, too? Inbe o ke be karriu ye rriungu yo be arriu ye i, too?”

³⁹ Ngan yaru tiyei ne, “E, amkanamai am ngan o ke be amyeyi nen.”

Motong la Yesu iwete pang di nen, “Dook mata, angru nga ole kayin ye ruku yo be ayin ye i, inbe karriu ye rriungu yo be arriu ye i. ⁴⁰ Bong betanga yo katorau ye be atarang atu le iwur ke baik oonoo, inbe san iwur ke baik ngas i, in urata kiau be ayeii tiap. In urata ke Maro, ya la be ole ikarata ni tina ngan pang di tooltool yo ipootoo di koot nga.”

⁴¹ Yesu di galiunu yo sangaul nga, ngan tilongo betanga ke Yemis iye Yowan yo titoru nen nga, le nga katedi malmal pang di yaru. ⁴² Le nga Yesu iku di le imot man tigaua, inbe iwete pang di nen, “Ang nga lomim galanga nen, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di kuto maimai kidi kapala yo edi ilo ete nga, ngan tirautoo di tooltool kidi le be tiyepa la gurana kidi parmana, inbe titoo betanga yo kidi nga. ⁴³ Bong dada yo nen nga, ngan au i lok be iken yang be. Le kumata ang tina ngan atu lono be iyei kuto mai pang nga, ngan ole ya taunu irautoo le iyei ben kapraingi kiang. ⁴⁴ Inbe kumata le ang atu lono be imuku pang nga, ngan ole iyei ben poranga kiang ang le imot. ⁴⁵ Yesoo, Tool Moolmool ke Maro isi tana be si di tooltool tiyei urata panga be tiloni ye, ngan tiap. Bong isi be si ilon di tooltool inbe iraiia tinini be imata, a be nen ngan Maro iyemenai di tooltool ye noonoo kidi yo tiyei, ngan be.”

*Yesu Ikarata Batimias Matana Yo Iki Nga Le Irere Mulu
(Matiu 20:29-34; Luka 18:35-43)*

⁴⁶ Yesu iye di galiunu tipa le la pombe Yeriko, motong la be timadit ye panga mulu nga, ngan tiye di tooltool alunu la tiyege malala mai tani in, inbe tipa a tila nga. Ngan le la titauaraia tool mata kis atu yo iwurur dada gigini a igaugau pat le so ye di tooltool be tikap panga i. Ngan tool tani in ene la Batimias i, inbe ya in Timias natunu. ⁴⁷ Le nga ye kene yo ilongo betanga be Yesu ke Nasaret la ipa a iman in nga, ngan imadit tina le koonoo le mai nen. Iyei ne, “Yesu, ong in Dawiti natunu. Lom pau a kulonau!”

⁴⁸ Ngan le di tooltool alunu tipasak panga a tilele be koonoo dookoot. Bong ngan tool tani in koonoo le mai mulu. Iyei ne, “Atoo, Dawiti Natunu, lom pau a kulonau!”

⁴⁹ Motong la Yesu ikodo, inbe iyei ne, “Kawete panga a iman.” Le nga koodi pang tool mata kis tani a tiwete panga nen, “Ai, kutattadai be! Kumadit. Ya in koonoo pong be kuman pang ye ngan.”

⁵⁰ Motong la tool tani in ikatte sousoung matolene ki in pang diki sila ikino, inbe imadit purukbe le lo ikodo a ila pang ye.

⁵¹ Ila ye, motong la Yesu itoru nen, “Soo so lom be ayeii pang i?”

Ngan tool mata kis tani in iyei ne, “Pannoongoo, au i lok be matak rere a akamata ni.”

⁵² Motong la Yesu iyei ne, “Kula, lo medana kiong yo kutaru i, in la ilonong a ikaratong le matam dook mata i.” Le tina pattu leu be matan rere a ikamata ni, inbe itoo Yesu a iye tipa dada a tila.

11

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ya In Tool Kuto Mai Atu
(*Matiu 21:1-11; Luka 19:28-40; Yowan 12:12-19*)

¹ Yesu iye di galiunu tipa a tilo potai pang Yerusalem, ngan le tilo pombe ye malala Betpage inbe Betani yo iken kawal Olip madini nga. Motong la Yesu iwanga di galiunu tina ngan ru, ² inbe iwete pang di nen, “Angru kamuku a kalo ye malala yo iken pang dama i. Ngan kumata be kapa le lo pombe nga, ngan ole kakamata asara ke solanga di tooltool yo ene donki i, in kase paunu atu yo tiwatu i. Ngan donki tani in tool sa iwur pono a idada ye pitiao. Lo ngan be angru karu ooroo ki, inbe kadede a kasi. ³ Le kumata be tool sa ikamatang le itorang nen, ‘Ai, nga yelei a kayei nen nga?’ ngan kawete panga nen, ‘Tool Mai be iyei urata ki ye, lo ngan be ole palbe leu be ipamule a ise.’”

⁴ Motong la di galiunu ru tina ngan tipa le lo pombe, ngan tikamata donki kase paunu tani in tiwatu ke diki potai pang ye dada ke rumu atu. Motong la be tiru ooroo ki, ⁵ ngan di tooltool pattu yo tikododo ye ni tani in nga, ngan titor di. Tiyei ne, “Ai, angru ngan in soo so kayeii i? Nga yelei a be karu donki in nga?”

⁶ Ngan tiraua betanga kidi ye betanga yo Yesu iwete pang di nga. Motong la di tooltool tina ngan timalum pang di be tikaua donki tani in a tidu. ⁷ Yaru tikauu a tidu ye Yesu, motong la tidur sousoungu matolene kidi ngan a tiyoo lo donki tani in pono, inbe Yesu lo iwur ye. ⁸ Inbe di tooltool malala mai yo tiye di tipa nga, ngan tidur sousoungu matolene kidi a tiyoo du dada katene, inbe di kapala ngan tila karam lono la tisaput kai baene baene man titar du dada katene lapau. ⁹ Inbe di tooltool kapala yo tipa le timuku, inbe di kapala yo tikimur nga, ngan koodi le mai. Tiyei ne, “Tayitmaka Maro ene!

Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.

¹⁰ Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo isi be si iyei tool kuto mai a matan kalam i, in dawa ben sasa kiidi yo Dawiti i.

Tayitmaka Maro ene le ilo ete!”

¹¹ Ngan Yesu lo pombe Yerusalem, motong la ipa so le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu lo ikodo inbe matan kapsanin so tina le imot yo iken bareme lono nga. Bong ngan ke idu a be bong, le nga ipas a iye di galiunu yo sangaul be ru nga, ngan tiyege Yerusalem inbe timulu a tidu pang Betani.

Yesu Iwetetoo Kai Yo Ene Pik I, In Le Iwor
(*Matiu 21:18-19*)

¹² Tidu tiken a muntu, motong la tiyege Betani a be timulu a tilo pang Yerusalem, ngan Yesu pitola. ¹³ Le nga be matan la ngan ikamata kai pik atu in ikodo manga mooloo kasin in raunu iwutu welewele. Motong la ipa le ila potai a nen ngan matan sarai too, kanono sa lapau, too tiap. Bong ngan ikamata touo kanono siap, raunu leu, yesoo in lal yo be kai pik ipu ye, in tiap. ¹⁴ Motong la Yesu iwete pang kai pik tani nen, “Nookoot katai nga a ilo, ngan o ke be kupu a nen ngan di tooltool tikan puam mulu, ngan tiap.” Ngan le di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga.

¹⁵ Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe Yerusalem, motong la ipa so le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu lo inganga di tooltool yo man tigaua a tiyaware so kidi inbe di diedi tiyimi nga. Inbe ipaturtur kookoowo ke palokanga so kidi tooltool yo tiraukol pat nga,* inbe kookoowo ke burungu kidi tooltool yo tiyaware bal utu pang paroranga, ngan lapau ¹⁶ Inbe igunkala di tooltool tina be kin tikap so yo nen nga mulu inbe tipa a tilo be tisi koongoo lono ke bareme mai ke sungunu be. ¹⁷ Motong la ipatomonai di ngan iwete pang di nen, “Betanga yo Maro iwete a tiwodo lo iken ye rau ki ngan nen. ‘Rumu kiau i, ole tiweta ye rumu ke pataraungu kidi tooltool ke tana maimai nga le imot.’[☆] Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau be tiko ye.’[☆] ”

* 11:15 Di tooltool tina tikap pat kidi tooltool a tiraukol ye pat ke bareme mai ke sungunu, a be nen ngan tiyimi so ye. ☆ 11:17 Esai 56:7 ☆ 11:17 Yedimia 7:11

¹⁸ Di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro ngan tilongo betanga yo Yesu iwete nga, le nga timadit a tisere dada yo be tiraumate ye i. Yesoo, tikamata di tooltool malala mai tilongo patomonaingi ki, ngan le titakrai ye a titoo nga, ngan nen le titattadaia Yesu. ¹⁹ Ye kene tani in Yesu iye di galiunu ngan tiyepe le du rrai, motong la tiyege malala mai tani in a tila.

*Kai Pik Yo Iwor I
(Matiu 21:20-22)*

²⁰ Yesu iye di galiunu tina ngan tiken bong le du muntu, motong la be tipa a tila, ngan tikamata kai pik tani in iwor a ipa so le idu ye ramini. ²¹ Motong la Pita lon tut le nga iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, kumata! Kai pik tani yo kuwetetoo i, in iwor oo.”

²² Le nga Yesu iraua betanga ki nen, “Katara lomim medana pang Maro. ²³ Awete pang moolmool nen, kumata tool atu be iwete pang kawal i nen, ‘Kugamong taum a katte ong le kudu meneng tiek lono ni,’ ngan kumata tool tani in be lono rru tiap, bong itara lono medana be so tani in ole pombe nga, ngan Maro ole iyei le pombe moolmool ben tina yo iwete nga. ²⁴ Ngan nen le awete pang nen, kumata be kapatarau a katoro Maro ye soo so be ikap pang, inbe katara lomim medana panga be ikap pang moolmool nga, ngan ole ikap pang le imot. ²⁵⁻²⁶ Inbe ye kene yo be lo kakodo a kapatarau ye in nga, ngan kumata le be lomim tut dada dook tiap ke noonoo yo tool atu iyei pang nga, ngan kagiri dada dook tiap ki tina ngan. Ngan la be Tamamim Maro yo iyepe ye malala ki ete i, in ole igiri noonoo kiang nga.”†

*Di Kuto Maimai Titoro Yesu Be Sei Ikaua Gurana Panga I
(Matiu 21:23-27; Luka 20:1-8)*

²⁷ Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe mulu Yerusalem, motong la ye kene yo ilo a lo ipa koongoo lono ke bareme mai ke sungunu ye in nga, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di kuto maimai ke di Yuda nga, ngan timan pang ye. ²⁸ Le nga man titoru nen, “Ai, sei itarong a le kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong be kuyei urata nen ye i?”

²⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Dook mata, bong nga be atorang ye torungu kiau atu ngan. Kumata be karauu nga, ngan la be awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata i nga. ³⁰ Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in sei ikaua gurana panga a le iyei urata ki nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool leu?”

³¹ Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Kumata le tawete be Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, ‘Ngan nga yelei a le katara lomim medana ye betanga ki tiap nga?’”

³² Bong kumata le tawete be di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau.” Ngan ye yo tiwete nen nga, ngan titattadai, yesoo di tooltool le imot tiwete be Yowan in Maro koonoo atu moolmool. ³³ Ngan nen le tiraua betanga ke Yesu nen, “Am nga lomam galanga tiap sa.”

Motong la Yesu iyei ne, “Nen ngan au lapau, o ke be awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap.”

12

*Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Dook Tiap Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga
(Matiu 21:33-46; Luka 20:9-19)*

¹ Yesu iwetewete pang di tooltool maimai kidi Yuda tina mulu nga, ngan le ikatte betanga pang di nen, “Tool atu in ipe ooroo yo ene wain in kumu atu. Motong la ikaua koongoo ki le iparkat, inbe ikele gomo atu a ikarata le dook mata be tipisi wain surunu

† 11:25-26 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 26 i. Ngan betanga tani in nen: Bong kumata le be kagiri noonoo kidi tooltool tiap nga, ngan Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in o ke be igiri noonoo kiang tiap lapau.

ngan idu ye. Inbe ire rumu atu le ilo ete pang di tooltool yo be lo tiyepe ye a matadi kala kumu tani nga. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapkingi pattu baedi a be matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ya taunu in ipa a ila pang ye malala san yo iken ni mooloo i. ² Ila iyepe nango, inbe tilo ye lal yo be tigogo ooroo wain puana ye i, motong la tool tani in iwanga kapraingi ki atu a ila pang ye di tooltool tina yo matadi kala kumu ki nga. Ngan iwanga be la ikap wain puana ki yo be tipoto panga nga, ngan a ikap a iman. ³ Bong di tooltool ke kapkingi tina ngan tiparama a tirauu, inbe tinganga a ipa baene koonoo a ila. ⁴ Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila pang ye di. Ngan di tooltool tina ngan tiraupala kutono, inbe tiyei dada dook tiap panga a tipammoo. ⁵ Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila. Ngan le di tooltool tina ngan tiraumate le imata. Motong la iwanga di kapraingi ki alunu mulu a tila, ngan le di kapala ngan tiparama di a tirau di, inbe di kapala ngan tiraumata di le timmata.

⁶ “Ngan nen le tool ataleu yo iyepe a be iwanga i, in ya taunu natunu yo lono panga mai san i. Le nga lon wete nen, ‘I au natuk moolmool, le kumata be awanga a ila nga, ngan ole tiraua panga.’

⁷ “Bong ngan di tooltool ke kapkingi tina tikamata yo ipa a iman nga, le nga di tapdi tiwetewete nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le be pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a be nen ngan so yo tamana be ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’ ⁸ Le nga tila tikauu a tiraumate le imata, motong la tikaua bobono a tikatte du ke diki ye kumu ke ooroo wain tani nga.”

⁹ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la itor di nen, “Ngan nen le kumu taunu tani in ole iyeie soo so pang di tooltool ke kapkingi tina? Ya in ole iman man iraumatamata di tooltool tina le imot, inbe itara kumu tani in lo di tooltool kapala baedi a nen ngan matadi kala. ¹⁰ Ang nga kakinkat betanga yo iken ye Rau ke Maro nga lapau, too tiap? Betanga tina ngan iwete nen,

‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo ipamede rumu le imede i.

¹¹ Tool Mai iyeie so nen,

le amkamata ye matamam, ngan dook mata san.’☆ ”

¹² Ngan di kuto maimai kidi Yuda tina ngan tilongo betanga nen nga, le nga tisere dada yo be tikaua Yesu a tiparama ye i. Yesoo, lodi galanga be betanga yo iwete nga, ngan ikatte ye di. Bong ngan titattadai di tooltool malala mai yo tiyepepe nga, le nga tiyege sila iyepe, inbe tikoo a tila.

*Titoro Yesu Be Ole Titar Pat Pang Sisa, Too Tiap
(Matu 22:15-22; Luka 20:20-26)*

¹³ Di Yuda tina tila tiyepe, motong la tiwanga di Paresi tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, a timulu a tila pang ye Yesu. Ngan tila be la titoua ye betanga sa, a nen ngan be koon kapsap ye nga, ngan tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga.

¹⁴ Le nga tila ye, motong la tiwete panga nen, “Pannoongoo, am nga lomam galanga be betanga kiong yo kuwete ngan moolmool leu. Inbe ong i ke be kutattadaia kam tool siap. Le kumata be kuwete pang di nga, ngan lom rru ye di be di tooltool belei, ngan tiap, bong ole kuwete betanga gaongo leu pang di, inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool yo ke Maro ngan le imot. Ngan la be amtorong nga, ong i lom belei? Nga dook mata be idi nga tatar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

¹⁵ Bong ngan Yesu lon galanga ye dada dook tiap kidi yo iken lodi in oo, le nga iwete pang di nen, “Nga yelei a kakapye be katou au nga? Kakaua pat silba ngan atu iman a man akamata.”

¹⁶ Le nga tikaua pat tina ngan atu panga, motong la itor di nen, “Sei kanningana inbe ene iken ye pat i nga?”

☆ 12:11 Rau ke Woungu 118:22-23

Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

¹⁷ Motong la iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Be so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

Le nga di tooltool tina ngan titakrai ye betanga ki yo iwete nga.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Dada Yo Be Di Tooltool Timadit Mulu Ye Ni Ke Matenge I
(*Matiu 22:23-33; Luka 20:27-40*)

¹⁸ Motong la di Sedusi pattu timan pang ye Yesu be man titoru. Ngan di Sedusi tina, ngan di Yuda pattu yo tiwete be di tooltool timmata nga, ngan o ke be timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen, ¹⁹ “Pannoongoo, muku ngan Mose iwodo betanga atu be tatoo in nen. Kumata le tool atu be ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a be nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila. ²⁰ Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete belei? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru. Ngan tiyepe, le nga toodi yo mumuanga i, in iyooloo garup atu, bong rimana tani in ipasui touo kan kase siao, inbe imata. ²¹ Motong la taini yo itoo in ikoli a iyooloo tap ke toonoo tani. Bong ngan rimadi tani in ipasui touo kan kase siao, inbe ya lapau imata. Motong la taidi yo tol kidi i, in itoo dada gaongo leu ben di toonoo a iyooloo tap kidi tani in. ²² Ngan di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani yo ataleu i. Bong ngan le ipasui touo kadi kase siap, inbe timmata. Motong la garup tani, in imata lapau a itoo di nga. ²³ Le lomam be kuwete pam ngan, ye lal yo be di tooltool matedi be timadit mulu ye in nga, ngan garup tani in ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani in oo.”

²⁴ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kawete gogomim, too? E, moolmool, yesoo ang nga lomim galanga ye betanga yo iken ye Rau ke Maro, ngan tiap. Inbe lomim galanga ye gurana ke Maro, ngan tiap lapau. ²⁵ Ye lal yo be Maro ipamadit di tooltool yo timmata koot ngan mulu ye in nga, ngan di tooltool o ke be tikere mulu tiap. Di ngan ole tiyepe dawa ben di bangabangana ke Maro yo tiyepe ye malala ki ngo. ²⁶ Le nookoot nga be awete pang ye di tooltool yo timadit mulu ye ni ke matenge nga. Ang nga kakinkat betanga ke Mose yo iwodo a igasa kai mai tiap yo ei ikan ye i, in lapau, too tiap? Ye kene tani in Maro kalngana pombe ye ei tani a iwete pang Mose ye di sasa kiidi nen, ‘Au i Maro ke Apram ye Esaka inbe Yakop.’[☆] ²⁷ Le i Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong i Maro kidi tooltool yo tiyepe mauredi nga. Le ang nga kawete gogomim.”

Ger Ke Maro Yo Imuku I
(*Matiu 22:34-40; Luka 10:25-28*)

²⁸ Pannoongoo ke ger ke Maro ngan atu yo man iyepe lapau i, in ilongo di Sedusi tina yo tiye Yesu tiparsu ye betanga nga. Le nga ikamata Yesu ngan irau betanga kidi dook mata san. Motong la iman tina le itoru nen, “Ai, soo ger ke Maro imuku le illos di ger yo kapala ngan le imot i?”

²⁹ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Ger yo imuku pang di ger yo kapala nga, in nen: ‘Ang di Isrel katar talngamim a kapalongo. Tool Mai yo Maro kiidi i, in ya taleu la Maro moolmool i. ³⁰ Le lomim pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomim le tinimim ipa ye gurana le lo galanga kiang le imot panga.’[☆] ³¹ E ger san yo itoo i, in nen, ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.’[☆] Ngan ger sa mulu yo imuku le illos di ger ru nga, ngan tiap.”

³² Motong la tool tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Dook mata, pannoongoo! Betanga kiong yo kuwete be Maro i, in Maro ataleu ngan moolmool. Le ni maro sa mulu siap, bong ya taleu. ³³ Ngan nen le am nga be amgaua lomam le ipa ye gurana le lo galanga kiam le imot panga. Inbe lomam pang di diemam mai san dawa ben yo am tapmam lomam pam

☆ 12:26 Pamulenge 3:6 ☆ 12:30 Ger 6:4-5 ☆ 12:31 Urata ke Paroranga So 19:18

mai san nga. Ngan dada yo nen in dook mata kaiye le illos so yo tadaun a tayei paroranga ye nga, inbe so kapala yo taparoro pang Maro, ngan lapau.”

³⁴ Ngan Yesu ikamata tool tani in ben lo galanga ki dook mata le iraua betanga ki dook, motong la iwete panga nen, “Ai, ong i kuyepe potai be lo kugaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga.” Yesu iwete pang tool tani in nen a imot, motong la ye kene tani in a ilo ngan di tooltool tina titattadai le itoro Yesu mulu tiap.

Kirisi In Illoso Tool Kuto Mai Yo Dawiti I
(*Matiu 22:41-46; Luka 20:41-44*)

³⁵ Ye kene yo Yesu lo iyepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a ipatomonai di tooltool nga, ngan le itor di nen, “Ai, nga yelei a di pannoongoo ke ger ke Maro tiwete be Kirisi in Dawiti natunu nga? ³⁶ Kakamata, Maro Amunu Silene la ipamaditi Dawiti lono, le Dawiti ya taunu iwete nen, ‘Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen.

“Kuwur ye baek oonoo a kuyepe nen

le lo atar di koi kiong a tidu ke kem parmana.”[☆]

³⁷ Le kakamata, Dawiti ya taunu la iweta ye Tool Mai ki i. E nga yelei a di tooltool tiwete be ya in Dawiti natunu nga?”

Ngan di tooltool malala mai yo titar talngadi ye betanga ke Yesu nga, ngan tilongo le lodi ponana kaiye.

³⁸ Motong la Yesu ipatomonai di ngan le iwete nen, “Kin kakamatang dook leu ye di pannoongoo ke ger ke Maro nga. Di ngan lodi be tisousou ye sousoungoo mooloo mooloo kidi yo pat ki mai san nga, inbe tipa mallangana ye ni ke yawaringi so, a be nen ngan di tooltool be tikamata di ngan tiwete lo ponana kidi pang di. ³⁹ Inbe di ngan kumata be tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo ke burungu yo iken ke dama nga, inbe kumata be tila ye mailang nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga. ⁴⁰ Inbe di ngan tikaua lungunu ye di garup yo tap nga a tipinoo rumu le so kidi. Inbe kene yo be tipatarau ye in nga, ngan tiyolo pataraungu kidi le mooloo san. Ngan di tooltool tina yo nen nga, ngan ole Maro iyemenai di le dook tiap yege.”

Garup Tap Itar Pat Ki Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu
(*Luka 21:1-4*)

⁴¹ Yesu ila le la iwur potai pang ye ni yo be titar pat ilo ye depe ke bareme mai ke sungunu ye i. Inbe nga matan kenen ye di tooltool malala mai yo timan be man titar pat kidi ilo ye depe ke bareme mai ke sungunu nga. Ngan le di tooltool yo ballingadi nga, ngan alunu la man titar kaiye pat kidi ilo ye depe nga. ⁴² Bong garup tap atu yo ballingana tiap i, in iman le itar pat mitiap kooroonoo ru leu. Ngan pat tina ngan gurana ki mai tiap.

⁴³ Motong la Yesu ikiu di galiunu a timan pang ye man iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, garup tap i ballingana tiap, bong itar pat mai san le illos pat yo di tooltool kapala titar lo ye depe ke tarungu pat nga. ⁴⁴ Di ngan tooltool ballingadi le pat kidi alunu san, bong titar mai tiap. Ngan garup i ballingana tiap, bong ya in iraua lono be itar pat ki tina yo be iyimi kaningi panga ye nga, ngan le imot ilo ye depe ke tarungu pat.”

13

So Yo Be Pombe Pang Dama Ni I
(*Matiu 24:3-14; Luka 21:7-19*)

¹ Yesu imadit a iyege bareme mai ke sungunu, inbe ipa a be idu pang diki nga, ngan di galiunu tina ngan atu iwete panga. Iyei ne, “Ona, Pannoongoo! Kumata, bareme ke sungunu i tire ye pat somaimai le dook mata san! Inbe rumu kapala yo tikodo potai ye nga, ngan dook mata san lapau.”

[☆] 12:36 Rau ke Woungu 110:1

² Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Nga o kumata rumu maimai yo tire nga la kuwete nen nga, too? Awete pong nen, pat ke rumu tina nga, ngan atu sa yo be iken a iloko lo ene pono dawa ben nookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi.”

³ Le nga tinaua kawal Olip a tilo le lo iwur, inbe matan la ngan ikamata bareme mai ke sungunu iken ke kapala. Motong la Pita iye Yemis inbe Yowan iye Antares di leu timan pang ye man titoru nen, ⁴ “Oo, kuwete pam ngan, ole soo lal be so tina ngan pombe ye i? Inbe soo tarkilanga be amkamata muku, ngan ole lomam galanga ben so tina ngan kanono be pombe moolmool nga?”

⁵ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Kin kakamatang dook leu ye di tooltool yo be tillungang nga. ⁶ Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek inbe tiyei ne, ‘Au tool tani naii.’ Ngan ole tikap lungunu ye di tooltool alunu le titara lodi medana ye betanga kidi. ⁷ Kumata ye kene yo be kalongo bingi ke patokongo mai, inbe talngamim rau be patokongo mai sa ole pombe nga, ngan kin katattadai a lomim gurrungu be. So tina yo nen nga ole pombe moolmool, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao. ⁸ Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko. Inbe nauningi mai ole itak ye malala yo kapala nga, inbe pitolo mai ole pombe lapau. Ngan moonoo yo nen ngan ole pompombe muku, dawa ben masngana yo pombe pang ye garup muku, lo ngan be ipasui i.

⁹ “Ngan nanga, kin ang tapmim kakawai yang dook leu. Yesoo, ole tikau ang kapala lo kakodo dama ke di tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le yepongo kidi nga, inbe tikau ang a kalo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo tirau ang ye ooro medana. Inbe tikamatang ye yo kato au nga, ngan ole tikau ang lo kakodo dama ke di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, inbe di kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga. Ngan ye kene yo be tiyei koi pang nen ye in nga, ngan ole dada koon panganga pang be kagasa pang di tooltool maimai tina ye so yo kakamata nga. ¹⁰ Bong kulkulunu ngan ole kawetewete bingi dook mata kiau i pang di tooltool ke tana maimai nga le imot ngan, lo ngan be so tina yo awete pang ye ngan pombe. ¹¹ Le ye kene yo tiparamang inbe tikau ang a be lo kakodo ye ni ke karatanga betanga ye in nga, ngan kin lomim modoko ye betanga yo be kawete, ngan be. Bong ye kene tani in nga, ngan soo betanga lomim kap be kawete nga, ngan kawete leu. Yesoo, betanga tina le imot yo be kawete nga, ngan ang tapmim la be kawete nga tiap, bong Maro Amunu Silene la be iwete betanga tina i.

¹² “Inbe ye kene tani in di rara atu ben toodi le taidi nga, ngan atu ole ikaua san a itaru la di koi ki baedi, a be nen ngan tiraumate le imata. Inbe di tooltool ole tiyei dada gaongo nen leu pang di natudi. Inbe di kakase ole tisak betanga ke di tamadi le tinadi lapau, inbe tiwete pang di tooltool kapala be la tiraumata di a timmata. ¹³ Inbe di tooltool le imot ole tiyei koi pang a be tigarungang, yesoo ang ngan katara lomim medana ye betanga kiau a kato au. Bong di sema tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.”

¹⁴ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Pang dama ni ngan ole kakamata so dook tiap ki taunu in ikodo ye ni mison ke Maro be igarungu. Le ong sei tooltool be kukinkata betanga tani nga, ngan lom kaua urata ye dook, a nen ngan lom galanga ye. Ngan nanga, le be kakamata so nen nga, ngan ang di tooltool yo kayepe ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarai a kalo pang kawal. ¹⁵ Inbe kumata be tool sa iyepe piti pono ke rumu ki nga, ngan kin idu tana a idewe rumu ki lo ikap so ki sa, ngan be, bong ipas le iyege sila ikino leu. ¹⁶ Inbe kumata be tool sa iyepe kumu lono ki nga, ngan kin imulu pang rumu ki du ikaua sousoung matolene ki be, bong ipas le iyege sila ikino leu. ¹⁷ Ngan di garup yo kapodi, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan ye kene tani in nga, ngan barau, ole imoo pang di yo be tikoo nga. ¹⁸ Le be nen ngan kapatarau pang Maro nen, kin so tani in pombe ye lal ke mou be. ¹⁹ Yesoo, ye lal tani nga, ngan urata moonoo dook tiap yo be pompombe a igarung di tooltool nga, ngan urata moonoo dook

tiap ki taunu. Le kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye i, le se nookoot nga, ngan urata moonoo dook tiap yo pompombe ngan sa yo be gaongo ye ngan tiap. Inbe pang dama ni nga, ngan ole urata moonoo dook tiap gaongo nen sa yo be pompombe mulu, ngan tiap lapau. ²⁰ Kumata yo be Tool Mai ipamodo lal ke moonoo tani in tiap nga, ngan matin nga le di tooltool nga le imot tilledi. Bong ngan lono pang di tooltool ki ya taunu yo ipootoo di panga koot nga, ngan la le ipamodo lal tani in nga.

²¹ “Inbe ye kene tani in kumata le tool atu iwete pang nen, ‘Kakamata, Kirisi bi e i!’ too, be iyei ne, ‘Kakamata, ya meneng e ni!’ ngan kin katara lomim medana ye betanga ki be. ²² Awete pang nen, yesoo ole di tooltool ke kaplungunu yo tiwete be di nga Kirisi, inbe di tooltool ke kaplungunu kapala yo tiwete be di ngan Maro koonoo nga, ngan ole alunu la be timan pang yang nga. Di ngan ole tiyei gogo mos le urata maimai a iyei ben tarkilanga pang di, a be tikaua lungunu ye di tooltool. Inbe ole tikapye be tikaua lungunu ye di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a be nen ngan la titoo di lapau. ²³ Ngan nen le kin kakawai yang dook leu. Oi, kakamata koot? So tina le imot yo be pombe nga, ngan awete pang ye oo.”

*Tool Moolmool Ke Maro Ole Isi
(Matiu 24:29-31; Luka 21:25-28)*

²⁴ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ye lal yo moonoo tina ngan be pombe le imot ye in nga, ngan

‘ke ole matan gumugumu,

inbe taudu ole isini mulu tiap.

²⁵ Inbe di kanpitiki ole timakedekede ke lang katene a timol a tisi,

inbe so ke lang katene yo gurana kidi maimai mata nga, ngan ole titangarur.”[☆]

²⁶ “Inbe ye kene tani in nga, ngan di tooltool ke ni mai i le imot ole tikamata Tool Moolmool ke Maro iyepe ye eng tene, inbe ipa ye gurana mai ke Maro inbe ye nunngana a isi pang tana. ²⁷ Inbe ole iwanga di bangabangana ki a si tipa ye tana gigini tina yo pai nga, inbe tigaua di tooltool yo Maro ya taunu ipootoo di panga nga, ngan a timan pang ye. Nen le di bangabangana tina ole tipa le la titaua ni yo tana le lang imot ye i, a be tikap di tooltool ke Maro a man iye di tigaua.”

²⁸ Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, “Nookoot nga lok be ole kakap lo galanga ye kai pik in raunu. Ye kene yo be suddana pombe ye baene a be itar raunu paunu nga, ngan ole lomim galanga nen, rai mai o potai oo. ²⁹ Ngan gaongo leu, ye kene yo be kakamata so tina nga be pompombe ye in nga, ngan ole lomim galanga nen, lal ke so tina yo awetewete ye in o iman potai ye dada oo. ³⁰ Awete pang moolmool nen, di tooltool yo nookoot tiyepe matadi rerene go nga, ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe. ³¹ Ngan lang le tana nga ole tilledi, bong betanga yo kiau nga, ngan o ke be kasin pa ilene, ngan tiap.”

*Tool Sa Lon Galanga Ye Lal Yo Be So Tina Ngan Pompombe Ye I, In Tiap
(Matiu 24:36-44)*

³² Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool sa yo be lon galanga ye ke, too ye soo ke matana yo be so tina ngan pompombe ye i, in tiap. Inbe di bangabangana ke Maro yo tiyepe ye malala ki nga, ngan lodi galanga ye tiap, inbe Maro Natunu in lon galanga ye tiap lapau, bong Tamana ya taleu in la lon galanga ye i. ³³ Ngan nen le kin kakawai yang, inbe kakamatang dook leu. Yesoo, ang ngan lomim galanga ye soo lal yo be so tina ngan pompombe ye i, in tiap. ³⁴ Bong lal tani in ole pombe dawa ben tool atu yo ikarata betanga be idu pang ni san i. Le nga be iyege rumu ki nga, ngan ikap urata pang di kapraingi ki ngan atu atu be tiyei. Inbe iwete pang kapraingi ki yo ikodokala dada in nen, ‘Kin kukawai dook leu.’

³⁵ “Ngan nanga, kin kakamatang dook leu, yesoo ang ngan lomim galanga dook ye lal yo be rumu taunu tani in imulu a ilong ye i, in tiap. Ole imulu a ilong rrai, too bong

[☆] 13:25 Esai 13:10; 34:4

kataunu, too pang malama tareke padu tamoto nga, too ole imulu a ilong muntu bongmai koot? ³⁶ Kumata le be ipatakra ang ye panga ki nga, ngan kin kaken mata be, ole nen ngan ipuske ang. ³⁷ Ngan betanga yo awete pang nga, ngan awete pang di tooltool le imot lapau. Awete nen, kin kakamatang dook leul!”

14

Garup Atu Iti Kai Surunu Ke Saliningi Lo Yesu Kutono

(Matiu 26:1-5; Luka 22:1-2; Yowan 11:45-53)

¹ Ole tiyepe le ke ru mulu iman a ila ngan la be tilo ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro,* inbe ye lal yo di Yuda tigaua a tikana porong yo taukan so be iyeii a isung i,[†] in be pombe nga. Inbe ye kene tani, in di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di pannoongoo ke ger ke Maro ngan tisere dada yo be tikaua Yesu a tiparama sollono, inbe tiraumate ye i. ² Tiyei ne, “O ke be tayeii dada nen panga ye lal maiyoko yo ke sungunu in tiap, ole nen ngan di tooltool be tikamatidi nga, ngan katedi malmal a tipamaditi patokongo.”

³ Yesu iyepe la Betani ngo ye rumu ke Simon, tool tani yo muku ngan botoboto medana ikani i. Le nga iwurur ye kookoowo ke kaningi so a ikanen so, inbe garup atu ipa a ilo. Ngan garup tani in ilo ngan ikaua dap mitiap yo tikarata ye pat sallinene dook mata, inbe tipalingi kai nad surunu yo kini ki dook mata i, in ilo ye i. Motong la igoromkata dap tani in koonoo, inbe iti kai surunu tani yo pat ki mai mata in lo Yesu kutono. ⁴ Bong di tooltool pattu yo tiyepe ye kene tani in nga, ngan tikamata le nga katedi malmal a di tapdi tiwetewete a tiyeii ne, “Ona tiap, nga yelei a ingele ye so ke saliningi dook mata i a iti sokoraii nen nga? ⁵ Nga yo be tayawari nga, ngan matin nga le takap pat silba[‡] ben 300, lo ngan be takap pat tina ngan pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.” Ngan tiwete nen, inbe tipasak panga a tikanni.

⁶ Bong ngan Yesu iwete pang di nen “Ai, kayege sila iyepe! Nga yelei a koomim kauu nga? Dada yo iyeii pau i, in dook mata le dook mata san. ⁷ Kapalongo, di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan kanakana ngan ole kaye di kayepe. Nen le ye kene yo lomim be kalon di ye in nga, ngan ole kalon di. Bong au i o ke be ayang tayepe ye ke yo kanakana, ngan tiap. ⁸ Le soo so garup i ke be iyeii pau i, in iyeii oo. Ya in iti kai surunu tani in ilo ye tinik nga, ngan dawa ben ikarata bobok ye kene yo be tikelmai au ye i. ⁹ Ngan nen le awete pang moolmool nen, pang dama ni ye ni nangai be di tooltool tipa be tiwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ole tiwete urata dook mata yo garup i iyeii pau i, in lapau, a be nen ngan di tooltool lodi tutu ye.”

¹⁰ Motong la Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta Iskariot i, in ila la iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan ye dada yo be itara Yesu lo baedi ye i. ¹¹ Ngan tilongo tina yo iwete nen nga le lodi ponana dook, motong la tipamede betanga panga be ole tikap pat pattu panga. Le nga Yuta tani in ila la inam, inbe lon kaua urata ye lal nangai dook mata ke be itara Yesu la di tooltool maimai tina ngan baedi ye i.

Yesu Iye di Galiunu Tigaua A Tikana Kaningi Ke Paskimoolooningi Ke Maro

(Matiu 26:14-16; Luka 22:3-6)

¹² Tiyeye a tilo ye ke yo imuku pang lal yo di Yuda be tigaua a tikana porong yo taukan so yo be iyeii a isung i, in pombe. Le nga di Yuda titoo dada le momo kidi a be tiraumata asara yo ene sipsip in a tikani, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro. Motong la

* 14:1 Lal ke Paskimoolooningi tani in punu nen, ye kene yo di Yuda tiyepe Isip ye in nga, ngan Maro ipaskimooloon di le tiyepe dook, inbe la iraumata di Isip natudi tamoto yo mumuanga nga. Ngan la le tiwete lal tani in ene ye Paskimoolooningi ke Maro nga. † 14:1 Di Yuda tina ngan momo yo titoo in nen, ye rai kanakana nga, ngan ole tigaua a tikana porong yo taukan yis i, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tikoo ye Isip inbe tipa ye ni sorrakene ngan tikana porong nen ye i. ‡ 14:5 Ngan pat silba atu in ben pat ke be tayimi tool atu ye urata kootonoo ki ye ke atu yo ikau urata ye i.

Yesu di galiunu tina ngan titoru nen, “Ni nangai lom be la ampere kaningi yo be la kon ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro ye i?”

¹³ Le nga Yesu iwete pang di galiunu ru yo be iwanga di a tila ngan nen, “Angru kapa le lo pombe malala mai lono nga, ngan ole tool atu yo ikooro ran bor somai in itauarai ang dada, lo ngan be katoo a kaye kala. ¹⁴ Katoo a kala le kakamata be idewe pang ye rumu atu nga, ngan katoo a kalo le lo katoro rumu taunu nen. Kayei ne, ‘Pannoongoo kiam iwete be man amtorong nen: Rumu lono yo kukarata pau be se aye di galiuk amyeye ye inbe amkana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro ye i, in la nangai i?’ ¹⁵ Ngan ole tool tani in ipatnaia rumu lono somai atu yo iken ke ete, in pang. Ngan rumu lono tani in tika rata kookoowo ke burungu le ke kaningi so, inbe so yo kapala ngan tipare a iken ye oo. Lo ngan be angru kalo a lo kapare kaningi paidi nango.”

¹⁶ Motong la di galiunu ru tina ngan tiyege sila iyeye, inbe tipa le lo pombe ye malala mai tani in. Ngan le tikamata so tina le imot ngan pombe ben tina yo Yesu iwete pang di nga. Motong la yaru tipare kaningi yo be tikan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga.

¹⁷ Tiyepe le ke idu a rrai, motong la Yesu iye di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan tipa le lo pombe. ¹⁸ Le nga tilo le lo tiwur ye kookoowo ke kaningi a nga tikan so, motong la Yesu iwete pang di. Iyei ne, “Awete pang moolmool nen, ang tina nga atu yo nookoot ngan amru amwur inbe amkan so i, in ole itarau la di koi kiau baedi.”

¹⁹ Ngan di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, le lodi moo mai san. Le nga di atu titoru nen, “Ai, au i la kuwete nen yau i, too tiap?”

²⁰ Ngan iyei ne, “Ang tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kiang yo amru amtoko porong inbe amsili du omai lono i, in ya la be iyei nen i. ²¹ Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro ole tiraumate a imata ben tina yo tiwodo betanga ki lo ye Rau ke Maro nga. Bong barau, tool yo be itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi i, in ole isolu masngana mai le masngana mai ki taunu. Nga yo be tinana ipasuii tiap nga, ngan matin nga le dook mata.”

²² Le nga tikanen so go, inbe Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen. Iyei ne, “Bi, kakap. I au medak.”

²³ Motong la ikaua ruku a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe ikauu pang di galiunu tina ngan di le imot a tiyin ye. ²⁴ Inbe iwete pang di nen, “I au rara kiau yo be apamede betanga medana pang ye i. Ngan la le apatioo be nen a Maro ilon di tooltool alunu ye. ²⁵ Awete pang moolmool nen, au i o ke be ayin ooro wain surunu mulu tiap, le ilo ye lal paunu yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, ngan la be ayin mulu nga.”

²⁶ Yesu iwete nen a imot, motong la iye di galiunu tiwouo woungu ke sungunu atu, inbe tipas a tidu tana a tilo pang kawal Olip.

Yesu Iwete Be Pita Ole Iwala Murini Panga

(Matiu 26:31-35; Luka 22:31-34; Yowan 13:36-38)

²⁷ Yesu iye di galiunu tipa a be tilo pang kawal Olip, ngan iwete pang di nen, “Ang nga ole kayege lomim medana yo kataru pau i, inbe ang le imot kakoo yau. Awete pang nen, ‘Au i ole araumata tool yo matan kala di sipsip i,

ngan ole di sipsip ki tina timagirigiri a tikoo.’[☆]

²⁸ Bong ole amadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan be amuku pang le la anamang la Galilingo.”

²⁹ Motong la Pita iwete panga nen, “Kumata le di galium nga le imot be tiyege lodi medana yo titaru pong i, inbe tikoo yong nga, ngan au i o ke be akoo yong tiap.”

³⁰ Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, “Awete pong moolmool nen, nookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang le paru tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.”

[☆] 14:27 Sakaria 13:7

³¹ Bong ngan Pita iwete le koon mede a iyei ne, “O tiap! Kumata le lodi be au i tiraumatau lapau a aru tammata nga, ngan o ke be awete a apataukalong be au i lok galanga yong tiap, ngan tiap.” Ngan le di galiunu tina yo kapala nga, ngan di le imot tiwete betanga gaongo nen lapau.

Yesu Lo Ipatarau Getsemani

(Matiu 26:36-46; Luka 22:39-46)

³² Yesu iye di galiunu tipa le lo pombe ye ni atu yo ene Getsemani i. Motong la iwete pang di nen, “Si kawur nanga, inbe au ole ala apatarau pang Maro ngan.” ³³ Motong la ikaua Pita iye Yemis inbe Yowan a iye di leu tila. Ngan tila, bong Yesu ikanamarii, ngan lon modoko le lon moo mai san. ³⁴ Le nga iwete pang di galiunu tina ngan nen, “Au i lok moo mai san le ayetai ben nga be amata. Le kayepe nanga, inbe matamim rere a kanat.”

³⁵ Motong la ipa le ila manga mooloo kasin, inbe iro du igun turunu tana a ipatarau pang Maro be dada sa dook mata iken nga, ngan lono panga a ipalele lal ke masngana yo be pombe pang ye i. ³⁶ Le nga ipatarau nen, “Tamak, so tina le imot nga, ngan sa yo be imoo pong, ngan tiap. Le au i lok be kugutaka ruku ke masngana i yau. Bong kin kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu.”

³⁷ Yesu ipatarau nen a imot, motong la be imulu a ila, ngan ikamata di galiunu tina yo tol nga, ngan tiken mata oo. Le nga iwete pang Pita nen, “Ona Simon, nga kukenen mata, too? O ke be matam rere a kunat ye manga kasin^s nga tiap, too? ³⁸ Ngan nanga, matamim rere a kanat dook inbe kapatarau, a nen ngan touanga sa be pombe pang yang nga, ngan o ke be kamol tiap. Moolmool, lomim ngan be kayei urata yo nen nga, bong tinimim ngan taukan gurana.”

³⁹ Yesu iwete pang di nen, motong la iyege di a imulu la ipatarau pattu mulu dawa ben yo iyei muku nga. ⁴⁰ Motong la be imulu a iman pang ye di, ngan ikamata di tina yo tikenen mata mulu nga, yesoo matadi gei mai mata. Ngan nen le lodi galanga ye soo betanga yo be tiweta panga, in tiap. ⁴¹ Le nga Yesu la ipatarau patol ki a imulu a iman, motong la iwete pang di galiunu tina. Iyei ne, “Ai, nga kamaryoo a kakenen mata go, too? Kaken mata dookoot! Lal tani in pombe oo. Kakamata, nookoot nga tool atu be itara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool ke noonoo baedi. ⁴² Le kamadit a tala! Tool tani yo be itarau la di koi kiau baedi i, in ya la iman i.”

Di Tooltool Ke Patokongo Tiparama Yesu

(Matiu 26:47-56; Luka 22:47-53; Yowan 18:3-12)

⁴³ Yesu iwetewete nen go, inbe di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta i, in ipa man pombe. Iman ngan iye di tooltool malala mai yo tikap pul le kai ke patokongo ngan la timan nga. Di ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda la tiwanga di a timan nga. ⁴⁴ Ngan tool tani yo be itara Yesu la di koi ki baedi i, in ikarata betanga pang di tooltool tina ngan muku nen, be ole iyeie so sa pang Yesu a iyei ben tarkilanga pang di. Ngan iwete nen, “Kakamata tool atu be awarra a asomo pangana i, in tool tani nain, a kakauu a kaparama le imede, inbe matamim kala dook a kadede a kala.” ⁴⁵ Motong la Yuta tani in palbe leu be ipa gorro Yesu a ila le la iwete panga nen, “Pannoongoo!” Inbe iwarra a isomo pangana. ⁴⁶ Le nga di tooltool yo iye di tila nga, ngan titokolana Yesu a tiparama. ⁴⁷ Motong la di tooltool tina yo tikododo potai pang ye nga, ngan atu in iposo pul ki ke patokongo tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana, le imakede.

⁴⁸ Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina yo be man tiparama ngan nen, “Ai, au i tool dook tiap ke patokongo le pinnau la kakap pul le kai ke patokongo a kaman be man kaparamau nga, too? ⁴⁹ Ye ke kanakana ngan ayang tayepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a apatomonai di tooltool, ngan lomim be kakau au a kaparamau ye ni tani in tiap. Bong dookoot be so nen pombe, a be nen ngan iyeie betanga tani yo tiwode lo ye

^s 14:37 Manga kasin in dawa ben “aau” atu ke ke matana yo be ipa ye i.

Rau ke Maro in le kanono pombe moolmool.”⁵⁰ Motong la Yesu di galiunu tina yo tiye tila nga, ngan di le imot tiyege sila iyeye, inbe tikoo welewele a tila.

⁵¹ Ngan tamoto koskos atu yo itoo Yesu a tila ye ni tani i, in ipariri so siap bong ipitala wam koonoo leu. Le nga be tikauu a tiparama lapau,⁵² ngan tikapsapi le tikaua wam ki sila ikino, inbe idada tinini koonoo a ila.

*Yesu Lo Ikodo Dama Ke Di Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda
(Matiu 26:57-68; Luka 22:54-55, 63-71; Yowan 18:13-14, 19-24)*

⁵³ Di tooltool tina tiparama Yesu, motong tikauu a tilo pang rumu lono ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro nga, ngan le di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan di le imot man tigaua inbe tiyepe a tinam.⁵⁴ Ngan Pita lapau itoo Yesu a ilo, bong le ben ipa manga mooloo kasin ye. Itoo a ipa so le ilo koongoo lono ke rumu ke tool kuto mai ke paroranga so tani, motong la ipa le la iye di bianga yo be matadi kala rumu ngan tiwur, inbe ei loo.

⁵⁵ Inbe di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, ngan tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le yepongo kidi nga, ngan tikapye be tisere di tooltool be man tipaposo Yesu ye urata yo ikapsap ye nga, a be nen ngan tiraumate le imata. Bong ngan mala be tipuske touo siap.⁵⁶ Moolmool, di tooltool alunu la man tisopo koodi panga ye betanga kidi yo ke kaplungunu nga, bong ngan betanga kidi yo tiwete ngan gaongo tiap le taukan kanono.

⁵⁷ Motong la di tooltool tina ngan pattu timadit lo tikodo, inbe tisopo koodi panga ye betanga kidi yo ke kaplungunu ngan a tiwete nen,⁵⁸ “Am nga amlongo tool in iwete nen. Iyei ne, ‘Au i ole asua bareme mai ke sungunu yo di tooltool tire i, lo ngan be ole apatakodo san mulu ye ke tol leu. Ngan bareme san tani, in dawa ben yo di tooltool tire ye baedi, in tiap.’”⁵⁹ Tiwete nen, bong ngan betanga kidi gaongo tiap, le taukan kanono lapau.

⁶⁰ Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in imadit lo ikodo dama kidi, inbe itoro Yesu. Iyei ne, “Ai, nga yelei a lom be kurau betanga kidi tiap nga? Nga ole kuwete belei ye betanga yo di tooltool tina nga tiweta yong i?”⁶¹ Bong ngan Yesu iraua betanga ki tiap, ipas le ipalongo leu.

Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro tani in itoru mulu nen, “Oo kuwete, ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, too? Inbe ong i Maro tani yo be iyei urata dook mata pang di tooltool i, in Natunu, too tiap?”⁶² Ngan Yesu iyei ne, “E, au tani naii. Ngan pang dama ni nga, ngan ang nga ole kakamata Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata in baene oonoo, inbe ipa ye eng tene a isi pang tana.”

⁶³ Tina Yesu iwete nen nga, le nga tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in katen malmal a isarraka sousoungu mooloo ki, inbe iyei ne, “Imot oo! Nga be tasere di tooltool sa mulu be man tipaposi paidi pang soo?”⁶⁴ Ang nga o kalongo yo iwete be ya in ole ikaua malala ke Maro, ngan oo. Le nga lomim be ole tayeie soo so pang tool i?”

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tigaua koodi, inbe tiyei ne, “Ya in iyei dada dook tiap a taraumate le imata.”

⁶⁵ Motong la di tooltool tina ngan kapala timadit a tikorokoronaii, inbe tipaukala matana ye wam, motong la tilok baedi a tirauu, inbe titoru nen. Tiyei ne, “Oo, be ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too.” Inbe di bianga tikauu a tila a la tirauu.

*Pita Ipataukala A Iwete Be Ya In Lon Galanga Ye Yesu Tiap
(Matiu 26:69-75; Luka 22:56-62; Yowan 18:15-18, 25-27)*

⁶⁶ Pita tani in iyeye la koongoo lono go, inbe garup nene atu yo iyei kapraingi pang tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in ipa a iman.⁶⁷ Iman ngan ikamata Pita yo ei loo nga, le nga matan kenen ye, inbe iyei ne, “Ai, ong i kuye Yesu yo ke Nasaret i, in kayepe lapau.”

⁶⁸ Bong ngan Pita ipataukala le nga iyei ne, “Atoo, au i nga lok sarere le lok galanga ye soo so yo kuwetewete ye, in tiap.” Motong la ipas a ipa a idu potai pang ye dada koonoo nga, ngan tareke atu itang.

⁶⁹ Ye kene yo garup kapraingi tani in ikamata mulu nga, ngan ila le la iwete pang di tooltool yo tikododo potai ye ni tani nga, ngan nen, “Ai, tool in di tooltool tina ngan atu kidi.”

⁷⁰ Bong ngan Pita ipataukala mulu. Le nga tiyepa le mooloo tiap, inbe di tooltool yo tikododo potai ye nga, ngan tiwete panga nen, “Moolmool sa, ong i di tooltool tina ngan atu kidi, yesoo ong i tool ke Galili lapau.”

⁷¹ Bong ngan Pita koonoo mede ye betanga a ipamede betanga ki, inbe iyei ne, “Kumata le be allung nga, ngan dook mata nen be Maro igarungau. Le awete pang moolmool le ete nen, au i lok galanga ye tool yo kawetewete ye, in tiap.”

⁷² Ngan iwete nen, le tina pattu leu inbe tareke itang mulu le paru ki. Motong la se Pita lon tutu betanga yo Yesu iweta i. Ngan muku ngan Yesu iwete pang Pita nen, “Nookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang le paru tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.” Ngan nen le Pita lono dook tiap le iman tina le itang welewele.

15

Tikaua Yesu Lo Ikodo Dama Ke Pailot, Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Tana Mai Yudia I (Matiu 27:1-2, 11-14; Luka 23:1-5; Yowan 18:28-38)

¹ Tiyepa le nga muntu bongmai koot, motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le yepongo kidi nga, ngan la tigaua inbe tiwetewete a tiraua betanga ye soo so yo be tiyeii pang Yesu i. Motong la tipauu ye ooro medana, inbe tikauu a tila la titaru la Pailot baene nga. ² Tila pombe, motong la Pailot itoru nen, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

³ Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tisopo koodi ye betanga alunu kaiye panga. ⁴ Le nga Pailot itoru mulu nen, “Nga ye lei ole kurau betanga kidi nga tiap, too? Kumata, so alunu kaiye la tiwetewete yong nga.”

⁵ Bong Yesu mala be iwete touo betanga sa a be iraua betanga ki ye, ngan tiap. Ngan nen le Pailot itakrai welewele ye yo ya taunu ikata suanga ye tiap nga.

Pailot Iwete Be Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini (Matiu 27:15-26; Luka 23:13-25; Yowan 18:39-19:16)

⁶ Ye rai kanakana nga, ngan kumata be lo tigoro lal kidi Yuda ke be tikanen inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro nga, ngan di tooltool yo tiyepa rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ole Pailot ipadu atu a idu tana. Bong ole di tooltool le imot tipootoo tool yo lodi be ipadua a isi diki in ene. ⁷ Ye kene tani in tool atu, yo ene Barabas i, in iye di diene tiyepa rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Di ngan ye kene yo tipamaditi patokongo a be tinganga di Rom nga, ngan le tiraumatamata di tooltool kapala ke Rom. ⁸ Ngan nen le di tooltool malala mai tina yo tigaua nga, ngan tila pang ye Pailot la titoru be iyei dawa ben yo rai kanakana ngan iyei nga.

⁹ Motong la Pailot tani in itor di nen, “Ai, lomim be apadu tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot in a isi pang yang, too?” ¹⁰ Ngan Pailot iwete nen nga, yesoo ya in lon galanga be di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan lodi dook tiap pang Yesu, yesoo tikamata ben di tooltool tiyitmaka ene, ngan la le tikauu a la titaru lo baene nga. ¹¹ Bong ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tiso di tooltool malala mai tina ngan lodi be koodi pang Pailot a be ipadu Yesu be, bong be nen ngan ipadu Barabas a isi pang ye di.

¹² Motong la Pailot itor di mulu nen, “Lomim belei ye tool yo kawete be ya in tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot i? Ole ayeie soo so panga?”

¹³ Ngan koodi la mai nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

¹⁴ Motong la Pailot itor di mulu nen, “Nga yelei? Soo dada dook tiap ikapsap ye i?”

Bong di tooltool tina ngan oorootang a koodi le mai mulu nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

¹⁵ Ngan Pailot tani in lono be iyei di tooltool malala mai tina a lodi ponana, le nga ipadu Barabas si tana a idu pang ye di. Inbe iwete a di tooltool ke patokongo tisaliti Yesu ye ooroo medana, motong la ikauu a itaru la baedi a tikauu be du tipatota lo kai palasingi kaini nga.

Di Tooltool Ke Patokongo Tiyei Sere Ye Yesu

(Matiu 27:27-31; Yowan 19:2-3)

¹⁶ Di tooltool ke patokongo tikaua Yesu a tilo koongoo lono ke rumu ke Pailot. Motong la tikiu di diedi tooltool ke patokongo ngan a di le imot timan. ¹⁷ Motong la tisousouu ye sousoungu yo kooroonoo dook mata i,* inbe tikaua ooroo yo dongana iso in a titali, motong la titaru lo Yesu kutono. ¹⁸ Inbe tiwete panga nen, “Aa, tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, kemai dook!” ¹⁹ Motong la tikaua toto atu a tirauraua kutono ye, inbe tikorokoronaii. Motong la tigun turudi a tiyei tomonai dawa ben be tiyitmak ene nga. ²⁰ Ngan tipalele sere ye a imot, motong la tidudu sousoungu tani yo kooroonoo dook mata i, inbe tisousouu ye sousoungu ki ya taunu mulu. Motong la tikauu a tila be la tipatota lo kai palasingi kaini.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matiu 27:32-44; Luka 23:26-43; Yowan 19:17-27)

²¹ Tikaua Yesu a tila le la titauaraia Simon ke malala mai Sairini yo Aleksanda ye Rupus tamadi i. Ya in ipa ke ni san a iman a be ilo pang koongoo lono ke malala mai tani in. Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tiparama a tiwete le koodi mede ye betanga panga be ilono Yesu a ikooroo kai palasingi ki pa. ²² Inbe di tooltool ke patokongo tina, ngan tipagege Yesu a tilo pang ye ni yo tiwete ene ye Golgata i. (Ngan betanga yo Golgata in punu ben, Tool Kutono Ruruana). ²³ Tilo, motong la tipargarungrai ooroo wain surunu in ilo ye bar, inbe tikauu pang Yesu a be iyinuu. Bong lono panga tiap le isukraii. ²⁴ Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini, inbe tikap sousoungu le so ki a be timalimi di tapdi ye. Le nga tikatte madamada be ole tipuske sema tooltool yo be tikap so tina ngan atu atu pang di nga.

²⁵ Le ye ke matana limi be pai la tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye i. ²⁶ Motong la tiwodo betanga tina yo tikadoni ye a le tirauu, ngan nen: TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I. ²⁷⁻²⁸ Inbe ye kene tani yo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye in nga, ngan le tipatoto di tooltool ru ke pinnau lapau. Le atu iyepe ke Yesu baene oonoo, inbe san ke baene ngas.† ²⁹ Ngan di tooltool tina yo tipa a tila be timan nga, ngan matadi gaga pang ye a tikilkiloi. Inbe tikan paseme, a tiyei ne, “Ai! In ong tool tani yo kuwete be ole kusaua bareme mai ke sungunu, lo ngan be kupatokode mulu ye ke tol leu i, too? ³⁰ Be nen ngan ong taum kulonong a kuyege kai palasingi in a kusi tana, e too.”

³¹ Inbe gaongo leu ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan di lapau di tapdi tiwetewete a tiyei sere ye Yesu. Inbe tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool kapala, bong nga yelei a le ya taunu iloni tiap nga? ³² Iwete be ya in Kirisi, tool yo Maro ipootoo be si ipamulu di tooltool ki i, inbe tool kuto mai yo matan kala di Isrel le imot i, too? Kumata be iyege kai palasingi

* 15:17 Ngan wam yo kooroonoo dook mata i, in dawa ben purupuru bolana. † 15:27-28 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 27 le 28 nga. Ngan betanga tani in nen: Ngan nen le betanga yo tiwodo ilo ye Rau ke Maro nga, ngan kanono pombe moolmool. Ngan betanga tani in nen, “Di tooltool ole tikamata dawa ben ya in tool dook tiap atu.” Esai (Aisaia) 53:12.

ni a isi tana nookoot nga, ngan la be takamata, ngan tatara lodo medana ye nga.” Inbe di tooltool ru tina yo tipatoto di lo kai palasingi kaini potai pang ye Yesu nga, ngan di lapau tikan paseme Yesu.

Yesu Imata

(Matiu 27:45-56; Luka 23:44-49; Yowan 19:28-30)

³³ Kemai ye ke matana sangaul be ru, ngan todo iduku tana mai i le imot, a iken nen le du rrai ye so ben ke matana tol. ³⁴ Motong la ye ke matana tol nga, ngan Yesu koonoo le mai nen, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Ngan betanga tina ngan lono ki nen, “Maro kiau, Maro kiau, nga yelei a le kuyegau nga?”

³⁵ Ye kene tani in di tooltool pattu yo tikododo potai ye nga, ngan tilongo tina yo iwete nen nga, le nga tiyei ne, “Ai, kalonga lapau, ngo koonoo pang Ilia.”

³⁶ Motong la tool atu idada la ikaua so ben punpun a isilia du ye ooroo wain surunu yo malingene in lono, inbe isuii ye pi kaini a isulmai lo pang Yesu koonoo a be iyinu. Inbe iwete nen, “Oi, tayege si iyepe a takamata toua. Ole Ilia si iloni a iyunu ye kai palasingi ni a isi tana, too tiap?”

³⁷ Motong la Yesu koonoo le somai, inbe imooroon pattu leu le tina imata yege.

³⁸ Ngan nen le wam matolene yo tituka bareme mai ke sungunu lono i, in imassarak ke ete a ipa so le idu lopo le iyei paru. ³⁹ Inbe ye kene tani in tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in ikododo dama ke Yesu. Nen le ilongo tina yo Yesu koonoo le mai nga, inbe ikamata so tina yo Yesu iyei motong imata nga, le nga iyei ne, “Ona, moolmool sa, tool i Maro Natunul!”

⁴⁰ Ngan di garup pattu ngan tikodo ben manga mooloo kasin, inbe tikamata so yo pombe pang ye Yesu nga. Ngan le di garup tina, ngan atu in ene Madia ke malala Makdala, inbe san in Madia yo Yemis kase in iye Yoses tinadi i, inbe garup san in Salume. ⁴¹ Di ngan, ye kene yo Yesu iyepe Galili ye in nga, ngan titoo a tiloni. Inbe di garup yo titoo a tiye tilo pang Yerusalem nga, ngan alunu kaiye la tiyepe lapau nga.

Titara Yesu Bobono Lo Agoro Yo Ke Tarungu Di Matenge I, In Lono

(Matiu 27:57-61; Luka 23:50-56; Yowan 19:38-42)

⁴² Ye kene tani in lal ke parenge, yesoo bongbongini ki ngan ole tilo ye lal kidi Yuda ke sungunu. Le nga tiyepe a du rrai, ⁴³ motong la Yosep ke malala mai Arimatia i, in lono atu be ikaua Yesu bobono. Ngan Yosep tani in di tooltool alunu tiyitmaka ene, inbe ya in iyepe ye budanga ke di tooltool kuto maimai ke karatanga betanga kidi Yuda. Inbe ya taunu in inam be ikamata dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in pombe mallangana. Le nga itattadai tiap, bong ipa so le lo ikodo dama ke Pailot, a itoru be ikaua Yesu bobono. ⁴⁴ Ngan ye kene yo Pailot ilongo betanga ben Yesu imata koot nga, ngan le itakrai. Motong la ikiui tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo in man itoru nen, “Ai, kuwete, Yesu tani in imata koot, too tiap?”

⁴⁵ Ngan tool kuto mai tani in iyei ne, “Imata oo.” Motong la Pailot imalum pang Yosep be la ikaua Yesu bobono nga. ⁴⁶ Le nga Yosep la iyimi wam kookoonoo a ikap a ila, motong la iyunu Yesu bobono a iyiti du tana. Inbe ipiiu ye wam tani le dook mata, motong la ikauu la itaru ye agoro ke tarungu di matenge yo tikeli sakar madini i, in lono. Inbe itapulu pat somai atu la ikatkala agoro tani in koonoo ye. ⁴⁷ Ngan Madia tani ke malala Makdala i, in iye Madia san yo Yoses tinana, ngan tiye di tiyepe lapau le tikamata ni tani yo titara Yesu bobono ye i.

16

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge

(Matiu 28:1-8; Luka 24:1-12; Yowan 20:1-10)

¹ Tiyepe ye lal kidi Yuda ke sungunu tani in a imot, motong la Madia ke malala Makdala in iye Madia san yo Yemis tinana i, inbe Salume, ngan tiyimi kai surunu yo kini ki dook mata nga be la tisalini Yesu bobono ye. ² Motong la muntu bongmai koot ye ke yo Sande in nga, ngan ke ipiti matana tiao, inbe di tol timadit a be tila pang ye agoro tani yo titara

Yesu bobono ye i. ³ Tipa a tila ngan di tapdi tiwetewete nen, “Ai, ole sei tool be ipulu pat a ikoo ye agoro koonoo paidi i?”

⁴ Bong ngan ye kene yo be matadi gaga ye in nga, ngan tikamata pat somai tani in tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo. ⁵ Le nga tidewe a be tilo pang agoro tani in lono, ngan tikamata tamoto koskos atu in iwur ke baedi oonoo. Inbe isousou ye sousoungu kookoonoo mooloonoo. Ngan tikamata le nga titattadai.

⁶ Motong la tool tani in iwete pang di nen, “Kin katattadai be! Au i lok galanga be ang ngan kaman be man kasere Yesu ke Nasaret yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata i. Bong ya in iyeye ni tiap. Ya in imadit mulu ye ni ke matenge oo. Le kaman man kakamata ni yo titara bobono ye i. ⁷ Bong kakamata nene, lo ngan be kamulu a kala la kakaua bingi pang di galiunu, inbe Pita lapau. Ngan kawete pang di nen, ‘Yesu imuku a ila pang Galili oo. Le katoo a kala ngan la be la kakamata nango, ben tina yo muku ngan iwete pang nga.’”

⁸ Tina yo ngan le di garup tina ngan titattadai a titangarur le dook tiap yege, inbe tipas a tidu tana le tina tidada a tiyege agoro tani in a tila. Ngan le tiwete touo pang tool siap, bong tipa so a tila, yesoo titattadai.*

Yesu Pombe Pang Ye Madia Yo Ke Makdala I
(*Matiu 28:9-10; Yowan 20:11-18*)

⁹ Ye Sande muntu yege ngan Yesu imadit mulu ye ni ke matenge, inbe la pombe pang ye Madia ke Makdala in muku. Ngan ya in muku ngan Yesu inganga di so sadi limi be ru ye. ¹⁰ Motong la Madia tani in ila be la iwete pang di tooltool tina yo tiye Yesu tipa nga. Ngan di ngan lodi modoko a nga titangtang ye. ¹¹ Ila le la iwete pang di be Yesu imaur mulu le ikamata ye matana, bong ngan titara lodi medana ye betanga ki tiap.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu Ru
(*Luka 24:13-35*)

¹² Madia iwete pang di nen a imot, motong la Yesu di galiunu ru tiyege malala mai inbe tipa a tila, motong la Yesu pombe pang ye di. Bong ngan tikilala tarai tiap, yesoo matan palele mulu le dawa ben muku nga tiap. ¹³ Motong la yaru timulu la tiwete pang di diedi kapala, bong ngan di diedi tina ngan titara lodi medana ye betanga kidi yaru tiap lapau.

¹⁴ Le ye kene san, ngan di galiunu tina yo sangaul be atu nga, ngan tigaua a tikanen so, inbe Yesu ipa le lo pombe pang ye di. Ngan le ipasak pang di, yesoo di tooltool tikamata yo imadit mulu nga le la tiwete pang di, bong ngan kutodi imede mata le lodi be titara lodi medana ye betanga kidi tiap.

¹⁵ Motong la iwete pang di nen, “Nga ole kala kapa ye ni mai i le imot, inbe kawetewete bingi dook mata kiau pang di tooltool nga le imot. ¹⁶ Ngan nen le kumata sei tool be itara lono medana ye a karriuu nga, ngan Maro ole ikauu a ipamule ye so dook tiap yo be igarungu i. Bong kumata sei tool be itara lono medana ye tiap nga, ngan Maro ole ipaposi ye dada dook tiap ki yo iyeei i, a be nen ngan iyemenaii ye. ¹⁷ E di tooltool yo titara lodi medana ye bingi dook mata kiau nga, ngan ole akap gurana pang di be tiyei mos ye. Le ye gurana ke au ek, ngan ole tinganga di so sadi ye di tooltool, inbe ole tiwetewete ye di malala malala koodi. ¹⁸ Inbe kumata le be tikaua moto dook tiap ye baedi, too tiyin ran yo tigarung ye bar dook tiap nga, ngan o ke be igarung di tiap yege. Inbe kumata le be tipaloko baedi lo di tooltool yo matamatenge ikap di ngan podi, inbe tipatarau pang Maro be ilon di nga, ngan ole tinidi dook mata mulu.”

Yesu Ilo Pang Malala Ke Maro
(*Luka 24:50-53; Aposol 1:9-11*)

* 16:8 Di tooltool alunu yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga yo Yowan iwodo ngan imot ye arono limi be tol. Bong ngan di tooltool kapala tiseke betanga yo ke bingi dook mata ke Maka i. Ngan betanga tina ngan la nookoot ngan iken ye arono limi be pai le ilo ye arono sangaul ru nga.

¹⁹ Tool Mai Yesu iwete pang di nen a imot, motong la Maro ikauu a ipamule a ilo pang ye malala ki nga, ngan le lo iwur ye baene oonoo. ²⁰ Motong la di galiunu tina ngan tila la tiwetewete bingi dook mata ki ye ni mai i le imot nga. Ngan le Tool Mai Yesu iyepe ye di a ilon di ye urata kidi, inbe ipamede di le tiyei mos matana matana a be nen ngan di tooltool tikamata ngan lodi galanga ben betanga kidi tina ngan moolmool.

LUKA

Bingi Dook Mata Yo Luka Iwode I

Betanga Yo Imuku I

¹ Tool mai Tiopilus, nga be awete pong nen, muku ngan di tooltool alunu la titouo baedi be tiwodo betanga ke so tina le imot yo Maro iyei a pombe kataunu yam nga. ² Ngan nen le tiwodo betanga tina yo tilongo ye di tooltool yo kulkulunu yege, ngan di tapdi tikamata so tina ngan kanono moolmool ye matadi, inbe tikaua urata ye a tiraia bingi ki paidi nga. ³ Ngan tina au tauk i ator panin di tooltool tina a tipagalangau dook ye so tina ngan punu, ngan la akamata ngan dook mata ke be au lapau awodo betanga galangana pong ye so tina yo pombe nga. ⁴ Le awodo rau i pong a be nen ngan kukinkati ngan lom galanga nen, betanga yo tipatomonai ong ye nga, ngan moolmool le imot.

Bingi Dook Mata Ke Yowan Yo Be Irriu Di Tooltool I, In Ole Tinana Ipasuiu

⁵ Ye kene yo Erot iyei tool kuto mai a matan kala tana mai Yudia ye in nga, ngan tool atu ke paroranga* so pang Maro, in ene la Sakaria i. Ya in iyepe ye budanga atu ke di tooltool ke paroranga so pang Maro yo tiweta ye Abia i. Ngan iye rimana yo Ilisapet, ngan Aron di sasa ki. ⁶ Inbe yaru ngan tiyei dada dook mata tarantatu ye Maro matana. Inbe titoo noonongoo le ger ke Maro nga le imot, le tiyepe le taukadi busunu ye matana. ⁷ Bong yaru taukadi natudi, yesoo Ilisapet ipassui tiap le iye Sakaria tiyepe tiyepe a tiyei kongkong oo.

⁸ Ye kene atu in Sakaria iye di diene tooltool ke paroranga so yo tiyepe ye budanga ke Abia nga, ngan lal kidi be tilo tiyei urata kidi ye bareme mai ke sungunu. Ngan le Sakaria ilo bareme mai ke sungunu lono be lo iyei urata ki ke paroranga so pang Maro. ⁹ Motong la titoo momo kidi ke be tikatte madamada a be nen ngan tipuske sei tool ke paroranga so, be ole ilo idaun so kini ki dook mata ben kai meu kulini in pang Maro i. Ngan le Sakaria tani, in ya la madamada ipaposi be ilo bareme mai ke sungunu lono i. ¹⁰ Ngan ye kene yo Sakaria lo idaun so ke paroranga pang Maro ye in nga, ngan di tooltool alunu la tigaua ke bareme diki ki a tipattarau nga.

¹¹ Sakaria ilo, motong la bangabangana ke Tool Mai atu pombe pang ye le ikodo ke kookoowo yo be tidaun so kini ki dook mata ye i, in madini oonoo. ¹² Ngan yeisa be Sakaria ikamata bangabangana ke Maro tani, motong le itakrai inbe itattadai welewele. ¹³ Bong ngan bangabangana tani iwete panga nen, "Sakaria, kin kutattadai be! Maro ilongo pataraungu kiong oo. Le rimam Ilisapet ole ipasuiu kase tamoto pong. Lo ngan be kusu ene ye Yowan. ¹⁴ Ong i ole lom dook mata a lom ponana ye mai san, inbe di tooltool alunu ole lodi ponana ye kene yo be tinana ipasuiu ye i, ¹⁵ yesoo ya in ole Maro ikamata ben tool ene mai. Inbe ya in o ke be iyin ooro wain surunu le ran medana tiap. Inbe kene yo iyepe tinana kaponu lono ye in nga, ngan ole Maro Amunu Silene ipaponi. ¹⁶ Inbe ole ilon di tooltool alunu ke Isrel a nen ngan tiportak lodi a timulu pang ye Maro yo Tool Mai kidi i. ¹⁷ Inbe ya in ole Maro Amunu Silene ikaua gurana mai panga dawa ben ke Ilia, a imuku pang Tool Mai. Inbe ole ilon di tooltool maimai a tiportak lodi, a be nen ngan lodi mai san pang di natudi mulu. Inbe ya in ole ilon di tooltool ke sak noonongoo, a be nen ngan titoo ger dook mata kidi tooltool yo noonoodi nga. Inbe ole ilon di tooltool a tikarata lodi le dook mata, inbe tinama Tool Mai yo be pombe i."

¹⁸ Bangabangana ke Maro iwete nen a imot, motong la Sakaria tani iwete panga nen, "Ai, nga ole lok galanga belei, be betanga kiong i moolmool nga? Yesoo, au i ayei kongkong, inbe rimak ngan iyei kongkong lapau oo."

---

* 1:5 Betanga yo paroranga in punu nen, be di tooltool yo titoo momo kidi Yuda be tikap so a tidaun pang Maro a ikamata nga, ngan ole Maro lono dook mata pang di.

¹⁹ Motong la bangabangana tani ke Maro in iraua betanga ki nen, “Au i Gabrel! Inbe kanakana ngan akodo dama ke Maro. Ngan Maro ya taunu la iwangau be si akaua bingi dook mata i pong i. ²⁰ Bong nga ye lei, ong i kutara lom medana ye betanga kiau tiap, too? Ngan nen le nookoot nga ole mem modo le ke be kuwetewete tiap a kuyepe nen le ilo ye lal yo Maro ya taunu itaru be ole so tani in kanono pombe moolmool ye i.”

²¹ Ngan nen le ye kene tani in di tooltool budanga mai tina yo tigaua a tinama Sakaria ke diki nga, ngan tinam kaiye le nga lodi kau urata nen, “Tiap, nga ye lei a le isi tarai tana tiap nga.” ²² Motong la ye isa be ipas a isi tana, ngan men modo le ke be iwetewete pang di tiap, bong ipas le iyei tomomai pang di ye baene leu. Le nga lodi tar be o ikamata so sa bareme mai ke sungunu lono, ngan la le ke be iwetewete tiap a iyepe nen leu nga.

²³ Ngan lal ke Sakaria yo be iyei urata ke paroranga so ngan lo imot, motong la imulu pang malala ki. ²⁴ Le nga tiyepe le mooloo tiap, inbe rimana Ilisapet in kaponu le ipa mallangana tiap, bong ipas le iyepe rumu lono leu ye taudu limi. ²⁵ Motong la Ilisapet tani iyei ne, “So i, Tool Mai la lono pau a iyei pau i. Le nookoot nga ke be moomook mulu ye di tooltool matadi tiap.”

Bingi Dook Mata Ke Yesu Be Ole Tinana Ipasuiu

²⁶ Ye kene yo Ilisapet kaponu a iyepe le taudu limi be atu iman a ila ye in nga, ngan Maro iwanga bangabangana ki yo ene Gabrel in a idu pang ye malala mai yo ene Nasaret i. Ngan malala tani, in iken ye tana mai Galili. ²⁷ Bangabangana tani in be idu pang ye garup nene atu yo ene Madia i. Ngan garup nene tani in titarkala pang tamoto yo ene Yosep i. Ngan Yosep tani in Dawiti yo muku ngan iyei tool kuto mai i, in sasa ki. ²⁸ Le nga bangabangana tani in idu pombe pang ye Madia, motong la iwete lo ponana ki panga, inbe iwete nen, “Tool Mai iyepe yong, le iyeie urata dook mata san pong.”

²⁹ Bong Madia ilongo betanga ki tina, ngan lon sarere mai san. Inbe ikapye be lon kaua urata ye soo betanga tina yo iwete nga, ngan lono ki be lei? ³⁰ Motong la bangabangana iwete panga nen, “Madia, kin kutattadai be. Maro lono pong mai san a iyeie urata dook mata pong. ³¹ Le kulongo, ong i ole kapom ye kase tamoto atu. Le ye kene yo be kupasuiu ye in nga, ngan ole kusu ene ye Yesu. ³² Ya in ole ene mai, inbe ole tiweta be ya in Maro yo iyepe ete, in natunu. Inbe Tool Mai Maro ole itaru a iyei tool kuto mai a ikolo sasa ki yo Dawiti i. ³³ Inbe ya in ole iyei tool kuto mai a matan kala Yakop di sasa ki le ikenen leu a ila. Moolmool, ya in ole iyei tool kuto mai le ikenen leu le taukan motingi.”

³⁴ Motong la Madia itoro bangabangana ke Maro tani in nen, “Ona, au i garup nene, inbe aye tamoto sa ampa pitiap. E so i nga ole pombe pang yau be lei?”

³⁵ Ngan bangabangana iraua betanga ki nen, “Maro Amunu Silene ole isi yong, inbe Maro yo iyepe ete i, in gurana ki ole si idukong. Le kase tani yo Maro ipootoo panga ya taunu a kapom ye i, in ole di tooltool tiweta be ya in Maro Natunu. ³⁶ Inbe kumata, tinam oom Ilisapet yo iyei kolman, inbe tiwete be tau pasuiungu ki i, in nookoot nga kaponu a iyepe ye taudu limi be atu oo. ³⁷ Ngan nen, yesoo so sa yo be Maro isak ye a be iyei tiap, ngan tiap.”

³⁸ Motong la Madia tani in iyei ne, “Au i ben kapraingi ke Tool Mai. Le so yo kuwete pau ye, in be iyei a pombe pang yau, ngan dook mata.” Motong la bangabangana ke Maro iyege sila iyepe, inbe imulu a ilo.

Madia Ilo Ikamata Ilisapet

³⁹ Ye kene tani in Madia ikarata so ki tina ngan le imadit a ipa tarai a ilo pang ye malala mai atu yo iken ye kawal ke tana mai Yudia i. ⁴⁰ Ngan ipa le lo pombe, motong la ilo rumu lono ke Sakaria lo ikamata Ilisapet, ngan le iwete lo ponana ki panga. ⁴¹ Ye kene yo Ilisapet ilongo lo ponana ke Madia yo iweta panga i nga, ngan le natunu yo iken kaponu lono i, in ipulles, inbe Maro Amunu Silene isi ipapono Ilisapet tani. ⁴² Ngan nen le koonoo le mai nen, “Maro iyei urata dook mata pong le kullos di diem garup kapala nga le imot. Inbe iyei urata dook mata pang kase yo be kupasuiu i, in lapau.” ⁴³ Motong la Ilisapet tani in iwete mulu nen, “Ngan dook mata, bong au i tool dook mata be lei a le Tool Mai

kiau tinana i be ise pang yau nga? ⁴⁴ Kulongo, kene yo kuwete lo ponana kiong pau a alongo ye i nga, ngan le kase mitiap tani yo iken kapok lono i, in lon ponana lapau le ipulles. ⁴⁵ Ong i, Maro iyei urata dook mata pong, yesoo betanga yo Tool Mai iwete pong nga, ngan kutara lom medana ye be ole kanono pombe pang yong moolmool.”

Madia Iwou

- ⁴⁶ Motong la Madia iyei ne,
 “Au i agaua lok le imot be ayitmaka Tool Mai ene.
⁴⁷ Inbe lok mai i le imot lon ponana mai san pang Maro yo ipamulau ye so dook tiap tani yo be igarungau i.
⁴⁸ Au i garup sokorai ben kapraingi ki leu,
 bong ya in lon tutau mai san.
 Le pang dama ni nga, ngan ole di tooltool le imot tikamatau,
 ngan ole tiwete be Maro la iyei urata dook mata pau i.
⁴⁹ Ngan ya in gurana ki mai san, le iyeie so maiyoko dook mata pau be ilonau ye.
 Inbe Maro ya taleu in iyepe le taukan busunu, le ayitmaka ene.
⁵⁰ Ya in tool ke be ilele lono ye di tooltool le imot yo titattadaii a tiraua panga nga,
 ngan la ilon di tooltool yo nookoot tiyepe nga,
 inbe ole ilon di tooltool kapala yo be pang dama ni ngan pombe nga.
⁵¹ Ngan ya taunu in iyei urata maimai nga ye baene.
 Le di tooltool yo lodi tar di be di tapdi nga edi maimai nga, ngan igiri di a tikoo.
⁵² Inbe irautoo di tooltool maimai yo tiyei kuto maimai nga,
 inbe iyitmak di tooltool yo taukadi edi nga.
⁵³ Inbe ikap so dook mata alunu pang di tooltool yo tikana pitolo nga,
 bong di tooltool yo ballingadi nga, ngan inganga di le tipa baedi koonoo a tila.
⁵⁴⁻⁵⁵ Inbe ya in ilon di kapraingi ki yo idi tooltool ke Isrel nga, ngan dook mata,
 yesoo lon tutu betanga yo muku ngan ipamede pang sasa kiidi i,
 be ole lon mulumulu ye Apram iye di sasa ki a ilon di nen le ikenen leu le taukan motingi.”
⁵⁶ Madia tani in iye Ilisapet tiyepe ye so ben taudu tol, motong la imulu a idu pang malala ki nga.

Ilisapet Ipasuiu Yowan

- ⁵⁷ Lal ke Ilisapet be ipasui in pombe, ngan le ipasuiu natunu tamoto. ⁵⁸ Le nga di rara ke Ilisapet tipa ye di tooltool yo iye di tigaua malala nga, ngan tilongo tina yo Tool Mai lono panga a iloni dook mata le ipasuiu natunu nga, le nga tiye Ilisapet tani in lodi ponana.
⁵⁹ Tiyepe a ke limi be ru iman a ila, le ye ke limi be tol ki, motong la titoo momo kidi a timan be man tikoro kase tani in tinini, inbe lodi be tisu ene ye tamana tani yo Sakaria i.
⁶⁰ Bong ngan tinana Ilisapet iwete pang di nen, “Tiap! Tasu ene ye Yowan.”
⁶¹ Motong la di tooltool tina tiwete panga nen, “Ai, kataunu ye di rara kiang nga sa ene nen tiap.”
⁶² Motong la tiyei tomonai ye baedi a be titoro tamana, ya in lono be ole isua ye sei.
⁶³ Ngan tamana tani iyei tomonai pang di ye baene be tikaua so ke wodowodenge atu panga a be iwodo ene. Ngan le iwodo betanga nen, “Kase i ene la Yowan i.” Ngan nen le di tooltool le imot yo tigaua nga, ngan tikamata le titakrai. ⁶⁴ Motong la pattu leu inbe Sakaria tani koonoo imarra, inbe mene mooloo mulu a iwetewete, inbe iyitmaka Maro ene. ⁶⁵ Ngan nen le di tooltool tina yo tiye di tigaua malala nga, ngan tikamata mos tina yo pombe i, le titakrai ye mai san. Motong la so tina yo pombe nga, ngan di tooltool tipa be tiwete le bingi ki ila ye malala nga le imot yo iken ye kawal ke tana mai Yudia nga. ⁶⁶ Le nga di tooltool le imot yo tilongo bingi tani nga, ngan lodi kaua urata ye, inbe tipartortor ye. Tiyei ne, “Ai, kase ni pang dama ni ngan ole iyei tool belei na?” Ngan tipartortor nen, yesoo tikamata ben gurana ke Tool Mai iken ye.

Sakaria Iwou

- ⁶⁷ Motong la Maro Amunu Silene idiwidiwi Yowan tamana yo Sakaria i, le nga ikaua Maro koonoo inbe iwete nen,
- ⁶⁸ “Idi le imot be tayitmaka Tool Mai yo Maro kiidi Isrel, in ene!
Yesoo, ya in isi be si ilonidi tooltool ki a nen ngan ipamulidi ye so dook tiap tani yo be igarungidi i.
- ⁶⁹ Ngan tool yo Maro ikaua gurana mai panga be si ipamulidi ye so dook tiap tani yo be igarungidi i,
in ipa ye rara ke kapraingi ki tani yo Dawiti i.
- ⁷⁰ Ngan mukot yege ni nga, ngan di Maro koonoo yo ipootoo di panga ya taunu nga, ngan tiwete nen,
⁷¹ ole ilonidi a ipamulidi ye di koi kiidi baedi, inbe ye di tooltool yo lodi dook tiap paidi nga.
- ⁷² Inbe lon tutu betanga medana ki yo muku ngan ipamede pang di sasa kiidi i,
le ole lon mulumulu yidi a ilonidi.
- ⁷³ Moolmool, ya taunu iwete moolmool le ete be ipamede betanga medana tani in pang sasa kiidi yo Apram i.
- ⁷⁴ Ngan nanga, ole ikau idi ye di koi kiidi baedi a ipamulidi,
inbe ole ipamedidi a be nen ngan tapas le taye urata ki leu,
le ke be tatattadai mulu tiap.
- ⁷⁵ Inbe nookoot tayepe nga, ngan ole tatoo dada dook mata yo Maro lono be tatoo nga,
inbe tatoo dada dook mata noonoonoo yo ki nga.
- ⁷⁶ Ngan ong natuk i, pang dama ni, ngan ole di tooltool tikiu ong ye Maro koonoo atu ke Maro yo iyepe ete i.
Inbe ole kumuku a kukarata dada pang Tool Mai.
- ⁷⁷ Inbe ole kupagalanga di tooltool lodi a be nen ngan lodi galanga ye dada yo Maro be igiri noonoo kidi ye,
inbe ye dada yo be ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di i.
- ⁷⁸ Le Maro ole iyei nen, yesoo ya in lono paidi mai san a ilele lono yidi.
Ngan la tool atu yo iwanga ke malala ki a isi pang yidi i,
in ole dawa ben ke se ipiti matana nga.
- ⁷⁹ A nen ngan nunngana ilangarai di tooltool yo tiyepe ni todo lono a gurana ke matenge iparama di nga,
inbe ipassongidi le tapa ye dada yo be tayepe ye lo silene ke Maro i.”
- ⁸⁰ Tiyeye le lo Yowan tani in maiyoko, inbe Maro Amunu Silene ipamede lono le gurana ki mai san. Motong la ila ye ni sorrakene atu yo taukan tooltool i, a la iyepe nango le ilo ye lal ki yo be ya taunu ipaposi ye urata ki pang di Isrel i.

2

Madia Ipasuiu Yesu
(*Matiu 1:18-25*)

¹ Ye kene tani in, ngan Sisa Agustus itara betanga medana atu pang di tooltool nga le imot yo tiyepe ye tana mai Rom nga, be di le imot ole tiwodo edi ilo ye rau ke kaungu di tooltool edi. ² Ngan dada ke kaungu di tooltool edi i, in pombe kulkulunu ye kene yo Kurinius iyei tool kuto mai be matan kala tana mai Siria ye i. ³ Le nga di tooltool le imot yo tiyepe ye malala kidi diedi nga, ngan timulumulu pang ye malala kidi tapdi, a be la titar edi.

⁴ Ngan Yosep tani in ipa ye rara ke Dawiti. Le nga imadit ye malala Nasaret ke tana mai Galili a ilo pang Yudia ye malala mai ke Dawiti, yo ene Betlem i. ⁵ Ngan Yosep tani in ikaua Madia, yo titarkala panga be iyooloo, in a yaru tilo be lo titar edi ilo ye rau lapau. Bong ye kene tani, in Madia kaponu maiyoko ke pasuiungu oo. ⁶ Le nga yaru tiyepe Betlem go, inbe lal yo be Madia ipasuiu natunu ye i, in pombe, ⁷ ngan le ipasuiu natunu tamoto

mumuanga. Motong la iduku ye wam, inbe ipatakeno du ye koror yo titar kaningi kidi asara ilo ye i, in lono, yesoo rumu yo ke di lowo nga, ngan ipon le imot.

Di Bangabangana Ke Maro Tikaua Bingi Pang Di Tooltool Yo Matadi Kala Di Asara Kidi Yo Edi Sipsip Nga

⁸ Ye ni tani in di tooltool pattu tiyepe ke diki ke malala mai tani, a nen ngan be bong ngan matadi kala di asara kidi yo edi sipsip nga. ⁹ Motong la bangabangana ke Tool Mai atu in idu pombe pang ye di, inbe Tool Mai nunngana ilangarai di le titattadai mai san. ¹⁰ Bong ngan bangabangana tani in iwete pang di nen, “Oi, kin katattadai be! Kapalongo, au i akaua bingi dook mata pang la asi nga. Bingi dook mata tani in ole iyei di tooltool nga le imot le lodi ponana welewele. ¹¹ Nookoot bong katai i, garup atu ipasuiu natunu malala mai ke Dawiti. Ngan kase tani in Tool Mai Kirisi yo muku ngan Maro itara betanga medana ye be ole ikau ang le imot a ipamulang ye so dook tiap tani yo be igarungang i. ¹² Inbe tarkilanga ki yo be lomim galanga ye, in nen. Ole kakamata kase atu yo tiduku ye wam, inbe tipatakeno du iken koror lono yo titar kaningi kidi asara ilo ye i.”

¹³ Bangabangana ke Maro tani in iwete nen a imot, ngan le pattu leu inbe di bangabangana ke Maro liliti mai tipa ke malala ke Maro a tisi ye bangabangana tani a tikodo, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne,

¹⁴ “Tayitmaka Tool Mai Maro yo iyepe ete i, in ene. Inbe di tooltool ke tana yo Maro lono pang di mai san nga, ngan ole ikaua lo silene ki pang di a tiyepe ye.”

¹⁵ Motong la di bangabangana ke Maro tina ngan tiyege di sila tiyepe, inbe timulu a tilo pang ye malala ke Maro. Le taun di tooltool yo matadi kala di asara nga, ngan timadit le tiyei ne, “Oo, nga ole talo pang Betlem a lo takamata so tani yo pombe ni a Tool Mai iweta paidi i.”

¹⁶ Le nga tipa tarai a tilo, ngan le lo tikamata Madia iye Yosep inbe kase mitiap tani yo tipatakeno du ikenen koror lono i. ¹⁷ Tikamata kase tani a imot, motong la tiwete tomonai betanga tina yo bangabangana ke Maro in iwete pang di ye kase mitiap tani nga. ¹⁸ Ngan nen le di tooltool le imot yo tilongo betanga kidi tooltool yo matadi kala di asara nga, ngan titakrai ye. ¹⁹ Bong Madia in itar betanga tina ngan le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye. ²⁰ Motong di tooltool yo matadi kala di asara ngan timulu pang ye urata kidi mulu, inbe tiyitmaka Maro ene le ilo ete. Yesoo, lodi ponana ye so le imot yo tilongo inbe tikamata nga, ngan le kanono moolmool ben tina yo bangabangana ke Maro iwete pang di ye nga.

Tisu Yesu Ene

²¹ Ngan ke limi be ru iman a ila, le ye ke limi be tol ki, motong la titoo momo kidi Yuda a be tikoro kase mitiap tani in tinini, inbe tisu ene ye Yesu nga. Ngan ene tani in bangabangana ke Maro iweta muku pang Madia, motong la kaponu ye nga.

²² Motong la tiyepe le ilo ye lal ke be Yosep iye Madia titoo betanga yo iken ye ger ke Maro yo ikap pang Mose nga, a be tikaara di le tinidi igalanga ye Maro matana. Le nga yaru tikaua natudi tani a tilo pang Yerusalem, be lo titara kase tani lo Tool Mai baene, ²³ ben tina Ger ke Tool Mai iwete nga. Ngan iwete nen, “Di kakase tamoto mumuanga le imot yo tinadi tipasui di nga, ngan be tikap di pang Tool Mai.”[☆] ²⁴ Le nga yaru tilo lo titoo Ger ke Tool Mai yo iweta a tiwode lo ye rau be tiparoro “bal utu ru, too bal kase ru”[☆] panga i.

Simion Ikamata Yesu

²⁵ Ye kene tani in tool atu yo iyepe Yerusalem, in ene la Simion i. Ngan ya in tool noonoonoo, inbe igaua lono le atu pang Maro. Inbe Maro Amunu Silene ipamede be iyepe a inam le lo ikamata tool yo Maro ipootoo be ole iyei di tooltool ke Isrel le lodi iken dook mata i. ²⁶ Inbe muku ngan Maro Amunu Silene iwete panga nen, be ole iyepe nen le ikamata Tool Mai Kirisi yo Maro ipamede betanga medana ye i, ngan la be imata nga. ²⁷ Nen le Simion tani in Maro Amunu idiwidiwoo be imadit a ilo pang koonoo lono ke

☆ 2:23 Pamulenge 13:2, 12 ☆ 2:24 Urata ke Paroranga So 12:8

bareme mai ke sungunu. Motong la Yosep iye Madia tikaua natudi Yesu a tilo bareme mai ke sungunu lono, in lapau, a be tiyei urata le titoo betanga tina yo Ger ke Maro iwete be tiyei nga. ²⁸ Ngan nen le Simion tani in ikaua kase tani le isipoo ye baene, inbe itada pang ete be iwete lo ponana ki pang Maro ye. Iyei ne,

²⁹ “Oo Tool Mai, au i akamata so kanono moolmool ye matak, ben tina yo kutara betanga medana ye pau nga,
le be nen ngan kumalum pau, au kapraingi kiong, a amata nookoot nga, ngan lok ponana.

³⁰ Yesoo, nookoot nga akamata tool yo be ipamulam ye so dook tiap tani yo be igarungam i, in ye matak oo.

³¹ Ngan tool tani yo kupootoo be iyei urata tani i,
in pombe mallangana ye di tooltool nga le imot matadi.

³² Ya in ben sul loloana,
le ole nunngana ilangarai di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a be tikamata ni ye,
inbe ole di tooltool tipayit di tooltool kiong ke Isrel edi ye.”

³³ Ngan nen le Yesu tamana le tinana tilongo betanga ke Simion tina yo iwete nga, le yaru lodi belebele leu ye. ³⁴ Motong la Simion ipamede di ye betanga dook mata, inbe iwete pang Yesu tinana Madia nen, “Kase i, Maro ya taunu la itaru i, a be nen iyei di tooltool ke Isrel, le alunu la be tiwala muridi pang Maro a irautoo di, inbe alunu la be titara lodi medana pang Maro a iyitmak di nga. Maro itaru be iyei tarkilanga panga, bong di tooltool alunu ole tiyei ben koi ki. ³⁵ Ngan la ole so tina iken sollono ye di tooltool lodi nga, ngan ole ise le iken mallangana. Inbe ong taum in ole lom massingi ye dawa ben pul matana la be isopala lom i.”

Ana Ikamata Yesu

³⁶⁻³⁷ Garup atu yo itoko urata ben Maro koonoo i, in ene la Ana i. Ya in Panuel natunu garup, inbe ya in ipa ye rara ke Aser. Muku ngan ikere le iye nintooroo tiyepe ye rai limi be ru. Motong nintooroo imata a iyei tap a iyepe sokorai le se rai ki 84 a iyei kongka ki taunu. Ngan Ana tani in iyege bareme mai ke sungunu pitiap yege, bong ye ke le bong, ngan iyepe bareme mai ke sungunu lono be ipatarau a isung pang Maro. Inbe ye lal kapala ngan ole isapa ye kaningi so, inbe ipas le ipatarau leu. ³⁸ Ngan ye kene yo Yosep iye Madia tikaua Yesu a tilo bareme mai ke sungunu lono nga, ngan ya lapau iyepe. Le iman ikodo potai ye di, inbe iwete lo ponana ki pang Maro. Inbe igasa kase tani in pang di tooltool le imot yo titar matadi a tinama Maro be ipamulu di tooltool ke Yerusalem nga.

Yosep Iye Madia Timulu Pang Nasaret

³⁹ Yosep iye Madia tiyei so le imot yo Ger ke Tool Mai iwete be tiyei, ngan a imot, motong la timulu a tidu pang tana mai Galili, pang ye malala mai kidi tapdi yo Nasaret i. ⁴⁰ Motong la kase tani in kene idik mulu le gurana ki mai. Inbe Maro ipaponi ye lo galanga le lon galanga dook mata san, inbe Maro lono panga le iyeii dook mata lapau.

Yesu Kase Go, Inbe Ilo Bareme Mai Ke Sungunu

⁴¹ Ye rai kanakana nga, ngan Yesu di tamana le tinana tilo pang Yerusalem ye gaongo mai kidi Yuda yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro i.* ⁴² Le nga tiyepe a Yesu rai ki sangaul be balana ru, motong la di tamana le tinana titoo momo ke lal mai kidi Yuda tani le tikaua Yesu lapau a tiye tilo pang Yerusalem. ⁴³ Ngan tilo tiyepe ye lal ke Paskimoolooningi tani in a imot, motong la Yesu di tamana le tinana be timulu pang malala kidi. Ngan kase mai tiap tani yo Yesu i, in sila iyepe nango la Yerusalem ngo, bong tamana le tinana lodi galanga ye yo sila iyepe, ngan tiap. ⁴⁴ Yaru tiyeisa o iye di diedi kapala ngan tipa. Le nga yaru tipa ye ke atu a tidu. Motong la yaru tisere, a titortor

* ^{2:41} Ngan ye gaongo mai tani yo tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro i, in be nen ngan lodi tut ye kene yo di sasa kidi tiyepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel le iramatamata di natudi tiap nga.

di rara kidi le di tooltool kidi kapala ye nga. ⁴⁵ Bong yaru mala be tipuske tiap, motong la timulu pang Yerusalem be lo matadi saraii. ⁴⁶ Ngan yaru tikaua urata mai san ye serenge le lo ke tol ki, motong la tipuske Yesu tani yo iyeye bareme mai ke sungunu lono nga. Ya in iye di pannoongo tiwur a ilongo betanga kidi, inbe itor panin di ye betanga kapala. ⁴⁷ Ngan di tooltool yo tilongo Yesu tani in irau betanga kidi kuto maimai tina ngan dook mata nga, le nga titakrai ye lo galanga ki. ⁴⁸ Inbe di tamana le tinana tina ngan tikamata le titakrai welewele ye lapau. Motong la tinana iwete panga nen, “Alei natuk, nga yelei be kuyei dada nen pam nga? Au i aye tamam nga lomam modoko yong, le amkaua urata mai san ye serengong.”

⁴⁹ Motong la Yesu itor di nen, “Nga yelei be angru kaserau nga? Angru nga lomim galanga yau nen o ke be ayepe ye ni san mulu tiap, bong be ayepe ye rumu ke Tamak leu.” ⁵⁰ Bong yaru lodi galanga ye betanga yo iweta i, in lono ki tiap.

⁵¹ Motong la Yesu iye di timulu a tidu pang Nasaret du tiyeye, inbe ipas le itoo betanga ke di tamana le tinana leu. Bong tinana in itar so tina ngan le imot lo lono, inbe lon kaua urata ye. ⁵² Ngan Yesu kene idik mulu le iyei tool maiyoko, inbe lo galanga ki ise le mai. Inbe Maro lono dook mata panga, inbe di tooltool le imot lodi dook mata panga lapau.

3

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Ikarata Dada Pang Tool Mai

(Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Yowan 1:19-28)

¹ Ye kene yo Sisa Taibirias iyeye ben tool kuto mai a matan kala tana maimai ke Rom le imot ye in nga, ngan itar di tooltool kapala be tiloni a matadi kala tana kapala. Le ye rai sangaul be limi tina yo itoko urata ki tani nga, ngan Pontius Pailot iyei tool kuto mai pang tana mai Yudia, inbe Erot in iyei tool kuto mai pang tana mai Galili, inbe toonoo Pilip in iyei tool kuto mai pang tana mai Ituria inbe Taronitis, inbe Lisaniyas in iyei tool kuto mai pang tana mai Abilene. ² Inbe ye kene tani in Anas iye Kepas titoko urata ben tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro. Ngan ye kene tani in Yowan yo Sakaria natunu i, in iyeye ye ni sorrakene, inbe Maro ikap betanga ki panga. ³ Motong la Yowan ipa a ila ye malala le imot yo iken potai pang ye ran Yodan nga, inbe iwetewete betanga ke Maro pang di. Iyei ne, “Kaportak lomim a kaman arriu ang, ngan la be Maro igiri noonoo kiang nga.” ⁴ Ngan iyei nen le dawa ben betanga ke Maro yo mukot ngan Maro koonoo yo Esai in iwode i. In iwete nen,

“Ole kalongo tool atu kalngana ye ni sorrakene, in iwete le koonoo maimai nen,
‘Kakarata dada pang Tool Mai, inbe kayei le tarantatu panga be ipa ye.

⁵ Kapoopoo ni yo moolooi nga le imot,
inbe kakel kawal le ni yo ipolkatkat nga le si puspungana.

Inbe dada kapala yo ikalel nga, ngan kapadun mulu le tarantatu.

Inbe dada kapala yo bussukana nga, ngan kasamomo le puspungana.

⁶ Ngan la be di tooltool le imot tikamata urata ke tool tani yo Maro iwanga be si ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di in nga.”[☆]

⁷ Motong la di tooltool alunu kaiye tila pang ye Yowan be la irriu di. Bong iwete pang di tooltool yo tiportak lodi moolmool tiap nga, ngan nen, “Ai, ang ngan ben moto dook tiap di natunu! Sei iwete be kayei nen ngan ole kasuru kate malmal ke Maro yo be pang dama ni ngan pombe i?” ⁸ Kumata le be kaportak lomim moolmool nga, ngan ole tikamatang ye dada kiang yo kayei nga ben ang nga kaportak lomim moolmool. Inbe kin kawete be ang ngan tamamim la Apram i, a be nen ngan Maro igarungang tiap, ngan be. Awete pang nen, Maro ke be iportak di pat nga le tiyei ben Apram di natunu. ⁹ Ngan matau nain la iken kai punu in. Ngan la kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook mata tiap nga, ngan ole Maro itarakat di a ikatte di lo ei lono.”

¹⁰ Ngan di tooltool budanga mai tina tilongo betanga ke Yowan, le nga titoru nen, “Ona, nga ole amyeyi belei?”

[☆] 3:6 Esai 40:3-5

¹¹ Motong la Yowan iraua betanga kidi nen, “Tool be sousoungu ki ru nga, ngan ikaua atu pang tool san yo taukan sousoungu i. Inbe tool be so ki ke kaningi nga, ngan itoo dada gaongo leu nen lapau ye tool yo taukan so ke kaningi i.”

¹² Ye kene tani in di tooltool ke sodanangi pat* ngan timan pang ye Yowan be man irriu di lapau. Le nga titoru nen, “Pannoongoo, am nga ole amyei belei?”

¹³ Motong la iwete pang di nen, “Le be kakap pat ye di tooltool nga, ngan kakap le lo iye kinkatingi yo tool kuto mai kiang itaru i, in leu. Kin kallung di a kalloso kinkatingi tani, in be.”

¹⁴ Motong la di tooltool ke patokongo pattu titoro Yowan kanana. Tiyei ne, “Ngan am nga, ole amyei belei?”

Ngan Yowan iwete pang di nen, “Kin kapatangarur di tooltool lodi a be titattadai ngan tikap pat pang be, inbe kin kakap sokorai di tooltool lo tikodo ye ni ke karatanga betanga be. Bong pat yo be kakap ye urata kootoonoo kiang, ngan leu la be lomim ponana ye nga.”

¹⁵ Ngan di tooltool tina ngan titar matadi a tinama Kirisi yo be isi i, ngan tikamata Yowan le lodi tar be ya in o Kirisi tani naii. ¹⁶ Bong Yowan iwete pang di nen, “Au i arriu ang ye ran leu, bong tool yo be ipa mur yau a isi i, in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene ipa ye ei. Ngan tool tani in gurana ki mai san, le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke be aloni ben poranga ki a aruwu ooro ke loningi ke kene tiap. ¹⁷ Ngan ya in ipa ye urata ke pitiningi la isi nga. Ole itoko yoo ye baene, inbe itaurai dingding patunu ke kaningi, le igaun kanono ilo ye para ki, inbe kulini ngan idaun di ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.” ¹⁸ Yowan ikatte betanga alunu pang di ye bingi dook mata tani yo ikauu pang di i, a nen ngan be tilongo ngan tiportak lodi.

¹⁹ Ngan Yowan tani in ipasak pang tool kuto mai yo Erot i, in ye yo isada Erodias yo toonoo rimana in a iyooloo nga, inbe ye urata dook tiap kapala yo iyei nga lapau.

²⁰ Motong la Erot tani in iyeie dada dook tiap san mulu ye yo iwete a titara Yowan lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga.

Yowan Irriui Yesu
(*Matiu 3:13-17; Maka 1:9-11*)

²¹ Ye kene yo Yowan irriu di tooltool ye in nga, ngan Yesu lapau iman pang ye be man irriuu. Le nga irriuu a imot, motong la Yesu ipatarau tina ngan le malala ke Maro koon panganga. ²² Inbe Maro Amunu Silene iro ke malala ki a isi pang ye ben bal utu. Inbe Yesu iye di tooltool tina tilongo tool atu kalngana yo iwete pang Yesu ye malala ke Maro a isi nga. Iwete nen, “Ong in au Natuk. Au i lok pong mai san, inbe lok ponana yong.”

Di Rara Ke Yesu Edi
(*Matiu 1:1-17*)

²³ Kene yo Yesu ipamaditi urata ki ye in nga, ngan rai ki so ben sangaul tol. Ngan le di tooltool lodi taru be ya in Yosep natunu,

inbe Yosep in Eli natunu,

²⁴ inbe Eli in Matat natunu,

inbe Matat in Liwi natunu,

inbe Liwi in Melki natunu,

inbe Melki in Yanai natunu,

inbe Yanai in Yosep natunu,

²⁵ inbe Yosep in Matatias natunu,

inbe Matatias in Amos natunu,

inbe Amos in Naum natunu,

inbe Naum in Esli natunu,

inbe Esli in Nagai natunu,

* 3:12 Di tooltool ke sodanangi pat ngan urata kidi nen be tikap pat ye di tooltool lo ngan be tikap pang di tooltool maimai ke Rom, a nen ngan tiyei urata kidi ye. Ngan nen le di Yuda lodi dook mata pang di tiap, yesoo di tooltool ke sodanangi pat tina ngan tillung di a tiwete pang di be tikap pat le tilloso kinkatingi ke pat yo di maimai kidi titaru i.

²⁶ inbe Nagai in Mat natunu,
inbe Mat in Matatias natunu,
inbe Matatias in Semen natunu,
inbe Semen in Yosek natunu,
inbe Yosek in Yoda natunu,
²⁷ inbe Yoda in Yoanan natunu,
inbe Yoanan in Resa natunu,
inbe Resa in Serubabel natunu,
inbe Serubabel in Sealtiel natunu,
inbe Sealtiel in Neri natunu,
²⁸ inbe Neri in Melki natunu,
inbe Melki in Adi natunu,
inbe Adi in Kosam natunu,
inbe Kosam in Elmadam natunu,
inbe Elmadam in Er natunu,
²⁹ inbe Er in Yesua natunu,
inbe Yesua in Eliesa natunu,
inbe Eliesa in Yorim natunu,
inbe Yorim in Matat natunu,
inbe Matat in Liwi natunu,
³⁰ inbe Liwi in Simion natunu,
inbe Simion in Yuda natunu,
inbe Yuda in Yosep natunu,
inbe Yosep in Yonam natunu,
inbe Yonam in Eliakim natunu,
³¹ inbe Eliakim in Mela natunu,
inbe Mela in Mena natunu,
inbe Mena in Matata natunu,
inbe Matata in Natan natunu,
inbe Natan in Dawiti natunu,
³² inbe Dawiti in Yesi natunu,
inbe Yesi in Obet natunu,
inbe Obet in Boas natunu,
inbe Boas in Salmon natunu,
inbe Salmon in Nason natunu,
³³ inbe Nason in Aminadap natunu,
inbe Aminadap in Atmin natunu,
inbe Atmin in Ani natunu,
inbe Ani in Eron natunu,
inbe Eron in Peres natunu,
inbe Peres in Yuda natunu,
³⁴ inbe Yuda in Yakop natunu,
inbe Yakop in Esaka natunu,
inbe Esaka in Apram natunu,
inbe Apram in Tera natunu,
inbe Tera in Naor natunu,
³⁵ inbe Naor in Seruk natunu,
inbe Seruk in Reu natunu,
inbe Reu in Pilek natunu,
inbe Pilek in Eber natunu,
inbe Eber in Sela natunu,
³⁶ inbe Sela in Kainan natunu,
inbe Kainan in Apaksat natunu,
inbe Apaksat in Sem natunu,
inbe Sem in Noa natunu,
inbe Noa in Lamek natunu,
³⁷ inbe Lamek in Metusela natunu,
inbe Metusela in Inok natunu,
inbe Inok in Yaret natunu,
inbe Yaret in Malalel natunu,

inbe Malalel in Kenan natunu,
³⁸ inbe Kenan in Inos natunu,
 inbe Inos in Set natunu,
 inbe Set in Atam natunu,
 inbe Atam in Maro natunu.

4

Satan Itouo Yesu
 (Matiu 4:1-11; Maka 1:12-13)

¹ Maro Amunu Silene ipapono Yesu, motong la iyege ran Yodan, inbe imulu a ila. Ngan Maro Amunu Silene ipasongosonga be ipa pang ye ni sorrakene atu. ² Ngan Yesu ya taleu ila iyepe ye ni sorrakene tani ye ke sangaul pai, inbe tool kuto mai kidi so sadi iman a man itoua.* Ngan ye ke tina yo Yesu iyepe ye nga, ngan ikan touo so pitiap le nga pitolo welewele.

³ Motong la tool kuto mai kidi so sadi iwete panga nen, “Ai, be ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kuwete a pat i iportak le iyei porong a koni.”

⁴ Bong Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Porong leu la be itoko di tooltool ye yepongo kidi, in tiap.’[☆]”

⁵ Motong la tool kuto mai kidi so sadi tani in ikaua Yesu a yaru tilo kawal kutono lo ipatnai so matana matana ke tana i le imot nga, ngan panga. ⁶ Motong la iwete pang Yesu nen, “Au i ole akaua gurana mai pong be kuyei tool ene mai a matam kala so matana matana tina ke tana i le imot. So tina nga le imot, nga so kiau. Le sei tool lok be akap panga nga, ngan ole akap panga. ⁷ Ngan kumata be kusung pau nga, ngan ole akap so tina nga le imot pong.”

⁸ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Kusung pang Maro yo Tool Mai kiong i, inbe kuraua panga ya taleu.’[☆]”

⁹ Motong la tool kuto mai kidi so sadi tani in ikaua Yesu a yaru tilo pang Yerusalem, a lo ipatokode le ikodo bareme mai ke sungunu pono meneng ete ni, inbe iwete panga nen, “Be ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kupas ni le kudu tana ni, ¹⁰ yesoo Rau ke Maro iwete nen, ‘Ole iwanga di bangabangana ki si matadi kalong dook mata. ¹¹ Ole tispiong ye baedi, a be nen ngan pat isolu kem katene be.’[☆]”

¹² Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Kin kuyei dada dook tiap yo be kutouo Maro yo Tool Mai kiong, in be.’[☆]”

¹³ Tool kuto mai kidi so sadi itouo Yesu ye dada matana matana, ngan tiap. Motong la ikoo ye Yesu, inbe inam ye kene san mulu.

Yesu Ipamaditi Urata Ki Tana Mai Galili
 (Matiu 4:12-17; Maka 1:14-15)

¹⁴ Motong Maro Amunu Silene ipamede Yesu le gurana, inbe imulu a ila pang tana mai Galili. Ngan bingi ke Yesu tani in ipa le ingaua tana mai Galili le imot a di tooltool le imot tilonga. ¹⁵ Inbe kanakana ngan ole ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo ipatomonai di tooltool. Ngan le di tooltool tina ngan le imot tiyitmaka ene.

Di Tooltool Ke Malala Nasaret Tikap Malmal Pang Yesu
 (Matiu 13:53-58; Maka 6:1-6)

¹⁶ Motong Yesu ipa mulu a ila pang ye malala mai Nasaret, ye ni tani yo ya kase ngan iyepe le lo ya mai ye i. Le nga ye lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, ngan ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, ben tina yo iyei kanakana nga. Ilo lo ikodo dama, inbe ikinkata betanga yo iken ye Rau ke Maro in pang di tooltool. ¹⁷ Motong la tikaua rau ke Maro koonoo yo Esai in panga. Le nga be iperenaii ngan ipuske betanga yo iken ye rau tani in iwete nen,

¹⁸ “Tool Mai Amunu si iyepe yau,

* 4:2 Ngan tool kuto mai kidi so sadi tani, in ya la Satan i. ☆ 4:4 Ger 8:3 ☆ 4:8 Ger 6:13 ☆ 4:11 Rau ke Woungu 91:11-12 ☆ 4:12 Ger 6:16

yesoo ya taunu ipootau be akaua bingi dook mata pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.
 Inbe iwangau be si awete pang di tooltool yo tiyepa rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga,
 ngan be tipas a tisi tana;
 inbe akarata di tooltool yo mata kis nga,
 a be nen ngan matadi rere mulu;
 inbe alon di tooltool yo diedi tiyei di dook tiap a tikaua urata moonoo dook tiap pang di nga,
 a be nen ngan tisoloo urata moonoo dook tiap tani in mulu be.

¹⁹ Inbe iwangau be si akaua bingi pang di tooltool nen,
 be nookoot nga i lal ke Tool Mai yo be si iyei urata dook mata pang di tooltool ye i.”[☆]

²⁰ Motong la Yesu ilulu rau tani mulu, inbe ipamule pang tool yo matan kala rau i, inbe du iwur. Le nga di tooltool tina yo tiyepa rumu ke gaongo tani in lono nga, ngan matadi kenen ye. ²¹ Motong la iwete pang di nen, “Betanga ke Maro yo iken ye rau ki a kalonga i, in nookoot katai nga kanono pombe moolmool.”

²² Di tooltool tina tilongo betanga dook mata yo iwete nga, le titakrai ye, inbe tiyitmaka ene. Bong ngan di tapdi tipartortor a tiyei ne, “Ai, tool i Yosep natunu, too? E nga yeiei be le iwete betanga nen nga?”

²³ Ngan nen le Yesu iwete pang di nen, “Ang nga lok galanga yang be ole kakatte betanga atu pau ye betanga kidi maimai kiang yo muku ngan tiweta i. Ole kayei ne, ‘Tool ke bar be nen ngan ong taum kukaratong ngan.’ Ngan ole kawete pau be ayei mos sa ye malala kiau tauk i a be kakamata, dawa ben mos yo kalongo ayei pang di tooltool ke Kapenam nga.”

²⁴ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Awete pang moolmool nen, tool yo Maro koonoo i ke be di tooltool ke malala ki tilongo betanga ki tiap. ²⁵ Kapalongo, muku ngan ye lal yo ke Ilia i, ngan di garup tap ke Isrel alunu kaiye la tiyepa nga. Ngan ye kene tani, in ke kan le ki imol tiap ye rai tol inbe taudu limi be atu, le pitolo mai pombe ye tana maimai nga le imot. ²⁶ Bong Maro iwanga Ilia pang ye di garup tap yo tiyepa Isrel, ngan siap. Bong iwanga a ilo pang ye garup tap yo iyepe Serepat potai pang ye malala mai Saidon i. ²⁷ Inbe kene san, ye lal ke Maro koonoo yo Ilisa in nga, ngan di tooltool alunu ke Isrel la botoboto medana in ikan di nga. Bong di tooltool tina yo ke Isrel ngan sa tinini dook mata mata mulu tiap. Bong Naiman ataleu ke tana mai san Siria in la tinini dook mata mulu i.”

²⁸ Yesu iwete nen le di tooltool le imot yo tiyepa rumu ke gaongo tani a tilongo betanga ki nga, ngan katedi malmal dook tiap. ²⁹ Inbe timadit tina le tinganga Yesu be ikoo ye malala mai tani a idu diki. Motong la tikauu a tilo ye arono matana yo tika rata malala mai ye i, a be nen ngan tikauu a tikatte du ke madini ye ni yo dook tiap i. ³⁰ Bong Yesu ipa le ipalanai di tooltool budanga mai tina ngan a ila.

Yesu Inganga So Sadi Ye Tool Atu
 (Maka 1:21-28)

³¹ Motong la Yesu idu iyepe ye malala mai Kapenam yo iken ye tana mai Galili i. Le nga lal kidi Yuda ke sungunu pombe, ngan Yesu ilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo, inbe ipatomonai di tooltool. ³² Ngan le di Yuda tina titakrai ye patomonaingi ki, yesoo betanga ki ipa ye gurana ke Maro.

³³ Inbe ye kene tani, in tool atu iyepe ye rumu ke gaongo tani, bong tool tani in so sadi iyepe ye. Le so sadi idiwidiwoo le nga koonoo le somai. Iyei ne, ³⁴ “Atoo! Yesu ke Nasaret, ngan soo so be kuyei pam i? Nga kuman be man kugarungam, too? Au i lok galanga yong oo, ong in Tool Tani Yo Maro Ipootoo Panga Ya Taunu I.”

[☆] 4:19 Esai 61:1, 2

³⁵ Motong la Yesu ipasak pang so sadi tani a iwete katkat panga. Iyei ne, “Ai, kuwetewete dookoot! Kupas ye tool in a kusi tana!” Motong la so sadi ikatte tool tani du tana sila dama kidi tooltool tina, inbe ipas a ikoo, bong igarungu tiap.

³⁶ Ngan nen le di tooltool tina tikamata le nga titakrai, inbe tiwete pang di diedi nen, “Ona tiap! I soo patomonaingi nen i na? Patomonaingi ki ipa ye gurana mai san, le ipas le iwete leu, inbe di so sadi tilongo betanga ki a tikoo!” ³⁷ Le nga bingi ke so tina yo Yesu iyei nga, ngan ipa a ingaua tana mai i le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga
(Matiu 8:14-17; Maka 1:29-34)

³⁸ Yesu imadit a iyege rumu kidi Yuda ke gaongo tani, inbe ipa a ilo pang ye rumu ke Simon. Ngan Simon roonoo garup in matamatenge ikauu le tinin yes mai san. Le nga titoro Yesu be iloni. ³⁹ Motong Yesu la ikodo le iture pang ye, inbe ipasak pang matamatenge be ikoo ye garup tani, ngan le matamatenge tani in ikoo ye. Motong la palbe leu be garup tani imadit a ikarata kaningi pang di be tikan.

⁴⁰ Tiyepe a pang rrai, ngan di tooltool yo matamatenge mai ikap di nga, ngan di sokadi tiyau di a tilo pang ye Yesu. Motong la Yesu ipaloko baene lo di tooltool tina ngan di atu atu podi, le matamatenge kidi imot inbe tinidi dook mata mulu. ⁴¹ Inbe di so sadi tina yo inganga di ye di tooltool nga, ngan tipas a tikoo ye di, inbe koodi le mai nen, “Ong in Maro natunu!” Ngan tiwete nen, yesoo di ngan lodi galanga ye be ya in Kirisi. Bong ngan Yesu ipasak pang di, inbe ilele di be tiwetewete be.

Yesu Ipa Pang Ye Malala Maimai Kapala
(Maka 1:35-39)

⁴² Muntu bong mai koot, inbe Yesu imadit tina ngan le ipa pang ye ni yo taukan tooltool i. Motong la di tooltool timadit a nga tisere. Le nga tisere a tipuske, motong la tiwete panga be ipa be, bong be sila iye di tiyepe. ⁴³ Bong ngan iwete pang di nen, “Au i, Maro iwangau be si apa be araia bingi dook mata ke dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in pang di malala kapala lapau. Yesoo, ye punu naii la Maro iwangau a asi ye i.” ⁴⁴ Ngan nen le ipa ye tana mai Yudia le imot, inbe ilo rumu kidi Yuda ke gaongo a lo iraiia bingi dook mata pang di tooltool a tilonga.

5

Di Tooltool Ke Yoosongoo Titoo Yesu
(Matiu 4:18-22; Maka 1:16-20)

¹ Ye kene atu in Yesu ikododo tana ke ran somai yo ene Genesaret, in koonoo, inbe di tooltool alunu timan pang ye a tigaliuu a tiparkat le tiparlokoloko a be nen ngan tilongo betanga ke Maro. ² Ngan Yesu ikamata ookoo ru ke di tooltool ke yoosongoo yo long tisoloto tana ran koonoo a tikenen nga, inbe nga tingas pu kidi. ³ Motong la Yesu ipas ilo ye ookoo tina ngan atu pono. Ngan ookoo tani in ke Simon, le nga iwete pang Simon be isurpaki kasin pang kono. Motong la Yesu iwur ookoo tani in pono, inbe ipatomonai di tooltool tina ye.

⁴ Le nga iwetewete pang di a imot, motong la iwete pang Simon nen, “Ai, kapie pang lama ni a kadu, lo ngan be kakatte pu kiang tina du, a nen ngan kakap i sa ye.”

⁵ Motong la Simon tani iraua betanga ki nen, “Atoo, tool mai, ye bong mooloo i, am le imot guramam be le amkaua i sa, ngan le amkap touo i siap. Bong dookoot kuwete oo, le ole atoo koom a akatte pu mulu du.”

⁶ Yeisa be tikatte pu tina du ngan le tikap welewele di i alunu san le kasin leu be pu kidi tina ngan pukpukbe. ⁷ Le nga tipatai pang di diedi yo tiyape ye ookoo san nga, ngan be man tilon di. Motong la timan a tiye di tiyau i tina ngan a tipadid ookoo kidi tina ru nga, ngan le kasin leu be timere.

^{5:1} +Ran somai yo Genesaret i, in ene san la ran Galili i.

⁸ Simon Pita ikamata so tina nen nga, le nga igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, “Tool Mai, kukoo yau le manga mooloo, yesoo au i tool dook tiap ke yeingi noonoo.” ⁹ Iwete panga nen, yesoo iye di diene tikamata i tina yo tikap nga, ngan le titakrai ye. ¹⁰ Ngan Pita di diene yo Sebedi di natunu ru nga, Yemis iye Yowan, ngan di lapau tikamata i tina nen nga le titakrai ye lapau.

Motong la Yesu iwete pang Simon nen, “Kutattadai be! Nookoot katai a ilo nga, ngan ole kouo urata ke kaungu di tooltool a timan pang yau.” ¹¹ Ngan nen le tiyolo ookoo kidi tina ngan ilo ete, inbe tiyege so kidi ngan le imot sila ikino, inbe titoo Yesu a tila.

*Yesu Ikarata Tool Atu Yo Botoboto Medana Ikani I
(Matiu 8:1-4; Maka 1:40-45)*

¹² Kene atu in Yesu iyepe ye malala mai atu, inbe tool atu yo botoboto medana ikana tinini mai i le imot i, in iman le man ikamata Yesu. Motong la iro du iken Yesu kene punu ke dama, inbe imangmang ye a iwete panga nen, “Tool Mai, be lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”

¹³ Motong la Yesu isulmaia baene la itoko tool tani, inbe iwete panga. Iyei ne, “Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu.” Ngan le pattu leu be botoboto medana tina imapmap, inbe tinini dook mata mulu.

¹⁴ Motong Yesu iwete betanga medana pang tool tani nen, “Ai, kin kula kugasa pang di tooltool ye so yo ayei yong ye, in be. Bong kupa so le la ong taum kupatnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in muku. Lo ngan be kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo ger ke Mose iwete nga, a be nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga.”

¹⁵ Bong Yesu bingi ki ipa a ingaua ni mai le imot ye so tina yo iyei nga. Le nga di tooltool alunu kaiye timan be man tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye matamatenge kidi a be nen ngan tinidi dook mata mulu. ¹⁶ Bong ye ke kapala ngan Yesu iyege di tooltool tina, inbe ila ye ni yo taukan tooltool i la ya taleu iyepe, inbe ipatarau.

*Yesu Ikarata Tool Kene Le Baene Ikap Rama A Dook Mata Mulu
(Matiu 9:1-8; Maka 2:1-12)*

¹⁷ Ye kene atu in Yesu ipatomonai di tooltool yo iye di tiyepe nga, ngan di Paresi le di pannoongoo ke ger ke Maro ngan tiwurur lapau. Ngan di tooltool tina ngan tipa ke malala mai Yerusalem, inbe ke malala le imot yo iken ye tana mai Galili le Yudia a tisi. Ye kene tani in Tool Mai ikaua gurana mai pang Yesu be ikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga. ¹⁸ Le nga di tooltool pattu titokotoko tool atu yo kene le baene ikap rama i, in ye sasaka a tikapye be tilo pang rumu lono, a be nen ngan lo titaru dama ke Yesu. ¹⁹ Bong ni mangana pa be tilo ye tiap, yesoo di tooltool alunu mata le tisak. Le nga tirookoo a tilo ke rumu pono, motong la tisarraka piti le gumono a tipadua le ipa ye sasaka ki ye ni gumono tani a idu dama ke Yesu. Ngan nen le tool tani in du pombe kataunu kat kidi tooltool budanga mai tina.

²⁰ Tiyei nen le Yesu ikamata di ben di nga titara lodi medana panga moolmool nga, le tina iwete pang tool tani nen, “Tool kiau, noonoo kiong ngan agir oo.”

²¹ Nen le nga di Paresi le di pannoongoo ke ger ke Maro ngan tilongo Yesu yo iwete nen nga, le nga lodi wetewete nen, “Ona tiap! I sei tool a iwete betanga nen nga? Nga o be ikaua Maro nene, too? Tool sa yo be igiri noonoo kidi tooltool ngan tiap, bong Maro ya taleu.”

²² Ngan Yesu lon galanga ye di ye yo lodi kaua urata nen, ngan oo, le itor di nen, “Nga yelei be lomim kaua urata ye dada nen nga? ²³ Soo betanga imarra be aweta i? Be awete panga nen, ‘Noonoo kiong ngan agir oo’, too be awete panga nen, ‘Kumadit a kupa’? ²⁴ Bong au i lok be ayei nen, a be nen ngan ole lomim galanga be Tool Moolmool ke Maro, in gurana ki mai ye tana i ke be igiri noonoo kidi tooltool.” Motong la Yesu iwete pang tool yo ikap rama in nen, “Ai, awete pong, kumadit a kouo mie kiong a kula pang rumu kiong.” ²⁵ Le tina pattu leu be tool ikap rama tani in imadit purukbe le lo ikodo di

tooltool tina ngan matadi. Motong la ikaua mie ki yo iken pono in a ipa, inbe iyitmaka Maro ene a ila pang rumu ki. ²⁶ Ngan nen le di tooltool malala mai tina man tikamata so tani le titakrai ye mai san, inbe iyitmaka Maro ene. Inbe di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Nookoot katai nga takamata so matana san mulu pombe sa.”

Yesu Koonoo Pang Liwi

(Matiu 9:9-13; Maka 2:13-17)

²⁷ Yesu iyege di tooltool tina, inbe ipa a ila ngan ikamata tool ke sodanangi pat yo ene Liwi i,* in iwurur rumu ke sodanangi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, kuman kutoo au.” ²⁸ Ngan le Liwi tani in imadit tina le iyege so ki ke urata ngan le imot, inbe itoo Yesu.

²⁹ Motong la Liwi iyeie mailang mai atu rumu ki pang Yesu. Ngan le di tooltool alunu ke sodanangi pat tiye di tooltool kapala la tilo tiye di tigaua, inbe tikan so nga. ³⁰ Bong di Paresi inbe pannoongoo ke ger ke Maro yo tigaua ye budanga kidi Paresi nga, ngan tikamata Yesu iyei nen, le nga katedi malmal, inbe tipasak pang Yesu di galiunu tina. Tiyei ne, “Ai, nga yeiei be kaye di tooltool ke sodanangi pat inbe di tooltool ke yeingi noonoo kagaua a kakan le kayin nga?”

³¹ Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke be ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga. ³² Ngan nanga, au i asi nga be si akiu di tooltool yo noonoodi nga tiap, bong di tooltool yo ke yeingi noonoo nga, a be nen ngan tiportak lodi.”

Tooltool Kapala Titoro Yesu Ye Sapanga Ye Kaningi

(Matiu 9:14-17; Maka 2:18-22)

³³ Motong la di tooltool tina titoro Yesu nen, “Ai, amkamata Yowan yo irriu di tooltool in di galiunu, inbe di Paresi lapau galiudi nga, ngan tisapa ye kaningi inbe tipatarau. Bong nga yeiei be di galium nga tisapa ye kaningi le yinungu tiap nga?”

³⁴ Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Kumata tamoto atu yo be ikere i, in ikiu di sokana le di tooltool ki be man tiye tiyepa ye kerenge ki nga, ngan yeiei, ole tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! ³⁵ Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo be ikere in le iyege di tooltool ki nga, ngan la be ye kene tani ngan ole tisapa ye kaningi nga.”

³⁶ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Tool sa ke be ikaua sousoungu paunu a isarraki be ikap timunu pa a idede sousoungu gurunu gumono ye tiap. Kumata le be iyei nen nga, ngan ole igarungu sousoungu paunu i, inbe sousoungu gurunu tani in o dook tiap lapau, yesoo wam timunu paunu tani yo be idede sousoungu gurunu ye i, in gaongo ye gurunu in tiap. ³⁷ Inbe tool sa ke be ipaling ooroo wain surunu yo paunu, ngan ilo ye dap gurunu yo tikaata ye asara kulini, in tiap. Kumata le be iyei nen, inbe ran medana tina ngan isung nga, ngan ole dap gurunu tani perbe le dap dook tiap, inbe ran medana tina ngan imatiti du tana. ³⁸ Ngan nanga, ole kapalingi ooroo surunu paunu ilo ye dap paunu yo tikaata ye asara kulini nga. ³⁹ Inbe di tooltool yo tiyin ooroo surunu tikaata muku nga, ngan tiwete be lodi pang ooroo surunu yo tikaata paunu, ngan tiap. Bong tiwete be ooroo surunu yo gurunu, ngan la dook mata nga.”

6

Yesu Iyei Tool Mai Pang Lal Kidi Yuda Ke Sungunu Lapau

(Matiu 12:1-8; Maka 2:23-28)

¹ Ye lal kidi Yuda ke sungunu atu in, ngan Yesu iye di galiunu tipa a titoo dada, ngan le tilo kumu lono ke dingding patunu ke kaningi. Motong Yesu di galiunu tikap dingding patunu tina pattu a tiwuluwulu ye baedi a kulini du tana, inbe tikan kanono. ² Ngan di Paresi pattu tikamata di, le nga tipasak pang di nen, “Ai, nga yeiei a kayei dada yo ger kiam Yuda igunkalam be amyeyi ye lal ke sungunu tiap nga?”

* ^{5:27} Tool tani yo tiweta ye Liwi i, in ene san la Matiu i.

³ Motong la Yesu iraua betanga kidi Paresi tina nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeei ye kene yo iye di tooltool ki pitolo di ye i, in pitiap, too? ⁴ Ya in idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye nga. Ngan porong tina, ngan di tooltool ke paroranga so leu la be tikan nga, bong di tooltool sokorai, ngan tiap. Bong Dawiti ikap porong tina a ikan, inbe ikap pang di tooltool ki a tikan lapau.” ⁵ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Tool Moolmool ke Maro, in ya la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i.”

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Baene Ikap Rama In Le Dook Mata Mulu
(Matiu 12:9-14; Maka 3:1-6)

⁶ Ke kapala iman a ila, motong la lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe. Le nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo a ipatomonai di tooltool. Ngan le ipuske tool tamoto atu yo baene oonoo ikap rama i. ⁷ Ngan di Paresi pattu, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan tisere dada yo be tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga matadi kenen ye be tikamata, ole ikarata tool tani yo ikap rama in ye lal kidi Yuda ke sungunu, too tiap. ⁸ Bong Yesu ikamata di tina yo lodi wetewete nen nga, le nga iwete pang tool tani yo baene ikap rama in nen, “Oi, kumadit a se kukodo dama kidi tooltool nga.” Le nga tool tani imadit lo ikodo ye ni tani in.

⁹ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Oo, nga be atorang. Ger ke Maro iwete belei ye lal kidi Yuda ke sungunu? Iwete be tayeida dada dook mata pang di tooltool, too be tayeida dada dook tiap pang di? Too, iwete be talon di tooltool a tiyepe dook mata, too be tagarung di a timmata?”

¹⁰ Yesu matana pang ye di tooltool tina le imot, motong iwete pang tool yo baene ikap rama in nen, “Oo, kupadunu baem in.”

Le nga tool tani ipadunu baene, ngan baene tani in dook mata mulu. ¹¹ Bong di kuto maimai ke ger ke Maro tiye di Paresi katedi malmal dook tiap pang Yesu, le di tapdi tiweteweta ye soo so yo be tiyei pang Yesu i.

Yesu Ipootoo Di Aposol Sangaul Be Ru
(Matiu 10:1-4; Maka 3:13-19)

¹² Ke kapala iman a ila, motong la ye ke atu in Yesu inau a ilo pang ye kawal atu a be nen ngan lo ipatarau pang Maro. Le ye bong tani in ipas le ipatarau pang Maro le du muntu. ¹³ Muntu ke se, motong la ikiu di galiunu tina a timan ye, ngan le ipootoo di sangaul be ru la itar di be tiyei aposol panga nga. ¹⁴ Ngan di tooltool tina ngan atu ene la Simon yo Yesu ikiu ene san ye Pita i. Inbe ipootoo Antares yo Simon tani in taini i, inbe Yemis ye Yowan ye Pilip, inbe Batolomiu, ¹⁵ inbe Matiu ye Tomas ye Yemis yo Alpias natunu i, inbe Simon yo tiwete ene san ye Selot i,* ¹⁶ inbe Yuta yo Yemis natunu i, inbe Yuta Iskariot, tool tani yo be pang dama ni ngan itara Yesu la di koi ki baedi i.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga
(Matiu 4:23-25)

¹⁷ Motong Yesu iye di aposol ki tina sangaul be ru, ngan tipa ke kawal a tisi a si tikodo ye tana lolowo atu. Ngan di galiunu tina alunu kaiye tiyepe nangan. Inbe di tooltool alunu kaiye tipa ke tana mai Yudia, inbe malala mai Yerusalem a tisi, inbe kapala tipa ke tiek ye malala maimai yo Taia le Saidon, ngan tise a se tiyepe lapau. ¹⁸ Di ngan timan pang ye Yesu a be man tilongo betanga ki, inbe ikarata di ye matamatenge kidi a nen ngan tinidi dook mata mulu. Inbe di tooltool kapala yo so sadi tiyepe ye di nga, ngan inganga so sadi ye di a tinidi dook mata mulu. ¹⁹ Inbe di tooltool alunu tina tikapye be titoko Yesu tinini, yesoo gurana mai san iken ye, le ikarata di tooltool le imot yo matamatenge ikap di, ngan le tinidi dook mata mulu.

²⁰ Motong la Yesu matana pang ye di galiunu tina, inbe iyei ne,

* 6:15 Di tooltool yo tiwete di ye di Selot nga, ngan di tooltool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda.

“Ang di tooltool yo ballingamim tiap nga, ngan lomim ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang a matan kalang.

²¹ Ang di tooltool yo nookoot ngan kakana pitolo nga, ngan lomim ponana, yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang le kakan kapo sung.

Ang di tooltool yo nookoot ngan katangtang nga, ngan lomim ponana, yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang le kangele.

²² Ang di tooltool yo di tooltool tikamatang kato Tool Moolmool ke Maro, a lodi dook tiap pang inbe tingangang nga, ngan lomim ponana.

Inbe ang di tooltool yo tiwete betanga dook tiap pang, inbe tigarung emim a tiwete be ang ngan di tooltool dook tiap nga, ngan lomim ponana lapau, yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang.

²³ “Kumata le be tiyei urata nen pang nga, ngan lomim ponana a kapases, yesoo balingi ke urata kootoonoo kiang la inamang a iken ye malala ke Maro ngo. Awete nen nga, yesoo muku ngan di tiudi tiyei urata gaongo nen ngan pang di Maro koonoo lapau.

²⁴ Bong atoo, ang tooltool yo ballingamim nga, ngan kin kakamatang dook leu, yesoo so yo lomim ponana ye nga, ngan nangan leu la kakap koot nga.

²⁵ Atoo, ang di tooltool yo nookoot ngan kakan kapo sung nga, ngan kin kakamatang dook leu, yesoo pang dama ni, ngan ole kakana pitolo.

Atoo, ang di tooltool yo nookoot ngan lomim ponana a kangele nga, ngan kin kakamatang dook leu, yesoo pang dama ni nga, ngan ole lomim modoko a katang.

²⁶ Atoo, ang di tooltool yo di tooltool kapala tiyitmak emim nga, ngan kin kakamatang dook leu, yesoo in dada tani yo muku ngan di tiudi tiyei pang di tooltool kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo, in nain.”

Kayei Dada Dook Mata Pang Di Koi Kiang

(Matiu 5:38-48; 7:12)

²⁷ Yesu iwete mulu nen, “Bong ang di tooltool yo katar talngamim a kalongo betanga kiau nga, ngan awete pang nen, lomim pang di koi kiang mai san, inbe kayei dada dook mata pang di tooltool yo tigarungang, ngan lapau. ²⁸ Inbe tooltool yo tiwete betanga dook tiap a be tigarungang ye nga, ngan kapatarau pang Maro be iyei urata dook mata pang di. Inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap pang nga, ngan kapatarau pang Maro ye di, a be nen ngan ilon di. ²⁹ Kumata be tool atu ipodo pangam nga, ngan kuportak le kupasanga pangam san pang ye lapau. Inbe kumata be tool atu ipinoo sousoungu matolene kiong nga, ngan kin kulele be, bong kumalum pang a ikaua sousoungu mannipunu kiong in lapau. ³⁰ Inbe kop so pang di tooltool le imot yo titorong ye so nga. Inbe kumata be tool atu ikap so kiong nga, ngan kin kuwete katkat panga a ipamulu be. ³¹ Ngan nanga, dada dook mata yo lomim be di tooltool tiyei pang nga, ngan ang ole kayei dada gaongo leu pang di nen lapau.

³² “Kumata be lomim mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang, ngan leu nga, ngan ole sei be ikamatang a iyitmak emim be ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke yeingi noonoo, ngan lodi mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang di, ngan lapau.

³³ Kumata be kayei dada dook mata pang di tooltool yo tiyei dada dook mata pang, ngan leu nga, ngan ole sei be ikamatang a iyitmak emim be ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke yeingi noonoo, ngan tiyei dada gaongo leu nen lapau. ³⁴ Inbe kumata be kakap so ye bun pang di tooltool yo lomim tar di be ole tirau, ngan leu nga, ngan ole sei be ikamatang a iyitmak emim be ang nga tooltool dook mata i? Ngan di tooltool ke yeingi noonoo, ngan lapau, tikap so ye bun pang di diedi tooltool ke yeingi noonoo, yesoo lodi tar di nen be ole tirau bun tina dook le imot. ³⁵ Bong lomim mai san pang di koi kiang, inbe kayei dada dook mata pang di. Inbe kakap so ye bun pang di tooltool yo lomim tar be di ngan ke be ole tirau bun kootoonoo kiang tiap nga. Kumata le be kayei

nen nga, ngan la be pang dama ni nga, ngan ole Maro ikap balingi maiyoko pang ye urata kootoonoo kiang, inbe kayepe ben Tool Mai Maro yo iyepe ete in di natunu. Yesoo, ya in iyei dada dook mata pang di tooltool yo lodi ponana panga tiap nga, inbe pang di tooltool yo ke yeingi dada dook tiap, ngan lapau. ³⁶ Le lomim mulumulu ye di tooltool a lomim dook mata pang di ben yo Tamamim lono mulumulu yang a lono dook mata pang nga.”

Dada Yo Be Kayei Pang Di Diemim Nga
(Matiu 7:1-5)

³⁷ Yesu iwete mulu nen, “Kin kakamata dada kidi diemim yo tiyei, ngan kawete be di ngan tooltool dook tiap, ngan be. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool dook tiap lapau. Inbe kin kakamata dada kidi diemim yo tiyei, ngan kawete be di ngan tooltool ke yeingi noonoo le dook mata ngan nen be Maro iyemenai di ye. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool ke yeingi noonoo le dook mata be iyemenai ang lapau. Inbe kumata le be kagiri noonoo kidi diemim yo tiyei pang nga, ngan ole Maro igiri noonoo kiang nen lapau. ³⁸ Kakap so pang di tooltool ngan ole Maro ikap so pang lapau. Moolmool, ole Maro ikap so dook mata alunu kaiye pang a ipaponang le idu lopo be ise a ipon takataka le be imasukurai. Le dada yo kayei pang di diemim nga, ngan Maro ole iyei nen pang lapau.”

³⁹ Motong la Yesu ikatte betanga pang di nen, “Ke be tool mata kis atu irara ene mata kis san, too? Tiap! Ngan ole yaru timol du gomo lono. ⁴⁰ Ngan kase yo iyepe ye ni ke patomonaingi i, in o ke be illoso pannoongoo ki le ilo ete ye, ngan tiap. Bong kumata be itar talngana dook a ikap betanga ke pannoongoo ki le lon galanga ye dook nga, ngan ya in ole dawa ben pannoongoo ki.

⁴¹ “Nga yelei be kumata tidi mitiap yo iken ye taim matana i, e lom tutu kai palunu maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga? ⁴² Be ong taum kumata kai palunu maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga, ngan yelei be kuwete pang taim ne, ‘Taik, au i lok be apaia tidi mitiap yo iken ye matam in.’ Ona, ong in tool ke kaplungunu! Lom be nen ngan ong taum kukulu kai palunu maiyoko yo iken ye matam in muku a kumata ni dook, lo ngan be kupaia tidi mitiap yo iken ye taim matana i.”

Kai Dook Tiap Ipu Ngan Kanono Dook Tiap
(Matiu 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Kai yo dook mata i, in be ipu ngan kanono dook tiap, ngan tiap. Inbe gaongo leu, kai yo dook tiap i, in be ipu ngan kanono dook mata, ngan tiap lapau. ⁴⁴ Ngan la kai tina be takamata puadi, ngan ole lod galanga ye di be in kai dook mata, too kai dook tiap. Le di tooltool ke be tila ye kai marini, a la tikaut kun puana ye tiap. Inbe di tooltool ke be tila ye ooroo kaudangdang, a la tigogo oodoo puana ye tiap lapau. ⁴⁵ Ngan gaongo leu, tool yo dook mata i, in lon kaua urata ye so yo dook mata ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Inbe tool yo dook tiap i, in lon kaua urata ye so yo dook tiap ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Yesoo, so yo iken tool lono nga, ngan la iwete a ipas ye koonoo si mallangana nga.”

Dada Ru Ke Renge Rumu
(Matiu 7:24-27)

⁴⁶ Yesu iwete mulu nen, “Nga yelei be kakuu au ye ‘Tool Mai, Tool Mai,’ bong katoo betanga kiau tiap nga? ⁴⁷ Ngan tool yo iman potai yau a ilongo betanga kiau a itoo i, in tool belei? Ole awete nini tool tani in pang. ⁴⁸ Ya in dawa ben tool atu yo lono be ire rumu ki i. Bong kulkulunu ngan ikele tana le idu lopo san, lo ngan be ipe saua du, inbe ikatete pat le du iparama saua punu. Motong la ire rumu ki lo sawa tina ngan pono. Le kene yo be ki imol a oongoo mai ipot le be itaktaka rumu ki tani ye in nga, ngan iduku tiap, yesoo tool in ire rumu ki le imede san. ⁴⁹ Bong tool yo ilongo betanga kiau le itoo tiap i, in dawa ben tool atu yo ire rumu ki, bong ikele tana du lopo tiap, inbe ikatete pat le du iparama sawa punu tiap. Bong ipe saua du sokorai, inbe ire rumu ki lo saua tina

ngan pono. Yeisa be ki imol a oongoo mai ipot, inbe itaktaka rumu ki tani, ngan le pattu leu be rumu ki tani iduku le imassoroko.”

7

Yesu Ikarata Kapraingi Ke Tool Turana Bulbulini Ke Patokongo, Ngan Le Dook Mulu (Matiu 8:5-13)

¹ Yesu iwete betanga tina ngan pang di tooltool tina a imot, motong la ipa a idu pang malala mai Kapenam. ² Ngan tool atu turana bulbulini ke patokongo, in kapraingi ki yo lono panga mai san i, in matamatenge mai atu ikauu le be imata. ³ Ngan tool mai tani in ilongo Yesu yo man iyepe i, le nga iwanga di tooltool maimai kidi Yuda pattu be la tiwete pang Yesu a be man ikarata kapraingi ki tani a tinini dook mata mulu ngan. ⁴ Tila ye Yesu, motong tiwete panga, inbe timangmang ye nen, “Ai, tool ni tool dook mata san, le dook mata ke be ole kuloni lapau, ⁵ yesoo ya ni lono paidi Yuda nga le imot mai san, inbe ya la ire rumu ke gaongo atu pam i.”

⁶ Motong la Yesu iye di tooltool tina tila pang ye tool mai ke patokongo tani. Le nga Yesu ipa le ila potai pang ye rumu ke tool tani, inbe tool mai tani, in iwanga di tooltool ki pattu be la tiwete pang Yesu nen. Tiyei ne, “Tool Mai, tool mai kiam iwangam be man amwete betanga ki pong nen, ‘Dookoot, ke be urata iporong tiap, yesoo au i lok tarau ngan au i tool dook mata ke be kuman a kulo rumu lono kiau tiap. ⁷ Inbe au i akamatau ngan au tool dook mata ke be amala pang yong tiap lapau. Bong be nen ngan kupas le kuwete ye koom leu, inbe kapraingi kiau tani ole tinini dook mata mulu. ⁸ Awete nen nga, yesoo ayepe gurana ke tool mai kiau yo matan kalau, in parmana. Inbe au tauk i di tooltool kiau ke patokongo nga, ngan tiyepe gurana kiau parmana lapau. Le kumata be awete pang atu nen, “Kula,” ngan ole ila. E be awete pang san nen, “Kuman,” ngan ole iman. E be awete pang kapraingi kiau nen, “Kuyeie urata i,” ngan ole itoo kook a iyeie urata tani.”

⁹ Yesu ilongo tina yo tool mai ke patokongo tani iwete nen nga, le tina itakrai, inbe iportak pang ye di tooltool malala mai tina yo titoo nga, inbe iwete pang di nen, “Awete pang nen, au i apuske tool sa ke Isrel itara lono medana mai mata ben tool i tiap.”

¹⁰ Motong la di tooltool tina yo tool mai ke patokongo iwanga di pang Yesu nga, ngan timulu a tila pang rumu ngan tikamata kapraingi tani in tinini dook mata mulu oo.

Garup Tap Atu Natunu Imata Le Yesu Ipamaditi Mulu

¹¹ Le nga mooloo tiap inbe Yesu ipa a ilo pang ye malala mai atu yo ene Nain i. Ngan di galiunu inbe di tooltool malala mai la tiye tilo nga. ¹² Le nga ilo potai pang ye dada ke koongoo ke malala mai tani, ngan itauarai di tooltool yo tisolo tamoto koskos atu yo imata i, in ke malala tani in lono a be tisi pang diki nga. Ngan tool matene tani, in tinana ipasuii ya taleu, inbe nintooroo imata le iyei garup tap a iyepe. Le nga di tooltool alunu la tiye garup tani in tipa ke malala lono a tisi nga. ¹³ Ngan ye kene yo Tool Mai ikamata garup tani ye in nga, ngan lono panga mai san. Le nga iwete panga nen, “Ai, kutang be.”

¹⁴ Motong la ila potai la itoko sasaka ke tool matene tani, le nga di tooltool yo tisola nga, ngan sila tikodo. Inbe Yesu iwete pang tool matene tani nen, “Tamoto koskos, awete pong, kumadit!” ¹⁵ Ngan le tamoto koskos tani in imadit le lo iwur, inbe iwetewete. Motong la Yesu ipamule mulu pang ye tinana nga.

¹⁶ Ngan le di tooltool malala mai tina tikamata gurana mai ke Maro nen nga, le titakrai ye mai san, inbe tiyitmaka Maro ene. Tiyei ne, “Maro koonoo atu yo ene mai in la nookoot nga pombe kataunu kiidi koot i.” Inbe tiyei ne, “Maro isi be si ilon di tooltool ki.” ¹⁷ Motong la di tooltool tina, tila tiwete pang di tooltool ye so yo Yesu iyei a tikamata i, le bingi ki idada le ingaua malala tina ngan le imot yo iken ye tana mai Yudia nga.

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Iwanga Di Galiunu Ru Pang Ye Yesu (Matiu 11:2-19)

¹⁸ Yowan di galiunu tiwete panga ye so le imot yo Yesu iyei nga. Motong la Yowan tani in ikiu di galiunu ru a timan, ¹⁹ inbe iwete pang di nen, “Kala pang ye Yesu la katoru nen.

Kayei ne, 'I ong tool tani yo Maro ipamede betanga ye be ole iwanga a isi i, in naiti, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?'"

²⁰ Di tooltool ru tina tila pombe pang ye Yesu, motong la tiyei ne, "Ai, Yowan yo irriu di tooltool i, in iwangam pong la amman nga. Be man amtorong nen, ong i tool tani yo Maro ipamede betanga ye be ole iwanga a isi i, in naiti, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?"

²¹ Ye kene tani, in Yesu ikaua urata ye karatanga di tooltool alunu kaiye yo mata-matenge ikap di nga. Inbe inganga so sadi ye di tooltool kapala, inbe ikarata di tooltool yo mata kis nga, ngan matadi a tikamata ni mulu. ²² Le nga Yesu iraua betanga ke Yowan di galiunu ru tina nen, "Angru kamulu a kala ngan kawete pang Yowan ye betanga yo kalongo nga, inbe ye so yo kakamata ye matamim nga. Kayei ne, 'Di mata kis tikamata ni mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kedi dook mata a tipa; inbe di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan tinidi dook mata mulu; inbe di tooltool yo talngadi dikidiki nga, ngan tilongo betanga mulu; inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan timadit mulu; inbe di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan tilongo bingi dook mata.' ²³ Ngan tool yo ikamatau ngan itara lono medana pau le imede i, in Maro ole iyei urata dook mata pang le lon ponana ye."

²⁴ Yowan di galiunu ru tina yo iwanga di, ngan timulu a tila, motong la Yesu imadit ye betanga pang di tooltool malala mai tina ye Yowan tani nen. Iyei ne, "Ai, kene yo kala pang ye ni sorrakene nga, ngan be la kakamata soo so? Be la kakamata pi kaini yo muru iwalisi a ila be iman i, too? Tiap. ²⁵ Ngan kala nga be la kakamata soo so? Be la kakamata tool atu yo itar moro ki dook mata i, too? Tiap. Di tooltool yo titar moro kidi dook mata ilo tinidi le tinidi dook mata ye nga, ngan tipas le tiyepe rumu mai ke tool mai yo matan kala tana mai kidi, in leu. ²⁶ Bong soo so kala nga be la kakamata i? Kala be la kakamata Maro koonoo atu, too? E, ya tani nain. Le nga be awete pang nen, Maro koonoo tani in illos di Maro koonoo kapala yo ke muku nga. ²⁷ Ya tani in la Rau ke Maro iwetewete ye nen i. Iyei ne,

'Kapalongo! Ole awanga tool atu ke be imuku a ikaua bingi yong.

Inbe ya la be imuku a ikarata dada pong i.'[☆]

²⁸ Awete pang nen, kataunu ye di tooltool yo tiyepe tana i nga, ngan sa yo be illoso Yowan, in tiap. Bong ye di tooltool yo Maro matan kala di nga, ngan di le imot le si ye kase mitiap kidi atu, ngan ke be tilloso Yowan."

²⁹ Motong la di tooltool le imot tiye di tooltool ke sodaningsi pat tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, le tiyei ne, "Maro i dada ki tarantatu kaiye." Tiwete nen, yesoo di ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in irriu di oo. ³⁰ Bong di Paresi le di kuto maimai ke ger ke Maro, di ngan timalum pang Yowan be irriu di tiap. Le tiwala muridi pang dada dook mata ke Maro yo ipatnaiti pang di i.

³¹ Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, "Nga ole ayei belei be awete le ananpootoo di tooltool yo nookoot tiyepe nga ye dada kidi nga? Di nga ben di sema tooltool? ³² Di ngan ben di kakase yo tiwur ye ni ke yawaringi kaningsi, inbe koodi pang di diedi kakase kapala nen,

'Am nga ammai kaur pang a be nen ngan kasiki,

bong lomim pang sianga tiap sa.

E amwou lelang pang a be nen ngan katang,

bong lomim pang tangini tiap lapau sa.'

³³ Yowan yo irriu di tooltool i, in isi ngan ikan porong le iyin ran medana tiap. Ngan le kawete mur ye nen, 'Ai, tool ni so sadi iyepe ye.' ³⁴ Motong Tool Moolmool ke Maro isi ngan ikan be iyin, ngan le kawete mur ye lapau. Kayei ne, 'Kakamata, tool ni tool mata kaningsi inbe tool ke yinungu ran medana sa. Le iye di tooltool ke sodaningsi pat le di tooltool ke yeingsi noonoo tigaua, inbe tikan be tiyin.' ³⁵ Bong awete pang nen, ole kakamata lo galanga ke Maro ye dada yo be iyeii le itara kanono dook mata ye i."

Garup Dook Tiap Atu Isalini Yesu Kene

³⁶ Ye kene atu in tool atu kidi Paresi ikiui Yesu be lo yaru tikan so rumu ki. Le nga Yesu ilo rumu ke Paresi tani lo yaru tiwurur ye kookoowo ke kainingi so. ³⁷ Ngan garup atu ke yeingi noonoo yo iyepe ye malala mai tani lapau i, in ilongo tina yo Yesu ilo ikan so rumu ke Paresi tani nga. Le nga ikaua dap mitiap yo tikaata ye pat sallinene dook mata inbe tipalingi kai surunu kini ki dook mata ilo ye i, in a ilo pang ye rumu ke Paresi tani. ³⁸ Ilo, ngan le ikodo ke Yesu murini potai pang ye Yesu kene, inbe itang, le lulunu tomtombe du ingau Yesu kene pono. Motong la garup tani imusmus lulunu tina yo ingau Yesu kene, ngan ye ya taunu kutono raunu, inbe iwarara Yesu kene pono a isom. Motong la ikaua dap yo tipalingi ye kai surunu kini ki dook mata i, in a isalini Yesu kene pono ye.

³⁹ Ngan nen le Paresi tani yo ikiui Yesu be lo yaru tikan so i, in ikamata so tani yo garup in iyeii i, le nga lon wetewete nen, “Ona, kumata be tool i Maro koonoo moolmool nga, ngan ole lon galanga ye garup yo itoka i, be i garup belei nga. Inbe ole lon galanga ye ben ya ni garup ke yeingi noonoo.”

⁴⁰ Motong la Yesu iwete pang Paresi tani nen, “Simon, au i betanga kiau atu be aweta pong.”

Ngan Simon iyei ne, “Pannoongoo, ngan dook mata, a kuwete betanga kiong in pau.”

⁴¹ Motong la Yesu iwete panga nen, “Tooltool ru nga tikap pat ye tool atu le iyei bun pang di yaru. Ngan atu in ikap pat alunu ben 500, inbe san in ikap pat kasin ben 50. ⁴² Bong di tooltool ru tina ngan taukadi pat yo be tirau bun kidi yo tikap ye tool tani nga. Le nga tool tani lono pang di yaru, le iwete pang di be tirau pat ki ngan be, be dookoot sila ikino. Ngan nen le lom tar be di tooltool ru tina, ngan sei lono mai san moolmool pang tool tani yo tikap pat ye i?”

⁴³ Motong la Simon iyei ne, “Au i lok tar be tool la ikap pat alunu a iyei bun panga bong irau tiap i.”

Ngan Yesu iyei ne, “E, ong in kuwete dook mata.”

⁴⁴ Motong la Yesu iportak le matana pang ye garup tani, inbe iwete pang Simon nen, “Kumata garup i lapau? Ase rumu lono kiong, ngan kop ran pau be angas kek ye tiap. Bong garup i ingas kek pono ye ya taunu lulunu, motong la imusmus ye ya taunu kutono raunu. ⁴⁵ Ong i kuwarrau a kusomo pangak pitiap. Bong kene yo ase rumu lono kiong ye le se nookoot nga, ngan garup i iwarara kek a isom. ⁴⁶ Ong i kouo kai surunu ke saliningi sa a kusalini kutok ye tiap, bong garup i ikaua so ke saliningi kini ki dook mata la man isalini kek ye i. ⁴⁷ Ngan nanga, be awete pong nen, garup i noonoo ki mai san, bong Maro igir oo, le lono pau mai san. Bong tool yo noonoo ki mai tiap le be Maro igiri i, in ole lono pau mai san mai mata tiap.”

⁴⁸ Motong la Yesu iwete pang garup tani nen, “Oo, noonoo kiong ngan Maro igir oo.”

⁴⁹ Le nga tooltool kapala yo tiye tikan so nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, “Tool i, ya tool belei a le iwete be igiri noonoo kidi tooltool nga?”

⁵⁰ Motong la Yesu iwete pang garup tani nen, “Ye lom medana yo kutaru pau i, in la le Maro ipamulong ye so dook tiap tani yo be igarungong i nga. Le kula ngan le la kuyeye ye lo silene ke Maro.”

8

Di Garup Pattu Yo Titoo Yesu Nga

¹ Tiyepe kasin, motong la Yesu imadit a ipa a ila ye malala maimai le ye malala kapala a iraiia bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Ngan le di galiunu sangaul be ru nga, ngan tiyei ene a tiye tipa. ² Inbe di garup pattu yo muku ngan Yesu inganga di so sadi ye di inbe ikarata di le matamatenge kidi imot nga, ngan di lapau titoo Yesu. Di garup tina ngan atu ene la Madia yo tikiui ene san ye Makdala i. Ya in muku ngan Yesu inganga di so sadi limi be ru ye. ³ Inbe Yoana yo Kusa rimana i, in itoo Yesu lapau. Ngan Kusa tani in iyei ben tool kuto mai atu a matan kala

rumu ke Erot. Inbe Susana iye di garup kapala lapau la titoo Yesu nga. Di garup tina ngan tikap so kidi tapdi pang Yesu iye di galiunu a tilon di ye lapau.

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Yo Igiri Dingding Patunu Ke Kaningi Lo Kumu Ki I
(*Matiu 13:1-9; Maka 4:1-9*)

⁴ Ngan di tamoto malala mai la tipa ye malala maimai kapala a timan le man tigaua. Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, ⁵ “Ye kene atu ngan tool ke kapkingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi be la igiri kumu ki. Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di tooltool tipa pono, inbe di man yo tiro lang katene ngan tikamata le man tikan. ⁶ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar i, le tisup dook mata a tise, bong mooloo tiap inbe timallai a tiwor, yesoo bong tana tani ke lopo ki in bongarngar le taukan ran. ⁷ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le tisup dook tiap. ⁸ Bong dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo dook mata nga. Ngan nen le tisup dook le dingding tina kaini atu ngan titar kanodi alunu welewele ben 100.”

Yesu ikatte betanga pang di nen a imot, motong la koonoo nen, “Sei tool be talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

⁹ Ngan Yesu di galiunu titoru be iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di. ¹⁰ Motong la iwete pang di nen, “Muku ngan dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong nookoot nga ya in lon ponana be ipaposi pang a lomim galanga ye dook. Bong di tooltool kapala nga, ngan ole akatte betanga pang di leu. Ngan nanga, ‘Ole tikamata urata ke Maro, bong o ke be tikilala tiap.

Inbe ole tilongo betanga ke Maro, bong o ke be lodi galanga ye punu nga tiap.’[☆] ”

Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Dingding Patunu
(*Matiu 13:18-23; Maka 4:13-20*)

¹¹ Motong la Yesu iwete nini betanga tani yo ikatte i, in punu pang di nen, “Dingding patunu tina, ngan ben betanga ke Maro. ¹² Inbe dingding patunu yo imol du dada katene nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong tool kuto mai kidi so sadi iman tina ngan le ikaua betanga tani yo iken lodi in a igutaki ye di. Ngan tina nen le titara lodi medana pang Maro a be nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, in tiap. ¹³ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo betanga ke Maro le tikauu a lodi ponana ye nga. Bong betanga tina ngan tiparama le imede tiap, ngan nen le titara lodi medana ye mai mata tiap lapau. Yeisa be touanga pombe pang ye di ngan tiyege lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro. ¹⁴ Inbe dingding patunu yo imol du ooroo kaudangdang lono nga, ngan ben di tooltool kapala yo tilongo bingi dook mata ke Maro. Bong lodi rru be ole titoo too tiap, yesoo lodi modoko mata ye yepongo kidi ke tana i, inbe balingi le so dook mata kapala yo be tikap a lodi ponana ye nga. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup bong titar kanodi tiap. ¹⁵ Bong dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo lodi ken dook mata be tilongo bingi dook mata ke Maro a titara lodi medana ye. Inbe di ngan tikodo le timede ye lo medana kidi lapau. Ngan nen le di ngan ben dingding patunu yo tisup a tise le titar kanodi alunu kaiye nga.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul
(*Maka 4:21-25*)

¹⁶ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool sa ke be ilanga sul ki bong, lo ngan be inona lo bor lono a itarkoo tiap. Inbe ole itaru du kookoowoo ke kenongo parmana, tiap lapau. Bong ole ipawoti lo ete, a be nen ngan di tooltool be tise rumu lono ki ngan tikamata ni ye nunngana. ¹⁷ Ngan nanga, so le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana. Inbe betanga yo

[☆] 8:10 Esai 6:9

titarkoo le di tooltool ke be tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye. ¹⁸ Ngan ang ngan kin kakawai yang dook a be nen ngan katar talngamim dook a kalongo betanga kiau. Kumata le sei tool be lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu. Bong sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole igutak lo galanga kasin yo lon tar be iken ye nga, ngan le iyepe sokorai.”

Yesu Tinana Le Di Taini

(Matiu 12:46-50; Maka 3:31-35)

¹⁹ Motong la ye kene tani in Yesu tinana le di taini timan be man tikamata. Bong ngan rumu ipon ye di tooltool malala mai, le tisak be tilo rumu lono. ²⁰ Le nga tool atu lo iwete pang Yesu nen, “Ai, tinam le di taim la man tikododo diki nga, ngan lodi be tikamatong.”

²¹ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool yo tilongo betanga ke Maro le be titoo nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata

(Matiu 8:23-27; Maka 4:35-41)

²² Ye kene atu in Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Ai, nga ole tala ke ran koonoo kapala.” Le nga tiyiri lo ookoo pono, motong la tikooi a tila. ²³ Ngan tikooi me pono go, inbe Yesu iken mata. Bong eng mai imadit tina le tiek ipases a ilo ookoo lono, le kasin leu be ookoo kidi imere.

²⁴ Le nga di galiunu tina ngan tipoongoo. Tiyei ne, “Tool mai, tool mai, kumadit! Nga be tallede!”

Motong la Yesu imadit tina le iwete katkat pang eng le kokor tina, le taun katen si, inbe ran manini dook mata. ²⁵ Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu tina, inbe iwete pang ye di nen, “Ai, ngan lomim medana yo be kataru pau i, in la nangai i?”

Bong di galiunu tina titakrai welewele, inbe tatattadai lapau, le di tapdi tiwetewete pang di nen, “Ona tiap! I soo tool nen i a le iwete katkat pang eng le ran ngan le tilongo koonoo nga?”

Yesu Inganga Di So Sadi Budanga Ye Tool Tamoto Atu

(Matiu 8:28-34; Maka 5:1-20)

²⁶ Ye kene tani in Yesu iye di galiunu tina ngan tipie ye ookoo kidi a tila le la pombe ye tana mai Gerasa* yo iken ke ran Galili koonoo kapala i. ²⁷ Tila pombe, le nga Yesu ipas ke ookoo pono a idi pang tana, ngan tool ke malala mai tani in atu yo so sadi idiwidiwoo i, in ipot le pot itauaraii. Ya in mukot yege ni nga, ngan ipital touo wam sa yo be iyakala tinini ye, ngan tiap. Inbe iyepe ye rumu siap lapau, bong ipas le iyepe agoro lono kidi matenge leu. ²⁸ Yeisa be tool tani in ikamata Yesu, motong la itang le mai, inbe imol du igun turunu Yesu kene punu, inbe koonoo le mai. Iyei ne, “Atoo! Yesu, ong i Maro yo iyepe ete ni, in natunu. Nga soo so be kuyei pau i? Atorong be kin kop masngana pau be!”

²⁹ Ngan koonoo le mai nen, yesoo bong Yesu ipasak pang so sadi tani be ikoo ye tool tani in a isi tana. Ngan kanakana ngan di tooltool kapala tiparama a tipau kene le baene ye ooroo medana, inbe tikodo a matadi kala. Bong so sadi idiwidiwoo le gurana mata le ikupkuprai ooroo medana tina, inbe idada a ila iyepe ye ni yo taukan tooltool i.

³⁰ Motong la Yesu itoru nen, “Ong i em sei?”

Ngan iraua betanga ke Yesu nen, “Au i ek la Budanga i.” Ngan iwete nen, yesoo bong so sadi alunu la tiyepe ye tool tani nga. ³¹ Ngan di so sadi tina titor tootoo Yesu a timangmang ye nen, “Atoo, kin kungangam a amdu amyeye ye tana gumono yo taukan launu, in be.”

³² Ngan ga budanga mai tisu a tikanen ye kawal atu yo iken potai pang ye di i, in madini. Motong la di so sadi tina titoro Yesu a timangmang ye be imalum pang di a tila la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Ngan le Yesu imalum pang di be tila. ³³ Le nga di so sadi tina

* 8:26 Ye rau kapala ngan tana kidi Gerasa in tiweta ye Gadara lapau.

ngan tipas a tiyege tool tani, inbe tidada a tila le la tidewe a tilo di ga tina ngan lodi. Motong di ga tina ngan tidada a tila sakar matana a tipas du ran lono le taun tidadup a timmata.

³⁴ Le nga di tooltool tina yo matadi kala di ga nga, ngan tikamata so tani in ye matadi. Motong la tidada a tilo lo tikaua bingi pang di tooltool yo tiyepe ye malala maimai inbe ye malala yo kapala ngan lapau. ³⁵ Di tooltool tilongo bingi, le nga tidu be du tikamata so tina yo pombe nga. Ngan tidu pompombe pang ye Yesu nga, ngan tikamata tool tani yo so sadi iyege i, in kuton ikaua urata dook mulu, inbe isousou ye sousoungu a iwurur potai pang ye Yesu kene punu nga. Ngan nen le titattadai. ³⁶ Motong di tooltool tina yo tikamata Yesu inganga di so sadi ye tool tani nga, ngan tigasa urata tani yo Yesu iyeii panga le tinini dook mata mulu i, in pang di tooltool tina yo tisi nga. ³⁷ Ngan di tooltool le imot ke tana mai Gerasa tilongo gasanga tina le titattadai welewele, le nga tiwete pang Yesu be ikoo ye ni kidi, inbe ila pang ye ni san mulu.

Motong la Yesu ipas lo ookoo pono a be imulu a ila. ³⁸ Bong tool tani yo so sadi ikoo ye i, in itoro Yesu a imangmang ye be imalum panga a nen ngan iye tila.

Bong ngan Yesu imalum panga tiap. Iyei ne, ³⁹ “Kumulu a kulo pang ye malala kiong, lo kugasa pang di tooltool ye so dook mata yo Maro iyeii pong i.” Motong la tool tani, in imulu a ilo pang malala mai a lo igasa pang di tooltool ye so tina le imot yo Yesu iyei panga nga.

*Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I, Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I
(Matu 9:18-26; Maka 5:21-43)*

⁴⁰ Motong la Yesu iyege ni tani, inbe iye di galiunu tiyiri ye ookoo kidi a timulu a tila pang ran koonoo kapala. Ngan le di tooltool malala mai yo titar matadi ye a tinamu nga, ngan tikamata le lodi ponana ye yo imulu a ilong pang ye di nga. ⁴¹ Inbe tool atu yo ene Yairus i, in ipa a idu. Ngan ya in tool mai atu yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i. Le nga idu ikamata Yesu, motong la igun turunu du Yesu kene punu, inbe itoru a imangmang ye be yaru tidi pang rumu ki. ⁴² Ngan imangmang ye nen, yesoo bong Yairus tani in natunu garup ataleu, inbe rai ki sangaul be ru leu, bong matamatenge mai ikauu le be imata. Motong la Yesu ipa a be idi pang ye rumu ke tool tani, ngan le di tooltool malala mai tina ngan titoo lapau le tiparlokoloko. ⁴³ Ngan garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in iyepe lapau.† Bong tool sa be ikamata a iloni, a nen ngan ikarata le tinini dook mata mulu, ngan tiap. ⁴⁴ Motong la garup tani in ipa ke Yesu murini le isulmaia baene la itoko sousoungu matolene ke Yesu, in matana. Yeisa be iyei nen, ngan le pattu leu be rara mooloo tani in imot ye le iwodowodo dook mata.

⁴⁵ Motong la Yesu itor di nen, “Ai, sei itokau i?”

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tipataukala, motong la Pita iyei ne, “Tool mai, di tooltool malala mai san la tigaliu ong le tiparlokoloko nga.”

⁴⁶ Bong ngan Yesu iyei ne, “Tool atu la itokau i, le ayetai ben gurana kiau kasin ilungmai au oo.”

⁴⁷ Motong la garup tani in lon tar nen o ke be itarkoo tiap. Le nga itattadai, inbe itangarur a iman tina le igun turunu du Yesu kene punu, inbe iwete pang di tooltool tina ngan le imot ye soo so a le itoko Yesu, ngan le pattu leu be tinini dook mata mulu ye i.

⁴⁸ Motong la Yesu iwete panga nen, “Natuk, lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mulu i. Le kula ngan le la kuyepe ye lo silene ke Maro.”

⁴⁹ Yesu iwetewete pang garup tani in go, inbe tool atu ipa ye rumu ke Yairus a ipot pombe. Le nga iwete pang Yairus nen, “Atoo, natum garup in imata oo. Le kin kuporo pannoongoo in be idi mulu be.”

† 8:43 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono i nga. Ngan betanga tani in nen: Ngan garup tani in ikatte pat ki le imot yo be iyimi di tooltool ke bar a be tiloni a tinini dook mata mulu nga.

⁵⁰ Yesu ilongo betanga tina yo tool tani in iwete nga, le nga iwete pang Yairus nen, “Kin kutattadai be, bong kuparama lo medana yo kutaru pau in le imede, ngan natum ole imadit mulu.”

⁵¹ Yesu iwete nen a imot, motong la kene yo tipa le di pombe rumu ke Yairus tani nga, ngan ilele di tooltool be titoo a tilo rumu lono be. Le ikaua Pita ye Yowan ye Yemis inbe garup kase tani in tamana le tinana leu, la iye di tilo rumu lono nga. ⁵² Tilo ngan di tooltool le imot yo tiyepa rumu nga, ngan titangtang inbe tiwou aisor. Motong la Yesu iwete pang di a ilele di nen, “Katang dookoot! Garup kase in imata tiap, bong iken mata leu.”

⁵³ Ngan nen le di tooltool tina tingeleraia Yesu ye yo iwete nen nga, yesoo lodi galanga nen, garup kase in imata oo. ⁵⁴ Motong la Yesu itoko garup kase tani in baene, inbe koonoo panga nen, “Natuk, kumadit.”

⁵⁵ Le nga garup kase tani in imaur mulu le tina pattu leu be imadit le lo ikodo. Motong la Yesu iwete pang tamana le tinana be tikap so panga a ikan. ⁵⁶ Ngan garup kase tani in tamana le tinana tikamata yo imadit mulu nga, le tina titakrai. Bong ngan Yesu ilele di be kin tiwete pang tool sa ye so yo pombe, in be.

9

Yesu Ikap Urata Pang Di Aposol Ki Yo Sangaul Be Ru Nga (Matiu 10:5-15; Maka 6:7-13)

¹ Ye kene atu ngan Yesu ikui di aposol ki tina yo sangaul be ru nga man tigaua, motong la ikap gurana pang di, inbe imalum pang di be tila la tiyei urata nga, ngan ole gurana kidi ke be tinganga di so sadi ye di tooltool, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu. ² Inbe iwanga di be tila la tiraia bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ye i, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga le tinidi dook mata mulu. ³ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kin kap so sa ye panga kiang be. Le so ben toto ke panga le depe, inbe porong le pat, ngan kin kakap be. Inbe kakap sokorai lonloningi kiang san mulu be. ⁴ Ngan kapa le lo pombe ye malala atu le soo rumu tikauu pang be kayepe ye nga, ngan kayepe ye rumu tani in leu, le lo lal yo be kamadit a kayege malala mai tani in. ⁵ Bong kumata be kala ye malala atu le di tooltool ki lodi be tikau ang tiap nga, ngan ye kene yo be kayege malala tani in nga, ngan kataurai gauru ke kemim sila ikino, a be nen ngan iyei ben tarkilanga pang di ye dada dook tiap kidi yo tiyeii pang i.” ⁶ Motong la di aposol tina ngan tipa a tila ye malala in le ngan tila ye malala san a tiraia bingi dook mata pang di tooltool, inbe tikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

Erot Lono Galanga Ye Yesu Tiap (Matiu 14:1-12; Maka 6:14-29)

⁷ Ngan Erot, tool kuto mai yo matan kala tana mai Galili i, in ilongo bingi ke so tina le imot yo Yesu iyei nga, ngan le lon gurrungu, yesoo di tooltool kapala ngan tiwete be Yowan ke rriungu di tooltool tani yo imata koot i, in la o imadit mulu a iyepe i. ⁸ Ngan di kapala tiwete be o Ilia la pombe mulu i, inbe di kapala ngan tiwete be o Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan atu la imadit mulu i. ⁹ Bong ngan Erot iparu longono betanga yo tiwete ye Yesu nen nga, le nga iyei ne, “Tiap, Yowan tani, in akurutu gurini oo. Bong i sei tool alongo bingi ki nen i?” Ngan Erot lono be le ikamata Yesu matana pa a nen ngan ikilla.

Yesu Ipanan Di Tooltool Alunu Ben 5,000 (Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Yowan 6:1-14)

¹⁰ Di aposol ke Yesu yo iwanga di a tila nga, ngan timulumulu a timan pompombe pang ye, le nga tigasa urata kidi yo la tiyei, ngan pang Yesu. Motong la Yesu ikap di a tiyepa di tooltool kapala, inbe iye di leu tila pang ye malala mai atu yo ene Betsaida i. ¹¹ Bong ngan di tooltool malala mai tina ngan lodi galanga yo be Yesu ila pang ye malala tani in nga, le nga titoo lapau a tila. Tila pompombe a Yesu ikamata di, ngan le lon ponana,

motong la iwetewete pang di ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ye i, inbe ikarata di tooltool kapala yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu.

¹² Yesu ipatomonai di tooltool malala mai tina le le du rrai. Motong la di aposol ki tina yo sangaul be ru nga, ngan timan pang ye man tiyei ne, “Tool Mai, ni yo tayepe ye i, i ni balim sa. Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye ni kapala, too ye malala kapala yo iken potai nga, a be nen ngan la tisere kaningi le rumu ke kenongo ye nga.”

¹³ Bong ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Tiap! Ole ang tapmim kakap so pang di a tikan.”

Ngan di galiunu tiraua betanga ki nen, “Ona tiap! Di tooltool nga alunu san. Inbe porong kiam nga dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu. Bong lom belei, be la amyimi kaningi sa mulu pang di tooltool malala mai nga man tikan, too?”

¹⁴ (Ngan di tooltool tina, ngan tikinkat di tamoto leu ngan ben 5,000). Motong la Yesu iwete pang di galiunu be tipatar di tooltool tina ye budanga atu le di tooltool sangaul limi ngan tiyepe ye budanga atu. ¹⁵ Le nga di galiunu tina tipatar di tooltool tina le tiwur ben tina yo Yesu iwete nga. ¹⁶ Motong la Yesu ikap porong dukumu limi ipa ye i ru tina, inbe itada a matan lo pang ye malala ke Maro, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu be timalimi di tooltool tina ye a tikan. ¹⁷ Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan tikan le lo kapodi sung dook. Motong la di galiunu tiwinoko kaningi naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon.

Pita Ipaposo Yesu Be Ya In Kirisi

(Matiu 16:13-19; Maka 8:27-29)

¹⁸ Ye kene atu in Yesu ya taleu iyepe a ipatarau nga, ngan di galiunu tina ngan tiyepe lapau. Le nga itor di nen, “Ai, di tooltool malala mai nga tiwete be au i sei?”

¹⁹ Ngan di galiunu tiyei ne, “Di tooltool kapala tiwete be ong in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe kapala tiwete be ong in Ilia. Inbe di tooltool kapala tiwete be ong in Maro koonoo atu yo ke mukot nga, ngan atu la o imadit mulu i.”

²⁰ Motong la Yesu itor di mulu nen, “Ngan ang tapmim nga, kawete be au i sei?”

Ngan Pita iraua betanga ki nen, “Ong in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap tani yo be igarung di i.”

²¹ Motong la Yesu iwete betanga medana pang di galiunu tina a iso lodi be kin tigasagasa pang di tooltool kapala be.

Yesu Iwete Be Ole Imata Lo Ngan Be Imadit Mulu

(Matiu 16:20-28; Maka 8:30-9:1)

²² Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Tool Moolmool ke Maro ole isoloo moonoo le masngana alunu kaiye. Inbe di tooltool maimai kidi Yuda tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan ole tiwala muridi panga, inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan be ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

²³ Motong la iwete pang di galiunu tina le imot nen, “Kumata tool atu lono be man itoo au nga, ngan ya taunu irautoo le du iyepe lopo, inbe kanakana ngan ikooro kai palasingi ki a itoo au. ²⁴ Yesoo, sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot be iyei urata kiau i, in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ²⁵ Le kakamata, tool be iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan be imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni belei? ²⁶ Inbe kumata sei tool be moomoonoo yau, inbe moomoonoo ye betanga kiau le ipataukala ye di tooltool tina ngan matadi nga, ngan ye kene yo be Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye i, in ole moomoonoo ye tool tani lapau. Ya in ole ipa ye nunngana, inbe ye Tamana iye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ya taunu ngan nunngadi lapau a isi nga, bong ye kene tani ole moomoonoo ye di tooltool yo muku ngan moomoodi ye nga. ²⁷ Awete

pang moolmool nen, di tooltool kapala yo nookoot taye di takododo ni nga, ngan ole timmata tiao, inbe tikamata dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole pombe mallangana.”

Yesu Tinini Ipalele
(*Matiu 17:1-8; Maka 9:2-8*)

²⁸ Tiyepe le lo so ben ke limi be tol iman a ila, motong la ikaua Pita iye Yowan inbe Yemis a iye di tilo pang kawal be lo di leu tiyeppe nango, a nen ngan ipatarau. ²⁹ Le nga ye kene yo Yesu ipatarau ye in nga, ngan matan palele, inbe sousoungu le wam ki nga ikoko le ikoko welewele dawa ben kili itai nga. ³⁰ Inbe mooloo tiap be di Maro koonoo ru yo Mose iye Ilia nga, ngan pombe pang ye Yesu a tiye tiwetewete. ³¹ Di ngan tipa ye Maro nunngana la tisi be si tiye Yesu tiwetewete ye betanga yo Maro ikarata be Yesu ole imata Yerusalem, lo ngan iyege tana i a be ilo nga. ³² Ngan Pita iye di diene ru nga, ngan matadi gei dook tiap le nga titure. Bong yeisa be kene yo di tol titakrai a timadit ye in nga, ngan tikamata Yesu nunngana, inbe suru tina yo tiye tikododo nga. ³³ Le nga ye kene yo Mose ye Ilia tina ngan be tiyeppe Yesu a tilo, motong la Pita iwete panga nen, “Tool Mai, nga dook mata ke be idi nga tayepe nanga. Le kumalum pam, a be nen ngan amre badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.” (Ngan Pita isere betanga yo be iweta i, ngan la le iwete sokorai nen nga.)

³⁴ Pita iwetewete pang Yesu go, inbe eng tene isi le si rur ki iloko la podi, le di galiunu tina ngan titattadai ye yo eng tene isi le si iloko la podi nga. ³⁵ Inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen, “Tool in au natuk yo apootoo be iyei urata kiau i. Le kalongo betanga yo be iwete pang nga!”

³⁶ Ngan tool tani in kalngana iwete nen a imot, motong la di galiunu tina be matadi sarai ngan tikamata Yesu ataleu la ikododo i. Le nga ye kene yo be timulu ke kawal a tidu ye in nga, ngan di galiunu di tapdi tipataukala betanga le tigasagasa pang tool sa ye so tina yo tikamata, ngan tiap.

Yesu Inganga So Sadi Ye Tool Kase Atu
(*Matiu 17:14-18; Maka 9:14-27*)

³⁷ Yesu iye di galiunu tol tina tiyeppe le bongbongini ki, motong la tipa ke kawal a tisi, ngan le di tooltool malala mai tipa a timan titauarai di dada. ³⁸ Ngan tool atu yo ipa kataunu ye di tooltool malala mai tina i, in koonoo pang Yesu nen, “Atoo, Pannoongoo, atorong be kulonau a kumata natuk tamoto ni ngan, yesoo bong ni natuk ataleu tani nani. ³⁹ Ngan kanakana nga be so sadi idiwidiwoo nga, ngan ole palbe leu be isulukat a ikatte du tana, inbe isodangadanga a ngoon sian du. Ngan nen le so sadi tani in igarungu tinini le ke be ikoo ye pitiap yege. ⁴⁰ Ngan la aman be man ator di galium nga be tinganga so sadi ye, bong ngan ke be tiloni tiap.”

⁴¹ Motong la Yesu iyei ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan katara lomim le imede ye Maro tiap, bong lomim kap dada dook tiap alunu san. Nga ole ke pi mulu be nen ngan ayang tayepe inbe awete a kayei dada yo nen ngan mulu ye nga?” Motong la iwete pang tool tani nen, “Oo, kouo natum in a iman yau me e ni.”

⁴² Motong la be ikaua kase tani a iman pang ye Yesu, ngan so sadi tani in idiwidiwoo a ikatte du tana le isodangadanga, inbe ngoon sian du. Bong ngan Yesu ipasak pang so sadi tani a inganga, inbe ikarata kase tani in le tinini dook mata mulu. Motong la ipamule pang ye tamana mulu. ⁴³ Ngan nen le di tooltool malala mai tina yo tiyeppe nga, ngan titakrai, yesoo bong tikamata ben gurana ke Maro in mai san ye yo ikarata kase tamoto tani in nga.

Ye kene tani yo di malala mai tina ngan tikamata so le imot yo Yesu iyei nga le nga titakrai a lodi kaua urata ye go nga, ngan Yesu iwete pang di galiunu nen, ⁴⁴ “Katar talngamim dook ye betanga kiau a kalongo. Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi.” ⁴⁵ Bong betanga ke Yesu yo iwete nga, ngan di galiunu lodi galanga ye tiap. Inbe

betanga tina ngan punu iken mallangana pang di ke be lodi galanga ye tiap lapau. Bong ngan di galiunu tina ngan titattadai be titoru ye soo so yo iwetewete ye nga.

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Be Iyei Mai Pang Di I
(*Matiu 17:22-23; Maka 9:30-32*)

⁴⁶ Motong ye kene atu in Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiwetewete a tiparsu ye sei tool be iyei kuto mai a imuku pang di i. ⁴⁷ Ngan Yesu lon galanga ye betanga tina yo tiparsu ye a ikenen lodi ngan oo. Le nga ikaua tool kase mai tiap atu a iman ipatokode gigini. ⁴⁸ Inbe iwete pang di nen, “Kumata sei tool be lon tutau le ikaua kase mitiap yo nen in a iloni nga, ngan ya in ikau au a ilonau lapau. Inbe kumata sei tool be ikau au a ilonau nga, ngan ya in ilono Tamak yo iwangau a asi i, in lapau. Yesoo, sei tool yo ya taunu irautoo le idu lopo ye di diene kapala nga le imot i, in ya la be Maro ikamata ben ene mai i.”

⁴⁹ Yowan ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, motong la iyei ne, “Tool mai, amkamata tool atu in ipootoo em, inbe inganga di so sadi ye. Le amkapye be amwete panga a amlele, yesoo ya in iyepe ye budanga kiidi tiap.”

⁵⁰ Ngan Yesu iwete pang Yowan nen, “Tiap, kin kalele be! Yesoo, tool yo iyei koi pang tiap i, in ben tool kiang.”

Di Samaria Tikadono Yesu

⁵¹ Ngan lal tani yo Maro itaru be ikaua Yesu a ilo pang ye malala ki i, in iman potai oo. Le nga Yesu igaua lono le atu be ole ilo pang malala mai Yerusalem. ⁵² Motong la iwanga di tooltool pattu yo be timuku a lo tipare so panga nga, ngan a tilo pang ye malala atu kidi Samaria. ⁵³ Bong ngan di tooltool ke malala tani in lodi be tikaua Yesu a ilo rumu kidi tiap, yesoo lodi galanga nen nga be ilo pang Yerusalem. ⁵⁴ Le nga di galiunu ru tina yo Yemis ye Yowan nga, ngan tikamata dada dook tiap yo di Samaria tiyei pang Yesu i, motong la yaru tiwete panga nen, “Tool mai, nga lom belei, be koomam a ei ipa ke malala ke Maro a isi si igarung di tooltool nga, too?” ⁵⁵ Bong ngan Yesu ilalele a ipasak pang di yaru. ⁵⁶ Motong la tipa mulu a tila pang ye malala san nga.

Yesu Iwetewete Ye Dada Yo Be Tatoo Ye I
(*Matiu 8:19-22*)

⁵⁷ Yesu iye di galiunu tipa dada go, inbe tool atu iwete panga nen, “Au i ole atoo ong ye ni nangai yo be kupa pang ye nga.”

⁵⁸ Motong la Yesu iwete panga nen, “Di gaunu gok ngan agoro kidi ke kenongo, inbe di man ngan giniu kidi ke kenongo lapau, bong Tool Moolmool ke Maro, in taukan ni yo be iken a imaryoo ye i.”

⁵⁹ Motong la Yesu iwete pang tool san mulu nen, “Ai, kuman kutoo au.”

Bong ngan tool tani iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, nga dook mata, bong ole kumalum pau a la akelmaia tamak muku ngan, lo ngan be man atoo ong.”

⁶⁰ Ngan Yesu iwete panga nen, “Di tooltool yo titoo Maro tiap le tiyepe dawa ben di tooltool matedi nga, ngan ole di tapdi tikelmai di diedi yo timmata koot nga. Bong ong in kula a la kuraia bingi dook mata ke dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i.”

⁶¹ Motong la tool san mulu iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, au i lok be atoo ong. Bong kulkulunu ngan ole kumalum pau a amulu la akamata di sokak, inbe aye di amwetewete a atoko baedi ngan.”

⁶² Motong la Yesu iwete panga nen, “Tool atu be itoko pie ye ookoo ki, bong kanakana ngan ilalele pang mur nga, ngan o iyei urata dook tiap. Ngan gaongo leu, kumata le tool atu be itoo au, bong kanakana ngan lono mulumulu ye so ki ke tana i nga, ngan ya in tool dook mata ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, ngan tiap lapau.”

* 9:55 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 55 le 56 nga. Ngan betanga tani in nen: Ang nga lomim galanga ye dada ke Maro Amunu yo be katoo i, in tiap, yesoo bong Tool Moolmool ke Maro isi be si igarung di tooltool ye yepongo kidi tiap, bong isi be si ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

10

Yesu Iwanga Di Tooltool 72 A Tila Ye Urata

¹ Ngan tiyepe, motong la Yesu ipootoo di tooltool 72 mulu a ikap urata pang di, motong la ipatar di le di ru ru, inbe iwanga di be timuku a tila pang ye malala maimai le malala kakase kapala yo lono be ole ipa pang ye nga. ² Inbe iwete pang di nen, “Kaningi alunu kaiye la isullungu a iken kumu ngo, bong di tooltool ke urata yo be tikap a tiwinoko nga, ngan alunu tiap. Ngan nanga, ole kapatarau pang Tool Mai yo kumu taunu i, a be nen ngan iwanga di tooltool ke urata sa mulu la tikap kaningi kanono a tiwinoko. ³ Ngan nen be kala! Bong lomim tut, au i awangang a kala nga, ngan ole la kayei ben di sipsip natunu yo tiyepe kataunu ye di gaunu gok nga. ⁴ Bong kin lomim ru ye so kapala yo be kakap ngan be. Le so ben pat le depe ke lonloningi, inbe loningi ke kemim ngan o ke be kakap a kapa ye tiap. Inbe di tooltool yo be katauarai di dada nga, ngan kin kakodo a kawete lo ponana kiang pang di be.

⁵ “Ye kene yo be kapa le la pombe ye malala atu, le be tikau ang a titarang ye rumu atu nga, ngan kulkulunu ngan ole kawete pang di tooltool yo tiyepe ye rumu tani, ngan nen. Kayei ne, ‘Lo silene ke Maro iken yang.’ ⁶ Le kumata be tool dook mata ke lo silene sa be iyepe ye rumu in nga, ngan ole betanga kiang dook mata tani in la iyepe ye. Bong kumata be tool yo iyepe ye rumu in tool dook mata ke lo silene tiap nga, ngan betanga dook mata kiang tani, in ole imulu a iman pang yang. ⁷ Ngan nen le kayepe so ye rumu tani in, le kin kapa a kala ye rumu kapala be. Inbe kaningi le ran yo be tikap pang nga ngan kapas le kakan be kayin leu, yesoo kumata le be tool iyei urata nga, ngan la be ikap so ye urata kootoonoo ki nga.

⁸ “Ye kene yo kapa le la pombe ye malala mai atu le be di tooltool ki lodi ponana yang, inbe tikau ang nga, ngan kapas le kakan kaningi yo be tikap pang ngan leu. ⁹ Ngan urata yo be kayeii ye malala tani in nen: kakarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu, inbe kakaua bingi dook mata pang di a kayei ne, ‘Mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana pang yang.’ ¹⁰ Bong ye kene yo be kapa le la pombe ye malala mai atu, le be di tooltool ki lodi ponana yang inbe tikau ang tiap nga, ngan kadu kakodo dada katene ke malala tani, inbe kawete pang di nen, ¹¹ ‘Gauru ke malala kiang yo ingaungau kemam nga, ngan la be amtaurai mulu du tana nga, a nen ngan ipaposang ye dada dook tiap kiang yo kayeii pam i. Bong lomim galanga nen; mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.’ ¹² Awete pang nen, ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai di tooltool ke malala tani in ye urata moonoo dook tiap ki taunu le illoso urata moonoo dook tiap yo be pombe pang di tooltool ke malala mai Sodom i.”

Yesu Iwete Be Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Tiap Nga, Ngan Tikamata Di Dook (Matiu 11:20-24)

¹³ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Atoo! Ang di tooltool ke malala mai Korasin le Betsaida nga, kin kakamatang dook leu. Nga yo be tool sa ilo malala mai Taia le Saidon lo iyei mos yo dawa ben ayei ye malala kiang nga, ngan matin nga le di tooltool ke Taia le Saidon tiportak lodi mukot ye noonoo kidi yo tiyei nga, inbe tipital wam pirara a tiwurur kaua punu a be nen ngan tipapos lo modoko kidi. ¹⁴ Bong ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai ang di tooltool ke Korasin le Betsaida ngan ye urata moonoo dook tiap ki taunu le ole illoso urata dook tiap masngana yo be pombe pang di tooltool ke Taia le Saidon i. ¹⁵ Inbe ang di tooltool ke malala mai Kapenam nga lomim tar belei, ole Maro iyitmakang le kalo meneng lang katene ni, too? Tiap yege! Ole ikatte ang kadu meneng lopo ni, ye ni kidi matenge.”

¹⁶ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina ngan mulu nen, “Sei tool be ilongo betanga kiang a itoo nga, ngan ya in itoo betanga kiau. E sei tool be iwala murini pang

nga, ngan ya in iwala murini pau lapau. E sei tool be iwala murini pau nga, ngan ya in iwala murini pang Maro yo iwangau a asi i.”

Di Tooltool 72 Tina Ngan Timulu A Timan

¹⁷ Tiyepe a ke alunu iman a ila, motong la di tooltool 72 tina yo Yesu iwanga di a tila nga, ngan timulu a timan. Ngan lodi ponana kaiye ye urata kidi yo la tiyei nga, le nga man tigasa pang Yesu a tiyei ne, “Tool Mai, ampootoo em be amnganga di so sadi ye nga, ngan le titoo koomam lapau.”

¹⁸ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Akamata tool dook tiap, Satan, imol ke lang katene a isi dawa ben kili itai nga. ¹⁹ Ngan kalongo. Au i awonai gurana kiau pang be la kayirtoo di moto le di so ben dongo tinana yo be tigarung di tooltool nga, inbe gurana kiang mai le kallos di koi kiang, le so sa yo ke be igarungang, ngan tiap. ²⁰ Bong kin lomim ponana ye yo di so sadi tilongo betanga kiang a titoo koomim, ngan be. Bong be nen ngan lomim ponana ye yo Maro iwodo emim ilo ye rau yo iken ye malala ki ni nga.”

Yesu Lon Ponana Le Ipatarau Pang Maro

(Matiu 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Ye kene tani in, Maro Amunu Silene ipapono Yesu le lon ponana kaiye, le nga iyei ne, “Tamak, ong in Tool Mai ke lang inbe tana. Le au i ayitmaka em, yesoo kutarkoo so tina ngan ye di tooltool yo di tapdi tikamata di ben lo galanga kidi mai mata nga, inbe kupapos pang di tooltool yo taukadi lo galanga a tiyepo le dawa ben di kakase nga. Le moolmool Tamak, ong taum kutoo lom yo dook mata i, inbe kuyei so nen.”

²² Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina mulu nen, “So le imot nga Tamak la itar lo baik i. Ngan tool sa yo be lon galanga ye Natunu, ngan tiap, bong Tamana ya taleu la lon galanga ye i. Inbe tool sa yo be lon galanga ye Tamana, ngan tiap, bong Natunu ya taleu la lon galanga ye i. Inbe di tooltool yo Natunu lono be ipatnaia Tamana pang di nga, ngan di leu la be lodi galanga ye Tamana tani in nga.”

²³ Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu a be iwete pang di leu, ngan iwete nen, “Maro iyei urata dook mata pang ang tooltool yo kakamata so tina yo ayei nga. ²⁴ Awete pang nen, di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana nga, ngan tiye di Maro koonoo yo ke mukot nga, ngan lodi be tikamata so ben yo nookoot ngan ang kakamata nga, bong ngan le tikamata touo siap. Inbe lodi be tilongo betanga ben yo nookoot ngan ang kalongo nga, bong ngan le tilongo touo siap lapau.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Ke Samaria Yo Iyei Dada Dook Mata I

²⁵ Motong la tool kuto mai atu yo lon galanga mata ye ger ke Maro i, in imadit lo ikodo a be nen ngan itouo Yesu ye betanga. Le nga itoru nen, “Pannoongoo, nga ole ayei belei be akaua yepongo dook mata yo taukan motingi i?”

²⁶ Motong la Yesu iraua torungu ki nen, “Rau yo tiwodo ger ke Maro ye i, in kukinkati ngan iwete belei?”

²⁷ Motong tool kuto mai tani in iraua betanga ke Yesu nen, “Ger ke Maro iwete nen, ‘Lomim pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomim le tinimim ipa ye gurana le lo galanga kiang le imot panga.’[☆] Inbe ger san yo itoo i, in nen, ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.’[☆]”

²⁸ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ong in kuraua betanga kiau dook mata san. Le kumata be kuyei nen nga, ngan la be kouo yepongo dook mata yo takan motingi in nga.”

²⁹ Bong tool kuto mai tani ke ger ke Maro in lono nen, be ya in ikapsap touo ye ger ke Maro siap, le nga itoro Yesu nen. Iyei ne, “Ai, ngan di sema diek kuwete ye di be ayei dada nen pang di nga?”

³⁰ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Ye kene atu ngan tool atu kidi Yuda ipa ke Yerusalem a be idu pang Yeriko. Ngan di tooltool ke pinnau titokolani a tikap lonloningi ipa ye so ki le imot, inbe tirauu tirauu le dook tiap yege, le imata kapalak sila ikino dada

☆ 10:27 Ger 6:5 ☆ 10:27 Urata ke Paroranga So 19:18

katene, inbe tikoo a tila. ³¹Ye kene tani in tool atu ke paroranga so pang Maro itoo dada tani in a be idu lapau, ngan ikamata. Le nga ipa yis ye la itoo dada gigini san a idu. ³²Ngan gaongo leu, tool atu yo ipa ye rara ke Liwi in itoo dada tani a be idu ngan ikamata tool tani yo ikenen dada katene nga, le nga ipa yis ye lapau la itoo dada gigini san a idu. ³³Bong tool atu ke Samaria in itoo dada tani a be isi ngan le si pombe ye ni yo tool tani in ikenen ye i, ngan ikamata yo imasingi a ikenen nga, le nga lono panga. ³⁴Motong la ipa le ila potai ye la ikamata moonoongoo ki tina, le nga ititi ran medana ipa ye kai olip surunu ilo ye, inbe isarrak wam a ipau moonoongoo tina ye. Motong la ipamaditi a iyitmaki lo iwur asara ki ke solanga di tooltool yo ene donki in pono, inbe ipayira ye la itaru ye rumu atu kidi lowo, inbe yaru tiyepe a matan kala. ³⁵Tiyepe a bongbongini ki, motong la ikap pat silba ru la ikap pang rumu taunu, inbe iwete panga nen, 'Nga ole matam kala tool i dook, bong kumata be kotte pat kiong sa mulu ye nga, ngan amulu a aman lo ngan be kuwete pau a nen ngan arau pat kiong tina.'"

³⁶Motong Yesu titoro tool kuto mai tani ke ger ke Maro in nen, "Ngan lom tar belei ye di tooltool tol tina nga? Sei tool ikamata tool tani yo di tooltool ke pinnau tirauu i, in le iyei ben ene moolmool i?"

³⁷Motong la kuto mai ke ger tani in iraua betanga ke Yesu nen, "Tool yo lono panga le iloni dook mata i."

Motong la Yesu iyei ne, "Kula ngan kuyei dada gaongo leu nen pang di diem lapau."

Yesu Iyeye Ye Rumu Ke Mata Ye Madia

³⁸Yesu iye di galiunu tina tipa a tila, ngan le la pombe ye malala atu. Ngan garup atu yo ene Mata i, in ikamata Yesu, le nga ikauu a ilo rumu ki. ³⁹Ngan Mata tani in taini garup atu, ene la Madia i. Ya in ikamata Yesu nen nga, le nga iman iwur potai pang ye, inbe itar talngana a ilongo betanga ke soo so yo iwetewete ye nga. ⁴⁰Bong Mata tani in itu ye dawaingi le karatanga kaningi yo be tiye Yesu tikan nga, le nga ila la iwete pang Yesu nen, "Tool Mai, ngan lom pau yo taik i iyegau a iman be au taleu ayei urata mai nga lapau, too? Kuwete panga a iman man ilonau ye urata pa."

⁴¹Bong ngan Tool Mai iraua betanga ki nen, "Mata, Mata, akamatong ngan lom modoko ye so matana matana alunu san. ⁴²Bong so dook mata ataleu yo be kakauu ngan ilonang i, in la taim Madia lono panga mai mata le ikauu oo. Le o ke be takauu a tagutaki ye tiap."

11

Yesu Ipatomonai Di Galiunu Ye Dada Ke Pataraungu

(Matiu 6:9-13; 7:7-11)

¹Ye kene atu in Yesu iyeye ye ni atu, inbe ipatarau. Le nga ipatarau a imot, motong la di galiunu tina ngan atu iwete panga nen, "Tool Mai, kupatomonai am ye dada ke pataraungu dawa ben yo muku ngan Yowan ipatomonai di galiunu nga."

²Motong la Yesu iwete pang di nen, "Kene yo be kapatarau ye in nga, ngan kawete nen. Kayei ne,

'Tamamam, ampatarau pong nen,

be di tooltool nga le imot tiporonaia em,

inbe kusi a si matam kalam am le imot.

³Inbe kaningi yo ke ke tina atu atu nga, ngan kop pam.

⁴Inbe kugiri noonoo kiam,

yesoo am nga ole amgiri noonoo kidi diemam yo tiyei pam, ngan lapau.

Inbe kupasongosongam le kin amkapsap ye dada dook tiap ke touanga be."

⁵Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Ang tina ngan atu, be bong kataunu lo ngan ila rumu ke tool ki la ipoongoo a iwete panga nen. Iyei ne, 'Tool kiau, au i lok be kop porong dukumu tol pau. ⁶Yesoo, tool kiau atu ipa ye dada mooloo la le man pombe rumu kiau nga. Bong ngan au i taukak kaningi yo be akauu panga a ikani i.' ⁷Motong la tool tani yo iyeye rumu lono in iraua betanga ki nen, 'Ai, kin kupadingau be. Ngan dada

ke rumu in apamede le imede, inbe aye rimak le di natuk nga be amken mata sa. Le o ke be amadit a akap so pong tiap.’⁸ Ngan awete pang nen, tool tani, in rumu tamana tani, in ya tool ki, bong le ke be imadit a ikap porong panga tiap. Bong tina ene tani in taukan moomoonoo ye yo ipame torungu rumu tamana tani mata ye porong nga, le ole imadit a ikap so tina le imot panga.⁹ Le awete pang nen, kumata be katoro Maro ye so be ikap pang nga, ngan ole ikap pang. Inbe kumata le kasere so nga, ngan ole ilonang le kapuske. Inbe kumata be kapitpiti dada nga, ngan Maro ole iso dada pang.¹⁰ Ngan nen, yesoo di tooltool le imot yo tipatarau a titoro Maro be ikap so pang di nga, ngan ole tikap so tina. Inbe di tooltool le imot yo tisere so nga, ngan ole ilon di le tipuske. Inbe di tooltool le imot yo tipitpiti dada nga, ngan ole Maro iso dada pang di.¹¹ Ngan ang di kakase tamadi ngan atu be natunu itoru be ikap i panga nga, ngan ole ikaua moto panga, too? Tiap!¹² Too, be natunu itoru be ikaua man natunu katalungana panga nga, ngan ole ikaua dongo tinana panga, too? Tiap yege!¹³ Ngan ang di kakase tamadi ngan dada kiang yo kayei ngan dook tiap, bong lomim galanga ye dada yo be kakap so dook mata leu pang di natumim a kalon di ye i. Ngan nanga, Tamamim yo iyepe ye malala ki ete ni, in illosang ye dada dook mata ki yo iyei nga, le ole ikaua Amunu Silene pang di sema tooltool yo be titoru ye nga.”

*Tooltool Pattu Tiwete Mur Ye Yesu
(Matiu 12:22-30; Maka 3:20-27)*

¹⁴ Ngan tool atu in so sadi iyepe ye a iyeii le koon moo ye betebetanga le ke be iwetewete tiap. Motong la Yesu inganga so sadi tani in ye a ikoo le koon marra a iwetewete mulu. Ngan nen le di tooltool malala mai tikamata tina yo iwetewete mulu nga, le titakrai.¹⁵ Bong ngan di tooltool kapala tiyei ne, “Ai, tool in inganga di so sadi ye gurana ke tool kuto mai kidi so sadi yo ene Belsebul i.”¹⁶ Inbe di kapala ngan tikapye be titouo Yesu, le nga titoru be iyeie mos sa a iyei ben tarkilanga panga be tikamata, a nen ngan lodi galanga ben gurana yo iyei urata ye nga, ngan ipa ye Maro.

¹⁷ Ngan Yesu ikamata di tina yo lodi kaua urata nen nga, le nga iwete pang di nen, “Kumata be di tooltool ke tana mai atu be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe tipatoko nga, ngan ole di tapdi tigarung di. Inbe kumata be rara atu yo tiyepe ye rumu atu nga, ngan be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole di le imot tilledi.¹⁸ Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata be di tooltool ki be tiparpoto le tiyepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole Satan tani in ikodo le imede belei? Ngan awete nen, yesoo ang ngan kawete mur yau be Belsebul la ikap gurana ki pau be anganga di so sadi ye i.¹⁹ Ngan kumata betanga yo kawete ngan moolmool be au i anganga di so sadi ye gurana ke Belsebul nga, ngan sei ilon di tooltool kiang a le tinganga di so sadi i? Belsebul tiap, too? Ngan nen le urata tina yo di tooltool kiang tina tiyei nen nga, ngan ipaposang ye betanga kiang yo kawete pau nga, ngan kallung ye.²⁰ Bong kumata be Maro ya taunu la ikaua gurana ki pau a anganga di so sadi ye in nga, ngan ole lomim galanga nen; dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ya la pombe a iken mallangana pang i.

²¹ “Ngan tool turana bulbulini atu be ipare dawa ki dook inbe ikodokala rumu ki nga, ngan ole so ki iken dook mata.²² Bong kumata be tool san yo gurana ki mai mata le ke be illoso ene i, in iman le irauu nga, ngan ole ikap dawa le so ki ke patokongo tina yo ikodokala rumu ki ye nga, inbe lo ikap so ke tool tani le imot a imalimi pang di diene.²³ “Sei tool yo itoo au tiap i, in dawa ben koi kiau. Inbe tool yo ilonau a be aye amgaua di tooltool pang Maro tiap i, in dawa ben tool yo be inganga di tooltool a tikoo ye Maro i.”

*So Sadi Imulukala Tool Tani Mulu
(Matiu 12:43-45)*

²⁴ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kumata so sadi be ipas ye tool atu lono nga, ngan ole la ipa ye ni sorrakene a matan sarsarai ye ni dook mata yo be iyepe ye i. Bong kumata be matan sarai le ikamata ni sa dook be iyepe ye tiap nga, ngan ole iyei ne, ‘Au i nga ole

amulukala rumu kiau yo muku ngan ayege i.' ²⁵ Ngan kene yo imulu a ila pombe ye in nga, ngan ikamata rumu tani in tisoraii le igalanga, inbe so yo iken rumu lono nga iken dook mata ye nene. ²⁶ Motong la so sadi tani in imulu la iwete pang di diene limi be ru yo tillosi ye yeingi dada dook tiap nga, ngan be tiyei ene a tiye tila pang ye rumu tani be la tiyepe ye. Awete pang nen, muku ngan tool tani in yepongo ki ben dook tiap mata tiap, bong yo nookoot nga yepongo ki dook tiap le dook tiap ki taunu."

Di Sema Tooltool Be Lodi Ponana Nga

²⁷ Ye kene tani yo Yesu iwetewete betanga tina ngan pang di nga, ngan di tooltool malala mai man tigaua lapau, le nga garup atu yo iyepe kataunu ye di i, in iyiti koonoo inbe iyei ne, "Tinam yo ipasui ong inbe iyei borrenge yong le ong mai i, in ole Maro iyei urata dook mata panga le lon ponana." ²⁸ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, "Di tooltool yo titar talngadi dook a tilongo betanga ke Maro inbe titoo nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata pang di le lodi ponana."

Di Tooltool Pattu Titoro Yesu Be Iyeie Mos Sa A Tikamata

(Matiu 12:38-42)

²⁹ Di tooltool kapala mulu timanen man pompombe ye ni tani yo Yesu iyepe ye i. Motong la Yesu iwete pang di nen, "Di tooltool yo nookoot tiyepe nga, ngan di tooltool ke yeingi dada dook tiap. Le kanakana nga, ngan titorau be ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa be ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona, in leu. ³⁰ Muku ngan di tooltool ke Ninibe tikamata so yo pombe pang ye Yona i, le iyei tarkilanga pang di ben ya in Maro iwanga pang di la ila nga. Ngan nen le so yo be pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro ngan ole iyei tarkilanga pang ang di tooltool yo nookoot kayepe ngan ben ya in Maro iwanga pang la isi nga. ³¹ Ngan ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan garup ene mai atu yo iyepe ye ni yo karaka ipa ye i, in ole ikodo dama ke Maro, inbe ipapos di tooltool yo ke nookoot nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Au i awete nen, yesoo garup tani, in iyepe ke tana damono, bong ipa ye manga mooloo a ise pang Yerusalem be se ilongo betanga dook mata ke Solomon yo ipatomonai di tooltool ye nga. Bong Tool atu yo nookoot kaye kayepe i, in illoso Solomon. ³² Inbe ye lal tani yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool ke Ninibe tikodo dama ke Maro, inbe tipapos di tooltool yo ke nookoot nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen nga, yesoo di Ninibe tilongo betanga ke Yona tina yo iwete nga, ngan le tiportak lodi mulu. Bong Tool atu yo nookoot kaye kayepe i, in illoso Yona."

Yesu Ikatte Betanga Ye Sul

(Matiu 5:15; 6:22-23)

³³ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Tool sa ke be ilanga sul ki bong, lo ngan be itarkoo, too ipatudu ye bor, ngan tiap. Bong ole ipawoti lo ete, a be nen ngan di tooltool be tise rumu lono ki ngan tikamata ni ye nunngana. ³⁴ Ngan matamim ngan dawa ben sul kiang. Le kumata be matamim igalanga dook mata nga, ngan ole sul nunngana ilangaraia tinimim mai i le imot inbe kakamata ni. Bong kumata be matamim igalanga tiap nga, ngan ole todo iduku tinimim mai i le imot inbe kakamata ni tiap. ³⁵ Ngan nanga, kin kakamatang dook leu, ole nen ngan kawete be sul nunngana iken lomim, bong tiap, todo iduku le imot. ³⁶ Bong kumata le be sul nunngana tani in ilangarai tinimim mai i le imot, le kasin pa iken todo lono tiap nga, ngan ole ilangarai ang dawa ben sul moolmool yo nunngana ilangarai ang i."

Yesu Ipapos Di Paresi Le Di Kuto Maimai Ke Ger Ke Maro Ye Dada Dook Tiap Kidi

(Matiu 23:1-36; Maka 12:38-40)

³⁷ Yesu iwete nen pang di a imot, motong la tool Paresi atu in ikiuu be la yaru tikan so rumu ki. Motong la ilo rumu ke Paresi tani in lono lo iwur mie pono potai pang ye

kookoowoo ke kaningi so. ³⁸ Le nga Paresi tani in ikamata Yesu le itakrai ye yo itoo momo kidi Yuda ke ngasingi baedi in tiap, inbe ikan so nga.

³⁹ Motong la Tool Mai tani in iwete panga nen, “Ang Paresi nga, ngan be kangas ruku le omai kiang ke kaningi so nga, ngan ole kangas diki ki leu. Bong lomim rru ye lono yo giri le giri leu, ngan tiap. Ngan dada kiang yo kayei nga, ngan gaongo leu. Ngan nen le kangas baemim, bong lomim nga ipon ye dada dook tiap yo ke noonoo le pasakalanga so nga. ⁴⁰ Ang nga ben di tooltool kapakapa! Ngan tool yo be ikarata so atu i, in ole ikarata diki ki le ipa ye lono lapau, too? ⁴¹ Bong awete pang nen, so yo iken ruku lono nga, ngan kayoon a kakap pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, a nen ngan kalon di ye. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan ole Maro ikamata ngan lono dook mata pang ye dada kiang yo kayei i.

⁴² “Atoo, ang di Paresi nga, kin kakamatang dook leu! Ang nga kapoto so mitiap kiang yo ben laki le lombo le bede ke kumu kiang nga, le iken ye budanga sangaul, motong la kakaua budanga atu pang Maro. Bong nga yelei be kayei dada dook mata pang di diemim tiap, inbe lomim pang Maro mai san tiap lapau nga? Ngan kumata be kayei dada yo dook mata nen nga, le ipa ye urata kiang tina yo kayei kanakana nga, ngan matin nga le dook mata san.

⁴³ “Atoo, ang di Paresi nga, kin kakamatang dook leu! Ang ngan be kalo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lomim be le lo kawur dama ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga. Inbe lomim be la kapa ye ni ke yawaringi so, a nen ngan di tooltool be tikamatang nga, ngan tiwete lo ponana kidi pang.

⁴⁴ “Atoo, kin kakamatang dook leu! Ang ngan dawa ben gomo ke matenge yo iken tana lono le di tooltool lodi galanga ye tiap a tipa pono i.”

⁴⁵ Motong tool kuto mai atu ke ger ke Maro i, in iraua betanga ke Yesu nen, “Ona tiap! Pannoongoo, betanga kiong tina kuwete nga, ngan betanga medana leu le kugarungam ye lapau sa.”

⁴⁶ Motong la Yesu iwete panga nen, “Atoo, ang di kuto maimai ke ger ke Maro nga, kin kakamatang dook leu! Ang ngan kapaloko so moonoo alunu san ilo di tooltool podi le tisak ye solanga ki. Bong ang tapmim nga yelei lomim be katara baemim buruburene atu la kalon di ye so moonoo tani yo tisola in tiap nga?

⁴⁷ “Atoo, kin kakamatang dook leu! Ang ngan kakarata agoro ke matenge pang di Maro koonoo yo muku ngan di sasa kiang tiraumatamata di nga. ⁴⁸ Ngan dada tina yo kayei i, in ipaposang ben ang ngan lomim ponana yo di sasa kiang tiraumatamata di Maro koonoo a timmata nga, ngan la le lomim tut di a be kakarata agoro kidi matenge pang di nga. ⁴⁹ Ye punu in la le Maro ya taunu itoo lo galanga ki a iwete nen, ‘Nga ole awanga di Maro koonoo inbe di aposol kiau a tila pang ye di, bong ole di tooltool tikamata di yo titoo au nga, le ole tigarung di kapala, inbe di kapala ngan tiraumatamata di le timmata.’

⁵⁰ Ngan nen le ang tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan ole Maro iyemenai ang ye di Maro koonoo tina yo karaumatamata di a rara kidi imati nga, yesoo bong ang ngan kattoo dada kidi sasa kiang yo tiyei muku nga. Ngan di sasa kiang tina ngan tiyei dada dook tiap nen ye kene tani yo Maro itara tana ye in le ise nookoot nga. ⁵¹ Le dada dook tiap tani in imadit ye kene yo Kaen iraumata Awele ye i, in a ise ye Sakaria yo di tooltool tiraumate kataunu ke bareme mai ke sungunu inbe pat gauningi ke paroranga so pang Maro ye i. Le moolmool, ang tooltool yo nookoot kayepe nga, ngan ole Maro iyemenai ang ye dada dook tiap le imot yo di sasa kiang tiyei nga.

⁵² “Atoo, ang di kuto maimai ke ger ke Maro nga, kin kakamatang dook leu! Ang ngan kawono kala dada ye di tooltool le ke be lodi galanga ye Maro tiap. Ngan ang tapmim ngan kattoo dada tani tiap, inbe kawono kala dada ye di tooltool kapala yo tikapye be titoo dada tani in nga.”

⁵³⁻⁵⁴ Yesu iwete nen a imot, motong la iyege di sila tiyepa rumu lono, inbe ipas a idu tana. Ngan di kuto maimai ke ger ke Maro tina tiye di Paresi katedi malmal panga dook, le nga ye kene tani in tisere dada yo be tiwete mur ye a tisopo koodi panga ye betanga i,

inbe titoru ye torungu matana matana, a be nen ngan tipalonga too, ole koon kapsap ye betanga sa be tikan paseme ye, too tiap.

12

Kakawai Yang Dook Ye Di Paresi (Matiu 10:26-27)

¹ Ye kene tani in di tooltool alunu le alunu san le ke be takinkat di tiap ngan man tigaua a tiparlokoloko le kapala tikododo lo di diedi kedi pono. Motong la Yesu imadit tina le iwete pang di galiunu muku nen, “Kin kakawai yang dook leu ye yis kidi Paresi. Yesoo, dada dook tiap kidi yo ke kaplungunu in dawa ben so mai tiap tani yo tataru lo ye porong ngan iyeie porong a isung le imot i. ² Ngan so tina le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana a be nen ngan di tooltool tikamata. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke be tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye. ³ Ngan nanga, betanga tina yo katarkoo inbe kawetewete ye todo lono nga, ngan ole pombe mallangana le di tooltool tilongo. Inbe betanga yo kayepe rumu lono a ang tapmim kamangunngun ye lo talngamim nga, ngan ole du tikodo malala katene, inbe tikaua bingi ye pang di tooltool le imot a tilongo.

⁴ “Di tooltool kiau nga, awete pang nen, kin katattadai di tooltool yo be tiraumata-matang, bong pang dama ni nga, ngan o ke be tiyeie so sa mulu pang tiap nga, ngan be. ⁵ Bong nga be apapos sei tool yo be katattadai i, in Maro. Ya taleu in la be katattadai i, yesoo kumata be iraua tool atu le imata nga, ngan ya in gurana ki ke be ikatte tool tani, in idu ye malala ke masngana. Le awete pang nen, kin katattadaia Maro leu. ⁶ Kakamata, di man maimai tiap nga, ngan di tooltool tiyimi limi ye pat kooroonoo ru leu. Bong man tina ngan Maro ke be lon kalli atu tiap. ⁷ Ngan nanga, kin katattadai be, yesoo ang nga kallos di man yo maimai tiap nga le imot. Maro lon galanga yang dook mata san, le kinkatingi ke kutomim raunu nga, ngan lon galanga ye le imot lapau.”

Be Tayei Yesu Di Galiunu Nga, Ngan Moomoodoo Be (Matiu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸ Yesu iwete mulu pang di nen, “Awete pang nen, sei tool be iwetewete ek pang di tooltool la mallangana be ya in galiuk nga, ngan Tool Moolmool ke Maro lapau, ole iwete ene pang di bangabangana ke Maro be ya in au galiuk moolmool. ⁹ Bong sei tool be ipataukala ek ye di tooltool be ya in galiuk tiap i, in ole Tool Moolmool ke Maro ipataukala ene ye di bangabangana ke Maro be tool in galiuk tiap lapau. ¹⁰ Sei tool be iwete mur ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan Maro ole igiri noonoo ki. Bong sei tool be ikan paseme Maro Amunu Silene ye betanga dook tiap nga, ngan Maro o ke be igiri noonoo ki pitiap yege.

¹¹ “Ngan ye kene yo tikau ang be kalo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a be lo kakodo dama kidi kuto maimai yo matadi kala di Yuda, ngan kin lomim modoko ye betanga yo be kawete a karau betanga kidi ye, ngan be. Too, be tikau ang lo kakodo dama kidi tooltool edi maimai nga, ngan kin lomim modoko ye dada yo be karau betanga kidi ye, ngan be. ¹² Yesoo ye kene tani in Maro Amunu Silene ole ipasongosongang ye betanga yo be kawete nga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Ballingana Atu

¹³ Motong la di tooltool malala mai tina, ngan atu imadit le iwete pang Yesu nen, “Pannoongoo, au i tamak imata oo. Le lok be kuwete pang took mai i a ipoto so yo ke tamamam nga, le kapala panga, inbe kapala pau.”

¹⁴ Bong ngan Yesu iwete panga nen, “Tool kiau, ngan sei itarau be ayei tool mai, inbe akarata betanga kiang angru, a be nen ngan apoto so kiang i?” ¹⁵ Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina nen, “Kin kakamatang dook leu! Be tiap nga, ngan ole

so matana matana ke tana i ikap matamim. Ngan kumata be so kiang alunu mata nga, ngan ole so tina ngan ilonang belei be kayepe ye yepongo dook mata nga?"

¹⁶ Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, "Tool ballingana atu in ipe so du kumu ki, ngan ipu le itar kanono alunu kaiye. ¹⁷ Le nga ya taunu lon wetewete nen, 'Nga ole ayei belei? Au i, para kiau sa lono koonoo ke be akap kaningi kiau tina ngan man atar lo lono, ngan tiap.' ¹⁸ Motong la iyei ne, 'Urata yo be ayeii i, in nen. Ole asaua para kiau nga, inbe are mulu le maimai dook, a nen ngan atar kaningi kiau le imot ye kapala, inbe so kiau ye kapala. ¹⁹ Lo ngan be au tauk awete pau nen, "Nookoot nga la so kiau alunu san le ole iken kaiye ye rai alunu nga. Ngan nanga, nookoot nga ole amaryoo a awur leu, inbe kanakana ngan ole lok ponana a akan be ayin leu."

²⁰ "Bong ngan Maro iwete panga nen, 'Barau, ong i tool kapa moolmool sa. Ye bong yo katai i, ngan ole kumata. Lo ngan be so tina le imot yo kuwinoko pong ong taum nga, ngan ole sei be ikap i?"

²¹ Motong la Yesu iyei ne, "Ngan so yo nen nga, ngan ole pombe pang ye di tooltool yo lodi pang so ke Maro tiap, inbe lodi be tigaua so yo ke tana nga a be nen ngan ballingadi ye nga. Bong ye balingi le so kidi tina nga, ngan Maro ikamata di ye ngan tiyepe dawa ben di tooltool ballingadi tiap."

*Kin Lomim Modoko Be
(Matiu 6:25-34)*

²² Motong la Yesu iportak pang ye di galiunu tina, inbe iyei ne, "Le nga be awete pang nen, kin lomim modoko ye yepongo kiang ke tana i, ye so yo be kakap a kakan, nga be. Inbe kin lomim modoko ye tinimim ye so yo be kapital a itarkoo tinimim, nga be. ²³ Yesoo, ye Maro matana nga, ngan yepongo kiang, in so maiyoko, bong so yo be kakap a kakan, in so mai tiap. Inbe tinimim nga lapau, ngan illoso so yo be kapital a katarkoo ye nga. ²⁴ Kakamata di man yo balu nga. Di ngan tikapki so kumu le itar kanono, lo ngan be tigogo kanono, ngan tiap. Inbe di ngan ke be tire rumu too para yo be titar kaningi kidi ye nga, ngan tiap lapau. Bong Maro ya taunu la ipakan di i. Le awete pang nen, ang di tooltool nga, Maro ikamatang ben ang nga kallos di man ye matana. ²⁵ Ngan nanga, be ang tina ngan atu lon modoko ye so yo be iloni ye yepongo ki ke tana i nga, ngan ole yeiei, urata tani yo iyeii nen i, in ole iloni ye yepongo ki a iseke kasin pang dama a ila, too? O tiap! ²⁶ Ngan so mitiap yo nen ngan ke be kayei tiap nga, ngan yeiei a lomim modoko mata ye so matana matana kapala nga?"

²⁷ "Oo, kakamata di ool yo tisup nga. Di tapdi ngan tiyei touu urata sa be tikarata moro pang di ye, ngan tiap. Bong nga be awete pang ye tool kuto mai yo Solomon i. Ya in tool ballingana, le moro ki yo itar lo tinini nga, ngan dook mata san. Bong di ool tina nga, ngan moro kidi ngan dook mata le dook mata ki taunu le illos moro yo ke Solomon nga. ²⁸ Atoo, ang nga katara lomim medana pang Maro mai mata tiap. Kakamata, dingding sokorai yo ke be tikodo katai nga leu, e bongbong ngan tisaput a tikatte lo ei ikan di nga, ngan Maro ikap moro dook mata pang di. Le yeiei, ang nga o ke be ikap moro dook mata pang tiap, too? O tiap! Dada dook mata yo be iyei pang ngan ole illos dada dook mata yo iyei pang di ool le dingding nga. ²⁹ Ngan nanga, kin lomim kap gogo urata matana matana a lomim modoko ye so yo be kakan le kayin nga be. ³⁰ Yesoo, di tooltool ke tana i yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi kap gogo dada be tikap so yo nen nga. Bong ang nga kin kayei nen be, yesoo Tamamim in lon galanga ye soo so kamaka ye, ngan oo. ³¹ Be nen ngan dada dook mata yo be kayeii i, in nen. Kakau ang pang Maro a matan kalang ben ang ngan di tooltool ki. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan ole ikap so tina nga le imot pang.

³² "Ang nga ben di asara yo edi sipsip nga, ngan budanga mitiap atu. Bong kin katattadai be, yesoo Tamamim in lon ponana be ole ikau ang lo kagaua ye di tooltool yo be matan kala di nga. ³³ Le be nen ngan kayawar so kiang nga pang di tooltool a tiyimi, a nen ngan kakap pat ki a kalon di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le be kayei dada dook mata nen nga, ngan balingi dook mata yo be Maro ikap pang ye urata kootoonoo

kiang nga, ngan la iken ye malala ki ngo. Ngan balingi tina, ngan ole iken dook dawa ben katar lo ye depe medana ke tarungu pat yo ke be imin tiap i. Le ke be ilene tiap, inbe di tooltool ke pinnau ke be tipinoo tiap, inbe di rapa ke be tigarungu tiap lapau. ³⁴ Ngan ye ni tani yo so dook mata kiang iken ye i, in ole kagaua lomim le imot pang ye lapau.”

Kakaratang Dook Lo Ngan Be Kanam Ye Mulenge Ke Yesu

³⁵ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kakaratang be kayei urata pau nga, ngan kapital wam kiang dook le imede, inbe kalanga sul kiang a ilolo. ³⁶ Le kayei ben di tooltool kapraingi yo tinam a titar matadi ye tool mai kidi yo ila ye kaningi ke kerenge i. Ye kene yo be imulu a iman le be ipitpiti dada nga, ngan le palbe leu be tiso dada panga. ³⁷ Kumata le tool mai tani in imulu a iman le be ikamata di kapraingi ki tina ngan matadi rere go nga, ngan ke be lodi ponana dook. Awete pang moolmool nen, tool mai tani in ole lon ponana ye di kapraingi ki tina, le ole ya taunu ipitala wam ki le imede, inbe iwete pang di a tiwur le tiwakaia kookoowoo ke kaningi so, inbe irai so pang di a tikan. ³⁸ Ngan kumata be tool tani in imulu bong kataunu, too pang malama tareke ipadu tamoto, le be ikamata di kapraingi ki be matadi rere go nga, ngan ole di kapraingi ki tina ngan lodi ponana. ³⁹ Bong ole lomim galanga nen. Kumata be rumu taunu in lon galanga ye soo lal yo tool ke pinnau in itaru be man isua rumu ki ye in nga, ngan ole ikodokala rumu ki, a be nen ngan tool ke pinnau o ke be isua rumu ki a ilo lono tiap. ⁴⁰ Ngan nanga, ang nga lapau kakaratang dook, lo ngan be kayepe, yesoo Tool Moolmool ke Maro ole isi ipatakraai ang ye lal atu yo ang nga lomim tar be o isi ye tiap i.”

*Kattenge Betanga Ke Kapraingi Dook Mata Inbe Kapraingi Dook Tiap
(Matiu 24:45-51)*

⁴¹ Motong Pita itoro Yesu nen, “Tool Mai, nga be atorong ye betanga yo kotte pam nga. Ngan kuweta pam leu, too kuweta pam amyey di tooltool nga le imot?”

⁴² Motong la Tool Mai iraua betanga ki nen, “Tool mai yo be ipa ye panga mooloo, in ole itara tool belei be matan kala so ki, inbe ikap kaningi pang di kapraingi ki kapala ye lal tani yo itaru panga i? Ya in ole ikamata di kapraingi ki tina ngan atu yo lon galanga ye urata inbe itoo betanga ki dook mata i, in la be itaru i. ⁴³ Le kumata be kapraingi tani in iyei urata dook mata nen leu, le be tool mai ki imulu a iman pombe le ikamata urata tina yo iyei nga, ngan kapraingi tani in ke be lon ponana. ⁴⁴ Awete pang moolmool nen, tool mai ki ole itaru le iyei kuto mai a be matan kala so ki nga le imot. ⁴⁵ Bong kumata be kapraingi tani in ya taunu lon wete nen, ‘Tiap. Tool mai kiau ni ngo ipa ye panga mooloo le o iman tarai tiap,’ le nga imadit tina ngan le irau sokorai di kapraingi kapala yo tamoto le garup nga, inbe ikan le iyin ran medana a kuton moo ye. ⁴⁶ Ngan ole tool mai ki imulu a iman ipatakraai ye ke atu yo kapraingi ki tani in lon tar be o iman ye tiap i, inbe ye ke matana yo lon galanga ye tiap i. Le kumata be tool mai ki tani in iman ikamata yo iyei nen nga, ngan ole isaputputu le moromorana, inbe ikatte du ye di tooltool yo titara lodi medana tiap nga.

⁴⁷ “Tool kapraingi yo be lon galanga dook ye tool mai ki in lono, bong ipare tiap, inbe iyei soo so yo tool mai ki lono be iyei, ngan tiap nga, ngan ole tool mai ki tani in irauu le gurana. ⁴⁸ Bong tool kapraingi yo lon galanga ye tool mai ki tani in lono tiap, inbe iyei urata dook tiap yo ke be ikaua koro ye nga, ngan ole tool mai ki irauu mosmos leu. Le di tooltool yo Maro ikap so alunu pang di nga, ngan ole iwete pang di be tipamulu so alunu tina ngan panga mulu. Kumata be di tooltool tikap so alunu pang tool atu a titar lo baene nga, ngan ole titoro tool tani be ipamulu so alunu san pang di.”

*Yesu Isi Be Si Iyelpoto Di Tooltool
(Matiu 10:34-36)*

⁴⁹ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Au i asi nga be si apata ei ye tana i. Le au i lok nen, be ei i ilolo a be nen ngan ikan tarai so. ⁵⁰ Bong nookoot nga urata dook tiap masngana ole pombe pang yau, le au i lok moo mai san, le ole ayape nen le talo ye lal yo be masngana tani in imot ye i. ⁵¹ Ngan lomim tarau be asi tana i nga, ngan be si agauagaua di tooltool a

tiyepe ye lo silene, too? Tiap yege! Awete pang nen, au i asi nga be si ayelpoto di tooltool.
⁵² Le nookoot katai a ilo nga, ngan di tooltool limi ngan di rara atu, bong di tooltool tina ngan tiparpoto le tiyepe ye budanga ru. Le di tol yo tiyepe ye budanga atu nga, ngan ole tikadon di yo ru nga. Inbe di ru yo tiyepe ye budanga san nga, ole tikadon di yo tol nga.
⁵³ Di ngan ole tiparpoto le tiyepe kidi kidi nen, le kase tamoto in ole tamana ikadoni, inbe ya lapau ole ikadono tamana. Inbe kase garup in ole tinana ikadoni, inbe ya lapau ole ikadono tinana. Inbe tool kase tamoto tani in tinana ole ikadono natunu tamoto tani in rimana, inbe garup tani lapau, in ole ikadono roonoo garup tani.”

Di Tooltool Lodi Galanga Dook Ye So Yo Be Pombe, Ngan Tiap
 (Matiu 16:2-3)

⁵⁴ Motong la Yesu iwete pang di tooltool malala mai tina ngan nen, “Kumata be kakamata eng tene itun ke yoro punu nga, ngan ole pattu leu be kawete ne, ‘Nga be ki imol.’ Ngan ole ki imol moolmool. ⁵⁵ E be kakamata karaka ipa le dongana popobe nga, ngan ole kayei ne, ‘Nga be rai mai a ke isini.’ Ngan ole ke isini moolmool. ⁵⁶ Awete pang nen, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa. Ang nga kakamata so yo ke lang le tana nga, ngan lomim galanga dook ye so yo be pombe nga, bong nga yelei a kakamata so yo nookoot Maro iyei a pompombe nga, bong lomim galanga ye tiap nga?”

Ong Taum Kukarata Betanga Pang Koi Kiong
 (Matiu 5:25-26)

⁵⁷ Motong la Yesu iwete mulu pang di nen, “Nga yelei be ang tapmim nga matamim too dada le noonongoo dook mata yo be kayei, ngan tiap nga? ⁵⁸ Kumata be koi kiong ikau ong be kala pang ye tool kuto mai ke karatanga betanga nga, ngan kene yo be angru kapa dada go nga, ngan kutor tomonaii a be nen ngan angru kakarata betanga a kaparsorai inbe kagau lomim mulu. Ngan kumata le be kuyei nen tiap nga, ngan ole iyolong kulo ye tool ke karatanga betanga, lo ngan be tool ke karatanga betanga tani in itarong kulo ye bianga ki baene, a nen ngan itarong kulo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. ⁵⁹ Awete pong nen, taukam dada yo be kupas a kusi tana ye i. Bong ole kuyepe so rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono, le lo kuyimi porai pat pi yo titar pong be kuyimi rumu tani in ye nga, ngan le imot, ngan la be kusi tana nga.”

13

Kaportak Lomim Mulu Pang Maro, Ngan La Be Kallemim Tiap Nga

¹ Yesu iwetewete pang di a imot, motong la di tooltool pattu yo titar talngadi ye betanga ki nga, ngan tigasa panga ye Pailot yo iwanga di tooltool ki ke patokongo la tiraumata di tooltool ke Galili pattu nga. Ngan ye kene tani in be tiparoro so pang Maro lapau. Ngan nen le rara kidi imati a idu igaua pa ye rara kidi asara tina yo be tiyei paroranga ye pang Maro nga. ² Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Lomim belei ye di tooltool ke Galili tina yo tiraumata di a timmata nga, ngan di tooltool dook tiap ke yeingi noonoo le tillos di tooltool kapala yo ke Galili, ngan la tiyei dada nen pang di nga, too? ³ Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata be kaportak lomim mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Galili tina yo tiraumatamata di nga. ⁴ Inbe lomim belei ye di tooltool sangaul inbe balana limi be tol ke Yerusalem yo rumu mooloo ke Siloam iduku du ikaltoo di a timmata nga? Ngan lomim tar be di ngan tooltool dook tiap ke noonoo le tillos di tooltool kapala yo tiyepe Yerusalem nga, too? ⁵ Tiap! Bong awete pobe pang nen, kumata be kaportak lomim mulu pang Maro tiap nga, ngan ole Maro igarungang gaongo leu dawa ben di tooltool ke Yerusalem tina yo rumu iduku du irau di nga.”

Kattenge Betanga Ke Kai Yo Ipu Tiap I

⁶ Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu pang di nen, “Tool atu in ipe kai yo ene pik in ye kumu ki ke ooroo yo ene wain i. Motong ye kene atu ngan ila be la matan sarai kai pik tani in kanono, bong ila ngan ikamata touo kanono siap. ⁷ Motong la iwete pang tool

ki yo itaru be matan kala kumu ki i. Iyei ne, 'Ai, ye rai tol ngan aman be man matak so kai pik kanono, bong ipu tiap, le taukan kanono. Le ke be ikodo nen a ikap sokorai tana gorengana tiap. Le kutara a idu tana.'

⁸ "Motong la tool tani yo matan kala kumu ki i, in iyei ne, 'Tool mai, ngan dook mata, bong au i lok be ikodo kasin ye rai atu mulu ngan, inbe akel tana ke punu ngo a atar asara tedi sa ilo punu, inbe takamata toua ngan. ⁹ Kumata be talo ye rai san pang dama i, le be ipu a itar kanono nga, ngan o dook mata. Bong kumata be ipu tiap nga, lo ngan be kuwete a atara du tana.'"

Yesu Ikarata Garup Atu Yo Matamatenge Ikauu I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu

¹⁰ Lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga Yesu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono a lo ipatomonai di tooltool yo tigaua ye sungunu nga. ¹¹ Ngan garup atu yo iyepe ye gaongo lapau i, in so sadi iyeii le matamatenge mai ikauu ye rai sangaul inbe balana limi be tol. Le udud turana ki ikoi le ke be ipa tot tiap. ¹² Le nga Yesu ikamata, motong la koonoo panga a iman pang ye, man iwete panga nen, "Garup, matamatenge kiong in ole akaratong ye, ngan ole tinim dook mata mulu." ¹³ Motong la ipaloko baene lo garup tani in pono, ngan le pattu leu be ipadunu le lo ikodo tot le tina lon ponana, inbe iyitmaka Maro ene.

¹⁴ Bong tool kuto mai yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i, in ikamata Yesu yo ikarata garup tani in ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, le tina katen malmal dook. Motong la iman tina le iwete katkat pang di tooltool tina ngan nen, "Ai, ke yo ke urata nga, ngan limi be atu leu. Le lomim be kaman be man tool atu ikaratang ye matamatenge kiang a tinimim dook mata mulu nga, ngan kaman ye ke tina ngan. Bong kaman ye lal kidi Yuda ke sungunu be man ikaratang ye matamatenge kiang be."

¹⁵ Motong la Tool Mai iraua betanga ki nen, "Ona tiap! Ang nga di tooltool ke kaplungunu sa. Ngan yelei be ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan kala kapolo ooro ye di asara kiang ye bulumakau le donki ngan ye rumu kidi, inbe kadede di be du tiyin ran nga? ¹⁶ Ngan garup i sasa ke Apram, bong Satan igarungu le matamatenge ikauu ye rai sangaul inbe balana limi be tol oo. Ngan nanga, kumata lok be aloni a agiri matamatenge tani in ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan ole yelei, be ayei nen nga, ngan dook tiap, too?"

¹⁷ Ye kene yo Yesu iwete pang di nen ye in nga, ngan le di koi ki moomoodi dook tiap yege. Bong di tooltool kapala ngan tikamata urata dook mata tina yo iyei nga, ngan le lodi ponana kaiye.

*Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Mastet Patunu Inbe Ye Yis
(Matiu 13:31-33; Maka 4:30-32)*

¹⁸ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben soo so? Too, ole ananpootoo ye soo so, a nen ngan lomim galanga ye nga? ¹⁹ Dada tani in dawa ben kai yo ene mastet, in patunu. Ngan tool atu ikaua mastet patunu tani in la ipe du kumu ki, ngan le isup le lo iyei ben kai somai. Inbe itar baene somaimai le di man yo tiro lang katene nga, ngan man tire giniu kidi ye a tiyepe ye."

²⁰ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Dada tani yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole ananpootoo ye soo so mulu? ²¹ Nga ole ananpootoo ye yis yo tataru lo ye porong ngan iyeii a isung i. Garup atu ikaua so mai tiap tani a itaru ilo ye porong tina maiyoko in a ipargarungraii ye, ngan le iyeie porong tani a isung le imot."

*Dada Yo Be Talo Pang Ye Malala Ke Maro I, In Mai Tiap
(Matiu 7:13-14, 21-23)*

²² Motong la Yesu imadit mulu be itoo dada a ilo pang Yerusalem nga, ngan le lo pombe ye malala maimai le malala kakase kapala yo ikenen dada nga, inbe ipatomonai di tooltool. ²³ Le nga tool atu itoru nen, "Tool Mai, ngan pang dama ni nga, ngan ole di tooltool kasin leu la be Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di i, too?"

Motong la Yesu iyei ne, ²⁴“Awete pang nen, dada yo be ilo pang ye malala ke Maro i, in mai tiap. Le guramim a be nen ngan kapa ye dada tani in a kalo. Yesoo, di tooltool alunu kaiye la ole tikapye be titoo dada tani in a tilo nga, bong o ke be tilo tiap. ²⁵Ngan pang dama ni ngan rumu taunu ole iman tina le itiukala dada, inbe kaman le man kakodo ke diki a kapitpiti dada, inbe kayei ne, ‘Tool Mai, kuso dada pam.’

“Bong ngan ole iraua betanga kiang nen, ‘Ang nga kapa ke ngai? Au i lok galanga yang pitiap yege.’

²⁶“Lo ngan be kawete panga nen, ‘Ona tiap! Am tina nga la kuman malala kiam man kupatomonai am inbe am yong tagauagaua ye kaningi le yinungu nga, e nga yeiei be lom sarere yam nga?’

²⁷“Bong ngan ole iwete pang nen, ‘Ang nga ke soo malala? Atoo, au i lok galanga yang pitiap yege. Ang nga di tooltool ke yeingi dada dook tiap, le kakoo yau a kala!’

²⁸“Ngan ole kala be matamim lo ngan kakamata Apram ye Esaka ye Yakop tiye di Maro koonoo yo ke muku nga, ngan tilo tigaua di tooltool yo Maro be matan kala di nga. Bong ang tapmim ngan ole tingangang a du kayepe diki, a be nen ngan katangtang, inbe kakanen dongamim a iparrasa. ²⁹Inbe di tooltool yo tipa ye ni mai le imot nga, ngan ole timan a tilo lo tiye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan tigaua, inbe tiwur a tikan so. ³⁰Ngan nanga, di tooltool yo nookoot ngan tikimur nga, ngan ole tise le lo timuku. E di tooltool yo nookoot ngan timuku nga, ngan ole tidu le du tikimur yege.”

*Yesu Lono Pang Yerusalem Mai San
(Matiu 23:37-39)*

³¹Ye kene tani in di Paresi pattu timan le man tiwete pang Yesu nen, “Ai, nga ole kuyege ni, inbe kula pang ye ni sa mulu ngan, yesoo Erot ni ngo lono be ole irauatong a kumata.”

³²Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Kala kawete pang gaunu gok ni nen, ‘Katai inbe bongbong nga, ngan ole anganga di so sadi yo tiyepye ye di tooltool nga, inbe akarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu. Le malama ngan la be ayei porai urata kiau le imot nga.’ ³³Bong katai inbe bongbong be malama ngan ole apa le ikenen leu a alo pombe, yesoo ni sa mulu be tiraumata Maro koonoo ye tiap. Ni ataleu yo be tiraumate ye le imata i, in la Yerusalem ni.”

³⁴Motong la Yesu tani in iparau nen, “Atoo, Yerusalem, Yerusalem, ong i la di tooltool kiong tiraumatamata di Maro koonoo a timmata, inbe tikap pat a tikatmatamata di tooltool yo Maro iwanga di a timala pang yong nga. Inbe ye lal alunu ngan au i lok be agaua di tooltool kiong a tigaua le imot yau, dawa ben tareke tinana igaua di natunu a ipatur di ye balini nga. Bong di tooltool kiong lodi be timan tigaua yau tiap. ³⁵Le kutar talngam a kulongo, ole Maro iyege bareme mai kiong ke sungunu tani a ilo, inbe bareme tani in sila iken sokorai. Awete pang nen, nookoot nga o ke be di tooltool kiong tikamatau mulu tiap, le ilo ye lal yo be tiyei ne, ‘Maro kuyeie urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.’[☆]”

14

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Tinin Sarer I, In Ye Lal Kidi Yuda Ke Sungunu

¹Ye kene atu in lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga Yesu ilo be lo ikan so ye rumu ke tool kuto mai atu kidi Paresi nga, ngan di tooltool matadi ikenen ye be tikamata ole iyeie so sa lapau, too tiap. ²Ngan tool atu yo tinin sarer i, in iyepe potai pang ye Yesu lapau. ³Le nga Yesu ikamata tool tani, motong la itor di kuto maimai ke ger ke Maro tiye di Paresi nen, “Ai, nga be atorang. Ger ke Maro iwete belei, be takarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan ye lal kidi Yuda ke sungunu lapau, too tiap?” ⁴Bong ngan tiwete touo betanga siap. Tipas le tipalongo leu. Le nga Yesu ipaloko baene lo ye tool tani in a ikarata ye matamatenge ki le tinini dook mata mulu, motong la iwete panga be ila pang ni ki nga.

[☆] 13:35 Rau ke Woungu 118:26

⁵ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Kumata le ang tina ngan atu be natunu, too asara ki yo bulumakau, in be imol du ran kelingi atu lono ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan ole ye lei, palbe leu be le kayit tarai a ise ete mulu, too?” ⁶ Ngan le tirau touo betanga ki pitiap yege.

Ong Taum Kuyitmakong Be

⁷ Ye kene tani in Yesu ikamata di tooltool yo tikiu di a tise rumu lono ye mailang tani in nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo yo be di tooltool edi maimai ngan tiwur ye nga. Le nga ikatte betanga atu pang di nen, ⁸ “Kumata be tool atu iku ong a kula ye mailang ke kerenge nga, ngan kin katem ro lo kuwur ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga, ngan be. Yesoo, ole nen ngan be mailang taunu tani in ipootoo tool san yo ene mai le illosong i, in ya la be lo iwur ye kookoowoo tani i. ⁹ Le kumata be kuyei nen nga, ngan mailang taunu yo iku ang angru i, in ole man iwete pong nen, ‘Tool kiau, kumadit ye kookoowoo in a kouu pang tool i a iwur ye.’ Ngan ole moomoom a kumadit le kukoo du kuwur meneng mur yege ni. ¹⁰ Ngan nanga, kumata be tool atu iku ong be kula ye mailang ki nga, ngan kulo le lo kuwur ye kookoowoo yo ke mur nga, a be nen ngan tool tani yo iku ong i, in iman le be man ikamatong nga, ngan ole iwete pong nen. Iyei ne, ‘Atoo, tool kiau, kumadit a kulo le lo kuwur ye kookoowoo dook mata meneng ke dama ngo atu.’ Ngan kumata le be iyei nen pong nga, ngan ole iyitmaka em la di diem kapala yo kuye di kalo ye mailang tani nga, ngan matadi. ¹¹ Awete pang nen, yesoo sei tool yo ya taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ya taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni.”

¹² Motong la Yesu iwete pang Paresi tani yo ikiuu be man ikan so rumu ki i, in nen, “Be kuki di tooltool a be kuye di kakan so kemai, too rrai nga, ngan kin kuki di tooltool kiong, too di taim le toom, too di rara kiong kapala, too di tooltool ballingadi yo tiyepe potai yong, ngan be. Yesoo, kumata le be kuyei nen nga, ngan pang dama ni nga, ngan ole di lapau tikiui ong ye kaningi kidi, inbe tirau kaningi kiong tina. ¹³ Bong be kuyeie kaningi kiong atu nga, ngan kuki di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga. ¹⁴ Di ngan o ke be tiyeie kaningi sa be tirau so kiong ye, ngan tiap. Bong Maro ole iyei urata dook mata pong, yesoo pang dama ni nga, ngan ye kene yo Maro be ipamadit di tooltool noonoodi yo timmata koot ngan le timadit mulu ye ni ke matenge nga, ngan ole iraukol so kiong tina ngan pong.”

Kattenge Betanga Ke Mailang Maiyoko Atu (Matiu 22:1-10)

¹⁵ Di tooltool tina yo tiye Yesu tiwur le tiwakaia kookoowoo ke kaningi so nga, ngan atu ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga iwete panga nen, “Di tooltool yo tilo be lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, inbe tiye di tiwur be tikana mailang tani nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata pang di le lodi ponana.”

¹⁶ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Tool atu in iyeie mailang maiyoko, motong la iku di tooltool alunu la timan be man tikana mailang ki tani in nga. ¹⁷ Ye kene yo ikarata kaningi ke mailang tani in a imot, motong la iwanga kapraingi ki be la iwete pang di tooltool yo iku di be man tikana mailang tani ngan nen, ‘Ai, kaman a tala la kakan so. Kaningi ngo, amkarata a imot oo.’

¹⁸ “Bong di tooltool tina ngan di le imot lodi be tila ye mailang tani in tiap, le nga di atu atu tiwete lodi pang kapraingi tani. Le nga tool yo ila ye muku in iwete panga nen, ‘Au i nookoot yege sa ayimi tana atu nga, le nga be ala akamata. Le asorai ong nen, o amala ye mailang in tiap.’

¹⁹ “Inbe tool san in iwete panga nen, ‘Au i nookoot yege sa ayimi asara yo ene bulumakau ngan sangaul atu nga, le nga be ala la ayei touo urata ye di. Le asorai ong nen, o amala ye mailang in tiap.’

²⁰ “Inbe tool san mulu in iyei ne, ‘Au i nookoot yege sa akere paunu nga, le o ke be amala ye mailang in tiap.’

²¹ “Motong la kapraingi tani in ikap betanga kidi tooltool tina, ngan a imulu la iwete pang tool mai ki a ilongo, le katen malmal, le nga iwete pang kapraingi ki tani in nen. Iyei ne, ‘Oo, palbe kula la kutoo dada maimai inbe dada kapala ke malala mai i, le be kupuske di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga, inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kop di a timan rumu man tikana mailang kiau i.’

²² “Ngan kapraingi tani in itoo tool mai ki koonoo, inbe la ikap di tooltool tina a timan rumu. Bong ikamata rumu ngan ipon tiap, le nga la iwete pang tool mai ki tani in nen, ‘Tool mai, kumata nga, atoo koom be akap di tooltool tina a tise rumu, bong rumu lono mai la iken sokorai go i.’

²³ “Motong la tool mai tani in iwete pang kapraingi ki nen, ‘Kupa le kukapusu malala mai i, inbe kudu kutoo dada kakase ngo, inbe la kudada koongoo ke kumu le be kumata di tooltool sa nga, ngan kuwete le koom mede pang di a tise, a be nen ngan rumu kiau i ipon dook ye di tooltool yo be tikana mailang i nga. ²⁴ Awete pong nen, di tooltool yo akiu di muku be tise ye mailang kiau ngan le tise tiap nga, ngan o ke be tikan tou kaningi naunu ke mailang i pitiap yege.’”

*Matam Too Ong Dook, Lo Ngan Be Kutoo Yesu
(Matiu 10:37-38)*

²⁵ Di tooltool malala mai san la titoo Yesu a tiye tipa nga. Le nga iportak be iwete pang di nen, ²⁶ “Kumata tool atu lono be man itoo au, bong lono yo itaru pang tamana le tinana, inbe rimana le di natunu, inbe di lini le taini, inbe ya taunu yepongo ki in mai mata le illoso lono yo itaru pau in nga, ngan o ke be iyei au galiuk tiap. ²⁷ Inbe sei tool yo lono be isolu urata moonoo ben kai palasingi ki, a itoo au tiap i, in o ke be iyei au galiuk tiap lapau.

²⁸ “Ngan kumata tool atu lono be ire rumu mooloo atu pang di tooltool yo itar di be matadi kala kumu ki nga, ngan ole iwur inbe lon kaua urata dook ye pat pi yo be iyimi renge ke rumu tani in ye nga. A nen ngan matan too, ole pat ki tina ngan iye renge ke rumu tina yo iyimi ngan be ire ye le imot, too tiap. ²⁹ Kumata le iyei nen tiap, inbe ikel saua a ipatokodo leu, inbe rumu tani in kanono o ke be ire le imot tiap nga, ngan ole di tooltool tikamata urata ki nen, le tiyei sere ye a tingeleraii. ³⁰ Inbe ole tiwete nen, ‘Atoo, kakamata tool ni too, katen ro ye renge rumu ki ngan iyeisa ole ire le imot.’

³¹ “Ngan gaongo leu, kumata tool kuto mai yo matan kala tana mai atu i, in lono be la iye tool kuto mai san tipatoko nga, ngan o ke be imadit tina le ila la yaru tipatoko tiap. Bong kulkulunu ngan ole iwur, inbe lon kaua urata dook ngan, yesoo ya taunu in tooltool ki ke patokongo ngan kinkatingi kidi ben 10,000 leu. E tool kuto mai san yo be man ipamaditi patokongo i, in di tooltool ki ke patokongo ngan kinkatingi kidi ben 20,000. Ngan nen le tool kuto mai tani in ole lon wete nen, ‘Ai, be amadit ye patokongo nga, ngan ole gurak le alloso kuto mai san ni ye patokongo i, too tiap?’ ³² Ngan kumata be tool kuto mai tani in lon kaua urata le lon tar be o ke be illoso tiap nga, ngan ye kene yo kuto mai san tani in iyeye manga mooloo go nga, ngan ole iwanga di tooltool pattu a tila be la tiwete silli kuto mai tani, a be nen ngan lon sil inbe tika rata betanga ke patokongo tani le imot. ³³ Ngan gaongo leu, kumata ang tina ngan atu be iwala murini pang so ki ke tana nga le imot tiap nga, ngan o ke be iyei au galiuk tiap lapau.”

*Kattenge Betanga Ke Tiek Yo Taukan Gurana I
(Matiu 5:13; Maka 9:50)*

³⁴ Motong la Yesu iseke betanga ki mulu nen, “Tiek in so dook mata, bong kumata be gurana ki imot nga, ngan ole kuyeie tiek tani in belei be iyei tiek mulu nga? ³⁵ Ngan tiek yo taukan gurana nen i, in dook mata ke be tatar lo ye asara tedi yo tigaun pang penge so, nga tiap, inbe o ke be iyeie tana le gurana tiap lapau. Bong be nen ngan takatte. Sei

tool be talngana ke longono betanga nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

15

Kattenge Betanga Ke Asara Atu Yo Ilene I (Matiu 18:12-14)

¹ Ngan di tooltool ke sodaningsi pat, inbe di tooltool kapala yo ke yeingi noonoo mata nga, ngan timan tigaua le tigaliui Yesu, inbe titar talngadi ye betanga ki. ² Le nga di Paresi tiye di pannoongoo ke ger ke Maro tikamata le tikap malmal panga a tiwete mur ye nen, “Ai, tool ni nga yelei a iye di tooltool ke yeingi noonoo tigauagaua, inbe iye di tikan so nga?”

³ Motong la Yesu ikatte betanga atu pang di nen, ⁴ “Kumata le ang tina ngan atu asara ki yo edi sipsip ngan 100, bong be atu ilene nga, ngan ole iyege di sipsip ki yo 99 ngan sila tiyepe sokorai ye ni kidi yo be tikanen ye i, inbe ila la ipa a isere tani yo ilene i le lo ipuske. ⁵ Ye kene yo be la isere sipsip ki tani ilene in le ipuske nga, ngan ole lon ponana kaiye le ole ikauu a itaru lo poopoonoo, inbe itaure a imulu a ila pang malala ki. ⁶ Ngan ye kene yo ila pombe rumu ki nga, ngan ole ikiu di tooltool ki, inbe di tooltool yo tiyepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo sipsip kiau atu yo ilene i, in apuske a akauu mulu oo.’”

⁷ Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke yeingi noonoo be iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di bangabangana ki ole lodi ponana ye mai san. Ngan moolmool, di tooltool yo 99 nga, ngan ole lodi ponana ye di lapau, bong o lodi ponana ye di mata tiap, yesoo di ngan tooltool noonoodi le taukadi urata yo be tiportak lodi nga.”

Kattenge Betanga Ke Pat Atu Yo Ilene I

⁸ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kumata be garup atu in pat ki silba sangaul atu, bong be atu ilene rumu ki nga, ngan ole iyei belei? Ole ilanga sul ki a be ikamata ni ye, inbe ikaua narong a isoraia rumu lono ki, inbe matan sarai dook le lo ipuske pat ki tani mulu. ⁹ Ye kene yo be isere pat ki tani ilene in le ipuske nga, ngan ole ikiu di tooltool ki, inbe di tooltool yo tiyepe potai ye rumu ki nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, ‘Kaman a man ayang lod ponana, yesoo pat kiau atu yo ilene i, in apuske a akauu mulu oo.’”

¹⁰ Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen, lo ponana yo nen ngan gaongo leu ben yo iken ye malala ke Maro ngo. Kumata le tool atu ke yeingi noonoo be iportaka lono pang Maro ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan Maro iye di bangabangana ki ole lodi ponana ye mai san.”

Kattenge Betanga Ke Kase Atu Yo Ikooye Tamana I

¹¹ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu nen, “Tool atu in natunu tamoto ru. ¹² Ngan natunu tamoto yo kase in iwete pang tamana nen, ‘Tamak, au i lok be kupoto so kiong nga le paru a nen kop yo kiau ngan pau.’ Motong la tamadi ipoto so ki tina ngan le paru, inbe ikap pang di natunu.

¹³ “Le nga tiyepe le mooloo tiap, inbe natunu kase tani in iyawar so ki tina ngan pang di tooltool a tiyimi be ikap pat ye. Motong la ikap pat ki, inbe ila be la iyepe ye tana mai atu yo iken ni mooloo san i. Inbe igiri pat ki tina ngan ye dada dook tiap ki yo iyei nga. ¹⁴ Ngan igiri pat ki tina ngan a imot, inbe pitolo maiyoko pombe ye tana mai tani yo iyepe ye in le imot, le isere so yo be ikani i. ¹⁵ Le nga tool tani in ila la itoro malala taunu atu be iyei urata panga. Ngan le tool ke malala tani in iwete panga be la matan kala di ga ki, a nen ngan ipakan di. ¹⁶ Ila, ngan ikamata ooroo puana kulini yo di ga tikan nga, ngan lono be ikap a ikan lapau, yesoo bong tool sa ikap kaningi panga be ikan tiap.

¹⁷ “Motong la se lon tut, le nga ya taunu lon wetewete nen, ‘Tiap, di kapraingi ke tamak le imot ngo kaningi kidi alunu san be tikan, bong au naii aman ayepe sokorai ni, ngan la le be amata ye pitolo nga!’ ¹⁸ Le nga, ole amulu a ala pang ye tamak, la awete panga nen, ‘Tamak, au i ayei dada dook tiap ke noonoo ye Maro matana, inbe ye ong taum matam lapau. ¹⁹ Le nookoot nga, au i tool dook tiap le ke be kuki au ye natum mulu tiap, bong be nen ngan kutarau le ayei urata ben kapraingi kiong nga.’” ²⁰ Motong la imadit a ipa mulu pang ye tamana a ila.

“Bong ngan kene yo ipa manga mooloo go nga, ngan tamana ikamata a ikilla, le lono panga mai san. Le imadit tina le idada a ila le la iwarra a lon ponana ye, inbe isomo pangana.

²¹ “Motong la natunu tani in iwete panga nen, ‘Tamak, au i ayei dada dook tiap ke noonoo ye Maro matana inbe ye ong taum matam lapau. Le nookoot nga, au i tool dook tiap le ke be kuki au ye natum mulu tiap.’

²² “Bong ngan tamana ikiu di kapraingi ki a timan man iwete pang di nen, ‘Oo, palbe be kalo kakaua sousoungu kiau mooloo ni si kasousouo natuk i ye, inbe katara padodo lo ye baene buruburene, inbe kakap loningi ke kede panga a iparir. ²³ Lo ngan be kala la kakaua asara yo ene bulumakau in natunu yo itup welewele ni, man karaumate, inbe kayeie mailang a takani, inbe lod ponana, ²⁴ yesoo natuk i ben imata oo, motong la imaur mulu nga. Ya in ila a la ilene oo, motong la man tapuske a takauu mulu nga.’ Motong la tiyeie mailang tani a tikanen ye, inbe lodi ponana.

²⁵ “Ye kene tani in natunu yo mai i, in iyepe kumu. Le nga imulu a iman potai pang ye rumu, ngan ilongo tina yo tipodo pari a tiwou, inbe tisiki nga. ²⁶ Motong la koonoo pang kapraingi ke tamana tina ngan atu a isi le si itoru nen, ‘Ai, di tooltool ngo tiyeie soo so?’

²⁷ “Ngan kapraingi tani iwete panga nen, ‘Taim tani in imulu a iman oo, ngan la le tamam iraumata bulumakau natunu atu yo itup welewele i, in ye, yesoo tamam lon ponana ye yo ikamata taim a ipa dook mata le man pombe mulu nga.’

²⁸ “Ngan natunu yo mai in ilongo betanga nen, le nga katen malmal le lono be ilo rumu lono tiap. Motong la tamana ipas a idu tana be du iwete silli, inbe ikarata betanga panga. ²⁹ Bong ngan iraua betanga ke tamana nen, ‘Kumata, au i aru tayepe ye rai alunu san, le ayei urata ben poranga kiong. Inbe kuwete pau ye urata le so nga, ngan arau koom, too asak noonongoo kiong tiap lapau. Bong lom be kouo asara mitiap atu ben meme natunu in pau a araumate, a nen ngan aye di tooltool kiau amkani, inbe lomam ponana ye, ngan tiap sa. ³⁰ Bong yeisa be natum yo iyau so kiong la igiri ye di garup lekeleke di le imot i, in imulu a iman, ngan le lom ponana, inbe kuraumata bulumakau natunu yo itup welewele in ye sa.’

³¹ “Motong la tamana iwete panga nen, ‘Ale, natuk! Ong in kanakana ngan aru tayepe le so kiau le imot nga, nga so kiong. ³² Bong nookoot katai nga, ngan idi le imot be lodo dook mata inbe lodo ponana, yesoo taim i ben imata oo, motong la imaur mulu nga. Ya in ila a la ilene oo, motong la man tapuske a takauu mulu nga.’”

16

Kattenge Betanga Ke Tool Yo Irau Bun Ki I

¹ Yesu iwete pang di galiunu nen, “Tool ballingana atu, in itara tool ki atu be matan kala so ki. Motong la di tooltool pattu man tisopo koodi pang tool ballingana tani in nen, ‘Ai, tool kiong yo kutaru be matan kala so kiong i, in igarung so kiong dook.’ ² Motong la ikiui tool ki tani in man iwete panga nen, ‘Au i alongo betanga atu yong ben ong i matam kala so kiau dook tiap. Le ole kukarata rau a kuwete nin pat pi yo matam kala so kiau ngan kuyei urata ye nga, yesoo ong in o ke be kuyei mai a matam kala so kiau mulu tiap.’

³ “Motong la tool tani ya taunu lon wetewete nen, ‘Atoo, nookoot nga au i ole ayei belei na? Tool mai kiau i nga be ingangau ye urata sa. Ngan au i taukak gurak yo be ayup kumu nga. Inbe moomook lapau yo be ator di tooltool kapala a tilonau ye pat le so nga.

⁴ Oo, nookoot nga au i lok galanga ye soo so yo be ayeii i, a be nen ngan di tooltool be

tikamatau nga, ngan ole lodi ponana yau inbe tikiu au a alo rumu kidi ye kene yo be tool mai kiau ingangau ye urata ki i.'

⁵ "Motong la ikui di tooltool atu atu yo bun kidi ikenen go ye tool mai ki tani nga, ngan a timan pang ye. Le nga tool tina ngan atu yo imuku a iman i, in itoru nen, 'Ai, so pi kop ye tool mai kiau a iyei bun pong nga?'"

⁶ "Ngan tool tani iyei ne, 'Akap kai yo ene olip, in surunu yo tipaling lo ye bor maimai nga, ngan kinkatingi ki 100.'

"Motong la tool tani yo ke be matan kala so i, in iwete panga, 'Oo, palbe kuwur tarai nin, inbe kouo rau kiong yo tiwodo bun kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 50 leu.'

⁷ "Motong la tool san mulu iman pang ye ngan man itoru nen, 'Ong in, so pi kop a iyei bun pong nga?'"

"Ngan tool tani iyei ne, 'Akap dingding patunu ke kaningi yo tipadid ilo ye karei nga, ngan kinkatingi ki 100.'

"Motong la tool yo ke be matan kala so i, in iwete panga nen, 'Kouo rau kiong yo tiwodo bun kiong ye i, inbe kudik wodenge ke kinkatingi ki ngan mulu le isi ye 80 leu.'

⁸ "Le nga tool mai ke tool tani yo matan kala so ki dook tiap i, in ilongo betanga ye urata tina yo tool ki tani in iyei nga, le nga ipayiti ye, yesoo tool in iyei urata dook tiap, bong le iyei dada dook mata yo be ya taunu iloni ye i. Le moolmool, di tooltool yo ke tana i nga, ngan lodi galanga dook mata ye dada matana matana yo be tiyei urata ke tana i ye nga, le tillos di tooltool ke Maro yo tiyepe ye nunngana nga. ⁹ Awete pang nen, balingi le so kiang ke tana i nga, ngan kalon di tooltool kapala ye, a nen ngan kaye di kagaua dook. Ngan la be nen ngan pang dama ni be balingi le so kiang tina ngan imot nga, ngan Maro ole lon ponana be ikau ang a lo kayepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i.

¹⁰ "Ngan kumata sei tool be matan kala so yo mai tiap, in dook nga, ngan ole ke be matan kala so yo maimai, ngan dook mata nen lapau. Bong kumata sei tool be matan kala so yo mai tiap, in dook tiap nga, ngan ole matan kala so yo maimai, ngan dook tiap nen lapau. ¹¹ Ngan nen le kumata be kanakana ngan matamim kala balingi le so ke tana i dook tiap nga, ngan ole sei be itara lono yang ngan ikap so moolmool pang be matamim kala i? ¹² Inbe kumata be di tooltool titarang be matamim kala so kidi, le be matamim kala dook tiap le ilene nga, ngan ole sei be ikap so tina yo nen ngan pang mulu i?"

¹³ "Tool kapraingi sa ke be iyei urata pang di tooltool kuto maimai ru tiap. Kumata be iyei nen nga, ngan ole lono dook mata pang atu le ilongo betanga ki a itoo, inbe lono dook tiap pang san a iwala murini panga. Le ang nga ke be kayei urata pang Maro, inbe kayei urata ke kaungu pat lapau tiap."

Ger Ke Maro Ke Be Ilene Tiap

(Matu 11:12-13; 5:31-32; Maka 10:11-12)

¹⁴ Di Paresi ngan di tooltool tina yo matadi pat mata nga. Le nga tilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, ngan le tikan paseme Yesu ye. ¹⁵ Motong la Yesu iwete pang di nen, "Ai, ang nga o lomim tar be dada yo kayei nga, ngan o dook mata ye di tooltool matadi, too? Bong Maro lon galanga ye so yo iken lomim, ngan oo. Ngan so yo di tooltool tikamata ngan dook mata pang di nga, ngan Maro ikamata ngan ben so dook tiap le dook tiap ki taunu.

¹⁶ "Muku ngan di tooltool tiwetewete pang ye ger ke Maro inbe ye betanga kidi Maro koonoo yo tiwodo ilo ye rau nga. Ngan tiyei nen le le ise ye lal yo Yowan ke rriungu di tooltool in pombe ye i. Bong ye lal tani yo ke Yowan in nga, ngan tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Ngan nen le tooltool alunu tilonga, le di lapau tikapye be tilo, a be nen ngan lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ¹⁷ Ngan lang le tana nga, ngan o ke be iken le mos tiap, inbe imot. Bong betanga tina yo iken ye ger ke Maro nga, ngan ole ikenen nen a tala, le o ke be wodenge ki kasin pa ilene tiap yege."

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi

¹⁸ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Sei tool be isukraia rimana, inbe la iyooloo garup san nga, ngan ya in iyei dada dook tiap ke bauk. Inbe kumata sei tamoto be iyooloo garup atu yo muku ngan nintooroo isukraii in nga, ngan ya in iyei dada dook tiap ke bauk lapau.”

Tool Ballingana Atu Iye Lasarus

¹⁹ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Muku ngan tool ballingana atu in iyepe. Le nga ye ke kanakana nga, ngan ipital wam yo puspungana dook mata nga, inbe isousou ye sousoungi ki yo kooroonoo dook mata i, inbe ikan kaningi yo dook mata ngan leu. ²⁰ Ngan potai pang ye dada ke rumu ke tool ballingana tani, in tool atu yo ballingana tiap in tikauu a titaru a ikenen. Ya in ene la Lasarus i, bong botobotana le botobotana leu. ²¹ Ngan ya in pitolo welewele le itar matana ye kaningi moromorana be imaruru du kookoowo ke kaningi so ke tool ballingana tani in parmana nga, ngan ole ikap a ikan. Inbe di gaunu tipa man tiyoongoo botoboto ki tina a tidamdandam.

²² “Tiyeye, le nga tool ballingana tiap tani, in imata. Motong la bangabangana ke Maro si ikauu le lo titaru a iye Apram tiyeye. Inbe tool ballingana tani, in imata lapau a tikelmali. ²³ Ngan le tool ballingana tani in idu iyepe ye malala ke masngana, le tina isolu masngana mai san. Le nga be matana pang ete, ngan ikamata Apram iyepe ni mooloo san, inbe ikamata Lasarus tani in iyepe potai pang ye Apram nga. ²⁴ Motong la tool ballingana tani in koonoo nen, ‘Atoo, tamak Apram, au i ayepe ye ei dook tiap lono le asolo masngana mai san, le lom pau inbe kuwete pang Lasarus in a isili baene buruburene atu matana idu ye ran, lo ngan isi si itaru lo ye mek i, a be nen ngan mek isilsil kasin ngan.’

²⁵ “Bong ngan Apram iraua betanga ki nen, ‘Natuk, nga ole lom kaua urata dook ngan. Ye kene yo kuyeye matam rerene go nga, ngan balingi le so kiong alunu san le yepongo kiong dook mata kaiye. Inbe Lasarus in barau taukan so le yepongo ki sa dook tiap. Bong nookoot nga ole iyepe ye lo ponana la ni nga, inbe ong in ole sila kuyeye nangan a kusolo masngana mai nen. ²⁶ Inbe so san mulu in nen, kataunu kiam amyang i, in Maro itara moolooi somai atu be iyei ben ker paidi. Le di tooltool yo tiyeye ni nga, ngan kumata le lodi be tisiut a timala pang yang nga, ngan o ke be timala tiap. Inbe ang tooltool yo kayeye nin nga, ngan sa ke be isiut ke nin a iman pang yam tiap lapau.’

²⁷ “Motong la tool ballingana tani in iyei ne, ‘Atoo, tamak, be nen ngan atorong be kuwanga taraia Lasarus a imulu a idu pang ye rumu yo ke tamak i, ²⁸ yesoo, au i di taik limi nango la tiyeye ni ngo. Le lok be Lasarus ya taunu idu a du iwete tootoo pang di be tiyei dada yo dook mata nga, a be nen ngan be timmata nga, ngan di lapau titoo au a se tiyeye ye malala ke masngana i be.’

²⁹ “Bong ngan Apram iwete panga nen, ‘Betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo yo tikap pang di nga, ngan la iken ye di ngo, le be nen ngan tilongo betanga tina, inbe titoo.’

³⁰ “Motong la tool ballingana tani in iyei ne, ‘Atoo, tamak Apram, o tiap! Bong kumata be tool yo timmata koot nga, ngan atu imadit mulu ye ni ke matenge, inbe ya taunu idu le du iwete betanga nga pang di nga, ngan la be ole tiportak lodi ye dada dook tiap kidi ke noonoo yo tiyei nga.’

³¹ “Le nga Apram iyei ne, ‘Kumata be tilongo betanga ke Mose inbe kidi Maro koonoo tiap nga, ngan o ke be tilongo betanga ke tool yo imadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan be ikap betanga a la iwete pang di i, in tiap lapau.’”

17

*Dada Dook Tiap Yo Be Igarung Di Tooltool Lodi I
(Matiu 18:6-7, 21-22; Maka 9:42)*

¹ Yesu iwete pang di galiunu nen, “So matana matana la be pompombe, ngan ole igarung di tooltool le tikapsap ye dada dook tiap ke noonoo nga. Bong atoo, tool yo be iyei dada dook tiap noonoo nen a pombe pang ye di tooltool le be tikapsap ye noonoo i, in

ole Maro iyemenaii le dook tiap yege. ² Ngan kumata le tool tani in be isokkara di kakase yo maimai tiap ngan atu lono, le be ikapsap ye noonoo nga, ngan tool tani in ole isolu urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata be tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono a be nen ngan idadup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo be isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu. ³ Le be nen ngan ang tapmim lapau, kin kakamatang dook leu.

“Ngan kumata em atu be iyei dada dook tiap ke noonoo pong nga, ngan kula ye la kuwete panga a kupassonga ye dada. Kumata le be ilongo betanga kiong le be iportaka lono nga, ngan lom panga a kugiri noonoo ki. ⁴ Le kumata be em tani in iyei dada dook tiap ke noonoo pong a iman iwete pong be iportaka lono oo, lo ngan be iyei dawa ben yo muku nga, ngan mulu le lo limi be ru ye ke atu nga, ngan be nen ngan lom panga a kugiri noonoo ki.”

⁵ Di aposol ke Yesu tiwete panga nen, “Tool Mai, am nga lomam be kuyeie lo medana kiam yo amtaru pong i, in le lo mai.”

⁶ Motong la Tool Mai tani in iwete pang di nen, “Ngan dook mata, bong kumata be lo medana kiang yo kataru pang Maro, in mai tiap le dawa ben kai mastet patunu leu nga, ngan ke be kawete pang kai somai i nen, ‘Kugamong le kupa ye ramim, inbe du kupe ong meneng tiek pono ni,’ ngan ole ilongo betanga kiang a itoo.”

⁷ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Be ang tina nga atu be iwete pang kapraingi ki la itara tana ye kumu ki, too be la matan kala di sipsip ki nga, ngan ye kene yo be kapraingi ki tani in imulu a iman pang rumu ki nga, ngan ole iwete panga belei? Ole iyei ne, ‘Kupa tarai se kuwur, a nen ngan kon so,’ too? ⁸ Tiap! Ole iwete pang kapraingi ki tani in nen, ‘Kudawai kaningi kiau nga, lo ngan be kukaratong le dook, inbe kuso kaningi kiau tina a kop man akan. Ole akan be ayin muku le kapok sung ngan, lo ngan be ong kon be kuyin mur kooti.’ ⁹ Ngan lom belei, ole iwete lo ponana ki sa pang kapraingi ki tani yo iwete panga ye soo urata ngan le ilongo koonoo a iyeii, in lapau, too tiap? Tiap! ¹⁰ Ngan nen le ang lapau be kayei porai urata yo Maro iwete pang ye be kayei ngan le imot nga, ngan kawete panga nen. Kayei ne, ‘Am nga ben di kapraingi kiong sokorai leu, le soo urata kiong yo kop pam be amyeyi nga, ngan ampas le amyeyi leu.”

Yesu Ikarata Di Tooltool Sangaul Atu Yo Botoboto Medana Ikan Di Nga

¹¹ Motong la Yesu itoo dada a be ilo pang Yerusalem. Ngan le ipa kataunu ye ker ke malala mai ru yo Samaria inbe Galili nga. ¹² Le nga ipa a ilo be lo pombe ye malala kase atu, ngan di tooltool sangaul atu yo botoboto medana ikan di nga, ngan man titauaraii dada mai. Le nga la tikodo manga mooloo ye kasin, ¹³ inbe koodi le mai. Tiyei ne, “Atoo, Yesu! Tool mai, lom pam a kulonam!”

¹⁴ Motong la Yesu ikamata di le iwete pang di nen, “Kamulu a kalo, ngan le lo ang tapmim kapatnai tinimim pang di tooltool ke paroranga so pang Maro nga.” Le nga be tipa a timulu a tilo, ngan botoboto kidi tina ngan imapmap le tinidi dook mata mulu.

¹⁵ Motong la di tooltool tina ngan atu in ikamata tinini ngan dook mata mulu nga, le nga imulu tak pang ye Yesu a idu, ngan lon ponana le koonoo le mai, inbe iyitmaka Maro ene. ¹⁶ Ngan ipa le idu potai ye Yesu, motong igun turunu le du damon toko tana kene punu, inbe iwete lo ponana ki panga. Ngan tool tani in tool ke Samaria.

¹⁷ Yesu ikamata le nga iyei ne, “Ai, ayeisa ang tooltool tina yo sangaul nga, ngan la akaratang le imot a tinimim dook mata mulu nga. Bong ngan di diem yo limi be pai nga, ngan tila ngai? ¹⁸ Yelei, di tooltool tina ngan sa lono be imulu a iman iyitmaka Maro ene tiap, la le tool ke malala san i, ya taleu imulu a iman be man iyitmaka Maro ene nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iwete pang tool tani in nen, “Oo, kumadit a kula. Lo medana kiong yo kutaru pau i, in la Maro ikaratong ye a le tinim dook mata mulu i.”

Tool Moolmool Ke Maro Ole Pombe Mallangana (Matiu 24:23-28, 37-41)

²⁰ Ye kene atu ngan di Paresi titoro Yesu nen, “Lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in ole nge lo pombe?” Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in so ke be kakamata ye matamim a lomim galanga ye, ngan tiap. ²¹ Ngan nen le ke be di tooltool tiyei ne, ‘Kakamata! Ya bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kakamata! Ya meneng e ni,’ ngan tiap. Awete pang nen, yesoo bong lal yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in pombe pang yang oo.”

²² Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Awete pang nen, pang dama ni ye lal atu yo be pombe in nga, ngan ole lomim be le kakamata Tool Moolmool ke Maro, bong o ke be kakamata tiap. ²³ Ngan di tooltool kapala ole tiwete pang nen, ‘Kakamata, tool tani bi e i,’ too tiyei ne, ‘Kakamata, ya meneng e ni.’ Bong ngan kin kalongo betanga kidi a kato di be. ²⁴ Awete nen, yesoo lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi pang tana ye in nga, ngan ole dawa ben kili itai a nunngana ilangaraia lang katene mai i le imot. ²⁵ Bong muku ngan ole isolu masngana alunu san, inbe di tooltool yo nookoot tiyepeng nga, ngan ole tiwala muridi panga lapau.

²⁶ “Ngan dada dook tiap ben yo tiyei ye lal ke Noa nga, ngan gaongo leu la be ole tiyei lapau ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi ye i. ²⁷ Ye lal ke Noa nga, ngan di tooltool tikan be tiyin, inbe tamoto le garup tikerere, inbe tikap di natudi garup a la tipakere di pang di tamoto kapala, le le ilo ye lal ke Noa yo be iyiri a ilo ookoo lono ye i. Motong la oongoo mai pombe a iraumatamata di tooltool yo tilo ookoo lono tiap nga, ngan a timmata le imot.

²⁸ “Inbe ye lal ke Loto nga, ngan di tooltool tiyei urata gaongo nen leu. Di ngan tikan be tiyin, inbe tiyayar so le tiyimi so kidi diedi, inbe tikapki le titu ye rengen rumu kidi. ²⁹ Bong ye kene yo Loto imadit a iyege Sodom a ila nga, ngan le ei ipa ye pat lutene imol ke lang katene dawa ben ki, a isi le si iraumatamata di tooltool ke Sodom tina a timatamata le imot.

³⁰ “Ngan gaongo leu, ye lal yo Tool Moolmool ke Maro be imulu a isi pombe mallangana ye in nga, ngan ole di tooltool tiyei dada nen lapau. ³¹ Ngan lal tani in be pombe nga, ngan tool atu be iyepe piti pono ke rumu ki, inbe so ki dook mata sa iken rumu lono nga, ngan o ke be lon tut so ki tina ngan a idu ikap tiap, bong ipas le iyege sila ikino leu. Inbe gaongo leu, tool atu be iyepe kumu ki nga, ngan o ke be lon tut so ki tina ngan a imulu pang rumu ki tiap, bong ipas le iyege sila ikino leu. ³² Lomim tut ye so yo pombe pang ye Loto rimana i. ³³ Be sei tool lono mai pang yepongo ki ke tana i mai mata a ikapye be iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye yepongo ki ke tana i tiap, inbe irai tinini le imot pau i, in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ³⁴ Awete pang nen, ye kene tani in, kumata be Tool Moolmool ke Maro imulu a isi pombe bong, le di tooltool ru tiken gaongo ye kookoowo ke kenongo atu nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in iyege sila ikino. ³⁵⁻³⁶ Inbe gaongo leu, kumata be di garup ru titutngan dingding patunu pang sopalanga porong nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in iyege sila ikino.”*

³⁷ Ngan Yesu di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru. Tiyei ne, “Tool Mai, so tina nga, ngan ole pombe ngai?”

Ngan Yesu iraua torungu kidi a ikatte betanga nen, “Ye ni yo so imata ngan bobono iken ye i, in ni tani yo be di kamoko timan man tigaua ye i.”

18

Kattenge Betanga Ke Garup Tap Atu

¹ Motong la Yesu ikatte betanga atu mulu pang di galiunu be ipatomonai di, a nen ngan kanakana ngan tinidi bese ye pataraungu, bong tinidi booroomoo be. ² Le nga iyei ne, “Ngan ye malala mai atu, in tool kuto mai atu ke karatanga betanga in iyepe ye. Bong tool tani, in itattadaia Maro tiap, inbe lono rru ye di tooltool tiap lapau. ³ Ngan garup

* 17:35-36 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 35 le 36 nga. Ngan betanga tina, ngan nen: Di tamoto ru ole tiyepeng kumu lono; atu ole Maro ikauu a ilo, inbe san in iyege sila ikino.

tap atu iyeye ye malala mai tani in lapau, le nga kanakana ngan iman pang ye tool ke karatanga betanga tani man iyei ne, 'Ai, koi kiau be igarungau sa, le be nen ngan kulonau inbe kukarata betanga kiau i le dook.'

⁴“Muku ngan tool tani lono be ilongo betanga ke garup tani in tiap, bong iyeye kasin, motong la ya taunu lon wete nen, 'Au i atattadaia Maro tiap, inbe lok rru ye di tooltool tiap lapau, ⁵bong garup tap i kanakana ngan ikaurai au mata san. Le ole aloni a akarata betanga ki le dook ngan. Kumata le ayei nen nga, ngan la be isotoo maningi pang yau tiap nga.’”

⁶Motong la Tool Mai iwete pang di mulu nen, “Ole katar talngamim a kalongo betanga yo tool dook tiap ke karatanga betanga tani in iwete nga. ⁷Ngan ole yelei? Di tooltool yo Maro ipootoo di panga ya taunu nga, ngan kumata be titang panga ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ole yelei, o ke be Maro ilon di a ikarata betanga kidi tiap? Too, kumata be titoru nga, ngan ole yelei, o ke be ilon di tarai tiap, too? Tiap yege! ⁸Awete pang nen, ole palbe leu be ilon di a ikarata betanga kidi le dook mata. Bong kene yo be Tool Moolmool ke Maro imulu a isi ye in nga, ngan ole ikamata di tooltool yo tiyeye ye tana i nga, ngan titara lodi medana pang Maro, too tiap?”

Kattenge Betanga Ke Di Tooltool Ru Yo Tipatarau Pang Maro Nga

⁹Di tooltool kapala ngan titara lodi ye di tapdi be di nga tooltool noonoodi, inbe matadi ru di diedi ben di ngan tooltool dook tiap. Le nga Yesu ikatte betanga atu pang di nen, ¹⁰“Di tooltool ru tilo bareme mai ke sungunu lono be lo tipatarau pang Maro. Ngan tool atu in Paresi, inbe san in tool ke sodaningi pat. ¹¹Tilo, motong la tool ke Paresi in imadit a ikodo, inbe ya taunu ipatarau ye pang Maro. Iyei ne, 'Maro, awete lo ponana kiau pong ye yo au i dawa ben di tooltool kapala nga tiap. Di ngan tipinoo, le tiyei dada dook tiap, inbe tiyei bauk. Bong au i tool dook mata le dawa ben tool ke sodaningi pat i tiap lapau. ¹²Ngan kanakana ye wik atu atu nga, ngan asapa ye kaningi so ye ke ru, inbe apatarau pong. Inbe so kiau le imot yo akap nga, ngan ole apoto le atar ye budanga sangaul, lo ngan be akaua budanga atu pong.’

¹³“Bong tool ke sodaningi pat in ikodo manga mooloo ye Paresi tani, ngan lono be matana lo pang ye malala ke Maro tiap. Bong itoo momo kidi Yuda a ipodo katene be ipatnaia lo modoko ki, inbe iyei ne, 'Maro, au i tool dook tiap ke noonoo, bong lom pau a kulonau.’”

¹⁴Motong la Yesu iyei ne, “Awete pang nen. Ye kene tani in tool ke sodaningi pat in imulu a ila pang rumu ki nga, ngan ya taleu in la Maro ikamata ben ya in tool noonoonoo ye matana i. Bong tool san in tiap, yesoo sei tool yo ya taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ya taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni.”

Yesu Ipamede Di Kakase Ye Betanga Dook Mata

(Matiu 19:13-15; Maka 10:13-16)

¹⁵Di tooltool tikap di natudi yo kakase nga, ngan a tise pang ye Yesu be se ipaloko baene lo kutodi, inbe ipamede di ye betanga dook mata. Ngan le di galiunu tikamata di, le nga tipasak pang di a tisoror di. ¹⁶Bong Yesu ikiu di kakase tina a timan potai ye, inbe iwete pang di galiunu nen, “Ai, kin kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan pang yau, yesoo di tooltool yo be lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga. ¹⁷Awete pang moolmool nen, kumata le tool atu imalum pang Maro be iyei tool mai panga inbe matan kala dawa ben di kakase tina ngan tiap nga, ngan o ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, ngan tiap.”

Tool Ene Mai Atu Lon Ru Ye Balingi Maimai Ki

(Matiu 19:16-30; Maka 10:17-31)

¹⁸Motong la tool kuto mai atu in itoro Yesu nen, “Pannoongoo, ong in tool dook mata. Nga be atorong, ole ayeie soo so, a be nen ngan akaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Nga yelei be kuki au ye tool dook mata nga? Idi nga tool sa yo dook mata, ngan tiap, bong Maro ya taleu in la dook mata i. ²⁰ Ong in lom galanga ye ger yo Maro ikap pang Mose ngan oo. Ger tina ngan iwete nen: kin kuyei bauk be, inbe kin kuraumata di tooltool be, inbe kin kupinoo be, inbe kin kusopo koom ye betanga doko be, inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.”

²¹ Motong la tool ene mai tani iyei ne, “Ye kene yo au kase go le se nookoot au mai nga, ngan atoo ger tina yo kuwete ngan le imot.”

²² Ngan Yesu ilongo betanga ki yo iwete nga, motong la iwete mulu panga nen, “Dook mata, bong so atu la kuyei tiao i. Ngan nanga, ole kuyawar so kiong le imot, inbe kop pat ki a kop pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le be kuyei nen nga, ngan la be pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyei nen a imot, lo ngan be kuman man kutoo au.”

²³ Ngan tool tani in ilongo betanga tina yo Yesu iwete nen nga, le lon modoko ye san, yesoo ya in tool ballingana le so ki alunu san. ²⁴ Yesu matana pang ye tool tani, inbe iwete nen, “Atoo! Di tooltool yo ballingadi nen nga, ngan ole urata mai pang di be tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. ²⁵ Le moolmool, kumata be asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in ikapye be idewe ye sar gumono mitiap in nga, ngan ole yelei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono be ilo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau.”

²⁶ Ye kene tani in di tooltool tina yo tiye di tiyepa nga, ngan tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru nen, “Ona tiap! Be nen nga, ngan ole sei tool be Maro ipamule ye so dook tiap yo be igarungu i?” ²⁷ Motong la Yesu iwete pang di nen, “So yo nen nga, ngan imoo pang di tooltool le tisak ye. Bong be Maro nga, ngan so le imot ngan imarra panga le ke be isak ye tiap.”

²⁸ Motong la Pita iwete panga nen, “Am nga amyega so kiam le imot sila ikino, inbe la amman be man amtoo ong nga.”

²⁹ Ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen. Kumata tool atu be iyege rumu ki, too di toonoo le taini, too tamana le tinana, too di natunu, inbe man itoo au a iwetewete pang di tooltool ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye in nga, ³⁰ ngan ole nookoot ye kene yo iyepe ye tana i nga, ngan Maro ole ikap wele so dook mata panga le illos so ki yo iyege koot nga. Inbe pang dama ni nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.”

*Yesu Iwete Mulu Le Patol Ye Matenge Ki
(Matiu 20:17-19; Maka 10:32-34)*

³¹ Motong la Yesu ikap di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tila manga mooloo kasin la iwete pang di nen, “Kapalongo, nookoot nga be talo pombe Yerusalem nga, ngan ole so tina le imot yo muku ngan di Maro koonoo tiwodo betanga ki a iken ye rau be ole pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan ole kanono pombe moolmool. ³² Ngan talo ngan ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan baedi, a nen ngan tikan paseme, inbe tipalele sere ye a tikorokoronaii. ³³ Inbe tikap koro a tiwalisi tinini ye, inbe tiraumate le imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan be ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

³⁴ Di galiunu tilongo tina yo iwete nen nga, ngan le lodi galanga dook ye betanga ki tina ngan punu tiap, yesoo betanga yo iwete nga, ngan punu iken mallangana pang di be nen ngan lodi galanga ye tiap.

*Tool Mata Kis Atu Matan Rere Mulu
(Matiu 20:29-34; Maka 10:46-52)*

³⁵ Yesu iye di galiunu tipa le timan pombe potai pang malala mai Yeriko nga, ngan titauarai tool mata kis atu yo iwurur dada giginu a igaugau pat le so ye di tooltool be

tikap panga i. ³⁶ Ngan ilongo di tooltool malala mai tina yo koodi ngaungaube a tise a be se tikapusu nga. Le nga itor nen, “Ai, di tooltool nga tiyei soo?”

³⁷ Ngan tiwete panga nen, “Ona, Yesu ke Nasaret la ipa a ise i, ngan be ikapusong.”

³⁸ Motong la tool mata kis tani in koonoo le mai nen, “Yesu, ong in Dawiti natunu. Lom pau a kulonau!”

³⁹ Le nga di tooltool tina ngan kapala yo timuku nga, ngan tipasak panga a tilele be koonoo dookoot. Bong ngan tool tani in koonoo le mai mulu nen, “Atoo, Dawiti Natunu, lom pau a kulonau!”

⁴⁰ Motong la Yesu ikodo, inbe iwete pang di tooltool tina ngan atu be idede a iman pang ye. Tool mata kis tani in iman potai ye Yesu, motong la Yesu itoru nen, ⁴¹ “Ai, soo so lom be ayeii pong i?”

Ngan tool mata kis tani in iyei ne, “Tool Mai, au i lok be matak rere a akamata ni.”

⁴² Motong Yesu iwete panga nen, “Ole kumata ni mulu. Ngan lo medana kiong yo kutaru i, in la ilonong a ikaratong le matam dook mata i.” ⁴³ Le tina pattu leu be matan rere a ikamata ni, motong la iyitmaka Maro ene, inbe itoo Yesu a ipa a ilo nga. Ye kene tani in di tooltool tikamata so yo pombe i, le tina di le imot tiyitmaka Maro ene lapau.

19

Yesu Ilo Rumu Ke Sakias

¹ Yesu ipa a ilo pombe malala mai Yeriko, le nga be itoo dada a ipa so a ila. ² Ngan tool kuto mai atu ke sodaningi pat yo ene Sakias i, in iyepe ye malala mai tani in. Bong ya in tool ballingana lapau. ³ Ngan Sakias tani in lono be le ikamata Yesu pa, a nen ngan be ikilla. Bong ngan kene moddono mata le ke be ikamata Yesu tiap, yesoo di tooltool malala mai san la tiye Yesu tipa le tigaliuu nga. ⁴ Le nga Sakias tani in idada a imuku le ilo ke dama ye dada yo Yesu be ipa ye a ila i, inbe irookoo kai somai atu le lo iyepe kaini, a nen ngan Yesu be itoo dada tani in a ila nga, ngan ikamata.

⁵ Le nga Yesu itoo dada tani in a ila le la itarke ni tani, inbe itada pang ete, ngan ikamata Sakias tani, le nga iwete panga nen, “Sakias, palbe be kupa tarai a kusi tana! Nookoot katai nga ole ayepe ye rumu kiong.” ⁶ Sakias ilongo nen, le tina lon ponana kaiye. Le nga irookoo tarai a idu tana, motong la ikaua Yesu a yaru tila pang rumu ki.

⁷ Ngan di tooltool tina le imot tikamata Yesu yo lo iyepe ye rumu ke Sakias nga, le nga tikap malmal panga a tiwete mur ye. Tiyei ne, “Ona tiap! Nga yelei a be lo iyepe ye rumu ke tool dook tiap ke noonoo ni nga?”

⁸ Motong la Sakias tani in imadit le lo ikodo, inbe iwete pang Tool Mai Yesu nen, “Tool Mai, kupalongo! Nookoot katai nga ole apoto so kiau le paru, lo ngan be akap kapala pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Inbe kumata le akaua lungunu ye tool atu be akap sokorai so ki nga, ngan ole araua so ki tina, inbe ikap so pai mulu panga ye so ki tina ngan kootoonoo.”

⁹ Motong la Yesu iwete panga nen, “Nookoot katai nga ole Maro ipamulong kuye di tooltool le imot yo kuye di kayepe ye rumu i nga, ngan ye so dook tiap tani yo be igarungang i, yesoo ong i kutara lom medana panga, le ong i ben sasa ke Apram moolmool nga. ¹⁰ Ngan awete nen, yesoo Tool Moolmool ke Maro isi tana i nga, ngan be si isere di tooltool yo tilledi nga, a nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Sangaul Atu

(Matiu 25:14-30)

¹¹ Di tooltool malala mai tina yo tigaua nga, ngan titar talngadi a tilongo betanga ke Yesu yo iwetewete nga. Ngan tina Yesu ipa a ilo potai pang ye malala mai Yerusalem nga, ngan le di tooltool tina tiyeisa lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in la o iman potai koot i. ¹² Ngan nen le Yesu ikatte betanga atu pang di nen, “Tool mai atu, in nga be idu pang ye tana mai atu yo iken ni mooloo i, ngan idu be du titaru a iyei tool kuto mai yo be matan kala di tooltool ki, lo ngan be imulu a ilong pang ye malala ki kooti. ¹³ Le

nga ye kene yo be imadit a ipa ye in nga, ngan iku di kapraingi ki yo sangaul atu nga, ngan man tigaua. Motong la ikap pat yo ene gol* ngan sangaul a imalimi di atu ye, inbe iwete pang di nen, 'Pat yo akap pang koot nga, ngan be la kayei urata ke kaungu pat ye le le amulu a along.'

¹⁴ "Bong ngan tool mai tani in di tooltool ke malala lono ki, lodi dook mata panga tiap. Le nga ipa a imuku, motong la tiwanga di tooltool kidi pattu a titoo be du tiwete pang di tooltool maimai ke tana mai tani yo be idu ye in nen. Tiyei ne, 'Am nga lomam be katara tool in a iyei kuto mai pam, inbe matan kalam tiap.'

¹⁵ "Bong ngan di tooltool maimai ke tana mai tani in lodi be tilongo betanga kidi tooltool tina tiap. Le nga titara tool tani a be iyei tool kuto mai pang di, motong la imulu a ilong pang malala ki nga. Ilong, motong la iwanga pang di kapraingi ki tina yo muku ngan ikap pat pang di nga, ngan be timan. Ya in lono be itor tomonai di ye pat ki tina yo ikap pang di nga, ngan tiyei urata ke kaungu pat ye, a nen ngan tikap sa mulu la ye lapau, too tiap?

¹⁶ "Le nga kapraingi ki yo iman muku i, in iman le man iyei ne, 'Tool mai, au i ayei urata ye pat kiong tani yo kouu pau i, ngan le akap pat sangaul atu mulu la ilo pono nga.'

¹⁷ "Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, 'Ona, ong i kapraingi dook mata! Ong in kuyei urata dook mata ye so mitiap tani yo akauu pong i, ngan le matam kala dook mata san. Ngan nanga, ole atarong be kuyei tool mai atu a be nen ngan matam kala malala maimai sangaul atu.'

¹⁸ "Motong la kapraingi san yo itoo i, in iman le man iyei ne, 'Tool mai, au i ayei urata ye pat kiong tani yo kouu pau i, ngan le akap pat limi mulu la ilo pono nga.'

¹⁹ "Le nga tool kuto mai tani in iwete panga nen, 'Dook mata, ole atarong be kuyei tool mai atu a be nen ngan matam kala malala maimai limi.'

²⁰ "Motong la kapraingi tina ngan san mulu iman le man iyei ne, 'Tool mai, pat kiong tani yo kouu pau i, in bi. Kumata nga, aduku ye wam, motong la atarkoo dook mata a iken nga, ²¹ yesoo ong i tool gadagadam le au i atattadai ong. Kanakana ngan ong i kop sokorai pat kidi diem yo titar nga, inbe kugamagama kaningi ke kumu yo di diem tikapki, ngan lapau.'

²² "Motong la tool kuto mai tani in iwete panga nen, 'Ona, ong i kapraingi dook tiap sa! Betanga kiong yo nookoot ong taum kuwete nga, ngan ipaposong ye urata dook tiap kiong oo. Le ole ayemenai ong ye. Yesoo, ong i lom galanga yau be au i tool gadagadak, inbe kanakana ngan au i akap sokorai pat kidi diek yo titar nga, inbe agamagama kaningi ke kumu yo di diek tikapki, ngan lapau. ²³ Le be nen nga, ngan yei a kutara pat kiau i ilo ye rumu ke tarungu pat, tiap nga? Kumata be kuyei nen nga, ngan la be pat kiau tani idik mulu pang ete, a be nen ngan amulu a along nga, ngan akaua pat kiau tani le ipa ye pat yo be titar ilo pono mulu nga.'

²⁴ "Motong la tool kuto mai tani in iwete pang di tooltool yo tikodo potai pang ye ngan nen, 'Kakaua pat in ye tool in, inbe kakauu pang tool yo pat ki sangaul atu i.'

²⁵ "Ngan di tooltool tina ngan tiyei ne, 'Tool mai, ngan dook mata, bong tool ni pat yo ikap koot ngo sangaul atu oo!'

²⁶ "Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, 'Awete pang nen, di tooltool yo so kidi nga, ngan ole akap so sa mulu pang di. Bong tool yo taukan so i, in so kasin yo be ikap nga, ngan ole akap ye. ²⁷ Bong di koi kiau yo lodi be ayei tool kuto mai a matak kala di tiap nga, ngan kakap di le timan matak i, inbe man karaumatamata di le imot a timmata.'"

²⁸ Yesu ikatte betanga nen pang di a imot, motong la imadit ye panga mulu a itoo dada be ilo pang Yerusalem nga.

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ya In Tool Kuto Mai Atu (Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Yowan 12:12-19)

* 19:13 Ngan pat gol tina ngan atu ye pat yo be tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu tol nga.

²⁹ Yesu iye di galiunu titoo dada a be tilo pang malala mai Yerusalem nga, ngan tipa le tilo potai ye malala Betpage inbe Betani yo iken ye kawal yo ene Olip in madini nga. Motong la Yesu iwanga di galiunu tina ngan ru, ³⁰ inbe iwete pang di nen, “Angru kamuku a kalo ye malala yo iken pang dama i. Ngan kumata be kapa le lo pombe nga, ngan ole kakamata asara ke solanga di tooltool yo ene donki i, in kase paunu atu yo tiwatu i. Ngan donki tani in tool sa iwur pono a idada ye pitiao. Lo ngan be angru karu ooroo ki, inbe kadede a kasi. ³¹ Le kumata be tool sa ikamatang le itorang nen, ‘Ai, nga yelei a karu ooroo ke donki in nga?’ ngan kawete panga nen, ‘Tool Mai be iyei urata ki ye ngan.’”

³² Motong la di galiunu ru tina yo iwanga di nga, ngan timuku a tilo ngan le lo yaru tikamata so dawa ben tina yo Yesu iwete pang di ye nga. ³³ Motong la yaru be tiru ooroo ke donki natunu tani, ngan di taunu tikamata di le nga titor di nen, “Ai, nga yelei a be angru karu ooroo ke donki natunu in nga?”

³⁴ Ngan tiyei ne, “Tool Mai be iyei urata ki ye ngan.”

³⁵ Motong la yaru tidede donki tani in a tidu pang ye Yesu. Tidu, motong la tidur sousoungu matolene kidi ngan a tiyoo lo donki tani in pono, inbe tiyiti Yesu lo iwur ye. ³⁶ Motong la yeisa be donki tani isola a be itoo dada a ilo, ngan le di tooltool kapala yo tiye tipa nga, ngan tidur sousoungu matolene kidi lapau a tiyoo du dada katene ye ni yo be ipa ye a ilo i.

³⁷ Ngan ise potai pang ye ni yo dada ki ipa ke kawal Olip a be idu i, motong Yesu di galiunu malala mai tina yo titoo nga, ngan lodi ponana a tiyitmaka Maro ene, yesoo ye mos tina le imot yo Yesu iyei a tikamata ye matadi koot nga. Le nga koodi le mai nen,

³⁸ “Maro ole iyei urata dook mata pang ye tool kuto mai yo isi ye Tool Mai ene i. ✠
Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in iyei idi tooltool le imot le tayepe ye lo silene ki.

Le tayeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye!”

³⁹ Bong ngan di Paresi pattu yo tipa kataunu ye di tooltool malala mai tina ngan tilongo yo koodi nen nga, le nga tiwete pang Yesu. Tiyei ne, “Pannoongoo, kulele di galium nga a koodi dookoot!”

⁴⁰ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Awete pang nen, kumata le be alele di nga, ngan ole pat nga di tapdi la be koodi a tiyitmaka Maro ene nga.”

Yesu Itang Ye Yerusalem

⁴¹ Yesu ipa a ilo potai pang Yerusalem, ngan ikamata, le nga itang ye. ⁴² Inbe iwete nen, “Atoo, Yerusalem, nookoot katai nga, ngan au i lok be di tooltool kiong lodi galanga dook ye so yo be iyei di le tiyepe ye lo silene dook mata i. Bong so tina ngan iken mallangana tiap, le o ke be lodi galanga ye tiap. ⁴³ Atoo, Yerusalem, ngan pang dama ni nga, ngan lal dook tiap atu yo be pombe pang yong nga, ngan ole di koi kiong timan a man tiwudu tana le iwakaia koongoo kiong i. Inbe ole tikodo kalakalong ye gigim tina nga le imot a tigaliu ong le tiparkat. ⁴⁴ Ngan ole man tisorroko koongoo kiong du tana, inbe lo tiraumatamata di tooltool kiong yo tiyepe koongoo lono nga. Ngan o ke be tiyege pat kiong sa a iloko lo ene san pono, ngan tiap, yesoo bong kukilala tool yo Maro iwanga be isi ipamulong ye so yo be igarungong i, in tiap.”

Yesu Inganga Di Tooltool Ye Bareme Mai Ke Sungunu Lono

(Matiu 21:12-17; Maka 11:15-19; Yowan 2:13-22)

⁴⁵ Yesu ilo pombe Yerusalem, motong la ipa so a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan ikamata di tooltool yo tiyayar so kidi koongoo lono nga. Le nga inganga di, ⁴⁶ inbe iwete pang di nen, “Betanga yo tiwodo lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen, ‘Rumu kiau i, in rumu ke pataraungu.’ ✠ Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pinnau be tiko ye.’ ✠ ”

⁴⁷ Ngan ye ke kanakana nga, ngan Yesu lo ipatomonai di tooltool koongoo lono ke bareme mai ke sungunu tani. Bong ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro

nga, ngan tiye di pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di tooltool maimai kapala kidi Yuda nga, ngan tikapye be tisere dada yo be tiraumata Yesu tani ye a imata i. ⁴⁸ Bong ngan tikamata di tooltool yo talngadi gorengana be tilongo betanga ki nga, ngan nen le ke be tiyeie so sa panga tiap.

20

Di Kuto Maimai Titoro Yesu Be Sei Ikaua Gurana Panga I (Matiu 21:23-27; Maka 11:27-33)

¹ Ye kene atu in Yesu iyepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a nga ipatomonai di tooltool, inbe iwetewete bingi dook mata ke Maro pang di. Inbe di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda timan pang ye. ² Le nga man titoro Yesu nen, “Ai, kuwete pam ngan! Sei itarong be kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong be kuyei urata nen ye i?”

³ Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Dook mata, bong nga be atorang ye torungu kiau atu ngan. ⁴ Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in sei ikaua gurana panga a le iyei urata ki nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool leu?”

⁵ Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Kumata le tawete be Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, ‘Ngan nga yelei a le katara lomim medana ye betanga ki tiap nga?’

⁶ Bong kumata le tawete be di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau. Ole di tooltool nga tikap pat a tikatmatamatidi ye, yesoo di le imot nga, ngan lodi mede be Yowan in Maro koonoo atu.”

⁷ Ngan nen le tiraua torungu ki nen, “Am nga lomam galanga ye sei imalum pang Yowan a le iyei urata ki i, in tiap.”

⁸ Motong la Yesu iyei ne, “Nen ngan au lapau, o ke be awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Pattu Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga (Matiu 21:33-46; Maka 12:1-12)

⁹ Yesu iwetewete pang di tooltool maimai kidi Yuda tina, ngan nen a imot. Motong la iportak pang ye di tooltool malala mai tina, inbe ikatte betanga atu mulu pang di. Iyei ne, “Tool atu in ipe ooroo yo ene wain in kumu atu. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kapkingi pattu baedi a be matadi kala, inbe tiyei urata ye. Inbe ya taunu imadit a iyege malala ki a la iyepe kaiye ye malala san. ¹⁰ Ila iyepe nango, inbe tilo ye lal yo be tigogo ooroo puana ye i, motong la tool tani in iwanga kapraingi ki atu a ila pang ye di tooltool yo matadi kala kumu ki nga. Ngan iwanga be la iwete pang di, a nen ngan la tikap wain puana sa ye kumu ki tani, in panga. Bong ngan di tooltool ke kapkingi tina ngan tirauu, inbe tinganga a ipa baene koonoo a ila. ¹¹ Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi ki san mulu a ila. Bong ngan di tooltool tina ngan tiraua kapraingi tani a tiyei dada dook tiap panga a tipammoo, inbe ipa baene koonoo imulu a ila. ¹² Motong la kumu taunu tani in iwanga kapraingi yo tol ki i, in mulu a ila. Bong ngan le di tooltool tina ngan tirauu a tigarungu tinini le dook tiap yege, inbe tikatte du ke diki.

¹³ “Motong la kumu taunu tani in lon wete nen, ‘Ona tiap! Nga ole ayei belei na? Dookoot, nga ole awanga natuk tamoto yo lok panga mai san i a ila. Kumata le ayei nen nga, ngan la be ole tiraua panga nga.’

¹⁴ “Bong ye kene yo di tooltool ke kapkingi tina ngan tikamata ye in nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le be pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a be nen ngan so yo tamana be ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’ ¹⁵ Le nga tila tikauu a tiyolle a tikatte du ke diki, inbe tiraumate le imata.” Yesu iwete pang di nen a imot, motong la itor di nen, “Ngan nen le kumu taunu tani in ole iyeie soo so pang

di tooltool ke kapkingi tina? ¹⁶ Ya in ole iman man irauamatamata di tooltool tina le imot, inbe itara kumu tani in lo di tooltool kapala baedi a nen ngan matadi kala.”

Ngan yeisa be di tooltool tina tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga tiyei ne, “Ona tiap! Kin iyei urata nen be!”

¹⁷ Motong la Yesu matana pang ye di tooltool tina, inbe itor di nen, “Betanga ke Maro yo tiwodo lo ye rau nga, ngan punu belei? Ngan betanga tina ngan iwete nen, ‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi panga tiap a tisukraii i,

in la iyei pat dook mata yo ipamede rumu le imede i.’[☆]

¹⁸ Ngan di tooltool tina le imot yo be timol le du tirau di pang ye pat i nga, ngan ole turadi bokobokobe le moromorana. E be pat tani in imol le du ikata tool sa nga, ngan ole igarungu tool tani le dook tiap yege.”

¹⁹ Yesu iwete nen, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan lodi galanga nen be nga ikatte betanga ye di. Le nga lodi be le tikauu ye kene tani in a tiparama, bong ngan titattadai di tooltool yo man tigaua nga.

Titoro Yesu Be Ole Titar Pat Pang Sisa, Too Tiap

(Matiu 22:15-22; Maka 12:13-17)

²⁰ Motong la di tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro tina ngan tiwanga di tooltool kidi pattu a be lo tigoigoi ye Yesu. Di ngan tillung be lo tilongo betanga ki, inbe titar talngadi ye, a be nen ngan Yesu iwete le be koon kapsap ye betanga sa nga, ngan ole la tillaikoo pang di tooltool maimai tina ye betanga ki, a be nen ngan tikauu la titaru lo tool kuto mai yo matan kala malala mai Yudia i, in baene.

²¹ Le nga tilo, motong la tiwete pang Yesu nen, “Pannoongoo! Am nga lomam galanga be betanga kiong yo kuwetewete a kupatomonai di tooltool ye nga, ngan tarantatu le imot. Le betanga kiong yo kuwete pang di tooltool yo edi maimai, inbe edi maimai tiap nga, ngan gaongo leu. Inbe kupatomonai di tooltool ye dada moolmool yo ke Maro ngan le imot. ²² Ngan la be amtorong nga, ong i lom belei? Nga dook mata be ole am tooltool ke Yuda nga amtar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

²³ Bong ngan Yesu lono galanga yo di tooltool tina ngan tikapye be tillungu, ngan oo. Le nga iwete pang di nen, ²⁴ “Kapatnaia pat silba ngan atu a akamata.” Le nga tipatnaia pat tina ngan atu pang Yesu a ikamata, motong la itor di nen, “Sei kanningana inbe ene iken ye pat i nga?” Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

²⁵ Motong la iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Be so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

²⁶ Le nga di koi ki tina ngan titakrai ye betanga yo Yesu iraua betanga kidi ye i. Le tiwete touo betanga siap, sila tiwur inbe tipas le tipalongo leu. Yesoo bong taukadi dada yo be tikaua lungunu ye Yesu, a nen ngan ikapsap ye betanga sa ye di tooltool matadi nga.

Di Sedusi Titoro Yesu Ye Betanga Atu

²⁷ Motong la di Sedusi pattu timan pang ye Yesu be man titoru. Ngan di Sedusi tina, ngan di Yuda pattu yo tiwete be di tooltool timmata nga, ngan o ke be timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen, ²⁸ “Pannoongoo, muku ngan Mose iwodo betanga atu be tatoo in nen. Kumata le tool atu be ikere le rimana ipasuiu kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a be nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila. ²⁹ Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete belei? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru. Ngan tiyepi, le nga toodi yo mumuanga i, in iyooloo garup atu, bong rimana tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata. ³⁰ Motong la taini yo itoo in ikoli a iyooloo tap ke toodi tani. Bong ngan rimadi tani in ipasuiu kan kase siao, inbe imata lapau. ³¹ Motong la taidi yo tol kidi i, in itoo di toonoo a iyooloo tap kidi tani in lapau. Ngan di tamoto tina yo limi

[☆] 20:17 Rau ke Woungu 118:22

be ru nga, ngan titoo dada gaongo leu, ngan le taukadi natudi, inbe di le imot timmata a tila. ³² Motong la garup tani, in imata lapau. ³³ Ngan nanga, kuwete pam ngan, ye lal yo be di tooltool matedi be timadit mulu nga, ngan garup tani in ole iyei sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani in oo.”

³⁴ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tamoto le garup yo ke nookoot nga, ngan ole tikere. ³⁵ Bong pang dama ni nga, ngan di tooltool yo Maro lono pang di mai san inbe ipamadit di ye ni ke matenge a be lo iye di tiyeye gaongo ye malala ki nga, ngan o ke be tikere mulu tiap. ³⁶ Di tooltool tina ngan ole tiyeye ben di bangabangana ke Maro nga, le o ke be timmata mulu tiap. Inbe di ngan ole tiyeye ben Maro di natunu moolmool nga, yesoo ipamadit di ye ni ke matenge le se tiyeye ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. ³⁷ Ngan Mose iwodo betanga nen ye kene yo Maro ya taunu ipatnaii panga ye ei loloana yo lo ikan ye kai mai tiap i. Ngan Mose tani be iwete paidi nen, yesoo ye kene tani in Maro iwete panga nen, ‘Au i Maro ke Apram ye Esaka inbe Yakop.’ Ngan nen le Mose be ipapos paidi ben di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu. ³⁸ Le Maro i, Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong Maro kidi tooltool yo tiyeye mauredi nga.”

³⁹ Yesu iwete nen, motong la di pannoongoo ke ger ke Maro pattu tiwete panga nen, “Ona, pannoongoo! Betanga kiong yo kuwete nga, ngan dook mata san.” ⁴⁰ Ngan le ye kene tani in a ilo nga, ngan tool sa mulu mala be itoro Yesu ye betanga sa mulu, ngan tiap.

*Yesu Itor Di Tooltool Ye Kirisi, Tool Yo Maro Ipootoo Be Si Ipamulu Di Tooltool Ki I
(Matiu 22:41-46; Maka 12:35-37)*

⁴¹ Motong Yesu itor di kuto maimai tina ngan nen, “Ai, nga yelei a le di tooltool tiwete be Kirisi in Dawiti natunu nga? ⁴² Ngan awete pang nen, mukot yege ni nga, ngan Dawiti ya taunu iwodo betanga ki ilo ye rau yo ene Rau ke Woungu in nen:

‘Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen,
“Kuwur ye baek oonoo a kuyepe nen

⁴³ le lo arautoo di koi kiong a tidu tiyeye ke kem parmana.””☆

⁴⁴ Le kakamata, Dawiti ya taunu la iweta ye Tool Mai ki i. E nga yelei a di tooltool tiwete be ya in Dawiti natunu nga?”

⁴⁵ Di tooltool malala mai tina ngan titar talngadi go pang Yesu ye betanga yo iwetewete nga, inbe iportak a iwete pang di galiunu. Iyei ne, ⁴⁶ “Kin kakaptutang dook leu ye di pannoongoo ke ger ke Maro nga. Di ngan lodi be tisousou ye sousoungu mooloo mooloo kidi yo pat ki mai san nga, inbe tipa mallangana ye ni ke yawaringi so, a be nen ngan di tooltool be tikamata di ngan tiwete lo ponana kidi pang di. Inbe di ngan kumata be tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo ke burungu yo iken ke dama nga, inbe kumata be tila ye mailang nga, ngan lodi be lo tiwur ye kookoowoo kidi tooltool yo edi maimai nga. ⁴⁷ Inbe di ngan tikaua lungunu ye di garup yo tap nga a tipinoo rumu le so kidi. Inbe kene yo be tipatarau ye in nga, ngan tiyolo pataraungu kidi le mooloo san. Ngan di tooltool tina yo nen nga, ngan ole Maro iyemenai di le dook tiap yege.”

21

*Garup Tap Atu Itar Pat Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu
(Maka 12:41-44)*

¹ Motong la Yesu be matan gaga a matan la ngan ikamata di tooltool ballingadi yo titartar pat kidi lo ye depe ke tarungu pat ke bareme mai ke sungunu nga, ² ngan le ikamata garup tap atu lapau. Ngan ya in ballingana tiap, le la itar pat mitiap kooroonoo ru leu la ilo ye depe ke tarungu pat tani nga. ³ Yesu ikamata garup tap tani, le taun imadit le iwete nen, “Awete pang moolmool nen, garup tap i ballingana tiap, bong itar pat mai

☆ 20:43 Rau ke Woungu 110:1

san le illos pat yo di tooltool kapala titar nga, ⁴ yesoo, di ngan tooltool ballingadi le pat kidi alunu san, bong titar mai tiap. Ngan garup i ballingana tiap, bong ya in iraiia lono be itar pat ki tina le imot yo be iyimi kaningi panga ye nga, ngan le imot a ilo ye depe ke tarungu pat.”

Yesu Iwetewete Ye So Yo Be Pombe Pang Dama Ni I
(*Matiu 24:1-2; Maka 13:1-2*)

⁵ Yesu di galiunu pattu tiparwetewete ye bareme mai ke sungunu yo tikamata, ngan dook mata san ye pat yo tire ye nga, inbe ye so dook mata kapala yo di tooltool tikap a man timoromoro bareme tani ye nga. Bong ngan Yesu iwete pang di nen, ⁶ “Awete pang nen, pat le so tina yo nookoot kakamata ngan iken dook mata ye bareme mai ke sungunu i, bong lal atu yo be pang dama ni ngan pombe i, ngan ole pat tina ngan atu sa yo be iloko lo ene pono dawa ben nookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi.”

⁷ Le nga di tooltool tina ngan titoro Yesu nen, “Pannoongoo, ole soo lal be so tina ngan pombe ye i? Inbe soo tarkilanga be amkamata muku, ngan lomam galanga ben so tina ngan ole pombe moolmool ye i.”

⁸ Motong la Yesu iyei ne, “Kin kakamatang dook leu, le kin tool sa ikap lungunu yang be. Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek, inbe tiyei ne, ‘Au tool tani nait!’ Inbe ole tiyei ne, ‘Lal tani in iman potai oo.’ Bong kin kalongo betanga kidi a kato di be. ⁹ Kumata ye kene yo be kalongo bingi ke patokongo mai, inbe talngamim rau be di tooltool ke tana mai atu be tiparsu ye betanga sa le be tiye di diedi tipatoko nga, ngan kin katattadai be! So tina yo nen nga ole pombe moolmool muku, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao.”

¹⁰ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko. ¹¹ Inbe nauningi mai ole itak ye tana i, inbe pitolo mai ole pombe, inbe matamatenge maimai ole pombe ye malala kapala a igarung di tooltool lapau. Inbe matamim pang lang katene nga, ngan ole kakamata mos matana matana pombe, a be nen ngan iyei di tooltool a titattadai le dook tiap yege.

¹² “Bong so tina ngan le imot ole pombe tiao, inbe di koi kiau ole tikamatang yo kato au nga, ngan ole tikau ang a tiparamang a tigarungang. Inbe ole tikau ang sa lo kakodo ye ni ke karatanga betanga ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, inbe titarang lo kayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe ole tikau ang sa lapau lo kakodo dama kidi tooltool kuto maimai yo matadi kala tana mai kiang nga, inbe di tooltool maimai yo matadi kala malala kiang nga, ngan matadi, yesoo ye yo ang ngan kato au nga. ¹³ Ngan dada tina yo tiyei pang nen nga, ngan be nen a tiso dada pang be kawetewete bingi dook mata kiau pang di. ¹⁴ Le kin lomim modoko ye betanga yo be kawete a karau betanga kidi ye, ngan be, ¹⁵ yesoo bong au tauk ole atar betanga dook mata yo be kawete ngan lo lomim, inbe akaua lo galanga dook mata yo be karau betanga kidi ye i, in pang. Ngan nen le di koi kiang tina ngan o ke be tiwete be nga kallungu, a be nen ngan tirautoo betanga kiang tina yo kawete nga, ngan tiap. ¹⁶ Inbe ye kene tani in, ole di tamamim le tinamim, tiye di toomim le taimim, inbe di sokamim le di tooltool kiang ole katedi malmal pang a titarang la di koi kiang baedi, inbe tiraumatamatang kapala a kammata. ¹⁷ Ngan di tooltool le imot ole tiyei koi pang a be tigarungang, yesoo ang ngan katara lomim medana ye betanga kiau inbe kato au. ¹⁸ Bong kutomim raunu tina le imot nga, ngan o ke be atu sa ilene tiap. ¹⁹ Ngan nen le kakodo le kamede dook ye betanga ke Maro, ngan la be ole kakaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga.”

Yesu Iwete Be Ole Tigarungu Yerusalem
(*Matiu 24:15-21; Maka 13:14-19*)

²⁰ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ye kene yo be kakamata di tooltool ke patokongo nga be man tikodo le tiwakaia malala mai Yerusalem nga, ngan ole lomim

galanga nen, lal yo be man tigarungu malala mai tani in ye i, in o potai oo. ²¹ Le be kakamata so nen pombe nga, ngan ang tooltool yo kayepe ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarai a kalo pang kawal. Inbe ang tooltool yo kayepe malala mai tani in lono nga, ngan kapas a kadu ke diki. Inbe ang tooltool yo kayepe ke diki nga, ngan kin kalo pang malala mai tani, in lono be. ²² Awete pang nen, yesoo ye kene tani in lal ke Maro be iyemenai di tooltool ke Isrel tina yo tiwala muridi panga nga. Ngan so tina ngan ole kanono pombe moolmool ben tina yo muku ngan di Maro koonoo tiwodo betanga ki ilo ye rau nga. ²³ Ye kene tani in di garup yo kapodi nga, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan barau, ole imoo pang di yo be tikoo nga. Ngan awete nen, yesoo urata dook tiap ki taunu la be pombe ye tana i, inbe Maro ole ipaposo kate malmal ki yo be igarung di tooltool tina yo tiwala muridi panga nga. ²⁴ Ngan di koi kidi Yuda tina, ole timan man tirau di a titaramatamata di kapala ye pul ke patokongo. Inbe di Yuda tina ngan kapala ole tikap di a tiparama di a la titar di ye tana maimai kapala. Inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole timan man tidada di tooltool tina yo ke Yerusalem nga, ngan podi le lo ye lal yo Maro itaru pang di be urata kidi tani yo tiyeii i, in imot ye i.”

Pang Dama Ni Ngan Ole Tool Moolmool Ke Maro Imulu A Isi
(Matiu 24:29-31; Maka 13:24-27)

²⁵ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ye kene tani in nga, ngan ole tarkilanga matana matana la be pombe ye ke le taudu inbe ye di kanpitiki nga. Inbe ye tana mai i nga, ngan di tooltool ke ni mai i le imot ngan ole titattadai inbe lodi gurrungu dook tiap ye yo tilongo mununu ke dugu yo iyit le ilo ete ni a popobe nga. ²⁶ Ngan Maro ole itak so yo ke lang katene nga, a be nen ngan di tooltool tikamata ngan ole lodi galanga ye so dook tiap tina yo be pombe ye tana i nga. Ngan nen le di tooltool tina kapala ole titattadai ye yo tikamata so nen nga, ngan ole matadi taltalai a timol du tiken tana. ²⁷ Inbe ye kene tani in nga, ngan di tooltool ole tikamata Tool Moolmool ke Maro iyepe ye eng tene, inbe ipa ye gurana ke Maro inbe nunngana maiyoko a isi. ²⁸ Le ye kene tani yo kakamata so tina ngan be pompombe ye in nga, ngan kamadit le lo kakodo, inbe katada pang ete. Yesoo, lal tani yo Maro be ikau ang a ipamulang ye i, in isi potai oo.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Kai Yo Ene Pik I
(Matiu 24:32-35; Maka 13:28-31)

²⁹ Yesu iwete pang di nen a imot, motong ikatte betanga atu pang di. Iyei ne, “Ai, matamim too ye kai pik, inbe ye kai yo kapala nga le imot lapau. ³⁰ Ye kene yo kakamata di kai tina ngan be suddadi pompombe ye baedi a titar raudi paunu nga, ngan ole lomim galanga nen, rai mai o potai oo. ³¹ Ngan gaongo leu, ye kene yo be kakamata so tina nga be pompombe ye in nga, ngan ole lomim galanga nen; mooloo tiap, inbe dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.

³² “Awete pang moolmool nen, di tooltool yo nookoot tiyepa matadi rerene go nga, ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe. ³³ Lang le tana nga ole tilledi, bong betanga yo kiau nga, ngan o ke be kasin pa ilene, ngan tiap.”

Yesu Di Galiunu Be Tikawai Ye Di Dook

³⁴ Motong la Yesu iyei ne, “Ngan nanga, kin kakap tutang dook leu. Le kaningi yo be kakan, inbe ran yo be kayin nga, ngan ikap matamim mata be. Inbe kin lomim modoko mata ye yepongo kiang ke tana i lapau be. Ngan kumata le so yo nen ngan be ikap matamim mata nga, ngan lal ke Tool Mai tani in ole pombe pang yang le ipatakrai ang, ³⁵ dawa ben di asara yo lodi galanga ye dowo tiap le la titingi ye nga. Ngan awete pang nen, yesoo lal tani in ole pombe pang ye di tooltool yo tiyepa ye tana mai i le imot nga. ³⁶ Ngan nanga, kanakana ngan ang tapmim kakawai yang dook, inbe kakodo le kamede ye pataraung pang Maro. Ngan la be lal ke so dook tiap tina ngan be pombe nga, ngan o ke be igarungang tiap. Inbe kapatarau ye lal yo be Tool Moolmool ke Maro isi be si

ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole ang le imot lo kakodo dama ki, ngan o ke be moomoomim ye tiap lapau.”

³⁷ Yesu iwete nen a imot, motong la ye ke kanakana nga, ngan ole ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe ipatomonai di tooltool. Inbe ye rrai kanakana nga, ngan ole ipa a ilo ye kawal yo ene Olip i, a lo bong ngan iken nango. ³⁸ Inbe ye muntu kanakana nga, ngan ole di tooltool malala mai timadit muntu bongmai koot a tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a lo titar talngadi ye patomonaingi ke Yesu.

22

Yuta Ipamede Betanga Be Ole Itara Yesu La Di Tooltool Kuto Maimai Baedi (Matiu 26:14-16; Maka 14:10-11)

¹ Lal maiyoko kidi Yuda yo be tikana porong yo taukan so be iyeei a isung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro i, in nookoot nga iman potai oo. ² Ye kene tani in di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan ke be tikaua Yesu mallangana ye di tooltool tina ngan matadi tiap, yesoo titattadai di. Le nga tigaua, inbe tisere dada yo be tikauu a tiparama, a be nen ngan tiraumate le imata ye i.

³ Motong la tool dook tiap Satan, in idiwidiwi Yuta yo tikiui ene san ye Iskariot i, in lono. Ngan Yuta tani, in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi. ⁴ Motong la Yuta tani in ilo ikamata di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di bianga yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, a be lo iye di tiwetewete, inbe tikarata betanga ye dada yo be itara Yesu tani in la baedi ye i. ⁵ Ngan tilongo tina yo iwete nen nga le lodi ponana dook, motong la tigaua lodi be ole tikap pat pattu panga. ⁶ Le nga Yuta tani in lono dook mata ye betanga kidi le la inam, inbe lon kaua urata ye lal nangai dook mata ke be di tooltool malala mai tina ngan tiyepe tiap, inbe itara Yesu la baedi nga.

Yesu Iwanga Di Galiunu Ru Be La Tipare Kaningi (Matiu 26:17-25; Maka 14:12-21; Yowan 13:21-30)

⁷ Motong la lal maiyoko tani kidi Yuda yo be tikana porong yo taukan so be iyeei a isung i, inbe lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro, in pombe.* Le nga ye kene tani in, ngan ole di Yuda tina be tiraumata asara yo ene sipsip in natunu a be tiyei paroranga ye a tikan ye lal ke Paskimoolooningi tani. ⁸ Motong la Yesu iwanga Pita ye Yowan be yaru timuku la tipare kaningi pang di. Le nga iwete pang di nen, “Suru, nga ole angru kamuku a kala la kapare kaningi paidi yo be takan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro i nga.”

⁹ Motong la yaru titoro Yesu nen, “Ni nangai lom be la ampere kaningi tina ngan ye i?”

¹⁰ Motong la Yesu iwete pang di yaru nen, “Kumata be angru kapa le lo pombe malala mai tani in lono nga, ngan ole tamoto atu yo ikooroo ran bor somai in itauarai ang dada. Ngan kato a kaye kalo pang ye rumu yo be lo idewoo i. ¹¹ Ngan kalo, lo ngan be katoro rumu taunu nen, ‘Pannoongoo kiam iwete be man amtorong nen: Rumu lono yo kukarata panga be se iye di galiunu tiyepe ye, inbe tikana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro ye i, in la nangai i?’ ¹² Ngan ole rumu taunu tani in ipatnaia rumu lono somai atu yo iken ke ete i, in pang. Ngan rumu lono tani in tikarata kookoowoo ke burungu le ke kaningi so ye oo. Lo ngan be angru kalo lo kapare kaningi nango.”

¹³ Motong la di galiunu ru tina ngan tiyege di a tilo nga, ngan le lo tikamata so tina le imot ngan pombe ben tina yo Yesu iwete pang di ye nga. Motong la yaru tipare kaningi yo be tikan ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga.

Yesu Ikap Porong Le Ran Pang Di Galiunu (Matiu 26:26-30; Maka 14:22-26; 1 Korin 11:23-25)

* 22:7 Di Yuda tina ngan momo yo be titoo in nen. Ye rai kanakana nga, ngan ole tiyeie kaningi mai atu a tikani, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tiyepe Isip inbe Maro ipaskimooloon di Isrel a le iraumata di natudi tiap nga. Le ye kaningi mai tani in tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro.

¹⁴ Ngan lal ke kaningi so pombe, le nga Yesu iye di aposol ki tina ngan lo tiwur le tiwakaia kookoowoo yo ke kaningi so i. ¹⁵ Motong la Yesu iwete pang di aposol ki tina ngan nen, “Au i lok dook mata san be le ayang takana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro i, muku ngan, lo ngan be asolo urata moonoo dook tiap ke masngana kooti. ¹⁶ Awete pang nen, yesoo au i o ke be akana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro tani in mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i, in pombe. Ye kene tani in, ngan la be Maro ole ipatnaia Paskimoolooningi tani, in punu le iken mallangana pang nga.”

¹⁷ Motong la ikaua ruku atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe iyei ne, “Kakaua ruku i a ang le imot kasuketketi kataunu yang, inbe kayin ran ki nga kasin kasin. ¹⁸ Awete pang nen, yesoo au i o ke be ayin ooroo surunu mulu tiap, le ilo ye lal yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i.”

¹⁹ Motong la Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Bi, i au medak la akauu pang i. Le ole kakani a be nen ngan lomim tutu matenge kiau ye.” ²⁰ Ngan tikana porong tani a imot, motong la itoo dada gaongo leu ye ruku. Le iwete nen, “Ooroo wain surunu yo iken ruku i lono nga, ngan rara kiau yo be apamede betanga medana paunu pang ye i. Ngan la le apatioo be nen a Maro ilonang ye. ²¹ Bong kakamata! Tool yo be itarau la di koi kiau baedi i, in ya la amru amkan so gaongo ye kookoowoo ke kaningi so i. ²² Ngan nen le Tool Moolmool ke Maro ole itoo dada tani yo muku ngan Maro iweta a itaru panga i. Bong barau, tool yo be itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi i, in ole isololo masngana mai le masngana mai ki taunu.”

²³ Yesu di galiunu tina, ngan tilongo yo iwete nen nga, le nga di tapdi tipartortor nen, “Ai, in sei kiidi be iyeie dada nen i?”

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Betanga Be Ole Sei Iyei Mai Pang Di I

²⁴ Motong la ye kene tani in Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiparsu ye betanga kataunu ye di, be ole sei tool iyei kuto mai a imuku pang di i. ²⁵ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Ai, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di tooltool tina yo gurana kidi mai le di diedi tiyepa parmadi nga, ngan di tapdi lodi be di tooltool tikiui di ye ‘Di Tooltool ke Maroro.’ ²⁶ Bong ang nga, kin kayei nen be. Le kumata tool atu kataunu yang lono be iyei tool mai le imuku pang nga, ngan ole ya taunu irautoo le idu meneng lopo yege ni, dawa ben tool kase yo taukan ene i. Inbe kumata le tool atu lono be iyei tool kuto mai a be matan kalang nga, ngan ole iyei ben kapraingi kiang. ²⁷ Nga be atorang, sei tool ene mai i, tool yo iwur ye kookoowoo ke kaningi so i, too tool yo iso kaningi a ikap la irai di tooltool yo tiwur ye kookoowoo ke kaningi so i? Ngan tool yo ene mai i, in tool tani yo iwur ye kookoowoo a be ikan so i. Bong au i nookoot ayang tayepe nga, ngan ayei dawa ben kapraingi kiang, a be nen ngan alonang. ²⁸ Muku ngan ayang tayepe, inbe moonoo matana matana la pompombe pang yau nga, bong ngan le kakoo yau tiap. ²⁹ Ngan nen le ben tina Tamak imalum pau le itarau be ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan la au lapau amalum pang le ole atarang be kayei tooltool kuto maimai nen lapau. ³⁰ Ngan nanga, kumata le pang dama ni be ayei tool kuto mai a matak kala so nga le imot nga, ngan ole ayang tawur le tawakaia kookoowoo kiau ke kaningi so a takan be tayin, inbe ole lo kawur ye kookoowoo ke burungu ke di tooltool kuto maimai, a be nen ngan matamim kala di rara ke Isrel yo sangaul be ru nga.”

Yesu Iwete Be Pita Ole Iwala Murini Panga

(Matiu 26:31-35; Maka 14:27-31; Yowan 13:36-38)

³¹ Motong la Yesu iwete pang Simon nen, “Simon, Simon, kupalongo! Satan itor be ole itou ang atu ye lo medana kiang, dawa ben tool ke kapkingi be itaurai dingding patunu a be kulini ikoo ye kanono nga. ³² Bong ngan Simon, au i apatarau yong oo, a be nen ngan lo medana kiong yo kutaru pau i, in ilene le ipa so be. Ngan nen le ye kene

yo be kuportaka lom mulu pau ye in nga, ngan kupamede di diem kapala yo titara lodi medana pau nga, ngan lodi, a be nen ngan tikodo le timede lapau.”

³³ Motong la Pita iyei ne, “Tool Mai, au i arai lok be ole titaridi aru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, a be nen ngan aru le ru be tammata.”

³⁴ Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, “Atoo, Pita! Awete pong nen, nookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.”

Yesu Iwete Be Di Galiunu Tikap Pul Ke Patokongo

³⁵ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Ye kene yo awangang baemim koonoo a kala be la kayei urata kiau ye in nga, ngan le kakap touo depe ke tarungu pat, le depe ke lonloningi, inbe loningi ke kemim ngan sa a kala tiap. Bong kene tani in le kamaka ye so sa lapau, too tiap?”

Ngan le di galiunu tina tiyei ne, “Tiap.”

³⁶ Motong la iwete pang di nen, “Bong nookoot nga, tool be depe ki ke tarungu pat, ngan ikauu. Inbe tool be depe ki ke tarungu lonloningi nga, ngan ikauu lapau. Inbe kumata le tool be taukan pul ke patokongo nga, ngan ole iyawara sousoungungu matolene ki, a be nen ngan ikap pat tina, inbe iyimi kan atu.” ³⁷ Ngan awete pang nen, yesoo betanga yo tiwodo ilo ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen, “Di tooltool ole tikamata dawa ben ya in tool dook tiap atu.” ³⁸ Le ole tiyei dada nen pau, yesoo so tina le imot yo tiwodo betanga ki lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan ole kanono pombe pang yau moolmool le imot.”

³⁸ Yesu iwete pang di nen, motong la di galiunu tina ngan tiyei ne, “Tool Mai, kumata! Am nga pul kiam ke patokongo ngan ru nanga la ikenen nga.”

Motong la iwete pang di nen, “Ngan dook mata.”

Yesu Ilo Pang Kawal Olip Be Lo Ipatarau

(Matiu 26:36-46; Maka 14:32-42)

³⁹ Motong la Yesu iyege malala mai tani, inbe ipa a ilo pang kawal Olip ben tina yo kanakana ngan iyei nga. Le nga di galiunu tina ngan titoo lapau a tiye tilo. ⁴⁰ Ngan tilo a lo pombe ye ni tani, motong la iwete pang di nen, “Ai, kapatarau, a nen ngan touanga sa be pombe pang yang nga, ngan o ke be kamol tiap.”

⁴¹ Motong la iyege di galiunu tina, inbe ipa le ila manga mooloo kasin, dawa ben manga yo tool atu be ikat ye pat ngan le la pumbe ye i. Motong la du igun turunu, inbe ipatarau. Iyei ne, ⁴² “Tamak, kumata le lom dook mata nga, ngan kugutaka ruku ke masngana i yau. Bong kin kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu.” ⁴³ Yesu ipatarau nen, motong la bangabangana atu ke Maro ipa ye malala ke Maro a isi pombe pang ye a ipamede. ⁴⁴ Ngan Yesu ya taunu ikanamaili ngan lon modoko inbe tinin moo mai san, le nga ipatarau le gurana. Inbe sapirana yo irar ye tinini mai i le imot a imol du tana nga, ngan dawa ben rara patunu.

⁴⁵ Yesu ipatarau a imot, motong la imadit a imulu a ila pang ye di galiunu tina. Ila, ngan ikamata di yo tiken mata koot nga, yesoo bong lo modoko mai irau di le guradi tiap.

⁴⁶ Motong la iwete pang di nen, “Ai, nga ye lei a kaken mata nga? Kamadit a kapatarau, a nen ngan touanga sa be pombe pang yang nga, ngan o ke be kamol tiap.”

Di Tooltool Ke Patokongo Tiparama Yesu

(Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Yowan 18:3-11)

⁴⁷ Yesu iwetewete nen go, inbe di tooltool malala mai tipa le lo pombe. Di tooltool tina ngan Yuta yo Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi i, in ya la irara di a tilo i. Le nga Yuta tani in ipa so le ila potai ye Yesu la iwarra, inbe isomo pangana.

⁴⁸ Motong la Yesu itoru nen, “Yuta, nga be kutara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki baedi, la le se kusomo pangana nen nga, too?”

⁴⁹ Ye kene tani in yeisa be Yesu di galiunu tina ngan tikamata so tani yo be pombe pang ye in nga, le nga tiyei ne, “Tool Mai, nga lom be lei, be amraumatamata di tooltool nga

☆ 22:37 Esai 53:12

ye pul kiam ke patokongo nga, too?" ⁵⁰ Tiwete nen, motong la atu kidi iposo pul ki ke patokongo tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana oonoo, le imakede.

⁵¹ Bong ngan Yesu ikamata, le nga iyei ne, "Dookoot! Kin kuyei dada yo nen i, in mulu be." Motong la Yesu itara baene ilo ye tool tani in talngana, ngan le talngana tani in dook mata mulu.

⁵² Motong la Yesu iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di bianga yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, inbe di tooltool maimai kidi Yuda yo timan be man tikauu a tiparama nga, ngan nen. Iyei ne, "Ai, au i tool ke patokongo le pinnau la kakap pul le kai ke patokongo a kaman be man kaparamau nga, too?" ⁵³ Ye ke kanakana ngan ayang tayepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan lomim be kakau au a kaparamau tiap. Bong dookoot, katai nga lal kiang, yesoo gurana ke todo in mai san, le idukang."

Pita Iwete Be Ya In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Matiu 26:57-58, 69-75; Maka 14:53-54, 66-72; Yowan 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Yesu iwete nen a imot, motong la tikauu a tiparama, inbe tikauu a tiye tidu. Ngan tidu, motong la tikauu a tipa so le tilo rumu lono ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro. Ngan le Pita lapau itoo di a ilo, bong le ipa ben manga mooloo kasin. ⁵⁵ Ilo, ngan di tooltool pattu tipata ei ke koongoo lono ke rumu tani, inbe sila tiwur gaongo a ei loo di. Le nga Pita ila la iye di tiwur. ⁵⁶ Motong la garup nene atu yo iyei kapraingi i, in ikamata Pita tani yo iwurur ei loloana tani in gigini nga, le nga matan kenen ye le ikamata dook, motong la iyei ne, "Ai, tool in ya lapau iye Yesu tiyepe."

⁵⁷ Bong ngan Pita ipataukala, le nga iyei ne, "Atoo, garup, au i lok galanga ye tiap."

⁵⁸ Ngan tiyepe le mooloo tiap, inbe tool san mulu ikamata Pita le nga la iyei ne, "Ai, ong lapau, ong i di tooltool tina yo iye di tiyepe nga, ngan atu la ong i."

Bong Pita iyei ne, "Atoo, tool kiau, au i tiap."

⁵⁹ Le nga tiyepe kasin mulu,† motong la tool san mulu ikamata, le nga iwete katkat a iyei ne, "Moolmool sa, tool in ya lapau iye tiyepe, yesoo ya in tool ke Galili."

⁶⁰ Bong Pita iyei ne, "Atoo, tool kiau, au i lok galanga ye betanga yo kuwetewete ye, ngan tiap!" Ngan iwetewete nen go, le tina pattu leu inbe tareke itang. ⁶¹ Motong la Tool Mai iportak a matan kenen ye. Le nga Pita tani in lon tut betanga tina yo muku ngan iwete panga nga. Ngan Tool Mai iwete nen, "Nookoot bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap." ⁶² Ngan nen le Pita ikoo a idu ke diki du itang welewele.

Tipalele Sere Ye Yesu Inbe Tirauu

(Matiu 26:67-68; Maka 14:65)

⁶³ Di tooltool tina yo matadi kala Yesu nga, ngan tipalele sere ye, inbe tirauu. ⁶⁴ Motong la tipaukala matana ye wam, inbe titoru nen, "Oo, be ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too. I sei irau ong i?" ⁶⁵ Inbe di tooltool tina ngan tiwete betanga kapala yo dook tiap nga, ngan panga lapau.

Yesu Ilo Ikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda

(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Yowan 18:19-24)

⁶⁶ Ngan tiyepe a muntu le nga ke ise, motong la di kuto maimai kidi Yuda nga, ngan tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan di le imot timan tigaua. Motong la tikaua Yesu a lo ikodo dama kidi ye ni ke karatanga betanga, inbe tiyei ne, ⁶⁷ "Oo, kuwete pam ngan. Ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i, too tiap?" Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, "Kumata le awete pang nga, ngan ang nga o ke be katara lomim medana ye betanga kiau tiap. ⁶⁸ Inbe kumata le be atorang ye betanga sa nga, ngan o ke be karaua

† 22:59 Ngan manga modono kasin yo tiyepe ye i, in dawa ben 'aua' atu leu

betanga kiau tani, in tiap lapau. ⁶⁹ Bong awete pang nen, nookoot katai a ilo nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata i, in baene oonoo.”

⁷⁰ Yesu iwete nen, motong la di tooltool maimai tina ngan di le imot titoru nen, “Ai, ngan nen le ong i o Maro Natunu, too?”

Motong la iraua betanga kidi nen, “Ang tapmim be kawete nen nga, ngan dook mata. I au tani naiti.”

⁷¹ Motong la di tooltool tina ngan tiyei ne, “Imot oo! Nga be tasere di tooltool sa mulu be man tipaposi paidi pang soo? Nookoot nga iwete a ipaposi ye betanga ki a talongo oo.”

23

Tikaua Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Pailot, Tool Mai Yo Matan Kala Tana Mai Yudia I (Matiu 27:1-2, 11-14; Maka 15:1-5; Yowan 18:28-38)

¹ Motong la di tooltool maimai tina timadit a tikaua Yesu a tilo pang ye Pailot. ² Tilo, motong la tipatokode dama ke Pailot, inbe timadit a tisopo koodi panga nen, “Am nga amkaua tool i, yesoo igarung di tooltool kiam lodi ye betanga ki yo iwete nga, le be titoo. Ngan ya in iwetekalam be kin amtar pat pang Sisa be, inbe iwete be ya in Kirisi, tool kuto mai yo be matan kalam am Yuda nga le imot i.”

³ Motong la Pailot itoru nen, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

⁴ Motong la Pailot iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool malala mai tina ngan nen, “Au i apuske busunu sa yo tool i ikapsap ye, nga tiap.”

⁵ Bong ngan di tooltool tina ngan di le imot tiwete le koodi mede. Tiyei ne, “Tiap, ya in ipa le iwakaia tana mai Yudia i le imot, inbe igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki. Ngan ya in imadit ye urata nen ye tana mai Galili, ngan la le ipa so le se pombe ni nga.”

Yesu Ilo Ikodo Dama Ke Erot

⁶ Pailot ilongo tina yo tiwete nen nga, le nga itor di nen, “Ai, ngan tool i ke Galili, too?”

⁷ Ye kene tani in Erot, yo iyei tool kuto mai pang Galili i, in iyepe Yerusalem lapau. Le nga yeisa be Pailot ilongo yo Yesu in tool ke Galili nga, motong la iwete a tikauu a ila pang ye Erot.

⁸ Ngan kene tani in tikaua Yesu a tila la Erot ikamata, ngan le lon ponana mai san, yesoo bong ilongo bingi ki mukot, le itar matana ye be ikamata pa, a be nen ngan ikamata mos yo be Yesu iyei nga. ⁹ Le nga Erot tani in itor kaiye Yesu ye torungu alunu san, bong ngan Yesu irau touo torungu ki tina, ngan siap. ¹⁰ Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan tilo tikodo lapau, le nga tipamede betanga kidi a tikapye be tiwetewete Yesu a tipaposi ye busunu ki. ¹¹ Motong la Erot iye di tooltool ki ke patokongo nga, ngan tipalele sere ye Yesu, inbe tikan paseme. Motong la tiousouu ye sousoungungu sallinene dook mata ben ya tool kuto mai nga, inbe tikauu mulu a tila pang ye Pailot. ¹² Ngan muku ngan Pailot iye Erot yaru ngan ben koi, bong ye kene tani in le yaru tigaua lodi dook mata san.

Pailot Iwete Be Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini (Matiu 27:15-26; Maka 15:6-15; Yowan 18:39-19:16)

¹³ Tipamulu Yesu a ila, motong la Pailot tani in ikiui di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, inbe di tooltool malala mai tina ngan di le imot timan tigaua, ¹⁴ inbe iwete pang di nen, “Ang nga kakaua tool i a imulu a iman pang yau, inbe kawete be ya in igarung di tooltool lodi ye patomonaingi ki le be titoo. Bong muku ngan ang le imot kayepe, inbe atoru, ngan le apuske touo busunu sa yo ikapsap ye ben ang kawete nga tiap. ¹⁵ Inbe Erot lapau ipuske touo busunu ki siap,

ngan la le ipamule a iman pang yidi nga. Le kakamata, tool i iyei touo so sa yo dook tiap ke be nen ngan imata ye, ngan tiap. ¹⁶⁻¹⁷ Le nga ole awete a tisaliti leu, inbe titaru a ila.”*

¹⁸ Bong ngan di tooltool tina ngan le imot oorootang a koodi nen, “Kuraumata tool in a imata! Inbe kupadu Barabas a isi pang yam.” ¹⁹ (Ngan Barabas tani in titaru lo iyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, yesoo ye kene in ipamaditi patokongo ye di tooltool kuto maimai ke malala mai tani in nga, ngan le iraumata tool atu a imata.)

²⁰ Ngan Pailot lono be le ipadu Yesu a ila, le nga koonoo a isadaua di mulu. ²¹ Bong ngan di tooltool tina ngan le imot koodi tootoo nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata! Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

²² Motong la Pailot iwete pang di mulu le patol ki nen, “Nga yelei? Soo dada dook tiap tool i ikapsap ye i? Au i apuske touo busunu ki sa yo ikapsap ye, a be nen ngan imata ye, ngan tiap. Le nga ole awete a tisaliti ye koro leu, inbe tiwulaii a ila.”

²³ Bong ngan koodi tootoo a timangmang ye Yesu be tipatota lo kai palasingi kaini. Le nga di tooltool tina ngan di le imot oorootang le mai a tiraotoo betanga ke Pailot. ²⁴ Motong la Pailot tani ilongo betanga kidi tina yo tiwete nen nga, le nga imalum pang di be ole itoo betanga kidi. ²⁵ Motong la Pailot ipadu tool talnga dikidiki tani yo tisoror di Rom ngan tipatoko a iraumata tool atu le imata a titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in a idu pang ye di. Inbe Pailot isukete Yesu la di tooltool ke patokongo baedi, a nen ngan la tiyeie soo so yo di tooltool tina ngan lodi be tiyeii panga i.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matu 27:32-44; Maka 15:21-32; Yowan 19:17-27)

²⁶ Di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tila dada nga, ngan le la tikamata Simon ke malala mai Sairini yo ipa ke ni san a iman a be ilo pang malala mai tani in lono i. Motong la tiparama a tipaloko kai palasingi ke Yesu tani in lo poopoonoo, inbe tiwete panga be ikooroo a itoo Yesu. ²⁷ Inbe di tooltool malala mai tiye di garup pattu yo tipododo katedi inbe titangtang a tititit ye nga, ngan titoo lapau.

²⁸ Motong la Yesu ilalele pang ye di, inbe iwete pang di nen, “Di garup ke malala mai Yerusalem nga, kin katang yau be. Bong be nen nga, ngan ang tapmim katang yang inbe katang ye di natumim ngan lapau. ²⁹ Ngan awete pang nen, yesoo bong lal dook tiap atu yo be pombe i, in ole masngana mai la be pombe pang yang a igarungang i. Ye kene yo so tani in pombe nga, ngan ole di tooltool tiwete nen, ‘Ang garup yo kapasui touo pitiap nga, inbe ang garup yo taukamim natumim be kapayin di nga, ngan lomim ponana, yesoo Maro iyei urata dook mata pang.’ ³⁰ Inbe ye kene tani in nga, ngan ole di tooltool tiwete pang di kawal nen, ‘Atoo, kaduku a kamol si poomam!’ Inbe ole tiwete pang di arono yo bussukana nga, ngan nen, ‘Atoo, kamol a si kakaltoo am!’ ³¹ Ngan au i dawa ben kai yo lalana i, inbe la di tooltool be tiyeie dada dook tiap nen pau nga. E ang ngan dawa ben kai yo bodene i, bong be pang dama ni nga, ngan ole tiyeie soo so pang na?”

³² Ye kene tani yo tikaua Yesu be la tiraumate ye in nga, ngan le tikap di tooltool talnga dikidiki ru yo tiyei dada dook tiap nga, ngan lapau, la du tiraumata di le tipa ye Yesu nga.

³³ Ngan tipa a tilo pombe ye ni yo tiwete ene ye Tool Kutono Ruruana i, motong la di tooltool ke patokongo tina nga tipatoto Yesu ilo kai palasingi kaini le ipa ye di tooltool talnga dikidiki ru tina. Le atu ituku ke Yesu madini oonoo, inbe san ke madini ngas.

³⁴ Motong la tiyepe, inbe Yesu iyei ne, “Tamak, lom pang di a kugiri noonoo kidi, yesoo bong di nga lodi galanga dook tiap ngan la le tiyei dada nen nga.”

Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan di tapdi tiparsu ye sousoungu le so ki, le nga tikatte madamada a be tipuske sema tooltool yo be ole tikap so ki tina nga.

* 23:16-17 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 16 le 17 nga. Ngan betanga tani in nen: Di Yuda tina nga, momo yo be titoo in nen, ye rai kanakana nga, ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro nga, ngan ole Pailot tani be ipadu di tooltool tina yo tiyepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan atu a idu tana.

³⁵ Di tooltool malala mai tina ngan tikododo a matadi kenen ye Yesu, inbe di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, ngan tiyei sere ye. Tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool kapala, e nga yelei be ya taunu iloni tiap nga? Kumata be ya ni Kirisi moolmool yo Maro ipootoo panga ya taunu be si ikap di tooltool ki a ipamulu di in nga, ngan matin nga le ya taunu iloni oo.”

³⁶ Ngan di tooltool ke patokongo lapau tikan paseme Yesu a tiyei sere ye, inbe timan man tikap ooro wain surunu yo malingene ngan panga. ³⁷ Inbe tiyei ne, “Kumata le be ong in tool kuto mai kidi Yuda moolmool nga, ngan ong taum kulonong e too.”

³⁸ Motong la tiwodo betanga pattu a tirauu lo ye kai palasingi ke Yesu kutono ke ete. Ngan betanga tina ngan tiwodo nen: I TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I.

³⁹ Inbe di tooltool talnga dikidiki ru yo tituku di le tipa ye Yesu nga, ngan atu in ikan paseme Yesu, le nga iwete panga nen, “Ai, be kuwete ong in Kirisi nga, ngan ong taum kulonong, inbe kulonam amru lapau!”

⁴⁰ Bong ngan tool talnga dikidiki tina san in ipasak pang ene tani a ilele, inbe iwete panga nen, “Ong in lapau kouo masngana gaongo leu ben ya i, e nga yelei, kutattadaia Maro tiap, too? ⁴¹ Aru nga moolmool, tiyemenai idi ye urata dook tiap kidi tina yo taye, ngan kootoonoo. Bong tool i iyei touo dada sa dook tiap, ngan tiap.”

⁴² Motong la tool tani in iwete pang Yesu nen, “Yesu, kene yo be kulo malala kiong lo kuyei kuto mai a matam kala di tooltool kiong ye in nga, ngan kin lom tutau.”

⁴³ Ngan Yesu iwete panga nen, “Awete pong moolmool nen, katai nga ole ayong tayepe ye malala ke Maro yo yepongo ki dook mata i.”

Yesu Imata

(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Yowan 19:28-30)

⁴⁴ Ye kene tani in kemai ye ke matana sangaul be ru, ngan todo iduku tana mai i le imot, a iken nen le du rrai ye so ben ke matana tol. ⁴⁵ Le nga ke matan igumugumu, inbe wam matolene yo tituka bareme mai ke sungunu lono i, in imassarak le iyei paru. ⁴⁶ Inbe Yesu koonoo le somai nen, “Tamak, atarau lo baem.” Yesu iwete nen a imot, inbe imooroon pattu leu le tina imata yege.

⁴⁷ Ye kene tani in tool turana bulbulini yo iye di tooltool ke patokongo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini, in ikamata so tina yo pombe nga, ngan ye matana, le iyitmaka Maro ene, inbe iwete nen, “Ona, moolmool sa, tool i tool noonoonoo.” ⁴⁸ Ngan yeisa di tooltool tina yo lo tigaua be koodi tada nga, ngan tikamata so tina yo pombe nga, motong la titoo momo kidi a tipodo katedi be tipatnaia lo modoko kidi, inbe timulu a tila pang malala kidi. ⁴⁹ Bong di tooltool le imot yo lodi galanga ye Yesu, ngan tipa ye di garup yo titoo ke Galili a tilo nga, ngan sila tikodo manga mooloo kasin, inbe tikamata so tina yo pompombe nga.

Yosep Ikaua Yesu Bobono Be La Itaru Ye Agoro Ke Matenge

(Matiu 27:57-61; Maka 15:42-47; Yowan 19:38-42)

⁵⁰ Ngan tool atu yo ene Yosep i, in iyepe lapau. Ya in iyei dada dook mata tarantatu pang di tooltool, inbe ya in tool kuto mai atu kidi Yuda ke karatanga betanga lapau.

⁵¹ Bong Yosep tani in itara lono le igaua la ye di diene kuto maimai kapala yo tigaua lodi be ole tiyei urata dook tiap pang Yesu nga, ngan tiap. Ngan ya in malala mai ki la Arimatia i, bong nga itar matana be ole ikamata lal yo Maro itaru be matan kala di tooltool ki ye i. ⁵² Le nga Yosep tani in ilo pang ye Pailot be lo itoru a be ikaua Yesu bobono, ngan le Pailot tani imalum panga. ⁵³ Motong la ila iyunu Yesu bobono tani a iyiti du tana, motong iduku ye wam kookoonoo, inbe ikauu la itaru ye agoro ke tarungu di matenge yo tikeli sakar madini i, in lono. Ngan agoro tani in titar touo tool matene sa bobono ye muku tiap. ⁵⁴ Ye kene tani in di Yuda tina ngan be tipare kaningi pang di, yesoo kumata le be ke idu nga, ngan ole lal kidi Yuda ke sungunu tani in pombe.

⁵⁵ Ngan di garup tina yo tiye Yesu tipa ke Galili a tise nga, ngan titoo Yosep be la tikamata agoro tani, inbe tikamata Yesu bobono be Yosep itaru belei nga. ⁵⁶ Tikamata

a imot, motong la timulu a tila pang rumu kidi la tipare kai surunu yo kini ki dook mata nga. Bong ngan lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, le nga titoo ger ke Maro a timaryoo ye urata ye lal tani in.

24

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge

(Matiu 28:1-10; Maka 16:1-8; Yowan 20:1-10)

¹ Tiyepe a lal kidi Yuda ke sungunu tani in imot, le nga Sande muntu bongmai koot. Motong la di garup tina ngan tikap kai surunu tina yo tipare nga, ngan a tilo pang ye agoro ke tarungu di matenge tani. ² Tilo, ngan tikamata pat yo tikatkala agoro tani in koonoo ye i, in tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo. ³ Motong la di garup tina ngan tidewe a tilo pang agoro tani in lono, ngan tikamata Tool Mai Yesu bobono tani in iken tiap. ⁴ Le nga lodi kaua urata ye go, inbe pattu leu be tikamata di tooltool ru yo sousoungu kidi ikoko le pilik pilikbe nga, ngan yaru pombe le tikodo potai ye di. ⁵ Ngan di garup tina ngan tikamata di, le nga titattadai le titur so pang tana. Motong la di tooltool ru tina ngan tiwete pang di nen, “Ai, nga yelei a kaman be man kasere tool maurene yo si iyepe kataunu ye di tooltool matedi in nga?” ⁶ Ya in iyepe ni tiap. Ya in imadit mulu ye ni ke matenge oo. Ngan lomim tut ye betanga yo muku ngan kaye kayepe Galili inbe iwete pang nga. ⁷ Ngan ya in iwete nen, ‘Ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool dook tiap ke noonoo baedi, a nen ngan tipatota lo kai palasingi kaini a imata. Ngan ole iken ye ke ru, bong ye ke tol ki nga, ngan ole amadit mulu.’” ⁸ Motong la di garup tina ngan lodi tut ye betanga tina ke Yesu nga.

⁹ Motong la tiyege agoro ke matenge tani, inbe timulu a tilo lo tiwete pang di aposol ke Yesu yo sangaul be atu nga, ngan tipa ye di galiunu kapala. ¹⁰ Ngan di garup tina yo tilo tikaua bingi pang di aposol ke Yesu ye so yo pombe nga, ngan atu in ene la Madia ke malala mai Makdala i, inbe Yoana iye Madia san yo Yemis tinana i, inbe di garup kapala lapau. ¹¹ Bong ngan di aposol ke Yesu tina ngan titara lodi medana ye betanga kidi tiap, yesoo betanga kidi tina yo tiwete, ngan tilongo ngan ben kidi tooltool kapakapa nga. ¹² Bong ngan Pita imadit tina le idada a idu pang ye agoro ke matenge tani yo titara Yesu bobono ye i. Idu, motong la itur a ipakele lo pang agoro lono, ngan ikamata wam tina yo tiduku Yesu ye nga, ngan leu ikenen. Motong la imulu tak a ilo pang malala, inbe ya taunu lon kaua urata ye so yo pombe in nga.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu Ru Ye Dada Ila Pang Emeus

(Maka 16:12-13)

¹³ Ye kene tani in Yesu di galiunu ru tipa a be tidu pang ye malala atu yo ene Emeus i. Ngan manga yo iken kataunu ye Yerusalem inbe Emeus nga, ngan mooloo kasin.* ¹⁴ Le nga Yesu di galiunu ru tina ngan tipa, inbe tiwetewete ye so tina le imot yo pompombe Yerusalem nga. ¹⁵ Ye kene yo yaru tipa be tiwetewete a di tapdi tipartortor ye in nga, ngan Yesu ya taunu pombe pang ye di le lo iye di tipa gaongo. ¹⁶ Bong ngan Maro iwonokala matadi, le ke be yaru tikilala Yesu tiap. ¹⁷ Motong la Yesu itor di yaru nen, “Ai, soo so angru kapa a kasi ngan kaweteweta i?”

Yesu itor di nen, le tina betanga imot ye di yaru, inbe matadi mallikanga a sila tikodo so. ¹⁸ Motong la di galiunu ru tina ngan atu yo ene Kiliopas i, in iman tina le itoro Yesu nen, “So yo amwetewete ye i, in di tooltool ke Yerusalem nga, ngan di le imot lodi galanga ye. Ngan ong i lowo atu ke malala mai Yerusalem lapau, e yelei be lom galanga ye so yo airi ngan pombe i, in tiap nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iyei ne, “Soo so pombe i?”

Motong la di galiunu tina ngan tiyei ne, “Amru nga amwetewete ye Yesu yo ke Nasaret i. Ya in Maro koonoo atu, le urata ki yo iyei inbe betanga ki yo iwete la di tooltool matadi nga, ngan ipa ye gurana ke Maro lapau. ²⁰ Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang

* 24:13 Manga yo iken kataunu ye malala mai Yerusalem inbe Emeus i, in mooloo kasin ben kilomita sangaul be atu.

Maro tiye di kuto maimai kiam yo matadi kalam Yuda nga, ngan titaru la di tooltool kuto maimai ke Rom baedi, a nen ngan be tipatota lo kai palasingi kaini a tirauu le imata. ²¹ Bong am nga, amtara lomam medana be Yesu in la Maro iwanga be si ikau am tooltool ke Isrel a ipamulam i. Bong tirauu le imata a iken ye ke ru oo, inbe ke tol ki la nookoot katai i. ²²⁻²³ Ngan nookoot muntu katai nga, ngan so san mulu pombe. Di garup kiam pattu tisokat muntu bongmai koot a tila ye agoro tani yo titara Yesu bobono ye i, ngan tikamata tiap le timulu a man tiwete pam le amtakrai. Inbe tiwete pam be tila ngan tikamata so dawa ben mianga ye di bangabangana ke Maro yo tiwete pang di be Yesu in imaur mulu oo. ²⁴ Motong la di diemam pattu lapau tidada a tila ye agoro ke matenge tani, ngan tikamata so moolmool ben di garup tina ngan man tiwete nga, bong tikamata Yesu tani tiap.”

²⁵ Motong la Yesu iwete pang di yaru nen, “Ona, ang nga ben di tooltool kapakapa nga, le ke be katar tarai lomim medana ye betanga le imot yo di Maro koonoo tiwete, ngan pitiap yege. ²⁶ Di Maro koonoo tina ngan tiwete be Kirisi ole isolu masngana alunu san muku ngan, lo ngan be Maro ipamaditi mulu inbe iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.” ²⁷ Motong la Yesu tani in ya taunu iwete nin betanga tina le imot yo tiwodo lo ye Rau ke Maro ye nga, ngan pang di. Ngan le imadit ye betanga yo iken ye rau ke Mose nga, le ilo ye rau yo ke di Maro koonoo nga le imot.

²⁸ Ngan iye di tipa be iwetewete pang di le tidu potai pang ye malala tani in, le nga Yesu iyei tomonai ben be ipa le ikenen leu pang dama. ²⁹ Bong ngan di galiunu ru tina, ngan tilele a tiwete panga nen, “Ai, nga ole amyong tayepe ngan, yesoo rrai a nga be bong.” Motong la ilo a lo iye di tiyepe nga.

³⁰ Ye kene tani in lo tiyepe, le nga tiye Yesu la tiwur ye kookoowo ke kaningi so, motong la ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepala a be ikauu pang di yaru. ³¹ Motong la se yaru matadi galanga, inbe tikilala Yesu. Bong ngan pattu leu be pilikbe mulu le ke be tikamata tiap. ³² Le nga yaru di tapdi tiwetewete nen, “Ona tiap! Yesu moolmool sa! Ngan nen le taye tapa dada a tasi, inbe iwete nin betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan punu paidi nga, ngan la le tayetai ben ei ikan a ilolo lodo nga sa.”

³³ Motong la palbe leu be yaru timadit tina ngan le timulu a tilo pang Yerusalem. Tilo a lo tipuske di aposol ke Yesu tina yo sangaul be atu nga, ngan tiye di tooltool kapala yo tiye di tiyepe nga. Le nga tigaua, ³⁴ motong la di diedi tina ngan tikaua bingi pang di yaru. Tiyei ne, “Moolmool sa! Tool Mai imadit mulu oo, le ya taunu pombe pang Simon.”

³⁵ Motong la di galiunu ru tina ngan tikaua bingi pang di lapau ye so yo titoo dada a tidu ngan pombe pang ye di i. Inbe tiwete pang di ye Yesu yo tikilla tiap le lo tiye tiwur a itepala porong be tikani, motong tikilla i.

Yesu Ya Taunu Pombe Pang Ye Di Galiunu

(Matu 28:16-20; Maka 16:14-18; Yowan 20:19-23; Aposol 1:6-8)

³⁶ Di galiunu tina ru ngan tiwetewete go, inbe palbe leu be Yesu ya taunu pombe le lo ikodo kataunu kidi, inbe iyei ne, “Lo silene ke Maro iken yang.”

³⁷ Ngan tina pombe pang ye di nen nga, le nga titattadai welewele a titangarur, yesoo tiyeisa o tikamata markiaua. ³⁸ Bong ngan Yesu iyei ne, “Ai, nga katattadai au yesoo? E nga yelei be lomim rru yau nen nga? ³⁹ Oo, kakamata baik le kek, nga too. I au tani naii! Inbe man katokau a kakamatau, too. Ngan markiaua i, in medana le turana moolmool dawa ben au i tiap.”

⁴⁰ Ngan Yesu tani in iwete pang di nen, motong la ipatnai baene le kene pang di a tikamata. ⁴¹ Di tooltool tina tikamata ngan le lodi ponana kaiye, bong lodi rru go le titara lodi medana moolmool tiap. Motong la Yesu itor di nen, “Ang nga kamim so sa ke kaningi lapau?” ⁴² Motong la tikap i mene pattu panga. ⁴³ Le nga ikap a matadi ikenen ye, inbe ikan.

⁴⁴ Motong la iwete pang di aposol ki tina ngan nen, “Lomim tut ye kene yo ayang tayepe muku nga, ngan awete pang nen. Betanga le imot yo iken ye ger ke Maro yo iwete pang

Mose a iwodo nga, inbe ye rau ke di Maro koonoo, inbe ye Rau ke Woungu nga, ngan ole kanono pombe yau le imot.”

⁴⁵ Motong la Yesu ipamadit lodi ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, le taun lodi galanga. ⁴⁶ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Betanga tina yo tiwodo ngan nen: Kirisi ole isolo masngana mai a imata, lo ngan be iken ye ke ru, le ye ke tol ki nga, ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge. ⁴⁷ Inbe tiwodo betanga nen, be di tooltool ole tila be la tiwetewete bingi dook mata ki pang di tooltool kapala. Bong kulkulunu ngan ole timadit nanga la Yerusalem nga, muku ngan, lo ngan be ole tipa a tila ye tana maimai nga le imot, inbe tiwetewete bingi tani pang di tooltool ye au ek. Le ole tiwete pang di nen, ‘Kumata be kaportak lomim ye dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan ole Maro igiri noonoo kiang.’ ⁴⁸ Ngan so le imot yo pombe a kakamata koot nga, ngan ang nga la be la kawetewete pang di tooltool ye nga. ⁴⁹ Mukot yege ni nga, ngan Tamak ipamede betanga medana nen, be ole ikaua Amunu Silene pang. Le nga au i ole alo, lo ngan be ayawari a isi pang yang. E ang nga kayege Yerusalem be, kayepe nanga le lo Maro Amunu Silene tani in ipa ye malala ke Maro a isi ikaua gurana mai pang ngan.”

*Yesu Imulu A Ilo Pang Ye Malala Ke Maro
(Maka 16:19-20; Aposol 1:9-11)*

⁵⁰ Motong la Yesu ikap di galiunu tina a tipa le tidu potai pang Betani. Motong la Yesu iyiti baene, inbe ipamede di ye betanga dook mata, a be nen ngan Maro iyei urata dook mata pang di. ⁵¹ Ye kene tani in itoro Maro be ipamede di galiunu tina nga, ngan le iwetewete nen go, inbe Maro ikauu a iyege di, inbe ilo pang ye malala ke Maro.

⁵² Motong la di galiunu tina tisung panga a imot, inbe lodi ponana kaiye a timulu a tilo pang Yerusalem. ⁵³ Inbe ye ke kanakana nga, ngan tilo tiyepa bareme mai ke sungunu lono, inbe tiyitmaka Maro ene.

YOWAN

Bingi Dook Mata Yo Yowan Iwode I

Betanga Iportak Le Iyei Tooltool

¹ Kulkulunu yege, ye kene yo Maro itar so nga le imot a pompombe tiao nga, ngan Betanga iyepe. Le Betanga tani in iye Maro tiyepe, inbe ya taunu in Maro. ² Le ye kene tani in nga, ngan Betanga iye Maro tiyepe. ³ Ya in la dada ke so tina le imot yo Maro itar a pompombe nga. Le so sa yo pombe ye dada san mulu, ngan tiap. ⁴ Inbe Betanga tani in yepongo dook mata ipa ye. Inbe yepongo dook mata tani, in la iyei ben sul a ilangarai di tooltool nga le imot i. ⁵ Ngan sul tani, in ilangaraia ni yo todo lono i, inbe todo in taukan gurana yo be illosi nga.

⁶ Kene atu in Maro iwanga tool atu a si pombe, in ene la Yowan i. ⁷ Ya in isi be si iwetewete pang di tooltool ye sul tani, a be nen ngan di tooltool nga le imot tilongo betanga ki ngan titara lodi medana panga. ⁸ Yowan ya taunu in sul tani in tiap. Bong ya in isi nga, ngan be si iwetewete pang di tooltool ye sul tani in leu. ⁹ Ngan sul tani, in sul moolmool yo be isi tana a be si ilangarai di tooltool le imot i.

¹⁰ Le Betanga in si iyepe la tana nga. Ya taun in dada ke so tina le imot yo Maro itar a pompombe nga, bong ngan le di tooltool ke tana i tikilala tiap. ¹¹ Ngan be isi pang ye tana ki ya taunu, bong ngan di rara ki lodi ponana ye a be tikauu, ngan tiap. ¹² Bong di tooltool yo titara lodi medana panga a tikauu nga, ngan di la be imalum pang di a tiyei ben Maro di natunu nga. ¹³ Ngan di tooltool tina yo be tiyei ben Maro di natunu nga, ngan pombe ye rara ke di tamadi le tinadi, too ye tool ke tana i sa lono, too ye dada ke di kerenge, ngan tiap, bong ye Maro ya taunu lono ngan la iyei di le tiyei ben di natunu nga.

¹⁴ Ngan Betanga tani in iportak le iyei ben tooltool a si amye amyepe. Ya in lono pam mai san a iyei dada dook mata pam, inbe itoo dada moolmool yo ke Maro nga. Inbe amkamata ben Tamana iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye, yesoo ya in Natunu ataleu.

¹⁵ Yowan iwetewete pang di tooltool ye, le tina koonoo le mai nen. Iyei ne, “Tool tani, in tool yo muku ngan awete pang ye a ayei ne, ‘Tool atu yo be itoo au a ipa mur a isi i, in ene mai san le illosau, yesoo ye kene yo tipasui au ye tiao nga, ngan ya in iyepe mukot.’”

¹⁶ Dada ki yo be lono paidi mai san a iyei dada dook mata paidi ye nga, ngan ke be imot tiap. Ngan nen le iyei urata dook mata paidi le ikenen leu nen a tala. ¹⁷ Moolmool, ger ke Maro ngan ipa ye Mose baene, bong dada yo be Maro lono paidi mai san a iyei urata dook mata paidi nga, inbe dada dook mata moolmool yo ki nga, ngan ipa ye Yesu Kirisi. ¹⁸ Ngan idi nga tool sa ikamata touo Maro pitiap yege. Bong Maro Natunu ataleu yo iye tiyepe i, in ya la ipatnaia Maro pang di tooltool a lodi galanga ye i.

Yowan Yo Irriu Di Tooltool In Iwete Be Ya In Kirisi Tiap (Matiu 3:1-12; Maka 1:1-8; Luka 3:1-18)

¹⁹ Kene atu in di kuto maimai kidi Yuda yo tiyepe Yerusalem nga, ngan tiwanga di tooltool ke paroranga so pang Maro, tiye di rara ke Liwi yo tiyei urata bareme mai ke sungunu lono nga be la titoro Yowan be ya in sei. ²⁰ Titoru, ngan le ipataukala tiap, bong iwete pobe pang di nen, “Au i Mesaia, tool yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, in tiap.”*

²¹ Motong la titoru mulu nen, “Ngan ong i sei? Ong i Maro koonoo yo Ilia i, too?”
Ngan Yowan iyei ne, “Tiap.”

Motong la titoru mulu. Tiyei ne, “Ngan ong i o Maro koonoo yo amtar matamam ye be isi i, too?”

* ^{1:20} Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kirisi, tool yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

Ngan iraua torungu kidi nen, “Tiap.”

²² Motong la titoru mulu a tiyei ne, “Ngan ong i sei? Am nga lomam be kuwete ninong dook pam, a be nen ngan la amwete pang di tooltool yo tiwangam a amman nga. Ngan ong taum i kuwetong ye sei?”

²³ Motong la Yowan iwete pang di ye betanga ke Maro koonoo Esai yo mukot ngan iwete nen,

“Au i tool atu yo kalongo kalngana ye ni sorrakene a iwete le koonoo maimai nen,

‘Kakarata dada le tarantatu pang Tool Mai be ipa ye.’”[☆]

²⁴ Motong la di tooltool pattu yo di Paresi tiwanga di nga, ngan timan ²⁵ le man titoro Yowan nen. Tiyei ne, “Ai, ngan ong i be Kirisi tiap, inbe Ilia tiap, inbe Maro koonoo yo amtar matamam ye, in tiap nga, ngan nga yelei a le kurriu di tooltool nga?”

²⁶ Motong la iraua betanga kidi nen, “Au i arriu di tooltool ye ran leu, bong tool atu yo nookoot man ikododo kataunu kiang i, in lomim galanga ye tiap. ²⁷ Ya in tool tani yo be itoo au a ipa mur a isi i. Inbe ya in ene mai san, le au i akamatau ben au i tool dook mata ke be aloni ben poranga ki a aruwu ooro ye loningi ke kene tiap.” ²⁸ Ngan so tina nga pombe ye malala yo ene Betani i, inbe malala tani in iken ke ran Yodan koonoo kapala ye ni yo ke ipa ye a ise i. Ngan ye ni tani in la Yowan irriu di tooltool ye i.

Yesu In Sipsip Natunu Ke Maro

²⁹ Tiyepa le nga bongbongini ki, motong la Yowan ikamata Yesu ipa a iman pang ye, le nga iyei ne, “Ai, kakamata! Sipsip Natunu Ke Maro yo isi be si imata a be nen ngan igiri noonoo kidi tooltool ke tana i, in la iman i! ³⁰ Ya in tool tani yo muku ngan awete pang ye, a ayei ne, ‘Tool atu yo be itoo au a ipa mur a isi i, in ene mai san le illosau, yesoo ye kene yo tipasui au ye tiao nga, ngan ya in iyepe mukot.’ ³¹ Moolmool, muku ngan au tauk i lok galanga ye tiap. Bong ye punu yo nookoot ngan man arriu di tooltool ye ran in nga, ngan be nen a nen ngan di tooltool ke Isrel lodi galanga ye.”

³² Motong la Yowan isudungu betanga ki mulu a iwete nen, “Akamata Maro Amunu Silene iyege malala ke Maro a isi dawa ben bal utu le si iwot ye. ³³ Ngan au i lok galanga ye tiap lapau, bong ngan tool yo iwangau be si arriu di tooltool ye ran i, in iso talngak nen, ‘Kumata le be kumata Amuk Silene isi le si iwot ye tool atu nga, ngan tool tani in la be irriu di tooltool ye Amuk Silene i.’ ³⁴ Le akamata so tina yo nen ngan pombe pang ye, ngan la be awete pang nen: Ya in Maro Natunu moolmool.”

Yesu Di Galiunu Yo Ikap Di Muku Nga

³⁵ Tiyepa a bongbongini ki, motong la Yowan iye di galiunu ru timulu a tila ye ni tani in mulu. ³⁶ Inbe nga ikamata Yesu yo ipa a iman a ila nga, motong la iwete pang di nen, “Ai, kakamata! Sipsip Natunu ke Maro meneng, e ni!” ³⁷ Ngan ye kene yo Yowan di galiunu ru ngan tilongo tina yo iwete nen ye in nga, ngan yaru timadit a tila le la titoo Yesu.

³⁸ Motong la Yesu be iportak ngan ikamata di tina yo titoo nga, le nga itor di nen, “Ai, nga angru kasere soo so?”

Ngan yaru tikiui Yesu ye di Ibru koodi inbe tiyei ne, “Rabai, ngan kuyepa ngai?” (Ngan betanga yo “Rabai” in punu ben “Pannoongoo.”)

³⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Angru kaman a tala la kakamata.” Ngan ye kene tani in ke idu le so ben ke matana pai la yaru tiye Yesu tila la tikamata ni tani yo iyepe ye i, inbe tiye tiyepe tiyepe le du bong.

⁴⁰ Ngan di tooltool ru tina yo tilongo betanga ke Yowan a le titoo Yesu nga, ngan atu in Antares yo Simon Pita taini i. ⁴¹ Ngan Antares tani in iyepe, motong la iyege Yesu inbe ila la isere toonoo Simon. Le nga isere a ipuske, motong la ikaua bingi panga nen, “Simon, am nga ampuske Mesaia.” (Ngan betanga yo “Mesaia” i, in punu ben “Kirisi.”) ⁴² Motong la ikaua a tila pang ye Yesu nga.

[☆] 1:23 Esai 40:3

Ngan tila, le nga Yesu ikamata, motong la matan kenen ye, inbe iyei ne, “Ai, ong i Simon tani yo Yowan natunu i. Bong pang dama ni ngan ole tikiui em ye Sipas.” (Ngan ene yo Sipas i, in be tiportaki ngan punu ben Pita).

Yesu Ikiui Pilip Ye Nataniel Be Tiyei Ben Di Galiunu

⁴³ Tiyepe a bongbongini ki, motong la Yesu lon kau urata be ila pang Galili. Le nga ilo ngan ipuske Pilip, motong la iwete panga nen, “Ai, kuman a man kutoo au.” ⁴⁴ Ngan Pilip tani in iye Antares ye Pita ngan di ke malala yo ene Betsaida i. ⁴⁵ Motong la Pilip ila be la isere Nataniel ngan ipuske, le nga iwete panga nen, “Am nga ampuske tool tani yo muku ngan Mose iwodo betanga ki lo ye Ger ke Maro i, inbe di Maro koonoo lapau tiwodo betanga ye i. Ya in Yesu ke Nasaret, inbe tamana la Yosep i.”

⁴⁶ Bong ngan Nataniel imadit tina le iwete panga nen, “Ona tiap! Ai, Nasaret la o ke be so dook mata yo nen nga pombe ye i, too?”

Motong la Pilip iwete panga nen, “Kuman a tala la ong taum kumata ye matam.”

⁴⁷ Ngan ye kene tani in Yesu ikamata Nataniel yo ipa a iman nga, le nga iyei ne, “Kakamata, tool yo ipa a iman i, in tool moolmool ke Isrel. Inbe ya ni dada yo ke kaplungunu ngan sa iken ye, ngan tiap.”

⁴⁸ Yesu iwete nen, le nga Nataniel itoru. Iyei ne, “Ai, ngan ong i lom galanga yau belei?”

Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Ye kene yo Pilip koonoo pong ye tiao nga, ngan akamatong yo kuyepe ye kai yo tiwete ene ye pik i, in parmana nga.”

⁴⁹ Motong la Nataniel iyei ne, “Pannoongoo, ong in Maro Natunu moolmool! Inbe ong in tool kuto mai yo be matam kala tana kidi Isrel le imot i!”

⁵⁰ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ngan ong in kutara lom medana pau nga, yesoo ye yo awete be akamatong kuyepe kai pik parmana nga, too? Awete pong nen, pang dama ni nga, ngan ole ayei urata maimai le illoso so yo nookoot kumata i.” ⁵¹ Motong la Yesu iseke betanga ki a iwete pang di mulu nen, “Awete pang moolmool nen, pang dama ni nga, ngan ole kakamata malala ke Maro koon panganga, inbe ole kakamata di bangabangana ke Maro be tipa a tilo be tisi ye Tool Moolmool ke Maro nga.”

2

Yesu Iportaka Ran Sokorai Le Iyei Ran Medana Yo Wain I

¹ Tiyepe le nga ke ru iman a ila le ye ke tol ki, motong la tiyeie mailang atu ke kerenge la malala mai Kana yo iken ye tana mai ke Galili i. Ngan Yesu tinana in ila nango la iyepe ye kerenge tani. ² Inbe Yesu iye di galiunu ngan tikiu di be tila ye kerenge tani in lapau. ³ Le nga ye kene tani in, di tooltool yo tikiu di nga, ngan tikan be tiyin le le ran medana kidi yo wain nga, ngan imot. Motong la Yesu tinana iwete panga nen, “Ai, di tooltool nga timaka ye wain sa.”

⁴ Ngan iraua betanga ki nen, “Atoo, tinak nga yelei be koom gautau a alo ye mailang i lapau nga? Lal kiau yo be ayei urata kiau ye i, in pombe tiao.”

⁵ Motong la tinana iwete pang di kapraingi yo matadi kala kaningi ngan nen, “Kumata le be iwete pang ye soo so be kayeii nga, ngan kayeii leu.”

⁶ Ngan rumu tani in bor ki somaimai limi be atu yo tikarata ye pat nga, ngan tikododo potai pang ye ni yo tiyepe ye i. Ngan bor tina ngan titar pang di Yuda be titoo momo kidi ngan tikap ran ki, a be nen ngan tingas so kidi le igalanga ye Maro matana. Inbe bor tina ngan atu atu nga, ngan ke be tipaling ran somai ilo ye.* ⁷ Motong la Yesu iwete pang di kapraingi tina nen, “Kapaling ran lo ye bor ngan.” Le nga tipaling ran lo ye bor tina ngan atu atu le lo iponen. ⁸ Motong la iwete pang di nen, “Oo, kakut ran tina ngan pattu, inbe kakap pang tool mai yo matan kala mailang i.” Le nga tiyei ben tina yo iwete pang di nga.

⁹ Motong la be tool mai tani in iyin touo, ngan ran tina ngan iportak a iyei wain oo. Le nga lon sarere ye wain nga tikap ngai, bong ngan di kapraingi yo tipaling ran nga, ngan di

* 2:6 Ngan bor somaimai tina ngan atu atu nga, ngan ke be tipaling ran somai ben 100 lita ilo ye.

leu la lodi galanga ye nga. Motong la tool mai tani in ikiui tamoto yo be ikere i, in a iman pang ye man, ¹⁰ iwete panga nen, “Ai, di tooltool le imot nga, ngan ole timalimi wain yo dook mata ngan pang di tooltool a tiyin muku. Le kumata be tiyin kaiye koot nga, ngan la be timalimi di ye wain yo ben nen be nga. Bong ong i kuyei nen tiap, kupataukala wain yo dook mata ngan a iken le se nookoot yege, motong la kupapos nga.”

¹¹ Ngan i mos tani yo Yesu iyeei kulkulunu yege a be nen ngan ya taunu ipaposi ben ya in Maro iyeeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. Ngan iyeei ye malala mai Kana yo iken ye tana mai ke Galili i. Inbe di galiunu tikamata, ngan le titara lodi medana ye. ¹² Ngan mailang ke kerenge tani in imot, motong la Yesu iye tinana le di taini inbe di galiunu tiyege malala mai tani a tidu pang Kapenam. Tidu, ngan le du tiyepe ye ke ben alunu kasin.

*Yesu Inganga Di Tooltool Ke Yawaringi So Ye Bareme Mai Ke Sungunu
(Matiu 21:12-13; Maka 11:15-17; Luka 19:45-46)*

¹³ Tidu tiyepe nango, le lo lal maiyoko kidi Yuda ke sungunu yo tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro in potai be pombe, le nga Yesu ilo pang Yerusalem. ¹⁴ Motong la ipa so a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, ngan ikamata di tooltool yo tiyaware bulumakau le sipsip le man nga. Inbe ikamata di tooltool kapala lapau yo tiwurur ye kookoowo kidi a tiraukol pat nga. ¹⁵ Le nga ikap ooro pattu a ipirak le dook mata pang salitingi di. Motong la inin di tooltool tina le imot tipa ye di sipsip le bulumakau kidi a tidu tana ye bareme mai ke sungunu. Inbe igirigiri pat ke di tooltool ke raukolingi pat ngan du tana, inbe ipaturtur kookoowo kidi. ¹⁶ Inbe ila la iwete pang di tooltool yo tiyaware man kidi ngan nen, “Kakap man kiang nga a kakoo ye ni! Nga yelei be kayeie rumu ke Tamak i, le iyei ben ni ke yawaringi so nga!”

¹⁷ Ngan ye kene yo Yesu iyei nen ye in nga, ngan le di galiunu lodi tut ye betanga pattu yo iken ye Rau ke Maro nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen, “Au i lok yo mai san ye rumu kiong i, in ikanene lok dawa ei ikanau nga.”[☆]

¹⁸ Bong ngan di kuto maimai ke di Yuda tikamata tina yo iyei nen nga, le nga tiwete panga nen, “Ai, nga ole kuyeie soo mos be iyei ben tarkilanga pam, a be nen ngan amkamata ngan lomam galanga yong nen, be ong i Maro itarong la le kuyei so yo nen ngan le imot nga?”

¹⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Kumata be kasua bareme mai ke sungunu i nga, ngan ole apatokode mulu ye ke tol.”

²⁰ Yesu iwete nen, motong la di Yuda tiyei ne, “Ona tiap, bareme mai i tire ye rai sangaul pai inbe balana limi be atu, motong la imot nga. E nga yelei a kuwete be ole kupatokode mulu ye ke tol leu nga?” ²¹ Bong bareme mai yo Yesu iwetewete ye i, in iwete ye ya taunu tinini. ²² Ngan nanga, ye kene yo imadit mulu ye ni ke matenge ye in nga, ngan le di galiunu tina lodi tutu betanga ki yo iweta i. Motong la titara lodi medana ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, inbe ye betanga ki yo iweta i.

²³ Le nga ye kene yo Yesu iyepe Yerusalem ye lal maiyoko ke di Yuda ke sungunu yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro ye in nga, ngan di tooltool alunu kaiye tikamata mos tina yo iyei nga, le titara lodi medana panga. ²⁴ Bong ngan Yesu matan ru di, yesoo lon galanga ye di tooltool tina, ngan oo. ²⁵ Ya in ke be isere tool san a iwete nin dada kidi tooltool panga, ngan tiap. Yesoo ya taunu, in lon galanga ye so le imot yo iken di tooltool lodi, ngan oo.

3

Yesu Iye Nikodimas Tiwetewete

¹ Tool atu ke di Paresi yo ene Nikodimas i, in iyepe. Ya in kuto mai atu, inbe iyepe ye budanga ke di kuto maimai kidi Yuda yo ke karatanga betanga nga. ² Ngan bong, motong la iman pang ye Yesu man iwete panga nen, “Pannoongoo, am nga lomam galanga yong

[☆] 2:17 Rau ke Woungu 69:9

nen, ong i Maro iwangong a kusi be si kuyei ben pannoongoo. Yesoo, kumata le be Maro iyeye ye tool tiap nga, ngan o ke be iyei mos yo ben ong kuyei, ngan tiap.”

³ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Awete pong moolmool nen, kumata tool sa be iportaka lono le iyei ben tool paunu mulu tiap nga, ngan o ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan tiap.”

⁴ Motong la Nikodimas itoru mulu nen, “Ngan yelei ye tool yo iyei kolman koot i, in ole iyei belei a be iyei tool paunu mulu nga? Tool tani in ke be imulu a ilo tinana kapono lono, lo ngan be tinana ipasuiu mulu, ngan tiap.”

⁵ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Awete pong moolmool nen, kumata tool sa be iportaka lono le iyei ben tool paunu mulu ye ran, inbe ye Maro Amunu Silene, tiap nga, ngan o ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan tiap. ⁶ Ngan so yo di tooltool ke tana tiyeii a pombe i, in so ke tana, bong so yo Maro Amunu Silene iyeii a pombe i, in so ke Maro Amunu. ⁷ Le kin kutakrai ye betanga yo aweta pong be kuportaka lom le kuyei ben tool paunu mulu, ngan be. ⁸ Awete pong nen, muru i be ipa nga, ngan ole ipa pang ye ni yo be ipa pang ye i. Ngan ole kulongo mununu, bong o ke be lom galanga ye ni yo ipa ye a iman i, too ye ni yo be ila pang ye i, in tiap. Ngan dada gaongo leu, ye urata yo Maro Amunu Silene iyeii ye di tooltool a be iportaka lodi le tiyei ben di tooltool paunu mulu nga.”

⁹ Ngan tina Yesu iwete nen nga, le nga Nikodimas itoru. Iyei ne, “Ai, so yo kuwetewete ye nga, ngan ole pombe belei?”

¹⁰ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Ong i pannoongoo, inbe em mai ye di pannoongoo kapala yo ke di Isrel nga. E nga yelei a lom galanga ye so nga tiap nga?”

¹¹ Awete pong moolmool nen, am nga amwetewete ye soo so yo lomam galanga ye nga, inbe ampapos soo so yo amkamata nga. Bong ang nga lomim be kakap betanga kiam yo amwetewete pang ye, ngan tiap. ¹² Au i awete pang ye so yo ke tana i nga, bong ngan katara lomim medana ye tiap. Ngan nanga, kumata le be awete pang ye so yo ke malala ke Maro nga, ngan ole katara lomim medana ye belei? ¹³ Ngan ni tool sa yo ilo koot ye malala ke Maro, ngan siap. Bong Tool Moolmool ke Maro ya taleu in la ipa ye malala ke Maro a isi i. ¹⁴ Muku ngan Mose ikarata tomonaia moto kanningana ye pat sallinene, motong la itaru lo ye kai inbe ipatakode le ikodo ye ni sorrakene, a be nen ngan di tooltool tikamata ngan timmata be. Ngan dada gaongo leu ole pombe ye Tool Moolmool ke Maro. Ya in ole titaru lo ye kai inbe tipatakode le lo ikodo, ¹⁵ a be nen ngan di tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga, ngan ole tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.

¹⁶ “Maro lono pang di tooltool ke tana i mai san, ngan la le iraiia Natunu tani yo ataleu in pang di nga, a be nen ngan di sema tooltool yo titara lodi medana panga nga, ngan be tilledi be, bong tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ¹⁷ Yesoo, Maro iwanga Natunu a isi ye tana i nga, ngan be si ipapos di tooltool ye urata dook tiap kidi yo tiyei nga, a be nen ngan iyemenai di ye, ngan tiap. Bong iwanga a isi nga be si ikap di tooltool le imot a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ¹⁸ Ngan nen le di sema tooltool yo titara lodi medana ye nga, ngan o ke be Maro iyemenai di tiap. Bong di sema tooltool yo titara lodi medana panga tiap nga, ngan Maro ikarata betanga kidi oo, le ole iyemenai di. Yesoo, di ngan titara lodi medana ye Maro Natunu tani yo ataleu i, in tiap. ¹⁹ Ngan ye punu yo be Maro iyemenai di tooltool ye i, in nen: Maro iwanga sul a isi tana i oo, bong ngan di tooltool lodi pang sul nunngana tiap. Di ngan lodi pang dada dook tiap yo ke todo lono nga, ngan mai san, yesoo di ngan ran kidi yeingi dada yo dook tiap nga. ²⁰ Inbe di tooltool le imot yo tiyei dada dook tiap nga, ngan tiyei koi pang sul. Di ngan titattadai be timan potai ye sul ngan ipapos dada dook tiap yo kidi ngan se mallangana nga, ngan nen le tiyepe manga mooloo ye. ²¹ Bong di sema tooltool yo titoo dada moolmool ke Maro nga, ngan lodi be tiyepe ye sul nunngana, a be nen ngan di tooltool tikamata, ngan lodi galanga ben titoo Maro lono ye dada kidi yo tiyei nga.”

²² Yesu iwetewete pang Nikodimas a imot, motong la iye di galiunu timadit a tila pang tana mai Yudia nga. Ngan le la tiyepa kasin nango, inbe ikaua urata ye rriungu di tooltool. ²³ Ngan Yowan lapau itu ye rriungu di tooltool ye malala Ainon yo iken potai pang ye malala mai Salim i, yesoo ni tani in ran ki alunu san. Ngan la le di tooltool tila le ikenen leu pang ye ni tani a be la irriu di nga. ²⁴ (Ngan ye kene tani in Erot itara Yowan ilo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono tia.) ²⁵ Ngan betanga atu in iken kataunu ye Yowan di galiunu tiye tool atu kidi Yuda. Di ngan tiwetewete a tiparsu ye momo kidi Yuda yo be titoo a tirriu le tinidi igalanga dook mata ye Maro matana i. ²⁶ Motong la Yowan di galiunu tina ngan tila pang ye la tiwete panga nen, “Pannoongoo, lom tut ye tool yo muku ngan angru kayepe ran Yodan koonoo kapala, inbe kuwetewete pang di tooltool ye i, in nookoot nga di tooltool le imot ngo la tigaua pang ye, inbe irriu di.”

²⁷ Motong la iraua betanga kidi nen, “Dada yo nen ngan sa ke be pombe sokorai pang ye tool tiap. Bong kumata le be Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in ipamede tool be iyei so yo nen nga, ngan ole iyei. ²⁸ Ngan ang tapmim nga kalongo betanga yo muku ngan awete pang inbe ayei ne, ‘Au i Mesaia, tool yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, in tiap. Bong au i Maro iwangau a asi be si amuku panga.’”

²⁹ Motong la Yowan ikatte betanga atu pang di nen, “Kumata le tamoto atu be iyooloo garup atu nga, ngan ole garup tani in iyei ben ya rimana. Inbe tamoto tani yo be ikere i, in tool ki atu yo ipare so pang kerenge ki i, in ole ikodo a itar talngana be ilongo ene tani yo be iman i. Le yeisa be ilongo kalngana, ngan ole lon ponana le lon ponana kaiye. Ngan dada gaongo leu, nookoot nga au i lok ponana le lok ponana kaiye nen lapau. ³⁰ Ngan nanga, ya in ene ole ilo pang ete, inbe au ek ole idu pang lopo.

³¹ “Ngan tool yo ipa ye malala ke Maro a isi i, in ene mai san le illos di tooltool nga le imot. Inbe tool yo ke tana i, in ke tana le iwetewete ye so yo ke tana i nga leu. Bong tool yo ipa ye malala ke Maro a isi i, in ene mai san le iyepe ete ye di tooltool nga le imot. ³² Ya in iwetewete ye soo so yo ikamata inbe ilongo ye malala ke Maro nga. Bong ngan tool sa ikap betanga ki a iparama le imede, nga tiap. ³³ Bong kumata le tool be ikap betanga ki tina a iparama le imede nga, ngan ole ipaposi ben ya in itara lono medana pang Maro be betanga ki ngan moolmool. ³⁴ Tool tani yo Maro iwanga a isi i, in si iwetewete betanga ke Maro. Yesoo, Maro ikaua Amunu Silene panga a ipaponi ye, le manga pa be iken tiap. ³⁵ Ngan Tamana lono pang Natunu tani in mai san, le itar so tina nga le imot lo baene. ³⁶ Ngan nen le sei tool be itara lono medana pang Natunu nga, ngan ole ikaua yepongo dook yo taukan motingi i. Bong kumata sei tool be iwala murini pang Natunu tani, in nga, ngan o ke be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in tiap. Bong kate malmal ke Maro ole iken ye nen a tala.”

4

Yesu Iye Garup Atu Ke Samaria Tiwetewete

¹ Ye kene tani in di Paresi tilongo betanga be Yesu illoso Yowan a irriu di tooltool alunu kaiye le tiyei ben di galiunu a titoo nga. ² Bong ngan Yesu ya taunu la irriu di tooltool tina, ngan tiap, di galiunu la tirriu di nga. ³ Le nga Yesu talngan rau be di Paresi tilongo betanga ye di tooltool tina yo titoo ngan oo. Motong la imadit a iyege tana mai Yudia, inbe imulu a ila pang tana mai Galili mulu nga. ⁴ Ngan itoo dada yo ipa kataunu ye tana mai Samaria in a ila. ⁵ Le nga ipa nen a ila, ngan le la pombe ye malala mai atu kidi Samaria yo ene Saika i. Ngan malala tani in iken potai pang ye tana kasin yo muku ngan Yakop ikap pang natunu Yosep nga. ⁶ Inbe ran gumono yo muku ngan Yakop ikeli i, in iken ye ni in lapau. Ngan tina Yesu ipa ye dada mooloo a ila le panga rauu, le nga la iwur potai pang ye ran kelingi tani in gigini. Ngan ke ise isolokati kataunu kat le igoro ke matana sangaul be ru.

⁷⁻⁸ Le nga Yesu iyeye, inbe di galiunu tilo pang malala mai lono be lo tiyimi kaningi pang di. Inbe mooloo tiap be garup atu ke Samaria isi be si idok ran ki. Motong la Yesu iwete panga nen, “Atoo, nga ole kukut ran pattu se ayin ngan.”

⁹ Motong la garup tani in iwete panga nen, “Ai, ong i tool kidi Yuda, inbe au i garup ke Samaria. E nga yelei a kutorau be akap ran pong a kuyin nga?” (Ngan garup tani in iwete nen, yesoo di Yuda ngan tiye di Samaria tigauagaua tiap.)

¹⁰ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Kumata be lom galanga ye so dook mata yo be Maro ikauu pang di tooltool ye lo ponana ki i, inbe ye tool yo itorong be kop ran panga a iyin in nga, ngan matin nga le kutoru a nen ngan ikaua ran yo be ikaua yepongo dook mata pang di tooltool i, in pong.”

¹¹ Motong la garup tani in iwete panga nen, “Tool Mai, ran i idu lopo san, inbe ong i taukam so yo be kukut ran ye i. E nga ole kouo ran yo be ikaua yepongo dook mata pang di tooltool i, in ngai? ¹² Sasa kiidi yo Yakop i, in ikele ran naii pam. Inbe ya taunu iye di natunu tiye di asara ki yo edi bulumakau le sipsip nga, ngan di le imot tiyini ran tani i lapau. Bong ong i yelei, o kulloso Yakop la kuwete be kouo ran yo be ikaua yepongo dook mata pang di tooltool i, too?”

¹³ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool le imot yo tiyini ran i nga, ngan ole moorook di mulu. ¹⁴ Bong kumata sei tool be iyini ran yo be akauu panga i nga, ngan o ke be moorooku mulu tiap. Bong ran tani in ole iyei ben ran punu nga, inbe rongrongbe ke lono, a nen ngan ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in panga.”

¹⁵ Motong la garup tani iyei ne, “Atoo, Tool mai, nga ole kouo ran tani in pau, a nen ngan moorookau a amulu si adoko ran i mulu be.”

¹⁶ Motong la Yesu iwete panga nen, “Kulo lo kouo nimtooroo, lo ngan be angru kasi.”

¹⁷ Bong ngan garup tani in iraua betanga ki nen, “Atoo, au i taukak niktooroo.” Motong la Yesu iyei ne, “Betanga kiong yo kuwete be ong i taukam nimtooroo, ngan moolmool. ¹⁸ Yesoo, ong in kuyooloo tamoto limi oo, inbe tamoto yo nookoot angru kayepe ni, in nimtooroo tiap. Le betanga kiong yo kuwete nga, ngan moolmool le imot.”

¹⁹ Motong la garup tani in iyei ne, “Tool mai, akamatong ngan ong i Maro koonoo atu. ²⁰ Muku ngan di sasa kiam tisung ye kawal bi e i. Bong ang Yuda nga kawete be ni yo be tagaua a tasung ye i, in la Yerusalem leu i.”

²¹ Motong la Yesu iwete panga nen, “Garup, kutara lom medana ye betanga kiau. Ye lal atu yo be pombe i, in di tooltool ole se tisung pang Tamada ye kawal i mulu tiap, inbe lo tisung panga Yerusalem tiap lapau. ²² Ang Samaria nga kasung pang tool yo lomim galanga ye tiap i. Bong am Yuda nga amsung pang tool yo lomam galanga ye i. Yesoo, dada yo Maro be ipamulu di tooltool ye so dook tiap yo be igarung di i, in ipa yam Yuda. ²³ Bong lal tani yo awete pong ye be pombe i, in nookoot nga pombe oo. Le di tooltool yo be tisung moolmool nga, ngan ole tisung pang Tamada ye gurana ke Maro Amunu yo be ipasongosongo di ye nga, inbe ye dada yo moolmool nga. Yesoo, Tamada in lono dook mata ye di tooltool yo tisung panga nen nga. ²⁴ Maro i ben amunu le ke be takamata tiap, le di tooltool yo be tisung panga nga, ngan ole tisung panga ye gurana ke Maro Amunu yo be ipasongosongo di nga, inbe ye dada yo moolmool nga.”

²⁵ Yesu iwete nen a imot, motong la garup tani in iyei ne, “Au i lok galanga ye Mesaia yo tiwete ene ye Kirisi i, in ole isi. Inbe ye kene yo be isi ye in nga, ngan ole ipagalanga lodo ye so nga le imot.”

²⁶ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, au tani naii la nookoot nga awetewete pong i.”

Yesu Di Galiunu Timulu Pang Ye

²⁷ Yesu iwetewete pang garup tani in go, inbe di galiunu timulu ke malala mai a tisi. Ngan tikamata yo yaru tiwetewete nga, le titakrai. Bong di atu sa mala be itoru nen, “Nga kusere soo so?” too “Nga yelei a kuye garup i kawetewete nga?” ngan tiap.

²⁸ Motong la garup tani in iyege bor ki ke ran in sila iken, inbe imulu a ilo pang malala lo iwete pang di tooltool nen, ²⁹ “Ai, kaman a tadu du kakamata tool atu ni ngan. Tool ni iwete pau ye so le imot yo ayei muku nga. Ya ni o Kirisi tani, too?” ³⁰ Motong la di tooltool tina ngan tiyege malala mai tani, inbe tidu pang ye be du tikamata.

³¹ Ngan ye kene tani in Yesu di galiunu tiwete panga nen, “Pannoongoo, kon so pa ngan.”

³² Bong ngan iwete pang di nen, “Au i kaningi kiau yo be akan nga, ngan ang nga lomim galanga ye tiap.”

³³ Ngan iwete nen, le nga di galiunu di tapdi tiwetewete nen, “Ai, o tool sa ikap kaningi si ikap panga a ikan, too?”

³⁴ Motong la Yesu iyei ne, “Kaningi yo kiau i, in nen, be ole atoo tool yo iwangau a asi, in lono, inbe ayei porai urata ki. ³⁵ Ang nga kawete be taudu pai mulu la iken pang dama nga, lo ngan be takana so matana. Bong awete pang nen, matamim gaga a kakamata kumu nga, ngan dingding patunu ke kaningi nga, ngan isullungu ke be tagogo oo. ³⁶ Ngan tool yo iyei urata ye goganga kaningi i, in nookoot nga ikap pat ye urata kootoonoo ki. Moolmool, nookoot nga ya in la igogo kaningi yo ke yepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan nen le tool yo ke penge kaningi iye tool yo ke goganga kaningi i, in ole yaru le ru be lodi ponana. ³⁷ Ngan nen le betanga yo tiweta in kanono pombe moolmool nen, ‘Tool atu ole ipe so, inbe tool san ole igogo kaningi kanono.’ ³⁸ Au i awangang be la kagogo kaningi kanono ke kumu yo kayei urata ye tiap nga. Ngan di diemim kapala la urata rau di ye kumu tina ngan, inbe ang nga be kala kumu leu la kagogo kaningi kanono tina yo pombe ye urata kootoonoo kidi nga.”

Di Tooltool Ke Samaria Alunu Titara Lodi Medana Pang Yesu

³⁹ Di tooltool alunu ke Samaria yo tiyepe ye malala mai tani nga, ngan tilongo betanga ke garup tani, le nga titara lodi medana pang Yesu. Yesoo, garup tani in iwete nen, “Tool ni iwete pau ye so le imot yo ayei muku nga.” ⁴⁰ Le nga di tooltool ke Samaria yo tidu pang ye Yesu nga, ngan titoru a timangmang ye be iye di tiyepe kasin ngan. Motong la sila iye di tiyepe ye ke ru. ⁴¹ Ngan nen le di tooltool alunu mulu la titara lodi medana pang Yesu lapau nga, yesoo di tapdi tilongo betanga ye ya taun koonoo. ⁴² Motong la tiwete pang garup tani in nen, “Am nga amtara lomam medana ye betanga kiong yo kuwete ngan leu tiap. Bong nookoot nga am tapmam amlongo betanga ye le lomam galanga nen: Ya in tool tani yo isi be si ipamulu di tooltool ke tana i ye so dook tiap yo be igarung di i.”

Yesu Ikarata Tool Kuto Mai Atu Natunu Le Tinini Dook Mata Mulu

⁴³ Yesu iye di tooltool ke Samaria tiyepe ye ke ru tina ngan a imot, motong la iyege di sila tiyepe inbe ila pang Galili. ⁴⁴ (Ngan muku ngan Yesu ya taunu iwete nen, be tool atu iyei Maro koonoo nga, ngan o ke be di tooltool ke malala ki ya taunu tilongo betanga ki inbe tiraua panga tiap.) ⁴⁵ Ngan ye kene tani in ipa le la pombe Galili nga, ngan le di tooltool ke Galili lodi ponana ye a tikauu. Yesoo, di ngan tilo Yerusalem ye lal maiyoko kidi Yuda ke sungunu yo tiwete ene ye Paskimoolooning ke Maro in ngan, ngan tikamata so tina le imot yo iyei nga, ngan lapau.

⁴⁶ Motong la Yesu ipa mulu a ila pombe ye malala mai Kana yo iken ye tana ke Galili i. Ngan Kana in malala tani yo muku ngan iportaka ran le iyei wain ye i. Ye kene tani in tool mai atu yo matan kala urata ke tool kuto mai ki i, in natunu tamoto yo iyepe Kapenam in matamatenge mai ikauu. ⁴⁷ Ngan tool mai tani in ilongo betanga ke Yesu be iyege Yudia a iman pang Galili nga, le nga ila pang ye la itoru a imangmang ye be yaru tidu pang Kapenam, a nen ngan du ikamata natunu a ikarata le dook mata mulu. Yesoo, mooloo tiap ngo be natunu imata.

⁴⁸ Ngan iwete nen, motong la Yesu iwete panga nen, “Ang tooltool nga ole kakamata mos matana matana inbe urata maimai yo ayei nga, ngan la be o katara lomim medana yau nga, too?”

⁴⁹ Ngan tool mai tani in iwete panga nen, “Tool mai, kupa tarai a kuman a aru tadu, mooloo tiap natuk ni ngo be imata.”

⁵⁰ Motong la Yesu iyei ne, “Kudu. Natum ni ole imata tiap.” Le nga tool mai tani in itara lono medana ye betanga ke Yesu, inbe imulu a idu. ⁵¹ Ngan ye kene yo ipa dada go ye in nga, ngan itauaraia di kapraingi ki yo tikaua bingi ke natunu tani in a tise nga. Le nga tiwete panga nen, “Ai, natum tani, in tinini dook mata mulu oo.” ⁵² Motong la itor di ye ke matana yo tinini dook mata mulu ye i. Ngan tiwete nen, “Rono pang rrai ye so ben ke matana atu, ngan matamatenge ikoo ye a tinini dook mata mulu.”

⁵³ Motong la kase tani in tamana lon galanga nen, rono ye so ben ke matana atu, ngan Yesu iwete panga nen, “Natum ni ole imata tiap.” Ngan nen le tool mai tani in iye di tooltool yo tiyepe rumu ki nga, ngan di le timot titara lodi medana pang Yesu.

⁵⁴ Le i mos ru ki yo iyeii ye kene yo ipa ke Yudia a imulu a ila Galili ye i.

5

Yesu Ikarata Tool Atu Yo Ikapye Panga I

¹ Yesu tiyepe a ke kapala iman a ila, le nga lal maiyoko kidi Yuda san mulu be pombe, motong la imadit a ilo pang Yerusalem. ² Ilo Yerusalem, ngan pombe ye ran atu yo tiwete ene ye di Ibru koodi, ngan tiweta ye Betseda i. Ngan ran tani in iken potai pang ye dada ke koongoo yo tiweta ye Dada Kidi Sipsip, inbe tire bale limi le iwakaii i. ³⁻⁴ Inbe di tooltool malala mai yo matamatenge ikap di nga, ngan tikenen bale tina ngan parmana. Di ngan kapala matadi kisis, inbe kapala ngan kedi dook tiap, inbe kapala ngan tikap rama.* ⁵ Ngan tool kidi atu yo ikap rama a ikenen ye ni tani lapau i, in matamatenge ikauu mukot le iyepe ye rai sangaul tol inbe balana limi be tol oo. ⁶ Ngan ye kene tani in Yesu ikamata yo ikenen nga, le nga lon tar nen tool i o matamatenge ikauu mukot. Motong la itoru nen, “Ai, ngan lom be tinim dook mulu, too?”

⁷ Ngan tool tani se iraua betanga ki nen, “Ato, tool mai, au i taukak tool yo be ilonau a ikau au a adu ran lono ye kene yo ran bolbolbe ye i. Au tauk i akapye be adu ran lono, bong di diek yo timuku nga, ngan ole tidada sukau a tidu ran lono, inbe akino.”

⁸ Motong la Yesu iwete panga nen, “Kumadit! Kouo mie kiong a kupa.” ⁹ Yesu iwete nen, le tina pattu leu, inbe tool tani in tinini dook mata mulu, inbe imadit a ikaua mie ki a ipa a ila. Ngan ye ke tani yo Yesu ikarata ye i, in ye lal kidi Yuda ke sungunu, ¹⁰ le di Yuda tikamata yo ikaua mie ki a ipa nga, le nga tiwete panga nen, “Ai, katai nga lal kiidi Yuda ke sungunu, inbe ger kiidi igunkalidi be tayeii dada yo nen ngan be.”

¹¹ Bong ngan iraua betanga kidi nen, “Tool yo ikaratau a le tinik dook mata mulu i, in ya la iwete pau be akaua mie kiau a apa i.”

¹² Motong la titoru nen, “Sei tool iwete pong be kouo mie kiong a kupa i?”

¹³ Ngan tool tani yo tinini dook mata mulu i, in lon sarere ye tool yo iwete panga nen i, yesoo Yesu la ikatbon di tooltool malala mai yo tiyepe ye ni tani in nga.

¹⁴ Mooloo tiap, inbe Yesu ilo bareme mai ke sungunu lono, ngan ikamata tool tani in, le nga iwete panga. Iyei ne, “Kumata! Ong i tinim dook mata mulu oo. Le kin kuyei noonoo mulu be. Ole nen ngan moonoo san mulu yo dook tiap san i, in la be pombe pang yong i.” ¹⁵ Motong la tool tani in ila la iwete pang di Yuda nen, “Tool tani yo ikaratau a le tinik dook mata mulu i, in Yesu.”

¹⁶ Ngan so tina nga Yesu iyei ye lal kidi Yuda ke sungunu, ngan nen le di Yuda tina be tigarungu. ¹⁷ Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Tamak i, kanakana ngan ikaua urata le taukan maryoongoo. Le au i ayei urata nen lapau.” ¹⁸ Ye punu in la le di Yuda tikapye be tisere dada sa yo be tiraumate ye i. Yesoo, tiwete idada ger pono kidi ye lal ke sungunu

* 5:3-4 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 3 le 4 nga. Ngan betanga tina, ngan nen: Di tooltool tina tikenen a tinam kumata le be bangabangana ke Maro isi le si iyeie ran tani in le bolbolbe nga, ngan sei tool yo ipas muku a idu ran i, in ole matamatenge ki imot.

leu tiap, bong iwete be Maro in ya taunu Tamana. Le ye betanga ki yo nen i, in iwete be ya in gaongo ben Maro lapau.

Maro Ikaua Gurana Mai Pang Natunu Yesu

¹⁹ Yesu ilongo tina yo di Yuda tiwete nen nga, motong la iraua betanga kidi nen, “Awete pang moolmool nen, Natunu i ke be iyeie so sa ye ya taunu lono tiap, bong ole iyei so yo ikamata Tamana iyei, ngan leu. Yesoo, soo so yo Tamana iyei nga, ngan Natunu ole iyei nen lapau. ²⁰ Ngan Tamana lono pang Natunu mai san le ole ipatnai so le imot yo iyei nga, ngan panga. Inbe Tamana ole ipatnai so maimai kapala mulu panga le illos so yo nookoot kakamata iyei koot nga. Ngan nen le ole katakrai welewele ye. ²¹ Le nen, Tamana in ipamadit di tooltool yo timmata koot nga le timaur mulu, inbe ikaua yepongo dook mata pang di. Ngan nanga, Natunu ole iyei nen lapau a ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in pang di tooltool ye ya taunu lono. ²² Inbe so san mulu in nen, Tamana in ole ikarata betanga ke tool sa tiap, bong urata tani ke karatanga betanga ke di tooltool i, in isuku la Natunu baene, ²³ a be nen ngan di tooltool le imot ole tiraua pang Natunu dawa ben tina yo tiraua pang Tamana nga. Kumata le sei tool be iraua pang Natunu tiap nga, ngan iraua pang Tamana yo iwanga a isi i, in tiap lapau.”

²⁴ “Awete pang moolmool nen, sei tool ilongo betanga kiau, inbe itara lono medana pang tool yo iwangau a asi i, in ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. Inbe tool tani in o ke be tipaposi ye urata dook tiap ki yo iyei ngan sa, a be nen ngan Maro iyemenai ye, ngan tiap, yesoo iyege dada ke matenge inbe iyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi in oo. ²⁵ Awete pang moolmool nen, lal yo be pombe i, in nookoot nga pombe oo. Le di tooltool yo tiyepe ben timmata koot nga, ngan ye kene yo be tilongo Maro Natunu kalngana a be titoo nga, ngan ole tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ²⁶ Ngan Tamana in yepongo dook mata tani in ipa ye. Le gaongo leu ikaua gurana tani in pang Natunu le yepongo dook mata tani in ipa ye lapau. ²⁷ Inbe Tamana ikaua gurana mai panga be ikarata betanga ke di tooltool ye dada le urata kidi yo tiyei nga, yesoo ya in Tool Moolmool ke Maro.

²⁸ “Kin katakrai ye betanga yo awete nga be. Yesoo, lal yo be pombe i, in ole di tooltool le imot yo timmata a tikenen agoro lono kidi ke matenge nga, ngan tilongo kalngana, ²⁹ ngan ole timadit a tisi tana. Lo ngan be di tooltool yo tiyei dada dook mata nga, ngan ole timadit a timaur mulu inbe tiyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. Inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, ngan ole timadit a timaur mulu, lo ngan be tipapos di ye urata dook tiap kidi yo tiyei nga, a be nen ngan tiyemenai di ye. ³⁰ Au i ke be ayeie so sa ye au tauk lok tiap. Au i alongo Tamak koonoo le atoo betanga ki, inbe akarata betanga ke di tooltool ye dada kidi yo tiyei nga. Ngan nen le urata kiau ke karatanga betanga tani, in ipa tarantatu dook mata, yesoo atoo au tauk lok tiap, bong atoo Tamak yo iwangau a asi i, in lono.”

Di Tooltool Kapala Tiwetewete A Tipaposo Yesu

³¹ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kumata be au tauk awetewete pang ye urata le dada kiau au tauk nga, ngan ole kawete be betanga kiau nga moolmool tiap. ³² Bong tool san la be ikaua nek a iwetewete, inbe ipaposau ye urata le dada kiau yo ayei nga. Le lok galanga nen, betanga ki yo be iwetewete yau nga, ngan moolmool le imot. ³³ Muku ngan kawanga di tooltool a tila ye Yowan be la titor yau nga, ngan le iwete betanga moolmool pang di yau lapau. ³⁴ Moolmool, au i asere tool ke tana i sa be iwetewete yau tiap, bong awete nen pang nga, ngan be nen a nen ngan Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i. ³⁵ Yowan in iyei ben sul loloana le ilolo a ilangarai di tooltool. Ngan le lomim ponana ye sul ki ye manga modono kasin.

³⁶ “Bong so san mulu yo ipaposau le illos betanga ke Yowan yo iwetewete yau i, in nen. Urata yo Tamak itar la baek be ayei porai nga, ngan la ayei le ipaposau pang di tooltool be au i Tamak la iwangau a asi i. ³⁷ Ngan Tamak yo iwangau a asi i, in ya taunu la iwetewete yau a ipaposau i. Bong ang nga kalongo touo kalngana, inbe kakamata touo

matana pitiao. ³⁸ Inbe kaparama betanga ki sa a iken lomim tiap, yesoo ang nga katara lomim medana pang tool yo iwanga a isi i, in tiap. ³⁹ Kanakana ngan ang nga kasootoo kinkatingi betanga ke Maro yo iken ye rau ki nga, yesoo lomim tar nen, betanga tina ngan la be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in pang i. Bong awete pang nen, betanga tina yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan la iwetewete yau a ipaposau nga. ⁴⁰ Bong ang nga lomim be kaman pang yau, a be nen ngan man kakaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in tiap.

⁴¹ “Au i asere tool ke tana i sa be iyitmaka ek, in tiap, ⁴² bong au i lok galanga yang oo. Ang ngan lomim pang Maro mai san tiap. ⁴³ Au i akaua Tamak damono ngan la le apa ye ene a asi nga, bong lomim pau tiap. Bong kumata le tool atu be ipa ye ya taunu ene a iman nga, ngan ole pattu leu be lomim ponana ye a katoo betanga ki. ⁴⁴ Ang ngan lomim ponana yo be di diemim tiyitmakang nga, bong lomim be kayeie dada dook mata sa pang Maro ya taleu, a be nen ngan iyitmakang ye, nga tiap. Ngan be nen nga, ngan ole katara lomim medana pau belei?”

⁴⁵ “Kin lomim tar be au i la be lo kakodo dama ke Tamada, inbe awetewetang a apaposang ye urata dook tiap kiang yo kayei, nga be. Bong tool yo be iwetewetang a ipaposang pang Tamada ye urata kiang yo kayei nga, in la Mose, tool tani yo katara lomim ye be ole ilonang i. ⁴⁶ Kumata be katara lomim medana ye betanga ke Mose nga, ngan ole katara lomim medana ye betanga kiau lapau, yesoo betanga yo Mose iwodo nga, ngan iwetewete yau i. ⁴⁷ Bong kumata be katara lomim medana ye betanga yo Mose iwodo, ngan tiap nga, ngan ole kayei belei be katara lomim medana ye betanga kiau yo awete nga?”

6

Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000

(Matiu 14:13-21; Maka 6:30-44; Luka 9:10-17)

¹ Tiyepe a ke kapala iman a ila, motong la Yesu imadit a ila pang ye ran yo Galili i, in koonoo kapala. Ngan ran tani in tiwete ene san ye Taibirias. ² Ngan di tooltool malala mai tikamata mos yo iyei ye di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le nga di lapau timadit a titoo. ³ Motong la Yesu inau a ilo ye kawal atu madini a lo iye di galiunu tiwur. ⁴ Ngan ye kene tani in, lal kidi Yuda ke sungunu yo tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro i, in potai oo.

⁵ Le nga Yesu be matan gaga, ngan ikamata di tooltool malala mai tina yo timan pang ye nga, motong la itoro Pilip nen, “Ai, nga ole tayimi kaningi ngai pang di tooltool nga be tapakan di ye nga?” ⁶ Ngan betanga ke Yesu yo itor ye i, in be nen a itoua ye, yesoo ya taunu in lon galanga ye so yo be iyeii, in oo.

⁷ Itoro Pilip nen, le nga Pilip iraua betanga ki. Iyei ne, “Ona, kumata be tayimi porong ye pat silba ke yimoongoo so ben 200 nga,* ngan o ke be di tooltool nga le imot ole di atu atu tikanen kasin kasin leu.”

⁸ Motong la Yesu galiunu san yo Antares i, ya in Simon Pita taini, in iwete pang Yesu nen, ⁹ “Tool kase atu yo iyepe ni, in porong ki ngan dukumu limi, inbe i paranga ki ru leu. Bong di tooltool nga malala mai san. Le be nen ngan ole porong le i tina nga ilonidi belei?”

¹⁰ Antares iwete panga nen, motong la Yesu iyei ne, “Kawete pang di tooltool ngan a sila tiwur.” Ngan ni tani in dingding isup ye le alunu, le di tooltool tina ngan du tiwur dingding pono. Ngan kinkatingi kidi tamoto leu ngan ben 5,000. ¹¹ Di tooltool tina ngan du tiwur, motong la Yesu ikap porong dukumu tina a iwete lo ponana ki pang Maro ye, inbe itepalapala a iwete be timalimi di tooltool tina ngan ye. Motong la iyei nen lapau ye i ru tina a timalimi di, ngan le tikap le lo iye di tooltool tina le imot.

* 6:7 Ngan pat silba ke yimoongoo so tina ngan iye pat yo be tool atu ikap ye urata kootoonoo ki yo iyei ye taudu limi be tol nga.

¹² Ngan le tikan tikan le lo kapodi sung, motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Kawinoko kaningi naunu naunu yo iken ngan a kagaua dook, kin le kayege kasin pa a ilene sokorai be.” ¹³ Motong la di galiunu tina tiwinoko porong dukumu limi yo di tooltool tina ngan tikan be tiwulai naunu naunu nga, ngan a tipadid ngan le ikan karei ponene sangaul be ru.

¹⁴ Le di tooltool tina ngan tikamata mos tani yo Yesu iyeii i, le tiyei ne, “Moolmool yege, i Maro koonoo tani yo tatar matada ye be ole isi tana, in naii.” ¹⁵ Ngan tina Yesu ilongo betanga tina yo tiwete nen nga, le nga lon galanga ye di nen, nga be tiparama a nen ngan titaru a iyei tool kuto mai yo be matan kala tana kidi le imot i. Le nga iyege di, inbe ya taleu ilo pang kawal.

Yesu Ipa Ran Pono

(Matiu 14:22-33; Maka 6:45-52)

¹⁶ Ye kene tani in tiyepe le du rrai, motong la Yesu di galiunu tidu pang ran koonoo. ¹⁷ Tidu, tinam ngan Yesu pombe pang ye di tarai tiap. Motong la tisuku ookoo atu a tiyiri ye, a be tisiutu ran a tila pang Kapenam yo iken ke ran koonoo kapala i, ngan bong oo. ¹⁸ Tikooi a tila, ngan eng mai imadit a kokor ki popobe le dook tiap yege. ¹⁹ Ngan di galiunu tina, ngan tipie ye ookoo tani a tila kataunu, le manga mooloo kasin.† Inbe matadi nen ngan tikamata Yesu yo ipa ran pono a ipot potai pang ye ookoo nga, le nga titattadaii. ²⁰ Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Katattadai be! I au tani naii.” ²¹ Motong la lodi ponana ye a tikauu a ilo ookoo lono, ngan le pattu leu be ookoo ila isolu ye ni tani yo be tila pang ye i.

Di Tooltool Malala Mai Tikau Urata Ye Serenge Yesu

²² Tiyepe a bongbongini ki, motong la di tooltool malala mai tina yo tiyepe ran koonoo kapala nga, ngan lodi galanga nen, rono ngan tikamata ookoo ataleu la iken ye ni yo tiyepe ye. Inbe ookoo tani in tikamata touo Yesu pa be iye di galiunu tiyiri ye, nga tiap, bong di galiunu leu la tiyiri ye a tila nga. ²³ Motong la ookoo pattu kidi Taibirias tilong le long tisolo potai pang ye ni tani yo Tool Mai iwete lo ponana ki pang Maro ye porong, motong di tooltool tikan i. ²⁴ Ngan tina di tooltool tina ngan tikamata touo Yesu iye di galiunu pitiap nga, le nga tiyiri ye ookoo tina ngan a tila pang Kapenam be la tisere Yesu.

Yesu In Dawa Ben Porong Ke Yepongo Dook Mata

²⁵ Di tooltool malala mai tina tila le la tipuske Yesu ran koonoo kapala, motong la titoru. Tiyei ne, “Pannoongoo, kuman ni nga ye soo lal?”

²⁶ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Awete pang moolmool nen, ang nga kaman man kaserau nga, ngan ye mos yo ayeii a iyei ben tarkilanga kiau a kakamata, in tiap, bong ye porong yo apakanang ye a kakan ngan le kapomim sung welewele ye nga. ²⁷ Ngan nen le kin urata porang ye kaungu kaningi yo be iwi palbe le dook tiap, in be, bong be nen ngan urata porang ye kaungu kaningi yo be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan kaningi tani in ole Tool Moolmool ke Maro la be ikauu pang i, yesoo Tamana Maro ipootoo be ya la ole iyei urata tani i.”

²⁸ Yesu iwete pang di nen, motong la titoru nen, “Nga ole amyeyi belei a be nen ngan amyeyi urata ke Maro yo lono dook mata ye nga?”

²⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Urata ke Maro in nen, be katara lomim medana pang tool yo Maro iwanga a isi i.”

³⁰ Iwete pang di nen, motong la titoru. Tiyei ne, “Ole kuyeie soo mos a nen ngan iyei ben tarkilanga kiong pam be amkamata, ngan amtara lomam medana yong i? ³¹ Muku ngan di sasa kiam tikana porong yo ene mana in ye ni sorrakene, ben betanga tina yo tiwodo lo ye Rau ke Maro nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen, ‘Ya in ikap porong yo ipa ye malala ke Maro, ngan pang di tooltool be tikan.’☆ ”

† 6:19 Manga yo tipie ye ookoo a tila ye i, in mooloo kasin ben kilomita limi too limi be atu. ☆ 6:31 Pamulenge 16:4; Rau ke Woungu 78:24

³² Motong la Yesu iwete pang di nen, “Mose la ikap porong yo ipa ye malala ke Maro ngan pang di tooltool be tikan, in tiap, bong Tamak la ikap pang di i. Inbe ya la ikaua porong moolmool yo ipa ye malala ke Maro, in pang i. ³³ Ngan porong moolmool ke Maro i, in tool yo ipa ye malala ke Maro a isi be si ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di tooltool ke tana i.”

³⁴ Yesu iwete nen, motong la tiwete panga. Tiyei ne, “Tool mai, be nen nga, ngan kanakana ngan kouo porong tani in pam.”

³⁵ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Au tauk i la porong tani yo ke yepongo dook mata i. Ngan nen le sei tool be iman yau nga, ngan o ke be pitola mulu tiap. Inbe sei tool be itara lono medana pau nga, ngan o ke be moorooku mulu tiap lapau. ³⁶ Bong dawa ben awete pang koot nga, ang nga kakamata gurana kiau oo, bong lomim be katara lomim medana pau tiap. ³⁷ Di tooltool le imot yo Tamak ikap di pau nga, ngan ole timan pang yau. Inbe sei tool be iman pang yau nga, ngan o ke be anganga tiap lapau. ³⁸ Yesoo, au i apa ye malala ke Maro a asi nga, ngan be si atoo au tauk lok tiap, bong be si atoo Tool yo iwangau a asi, in lono. ³⁹ Inbe Tool yo iwangau a asi i, in lono nen, be kin ayege di tooltool yo ikap di pau nga, ngan sa le ilene be. Bong be apamadit di le imot ye lal yo itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye i. ⁴⁰ Ngan Tamak lono nen, be di tooltool le imot yo titar matadi pang Natunu a titara lodi medana panga nga, ngan ole tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, inbe ole apamadit di ye lal yo itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye i.”

⁴¹ Di Yuda tilongo tina yo Yesu iwete be ya in porong moolmool yo ipa ye malala ke Maro a isi i, le nga katedi malmal a timadit tina le tipasa mur ye. ⁴² Tiyei ne, “Ona tiap! Tool i Yesu, inbe ya in tamana la Yosep i, too? Idi nga lod galanga ye tamana le tinana, e nga yelei be nookoot nga iwete be ya in ipa ye malala ke Maro a isi nga?”

⁴³ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ai, katemim malmal a kapasa mur yau dookoot! ⁴⁴ Tool sa ke be itoo ya taunu lono a iman pang yau, ngan tiap, bong be Tamak yo iwangau a asi i, in ipamaditi lono be iman, ngan la be iman pang yau nga. Inbe tool yo nen, in ole apamaditi mulu ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye i. ⁴⁵ Le betanga yo Maro koonoo iwode a iken ye Rau ke Maro in nen, ‘Ole Maro ipatomonai di tooltool nga le imot.’[☆] Ngan nen le di sema tooltool le imot yo tilongo betanga ke Tamak a lodi galanga ye nga, ngan ole timan pang yau. ⁴⁶ Ngan tool sa yo ikamata Tamak koot, ngan tiap, bong tool ataleu yo iye Maro tiyepe motong isi i, in leu la ikamata Tamak i. ⁴⁷ Le awete pang moolmool nen, sei tool itara lono medana pau nga, ngan ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in oo. ⁴⁸ Au tauk i la porong ke yepongo dook mata tani i. ⁴⁹ Di sasa kiang tikana porong yo ene mana, in ye ni sorrakene nga, ngan di le imot timmata. ⁵⁰ Bong porong moolmool tani in ipa ye malala ke Maro a isi, le kumata be di tooltool tikani, ngan o ke be timmata tiap. ⁵¹ Ngan au i la porong tani ke yepongo dook mata yo ipa ye malala ke Maro a isi. Le kumata sei tool be ikana porong tani in nga, ngan ole iyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan porong tani in au tauk medak yo be akauu pang di tooltool ke tana i le imot i, a be nen ngan tikaua yepongo dook mata tani.”

⁵² Yesu iwete nen, le nga di Yuda tina tilongo, le katedi malmal a di tapdi tiparsu inbe tiwetewete nen, “Nga ole tool i iyei belei be ikap medana a takan nga?”

⁵³ Motong la Yesu ikatte betanga pang di nen, “Awete pang moolmool nen, kumata le be kakana Tool Moolmool ke Maro medana tiap, inbe kayini rara ki tiap lapau nga, ngan o ke be kakaua yepongo sa yo dook mata, ngan tiap. ⁵⁴ Bong kumata sei tool be ikana medak, inbe iyin rara kiau nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. Inbe ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole apamaditi mulu ye ni ke matenge. ⁵⁵ Yesoo, au i medak in kainingi moolmool, inbe rara kiau in la ran moolmool ke yinungu i. ⁵⁶ Ngan nen le tool yo ikana medak be iyini rara kiau i, in ole iyepe yau, inbe au i ayepe ye. ⁵⁷ Tamak yo yepongo dook mata ipa ye i, in ya la iwangau a asi i. Ngan ya in ikaua yepongo dook mata tani in pau. Ngan nen le ye dada gaongo

☆ 6:45 Esai 54:13

leu ben yo ikaua yepongo dook mata pau nga, ngan la au i ole akaua yepongo dook mata pang di tooltool yo tikana medak nga. ⁵⁸ Le porong moolmool tani yo ipa ye malala ke Maro a isi, in naii. Ngan porong i dawa ben yo muku ngan di sasa kiang tikani, motong timmata, in tiap. Bong sei tool be ikana porong moolmool i nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.” ⁵⁹ Ngan Yesu iwete betanga yo nga malala mai Kapenam, ye kene yo lo ipatomonai di tooltool ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono ye i.

Betanga Ke Yepongo Dook Mata

⁶⁰ Ye kene tani in Yesu di galiunu alunu la tilongo betanga ki tina yo iwetewete nga, le nga tiyei ne, “Atoo, betanga yo ipatomonai idi ye nga, ngan imoo san. Nga ole sei tool be ikap i?”

⁶¹ Bong ngan Yesu lon galanga ye di yo tipasa mur ye betanga ki tina, ngan oo. Le nga iwete pang di nen, “Nga yelei, betanga yo awete nga igarung lomim, too?” ⁶² Ngan le be kakamata Tool Moolmool ke Maro be imulu a ilo pang ete ye ni yo muku ngan iyepe ye in nga, ngan ole kawete belei? ⁶³ Maro Amunu la be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in pang di tooltool i. Bong di tooltool ke tana ngan taukadi gurana yo be tiyei nen ye i. Ngan nanga, betanga yo awete pang ngan ipa ye Maro Amunu, le betanga tina ngan la be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in pang i. ⁶⁴ Bong ang kapala nga katara lomim medana pau tiap.” Yesu iwete nen, yesoo ye kene yo imadit ye urata ki ye in nga, ngan lon galanga ye di tooltool yo be titara lodi medana panga tiap nga, inbe lon galanga ye tool yo be pang dama ni ngan ole itaru la di koi ki baedi, in lapau. ⁶⁵ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ye punu in la le awete pang be tool sa ke be itoo ya taunu lono a iman pang yau, ngan tiap, bong be Tamak ipamede be iman, ngan la be iman pang yau nga.”

⁶⁶ Ye kene tani in tilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga di galiunu alunu la tiyege a timulumulu pang ni kidi le titoo mulu tiap nga.

⁶⁷ Motong la Yesu itor di galiunu tina yo sangaul be ru ngan nen, “Nga yelei, ang nga lomim be kayegau a kala lapau, too?”

⁶⁸ Motong la Simon Pita iraua betanga ki nen, “Tool Mai, sei tool be amla ye i? Ong i, betanga kiong nga ke be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di tooltool. ⁶⁹ Le am nga lomam galanga yong, inbe amtara lomam medana nen, be ong i la Tool Tani Yo Maro Ipootoo Panga Ya Taunu I.”

⁷⁰ Pita iwete nen, motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Ang di galiuk yo sangaul be ru nga, ngan au tauk la apootang i. Bong emim atu in tool kuto mai kidi so sadi iyepe ye!”

⁷¹ (Ngan Yesu iwete nen nga ye Yuta yo Simon Iskariot natunu i. Ya in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi, bong pang dama ni ngan ole itara Yesu la di koi ki baedi i.)

7

Yesu Ilo Ye Mailang Ke Badabada

¹ Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, motong la ipa a iwakaia tana mai kidi Galili leu. Ngan lono be iyepe manga mooloo ye tana mai ke Yudia, yesoo di Yuda ngo tinamu be ila mulu ni kidi nga, ngan ole tiraumate a imata. ² Bong ye kene tani in lal kidi Yuda ke sungunu yo tiweta ye Mailang ke Badabada i,* in iman potai oo. ³ Le nga Yesu di taini tiwete panga nen, “Ai, ong i nga ole kuyege ni, inbe kulo pang Yudia, a be nen ngan di galium tikamata mos yo be kuyei nga. ⁴ Yesoo, kumata tool sa lono be di tooltool lodi galanga ye nga, ngan ke be iyepe nen inbe iyei urata ki sollono, ngan tiap. Le lom be kuyei so nen nga, ngan kulo lo ong taum kupapos matam mallangana, a nen ngan di tooltool le imot tikamata so yo kuyei nga.” ⁵ Yesu di taini tina ngan tiwete panga nen, yesoo di ngan titara lodi medana panga tiap.

* ^{7:2} Ngan Mailang ke Badabada tani in gaongo mai kidi Yuda yo be lodi tut ye kene yo di sasa kidi tipa ye ni sorrakene ngan tiyepe ye badabada i.

⁶ Motong la iwete pang di nen, “Lal nga le imot nga, ngan kiang, bong au i lal moolmool yo kiau i, in pombe tiao. ⁷ Ngan di tooltool ke tana i nga, ngan o ke be lodi dook tiap pang, ngan tiap, bong ole lodi dook tiap pau, yesoo apapos di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. ⁸ Le be nen ngan ang kalo ye Mailang ke Badabada tani. E au i o alo tiap, yesoo lal moolmool kiau in pombe tiao.” ⁹ Yesu iwete pang di nen a tilo, inbe ya sila iyepe Galili.

¹⁰ Di taini tina ngan tilo pang ye mailang tani, motong la ya lapau itoo di a ilo. Ngan ipa mallangana tiap, bong ipa sollono le di tooltool tikamata tiap. ¹¹ Ye kene tani ngan di tooltool maimai kidi Yuda yo tiyepe ye gaongo mai kidi tani in nga, ngan tisere Yesu. Le nga titortor ye a tiyei ne, “Ai, tool tani in ise lapau, too tiap?”

¹² Le di tooltool malala mai tina yo tigauagaua nga, ngan timangunngun a tiwetewete ye. Ngan di tooltool kapala tiyei ne, “Ya ni tool dook mata.” E di kapala ngan tiyei ne, “Tiap, ya ni illung di tooltool.” ¹³ Bong di tooltool tina ngan ke be tiwetewete mallangana ye urata yo Yesu iyei, ngan tiap, yesoo titattadai di tooltool maimai kidi Yuda.

Yesu Iyepe Ye Mailang Ke Badabada Inbe Ipatomonai Di Tooltool

¹⁴ Ye kene tani, in gaongo mai tani in imadit le ilo kataunu tiao, inbe Yesu ipa a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a lo ipatomonai di tooltool. ¹⁵ Ngan di Yuda tilongo betanga ki tina yo ipatomonai di tooltool ye nga, le nga titakrai ye patomonaingi ki. Inbe tiyei ne, “Ona, tool i iyepe touo ye ni ke patomonaingi pitiap. E nga ikaua lo galanga mai i ngai?”

¹⁶ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Betanga yo apatomonai ang ye nga, ngan betanga kiau au tauk tiap, bong ipa ye tool yo iwangau a asi i. ¹⁷ Le kumata be sei tool itara lono moolmool be itoo Maro lono nga, ngan ole lon galanga nen, be betanga yo apatomonai ang ye nga, ngan ipa ye Maro, too akap ye au tauk lok la awete nga. ¹⁸ Ngan tool yo ikap betanga ye ya taunu lono a iwete i, in lono be iyei nen a di tooltool tiyitmaki ye. Bong sei tool yo iyei urata be di tooltool tiyitmaka tool yo iwanga a isi in ene nga, ngan ya in betanga ki ngan moolmool, le dada yo ke kaplungunu ngan sa iken ye, nga tiap. ¹⁹ Muku ngan Mose ikap ger ke Maro pang oo, bong ang ngan sa iparama ger tina, inbe itoo dook, nga tiap. E nga yelei a kakapye be karaumatau a amata nga?”

²⁰ Motong la di tooltool malala mai tina ngan tiwete panga nen, “Ai, ong i o so sadi idiwidiwong! Ngan di sema tooltool tikapye be tiraumatong nga?”

²¹ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Au i ayeie mos atu ye lal kidi Yuda ke sungunu a kakamata, ngan la le ang le imot katakrai ye. ²² Bong muku ngan Mose ikap betanga pang ye dada ke koranga tiniidi nga, ngan le kakoro di natumim yo tamoto ngan tinidi ye lal kiidi Yuda ke sungunu lapau. (Ngan moolmool dada in nookoot imadit ye Mose a ise, nga tiap, bong in dada gurunu ipa ye di sasa kidi.) ²³ Ngan nen le ang ngan kumata le lal kidi natumim ke koranga tinidi in be igoro lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan kapas le kakoro tinidi leu. Yesoo, lomim be katoo ger ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo ngan dook. E nga yelei be katemim malmal pau ye tool atu yo akarata ye lal kidi Yuda ke sungunu a tinini dook mata mulu le imot, in nga? ²⁴ Ang nga kin kakamata tool leu, inbe kawete be ya in tool dook mata, too dook tiap, ngan be! Bong be nen ngan kayepe a lomim kaua urata ye dada ki dook ngan, lo ngan be kawete nen kooti.”

Ngan Yesu I Kirisi Tani, Too?

²⁵ Yesu iwetewete nen a imot, motong la di tooltool pattu ke Yerusalem timadit tina le tiwete nen, “Ai, i tool tani yo tikapye be tiraumate a imata i? ²⁶ Kakamata, ya in iwetewete betanga ki mallangana la di tooltool matadi a tilongo ngan le tiwete touo kan betanga siap. Ngan di tooltool maimai nga lodi tar belei, i Kirisi tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i, in naii, too? ²⁷ Bong tool i, lod galanga ye malala ki, le ya in o Kirisi tiap. Yesoo, ye kene yo be Kirisi isi pombe ye in nga, ngan o ke be tool sa lon galanga ye malala ki yo ipa ye a isi i, in tiap.”

²⁸ Ngan Yesu iyepepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a ipatomonai di tooltool go, inbe isulu katkat a iwete nen, “Ai, ang nga lomim galanga yau, inbe lomim galanga

ye malala kiau yo apa ye a asi i. Bong atoo au tauk lok la asi nga tiap, Tamak la iwangau a asi i. Inbe dada ki yo iyei nga, ngan moolmool le imot. Ang nga lomim galanga ye tiap, ²⁹bong au i lok galanga ye, yesoo au i amru amyepé, motong la iwangau a asi nga.”

³⁰Yesu iwete nen, le nga di Yuda tina ngan tilongo le katedi malmal a tikapye be tikauu a tiparama. Bong ngan le tool sa iparama tiap, yesoo lal ki in pombe tiao. ³¹Bong di tooltool yo tiyepé ye ni tani nga, ngan alunu la tilongo betanga ki le titara lodi medana panga nga. Le nga tiwete nen, “Ye kene yo be Kirisi isi ye in nga, ngan ole iyei gogo mos a iyei ben tarkilanga panga le illoso tool i tiap, too?”

Di Tooltool Maimai Tiwanga Di Bianga Be Tiparama Yesu

³²Di Paresi tilongo yo di tooltool malala mai tina ngan tiwetewete a timangunngun ye so yo Yesu iyei nga, le nga tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tiwanga di bianga yo tikodokala bareme mai ke sungunu nga, ngan be la tikaua Yesu a tiparama. ³³Motong la Yesu iyei ne, “Lal yo be ayang tayepé ye nga, ngan mooloo tiap, lo ngan be amulu a alo pang ye Tamak yo iwangau a le asi i. ³⁴Ang nga ole kakaua urata mai ye serengau, bong o kakamatau tiap. Inbe ni yo be lo ayepe ye i, in o ke be kalo ye tiap.”

³⁵Le nga di Yuda tina ngan di tapdi tiwetewete nen, “Ai, tool i nga ole be ilo pang ngai a be takamata mulu tiap nga? Ole ila pang ye di diede kapala yo la tiyepé nin la nin kataunu ye di Girik nga, a be nen ngan la ipatomonai di Girik, too? ³⁶Ngan nookoot nga iwete nen, ‘Ole kakaua urata mai ye serengau, bong o kakamatau tiap. Inbe ni yo be lo ayepe ye i, in o ke be kalo ye tiap.’ Ngan betanga ki nga, ngan punu belei?”

Yesu Iwete Ye Ran Ke Yepongo Dook Mata

³⁷Ngan ke yo Mailang ke Badabada tani be imot ye i, in tikamata ben lal maiyoko pang di. Le nga ye kene tani in Yesu imadit lo ikodo, inbe iwete le koonoo maimai nen, “Kumata sei tool be moorooku nga, ngan iman pang yau, a nen ngan man akap ran panga a iyin. ³⁸Yesoo, betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, sei tool be itara lono medana pau nga, ngan ole ran yo ke yepongo dook mata i, in pombe lono a rongrongbe a idu.” ³⁹Yesu iwete nen nga, ngan ikatte betanga ye Maro Amunu Silene yo be pang dama ni nga, ngan ole iwanga si ipapon di tooltool yo titara lodi medana panga ngan lodi i. Bong ye kene tani in Maro iwanga Amunu Silene a isi tiao, yesoo iyeie Yesu ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye tiao lapau.

Di Tooltool Tiparpoto Le Tiyepé Ye Budanga Ru

⁴⁰Di tooltool malala mai tina ngan tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga kapala tiwete nen, “Moolmool sa! Tool i Maro koonoo tani yo tanamu be isi, in naii.”

⁴¹Tiwete nen, ngan di diedi kapala tiyei ne, “Tiap! Ya in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ipamulu di tooltool ki i.”

Ngan tiwete nen, bong ngan di kapala tiyei ne, “Nga yeiei, be Kirisi ole ipa ke Galili, too? Tiap yege! ⁴²Betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete be Kirisi in ole pombe ye rara ke Dawiti. Inbe ole tipasuiu Betlem ye malala yo muku ngan Dawiti iyepe ye i.”

⁴³Ngan tina di tooltool tiwete gogo betanga ye Yesu nen nga, le nga di tapdi tiparpoto le tiyepé ye budanga ru. ⁴⁴Ngan le di tooltool kapala lodi be tikaua Yesu a tiparama, bong ngan le tool sa itara baene ye tiap.

Di Kuto Maimai Kidi Yuda Titara Lodi Medana Pang Yesu Tiap

⁴⁵Motong la di bianga tina yo tikodokala bareme mai ke sungunu nga, ngan timulu a tila pang ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di Paresi. Tila, motong la di tooltool maimai tina ngan titor di nen, “Nga yeiei be kakaua tool ni a kaman tiap nga?”

⁴⁶Ngan di bianga tina tiyei ne, “Muku ngan tool sa iwete betanga dawa ben yo nookoot nga tool ni iwetewete ye nga, ngan tiap.”

⁴⁷ Motong la di Paresi tirau betanga kidi nen, “Ang nga o ikaua lungunu yang lapau, too? ⁴⁸ Ngan kakamatam Paresi amye di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, ngan sa itara lono medana panga, too? ⁴⁹ Tiap yege! Di tooltool malala mai ngo yo lodi galanga ye ger ke Maro tiap nga, ngan di ngan tiyei kapakapa a tilongo panga sa. Bong dookoot, ole Maro igarung di.”

⁵⁰ Di Paresi tina ngan tiwete nen, motong la edi atu yo ene Nikodimas i, in muku ngan ila ye Yesu la yaru tiwetewete, in itor di nen. Iyei ne, ⁵¹ “Nga yelei, ger kiidi iwete be tayemenai sokorai di tooltool, too? Tiap, iwete be kulkulunu ngan ole talongo betanga ke tool atu, a nen ngan lod galanga dook ye urata ki yo iyei nga, lo ngan be tayemenai kooti.”

⁵² Motong la di Paresi tina ngan tiwete panga nen, “Ona, ong i ke Galili lapau, too? Kumata betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete touo pa be Maro koonoo ole ipa ke Galili, nga tiap.”†

⁵³ Motong la di tooltool tina ngan tiparmagiri a tila pang ye rumu kidi atu atu nga.

8

Tiparama Garup Atu Yo Iyei Bauk I

¹ Di tooltool tina ngan timagiri a tila pang rumu kidi atu atu, bong Yesu in imadit a ilo pang kawal Olip. ² Ilo iyepe le muntu bongmai koot, motong la imulu a idu a ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu. Ngan le di tooltool le imot timan pang ye man tigaua a tigaliuu le tiparkat, motong la du iwur, inbe ipatomonai di nga. ³ Inbe di pannoongoo ke ger ke Maro tiye di Paresi tikaua garup atu yo iyei bauk, in a timan le man tipatokode dama kidi tooltool tina, ⁴ inbe tiwete pang Yesu. Tiyei ne, “Pannoongoo, garup i kerenge, bong tikamata yo iye tamoto san tiyei bauk nga. ⁵ Ngan ye ger ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo ngan nen, garup atu be iyei dada nen nga, ngan ole takatmate ye pat a imata. Le nookoot nga ole kuwete belei?” ⁶ Di kuto maimai tina ngan tiye di Paresi lodi be titoua. Ngan la le titoru nen nga, a nen ngan be Yesu koon kapsap ye betanga sa nga, ngan tiweteweta a tipaposi ye betanga ki tina yo iwete nga. Bong ngan Yesu itur du iwodowodo tana ye baene buruburene. ⁷ Ngan ye kene tani in di tooltool tina ngan titor tootoo, le nga itot a imadit le lo ikodo, inbe iwete pang di nen, “Kumata be ang tina ngan atu be taukan noonoo nga, ngan ya la be ikaua pat a ikata garup tani in ye muku i.” ⁸ Iwete pang di nen, motong la itur du iwodowodo tana mulu nga.

⁹ Ngan tilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga di atu atu tipases a tidu pang tana. Di tooltool yo maimai ngan timuku, inbe yo kakase paunu nga, ngan titoo di a tidu le tiwulaia Yesu ya taleu iye garup tani in sila ikododo dama ki. ¹⁰ Motong la itot a imadit le lo ikodo, inbe itoro garup tani nen, “Garup, di tooltool tina ngan tila ngai koot? Nga yelei a atu kidi iyepe be ipaposong ye urata dook tiap kiong yo kuyei i, a be nen ngan tiyemenai ong ye, in tiap nga?”

¹¹ Ngan garup tani in iyei ne, “Tool mai, tool atu sa iyepe tiap.” Motong la Yesu iwete panga nen, “Au lapau, au i o ke be apaposong ye urata dook tiap kiong yo kuyei i, in tiap. Le nookoot nga kula ngan kuwulaia dada dook tiap kiong ke yeingi noonoo i.”

Yesu In Dawa Ben Sul Ke Di Tooltool Ke Tana

¹² Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina yo ipatomonai di ngan mulu nen, “Au i la be ayei ben sul pang di tooltool ke tana i. Le kumata sei tool be iman itoo au nga, ngan o ke be ipa todo lono mulu tiap, bong ole ikaua sul ke yepongo dook mata yo taukan motingi i.”

† 7:52 Di tooltool alunu yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga yo Yowan iwodo ngan imot ye arono 52. Bong ngan di tooltool kapala tiseke betanga yo ke bingi dook mata ke Yowan i. Ngan betanga tina ngan la nookoot katai ngan iken ye tarkatingi limi be ru inbe arono 53 le lo ye tarkatingi limi be tol inbe arono 11 nga.

¹³ Le nga di Paresi tiwete panga nen, “Ai, ong i nga ong taum kuwetewete ye urata le dada kiong yo kuyei nga sa. Ngan nanga, di tooltool yo tilongo betanga kiong nga, ngan o ke be titara lodi medana ye betanga kiong pitiap yege.”

¹⁴ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Moolmool, au tauk i awetewete ye urata le dada kiau yo ayei nga, bong di tooltool ke be titara lodi medana ye betanga kiau, yesoo au i lok galanga ye ni yo apa ye a asi i, inbe ye ni yo be amulu a alo pang ye i. Bong ang nga lomim galanga ye ni yo apa ye a asi i, inbe ye ni yo be amulu a alo pang ye i, in tiap. ¹⁵ Ang nga be kakarata betanga kidi diemim ye dada kidi yo tiyei nga, ngan katoo dada kidi tooltool ke tana i leu. Bong au tauk i akarata betanga ke tool sa ye dada ki yo iyei nga, ngan tiap. ¹⁶ Bong kumata le be akarata betanga ke tool sa ye dada ki yo iyei nga, ngan matin nga le atoo betanga yo moolmool nga leu. Yesoo, au ataleu la akarata betanga, i tiap, bong aye Tamak yo iwangau a asi i, in la amru amyeyi urata nen i. ¹⁷ Ngan ye ger kiang ang tapmim i, in tiwode nen, be di tooltool ru tiwete betanga atu nga, ngan betanga kidi in moolmool. ¹⁸ Le kumata be au tauk i awetewete ye urata le dada kiau yo ayei nga, inbe Tamak yo iwangau a asi in ikata suanga ye nga, ngan betanga kiau ngan moolmool.”

¹⁹ Yesu iwete nen, motong la di Paresi tina ngan titoru. Tiyei ne, “Tamam yo kuweta i, in iyepe ngai?”

Motong la iraua betanga kidi nen, “Ang nga lomim galanga yau tiap, ngan la le lomim galanga ye Tamak tiap nga. Kumata be lomim galanga yau nga, ngan ole lomim galanga ye Tamak lapau.” ²⁰ Ngan ye kene tani in Yesu iyepe potai pang ye rumu lono sokalanga yo titar pat ke bareme mai ke sungunu ye i, inbe iwete betanga nga a ipatomonai di tooltool ye. Bong tool sa ikau a be iparama ngan tiap, yesoo lal ki, in pombe tiao.

Di Yuda Lodi Pang Longono Betanga Ke Yesu Tiap

²¹ Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina ngan mulu nen, “Au i be ayegang nga, ngan ole kaserau, bong o kakamatau tiap. Inbe ang nga ole kammata ye noonoo kiang yo kayei nga. Ngan nen le ni yo be alo pang ye i, in ang nga o ke be kalo ye tiap.”

²² Di Yuda tina ngan tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga di tapdi tipartortor a tiyei ne, “Ai, kakamata ole ya taun iraumate a imata, too? Ye punu in la le iwete nen, ‘Ni yo be alo pang ye i, in ang nga o ke be kalo ye tiap’ nga, too?”

²³ Di tooltool tina tiwete nen, bong ngan Yesu isootoo betanga pang di a iyei ne, “Ang nga malala kiang naiti lopo i, bong au i malala kiau la ete ni. Inbe ang nga ke tana i, bong au i ke tana i tiap. ²⁴ Ngan nen la le muku ngan awete pang be ole kammata ye noonoo kiang nga. Le kumata be katara lomim medana pau be Au Tauk I Tool Tani Yo Iyepe Nen I, in tiap nga, ngan ole kammata ye noonoo kiang tina yo kayei nga.”[☆]

²⁵ Motong la di tooltool tina ngan titoru nen, “Oo, ngan ong i sei?” Le nga iraua betanga kidi nen, “Au tauk awete ninau pang mukot le se nookoot nga. ²⁶ Ngan au i betanga kiau alunu san la be awete a apaposang ye urata dook tiap kiang yo kayei nga. Bong o ayei nen tiap, yesoo Tool yo iwangau a asi i, in betanga ki ngan moolmool. Ngan la betanga yo alongo ye nga, ngan nanga la awete le imot pang di tooltool ke tana i nga.”

²⁷ Yesu iwete pang di tooltool tina nen, bong di ngan lodi galanga ye yo nga iwetewete pang di ye Tamana, ngan tiap. ²⁸ Motong la iwete pang di nen, “Ye kene yo be kayitmaka Tool Moolmool ke Maro ene ye in nga, ngan ole lomim galanga nen, Au Tauk I Tool Tani Yo Iyepe Nen I. Le au i ayeie so sa ye au tauk lok tiap, bong awete betanga ben tina yo Tamak ipatomonai au ye nga, ngan leu. ²⁹ Ngan Tamak yo iwangau a le asi i, in iyepe yau. Le ke be iyegau a si au ataleu ayeye nga tiap, yesoo kanakana ngan atoo lono ye so le imot yo ayei nga.” ³⁰ Di tooltool tina tilongo betanga yo Yesu iwetewete nga, ngan le di alunu la titara lodi medana panga nga.

Apram Di Natunu

[☆] 8:24 Pamulenge 3:14

³¹ Motong la Yesu iwete pang di Yuda tina yo titara lodi medana panga ngan nen, “Kumata be kakap betanga kiau yo apatomonai ang ye nga le katoos nga, ngan ang nga ole kayei ben di galiuk moolmool. ³² Inbe ole lomim galanga ye betanga moolmool, inbe betanga moolmool tani ole ipamulang ye so yo ikau ang a iparamang i.”

³³ Yesu iwete nen, motong la di Yuda tina ngan tiyete panga. Tiyei ne, “Ai, am nga sasa kiam la Apram i, le tool sa ikau am a amyeyi poranga panga pitiap. E nga yeleyi kuwete pam be betanga moolmool tani be ipamulam ye so yo be ikau am a iparamam in nga?”

³⁴ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, di tooltool yo tiyei noonoo nga, ngan tiyei ben poranga pang noonoo. ³⁵ Ngan tool yo iyei poranga pang tool mai ki i, in ke be iyepe so ye tool mai ki, ngan tiap, bong tool mai tani in natunu leu la be iyepe so ye i. ³⁶ Ngan nanga, kumata le be Natunu ipamulang ye so yo be ikau ang a iparamang in nga, ngan ole ipamulang moolmool le kayege so tani in. ³⁷ Au i lok galanga yang be ang nga sasa kiang la Apram i. Bong lomim pang betanga kiau tiap, ngan nen le kakapye be karaumatau a amata. ³⁸ Au i awetewete pang ye so yo Tamak ipatnai pau nga. E ang ngan kayei so le katoos dada yo tamamim iwete pang ye nga.”

³⁹ Yesu iwete nen, motong la di Yuda tina ngan tiyei ne, “Am nga tamamam la Apram i.”

Motong la Yesu iwete nen, “Kumata be ang nga Apram di natunu moolmool nga, ngan matin nga le dada kiang ngan gaongo ben ke Apram. ⁴⁰ Ngan au i awete pang ye betanga moolmool yo alongo ye Maro nga. Bong ang nga kakapye be karaumatau a amata. Ngan Apram in iyei dada yo nen, ngan tiap. ⁴¹ Le ang nga kayei dada ben yo ang tapmim tamamim iyei nga.”

Yesu iwete pang di nen, ngan le tiraua betanga ki nen, “Am nga di tinamam tiyei bauk la le kapodi a tipasui am, nga tiap. Am nga Tamamam ataleu in la Maro i.”

Ang Nga Tool Kuto Mai Kidi So Sadi Di Natunu

⁴² Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kumata le ang nga Tamamim moolmool la Maro in nga, ngan matin nga le lomim pau mai san, yesoo au i aye Maro amyeyi, motong la asi nga. Inbe au i atoo au tauk lok la asi, nga tiap, bong ya la iwangau a asi i. ⁴³ Bong nga yeleyi a lomim galanga ye betanga kiau yo awete ngan tiap nga? Ngan ye punu in nen, ang nga lomim be kalongo betanga kiau tina ngan kaparama, ngan tiap. ⁴⁴ Le ang nga tamamim la tool kuto mai kidi so sadi i. Ngan nen le lomim mede be katoos dada yo ya lon dook mata ye nga. Ngan kulkulunu yege nga, ngan ya in tool ke raumatenge di tooltool. Inbe iparama betanga yo moolmool in tiap, yesoo betanga moolmool ngan sa iken ye tiap. Ngan ye kene yo be illung nga, ngan ole iwete betanga ki ke kaplungunu, yesoo ya in tool ke lungunu, inbe betanga yo ke kaplungunu nga, ngan tamana la ya in. ⁴⁵ Bong au i awete betanga yo moolmool ngan pang, ngan le katara lomim medana ye betanga kiau, nga tiap. ⁴⁶ Ngan ang nga sei tool ikamatau ben au i akapsap ye noonoo i? Le kumata be au i nga awetewete pang ye betanga moolmool nga, ngan yeleyi a katara lomim medana ye betanga kiau tiap nga? ⁴⁷ Maro di natunu nga, ngan ole tilongo betanga ki yo iwete nga. Le ye punu yo lomim be kalongo betanga ke Maro ye tiap i, in nen, ang nga Maro di natunu tiap.”

Yesu Iwete Apram In Pombe Tiao, Ngan Ya In Iyeye Mukot

⁴⁸ Yesu iwete nen, motong la di Yuda tiraua betanga ki. Tiyei ne, “Am nga amwete be ong in tool ke Samaria, inbe so sadi la idiwidiwong i. Ngan moolmool, too?”

⁴⁹ Motong la Yesu iyei ne, “Tiap! Au i so sadi sa idiwidiwau tiap. Ngan au i nga ayitmaka Tamak ene, bong ang nga karautoo ek. ⁵⁰ Au tauk i lok be ayeie ek le ilo ete ke be di tooltool tipayitau ye, nga tiap, bong Maro la lono be iyei dada nen pau i. Inbe ya in la tool ke karatanga betanga kidi tooltool i. ⁵¹ Le awete pang moolmool nen, kumata sei tool be ikap betanga kiau nga le itoo nga, ngan o ke be imata pitiap yege.”

⁵² Di Yuda tilongo tina yo iwete nen nga, le nga tiyei ne, “Nookoot nga la lomam galanga yong nga, ong i so sadi idiwidiwong. Kumata, Apram iye di Maro koonoo ngan

di le imot timmata. Bong ngan kuwete nen, ‘Kumata sei tool be ikap betanga kiau le itoo nga, ngan o ke be imata pitiap yege.’⁵³ Nga yelei, ong in em mai le kuloso tamada Apram iye di Maro koonoo yo timmata koot nga, too? Ngan lom tar be ong in tool belei a le kuwete nen nga?”

⁵⁴ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Kumata be au tauk i ayeie ek le ilo ete ke be di tooltool tipayitau ye nga, ngan urata kiau yo ayei ngan ben so sokorai. Bong Tamak yo kawete be ya in Maro kiang i, in ya la iyeie ek le ilo ete i.⁵⁵ Ngan ang nga lomim galanga ye tiap, bong au i lok galanga ye. Ngan kumata le awete be au i lok galanga ye tiap nga, ngan au i tool ke kaplungunu dawa ben ang nga. Bong lok galanga ye, ngan la le akap betanga ki inbe atoo nga.⁵⁶ Muku ngan tamamim yo Apram in lon ponana be ikamata lal kiau yo be asi ye i. Yeisa be ikamata, ngan le lon ponana kaiye.”

⁵⁷ Di Yuda tilongo tina yo Yesu iwete pang di nen nga, le nga tiwete panga. Tiyei ne, “Ona, ong i rai kiong sangaul limi tiao, e nga yelei a kuwete be kumata Apram nga?”

⁵⁸ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Awete pang moolmool nen, ye kene yo tipasuiu Apram tani in tiao nga, ngan Au I Ayepe Nen mukot yege.”⁵⁹ Yesu iwete nen, motong la di Yuda tina tikap pat a be tikatu ye, bong ngan itarkoo a iyege bareme mai ke sungunu lono inbe idu pang tana.

9

Yesu Ikarata Tool Yo Tinana Ipasuiu Ngan Matan Kis I

¹ Yesu iyege di Yuda tina, motong la ipa a ila, ngan ikamata tool atu in matan kis. Ngan tool tani in kene yo tinana ipasuiu ye i, ngan matana nga ikis nen.² Motong la di galiunu tikamata tool tani le nga titoru nen, “Pannoongoo, sei iyei noonoo a le tinana ipasuiu ngan matan kis nen nga, ya taunu, too tamana le tinana?”

³ Titoru nen, motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ya taunu, too tamana le tinana la tiyei noonoo ngan la le matana nga ikis nen, ngan tiap. Bong so yo nen in be pombe ye, a be nen ngan ikarata dada pang Maro be ipatnai gurana le urata ki le iken mallangana pang di tooltool.⁴ Nookoot nga ni galanga nen, le kin tayei urata ke tool yo iwangau a asi i. Kumata be tayepe nen le lo bong pombe nga, ngan kene tani in tool sa ke be iyei urata yo nen ngan mulu tiap.⁵ Ngan ye kene yo ayepe ye tana i nga, ngan au i la be ayei ben sul pang di tooltool ke tana i.”

⁶ Yesu iwete nen a imot, motong la ikoronai ngoonoo du ye tana, inbe isaraii ye baene le iyei ben tingi, motong ikap a isirimi tool mata kis tani, in matana ye.⁷ Inbe iwete panga nen, “Kula le la kupusu matam ye ran kelingi yo ene Siloam ni.” (Ngan betanga yo Siloam i, in punu ben Tiwanga). Le nga tool tani in ila la ipusu matana, motong la ye kene yo be imulu a ila pang rumu ki ye in nga, ngan le matan galanga a ikamata ni ye dook mata.

⁸ Motong la di tooltool yo tiyepo potai ye nga, ngan tiye di tooltool kapala yo muku ngan tikamata igaugau pat le so ye di tooltool nga, ngan tikamata le tipartortor nen, “Ai, i tool tani yo muku ngan iwurur a igaugau pat le so in naii, too?”

⁹ Ngan di tooltool kapala tiyei ne, “E, ya tani naii.” Bong di kapala tiyei ne, “Tiap, ya in matana dawa ben tool tani in leu, bong in tool san.” Ngan tiwete nen, motong la tool tani iyei ne, “Ai, i au tani naii.”

¹⁰ Le nga di tooltool tina ngan titoru. Tiyei ne, “Nga kuyei belei a le matam rere, inbe kumata ni ye nga?”

¹¹ Motong la iwete pang di nen, “Tool yo tipootoo ene ye Yesu i, in iyei tana le iyei ben tingi, motong la isirim matak ye, inbe iwete pau be la apusu matak ye ran kelingi yo Siloam i. Le nga ala la apusu matak ye ran tani, ngan la le matak rere a akamata ni ye nga.”

¹² Iwete nen, motong la di tooltool tina ngan titoru. Tiyei ne, “Ngan tool tani in iyepe ngai?”

Ngan iyei ne, “Atoo, au i lok galanga ye tiap.”

Di Paresi Titor Panini Tool Tani Ye Tool Yo Ikarata I

¹³ Motong la tikaua tool tani yo muku ngan matan kis i, in a tila pang ye di Paresi.
¹⁴ Yesoo, ye kene yo Yesu iyei tana le ben tingi a ikarata tool tani in matana le dook mata ye i, in ye lal kidi Yuda ke sungunu. ¹⁵ Motong la di Paresi tina ngan titoro tool tani. Tiyei ne, “Ai, matam nga ye lei a le dook mata nga?”

Ngan tool tani in iwete pang di nen, “Isirim matak ye tana yo iyei le ben tingi nga, motong la apusu matak ye ran, ngan la le nookoot nga matak rere a akamata ni ye nga.”

¹⁶ Iwete pang di nen, motong la di Paresi kapala tiyei ne, “Tool in Maro iwanga la isi, nga tiap, yesoo ikap tutu lal kiidi Yuda yo ke sungunu, in tiap.”

Bong di Paresi tina kapala tiyei ne, “Nga ye lei, tool yo ke yeingi noonoo i, in ke be iyei mos yo nen nga?” Ngan nen le di tapdi tiparpoto.

¹⁷ Motong la di Paresi tina ngan tiportak be titoro tool mata kis tani, in mulu nen, “Lom tar be tool tani yo iyei ong le matam rere i, in tool be lei?”

Ngan iraua betanga kidi nen, “Ya in Maro koonoo atu.”

¹⁸ Muku ngan tool tani in matan kis, motong la nookoot nga matan rere nga, bong di kuto maimai ke di Yuda titara lodi medana ye yo nen, ngan tiap. Le nga tiwanga pang tamana le tinana a timan. ¹⁹ Timan, motong la titor di nen, “Ai, i angru natumim tani yo kawete be ye kene yo tinana ipasuii ye in nga, ngan matan kis, in naii, too? Ngan nga ye lei a le nookoot ngan ikamata ni nga?”

²⁰ Ngan tamana le tinana tiyei ne, “Amru nga lomam galanga ben i natumam, inbe kene yo tinana ipasuii ye in nga, ngan matan kis. ²¹ Bong ye lei a le nookoot nga ikamata ni, inbe sei tool iyei matana nga le irere i, in amru nga lomam galanga ye tiap. Le be nen ngan katoru. Ya in tool maiyoko, le ole ya taunu iwete pang.” ²² Ngan tool tani in tamana le tinana titattadai di Yuda, ngan la le tiwete betanga nen nga. Titattadai di nen, yesoo muku ngan di kuto maimai ke di Yuda tiraua betanga be kumata le tool sa iwete a ipapos ben Yesu in Kirisi nga, ngan ole tigunkala le ke be ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iye di tigaua mulu tiap. ²³ Ngan ye punu in la le tool tani tamana le tinana tiyei ne, “Katoru. Ya in tool maiyoko oo.”

²⁴ Motong la di Yuda tina ngan tikiui tool tani yo matan kis in paru ki man tiwete panga nen, “Nookoot nga kuyitmaka Maro ene, inbe kuwete betanga moolmool pam ye matana. Oo kuwete, am nga lomam galanga be tool yo kuweta i, in tool ke yeingi noonoo.”

²⁵ Tiwete nen, motong la iraua betanga kidi nen, “Au i lok galanga tiap be ya in tool ke yeingi noonoo, too tiap. Bong so ataleu yo lok galanga ye, in nen, muku ngan matak kis, bong nookoot nga matak rere le akamata ni ye.”

²⁶ Motong la di Yuda tina ngan titoru mulu nen, “Tool tani in iyeie soo so pong? Inbe iyei matam be lei a irere nga?”

²⁷ Titoru nen, motong la iraua torungu kidi. Iyei ne, “Awete pang a kalongo koote. E nga ye lei a lomim be kalongo mulu nga? Ang nga o lomim be kayei ben di galiunu lapau, too?”

²⁸ Tool tani in iwete nen, le nga di Paresi tina ngan katedi malmal le tiwete panga nen, “Ong in la kuyei tool tani in galiunu i. Bong am nga Mose di galiunu. ²⁹ Inbe am nga lomam galanga nen, betanga yo Mose ikap, ngan Maro iwete kes panga. Bong tool in, lomam galanga ye ni yo ipa ye, in tiap.”

³⁰ Motong la tool tani in iraua betanga kidi nen, “Tool ni la iyei matak nga le irere mulu i. E, nookoot nga kawete gogomim a kawete be lomim galanga ye ni yo ipa ye, in tiap. ³¹ Idi nga lod galanga nen, Maro in ke be ilongo betanga ke di tooltool yo ke yeingi noonoo, ngan tiap. Bong ya in ole ilongo betanga ke tool yo isung panga, inbe itoo dada le imot yo Maro lono be itoo nga. ³² Ngan mukot yege ni le se nookoot nga, ngan talongo touo gasanga ke tool sa be iyeie tool atu yo tinana ipasuii ngan matan kis in le matan rere, ngan tiap. ³³ Le kumata be tool i Maro iwanga la isi ngan tiap nga, ngan matin nga le iyei so yo nen, nga tiap.”

³⁴ Iwete nen, motong la di Paresi tiraua betanga ki nen, “Ong in ye kene yo tinam ipasui ong ye in nga, ngan kupa ye noonoo la kusi nga. E nga yelei, be kupatomonai am, too?” Motong la di Paresi tina ngan tigunkala le ke be ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iye di tigaua mulu tiap.

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Tiap Nga, Ngan Tiyei Dawa Ben Di Tooltool Mata Kis

³⁵ Yesu ilongo betanga ke so tina yo pombe ye tool tani nga, le nga la ipuske, motong la iwete panga nen, “Ai, kutara lom medana pang Tool Moolmool ke Maro, too tiap?”

³⁶ Motong la tool tani itoru nen, “Tool mai, atorong, Tool Moolmool ke Maro, in sei? Oo, kuweta pau a nen ngan atara lok medana panga.”

³⁷ Tool tani in iwete nen, motong la Yesu iyei ne, “Tool yo nookoot kumata i, in ya tani naii la iwetewete pong i.”

³⁸ Motong la tool tani in iyei ne, “Tool Mai, au i atara lok medana pong.” Motong la igun turunu, inbe isung pang Yesu.

³⁹ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ye punu yo au i asi tana ye i, in be si akarata betanga ke di tooltool ye dada le urata kidi yo tiyei nga. Ngan nanga, di tooltool yo matadi kisis nga, ngan ole matadi rere a tikamata ni mulu. E di tooltool yo matadi rere a tikamata ni nga, ngan ole tiyei ben di mata kis.”

⁴⁰ Yesu iwete nen, motong la di Paresi pattu yo tiyepo potai ye nga, ngan tilongo tina yo iwete nen nga, le nga titoru. Tiyei ne, “Ai, nga yelei? Kuwete be am nga matamam nga ikisis lapau, too?”

⁴¹ Motong la iwete pang di nen, “Kumata be matamim ngan ikisis nga, ngan matin nga le taukamim busunu yo ke noonoo nga. Bong nookoot nga kawete be matamim ngan irere a kakamata ni, le noonoo kiang nangan la ikenen go ngan.”

10

Yesu In Tool Dook Mata Ke Be Matan Kala Di Sipsip

¹ Motong la Yesu iseke betanga ki mulu a iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, tool yo be ilo pang ye di sipsip, ngan ipa ye dada ke koongoo tiap, bong irookoo sokorai ye ni san a ilo pang koongoo lono i, in tool ke pinnau inbe tool ke garungunu so kidi tooltool kapala. ² Bong tool yo ipa ye dada ke koongoo a ilo pang koongoo lono i, in tool yo be matan kala di sipsip i. ³ Ngan nen le tool yo ikodokala dada ke koongoo i, in ole iso dada panga. Lo ngan be iku di sipsip ki tina ngan atu atu edi nga, ngan ole tilongo kalngana le titoo, inbe irara di a tidu pang tana. ⁴ Inbe ye kene yo be irara di sipsip ki ya taunu tina ngan a tidu tana le imot nga, ngan ole ipa le imuku, inbe titoo, yesoo lodi galanga ye kalngana oo. ⁵ Ngan di sipsip tina ke be titoo sokorai tool san tiap. Kumata be tool san iku di nga, ngan ole tikoo, yesoo di ngan lodi galanga ye kalngana tiap.”

⁶ Yesu iwete le ikatte betanga pang di Paresi nen, bong ngan lodi galanga ye betanga yo iwetewete pang di ye nga, ngan punu tiap. ⁷ Le tina iwete pang di mulu nen, “Awete pang moolmool nen. Au tauk i la dada ke koongoo yo be di sipsip tipa ye i. ⁸ Ngan di tooltool le imot yo timuku a timan pang ye di sipsip nga, ngan di tooltool ke pinnau, inbe di tooltool ke garungunu so kidi tooltool kapala, bong di sipsip tina tilongo kalngadi tiap. ⁹ Ngan au tauk i la dada ke koongoo i. Ngan nen le kumata sei tool be iman yau a be nen ngan ilo pang koongoo lono nga, ngan ole apamule ye so dook tiap yo be igarungu i. Inbe ole ipa a ilo be isi, a be nen ngan ikap kaningi yo be ikan a itoka i. ¹⁰ Ngan tool yo ke pinnau i, in iman be man ipinoo di sipsip, inbe iraumata di a be igarung di leu. Bong au i asi nga, ngan be si akaua yepongo yo dook mata le dook mata ki taunu i, in pang di.

¹¹ “Au i la tool dook mata ke be matak kala di sipsip i. Ngan tool dook mata ke be matan kala di sipsip i, in ole ya taunu irai tinini be ilon di sipsip ki ye. ¹² Bong kumata le tikaua tool atu a titaru be matan kala di sipsip tina, a be nen ngan ikap pat ye urata kootoonoo ki leu nga, ngan ya in dawa ben di sipsip tina ngan taudi moolmool, in tiap. Le ye kene yo be ikamata gaunu gok be iman pang ye di nga, ngan ole iyege di sipsip tina sila tikino,

inbe ikoo welewele a ila. Lo ngan be gaunu gok tani in ole iman a man ikan di, inbe inin di a timagirigiri a tikoo. ¹³ Ngan tool tani in ole ikoo a ila, yesoo ya in iyei urata be ikap pat ye leu, le lon rru mata ye di sipsip tina, ngan tiap.

¹⁴ “Au i la tool dook mata ke be matak kala di sipsip i. Le lok galanga ye di sipsip kiau, inbe di lodi galanga yau, ¹⁵ dawa ben yo Tamak lon galanga yau, inbe au lok galanga ye nga. Inbe ole araia tinik be alon di sipsip tina ngan ye nga. ¹⁶ Ngan au i di sipsip kiau kapala lapau, bong di ngan tiyeye ye koongoo i tiap. Le ole akap di a timan lapau, a nen ngan ole tilongo kook, inbe man agaua di tiye di sipsip kiau kapala nga le tiyeye ye budanga atu, inbe tool ataleu la be matan kala di i. ¹⁷ Le ye punu i la le Tamak in lono pau mai san ye i, yesoo au i ole araia tinik a amata, lo ngan be amadit le se amaur mulu. ¹⁸ Ngan tool sa ke be iraumatau a amata le apa so, nga tiap, bong atoo au tauk lok la le ayei nen nga. Ngan au i gurana kiau ke be araia tinik a amata, inbe gurana kiau ke be amadit mulu le se amaur, yesoo atoo betanga yo Tamak ikap pau nga.”

¹⁹ Yesu iwete nen a di Yuda tina ngan tilongo, le nga tiparpoto mulu. ²⁰ Ngan nen le di alunu la tiyei ne, “Ai, nga yelei a kalongo tool in koonoo nga? Ya in so sadi idiwidiwoo le ngan iyei kapakapa.”

²¹ Bong ngan di diedi kapala tiyei ne, “Ngan betanga nga ke be tool yo so sadi idiwidiwoo i, in iwetewete ye, nga tiap. Ngan lomim belei, so sadi in ke be iyeie tool yo matan kis in le matan rere, too?”

Yesu Iwete Be Iye Tamana Nga Ataleu

²² Ngan gaongo maiyoko ke sungunu yo be di Yuda lodi tut ye kene yo di sasa kidi tiso dada ke bareme ke sungunu ye i, in pombe Yerusalem. Ngan lal tani in pombe ngan igoro mou lapau. ²³ Le nga Yesu ilo bareme mai ke sungunu lono, lo ipa ye ni yo tiwete ene ye Kookoowoo ke Solomon i. ²⁴ Inbe di Yuda timan le man tigaua a tigaliu, inbe tiwete panga nen, “Ai, tayepe kaiye mata oo, ole nge lo kupapos pam a nen ngan lomam galanga yong? Kumata be ong i Kirisi nga, ngan kuwete pobe pam.”

²⁵ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Au i awete pang oo, bong ngan katara lomim medana pau tiap. Ngan mos yo ayei ye Tamak ene nga, ngan be ipaposau pang a kakamata. ²⁶ Bong ngan katara lomim medana pau tiap, yesoo ang nga di sipsip kiau tiap. ²⁷ Di sipsip kiau nga tilongo kalngak a titoo au. Au i lok galanga ye di, ²⁸ inbe ole akaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di. Ngan nen le ke be timmata a tilledi, ngan tiap. Inbe tool sa o ke be man ipasnak di ye baik tiap lapau. ²⁹ Yesoo, Tamak la ikap di pau i. Ya in gurana ki mai san le illos so nga le imot, le tool sa ke be man ipasnak di sipsip nga ye Tamak baene, ngan tiap. ³⁰ Ngan au i aye Tamak nga ataleu.”

³¹ Di Yuda tilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga katedi malmal a tikap pat be tikatmate ye a mata, ³² bong ngan iwete pang di nen. Iyei ne, “Au i apatnai mos maimai alunu ke Tamak a kakamata oo. E nga mos nangai kakamata ngan lomim dook tiap ye a le kakap pat be kakatmatau ye i?”

³³ Motong la di Yuda tina ngan tiwete panga nen, “Am nga be amkatmatong ye urata dook mata yo kuyei nga, ngan tiap. Bong kon paseme Maro, yesoo ong i tool sokorai, bong kuwete be ong taum in Maro. Le ye punu in la le amkap pat be amkatmatong ye i.”

³⁴ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Betanga yo tiwodo lo ye ger kiang, ngan iwete nen, ‘Au i awete nen, ang nga maro.’” ³⁵ Muku ngan Maro iwete betanga ki pang di tooltool, ngan le iwete be di ngan maro. Le betanga tina ngan tiwodo lo ye rau ki oo, le ke be tayege sa a idu tana, nga tiap. ³⁶ Ngan au i, Tamak ya taunu la ipootau, inbe iwangau a le asi tana i. Bong ngan yelei a awete be Au i Maro Natunu nga, ngan kawete be akan paseme Maro nga? ³⁷ Kumata le be ayei urata ke Tamak tiap nga, ngan kin katara lomim medana ye betanga kiau be. ³⁸ Bong au i ayei urata ke Tamak. Ngan nen le kumata be katara lomim medana ye betanga kiau tiap nga, ngan katara lomim medana ye urata yo ayei nga, a nen ngan lomim galanga nen, au i Tamak iyepe yau, inbe au i ayepe ye

Tamak.”³⁹ Yesu iwete nen, le nga di Yuda tina ngan tikapye be tikauu mulu a tiparama, bong ngan ilungmai di, inbe ikoo a ila.

⁴⁰ Motong la Yesu imulu a ila ngan le la ikesiutu ran Yodan le ila pombe ye ni yo muku ngan Yowan irriu di tooltool ye i. Le nga sila iyepe ye ni tani,⁴¹ inbe di tooltool alunu la timan pang ye nga. Ngan timan, motong la di tapdi tiwetewete nen, “Ai, Yowan in iyei touo mos sa be iyei tarkilanga panga, ngan tiap, bong betanga le imot yo Yowan iwetewete ye tool i nga, ngan moolmool sa.”⁴² Le ye kene tani in di tooltool yo tiyepe ye ni tani nga, ngan alunu la titara lodi medana pang Yesu nga.

11

Matenge Ke Lasarus

¹⁻² Ngan tool atu yo ene Lasarus i, in matamatenge mai i kauu. Ya in iye di lini ru nga Mata iye Madia, ngan tiyepe ye malala yo ene Betani i. Ngan Lasarus lini yo Madia i, in garup tani yo be iti so ke saliningi yo kini ki dook mata i, in ilo Tool Mai kene pono, inbe imusmus ye ya taunu kutono raunu i.³ Le nga di lini tina ngan tiwanga pang Yesu nen, “Tool Mai, tool tani yo lom panga mai san i, in la matamatenge mai ikauu i.”

⁴ Ye kene yo Yesu ilongo bangana kidi ye in nga, ngan le iwete nen, “Matamatenge ni ke be iyeie tool ni a imata le ipa so, ngan tiap. Bong be nen a nen ngan di tooltool tikamata gurana mai ke Maro. Le in dada yo be iyeie Maro Natunu ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye i.”⁵ Ngan Yesu in lono pang Mata iye toonoo inbe Lasarus mai san,⁶ bong ye kene yo ilongo betanga be Lasarus in matamatenge mai ikauu nga, ngan le la tarai tiap. Iyepe ye ke ru mulu ye malala tani yo iyepe ye i.

⁷ Le nga ke ru tina ngan imot, motong la iwete pang di galiunu nen, “Ai, nga ole tamulu a tala pang tana mai Yudia mulu.”

⁸ Bong ngan di galiunu tina ngan tiwete panga nen, “Pannoongoo, nookoot sa airi ngan di Yuda tikap malmal pong a tikapye be tikatmatong ye pat nga. E nga yelei a be kumulu a kula pang ni nga?”

⁹ Motong la Yesu iyei ne, “Nga yelei, manga yo ke be ipa ye muntu le du rrai, ngan sangaul be ru, too? Ngan nen le kumata tool be ipa kemai nga, ngan o ke be itutu tiap, yesoo ke isini le ikamata ni ye.”¹⁰ Bong kumata tool be ipa bong nga, ngan ole itutu, yesoo taukan sul yo be ikamata ni ye i.”

¹¹ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la iwete pang di mulu nen, “Tool kiidi Lasarus ni ngo iken mata. Bong ole ala, a la apoongoo a imadit.”

¹² Motong la di galiunu tiwete nen, “Tool Mai, kumata le be iken mata nga, ngan ole matamatenge ki imot, le tinini dook mata mulu.”¹³ Ngan Yesu in iwetewete ye matenge ke Lasarus, bong di galiunu ngan lodi galanga tiap. Tiyeisa o Yesu iwete be Lasarus nga o iken mata moolmool.

¹⁴ Motong la Yesu iwete pobe pang di nen, “Lasarus imata oo,¹⁵ bong au i lok ponana yo ala nango tarai tiap nga, a be nen ngan kakamata soo so yo be ayeei panga in nga, ngan ole katara lomim medana pau ye. Oo, kamadit a tala pang ye la takamata.”

¹⁶ Yesu iwete nen a imot, motong la Tomas yo tiwete ene san ye Didimus i, in iwete pang Yesu di galiunu kapala ngan nen. Iyei ne, “Ai, be nen ngan idi lapau tamadit a taye Yesu tala, a nen ngan la tiraumatidi taye a tammata.”

Yesu Ilono Madia Iye Mata Le Lodi Iken Dook Mata

¹⁷ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tina ngan tipa le la pombe potai pang ye malala Betani ye in nga, ngan Yesu ilongo betanga ben Lasarus bobono in titaru lo agoro lono ke di matenge a iken ye ke pai oo.¹⁸ Ngan Betani tani in iken potai pang Yerusalem le manga mooloo tiap.*¹⁹ Le nga di Yuda alunu la timan pang ye Mata iye Madia be man tilon di a be nen ngan lodi modoko ye lidi yo imata i, in be.

* 11:18 Manga yo iken kataunu ye malala Betani inbe Yerusalem i, in mooloo tiap ben kilomita tol leu.

²⁰ Ngan ye kene tani yo Mata ilongo betanga ben Yesu la ipa dada i, motong la iyege Madia sila iyepe rumu, inbe ipakala a ila le la itauaraii dada. ²¹ Motong la iwete panga nen, “Tool Mai, nga yo be kuyepe ni nga, ngan matin nga le lik imata tiap. ²² Bong nookoot nga lapau, au i lok galanga nen, kumata be kutoro Maro ye so sa nga, ngan ole ikauu pong.”

²³ Mata iwete nen, le nga Yesu iyei ne, “Lim ni ole imadit mulu le imaur.”

²⁴ Motong la Mata iwete panga nen, “Au i lok galanga nen, ole imadit mulu ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye i. Yesoo, ye lal tani ngan ole Maro ipamadit di tooltool matedi a timadit mulu le imot.”

²⁵ Mata iwete nen, le nga Yesu iwete panga. Iyei ne, “Au tauk i la apamadit di tooltool mulu ye ni ke matenge i, inbe akaua yepongo dook mata pang di i. Ngan nen le sei tool be itara lono medana pau inbe imata nga, ngan ole imata le ipa so tiap, bong ole imadit mulu a iyepe ye yepongo dook mata tani in. ²⁶ Inbe di sema tooltool yo timaurur go, inbe titara lodi medana pau nga, ngan o ke be timmata le tipa so tiap. Ngan ong i kutara lom medana ye betanga kiau nga, too tiap?”

²⁷ Motong la Mata iwete panga nen, “E, Tool Mai, au i atara lok medana yong ben ong i Kirisi. Ong i Maro Natunu yo be iwanga a isi tana i.”

Yesu Lono Pang Lasarus Le Itang

²⁸ Mata iwete nen a imot, motong la imulu a ila koonoo pang toonoo Madia a man imangunngun panga. Iyei ne, “Pannoongoo tani in iman oo, le nga itor yong.” ²⁹ Ye kene yo Madia ilongo betanga nen nga, ngan le palbe leu be imadit a ila pang ye Yesu. ³⁰ Ngan Yesu ilo pombe malala tiao, bong iyepe ye ni tani yo Mata la itauaraii ye i. ³¹ Le nga di Yuda yo tiye Madia tiyepe rumu lono a be tiloni a lono iken dook nga, ngan tikamata tina yo palbe leu be imadit a idu pang tana nga, le nga titoo a tidu. Ngan tiyeisa be idu a ila pang ye agoro ke di matenge yo titara Lasarus bobono ye i, a nen ngan la itang ye nango.

³² Madia imale a ila pombe ye ni tani yo Yesu iyepe ye i, le nga ikamata, motong la igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga. Iyei ne, “Tool Mai, nga yo be kuyepe ni nga, ngan matin nga le lik imata tiap.”

³³ Ngan Yesu ikamata tina yo itang, inbe di Yuda yo titoo a tiye timan nga, ngan titang lapau nga, le nga Yesu lono gurrungu inbe katen pas. ³⁴ Motong la itor di nen, “Ni nangai kataru ye i?”

Motong la tiwete panga nen, “Tool Mai, kuman man kumata.”

³⁵ Yesu la ikamata le nga itang.

³⁶ Ngan di Yuda tikamata tina yo itang nga, le nga tiyei ne, “Kakamata nga, ya ni lono pang tool ni mai san.”

³⁷ Bong ngan di diedi kapala tiyei ne, “Ya ni ikarata tool yo matan kis in le matan rere mulu, e nga yelei a lono be ilono tool ni a nen ngan imata be, tiap nga?”

Yesu Ipamaditi Lasarus A Imadit Mulu

³⁸ Yesu ipa le la pombe ye agoro tani yo titara Lasarus bobono ye i, le nga lono dook tiap, inbe katen pas mulu. Ngan agoro tani in iken ke kawal madini. Inbe pat somai atu la titapulu la tikatkala agoro koonoo ye i. ³⁹ Motong la iwete pang di nen, “Oo, kapulu pat in a ikoo.”

Ngan tool tani imata in lini yo Mata i, in iwete panga nen, “Tool Mai, nookoot nga o ikini a dook tiap oo, yesoo imata a iken ye ke pai oo.”

⁴⁰ Motong la Yesu iwete panga nen, “Muku ngan awete pong be kutara lom medana pau, ngan ole kumata gurana mai ke Maro.”

⁴¹ Yesu iwete nen, le nga tipulu pat tani yo tikatkala agoro koonoo ye i. Motong la itada pang ete, inbe iyei ne, “Tamak, au i lok ponana pong yo kulongo pataraungu kiau nga. ⁴² Au i lok galanga, ong in kanakana ngan kulongo kook. Bong lok ye di tooltool yo tikododo ni nga, ngan la le awete nen, a be nen ngan titara lodi medana nen, be ong in la kuwangau a asi i.”

⁴³ Yesu iwete nen a imot, motong la koonoo le mai nen, “Lasarus, kupas a kusi tana!”
⁴⁴ Yesu koonoo nen, motong la Lasarus tani imadit a ipas a isi tana. Ngan le ipa ye wam tina yo tipiu kene le baene le damono ye nga. Motong la Yesu iyei ne, “Kagoolook wam ngan ye, inbe kawete panga a ila.”

Di Tooltool Maimai Kidi Yuda Tisere Dada Yo Be Tiraumata Yesu Ye I
(Matiu 26:1-5; Maka 14:1-2; Luka 22:1-2)

⁴⁵ Di Yuda tina yo timan be man matadi so Madia nga, ngan tikamata so yo Yesu iyeii i, le nga di alunu la titara lodi medana panga nga. ⁴⁶ Bong di kapala ngan tila pang ye di Paresi la tiwete pang di ye so tani yo Yesu iyeii i. ⁴⁷ Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di Paresi tikiu di tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala di ye momo le yepongo kidi nga, ngan man tigaua, inbe tiwete pang di. Tiyei ne, “Ai, nga ole tayei belei? Tool ni iyei gogo mos matana matana alunu san a iyei ben tarkilanga panga oo. ⁴⁸ Kumata le tapatauu be iyei nen nga, ngan ole di tooltool le imot titara lodi medana panga. Lo ngan di Rom ole timan man tigarung di tooltool kiidi tipa ye bareme mai kiidi yo ke sungunu i.”

⁴⁹ Motong la edi atu yo ene Kepas i, in iyei tool mai ke paroranga so pang Maro ye rai tani in, in iwete pang di nen, “Ang nga lomim galanga ye so siap yege! ⁵⁰ Ang nga lomim galanga ye dada atu yo be ilonang, in lapau? Dada dook mata in nen: Kumata be tool atu ikol di tooltool kiidi a imata nga, ngan ole di tooltool kiidi le imot sa tilledi tiap.”

⁵¹ Kepas iwete betanga nen ye ya taunu lono tiap, bong iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ye rai tani in, ngan la le iwete betanga ben di Maro koonoo ye Yesu yo be imata a nen ngan ilon di Yuda i. ⁵² Ngan imata nga, ngan be ilon di Yuda leu tiap, bong be igaua Maro di natunu le imot yo timagirigiri a tiyepe nin la nin nga, a be nen ngan man tigaua ye budanga atu. ⁵³ Le nga ye ke tani in a ilo nga, ngan di tooltool maimai kidi Yuda tigaua a tirau betanga, inbe tisere dada yo be tiraua Yesu ye a imata i.

⁵⁴ Ngan nen le Yesu ipa mallangana mulu la di Yuda matadi tiap, bong iyege ni tani in, inbe ila iyepe ye ni atu yo iken potai pang ye ni sorrakene i. Ila pombe, motong la iye di galiunu sila tiyepe ye malala atu ke ni tani yo ene Epraim i.

⁵⁵ Ye kene tani in lal maiyoko kidi Yuda yo be lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro i, in potai be pombe. Le nga di Yuda yo tiyepe ye malala kapala nga, ngan alunu tilo pang Yerusalem be lo titoo momo kidi Yuda a di tapdi tiyei di le tinidi galanga ye Maro matana muku ngan, lo ngan be lal ke Paskimoolooningi tani in pombe. ⁵⁶ Tilo, motong la matadi saraia Yesu, ngan tikamata tiap. Le nga tilo tikodo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe di tapdi tipartortor. Tiyei ne, “Ai, nga lomim tar belei? Ole ise ye lal maiyoko ke sungunu i lapau, too tiap?” ⁵⁷ Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di Paresi tikap betanga pang di tooltool nen, kumata le sei tool lon galanga ye Yesu be iyepe ngai nga, ngan be iwete pang di a be nen ngan tikaua a tiparama.

12

Madia Iti So Kini Ki Dook Mata Lo Yesu Kene
(Matiu 26:6-13; Maka 14:3-9)

¹ Ke limi be atu mulu la iken go pang dama nga, lo ngan be lal ke Paskimoolooningi ke Maro, in pombe. Ye kene tani in Yesu ipa le la pombe Betani, ye malala ke Lasarus, tool tani yo ipamaditi mulu ye ni ke matenge i. ² Motong la di tooltool ke malala tani in tiyeie kaningi atu a be nen ngan tikanen ye Yesu, inbe lodi ponana ye. Le nga Mata iso kaningi a be imalimi di ye, inbe Lasarus la iye di tooltool yo tiye Yesu tikan so nga, ngan tiwur ye kookoowoo ke kaningi so. ³ Motong la Madia lo ikaua so ke saliningi yo tikarata ye kai nad le pat ki mai san i, in a isi le si itioo lo Yesu kene pono, inbe imusmus kene ye ya taunu kutono raunu. Ngan so ke saliningi tani in kini ki dook mata san le ingaua rumu lono mai in le imot.

⁴ Bong Yesu di galiunu tina ngan atu, yo ene Yuta Iskariot, tool tani yo be pang dama ni ngan ole itara Yesu la di koi ki baedi i, in iwete nen, ⁵ “Ona tiap! Nga yelei takaua so

ke saliningi ni a tayawari tiap nga? Nga yo be tayawari nga, ngan matin nga le takap pat silba* ben 300, lo ngan be takap pat tina ngan pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.”

⁶ Ngan Yuta tani in lono ye di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan la le iwete nen, nga tiap. Bong iwete nen nga, yesoo ya in tool pinnauene. Ngan ya in urata ki ke be matan kala depe ke pat kidi, bong kanakana ngan ya taunu ipinoo pat tina yo titartar lo ye depe tani nga.

⁷ Yesu ilongo tina yo iwete nen nga, le nga iyei ne, “Ai, kayege sila iyepe! Ya in itarmosaia so in pang lal yo be amata ngan tikaratau a tikelmai au ye i. ⁸ Di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan kanakana ngan ole kaye di kayepe, bong au i o ke be ayang tayepe ye ke yo kanakana, ngan tiap.”

Di Tooltool Maimai Ke Paroranga So Pang Maro Tiraua Betanga Be Tiraumata Lasarus

⁹ Ye kene tani in, di Yuda malala mai la lodi galanga ye Yesu yo iyepe Betani nga, le nga tila be la tikamata. Ngan lodi be la tikamata Yesu leu tiap, bong be la tikamata Lasarus yo Yesu ipamaditi mulu ye ni ke matenge, in lapau. ¹⁰ Le nga di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tikarata betanga be ole tiraumata Lasarus a imata lapau. ¹¹ Yesoo, di Yuda alunu la tikamata so yo Yesu iyei ye Lasarus i, le nga tiyege di kuto maimai tina, inbe tila le la titara lodi medana pang Yesu nga.

Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiyitmaka Ene Ben Ya In Tool Kuto Mai Atu (Matiu 21:1-11; Maka 11:1-11; Luka 19:28-40)

¹² Tiyepe a bongbongini ki, le nga di tooltool malala mai tina yo tilo Yerusalem be lo tikamata lal maiyoko ke sungunu tani nga, ngan tilongo bingi ben Yesu la ipa dada i nga be se pombe Yerusalem. ¹³ Motong la di tooltool tina ngan tikap so dawa ben kautuku raunu a tipakala a tidu pang diki be du tikamata. Le nga du tikamata, motong la koodi le mai nen.

“Tayitmaka Maro ene!

Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.✠

Maro ole iyei urata dook mata pang tool yo iyei kuto mai a be matan kala tana kidi Isrel le imot i.”

¹⁴ Ngan Yesu ikaua asara ke solanga di tooltool yo ene donki i, in kase paunu atu man iwur pono, inbe ipa ye a ilo pang Yerusalem. Ngan iyei nen le iye betanga tina yo tiwodo lo ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen,

¹⁵ “Ang di tooltool ke malala mai Yerusalem yo iken ye kawal Saion i, kin katattadai be! Kakamata, tool kuto mai kiang yo be matan kala tana mai kiang le imot i,

in ya la iwur ye donki kase paunu atu in pono, a ise i.”✠

¹⁶ Ngan kulkulunu yege nga, ngan di galiunu lodi galanga ye betanga tina ngan punu tiap. Bong ye kene yo Yesu imadit mulu a Maro iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti nga, motong la lodi tut betanga yo muku ngan tiwodo a ilo ye Rau ke Maro ye nga, ngan iwete ye Yesu. Inbe ye kene tani in lodi tut ye so le imot yo di tooltool tiyei panga ngan lapau.

¹⁷ Ngan ye kene yo Yesu koonoo pang Lasarus a imadit mulu ye ni ke matenge nga, ngan di tooltool malala mai la tiye Yesu tiyepe. Ngan la le di tooltool tina ngan timadit a tikaua bingi ye so tani yo Yesu iyei i, in pang di tooltool. ¹⁸ Ngan nen le di tooltool alunu la tilongo betanga ke mos tani yo Yesu iyei a be iyei ben tarkilanga panga i, le nga timadit a tipakala a tidu pang diki le du titauaraii dada. ¹⁹ Di Paresi tikamata di tooltool tina yo tiyei nen nga, le nga di tapdi tiwetewete nen, “Kakamata nga, nookoot nga idi nga o tayeie so siap, yesoo di tooltool le imot la titoo nga.”

Yesu Iwete Ye Matenge Ki

²⁰ Di tooltool malala mai tina yo tilo pang Yerusalem be lo tisung ye lal maiyoko ke sungunu tani nga, ngan di tooltool kapala ngan di Girik. ²¹ Le nga di Girik tina ngan tila

* 12:5 Ngan pat silba atu in ben pat ke be tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu yo ikau urata ye i. ✠ 12:13
Rau ke Woungu 118:25-26 ✠ 12:15 Sakaria 9:9

pang ye Pilip, tool ke malala Betsaida yo iken ye tana mai Galili i. Tila ye, motong la tiwete panga nen, “Tool mai, am nga lomam be amkamata Yesu pa.”²² Le nga Pilip la iwete pang Antares, motong la yaru timadit a tila la tiwete pang Yesu nga.

²³ Motong la Yesu iraua betanga kidi yaru nen, “Lal yo Maro be iyeie Tool Moolmool ke Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye i, in nookoot nga la pombe nga.²⁴ Awete pang moolmool nen, kumata be tool atu ipe dingding patunu du tana lono tiap nga, ngan ole isup tiap le kanono tani yo ataleu in la be iken i. Bong kumata be ipe du tana lono le kulini iwi nga, ngan ole isup a ipu le itar kanono alunu welewele.²⁵ Ngan nen le kumata tool atu be lono pang yepongo ki ke tana i mai san nga, ngan ole ilene. Bong kumata tool atu be iwala murini pang yepongo ki ke tana i nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.²⁶ Le kumata sei tool be ilonau a iyei urata dawa ben kapraingi kiau nga, ngan ole itoo au. Ngan nen le ni nangai yo be ayepe ye i, in ole ya iyepe ye lapau. Inbe Tamak ole iyitmaka tool tani yo be iyei urata kiau i, in ene.”

²⁷ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Nookoot nga au i lok gurrungu san, le nga ole awete belei? Ole be ayei ne, ‘Tamak, kulonau a kugutaka so yo be pombe pang yau nookoot i?’ Tiap! Au i ke be awete nen tiap, yesoo ye punu in la le asi tana i ye i, a be lal ke so moonoo nen nga, ngan pombe pang yau.²⁸ Le Tamak, ong taum kuyeie em le ilo ete ke be di tooltool tipayitong ye!”

Yesu iwete nen, motong la tool atu kalngana iwetewete ke malala ke Maro a isi nen, “Au i ayeie ek le ilo ete ke be di tooltool tipayitau ye oo, inbe ole ayei nen mulu.”

²⁹ Ngan di tooltool malala mai tina yo tikododo potai ye Yesu nga, ngan tilongo, le nga tiyei ne, “Ai, looloo la itara i.” Bong ngan di tooltool kapala tiyei ne, “Tiap! Bangabangana ke Maro atu la iwetewete panga i.”

³⁰ Tiwete nen, motong la Yesu iyei ne, “Betanga yo nookoot si kalongo nga, ngan isi be si ilonau tiap, bong be ilonang.³¹ Nookoot nga i lal yo Maro be ikarata betanga kidi tooltool ke tana i ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Inbe ya in ole inganga tool yo iyei kuto mai a be matan kala tana mai i le imot i, in a ikoo.³² Ngan au i nookoot nga ayepe ye tana i, bong pang dama ni be tiyitmakau le lo atuku kai palasingi kaini nga, ngan ole agaua di tooltool le imot a timan pang yau.”³³ Yesu iwete nen ngan be nen a ya taunu ipaposi ye dada yo be imata ye i.

³⁴ Le nga di tooltool malala mai tina ngan tilongo, le tiyei ne, “Am nga lomam galanga be ger ke Maro iwete nen, be Kiri in ole iyepe nen a tala. E nga yeiei a kuwete be ole tiyitmaka Tool Moolmool ke Maro nga? Ngan Tool Moolmool ke Maro in sei?”

³⁵ Motong la Yesu iwete nen, “Awete pang nen, lal mooloo tiap la be sul iken kataunu yang nga. Le sul be ikenen yang nen go nga, ngan kapa ye nunngana, a be nen ngan todo idukang be. Yesoo, kumata le tool be ipa todo lono nga, ngan ole lon galanga ye ni nangai yo be ipa pang ye i, in tiap.³⁶ Le nookoot nga ye kene yo sul tani in ikenen yang go nga, ngan katara lomim medana pang sul tani a be nen ngan kayei ben sul di natunu.” Yesu iwetewete pang di tooltool tina nen a imot, motong la iyege di sila tiyepe, inbe itarkoolene ye di a ipa a ila.

Di Yuda Alunu San La Titara Lodi Medana Pang Yesu Tiap Nga

³⁷ Yesu iyei kaiye mos alunu a iyei ben tarkilanga panga be di tooltool tikamata, bong titara lodi medana panga pitiap yege.³⁸ Ngan iyei nen nga, ngan le lo iyei betanga ke Maro koonoo yo Esai in iwodo nga, le itar kanono moolmool. Ngan Esai tani in iwete nen,

“Tool Mai, sei be itara lono medana ye betanga kiam i,
inbe sei be ikamata gurana kiong yo kupapos ye urata yo kuyeie nga? Tool siap yege.”[☆]

³⁹ Ngan ye punu yo titara lodi medana pang Yesu ye tiap in nen, yesoo Esai iwodo betanga san mulu in iwete nen,

⁴⁰ “Maro iyei matadi le tikamata ni tiap,

[☆] 12:38 Esai 53:1

inbe ipammata lodi le lodi galanga ye so siap.
 Ole nen ngan matadi nga tikamata so ye, inbe lodi galanga ye betanga punu,
 ngan ole tiportak lodi a timulu pang yau a be nen ngan akarata di le dook mata.”[☆]
⁴¹ Esai in iwete nen, yesoo ikamata be pang dama ni ngan gurana mai ke Yesu ole iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye, ngan la le iwete betanga nen ye nga.
⁴² Ye kene tani in di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan kapala ngan di kuto maimai lapau. Bong titattadai di Paresi, le lodi be tipapos lo medana kidi tina ngan ila mallangana tiap, yesoo ole nen ngan di Paresi tigunkala di le ke be tilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo tiye di tigaua mulu tiap. ⁴³ Ngan di Paresi tina ngan lodi pang dada yo be di tooltool tiyitmak edi ye, in mai san, bong lodi pang dada yo Maro be iyitmak edi ye, in tiap.
⁴⁴ Motong la Yesu iwete le maimai nen, “Sei tool be itara lono medana pau nga, ngan ya in itara lono medana pau leu tiap, bong itara lono medana pang Tamak yo iwangau a asi i, in lapau. ⁴⁵ Inbe sei tool yo ikamatau i, in ikamata Tamak yo iwangau a asi i. ⁴⁶ Ngan au i asi ye tana i nga, ngan dawa ben sul, a be nen ngan di sema tooltool be titara lodi medana pau nga, ngan o ke be tiyepe ye ni todo lono mulu tiap. ⁴⁷ Le kumata sei be ilongo betanga kiau le itoo tiap nga, ngan au tauk i o apaposi ye urata dook tiap ki yo iyeii i, a be nen ngan Maro iyemenaii ye, ngan tiap. Yesoo, au i asi nga be si apapos di tooltool ke tana ye urata dook tiap kidi yo tiyei nga tiap, bong asi nga be si ikap di a apamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ⁴⁸ Bong sei tool be ikap betanga kiau a iparama tiap, inbe iwala murini pau nga, ngan betanga kiau tina yo awete nga, ngan ole ipaposi ye urata dook tiap ki yo iyeii i, a be nen ngan Maro iyemenai ye lal yo itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye i. ⁴⁹ Ngan au i awete sokorai betanga nga ye au tauk lok tiap, bong Tamak yo iwangau a asi i, in ya la ikap betanga nga pau be awete, inbe iwete nin dada yo be awetewete ye i. ⁵⁰ Le lok galanga nen, betanga ke Tamak nga, ngan ke be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di tooltool. Ngan nen le betanga tina le imot yo awete nga, ngan atoo Tamak koonoo ye betanga yo iwete pau be awete nga.”

13

Yesu Ingas Di Galiunu Kedi

¹ Ngan ke ataleu iken go pang dama, lo ngan be lal maiyoko kidi Yuda yo be lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro i, in pombe. Le nga Yesu lon galanga nen, lal ki yo be iyege tana i inbe imulu a ilo pang ye Tamana i, in iman potai oo. Ngan kulkulunu yege le ise ye kene tani in nga, ngan Yesu lono mai san pang di tooltool ki ya taunu yo tiyepe ye tana i. Inbe ye kene yo be lo imata ye i, in ipatnaia dada yo be lono pang di mai le mai san moolmool ye i.

² Le nga rrai a Yesu iye di galiunu tigaua be tikan so. Ngan tool kuto mai kidi so sadi in idiwidiwi Yuta Iskariot, yo Simon natunu i, in lono a be nen ngan itara Yesu la di koi ki baedi i. ³ Ngan Yesu in lon galanga nen, ya in Tamana itar so tina nga le imot la baene be iyei tool kuto mai a matan kala. Inbe lon galanga nen, ya in Maro iwanga la isi nga, le ole imulu a ilo pang ye Maro. ⁴ Le nga Yesu iwulai kaningi so, inbe imadit tina le idudu sousoung mooloo ki in du tana, inbe ikap manmaningi pattu a iwitkala lo galini. ⁵ Motong la iti ran du ye omai atu, inbe imadit ye ngasingi di galiunu tina ngan kedi a imanman ye manmaningi yo iwitkala lo galini i.

⁶ Ngan iyei nen le la pombe ye Simon Pita, le nga Pita imadit tina le itoru nen, “Tool Mai, ngan lom belei, ole kungas kek, too?”

⁷ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “So yo ayei nga, nookoot nga ong i lom galanga ye tiap, bong pang dama ni nga, ngan ole lom galanga ye.”

⁸ Le nga Pita iwete panga nen, “Atoo, au i o ke be amalum pong be kungas kek pitiaip yege.”

[☆] 12:40 Esai 6:10

Pita iwete nen, motong la Yesu iyei ne, “Kumata le be angas kem tiap nga, ngan ong in o ke be kuyepe yau tiap.”

⁹Le nga Simon Pita iyei ne, “Tool Mai, be nen nga, ngan kungas kek leu be, bong kungas baek inbe kutok lapau.”

¹⁰Motong la Yesu iwete panga nen, “Tool be irriu koot nga, ngan ke be irriu mulu tiap, bong ole ingas kene leu, inbe tinini mai i igalanga le imot. Ngan ang nga tinimim igalanga oo, bong ang nga le imot tiap.” ¹¹Ngan Yesu in lon galanga ye tool yo be itarau la di koi ki baedi in oo. Ngan ye punu in la le iwete be di le imot ngan tinidi igalanga tiap nga.

¹²Yesu ingas di galiunu tina ngan kedi a imot, motong la isousou mulu ye sousoung mooloo ki tani, inbe imulu la iwur ye nene. Motong la itor di nen, “Ai, ang nga lomim galanga ye soo so yo ayeii pang in lapau, too? ¹³Ang nga kakiu au ye ‘Pannoongoo’ inbe ‘Tool Mai’ nga, ngan kawete gorrau le dook mata, yesoo au i urata kiau tina nangan. ¹⁴Le kumata be au i Tool Mai inbe Pannoongoo kiang la angas kemim nga, ngan ole ang lapau, kayei nen a kangas di diemim kapala kedi. ¹⁵Ngan au i ayei dada nen pang nga, ngan be nen a matamim too, inbe ang lapau ole kayei dada dawa ben yo ayei pang nga. ¹⁶Awete pang moolmool nen, tool yo iyei urata ben kapraingi i, in ene mai le illoso tool mai ki, in tiap. Inbe tool yo tool san iwanga ye urata i, in ene mai le illoso tool yo iwanga i, in tiap lapau. ¹⁷Ngan nookoot nga ang ngan lomim galanga ye dada yo ayeii pang, in punu oo. Le kumata be kato dook nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata pang.

¹⁸“Betanga yo au i awete nga, ngan pang ang le imot tiap, yesoo au tauk i lok galanga ye di tooltool yo apootoo di pau nga. Bong dookoot be nen a betanga yo iken ye Rau ke Maro i, in ole kanono pombe moolmool. Ngan betanga tani in iwete nen, ‘Tool yo amru amkan porong i, in ole iyitmaka kene be iyirtoo au ye.’[☆]

¹⁹“Ngan so yo nookoot awete pang ye nga, ngan kanono pombe moolmool tiao. Bong au i lok be aso talngamim ye, a be nen ngan pang dama ni be pombe nga, ngan ole katara lomim medana nen be Au I Tool Tani Yo Iyepene N I. ²⁰Le awete pang moolmool nen, kumata sei tool be ikaua tool yo awanga a ila, in a iyei dada dook mata panga nga, ngan tool in ben iyei dada dook mata nen pau lapau. Inbe sei tool be iyei au dook mata nga, ngan tool in iyei dada yo nen ngan pang Tamak yo iwangau a asi i, in lapau.”

Yuta Itara Yesu La Di Koi Ki Baedi I
(*Matiu 26:20-25; Maka 14:17-21; Luka 22:21-23*)

²¹Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, inbe ikanamiai ngan lon gurrungu san. Motong la iwete pobe pang di nen, “Awete pang moolmool nen, ang tina nga atu la be itarau la di koi kiau baedi i.”

²²Iwete nen, le nga di galiunu tina ngan lodi sarere le matadi ikenen ye di diedi, inbe lodi kaua urata nen, ngan iwete nen ye sei. ²³Ngan di galiunu tina ngan atu yo Yesu lono panga mai san i, in iwur potai pang ye lapau. ²⁴Le nga Simon Pita iyei tomonai ye kutono pang ene tani be itoru, ngan sei iwete nen ye i.

²⁵Motong la galiunu tani, in irusu le la itadana Yesu, inbe itoru mos leu nen, “Tool Mai, ngan sei kuwete nen ye i?”

²⁶Le nga Yesu iyei ne, “Nga ole atepala porong kasin, inbe aroro ye sur yo iken omai lono i, lo ngan be akap pang ang tina nga atu. Ngan ya in tool tani yo awete nen ye i.” Motong la ikap porong kasin a iroro ye sur, inbe ikap pang Yuta Iskariot yo Simon natunu i. ²⁷Ye kene yo Yuta tani in ikap porong tina ngan ye in nga, ngan le Satan idewe a ilo lono.

Motong la Yesu iwete panga nen, “Soo so yo lom be kuyeii i, in kuyeii taraii.” ²⁸Yesu iwete panga nen, le nga di diede kapala yo tiye tiwur ye kookoowo ke kaningi so nga, ngan tilongo, bong ngan lodi galanga ye betanga yo Yesu iwete ngan punu tiap. ²⁹Ngan Yuta tani in matan kala depe kidi yo ke pat i, le nga di tooltool kapala tiyeisa o Yesu iwete panga be la iyimi kaningi man tikan ye lal maiyoko ke sungunu tani, too be la ikap

[☆] 13:18 Rau ke Woungu 41:9

so pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. ³⁰ Ngan Yuta ikap porong kasin tina ngan a ikan, le tina palbe leu inbe ipas a idu pang tana. Ngan bong oo.

Yesu Iwete Ger Paunu Pang Di Galiunu

³¹ Yuta ipas a idu tana a ila, motong la Yesu iwete nen, “So yo nookoot nga be pombe pang ye Tool Moolmool ke Maro i, in ole iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. Inbe urata ki yo be iyeii i, in ole iyeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye lapau. ³² Ngan kumata be iyeie Maro ene le ilo ete nga, ngan Maro ya taunu ole iyeie Natunu tani in ene le ilo ete nen lapau. Le mooloo tiap Maro ole iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.”

³³ Motong la iwete mulu nen, “Di natuk nga, ole ayang tayepe kasin, lo ngan be kaserau. Ngan betanga i muku ngan aweta pang di Yuda oo, ngan nanga nookoot nga aweta pang nga. Le malala yo be alo pang ye i, in ang nga o ke be kalo ye tiap. ³⁴ Le nookoot nga be awete ger paunu pang nen: Lomim pang di diemim mai san. Ngan au i lok pang mai san, le katoo dada gaongo leu a lomim pang di diemim mai san nen lapau. ³⁵ Kumata be lomim pang di diemim mai san nen nga, ngan ole di tooltool le imot lodi galanga ben ang nga di galiuk moolmool.”

³⁶ Yesu iwete nen, le nga Simon Pita itoru. Iyei ne, “Tool Mai, nga be kulo pang ngai?” Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Malala yo be alo pang ye i, in nookoot nga ong i o ke be kutoo au a aru talo ye tiap. Bong pang dama ni nga, ngan ole kutoo au le kuse ye.”

³⁷ Motong la Pita itoru mulu nen, “Tool Mai, nga yelei a nookoot nga ke be atoo ong tiap nga? Au i ole araia tinik be alonong a amata.”

³⁸ Pita iwete nen, motong la Yesu iyei ne, “Ong i lom tar be ole kuraia tinim moolmool be kulonau a kumata, too? Ngan awete pong moolmool nen, bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol be ong i lom galanga yau tiap.”

14

Yesu In Dada Ke Be Di Tooltool Tipa Ye A Tilo Pang Ye Tamana

¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Ai, lomim gurrungu be. Bong katara lomim le imede pang Maro, inbe katara lomim le imede pau lapau. ² Rumu ke Tamak ni, lono sokalanga alunu san. Le nga amuku a alo nga, ngan be lo akarata ni pang. Ngan yo be betanga i moolmool tiap nga, ngan matin nga le awete nen pang tiap. ³ Kumata le be alo akarata ni pang le imot nga, ngan ole amulu a asi be si akau ang, a be nen ngan ang lapau ayang talo le lo tayepe ye ni yo be ayepe ye i ⁴ Ngan ang nga lomim galanga ye dada ke malala yo be alo pang ye i.”

⁵ Yesu iwete nen, motong la Tomas itoru. Iyei ne, “Tool Mai, am nga lomam galanga ye ni yo be kulo pang ye, in tiap. Le nga ole amyeyi belei be lomam galanga ye dada ki nga?”

⁶ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Au tauk i dada, inbe betanga moolmool ke Maro, inbe yepongo dook mata yo taukan motingi i. Le tool atu sa ke be ilo pang ye Tamak ye dada san tiap, bong ye au ataleu. ⁷ Kumata be lomim galanga yau moolmool nga, ngan matin nga le lomim galanga dook ye Tamak lapau. Le nookoot katai a ilo nga, ngan la be lomim galanga ye, inbe kakamata nga.”

⁸ Motong la Pilip iwete panga nen, “Tool Mai, be kupatnaia Tamam pam nga, ngan ole iye lomam.”

⁹ Le nga Yesu iyei ne, “Ona tiap! Pilip, au i ayang tayepe kaiye san, e nga lom galanga yau tiao, too? Kumata sei tool be ikamatau koot nga, ngan ya in ikamata Tamak oo. E nga yelei a kuwete be apatnaia Tamak pang nga? ¹⁰ Nga yelei, o kutara lom medana ye betanga kiau yo awete be au i ayepe ye Tamak, inbe Tamak iyepe yau, ngan tiap, too? Ngan betanga yo awete pang nga, ngan au tauk i akap ye lok la awete, ngan tiap, bong Tamak yo iyepe yau i, in ya taunu la iyei urata ki i. ¹¹ Le katara lomim medana ye betanga yo awete be au i ayepe ye Tamak, inbe Tamak iyepe yau i. Bong kumata le be kayei nen tiap nga, ngan lomim tut ye mos yo ayeyi ngan leu, a be nen ngan ipamadit lomim ngan

katara lomim medana ye. ¹² Awete pang moolmool nen, kumata sei tool be itara lono medana pau nga, ngan ole iyei urata yo dawa ben ayei nga. Inbe ole iyei urata maimai le illos yo ayei nga, yesoo au i nga be alo pang ye Tamak. ¹³ Inbe soo so yo kator ye, ye au ek nga, ngan ole ayei, a be nen ngan ayeie Tamak ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. ¹⁴ Ngan nanga, soo so be ang nga kator ye, ye au ek nga, ngan ole ayei.”

Yesu Ipamede Betanga Be Ole Iyawara Maro Amunu Silene A Isi

¹⁵ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Kumata le be ang nga lomim pau mai san nga, ngan ole katoobetanga kiau yo akap pang nga. ¹⁶ Inbe au i ole atoro Tamak, a nen ngan iyawara Loningi san mulu pang be iyepe yang ye ke tina yo kanakana nga le imot. ¹⁷ Ngan Loningi tani in Maro Amunu yo be si ipapos betanga moolmool ke Maro pang i. Le di tooltool ke tana i nga, ngan o ke be tikauu tiap, yesoo di ngan tikamata tiap, inbe lodi galanga ye tiap lapau. Bong ang nga lomim galanga ye, yesoo iyepe yang, inbe ole iyepe lomim lapau. ¹⁸ Au i ke be ayegang le si kayepe sokorai dawa ben kase madunu, ngan tiap, bong ole amulu a asi pang yang. ¹⁹ Ngan nanga, ole tayepe le mooloo tiap, inbe di tooltool ke tana i tikamatau mulu tiap, bong ang nga ole kakamatau, yesoo, au i ole amadit mulu le ayepe ye yepongo yo dook mata i. Ngan nen le ang lapau ole kayepe ye yepongo dook mata tani. ²⁰ Ye kene tani in ang nga ole lomim galanga nen, au i ayepe ye Tamak, inbe ang ngan kayepe yau, inbe au ayepe yang. ²¹ Ngan nen le sei tool be ikap betanga kiau nga a iparama, inbe itoo nga, ngan ya in tool tani yo lono pau mai san i. Inbe tool tani yo lono pau mai san i, in Tamak ole lono panga mai san. Inbe au lapau ole lok panga mai san, le ole au tauk apatnai au panga.”

²² Yesu iwete nen, motong la Yuta Iskariot tiap, bong Yuta san in itoro Yesu nen, “Tool Mai, nga yelei a ong taum kupatnai ong pam, bong lom be kupatnai ong pang di tooltool ke tana i tiap nga?”

²³ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Kumata sei tool be lono pau mai san nga, ngan ole itoo betanga kiau yo apatomonai ang ye nga. Ngan nen le Tamak ole lono panga mai san, inbe ole amru amsi a si amyepes ye tool in. ²⁴ Bong sei tool be lono pau mai san tiap nga, ngan ke be itoo betanga kiau yo apatomonai ang ye, ngan tiap. Ngan betanga yo awete pang a kalongo nga, ngan au tauk betanga kiau tiap, bong ke Tamak yo iwangau a asi i.

²⁵ “Ngan ye kene yo ayang tayepe ye i, ngan awete pang ye so tina ngan le imot oo. ²⁶ Bong Loningi tani yo be Tamak iwanga le ipa ye ek a isi i, in Maro Amunu Silene. Ya in ole ipatomonai ang ye so nga le imot, inbe ole ipamadit lomim a nen ngan lomim tut ye so le imot yo awete pang ye nga. ²⁷ Ngan au i nga be ayegang a alo, le kayepe ye lo silene yo kiau i. Ngan lo silene kiau yo be akauu pang i, in dawa ben ke di tooltool ke tana i yo tiyei pang di diedi, nga tiap. Le kin katattadai a lomim gurrungu be.

²⁸ “Ang nga kalongo yo awete pang nen, ‘Au i ole ayegang a alo, bong ole amulu pang yang a asi.’ Kumata le be lomim pau mai san nga, ngan ole lomim ponana yo be alo pang ye Tamak nga, yesoo Tamak in ene mai san le illosau. ²⁹ Ngan lok be awete pang muku ngan, lo ngan be so tani in pombe, a be nen ngan ye kene yo be pombe ye in nga, ngan ole katara lomim medana pau. ³⁰ Le au i o ke be ayolo betanga mata tiap, yesoo tool kuto mai yo matan kala tana i, in ya la iman i. Ngan ya in taukan gurana yo be iyeie so sa pau nga. ³¹ Bong au i be ayei nen a be nen ngan di tooltool ke tana i lodi galanga nen, au i lok pang Tamak mai san, ngan la le atoo koonoo be ayei soo so yo iwete pau ye be ayei nga.”

Yesu iwete pang di nen a imot, motong la iyei ne, “Oo, kamadit. Tayege ni a tala.”

15

Yesu In Ooroo Wain Kaini

¹ Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang di galiunu mulu nen, “Au i ooroo yo ene wain i, in kaini moolmool, inbe Tamak in kumu taunu. ² Ngan wain baene le imot yo ipu tiap nga, ngan Tamak ole ingedekat du tana. Inbe baene le imot yo ipu nga, ngan ole isolai le imallanga, a be nen ngan isudud paunu mulu nga, ngan ipu le kanono alunu

welewe. ³ Ngan ang nga ben ooroo wain baene yo kumu tamana isolai le imallanga nga, yesoo ang ngan katara lomim medana ye betanga yo awete pang nga. ⁴ Le ang nga kayepe yau nga, ngan au i ole ayepe yang nen lapau. Ngan kumata le wain baene atu be iso ye wain kaini le imede tiap nga, ngan o ke be ya taunu ipu a itar kanono, ngan tiap. Ngan gaongo leu, kumata le ang ngan kayepe yau le kamede tiap nga, ngan o ke be kayeie so siap lapau.

⁵ “Au i ooroo wain kaini, inbe ang ngan dawa ben wain baene. Ngan kumata tool be iyepe yau le imede inbe au ayepe ye nga, ngan ole urata ki yo iyei, ngan itar kanono dook mata. Bong kumata be iyepe yau tiap nga, ngan o ke be iyeie so siap lapau. ⁶ Kumata le tool atu be iyepe yau le imede tiap nga, ngan ole dawa ben kai baene yo tingedekati a tikatte le iwor i. Ngan kai baene yo nen nga, ngan ole di tooltool tiwinoko, inbe tikatte lo ei lono a ei ikan. ⁷ Bong kumata be kayepe yau le kamede, inbe kaparama betanga kiau a katoo dook nga, ngan soo so yo lomim be katorau ye nga, ngan ole akap pang le imot. ⁸ Inbe ye kene yo be kayei so nen le itar kanono nga, ngan ole ipaposang ben ang ngan di galiuk moolmool. Le ye dada in la be kayeie Tamak ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye i.

⁹⁻¹⁰ “Au i lok pang mai san, dawa ben Tamak yo lono pau mai san i. Ngan kumata le be katoo betanga kiau yo akap pang nga, ngan ole lok pang mai san, dawa ben yo atoo betanga ke Tamak nga, ngan le Tamak lono pau mai san nga. Ngan nen le kaparama dada tani yo be lok pang mai san ye i, in le imede.

¹¹ “Ngan au i awete pang ye so nga le imot, a be nen ngan ayeie ang le lomim ponana dawa ben au i. Le moolmool, lo ponana kiang tani in ole mai le mai san. ¹² Le betanga kiau yo be katoo ngan nen: Lomim pang di diemim mai san, dawa ben yo au i lok pang mai san nga. ¹³ Kumata tool atu be lono pang di tooltool ki mai san, le ya taunu irai tinini be imata a ilon di ye nga, ngan ya in ipatnani ben dada ki yo be lono pang di tooltool ki ye mai san i, in illos dada yo kapala nga.

¹⁴ “Kumata be katoo betanga kiau yo akap pang ngan dook nga, ngan ang nga ben di tooltool kiau. ¹⁵ Ngan nen le au i ke be akiu ang ye kapraingi mulu tiap, yesoo tool yo iyei kapraingi i, in lon galanga ye so yo tool mai ki iyei, ngan tiap. Ngan nanga, ole akiu ang ye di tooltool kiau, yesoo betanga le imot yo Tamak iwete pau ye nga, ngan la awete pang ye koot nga. ¹⁶ Ang ngan kapootau tiap, bong au i la apootang, inbe akap gurana pang be la kayei urata, a be nen ngan urata kiang tina ngan itar kanono, ngan kanono ole iken nen a tala. Le kumata be kapatarau pang Tamak ye au ek, inbe katoru ye so sa be ikauu pang nga, ngan ole ikauu pang. ¹⁷ Le betanga kiau yo akap pang nga, ngan nen: Lomim pang di diemim mai san.”

Di Tooltool Ke Tana Ole Tikadono Yesu Di Galiunu

¹⁸ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina ngan mulu nen, “Kumata le di tooltool ke tana i be tikadonang nga, ngan lomim tut nen, muku ngan tikadonau nen lapau. ¹⁹ Kumata le be ang ngan kayepe ben di tooltool ke tana i nga, ngan ole lodi pang mai san ben ang ngan di tooltool kidi tapdi nga. Ngan ye punu yo tikadonang ye i, in nen, ang nga ke tana i tiap, yesoo apootang be ole kayege dada le momo yo ke tana i nga. ²⁰ Le lomim tut betanga yo awete pang koot nga: ‘Tool yo iyei urata ben kapraingi i, in ene mai le illoso tool mai ki, in tiap.’ Ngan nanga, kumata be di tooltool tiyei dada dook tiap be tigarungau ye nga, ngan ole tigarungang nen lapau. Inbe kumata le titoo betanga kiau yo be apatomonai di ye nga, ngan ole titoo betanga kiang nen lapau. ²¹ Ang ngan man katoo au le ole tiyei dada dook tiap yo nen ngan pang, yesoo di ngan lodi galanga ye Tool yo iwangau a asi i, in tiap. ²² Le au i yo be asi a si awete betanga nga pang di tiap nga, ngan matin nga le taukadi noonoo yo be tisolong nga. Bong nookoot nga, taukadi dada yo be tiyei ne, ‘Am nga lomam galanga be so yo amyeyi, ngan amkapsap ye noonoo, nga tiap.’ ²³ Ngan nen le sei tool yo be ikadonau i, in ikadono Tamak nen lapau. ²⁴ Ngan yo be amyeyi di amyeyi inbe ayei urata medana yo tool sa ke be iyei tiap, ngan tiap nga, ngan matin nga le taukadi noonoo yo be tisolong nga. Bong nookoot nga mos yo ayei ngan tikamata oo,

bong tina la tikadonau le tipoorootau pa ye Tamak nga. ²⁵ Le dada yo tiyeii i, in be nen a iyeie betanga atu yo tiwode lo ye ger kidi in le itar kanono moolmool. Ngan betanga tani in iwete nen, "Taukadi punu yo be tikadonau ye i." [☆]

²⁶ "Bong Loningi kiang yo be awanga a isi pang yang i, in iye Tamak tiyepe. Ya in Maro Amunu, inbe au i ole awanga a isi be si ipapos betanga moolmool ke Maro, inbe iwetewete pang di tooltool ye urata yo kiau nga. ²⁷ Le ang lapau kawetewete pang di tooltool ye urata kiau, yesoo kulkulunu yege ye kene yo apamaditi urata kiau ye in nga, ngan la ayang tayepe tayepe a se nookoot katai nga."

16

¹ Motong la Yesu iyei ne, "Au i awete pang nen nga, ngan be nen a lomim medana yo kataru pau i, in katte be. ² Ngan ole tingangang a kakoo ye rumu kidi Yuda ke gaongo. Inbe pang dama ni be lal pombe nga, ngan ole di tooltool yo tiraumatamatang a kammata nga, ngan ole lodi tar nen be nga tiyei urata dook mata pang Maro. ³ Di ngan ole tiyei dada yo nen ngan pang, yesoo di ngan lodi galanga ye Tamak tiap, inbe lodi galanga yau tiap lapau. ⁴ Ngan au i be awete betanga nga pang, a be nen ngan ye kene yo be tiyei dada nen pang nga, ngan ole lomim tut ye so yo awete pang ye nga. Kulkulunu ngan awete pang ye so yo nga tiap, yesoo au i ayang tayepe."

Urata Ke Maro Amunu Silene

⁵ Motong la Yesu iwete mulu nen, "Nookoot nga au i be amulu a alo pang ye tool tani yo iwangau a asi i, bong ang nga sa itorau be alo pang ngai, ngan tiap. ⁶ Ang nga lomim modoko mai san ye betanga yo awete pang nga. ⁷ Bong awete pang moolmool nen, ngan dook mata be ayegang a alo, a nen ngan alonang. Yesoo, kumata le be alo tiap nga, ngan Loningi kiang tani in o isi tiap. Bong kumata le alo nga, ngan la be ayawari a isi pang yang nga. ⁸ Le ye kene yo be isi ye in nga, ngan ole ipagalanga di tooltool ke tana i lodi, le lodi galanga ye noonoo yo kidi nga, inbe ye dada dook mata noonoo yo ke Maro nga, inbe ye lal yo Maro itaru be iyemenai di tooltool ye i. ⁹ Ngan nen le ole ipagalanga lodi a be nen ngan lodi galanga be di ngan tiyei noonoo, yesoo di tooltool yo nen ngan titara lodi medana pau tiap. ¹⁰ Inbe ole ipagalanga lodi ye dada dook mata noonoo ke Maro, yesoo au i atoo dada noonoo ki le nga be alo pang ye Tamak, ngan ole ke be kakamatau mulu tiap. ¹¹ Inbe ole ipagalanga lodi lapau ye lal yo Maro itaru be iyemenai di tooltool ye i, yesoo tool kuto mai yo matan kala tana i, in Maro ipaposi ye urata dook tiap ki yo iyeii i, in oo, le ole iyemenaii ye.

¹² "Au i betanga kiau alunu san la lok be awete pang ye nga, bong nookoot nga ole imoo pang be lomim galanga ye nga. ¹³ Bong ye kene yo be Maro Amunu be isi a si ipapos betanga moolmool ke Maro nga, ngan ole ipasongosongang ye betanga tina yo moolmool nga. Le betanga yo be iwete pang ye nga, ngan iwete sokoraia sa ye ya taunu lono tiap, bong ole iwete pang ye betanga yo ilongo ye Tamak nga, inbe ole iwete pang ye soo so yo be pang dama ni ngan pombe nga. ¹⁴ Ya in ole ikap betanga yau, lo ngan be iwete pang, a nen ngan ye dada yo iyeii nen i, in ole iyeie ek le ilo ete ke be di tooltool tipayitau ye. ¹⁵ Ngan so le imot yo ke Tamak nga, ngan kiau. Ngan la le awete pang be Maro Amunu ole ikap betanga yau, lo ngan be iwete pang nga."

Lo Modoko Ole Iportak Le Iyei Lo Ponana

¹⁶ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Ole tayepe le mooloo tiap, ngan ole kakamatau mulu tiap. Lo ngan be kayepe kasin, ngan ole kakamatau mulu."

¹⁷ Ngan tina Yesu iwete nen a di galiunu tilongo nga, le nga di tapdi tipartortor. Tiyei ne, "Ai, betanga yo iweta paidi i, in punu belei? Iyei ne, 'Ole tayepe le mooloo tiap, ngan ole kakamatau mulu tiap. Lo ngan be kayepe kasin, ngan ole kakamatau mulu.' Inbe iwete mulu nen, 'Ngan nen, yesoo nga be alo pang ye Tamak.' Ngan yo iwete nen nga, ngan betanga ki in punu belei?" ¹⁸ Le nga di galiunu tina ngan tipartortor mulu nen, "Ai,

[☆] 15:25 Rau ke Woungu 69:4

betanga yo iwete be ole tayepe le mooloo tiap i, in punu belei? Idi nga lod sarere ye soo so yo iwetewete ye i.”

¹⁹ Yesu di galiunu tina ngan di tapdi tiwetewete nen nga, ngan ikamata di le lon galanga ben ole titoru ye betanga tina. Le nga iwete pang di nen, “Ang ngan kator panin di diemim ye betanga yo awete pang nen, ‘Ole tayepe le mooloo tiap, ngan o ke be kakamatau mulu tiap. Lo ngan be kayepe kasin, ngan ole kakamatau mulu.’” ²⁰ Awete pang moolmool nen, ang nga ole lomim modoko, inbe katang, bong di tooltool ke tana i nga, ngan ole lodi ponana. Moolmool, ang nga ole lomim modoko, bong lo modoko kiang tani in ole palbe leu be iportak le iyei ben lo ponana. ²¹ Le dawa ben garup yo lal ki ke pasuiungu ngan kapon massingi ye kase a be ipasuiu i. Bong ye kene yo be ipasuiu kase tani in koot nga, ngan ole lon kalli masngana, inbe lon ponana, yesoo ipasuiu kase tani in a isi tana oo. ²² Ngan gaongo leu ye ang nga lapau. Nookoot nga lal kiang be ole lomim modoko, bong ye kene yo be akamatang mulu ye in nga, ngan ole lomim ponana. Ngan lo ponana kiang tani in tool sa o ke be ilelang ye, ngan tiap. ²³ Ye kene tani in nga, ngan ang nga o ke be museremim be katorau ye so sa, ngan tiap. Le awete pang moolmool nen, kumata le be kapatarau pang Tamak, inbe katoru ye soo so ye au ek nga, ngan ole ikauu pang. ²⁴ Mukot a ise nga, ngan katoru ye so sa ye au ek, ngan pitiap. Le kator ngan ole kakap so, a nen ngan ole lomim ponana le lomim ponana kaiye.”

Gurana Ke Yesu Illoso Gurana Ke Tana I

²⁵ Yesu iwete nen a imot, motong la iyei ne, “Betanga yo awete pang nga, ngan akatte betanga ye leu. Bong pang dama ni be tagoro lal yo be pombe in nga, ngan ole awete pang nen mulu tiap, bong ole awete betanga mallangana pang ye Tamak. ²⁶ Ye kene tani in nga, ngan au i ole akaua koomim, inbe apatarau pang Tamak a atoru be ilonang, ngan tiap, bong ang tapmim ole kapatarau panga ye au ek. ²⁷ Ngan Tamak ya taunu in lono pang mai san, yesoo ang ngan lomim pau mai san le katara lomim medana pau be au i aye Maro amyepo, motong la asi nga. ²⁸ Moolmool, au i apa ye Tamak la le asi tana i nga, le nookoot nga ole ayege tana i, inbe amulu a alo pang ye Tamak.”

²⁹ Yesu iwete nen, motong la di galiunu tiyei ne, “Nookoot nga la kotte betanga tiap, bong kuwete betanga mallangana pam nga. ³⁰ Le nookoot nga am nga lomam galanga nen, ong in lom galanga ye so nga le imot. Le ke be kunama tool sa be itorong ye torungu ki muku, lo ngan be kuraua torungu ki, ngan tiap. Ngan amkamata dada kiong yo nen i, le am nga amtara lomam medana nen, be ong in kuye Maro kayepe, motong la kusi nga.”

³¹ Tiwete nen, motong la Yesu iyei ne, “Nookoot nga la o katara lomim medana nga, too? ³² Bong kapalongo, lal tani yo awete pang ye be pombe i, in nookoot nga pombe oo. Le mooloo tiap ngan ole kamagirigiri a ang atu atu kakoo pang ye malala kiang. Inbe ole kawulai yau le au taleu la be si ayepo i. Bong au taleu tiap, yesoo Tamak la be iyepo yau i. ³³ Ngan au i awete betanga yo nga pang, a be nen ngan kaman yau man kayepe ye lo silene yo kiau i. Ye kene yo be kayepe ye tana i nga, ngan ole urata moonoo dook tiap la be pompombe pang yang nga. Bong kakodo le kamede, yesoo gurana yo ke tana i, in allosi oo.”

17

Yesu Ipatarau

¹ Yesu iwete nen a imot, motong la itada pang ete, inbe ipatarau nen, “Tamak, lal tani in pombe oo. Le kuyeie Natum ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye, a be nen ngan Natum iyeie em le ilo ete nen lapau. ² Ngan ya i, kouo gurana mai panga be iyei mai pang di tooltool nga le imot, a be nen ngan ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di tooltool yo kop di panga nga. ³ Ngan dada yo be di tooltool titoo ngan ole tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in nen. Di ngan ole lodi galanga yong ben ong taleu in la Maro moolmool i, inbe lodi galanga lapau ye Yesu Kirisi yo kuwanga a isi i. ⁴ Ngan urata yo kop pau be ayepo nga, ngan ayepo porai a imot oo. Le ye dada yo ayepo nen nga, ngan la le ayepo em le ilo ete ke be di tooltool ke tana i tipayitong ye nga.

⁵ Le nookoot nga Tamak, kuyeie ek le ilo ete ke be di tooltool tipayiti, dawa ben yo muku ngan tana i pombe tiao inbe ayong tayepe ngan kuyeie ek le ilo ete nen nga.”

Yesu Ipatarau Ye Di Galiunu

⁶ Motong la Yesu ipatarau mulu nen, “Au i apaposong pang di tooltool ke tana i yo kop di pau nga, ngan oo. Di ngan di tooltool kiong, motong la kop di pau nga. Inbe di ngan titoo betanga yo kiong ngan dook mata. ⁷ Le nookoot nga lodi galanga nen, so le imot yo kop pau nga, ngan ipa yong. ⁸ Inbe betanga le imot yo kuwete pau ye nga, ngan awete kes pang di a tilongo oo. Le nookoot nga lodi galanga nen, au i apa yong la asi nga, le titara lodi medana be ong la kuwangau a asi i.

⁹ “Ngan nen le au i apatarau be alon di. Bong apatarau nga be alon di tooltool yo ke tana i, nga tiap. Au i apatarau nga be alon di tooltool yo kop di pau nga, yesoo di ngan di tooltool kiong. ¹⁰ Le di tooltool le imot yo kiau nga, ngan kiong, inbe di tooltool le imot yo kiong nga, ngan kiau. Di ngan la tiyeie ek le ilo ete ke be di tooltool tipayitau ye nga. ¹¹ Ngan au i o ke be ayepe le mos mata ye tana i tiap, nookoot nga be asila pang yong. Bong di nga ole si tiyepeng nanga la tana pono nga. Tamak, ong taleu in la em mison i, le matam kala di dook ye gurana kiong yo nookoot ngan kusuketi pau koot i, a be nen ngan tigaua le atu, dawa ben yo aru tagaua le atu nga. ¹² Ye kene yo aye di amyepeng ye in nga, ngan matak kala di ye gurana kiong yo kusuketi pau i, le tiyepeng dook mata. Ngan nen le di atu sa ilene tiap, bong atu kidi yo ilene le ipa so i, in ilene a be nen ngan iyeie betanga yo iken ye Rau kiong in le itar kanono moolmool.

¹³ “Nookoot nga be ayege di a asila pang yong, bong ye kene yo be aye di amyepeng ye tana i go nga, ngan lok be awete pang di ye betanga yo nga, a be nen ngan ayei di le lodi ponana dawa ben au i. Le moolmool, lo ponana kidi tani in ole mai le mai san. ¹⁴ Betanga yo kiong nga, ngan awete pang di oo. Ngan la le di tooltool ke tana tikap malmal pang di ye nga, yesoo di ngan ke tana i mulu tiap, ben au tauk i, au i ke tana i tiap lapau. ¹⁵ Le apatarau pong nga be kop di a tikoo ye tana i, nga tiap, bong be matam kala di dook ye tool dook tiap Satan, ole nen ngan igarung di. ¹⁶ Di ngan di tooltool ke tana i mulu tiap, dawa ben au tauk i, au i ke tana i tiap lapau. ¹⁷ Ngan betanga kiong ngan moolmool le imot, le lok be betanga kiong tina ngan iyei di le tirai lodi le imot pong be tiyepeng yong dawa ben di tooltool kiong yo kupootoo di pong ong taum nga. ¹⁸ Ong in la kuwangau a le asi tana i. Ngan nanga, nookoot nga ole awanga di tooltool tina yo kop di pau nga, ngan a tila ye di tooltool kapala yo tiyepeng ye tana i nga. ¹⁹ Ngan au i arai lok le imot pong be ayepe yong dawa ben tool kiong yo kupootoo pong ong taum i, a be nen ngan alon di ngan ole di lapau tirai lodi le imot moolmool pong be tiyepeng yong dawa ben di tooltool kiong yo kupootoo pong ong taum ngan lapau.”

Yesu Ipatarau Ye Di Tooltool Yo Be Titara Lodi Medana Panga Nga

²⁰ Motong la Yesu ipatarau mulu nen, “Patarau kiau i, in be alon di galiuk leu ye tiap, bong apatarau nga be alon di tooltool yo tilongo betanga kidi galiuk yo tiwete nga, ngan le titara lodi medana pau, ngan lapau. ²¹ Le Tamak lok be kugaua di tooltool tina le imot, le tiyepeng ye budanga atu, dawa ben yo ong in kuyepeng yau, inbe au i ayepe yong nga. Inbe di le imot tiyepeng yidi aru lapau, a be nen ngan di tooltool yo ke tana i nga, ngan ole titara lodi medana nen, ong in la kuwangau a le asi i. ²² Ngan dada yo kuyeie ek le ilo ete ke be di tooltool tipayitau ye i, in nookoot nga ayeii pang di lapau, a be nen ngan tigaua le atu, dawa ben yo aru tagaua le atu nga. ²³ Ngan au i ayepe ye di, inbe ong in kuyepeng yau. Le ye dada yo i, au i lok be nen a tigaua lodi le atu moolmool, a be nen ngan di tooltool ke tana nga lodi galanga nen, ong in la kuwangau a le asi i, inbe ong in lom pang di mai san dawa ben yo lom pau mai san nga.

²⁴ “Tamak, au i lok be di tooltool le imot yo kop di pau nga, ngan tise yau se aye di amyepeng ye malala yo be ayepe ye i, a be nen ngan tikamatau yo kuyeie ek le ilo ete ke be di tooltool ipayiti nga. Ngan mukot ye kene yo kutar lang le tana tiao nga, ngan lom pau mai san le kuyeie ek le ilo ete nen.

²⁵ “Tamak, ong in tool noonoonoo. Di tooltool ke tana nga, ngan lodi galanga yong tiap. Bong au i lok galanga yong, inbe di galiuk nga lodi galanga nen, ong la kuwangau a le asi i. ²⁶ Le au i la apaposong pang di a le lodi galanga yong i, le ole ayei nen pang di le ikenen leu. Ole ayei nen a be nen ngan lodi pang di tooltool mai san dawa ben yo ong in lom pau mai san nga. Inbe ole ayei nen a be nen ngan au tauk i lapau, ayepe ye di.”

18

Yuta Itara Yesu La Di Koi Ki Baedi I

(*Matiu 26:47-56; Maka 14:43-50; Luka 22:47-53*)

¹ Ye kene tani in Yesu ipatarau nen a imot, motong la iye di galiunu tipa le tikesiutu ran yo ene Kitron i. Ngan ran tani ke koonoo kapala in kumu atu yo tipe kai olip ye i, le nga Yesu iye di galiunu tina ngan tipa so le tilo kumu tani in lono.

² Ngan Yuta, tool tani yo be itara Yesu la di koi ki baedi i, in lon galanga ye kumu tani, yesoo kene kapala, ngan Yesu iye di galiunu lo tigaua nango. ³ Le nga Yuta irara di tooltool ke patokongo budanga atu ke Rom tiye di bianga yo di tooltool maimai ke paroranga so le di Paresi tiwanga di nga, ngan a tila pang ye kumu ke olip tani. Di ngan tila ngan kapala tilanga sul a titoko, inbe di kapala ngan tikap so yo tika rata le ilolo dawa ben sul nga, inbe kapala ngan tikap dawa ke patokongo. ⁴ Ngan Yesu in lon galanga ye so le imot yo be pombe panga, ngan oo. Le nga ipa le ila potai ye di, motong la itor di nen, “Ai, ang nga kasere sei?”

⁵ Motong la tiraua betanga ki nen, “Am nga ansere Yesu ke Nasaret.”

Le nga Yesu iwete pang di nen, “I au tani naiti.”

Ngan Yuta, tool tani yo be itara Yesu la di koi ki baedi i, in iye di tooltool tina ngan tikodede. ⁶ Ye kene tani in yeisa be Yesu iyei ne, “I au tani naiti,” ngan le tidikmai pang mur inbe timolol du tana.

⁷ Motong la Yesu itor di mulu nen, “Ang nga kasere sei?” Ngan se tiyei ne, “Yesu ke Nasaret.”

⁸ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Awete pang muku oo, i au tani naiti. Le au i la kaman be man kaserau i, a kakau au, inbe kayei di tooltool kiau nga be, a tila.” ⁹ Yesu iyei nen, ngan le iyei betanga tina yo iwete muku nga le itar kanono moolmool. Ngan betanga tina ngan iwete nen, “Au i matak kala di tooltool yo kop di pau nga, ngan nen le di atu sa ilene tiap.” ☆

¹⁰ Ngan Simon Pita, in pul ki atu ke patokongo lapau. Le nga iposi tina le itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana oonoo, le imakede. (Ngan kapraingi tani in ene la Malkas i.)

¹¹ Motong la Yesu iwete pang Pita nen, “Ai, kupariri pul kiong in a ilo ye nene mulu! Nga ye lei, lom be ayin ye ruku ke masngana yo be Tamak ikauu pau i, in tiap, too?”

Tikaua Yesu A Ila Pang Ye Anas

¹² Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tiye kuto mai kidi yo matan kala di i, inbe di bianga yo tikodokala bareme mai ke sungunu nga, ngan tiparama Yesu a tipauu ye ooro medana. ¹³ Motong la tikauu a tila pang ye Anas yo Kepas roonoo i, in muku. Ngan Kepas tani, in iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ye rai tani in. ¹⁴ Inbe ya in la muku ngan iwete pang di Yuda nen, “Dada dook mata in nen: Kumata be tool atu ikol di tooltool kiidi a imata nga, ngan ole di tooltool kiidi le imot nga sa tilledi tiap.” ☆

Pita Ipataukala A Iwete Be Ya In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(*Matiu 26:69-70; Maka 14:66-68; Luka 22:55-57*)

¹⁵ Ye kene tani yo tikaua Yesu a tila pang ye Anas nga, ngan le Simon Pita iye Yesu galiunu san, in yaru titoo lapau a tila. Ngan tina tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in lon galanga ye Yesu galiunu san tani, ngan la le timalum panga be itoo Yesu a ilo pang koongoo lono nga. ¹⁶ Bong Pita in iyepe ke diki potai pang ye dada, inbe inam.

Le nga Yesu galiunu tani yo tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in lon galanga ye i, in imulu du iwete pang garup yo matan kala dada i, motong la ikaua Pita a yaru tilo pang koongoo lono nga. ¹⁷ Tilo, motong la garup tani yo matan kala dada i, in itoro Pita nen, “Ong i o tool tani ni galiunu atu, too?”

Bong ngan Pita ipataukala a iyei ne, “Tiap! Au i tiap.”

¹⁸ Ngan ni sil dook tiap, le nga di kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, ngan tiye di bianga tikodo le tiwakaia ei yo tipata i, inbe iloo di. Le nga Pita lapau ila iye di tikodo, inbe ei tani in iloo.

*Tool Kuto Mai Ke Paroranga So Pang Maro Itor Panini Yesu
(Matiu 26:59-66; Maka 14:55-64; Luka 22:66-71)*

¹⁹ Ye kene tani in tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in itor panini Yesu ye di galiunu, inbe ye betanga yo ipatomonai di tooltool ye nga. ²⁰ Motong la Yesu iwete panga nen, “Au i betanga yo awete pang di tooltool nga, ngan atarkoolek inbe awete sa sollono, ngan tiap, bong awete mallangana le imot. Le kanakana ngan apatomonai di tooltool ye ni nangai yo di Yuda timan tigaua ye i. Le apatomonai di ye rumu kidi Yuda ke gaongo, inbe ye bareme mai ke sungunu. ²¹ E nga yelei be kutorau nen nga? Be nen ngan kutor di tooltool la tilongo betanga kiau nga. Di ngan ole lodi galanga ye betanga yo awete nga.”

²² Ye kene tani yo Yesu iwete nen ye in nga, ngan le bianga atu yo ikododo potai ye i, in ipodo damono, inbe iyei ne, “Ai, kuwete be in dada dook mata la kuraua betanga ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ye i, too?”

²³ Motong la Yesu iwete panga nen, “Kumata be awete betanga sa dook tiap nga, ngan kupaposi la mallangana. Bong be awete betanga dook mata nga, ngan nga yelei a le kurau sokorai au nga?” ²⁴ Motong la Anas iwete le ooro tina yo tipaua Yesu ye i, in iken ye nen, inbe tikauu a tila pang ye Kepas yo iyei tool kuto mai san ke paroranga so pang Maro i.

*Pita Ipataukala A Iwete Mulu Be Ya In Lon Galanga Ye Yesu Tiap
(Matiu 26:71-75; Maka 14:69-72; Luka 22:58-62)*

²⁵ Ngan Simon Pita tani in ikododo a ei iloo. Le nga di tooltool tina yo tiye tikododo nga, ngan titoru mulu. Tiyei ne, “Ong i o tool tani ni galiunu atu, too?”

Bong ngan Pita ipataukala a iyei ne, “Tiap! Au i tiap.”

²⁶ Motong la kapraingi atu ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in rara ke tool tani yo Pita itarakede talngana i, in iyei ne, “Ai, ong i ben akamatong kuye Yesu kayepe nango la kumu lono ke olip ngo, kuwete?”

²⁷ Bong ngan Pita ipataukala mulu. Tina yo ngan ye kene tani in palbe leu inbe tareke itang.

*Tikaua Yesu Lo Ikodo Dama Ke Pailot
(Matiu 27:1-2, 11-14; Maka 15:1-5; Luka 23:1-5)*

²⁸ Motong la di Yuda tikaua Yesu a tiyege rumu ke Kepas, inbe tikauu a tila pang ye rumu ke tool kuto mai kidi Rom yo matan kala tana mai Yudia i. Ngan ye kene tani in muntu yege, ngan di Yuda tina lodi kaua urata nen be di tapdi nga o tilo rumu lono ke tool kuto mai kidi Rom in tiap. Yesoo, ye ger kidi in igunkala di ke be tilo ye rumu ke di tooltool rara san tiap. Di Yuda tina ngan tiyei be nen ngan ole di tapdi tigarung di ye Maro matana ngan o ke be tikan asara ke lal yo be lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro, in tiap. ²⁹ Le nga tinam a tiyepe ke diki, inbe Pailot isi pang ye di si itor di nen, “Ang nga kakaua tool in se kapatokode a ikodo matak ye soo so?”

³⁰ Pailot itor nen, motong la tiyei ne, “Kumata tool i be tool ke yeingi dada dook tiap kidi talnga dikidiki tiap nga, ngan matin nga le amkauu a amman pang yong tiap.”

³¹ Le nga Pailot iyei ne, “Be nen ngan kakauu a kala, lo ngan be la kakarata betanga ki ye ger yo kiang ang tapmim nga.” Bong ngan di Yuda tina ngan tiyei ne, “Am nga, timalum pam ye raumatenge di tooltool tiap.” ³² Ngan so yo nen ngan be pombe, a be nen ngan iyeie betanga tina yo muku ngan Yesu iwete ye dada yo be imata ye i, in le kanono pombe moolmool.

³³ Le nga Pailot imulu a ilo pang rumu lono, motong la ikiui Yesu a ilo le lo itoru nen. Iyei ne, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

³⁴ Pailot itor nen, motong la Yesu iraua betanga ki. Iyei ne, “Ngan in torungu kiong ong taum, too tool sa la iwete pong yau la le kutor nen nga?”

³⁵ Le nga Pailot iwete panga nen, “Nga yeiei, kuwete be au i di Yuda atu, too? Ngan di tooltool kiong ong taum, tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro la tikau ong a kuse pang yau nga. Ngan ong i kuyeie soo so?”

³⁶ Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Dada kiau yo be matak kala di tooltool ye i, in dawa ben dada ke di tooltool yo ke tana i, nga tiap. Ngan yo be atoo dada ben kidi tooltool ke tana i nga, ngan matin nga le di kapraingi kiau timadit a tirau di kuto maimai kidi Yuda yo timan be man tikau au a tiparamau nga. Bong dada yo ayei tool kuto mai a matak di tooltool kiau ye i, in dawa ben di tooltool kuto maimai yo ke tana i, nga tiap.”

³⁷ Yesu iwete nen le nga Pailot itoru, “Ai, moolmool! Ong i o tool yo iyei tool kuto mai, ngan atu, too?”

Motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Betanga kiong yo kuwete be au i tool kuto mai i, in moolmool. Ngan ye punu in la le tinak ipasui au a asi tana ye in nga, a be nen ngan awete betanga moolmool pang di tooltool nga le imot. Ngan nen le di tooltool yo lodi dook mata ye betanga moolmool nga, ngan ole tilongo betanga kiau.”

³⁸ Yesu iwete nen, le nga Pailot itoru. Iyei ne, “Ngan betanga moolmool, in soo so?”

Motong la Pailot imulu a idu pang tana ye di Yuda tina du iwete pang di nen, “Ai, tool ni apuske touo so sa yo ikapsap ye, ngan tiap. ³⁹ Bong momo kiang Yuda atu in nen: Ye rai kanakana nga, ngan kumata le be talo ye lal maiyoko kidi Yuda ke be lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro in pombe nga, ngan ole katorau be apadu di tooltool yo tiyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan atu a isi tana. Le lomim be apadu tool kuto mai yo matan kala di Yuda le imot in a isi pang yang, too?”

⁴⁰ Pailot itor nen, bong ngan di Yuda tina ngan koodi a tiraua betanga ki. Tiyei ne, “Tiap, ya in kupadua be! Kupadu Barabas a isi pang yam!” Ngan Barabas tani, in muku ngan ipamaditi patokongo a be tinganga di Rom ye tana kidi Yuda, inbe ya in tool dook tiap ke pinnau lapau.

19

Pailot Iwete Be Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

¹ Di Yuda koodi nen, motong la Pailot iwete pang di tooltool ke patokongo a tikaua Yesu la tisaliti ye ooroo medana. ² Inbe tikaua ooroo yo dongana iso in a titali, inbe titaru lo Yesu kutono. Motong la tisousouu ye sousoungu yo kooroonoo dook mata i,* ³ inbe tiyei sere ye a tipa a tilo be tisi inbe tiyei ne, “Aa, tool mai yo matam kala di Yuda le imot i, kemai dook!”

⁴ Motong la Pailot tani in ipas mulu a idu tana du iwete pang di Yuda tina nen, “Kakamata, nga ole akauu a isila pang yang, bong lomim galanga nen, au i apuske touo so sa yo tool i ikapsap ye, nga tiap.” ⁵ Le nga ye kene yo Yesu be ipas ye in nga, ngan ooroo yo dongana iso a titali i, inbe sousoungu kooroonoo ngan iken tinini, inbe ipa ye a idu pang tana. Motong la Pailot iwete pang di nen, “Kakamata, tool tani bi!”

⁶ Yeisa be di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di bianga be tikamata, yo ngan tina le oorootang inbe koodi le mai. Tiyei ne, “Kapatota lo kai palasingi kaini a imata! Kapatota lo kai palasingi kaini a imata!”

Di tooltool tina koodi nen, bong ngan Pailot iraua betanga kidi nen, “Ang tapmim kakauu la kapatota lo kai palasingi kaini. Au i apuske touo so sa yo tool i ikapsap ye, ngan tiap.”

⁷ Motong la di Yuda tiraua betanga ki nen, “Ger kiam atu in iwete nen, tool be iyei nen ngan ole imata, yesoo iwete be ya in Maro Natunu.”

* 19:2 Sousoungu yo kooroonoo dook mata i, in dawa ben purupuru bolana.

⁸ Pailot ilongo di Yuda yo tiwete nen nga, le itattadai welewele. ⁹ Le nga imulu a ilo rumu lono lo itoro Yesu mulu nen, “Ai, ong i kupa ke ngai?” Bong Yesu mala be iwete touo kan betanga siap. ¹⁰ Motong la Pailot iwete panga nen, “Nga yelei a lom be kuraua betanga kiau tiap nga? Ong i o lom galanga yau tiap, too? Au i gurana kiau ke be amalum yong a kula, inbe gurana kiau ke be awete a tipatotong lo kai palasingi kaini.”

¹¹ Pailot iwete nen, motong la Yesu iraua betanga ki nen, “Kumata be Maro yo iyepe ete ni, in ikap gurana pong tiap nga, ngan o taukam gurana yo ke be kudada pok nga. Ngan nen le tool yo itarau la baem i, in noonoo ki mai san le illos noonoo yo kiong nga.”

¹² Ngan Pailot ilongo tina yo Yesu iwete nen nga, le nga ikapye be isere dada yo be imalum panga a ila ye i. Bong ngan di Yuda tina ngan koodi tootoo panga nen, “Tool yo iwete be ya taunu in iyei tool kuto mai pang tana i le imot i, in koi ke Sisa. Le kumata be kumalum pang tool in a ila nga, ngan ong in tool ke Sisa tiap.”

¹³ Pailot ilongo tina yo di Yuda tiwete nen nga, le nga lo ipamulu Yesu a isi tana, inbe ya in sila iwur ye kookoowo ke tool ke karatanga betanga, ye ni atu yo tiweta ye Pat Somai Menmenngana i. (Ngan ni tani in ye di Ibru koodi ngan tiweta ye Gabata.) ¹⁴ Ngan ye kene tani in lal kidi Yuda be tipare kaningi pang lal maiyoko kidi yo be lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro ye i. Ngan ke ise a isolu kati kataunu kat ye so ben ke matana sangaul be ru oo. Motong la Pailot iwete pang di Yuda tina nen, “Kakamata, tool kuto mai tani yo matan kalang le imot i, in bi.”

¹⁵ Bong ngan di Yuda tina koodi le mai nen, “Kakauu a ikoo! Kakauu a ikoo! Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

Ngan koodi nen, le nga Pailot iyei ne, “Nga yelei, be apatoto tool kuto mai yo matan kalang le imot i, in ilo kai palasingi kaini, too?”

Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tiraua betanga ki nen, “Am nga, tool sa mulu be iyei kuto mai a matan kalam, nga tiap, bong Sisa ya taleu.”

¹⁶ Le nga Pailot imalum pang di a itara Yesu la di tooltool ki ke patokongo baedi be la tipatota lo kai palasingi kaini.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Matiu 27:32-44; Maka 15:21-32; Luka 23:26-43)

Motong la di tooltool ke patokongo tina tikaua Yesu a tila. ¹⁷ Ngan ya taunu ikooro kai palasingi ki, inbe tiyege malala mai a tidu ke diki, motong la tila pang ye ni atu yo tiwete ene ye Tool Kutono Ruruana i. (Ngan ni tani in ye di Ibru koodi nga, ngan tiweta ye Golgata). ¹⁸ Tila ye ni tani, motong la tipatota le ipa ye di tooltool ru lapau a tilo kai palasingi kaini nga. Ngan le yaru tituku ye madini tina yo ru nga, inbe Yesu in ituku ke kataunu.

¹⁹ Motong la Pailot iwete le tiwodo betanga pattu ilo ye siri, inbe tirauu lo kai palasingi kutono ke Yesu. Ngan betanga tina ngan iwete nen: YESU KE NASARET, Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Di Yuda Le Imot I. ²⁰ Ngan Pailot iwete le betanga tina ngan tiwodo le tiportak ye di Ibru le di Latin le di Girik koodi. Ngan ye ni tani yo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye i, in potai pang ye malala mai lapau. Le di tooltool ke Yuda alunu la man tikamata betanga tina ngan a tikinkati nga. ²¹ Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan tila la tiwete pang Pailot nen, “Ai, nga yelei a kuwodo betanga ngo be ‘Tool Kuto Yo Matan Kala Di Yuda Le Imot,’ in nga? Bong be nen ngan kuwodo nen, ‘Tool I Iwete Be Ya In Tool Kuto Mai Yo Matan Kala Di Yuda Le Imot I.’”

²² Tiwete nen, motong la Pailot iraua betanga kidi nen, “Dookoot, soo betanga yo awete a tiwodo koot nga, ngan tiwodo oo.”

²³ Ye kene tani in di tooltool ke patokongo tina ngan tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini a imot, motong la tikap lonloningi ki a tipoto le iken ye budanga pai. Inbe di pai timalimi di ye so tina. Inbe tikaua sousoungu mooloo ke Yesu in lapau a tikamata ngan sousoungu ki tani in tikap touo wam sa matana ki ki a tisaii ye tiap, bong wam ataleu la tisaii ye ke ete a ipa so le idu lopo i. ²⁴ Le nga di tooltool ke patokongo tina ngan di tapdi

tiwetewete nen, “Nga o ke be tasarraki tiap. Bong be nen ngan takatte madamada ngan ole madamada ipaposo sei tool yo be ikaua sousoungu i.”

Ngan dada yo tiyeii i, in le iyeie betanga tina yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan le kanono pombe moolmool. Ngan betanga tina ngan iwete nen, “Ole timalimi lonloningi kiau nga, a tikap pang di.

Inbe ole tikatte madamada a be nen ngan madamada ipaposo tool yo be ikaua sousoungu mooloo kiau i.”[☆]

Le dada i la di tooltool ke patokongo tiyeii i.

²⁵ Ngan di garup pattu yo tikodo potai pang ye kai palasingi ke Yesu nga, ngan Yesu tinana, iye Yesu tinana kase, inbe Madia yo Kelopas rimana i, in iye Madia san yo ke malala mai Makdala i. ²⁶ Ye kene tani in Yesu be matana nen, ngan ikamata tinana, inbe galiunu yo lono panga mai san i, in ikodo potai ye nga. Motong la iwete pang tinana nen, “Tinak, natum tamoto nain.” ²⁷ Motong la iwete pang galiunu tani in nen, “Garup in ong tinam.” Le ye kene in galiunu tani, in imadit tina le ikaua Madia a yaru tilo rumu ki lo iye tiyepe a matan kala.

Yesu Imata

(Matiu 27:45-56; Maka 15:33-41; Luka 23:44-49)

²⁸ Yesu in lon galanga nen, urata ki yo be iyei ngan imot oo, le nga iyei ne, “Au i moorookau.”[☆] Ngan betanga yo iwete nga, ngan le iyei betanga tina yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan le kanono pombe moolmool. ²⁹ Ngan bor atu yo ooro wain surunu malingene iken ye i, in iken potai lapau. Le nga tikaua so ben punpun a tisilia du ye ooro wain surunu tani, inbe tisuiu ye pi kaini, motong la tislamii lo pang ye koonoo. ³⁰ Yesu iyini touo wain malingene tina ngan kasin a imot, motong la iwete nen, “Imot oo.” Iwete nen le tina gurin maloi, inbe imooroon pattu leu le imata yege.

³¹ Ngan ye ke tani in di Yuda be tipare kaningi pang lal maiyoko kidi ke sungunu yo be bongbongini ki ngan pombe i. Ngan nen le di Yuda lodi be tiyege di tooltool tina ngan bobodi sila tituku kai palasingi kaini ye lal kidi ke sungunu, nga tiap. Le nga tila pang ye Pailot be la titoru a be imalum nga, ngan la tiraukat di tooltool tol tina ngan kedi, a nen ngan be timmata nga, ngan tiyun bobodi isi tana. ³² Le nga tila titor ngan Pailot imalum, motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tila la tiraukat tool tina ngan atu yo ituku kai palasingi kaini ke Yesu madini i, in kene. Motong la tila tiraukat san yo ituku ke Yesu madini san, in kene lapau. ³³ Bong ye kene yo tila ye Yesu nga, ngan tikamata tina yo imata koot nga, le nga tiraukat kene tiap. ³⁴ Motong la di tooltool ke patokongo tina, ngan atu ikaua yu a ikurumbono Yesu madini ye. Ngan le pattu leu be rara ipa ye ran irara ye madini a isi. ³⁵ (Ngan tool yo ikamata so nga i, in ya taunu la ikaua bingi ye i, a be nen ngan ang lapau katara lomim medana ye. Ngan betanga yo ikaua bingi ye nga, ngan moolmool. Inbe ya taunu lapau, lon galanga be betanga yo nga moolmool.) ³⁶ Ngan so tina nga pombe nga, ngan le iyeie betanga atu yo iken ye Rau ke Maro i, in le kanono pombe moolmool. Ngan betanga tani in iwete nen, “Tiraukata turana siap.”[☆] ³⁷ Inbe betanga san yo iken ye Rau ke Maro lapau, in iwete nen, “Di ngan ole matadi pang ye tool atu yo tikurumbono madini i.”[☆]

³⁸ Ngan so tina ngan pombe a imot, motong la Yosep ke malala Arimatia in ila la itoro Pailot a be imalum ngan la ikaua Yesu bobono. Ngan Yosep tani in Yesu galiunu atu lapau, bong itattadai di Yuda le ya taun ipaposi la mallangana tiap. Le nga la itoro Pailot, ngan Pailot imalum panga, motong la ila la ikaua Yesu tani in bobono a ila. ³⁹ Ngan Nikodimas, tool tani yo muku ngan ila ye Yesu bong la yaru tiwetewete i, in ya lapau iyei Yosep ene a yaru tila. Tila ngan ikap kai surunu yo tikaata ye kai ru yo edi mir inbe alos nga. Ngan kai surunu tina yo ikap nga, ngan mai le imoo dook.[†] ⁴⁰ Le nga yaru tikaua Yesu bobono

[☆] 19:24 Rau ke Woungu 22:18   [☆] 19:28 Rau ke Woungu 22:15; 69:21   [☆] 19:36 Pamulenge 12:46; Kinkatingi 9:12; Rau ke Woungu 34:20   [☆] 19:37 Sakaria 12:10   [†] 19:39 Ngan kai surunu tina, ngan moongoo ki ben 34 kilogram.

a tila, motong la titi kai surunu tina ngan ilo ye tinini, inbe tipiuu ye wam kookoonoo le titoo momo kidi Yuda yo tiyei ye di tooltool matedi nga. ⁴¹ Ngan ye ni tani yo tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini ye i, in kumu atu iken potai pang ye lapau. Inbe kumu tani in tika rata agoro ke di matenge paunu atu ye, bong titar touo tool matene sa bobono ye tiao. ⁴² Ye kene tani in di Yuda be tipare kaningi pang lal kidi ke sungunu. Ngan agoro tani ke tarungu di matenge i, in iken potai lapau. Le nga Yosep iye Nikodimas tikaua Yesu bobono la titaru ye agoro tani in.

20

Yesu Imadit Mulu Ye Ni Ke Matenge (Matiu 28:1-8; Maka 16:1-8; Luka 24:1-12)

¹ Lal kidi Yuda ke sungunu in iman a ila, inbe ke san yo Sande i, in pombe. Ngan muntu bongmai koot todotodo go, inbe Madia ke Makdala in imadit tina ngan le ila pang ye agoro ke di matenge tani yo titara Yesu bobono ye i. Le nga ipa la pombe ngan ikamata pat yo tikatkala agoro tani in koonoo ye i, in tipulu a ikoo ye agoro koonoo oo. ² Ila ikamata nen nga, le nga idada a imulu a ila pang ye Simon Pita iye Yesu galiunu tani yo lono panga mai san i, in la iwete pang di yaru. Iyei ne, “Ona, tikaua Tool Mai bobono yo iken agoro lono ke di matenge in a tila oo. Le lomam galanga ye ni yo la titaru ye i, in tiap.”

³ Le nga Pita iye Yesu galiunu san tani in timadit a tidada a tila pang ye agoro ke di matenge tani be la tikamata. ⁴ Yaru tidada gaongo a tila, bong ngan Yesu galiunu san tani in idada a iloso Pita le la pombe ye agoro tani in muku. ⁵ Motong la itur, inbe ipakele pang agoro tani in lono, ngan ikamata wam tina yo tiduku Yesu bobono ye nga, ngan ikenen, bong ilo agoro lono tiap. ⁶ Bong Simon Pita yo idada mur i, in ila tina ngan le ipa so a ilo agoro lono. Ngan ikamata wam tina ngan ikenen, ⁷ inbe ikamata wam san yo tipui Yesu kutono ye i, in tilulu a titaru le iken kandor ye wam yo kapala nga. ⁸ Motong la Yesu galiunu san tani yo idada a ila pombe muku ye agoro tani i, in ya lapau idewe a ilo agoro lono. Ngan ikamata so tina le itara lono medana be Yesu imadit moolmool. ⁹ (Ye kene tani in yaru lodi galanga dook tiao ye betanga yo iken ye Rau ke Maro be Yesu ole imata lo ngan be imadit mulu, ngan tiap.) ¹⁰ Motong la Yesu di galiunu ru tina ngan timulu a tila pang rumu kidi nga.

Yesu Pombe Pang Ye Madia Yo Ke Makdala I (Matiu 28:9-10; Maka 16:9-11)

¹¹ Di galiunu ru tina ngan timulu a tila, bong Madia yo ke Makdala i, in ikodo ke diki potai pang ye agoro ke di matenge tani, inbe itang. Le nga itangtang go, inbe itur a be ipakele lo pang agoro lono nga, ¹² ngan ikamata di bangabangana ru ke Maro. Ngan yaru wam kidi kookoonoo, inbe tiwur ye ni tani yo muku ngan titara Yesu bobono ye i. Le atu iwur ye ni yo Yesu kutono pang ye i, be san iwur ye ni yo Yesu kene pang ye i. ¹³ Motong la di bangabangana ru tina ngan titoro Madia nen, “Garup, nga yelei a kutang nga?”

Le nga Madia iwete pang di nen, “Tikaua Tool Mai kiau bobono a tila oo, le nga lok galanga ye ni yo la titaru ye, in tiap.” ¹⁴ Madia iwete nen, inbe iportak ngan ikamata Yesu yo ikododo nga. Bong ikamata ngan lon galanga ben ya in Yesu, ngan tiap. ¹⁵ Motong la Yesu itoru nen, “Garup, nga yelei a kutang nga? Ngan kusere sei?”

Ngan iyeisa o tool yo matan kala kumu i, le nga iwete panga nen, “Tool mai, kumata be ong la kouu a kula in nga, ngan kuwete pau ye ni yo la kutaru ye i, a be nen ngan la akauu.”

¹⁶ Iwete nen, motong la Yesu iwete panga nen, “Madia.”

Le nga be iportak pang ye ngan ikilla, motong la iwete panga ye di Ibru koodi nen, “Raboni!” (Ngan betanga yo Raboni in punu ben Pannoongoo.)

¹⁷ Motong la Yesu iyei ne, “Kin man kutokau be, yesoo au i nga alo ye Tamak tiao. Bong kula ngan kuwete pang di diek kapala yo titara lodi medana pau nga, ngan nen,

'Ole amulu a alo pang ete ye Tamak yo ang ngan Tamamim lapau i, inbe Maro kiau yo Maro kiang lapau i.'

¹⁸ Motong la Madia ke Makdala tani in ila la ikaua bingi pang Yesu di galiunu tina nen, "Ai, au i kamata Tool Mai tani oo!" Inbe iwete pang di ye betanga tina yo Yesu iwete panga ye nga.

Yesu Pombe Pang Ye Di Galiunu

(Matiu 28:16-20; Maka 16:14-18; Luka 24:36-49)

¹⁹ Ye Sande tani in rrai ki nga, ngan Yesu di galiunu tina ngan titattadai di Yuda, le nga tilo rumu lono lo tigaua a tiyepe, inbe titiukala dada ke rumu tani a tipamede le imede. Ngan tiyepe, inbe Yesu pombe le lo ikodo kataunu kidi, inbe iyei ne, "Lo silene ke Maro iken yang." ²⁰ Iwete nen a imot, motong la ipatnai baene le madini tina ngan pang di a tikamata. Ngan tina tikamata Tool Mai tani nen nga, le tina lodi ponana le lodi ponana welewele.

²¹ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, "Lo silene ke Maro iken yang. Tamak la iwangau a le asi i. Ngan le gaongo leu, nga be awangang a nen ngan kala." ²² Yesu iwete nen a imot, motong la imai di ye amunu, inbe iyei ne, "Kakaua Maro Amunu Silene. ²³ Kumata le be kagiri noonoo kidi tooltool nga, ngan ole noonoo kidi tina ngan ikoo ye di. Bong kumata be kagiri noonoo kidi tiap nga, ngan ole noonoo kidi tina ngan ikentoo di."

Yesu Pombe Pang Ye Tomas

²⁴ Ngan Tomas yo tikiui ene san ye Didimus i, in Yesu di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi. Ya in, ye kene yo Yesu lo pombe pang ye di galiunu tina ye in nga, ngan iyepe tiap. ²⁵ Le nga Yesu di galiunu kapala tina tiwete panga nen, "Am nga amkamata Tool Mai tani oo."

Bong ngan Tomas iyei ne, "Kumata le be akamata moonoongoo ke tutui ye baene tiap, inbe atara baik buruburene ilo ye moonoongoo ke tutui tina ngan tiap inbe ading touo moonoongoo yo iken ke madini in tiap nga, ngan o ke be atara lok medana ye pitiap yege."

²⁶ Tomas iwete pang di nen, le nga tiyepe tiyepe a ke limi be ru iman a ila, motong la Yesu di galiunu tina ngan tigaua a tiyepe rumu lono mulu. Inbe Tomas tani in iye di tiyepe lapau. Ngan rumu tani yo tiyepe ye i, in dada ki ngan tipamede le imot, bong Yesu ilo le lo ikodo kataunu kidi, inbe iwete pang di nen, "Lo silene ke Maro iken yang."

²⁷ Motong la iwete pang Tomas nen, "Oo, kuman kutara baem buruburene me e ni. Inbe kumata baik nga. Inbe kusulmaia baem man, man kuding touo moonoongoo yo iken ye madik i. Kin lom rru mulu be, bong kutara lom medana pau."

²⁸ Ngan tina Yesu iwete panga nen nga, le nga Tomas iyei ne, "Ong i Tool Mai kiau, inbe ong i Maro kiau."

²⁹ Motong la Yesu iwete panga nen, "Ong i kumatau, ngan la le kutara lom medana pau nga. Bong di tooltool yo tikamatau tiap, inbe titara lodi medana pau nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata pang di le lodi ponana."

Ye Punu Yo A Le Yowan Iwodo Rau I

³⁰ Yesu iyei gogo mos alunu san ye di galiunu matadi a tikamata, bong awodo le imot a ilo ye rau i tiap. ³¹ Bong betanga yo awodo ilo ye rau i nga, ngan be nen a katara lomim medana pang Yesu be ya in Kirisi, tool yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Ngan ya in Maro Natunu. Le kumata be katara lomim medana panga nga, ngan ole kakaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in ye ya taunu ene.

¹ Tiyepe a ke kapala iman a ila, motong la Yesu pombe mulu pang di galiunu tina, ngan potai pang ye ran koonoo Taibirias.* Ngan dada yo pombe pang ye di i, in nen. ² Ye kene tani in Simon Pita iye Tomas, yo ene san Didimus i; inbe Nataniel ke malala Kana yo iken ye tana mai Galili i; inbe Sebedi di natunu tamoto ru nga, inbe Yesu di galiunu ru mulu la tigaua a tiyepa nga. ³ Tiyepe, motong la Simon Pita iwete pang di nen, “Ai, au i nga ole du ayoosoo a akap i sa.”

Ngan di diene tina tiyei ne, “Am lapau, ole amyong tadu.” Le nga du tiyiri ye ookoo atu, a tidu. Bong ye bong tani in nga, ngan le tikap touo i siap yege. ⁴ Le nga muntu bongmai koot, ngan Yesu di galiunu tina ngan tikamata yo ikododo tana nga, bong lodi galanga ben ya in Yesu, nga tiap.

⁵ Motong la Yesu koonoo pang di nen, “Di tooltool kiau nga, kaua i sa lapau?”

Ngan tiraua betanga ki nen, “Tiap sa!” ⁶ Le nga Yesu iwete pang di nen, “Be nen ngan kakatte pu kiang mulu isila ookoo madini ke aromim oonoo in, ngan ole kakap i.” Motong la tikatte pu tani in idu, ngan le i alunu welewele la lo titingi nga, le ke be tiyaua pu tani in a ise ookoo lono tiap.

⁷ Motong la Yesu galiunu tani yo lono panga mai san i, in iwete pang Pita nen, “Ai, ni Tool Mai tani nani.” Ngan Simon Pita tani in idudu sousoungu ki, inbe iyei urata. Bong yeisa be ilongo yo ene san in iwete panga nen, “Ni Tool Mai tani nani,” motong le ikap taraia sousoungu ki tani a isousou ye mulu, inbe ipas du ran lono a iwe pang ye a idi. ⁸ Inbe Yesu di galiunu kapala ngan tipie ye ookoo a titoo, inbe tiyolo pu tani in ipa ye i tina ngan a tidi pang tana. Yesoo, tidau manga mooloo ye tana tiap. ⁹ Tidi tisoloo tana, ngan tikamata ei garengana yo ikanen nga, inbe i atu ikenen ei tani in pono nga. Inbe ikamata porong pattu ikenen lapau.

¹⁰ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kakap i yo nookoot kakap nga, ngan sa man.”

¹¹ Yesu iwete nen, le nga Simon Pita du irookoo a ilo ookoo lono lo iyolo pu tani in a idi tana. Ngan pu tani in ipon ye i maimai leu, inbe i tina ngan alunu le alunu le kinkatingi ki ben 153, bong tikupraia pu tiap. ¹² Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kaman a man kakan so.” Yesu iwete nen ngan le di galiunu tina ngan sa mala be itoru nen, “Ong i sei?” nga tiap, yesoo lodi galanga ye be ya in Tool Mai tani. ¹³ Le nga Yesu ila la ikap porong tina ngan a ikap pang di, motong la ikaua i tani a ikauu pang di lapau. ¹⁴ Ngan kene yo Yesu imata, motong imadit mulu ye in nga, ngan le pombe pang ye di galiunu paru oo, e patol nanga la nookoot ngan pombe pang ye di nga.

Yesu Iwete Pang Pita

¹⁵ Ye kene tani in tikan so a imot, motong la Yesu iwete pang Simon Pita nen, “Simon, Yowan natunu, ong i lom pau mai san moolmool le kullos di diem nga, too?”

Ngan se Pita iyei ne, “E, Tool Mai. Ong i, lom galanga yau nen, au i lok pong mai san.” Motong la Yesu iwete panga nen, “Kupakan di sipsip kiau.”

¹⁶ Motong la Yesu iwete panga mulu nen, “Simon, Yowan natunu, ong i nga lom pau mai san moolmool, too?”

Ngan se Pita iyei ne, “E, Tool Mai. Ong i, lom galanga yau nen, au i lok pong mai san.” Motong la Yesu iwete panga nen, “Matam kala di sipsip kiau.”

¹⁷ Motong la Yesu iwete panga mulu nen le patol ki. Iyei ne, “Simon, Yowan natunu, ong i lom pau mai san, too?”

Yesu itoru nen le patol, le nga Pita lon moo ye betanga yo iyei ne, “Ong i lom pau mai san, too?” Motong la iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, ong in lom galanga ye so nga le imot. Le lom galanga nen, au i lok pong mai san.”

Motong la Yesu iwete panga nen, “Kupakan di sipsip kiau. ¹⁸ Awete pong moolmool nen, ye kene yo tinim paunu go nga, ngan ole ong taum kulonlon ye lonlonongi kiong, inbe kupa pang ye ni yo lom be kula pang ye i. Bong ye kene yo be kuyei kolman ye in nga, ngan ole kuyitmaka baem pang ete, inbe tool san ilonlonong, lo ngan be irarong

* 21:1 Ngan ran Taibirias tani in tiwete ene san ye ran Galili.

pang ye ni yo lom be kula pang ye tiap nga.”¹⁹ Ngan Yesu iwete pang Pita nen nga ikatte betanga ye soo dada yo be Pita imata ye i, a nen ngan iyeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye i. Yesu iwete panga nen a imot, motong la iyei ne, “Kuman a man kutoo au.”

Betanga Ke Yesu Galiunu Yo Lono Panga Mai San I

²⁰ Yesu iwete pang Pita nen a yaru tila, motong la Pita be ilalele, ngan ikamata Yesu galiunu tani yo lono panga mai san i, in itoo di yaru. Ya in tool tani yo tigaua a tikan so nga, ngan irusu le la itadana Yesu, inbe itoru mos leu nen, “Tool Mai, nga ole sei tool be itarong la di koi kiong baedi i?”²¹ Ye kene in Pita ikamata le nga itoro Yesu nen, “Tool Mai, nga ole yelei ye tool i?”

²² Motong la Yesu iwete panga nen, “Kumata le lok be iyepa matana rerene nen le ilo ye lal yo be amulu a asi ye in nga, ngan ole yelei yong? Ong in kuman a kutoo au!”²³ Yesu iwete nen le betanga tani in masak kataunu ye di diene kapala yo titara lodi medana panga nga, ngan be galiunu tani in o ke be imata tiap. Bong ngan Yesu iwete touo betanga sa be tool tani in ole imata tiap, ngan tiap. Bong ngan iwete leu nen, “Kumata le lok be iyepa matana rerene nen le ilo ye lal yo be amulu a asi ye in nga, ngan ole yelei yong?”

²⁴ Le in Yesu galiunu tani yo iwetewete ye so tina yo ikamata nga, inbe iwodo betanga ki lo ye rau i. Le lod galanga nen, so yo iwetewete ye nga, ngan moolmool.

²⁵ Ngan so alunu san la Yesu iyei lapau nga. Bong kumata be tiwodo betanga ke so tina ngan atu atu le imot ilo ye rau nga, ngan ole tana mai kiidi le imot i taukan manga yo be tatar rau tina ngan ye i.

APOSOL Urata Ke Di Aposol Ke Yesu

Yesu Itara Betanga Medana Nen Be Ole Iwanga Maro Amunu Silene A Isi

¹ Tool kiau, Tiopilus, nga be awete pong ye rau kiau yo awode pong muku i.* Ye rau tani in awode ye so le imot yo Yesu iyei nga, inbe ye betanga yo ipatomonai di tooltool ye nga, ²⁻³ ngan ye kene tani yo ipamaditi urata ki ye i, le lo imot ye lal yo Maro ikauu a be ilo pang ye malala ki ye i. Ngan ye kene tani yo isolu masngana maiyoko a imata motong imaur mulu a imadit nga, ngan le ya taunu pombe pang ye di aposol ki, inbe iyei so matana matana nga a tikamata a be nen ngan lodi galanga ye, be ya in imadit mulu oo. Ngan le ye ke sangaul pai ngan ya in pombe pang ye di, inbe iwetewete pang di ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Inbe Maro Amunu Silene ipamede be ikap betanga pang di aposol ki tina yo ipootoo di nga, ngan ye urata yo be tiyei nga.

⁴ Ngan ye kene atu in iye di aposol ki tina ngan tigaua be tikan so, motong la iwete pang di nen, “Ai, kin kayege Yerusalem be. Bong kayepe nanga, inbe kanam ye so dook mata yo Tamak ipamede betanga medana ye be ole ikauu pang ye lo ponana ki i. Muku ngan awete pang ye be ole ikauu pang. ⁵ Ngan nanga, Yowan in irriu di tooltool ye ran sokorai leu, bong ole mooloo tiap, inbe Maro irriu ang ye Amunu Silene.”

⁶ Le nga ye kene atu in Yesu iye di aposol ki tigaua, inbe titoru nen, “Tool Mai, nga be amtorong. Nookoot nga ole kupamedam tooltool ke Isrel mulu a nen ngan tool kiam atu iyei tool kuto mai a matan kalam am le imot lapau, too tiap?”

⁷ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ai, i ang so kiang be lomim galanga ye ke le lal yo Tamak ya taunu itaru ye gurana ki, in tiap. ⁸ Bong ye kene yo be Maro Amunu Silene isi yang le ipamedang ye gurana ki koot nga, ngan ole kakaua betanga kiau a la kaweta pang di tooltool ye so yo kakamata koot nga. Ngan ole kamadit ye betanga pang di tooltool nanga la Yerusalem nga, inbe ye malala nga le imot yo iken ye tana mai Yudia nga, inbe ye tana mai Samaria, inbe ipa so le la itaua ni yo tana i imot ye i.”

Yesu Ilo Pang Ye Malala Ke Maro

⁹ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la matadi kenen ye, inbe ilo pang ye malala ke Maro, ngan le eng tene iduku le ke be tikamata mulu tiap. ¹⁰ Le nga di aposol ki tina matadi kenen pang lang katene go ye ni yo ipa ye a ilo i, inbe pattu leu be di tooltool ru pombe a tikodo potai pang ye di. Ngan di tooltool ru tina ngan sousoungu kidi kookoonoo. ¹¹ Motong la tiwete pang di aposol ke Yesu nen, “Ai, ang tooltool ke Galili nga, nga ye lei a kakododo ni, inbe matamim lo pang lang katene nga? Yesu tani yo Maro ikauu le iyegang a ilo pang ye malala ki i, in ole imulu a isi dawa ben tina yo nookoot nga kakamata, inbe ilo pang ye malala ke Maro nga.”

Titara Matias Be Ilono Yuta

¹² Motong la di aposol ke Yesu tina, ngan timadit a tiyege kawal Olip, inbe timulu a tilo pang Yerusalem. Ngan kawal Olip tani in iken manga mooloo ye malala mai Yerusalem tiap. ¹³ Le nga ye kene yo tipa le lo pombe ye in nga, ngan tilo le lo tiyepe ye rumu sokalana ke ete yo be tiyepe ye i. Ngan di aposol tina ngan edi nen; Pita ye Yowan ye Yemis ye Antares ye Pilip ye Tomas ye Batolomiu ye Matiu ye Yemis san yo Alpias natunu i, inbe Simon yo tool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i, inbe Yuta san yo Yemis natunu i. ¹⁴ Di ngan kanakana ngan tiye Madia yo Yesu tinana i, inbe di garup kapala tiye Yesu di taini, ngan di le imot man tigaua inbe tipatarau.

¹⁵ Ye kene tani in di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu koot nga, ngan kinkatingi kidi ben 120. Motong la Pita imadit le lo ikodo kataunu kidi, inbe iwete pang di nen.

* 1:1 Ngan rau tani yo iwode muku i, in la Bingi Dook Mata Yo Luka Iwode I.

¹⁶ Iyei ne, “Ai, ang diek kapala yo katara lomim medana pang Yesu nga, mukot yege ni ngan Maro Amunu Silene ila Dawiti lono le iwete betanga atu a tiwode ilo ye Rau ke Maro. Ngan le betanga tani in kanono pombe moolmool ye Yuta yo irara di tooltool be la tikaua Yesu a tiparama i. ¹⁷ Muku ngan ya in ede atu yo taye tagaua inbe taye taye urata gaongo i.”

¹⁸ (Ngan Yuta tani in tiyimoo a ikap pat ye urata dook tiap ki yo iyei i, in kootoonoo. Motong la ikap pat ki tina ngan la iyimi tana atu ye. Motong la imol ke ete a ipamu kutono le du irauu ye tana ki tani le kapono perbe, inbe kodokodo ki imasukurai a idu tana. ¹⁹ Le nga di tooltool le imot yo tiyepe Yerusalem nga, ngan tilongo bingi ki, motong la tisu tana tani in ene ye Akeldama ye di tapdi koodi nga. Ngan betanga yo Akeldama i, in punu ben, Tana Ke Rara.)†

²⁰ Motong la Pita iwete mulu nen, “Ngan betanga yo tiwode ilo ye Rau ke Woungu in nen,
‘Rumu ki tani in sila iken sokorai.

Le kin tooltool sa iyepe ye be.’☆

Inbe betanga damono ki yo iken ye rau tani i, in iwete nen,

‘Katara tool atu mulu a ikoli ye urata.’☆

²¹ “Ngan nen le dada dook mata yo be tatoo a tatara tool in nen. Ole takamata di tooltool yo kanakana ngan taye di tayepe, inbe taye Tool Mai Yesu tapa a tala be taman nga. ²² Le takamata di tooltool yo taye di tayepe ye kene yo Yowan ipamaditi urata ke rriungu di tooltool ye i, in le ise ye lal yo Maro ikaua Yesu a iyegidi inbe imulu a ilo pang ye malala ki i. Ngan ole tatara tool yo nen i, ngan la be ole isu idi inbe taye taraia bingi dook mata pang di tooltool ye maditingi ke Yesu nga.”

²³ Ngan Pita iwete pang di nen a imot, motong la tipootoo di tooltool ru edi. Ngan atu in Yosep yo tikiuu ye Basabas, inbe tiwete ene san ye Yastus i, inbe tool san in ene la Matias i. ²⁴ Motong la di tooltool tina tipatarau pang Maro nen, “Tool Mai, ong in lom galanga yam am tooltool nga le imot lomam. Le di tooltool ru nga nangai kupootoo i, in kupaposi pam ²⁵ a be nen ngan iyei aposol a ikolo Yuta, yesoo iyege urata ki ke aposol, inbe ikoo a la iyepe so ye malala dook tiap ki yo be la iyepe ye i.” ²⁶ Motong la tikatte madamada be tikamata, ngan le madamada ipaposo Matias. Le nga titaru be ikaua urata tani in a ila iseke di aposol tina yo sangaul be atu nga.

2

Maro Amunu Silene Isi Tana

¹ Ngan lal maiyoko kidi Yuda yo tiwete ene ye Pendekos i,* in pombe. Le nga di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan di le imot tila tigaua ye ni atu. ² Motong la palbe leu be tilongo so mununu ben muru mai ipa ye malala ke Maro a isi le si ipapono rumu lono yo tigaua be tiwur ye i. ³ Ngan le di tooltool tina tikamata so ben ei loloana yo iyei dawa ben di tooltool medi nga, inbe imagirigiri a la tukbe ye di tooltool tina ngan di atu atu le imot. ⁴ Le nga Maro Amunu Silene ipapon di, le di tooltool tina ngan di le imot timadit a tiwetewete ye koodi ki ki, ben tina yo Maro Amunu Silene ikap pang di be tiwetewete ye nga.

⁵ Ngan ye kene tani in di Yuda yo tiyepe ye ni mai i le imot nga, ngan timan le man tiyepe Yerusalem lapau. Di ngan, di tooltool tina yo titoo dada kidi Yuda yo be tiyepe la Maro parmana nga. ⁶ Le nga ye kene yo tilongo so tani in mununube nga, ngan le di tooltool malala mai la man tigaua nga. Inbe titar talngadi, ngan tilonga le titakrai, yesoo tilongo di tooltool tina yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tiwetewete ye di tooltool yo la tigaua ngan di atu atu koodi. ⁷ Ngan nen le titakrai, le nga tiyei ne, “Ai,

† 1:19 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen be betanga yo iken siri lono ye arono 18 le 19 nga, ngan betanga ke Pita tiap, bong betanga ke Luka ya taunu. ☆ 1:20 Rau ke Woungu 69:25 ☆ 1:20

Rau ke Woungu 109:8 * 2:1 Lal maiyoko kidi Yuda yo tiwete ene ye Pendekos i, in punu ben lal kidi ke be tigaua, inbe tikana so matana ye. Ngan ye yo tiweta ye Pendekos nga, ngan yesoo ke 50 ikapusu lal maiyoko kidi Yuda yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro i.

di tooltool nga talongo di tiwetewete nen, bong di nga di tooltool ke Galili leu e? ⁸ E nga yelei be idi atu atu talongo di ngan tiwetewete ye idi taudu koodoo nga? ⁹ Idi nga tooltool kapala ke tana mai Patia, inbe Midia, inbe Elam. Inbe idi tooltool kapala nga tayepe ye tana mai Mesopotemia le Yudia, inbe Kapadosia, inbe Pontus le Esia, ¹⁰ inbe Pirigia le Pampilia, inbe Isip, inbe Libia potai pang ye malala mai Sairini. Inbe idi tooltool kapala nga ke malala mai Rom yo man tayepe ni nga. ¹¹ Idi nga Yuda, inbe di tooltool rara san yo tiyege momo kidi a man taye di tagaua ye sungunu kiidi nga. Inbe idi tooltool kapala nga ke motmot Kirit inbe ke tana mai Arabia. E nga yelei be idi atu atu talongo di tiwetewete ye so maimai yo Maro iyei nga, ngan ye idi taudu koodoo nga?" ¹² Le nga di le imot titakrai a koodi danganga, inbe di tapdi tipartortor nen, "Ai, i soo so nen i?"

¹³ Bong ngan di tooltool kapala tiyei sere ye di a tiwete nen, "Ona, ngo tiyin ran medana mai mata le kutodi moo ye la o tiwetewete nen nga."

Pita Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Malala Mai

¹⁴ Motong la Pita iye di diene aposol kapala tina yo sangaul be atu nga, ngan tikodo, inbe iwetewete le koonoo maimai pang di tooltool malala mai tina yo man tigaua ngan nen. Iyei ne, "Ang di Yuda, inbe di tooltool kapala le imot yo kaman kayepe Yerusalem nga, ngan ole kapalongo a katar talngamim dook ye betanga kiau yo be awete nga, a nen ngan awete nini so yo nookoot katai ngan pombe a kakamata i, in punu pang. ¹⁵ Ang nga o lomim tar be di tooltool nga tiyin le kutodi moo la tiwetewete nen nga, too? Tiap, kakamata, nga muntu go, le nookoot yege sa ke matana ise ye limi be pai leu nga.† ¹⁶ Bong so yo nookoot pombe a kakamata i, in ben betanga tina yo muku ngan Maro koonoo yo Yoel in iweta i. Ngan Yoel tani in ikaua Maro koonoo a iwete nen,

¹⁷ 'Au, Maro, awete nen, ye lal yo ataru be akarata betanga kidi tooltool ye i, in potai be pombe nga,

ngan ole apati Amuk Silene a idu ye di tooltool nga le imot.

Le di natumim tamoto le di garup ole tikaua kook inbe tiwete betanga kiau ben di Maro koonoo.

Inbe di tamoto kiang yo kakase paunu nga, ngan ole tikamata so ye matadi ben mianga.

Inbe di tamoto kiang yo kolman nga, ngan be tikenmata nga, ngan ole apapos mianga pang di lapau.

¹⁸ Inbe ye kene tani in, ole apati Amuk Silene a idu ye di tamoto le di garup yo tiyei ben di kapraingi kiau nga,

a nen ngan tikaua kook, inbe tiwete betanga kiau ben di Maro koonoo.

¹⁹ Inbe ole ayei mos matana matana a pompombe ke lang katene,

inbe du ayei mos tana lapau a nen ngan iyei ben tarkilanga pang di tooltool.

Ngan ye mos tina yo be ayei nga,

ngan ole di tooltool tikamata ngan dawa ben rara, le ei, le ei kutana.

²⁰ Ngan ke ole iportak le matan todotodo,

inbe taudu ole ikoro ben rara.

Ngan kumata le be so yo nen ngan pombe nga,

ngan ole lomim galanga be lal maiyoko ke Tool Mai

yo be tayeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye i, in nga be pombe.

²¹ Ye kene tani in di tooltool le imot yo tikiui Tool Mai be ilon di nga,

ngan ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.†☆

²² Motong la Pita tani in iwete mulu nen, "Ai, ang di tooltool ke Isrel nga, katar talngamim dook a kalongo betanga kiau. Yesu ke Nasaret iyei urata maimai inbe mos matana matana kataunu yang a kakamata oo. Ngan ya in Maro ikap gurana panga le iyei urata nen a be kakamata ngan ole lomim galanga nen, Maro ya taunu la iwanga a isi i.

† 2:15 Ngan ye momo kidi Yuda ngan ke be tiyin ran medana ye muntu le kemai tiap. Bong be ke idu le rrai ni sil ngan la be tiyin ran medana kasin nga. ☆ 2:21 Yoel 2:28-32

²³ Ngan Maro ya taunu in lon galanga ye soo so yo be kayei panga nga, motong la itaru la baemim, ben tina yo mukot ngan lon tar be ole iyei nga. Ngan la le ang kaye di tooltool dook tiap kapatota lo kai palasingi kaini a imata nga. ²⁴ Bong ngan Maro ipamaditi Yesu mulu ye ni ke matenge, le se iyege masngana dook tiap ke matenge yo isola i, yesoo matenge in taukan gurana yo be itokolani a iparama nga. ²⁵ Mukot yege ni nga, ngan Dawiti iwodo betanga nen ilo ye rau. Le betanga tina yo iwodo ngan iwete nen, 'Au i akamata Tool Mai iyepe potai yau.

Ya in kanakana ngan iyepe ke arok oonoo,
le ke be lok gurrungu a atattadai, ngan tiap.

²⁶ Ngan nen le lok ponana kaiye, inbe apayiti.

Le Maro, au i atar matak pong be ole kupamaditau mulu,

²⁷ yesoo ong i ke be kuyegau sila akino ye ni kidi tooltool matedi tiap.

Inbe ong i ke be kuyegau, Tool Tani Yo Kupootoo Pong Ong Taum I,
a sila akino a bobok iwi tiap lapau.

²⁸ Ngan dada yo be ayeye ye yepongo dook mata yo taukan motingi i, in kupaposi pau oo.

Inbe ong in ole kuyeye yau ye ke tina yo kanakana nga le imot, le lok ponana kaiye.[☆]

²⁹ "Ang di diek nga, nga be awete pobe pang ye sasa kiidi yo Dawiti i, in imata a tikelmaii oo. Le agoro ki ke matenge yo titaru ye i, in la iken le se nookoot katai i. ³⁰ Bong Dawiti tani in Maro koonoo atu, le lon galanga ben Maro ipamede betanga a iwete moolmool le ete be pang dama ni nga, ngan ole itara sasa ki atu le ikoli a iyei tool kuto mai yo be matan kala tana kidi Isrel le imot dawa ben ya i. ³¹ Ngan Dawiti lon galanga ye soo so yo be pang dama ni ngan Maro iyeii i, in oo. Ngan la ye kene yo iwete be ole Maro iyege sila ikino ye ni kidi tooltool matedi, inbe ole iyege sila ikino a bobono iwi, ngan tiap nga, ngan iwete ye ya taunu tiap, bong iwete ye maditingi ke Kirisi. ³² Ngan Maro ipamaditi Yesu a imadit, le am le imot nga amkamata ye matamam yo imadit mulu nga, ngan la awete pang ye soo so yo amkamata i. ³³ Le Yesu tani, in Maro ikauu a ilo le lo iyitmaki le iwur ye baene oonoo. Inbe ikaua Maro Amunu Silene yo Tamana ipamede betanga medana ye be ole ikauu panga i. Ngan la nookoot nga Yesu ipati Maro Amunu Silene tani a isi tana, ben tina yo kalonga inbe kakamata ye matamim koot nga. ³⁴ Ngan Dawiti ya taunu in ilo ye malala ke Maro tiao, bong iwete betanga san mulu nen.

'Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen,

"Kuwur ye baek oonoo a kuyepe nen

³⁵ le lo arautoo di koi kiong a tidu tiyeye ke kem parmana."[☆]

³⁶ "Ngan nanga, ang di tooltool le imot ke Isrel nga, ngan ole lomim galanga nen: Yesu tani yo kapatota lo kai palasingi kaini i, in Maro itaru le iyei Tool Mai inbe Kirisi yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i."

³⁷ Ye kene yo di tooltool tina ngan tilongo betanga ke Pita nga, ngan le betanga ki iso di le lodi modoko. Le nga titoro Pita iye di aposol kapala nen, "Ai, di diemam nga, ngan ole amyeyi belei na?"

³⁸ Motong la Pita iraua betanga kidi nen. Iyei ne, "Ang atu atu kaportak lomim a be nen ngan amrriu ang ye Yesu Kirisi tani in ene, ngan la be Maro igiri noonoo kiang nga. Kumata le be kayei nen nga, ngan la be Maro ikaua Amunu Silene pang ye lo ponana ki nga. ³⁹ Mukot yege ni nga, ngan Maro itara betanga medana nen, be ole ikaua Amunu Silene pang, inbe pang di natumim, inbe pang di tooltool le imot yo tiyeye manga mooloo, inbe pang di tooltool le imot yo Tool Mai kiidi Maro iku di panga nga, ngan lapau."

⁴⁰ Pita iwete pang di nen a imot, motong la iseke betanga ki mulu ye betanga kapala, inbe iwete betanga medana pang di nen, "Kin kakap tutang dook ye di tooltool yo nookoot ngan tiyeye kataunu yang nga, ye dada dook tiap matana matana kidi yo tiyei nga, yesoo bong ole nen ngan Maro igarungang kaye di." ⁴¹ Le ye kene tani in di tooltool

yo tilongo betanga ki a titara lodi medana ye nga, ngan la tirriu di nga. Ngan kinkatingi kidi ben 3,000 la lo tiseke di tooltool tina yo titara lodi medana pang Yesu muku nga.

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga, Ngan Tigauagaua Dook Mata

⁴² Di tooltool tina, ngan ye ke kanakana nga, ngan di tapdi tigaua lodi le atu pang di aposol tina, inbe titar talngadi a tilongo betanga yo kidi nga, inbe tiye di diedi tigauagaua dook mata a tiparere ye kaningi so le kaningi medana, inbe ye pataraungu lapau. ⁴³ Ngan di aposol ke Yesu tina ngan tiyei gogo mos matana matana a iyei ben tarkilanga pang di, a di tooltool tina ngan tikamata le titakrai ye mai san. ⁴⁴ Ngan nen le di tooltool tina yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan di le imot tigauagaua dook mata san, inbe tiye di diedi tiparere dook mata lapau ye so kidi nga le imot. ⁴⁵ Le tiyaware tana le so kidi kapala a tikap pat ye, motong la tikap pat tina ngan a tilon di diede kapala yo timaka ye so nga. ⁴⁶ Inbe ye ke kanakana nga, ngan tilo tigaua koongoo lono ke bareme mai ke sungunu. Inbe tiye di diedi tigaua lodi dook mata a lodi ponana le tipa a tila ye rumu kidi diedi kapala a la tiye di tigaua a tikana medana, inbe tikan so gaongo lapau. ⁴⁷ Le ye ke kanakana nga, ngan tiyitmaka Maro ene, inbe di tooltool kapala yo se tiye di tigaua tiap nga, ngan lodi ponana ye di lapau. Ngan nen le ye ke kanakana ngan Tool Mai iseke kinkatingi kidi tooltool tina yo titara lodi medana koot nga, ngan ye di tooltool paunu mulu yo nookoot ikap di a be ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di i.

3

Tool Atu Kene Ikap Rama In Dook Mata Mulu

¹ Ye kene atu in ke idu le rrai ye so ben ke matana tol, ngan igoro lal kidi Yuda ke pataraungu. Le nga Pita ye Yowan tipa a be tilo pang ye bareme mai ke sungunu. ² Yaru tipa a be tilo, ngan tikamata di tooltool pattu takaua tool atu yo kene ikap rama in a timan. Ngan ye ke kanakana nga, ngan tisoloo tool tani man titaru ye dada koonoo ke bareme mai ke sungunu yo tiweta ye Dada Taunu Punu i, a be nen igau pat le so ye di tooltool yo tipa a be tilo pang ye bareme mai ke sungunu tani nga. Ngan tool in kene yo iyepe tinana kaponoo lono nga, ngan kene ikap rama nen, motong la tinana ipasuii nga. ³ Motong la tool tani in matana nen, ngan ikamata Pita ye Yowan yo be tilo pang bareme mai ke sungunu lono nga, le nga itor di yaru be tikap kan pat sa. ⁴ Ngan itor nen, le nga Pita ye Yowan tina ngan matadi ikenen ye, inbe Pita iwete panga. Iyei ne, "Ai! Matam pang yam ngan!" ⁵ Le nga tool tani in matan kenen ye di yaru. Iyeisa ole be yaru tikaua kan so sa.

⁶ Bong ngan Pita iwete panga nen, "Atoo! Au i taukak pat silba too gol yo be akauu pong i, bong so yo be akauu pong i, in ye Yesu Kiriisi ke Nasaret ene nga, ngan awete pong nen, kumadit a kupa." ⁷ Motong la Pita itoko baene oonoo, inbe iloni a ipamaditi le lo ikodo. Ngan le pattu leu, inbe kene le kene gargarunu tina ngan gurana. ⁸ Le nga tool tani in ipa inbe ipases. Motong la ipa a itoo Pita ye Yowan a tilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu. Tilo, ngan ipa a ipases, inbe iyitmaka Maro ene. ⁹ Ngan di tooltool le imot tikamata tina yo ipa inbe iyitmaka Maro ene nga, ¹⁰ le nga titakrai welewele ye so yo pombe panga i, yesoo tikilla ngan ya in tool tani yo kanakana ngan iwurur dada koonoo ke bareme mai ke sungunu yo tiweta ye Dada Taunu Punu i, inbe igaugau pat le so ye di tooltool i.

Pita Iwetewete Pang Di Tooltool Bareme Mai Ke Sungunu Lono

¹¹ Di tooltool le imot tilongo bingi ke tool tani le titakrai, inbe tidada a timan be man tikamata. Timan ngan tikamata yo iparama Pita ye Yowan a iye di tikododo ye kookoowoo ke bareme mai ke sungunu yo tiweta ye Kookoowoo ke Solomon i. ¹² Ngan Pita ikamata di tooltool tina yo tiyei nen nga, le nga iwete pang di nen, "Ai, ang di tooltool ke Isrel nga, ngan yelei a katakrai ye so yo pombe i nga? Inbe nga yelei a matamim ikenen yam amru nga? Ngan o lomim tar be amru gurana kiam am tapmam, ngan la le amyeei a ipa nga, too? Tiap! Too, o lomim tar be amru amtoo dada dook mata le imot yo Maro

lono be amtoo nga, ngan la le amkarata a ipa nga, too? Tiap lapau! ¹³ Bong Maro ke di sasa kiidi yo Apram ye Esaka ye Yakop, in la iyei nen i, a be nen ngan iyeie kapraingi ki yo Yesu i, in ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti. Ngan Yesu tani, in la kataru la di koi ki baedi a be tiraumate i. Le tikauu lo ye Pailot, ngan Pailot ikamata ngan taukan busunu le be ipamule a isi, bong ngan kawala murimim panga le kawete pang Pailot be tiraumate a imata. ¹⁴ Yesu in tool noonoonoo tani yo Maro ipootoo panga ya taunu i, bong ngan kawala murimim panga, inbe katoro Pailot a kamangmang ye be ipadu tool dook tiap yo ke raumatenge di tooltool in a isi tana. ¹⁵ Ngan tool tani yo be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in paidi i, in la ang karaumate koot i. Bong ngan Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge. Le amru nga amkamata ye matamam ngan la amwetewete pang ye bingi ki nga. ¹⁶ Amru nga amtara lomam medana pang Yesu, ngan la ye Yesu tani in ene nga, ngan iyeie tool tani yo kakamata a lomim galanga ye i, in le gurana mulu i. Yesu ya taunu la ipamede lomam nga, ngan la le ye lomam medana tani yo amtaru panga i, in la ikarata tool i a le dook mata ben tina yo nookoot nga kakamata ye matamim nga.

¹⁷ “Ang di diek nga, ngan au i lok galanga be ang kaye di kuto maimai kiang, ngan lomim galanga dook tiap, ngan la le kayei dada nen pang Yesu nga. ¹⁸ Bong mukot yege ni nga, ngan Maro iwete pang di Maro koonoo ki le imot be tiwete nen, be Kirisi tani yo ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i, in ole isolu masngana muku ngan. Ngan nen le dada yo nookoot kayei pang Kirisi i, in iyei betanga ke Maro tina yo iwete ngan le itar kanono moolmool. ¹⁹ Ngan nanga, ole kaportak lomim ye dada dook tiap kiang, inbe kamulu pang ye Maro, a be nen ngan igiri noonoo yo kiang nga. ²⁰ Kumata le be kayei nen nga, ngan la be Tool Mai ikaua gurana paunu pang, inbe ole iwanga Kirisi yo ipootoo be si ipamulu di tooltool ki i, in pang. Ngan Kirisi tani yo Maro ipootoo pang i, in la Yesu i. ²¹ Le Yesu tani in ole iyepe la malala ke Maro ngo, inbe inam ye lal yo Maro itaru be ole iyei so tina nga le imot a iportak le iyei paunu mulu ye i. Ngan ole iyei nen ben tina yo mukot yege ni nga, ngan ipamede betanga medana pang di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga, inbe tikaua koonoo a tiwete nga. ²² Ngan le Mose iwete nen, ‘Maro yo Tool Mai kiang i, in ole itara tool kiang atu kataunu yang le iyei Maro koonoo pang dawa ben au i. Le kin katoos betanga ki le imot yo iwete pang nga. ²³ Ngan kumata sei tool be ilongo betanga ke Maro koonoo tani in tiap nga, ngan ole Maro itirkede la diki le ke be iyepe kataunu ye di tooltool ki mulu tiap.’[☆]

²⁴ “Mukot yege ye Maro koonoo yo Saumel i, in le ise ye di diene Maro koonoo kapala nga, ngan di le imot tiwetewete ye so yo nookoot pompombe nga. ²⁵ Ngan ang nga sasa ke di Maro koonoo tina, le ang nga la be kakap so le imot yo Maro ipamede betanga medana ye pang di sasa kiang nga. Ngan Maro iwete pang Apram nen, ‘Ngan ye sasa kiong yo be pang dama ni ngan pombe i, in la be ole ayei urata dook mata pang di tooltool ke tana mai i le imot ye i.’[☆] ²⁶ Ngan nanga, ye kene yo Maro iwanga kapraingi ki a isi i, in isi pang yang muku nga, ngan be si iyei urata dook mata pang, inbe ilonang atu atu le imot, a kaportak lomim ye dada dook tiap kiang yo kayei nga.”

4

Pita Ye Yowan Tikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda Yo Matadi Kala Di Tooltool Ye Momo Le Yepongo Kidi Nga

¹ Pita ye Yowan tiwetewete pang di tooltool go, inbe di tooltool ke paroranga so pang Maro, tiye tool kuto mai yo matan kala di bianga yo tikodo kala bareme mai ke sungunu nga, inbe di Sedusi, ngan tise pang ye di. ² Tise tikamata di, le nga katedi malmal pang di, yesoo lodi galanga nen, di aposol ru tina ngan tipatomonai di tooltool ye Yesu yo imadit mulu ye ni ke matenge i, inbe tiwetewete pang di ye di tooltool yo timatamata koot nga, ngan ole timadit mulu lapau. ³ Le nga tiparama Pita iye Yowan tina a tiyolo sarrak di be la tikodo dama ke di kuto maimai kidi ke karatanga betanga. Bong ngan rrai a ke du le

be bong, le nga tikap di yaru la titar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono be lo tiken le muntu ngan. ⁴ Bong ngan di tooltool yo tilongo betanga ke Pita iye Yowan nga, ngan alunu kaiye la titara lodi medana pang Yesu, le tiseke di diedi kapala yo muku nga. Ngan nen le kinkatingi kidi tamoto leu yo titara lodi medana nga, ngan ben 5,000.

⁵ Le nga bongbongini ki, motong di kuto maimai yo matadi kala di Yuda tiye di tooltool maimai kidi Yuda kapala inbe di pannoongoo ke ger ke Maro nga, ngan tilo tigaua Yerusalem. ⁶ Ngan di tooltool yo tilo tiye di tigaua ngan nanga: di tooltool kuto maimai ke paroranga so pang Maro, ngan edi la Anas iye Kepas, inbe Yowan iye Aleksanda, inbe di rara ke Anas kapala lapau la tise tiye di tigaua nga. ⁷ Motong la tikaua Pita iye Yowan tina lo tipatokodo di a tikodo dama kidi tooltool kuto maimai tina, inbe nga titor di yaru nen, “Ai, angru nga sei ikap gurana pang be kayei urata nen ye i? Too, sei imalum pang be kayei urata yo nen ngan ye ene i?”

⁸ Motong la Maro Amunu Silene si ipapono Pita, le nga iraua betanga kidi nen. Iyei ne, “Ai, ang di kuto maimai yo matamim kala di Yuda nga inbe ang kapala yo di tooltool maimai kidi Yuda nga, ngan kalongo! ⁹ Nga yelei, nookoot katai nga kakui am amru a amse ni nga be se katoram ye so dook mata yo pombe pang ye tool atu yo kene kap rama bong amloni le kene dook mata mulu i, too? ¹⁰ Be nen nga, ngan ang kaye di tooltool ke Isrel le imot ole lomim galanga nen. Ye Yesu Kirisi ke Nasaret in ene, ngan la le ikarata tool tani yo kene ikap rama i, in le dook mata mulu a nookoot nga se ikodo matamim nga. Ngan Yesu tani in ang la kapatota lo kai palasingi kaini a imata nga, bong ngan Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge oo. ¹¹ Ngan Yesu in ben, ‘Pat yo ang tooltool ke renge rumu lomim panga tiap a kasukraii i,

in la iyei pat dook mata yo ipamede rumu le imede i.’[☆]

¹² Ngan ni tool sa mulu ke be ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in tiap. Yesoo, Yesu ya taleu la Maro iwanga a isi be si ipamulidi i.”

¹³ Ngan di tooltool maimai tina ngan lodi galanga ye Pita iye Yowan be yaru ngan tilo touo ye ni ke patomonaingi pitiap, inbe di ngan ben tooltool sokorai ke malala lono. Bong tiwetewete ngan koodi mede ye betanga dook, inbe yaru titattadai tiap lapau. Le di tooltool maimai tina ngan titakrai, inbe lodi galanga nen, yaru ngan muku ngan tiye Yesu tiyepe. ¹⁴ Inbe tikamata tool tani yo tika rata le tinini dook mata mulu i, in iye Pita ye Yowan tina ngan tikodo gaongo nga. Ngan nen le di tooltool tina ngan tisere betanga yo be tiweta i. ¹⁵ Le nga tiwete pang di yaru be tiyege rumu tani kidi kuto maimai i, inbe tipas a tidu tana ngan. Le nga yaru tidu tana, motong la di kuto maimai tina ngan di tapdi tiwetewete pang di diedi nen, ¹⁶ “Nga ole tayeie soo so pang di tooltool ru nga? Ngan yaru tiyeie mos atu ye tool yo kene ikap rama i, inbe di tooltool le imot yo tiyepe Yerusalem nga, ngan lodi galanga ye oo. Ngan nen le ke be tapataukala di tiap sa. ¹⁷ Bong be talele di a nen ngan betanga i ila imasak kataunu ye di tooltool nga le imot tiap nga, ngan ole tawete betanga medana pang di, inbe tawetekala di be kin yaru tiwete betanga nen mulu pang di tooltool ye Yesu ene be.”

¹⁸ Motong la tikiui Pita iye Yowan tina mulu a tise se tiwete betanga medana pang di be yaru kin tiwetewete pang di tooltool too tipatomonai di mulu ye Yesu ene be. ¹⁹ Bong ngan Pita ye Yowan tina ngan tiraua betanga kidi nen, “Ai, nga ole ang tapmim matamim too dook ngan? Ngan dada nangai dook mata ye Maro matana be amtoo i? Be amru amtoo betanga ke Maro, too be amtoo betanga kiang? ²⁰ Ngan amru nga, o ke be ampakom koomam tiap. Bong ole amkaua bingi ye so yo amkamata ye matamam nga, inbe ye betanga yo am tapmam amlongo ye talngamam nga.”

²¹ Motong la di kuto maimai tina ngan tiwete betanga medana pang di a be tipatan-garur lodi ye mulu, inbe tiwulai di yaru a tidu. Ngan tipuske dada sa yo be tiyemenai di ye, in tiap, yesoo bong titattadai ye di tooltool le imot yo tiyitmaka Maro ene ye so yo tikamata ye matadi koot nga. ²² Di tooltool tina ngan tiyitmaka Maro ene nen, yesoo tool

[☆] 4:11 Rau ke Woungu 118:22

tani yo kene ikap rama i, in iyepe nen le lo rai ki sangaul pai, motong la Pita ye Yowan tiyeie mos nen ye a tikarata le dook mata mulu nga.

Pataraungu Kidi Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

²³ Di kuto maimai tina ngan tiwulai Pita ye Yowan a tidu diki. Motong la yaru timulu a tila pang ye di diedi kapala la tikaua bingi pang di ye betanga le imot kidi tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di tooltool maimai kidi Yuda yo tiwete pang di ye nga. ²⁴ Ngan di diedi tina ngan tilongo betanga nen, ngan le di le imot tigaua lodi, inbe tipatarau pang Maro nen. Tiyei ne, "Tool Mai yo kuyei kuto mai pang so nga le imot i, ong in la kutar lang le tana le tiek, inbe so tina le imot yo iken ye nga. ²⁵ Ngan mukot yege ni nga, ngan Amum Silene ila kapraingi kiong yo sasa kiam Dawiti i, in lono le iwete nen,

'Nga yelei a di tooltool yo rara san ngan katedi malmal mata nga?

Inbe nga yelei a di tooltool kidi Yuda lodi tar sokoraia dada dook tiap yo be tiyeii, in nga?

²⁶ Ngan di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana mai i le imot nga, ngan tikodo a tipanat ye patokongo.

Inbe di kuto maimai kapala tigaua be tirautoo Tool Mai Maro inbe tool tani yo ipootoo panga ya taunu be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.[☆]

²⁷ Ngan nen le betanga tina itara kanono moolmool, le Erot iye Pontius Pailot tiye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, inbe di tooltool ke Isrel yo tiyepe ye malala mai i nga, ngan tigaua be tirautoo Yesu, kapraingi kiong noonoonoo yo kupootoo pong ong taum i. ²⁸ Ngan ye kene yo di tooltool tina ngan tiyei dada nen pang Yesu nga, ngan titoo ong taum lom leu. Yesoo, mukot yege ni nga, ngan ye gurana kiong ong taum ngan kuwete nen be ole dada yo nen ngan pombe pang ye Yesu. ²⁹ Ngan nanga, Tool Mai, nookoot nga lom kaua urata ye betanga yo tiwete pam a be tipatangerur lomam ye nga, ngan kulonam a kupamedam am kapraingi kiong a be nen ngan amkodo le ammede, inbe amraia betanga kiong. ³⁰ Le nga ole ong taum kupaposo gurana kiong a kukarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, le tinidi dook mata mulu. Inbe ole kuyei mos le so maimai ye kapraingi kiong Yesu yo ong taum kupootoo pong i, in ene, a nen ngan iyei ben tarkilanga pong."

³¹ Tipatarau a imot, motong la rumu tani yo tigaua a tiyepe ye i, in golong golongbe. Inbe Maro Amunu Silene si ipapon di le ke be titattadai tiap, bong tikodo le timede, inbe tiraia betanga ke Maro.

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga, Ngan Tiye Di Diedi Tiparere Dook Mata

³² Di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tigaua lodi le kutodi le atu. Le di atu sa ke be lon pasakala so ki a iken panga ya taunu, ngan tiap. Bong di le imot tiparere ye so tina yo kidi nga le imot. ³³ Ngan di aposol tina ngan tisootoo raingi betanga ke Tool Mai Yesu ye yo imadit mulu ye ni ke matenge nga. Inbe betanga kidi yo tiwete nga, ngan gurana ki mai san. Ngan nen le Maro lono pang di a iyei dada dook mata le dook mata kaiye pang di. ³⁴ Le di tina ngan sa kataunu ye di yo be imaka ye so, ngan tiap. Yesoo, di tooltool tina le imot yo tana le rumu kidi nga, ngan tiyawa a tikap pat ye, lo ngan be tikap pat tina ³⁵ ngan la titar lo di aposol baedi, a nen ngan di aposol tina ngan tikap pang di diede kapala yo timaka ye so nga.

³⁶ Ngan tool atu yo ene Yosep i, in iyepe lapau. Ya in di aposol tikiui ene san ye Banabas. (Ngan ene yo Banabas in punu ben Tool ke Pamedenge Di Tooltool Lodi.) Ngan Banabas tani, in ipa ye rara ke Liwi, inbe ya in tool ke motmot yo ene Saipras i. ³⁷ Ya in iyawara tana ki atu a ikap pat ye, motong la ikap pat tina ngan la itar lo di aposol ke Yesu baedi nga.

[☆] 4:26 Rau ke Woungu 2:1-2

5

Annias Iye Rimana Sipodo Tillungu Maro

¹Ye kene tani in, tool atu yo ene Annias i, in iye rimana Sipodo tiyepe lapau. Ngan yaru tiyayar tana kidi pattu a tikap pat ye. ²Motong la Annias ipoto pat tina ngan kapala a iken panga ya taunu, inbe ikap kapala la illung di aposol ke Yesu ben pat tina le imot la ikap la ikap pang di koot nga. Ngan rimana in lon galanga ye dada yo nintooroo iyeii i, in oo.

³Motong la Pita iwete panga nen, “Atoo, Annias nga yelei a Satan idiwidiwong a be kullungu Maro Amunu Silene nga? Ong in kutarkoo pat kapala yo kop ye tana kiong nga, too? ⁴Ngan tana in kiong, le ong taum lom le matam be kuyawari a kop pat ye. Le pat yo kop nga, ngan pat kiong ong taum ke be kuyei urata kiong ye lapau. Bong nga soo so iyeie ong a le lom kaua urata ye dada dook tiap i nga? Ngan kin lom tar be nga kullung di tooltool leu be. Tiap, nga kopke be kullungu Maro lapau.”

⁵Ngan Annias ilongo betanga yo Pita iwete nga, le tina imol du tana a imata. Ngan nen le di tooltool yo tilongo betanga, inbe tikamata so yo pombe pang ye Annias nga, ngan le titattadai welewele. ⁶Motong la di tamoto koskos pattu timan tiduku bobono ye wam, inbe tikauu du tana a tisola la tikelmiai.

⁷Ngan ye kene tani in tiyepe le mooloo mata tiap, inbe Annias rimana yo Sipodo i, in ise. Ngan lon galanga ye so yo pombe pang ye nintooroo i, in tiap. ⁸Motong la Pita itoru nen, “Ai, kuwete pau. Pat tina yo kuye Annias kakap ye tana kiang nga, ngan nanga leu, too?”

Ngan Sipodo tani in iyei ne, “E, pat tina nangan leu.”

⁹Motong la Pita iwete panga nen, “Nga yelei a kuye nintooroo karaua betanga a kakapye be kallungu Tool Mai Amunu nga? Kulongo, di tooltool yo tisolong lapau a kadu.”

¹⁰Pita iwete nen, le tina pattu leu inbe Sipodo tani in imol a idu Pita kene punu, le imata yege. Motong la di tamoto koskos tina ngan tise rumu lono, ngan tikamata yo imata koot nga. Le nga tikauu du tana, motong la tisola lapau a tila la tikelmiai potai pang ye nintooroo tani in gigini. ¹¹Ngan nen le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, inbe di tooltool kapala yo tilongo bingi ke so tina yo pombe nga, ngan di le imot titattadai welewele.

Mos Matana Matana Pompombe

¹²Di aposol tina, ngan tiyei gogo mos matana matana kataunu ye di tooltool, a iyei ben tarkilanga pang di. Inbe di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan kanakana ngan tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, lo tigaua ye ni yo tiwete ene ye Kookoowoo ke Solomon i. ¹³Ngan di tooltool kapala yo titara lodi medana tiap nga, ngan tiyitmak di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu, ngan edi. Bong di ngan titattadai, le lodi be man tiye di tigaua tiap. ¹⁴Di ngan lodi nen, bong kanakana ngan di tamoto le di garup alunu le alunu san la titara lodi medana pang Tool Mai nga, le tiseke kinkatingi kidi tooltool yo titara lodi medana panga muku nga, ngan pang ete. ¹⁵Ngan tina di tooltool ngan tikamata mos yo di aposol tiyei nga, le nga tisolong di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan a tidu ke diki du tipataken di lo mie le kookoowoo pono kidi, a tiken dada gigini. Ngan tiyei nen a be nen ngan Pita be itoo dada tani in a ise le ke iso kanningana le iloko lo di tooltool tina ngan podi nga, ngan ole tinidi dook mata mulu. ¹⁶Inbe di tooltool yo tiyepe ye malala maimai potai pang ye Yerusalem nga, ngan tikap di tooltool yo matamatenge ikap di nga, inbe di tooltool yo so sadi igarung di nga, ngan a timan pang ye di aposol tina man tikaata di le imot.

Bangabangana Ke Maro Ilon Di Aposol Ke Yesu

¹⁷Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i, in iye di diene kapala yo tiwete di ye Sedusi nga, ngan tikamata so tina yo di aposol ke Yesu tiyei nga, le nga lodi dook tiap pang di ye. ¹⁸Motong la tiparama di aposol ke Yesu tina, inbe titar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. ¹⁹Le nga tiyepe a bong, motong la bangabangana atu ke Maro

isi si iso dada ke rumu dook tiap tani, inbe ipadu di aposol tina a tidu tana. ²⁰ Motong la iwete pang di nen, “Kalo lo kakodo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu ni, inbe kawetewete pang di tooltool ye dada yo be tikaua yepongo paunu ye i.”

²¹ Di aposol tina, ngan tilongo betanga nen, le nga muntu yege inbe tilo bareme mai ke sungunu lono lo timadit ye patomonaingi di tooltool.

Ye kene tani in tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in iye di diene man pombe, motong la tikiu di tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le yepongo kidi nga, ngan tise a se tigaua. Motong la tiwanga di bianga be du tikap di aposol ke Yesu tina a tise. ²² Le nga di bianga tina ngan tidu be du tikap di a tise, bong tidu pombe ngan tikamata di tiap. Motong la timulu a lo tiwete pang di kuto maimai tina ngan nen, ²³ “Ai, dada ke rumu dook tiap ni titiukala, inbe tipamede le imede san. Inbe di tooltool yo tikodo a matadi kala dada nga, ngan amdu ngan tikododo. Bong kene yo be amso dada ye in nga, ngan amkamata touo tooltool siap.” ²⁴ Ngan tool kuto mai yo matan kala di bianga yo tikodo kala bareme mai ke sungunu i, in iye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tilongo betanga nen, le nga lodi gurrungu ye, inbe tiyei ne, “Ona tiap! Di tooltool nga tilledi belei na?”

²⁵ Motong la tool atu se iwete pang di kuto maimai tina nen, “Kakamata! Di tooltool tina yo katar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan di nango lo tikododo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a tipatomonai di tooltool ngo.” ²⁶ Motong la tool kuto mai tani yo matan kala di bianga i, in iye di bianga tilo alo tikap di aposol tina ngan dook mata a tisi. Bong tiyeie so sa pang di tiap, yesoo titattadai di tooltool be ole tikatmatamata di ye pat nga.

²⁷ Le nga di bianga tikap di aposol tina a tilo le lo tipatokodo di dama kidi tooltool kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le yepongo kidi nga. Motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in itor di nen, ²⁸ “Ai! Kalongo, ang nga amwete betanga pam, inbe amkodokalang be kin kapatomonai di tooltool mulu ye tool tani in ene be. Bong ngan tiap, kasak koomam, inbe kasudungu patomonaingi di tooltool. Le di tooltool le imot yo tiyepe Yerusalem nga, ngan tilongo betanga kiang oo. Inbe kasuku betanga pam a kawete be am la amraumata tool tani in a imata nga.”

²⁹ Motong la Pita iye di diene aposol tiraua betanga ke tool kuto mai tani in nen, “Am nga be amtoo betanga ke Maro leu, bong be amtoo betanga ke di tooltool tiap. ³⁰ Ngan Yesu yo kapatota lo kai palasingi kaini a imata i, in Maro kidi sasa kiidi la ipamaditi a imadit mulu ye ni ke matenge i. ³¹ Le Maro ikauu a ilo le lo itaru a iwur ye baene oonoo, inbe iyei tool mai be matan kalidi tooltool nga le imot, inbe iyei tool yo be ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan Maro iyei nen, a be nen ngan idi tooltool ke Isrel taportak lodo ye dada dook tiap kiidi yo taye nga, ngan ole igiri noonoo kiidi. ³² Ngan nanga, so tina yo Maro iyei a amkamata nga, ngan la amwetewete pang di tooltool ye nga. Inbe Maro Amunu Silene la iwetewete ye so tina ngan lapau i. Ngan Maro ikaua Amunu Silene tani in pang di tooltool yo tilongo betanga ki a titoo, ngan oo.”

³³ Di kuto maimai tina ngan tilongo Pita yo iwete nen nga, le tina katedi malmal le dook tiap yege, inbe lodi be le tiraumatamata di aposol tina a timmata. ³⁴ Bong ngan di Paresi tina ngan atu yo ene Gamaliel i, in iyepe lapau. Ya in pannoongoo ke ger ke Maro, inbe di tooltool le imot tipayiti ye urata ki lapau. Ngan Gamaliel tani, in imadit le lo ikodo kataunu kidi tooltool kuto maimai tina, inbe iwete be tikap di aposol tina ngan a tidu tana du tinam kasin ngan. ³⁵ Ngan tikap di a tidu tana, motong la Gamaliel tani in iwete pang di kuto maimai kapala nen, “Ai, ang tooltool ke Isrel nga, ngan lomim be kayeie so sa pang di tooltool ngo nga, ngan dook mata, bong ole lomim kaua urata dook ngan. ³⁶ Ngan lomim galanga ye tool yo ene Tiodas i. Ye rai kapala yo ila koot nga, ngan Tiodas tani in imadit tina le iwete be ya in tool mai inbe ene mai lapau. Ngan nen le di tooltool yo titoo nga, ngan kinkatingi kidi ben 400. Bong yeisa be di tooltool tiraumata Tiodas a imata, ngan le di tooltool tina yo titoo nga, ngan timagirigiri le urata ki tani yo ipamaditi i, in ikino. ³⁷ Le mooloo tiap, inbe ye lal yo ke be tiwodo di tooltool edi lo ye

rau mai i, in pombe, ngan tool ke Galili atu yo ene Yuta i, in koon paweserai di tooltool kapala be titoo a iye di tiraua tool kuto mai yo iyei mata koro in a ikoo. Bong yeisa be tiraumata Yuta tani in, ngan le di tooltool ki yo titoo nga, ngan timagirigiri a tikoo lapau. ³⁸ Ngan nanga, nookoot nga be awete pang nen, kin kayeie so sa pang di tooltool ngo be. Bong kawulai baemim ye di a tila, inbe takamata di. Kumata be dada le urata kidi yo tiyei ngo, ngan be pombe ye di tapdi lodi leu nga, ngan ole urata kidi taukan kanono. ³⁹ Bong kumata be Maro ya taunu la ikap urata ngo pang be tiyei nga, ngan o ke be kalele di tiap. Be nen ngan ole kakamata ben nga kakapye be kaye Maro kapatoko.”

Ngan betanga ke Gamaliel tina ngan iso di kuto maimai lodi, ⁴⁰ le nga tikiu di aposol tina a tise. Motong la tiwete pang di bianga a tisalit di ye koro leu. Inbe tiwete tootoo pang di be kin tiwetewete betanga nen mulu pang di tooltool ye Yesu ene be, inbe tiwulai di a tila.

⁴¹ Le nga di aposol tiyege di kuto maimai tina a tidu tana, ngan le lodi ponana kaiye, yesoo Maro ikamata di ngan ipayit di ben di la ke be tisoloo moonoo, inbe moomoodi ye Yesu ene nga. ⁴² Ngan nen le ye ke kanakana nga, ngan di aposol tina timaryoo tiap, bong tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe tila ye rumu kidi tooltool atu atu a la tipatomonai di tooltool ye bingi dook mata ke Yesu, ben ya in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap tani yo be igarung di i.

6

Tipootoo Di Tooltool Limi Be Ru Be Tilon Di Aposol Ke Yesu

¹ Ye ke kanakana nga, ngan di tooltool kapala mulu titara lodi medana pang Yesu le se tiseke di galiunu tina yo muku nga, ngan le di alunu le alunu san. Le Yesu di galiunu yo tiwete di Girik koodi nga, ngan lodi dook tiap a tipasak pang di galiunu yo tiwete di Ibru koodi nga. Le nga tiwete nen, “Ai, kanakana ngan kamalimi kaningi le so be kalon di tooltool yo timaka nga, ngan yei a kamalimi so dook pang di garup kiam yo tap, ngan tiap nga?”

² Motong la di aposol ke Yesu yo sangaul be ru nga, ngan tikiu di galiunu kapala tina ngan man tigaua, inbe tiwete pang di nen, “Ai, kumata be amsuku urata ke patomonaingi di tooltool ye betanga ke Maro, inbe amtoko urata ke loningi di tooltool ye kaningi leu nga, ngan o dook tiap. ³ Le be nen nga, ngan di diemam nga, ole ang tapmim kakamata di tooltool kiang yo kaye di kayepe nga, inbe kapootoo limi be ru. Di tooltool tina ngan ole yepongo kidi dook mata ye di tooltool le imot matadi, inbe Maro Amunu Silene ipapon di le lo galanga kidi dook mata nga, ngan di la be amtar di a be nen ngan titoko urata tani i. ⁴ Inbe am tapmam nga ole kanakana ngan amtoko urata ke pataraungu inbe ke patomonaingi di tooltool ye betanga ke Maro leu.”

⁵ Di tooltool tina le imot tilongo betanga kidi aposol tina, ngan dook mata le lodi ponana ye. Motong la tipootoo Tepan, tool tani in itara lono medana mai san pang Yesu le Maro Amunu Silene ipaponi. Inbe tipootoo Pilip iye Porokurus, inbe Nikanor iye Timon, inbe Pamenas iye Nikolas. Ngan Nikolas in tool ke Antiok, inbe ya in tool rara san yo iyege momo ki a iman igaua ye sungunu kidi Yuda i. ⁶ Motong la tikap di la tipatokodo di lo tikodo dama kidi aposol, inbe di aposol tina ngan tipaloko baedi lo podi a tipatarau ye di.

⁷ Le betanga ke Maro ipa a ingaua ni mai i le imot. Ngan nen le di tooltool alunu titara lodi medana pang Yesu, le tiseke di galiunu yo tiyepe Yerusalem nga, le kinkatingi kidi palbe leu be lo mai. Inbe di tooltool ke paroranga so pang Maro alunu kaiye la tilongo betanga ke Maro a titoo, inbe titara lodi medana ye lapau nga.

Di Yuda Tikan Paseme Tepan

⁸ Maro lono pang Tepan a iyei dada dook mata panga, inbe ikaua gurana mai panga lapau. Le Tepan tani in iyei gogo mos matana matana kataunu ye di tooltool a iyei ben tarkilanga panga. ⁹ Bong di tooltool ke Yuda pattu ngan tikan paseme Tepan le nga tiye tiparsu ye betebetanga. Di ngan budanga atu yo di tooltool tiwete rumu kidi ke gaongo

ene ye Rumu Ke Gaongo Kidi Tooltool Yo Tiyege Urata Kidi Ke Poranga Koot nga. Di tooltool tina ngan kapala ke malala mai Sairini, inbe kapala ke malala mai Aleksandia, inbe di kapala ngan ke tana mai Silisia le Esia. ¹⁰ Bong Maro Amunu Silene ipamede Tepan, inbe ikaua lo galanga dook mata panga, le di tooltool tina yo iye di tiparsu nga, ngan ke be tillosi ye betebetanga tiap.

¹¹ Motong la di tooltool tina ngan titarkooledi a la koodi paweserai di tooltool pattu a be tillung pang Tepan ye betanga nen, “Ai, am nga amlongo Tepan be ikan paseme Mose ye Maro.”

¹² Ngan di tooltool tina ngan tiwete nen, le tigarung di tooltool malala mai, tiye di tooltool maimai kidi Yuda, inbe di pannoongoo ke ger ke Maro, ngan lodi. Le timadit a tila tina le tiparama Tepan, inbe tikaua a tilo le lo tipatokode a ikodo dama ke di kuto maimai kidi Yuda yo matadi kala momo le yepongo kidi nga. ¹³ Inbe tikap di tooltool pattu yo be lo tisopo koodi panga ye betanga kidi yo moolmool tiap nga. Ngan tilo, motong la tiyei ne, “Ai, tool i kanakana ngan iwete betanga dook tiap pang bareme mison ke sungunu i, inbe ye ger ke Maro lapau. ¹⁴ Ngan amlongo iwete nen, be Yesu ke Nasaret i, in ole igarungu bareme mai ke sungunu i, inbe idik momo ke Mose yo ipatomonai idi ye nga.”

¹⁵ Motong la di tooltool le imot yo tiyepe ye ni ke gaongo a tiwurur nga, ngan matadi ikenen ye Tepan, ngan matan palele le dawa ben bangabangana atu ke Maro.

7

Tepan Iwetewete Pang Di Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda Yo Matadi Kala Momo Le Yepongo Kidi Nga

¹ Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i, in itoro Tepan nen, “Ai, ngan betanga yo kulongo tipariu ong ye nga, ngan moolmool, too tiap?”

² Motong la Tepan iraua betanga ki nen, “Ang di took le di taik le di tamak nga, kapalongo a awete pang ngan. Kene yo sasa kiidi Apram in iyepe ye tana ke Mesopotemia le nga idik pang malala mai Aran tiao nga, ngan le Maro yo gurana ki mai mata i, in ipa ke malala ki a isi pang ye. ³ Ngan le Maro si iwete panga nen, ‘Kumadit a kuyege tana kiong i le ipa ye di rara kiong si tiyepe, inbe kupa a kula ye tana atu yo be apatnaii pong i.’[☆]

⁴ “Motong la Apram iyege tana kidi Kaldia, inbe ipa le la iyepe Aran. Ngan ila iyepe nango le tamana imata, motong la Maro iwanga mulu be ipa le iman iyepe ye tana yo nookoot ngan kayepe ye i. ⁵ Ye kene tani in Maro ikap touo tana tani i gigini pa, too ipoto kasin pa a ikap pang Apram, ngan tiap. Bong Maro ipamede betanga medana panga nen, be pang dama ni nga, ngan ole ikaua tana i panga iye di sasa ki yo be pang dama ni ngan pompombe lapau nga, ngan le iken so. Ngan ye kene yo Maro iwete pang Apram nen ye in nga, ngan taukan natunu go. ⁶ Ngan Maro iwete pang Apram nen, ‘Ole di sasa kiong tina, ngan tila a la tiyepe sokorai ye tana mai san yo tana kidi tapdi tiap i. Inbe di tooltool ke tana mai tani in ole tigarung di a tikap masngana pang di, inbe tiyei di a tiyei urata ben di poranga kidi nga ye rai 400. ⁷ Bong pang dama ni nga, ngan ole ayemenai di tooltool tina ye yo tiyei di sasa kiong a tiyei urata pang di ben di poranga nga. Lo ngan be di sasa kiong tina ngan ole tiyege tana mai tani, inbe timulu a timan le man tisung pau la e ni nga.’[☆] ⁸ Motong la Maro iwete pang Apram be ikoro tinini, a be nen ngan iyei ben tarkilanga ke betanga medana tani yo yaru tipamede i. Motong la Apram tani in rimana ipasuiu natunu tamoto yo Esaka i, ngan le ke limi be tol iman a ila, motong la ikoro Esaka tinini nga. Motong la Esaka tani in rimana ipasuiu natunu tamoto yo Yakop i, ngan le Esaka ikoro tinini. Motong la Yakop tani in di rimana tipasui di sasa kiong tina yo sangaul be ru nga, ngan le Yakop ikoro tinidi lapau. Di sasa tina yo sangaul be ru nga, ngan la idi Yuda pombe ye di nga.

[☆] 7:3 Pudu 12:1   [☆] 7:7 Pudu 15:13-14

⁹ “Ngan tiyepe le nga di sasa tina ngan lodi dook tiap pang edi atu yo Yosep i, le nga tiyawari pang di tooltool kapala be la iyei poranga pang di. Motong la di tooltool tina ngan tikauu a tidu pang tana mai Isip, bong Maro iyepe ye Yosep, ¹⁰ inbe iloni dook mata le igiri urata moonoo dook tiap le imot yo pombe pang ye nga. Inbe Maro ikap lo galanga dook mata panga, le Pero, tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip i, in ikamata ngan lo galanga ki dook mata le ipayiti dook. Le itara Yosep tani be iyei tool kuto mai a matan kala Isip inbe so le imot yo iken ye rumu ki nga.

¹¹ “Motong la pitolo maiyoko pombe ye tana mai Isip, inbe ye tana mai Kenan lapau, le tina igarung di tooltool dook. Le nga di sasa kiidi tina ngan tisere kaningi yo be tikani i. ¹² Bong ngan Yakop ilongo betanga be Isip ni dingding patunu ke kaningi nga, ngan la iken ngo. Motong la iwanga di sasa kiidi tina ngan kulkulunu a tidu pang Isip. ¹³ Motong la Yakop di natunu tina ngan iwanga di pattu mulu a tidu, ngan le Yosep tani in ya taunu ipaposi pang di toonoo le taini tina a lodi galanga ye. Inbe tool kuto mai yo Pero i, in ilongo betanga ye di rara ke Yosep, le ya lapau lon galanga ye di. ¹⁴ Motong la Yosep iwanga pang tamana Yakop yo iyepe Kenan i, be ikap di rimana le di natunu, inbe di tooltool ki kapala yo iye di tiyepe nga le imot a tidu pang Isip. Ngan di tooltool tina le imot yo tiye Yakop tidu nga, ngan kinkatingi kidi ben 75. ¹⁵ Ngan Yakop idu iyepe Isip le le imata, inbe di sasa kiidi tina, ngan di lapau timmata nango. ¹⁶ Bong bobodi tina ngan tisolo a timulu lo titar di tilo tiken ye agoro ke matenge yo iken ye malala mai Sekem i. Ngan agoro tani, in iken ye tana yo Apram iyimi koot ye Amor di natunu ke Sekem nga.

¹⁷ “Motong la ye lal tani yo Maro itaru be ole ipamulu di sasa kiidi ye i, in potai be ole kanono pombe ben tina yo muku ngan ipamede betanga medana pang Apram ye nga, ngan di rara kiidi tina yo tiyepe Isip nga, ngan tipasui a tiwurere le kinkatingi kidi ngan alunu san. ¹⁸ Bong tool kuto mai san yo ikaua Pero nene a matan kala Isip i, in lon galanga ye Yosep pitiap yege. ¹⁹ Ngan tool kuto mai tani in ikaua lungunu ye di sasa kiidi tina, inbe iyei urata moonoo masngana pang di. Ya in iwete betanga medana pang di Isrel nen, be di rimadi tipasui di kakase yo tamoto nga, ngan tiyei borrenge ye di be, bong tikatte di tidu ke diki a be nen ngan timmata.

²⁰ “Ngan ye kene tani in Mose tinana ipasui, ngan le kase tani in matana dook mata san, le nga tiyei borrenge ye a iyepe rumu ke tamana ye taudu tol. ²¹ Ngan taudu tol tina ngan imot, le nga tikaua Mose tani in du titaru ke diki. Motong la tool kuto mai tani in natunu garup ipuske, le ikauu a iyei borrenge ye dawa ben ya taunu natunu moolmool nga. ²² Le Mose tani in tipatomonaii le ikaua lo galanga dook mata ye dada le momo kidi Isip nga le imot. Inbe tikamata ye urata ki yo iyei nga, inbe ye betanga ki yo iwetewete nga, ngan gurana san le tipayiti dook.

²³ “Mose iyepe a lo rai ki sangaul pai, le nga lon kaua urata be ole la matan so di diene kapala yo ke Isrel nga. ²⁴ Ila, ngan ikamata tool ke Isip atu in iraua Mose di diene tina ke Isrel ngan atu le igarungu. Le nga Mose ilono ene ke Isrel tani, a be ikaua ene tani in kootoonoo, ngan le iraumata tool ke Isip tani le imata. ²⁵ Ngan Mose iyeisa di diene Isrel tina ngan ole lodi galanga nen, be ya in la Maro ole iwanga be man ilon di i, bong ngan di Isrel tina ngan lodi galanga ye tiap. ²⁶ Ngan iyepe le bongbongini ki, ngan ipa a ila mulu, ngan ikamata di tooltool ru ke Isrel di tapdi tipatoko. Motong la ila be la ilele di, le nga iyei ne, ‘Ai, angru nga taimim le toomim sa, e nga yelei a angru kakapye be kagarungang ang tapmim nga?’

²⁷ “Bong ngan tool yo ipamaditi patokongo a iraua ene san i, in isurpaka Mose pang diki, inbe iwete panga nen, ‘Ong i, sei itarong be kuyei kuto mai pam a kukarata betanga kiam i? ²⁸ Nga yelei, be kuraumatau lapau a amata dawa ben tool atu ke Isip yo rono ngan kuraumate i, too?’[☆] ²⁹ Yeisa be Mose ilongo betanga nen, ngan iman tina le iyege di, inbe ikoo welewele a ila le la iyepe ye tana kidi Midien. Ngan la iyepe nango le ikere le rimana ipasui di natunu tamoto ru.

☆ 7:28 Pamulenge 2:14

³⁰ “Mose iyepé nango le rai sangaul pai iman a ila. Motong la bangabangana ke Maro atu pombe pang ye, ye tana sorrakene atu potai pang ye kawal Sinai. Ngan bangabangana ke Maro tani in iyepé ye ei loloana yo ikan ye kai lalana mai tiap atu i. ³¹ Ngan Mose ikamata ei tani nen nga, le nga itakrai, inbe ipa le ila potai a be nen ngan la ikamata dook. Ngan ipa a ila potai, inbe se ilongo Tool Mai kalngana yo iwete panga nga. Iyei ne, ³² ‘Au i Maro ke di sasa kiong. Au i Maro ke Apram ye Esaka ye Yakop.’[☆] Ngan Mose tani in ilongo betanga nen nga, le nga itattadai a itangarur le lono be matan la mulu pang ye ni tani in tiap.

³³ “Motong la Tool Mai iwete panga nen, ‘Nga ole kudur loningi ke kem ngan du tana, yesoo tana yo kukodo ye i, in tana mison ke Maro. ³⁴ Au i akamata urata moonoo masngana yo di Isip tiyei pang di tooltool kiau, ngan oo. Inbe alongo tangini kidi, ngan la nookoot nga asi be si akap di a apamulu di ye di Isip baedi nga. Le kumadit a kuman, nga be awangong a kula pang Isip.’[☆]

³⁵ “Ngan muku ngan di Isrel tina tiwala muridi pang Mose, inbe tiyei ne, ‘Ong i, sei itarong be kuyei kuto mai pam a kukarata betanga kiam i?’ Bong ngan Mose tani, in ya la Maro iwanga ben tool kuto mai, inbe tool yo be la ikap di Isrel tina a ipamulu di i. Moolmool, Maro ya taunu ikap gurana panga ye bangabangana ki in baene, ye kene yo pombe pang ye, ye ei loloana yo ikan ye kai lalana mai tiap atu i. ³⁶ Motong la Mose ikap di Isrel tina a tiyege Isip a tila. Ngan tila le la iyei gogo mos matana matana a iyei ben tarkilanga panga ye tana mai Isip, inbe ye Tiek Kooroonoo, inbe ye kene yo tiyepé ni sorrakene ye rai sangaul pai ye i.

³⁷ “Ngan Mose tani in la iwete pang di Isrel nen i. Iyei ne, ‘Maro kiang ole ipootoo tool kiang ang tapmim atu be iyei Maro koonoo pang dawa ben au i.’[☆] ³⁸ Motong la di sasa kiidi tina ngan tila tiyepé ye ni sorrakene a tigaua nga, ngan Mose tani in iye di tiyepé lapau. Inbe ya in ilo kawal yo Sinai in kutono nga, ngan lo bangabangana ke Maro iwete panga ye betanga ke yepongo dook mata. Motong la ikap betanga tina ngan si ikap pang di sasa kiidi a be tikap paidi nga.

³⁹ “Bong di sasa kiidi tina ngan Mose iwete pang di, ngan le lodi be tilongo betanga ki tiap, bong tiwala muridi panga, inbe lodi mulumulu ye yepongo kidi yo ke Isip nga. ⁴⁰ Inbe tiwete pang Mose toonoo yo Aron in nen, ‘Ai, Mose yo ikau idi ke Isip a taman i, in am nga lomam galanga ye soo so yo pombe pang ye, in tiap. A be nen ngan ole kukarata di maro kiam yo be timuku pam inbe tiraram ye dada nga.’[☆] ⁴¹ Di Isrel tina ngan tiwete pang Aron tani nen, le nga ye kene tani in tikaata tomonaia bulumakau natunu atu kanningana a iyei ben maro kidi, motong la tikap so ke paroranga man tiparoro panga, inbe tisiki a lodi ponana ye so yo di tapdi tikaata ye baedi i.

⁴² “Ngan nen le Maro iwala murini pang di be tiyepé nen, a nen ngan tisung pang ke le taudu le kanpitiki le so yo kapala nga. Ngan tiyei nen le itoo betanga tina yo tiwodo a iken ye rau ke di Maro koonoo nga. Ngan betanga tina ngan iwete nen,
‘Ang di Isrel, ye kene yo kayepé ye ni sorrakene ye rai sangaul pai nga,
ngan karaumata di asara kiang yo edi bulumakau le sipsip a kayei paroranga ye di nga,
ngan kayei paroranga ye sa pau, too? Tiap yege!

⁴³ Ngan badabada ke sungunu yo kasola i, in badabada kiau tiap,
bong ke maro kiang ke kaplungunu yo Molek i.

Inbe kakarata tomonai so ben kanpitiki kanningana ke maro kiang yo ene Repan, in a kasola.

Di maro kiang tina yo kakarata tomonai kanningadi nga, ngan la katu ye sungunu pang di nga.

Ngan nen le ole angangang a kayege tana kiang ang tapmim i,

[☆] 7:32 Pamulenge 3:6   [☆] 7:34 Pamulenge 3:5, 7-8, 10   [☆] 7:37 Ger 18:15   [☆] 7:40 Pamulenge 32:1

inbe kakoo a kala le la kakapusu tana mai Babilon le la kayepe ye tana sa pang meneng anong ni.’[☆]

⁴⁴ “Ye kene tani yo di sasa kiidi tina tiyepe tana sorrakene ye in nga, ngan badabada ke sungunu pang Maro in iken ye di. Ngan badabada ke sungunu tani, in tikarata dawa ben Maro iwete pang Mose, inbe itoo badabada tani in kanningana yo Maro ipatnaih panga i. Ngan le badabada ke sungunu tani, in ke be ipapos di ben di ngan Maro iyeye ye di. ⁴⁵ Ngan rai kapala iman a ila, motong la di sasa kiidi tina ngan di natudi tisola a tiye Yesua tipa a tila pang ye tana mai Kenan. Ngan tila, motong la Maro inganga di tooltool tina yo tiyepe kala tana tani nga, inbe di sasa kiidi tina ngan la tiyepe ye. Motong la tipatokodo badabada ke sungunu tani in ye tana in, a iken nen le ise ye lal yo Dawiti iyei tool mai be matan kala tana kidi Isrel le imot ye i. ⁴⁶ Ngan Dawiti in tool tani yo Maro iyehi dook mata i. Inbe ya in ipatarau pang Maro be imalum panga nga, ngan ole ire rumu sa dook mata pang Maro tani yo ke sasa kiidi Yakop i. ⁴⁷ Ngan le Dawiti tani in ire tiap, bong le Solomon la ire rumu tani in.

⁴⁸ “Bong ngan Maro yo iyeye ete ni, in iyeye ye rumu yo di tooltool tire ye baedi, in tiap. Ngan dawa ben betanga yo muku ngan Maro koonoo atu iwete nga. Iyei ne,

⁴⁹ “Tool Mai iwete nen,
“Lang katene ni, in ben kookoowoo kiau ke burungu,
inbe tana i, in ben ni yo be apaloko kek lo pono i.
Ngan nen le soo rumu mulu be kare pau i?
Inbe ni nangai be amaryoo ye i?”

⁵⁰ Ngan so tina nga le imot, ngan atar ye au tauk baik.”[☆]

⁵¹ Ngan Tepan tani in iwete pang di tooltool kuto maimai kidi Yuda nen a imot, motong la iwete pang di mulu nen, “Ang nga di tooltool ke sak noonongoo sa. Le lomim ngan lon iparkat le dawa ben di tooltool gok, inbe talngamim gumono ngan ikisis le ke be kalongo betanga yo ke Maro nga, inbe katoos ngan tiap. Ngan nen le kanakana ngan kawala murimim pang betanga ke Maro Amunu Silene, dawa ben yo muku ngan di sasa kiang tina, ngan tiyei nga. ⁵² Di sasa kiang tina ngan tigarung di Maro koonoo yo muku ngan tiyepe nga, ngan di atu atu le imot. Inbe di ngan tiraumatamata di tooltool yo tiwete a tikaua bingi pang di nen, be Tool Noononoo ke Maro yo be si ipamulu di tooltool ki i, in ole isi. Ngan le tool tani yo tiwetewete ye nen i, in ya la nookoot nga isi, motong kakauu a kataru la di koi ki baedi, a tiraumate le imata koot i. ⁵³ Inbe ang nga ger ke Maro yo di bangabangana ki tikap a tisi nga, ngan tisuket lo baemim, bong ngan lomim be katoos tiap.”

Tikatmata Tepan Ye Pat Le Imata

⁵⁴ Tepan tani in iwete betanga nen pang di tooltool kuto maimai kidi Yuda tina a tilongo, ngan le katedi malmal le dook tiap yege, inbe tikara kekedi ye malmal kidi. ⁵⁵ Bong ngan Tepan tani, in Maro Amunu Silene ipaponi lapau, le nga itada a matan lo pang ye malala ke Maro, ngan ikamata Maro nunngana, inbe ikamata Yesu yo ikododo ke Maro baene oonoo nga. ⁵⁶ Motong la Tepan iwete pang di tooltool tina nen, “Kapalongo! Au i akamata malala ke Maro koon panganga, inbe akamata Tool Moolmool Ke Maro nani ikododo ke Maro baene oonoo ni.”

⁵⁷ Di kuto maimai tina ngan tilongo yo Tepan iwete nen nga, le tina tidede talngadi, inbe oorootang, a di le imot tidada pang ye Tepan a tila. ⁵⁸ Tila la tiparama, motong la tiyolo sarraki a tiyege malala mai tani a tidu ke diki, motong tikap pat a tikatu ye a be nen ngan imata. Ngan le di tooltool yo muku ngan tisopo koodi panga ye betanga nga, ngan tidur sousoungu mooloo mooloo yo kidi nga, ngan la titar le iken potai pang ye tamoto kase atu yo ene Saolo i, in kene punu.

⁵⁹ Le nga kene yo tikap pat a be tikatmata Tepan tani in ye nga, ngan le ipatarau nen, “Tool Mai Yesu, kou au.” ⁶⁰ Motong la Tepan igun turunu, inbe koonoo mulu le mai nen,

“Tool Mai, kin kuraua urata dook tiap kidi ke noonoo yo tiyeei pau i, in kootoonoo be.”
Ngan Tepan tani in iwete nen a imot, le tina imata yege.

8

Saolo Igarung Di Tooltool Yo Tiportak Lodi Pang Yesu Nga

¹ Saolo la imalum pang di tooltool tina yo tikatmata Tepan a imata i, le ikamata ngan dook mata. Le ye ke tani in nga, ngan timadit a be tigarung di tooltool kapala le imot yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe ye malala mai Yerusalem, ngan lapau. Le nga titattadai a timagirigiri, inbe tikoo le la tiyepe kidi kidi ye tana mai kidi Yudia le Samaria. Inbe Yesu di aposol ki leu la sila tiyepe Yerusalem nga. ² Ngan le di tooltool kapala yo titoo dada le momo dook mata ke Maro yo lono panga nga, ngan la man tikaua Tepan tani in bobono a la titang ye, inbe tikauu la tikelmaii. ³ Bong Saolo tani in imadit ye garungunu di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. Le nga ipa a ila ye rumu tina yo atu atu nga, inbe ikap di tooltool tina ngan tamoto le garup, a iyololo di la itar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono.

Pilip Iraia Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Samaria

⁴ Di tooltool tina yo timagirigiri inbe tikoo a la tiyepe kidi kidi ye tana kapala nga, ngan tipa a tiraia bingi dook mata pang di tooltool ke malala tina yo tila ye nga. ⁵ Ngan Pilip lapau idu pang ye malala mai atu kidi Samaria du iraila bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool nango. ⁶ Ngan ye kene tani in, di tooltool malala mai la tilongo betanga ke Pilip, inbe tikamata mos yo iyei a iyei ben tarkilanga panga nga, le nga di le imot tila potai ye la titar talngadi be tilongo betanga ki tina yo iwetewete ye nga. ⁷ Inbe di tooltool tina tikamata Pilip tani yo inganga di so sadi a tikoo ye di tooltool alunu nga, ngan le di so sadi tina ngan koodi welewele, inbe tiyege di tooltool tina ngan a tikoo. Inbe ikarata di tooltool alunu yo baedi le kedi kap rama nga, inbe di kapala yo kedi ikalel nga, ngan le di le imot tinidi dook mata mulu. ⁸ Le di tooltool ke malala mai tani in tikamata so tina yo pombe nga, ngan nen le di le imot lodi ponana mai san.

Tool Pidipidana Atu Ene Simon

⁹ Ngan tool atu yo iyepe ye malala mai tani lapau i, in ene la Simon i. Ya in muku ngan iyei gogo bar matana matana ke pidipidi, a di tooltool le imot ke Samaria tikamata, ngan le itakrai ye. Inbe ya taunu ipayiti a iwete be ya in tool mai. ¹⁰ Ngan tina nen nga, le nga di tooltool yo edi maimai tiye di tooltool sokorai kapala nga, ngan di le imot tipa le tila potai ye Simon a la tilongo betanga ki. Inbe tiyei ne, “Ai, gurana ke Maro yo tiweta ye Gurana Mai i, in naii la iken ye tool i.” ¹¹ Le nga di tooltool tina ngan di le imot titoo Simon tani a tilongo betanga ki, yesoo kanakana ngan iyei gogo so alunu ye bar ki tina ngan a tikamata ye matadi le nga itakrai ye. ¹² Bong yeisa be kene yo Pilip la iwetewete pang di ye bingi dook mata ke dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, inbe ye Yesu Kirisi tani in ene nga, ngan le di tooltool le imot, tamoto le garup, tiportak lodi pang Maro, inbe Pilip irriu di. ¹³ Ngan le Simon tani in ya taunu itara lono medana pang Yesu, le Pilip irriu lapau. Motong la itoo Pilip ye ni mai i le imot yo ipa pang ye nga, inbe ikamata mos maimai matana matana yo Pilip iyei a iyei ben tarkilanga panga nga, ngan le itakrai ye.

¹⁴ Ye kene tani in di aposol ke Yesu yo tiyepe Yerusalem nga, ngan tilongo betanga be di tooltool ke Samaria ngan titara lodi medana ye betanga ke Maro oo. Motong la tiwanga Pita iye Yowan a tila pang ye di. ¹⁵ Le nga Pita iye Yowan tina ngan tipa a du pombe, motong la yaru tipatarau pang Maro be ikaua Amunu Silene pang di tooltool ke Samaria nga, ¹⁶ yesoo Maro Amunu Silene isi ye di tiao. Ngan di tooltool yo du tirriu di muku nga, ngan tirriu di ye Tool Mai Yesu ene leu. ¹⁷ Le nga Pita iye Yowan tina tipatarau a imot, motong la yaru titar baedi lo ye di tooltool tina ngan podi, le taun tikaua Maro Amunu Silene.

¹⁸ Ye kene tani in Simon, yo pidipidana i, in iyepe lapau, le ikamata di aposol ru ke Yesu tina yo tipaloko baedi lo ye di tooltool tina ngan podi, ngan le tikaua Maro Amunu Silene nga. Le nga ikap pat ke yimoongoo so a ila be la ikap pang di yaru, inbe iyei ne, ¹⁹ “Au i lok be angru kakaua gurana in pau lapau, a nen be apaloko baek lo ye tool atu pono nga, ngan ole ikaua Maro Amunu Silene.”

²⁰ Motong la Pita iwete panga nen, “Ona, ong i, ole Maro igarungong le kupa ye pat kiong nga le kulem, yesoo so yo be Maro ya taunu ikauu ye lo ponana ki i, in lom tar be ole kuyimoo ye pat. ²¹ Ong i lom iken dook mata ye Maro matana tiap. Ngan nen le ke be se kuyei emam be amyong tayei urata ke Maro yo am amyeei, in tiap. ²² Le kuportaka lom, inbe kuwala murim pang dada dook tiap yo nen nga. Inbe kupatarau pang Tool Mai a kutoru, a nen ngan be lono dook mata nga, ngan igiri dada dook tiap yo iken lom nga. ²³ Ngan au i awete nen nga, yesoo bong akamatong, ngan ong i matam gorengana mata ye so yo Maro ikauu pam i, inbe noonoo kiong iparamong le ke be kuyege tiap.”

²⁴ Pita iwete panga nen a imot, motong la Simon tani in iyei ne, “Atoo, be nen ngan angru kapatarau pang Tool Mai yau, a nen ngan so yo angru kawete pau ye nga, ngan o ke be pombe pang yau tiap.”

²⁵ Ngan Pita ye Yowan tina tikaua bingi pang di tooltool ye so yo Tool Mai iyei pang di yaru nga, inbe tiwetewete pang di ye betanga ke Maro a imot, motong la yaru timulu a tilo pang Yerusalem. Ngan ye kene yo yaru tipa a be timulu a tilo ye in nga, ngan le yaru tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ke malala kakase alunu yo ke Samaria nga.

Pilip Iwete Bingi Dook Mata Pang Tool Atu Ke Itiopia

²⁶ Di suru tina ngan tilo, motong la bangabangana ke Tool Mai atu isi le si iwete pang Pilip nen, “Ai, kumadit a kupa nen a kula pang ye dada yo ipa ke Yerusalem a idu pang ye malala mai Gasa i.” (Ngan dada tani in iken ye ni sorrakene.)

²⁷ Motong la Pilip imadit tina ngan le ipa a itoo dada tani in a idu, ngan le du ipuske tool atu ke Itiopia yo tinin mata i.* Ngan tool tani in titaru a iyei tool mai a matan kala depe ke pat ke Kandasi, garup yo iyei kuto mai a matan kala di tooltool ke Itiopia le imot i. Ya in ilo Yerusalem lo isung a imot, ²⁸ motong la be imulu a idu pang malala ki. Le nga tool tani in iwur ye koror ki ke burungu yo asara tiyole i, inbe nga ikinkata rau ke Maro koonoo yo Esai i, in a idu. ²⁹ Motong la Maro Amunu Silene iwete pang Pilip tani nen, “Kupa le kudu potai ye koror ke burungu ni.”

³⁰ Motong la Pilip idada le idu potai ye koror tani, ngan ilongo tool tani yo ikinkatkata rau ke Maro koonoo yo Esai in nga. Le nga Pilip itoru nen, “Ai, ong i lom galanga ye betanga yo kukinkati i, in punu lapau, too tiap?”

³¹ Ngan tool tani iyei ne, “Kumata be tool sa iwete nini betanga i punu pau tiap nga, ngan ole lok galanga ye belei?” Motong la iwete pang Pilip be irookoo a ilo lo iwur gigini.

³² Ngan betanga tani yo iken ye rau ke Maro koonoo a tool tinin mata tani in ikinkati i, in iwete nen:

“Ya in iwete touo betanga siap.

Ya in koom pakom dawa ben sipsip yo tirara be la tiraumate i,
inbe taukan koonoo ben sipsip natunu yo tikauu be la tikot bulbulini i.

³³ Ngan ya in tikan paseme,
inbe ye kene yo lo ikodo dama ke di tooltool maimai ke karatanga betanga ye i,
ngan le tika rata betanga ki dook tiap.

Ngan nen le di tooltool ke be tipit di sasa ki tiap,

yesoo ya in tiraumate a imata le yepongo ki ke tana i, in imot oo.”☆

³⁴ Ngan tool tani yo tinin mata i, in ikinkata betanga tani a imot, motong la itoro Pilip nen, “Kuwete pau ngan, sei tool Maro koonoo i iwetewete ye nen i? Ngan iwete nen ye ya taunu, too ye tool san mulu?” ³⁵ Motong la Pilip imadit be iwete nini betanga tani in

* 8:27 Ngan tool ke Itiopia tani yo tinin mata i, in tikaua lawene ngan la le tinini imata nga. ☆ 8:33 Esai 53:7-8

pang tool tani nga, ngan le iwetewete panga a ipagalanga lono ye betanga tani yo ikinkati i, in punu ye bingi dook mata ke Yesu.

³⁶⁻³⁷ Ngan Pilip iye tool tani in yaru titoo dada a tidu le du yaru pombe ye ran pattu. Motong la tool tinin mata tani in iwete pang Pilip nen, “Kumata, ran pattu me e nga. E nga yelei a le be kurriu au tiap nga?”†

³⁸ Le nga tool tani in iwete pang tool yo be ipamak di asara yo tiyolo koror tani i, in be iwete pang di asara tina a be tikodo. Motong la Pilip ye tool tinin mata tani in yaru tipas a tidu ran lono du Pilip irriuu. ³⁹ Pilip irriuu a imot, motong la ye kene yo be yaru tipa ke ran lono a tise nga, ngan le pattu leu, inbe Tool Mai Amunu isi ikaua Pilip a ila, le tool tani in ikamata Pilip mulu tiap. Bong tool tani, in lon ponana welewele, inbe itoo dada a imulu a idu pang ni ki. ⁴⁰ Ngan le Pilip tani in ikamata ngan Maro Amunu Silene ikauu a ila nga, ngan le la pombe ye malala mai Asdot. Motong la ipa a ila ye malala maimai kapala la iwetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool le la pombe ye malala mai Sisaria.

9

Saolo Ipportaka Lono

¹ Ye kene tani in Saolo isootoo betebetanga pang di tooltool yo tiyei Tool Mai di galiunu nga, be ole iraumatamata di a timmata. Le nga ila pang ye tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, ² a la itoru be iwodo rau pang di kuto maimai ke di rumu kidi Yuda ke gaongo yo tiken ye malala mai Damaskas nga. Le nga tool kuto mai tani in iwodo rau tina, motong la ikap pang Saolo. Ngan ye rau tina ngan betanga ki iwete nen, “Kumata le be Saolo ipuske di tooltool tamoto too garup be itoo Dada yo ke Yesu nga, ngan ole iparama di ben di tooltool talnga dikidiki nga, inbe ikap di a timan pang Yerusalem.”

³ Motong la Saolo tani in imadit a iyege Yerusalem, inbe ila pang Damaskas. Ngan ye kene yo ipa a ila potai pang Damaskas ye in nga, ngan le pattu leu in be so ben sul nunngana ilolo ye malala ke Maro a isi pang ye, le si iwakaii. ⁴ Motong la imol du tana, inbe ilongo tool atu kalngana iwete panga nen, “Saolo, Saolo, nga yelei a be kugarungau nga?”

⁵ Saolo ilongo tool tani in kalngana iwete panga nen nga, motong la iyei ne, “Tool Mai, ngan in ong sei?”

Motong la se tool tani iyei ne, “I au Yesu tani yo be kugarungau i, in naii. ⁶ Le nookoot nga kumadit a kupa le la pombe ye malala mai. Ngan la be ole tool atu iwete pong ye so yo be kuyei i.”

⁷ Di tooltool tina yo tiye Saolo tila nga, ngan tilongo tool kalngana yo iwetewete nga, bong tikamata touo tool sa kanono tiap, le sila tikodo be koodi danganga leu. ⁸ Motong la Saolo imadit lo ikodo a be matan rere, bong ngan matan todotodo le ke be ikamata ni ye tiap. Motong la di tooltool ki yo iye di tipa nga, ngan titoko baene inbe tirara a tila le la pombe Damaskas nga. ⁹ Ngan ila iyepe Damaskas nga, ngan matana tina ngan todotodo go le iyepe nen ye ke tol, inbe ikan so le iyin ran tiap lapau.

¹⁰ Ngan Yesu galiunu atu yo ene Annias i, in iyepe la Damaskas ngo. Le nga ye mianga ki ngan ilongo Tool Mai be ipootoo ene, inbe koonoo panga nen, “Annias.”

Ngan se Annias tani in iraua betanga ki nen, “Tool Mai, au naii.”

¹¹ Motong la Tool Mai tani in iwete panga nen, “Kumadit a kutoo dada yo tiwete ene ye Dada Dundunngana i a kula pang rumu ke Yuta. Ngan kupa le la pombe ye rumu ki nga, ngan kutor ye tool atu ke malala mai Tasas, yo ene Saolo i. Nookoot nga ya la ipatarau a iyepe ni. ¹² Ngan Saolo tani in ye mianga ki nga, ngan ikamata tool atu yo ene Annias i,

† 8:36-37 Ngan di tooltool kapala ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 36 le 37 nga. Ngan ye betanga tina, ngan be Pilip iwete pang tool tani nen: “Kumata le be kutara lom medana moolmool nga, ngan la be arriu ong nga.” Motong la be tool tani in iraua betanga ke Pilip nen, “Au i atara lok medana pang Yesu Kirisi yo Maro Natunu i.”

in ya la be iman a ilo ye rumu lono lo itara baene lo pono, a be nen ngan ikamata ni mulu i.”

¹³ Ngan Annias tani in Tool Mai iwete panga nen ye mianga, motong la iraua betanga ki nen, “Atoo, Tool Mai, di tooltool alunu kaiye la tiwete pau ye tool tani, inbe ye dada dook tiap ki matana matana yo iyei pang di tooltool kiong yo tiyepe Yerusalem nga. ¹⁴ Inbe alongo betanga san mulu nen, be di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan timalum panga be iman nanga, a be nen ngan man iparama di tooltool le imot yo tisung inbe tipatarau ye em a tiyepe ni nga.”

¹⁵ Bong ngan Tool Mai iwete panga nen, “Tiap! Ole kula la kuyei so yo ben awete pong ye nga, yesoo tool tani ni apootoo be iyei urata kiau, a be nen ngan ikaua betanga kiau la iweteweta pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tiye di tooltool kuto maimai kidi yo matadi kala di nga, inbe pang di tooltool yo ke Isrel nga, ngan lapau. ¹⁶ Inbe urata moonoo masngana alunu yo be isolu ye au ek nga, ngan au tauk ole apatnai panga.”

¹⁷ Tool Mai iwete panga nen, motong la Annias imadit a ila pang ye rumu yo Saolo tani in iyepe ye, ngan le ipa so le ilo rumu lono lo ipuske. Motong la ipaloko baene lo Saolo pono, inbe iwete panga nen, “Ai, took Saolo! Tool Mai Yesu yo kaman dada ngan pombe pang yong i, in ya la iwangau a aman pang yong i, a be nen ngan kumata ni mulu, inbe ole Maro Amunu Silene ipaponong.” ¹⁸ Annias tani in iwete pang Saolo nen a imot, le tina pattu leu inbe so ben soko kooloonoo nga igoolook ye Saolo matana a imol du tana, inbe ikamata ni mulu. Motong la imadit tina ngan le tirriuu ye ran, ¹⁹ inbe ikan so a tinini gurana mulu nga.

Saolo Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Damaskas

Saolo tani in iye Yesu di galiunu tiyepe ye ke alunu la Damaskas ngo. ²⁰ Motong la imadit tina ngan le ilo rumu kidi Yuda ke gaongo tina atu nga, ngan lono, lo ikodo dama kidi, inbe iwete pang di nen, “Yesu in Maro Natunu.” ²¹ Ngan Saolo tani in iwete nen, le di tooltool le imot yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai. Inbe tiyei ne, “Ona, ni tool tani yo igarung di tooltool ke Yerusalem yo tisung inbe tipatarau ye Yesu ene i, in nani, too? Ngan ya in iman ni nga, ngan be man iparama di tooltool tina ben di talnga dikidiki nga, inbe ikap di a tila pang ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, too?”

²² Di ngan tiwete nen, bong ngan Maro ipamede Saolo le gurana ki ise le mai san. Ngan nen le iwete a ipagalanga di Yuda yo tiyepe Damaskas ngan lodi dook nen, be Yesu in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i. Ngan nen le di Yuda yo tilongo betanga ke Saolo nga, ngan tisere betanga yo be tiweta panga i.

Di Yuda Tiraua Betanga Be Tiraumata Saolo A Imata

²³ Tiyepe le nga ke alunu iman a ila, motong la di Yuda tina tigaua a tiraua betanga be ole tiraumata Saolo a imata. ²⁴ Bong ngan Saolo tani in ilongo betanga ben di Yuda tina, ngan tikodokala dada ke koongoo ke malala mai tani in ye ke le bong yo kanakana nga, a nen ngan be tikamata ngan tiraumate le imata. ²⁵ Le nga Saolo di galiunu pattu, ngan bong, motong la tikauu a tilo ye koongoo mai yo tikauu le iwakaia malala mai i, in gumono atu. Motong la tiwete panga a iwur ye karei mai atu yo tikooi ye koro in lono, inbe tiwatu ye ooroo a tipadua ye koongoo gumono tani le idu ke diki ke malala mai tani in.

Saolo Ilo Iyeye Yerusalem

²⁶ Saolo idu ke diki, motong la ipa le lo pombe Yerusalem, le nga ikapye be la iwetewete pang Yesu di galiunu a nen ngan iye di tigauagaua. Bong ngan di tooltool tina ngan titara lodi medana ye be ya in iyei Yesu galiunu moolmool tiap, le nga titattadaii. ²⁷ Motong la Banabas ikaua Saolo a yaru tila pang ye di aposol tina ke Yesu nga. Ngan tila, motong la Banabas tani in igasa pang di ye Saolo yo itoo dada a be ila pang Damaskas nga, ngan le Tool Mai pombe pang ye, inbe iwetewete panga. Inbe igasa pang di aposol tina ye Saolo

yo itattadai di tooltool tiap, bong iwetewete le koon mede a iraiia bingi dook mata ye Yesu ene pang di tooltool ke Damaskas nga. ²⁸ Ngan nen le Saolo tani in sila iye di aposol tiyepe Yerusalem, inbe iye di tigauagaua dook mata. Inbe ya in itattadai tiap, bong ipa be iwetewete le koon mede a iraiia bingi dook mata ke Tool Mai ene pang di tooltool. ²⁹ Inbe ila ye di Yuda yo tilongo di Girik koodi nga, ngan la iye di tiwetewete a tiparsu ye betebetanga lapau. Bong ngan le di tooltool tina ngan tikapye be tisere dada yo be tiraumate ye a imata i. ³⁰ Le nga ye kene yo Saolo tani in di diene tilongo betanga yo tikapye be tirauu nga, motong la tikauu a tiye tidu malala mai Sisaria du titaru, a be nen ngan idu pang malala mai Tasas.

³¹ Ngan nen le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe ye tana mai Yudia le Galili inbe Samaria nga, ngan di le imot tiyepe ye lo silene dook mata. Le tool sa yo be igarung di mulu, nga tiap, inbe Maro Amunu Silene ipamede di, le titoo dada dook mata yo ke be tiyepe la Tool Mai parmana nga. Inbe Maro Amunu Silene iyei di tooltool kapala mulu a titara lodi medana le se tiye di tigaua le kinkatingi kidi ilo pang ete.

Pita Ikarata Aingas Le Tinini Dook Mata Mulu

³² Pita ipa ye ni mai i le imot ye tana mai tani in, le nga kene atu in ipa le du pombe ye malala mai yo ene Lida i. Ngan idu be du matan so di tooltool ke Maro yo tiyepe ye malala mai tani in nga. ³³ Ngan le ikamata tool atu yo ene Aingas i. Ya in kene ikap rama le ke be ipa tiap, bong ipas le iken mie pono ki leu ye rai limi be tol oo. ³⁴ Pita ikamata, motong la iwete panga nen, “Aingas, nookoot nga ole Yesu Kirisi ikaratong le tinim dook mata mulu. Le kumadit a kuloyo mie kiong i.” Ngan Pita iwete nen, le tina pattu leu inbe Aingas tani in imadit. ³⁵ Ngan yeisa be di tooltool yo tiyepe ye malala Lida le Saron nga, ngan tikamata Aingas yo tinini gurana mulu a ipa nga, ngan le di alunu kaiye la tiportak lodi mulu, inbe titara lodi medana pang Tool Mai nga.

Pita Ipamaditi Tabita Le Imadit Mulu

³⁶ Garup atu yo iyei Yesu galiunu koot a iyepe ye malala mai Yopa i, in ene la Tabita i. (Ngan Tabita tani in be taportaka ene ye di Girik koodi, ngan ole taweta ye Dokas). Ya in kanakana ngan iyei dada dook mata, inbe ilon di tooltool yo ballingadi tiap nga. ³⁷ Motong la ye kene tani yo Pita iyepe Lida ye in nga, ngan matamatenge mai ikaua Tabita tani le nga imata. Motong la tirriui bobono, inbe tikauu lo titaru a iken ye rumu sokalana atu yo iken ke ete i. ³⁸ Ngan malala Lida tani, in iken potai pang ye malala Yopa lapau, le nga Yesu di galiunu tina tilongo betanga ben Pita la man iyepe Lida i. Motong la tiwanga di tooltool ru be la tiwete pang Pita a tipakaikiai nen, “Tool mai, kunam be, bong kupa tarai a kuman pang yam ngan.”

³⁹ Ngan Pita ilongo yo tiwete nen nga, le nga imadit tina le iye di timulu a tila. Tila pombe, ngan tikauu a tipa so le tilo ye rumu lono ke ete yo garup tani in bobono iken ye i. Motong la di garup tap nga, ngan di le imot timan tikodo le tigaliui Pita a titang, inbe tipatnai sousoungu mooloo mooloo ipa ye sousoungu matolene kapala yo Dokas tani, in isai a ikap pang di ye kene yo iye di tiyepe ye in nga, ngan pang Pita be ikamata. ⁴⁰ Motong la Pita inganga di tooltool tina yo tiyepe rumu lono ngan le imot a tidu tana. Motong la igun turunu, inbe ipatarau. Motong la iportak le matana pang ye garup tani in bobono, inbe iyei ne, “Tabita, kumadit!” Le nga Tabita tani, in be matan rere ngan ikamata Pita, motong la imadit le se iwur. ⁴¹ Le nga Pita itoko baene, inbe ipamaditi le lo ikodo. Motong la Pita koonoo pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tiye di garup tap tina ngan be se ipatnaia Tabita tani in pang di ye yo imaur mulu nga. ⁴² Ngan mos tani yo Pita iyei i, in bingi ki idada le di tooltool le imot yo ke malala mai Yopa nga, ngan tilonga. Ngan nen le di tooltool alunu kaiye la titara lodi medana pang Tool Mai nga. ⁴³ Motong la Pita in sila iyepe nango la Yopa ngo ye ke alunu. Ngan le iye tool atu yo ene Simon in yaru tiyepe. Ngan tool tani in urata ki ke be ikap asara kulini a be iyei so kapala ye.

10

Konilias Ikiui Pita

¹ Tool atu yo iyepe ye malala mai Sisaria, in ene la Konilias i. Ya in iyei tool turana bulbulini ke patokongo ke di Rom. Inbe ya in matan kala di tooltool ke patokongo yo tipa ke Itali nga, ngan kinkatingi kidi ben 100. ² Ngan Konilias tani in iye rimana le di natunu, inbe di tooltool yo tiyepe rumu ki nga, ngan di le imot tigaua lodi le atu pang Maro, inbe titoo dada kidi Yuda yo be tiyepe la Maro parmana ye i. Inbe ya in ikap sokorai so ki kaiye pang di tooltool kidi Yuda yo ballingadi tiap nga, ngan a ilon di ye. Inbe kanakana ngan ipatarau pang Maro lapau. ³ Le nga kene atu in tiyepe le rrai ye so ben ke matana tol nga, ngan Konilias ikamata so atu ben mianga. Ngan le ikamata bangabangana ke Maro atu moolmool in ilo ye rumu lono ki lo iwete panga nen, “Konilias!”

⁴ Ngan Konilias tani in itattadai a matan kenen ye, inbe iyei ne, “Tool mai, soo so be kuweta pau i?”

Motong la bangabangana ke Maro tani in se iwete panga nen, “Maro ilongo pata-raungu kiong, inbe ikamata so yo kop sokorai pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan le lon ponana ye dada kiong yo kuyei i. ⁵ Le nookoot nga kuwanga di tooltool pattu a tila pang Yopa la tikaua Simon yo tikiui ene san ye Pita i, in a tiye timulu a timan. ⁶ Ngan ya ni ngo iye Simon san yo tool ke kaungu di asara kulidi a karatanga so kapala ye i, in yaru tiyepe ye rumu ki yo ikodo potai pang ke tiek i.”

⁷ Ngan bangabangana tani in iwete pang Konilias nen a ila. Motong la Konilias koonoo pang di kapraingi ki ru, inbe tool ki yo ke patokongo ngan atu. Ngan tool ki ke patokongo tani, in ya lapau igaua lono le atu pang Maro, le kanakana ngan iloni dook mata ye urata ki. ⁸ Ngan la igasa pang di ye so tina le imot yo pombe pang ye nga, motong la iwanga di tol a tila pang Yopa nga.

Pita Ikamata So Ben Mianga

⁹ Di tooltool tina yo Konilias iwanga di nga, ngan tipa le la tiken dada. Le bongbongini ki ye so ben ke matana sangaul be ru nga, ngan tipa le tila potai pang ye malala mai tani in. Ngan ye kene tani in Pita imadit a ilo pang rumu pono be lo ipatarau. ¹⁰ Ngan ipatarau go, inbe nga pitola le nga lono be ikan so pa. Ye kene tani in tikaata kaningi go, inbe ikamata so atu dawa ben mianga. ¹¹ Ngan le ikamata malala ke Maro koon panganga, inbe ikamata so maiyoko atu dawa ben wam in tiwat gigini pai nga ye ooro, inbe tipadua ke lang katene a isi pang ye pang tana. ¹² Ngan ye wam tani, in asara matana matana le imot yo kedi pai nga, inbe asara kapala yo dawa ben moto le so kapala yo tikaata nga, inbe di man matana matana yo ke lang katene nga, ngan tiken pono. ¹³ Motong la Pita tani ilongo tool atu kalngana iwete panga nen, “Pita, kumadit a kurau di asara ngan sa a koni.”

¹⁴ Bong ngan Pita iwete panga nen, “Atoo, Tool Mai! Au i ke be ayei nen tiap yege, yesoo asara kapala yo am Yuda amkamata ben dook tiap inbe giri leu nga, ngan momo kiam igunkalam ye be amkan tiap. Ngan la le au i akan touo sa muku tiap nga.”

¹⁵ Motong tool kalngana tani yo iwete panga muku i, in iwete panga mulu nen, “So yo Maro iyei le igalanga dook mata ke kaningi nga, ngan kin kuwete be so ngan giri leu be.”

¹⁶ Ngan tool kalngana tani in iwete nen le patol, motong la pattu leu inbe tiyolo wam tani in mulu a ilo pang ye malala ke Maro nga.

¹⁷ Ngan wam tani in tiyole a ilo, inbe Pita nga sila lon kaua urata ye mianga ki tani in punu. Inbe ye kene tani in di tooltool yo Konilias iwanga di a timan nga, ngan man pombe. Le nga tipa a titortor di tooltool ye ni yo rumu ke Simon iken ye i, motong la timan le man tikodo ye dada ke koongoo ke rumu tani in. ¹⁸ Inbe koodi a titor nen, “Ai, Simon yo tikiui ene san Pita i, in ya la iyepe in, too tiap?”

¹⁹ Ngan Pita tani in nga lon kaua urata ye mianga ki go, inbe Maro Amunu Silene iwete panga nen, “Simon, di tooltool tol la timan man tiserong nga. ²⁰ Le kumadit a kudu pang

ye di, a nen ngan kuye di kala. Kin lom rru be, yesoo di tooltool ngo au tauk la awanga di be timan pang yong nga.”

²¹ Motong la Pita tani in imadit a idu pang ye di tooltool tina du iwete pang di nen, “Ai, au tani yo kaserau in naii. Ngan yelei a le kaman nga?”

²² Le nga di tooltool tina ngan tiwete panga nen, “Am nga, Konilias yo tool turana bulbulini ke patokongo kidi Rom i, in la iwangam be amman pang yong i. Ya in tool noonoonoo, inbe itoo dada kidi Yuda yo be iyeye la Maro parmana ye i, le di tooltool kidi Yuda le imot tikamata ngan tiwete be ya in tool dook mata. Ngan bangabangana ke Maro atu, yo ipootoo panga ya taunu i, in iwete panga be iwangam man amkau ong a kula pang rumu ki, a be nen ngan la ilongo betanga kiong yo be kuwete nga.” ²³ Motong la Pita ikap di ben di lowo ki a iye di tilo rumu ki lo tiken ye bong in.

Pita Ila Rumu Ke Konilias

Tiken a bongbongini ki, motong la Pita imadit a iye di tooltool tina ngan be tila, ngan le di diene kapala ke Yopa yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan titoo lapau a tiye di tila. ²⁴ Tila ngan le la tiken dada, le bongbongini ki, motong la tipa le la pombe ye malala mai Sisaria. Ngan Konilias tani in itar matana ye di be timulu nga, le nga ikiu di rara ki, inbe di tooltool yo ki nga, ngan man tigaua a tinama Pita. ²⁵ Ngan yeisa be Pita man pombe a be ilo rumu lono, ngan Konilias tani in ipa le iman potai pang ye kene punu, inbe igun turunu le du damon toko tana, a be isung panga. ²⁶ Bong ngan Pita itoko baene a ipamaditi, inbe iwete panga nen, “Kumadit le se kukodo. Au i tool dawa ben ong i.”

²⁷ Motong la Konilias imadit a iye Pita tiwetewete a tilo pang rumu lono, ngan ikamata di tooltool budanga mai yo man tigaua a tiyepe nga. ²⁸ Tilo, motong la Pita iwete pang di nen, “Ai, ang nga lomim galanga nen, ye momo kiam Yuda nga, ngan am nga ke be amye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan amgauagaua tiap. Inbe igunkalam le ke be ampa a amla rumu kidi la matamam so di a amye di amyeye tiap lapau. Bong ngan Maro iwete pau nen, be kin awete pang di tooltool be di ngan tooltool dook tiap inbe giri leu ye Maro matana, ngan be. ²⁹ Ngan nanga, alongo yo kawanga pau nga, ngan la le asak betanga kiang tiap, bong atoo koomim a aman nga. Le nookoot nga be atorang nen, soo so kawanga pau ye i?”

³⁰ Motong la Konilias tani in iwete panga nen, “Airi ngan so atu pombe pang yau, le nga katai in ke pai ki. Ye kene tani in rrai ye so ben ke matana tol, le nga ayeye rumu lono kiau a apatarau, inbe palbe leu be akamata tool atu yo sousoungu ki ikoko le pilik pilikbe i, in pombe le ikodo ke dama kiau, ³¹ inbe iwete pau nen. Iyei ne, ‘Konilias! Maro ilongo pataraungu kiong, inbe ikamata so yo kop sokorai pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan le lono ponana ye dada kiong yo kuyei i. ³² Le nookoot nga ole kuwanga di tooltool pattu a tila pang Yopa la tiwete pang Simon yo tikiui ene san Pita i. Ngan ya ni ngo iye Simon san yo tool ke kaungu di asara kulidi a karatanga so kapala ye i, in yaru tiyepe ye rumu ki yo ikodo potai pang ke tiek i.’ ³³ Ngan tool tani in iwete pau nen, ngan la le palbe leu inbe awanga di tooltool nga pong a timala nga. Le lok ponana pong yo kuyei dada dook mata a kuman nga. Ngan nanga, nookoot nga am le imot yo man amgaua ni ye Maro matana nga, ngan be man amlongo betanga le imot yo Tool Mai ikap pong be man kuwete pam nga.”

Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Tilongo Bingi Dook Mata Ke Yesu

³⁴ Motong la Pita iyiti koonoo be iwete ngan le iyei ne, “Moolmool yege, nookoot nga la lok galanga nen, Maro in lono dook mata pang di tooltool kapala, inbe lono dook tiap pang di kapala, ngan tiap. ³⁵ Bong iyei dada dook mata gaongo leu pang di tooltool ke ni mai i le imot yo titoo dada dook mata yo be tiyepe parmana ye nga, inbe titoo dada dook mata ki yo noonoonoo nga. ³⁶ Ang nga lomim galanga ye betanga yo Maro ikauu pam, am di tooltool ke Isrel, in oo. Ngan Maro iwete pam nen, be bingi dook mata ke Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi le imot i, in ya la irautoo kate malmal ke Maro yo paidi i, a be nen ngan idi le imot lo tayeye ye lo silene yo ke Maro i. ³⁷ Inbe ang nga lomim galanga ye so

yo pombe ye tana mai Isrel i le imot, in oo. Ngan so tani in pombe muku la Galili ngo, ye kene yo Yowan iwetewete pang di tooltool ye dada yo be irriu di ye in nga. ³⁸ Inbe ang nga lomim galanga nen, Yesu yo ke Nasaret i, in Maro ikaua Amunu Silene le ipa ye gurana mai panga. Inbe ya in Maro iyepe ye, le nga ipa ye ni mai i le imot a ilon di tooltool, inbe ikarata di tooltool yo tool kuto mai kidi so sadi igarung di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

³⁹ “Le am nga be amwetewete pang di tooltool ye so le imot yo amkamata iyei ye tana kiam Yuda, inbe ye malala mai Yerusalem nga. Ngan tool tani in la tituka lo kai palasingi kaini, inbe tiraumate le imata i ⁴⁰ Bong iken ye ke ru, inbe ye ke tol ki nga, ngan Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge. Motong la Maro imalum panga be ya taunu ipaposi pang di tooltool kapala a tikamata ye matadi. ⁴¹ Ngan le ipapos pang di tooltool ke Yuda le imot be tikamata, ngan tiap, bong ipapos pam, am tooltool yo Maro ipootam koot nga, ngan be amkamata, a nen ngan amkaua betanga ki la amweteweta pang di tooltool. Ngan am nga la amye amkan be amyin, ye kene yo imadit mulu ye ni ke matenge nga. ⁴² Motong la iwete tootoo pam be amkaua betanga ki la amweteweta pang di tooltool, inbe ampagalanga lodi nen, ‘Yesu in tool tani yo Maro ipootoo be ole iyei tool ke karatanga betanga i, inbe ya in ole ikarata betanga ke di tooltool yo tiyepe matadi rerene go nga, inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan lapau.’ ⁴³ Ngan di Maro koonoo le imot yo ke muku nga, ngan betanga kidi yo tiwodo ye ngan iwete nen, ‘Ye tool ataleu i, in ene, ngan ole Maro igiri noonoo kidi tooltool nga le imot yo titara lodi medana panga nga.’”

Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Tikaua Maro Amunu Silene

⁴⁴ Pita iwetewete nen pang di tooltool tina ngan go, inbe Maro Amunu Silene isi le si ipapon di tooltool tina le imot yo tiyepe a tilongo betanga ke Maro nga. ⁴⁵ Le nga di Yuda yo titara lodi medana pang Yesu a tiye Pita tani in timan nga, ngan tikamata di le titakrai ye yo Maro ikaua Amunu Silene ye lo ponana ki a ipatioo lo ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan podi lapau nga. ⁴⁶ Di Yuda tina ngan lodi galanga ben Maro la iyei di nen i, yesoo tilongo di tooltool rara san tina ngan tiwetewete ye di malala malala koodi, inbe tiyitmaka Maro ene.

Motong la Pita iwete pang di nen, ⁴⁷ “Ai, di tooltool nga tikaua Maro Amunu Silene dawa ben idi nga. Le sei tool be ikodokala di, a be nen ngan tarriu di ye ran tiap i?” ⁴⁸ Motong la Pita iwete a tirriu di ye Yesu Kirisi ene. Di tooltool tina ngan tirriu a imot, motong tilele Pita be sila iye di tiyepe ye ke sa mulu ngan.

11

Pita Igasa Urata Ki Yo Iyei Nga

¹ Motong la bingi idada le la di aposol ke Yesu tiye di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tiyepe ye tana mai ke Yudia le imot nga, ngan tilongo betanga ben di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikaua betanga ke Maro lapau nga. ² Le nga ye kene yo Pita imulu a ilo pombe Yerusalem nga, ngan di Yuda yo titara lodi medana pang Maro inbe tikodo le timede mata ye dada ke koranga tinidi nga, ngan tipasak panga. ³ Tiyei ne, “Ai, ong i yelei a kudu ngan le kulo rumu lono kidi tooltool yo tikoro tinidi tiap nga, ngan lo kuye di kayepe, inbe kakan so nga?”

⁴ Motong la Pita igasa dook pang di a iwete nin so tina yo pombe pang ye nga, ngan le imot. Ngan le iwete nen, ⁵ “Au i ayepe malala mai Yopa nga, ngan apatarau a ayepe, inbe akamata so atu ben mianga. Le nga akamata so maiyoko atu dawa ben wam in tiwat gigini yo pai nga ye ooro, inbe tipadua ke lang katene a isi pang yau. ⁶ Ye kene tani in be matak lo pang ye wam tani nga, ngan akamata di asara ke tana yo kedi pai nga, inbe di asara gok tipa ye di asara kapala yo dawa ben moto le so nga, inbe di man matana matana yo ke lang katene, ngan lapau. ⁷ Ngan akamata di so tina, motong la alongo tool atu kalngana iwetewete pau nen, ‘Pita, kumadit a kurau di asara ngan sa a koni.’”

⁸ “Motong la awete panga nen, ‘Atoo, Tool Mai! Au i ke be ayei nen tiap yege, yesoo asara kapala yo am Yuda amkamata ben dook tiap inbe giri leu nga, ngan momo kiam igunkalam ye be amkan tiap nga, ngan au i akan touo sa muku pitiap yege.’

⁹ “Ngan awete nen, bong ngan tool kalngana tani yo iwetewete ke malala ke Maro a isi pang yau muku i, in iwete pau mulu nen, ‘So yo Maro iyei le igalanga dook mata ke kaningi nga, ngan kin kuwete be so ngan giri leu be.’ ¹⁰ Ngan tool kalngana tani in iwete nen le patol, motong la tiyolo so tina ngan le imot mulu a ilo pang ye malala ke Maro nga.

¹¹ “Ye kene tani in so tina ngan imulu a ilo, inbe di tooltool tol yo tiwanga di ke Sisaria pau a timan nga, ngan man pombe ye rumu yo amyepe ye i. ¹² Motong la Maro Amunu Silene iwete pau nen, ‘Kin lom rru be, bong kuye di tooltool ngan kala.’ Motong la di diek limi be atu yo titara lodi medana pang Maro nga, ngan titoo au lapau a aye di amla, ngan le ampa so le amlo ye rumu ke tool tani. ¹³ Amlo rumu lono ki, motong la iwete pam ye yo ikamata bangabangana ke Maro atu isi pombe rumu lono ki, inbe iwete panga nen, ‘Ole kuwanga di tooltool pattu a tila pang Yopa, la tikaua Simon yo tikiui ene san ye Pita i, in a tiye timan. ¹⁴ Ngan kumata le be tool tani in iman nga, ngan ole man iwete betanga sa pong ye dada yo be Maro ikau ong kuye di rara kiong, inbe di tooltool kiong yo kuye di kayepe nga, ngan le imot a ipamulang ye so dook tiap tani yo be igarungang in nga.’

¹⁵ “Tool tani in iwete nen a imot, motong la be amadit ye betebetanga pang di, ngan Maro Amunu Silene isi le si ipapon di, dawa ben yo kulkulunu ngan Maro Amunu Silene tani in isi yidi nga. ¹⁶ Ngan nen le lok tut betanga ke Tool Mai yo iwete nga. Iyei ne, ‘Yowan in irriu di tooltool ye ran sokorai leu, bong ang nga, Maro ole irriu ang ye Amunu Silene.’[☆] ¹⁷ Muku ngan idi nga tatara lodo medana pang Tool Mai Yesu Kirisi nga, ngan le Maro ikaua Amunu Silene paidi ye lo ponana ki. Ngan la gaongo leu, nookoot nga Maro ikaua Amunu Silene pang di tooltool yo rara san, ngan nen lapau nga. Ngan nanga, au i soo tool a be akodokala Maro ye urata ki yo be iyei nga?”

¹⁸ Ngan Pita iwete nen pang di tooltool tina a tilongo, le taukadi betanga yo be tiyei malmal ye nga. Le tina di le imot tiyitmaka Maro ene, inbe tiwete nen, “Nookoot nga la lod galanga nen, Maro in imalum pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan lapau be tiportak lodi, a nen ngan tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.”

Di Tooltool Ke Antiok Tiportak Lodi

¹⁹ Ye kene tani yo tiraumata Tepan a imata ye in nga, ngan le tigarung di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Yesu, ngan lapau. Ngan nen le di tooltool tina ngan alunu la timagirigiri a tikoo le la tiyepe ni mooloo nga. Le di tooltool kapala ngan tidu tiyepe ye tana mai Ponisia, inbe di kapala ngan tidu tiyepe ye motmot Saipras, inbe di kapala ngan tidu tiyepe ye malala mai Antiok. Di tooltool tina ngan tiyepe nen, inbe tiwetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool yo kidi Yuda, ngan leu. ²⁰ Bong di tooltool tina yo titara lodi medana nga, ngan diedi kapala ngan ke Saipras inbe ke malala mai Sairini. Ngan di tooltool tina ngan tila pang Antiok la tiwete pang di tooltool ke Girik lapau ye bingi dook mata ke Tool Mai Yesu. ²¹ Le di tooltool tina yo la tiwetewete bingi dook mata nga, ngan Tool Mai ikap gurana mai pang di, ngan nen le di tooltool alunu le alunu san la tiportak lodi a titara lodi medana pang Tool Mai nga.

²² Motong la di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Yerusalem nga, ngan tilongo betanga ye so tina yo pombe nen nga, le nga tiwanga Banabas a idu pang Antiok. ²³ Ngan Banabas tani in ipa le du pombe, ngan ikamata di tooltool tina ngan ben moolmool Maro lono pang di a iyei dook mata pang di. Ngan nen le lon ponana dook. Motong la ikap betanga pang di tooltool tina ngan be tirai lodi le imot pang Tool Mai, inbe tiparama lodi medana yo titaru panga i. ²⁴ Ngan Banabas tani in tool dook mata, inbe itara lono medana pang Yesu lapau, le Maro Amunu Silene ipaponi. Ngan nen le di tooltool alunu le alunu san la ilon di a titara lodi medana pang Tool Mai nga.

[☆] 11:16 Aposol 1:5

²⁵ Motong la Banabas iyege Antiok, inbe imadit a ila pang Tasas be la isere Saolo. ²⁶ Ila ngan ipuske Saolo tani, motong la ikauu a yaru timulu pang Antiok a tila. Ngan le la yaru tiyepe ye rai kerana atu la Antiok ngo, inbe tiye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tigaua, inbe yaru tipatomonai di tooltool alunu kaiye ye betanga ke Maro. Ngan Yesu di galiunu yo ke Antiok nga, ngan kulkulunu be di tooltool tikiu di ben di ngan di tooltool ke Kirisi.

²⁷ Ye kene tani in di tooltool kapala yo tiyei Maro koonoo a tiyepe Yerusalem nga, ngan timadit a tidu pang Antiok. ²⁸ Tidu, motong la Maro koonoo tina ngan atu yo ene Agabus i, in Maro Amunu Silene ila lono le nga imadit lo ikodo, inbe iwetewete pang di ye pitolo maiyoko yo be pombe ye tana maimai le imot yo tool kuto mai ke Rom matan kala di nga. (Ngan pitolo maiyoko tani in pombe ye kene yo Sisa Kolodius iyei tool kuto mai a matan kala tana kidi Rom le imot i.) ²⁹ Ngan Yesu di galiunu tina ngan tilongo betanga yo Agabus iwete nga, le nga tikarata betanga be ole di atu titar pat ye kanadi, a be nen ngan tilon di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tiyepe Yudia nga. ³⁰ Ngan pat tina ngan titar a imot, motong la tikap pang Banabas ye Saolo a tikap lo tikap pang di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Yerusalem nga.

12

Bangabangana Ke Maro Ipadu Pita Du Tana

¹ Ye kene tani in Erot Agiripa yo iyei tool kuto mai a matan kala tana kidi Isrel le imot i, in ikamata di tooltool yo lo tigaua ye bareme ke Yesu nga, le imadit tina ngan le iparama di kapala a igarung di. ² Ngan le iwete a tiraumata Yemis yo Yowan toonoo i, in ye pul ke patokongo le imata. ³ Ngan Erot tani in ikamata di Yuda ben lodi ponana ye dada yo iyeii i, le nga iwete a tikaua Pita a tiparama lapau. Ngan dada tani yo tiyeii pang Pita i, in pombe ye lal maiyoko kidi Yuda yo be tikana porong yo taukan so be iyeii a sung i. ⁴ Le nga tikaua Pita tani in a tiparama, motong la be tikauu la titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan le la itaru lo di tooltool ke patokongo yo budanga pai nga, ngan baedi. Di ngan tiparlon ye urata ke kodenge, inbe matadi kala. Ngan di tooltool ke patokongo tina yo budanga pai nga, ngan budanga atu ngan di tooltool ki pai. Ngan Erot tani in lon kaua urata nen, be ole inam le lal kidi Yuda yo be lodi tut ye Paskimoolooningi ke Maro in imot ngan, lo ngan be ipadu Pita si tana, a nen ngan si ipatokode le ikodo mallangana ye di tooltool le imot matadi, inbe ikarata betanga ki.*

⁵ Ngan nen le Pita tani in tikodokala sila iyepe nango la rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ngo. Bong di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tipatarau le guradi pang Maro be iloni.

⁶ Le nga ye bong tani yo be muntu ngan ole tikaua Pita lo ikodo ye ni ke karatanga betanga nga, ngan tipauu ye ooroo medana ru le iken kataunu kidi tooltool ke patokongo ru. Inbe di tooltool kapala yo ke patokongo nga, ngan tikodokala dada ke rumu dook tiap tani in. ⁷ Ngan Pita ikenen, inbe pattu leu be bangabangana ke Tool Mai atu pombe, le tina nunngana ilangaraia rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono. Motong la bangabangana tani in ipodo Pita madini, inbe ipoongoo a iwete panga nen, "Ai, kumadit tarai." Ngan le ooroo medana tina yo tipauu ye nga, ngan posok posokbe ye baene a imol du tana.

⁸ Motong la bangabangana tani in iwete panga nen, "Kuparir taraia sousoungu kiong in, inbe kuparir loningi ke kem ngan." Le nga Pita iyei ben tina yo bangabangana tani in iwete panga nga. Motong la bangabangana tani in iwete pang Pita mulu nen, "Kusousou taraia ye sousoungu matolene kiong in, inbe kuman man kutoo au." ⁹ Le nga Pita imadit tina ngan le yege rumu lono tani, inbe itoo bangabangana tani a be idu pang tana. Bong ngan Pita lon tar ben so yo bangabangana tani in iyei panga nga, ngan o moolmool tiap,

* 12:4 Ngan ye mailang mai kidi Yuda ru nga, ngan atu yo tiwete ene ye Paskimoolooningi ke Maro in ole imuku ye ke atu, lo ngan be tigaua ye ke limi be ru a be tikana mailang san yo tiwete ene ye Porong Yo Taukan So Yo Be Iyeii A Isung I.

le iyeisa nga o imi leu. ¹⁰ Ngan yaru tipa le du tikapusu tool ke patokongo tina ngan atu, motong la du tikapusu san, le nga tipa le du pombe ye dada medana yo be tipas ye a tidu tana, ngan ole du pombe ye malala mai i. Ngan dada tani in tikaata ye pat medana, bong ya taun koon panganga, inbe yaru tipa ye a tidu pang tana. Le nga yaru titoo dada atu a tila kasin mulu, motong la palbe leu inbe bangabangana tani in iyege Pita.

¹¹ Ngan bangabangana tani in iyege, motong la se Pita matan galanga le nga lon wete nen, “Ai, nookoot nga la lok galanga moolmool nen, Tool Mai la iwanga bangabangana ki a isi be si ilonau a ipamulau ye Erot baene, inbe ye so le imot yo di tooltool kidi Yuda lodi kua urata ye be iyei pau nga.”

¹² Ngan Pita tani in lon galanga ben Maro la iloni i, motong la ipa so le la pombe ye rumu ke Madia yo Yowan tinana i. Ngan Yowan tani, in tikiui ene san ye Maka lapau. Ngan di tooltool malala mai la tigaua ye rumu tani in a tiyepe, inbe tipatarau nga. ¹³ Le nga Pita ila, motong la lo ikodo ye dada ke rumu tani, inbe ipitpit nga. Ngan le garup kapraingi atu yo ene Roda i, in ila be la iso dada. ¹⁴ Bong yeisa be kene yo ikilala Pita kalngana ye in nga, ngan le lon ponana le lon ponana kaiye le iso dada tiap, inbe idada a imulu lo iwete pang di tooltool yo tiyepe rumu lono ngan nen, “Ai, Pita la man ikododo ke diki ni.”

¹⁵ Ngan Roda iwete nen, motong la di tooltool tina ngan tiyei ne, “Ona, ong i nga o kuyei kapa, too?” Bong ngan Roda tani in isotoo betanga pang di nen, “Tiap, ayei kapa tiap! Moolmool yege, Pita tani nani la man ikododo ke diki ni.”

Motong la di tooltool tina ngan tiwete panganga nen. Tiyei ne, “Tiap, o bangabangana ki la kumata i, too?”†

¹⁶ Bong ngan Pita tani in ipitpiti dada le ikenen leu. Motong la tila be la tiso dada, ngan tikamata le tina titakrai welewele. ¹⁷ Le nga iyei tomonai pang di ye baene be kin tiwetewete be. Motong la igasa pang di ye so yo Tool Mai iyei panganga rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a le ikauu a isi tana nga. Motong la iwete pang di nen, “Nga ole la kawete pang Yemis iye di diene kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan ye so yo pombe pang yau nga.”‡ Motong la iyege di sila tiyepe, inbe ila pang ye malala san mulu.

¹⁸ Ngan ye bong tani in tiken a du muntu, ngan di tooltool ke patokongo tina ngan tikamata Pita yo iyepe tiap nga, le nga titakrai, inbe lodi sarere ye soo so yo pombe pang ye Pita i. Le nga di tapdi tipartor nen, “Ona tiap, Pita i nga ila ngai na?” ¹⁹ Motong la Erot ilongo betanga ben Pita iyepe tiap, le nga iwete pang di tooltool ki be la tisere, bong ngan tipuske tiap. Le Erot tani in katen malmal a itor panin di tooltool ke patokongo yo matadi kala Pita nga, ngan lodi galanga tiap. Ngan nen le iwete a tiraumata di tooltool ke patokongo tina a timmata. Motong la Erot imadit a iyege Yudia, inbe ipa a idu pang malala mai Sisaria be du iyepe kasin nango.

Erot Agiripa Imata

²⁰ Erot tani in du iyepe nango, ngan le katen malmal dook tiap pang di tooltool ke malala mai Taia le Saidon. Ngan iyei nen, le nga di tooltool yo timuku pang di nga, ngan tigaua, inbe tila pang ye be la tikamata, a be nen ngan tiye tikaata betanga, yesoo di tooltool ke Taia le Saidon tina ngan kanakana nga, ngan tikap kaningi pang di ye tana mai yo Erot matan kala i. Motong la di tooltool tina ngan tila muku ye Balastus, tool kuto mai tani yo Erot itaru be matan kala rumu le so ki i, in la tiye tiwetewete a tikaata betanga a be nen ngan isu di ye betebetanga. Motong la tiye tool kuto mai tani tila pang ye Erot be la tikamata a titoru, a be nen ngan katen sil ngan iye di tigauagaua mulu.

²¹ Motong la Erot tani in itara lal atu yo be la tikamata ye i. Le nga tilo ye lal tani in, motong la Erot itar moro ki yo ke be ipaposi ben ya in tool kuto mai yo matan kala tana

† 12:15 Ngan muku ye momo kidi Yuda nga, ngan titara lodi medana nen, be tool atu ngan ole bangabangana ki ikap matana ye le dawa ben ya taunu i, a nen ngan bangabangana tani in matan kala tool tani. ‡ 12:17 Yemis tani, in Yesu taini. Inbe ya in iyei tool kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Yerusalem nga.

mai tani in le imot i, in lo tinini, inbe lo iwur ye kookoowoo ki ke burungu, inbe iwetewete pang di tooltool tina ngan. ²² Di tooltool tina ngan tilongo Erot tani yo iwetewete nen nga, le nga koodi inbe tiwete nen, “Ona tiap! I maro atu kalngana la amlonga! Tool sa kalngana nen tiap!” ²³ Ngan di tooltool tina ngan koodi pang Erot nen, ngan le lono be iyitmaka Maro ene tiap, le tina pattu leu inbe bangabangana ke Tool Mai atu irauu le matamatenge maiyoko ikauu, inbe kiwiu tikani le le imata.

²⁴ Bong betanga ke Maro in ipa a ingaua ni mai i le imot.

²⁵ Ngan Banabas iye Saolo yaru tiyei porai urata kidi Yerusalem a imot. Motong la be yaru timulu a tidu pang Antiok nga, ngan le tikaua Yowan yo tikiui ene san ye Maka i, in lapau a tiye tidu.

13

Tiwanga Banabas Ye Saolo Be La Tiyei Urata Ke Maro

¹ Di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Antiok nga, ngan di tooltool tina ngan pattu ngan ben di Maro koonoo, inbe pattu ngan ben di pannoongoo nga. Di tooltool tina ngan edi nen; Banabas iye Simion yo ene san Niger i, inbe Lusius yo tool ke malala mai Sairini i, inbe Manain yo tool ke tool kuto mai Erot i, inbe Saolo. ² Ye kene atu in di tooltool tina ngan tisapa ye kaningi so, inbe tisung pang Tool Mai. Motong la Maro Amunu Silene iwete pang di tooltool tina ngan nen, “Nga ole kapootoo Banabas iye Saolo, a nen ngan la yaru tiyeie urata yo awete pang di yaru be la tiyeii i.” ³ Le tisapa ye kaningi, inbe tipatarau ye di a imot, motong tipaloko baedi lo podi, inbe titar di yaru a tila.

Banabas Ye Saolo Tiwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Saipras

⁴ Maro Amunu Silene iwanga Banabas ye Saolo tina a tidu nga, ngan le du yaru pombe ye malala mai atu yo ene Selusia i. Motong la tiyiri ye ookoo atu a tikooi le du pombe ye motmot yo ene Saipras i. ⁵ Ngan yaru tidu ngan le du pombe ye malala mai ke Saipras yo ene Salamis i. Motong la yaru tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo ngan lono lo tiwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro. Ngan le Yowan Maka in iye di suru tina ngan tilo a lo ilon di ye urata lapau.

⁶ Motong la yaru tipa ye malala yo iken ye motmot tani ngan le imot, le la yaru pombe ye malala mai Papos. Ngan tila ngan tipuske tool pidipidana atu kidi Yuda yo iyepe i, in ene la Bayesu i. Ngan Bayesu tani in illungu be ya in Maro koonoo atu. ⁷ Inbe ya in iye tool kuto mai yo ene Segias Paulus i, in yaru tiyepe. Ngan Segias Paulus tani in tool lo galanga ki dook mata. Le nga iwanga pang Banabas ye Saolo be yaru timan pang ye ngan, yesoo ya in lono be le ilongo betanga ke Maro lapau. ⁸ Ngan tool pidipidana tani in tiportaka ene ye di Girik koodi, ngan tikiu ene ye Elimas. Ngan Elimas tani in ikapye be le irautoo urata ke Banabas ye Saolo, yesoo lono be tool kuto mai tani yo imuku pang di i, in iportaka lono a itara lono medana pang Yesu be. ⁹ Bong ngan Saolo yo tikiui ene san ye Paulu i, in Maro Amunu Silene ipaponi, le nga matan kenen ye Elimas tani, inbe iwete panga nen, ¹⁰ “Ai, ong in Satan natunu, inbe kuyei koi pang dada dook mata le imot yo noonoonoo nga. Le dada dook tiap matana matana, inbe ke kaplungunu nga, ngan ipon yong. Inbe kanakana ngan ong in kopke be kugarungu dada dook mata ke Tool Mai yo moolmool nga. Le nga yelei, o ke be kotte dada dook tiap yo nen ngan tiap, too? ¹¹ Kulongo, nookoot nga ole kumata gurana ke Tool Mai baene. Ngan ole iyei ong a matam kis le ke be kumata ni mulu tiap, inbe ole kuyepe nen kasin ngan.”

Ngan Paulu iwete nen, le tina pattu leu inbe matan isottodo a ikis le papabe. Le nga Elimas tani in iso ni, motong la ipa a itongotongorai be le ipuske tool sa nga, ngan ole iloni a itoko baene, inbe irara ye dada. ¹² Ngan yeisa be tool kuto mai tani yo imuku pang di i, in ikamata so nen pombe, ngan le itara lono medana pang Yesu. Inbe itakrai a lon kaua urata ye betanga ke Tool Mai yo tipatomonai di ye nga.

Banabas Ye Saolo Tiraia Bingi Dook Mata Antiok Ke Tana Mai Pisia

¹³ Paulu iye di tooltool yo tiyei ene a tiye tipa nga, ngan tiyege malala mai Papos, inbe tikooi ye ookoo a tila ngan le la pombe ye malala mai san Pega yo iken ye tana mai Pampilia i. Motong la Yowan Maka in iyege di sila tiyepe nango, inbe imulu a ilo pang Yerusalem. ¹⁴ Inbe Paulu ye Banabas tina ngan tiyege Pega, inbe tipa le la pombe ye malala mai Antiok yo iken ye tana mai Pisidia i. Le nga tiyepe le lal kidi Yuda ke sungunu in pombe, motong la yaru tilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo tiwur ye sungunu. ¹⁵ Tilo tiwur, motong la di kuto maimai ke rumu tani in tikinkat rau ke Ger ke Maro inbe ke di Maro koonoo a imot, motong la tiwanga tool atu la iwete pang Paulu iye ene tani nen, “Di diemam nga, kumata le be kamim betanga sa be kawete pang di tooltool nga be kapamede lodi ye nga, ngan dook mata be lo kaweta.”

¹⁶ Le nga Paulu imadit lo ikodo, inbe iyei tomonai pang di ye baene a ilele di be tiwetewete be. Motong la iwete pang di nen, “Ang tooltool ke Isrel, inbe ang tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap bong kasung pang Maro nga, ngan katar talngamim dook a kalongo betanga yo be awete nga. ¹⁷ Maro yo idi tooltool ke Isrel tasung panga i, in ipootoo di sasa kiidi be tiyei ben di tooltool ki ya taunu nga. Le ye kene yo tila tiyepe tana kidi Isip ye in nga, ngan iyei di a tiwurere le alunu san. Motong la ye Maro ya taunu gurana ki, ngan ikap di mulu ke Isip, a timan nga. ¹⁸ Timan, ngan le la tipa ye ni sorrakene ye rai sangaul pai. Ngan ye rai sangaul pai tina yo tiyepe ye nga, ngan tisak noonongoo ke Maro, bong lono be katen malmal pang di tiap, le ilon di dook mata san. ¹⁹ Motong la di sasa kiidi tina ngan tipa le la pombe Kenan nga, ngan Maro ilon di le tigarung di tooltool budanga limi be ru yo muku ngan tiyepe ye tana Kenan nga, inbe ikaua tana kidi tani in pang di Isrel tina ngan le iyei ben tana kidi tapdi nga. ²⁰ Ngan panga kidi yo tila tiyepe Isip, motong tiyege Isip inbe tipa a timulu a timan le man tikaua tana kenan ye i, in ikan so ben rai 450.

“Ngan rai tina yo 450 nga, ngan iman a ila, motong la Maro itar di tooltool maimai pang di ke karatanga betanga, a nen ngan matadi kala di Isrel tina le lo ye lal ke Maro koonoo yo Saumel i. ²¹ Motong la ye kene tani in di tooltool tina ngan titoro Saumel a timangmang ye be titara tool atu a iyei kuto mai be matan kala di tooltool ke Isrel le imot. Le nga Maro itara Saolo yo Kis natunu inbe ipa ye rara ke Bensamen i, in be matan kala di. Ngan le Saolo tani in iyei kuto mai a matan kala di ye rai sangaul pai. ²² Motong la Maro inganga, inbe itara Dawiti a ikoli be iyei tool kuto mai yo be matan kala di tooltool ke Isrel le imot i. Motong la Maro iwete betanga dook mata pang di tooltool ye Dawiti tani nen, ‘Au i akamata Dawiti yo Yesi natunu, in oo. Ya in tool tani yo au i lok ponana ye i, inbe ya in ole iyei so le imot yo lok be iyei nga.’

²³ “Maro iwete nen, motong la iyei so ben tina yo muku ngan ipamede betanga medana pang di ye nga. Ngan le Dawiti tani in sasa ki atu la Maro iwanga be si ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan le tool tani, in la Yesu i. ²⁴ Ngan kene tani yo Yesu tani in ipamaditi urata ki tiao nga, ngan Yowan yo tool ke rriungu di tooltool i, in iwetewete pang di tooltool ke Isrel le imot be tiportak lodi, a nen ngan irriu di. ²⁵ Le nga Yowan tani in iyei urata ki a potai be imot, motong la itor di tooltool tina ngan nen, ‘Ai, ang nga lomim tarau be au i sei? Au i tool tani yo be kanamu, in tiap. Bong kalongo, tool yo be kanamu i, in ole ipa mur yau a isi. Ya in ene mai le illosau, le au i akamatau ben au i tool dook mata ke be aloni ben poranga ki a aruwu ooro ye loningi ke kene tiap.’[☆] ”

²⁶ Motong la Paulu tani in iyei ne, “Di diek yo sasa ke Apram nga, ngan kaye di tooltool yo tipa ye rara kiidi Yuda tiap, bong titoo dada kiidi Yuda le tiyepe la Maro parmana nga, ngan katar talngamim dook a kalongo betanga kiau. Ngan betanga ke tool yo be si ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, in Maro ya taunu la iyawari paidi a isi i. ²⁷ Bong ngan di tooltool ke Yerusalem tiye di kuto maimai yo matadi kala di Yuda nga, ngan lodi galanga dook ye tool tani, in tiap. Inbe lodi kaua urata dook ye betanga kidi Maro koonoo yo kanakana ngan tikinkat ye lal kidi Yuda ke sungunu, ngan tiap lapau. Ngan nen le tiwete be nen ngan ole tiraumata tool tani in a imata. Ngan tina

☆ 13:25 Maka 1:7; Luka 3:16; Yowan 1:27

tiyei dada nen nga, ngan le lo iyei betanga kidi Maro koonoo yo muku ngan tiwete nga, ngan le kanono pombe moolmool. ²⁸ Di ngan tipuske touo dada dook tiap sa yo ikapsap ye a nen ngan tiraumate ye, ngan tiap. Bong titoro Pailot a be imalum pang di nga, ngan tiraumate le imata. ²⁹ Di tooltool tina ngan tiyei so tina le imot pang tool tani in ben betanga tina yo muku ngan di Maro koonoo tiwete be ole tiyei panga nga. Motong la tiyunu bobono ke kai palasingi kaini a isi tana, inbe tikauu la titaru lo iken ye agoro atu kidi matenge. ³⁰ Bong ngan Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge. ³¹ Motong la ye ke alunu la di tooltool ki yo iye di tipa ke Galili a tilo pang Yerusalem nga, ngan tikamata yo imadit mulu koot nga. Le nookoot nga di tooltool tina ngan la tiwetewete pang di Yuda ye so yo tikamata nga.

³² “Ngan la am nga amman be man amwetewete pang ye bingi dook mata nen. Muku ngan Maro ipamede betanga medana pang di sasa kiidi be ole iwanga tool atu yo be ikau idi a ipamulidi i, ³³ ngan la le nookoot nga iyeie betanga medana tani yo ipamede in le kanono pombe moolmool pam ye Yesu yo ipamaditi mulu ye ni ke matenge i. Le betanga ke so tina nga, ngan iken ye rau ke Woungu tarkatingi ru. Ngan betanga tina ngan iwete nen,
‘Ong i au Natuk,

inbe nookoot nga Tamam la au i.’[☆]

³⁴ Ngan Maro ipamaditi tool tani in mulu ye ni ke matenge, le nookoot nga ke be imulu a idu ye ni ke matenge mulu a nen ngan iwi, ngan tiap. Ngan nen le ben tina yo Maro iwete pang di Isrel nga. Iyei ne,

‘Au i ole ayei urata dook mata pang moolmool, inbe akap so dook mata ki taunu pang,
dawa ben tina yo muku ngan au tauk apamede betanga medana pang Dawiti ye
nga.’[☆]

³⁵ Inbe betanga san mulu yo iken ye rau ke Maro in iwete nen,
‘Ong in ke be kuyegau, Tool Tani Yo Kupootoo Pong Ong Taum I,
a sila akino a bobok iwi tiap.’[☆]

³⁶ “Ngan lod galanga nen, ye kene yo Dawiti iyepe matana rerene go nga, ngan itoo Maro lono le lo imata. Motong la tikelmali dawa ben di sasa ki yo tikelmali di nga, le bobono in ikino a iwi. ³⁷ Bong tool yo Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge i, in bobono ke be sila ikino a iwi tiap. ³⁸ Ngan nen le ang di diek nga, ngan au i lok be awetewete pang, a be nen ngan lomim galanga nen, Yesu yo isi i, in ikarata dada pang Maro be igiri noonoo kiidi ye urata yo iyeii i. ³⁹ Ngan ger ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, nga sa ke be igiri noonoo kiidi, a nen ngan Maro ikamatidi ben idi nga tooltool noonoodoo ye matana, ngan tiap. Bong ye urata ke tool tani in la Maro ke be igiri noonoo kidi tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga, ngan la be ikamata di ben di ngan tooltool noonoodi ye matana nga. ⁴⁰ Ngan nen le kin ang tapmim kakamatang dook leu, le so yo muku ngan di Maro koonoo tiweta i, in kanono pombe pang yang be. Ngan di Maro koonoo tina ngan tiwete nen,

⁴¹ ‘Kapalongo! Ang di tooltool ke kan pasemenge nga,
ole katakrai yo be tigarungang nga.

Ngan nookoot kayepe nga, ngan au i ole ayeie so atu a pombe kataunu yang.

Ngan kumata le be tool atu iwete pang ye so tani in nga,
ngan o ke be katara lomim medana ye tiap.’[☆]”

⁴² Ngan Paulu iwete nen a imot, motong la be iye Banabas tiyege rumu kidi Yuda ke gaongo a be tidu pang tana, ngan di tooltool tina ngan tiwete pang di nen, “Ai, ngan le be lal kidi Yuda ke sungunu san mulu be pombe nga, ngan angru kamulu a kaman man kawetewete pam ye betanga tina ngan mulu.” ⁴³ Ye kene tani in di tooltool tina ngan tiparmagiri a tidu tana, motong la di Yuda, inbe di tooltool rara san yo tigaua lodi le atu pang Maro a tiyege momo kidi, inbe man tigaua ye sungunu kidi Yuda nga, ngan di alunu

la titoo Paulu iye Banabas nga. Motong la yaru tiwetewete pang di, inbe tipamede di be titoo dada dook mata yo Maro lono be titoo nga le ikenen leu, a be nen ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di.

⁴⁴ Motong la tiyepa le lo lal kidi Yuda ke sungunu san mulu pombe, ngan le kasin leu be di tooltool ke malala mai tani in di le imot la man tigaua, inbe tilongo betanga ke Maro yo Paulu iye Banabas tiwetewete nga. ⁴⁵ Bong ngan ye kene tani in di Yuda kapala tikamata ben di tooltool malala mai la man tigaua nga, ngan le lodi dook tiap. Le nga tikapye be tiraautoo betanga yo ke Paulu nga, inbe tigarungu ye betanga dook tiap lapau.

⁴⁶ Motong la Paulu iye Banabas tina ngan titattadai tiap, bong timadit tina le tiwete pobe pang di nen, "Ai! Ngan moolmool, amru nga be amwete betanga ke Maro pang ang tooltool ke Yuda muku, bong ngan la kawala murimim pang betanga tani nga. Nga yelei, ang tapmim ngan o lomim tar be ang ngan tooltool dook mata ke be Maro ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang tiap, too? Ngan nanga, nookoot nga ole amyegang si kayepe nen, inbe la amwetewete betanga ke Maro pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. ⁴⁷ Ngan nen, yesoo betanga i la Tool Mai iwete tootoo pam ye a iyei ne,

'Au i ole ayei ong le kuyei ben sul loloana pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga,

a be nen ngan kuwete pang di tooltool ke ni mai i le imot ye dada yo be akap di a apamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.'✠"

⁴⁸ Ye kene tani in di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tilongo betanga nen, le nga lodi ponana, inbe tiwete lo ponana kidi pang Tool Mai ye betanga ki. Inbe di tooltool le imot yo Maro ipootoo di be tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan di lapau titara lodi medana ye betanga ke Yesu.

⁴⁹ Motong la di tooltool tina ngan tikaua betanga ke Tool Mai tani in la tiraii le ingaua ni tani in le imot. ⁵⁰ Bong ngan di Yuda tina ngan tisokkara di garup yo edi maimai nga, ngan tiye di tamoto kuto maimai ke malala mai tani, in lodi. Le nga timadit a tiyei dada dook tiap pang Paulu iye Banabas, inbe tinganga di yaru a be tikoo ye malala kidi. ⁵¹ Ngan nen le yaru titaurai gauru ke kedi du tana, a be nen tipapos di tooltool tina ye dada dook tiap kidi yo tiyei pang di i. Motong la Paulu iye Banabas tina ngan tiyeye Antiok, inbe tila pang malala mai Aikoniam nga. ⁵² Bong Yesu di galiunu yo ke Antiok nga, ngan Maro Amunu Silene ipapon di le lodi ponana mai san.

14

Paulu Ye Banabas Tiraia Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Aikoniam

¹ Paulu iye Banabas tina ngan tila tiyepa Aikoniam nga, ngan yaru tiyei urata gaongo leu ben yo tiyepa Antiok inbe tiyei nga. Le nga yaru tipa a tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo tiwete betanga ke Maro pang di tooltool. Ngan yaru tiwete le koodi mede ye betanga tani yo dook mata i, le di tooltool kidi Yuda tiye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan alunu la titara lodi medana pang Yesu nga. ² Bong ngan di tooltool kapala kidi Yuda yo titara lodi medana pang Yesu tiap nga, ngan tikan di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi, a nen ngan be lodi dook tiap pang di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga. ³ Bong ngan Paulu iye Banabas tina ngan tiyepa kaiye nango la Aikoniam ngo. Ngan yaru titattadai tiap, bong tiwete pobe pang di tooltool ye betanga ke Tool Mai yo be iyei dada dook mata pang di tooltool nga. Ngan nen le Tool Mai ikap gurana pang di yaru be tiyei urata maimai, inbe mos matana matana a iyei ben tarkilanga pang di, a be nen ngan di tooltool tina ngan tikamata ben betanga ke Tool Mai yo yaru tiwete nga, ngan moolmool le imot. ⁴ Bong ngan di tooltool ke malala mai tani in tiparpoto le tiyepa ye budanga ru. Le di kapala ngan tikata suanga ye di Yuda, inbe kapala ngan la tikata suanga ye di aposol ke Yesu. ⁵ Motong la di Yuda tina ngan tiye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, inbe di kuto maimai kidi nga, ngan

✠ 13:47 Esai 49:6

tiraua betanga be ole tiraua Paulu iye Banabas tina, inbe tikap pat a tiktatmatamata di ye le timmata. ⁶ Bong ngan Paulu iye Banabas talngadi rau ye dada dook tiap tina yo be di tooltool tina ngan tiyei pang di nga, motong la yaru tikoo le tila ye malala mai ru yo edi Listara ye Debe, yo iken ye tana mai Likonia nga, inbe ye malala kapala yo iken potai pang ye malala mai ru tina nga. ⁷ Ngan la tiyeye nango, inbe yaru tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ke malala tina ngo.

Paulu Iye Banabas Tiyeye Listara Le Debe

⁸ Ye kene yo Paulu iye Banabas tiyeye Listara ye in nga, ngan tool atu yo tinana ipasuii ngan kene ikap rama nen le ipa tiap bong ipas le iwur leu i, in iyepe lapau. ⁹ Le nga tool tani in itar talngana pang Paulu yo iwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro nga. Motong la Paulu matan ikenen ye tool tani, ngan ikamata ben ya in itara lono medana be ikarata ngan ole tinini dook mata mulu. ¹⁰ Motong la Paulu koonoo panga, inbe iyei ne, “Ai, kumadit le lo kukodo!” Ngan le tool tani in imadit purukbe le lo ikodo, inbe ipa.

¹¹ Ye kene tani in di tooltool malala mai tina yo man tigaua a tilongo betanga nga, ngan tikamata so tani yo Paulu iyei i, le nga koodi le mai ye di Likonia koodi nen, “Ona tiap! Di maro tiportak le tiyei ben di tooltool nga, inbe tisi pombe pang yidi sa!” ¹² Motong la di tooltool tina ngan tisu Banabas ye maro kidi yo ene Sus i. Inbe Paulu in tooltool ke betebetanga le tisia ye maro kidi san yo ene Emes i.* ¹³ Ngan maro tani yo Sus i, in bareme ki ke sungunu in ikodo ke diki ke koongoo ke malala mai tani in. Le nga tool ke paroranga so pang Sus in ikap di asara yo edi bulumakau ngan tamoto pattu inbe ool yo tituru ye ooroo nga, motong la iye di tooltool yo tipare so be man tiparoro pang Paulu iye Banabas nga, ngan tikap so tina ngan a timan pang ye dada ke malala mai tani nga.

¹⁴ Bong ngan ye kene tani in Yesu di aposol ki ru tina yo Banabas iye Paulu, ngan tilongo betanga ye so tina yo be man tiyei pang di nga. Le nga yaru lodi dook tiap le timadit tina le tisarrak sousoungu kidi, inbe yaru tidada le tidu kataunu kidi tooltool malala mai tina, inbe koodi le mai nen, ¹⁵ “Ai, di tooltool kiam nga, nga yei a be kayei dada nen pam nga? Amru nga tooltool dawa ben ang ngan lapau. Ngan amru nga amman be man amwetewete pang ye bingi dook mata, a be nen ngan kaportak lomim a kayege maro kiang yo moolmool tiap nga, inbe kasung pang Maro yo iyepe nen le taukan matenge i. Ya in la itar lang le tana le tiek, inbe so tina le imot yo iken ye di nga. ¹⁶ Moolmool, muku ngan imalum pang di tooltool yo rara san ngan be di tapdi titoo lodi ye so yo tiyei nga. ¹⁷ Bong Maro tani in ya taunu itarkoo so sa ye di tooltool a nen ngan lodi sarere ye, ngan tiap. Bong kanakana ngan ipaposi ye dada dook mata yo iyei pang nga. Le iyeie ki a imol ke lang katene a isi pang yang, inbe iyei so kiang yo kape nga le itar kanono dook mata, inbe ikap kaningi alunu kaiye pang a be nen ngan iye ang le lomim ponana kaiye.” ¹⁸ Ngan Paulu iye Banabas tina tiwete nen, bong yaru tikapye be tilele di tooltool tina a be nen ngan tiyei paroranga ye so tina ngan pang di be.

¹⁹ Motong la di Yuda kapala yo tipa ke Antiok le Aikoniam a timan pang malala mai Listara nga, ngan tikan di tooltool tina ngan lodi, le tikap malmal pang Paulu. Motong la tikap pat a tikata Paulu ye le matan taltalai, le nga tiyeisa o imata koot, motong la tiyololo bobono du ke diki ke malala mai tani in nga. ²⁰ Ngan Paulu idu ke diki, motong la Yesu di galiunu yo kapala nga, ngan titoo a tidu du tikodo le tigaliuu, ngan imadit mulu, motong la tiye timulu a tilo pang malala mai tani in lono nga. Le nga tiken le bongbongini ki, motong la Paulu tani in iye Banabas timadit a tila pang malala mai Debe nga.

Paulu Iye Banabas Timulu Pang Antiok Ke Tana Mai Siria

²¹ Paulu iye Banabas tila tiyeye kasin ye malala mai Debe, inbe tiwetewete pang di tooltool ye betanga ke Maro nga, ngan le di tooltool alunu le alunu kaiye la titara lodi medana pang Yesu a tiyei galiunu nga. Motong la yaru timulu a tila pang Listara, le

* 14:12 Di tooltool ke Girik ngan titara lodi medana be di maro alunu kaiye la tiyeye nga. Le Sus i, in iyei ben kuto mai pang di maro kidi. Inbe Emes i, in maro ke be iwete betanga pang di.

Aikoniam, inbe Antiok nga, ²² a be nen ngan la yaru tipamede di tooltool tina yo tiyei ben Yesu di galiunu koot nga, inbe tikap betanga pang di be tikodo le timede ye lodi medana yo titaru panga i. Tiyei ne, “Kumata be idi nga takapye be lo tagaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan kulkulunu ngan ole tasolo urata moonoo dook tiap matana matana muku ngan.” ²³ Motong la yaru itar di kuto maimai a be matadi kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ye malala tina yo atu atu nga. Motong la yaru tisapa ye kaningi inbe tipatarau ye di tooltool tina yo titara lodi medana pang Tool Mai nga. Ngan le ye dada yo yaru tiyeii nen i, in le titar di la Tool Mai tani in baene. ²⁴ Ngan tiyei nen a imot, motong la Paulu iye Banabas tina ngan tipa kataunu ke tana mai Pisidia, a tipa so le la yaru pombe ye tana mai san Pampilia. ²⁵ Tila pombe Pampilia, motong la yaru la tiwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke malala mai Pega a imot. Motong la yaru tipa mulu a tidu pang ye malala mai san yo Atalia in nga.

²⁶ Tila pombe Atalia, motong la yaru tiyiri ye ookoo atu, inbe tikooi a timulu pang malala mai Antiok ke tana mai Siria. Ngan ye malala mai tani in la muku ngan di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan titar di la Maro baene a be nen ngan lono pang di a iyei dada dook mata pang di, inbe tiwanga di be tila la tiyei urata ben tina yo nookoot ngan la tiyeii a imot koot i. ²⁷ Ngan yaru tila pombe Antiok, motong la tikiu di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan man tigaua, inbe tigasa pang di ye so tina le imot yo Maro iyei ye yaru baedi nga. Inbe tiwete pang di lapau ye yo Maro iso dada pang di tooltool yo tipa ye rara kidi tiap nga, ngan le titara lodi medana panga nga. ²⁸ Motong la sila tiye Yesu di galiunu tina ngan tiyepe kaiye nango la Antiok ngo.

15

Gaongo Maiyoko Pombe Yerusalem

¹ Paulu iye Banabas tiyepe go la Antiok ngo, inbe di tooltool pattu tipa ke Yudia a tidu pang Antiok. Motong la du tipatomonai di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu, ngan nen. Tiyei ne, “Ai, kumata le be katoos momo ke Mose tiap, inbe tikoro tinimim tiap lapau nga, ngan o ke be Maro ikau ang a ipamulang ye so yo be igarungang i, in tiap.” ² Ngan Paulu iye Banabas tilongo betanga yo di tooltool tina ngan tiwete nga, le nga yaru katedi malmal pang di a tiye di tiparkookoo a tiparsu ye betanga tani. Motong la di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tipootoo Paulu iye Banabas be tiwanga di a tiye di diedi kapala tilo pang Yerusalem a be lo tiye di aposol ke Yesu, inbe di kuto maimai ke bareme ke Yesu yo tiyepe Yerusalem nga, ngan tigaua inbe tikarata betanga tani in. ³ Motong la di tooltool tina yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tiwanga Paulu iye Banabas tiye di diedi tina a tilo nga, ngan le tipa kataunu ke tana mai Ponisia le Samaria. Inbe tiwetewete pang di tooltool ye yo Maro iportak di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi koot nga. Ngan nen le di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tilongo bingi kidi le lodi ponana kaiye. ⁴ Motong la ye kene tani yo di tooltool tina ngan tipa le lo pombe Yerusalem nga, ngan le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tiye di aposol ke Yesu, inbe di kuto maimai kidi ngan lodi ponana ye di, inbe tikap di lo tiye di tiyepe. Motong la Paulu iye Banabas tigasa pang di ye so tina le imot yo Maro iyei ye yaru baedi a pompombe nga.

⁵ Ngan tigasa nen, motong la di Paresi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan timadit lo tikodo, inbe tiwete nen, “Ai, kumata le be di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan be se tigaua yidi tooltool yo tatara lodi medana pang Yesu nga, ngan ole kakoro tinidi, inbe kawete pang di a titoo ger ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, ngan dook le imot.”

⁶ Motong la di aposol ke Yesu tina ngan tiye di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tigaua a be tikarata betanga tani in. ⁷ Ngan tigaua ngan le tiwetewete kaiye, motong la Pita imadit lo ikodo, inbe iwete pang di nen, “Ang di diek nga, ngan lomim galanga nen, mukot yege ni ngan au i la Maro ipootau be ala la araia bingi dook mata pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a nen ngan be tilongo

betanga yo awete nga, ngan titara lodi medana ye. ⁸ Ngan Maro in lon galanga ye di tooltool tina ngan lodi oo, inbe ya in la ikaua Amunu Silene pang di dawa ben tina yo muku ngan ikauu paidi nga. Ngan ye dada yo iyeii nen i, in ipatnaii paidi be ya lon ponana ye di tooltool rara san, ngan lapau. ⁹ Ngan dada yo Maro iyei paidi taye di nga, ngan gaongo leu. Bong titara lodi medana panga, ngan la le igiri noonoo kidi le lodi iken galangana dook mata ye matana nga. ¹⁰ Nga yeiei, a nookoot nga kakapye be kasauraia so moonoo lo Yesu di galiunu guridi nga? Ngan ger ke Maro nga, ngan imoo san, le muku ye di sasa kiidi nga inbe le se yidi yo nookoot nga lapau, ke be tasolo so moonoo nen tiap. E nga be katouo Maro, too? ¹¹ Bong idi nga ole tatara lodo medana nen; Tool Mai Yesu lono paidi a iyei dada dook mata paidi, ngan la le Maro ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi in nga, dawa ben tina yo ikap di tooltool rara san nga lapau a ipamulu di koot nga.”

¹² Motong la di tooltool tina yo tiyepa ye gaongo nga, ngan tiwetewete tiap, bong sila tipalongo a titar talngadi pang Banabas iye Paulu. Inbe yaru tiwetewete pang di ye urata maimai le mos matana matana yo Maro ikap gurana pang di a yaru tiyei kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan a iyei ben tarkilanga pang di nga. ¹³ Ngan Banabas iye Paulu tiwetewete a imot, motong la Yemis imadit a iwete nen, “Ang di diek nga, katar talngamim a kalongo betanga kiau. ¹⁴ Ngan Simon in iwete paidi nen nga, ngan be iwete nini Maro yo isi kulkulunu yege ngan si ikap di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan kapala, a be nen ngan man tiyei dawa ben di tooltool ki ya taunu nga. ¹⁵ Ngan betanga ki tina nga, ngan gaongo leu ben kidi Maro koonoo yo tiwodo nga. Ngan tiwodo nen,

¹⁶ ‘Di rara ke Dawiti yo be tikoli a tiyei di tooltool kuto maimai a be matadi kala di tooltool kidi Isrel le imot nga,
ngan di ngan ben rumu yo iduku a imassoroko le dook tiap koot i.
Bong pang dama ni nga, ngan ole amulu a asi be si are kolo rumu tani mulu.
Ngan renge le so ki kapala yo dook tiap nga,
ngan ole akapkol paunu mulu,
a be nen ngan si are rumu tani ye mulu le lo ikodo.

¹⁷ Ngan ole ayei nen, a be nen ngan di tooltool kapala le imot ole tiserau Tool Mai,
inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap bong apootoo di be tiyei di tooltool kiau nga,
ngan ole tiserau lapau.

¹⁸ Ngan mukot yege ni nga, ngan Tool Mai iwete betanga nen be ole so yo nen ngan pombe.’☆”

¹⁹ Motong la Yemis tani in iwete mulu nen, “Au i lok yo be aweta in nen; di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap inbe tiportak lodi a timan pang ye Maro koot nga, ngan ke be tatar gogo urata moonoo yo nen ngan lo podi tiap. ²⁰ Bong be tiap nga, ngan tawodo rau pang di a taso talngadi dook ye ger yo be titoo, ngan nen. Tayei ne, ‘Kin kakan kaningi yo di tooltool tiparoro pang di maro yo kai padodo, ngan be. Inbe kin kakapsap ye dada kidi kerenge be. Inbe kin kakan asara yo tikis guridi a timmata le rara ipot lodi nga, ngan lapau be.’

²¹ “Ngan ole tayei nen, yesoo mukot yege ni a ise nga, ngan di tooltool tipa be tikinkat betanga yo ke Mose nga, ngan ye malala maimai tina le imot ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, inbe kanakana ngan lal kidi Yuda ke sungunu be pombe nga, ngan di tooltool tina ngan tilo rumu kidi Yuda ke gaongo ngan lono lo tikinkat betanga tina ngan pang di lapau.”

Di Kuto Maimai Tiyawara Rau Pang Di Tooltool Rara San Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

²² Yemis iwete nen a imot, motong la di aposol ke Yesu tina ngan tiye di kuto maimai ke bareme, inbe di tooltool le imot yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tikarata betanga be ole tipootoo di tooltool kidi ru a be tiwanga di a tiye Paulu ye Banabas tidu pang Antiok. Ngan le tipootoo di, ngan atu in Yuta yo tiwete ene san ye Basabas i, inbe tool san in Selas. Di ngan tiyei kuto maimai pang di diedi kapala tina yo titara lodi medana pang Yesu nga, le nga tiye di tiyepe. ²³ Motong la di aposol ke Yesu tiyawara rau atu ye di a tikauu a tidu. Ngan rau tani in iwete nen,

Am aposol ke Yesu, inbe di kuto maimai ke bareme, am nga di diemim kapala yo amtara lomam medana pang Yesu lapau nga. Ngan la amwodo rau naii a be amyawari pang, ang di diemam yo kapa ye rara kidi Yuda tiap, bong katara lomim medana pang Yesu koot a kayepe ye malala mai Antiok, inbe tana mai Siria le Silisia nga. Am nga amyawara lo ponana kiam pang. ²⁴ Ngan am nga amlongo betanga nen, be di tooltool kiam kapala yo tipa ke ni a tisila nga, ngan sila tigarungang ye betanga kidi yo tipatomonai ang ye nga, le lomim modoko ye betanga kidi. Bong di tooltool tina ngan amwete touo kadi betanga sa be sila tiweta pang tiap. ²⁵ Ngan amlongo betanga nen pombe, ngan la le am le imot amgaua lomam be ampootoo di tooltool pattu, inbe amwanga di tiye Banabas ye Paulu a tiye di tisila pang yang. Ngan Banabas iye Paulu tina ngan di tooltool kiam ru yo lomam pang di mai san nga. ²⁶ Inbe yaru taukadi tattadaingi, bong yaru tirai tinidi be tiwetewete pang di tooltool ye Tool Mai kiidi yo Yesu Kirisi i. ²⁷ Ngan nanga, amwanga Yuta iye Selas be yaru tisila pang yang lapau, a be nen ngan sila yaru di tapdi tiwete pang ye koodi ye so yo amwodo ilo ye rau nga. ²⁸ Ngan Maro Amunu Silene iyepe yam, inbe amye amgaua lomam le amwete pang nen. Am nga o ke be amtar gogo moonoo sa mulu lo pomim tiap, bong kapas le katoo ger yo amwodo ngan leu. ²⁹ Le nga kin kakan kaningi yo di tooltool tiparoro pang di maro yo kai padodo, ngan be. Inbe kin kakan asara yo rara iken ye nga, too asara kapala yo di tooltool tikis guridi a be timmata nga, ngan be. Inbe kin kakapsap ye dada ke di kerenge be. Ngan kumata be kakap tutang dook le kayei dada tina ngan tiap nga, ngan ole dook mata san. Le betanga kiam nanga leu. Kayepe ye lo ponana dook mata.

³⁰ Motong la di tooltool tina ngan tiwanga di pai a tidu pang Antiok. Ngan tidu pombe, motong la tikiu di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan man tiye di tigaua, inbe tikaua rau tani in pang di. ³¹ Le nga kene yo di tooltool tina ngan tikaua rau tani in a tikinkati ye in nga, ngan le lodi ponana kaiye ye betanga dook mata yo tiwodo a tipamede di ye nga. ³² Ngan Yuta iye Selas tina ngan di tapdi ngan di Maro koonoo lapau. Ngan nen le yaru tiwete betanga dook mata alunu kaiye pang di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan be tipamede di ye. ³³⁻³⁴ Ngan Yuta iye Selas tina ngan yaru tiyepe kaiye nango la Antiok ngo, motong la di diedi tina ngan tipamede di yaru ye betanga dook mata, a be nen ngan Maro ikaua lo silene pang di, inbe titar di yaru a timulu a tilo pang ye di tooltool yo tiwanga di a tisi nga.* ³⁵ Bong Paulu iye Banabas ngan sila yaru tiyepe nango la Antiok ngo, inbe tiye di tooltool alunu la tipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro, inbe tiwetewete pang di ye bingi dook mata ke Tool Mai nga.

Parsuanga Iken Kataunu Ye Paulu Iye Banabas

³⁶ Paulu iye Banabas tina tiyepe Antiok le ke alunu iman a ila, motong la Paulu iwete pang Banabas nen, “Ai, nga ole aru tamulu a la matad so di diedi kapala yo tiyepe ye malala maimai tina yo muku ngan la aru tapa ye, inbe tawetewete bingi dook mata ke Tool Mai pang di nga. Tamulu a be nen ngan takamata di too, ngo tiyepe dook, too tiap.” ³⁷ Paulu iwete nen, le nga Banabas lono be ikaua Yowan yo ene san Maka i, a be tiye tila lapau. ³⁸ Bong ngan Paulu lono dook mata be tikaua Maka a tiye tila tiap, le nga iyei ne, “Tool in muku ngan taye tapa ye urata nga, ngan le ikoo yidi nango la tana mai Pampilia

* 15:33-34 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 33 le 34 nga. Ngan betanga tani in nen: Selas in ipalele lono le sila iyepe la Antiok ngo.

ngo, le lono be itoo idi a la taye tayeri urata tiap. Le ke be nookoot nga aru takauu a taye tapa mulu tiap.”

³⁹ Ngan Paulu iwete nen, le nga iye Banabas tiparsu ye betebetanga. Le nga yaru tipa gaongo mulu tiap, bong tiparpoto le Banabas ikaua Maka a yaru tiyiri ye ookoo atu a tidu pang ye motmot Saipras. ⁴⁰ Inbe Paulu tani in ikaua Selas. Le ye kene yo be yaru tipa ye in nga, ngan di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tipatarau be Tool Mai lono pang di a iyei dada dook mata pang di yaru. ⁴¹ Motong la yaru tipa a tila ye malala yo iken ye tana mai ru Siria le Silisia nga, inbe Paulu la ipamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe ye ni tina ngan.

16

Timoti Iwawa Paulu Iye Selas A Iye Di Tipa Ye Urata

¹ Paulu iye Selas tipa le la pombe muku ye malala yo ene Debe i, motong la tipa mulu ngan le la pombe ye malala san yo Listara i. Ngan tila ye malala tani ngan yaru tipuske Yesu galiunu atu yo ene Timoti i, in iyepepe. Ngan Timoti tani tinana in ke Yuda, inbe tinana tani in itara lono medana pang Yesu lapau, bong tamana in ke Girik. ² Ngan di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tiyepe Listara le Aikoniam nga, ngan tipayiti Timoti ye dada ki yo iyei nga. ³ Ngan Paulu tani in lono be ikauu a tiye tipa ye panga kidi yo be tipa ye i. Le nga ikaua Timoti la ikoro tinini, yesoo lon rru ye di Yuda yo tiyepe ye malala tina yo be tipa pang ye nga. Ngan iyei nen, yesoo bong di Yuda tina ngan di le imot lodi galanga ben Timoti tamana in ke Girik. ⁴ Motong la Paulu iye Selas tiye Timoti tani in tipa a tila ye malala mai in le ngan tipa mulu a tila ye san, inbe tiwetewete pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu koot nga, ngan ye betanga tani yo muku ngan di aposol ke Yesu, tiye di kuto maimai tigaua Yerusalem a tirauu i, in pang di be titoo. ⁵ Ngan tina tipamede lodi ye betanga nen nga, le di tooltool tina yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan kinkatingi kidi idikdik mulu a ilo pang ete ye ke nga le imot.

Paulu Ikamata Tool Atu Ke Masedonia Ye Mianga Ki

⁶ Motong la Paulu iye di ene tina ngan tipa kataunu ke tana mai ru yo Pirigia inbe Galesia ngan leu, yesoo Maro Amunu Silene iwetekala di be kin tila la tiwetewete bingi dook mata pang di tooltool ke tana mai Esia be. ⁷ Motong la tipa le tila ye ker ke tana mai Misia, le nga be tipa so a tila la pombe ye tana mai Bitinia, bong ngan Yesu Amunu ilele di mulu be kin tila be. ⁸ Le nga tikapusu Misia, inbe tipa so le du pombe ye malala mai Toroas. ⁹ Motong la tiyepe a bong be tiken, ngan Paulu ikamata mianga atu. Ngan le ikamata tool atu ke tana mai Masedonia be ikodo, inbe itoru Paulu a imangmang ye nen, “Paulu, kupa so le kupot Masedonia, a nen ngan pot kulonam lapau!” ¹⁰ Ngan Paulu ikamata mianga tani in a imot, motong la ammadit tina ngan le amsere dada yo be amdu pang Masedonia ye i. Ngan lomam galanga nen, Maro la ikuu am be du amwetewete bingi dook mata ki pang di tooltool ke Masedonia i.

Lutia Ke Pilipai Itara Lono Medana Pang Yesu

¹¹ Motong la amyiri ye ookoo atu la Toroas nga, le nga amkooi gorro motmot atu yo ene Samoteres in a amdu. Le nga du amyepo nango le bongbongini ki, motong la amkooi mulu le du pombe Niapolis nga. ¹² Motong la amyepo Niapolis, inbe ampa mulu le la pombe Pilipai. Ngan malala tani in di Rom tilong tiyepe ye, inbe tiyeii le iyei ben malala maiyoko atu le imuku pang tana mai yo Masedonia i. Le nga la amyepo ye ke kapala ye malala tani in.

¹³ Amyepo nango, inbe lal kidi Yuda ke sungunu pombe, le nga ampa ye dada ke koongoo ke malala mai tani in a amdu ke diki, motong la ampa le amla ye ran atu koonoo. Ngan lomam tar be potai pang ye ran tani in o ni sa dook mata ke pataraungu. Amla ngan amkamata di garup pattu yo tigaua a tiyepe nga. Motong la du amyepo di amwur a amwetewete. ¹⁴ Ngan di garup tina yo tiwurur a titar talngadi ye betanga kiam nga, ngan atu in ene la Lutia i. Ngan Lutia tani in garup ke malala mai Taiataira, inbe ya in iyei urata

ye wam kooroonoo dook mata* a iyawar be ikap pat ye. Inbe ya in isung pang Maro kidi Yuda lapau. Ngan nen le Tool Mai iportaka Lutia lono le itar talngana ye betanga ke Paulu yo iwetewete nga. ¹⁵ Le nga tirriui Lutia tani in iye di tooltool yo iye di tiyepe ye rumu ki, ngan lapau. Motong la iwete pam nen, “Kumata le lomim tar ben au i atara lok medana moolmool pang Tool Mai nga, ngan kaman man ayang tayepe ye rumu kiau i.” Ngan iwete pam nen le koon mede ye betanga le nga amtoo betanga ki.

Titara Paulu Iye Selas Lo Rumu Dook Tiap Kidi Talnga Dikidiki Lono

¹⁶ Ye kene atu in ampa a be amla pang ye ni ke pataraungu, ngan amtauaraia garup poranga atu yo so sadi idiwidiwoo i, in dada. Ngan garup tani in so sadi iyepe ye le ke be iwete nin so yo be pang dama ni ngan pompombe nga. Ngan nen le di tooltool yo tiyei kuto maimai panga nga, ngan tikap wele pat ye urata ki tani yo iyeii i. ¹⁷ Motong la garup tani in itoo am amye Paulu, inbe koonoo le mai, a iyei ne, “Ai, di tooltool nga kapraingi ke Maro yo iyepe ete ni! Di ngan timan be man tiwetewete pang ye dada yo be Maro ikau ang a ipamulang ye i!” ¹⁸ Ngan iyei dada nen ye ke alunu nga, le nga Paulu ilongo betanga ki le le tinin booroomoo ye, motong la iportak tina ngan le ipasak pang so sadi tani in nen, “Ai, awete pong nen, ye gurana ke Yesu Kiri ene nga, ngan kupas a kukoo ye garup in.” Ngan le pattu leu, inbe so sadi tani in ipas a ikoo ye a ila.

¹⁹ Ngan so sadi tani in ipas ye garup poranga tani a ikoo, inbe di kuto maimai ki tikamata ben dada kidi yo ke kaungu pat in tigarungu koot nga, le nga timan tina le tila la tiparama Paulu iye Selas, inbe tiyololo di yaru a be tila pang ye di kuto maimai kidi ye ni ke gaongo. ²⁰ Motong la tikap di yaru a tila ye di tooltool maimai tina ke karatanga betanga a la tiwete pang di nen, “Ai, di tooltool ru nga ke Yuda, ngan yaru nga man tiyei dada dook tiap le tigarung burungu kidi tooltool ke malala mai kiidi i. ²¹ Inbe yaru nga timan be man tipatomonai di tooltool kiidi a be titoo dada le momo kapala yo tigunkalidi tooltool ke Rom be taye be nga.”

²² Ngan di tooltool malala mai tina yo timan tigaua nga, ngan tilongo tina yo di kuto maimai ke garup tani in tiwete nen nga, le nga di lapau titaula ye di a tisopo koodi ye betanga pang Paulu iye Selas tina. Motong la di tooltool maimai ke karatanga betanga tina ngan tiwete pang di tooltool be tidur sousoungu ke Paulu iye Selas, inbe tikap koro a tialit di yaru ye nga. ²³ Ngan le di tooltool tina ngan tirau welewele di le dook tiap yege, motong la titar di yaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe di tooltool maimai ke karatanga betanga tiwete betanga medana pang tool yo matan kala rumu dook tiap tani i, in be matan kala di yaru dook. ²⁴ Motong la tool tani yo matan kala rumu dook tiap i, in ilongo betanga medana nen, le nga ikap di yaru lo itar di ye rumu sokalana yo iken rumu dook tiap tani in lono meneng kataunu yege ni. Inbe ikapisi yaru kedi le imede ye kai yo tisapu le menmenngana i.

²⁵ Paulu iye Selas tina ngan tiyepe nango le bong kataunu, motong la yaru tipatarau, inbe tiwou woungu yo ke Maro nga. Le nga di diede kapala yo tiye di tiyepe rumu dook tiap tani in lono nga, ngan titar talngadi pang di. ²⁶ Ngan yaru tiyei nen le mooloo tiap inbe nauningi mai itak le saua ke rumu dook tiap in golong golongbe. Le tina dada ke rumu dook tiap tani in koon panganga le imot, inbe ooro medana tina yo tipau di tooltool ye nga, ngan posok posokbe ye di le imot lapau. ²⁷ Le nga ye kene tani in tool yo matan kala rumu dook tiap tani, in imadit ngan ikamata dada yo koon panganga le imot nga, le nga iyeisa di tooltool yo tiyepe rumu dook tiap in lono nga, ngan o tikoo a imot oo. Motong la iposo pul ki ke patokongo in a be ya taunu ikurummate ye. ²⁸ Bong ngan Paulu ikamata, le nga koonoo panga le mai a ilele nen, “Ai, kin ong taum kugarungong be! Am le imot nanga la amyepa nga.”

²⁹ Paulu koonoo nen, motong la tool tani yo matan kala rumu dook tiap i, in koonoo pang di tooltool be tikaua sul panga a tise. Motong la tool tani in idada a ilo ye rumu sokalana yo Paulu iye Selas tiyepe ye i. Ngan itattadai a itangarur, le nga igun turunu

* 16:14 Ngan wam yo kooroonoo dook mata i, in dawa ben purupuru bolana.

du Paulu iye Selas tina, ngan kedi punu. ³⁰ Motong la tool tani in imadit a ikap di yaru a tisi ke tana, motong itor di yaru nen, “Di maimai nga, ngan ole ayei belei, a be nen ngan Maro ikau au a ipamulau nga?”

³¹ Motong la yaru tiwete panga nen, “Kumata le be kutara lom medana pang Tool Mai Yesu nga, ngan ole Maro ikau ong kuye di tooltool yo kuye di kayepe ye rumu kiong nga, ngan a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i.” ³² Motong la Paulu iye Selas tina ngan tiwete betanga ke Tool Mai panga inbe pang di tooltool tina le imot yo tiye tiyepe ye rumu ki nga. ³³ Motong la ye bong in tool tani yo matan kala rumu dook tiap i, in ikap di yaru a ingas botoboto kidi. Motong la Paulu iye Selas tirriuu le ipa ye di tooltool ki yo iye di tiyepe ye rumu ki nga. ³⁴ Tirriu di a imot, motong la tool tani yo matan kala dada ke rumu dook tiap i, in ikap di yaru a tila rumu ki la ikap kaningi pang di a tikan. Inbe iye di rara ki yo iye di tiyepe nga, ngan di le imot lodi ponana kaiye, yesoo ye yo nookoot nga titara lodi medana pang Maro koot nga.

³⁵ Ye kene tani in bong a du muntu, motong la di tooltool maimai tina ke karatanga betanga nga, ngan tiwanga di bianga kidi be la tiwete pang tool tani yo matan kala rumu dook tiap in nen. Tiyei ne, “Ai, di tooltool maimai ke karatanga betanga tiwete be kupadu di tooltool ru ngan, a tila.” ³⁶ Motong la tool tani in la iwete pang Paulu nen, “Di tooltool maimai ke karatanga betanga ngo tiwete be apadu ang angru a kala. Le nookoot nga ole angru kayege rumu dook tiap i a kala. Ngan nanga, kala la kayepe ye lo silene dook mata.”

³⁷ Ngan tool tani in la iwete pang Paulu nen, motong la Paulu iwete pang di bianga tina nen, “Ai, amru nga emam iken ye rau ke Rom, le am nga tooltool ke Rom. E nga yelei be di tooltool maimai ke karatanga betanga lodi be tilongo betanga kiam amru dook a be nen ngan tipuske betanga yo moolmool i, in tiap nga? Di ngan tiwete le tirau sokorai am la di tooltool matadi, motong la titaram amru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. E nookoot nga be titarkoo di a be tipadu am sollono a amla, too? Tiap yege! Ole di tapdi timan, ngan la be man tipadu am amru a amdu tana nga.”

³⁸ Motong la di bianga tina ngan tikap betanga ki a timulu la tiwete pang di tooltool maimai tina ke karatanga betanga nga. Ngan yeisa be di tooltool maimai tina ngan tilongo betanga ben Paulu iye Selas tina ngan edi iken ye rau ke Rom nga, ngan le titattadai welewele. ³⁹ Motong la di tooltool ke karatanga betanga tina ngan tila ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani la tisorai Paulu iye Selas tina, inbe tipadu di yaru a tidu tana. Motong la tiwete pang di yaru a tiyege malala mai tani in a tila nga. ⁴⁰ Tipadu di a tidu tana, motong la yaru tipa le tila ye rumu ke Lutia. Tila ngan tikamata di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, le nga tiye di tigaua inbe tiwetewete pang di a tipamede di ye betanga a imot, motong la yaru tiyege malala mai tani in a tila nga.

17

Paulu Iye Selas Tiwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tesalonaika

¹ Paulu iye di diene tina tipa a tila nga, ngan le tila ye malala mai Ampipolis le Apolonia. Motong la tiyege malala tina, inbe tipa mulu ngan le la pombe ye malala mai Tesalonaika. Ngan malala mai tani in rumu kidi Yuda ke gaongo in atu iken ye lapau. ² Le nga Paulu tani itoo momo ki ben tina yo kanakana ngan iyei nga. Le lal kidi Yuda ke sungunu atu be pombe, ngan Paulu iye di Yuda tina ngan ole tilo ye rumu ke gaongo tani in lono a lo iwetewete pang di ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iyei nen le patol ye lal kidi Yuda ke sungunu tina yo tol nga.* ³ Ngan ye lal ke sungunu tina yo tol nga, ngan Paulu iwete nin betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan pang di, a be ipagalanga lodi nen, be Kirisi ole isololo masngana muku a imata, lo ngan be imadit mulu ye ni ke matenge. Inbe Paulu iyei ne, “Yesu tani yo awetewete pang ye betanga ki i, in Kirisi tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.” ⁴ Di Yuda kapala tilongo betanga ki le

* 17:2 Ngan lal kidi Yuda ke sungunu yo tol nga, ngan Sabat kidi Yuda be tisung pang Maro ye.

nga titara lodi medana ye betanga tina yo iwete pang di nga, le timadit tina ngan le titoo Paulu iye Selas. Inbe di tooltool ke Girik yo titoo dada kidi Yuda yo be tiyepe la Maro parmana nga, ngan alunu kaiye la tiye di garup yo edi maimai nga, ngan pattu ke malala mai tani in, la titoo di lapau nga.

⁵ Bong di Yuda kapala yo tiportak lodi tiap nga, ngan tikamata nen le lodi dook tiap pang di. Le tina la tikap di tooltool dook tiap yo tiyepe ye ni ke yawaringi kaningi le so nga, ngan man tigaua di le alunu, motong la tisokkara lodi a be tipamaditi malmal. Motong la di tooltool tina ngan tidada a tila rumu ke Yeson, la tisere Paulu iye Selas a be tikap di la titar lo di tooltool malala mai tina yo tiyepe, ngan baedi. ⁶ Tilo tisere di, ngan tipuske di tiap. Tina yo ngan le tiparama Yeson tani in iye di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, inbe tiyololo di du tipatokodo di lo tikodo dama kidi kuto maimai ke malala mai tani in, inbe koodi nen, “Ai, di tooltool tina yo tipa ye ni mai i le imot, inbe tiyei dada dook tiap a tigarungu burungu kidi tooltool nga, ngan di nanga la nookoot ngan man tiyepe ni nga. ⁷ Le Yeson i la ikap di a la iye di tiyepe rumu ki i. Ngan di tooltool tina nga di le imot tiwili noonongoo yo ke Sisa i, inbe tiwete nen, “Tool san yo be iyei kuto mai a matan kala di tooltool le imot in la iyepe i, in ene la Yesu i.” ⁸ Ngan yeisa be di tooltool malala mai tina ngan tiye di kuto maimai ke malala mai tani in tilongo yo koodi nen nga, ngan le di le imot katedi malmal, inbe oorootang le dook tiap yege. ⁹ Motong la di kuto maimai tina ngan tiwete pang Yeson iye di diene be tiyimi rumu ke karatanga betanga ngan, lo ngan be tipadu di a tila.

Paulu Iye Selas La Tiyei Urata Ye Malala Mai Beria

¹⁰ Paulu iye Selas tiyepe le bong, motong la di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan tikap di yaru du titar di a tila pang malala mai Beria. Le nga yaru tipa le la pombe, motong la tilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono. ¹¹ Ngan di Yuda yo tiyepe Beria nga, ngan di tooltool dook mata le dada le momo yo kidi nga, ngan illos di Yuda yo tiyepe Tesalonaika nga. Le tilongo betanga yo Paulu iwete nga, ngan talngadi gorengana ye le lodi be tilongo le ikenen leu. Inbe kanakana ngan tikinkat betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, a nen ngan be matadi too ye betanga ke Paulu yo iwetewete pang di nga, ngan moolmool too tiap. ¹² Ngan nen le di tooltool kidi Yuda alunu kaiye la titara lodi medana nga, ngan tipa ye di tamoto le di garup kidi Girik yo edi maimai, ngan lapau.

¹³ Bong ngan di Yuda yo tiyepe Tesalonaika nga, ngan talngadi rau ben Paulu nani la iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke Beria ni, motong la timadit a tila pang ye malala mai tani in. Tila pombe, motong la tikan di tooltool tina ngan lodi, a be nen ngan katedi malmal pang Paulu tani. ¹⁴ Ngan nen le di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan palbe leu be titara Paulu a be idu pang tiek. Inbe Selas iye Timoti ngan sila tiyepe la Beria ngo. ¹⁵ Ngan di tooltool tina yo tiyei Paulu ene be tikauu a tidu nga, ngan tikauu a tipa so le du titaru Aten. Le nga di tooltool tina ngan be timulu, motong la Paulu iwanga pang Selas iye Timoti nen, “Angru palbe be kapa tarai a kasi pang yau ngan.”

Paulu Iwetewete Betanga Ke Maro Pang Di Tooltool Ke Aten

¹⁶ Ye kene yo Paulu iyepe go Aten, inbe inam di yaru ye in nga, ngan ikamata di maro yo kai padodo nga, ngan alunu san iken ye malala mai tani le lono dook tiap. ¹⁷ Le nga ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iwetewete pang di Yuda inbe di tooltool rara san yo titoo dada kidi Yuda yo be tiyepe la Maro parmana nga. Inbe ye ke kanakana nga, ngan ila ye ni ke yawaringi kaningi le so la iwetewete pang di tooltool yo tiyepe ye ni tani in nga. ¹⁸ Le kene atu in Paulu la iwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Yesu, inbe ye yo Yesu imadit mulu ye ni ke matenge nga. Ngan di tooltool yo titoo patomonaingi kidi tooltool yo tikiu di ye Epikurien, inbe di tooltool yo titoo momo kidi tooltool yo tikiu di ye Sotoik nga, ngan tiyepe lapau, le tiye Paulu tiparsu ye betebetanga. Le nga di kapala tiwete nen, “Ai, tool ke bete sokoraingi i, in nga be man iwete soo so?” Inbe di kapala ngan tiyei ne, “Ngan o iwetewete ye di maro yo ke malala san nga.” ¹⁹ Motong la di

tooltool tina ngan tikaua Paulu a tila pang ye di kuto maimai yo tigaua a tiyepe ye kawal Areopagas nga. Tila, motong la tiwete panga nen, “Am nga lomam be kuwete betanga paunu yo kupatomonai di tooltool nga ye i, in pam, a be nen ngan lomam galanga ye.²⁰ Ngan betanga kiong yo kuwetewete nga, ngan paunu ye longono yo kiam i. Le am nga lomam be lomam galanga dook ye betanga kiong yo kuwete ngan punu.”²¹ (Ngan di tooltool ke Aten le imot tiye di tooltool ke malala kapala yo man tiye di tiyepe ye malala mai Aten nga, ngan ke be tiyeie so sa mulu tiap. Bong kanakana ngan lodi be tilongo betanga ye so paunu mulu, a nen ngan be di tapdi tiwetewete ye betanga paunu paunu yo nookoot tilongo nga.)

²² Di kuto maimai tina ngan tiwete pang Paulu nen, motong la Paulu imadit le lo ikodo kataunu kidi tooltool tina yo tiyepe ye kawal Areopagas nga, inbe iwete pang di nen, “Di tooltool ke Aten nga, akamatang ngan kakodo le kamede be kayei dada matana matana yo ke sungunu nga le imot.²³ Ngan kulkulunu ngan apa a awakai, inbe matak kapsanin so yo kasung pang di nga. Ngan le akamata kookoowoo atu ke paroranga so, inbe betanga yo tiwodo lo iken ye ngan iwete nen, ‘Kookoowoo ke paroranga so i, in ke maro atu yo am nga lomam galanga ye tiap i.’ Ngan la nookoot nga, so tani yo kasung panga inbe lomim galanga ye tiap i, in la be katai ngan ole awetewete pang ye betanga ki i.

²⁴ “Maro yo itara tana i le ipa ye so le imot yo iken ye nga, ngan ya in la Tool Mai ke lang inbe ke tana i. Nen le ke be iyepe ye bareme ke sungunu yo di tooltool tire ye baedi, ngan tiap.²⁵ Ngan Maro tani in ke be imaka ye so sa, lo ngan be idi tooltool taye so tina ye baede a nen ngan taloni ye, ngan tiap. Ya taunu la iyei di tooltool a timaur, inbe ikaua amunu pang di le ipa ye so tina matana matana nga le imot.²⁶ Ngan kulkulunu yege ngan ikarata tool ataleu, ngan la le ye tool tani in nga, ngan Maro iyei di tooltool nga le imot a tiwurere nga. Motong la itar di tooltool tina a tiyepe ye tana mai i le imot nga. Inbe ya taunu la itara ker ke tana kidi tina yo be tiyepe ye nga, inbe itar lal pang di yo be tiyepe ye nga.²⁷ Ngan Maro in be iyei nen, a be nen ngan di tooltool la tisere a tikapye be tiro baedi dawa ben tool mata kis nga, inbe titongotongorai le be tipuske kanono. Bong ya in iyepe manga mooloo yidi atu atu nga tiap.²⁸ Ngan ben tina yo tool atu iwete muku nga. Ngan iwete nen, ‘Ya in la pudu i, le ya taunu la ikaua amunu paidi ngan tamaur, inbe nookoot nga tapa a tala be taman a tayepe nen i.’ Inbe ben tina di tooltool lo galanga kiang tiwete lapau nga. Tiyei ne, ‘Idi le imot nga di natunu.’”

²⁹ Motong la Paulu iyei ne, “Kumata be idi nga tayepe ben Maro di natunu nga, ngan kin lod tar be Maro in ben so kanningana yo di tooltool lodi kaua urata ye a tikaata ye di tapdi baedi, in be. Inbe kin lod tar be Maro in ben so yo di tooltool tikaata ye pat gol le silba in be.³⁰ Ngan mukot yege ni nga, ngan di tooltool taukadi lo galanga, ngan la le Maro lono be iwete pang di mata ye so yo tiyei, ngan tiap nga. Bong nookoot nga, Maro iwete betanga medana pang di tooltool ke ni mai i le imot be tiportak lodi panga.³¹ Maro ya taunu la itara lal atu yo be ole igaua di tooltool ke tana i le imot, inbe ikarata betanga kidi ye i. Ngan nen le ya taunu ipootoo tool atu be ikarata betanga kidi ye dada ki yo dook mata tarantatu nga. Ngan tina tool tani in imata, motong Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge nga, ngan nen le idi nga ke be lod galanga moolmool nen, ya in la Maro ipootoo be ikarata betanga kiidi tooltool i.”

³² Paulu iwete nen a di tooltool tina ngan tilongo betanga ki ye tool yo imadit mulu ye ni ke matenge in nga, ngan le di tooltool kapala tingeleraia Paulu. Inbe di kapala ngan tiyei ne, “Am nga lomam be amtar talngamam pong, le kene san mulu ngan kuwetewete pam ye betanga in.”³³ Di tooltool tina tiwete pang Paulu nen, motong la iyege di sila tiyepe, inbe ila.³⁴ Ngan le di tooltool kapala la titara lodi medana a titoo Paulu nga. Ngan di tooltool tina ngan atu in ene la Dionisius i. Ya in di kuto maimai tina yo tigaua a tiyepe ye kawal Areopagas nga, ngan atu kidi. Inbe garup atu in ene la Tamaris i, in ya la iye di tooltool kapala lapau titara lodi medana pang Yesu nga.

18

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Korin

¹ Paulu iwetewete pang di kuto maimai a imot, motong la iyege malala Aten, inbe imadit a ila pang ye malala mai san yo ene Korin i. ² Ila, ngan le la ipuske tool atu kidi Yuda yo ene Akuila i. Ngan Akuila tani in tool ke tana mai Pontus, inbe ya in muku ngan iye rimana Pirisila yaru tipa ke tana mai Itali a timan, yesoo Sisa Kolodius itara betanga be di Yuda le imot be tiyege malala mai Rom a tikoo. Le nga Paulu ila be la ikamata di yaru. ³ Motong la iye di tiyepe, inbe iye di tikaua urata ye saingi asara kulini pang rumu yo badabada nga, yesoo Paulu tani in urata ki yo iyeii i, in gaongo leu ben di ngan. ⁴ Le nga Paulu iye di tiyepe, inbe kanakana ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, a lo iwetewete pang di Yuda le Girik a ikapye be ipamadit lodi, a nen ngan be titara lodi medana pang Yesu.

⁵ Inbe ye kene yo Selas iye Timoti tipa ke Masedonia a timan ye in nga, motong la Paulu ipas le iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool ngan leu. Ngan le Paulu tani in iwete betanga pang di Yuda nen, “Yesu in Kirisi tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.” ⁶ Ngan Paulu iwete pang di nen, bong ye kene tani in di Yuda tikapye be tirautoo betanga ki, le nga tikan paseme ye betanga dook tiap. Motong la Paulu itaurai gauru ye sousoungu ki du tana a be ipapos di ye dada dook tiap kidi yo tiyeii i, inbe iwete pang di nen, “Ai, kumata le be Maro igarungang le kallemim nga, ngan in busunu kiang ang tapmim. Au tauk i taukak busunu ye urata kiau i. Le nookoot nga ole ala la awetewete betanga ke Maro pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.”

⁷ Motong la Paulu iyege rumu ke gaongo tani, inbe ipas a ila pang ye rumu ke tool atu yo ene Titi Yastus i. Ngan ya in tool ke sungunu pang Maro kidi Yuda, inbe rumu ki ikodo potai pang ye rumu ke gaongo tani in. ⁸ Inbe tool kuto mai yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i, in ene la Kirispas i. Ya in iye di tooltool yo iye di tiyepe ye rumu ki nga, ngan di le imot titara lodi medana pang Tool Mai. Inbe di tooltool alunu kaiye ke Korin la tilongo betanga ke Paulu, ngan le titara lodi medana lapau a tirriu di nga.

⁹ Motong la ye bong atu in Paulu ikamata Tool Mai ye mianga be iwete panga nen, “Ai, kin kutattadai be! Bong kuwetewete le ikenen leu, inbe kin kupakomo koom be. ¹⁰ Au i ole ayepe yong, le tool sa ke be imadit a igarungong, nga tiap, yesoo di tooltool kiau alunu kaiye nanga la tiyepe ye malala mai i nga.” ¹¹ Tina Paulu ikamata mianga nen nga, le nga sila iyepe nango la Korin ngo ye rai kerana atu inbe taudu limi be atu, inbe ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro.

¹² Bong ye kene yo Gaiyo iyei tool kuto mai pang tana mai Akaia ye in nga, ngan le di Yuda tina ngan tigaua lodi le atu, inbe timadit a tikadono Paulu. Le nga tikauu a lo tipatakode ye ni ke karatanga betanga, inbe tiwete nen. ¹³ Tiyei ne, “Ai, tool i nga ikapye be ipatomonai di tooltool, a be nen ngan tiwil betanga yo iken ye ger kiam nga, inbe tising pang Maro ye dada san.”

¹⁴ Di Yuda tina ngan tiwete nen, le nga Paulu tani in iyiti koonoo be iraua betanga kidi. Bong ngan Gaiyo imadit le iwete pang di Yuda tina ngan nen, “Di Yuda nga, kumata le be tool i ipaskimooloonoo ger kiidi sa, too be iyeie dada dook tiap sa nga, ngan la be ole dook mata ke be au i alongo betanga yo kiang nga. ¹⁵ Bong be ang ngan lomim modoko ye betanga kasin pa, inbe ye di tooltool edi yo iken ye ger kiang ang tapmim nga, ngan la le be kaman pang yau nga, ngan dook tiap. Be nen ngan ole ang tapmim kakarata betanga tani in. Au i o ke be alongo betanga ke so yo nen ngan a akarata tiap.” ¹⁶ Gaiyo iwete pang di Yuda tina nen, motong la inganga di a tikoo ye rumu ke karatanga betanga tani. ¹⁷ Motong la di tooltool tina yo Gaiyo inganga di nga, ngan di le imot tiportak be tiparama Soten, tool kuto mai yo matan kala rumu kidi Yuda ke gaongo i, inbe tirauu sila nangan la damadama ke rumu ke karatanga betanga ngan. Bong ngan Gaiyo tani in lon modoko ye dada yo tiyeii i, in tiap.

Paulu Imulu Pang Antiok Yo Iken Ke Tana Mai Siria I

¹⁸ Paulu iyeye kaiye nango la Korin ngo, motong la iye Pirisila ye Akuila timadit a tiyege di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, inbe tipa le tila ye malala mai san yo Senkiria i. Le nga ye kene tani yo Paulu la iyeye Senkiria ye in nga, ngan tikoto kutono, yesoo itoo momo kidi Yuda ye yo muku ngan ipamede betanga medana atu pang Maro nga.* Motong la iyiri ye ookoo atu a be ikooi ye a idi pang Siria nga. Ngan le ikaua Pirisila iye Akuila lapau a tiyei ene, inbe tiye tikooi ye ookoo tani in a tidi. ¹⁹ Tikooi a tidi, le di pombe ye launu ke Epeses, motong la Paulu iyeye Pirisila iye Akuila sila tiyepe nango, inbe ya taunu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono lo iye di Yuda tiwetewete nga. ²⁰ Le nga ye kene tani in di Yuda tina titoru nen, “Ai, nga ole si amyong tayepe kasin ngan.” Bong ngan Paulu iyei ne, “Atoo, o ayepe tiap.” ²¹ Paulu tani in iwete nen, motong la be ipa, ngan iwete pang di nen, “Kumata le Maro ya taunu lono dook mata be amulu a aman pang yang nga, ngan la be amulu a aman nga.” Motong la Paulu iyeye Pirisila iye Akuila sila tiyepe, inbe iyiri ye ookoo mulu a iyeye malala tani yo Epeses i. ²² Ngan ookoo tani yo iyiri ye i, in ikooi a idi ngan le di isolo ye tiek ke malala mai Sisaria. Motong la Paulu ipa tana a ilo pang Yerusalem lo matan so di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, inbe iwete lo ponana ki pang di. Motong la iyeye di sila tiyepe, inbe imulu a idu pang Antiok nga.

²³ Ngan Paulu tani in idu Antiok nga, ngan le du iyeye kasin, motong la ipa mulu. Ngan le idu ye malala atu atu yo iken ye tana ke Galesia le Pirigia nga, inbe du ipamede Yesu di galiunu le imot, a be nen ngan tikodo le timede ye Tool Mai.

Apolos Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Epeses

²⁴ Ngan tool atu kidi Yuda in ene la Apolos i. Ya in tool ke malala mai Aleksandia ngan du iyeye nango la Epeses ngo. Ngan ya in tool ke be ikap tutu koonoo dook ye betebetanga ki, inbe lon galanga dook mata ye Rau ke Maro. ²⁵ Ngan Apolos tani in tipatomonaii ye dada ke Tool Mai lapau le lon galanga ye. Le be ipatomonai di tooltool nga, ngan iwete betanga yo tarantatu ngan leu pang di ye so yo Yesu iyei nga. Bong ya in lon galanga ye rriungu yo ke Yowan, in leu. ²⁶ Inbe ya in ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo iwetewete betanga ke Maro nga, ngan itattadai di tooltool tiap, bong iwete le koon mede san. Le nga ye kene tani in Pirisila iye Akuila tilongo betanga ki, motong la yaru tikiuu a ila rumu kidi la tiwete nin dada yo ke Maro ngan panga, a be nen ngan lon galanga ye dook.

²⁷ Motong la ye kene yo Apolos lon wetewete be idu pang tana mai Akaia ye in nga, ngan le di diene kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tiyepe Epeses nga, ngan tipamede ye betanga. Inbe tiwodo rau pang Yesu di galiunu yo tiyepe Akaia ngo a tiwete pang di be Apolos du pombe ngan tikauu. Motong la Apolos idu nga. Ngan kene yo Apolos du pombe Akaia ye in nga, ngan le ilon kaiye Yesu di galiunu yo muku ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di ngan le titara lodi medana panga nga. ²⁸ Inbe iwetewete le koon mede ye betanga ke Maro la mallangana ye di tooltool matadi, a be nen ngan irautoo betanga kidi Yuda yo tiweta i. Ngan nen le iwete pang di ye betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, a be ipagalanga lodi ye nen, be Yesu in Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo be si ikap di tooltool ki a ipamulu di i.

19

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Epeses

¹ Ye kene yo Apolos iyeye Korin ye in nga, ngan Paulu ipa ye malala yo iken kawal ngo a imot, motong la ipa so le du pombe ye malala mai Epeses. Idu pombe, ngan le ipuske Yesu di galiunu pattu. ² Motong la itor di nen, “Ai, kene yo katara lomim medana pang Yesu nga, ngan le kakaua Maro Amunu Silene lapau, too tiap?”

* 18:18 Ye dada ke kotingi kutodo yo Paulu itoo i, in nen. Paulu tani in itoo momo kidi Yuda, inbe ipamede betanga medana atu pang Maro muku nen be ole isapa ye kotingi kutono, inbe iyei urata ke raingi bingi dook mata ke Yesu pang di malala kapala le imot, ngan la be ikoto kutono nga.

Ngan tiyei ne, “Tiap. Am nga amlongo touo betanga sa ke Maro Amunu Silene, ngan tiap.”

³ Motong la Paulu itor di nen, “Ngan be kawete nen nga, ngan soo rriungu tirriu ang ye i?”

Ngan di tooltool tina ngan tiyei ne, “Am nga tirriu am ye rriungu ke Yowan.”

⁴ Motong la Paulu iwete pang di nen, “Muku ngan Yowan irriu di tooltool yo tiportak lodi ye dada dook tiap kidi yo ke noonoo nga. Inbe iwete pang di be titara lodi medana pang tool san yo be ipa mur ye a isi i. Ngan tool tani in la Yesu i.” ⁵ Ngan yeisa be tilongo tina yo Paulu iwete nen nga, motong la di tooltool tina ngan du irriu di ye Tool Mai Yesu ene nga. ⁶ Motong la ye kene tani in Paulu ipaloko baene lo kutodi nga, ngan le Maro Amunu Silene si ipapon di le tiwetewete ye di malala malala koodi. Inbe tiwetewete betanga yo Maro Amunu Silene ipapos pang di nga, ngan pang di tooltool dawa ben di Maro koonoo nga. ⁷ Ngan di tooltool tina le imot yo Maro Amunu Silene ipapon di nga, ngan kinkatingi kidi ben sangaul be ru.

⁸ Motong la Paulu ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, lo iye di Yuda tiwetewete a tiparsu ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye in nga. Ngan le itattadai tiap, bong iwete pobe pang di ye betanga tani. Ngan Paulu iye di tiyepe ye taudu tol, inbe iyei urata nen. ⁹ Bong ngan di tooltool tina ngan kapala lodi pang betanga ki tiap, le lodi be titara lodi medana pang Yesu tiap lapau. Le nga tiwete betanga dook tiap ye Dada yo ke Yesu nga, ngan la di tooltool le imot matadi. Ngan nen le Paulu iyege di, inbe ye ke kanakana nga, ngan ikap di tooltool tina yo tiyei ben Yesu di galiunu nga, ngan a lo iwetewete betanga ke Maro pang di ye rumu somai ke patomonaingi yo ke Tiranus i. ¹⁰ Paulu tani in iyei urata nen ye rai kerana ru. Ngan nen le di tooltool ke Yuda le Girik yo tiyepe ye tana mai Esia nga, ngan di le imot tilongo betanga yo ke Tool Mai i.

Sekeba Di Natunu Tamoto Lodi Be Tinganga Di So Sadi Lapau

¹¹ Ngan Paulu tani in Maro ikaua gurana mai panga be iyei gogo mos matana matana ye. ¹² Ngan nen le kumata be di tooltool tikap wam ke musungu ngoongoo too wam ke dukungu kutodo la Paulu itoko, lo ngan be tikap la di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan tipas le titoko leu nga, ngan ole matamatenge kidi imot, inbe di so sadi tiyege di a tikoo.

¹³ Ngan di tooltool kidi Yuda pattu ngan tipa a tila ye malala mai in, le ngan tila ye malala mai san, inbe tiyei urata ye ngangana di so sadi ye di tooltool. Le nga di Yuda tina ngan tikapye be tipootoo Tool Mai Yesu ene, a nen ngan be tinganga di so sadi ye di tooltool. Le nga tiwete nen, “Ye Yesu yo Paulu iwetewete pam ye betanga ki i, in ene nga, ngan awete betanga medana pang be kapas a kasi tana ye tool i.” ¹⁴ Ngan tool atu kidi Yuda yo iyei tool mai ke paroranga so pang Maro i, in natunu tamoto limi be ru. Ngan tool tani in ene la Sekeba i, inbe di natunu tina ngan tiyei dada nen be tinganga di so sadi ye lapau. ¹⁵ Le nga ye ke atu in tiwete betanga nen pang so sadi atu, ngan le so sadi tani in iraua betanga kidi nen, “Ai, au i lok galanga ye Yesu, inbe lok galanga ye Paulu lapau. Bong ang nga, di sema tooltool?” ¹⁶ Ngan so sadi tani in iwete pang di nen, motong la tool tani yo so sadi iyepe ye i, in ipas lo Sekeba di natunu tina ngan atu atu podi, inbe irau welewele di le dook tiap yege le tikap moonongoo, inbe isarrak sousoungi kidi lapau. Motong la Sekeba di natunu tina ngan timadit a tiyolo rara, inbe tidada tinidi koonoo a tikoo ye rumu tani in a tidu tana a tila.

¹⁷ Le nga ye kene tani in bingi ke so tani yo pombe i, in ingaua malala mai Epeses in le imot, a di Yuda le di Girik yo tiyepe Epeses nga, ngan tilongo le nga titattadai welewele, inbe tiyitmaka Tool Mai Yesu ene. ¹⁸ Motong la di tooltool tina yo titara lodi medana koot nga, ngan alunu man tigaua, inbe titulu lodi la mallangana ye di tooltool matadi ye dada dook tiap kidi yo muku ngan tiyei nga. ¹⁹ Inbe di tooltool yo ke karatanga bar nga, ngan alunu la tikap rau lulungu kidi yo tiwodo betebetanga ke bar kidi ilo ye nga, ngan man tigaua a tidaun ye ei mallangana ye di tooltool le imot matadi. Motong la tikinkat pat silba tina yo muku ngan tiyimi rau lulungu tina ngan ye nga, ngan kaurene, ngan le

kinkatingi ki ilo ben 50,000.* ²⁰ Ngan ye dada tani yo tiyeii nen i, le betanga ke Tool Mai in idada a ingaua ni mai i le imot, inbe gurana ki ipamede di tooltool ye yepongo kidi lapau.

Di Epeses Koodi Welewele Ye Paulu

²¹ Urata tina yo Paulu ipa be iyei Epeses nga, ngan pompombe a imot, motong la Maro Amunu Silene ila Paulu lono, le nga lon wete be ole ipa le idu ye tana mai Masedonia le Akaia ngan, lo ngan be imulu a ilong a ilo pang Yerusalem kooti. Le nga iyei ne, “Nga ole adu nango muku ngan, lo ngan be apa so le du akamata Rom lapau.” ²² Motong la iwanga Timoti iye Erastus yo kanakana ngan tiloni ye urata nga, ngan a yaru timuku a tidu pang Masedonia. Inbe Paulu ya taunu in si iyepe kasin mulu la tana mai Esia nga.

²³ Ye kene tani yo Paulu iyepe Esia ye in nga, ngan di tooltool kapala koodi kap di tooltool yo titoo Dada ke Yesu nga. ²⁴ Ngan tooltool atu ke karatanga so ye silba yo iyepe lapau i, in ene la Demitirius i. Ya in urata ki yo be iyeii a ikap pat ye, in nen; ole ikarata tomonaia rumu kanningana ke maro garup yo ene Atemis i, in ye pat silba. Ngan nen le Demitirius tani in ikap urata pang di tooltool yo lodi galanga mata ye karatanga so ye silba nga, inbe tiyei urata ye, a be nen ngan tiyawa ngan tikap pat maiyoko ye. ²⁵ Motong la Demitirius tani in ikiui di tooltool tina ngan tiye di tooltool kapala yo tiyei urata ye so kapala dawa ben yo di tiyei nga, ngan man tigaua, inbe iwete pang di nen, “Di tooltool kiau nga, ngan ang nga ole lomim galanga nen, idi nga takap wele pat ye urata kidi yo tayeii i, in kootoonoo. ²⁶ Ngan ang nga kakamata Paulu ye dada ki, inbe kalonga ye betebetanga ki oo. Ya in iwete le koon mede be di maro yo takarata di ye baede nga, nga di maro moolmool tiap. Ngan betanga tina yo iwete nga, ngan igarung di tooltool alunu kaiye ke Epeses, ngan lodi ye yo tilongo betanga ki a titoo nga. Ngan urata yo iyeii nen i, in iyeii Epeses i leu tiap, bong mooloo tiap, nga be urata tani yo iyeii i, in ingaua malala tina nga le imot yo tiken ye tana mai Esia i. ²⁷ Ngan betanga ke Paulu tina ngan ke be igarungu urata kiidi ke kaungu pat i, in leu tiap, bong betanga ki tina ngan ole iyeie rumu ke sungunu pang maro garup kiidi yo Atemis i, in le iyei ben rumu sokorai ye di tooltool matadi. Muku ngan di tooltool le imot ke tana mai Esia, inbe ke tana maimai nga le imot, ngan tisung panga ya taleu. Inbe di tooltool le imot tiyitmaka ene mai san, bong betanga tina yo ke Paulu nga, ngan la ole igarungu ene le dook tiap nga.”

²⁸ Di tooltool tina ngan tilongo yo Demitirius iwete nen nga, le tina katedi malmal le dook tiap yege, inbe timan le koodi le mai nen, “Atemis yo maro kiidi Epeses i, in ene mai san!” ²⁹ Di tooltool tina ngan koodi nen, le tina di tooltool ke malala mai tani in timadit a oorootang le dook tiap yege, inbe di le imot tidada a tila le la tiyololo Gaius iye Aristakus a tila pang ye ni ke gaongo. Ngan di tooltool ru tina ngan ke Masedonia, bong tiyei Paulu ene a tiye tipa. ³⁰ Ngan Paulu tani in ya taunu lono be ipa le lo ikodo di tooltool malala mai tina ngan matadi, inbe iwete pang di. Bong ngan Yesu di galiunu yo kapala nga, ngan tilele be ilo be. ³¹ Ngan di leu la tilele, nga tiap, bong Paulu di tooltool ki kapala yo tiyei kuto maimai pang tana mai tani in nga, ngan di lapau la tiwanga panga a tilele be kin ipa le ilo ye ni ke gaongo be.

³² Ngan di tooltool malala mai tina yo koodi a oorootang le dook tiap yege nga, ngan kapala koodi ye so atu, inbe di kapala ngan koodi ye so san, le lodi sarere ye so kookoodi ye i. Ngan nen le di tooltool tina ngan alunu kaiye la lodi galanga ye soo punu a le man tigaua ye i, in tiap nga. ³³ Motong la di Yuda tina yo tiyepe ye gaongo nga, ngan tisurpaka Aleksanda be lo ikodo dama, inbe iwete nini malmal tani in punu pang di ngan. Le nga Aleksanda tani in iyei tomonai ye baene pang di tooltool tina ngan be ilele di a tiwetewete be, inbe irau betanga kidi. ³⁴ Bong ngan di tooltool tina ngan tikamata le tikilla ben ya in tool kidi Yuda. Yo ngan tina le di le imot tigaua koodi, inbe koodi le mai nen, “Atemis

* 19:19 Ngan pat silba atu in ben pat ke be tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye ke atu yo ikau urata ye i.

yo maro kiidi Epeses i, in ene mai san!” Di tooltool tina ngan koodi nen le ikenen leu ye manga mooloo san.†

³⁵ Motong la tool kuto mai atu ke malala mai in iwete katkat pang di tooltool tina a ilele di, inbe iwete pang di nen, “Ang di tooltool ke Epeses nga, ngan kapalongo! Di tooltool yo ke tana mai i le imot nga, ngan lodi galanga nen, idi tooltool ke malala mai Epeses ngan matad kala rumu ke sungunu ke maro kiidi Atemis yo ene mai san i. Inbe di ngan lodi galanga lapau be idi ngan matad kala Atemis tani in kanningana yo pumbe ke lang katene a isi i. ³⁶ Ngan nen le tool sa ke be iwil betanga nga tiap. Le kapalongo a kayepe moonoombe, inbe kin katemim ro a kayei taraia so sa be. ³⁷ Ngan ang nga la kakap di tooltool ru a timan ni nga, bong yaru nga tipinoo touo so sa ke rumu kiidi ke sungunu i tiap. Inbe yaru tikan paseme touo maro kiidi yo garup in pitiap lapau. ³⁸ Kumata le be Demitirius iye di tooltool ki yo tiyei urata panga nga, ngan kadi betanga sa pang tool atu nga, ngan iken le lal ke karatanga betanga ngan, lo ngan be di tooltool maimai ke karatanga betanga tika betanga kidi kooti. ³⁹ Inbe kumata be kamim betanga sa mulu nga, ngan iken le talo ye gaongo ngan, lo ngan be kakarata ye ni ke gaongo. ⁴⁰ Au i nga atattadai, yesoo idi nga tayeie dada dook tiap. Kumata le be di kuto maimai ke Rom tilongo betanga ye so yo nookoot katai pombe in nga, ngan ole di la be tikau idi lo takodo ye ni ke karatanga betanga i, a nen ngan ole tiwete paidi be idi la be tapamaditi malmal nga. Ngan dada yo tayeii i, in taukan punu. Le kumata be titoridi ye yo man tagaua ni a oorootang nga, ngan ole tasere betanga yo be taweta i.” ⁴¹ Ngan tool kuto mai ke malala mai tani in iwete pang di nen a imot, motong la iwete a di tooltool tina yo man tigaua ngan tiparmagiri, inbe tila pang ye ni kidi nga.

20

Paulu Ipa Pang Tana Mai Masedonia Le Giris

¹ Ye kene tani in di tooltool tina ngan oorootang a imot, motong la Paulu iwanga pang Yesu di galiunu yo tiyepe ye malala tani in nga, ngan man tiye tigaua, inbe ikap betanga pang di a ipamede lodi be tikodo le timede ye dada yo dook mata nga. Motong la iparau di a sila tiyepe, inbe ipa a idu pang Masedonia nga. ² Ngan idu nga, ngan le ipa ye malala tina le imot yo iken ye tana mai tani in nga, inbe iwetewete kaiye betanga pang di tooltool yo titara lodi medana nga, a nen ngan be ipamede lodi be tikodo le timede. Ngan iyei nen, inbe ipa le le la pombe ye tana mai Giris,* ³ ngan le la iyepe nango ye taudu tol. Motong la Paulu tani in lon kaua urata be ikaua ookoo sa a imulu a idi pang Siria. Bong ngan ilongo betanga ben di Yuda tiraua betanga be ole tiraumate a imata. Ngan nen le ipalele lono mulu, inbe iwete be ipa tana ke Masedonia a idi. ⁴ Ngan be imulu ngan le di tooltool alunu la tiyei ene a tiye tipa nga. Di tooltool tina ngan edi nen: Sopata yo Pirus ke malala mai Beria, in natunu; inbe Aristakus iye Sekundus ke malala mai Tesalonaika; inbe Gaius ke malala mai Debe; inbe Timoti iye di tooltool ru ke tana mai Esia, yo edi Tikikus ye Toropimus nga. ⁵ Ngan di tooltool tina nga, ngan tipa a timuku le di tinamam la malala mai Toroas ngo. ⁶ E am ngan si amyepa nanga la Pilipai nga, le lal ke kaningi porong yo taukan so yo be iyeii a isung i,† in imot, motong la amyiri ye ookoo atu la Pilipai nga. Inbe amkooi ye ke limi, motong la amdi pombe pang ye di diemam tina ngan Toroas nga. Motong la amye di amgaua, inbe am le imot amyepa la Toroas ngo ye ke limi be ru nga.

Paulu Ipamaditi Yutikas La Toroas Nga

⁷⁻⁸ Amyepe Toroas le nga Sande rrai, motong la amye di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan lo amgaua ye rumu sokalana atu yo iken ke ete i, a be amkana medana. Inbe Paulu iwetewete pang di tooltool tina ye bingi dook mata ke Yesu, yesoo bongbongini ki nga, ngan ole iyege di sila tiyepe inbe ipa mulu. Ngan nen le iyolo betanga

† 19:34 Manga mooloo san in dawa ben “aua” ru ke ke matana yo be ipa ye i. * 20:2 Tana mai Giris in ene san la Akaia i. † 20:6 Ngan gaongo mai tani yo tiwete ye Paskimoolooningi ke Maro i, in be nen ngan lodi tut ye kene yo di sasa kidi tiyepe Isip, inbe Maro ipaskimooloon di Isrel a le iraumata di natudi tiap nga.

le le lo bong kataunu. Ngan rumu sokalana tani yo lo amgaua ye i, in sul ki yo be tilanga a ilangaraia rumu lono nga, ngan alunu kaiye. ⁹ Inbe tamoto kase atu yo ene Yutikas i, in lo iwur ye dada ke kaungu muru ke rumu tani in. Inbe itar talngana pang Paulu tani yo isudungu betebetanga le taukan marioongoo i. Le nga Yutikas tani in matan gei a iken mata le iken kalli, le tina imol ye rumu tani in lono yo iken ke ete yege ni, in pang diki a ipa so le du pumbe tana, le nga be tidada a tidu be du tikauu, ngan imata oo. ¹⁰ Motong la Paulu itoo di lapau a idu tana, motong la du iloko lo tamoto kase tani in pono a iwookoo. Inbe iwete pang di tooltool tina ngan nen, “Kin lomim gurrungu be. Nga imaur.” ¹¹ Paulu tani in iwete nen, motong la imulu a ilo pang ye rumu sokalana tani lo iye di tooltool tina ngan tigaua a tikana medana, inbe tikan so gaongo lapau. Motong la Paulu imadit a isudungu betebetanga pang di mulu le le du muntu mai le ni galanga, motong la iyege di tooltool tina ngan sila tiyepe, inbe ipa mulu nga. ¹² Inbe di tooltool tina ngan tikaua tamoto kase tani yo imaur mulu i, in a tila pang ni kidi. Ngan le di tooltool tina ngan lodi ponana welewele.

Paulu Iyege Toroas Inbe Idi Pang Malala Mai Miletus

¹³ Amye Paulu amkarata betanga be amyiri ye ookoo atu, inbe amkooi ye a ammuku pang malala mai Asos le di amnamu nango. Inbe ya in ole ipa tana le ilong, ngan la be amyie amkooi ye ookoo nga. ¹⁴ Ye kene tani in Paulu ipa le long pombe pang yam Asos, motong la ampayira lapau, inbe amyie amkooi a amla pang ye motmot yo ene Mitilini i. ¹⁵ Amla amyiepe Mitilini, motong la bongbongini ki nga, ngan amkooi mulu le la pombe potai pang ye motmot Kios. Ngan le ke tani in iman a ila, motong la ye ke san mulu ngan amkooi le di amsolo ye motmot Samos nga. Le nga ke tani in iman a ila, motong la ye ke san mulu in nga, ngan amkooi le di pombe ye malala mai Miletus nga. ¹⁶ Ngan Paulu tani in lon kaua urata be ikooi le ikapusu Epeses, yesoo lono be di iyepe kaiye mata ye tana mai Asia tiap. Ngan ya in ipakaikai be idi a ilo tarai pang Yerusalem, a nen ngan be igoro lal maiyoko kidi Yuda ke kaningi so matana yo tiwete ene ye Pendekos i, in be pombe nga, ngan ole ikamata nango la Yerusalem ngo.

Paulu Iwanga Pang Di Kuto Maimai Ke Epeses

¹⁷ Ngan Paulu idi pombe Miletus, motong la iwanga pang di kuto maimai kidi tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Epeses nga, ngan be timan pang ye be man tiye tiwetewete ngan. ¹⁸ Ngan tina nen nga, le di kuto maimai tina ngan timan pombe, motong la iwete pang di nen, “Ai, kulkulunu yege, ye kene yo apola pombe ye tana mai Asia ye in le se nookoot nga, ngan ang tapmim ngan lomim galanga ye dada kiau yo ayei pang ye ke tina le imot yo ayang tayepe ye, ngan oo. ¹⁹ Le ang nga lomim galanga nen, ye ke alunu san la di Yuda tina tiraua betanga a be tigarungau ye nga. Ngan ye dada kidi yo tiyeei nen i, in le tikaua lo modoko inbe touanga mai pau le atang kaiye san. Bong ngan au tauk i atarau le adu lopo ni, inbe ayei urata tani ke Tool Mai i. ²⁰ Inbe ang ngan lomim galanga lapau nen, au i awetewete pang ye betanga ke Maro nga, ngan atarkoo betanga dook mata moolmool yo be alonang ye ngan sa, nga tiap. Bong apatomonai ang mallangana ye ni ke gaongo, inbe ye rumu tina yo kiang atu atu nga, ngan lapau. ²¹ Kanakana ngan awetewete betanga medana pang di Yuda le di Girik be tiportak lodi pang Maro ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, inbe di le imot be titara lodi medana pang Tool Mai kiidi yo Yesu i.

²² “Le kalongo. Maro Amunu Silene ila lok, inbe ya taunu ipasongosongau be nookoot nga adi a alo pang Yerusalem. Ngan au i lok galanga ye soo so yo be alo Yerusalem ngan pombe pang yau, in tiap. ²³ Bong au i lok galanga nen, ye malala maimai tina le imot yo apa pang ye nga, ngan Maro Amunu Silene iwete pau nen, be rumu dook tiap kidi talnga dikidiki yo be di tooltool titarau a alo lono nga, inbe urata moonoo masngana yo be di tooltool tiyei pau nga, ngan alunu san la inamau a ikenen ngo. ²⁴ Bong ngan au i ke be akamata yepongo kiau ben so dook mata pau, ngan tiap. Yesoo, au i lok mede be atoo dada yo apa ye koot i, a nen ayei poraia urata yo Tool Mai Yesu ikauu pau i, in le imot

ngan. Ngan urata tani i, in ke be awetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Maro yo be lono pang di a iyei dada dook mata pang di nga.

²⁵ “Muku ngan ayang tayepe, inbe awetewete pang ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Bong nookoot nga lok galanga nen, pang dama ni nga, ngan ang tina nga le imot ngan sa o ke be ikamata matak mulu tiap. ²⁶ Ngan nen le nookoot nga be awete betanga galangana pang nen. Kumata le be ang tina ngan atu be ilene nga, ngan in au busunu kiau tiap, ²⁷ yesoo au i awetewete pang nga, ngan atarkoo betanga sa yang ye dada le imot yo Maro lono be katoo, ngan tiap. ²⁸ Le be nen nga, ngan kin ang tapmim kakawai yang dook leu, inbe kakawai ye di tooltool le imot yo tigaua ye bareme ke Maro nga. Di ngan di tooltool tina yo ya taunu iyimi di ye rara ke Natunu nga, ngan nen le tiyei ben di sipsip ki. Ngan nen le Maro Amunu Silene ipootang be kayei kuto maimai pang di, le matamim kala di sipsip ke Maro tina ngan dook. ²⁹ Ngan au i lok galanga nen, ye kene yo be ayegang ye in nga, ngan ole di gaunu gok dook tiap la be timan a man tiyepa kataunu yang, a nen ngan man tigarung di sipsip tina nga. ³⁰ Inbe ang tapmim lapau, di tooltool kiang kapala ole timadit a tikap lungunu yang, inbe tipalele betanga yo moolmool i, a be nen ngan di tooltool yo ke Maro nga, ngan titara lodi medana ye betanga kidi a la titoo di ben di galiudi. ³¹ Le kin kakawai yang dook leu! Inbe lomim tut ye rai kerana tol yo ayang tayepe ye nga, ngan ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan au i matak surun du yang, ngan nen le amaryoo ye kaungu noonongoo pang ang atu, ngan tiap.

³² “Ngan nen le nookoot nga, atarang la Maro baene, inbe lok be lomim tut betanga ke Maro ye dada dook mata yo be iyei pang nga. Ngan betanga ke Maro tina ngan la be ipamedang, inbe ikap so dook mata yo Maro lono be ikap pang di tooltool ki le imot yo ipootoo di panga ya taunu nga. ³³ Ye kene yo ayang tayepe ye in nga, ngan au i matak gorengana ye pat gol le silba, too wam le so ke tool siap. ³⁴ Ang tapmim nga lomim galanga yau ben ye au tauk baek ngan ayei urata ye so yo be ilonau ye yepongo kiau nga, inbe ayei urata ye so yo be alon di tooltool yo aye di amyepa, ngan lapau. ³⁵ Inbe ye so tina le imot yo ayei nga, ngan be apatnaia dada pang nen; kumata le be idi nga tayei urata le gurada nga, ngan la be talon di tooltool yo ke be di tapdi tilon di tiap nga. Ngan nen le ole lod tut betanga ke Tool Mai Yesu yo ya taunu iwete nga. Ngan Yesu tani in iwete nen, ‘Lo ponana ke tool yo ikap so pang ene i, in ole illoso lo ponana ke tool yo ikap so i.’”

³⁶ Paulu iwete pang di nen a imot, motong la iye di kuto maimai tina ngan tigung turudi, inbe ipatarau. ³⁷ Ipatarau a imot, motong la di le imot titang, inbe tiwookoo Paulu a tisomo pangana. ³⁸ Ngan di le imot lodi modoko dook tiap, yesoo bong Paulu iwete pang di be o ke be tikamata matana mulu tiap. Motong la tikaua Paulu a du titaru ookoo pono nga.

21

Paulu Iyiri Ye Ookoo A Idi Be Ilo Pang Yerusalem

¹ Di kuto maimai tina ngan tikaua Paulu du titaru lo ookoo pono, motong la amyega di sila tiyepa inbe amkooi nga, ngan le amkooi gorro motmot yo Kos in a amla. Le nga amkooi ye ke tani in le le bong a du muntu ye ke san, ngan amdi pombe ye motmot Rodes. Motong la amyega motmot Rodes, inbe amkooi mulu le di pombe ye malala mai Patara nga. ² Amdi pombe, ngan amtauaraia ookoo atu yo be ikooi a idi pang Ponisia i. Motong la amyiri ye ookoo tani in a amkooi a amdi nga. ³ Ngan amkooi a amdi ngan le amkamata motmot yo Saipras i, in iken pang ke aromam ngas. Inbe amkapusu a amkooi so a amdi pang tana mai Siria, ngan le di amsolo ye malala mai Taia. Ngan di amsolo nango a be tipadu burum yo be di tipadu ye malala mai tani in nga. ⁴ Ngan amsolo a amdi tana ngan ampuske Yesu di galiunu pattu, motong la amyega di amyepa ye ke limi be ru nango. Inbe Maro Amunu Silene ila Yesu di galiunu tina ngan lodi a ipasongosongo di be tilele Paulu a kin ilo pang Yerusalem be. ⁵ Bong ngan amyepa le nga lal yo titaru pang ookoo be ole ikooi ye i, motong la amyega malala mai tani in, inbe ampa mulu a be amdu pang ookoo

pono. Ngan le Yesu di galiunu tina ngan tiye di rimadi le di natudi tikau am a amye di ampa ye dada ke malala mai tani in a amdu pang diki. Le nga amdu tiek, motong la amye di amgun turumam inbe ampatarau nga. ⁶ Ampatarau a imot, le nga lodi pam a tiparau am, inbe am lapau lomam pang di a amparau di. Motong la amyiri lo ookoo tani in pono, inbe di ngan timulu a tidi pang rumu kidi nga.

⁷ Motong la amkooi mulu a amyege Taia, ngan le la amsolo ye malala mai Tolemes. Ngan amla nango, ngan ampuske di diemam kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, motong la amwete lo ponana kiam pang di, inbe amye di amyepa ye ke atu. ⁸ Le nga bongbongini ki, motong la amyege Tolemes, inbe amkooi mulu le la pombe ye malala mai Sisaria. Motong la amlo amyepa ye rumu ke Pilip. Ya in tool ke raingi bingi dook mata pang di tooltool. Ngan di tooltool limi be ru tina yo tipootoo di be tilon di aposol ke Yesu nga, ngan atu kidi la ya i. ⁹ Inbe Pilip tani in di natunu garup nene pai ngan ke be tikaua Maro koonoo inbe tiwetewete betanga ki pang di tooltool.

¹⁰ Le nga amye di amyepa le ke kapala iman a ila, motong la Maro koonoo atu yo ene Agabus i, in ipa ke Yudia a isi pang Sisaria nga. ¹¹ Ngan Maro koonoo tani in isi le si pombe pang yam, motong la ikaua bittoongoo ye Paulu galini, inbe ya taunu ipau kene le baene ye, motong la iyei ne, “Maro Amunu Silene iwete nen, ‘Dada yo nookoot ayeii i, in di Yuda yo tiyepa Yerusalem ngo, ole tiyeii pang bittoongoo i taunu, le ole tipau kene le baene, lo ngan be titaru la di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan baedi.’”

¹² Ngan yeisa be Maro koonoo tani in iwete nen a amlongo, motong la amye di tooltool ke malala mai tani in amwete tootoo pang Paulu a amlele be kin ilo pang Yerusalem be. ¹³ Bong ngan Paulu tani in iraua betanga kiam nen, “Ai, nga yelei a katangtang a be kayei au a nen ngan lok modoko nga? Au tauk i araia lok be alo a lo titarau lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono leu tiap, bong be tiraumatau le amata ye Tool Mai Yesu ene nga, ngan dook mata lapau.” ¹⁴ Paulu tani in iwete nen, le amkamata ben lon mede be ole ilo pang Yerusalem. Ngan nen le ke be amwetekala a ampalele mulu tiap. Bong amman le amyepa ne, “Tool Mai ya taunu itoo lono ye soo so yo be iyeii i.”

¹⁵ Le nga amyepa a ke kapala iman a ila, motong la amkarata so kiam a amlo pang Yerusalem. ¹⁶ Ngan Yesu di galiunu yo ke Sisaria nga, ngan kapala tiyei emam a amye di amlo. Le nga tikau am a aye di amlo le lo titaram ye rumu ke Nason a amyepa. Ngan Nason tani in tool ke Saipras, inbe kulkulunu yege be bingi dook mata pombe pang ye di nga, ngan iportaka lono a iyei ben Yesu galiunu atu lapau.

Paulu Ilo Pombe Yerusalem

¹⁷ Ye kene yo ampa le lo pombe Yerusalem ye in nga, ngan di diemam kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan lodi ponana yam le tikau am. ¹⁸ Le nga lo amyepa a bongbongini ki, motong la amye Paulu amla be la ikamata Yemis. Ngan le di kuto maimai ke bareme ke Yesu nga, ngan di le imot timan pompombe ye kene tani in lapau. ¹⁹ Ngan man tigaua, motong la Paulu iwete lo ponana ki pang di, inbe iwete nin so tina le imot yo Maro iyei a pompombe ye urata ki yo iyei kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

²⁰ Ngan yeisa be di kuto maimai tina ngan tilongo yo Paulu igasa nen nga, ngan le tiyitmaka Maro ene. Inbe tiwete pang Paulu nen, “Toomam, kumata di tooltool ke Yuda nga, ngan kinkatingi kidi alunu le alunu san la titara lodi medana lapau pang Yesu koot nga. Inbe di tooltool tina ngan di le imot tikodo le timede be titoo ger ke Maro. ²¹ Bong ngan di tooltool kapala man tigasong pang di nen. Tiyei ne, ‘Paulu ni la ipatomonai di Yuda yo la tiyepa kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan be tiwala muridi pang ger yo Maro ikap pang Mose nga. Inbe iwete pang di be kin tikoro di natudi tamoto ngan tinidi be, inbe kin titoo momo kapala yo kiidi Yuda nga, ngan lapau be.’” ²² Le o tilongo betanga yo kuman koot, ngan oo, le nga ole taye belei? ²³ Ngan nanga, ole kuyei soo so yo amwete pong ye be kuyei nga. Ngan am nga di tooltool kiam pai yo amyepa di amyepa ni nga, ngan titoo momo kidi Yuda le tipamede betanga medana atu pang Maro. ²⁴ Le nga ole kop di tooltool pai tina nga, inbe kuye di katoos dada kiidi Yuda yo be

kakaratang le tinimim galanga dook mata ye Maro matana nga. Ngan nen le so tina yo be tikap a tiyei paroranga ye pang Maro nga, ngan kulon di a kuyimi pang di, lo ngan be tikot kutodi raunu kooti. Kumata le be kuyei nen nga, ngan la be di tooltool le imot nga, ngan ole lodi galanga ben betanga yo tisopo koodi ye pong nga, ngan moolmool tiap, ngan o betanga doko. Inbe ole lodi galanga lapau nen, ong taum i nga kutoo ger ke Maro ngan dook mata. ²⁵ Ngan di tooltool yo rara kidi Yuda tiap bong titara lodi medana pang Yesu nga, ngan amwodo rau a amyawari pang di ye betanga yo muku ngan tawetewete ye, ngan oo. Ngan amwete pang di be kin tikan kaningi yo di tooltool tiparoro pang di maro yo kai padodo, ngan be. Inbe kin tikan asara yo rara iken ye nga, too asara kapala yo di tooltool tikis guridi a be timmata nga, ngan be. Inbe kin tikapsap ye dada ke di kerenge be.”

²⁶ Ngan tiwete pang Paulu nen, le nga tiyepe a bongbongini ki, motong la Paulu ikap di tooltool pai tina yo tipamede betanga pang Maro nga, ngan a iye di tilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, lo iye di titoo dada yo be tikaata di le tinidi galanga dook mata ye Maro matana i. Motong la Paulu tani in lo iwete pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan ye lal yo be tiyei urata ke karatanga tinidi in le lo imot ye i, inbe ye so kidi atu atu yo be tikap pang di lo tiyei paroranga pang Maro ye nga.

Di Yuda Tiparama Paulu Bareme Mai Ke Sungunu Lono

²⁷ Ngan ke limi be ru tina yo tikaata tinidi ye nga, ngan potai be imot, le nga Paulu imulu a ilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe di Yuda kapala yo tipa ke tana Esia a timan nga, ngan tikamata. Motong la tisokkara di tooltool malala mai tina ngan lodi le tikap malmal pang Paulu, le nga tila la tikauu a tiparama, ²⁸ inbe koodi le mai nen, “Ai, di tooltool ke Isrel nga, kaman man kalonam! I tool tani yo ipa be ipatomonai di tooltool ke ni mai i le imot a irautoo di tooltool kiidi ipa ye ger ke Maro inbe bareme mai ke sungunu lapau i, in naiti. Ngan iyei dada nen leu tiap, bong ikap di Girik yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tise koongoo lono ke bareme mai ke sungunu i a se tiyeie ni mison i, le giri leu ye Maro matana.” ²⁹ (Di tooltool tina ngan tiwete betanga nen, yesoo muku ngan tikamata tool ke Epeses yo Toropimus i, in iye Paulu tiyepe ye malala mai tani in. Ngan la le tiyeisa o ya la Paulu tani in ikauu lapau a ise koongoo lono ke bareme mai ke sungunu i.)

³⁰ Di Yuda tina ngan koodi nen, le nga di tooltool le imot yo tiyepe ye malala mai tani nga, ngan tilongo le titakrai. Le nga tidada ke ni mai i le imot a timan man tigaua inbe tiparama Paulu, motong la tiyolle a idu ke diki ye koongoo ke bareme mai ke sungunu tani in. Inbe palbe leu be titiukalakala dada tina yo ke koongoo nga.

Di Tooltool Ke Patokongo Ke Rom Tikaua Paulu

³¹ Di tooltool tina ngan tiparama Paulu tani a be tiraumate. Le nga bingi idada le la tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo ke Rom i, in ilongo betanga ben di tooltool le imot yo tiyepe Yerusalem nga, ngan tikap malmal a tipamaditi patokongo mai. ³² Motong la kuto mai tani in imadit tina le ikap di tooltool turana bulbulini ke patokongo, tiye di tooltool ke patokongo pattu a tiyege rumu kidi, inbe tidada a tidu pang ye ni yo di tooltool malala mai tina ngan tiyepe ye i. Yeisa be di Yuda tina ngan tikamata tool kuto mai tani in iye di tooltool ki ke patokongo tina yo tidu nga, ngan le tiwulai baedi ye Paulu le nga tirauu mulu tiap.

³³ Motong la tool kuto mai tani in iman man iparama Paulu, inbe iwete pang di tooltool ki ke patokongo tina be tipaua Paulu ye ooro medana ru. Motong la itor di Yuda tina ngan nen, “Tool i sei? Inbe nga iyeie soo so?” ³⁴ Motong la di tooltool malala mai tina ngan kapala koodi ye betanga atu, inbe di kapala ngan koodi ye betanga san. Ngan tipadingi ni mata nen nga, le nga tool kuto mai ke patokongo tani in lon galanga dook ye betanga nangai yo moolmool, in tiap. Motong la iwete pang di tooltool ki ke patokongo tina be tikaua Paulu a tilo pang ye rumu yo tiyepe ye i. ³⁵ Bong ye kene tani in tipagege Paulu a tiye tila potai pang ye dete ke rumu tani in nga, ngan di tooltool ke patokongo

tina ngan tikamata ben di tooltool yo tiyei malmal nga, ngan tikapye be tiyololo Paulu a tiraumate nga. Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tiyitmaka Paulu le lo titaure ye poopoodi a be tilo pang rumu. ³⁶ Bong di tooltool malala mai tina yo titoo di nga, ngan koodi le mai nen, “Karaumate le imata! Karaumate le imata!”

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Malala Mai Tina

³⁷ Ye kene tani in di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Paulu a be ilo pang rumu kidi, motong la Paulu iwete pang tool kuto mai kidi in ye di Girik koodi nen, “Ai, ke be awete betanga atu i pong muku ngan, too?”

Ngan tool kuto mai tani in iyei ne, “Ona, ong i kuwete di Girik koodi, too? ³⁸ Ayeisa ong i tool ke Isip atu yo muku ngan ipamaditi patokongo atu, motong la ikap di tooltool 4,000 yo tiraumata di tooltool ye pul ke patokongo nga, ngan a iye di tila ye ni sorrakene i.”

³⁹ Motong la Paulu iraua betanga ki nen, “Au i tool ke Yuda, inbe au ke malala mai Tasas yo iken ye tana ke Silisia i. Ngan malala mai kiau ni, ene mai le imuku pang di malala yo kapala nga, inbe au i ek iken ye rau ke malala tani in lapau. Le lok be kumalum pau a awetewete pang di tooltool nga kasin ngan.”

⁴⁰ Paulu itoro tool kuto mai tani in nen, ngan imalum panga. Motong la Paulu tani in lo ikodo dete pono, inbe iyei tomonai ye baene a ilele di tooltool malala mai tina be tiwetewete be a tipalongo. Le nga di le imot sila tiyepa moonoombe a tipalongo, inbe Paulu tani in iwetewete pang di ye di Ibru koodi. Ngan le iwete nen,

22

¹ “Di diek inbe di tamak nga, kapalongo. Inbe katar talngamim ye betanga yo be arau betanga kiang ye nga.”

² Ngan ye kene tani in di tooltool tina ngan tilongo Paulu yo iwete nen pang di ye di Ibru koodi nga, le nga tiwetewete tiap, bong sila ni kisirbe a tipalongo leu.

Motong la Paulu tani in iwete pang di nen, ³ “Au i tool ke Yuda, inbe tinak ipasui au la malala mai Tasas ngo ye tana ke Silisia, bong au mai nanga la malala mai Yerusalem nga. Inbe au i Gamaliel ipatomonai au dook ye ger yo kidi sasa kiidi nga, le nga akapye be apamede dada ke Maro yo lono be tatoo nga, ngan dawa ben yo nookoot ngan ang kayei nga. ⁴ Ngan au i muku ngan agarung di tooltool yo titoo Dada ke Yesu nga, ngan le di tooltool tina ngan kapala nga, ngan be araumata di le timmata. Inbe di tamoto le garup kapala ngan aparama di a apau di ye ooro medana, inbe atar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. ⁵ Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i, in iye di kuto maimai yo ke karatanga betanga nga, ngan lodi galanga ye dada kiau, le di la be tiwetewete a tipapos urata kiau yo ayei ngan pang nga. Di ngan la timalum pau a le tiwodo rau atu pang di diede yo tiyepa Damaskas ngo a tikauu pau nga. Motong la akauu a ala be la akap di tooltool ke Damaskas yo titara lodi medana a titoo Dada ke Yesu tani in koot nga, ngan a aparama di ben di tooltool ke talnga dikidiki, inbe akap di a tise pang Yerusalem, a be nen ngan se di kuto maimai tina ngan tiyemenai di.

⁶ “Ngan au i apa le ala potai pang Damaskas nga, ngan kemai bulana ye so ben ke matana sangaul be ru. Le nga pattu leu inbe so ben sul nunngana ipa ke malala ke Maro a si le si ilangarai au le iwakai. ⁷ Le nga amol a adu tana, inbe alongo tool atu kalngana iwete pau nen, ‘Saolo! Saolo! Nga yelei a be kugarungau nga?’

⁸ “Alongo tool tani in iwete pau nen, motong la atoru. Ayei ne, ‘Tool Mai, ngan in ong sei?’

“Ngan se iyei ne, ‘I au Yesu tani ke Nasaret yo be kugarungau i, in naii.’ ⁹ Ngan di tooltool yo aye di amla nga, ngan tikamata sul nunngana tani, bong di ngan lodi galanga ye betanga yo tool tani in kalngana iwetewete pau ye, nga tiap.

¹⁰ “Motong la atoru nen, ‘Tool Mai, ngan ole ayei belei?’

“Ngan Tool Mai tani in iwete pau nen, ‘Kumadit a kulo pang malala mai Damaskas. Kulo nango, ngan la be tool atu ole mala iwete pong ye urata le imot yo atar pong be

kuyei nga.’ ¹¹ Ngan sul nunngana tani in ilolo mata le nunngana isokala matak nen nga, le nga matak isottodo. Le nga di tooltool yo aye ampa nga, ngan titoko baek, inbe tirarau a aye di amlo pang Damaskas.

¹² “Amlo amyepé, motong la tool atu yo ene Annias i, in iman man ikamatau. Ngan ya in igaua lono le atu pang Maro, inbe itoo ger yo ke Maro ngan dook mata le imot. Le di Yuda le imot yo tiyepé Damaskas nga, ngan tikamata ben ya in tool dook mata, inbe tipayiti ye dada ki. ¹³ Le nga Annias tani in ipa a iman le man ikodo potai yau, inbe iwete pau nen, ‘Taik Saolo, matam rere mulu a kumata ni ye.’ Ye kene tani in iwete nen, le tina pattu leu be matak rere ngan akamata Annias tani.

¹⁴ “Motong la Annias tani in iwete pau nen, ‘Maro kidi sasa kiidi la ipootong be nen ngan lom galanga ye lono, inbe kumata Tool Noonoonoo ke Maro, inbe kulongo betanga ki yo be ya taunu iwete pong nga. ¹⁵ Ngan ole ong la be kuyei suanga ye betanga ki, a be nen ngan kuwetewete pang di tooltool le imot ye so tina yo kumata inbe ye betanga yo kulongo nga. ¹⁶ Ngan nen le nookoot nga be kunama soo so? Be nen ngan kumadit a arriu ong, inbe kupatarau pang Tool Mai a be nen ngan igiri noonoo kiong.’

¹⁷ “Annias tani in iwete pau nen a imot, motong la amulu a alo pang Yerusalem. Ngan alo ngan le lo ayepe bareme mai ke sungunu lono a nga apatarau, inbe akamata so atu ben mianga, ¹⁸ ngan le akamata Tool Mai iwetewete pau nen. Iyei ne, ‘Ai, palbe be kumadit tarai, inbe kuyege Yerusalem a kudu. Yesoo, kumata le be kuwete betanga kiau pang di tooltool ke malala mai i nga, ngan o ke be tilongo koom tiap.’

¹⁹ “Motong la awete panga nen, ‘Atoo, Tool Mai, di tooltool nga lodi galanga yau dook, ye yo muku ngan apa a ala ye rumu kidi Yuda ke gaongo in, le ngan ala ye san, inbe akap di tooltool yo titara lodi medana pong nga, ngan a arau di, lo ngan be akap di lo atar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, ngan oo. ²⁰ Inbe ye kene yo tiraumata Tepan, tool yo ikata suanga ye betanga kiong in nga, ngan au lapau akodo potai, inbe matak kala sousoungu kidi tooltool tina yo be tiraumate a imata nga. Ngan dada tani yo tiyeii panga i, in akamata ngan au lok dook mata ye.’

²¹ “Ngan awete nen, bong ngan Tool Mai iwete pau nen, ‘Tiap, ole kula. Au i la be awangong a kupa le kula ni mooloo i. Le ole kula pang ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.’”

Paulu Ipapos Ben Ya In Ene Iken Ye Rau Ke Rom

²² Ye kene tani in di Yuda tina ngan titar talngadi pang Paulu le lo tilongo tina yo iwete ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan le lodi be tilongo betanga ki mulu tiap. Le nga di le imot timadit tina le koodi le mai nen, “Karaumate le imata a ikoo ye tana pono i! Tool dook tiap yo nen i, in ke be iyepe matana rrene tiap!” ²³ Ngan di tooltool tina ngan koodi nen, inbe tidur sousoungu kidi yo matolene ngan a tikatte, inbe tigel gauru a titir lo pang ete. ²⁴ Ngan di tooltool tina ngan tiyei nen, le tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in iwete le nga di tooltool ki ke patokongo tina man tikaua Paulu a ilo rumu lono kidi. Motong la tool kuto mai tani in iwete pang di tooltool ke patokongo tina be tisaliti ye koro, inbe titor panini le ipapos ye soo punu a le di tooltool tina ngan katedi malmal inbe koodi panga nen nga. ²⁵ Le nga di tooltool ke patokongo tina, ngan tirauwata Paulu, inbe tipau kene le baene pang ye kai a be tisaliti. Motong la Paulu tani in ikamata tool turana bulbulini ke patokongo in ikododo potai pang ye, le nga itoru nen, “Ai, au i ek iken ye rau ke Rom. Le atorong, ngan i dada dook mata ke be kusalit sokoraia tool ke Rom yo kupuske touo busunu ki siap i, too?”

²⁶ Paulu iwete nen, le nga tool turana bulbulini tani in ilongo, motong la ila la iwete pang tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo in nen, “Ona, ole kuyei belei? Tool ni ene iken ye rau ke Rom le ya in tool ke Rom sa.”

²⁷ Motong la tool kuto mai kidi tani in ila la itoro Paulu nen, “Ai, kuwete pau ngan. Ong i em iken ye rau ke Rom moolmool, le ong i tool ke Rom, too?”

Ngan se Paulu iyei ne, “E, au i ek iken ye rau ke Rom.”

²⁸ Paulu iwete nen, motong la tool kuto mai tani in iyei ne, “Ato, au i atara pat mai a nen ngan timalum pau be ayei tool ke Rom inbe tiwodo ek lo ye rau ke Rom.”

Ngan Paulu iyei ne, “Au i tiap. Ye kene yo tinak ipasui au ye in nga, ngan tiwodo ek ilo ye rau ke Rom, yesoo tamak in tool ke Rom.” ²⁹ Paulu iwete nen, le nga di tooltool ke patokongo tina yo be tisaliti a titoru nga, ngan tilongo, le palbe leu be tiwulai baedi ye. Inbe ye kene yo tool kuto mai ke patokongo tani in lon galanga ben Paulu in ene iken ye rau ke Rom nga, ngan le ya lapau itattadai welewele, yesoo bong iwete pang di tooltool ke patokongo a tipaua Paulu tani ye ooro medana oo.

Paulu Ikodo Dama Kidi Tooltool Kuto Maimai Kidi Yuda Yo Matadi Kala Di Tooltool Ye Momo Le Yepongo Kidi Nga

³⁰ Tiyepe a bongbongini ki, motong la tool kuto mai ke patokongo tani in lono be ipuske betanga moolmool, yo a le di Yuda tikapye be tiwetewete Paulu a tipaposi ye busunu ki nga. Motong la iwanga pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda le imot yo matadi kala momo le yepongo kidi nga, ngan be man tigaua. Motong la ipadu Paulu tani in du tana, inbe ikauu lo ipatokode a ikodo dama kidi kuto maimai tina.

23

¹ Motong la Paulu matana pang ye di tooltool kuto maimai kidi Yuda tina, inbe iwete pang di nen, “Ang di diek nga, au i kanakana ngan apa a ayei urata kiau nga dook mata le imot ye Maro matana, ngan le lok dook mata ye dada yo ayeii nen i le se nookoot katai nga.” ² Ngan tina Paulu iwete nen nga, le nga tool kuto mai ke paroranga so pang Maro yo ene Annias i, in iwete pang di tooltool yo tikodo potai ye nga be tipodo koonoo. ³ Motong la Paulu iwete panga nen, “Ong in ole Maro irau ong, yesoo ong in dawa ben siri minene yo tisirimi ye kau kookoonoo i, a be nen ngan di tooltool ke be tikamata yo imin koot nga, ngan tiap i. Le ong taum in o kuwete be ngan kutoo ger ke karatanga betanga dook mata, la be man kuyei tool ke karatanga betanga a kuwur ni inbe kukarata betanga kiau nga, bong ong in kudada ger pono le kuwete pang di tooltool nga be tirau au.”

⁴ Paulu tani in iwete nen, le di tooltool tina yo tikododo potai ye nga, ngan tilongo le nga titoru nen, “Ai, nga yelei a kon paseme tool kuto mai ke paroranga so pang Maro i nga?”

⁵ Motong la Paulu iraua betanga kidi nen, “Ona, di diek nga, au i akilala tool i yo ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, ngan tiap. Ngan Rau ke Maro iwete nen, ‘Kin kawete wele pang di kuto maimai yo matadi kalang, ngan sa be.’[☆]”

⁶ Motong la Paulu tani in lon galanga ben di tooltool kuto maimai tina yo man tigaua nga, ngan di kapala ngan Sedusi, inbe di kapala ngan Paresi. Le nga koonoo pang di kuto maimai tina ngan nen, “Di diek nga, au i tool kidi Paresi, inbe tamak in Paresi lapau. Le au i atar lok le atu nen, be di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu. Ngan ye punu in la le nookoot nga tikau au se akodo ye ni ke karatanga betanga ye i.”

⁷ Ye kene tani yo Paulu iwete nen nga, ngan le di Paresi le di Sedusi tina ngan tiparsu ye betebetanga, le taun di tooltool tina yo tiyepes ye gaongo nga, ngan tiparpoto le tiyepes ye budanga ru. ⁸ (Ngan tiparpoto nen, yesoo di Sedusi ngan tiwete be di tooltool yo timmata koot nga, ngan o ke be timadit mulu tiap. Inbe tiwete be di bangabangana ke Maro le di so kapala yo taukadi kanodi ben di bangabangana tina ke Maro nga, ngan siap lapau. Bong di Paresi ngan titara lodi medana ye so tina ngan le imot.)

⁹ Ngan tiyei nen, le nga koodi a ooro tang le dook tiap yege. Motong la pannoongo ke ger ke Maro kapala yo di Paresi nga, ngan timadit lo tikodo, inbe tiwete betanga medana nen, “Ai, am nga ampuske touo busunu ke tool i siap, yesoo bong o bangabangana ke Maro atu, too so kapala yo taukan kanono ben di bangabangana tina ke Maro nga, ngan atu la o iwete panga i.” ¹⁰ Ngan tina tiyei nen nga, le nga tool kuto mai tani yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in ikamata di budanga tina yo ru nga, ngan tiparsu ye

[☆] 23:5 Pamulenge 22:28

betebetanga mata, le nga itattadai. Iyei be di tooltool tina ngan ole tiparrauwat ye Paulu a tisarraki le tiwullutu nga. Ngan nen le nga iwete pang di tooltool ki ke patokongo a tidu du tikaua Paulu tani in ye di Yuda tina ngan baedi, inbe tikauu a tise a tilo pang ye rumu kidi.

¹¹ Ngan tilo tiyepe, le nga bong, motong la Tool Mai isi si ikodo potai pang ye Paulu, inbe iwete panga nen, “Kin kutattadai be! Ngan dawa ben tina yo kuwetewete le koom mede ye betanga kiau pang di tooltool ke Yerusalem koot nga, ngan gaongo leu, ole du kuwetewete pang di tooltool ke Rom ye betanga kiau nen lapau.”

Di Yuda Tiraua Betanga Be Ole Tiraumata Paulu Le Imata

¹² Tiyepe le nga bongbongini ki, motong la di Yuda kapala tigaua a tiraua betanga be ole tiraumata Paulu a imata. Le nga tiwetewete a tipamede betanga kidi nen. Tiyei ne, “Moolmool le ete i, nga ole tasapa ye kaningi le yinungu, inbe tayepe nen le lo taraumata Paulu a imata ngan.” ¹³ Ngan di tooltool tina yo tigaua a tipamede betanga medana nen nga, ngan kinkatingi kidi illoso sangaul pai. ¹⁴ Motong la di tooltool tina ngan tilo pang ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan tiye di tooltool maimai kidi Yuda lo tiwete pang di nen, “Am nga amwetewete a ampamede betanga medana nen, be ole amkan so tiap, inbe amyepene nen le lo amraumata Paulu a imata ngan. ¹⁵ Ngan nen le nookoot nga, ang tooltool maimai ke paroranga so pang Maro nga, ngan kaye di kuto maimai kidi Yuda ole kawanga pang tool kuto mai ke patokongo ni, a be nen ngan ikaua Paulu a iman pang yang. Ngan kallungu be ikauu a iman a be man kator panini dook mulu ngan. Inbe am nga ole la amnat ye dada a iman le man pombe pang yang tia, inbe amraumate le imata.”

¹⁶ Di tooltool tina ngan tiwete pang di kuto maimai nen, bong ngan Paulu lini natunu tamoto yo iyepe lapau i, in ilongo betanga ye so tina yo lodi be tiyei pang Paulu, ngan oo. Le nga imadit a ilo rumu kidi tooltool ke patokongo tina ngan lono lo iwete pang Paulu. ¹⁷ Motong la Paulu ikiui tool turana bulbulini ke patokongo in a man iwete panga nen, “Nga ole kouo tamoto kase i a ila pang ye tool kuto mai ke patokongo ni ngan. Ya in betanga ki atu be la iweta panga.”

¹⁸ Ngan nen le tool turana bulbulini tani, in ikaua kase in a ila pang ye tool kuto mai ke patokongo tani, a la iwete panga nen, “Ai, Paulu yo iyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in ikuu au la iwete pau be akaua kase tamoto i a be iman pang yong. Ya in betanga ki atu be man iweta pong.”

¹⁹ Motong la tool kuto mai ke patokongo tani, in idede kase tamoto tani in baene a yaru leu tila manga mooloo kasin, inbe itoru nen, “Oo, kuwete. Soo betanga kiong be kuweta pau i?”

²⁰ Motong la kase tamoto tani in iyei ne, “Di Yuda ngo tiraua betanga be ole man titorong a nen ngan bongbong nga, ngan kouo Paulu a be idu ikodo dama kidi tooltool kuto maimai kidi Yuda. Ngan ole tikap lungunu yong a tiwete nen, be Paulu idu a nen ngan du di kuto maimai tina ngan titor panini dook mulu ye betanga ki ngan. ²¹ Bong kin kulongo betanga kidi a kutoo be. Ngan di tooltool kidi kapala yo kinkatingi kidi illoso sangaul pai nga, ngan la tipamede betanga a tiwete moolmool le ete, be ole tikan so le tiyin ran tiap, inbe tiyepe nen le lo tiraumata Paulu a imata nga. Le nookoot nga di tiyepe inbe tinamong be le kumalum ye betanga kidi.”

²² Motong la tool kuto mai ke patokongo tani in iwete pang kase tamoto tani be ila, inbe iwete panga nen, “Kin kula ngan kuwete pang tool sa ye yo man kupaposo betanga i pau, ngan be.”

Tidiki Paulu Mulu A Idu Pang Sisaria

²³ Kase tamoto tani in ila, motong la tool kuto mai ke patokongo tani, in ikuu di tooltool turadi bulbulidi ru ke patokongo a timan man iwete pang di nen, “Ai, nga ole angru kakap di tooltool ke patokongo ben 200, inbe di tooltool ke patokongo yo tidada ye asara yo oos nga, ngan ben 70, inbe di tooltool ke patokongo yo tipatoko ye yu nga, ngan ben 200

lapau. Ngan kawete pang di a tikarata so kidi, ole bong katai, ye so ben ke matana limi be pai nga, ngan ole kadu pang malala mai Sisaria. ²⁴ Ole kakarata di oos pattu pang Paulu lapau be iwur ye, a be nen ngan kakau dook le du kataru ye Pilek yo di tooltool ke Rom titaru be matan kala tana mai i.” ²⁵ Motong la tool kuto mai ke patokongo tani in iwodo rau atu nen,

²⁶ Kuto mai Pilek, au Kolodius Lisias awodo rau naii, inbe ayawari le ipa ye lo ponana kiau pong.

²⁷ Ngan tool i, di Yuda titokolani a tiparama be tiraumate a imata. Bong ngan alongo betanga ben ya in ene iken ye rau ke Rom le ya in tool ke Rom, ngan la le aye di tooltool kiau ke patokongo amloni, inbe amkauu a ampamule ye di nga. ²⁸ Ngan au i lok be apuske betanga moolmool yo a le di Yuda tikapye be tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, le nga akauu a idu ye ni ke gaongo kidi kuto maimai kidi. ²⁹ Le nga adu a du ator di nga, ngan tisopo koodi panga ye betanga kapala yo ke ger kidi nga. Bong so sa dook tiap la tool i ikapsap ye a be taraumate le imata, too be tataru lo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye i, in tiap. ³⁰ Ngan nanga, yeisa be alongo yo tiraua betanga atu a iken sollono be ole tiraumata tool i a imata nga, ngan la le palbe leu be ayawari a isila pang yong nga. Inbe awete pang di tooltool tina yo be tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan be di tapdi lapau sila tiwete betanga kidi nga pong, a nen ngan lom galanga ye soo betanga yo tikadoni ye, a le be tipatokode lo ikodo ye ni ke karatanga betanga nga.

³¹ Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan titoo betanga ke tool kuto mai kidi, inbe tikaua Paulu a tiye tipa ye bong tani in a tidu pang ye malala mai Antipatius. ³² Tidu du tiken le bongbongini ki, motong la di tooltool ke patokongo yo tipa tana nga, ngan timulu a tilo pang ye rumu kidi yo iken Yerusalem ngo. Inbe di tooltool ke patokongo yo tidada ye oos nga, ngan tikaua Paulu a tiye tidu pang malala mai Sisaria. ³³ Ngan tidu pombe Sisaria, motong la tikaua rau tani in pang tool kuto mai tani yo Pilek i, inbe titara Paulu lapau a sila iyepe dama ke tool mai tani. ³⁴ Le nga tool kuto mai tani in ikinkata rau tani a imot, motong la itoro Paulu nen, “Ai, ong i tool ke soo tana mai?”

Ngan Paulu iyei ne, “Au i tool ke Silisia.”

³⁵ Motong la tool kuto mai tani in iyei ne, “Ole kunam le kene yo di tooltool yo be tiwetewetong a tipaposing ye busunu kiong ngan tisi pombe ngan, ngan la be alongo betanga kiong nga.” Motong la tool kuto mai tani in iwete a tikaua Paulu lo titaru ye rumu maiyoko ke Erot yo ire i, in lono, a be matadi kala.

24

Paulu Ikodo Dama Ke Pilek Ye Ni Ke Karatanga Betanga

¹ Paulu tani in du iyepe, le nga ke limi iman a ila, motong la tool kuto mai ke paroranga so pang Maro yo ene Annias i, in iye di tooltool maimai kidi Yuda pattu, inbe tool lo galanga atu ke ger kidi Rom yo ene Tetulas i, in iye di tisi pang Sisaria. Di ngan tisi be si tipatokodo Paulu dama ke tool kuto mai Pilek, inbe tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga. ² Tisi, motong la kene yo tool kuto mai tani in ikiui Paulu a ilo ye in nga, ngan le Tetulas tani in imadit le lo ikodo, inbe iwete panga ye Paulu nen. Iyei ne, “Tool mai Pilek, ye kene yo kuyei tool kuto mai ye in nga, ngan ong in kulonam Yuda dook mata le amyepa ye lo silene dook mata san, le patokongo le so dook tiap sa be pombe pang yam, ngan tiap. Inbe kuyei dada dook mata pam, le kulon di tooltool kiam a kukarata so alunu kaiye yo muku ngan iken dook tiap nga le dook mata mulu. ³ Ngan nen le amkamata so tina yo kuyei nga, ngan le lomam dook mata kaiye, inbe amwete lo ponana kiam mai san pong. ⁴ Bong ole nen ngan ayolo betanga mata le ayakalong. Le au i lok be atorong a be lom dook mata pam nga, ngan kulongo betanga kiam modono nga.

⁵ “Am nga ampuske tool i ben ya in tool ke yeingi moonoo. Le ya in la ipa be ipamadit malmal le patokongo kataunu ye di tooltool ke Yuda yo tiyepe ye ni mai i le imot nga. Inbe ya in la imuku pang di tooltool yo tiyege dada moolmool kiam Yuda a la tiyeie budanga

san yo tiwete ene ye di Tooltool ke Nasaret i. ⁶⁻⁷ Inbe ya in ikapye be igarungu bareme mai ke sungunu, a nen ngan giri leu ye Maro matana i, ngan la le amkauu a amparama nga.* ⁸ A nen ngan ole ong taum kutor panini, ngan ole lom galanga dook ye ya taunu betanga ki ye so tina le imot yo amkauu se ampatokode ye ni ke karatanga betanga, inbe awete pong ye nga.”

⁹ Tetulas iwete nen a imot, motong la di Yuda tina ngan tikata suanga ye betanga ki a tiyei ne, “Betanga tina le imot yo Tetulas in iwete nga, ngan moolmool.”

Paulu Iwete Betanga Ki Pang Pilek

¹⁰ Di Yuda tina ngan tiwete nen a imot, motong la tool kuto mai tani in iyei tomonai ye baene pang Paulu be iwetewete. Motong la Paulu iwete panga nen, “Au i lok galanga nen, ye rai alunu kaiye la kuyei tool ke karatanga betanga pang di tooltool ke Yuda tina nga le imot nga. Ngan nen le au i lok ponana kaiye be akodo dama kiong, inbe arau betanga kidi.

¹¹ Kumata be kutor panin di tooltool nga, ngan ole lom galanga pattu leu nen. Ye kene yo alo pang Yerusalem be lo asung ye in nga, ngan le so ben ke sangaul be ru leu la iman a ila koot nga. ¹² Ngan alo nga, ngan le di Yuda nga tikamatau pa be aye tool sa amparsu ye betebetanga koongoo lono ke bareme mai ke sungunu pitiap. Inbe tikamatau pa be asokkara di tooltool sa lodi a tikap malmal pang di diedi ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, too ye ni sa ye malala mai i, ngan tiap lapau. ¹³ Ngan nen le betanga kidi yo nookoot nga se tisopo koodi ye pau ye ni ke karatanga betanga nga, ngan sa moolmool tiap. ¹⁴ Bong betanga yo moolmool in nen. Au i atoo Dada ke Yesu yo tiweta ye budanga san ni. Inbe asung pang Maro yo kidi sasa kiam Yuda i, inbe atara lok medana ye betanga ke ger ke Mose, inbe ye betanga kidi Maro koonoo yo tiwodo nga, ngan le imot. ¹⁵ Ngan dawa ben di ngan titar matadi a tinama Maro be ipamadit di tooltool yo timmata koot nga, ngan gaongo leu, au lapau atar matak a anamu be ipamadit di tooltool yo noonoodi inbe di tooltool yo dook tiap nga, ngan a timadit mulu nga. ¹⁶ Ngan nen le kanakana nga, ngan akapye be le atoo dada dook mata yo lok wetewete ye be atoo nga, ngan ye Maro matana, inbe ye di tooltool nga matadi lapau.

¹⁷ “Ngan au i adu ayepe ye malala kapala ye rai alunu kasin, motong la amulu a along a alo pang Yerusalem nga, ngan alo be lo akap pat le so pang di tooltool kiau yo ballingadi tiap nga, inbe akap so kapala pang paroranga lapau. ¹⁸ Ngan au i lok be alo bareme mai ke sungunu lono, le nga atoo dada yo be akarata tinik le igalanga dook mata ye Maro matana in a imot, motong la alo pang bareme mai ke sungunu lono. Le ye kene tani in tikamatau yo ayepe koongoo lono ke bareme mai ke sungunu nga, ngan ayei urata ke paroranga so. Bong ye kene tani in aye di tooltool malala mai sa amyepa, too aye di tooltool sa amparsu a koomam ngaungaube, ngan tiap lapau. ¹⁹ Bong ngan di Yuda kapala yo tipa ke tana mai Esia a tise nga, ngan di la se tikau au a tiparamau nga. Le kumata be di ngan kadi betanga sa pau nga, ngan nookoot nga di tapdi tise a se tikodo dama kiong, inbe tiwetewetau pong a tipaposau ye busunu kiau. ²⁰ Kumata be tiap nga, ngan di tooltool tina yo tiyepa lapau ye kene yo akodo dama kidi tooltool kuto maimai kidi Yuda ye ni ke karatanga betanga nga, ngan be nen nga, ngan di tapdi tise a se tiwete pong ye soo busunu yo akapsap ye i. ²¹ Ngan au i lok tar be betanga atu yo aweta i, in la o lodi ponana ye tiap i. Ye kene tani yo lo akodo kataunu kidi ye in nga, ngan awete le kook maimai nen. Ayei ne, ‘Au i atara lok medana nen, be di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu. Ngan ye punu in la le nookoot nga tikau au se akodo dama kiang ye ni ke karatanga betanga i.’”

²² Ngan Pilek tani in lon galanga dook mata ye moomoo kidi tooltool yo titoo Dada ke Yesu nga. Ngan nen le nga Paulu iwetewete a imot, motong la idiki lal ke karatanga

* 24:6-7 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, be betanga damono kasin mulu la iken ye arono 6 le 7 nga. Ngan betanga tani in nen: Am nga lomam be ampatokodo tool i lo ikodo dama kidi kuto maimai kiam ye ger yo kiam nga, bong tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke patokongo i, in iye di tooltool ke patokongo nga, ngan tisurpakpakam inbe tikaua tool i ye baemam. Ngan la le Lisias tani in iwete nen, be di tooltool sa lodi be tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan timan pang yong be man kulongo betanga kidi.

betanga tani in pang dama, inbe iwete pang di Yuda nen, “Nga ole kanam kasin, le kene yo be tool kuto mai ke patokongo yo Lisias i, in isi, ngan la be akarata betanga kiang i nga.” ²³ Motong la iwete pang tool turana bulbulini ke patokongo atu be ikaua Paulu mulu lo itaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Bong kin ikodo kala mata be, inbe imalum pang di tooltool ke Paulu tani be tikap so man tikap panga a tiloni ye.

²⁴ Tiyepe a ke kapala iman a ila, motong la Pilek tani in iye rimana Durusila timan. Ngan Durusila tani in garup Yuda lapau. Le nga timan, motong la Pilek tani in iwanga pang Paulu be iman a man ilongo betanga ki. Motong la Paulu tani in man iwete pang di ye dada yo be tatara lodo medana pang Yesu Kirisi ye i. ²⁵ Motong la yeisa be Paulu idik koonoo mulu a iwete nin dada yo be taye tool noonoonoo ye i, inbe ye dada yo be takaptutidi dook ye yepongo kiidi, inbe ye lal yo Maro itaru be iyemenai di tooltool ye i, in pang di nga, ngan Pilek tani in ilongo le itattadai. Le nga iyei ne, “Dookoot! Ole kuyegam a kula ngan. Le kene atu be akamata lal sa dook mata nga, ngan la be awanga pong mulu a kuman nga.” ²⁶ Pilek tani in iwete nen, motong la iyepe a itar tinini pang Paulu. Ngan iyeisa ole Paulu ikaua kan pat sa be ipallumu ye, a nen ngan lono dook mata a imalum panga, ngan ipadua ye rumu dook tiap a ila. Ngan nen le nga ye ke alunu kaiye la iwanga pang Paulu be iman a man yaru tiwetewete nga.

²⁷ Tiyepe le nga rai ru iman a ila, motong la Posius Pestus be ilono Pilek a ikoli ye urata ki. Le nga Pilek tani in lono be iyei di Yuda tina a nen ngan lodi ponana ye, le iyege Paulu sila iyege rumu dook tiap kidi talnga dikidiki in lono.

25

Paulu Iwete Be Sisa Ilongo Betanga Ki

¹ Pestus tani in se pombe a matan kala tana mai Yudia. Le nga iyepe a ke tol iman a ila, motong la imadit a ipa ke malala mai Sisaria, a ilo pang Yerusalem. ² Ilo, motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di tooltool maimai kidi Yuda ngan tilo pang ye be lo tiwetewete Paulu panga a be tipaposi ye busunu ki nga. Ngan tilo le lo tikodo dama ke Pestus tani, inbe tiwete tootoo panga nen. ³ Tiyei ne, “Ai, am nga lomam be kulonam, inbe kuwanga pang Paulu a ise pang Yerusalem.” Ngan tiwete nen, yesoo bong tiraua betanga be di tooltool kidi du tiko dada a nen ngan be ise nga, ngan tiraumate le imata.

⁴ Motong la Pestus tani in iraua betanga kidi nen, “Paulu ni ngo iyepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono Sisaria. Le au tauk i nga se ayepi le mooloo tiap, inbe ole amulu a adu pang Sisaria. ⁵ Le be nen nga, ngan ole aye di kuto maimai kiang ngan sa amdu, a nen ngan be Paulu tani ni iyeie so sa le ikapsap ye nga, ngan ole tikauu lo ikodo ye ni ke karatanga betanga nango.”

⁶ Pestus tani in iwete nen, le nga iye di tiyepi ye so ben ke limi be tol, too ke sangaul a imot, motong la imulu a idu pang Sisaria. Le nga du iyepi le bongbongini ki, motong la ilo iwur ye kookoowoo ki ye rumu ke karatanga betanga, inbe iwete be la tikaua Paulu a iman lo ikodo dama ki. ⁷ Ngan kene tani in tikaua Paulu a ilo, motong la di Yuda tina yo tipa ke Yerusalem a tisi nga, ngan man tikodo le tigaliu, inbe tiwete betanga dook tiap matana matana alunu san a tisopo koodi panga ye. Bong ngan mala be tipapos betanga kidi tina ngan punu sa pang Pestus be nen ngan lon galanga ye be betanga kidi tina ngan sa moolmool, ngan tiap. ⁸ Motong la Paulu tani iraua betanga kidi nen, “Au i ayepi tou busunu sa le adada ger kidi Yuda pono, ngan tiap. Inbe ayepi busunu sa bareme mai ke sungunu lono, too pang Sisa, ngan tiap lapau.”

⁹ Paulu tani in iwete nen, bong ngan Pestus lono be iyei di Yuda tina a lodi ponana ye. Ngan nen le nga itoro Paulu nen, “Oo, ong i lom dook mata be kulo Yerusalem lo kukodo dama kiau ye ni ke karatanga betanga, inbe akarata betanga kiong tina ngan nango, too tiap?”

¹⁰ Motong la Paulu iwete panga nen, “Tiap! Rumu yo nookoot nga au i akododo ye i, in rumu ke Sisa ke karatanga betanga. Ngan ni ataleu i, la ke be kulongo betanga kiau

a kukarata ye i. Ngan ong in lom galanga nen, au i ayei touo busunu sa pang di Yuda, ngan tiap. ¹¹ Ngan nen le kumata be ayeie busunu sa ke be amata ye nga, ngan dook mata, o amata. Bong kumata be betanga tina yo di Yuda nga tiwetewetau pong ye ngan be moolmool tiap nga, ngan tool sa o ke be itarau la baedi, ngan tiap. Le au i lok be Sisa ya taunu la be ilongo betanga kiau i.”*

¹² Paulu iwete nen a imot, motong la Pestus tani in iwetewete pang di tooltool ki yo be tikata suanga ye a tikap lo galanga panga ngan a imot. Motong la iwete pang Paulu nen, “Ai, kuwete lom be Sisa la be ilongo betanga kiong i, ngan dook mata. Ole kudu pang ye Sisa.”

Pestus Iwetewete Pang Tool Kuto Mai Yo Agiripa I

¹³ Tiyepe le nga ke kapala iman a ila, motong la tool mai yo Agiripa i, in iye lini garup yo Benaisi in yaru tisi pang Sisaria be si tiwete lo ponana kidi pang Pestus. ¹⁴ Ngan tina tisi le si yaru tiyeppe ye ke alunu la Sisaria nga, le nga Pestus tani in iwete tomonai betanga tina ke Paulu ngan pang tool kuto mai tani. Ngan iwete nen, “Tool atu yo Pilek ikauu mukot a itaru lo iyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in ya naii la iyepepe go rumu dook tiap tani lono i. ¹⁵ Ngan ye kene yo alo Yerusalem ye in nga, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, tiye di tooltool maimai kidi Yuda nga, ngan tiweteweta a be tipaposi ye busunu ki. Le nga titorau be awete dook, a nen ngan tiraumate. ¹⁶ Bong ngan araua betanga kidi nen. Ayei ne, ‘Am Rom nga, ngan momo kiam sa iwete be amraumata sokorai di tooltool nen tiap. Kumata le tool kan betanga sa be ya taunu koon sua ye nga, ngan ole lo ikodo dama kidi tooltool yo be tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan muku a irau betanga kidi tina ngan.’

¹⁷ “Ngan nen le kene yo amulu a asi pang Sisaria ye in nga, ngan aye di tooltool tina ngan amsi. Ngan amsi le anam tiap, bong amsi le bongbongini ki, inbe alo awur ye kookoowo kiau ye rumu ke karatanga betanga, inbe awete pang di tooltool pattu be la tikaua tool tani a iman. ¹⁸ Ngan ise, motong la di tooltool tina yo be tiweteweta a tipaposi ye busunu ki nga, ngan timadit a be tiweteweta pau. Le nga ayeisa ole tipaposi ye dada dook tiap sa yo iyei nga, ngan tiap sa. ¹⁹ Bong tiye tool tani in tiparsu ye betanga ke sungunu kidi, inbe ye tool atu yo imata koot i. Ngan tool tani yo imata i, in ene la Yesu i, bong ngan Paulu tani iwete be imadit mulu ye ni ke matenge oo. ²⁰ Ngan au i lok be le apuske betanga i punu dook, bong asak ye. Nen le atoru nen, ‘Ong i lom dook mata be kulo Yerusalem lo kukodo dama kiau ye ni ke karatanga betanga, inbe akarata betanga kiong tina ngan nango, too tiap?’ ²¹ Ngan ator nen, bong ngan Paulu tani in iwete be ya ni lono be sila iyepe nango la rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ngo, le lo Sisa ya taunu la be ilongo betanga ki i. Motong la awete panga be sila iyepe dookoot la rumu dook tiap lono ngo, le apuske dada sa, ngan la be ayawari a idu pang ye Sisa nga.”

²² Ngan Pestus tani in iwete nen a Agiripa ilongo, motong la Agiripa iwete panga nen, “Ai, au tauk i lok be alongo betanga ke tool ni pa.”

Motong la Pestus iyei ne, “Ngan dook mata, ole bongbong ngan, lo ngan be kulongo betanga ki kooti.”

Paulu Lo Ikodo Dama Ke Agiripa

²³ Tiyepe le nga bongbongini ki, motong la Agiripa tani in iye Benaisi titar moro kidi yo dook mata nga, inbe yaru tiye di tooltool kuto maimai yo matadi kala di tooltool ke patokongo nga, inbe di tooltool maimai ke malala mai tani, ngan tilo pang rumu ke gaongo lono. Motong la Pestus tani in iwete a la tikaua Paulu a iman nga. ²⁴ Iman, motong la Pestus iwete nen, “Tool kuto mai Agiripa, inbe ang di tooltool le imot yo nookoot man amyang tayepe ni nga, ngan kakamata tool i. Di tooltool ke Yuda le imot yo tiyeppe Yerusalem, inbe yo tiyeppe ni nga, ngan tikapye be tiweteweta a tipaposi ye busunu ki.

* 25:11 Sisa in tool mai kidi Rom yo matan kala tana maimai kapala yo iken potai pang tiek somai yo tiwete ene ye Mediteranian i. Inbe Sisa tani in ya taunu itar di tooltool maimai kapala a matadi kala tana maimai tina yo malala mai Rom in imuku pang di nga.

Le di le imot be koodi pau, a tiwete nen, ‘Kuraumata tool in le imata, bong iyeye matana rere mulu be.’ ²⁵ Di Yuda tina ngan koodi pau nen, bong ngan akamata ben iyeyi touo so sa dook tiap yo ke be tiraumate ye a imata, ngan tiap. Bong ya taunu lono be Sisa la be ilongo betanga ki i. Ngan la le awete be ole ayawari a idu pang Rom nga. ²⁶ Bong ngan lok galanga tiap, ole betanga nangai moolmool be awode lo ye rau a ayawari pang tool mai kiidi i. Ngan la le tool kuto mai Agiripa, katai nga akaua tool i be se ikodo dama kiong kuye di tooltool kapala nga le imot. Le nga ole talongo betanga ki, inbe tasere dada dook tiap nangai yo ikapsap ye i, a be nen ngan lok galanga dook ye betanga ki yo be awodo ilo ye rau nga. ²⁷ Kumata le be ayawara sokorai tool talnga dikidiki yo nen ngan atu be idu, inbe awodo touo betanga yo tiweteweta a be tipaposi ye busunu ki ngan sa ye rau a ayawari pa ye tiap nga, ngan au i akamata ben in dada dook tiap.”

26

Paulu Iwete Betanga Ki Pang Agiripa

¹ Motong la Agiripa iwete pang Paulu nen, “Oo, nookoot nga amalum pong be ong taum kuwete betanga kiong ngan.”

Motong la Paulu iyitmaka baene, inbe imadit a iwete betanga yo be ya taunu ikata suanga ye nga, ngan le iwete nen. Iyeyi ne, ² “Tool kuto mai Agiripa, au i lok be arau betanga kidi Yuda yo tiwetewetau pong a be tipaposau ye busunu kiau nga. Ngan nen le au tauk i lok dook mata ye yo katai ngan tikau au se akodo dama kiong, inbe awete betanga kiau pong a nen ngan kulongo nga, ³ yesoo ong in lom galanga dook ye momo le dada kiam Yuda nga le imot. Inbe lom galanga ye so yo am nga amwetewete ye a amparsu ye i, in lapau. Ngan nanga, au i atorong be kuwur moonoombe, inbe kutar talngam dook a kulongo betanga kiau yo be awete nga, ngan dook le imot.

⁴ “Di Yuda nga, ngan di le imot lodi galanga ye dada kiau ye kene yo au kase go inbe aye di rara kiau amyeye ye malala kiam, le se along a lo ayeye Yerusalem nga. ⁵ Ngan mukot yege a iman nga, ngan au i lodi galanga yau oo. Le kumata be lodi nen nga, ngan dook mata ke be di tapdi tiwete pong ye dada kiau. Di ngan lodi galanga yau nen, ye kene yo au kase paunu go nga, ngan au i ayeyi ben di tooltool ke Paresi tina ngan atu. Ngan di tooltool yo tiyeye ye budanga ke di Paresi nga, ngan tillos di Yuda kapala, yesoo di ngan tiyeyi urata mai san ye yo be titoo ger ke Maro ngan dook mata le imot nga. ⁶ Le nookoot katai se akodo ye ni ke karatanga betanga nga, yesoo au i atar matak, inbe anam ye soo so yo Maro ipamede betanga medana pang di sasa kiam ye mukot i. Ngan ye punu in la tipatakodau dama ke di tooltool ke karatanga betanga ye i. ⁷ Le betanga tani in la di rara kiam Yuda yo sangaul be ru nga, ngan tisung pang Maro ye ke le bong tina yo kanakana nga, inbe titar matadi a tinam ye betanga tani in kanono be pombe moolmool nga. Le tool kuto mai Agiripa, ngan au i atar matak, inbe anam ye so tani in lapau. Ngan ye punu in la le di Yuda tiwetewetau a be tipaposau ye busunu kiau ye i. ⁸ Le nga yelei, be ang tooltool kapala nga, ngan lomim tar be o ke be Maro ipamadit di tooltool yo timmata koot nga, ngan mulu ye ni ke matenge, tiap nga?

⁹ “Muku ngan au lapau lok mede be ole ayeyi gogo dada matana matana yo nen nga, a nen ngan arautoo Yesu ke Nasaret in ene ye. ¹⁰ Ngan le dada tina ngan lo ayeyi nango la Yerusalem ngo. Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro ngan timalum pau, ngan le atar gogo di tooltool alunu ke Maro la tilo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga. Inbe ye kene yo di kuto maimai tina ngan tiraua betanga be tiraumatamata di a timmata ye in nga, ngan au lapau ataula ye di a awete be tirau di tooltool tina ngan a timmata. ¹¹ Ngan nen le kanakana ngan apa a alo ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, le ngan alo ye san a ayemenai di tooltool tina, inbe akapye be ayeyi di a nen ngan di tooltool tina ngan tiwete betanga dook tiap a tikan paseme Yesu ye. Inbe au i katek malmal pang di dook tiap, le apa a ala ye malala maimai yo iken ni mooloo nga, ngan la asere di a be nen ngan agarung di ye yo titoo Yesu nga.”

Paulu Igasa Ye Yo Le Iyei Yesu Galiunu Nga

¹² Motong la Paula iwete mulu nen, “Ngan tina di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tipamede betanga, inbe timalum pau nga, motong la kene atu ngan tiwangau be ala pang malala mai Damaskas nga. ¹³ Atoo, tool kuto mai Agiripa, ngan apa le ala dada ngan kemai bulana ye so ben ke matana sangaul be ru, inbe akamata so ben sul nunngana ipa ke lang katene a isi le si ilangarai au. Ngan sul tani, in nunngana gurana san le illoso ke nunngana, le isi le si ilangarai au ipa ye di tooltool tina yo aye di ampa nga. ¹⁴ Le nga am le imot be ammol du tana. Motong la alongo tool atu kalngana iwete pau ye di Ibru koodi, a itorau nen, ‘Saolo, Saolo, nga yelei a be kugarungau nga? Ong taum i nga kouo masngana pong ye yo kukiki so matana mata i nga.’

¹⁵ “Alongo tool tani in iwete pau nen, motong la ayei ne, ‘Tool Mai, ngan in ong sei?’

“Motong la Tool Mai tani in iwete nen, ‘I au Yesu tani yo be kugarungau i, in naii. ¹⁶ Bong kumadit a kukodo. Nookoot nga au i asi pombe pang yong nga, ngan be si apootong a nen ngan kuyei ben kapraingi kiau a kutoko urata kiau. Ngan nanga, ong in ole kuwetewete pang di tooltool ye so yo nookoot kumata nga, inbe ye so kapala yo be pang dama ni ngan apatnai pong nga. ¹⁷ Ngan au i ole matak kalong dook ye di tooltool kiong taum, inbe ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lapau, le ke be tiyei dada dook tiap sa pong, ngan tiap. Le au i la be awangong a kula pang ye di i, ¹⁸ a be nen ngan la kupere matadi, a nen ngan tiwala muridi pang ni yo todo lono i, inbe tiportak lodi a man tiyepe ye ni yo galangana i. Inbe awangong pang di a be nen ngan la kulon di a tiyege gurana ke tool dook tiap Satan yo tiyepe parmana i, inbe kop di a man titoo Maro. Le kumata be titara lodi medana pau nga, ngan ole agiri noonoo kidi, inbe di ngan timan man tiyepe kataunu kidi tooltool ke Maro yo ipootoo di panga ya taunu nga.’

¹⁹ “Ngan nen le tool kuto mai Agiripa, au i akamata so yo ben mianga ipa ye malala ke Maro a isi i, le ke be asak betanga ki tiap. ²⁰ Le amadit ye urata kulkulunu nga, ngan le awetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke Damaskas muku a imot, motong la alo Yerusalem lo awetewete betanga ke Maro pang di tooltool ke Yerusalem, inbe ye ni kapala yo iken ye tana mai Yudia nga, inbe pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau. Ngan le awete pang di nen, ‘Kaportak lomim, inbe katara lomim medana pang Maro. Inbe kattoo dada dook mata yo ke Maro nga, a be nen ngan di tooltool tikamatang nga, ngan tikilalang ben ang ngan kaportak lomim moolmool oo.’ ²¹ Ngan betanga nga la au i awete nga. Ngan ye punu in la le di Yuda tikau au a tiparamau koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, inbe tikapye be tiraumatau ye i. ²² Bong ngan Maro ilonau le au i ayepede dook mata san ye ke tina yo kanakana nga le imot le se nookoot katai nga lapau. Ngan nen le nookoot nga se akodo ni nga, ngan be se awete pang di tooltool yo edi maimai tiap nga, inbe pang di tooltool yo edi maimai nga, ngan lapau. Au i o ke be awete betanga san pang tiap, bong be awete tootoo pang ye betanga tina yo muku ngan di Maro koonoo tiye Mose tiwetewete pang di ye be ole so nen ngan pombe nga. ²³ Ngan di Maro koonoo tina ngan tiye Mose tiwete nen, ‘Kirisi ole isolu masngana mai a imot, lo ngan be Maro ipamaditi le imuku pang di tooltool yo be timadit mulu ye ni ke matenge nga. Inbe ya la be ole iwetewete pang di Isrel, inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ye dada yo Maro be ikap di a ipamulu di ye i.’”

Paulu Iwete Pang Agiripa Be Itara Lono Medana Pang Yesu

²⁴ Paulu tani in iwetewete pang di tooltool tina ngan nen go, inbe Pestus isulukati a iwete nen. Iyei ne, “Paulu! Ong in kuyei kapa! Lo galanga kiong yo mai mata i, in la iyei ong a le kuyei kapa ye i.”

²⁵ Motong la Paulu iraua betanga ki nen, “Atoo, tool mai Pestus, au i nga ayei kapa tiap. Betanga yo awete nga, ngan moolmool, inbe lok galanga ben nga betanga dook mata ngan la awete nga. ²⁶ Ngan tool kuto mai Agiripa in lon galanga dook ye so le imot yo awetewete ye nga. Ngan nanga, au i atattadai tiap, bong awete pobe panga, yesoo au

i lok galanga nen, so tina le imot yo awetewete ye nga, ngan sa yo iko le lon galanga ye tiap, ngan tiap. Inbe ya in lon galanga ye betanga kiau nga le imot, yesoo so tina ngan pombe sollono tiap.”²⁷ Motong la Paulu iwete pang Agiripa nen, “Tool kuto mai, ngan kutara lom medana ye betanga kidi Maro koonoo lapau, too tiap? Au i lok galanga nen, be ong in ngan kutara lom medana ye.”

²⁸ Paulu tani in iwete nen, motong la Agiripa itoru nen, “Ai, nga yelei? Lom tar be ye manga modono kasin leu nga, ngan ole kuyei au le ayei ben tool ke Kirisi, too?”

²⁹ Motong la Paulu iraua betanga ki nen, “Ngan dookoot, be manga modono nga too manga mooloo, bong ole apatarau pang Maro nen, be kuye di tooltool yo nookoot katai ngan kalongo betanga kiau nga, ngan ang le imot ole katara lomim medana panga lapau le kayei dawa ben au i. Bong au i lok be tipau kemim le baemim ye ooroo medana, inbe titarang lo kayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono be.”

³⁰ Paulu iwete nen, motong la tool kuto mai tani yo Agiripa i, in iye tool mai Pestus ye Benaisi, inbe di tooltool yo tiye di tiwurur nga, ngan di le imot timadit,³¹ inbe tiyege rumu lono tani in a tila. Le nga tipa a tila, motong la di tapdi tiwetewete nen, “Tool ni iyei touo so sa dook tiap yo ke be tiraumate ye a imata, too ke be titaru lo iyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye, ngan tiap lapau.”³² Motong la Agiripa tani in iwete pang Pestus nen, “Nga dook mata ke be kupadu tool ni si tana a ila, bong ki la ya taunu iwete be ole nen ngan Sisa ilongo betanga ki nga.”

27

Paulu Ikooi Ye Ookoo A Be Idu Pang Rom

¹ Ye kene tani in tikarata betanga yam be ole amkaua ookoo sa, inbe amkooi ye a amdu pang tana mai Itali. Ngan le tisukete Paulu tani in iye di diene kapala yo tiyepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan la Yulies baene. Ngan Yulies tani in tool turana bulbulini ke patokongo, inbe ya in iyei kuto mai pang budanga atu yo tiwete edi ye Di Tooltool Ke Patokongo Ke Sisa nga.² Ngan ookoo tani yo amyiri lo pono i, in ookoo ke malala mai Adaramitium. Inbe ookoo tani in be ikooi a idewe launu ke malala yo iken ye tiek ke tana mai Esia nga. Motong la tiruwu ooroo a be amkooi a amdu nga, ngan le Aristakus ke malala mai Tesalonaika yo iken ye tana mai Masedonia i, in iyiri lapau a amy amdu.

³ Le nga amkooi ye ke tani le lo bongbongini ki nga, ngan le la amsolo ye malala mai Saidon. Ngan Yulies tani in iyei dada dook mata pang Paulu, le nga imalum panga be idi tana di ikamata di tooltool ki, a be nen ngan tiloni ye so yo imaka ye nga.⁴ Amyepe kasin nango, motong la amyeye Saidon a be amkooi mulu a amdu nga, ngan le amtoo kooingi dadana tiap, yesoo amsosala eng lapau. Le nga amkooi kataunu ye motmot Saipras, inbe tana pu a amla.⁵ Amkooi a amla, motong la be amkooi a amdu nga, ngan le amsiutu tiek yo potai pang ye tana ke Silisia le Pampilia i, inbe amkooi le du pombe ye malala mai Maira yo iken ye tana mai Lisia i.⁶ Ngan du amsolo nango, motong la tool turana bulbulini tani in ikamata ookoo atu ke malala mai Aleksandia in idaudau. Ngan ookoo tani in be ikooi a idu pang Itali, le tool mai tani in ikau am la amyiri ye a amdu.⁷ Ngan le amkooi mosmos ye ke alunu, yesoo eng mai la ipa ke dama a amsosala i. Le nga amkooi a amdu potai ye malala mai Nidas, bong ngan eng mai san le ke be amsosala, inbe amkooi popobe pang dama tiap. Ngan nen le nga amportaka ookoo, inbe amkooi a amla pang ye motmot Kirit potai pang ye matana ke Salmone. Ngan le amkooi so le la amkoo ye motmot tani in kapala ki.⁸ Amla ke motmot tani in kapala ki, motong la amkooi mosmos a amdada tana le le la pombe ye ni atu yo tiwete ene ye Launu Dook Mata i, in iken potai pang ye malala mai Lasia.

⁹ Ngan tina amkooi mosmos nen le ke alunu iman a ila, inbe lal maiyoko kidi Yuda ke sapanga ye kaningi in imot oo. Ngan nen le amlo ye lal yo be eng tani in imadit le dook tiap yege i, le nga Paulu ikap betanga pang di tooltool tina ngan nen.¹⁰ Iyei ne, “Di tamoto nga, kapalongo! Au i akamata nen, kumata le be takooi nookoot nga, ngan

ole tapuske lal dook tiap, le ookoo kiidi ole perbe, inbe burum le so alunu la be ilene nga. Inbe idi nga ole tallede lapau.” ¹¹ Paulu iwete nen, bong ngan tool turana bulbulini tani in ilongo betanga ki tiap. Bong itoo betanga ke koddenge ke ookoo, inbe ke ookoo tamana. ¹² Ngan launu tani yo amdau ye i, in launu dook mata ke be ookoo idau, inbe iko dook ye yoro, ngan tiap. Ngan nen le nga di tooltool yo tiyepe ookoo pono nga, ngan alunu la lodi be amkooi mulu, inbe amyeye ni tani in a amla nga. Ngan lodi tar nen, be amkooi le dook nga, ngan ole amkooi a ampa so le la pombe ye launu san ke Kirit yo Pinik i, a nen ngan la amko ye yoro, inbe amnaia eng tani in nango le katen si ngan. Ngan launu tani in la isanga yoro le eng yo ipa ke sawa ngan tiap i.

Eng Le Kokor Maimai

¹³ Amyepe nango, le nga karaka ipa surunu mosmos dook mata. Ngan nen le lodi tar be ole amkooi dook mata le amla ye launu tani yo tiweta i. Le nga tiyaua pat yo tikatte du iparama ookoo i, in se ete, inbe amkooi a amdada tana ke Kirit a amla. ¹⁴ Ngan amkooi a amla le mooloo tiap, inbe yoro mai imadit le gurana san. Ngan yoro tani in ipa ke motmot Kirit kapala ki ke kono ni a ilong le dook tiap yege. ¹⁵ Ngan tina ampuske eng nen nga, le nga amkapye be amrookoo kokor ye ookoo tani, inbe amsosala eng a amla, ngan tiap. Ngan nen le nga ampas le amdau leu, inbe eng isuru ookoo tani in a amdu. ¹⁶ Amdu ngan le amkooi ke motmot mitiap yo tiwete ene ye Kauda in murini ke kono. Ye kene tani in du amko kasin ye muru ye motmot tani in murini, motong la amyeyi urata mai a amkapye be amyiti ookoo kase yo amyole in se ookoo mai pono. ¹⁷ Le nga di loningi ke koddenge ke ookoo tani in tiyiti ookoo kase tani se ete se tipauu ye ooroo le imede, motong la tikatte rre le ipa ke ookoo mai tani in parmana, inbe tipauu ye le imede a be nen ngan iparama. Ngan titattadai be amkooi a amdu ngan le du amsauloko ye ululu yo iken tiek lono potai pang ye Aprika i, le nga tirau le ke ookoo tani, inbe ampas le amdau be eng isuram leu a amdu. ¹⁸ Ngan eng tani in isuram a amdu nga, ngan dugu le kokor ki maimai leu le tina iwulam dook. Le nga ke tani in imot, inbe amlo ye ke san, motong la di loningi ke koddenge tani ngan timadit a tikatte burum kapala du tiek lono. ¹⁹ Amkooi nen le ye ke tol ki, motong la di loningi ke koddenge tani ngan timadit a tikatte le ke ookoo ngan le ipa ye rre le so ki, ngan du tiek lono. ²⁰ Ngan eng tani in isootoo pa nen a irau am nga, le nga ke alunu yo amkooi ye nga, ngan ke le bong tina yo kanakana nga, ngan le mala be amkamata touo ke le kanpitiki pitiap yege. Ngan nen le nga lomam tar nen, nga ole dook yam tiap, bong ole am le imot amllemam.

²¹ Amkooi kaiye sokorai ye ke alunu, le nga di tooltool tikan touo so pitiap. Motong la Paulu tani in imadit lo ikodo kataunu kidi tooltool tina, inbe iwete pang di nen. Iyei ne, “Di tooltool kiau nga, kakamata koot? Ngan yo be kulkulunu nga, ngan kalongo kook le tayege motmot Kirit tiap nga, ngan matin nga le tapuske lal dook tiap i tiap, inbe so sa be ilene tiap lapau. ²² Bong nookoot nga ole awete pang nen, kin lomim mede leu, yesoo idi nga sa o ke be ilene tiap, bong ookoo leu la be ole ilene i. ²³ Au i tool ke Maro, inbe asung panga lapau. Le bong katai a le muntu nga, ngan bangabangana ki atu isi le si ikodo ke gigik, ²⁴ inbe iyei ne, ‘Paulu, kin kutattadai be! Ong in ole du kukodo dama ke Sisa ye ni ke karatanga betanga. Inbe kulongo, Maro ilongo pataraungu kiong oo, le ole iyei dada dook mata pang di tooltool le imot yo kuye di kakooi ye ookoo i nga, le o ke be sa ilene, ngan tiap.’ ²⁵ Le di tooltool kiau nga, ngan kin lomim mede leu, yesoo au i atara lok medana pang Maro be ole iyei so tina a pombe le imot ben yo iwete pau ye nga. ²⁶ Bong be nen ngan ole eng isuru ookoo i a tadu le du isauloko ye motmot sa.”

²⁷ Amdaudau le bong sangaul be tol iman a ila, le ye bong sangaul be pai ki in nga, ngan amdaudau ye tiek mai yo Mediterenian i. Le nga bong kataunu ngan di loningi ke koddenge ke ookoo tani ngan tiyetai ben ookoo o idau a idi potai ye tana oo. ²⁸ Le nga be titouo tiek, motong la tikaua ooroo ke touanga tiek in a tipadua a idu be tikamata ole tiek idu lopo go, too tiap. Ngan le tipuske touanga tani in rowo ki ben sangaul ru. Motong la ookoo ikooi kasin mulu pang tana le mooloo tiap, inbe tipadu ooroo tani mulu du. Ngan

le tipuske touanga tani in rowo ki ben sangaul be limi leu la idu pang lopo nga. ²⁹ Ngan nen le nga titattadai be kumata le ookoo ikooi a idi le di isauloko ye ni yo pat ki in nga, ngan ole perbe. Motong la tikatte pat yo be iparama ookoo nga, ngan pai idu ke ookoo kirini ke mur a be du iparama ookoo, inbe tipatarau be palpalbe be ke se ipiti matana tarai. ³⁰ Ngan tikamata ookoo yo be di isauloko nga, le nga di tooltool yo tiyei urata ye ookoo nga, ngan lodi kua urata be ole titarkooledi a tikoo ye ookoo tani. Motong la tiyitmaka ookoo kase yo iken ookoo mai pono i, in du idau, inbe tillung be du tikatte pat ke ookoo damono a be iparama ookoo. ³¹ Motong la Paulu imadit a iwete pang tool turana bulbulini tani in iye di tooltool ke patokongo tina ngan nen, "Ai, kumata le be di tooltool ke ookoo ngo tiyepe ye ookoo i tiap nga, ngan ole ang nga kallemim." ³² Le nga di tooltool ke patokongo tina ngan tisaputu rre yo tiwata ookoo kase tani in ye a iparama i, inbe idau a ila.

³³ Motong la sila tiyepe le nga potai be ke se ipiti matana, motong Paulu iwete le koon mede ye betanga pang di tooltool tina ngan le imot a be tikan so pa. Le nga iwete pang di nen, "Atoo, ye ke sangaul be pai yo ila koot nga, ngan lomim modoko le kakan touo kaningi sa ye manga mooloo i tiap, inbe kayepe sokorai. ³⁴ Le nookoot nga awete le kook mede pang be kakan so pa, a nen ngan itokang. Ngan awete pang nen, ang le imot nga, ngan o ke be so sa igarungang tiap. Ole kayepe dook mata." ³⁵ Paulu tani in iwete pang di nen a imot, motong la ikap porong pattu, inbe imadit lo ikodo dama kidi, a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong la itepala porong tina a ikan. ³⁶ Di tooltool tina ngan tikamata Paulu yo iyei nen nga, le nga ipamede di, motong la di le imot lodi dook mata a tikan so lapau nga. ³⁷ Ngan am tooltool tina le imot yo amyeppe ye ookoo tani in pono nga, ngan kinkatingi kiam ben 276. ³⁸ Di tooltool tina ngan tikan so dook le kapodi sung, motong la tikatte dingding patunu ke kaningi, ngan idu tiek lono, a be nen ngan ookoo imarra, inbe sukbe pang ete.

Ookoo Isauloko

³⁹ Ye kene tani in sila amyeppe le nga ke ise be se ipiti matana, ngan di tooltool ke ookoo tani ngan tikamata tana, bong tikilala ni tani in tiap. Bong tikamata launu atu yo ululu ki dook mata i. Le nga lodi tar be kumata le guradi nga, ngan ole tiyeie ookoo a ikooi le di isauloko ye ni tani in. ⁴⁰ Motong la tisaput rre ye pat tina yo tikatte du iparama ookoo ngan le imot sila ikino tiek lono. Inbe tipolo rre yo tipau pie maimai ru yo ke kaungu pie ye ookoo nga, ngan lapau. Motong la tiyiti le yo iken ke ookoo damono i, in ilo ete, a nen ngan be muru itingi nga, ngan ookoo tani in ikooi a idi pang tana. ⁴¹ Bong ngan ookoo ikooi a amdi nga, ngan le di isaurai le isauloko ye ululu yo iken tiek lono nga. Le nga ookoo tani in damono isaurai le imede le ke be ipulles tiap. Ngan nen le dugu maimai iraua kirini ke mur i, in le le perperbe le dook tiap.

⁴² Le nga di tooltool ke patokongo lodi kua urata be ole tiraumatamata di tooltool yo ke rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan le imot a timmata. Ole nen ngan be tiwe a tidi tana nga, ngan tikoo. ⁴³ Bong ngan tool turana bulbulini ke patokongo in lono be ilono Paulu. Ngan nen le nga iwetekala di tooltool ke patokongo tina be kin tiraumatamata di tooltool tina ngan be. Motong la iwete pang di tooltool yo lodi galanga ye wenge nga, ngan be tipas muku a tidu tiek lono, a nen ngan tiwe a tidi tana. ⁴⁴ Inbe di tooltool yo kapala nga, ngan ole tikap siri le ookoo soonoo kapala yo perperbe nga, a nen ngan tisur ye le tidi tana. Motong la tiyei nen, ngan le am le imot di amsolo tana dook mata.

28

Paulu Iyeppe Motmot Malta

¹ Am le imot amwe di amsolo tana dook mata. Motong la amlongo betanga ben motmot tani in ene la Malta i. ² Inbe di tooltool ke motmot tani ngan tiyei dada dook mata pam. Le nga tipata ei, inbe tiwete pam am le imot be la ei tani in iloo am, yesoo ki mol le ni isil san. ³ Le nga amla, motong la Paulu la inokrai kai a man itar lo ei pono. Ngan moto dook

tiap atu yo iyepe kai tina ngan lono i, in iyetaia ei yesene, le nga ipas ke ei lono a isi pang diki le si ikana Paulu baene a ikara ye dongana le imede sila itungu ye. ⁴ Ye kene tani in di tooltool ke motmot in tikamata moto tani yo ikana Paulu baene a sila itungu ye nga, le nga di tapdi tiwetewete nen. Tiyei ne, “Ona, tool i o tool ke raumatenge di tooltool, yesoo kasin le be ilene tiek lono a imata, ngan le tiap. Bong yo nookoot nga maro yo ke yemenangi di tooltool i, in o ke be imalum panga a iyepe maurene mulu tiap.” ⁵ Bong ngan Paulu itirkede moto tani in le idu ei lono, inbe so sa pombe pang ye tiap. ⁶ Motong la di tooltool tina ngan titar matadi a tiyeisa ole tinin sarer, too ole palbe leu be imol du tana a imata. Bong ngan di tooltool tina ngan tinam tinam le tiap, inbe tikamata so sa yo pombe pang ye Paulu, ngan tiap. Motong la tipalele lodi mulu, inbe tiwete nen. Tiyei ne, “Tiap, i o maro atu naii.”

⁷ Ngan ni tani yo amsolo ye i, in potai pang ye tana ke tool kuto mai yo ene Pulias i. Ya in iyei kuto mai pang motmot tani in. Le nga tool tani in ikiu am la amyeye ye rumu ki a ipakanam, inbe matan kalam dook mata ye ke tol. ⁸ Ye kene in amyeye Pulias tani amyeye, inbe matamatenge mai ikaua tamana le nga ikenen kookoowoowo pono ki ke kenongo. Ngan matamatenge tani yo ikauu i, in tinin yes ye, inbe imin tene ngan ran ran leu. Le nga Paulu ipa a ilo be lo ikamata, motong la ipaloko baene lo pono, inbe ipatarau ye, ngan le tinini dook mata mulu. ⁹ Ngan yeisa be tikamata Paulu tani yo iyei nen nga, motong la di tooltool ke motmot tani ngan kapala yo matamatenge ikap di nga, ngan timan pang ye Paulu man ikarata di le tinidi dook mata mulu. ¹⁰ Ngan di tooltool tina ngan tiyei dada dook mata matana matana pam, le nga ye kene yo amkaratam be amkooi mulu ye in nga, ngan le tikap so tina le imot yo ammaka ye nga, ngan pam be ilonam ye kooingi kiam tani in.

Paulu Ila Pombe Rom

¹¹ Amyeye ye motmot tani yo Malta i, in ye taudu tol a imot, motong la amyiri ye ookoo san mulu yo itattadaia eng a idaudau ye motmot tani in a be amkooi mulu. Ngan ookoo tani in ke malala mai Aleksandia, inbe tisap tomonai maro kidi tamoto ru yo bokoboko nga, ngan kanningadi ilo ye ookoo tani in damono.* ¹² Motong la amkooi ye ookoo tani in a amla nga, ngan le la pombe ye malala mai Sirakus, le nga la amyeye ye ke tol nango. ¹³ Motong la amkooi mulu a amyeye Sirakus, ngan le la pombe ye malala mai Rekiu. Le nga la amyeye a bongbongini ki, motong la be amkooi mulu ngan karaka ipa lapau, le nga amkooi ye ke ru, motong la amla pombe ye malala mai Putioli nga. ¹⁴ Le nga amkooi di amsolo, ngan amkamata di diemam kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga. Motong la titoram be sila amyeye di amyeye kasin ye ke limi be ru ngan. Ngan nen le amyeye di amyeye a imot, motong la amyeye di sila tiyepe, inbe ampa a amla pang malala mai Rom. ¹⁵ Ngan ye kene tani yo be amla ye in nga, ngan di diemam kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tiyepe Rom nga, ngan tilongo betanga ben am la ampa dada a be amla nga. Motong la tipakalam a timan, ngan le di kapala tipa le man titauarai am ye ni ke gaongo yo ke Apus i, inbe di kapala ngan tipa so le man titauarai am ye ni yo tiwete ene ye Rumu Tol Kidi Lowo i. Ngan yeisa be Paulu ikamata di diemam tina yo timan nga, ngan le lono dook mata, inbe iwete lo ponana ki pang Maro. ¹⁶ Ye kene tani in ampa le la pombe Rom, motong la tool kuto mai ke Rom imalum pang Paulu be ya taunu iyepe kandor ye rumu atu, inbe tool ke patokongo atu ole yaru tiyepe a matan kala.

Paulu Iwetewete Pang Di Tooltool Ke Rom Ye Bingi Dook Mata

¹⁷ Amla amyeye, le nga ke tol iman a ila, motong Paulu tani in ikiu di tooltool kuto maimai yo kidi Yuda nga, ngan be man tigaua. Le nga man tigaua, motong la Paulu iwete pang di nen, “Ang di diek nga, ngan au i ayei touo so sa dook tiap pang di tooltool kiidi, too be awil momo yo kidi sasa kiidi nga, ngan tiap. Bong tina nanga la tikau au Yerusalem

* 28:11 Ngan maro atu kidi Rom in ene la Sus i. Inbe Sus tani in di natunu tamoto ru yo bokoboko nga, ngan tisaptomonai kanningadi ilo ye ookoo tani in damono. Ngan di bokoboko ru tina ngan edi la Kasto ye Poluk nga.

a tiparamau, inbe titarau la di tooltool kuto maimai ke Rom baedi nga. ¹⁸ Ngan di kuto maimai tina ngan tilongo betanga kiau a titor paninau, ngan tipuske touo dada dook tiap sa yo ayeii ke be tiraumatau ye a amata, ngan tiap. Le nga lodi be ole timalum pau a ala. ¹⁹ Bong ngan kene tani in di Yuda lodi pang betanga kidi tiap. Le nga dada kiau sa mulu siap, bong awete be nen ngan Sisa la be ilongo betanga kiau i. Bong o ke be ayeie betanga sa pang di diek Yuda, a nen ngan agarung di ye ni ke karatanga betanga, ngan tiap. ²⁰ Ngan ye punu in la le akiu ang be kaman a man akamatang, a nen ngan man awete betanga i pang nga. Au i atar matak, inbe anam ye soo so yo idi Isrel le imot be tanamu i, ngan ye punu in la le nookoot nga tipau au ye ooro medana ye i.”

²¹ Motong la tiwete pang Paulu tani nen, “Am nga, di tooltool ke Yudia sa tiwodo rau pam pot be pot iso talngamam yong, ngan tiap. Inbe tooltool sa ipa ke nin a ipot be pot igasa pam, too iwete betanga dook tiap sa yong, ngan tiap lapau. ²² Bong am nga lomam be ong taum kuwete lom a amlongo, yesoo lomam galanga nen di tooltool ke ni mai i le imot nga, ngan tiwete betanga dook tiap pang ang tooltool yo kayegam a la kayeie budanga san nga.”

²³ Tiwete nen a imot, motong la tiye Paulu tika rata betanga be ole tigaua ye lal atu. Motong la ye ke tani ngan di tooltool alunu le alunu kaiye la man tigaua ye rumu tani yo Paulu iyepe ye i. Le nga ye ke mooloo tani in muntu le du rrai nga, ngan Paulu iwetewete pang di a iwete nini dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i, in pang di. Inbe ikapye be ipapos betanga kapala ke ger ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, inbe ye rau kidi Maro koonoo, ngan pang di lapau. Ngan be iwete pang di nen a be ipamadit lodi, a nen ngan titara lodi medana pang Yesu. ²⁴ Ngan Paulu iwete nen, le nga betanga ki iso di tooltool tina ngan kapala lodi, bong di kapala ngan titara lodi medana ye betanga ki tiap. ²⁵ Motong la di tooltool tina ngan di tapdi tiwetewete a tiparsu ye betanga, le nga timadit a be tiyege Paulu a tila. Bong ye kene yo be tila ye in nga, ngan Paulu iwete betanga atu mulu pang di nen. Iyei ne, “Ai, Maro Amunu Silene ipasongosongo Maro koonoo yo Esai i, in be la iwete betanga moolmool pang di sasa kiidi nen,

²⁶ ‘Ole kula pang ye di tooltool ngo la kuwete pang di nen,

“Kanakana ngan ole kalongo betanga yo Maro iwete nga, bong o ke be lomim galanga ye tiap.

Inbe kanakana ngan ole kakamata so yo Maro iyei nga, bong o ke be kakilala tiap.”

²⁷ Yesoo, di tooltool tina ngan lodi parkat le betanga ke Maro ilo lodi tiap, inbe tidikidiki talngadi le ke be tilongo betanga ye tiap, inbe matadi kilikili le ke be tikamata ni ye tiap.

Ngan yo be tiyei nen tiap nga,

ngan matin le tikamata so ye matadi, inbe tilongo betanga ye talngadi, inbe lodi galanga ye,

a be nen ngan tiportak lodi a timulu pang yau man akarata di le dook mata. ☆”

²⁸⁻²⁹ Paulu iwete pang di tooltool tina ngan nen, motong la iyei ne, “Ngan nen le au i lok be ang nga lomim galanga nen, betanga ke Maro yo be Yesu ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in la nookoot nga ikauu pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan di la be tilonga nga.” †

³⁰ Paulu tani iwete pang di nen, motong la sila iyepe ye rai kerana ru ye rumu tani. Inbe ikap pat pang rumu taunu tani a be iyepe ye. Inbe di tooltool yo be timan pang ye be man tikamata nga, ngan lon ponana ye di a ikap di le imot a tilo rumu ki. ³¹ Inbe ipatomonai di ye betanga ke Tool Mai Yesu Kirisi, inbe iwetewete pang di ye dada yo Maro be matan kala di tooltool ki ye i. Ngan le Paulu tani in ke be ittadaai tiap, inbe tool sa ke be ilele ye betebetanga, ngan tiap lapau.

☆ 28:27 Esai 6:9-10 † 28:28-29 Di tooltool kapala yo lodi galanga mai mata ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar be betanga damono kasin la iken ye arono 28 le 29 nga. Ngan betanga tani in nen: Paulu iwete pang di Yuda tina a imot, motong la di Yuda tina ngan tiyege Paulu tani a tila. Ngan le di Yuda tina ngan katedi malmal a di tapdi tiwetewete a tiparsu ye betanga tani.

ROM

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Rom I

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Rom

¹ Au Paulu awodo rau naiti. Ngan au i ayei urata ben kapraingi ke Yesu Kirisi, inbe Maro ya taunu ipootau be ayei aposol a be nen ngan awetewete bingi dook mata ki pang di tooltool. ² Mukot yege ni nga, ngan Maro ipamede betanga ye bingi dook mata tani a iken, le ipaposi pang di Maro koonoo, motong la tiwode ilo ye rau mison ke Maro nga. ³ Ngan bingi dook mata tani in iwete ye Natunu. Ya in iyei tool dawa ben idi nga, inbe ipa ye rara yo ke Dawiti i. ⁴ Inbe ye kene yo imadit mulu ye ni ke matenge ye in nga, ngan Maro Amunu Silene ipaposi ben ya in Maro Natunu yo gurana ki mai mata i. Ngan Natunu tani in Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i. ⁵ Inbe ye urata yo Kirisi iyeii paidi i, in la le Maro lono pau a iyei dada dook mata pau, inbe ipootau be ayei aposol ki ye i. Ngan nen le iwangau be la awetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a be nen ngan titara lodi medana panga inbe titoo betanga ki. Inbe Maro ikaua urata tani in pau nga, ngan be nen a ayei di tooltool tina le tiyitmaka Kirisi ene le ilo ete. ⁶ E ang di tooltool yo kayepe malala mai Rom nga, ngan ang ngan Maro iku ang be kayei di tooltool ke Yesu Kirisi lapau.

⁷ Ngan rau i awode pang ang di tooltool le imot ke Rom yo Maro lono pang mai san, inbe ipootang panga ya taunu nga. Ngan nen le apatarau nen, be Tamada Maro iye Tool Mai Yesu Kirisi ole lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tiyei ang le kayepe ye lo silene kidi.

Paulu Lono Be Ikamata Di Rom

⁸ Kulkulunu be amadit ye wodenge rau i nga, ngan ole awete lo ponana kiau pang Maro yo asung pang i, in ye ang ngan le imot. Le moolmool, au i awete lo ponana kiau panga ye Yesu Kirisi ene, yesoo bingi kiang yo katara lomim medana panga i, in ipa a ingaua ni mai i le imot oo. ⁹ Ngan Maro yo araia lok le imot be ayei urata panga inbe awetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Natunu i, in lon galanga yau nen, be kanakana ngan au i lok tutang ye pataraungu kiau. ¹⁰ Inbe ye pataraungu kiau tina nga, ngan atoro Maro be anam mulu be, bong nookoot nga ikarata dada sa pau be amala pang yang. Le kumata be Maro lono dook mata be amala nga, ngan ole mala akamatang pa.

¹¹ Ngan apatarau nen nga, yesoo au i lok be le mala akamatang pa, a be nen ngan mala apamedang ye so dook mata yo Maro Amunu Silene ikap sokorai pang ye lo ponana ki nga. Le lok be mala alonang nen, a be nen ngan kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru pang Kirisi i. ¹² Ngan nen le dada yo au lok be tatoo in nen, ang lapau ole kapamedau, a be nen ngan ayang taparlon a tapamedidi atu atu ye lo medana kiidi yo tataru i. ¹³ Ang di diek nga, au i lok be lomim galanga dook nen, lal alunu la lok kaua urata be amala akamatang pa ye nga, bong so kapala pombe a iparamau mai san a atu ye yeingi la le se nookoot nga. Ngan au lok be mala alonang, a be nen ngan urata kiau yo be ayei kataunu yang nga, ngan ole itar kanono dook mata, dawa ben urata kiau yo ayei a itar kanono ye di tooltool kapala yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

¹⁴ Ngan au i, Maro ikaua urata pau be awetewete bingi dook mata pang di tooltool nga le imot. Le akamata ben urata kiau tani in nen, be la awetewete bingi dook mata tani pang di tooltool yo tiwete Girik koodi nga, inbe pang di tooltool yo tiwete Girik koodi tiap nga, ngan lapau. Inbe la awetewete pang di tooltool yo lo galanga kidi mai mata nga, inbe pang di tooltool yo taukadi lo galanga nga, ngan lapau. ¹⁵ Ngan ye punu in la le au i lok mede mai mata be le mala awetewete bingi dook mata pang ang di tooltool yo kayepe Rom nga, ngan lapau ye i.

Dada Yo Be Tatoo A Be Nen Ngan Tayepe Le Noonoodoo Ye Maro Matana I

¹⁶ Nen le au i moomook ye bingi dook mata ke Kirisi tiap, yesoo bingi dook mata tani in dada yo be Maro ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Moolmool, in dada tani yo itaru a be nen ngan ye gurana ki yo mai mata in nga, ngan ole ipamulu di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga. Kulkulunu ngan ipaposo dada tani in pang di Yuda a ipamulu di ye, inbe nookoot nga ipaposi pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan a ipamulu di ye lapau. ¹⁷ Inbe bingi dook mata tani in iwete paidi ye dada dook mata yo be tatoo nga, ngan Maro ole iyei idi le tayepe ben di tooltool noonoonoo ye matana nga. Ngan dada tani yo be tatoo a be nen ngan tayepe le noonoodoo ye Maro matana in nen, be kanakana ngan tatara lodi medana panga le ikenen leu. Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga, "Tool yo be iyei tool noonoonoo ye matak i, in ole itara lono medana pau le ole iyepe ye yepongo yo ipa ye Maro i."☆

Maro Katen Malmal Pang Di Tooltool Yo Tiyei Noonoo Nga

¹⁸ Maro ipatnaini be ya in katen malmal pang di tooltool le imot yo tiwala muridi panga nga, inbe pang di tooltool yo titu ye yeingi dada dook tiap nga. Di ngan, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, ngan tiyakala di tooltool kapala le lodi galanga ye betanga moolmool tiap. Ngan nen le kate malmal ke Maro tani in ipa ye malala ki a isi pombe mallangana be igarung di. ¹⁹⁻²⁰ Inbe di tooltool tina lodi galanga ben Maro la iyepe i, yesoo ya taunu ipatnaini pang di ye so yo tikamata ye matadi nga. Moolmool, di tooltool ke be tikamata Maro ye matadi tiap, bong ye kene yo itar so le imot a pompombe ye lang le tana nga, ngan di tooltool tikamata so tina yo itar nga, ngan lodi galanga nen, be ya in gurana ki mai le mai san. Ngan ya in dawa ben so tina yo itar nga tiap, bong ya in Maro tani yo itar di a tiyepe i. Le di tooltool yo tikamata so yo itar nga, ngan ke be tiwete be di ngan lodi galanga ye Maro tiap, ngan tiap

²¹ Le di ngan lodi galanga ben Maro iyepe, bong tiyitmaka ene ben ya in Maro nga tiap, inbe tiwete lo ponana kidi panga tiap lapau. Inbe so yo lodi kaua urata ye mai mata nga, ngan so sokorai yo taukan punu nga. Ngan nen le di ngan lodi sarere ye dada ke Maro yo moolmool nga. ²² Inbe di ngan tiwete be di tapdi ngan la di tooltool lo galanga nga, bong tiap, di ngan tiyei ben di tooltool kapakapa yo taukadi lo galanga nga. ²³ Ngan nen le tiwala muridi pang Maro yo iyepe nen le taukan matenge i. Ya in ene mai san ke be di tooltool tipayiti, bong lodi be tisung panga tiap, le tikarata tomonai so kanningadi dawa ben di tooltool yo ke be timmata nga, inbe di man le asara yo kedi pai nga, inbe di asara kapala yo tikarau ye katedi nga, ngan a tisung pang di.

²⁴ Ngan la Maro ilele di tiap, bong iyege di a sila di leu tiyepe, a be nen ngan titoo dada dook tiap ke noonoo yo lodi kaua urata ye nga. Nen le tigarung di tapdi tiye di diedi tinidi ye dada dook tiap ke bauk yo giri leu ye Maro matana nga. ²⁵ Di ngan tiwala muridi pang betanga moolmool ke Maro, inbe tila la titoo betanga yo ke kaplungunu nga. Nen le lodi be tisung pang Maro yo itar so nga le imot, in tiap, bong tisung inbe tikau urata pang so tina yo Maro itar di nga. Di ngan tiyei nen, bong lod galanga nen, be tool tani yo itar so tina nga i, in ya la ene mai ke be tayitmaki le ikenen leu le taukan motingi i. Moolmool.

²⁶ Ngan tina yo tiyei nen nga, ngan la le Maro ilele di tiap, bong iyege di a sila di leu tiyepe, a be nen ngan titoo dada dook tiap ke tana yo tinidi iyolo di be la tiyei nga. Ngan so yo tiyei nga, ngan dook tiap le dook tiap ki taunu le ke be moomoodi ye. Nen le di garup kidi timot ye dada dook mata yo be tiye di niditoooroo tiken ye i, inbe tila a la tiye di diedi garup kapala tiken ye dada ke kerenge. ²⁷ Inbe gaongo leu, di tamoto kidi ngan lapau timot ye dada dook mata yo be tiye di rimadi tiken ye i, inbe tinidi iyolo di mai san be tila ye di diede tamoto kapala la tiye di tiken ye dada yo ke kerenge i. Ngan di tamoto tina tiye di diede tamoto kapala tiyei gogodi nen nga, le tikapsap ye dada dook tiap ke bauk yo ke be moomoodoo ye nga. Ngan nen le urata masngana pompombe pang ye di, le ole tisolo le lo iye noonoo kidi tina ngan kootoonoo.

☆ 1:17 Abakuk 2:4

²⁸ Inbe nangan leu tiap, bong di ngan lodi tar be betanga moolmool yo ke Maro, in so sokorai, le lodi panga tiap. Nen le Maro ilele di tiap, bong iyege di a sila di leu tiyepe, a be nen ngan titoo dada dook tiap yo di tapdi lodi kaua urata ye nga, ngan leu, inbe tiyei dada dook tiap yo Maro iwete be tiyei be nga. ²⁹ Di ngan, dada dook tiap matana matana ngan ipon ye di. Le kanakana ngan tiyei dada dook tiap ke noonoo, inbe tiyei dada dook tiap pang di tooltool a tigarung di ye, inbe dada dook tiap yo ke matadi so in iso pang di, inbe tikap urata masngana pang di tooltool kapala. Inbe di ngan matadi gorengana ye so kidi diedi a lodi dook tiap pang di, inbe tiraumatamata di tooltool a timmata, inbe tiwete betanga yo ke kate malmal nga, inbe tikap lungunu ye di tooltool. Inbe di ngan tipasa mur ye di tooltool, ³⁰ inbe tillung pang di diedi a tigarung edi, inbe tiyepe ben koi ke Maro, inbe di ngan lodi dook tiap pang di tooltool kapala a tigarung di ye betanga, inbe di tapdi koodi payit di be ede maimai ye di tooltool kapala. Inbe kanakana ngan lodi kap gogo dada paunu be tiyei soo so yo dook tiap nga, inbe tisak betanga kidi tamadi le tinadi. ³¹ Inbe di ngan taukadi lo galanga dawa ben di tooltool kapakapa, inbe betanga kidi yo tiwete ngan sa yo be titoo dook le imot nga tiap, inbe taukadi lodi yo dook mata pang di tooltool kapala nga, inbe di ngan lodi mulumulu ye di tooltool kapala a tilon di, ngan tiap lapau. ³² Ngan Maro itoo dada dook mata ki yo noonoonoo i, a itara betanga medana atu ye di tooltool ke yeingi dada dook tiap yo nen nga. Le betanga medana ki tani in nen, di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, ngan dook mata be timmata a tilledi. Ngan di tooltool tina ngan lodi galanga ye oo, bong tisootoo yeingi dada dook tiap kidi tina, inbe di ngan lodi ponana ye di tooltool kapala yo tiyei dada dook tiap ben di, ngan lapau.

2

Maro Ikarata Betanga Kidi Tooltool Ye Dada Dook Mata Noonoonoo

¹ Ong in tool belei a le kumata dada yo di tooltool kapala tiyei, ngan kuwete dada ngan dook tiap a be nen ngan dook mata be Maro iyemenai di ye nga? Ngan in urata kiong tiap! Ngan kumata be kuyei nen nga, ngan kin kumatong dook leu, yesoo ong taum in kuyei dada dook tiap dawa ben yo di tiyei nga. Le dada yo kuwete ke be Maro iyeii pang di i, in dawa ben ong in nga kuwete be nen ngan iyei dada gaongo leu pong lapau. Ngan nen le ye kene yo be ikarata betanga kiong ye in nga, ngan ole kuwete belei a be nen ngan kusuru yemenaingi yo ke Maro i? ² Ngan idi nga lod galanga nen, be Maro in ikarata betanga kidi tooltool ye dada yo moolmool in leu. Le di tooltool yo tiyei dada dook tiap ben yo awete nin pang koot nga, ngan ole Maro ikarata betanga kidi a iyemenai di le lo iye dada dook tiap kidi tina ngan kootoonoo. ³ Ngan nanga, ong in kuwete be nga dook mata pang Maro be iyemenai di tooltool kapala ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, bong ong taum in kusootoo yeingi dada dook tiap gaongo leu. Le lom tar belei, ong in ole kusuru masngana ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool a iyemenai di ye i, too? Tiap yege! ⁴ Nga yelei, lom galanga ye yo Maro lono pong mai san a iyei dada dook mata pong nga, ngan tiap, too? Ngan ya in itoko too katene a inamong le iyemenai ong tarai tiap, bong nga yelei, lom galanga ye tiap, too? Nga yelei, dada dook mata tani yo iyeii pong i, in o kumata ben so sokorai nga, too? Ngan Maro iyei dada nen pong nga, ngan be nen a matam too, inbe kuportaka lom a kuyege dada dook tiap tina yo kuyei nga.

⁵ Bong kutom mede san le lom be kuportak a kuyege dada dook tiap kiong tina, ngan tiap. Ngan tina yo kuyei nen nga, le ong taum kuyolo pong be kusolo kate malmal ke Maro ye lal yo be iyemenai di tooltool ye i. Ngan ye lal tani, in Maro ole ikarata betanga kidi tooltool ye dada yo tarantatu in leu, ngan nen le ole iyemenai di le lo iye dada dook tiap kidi tina. ⁶ Le moolmool, Maro ole ikap so pang di tooltool atu atu ye soo urata yo tiyei, ngan kootoonoo. ⁷ Nen le di tooltool kapala yo tisootoo yeingi dada dook mata nga, ngan di la be Maro ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in pang di nga. Yesoo, di ngan titoo dada yo Maro ole lon ponana ye di, inbe iyitmak edi le ilo ete ye nga. Inbe di ngan tikapye be tiyepe dook, a be nen ngan Maro ikap di lo iye di tiyepe so ye nunngana

yo iken nen le taukan motingi i, in lono. ⁸ Bong di sema tooltool yo tisootoo yeingi dada dook tiap nga, ngan di la be Maro ole katen malmal pang di inbe ole iyemenai di le dook tiap yege nga. Yesoo, di ngan lodi pang di tapdi leu, inbe lodi be titara lodi medana ye betanga moolmool ke Maro tiap, bong titoo dada yo dook tiap nga. ⁹ Ngan nen le di tooltool le imot yo tiyei dada dook tiap nga, ngan ole tiyepe ye lo modoko ye masngana maiyoko yo be tisola i. Ngan so tani in ole pombe pang di Yuda muku, lo ngan be pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. ¹⁰ Bong di tooltool le imot yo tiyei dada dook mata nga, ngan ole tiye Maro tiyepe nunngana lono. Inbe ole iyitmak edi le ilo ete kaiye, inbe ya in ole ikaua lo silene ki pang di le tiyepe ye lo silene dook mata. Ngan dada dook mata tani, in ole iyeei pang di Yuda muku, lo ngan be pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. ¹¹ Yesoo, Maro iyei dada gaongo leu pang di tooltool nga le imot.

¹² Moolmool, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikap ger yo Maro iwete pang Mose a iwodo, nga tiap. Le Maro o ke be ikarata betanga kidi ye noonoo kidi yo tikapsap ye ger kidi Yuda, nga tiap, bong ole iyemenai di ye dada dook tiap ke noonoo yo tiyei nga. E di Yuda, ngan tiyepe ye ger ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan parmana, le kumata le be titoo ger tina ngan tiap nga, ngan Maro ole iyemenai di. ¹³ Ngan ole nen, yesoo di tooltool yo tilongo sokorai ger ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan la be tiyei tooltool noonoonoo ye Maro matana, nga tiap, bong di tooltool la titoo ger dook mata nga, ngan la be Maro iwete di ye tooltool noonoonoo nga. ¹⁴ Le kakamata, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi galanga ye ger yo Maro ikap pang Mose, ngan tiap. Bong kumata be di ngan tiyei soo so yo ben ger tina iwete nga, ngan ipatnai di ben di ngan lodi galanga ye dada yo dook mata nga, inbe ye dada yo dook tiap pang di be tiyei, ngan lapau. Di ngan taukadi ger, ¹⁵ bong kumata be di tapdi tiyei dada tina yo Maro lono be tatoo nga, ngan ipapos di nen; betanga yo iken ye ger ngan Maro itar lo lodi oo. Ngan nen le lodi yo iwetewete pang di ye soo so dook mata inbe soo so dook tiap i, in iwono di ye urata kidi yo tiyei nga. Le kumata be tiyei dada dook tiap nga, ngan ole tiyetai nen nga tikapsap. Bong kumata le be tiyei dada dook mata nga, ngan ole tiyetai nen nga tikapsap tiap. ¹⁶ Ngan pang dama ni ye lal yo Maro itaru in nga, ngan ya in ole iyemenai di tooltool le imot ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Inbe ye lal tani in Maro ole itara Yesu Kirisi be ikarata betanga kidi tooltool ye urata le dada dook tiap kidi yo tiyei a iken sollono nga. Nen le i betanga yo kanakana ngan aweta pang di tooltool ye bingi dook mata, in naii.

Di Yuda Inbe Ger Yo Maro Ikap Pang Di Nga

¹⁷ Ang di tooltool yo kawete be ang ngan di Yuda nga, ngan au i betanga kiau be awete pang ang atu atu nen. Ong in lom tar nen be ong i tool noonoonoo ye Maro matana, yesoo ikap ger ki pang sasa kiong yo Mose i. Inbe ong in kuyitmakong a kuyei ne, “Maro ipootam am di Yuda nga panga, le di tooltool ki la am nga.” ¹⁸ Inbe ong in lom galanga ye dada yo Maro lono be kuyei nga oo. Inbe ong in lom galanga ye dada yo dook mata nga, inbe dada yo dook tiap nga, yesoo ong in di tooltool tipatomonai ong ye ger ke Maro. ¹⁹⁻²⁰ Ngan tina Maro ikap ger yo ipapos lo galanga ki, inbe betanga moolmool iken lono, ngan pang sasa kiong yo Mose i, ngan le ong taum lom tar ben ong in tool dook mata ke be kupatnaia dada moolmool ke Maro pang di tooltool yo tiyepe ben di mata kis nga. Inbe ong in kuwete be betebetanga kiong ole iyei ben sul a ipatnaia dada ke Maro pang di tooltool yo tiyepe todo lono nga lapau. Inbe lom tar lapau be ong in tool dook mata ke be kukarata di tooltool yo taukadi lo galanga ben di kapakapa nga, inbe kupatomonai di kakase yo maimai tiap nga. ²¹ Ngan nanga, ong in kupatomonai di tooltool kapala, e nga yei a ong taum kupatomonai ong tiap nga? Le kumata, ong in kuwetewete pang di tooltool be kin tipinoo be, e nga yei a ong taum in kupinoo nga? ²² Inbe kuwete pang di tooltool be kin tiyei dada dook tiap ke bauk be, e nga yei a kuyei dada dook tiap ke bauk nga? Inbe ong in kuwete be di kai padodo yo di tooltool tisung pang di nga, ngan so dook tiap ki taunu, e nga yei a kula kupinoo so ye rumu yo di tooltool tire pang di kai

padodo nga? ²³ Ngan ong in kutiki le kuwete pang di tooltool be Maro ikap ger ki pang ang di Yuda, bong kutoo dook tiap, ngan la le kugarungu Maro ene ye nga. ²⁴ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan iyei di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan le tiwete betanga dook tiap a tikan paseme Maro ene ye.”[☆]

²⁵ Ngan kumata le be kutoo ger ke Maro dook le ikenen leu nga, ngan dada ke koranga tiniidi in ke be ilonong dook mata san. Bong kumata le be kutoo ger ke Maro tiap nga, ngan dada ke koranga tiniidi in so sokorai, le ong in kuyei dawa ben di tooltool yo tikoro tinidi tiap nga. ²⁶ Kumata le be di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tikoro tinidi tiap, ngan be titoo dada dook mata noonoonoo yo ke ger nga, ngan ole yelei ye di? Di ngan Maro ole ikamata di ben di ngan di tooltool yo tikoro tinidi koot nga. ²⁷ Nen le di tooltool tina yo tikoro tinidi tiap, bong titoo ger dook le imot nga, ngan ole tipaposong ye dada dook tiap yo kuyei nga. Le Maro ole iyemenai ong ye dada dook tiap kiong tina, yesoo ong in kuwete be lom galanga dook ye ger ke Maro yo iwete pang Mose a iwodo nga, inbe tikoro tinim, bong ong in tool ke garungunu ger.

²⁸⁻²⁹ Kin lom tar be ong in tool kidi Yuda ye yo tikoro tinim leu, ngan be. Yesoo, tool moolmool kidi Yuda, in tool la lono iken galangana ye Maro matana i. Inbe kin lom tar be dada ke koranga tiniidi i, in so yo tiyei ye di tooltool tinidi leu le iyei tarkilanga pang di ben di nga tooltool ke Maro, ngan be. Yesoo, tarkilanga moolmool yo be di ngan tiyei tooltool ke Maro ye i, in nen; ole tiportak lodi a tila ye Maro. Ngan nen le betanga ke ger yo tiwodo a iken ye rau nga, ngan la ke be iportak di tooltool lodi nga tiap, bong Maro Amunu Silene, in la be iyei di tooltool a tiportak lodi i. Moolmool, tool yo tarkilanga dook mata nen iken ye i, in lono be di tooltool kapala lodi ponana ye a tiyitmak ene, ngan tiap, bong be Maro lon ponana ye a iyitmaka ene.

3

Maro Iyei So Yo Iwete Be Iyei Nga Le Itoo Koonoo

¹ Le tina au i awete pang nen, ngan o ke be kator a kayei ne, “Kumata be nen nga, ngan yelei yidi Yuda? Soo so be ole ilonidi le tallos di tooltool kapala ye Maro matana i? Inbe dada ke koranga tiniidi i, in ilonidi belei?” ² Ona, dada dook mata alunu la Maro iyei pang di Yuda a ilon di ye nga. Kulkulunu yege ngan ikap betanga ki yo ya taunu iwetewete, ngan pang di.

³ Moolmool, di tina ngan kapala tiyei so yo tiwete be tiyei nga, le titoo koodi tiap. Ngan kumata be titoo betanga yo tipamede pang Maro, ngan tiap nga, ngan ole yelei, Maro lon kalli so yo ipamede betanga ye be iyei nga, too? ⁴ Tiap yege! Di tooltool le imot nga tiwete ngan tillung, bong Maro in iwete nga, ngan ole itoo betanga ki le lo itara kanono moolmool. Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga, “Maro, ong in kutoo dada dook mata noonoonoo nga leu, inbe kupapos di tooltool ye noonoo kidi.

Ngan nen le di tooltool ole tikamata mallanga nen, betanga yo kuwete pang di nga, ngan moolmool le imot.

Ngan kumata le tiwete be kullung pang di nga,

ngan ole kullos di ye lal yo ke karatanga betanga i.”[☆]

⁵ Au i lok galanga nen, di tooltool kapala yo lodi kaua urata ye dada ke tana i mata nga, ngan ole tiwete gogodi a tiwete nen, “Kumata le be dada dook tiap ke noonoo yo amyeyi, ngan be ipaposo dada dook mata noonoonoo ke Maro le pombe mallangana nga, ngan ole tawete belei? Nga ole tawete be Maro in o iyei dada dook tiap la le katen malmal a iyemenai am ye noonoo kiam tina nga, too?” ⁶ Tiap yege! Maro in tool noonoonoo, le ikarata betanga kiidi Yuda ye dada dook mata yo tarantatu in leu. Ngan nen le ya in ke be ikarata betanga kidi tooltool ke tana i a iyemenai di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga.

[☆] 2:24 Esai 52:5; Isikel 36:22   [☆] 3:4 Rau ke Woungu 51:4

⁷ Le tina Maro iwete be ole iyemenai idi Yuda ye noonoo kiidi nga, ngan ole tool sa lon wetewete nen, “Kumata le be allung nga, ngan ole ipatnaia Maro nen, betanga yo iwete ngan moolmool le imot. Le dada dook tiap yo ayei nen nga, ngan ke be iyei di tooltool le tikamata nen, Maro in itoo betanga ki moolmool, ngan la ole tiyitmaka ene le ilo ete ye nga. Ngan kumata be nen nga, ngan nga yelei a iyemenai au ben au i tool ke yeingi noonoo nga?” ⁸ Bong matamim too dook ye betanga tani yo lon wetewete ye i. Ngan dawa ben ole tawete ne, “Idi nga ole tayei dada dook tiap ke noonoo, a be nen ngan dada dook mata yo Maro iyeii in ole pombe mallangana.” Ngan di tooltool kapala tisopo koodi pau a tiwete be au i betanga yo awetewete nga nen. Ona tiap, au i awete nen tiap, bong awete nen, di tooltool yo tiwetewete ye dada nen nga, ngan dook mata be Maro iyemenai di ye urata dook tiap kidi tina ngan kootoonoo.

Tool Atu Sa Yo Noonoonoo Ye Maro Matana, Ngan Tiap

⁹ Ngan nanga, ole tawete be idi Yuda nga tallos di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, too? Tiap yege! Yesoo, muku ngan au i awete betanga galangana pang nen, be idi tooltool nga le imot, di Yuda inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan idi le imot nga tayepe la noonoo parmana. ¹⁰ Le dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga, “Ni tool sa yo dook mata noonoonoo ye Maro matana, ngan tiap,

le mala be tool atu sa, ngan tiap yege.

¹¹ Inbe ni tool sa yo lon galanga ye dada ke Maro, ngan tiap.

Inbe tool atu sa yo lono mai san be lon galanga ye Maro, ngan tiap lapau.

¹² Di le imot ngan tiwala muridi pang Maro,

le di le imot ngan sa yo dook mata ye Maro matana, ngan tiap.

Ni tool sa yo iyei dada dook mata, ngan tiap,

le mala be tool atu sa, ngan tiap yege.”[☆]

¹³ “Betanga kidi yo tiwete a ipas ye koodi nga,

ngan ikini biana dawa ben gomo ke tool matene yo koon panganga i.

Ngan tiwete nga, ngan medi ru a tillung di diedi ye betanga.”[☆]

“Inbe betanga yo ipas ye koodi a be tigarung di tooltool ye nga,

ngan dawa ben bar ke moto dook tiap.”[☆]

¹⁴ “Inbe di ngan koodi ipon ye betanga dook tiap yo be tigarung di diedi ye nga.”[☆]

¹⁵ “Inbe di ngan kedi bese be palbe leu be la tirau di tooltool a timatamata.

¹⁶ Ngan ye ni nangai be tila pang ye nga, ngan la tigarung so inbe tiyei di tooltool le lodi modoko.

¹⁷ Inbe lodi galanga ye dada dook mata yo be tiye di diedi tigauagaua a tiyepa ye lodi silene, in tiap.”[☆]

¹⁸ “Di ngan titattadaia Maro ye gurana ki yo be iyemenai di ye, in tiap.”[☆]

¹⁹ Ngan idi le imot lod galanga nen, soo so yo ger ke Maro iwetewete ye nga, ngan iwete paidi Yuda yo tayepe la ger ki parmana nga. Nen le ger ki tina yo ikap paidi nga, ngan be ipaposidi lo mallangana pang Maro ye lal ke karatanga betanga, le idi nga ke be tawete touo betanga sa be koodoo sukalidi ye nga tiap. Le ye kene tani in di tooltool yo tiyepa ye tana i nga, ngan di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan di leu tiap, bong idi Yuda lapau, idi le imot ole iyemenai idi ye dada dook tiap kiidi yo tayei nga. ²⁰ Ngan nanga, tool sa ke be iyei tooltool noonoonoo ye Maro matana ye yo itoo ger, ngan tiap. Bong ger tina ngan ipaposidi le imot ngan nen le lod galanga ye noonoo kiidi yo tayei nga.

Dada Yo Be Tayei Tooltool Noonoonoo Pang Maro Ye I

²¹ Bong nookoot nga, Maro ipatnaia dada san yo be tayei tooltool noonoonoo ye i, in paidi oo. Ngan dada tani, in ye toongoo ger tiap, bong betanga yo Maro ikap pang Mose nga, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwodo a lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan

[☆] 3:12 Rau ke Woungu 14:1-3   [☆] 3:13 Rau ke Woungu 5:9   [☆] 3:13 Rau ke Woungu 140:3   [☆] 3:14 Rau ke Woungu 10:7   [☆] 3:17 Esai 59:8   [☆] 3:18 Rau ke Woungu 36:1

iwetewete paidi ye. ²² Ngan dada tani, in ye lodo medana yo tataru pang Yesu Kirisi i. Nen le di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro ole iyei di le tiyei ben di tooltool noonoonoo ye matana. Le dada tani gaongo leu la Maro iyeii pang di Yuda, inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. ²³ Yesoo, di tooltool le imot ngan tiyei dada dook tiap ke noonoo. Inbe di le imot tikapsap ye toongoo dada moolmool yo ke Maro nga, ngan la le tiyepa manga mooloo ye Maro nunngana yo mai san i. ²⁴ Bong Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di, le ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i, in la le iwete di ben di ngan tooltool noonoonoo ye matana i. Ngan urata dook mata tina yo iyei paidi nga, ngan ipa ye urata kiidi tiap, bong iyei sokorai paidi ye lo ponana ki, yesoo Yesu Kirisi iraiia tinini mai i le imot be tiraumate a iyimidi ye. ²⁵ Le Maro iyawara Kirisi a isi pombe mallangana, inbe ya taunu in iyei ben so ke paroranga pang Maro, a be nen ngan Maro o ke be iyemenai di tooltool ye noonoo kidi yo tiyei nga, ngan tiap. Le di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tani yo rara ki imati ke kai palasingi kaini in nga, ngan Maro igiri noonoo kidi. Ngan Maro iyei nen nga, ngan be nen a ipatnaii ben ya in itoo dada dook mata yo noonoonoo i. Yesoo, ye kene yo Kirisi isi tiao nga, ngan Maro iyepe le itoko too katene dook mata nen le iyemenai di tooltool ye noonoo kidi yo tiyei muku, ngan tiap. ²⁶ Inbe nookoot yege nga, dada tani yo Maro iyeii i, in be ipatnaii ben ya in itoo dada dook mata noonoonoo lapau. Nen le di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan Maro ole iyei di le tiyei ben di tooltool noonoonoo ye matana. ²⁷ Le be nen nga, ngan sei tool ke be iyitmak ene ye yo itoo ger dook, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga? Tool siap, yesoo ya in igiri noonoo kiidi, ye yo tatoo ger dook mata le imot, nga tiap, bong ye lo medana kiidi yo tataru i. ²⁸ Nen le idi nga tataru lodi medana nen, sei tool yo itara lono medana pang Kirisi i, in la be Maro iweta ye tool noonoonoo i. Bong ye dada yo ke toongoo ger, in tiap. ²⁹ Too yelei, Maro in Maro kiidi Yuda leu, too? E di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ya in Maro kidi tiap, too? Tiap, ya in Maro kidi tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau, ³⁰ yesoo Maro ataleu la iyepe i. Inbe ya in ole iwete di Yuda yo tikoro tinidi koot inbe titara lodi medana pang Kirisi nga, be di ngan tooltool noonoonoo. Inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tikoro tinidi tiap nga, ngan ole iwete di be di ngan tooltool noonoonoo lapau ye lodi medana yo titaru dawa ben am nga. ³¹ Ngan tina am nga amwetewete ye dada ke tarungu lodi medana pang Kirisi nga, ngan ole yelei, be amgarung ger ke Maro a ilene, too? Tiap yege! Bong am nga amtara lomam medana, inbe ye dada kiam yo nen nga, ngan am nga ke be ayei soo so yo ger iwete pam ye nga.

4

Apram Itara Lono Medana Le Maro Iweta Ye Tool Noonoonoo

¹ Nga ole tawete belei ye Apram yo sasa kiidi Yuda i? Ya in itoo soo dada a le Maro iwete be ya in tool noonoonoo nga? ² Ngan kumata le be Maro iwete Apram ye tool noonoonoo ye urata dook mata yo iyei nga, ngan ole ya taunu iyitmaka ene ye di tooltool matadi. Bong ye Maro matana, ngan ke be iyitmak ene ye dada yo nen, ngan tiap. ³ Ngan nanga, ole lomim tut ye betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen, “Apram in itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga.”

⁴ Ngan kumata le tool atu be iyei urata nga, ngan ole tool kuto mai ki ikap balingi panga. Ngan balingi tina ngan ikap sokorai panga ye lo ponana ki tiap, bong ikap panga ye urata kootoonoo ki. ⁵ Bong kumata be tool ikodo le imede ye urata ki yo iyei, ngan tiap, bong itara lono medana pang Maro tani yo iwete di tooltool ke yeingi noonoo be di ngan tooltool noonoonoo in nga, ngan ya in Maro ole iweta ye tool noonoonoo ye lo medana ki tani yo itaru panga i. ⁶ Nen le gaongo leu ben Dawiti iwete ye di tooltool yo Maro igiri noonoo kidi a iwete di ye tooltool noonoonoo ye matana nga. Ngan Dawiti iwete be di tooltool yo tikodo le timede ye urata kidi tiap, inbe Maro iyei dada nen ngan pang di nga, ngan di la lodi ponana mai san pang Maro nga. Le tina Dawiti iwete nen, ⁷ “Di tooltool yo Maro igiri urata dook tiap kidi nga,

ngan lodi ponana, yesoo di ngan Maro iyei urata dook mata pang di.
Moolmool, di ngan lodi ponana,

yesoo Maro igiri noonoo kidi a ilene oo.

⁸ Inbe di tooltool yo Tool Mai lon tut noonoo kidi mulu tiap le o ke be igarung di ye tiap nga,

ngan lodi ponana, yesoo di ngan Tool Mai iyei urata dook mata pang di.”

⁹ Ngan dada dook mata tani yo Maro iyeii pang di tooltool le lodi ponana ye i, in pang di tooltool yo tikoro tinidi, ngan leu tiap, bong pang di tooltool yo tikoro tinidi tiap, ngan lapau. Yesoo, idi nga lod galanga nen, Apram itara lono medana pang Maro, ngan la le ye lo medana ki tani nga, ngan Maro iweta ye tool noonoonoo ye matana nga. ¹⁰ Le lomim tar be Apram iyepe ye soo dada, motong Maro iweta ye tool noonoonoo nga? Lomim tar be tikoro Apram tinini, motong la Maro iweta ye tool noonoonoo nga, too iweta ye tool noonoonoo muku? Ngan ya in tikoro tinini muku, motong la Maro iweta ye tool noonoonoo, nga tiap, bong tikoro tinini tiao, inbe Maro iweta ye tool noonoonoo. ¹¹ Le Apram iyei tool noonoonoo ye lono medana yo itaru pang Maro, in muku, motong la Maro ikaua momo ke koranga tiniidi in panga, a be nen ngan iyei ben tarkilanga panga nen; ya in tool noonoonoo ye matana. Nen le ya in ben sasa kidi tooltool le imot yo tikoro tinidi tiap, bong titara lodi medana pang Maro nga. Inbe imuku pang di nen, a be nen ngan di tooltool tina ngan di lapau ole Maro iwete di ye tooltool noonoonoo ye lodi medana yo titaru panga i. ¹² Inbe gaongo leu, ya in sasa kidi tooltool yo tikoro tinidi nga lapau. Ngan tina Apram itara lono medana pang Maro muku, motong la tikoro tinini nga, ngan la le ya in imuku pang di tooltool yo tikoro tinidi nga leu tiap, bong titara lodi medana lapau le titoo kene nene ye lo medana ki yo itaru i.

¹³ Mukot yege ni nga, ngan Maro ipamede betanga medana pang Apram be iye di sasa ki ole tikaua tana mai i le imot. Ngan nanga, ya in ipamede betanga medana tani pang Apram ye yo itoo ger ki dook le imot nga, ngan tiap, bong ye lono medana yo itaru pang Maro a le iweta ye tool noonoonoo i. ¹⁴ Ngan kumata le di tooltool yo titoo ger ngan di leu la be tikap so yo Maro ipamede betanga ye nga, ngan dada ke tarungu lodo medana in ben so sokorai, inbe so yo Maro ipamede betanga ye nga, ngan ole taukan kanono. Le kumata be nen nga, ngan ole takap soo so yo Maro ipamede betanga ye nga tiap, ¹⁵ yesoo idi le imot nga takapsap ye ger, le kate malmal ke Maro iken yidi. Moolmool, kumata le be ger iken tiap nga, ngan matin nga le taukada busunu.

¹⁶ Ngan nanga, so yo Maro ipamede betanga ye i, in ipa ye lodo medana yo tataru panga i, yesoo ya in lono be iyei dada dook mata pang di sasa ke Apram nga le imot. Le dada tani in o iyeii pang di Yuda yo titoo ger ngan leu tiap, bong ole pang di tooltool yo titara lodi medana panga le gaongo ben ke Apram, ngan lapau. Ya in idi tooltool le imot yo tatara lodo medana nga, ngan sasa kiidi. ¹⁷ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Au i ole ayei ong le kuyei sasa kidi tooltool ke tana maimai alunu.”[☆] Le ye Maro matana nga, ngan ya in iyei ben idi tooltool le imot yo tatara lodo medana nga, ngan sasa kiidi. Inbe itara lono medana pang Maro nen; be ya in ke be iyei di tooltool yo timmata nga le timaur mulu, inbe ya in iwete leu, ngan so yo pompombe tiao nga, ngan ole pompombe.

¹⁸ Ngan dada dook tiap be igarungu Apram ye so yo itar matana ye a inam nga. Bong Apram itara lono medana, inbe ikodo le imede ye so yo itar matana ye a inam nga, ngan la le ya in iyei ben sasa ke di tooltool ke tana maimai alunu nga. Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Di sasa kiong nga ole alunu le alunu san.”[☆] ¹⁹ Moolmool, Apram tani in lon galanga ben ya in rai ki 100 a iyei konga le tinini gurana ke be itara kase tiap. Inbe ya in lon galanga lapau ben rimana Sera, in iyei konga a tanga ki ikis le ke be ipasui tiap lapau. Bong Apram ikodo le imede ye lo medana ki yo itaru pang Maro be ole ikaua kase panga i. ²⁰ Ngan nen le lono rru a iyege lo medana ki yo itaru pang Maro ye so yo ipamede betanga ye, in tiap. Bong ikodo le imede ye lo medana ki yo itaru i, in le ikenen leu, inbe iyitmaka Maro ene ye so yo be iyeii panga i. ²¹ Inbe ya in lon galanga moolmool

nen, be Maro in gurana ki mai san ke be iyei so le imot yo ipamede betanga ye be iyei nga. ²² Ngan ye punu in la le Maro iweta be ya in tool noonoonoo ye matana i.

²³ Ngan betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro a iwete be Apram in Maro iweta ye tool noonoonoo nga, ngan iwete ye ya taleu tiap, ²⁴ bong idi tooltool yo tatara lodo medana nga lapau. Nen le idi tooltool yo tatara lodo medana panga be ya in ipamaditi Tool Mai kiidi Yesu ye ni ke matenge nga, ngan ya in iwetidi ye tooltool noonoonoo lapau. ²⁵ Inbe ya in itara Yesu la di tooltool baedi a be nen ngan tiraumate a imata ye noonoo kiidi. Inbe ipamaditi le lo imaur mulu, a be nen ngan iyei idi le taye ben di tooltool noonoonoo ye matana.

5

Nookoot Nga Tayepe Ben Koi Ke Maro Mulu Tiap, Bong Taye Tagauagaua Dook Mata

¹ Ngan lo medana kiidi tani yo tataru pang Maro i, in dada tani yo be iwetidi ye tooltool noonoonoo ye matana i. Ngan nen le nookoot nga idi ngan tayepe ben koi ki mulu tiap, bong taye tagauagaua a tayepe ye lo silene dook mata. Ngan tayepe dook mata nen, yesoo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, iyei urata be ilonidi ye. ² Ngan ye urata tani yo Kirisi iyeii i, in idi nga ke be tatara lodo medana pang Maro nen, be ole iyei dada dook mata paidi. Le moolmool, idi nga takodo le tamede ye lo medana kiidi yo tataru panga i. Inbe lod ponana, yesoo tatar matada a tanam be Maro ikau idi be lo taye tayepe ye nunngana. ³ Ngan nen leu tiap, bong lod ponana ye kene yo tasolo urata moonoo ke masngana ye in lapau. Yesoo, lod galanga nen, ye kene yo tasolo urata moonoo ke masngana ye in nga, ngan be nen a ipamedidi ye dada yo be takodo le tamede a tasolo urata moonoo ye i. ⁴ Inbe lod galanga nen, kumata be takodo le tamede be tasolo urata moonoo le lo imot nga, ngan ole ilonidi le idi nga taye ben di tooltool moolmool yo Maro itouo di koot nga. Ngan kumata be tayepe le idi nga taye ben di tooltool moolmool yo Maro itouo di koot nga, ngan ole iyei idi le tatar matada a tanam ye so dook mata yo be ikap paidi nga. ⁵ Inbe idi sema tooltool yo tatar matada a tanam ye so tina nga, ngan tanam sokorai tiap, yesoo Maro ikaua Amunu Silene paidi a iyepe lodo. Inbe ipagalanga lodo le lod galanga nen, Maro lono paidi mai san.

⁶ Le kakamata, muku ngan idi nga taukada gurana yo be talonidi ye nga. Bong ye lal yo Maro itaru i, motong la Kirisi isi imata a be nen ngan ilonidi tooltool yo ke yeingi noonoo nga. ⁷ Ngan ang nga lomim belei, be idi nga tool sa ole ke be imata a be nen ngan ilono tool yo noonoonoo i, too? Tiap! Moolmool, kumata be tool in tool dook mata nga, ngan tool sa o ke be iwete be ya in itattadai tiap le ole imata a be iloni. ⁸ Bong Maro ipatnaia lono yo paidi mai san, in mallangana nen. Ye kene yo idi nga taye dada dook tiap ke noonoo ye in nga, ngan iwanga Kirisi a si imata be ilonidi.

⁹ Ngan nanga, Maro iwetidi ye tooltool noonoonoo nga ye rara ke Kirisi yo imati ke kai palasingi kaini i. Le idi nga lod galanga nen, Kirisi ole ikau idi a ipamulidi ye kate malmal ke Maro yo be pombe pang di tooltool ke yeingi noonoo i, in lapau. ¹⁰ Le kakamata, muku ngan idi nga taye ben koi ke Maro, bong ye matenge ke Natunu, ngan dada ke koi yo iken kataunu kiidi taye Maro in imot, inbe tagauagaua dook mata. Ngan tina yo nen nga, ngan la nookoot nga Natunu tani yo imadit mulu a iyepe matana rerene le taukan motingi i, in ya la be ole ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in lapau. ¹¹ Ngan ye dada yo nen ngan leu la be lod ponana ye, ngan tiap, bong lod ponana pang Maro ye so le imot yo iyei paidi ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nga. Yesoo, ya in imata a ilonidi le dada ke koi yo iken kataunu kiidi taye Maro in imot oo, inbe taye tagauagaua dook mata.

Matenge Ipa Ye Atam, Inbe Yepongo Dook Mata Ipa Ye Kirisi

¹² Ngan nanga, muku ngan tool ataleu la iyei noonoo i, ngan le iso dada pang noonoo be ingaua ni mai i le imot. Inbe matenge pombe ye noonoo ki, ngan nen le di tooltool ke ni mai i le imot tiyepa la gurana ke matenge parmana, yesoo di le imot tiyei noonoo. ¹³ Ngan ye kene yo Maro ikap ger ki pang Mose tiao nga, ngan di tooltool le imot tiyei noonoo. Bong noonoo kidi tina ngan Maro iwodo tiap, yesoo ye kene tani in ngan ger

yo be ipapos di ye noonoo kidi, ngan siap. ¹⁴ Bong lod galanga nen, ye lal ke Atam le ise ye lal ke Mose nga, ngan matenge igarung di tooltool nga le imot. Ngan di tooltool tina ngan tikapsap ye betanga ke Maro dawa ben Atam, in tiap, bong le matenge yo pombe ye noonoo ke Atam i, in igarung di lapau. Ngan Atam tani in inanpootoo tool yo be pang dama ni ngan pombe i. ¹⁵ Bong so yo Maro ikauu sokorai paidi ye lo ponana ki i, in dawa ben so yo Atam ikapsap a pombe ye, in tiap. Yesoo, Atam in tool ataleu, bong ikapsap ye betanga ke Maro, ngan nen le dada yo di tooltool alunu timmata ye i, in pombe ye. Bong tool ataleu Yesu Kirisi yo lono paidi mai san i, in dada tani yo Maro ikap sokoraia so dook mata paidi ye lo ponana ki i. Le so dook mata ke Maro yo pombe ye Yesu Kirisi i, in mai san le illoso so yo pombe ye Atam i. ¹⁶ Ngan ole awete pang mulu nen, so yo Maro ikauu sokorai paidi ye lo ponana ki i, in dawa ben so yo pombe ye noonoo ke tool ataleu, in tiap. Yesoo, ye noonoo ataleu yo ke Atam i, in Maro ikarata betanga kidi tooltool a be iyemenai di le imot. Bong ye kene yo di tooltool tiyei noonoo alunu nga, ngan Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi. Ngan nen le ye so dook mata yo ikauu sokorai paidi ye lo ponana ki i, in iyei idi le taye ben di tooltool noonoo ye matana. ¹⁷ Ngan tina tool ataleu ikapsap ye noonoo nga, ngan le matenge pombe a iyei mai pang di tooltool nga le imot a igarung di. Bong Maro lono paidi a iyei dada dook mata san pang idi tooltool alunu ye tool ataleu yo Yesu Kirisi i. Inbe ye so dook mata yo ikauu sokorai paidi ye lo ponana ki i, in iyei idi le taye ben di tooltool noonoo ye matana. Le moolmool, idi nga taye Kirisi ole tayepe ye malala ki yo ete ni, a taye tooltool kuto maimai ye lal nga le imot.

¹⁸ Ngan nanga, ye tool ataleu yo ikapsap i, in la le Maro iwete be iyemenai di tooltool nga le imot ye i. Inbe gaongo leu, ye tool ataleu yo itoo dada dook mata noonoo ke Maro i, in la le Maro iyei idi le taye tooltool noonoo ye matana, a ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi, in paidi le imot ye i. ¹⁹ Le moolmool, ye dada dook tiap ke tool ataleu yo isak noonoo in nga, ngan le di tooltool alunu tiyei ben di ngan tooltool ke yeingi noonoo. Inbe gaongo leu, ye dada dook mata ke tool ataleu yo ilongo betanga a itoo in nga, ngan le di tooltool alunu la Maro iwete di be di ngan tooltool noonoo nga.

²⁰ Ngan ger ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan be nen a ipapos noonoo kidi tooltool le lo iken mallangana. Bong ye kene yo di tooltool tiyei noonoo alunu le alunu san a iken mallangana nga, ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di mai le mai san lapau. ²¹ Muku ngan dada dook tiap yo ke noonoo i, in iyei mai pang di tooltool le imot a be irau di le timmata. Bong nookoot nga dada dook mata yo be Maro lono paidi a iyei urata dook mata paidi ye i, in iyei mai paidi. Ngan nen le ya in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi, ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, yo iyei idi le tayepe ben di tooltool noonoo ye Maro matana i.

6

Tammata Ye Noonoo, Motong La Kirisi Iyei Idi Le Tamaur Mulu Nga

¹ Nga ole tawete belei? Be taye noonoo le ikenen leu a be nen ngan Maro lono paidi mai san a iyei dada dook mata sa mulu paidi, too? ² Tiap yege! Yesoo, idi tooltool yo tatara lodo medana pang Maro nga, ngan dawa ben tool matene yo iyepe la gurana ke noonoo parmana mulu tiap i, le idi nga ke be tasootoo yeingi noonoo tiap. ³ Too belei, ang ngan o lomim galanga tiap, too? Ngan ye kene yo idi nga tirriu idi ye in nga, ngan be nen a ipatnai idi ben idi nga taye Yesu Kirisi tagauagaua dook mata, inbe rriungu tani in ipatnai idi ben taye tammata lapau. ⁴ Ngan la ye kene yo tirriu idi ye in nga, ngan idi nga ben tammata a tikelmai idi taye Kirisi. Ngan nen, a be nen ngan dawa ben Kirisi yo Tamana ipamaditi ye ni ke matenge i, le idi lapau ole takaua yepongo paunu. Moolmool, Kirisi Tamana yo ene mai san le ilo ete ke be tooltool tipayiti ye i, in ipamaditi Kirisi ye gurana ki yo mai mata i. Le gaongo leu, idi nga lapau ole tayepe ye yepongo paunu.

⁵ Le kumata be idi nga taye Kirisi tagaua ye matenge ki nga, ngan idi lapau ole taye tagaua ye maditingi ki, a be nen ngan idi nga tayepe ye yepongo paunu dawa ben ya i. ⁶ Le kin lomim kalli be, idi nga lodo gurunu yo ke dada dook tiap nga, ngan tipatoto le ipa ye Kirisi a ilo kai palasingi kaini oo. Ngan nen, a be nen ngan dada dook tiap ke noonoo ngan taukan gurana yo be igarungidi mulu nga. Ngan nen le idi nga tayepe ben di poranga pang noonoo mulu tiap, ⁷ yesoo kumata be tool atu sa imata nga, ngan ya in o ke be iyepe la gurana ke noonoo parmana mulu tiap.

⁸ Ngan kumata le be taye Kirisi tammata nga, ngan tatara lodo medana nen; idi nga lapau ole takaua yepongo paunu dook mata dawa ben ke Kirisi. ⁹ Ngan idi nga lod galanga nen, ye kene yo Kirisi imadit ye ni ke matenge ye in nga, ngan o ke be imata mulu tiap. Nen le matenge in taukan gurana yo be irautoo Kirisi ye i. ¹⁰ Ngan ye kene yo imata ye i, in imata ye noonoo kidi tooltool, inbe imata pattu leu a imot oo, le ke be imata mulu tiap. Bong nookoot nga imadit a imaur mulu oo, a be nen ngan iyepe inbe iyitmaka Maro ene ye yepongo ki tani.

¹¹ Ngan ye dada gaongo leu, ang tapmim ole lomim tar ben ang ngan kamot ye yeingi noonoo dawa ben tool matene ye iyepe gurana ke noonoo parmana mulu tiap i. Bong ang ngan ye urata yo Yesu Kirisi iyei in nga, ngan ang ngan kamadit a kamaur mulu oo, a be nen ngan kayepe inbe kayitmaka Maro ene ye yepongo kiang tina. ¹² Ngan la kin kamalum pang dada dook tiap ke noonoo a iyei mai pang be. Ole nen ngan tinimim yo be imata nga, ngan ole iyolang a la kayei so yo dook tiap nga. ¹³ Inbe kin kamalum pang tinimim kasin ben baemim, too kemim, too matamim, too koomim, too soomim kapala pa, a iyei ben so ke yeingi urata dook tiap ke noonoo, ngan be. Bong be nen ngan kakau ang tapmim pang Maro, ben di tooltool yo ikap di ye ni ke matenge a timadit le timaur mulu nga. Le kakaua tinimim mai i le imot pang Maro dawa ben so ke yeingi urata dook mata noonoo yo ki nga. ¹⁴ Kayei nen, yesoo kayepe ger parmana mulu tiap. Le nookoot nga gurana ke noonoo in iyei kuto mai pang mulu tiap, bong Maro la iyei kuto mai pang, inbe ya in lono pang a iyei dada dook mata pang inbe ilonang a be kayei noonoo be.

Tayepe Poranga Pang Dada Noonoo Ke Maro

¹⁵ Nga ole tawete belei? Be idi nga tayepe ger parmana mulu tiap, bong tatoo dada yo be Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye i, le nga dook mata be tayepe noonoo, too? Tiap yege! ¹⁶ Ang ngan o lomim galanga tiap, too? Kumata be katarang la tool atu parmana a kayei urata yo iwete pang ye be kayei nga, ngan ang ngan kayei ben poranga pang tool tani yo kayepe parmana i. Nen le kin kakamatang dook leu, yesoo kumata le ang ngan be kayei poranga pang dada dook tiap ke noonoo nga, ngan ole iyei ang le kammata, bong kumata be kayei poranga pang Maro a katoo betanga ki nga, ngan ole iyei ang le katoo dada dook mata noonoo yo ki nga. ¹⁷ Moolmool, muku ngan ang nga kayei ben poranga pang dada dook tiap ke noonoo. Le tawete lo ponana kiidi pang Maro ye yo nookoot nga kayei poranga pang mulu tiap, bong karaia tinimim mai i le imot be katoo patomonaingi paunu yo di tooltool ke Maro tipatomonai ang ye nga. ¹⁸ Ngan ang nga Maro ipamulang le kayepe gurana yo ke noonoo in parmana mulu tiap, bong nookoot nga kayei ben poranga pang dada dook mata noonoo yo ke Maro nga.

¹⁹ Ngan au i awete le ananpootoo ye dada kidi tooltool yo tiporo di tooltool ye urata nga, ngan be nen a patomonaingi kiau i imarra pang be lomim galanga ye. Muku ngan ang nga karaia tinimim mai i le imot a iyei poranga pang dada dook tiap ke bauk yo giri leu nga, inbe pang dada dook tiap yo kagarung ger ke Maro ye nga lapau. Ngan la nookoot nga ole karaia tinimim mai i le imot a iyei poranga pang dada dook mata noonoo yo ke Maro nga, a be nen ngan kayepe ben di tooltool ke Maro yo ipootoo di panga ya taunu nga. ²⁰ Ye kene yo kayei ben poranga pang dada dook tiap ke noonoo ye in nga, ngan taukamim lomim yo be kayei poranga pang dada dook mata noonoo ke Maro ye i. ²¹ Bong atorang, dada dook tiap tina yo muku ngan kayei, bong nookoot

nga moomoomim ye nga, ngan ye kene yo kayei ye in nga, ngan soo loningi kakap ye dada tina nga i? So dook mata siap, yesoo dada yo nen ngan iyei di tooltool a timmata le tilledi a tipa so. ²² Bong nookoot nga Maro ipamulang le kayepe la gurana yo ke noonoo in parmana mulu tiap, inbe nookoot nga kayei ben poranga pang Maro. Ngan tina kayei poranga pang Maro nga, ngan soo so yo kakauu be ilonang i, in nen: Maro ole iyei ang a kayepe le taukamim busunu ye matana, a be nen ngan kakaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ²³ Ngan nanga, urata kootoonoo yo ke noonoo, in matenge, bong so yo be Maro ikauu sokorai paidi ye lo ponana ki i, in yepongo dook mata yo taukan motingi i. Le moolmool, Maro ole ikaua yepongo paunu yo ipa ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi i, in paidi, yesoo idi nga taye tagauagaua.

7

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Nga, Ngan Tiyepe Ger Parmana Mulu Tiap

¹ Ang di diek nga, ang kapala ngan lomim galanga ye ger, bong o lomim kalli, too? Be tool atu, in ger ke Maro ole iyei mai panga a iyepe parmana ye kene yo iyepe matana rerene ye i, in leu. ² Nga ole awete le ananpootoo nen. Kumata le garup atu be iyooloo tamoto atu nga, ngan ole itoo ger ke kerenge dook a iyepe le imede ye nintooroo ye kene yo nintooroo tani in iyepe matana rerene ye i. Bong kumata le be nintooroo imata nga, ngan garup tani in ger ke kerenge igunkala mulu tiap. ³ Ngan nen le kumata be nintooroo iyepe matana rerene go, inbe garup tani in la iyooloo tamoto san mulu nga, ngan ya in tiweta ye garup ke yeingi bauk. Bong kumata le be nintooroo tani in imata nga, ngan ya in ger ke kerenge igunkala mulu tiap. Nen le kumata be iyooloo tamoto san mulu nga, ngan o ke be tiweta ye garup ke yeingi bauk, ngan tiap.

⁴ Le ang di diek nga, ngan gaongo leu, ang ngan kayepe gurana yo ke ger ke Maro ngan parmana mulu tiap, yesoo ye kene yo tipatoto Kirisi lo kai palasingi kaini a imata ye in nga, ngan ben ang ngan kaye kammata. Nen le ang ngan kammata oo, inbe ger taukan gurana yo be iyei mai pang nga. Inbe nookoot nga, ang ngan kayei ben di tooltool ke tool san yo imadit ye ni ke matenge in nga, ngan be nen a katoos dada dook mata yo be Maro lon ponana ye nga. ⁵ Muku ye kene yo tatoo lodo gurunu ye in nga, ngan dada dook tiap yo iken lodo nga, ngan iyolidi be la tayeida dada dook tiap ke noonoo. Ngan ger yo igunkalidi ye dada dook tiap ke noonoo i, in ipamadit lodo ye dada ke noonoo, ngan le lodo mai san be la tayeida ye tiniidi. Ngan tina nen nga, le idi nga tayeida dada dook tiap yo be iyei idi a tammata le tapa so nga. ⁶ Bong nookoot nga, idi nga dawa ben tammata oo, le so tani yo muku ngan iparamidi i, in iparamidi mulu tiap. Nen le idi nga, ger in taukan gurana yo be iyei mai paidi mulu nga, le idi nga tamot ye dada gurunu ke toongoo ger yo tiwode ilo ye rau i. Ngan nen le nookoot nga tatoo dada paunu yo ipa ye Maro Amunu Silene i.

Ger Ke Maro Ipatnai Noonoo Se Mallangana

⁷ Ngan nanga, nga ole tawete belei? Ole tawete be ger ke Maro yo ikap pang Mose ngan dook tiap, too? Tiap yege! Bong ole ananpootoo yau nen, kumata le ger tina ngan be ipapos noonoo kiau tiap nga, ngan matin nga le au i lok galanga ben nga akapsap, ngan tiap. Ngan nen le ye ger, ngan au i ole lok galanga nen, dada yo be matak gorengana ye so kidi tooltool kapala ye i, in dada dook tiap ke noonoo, yesoo ger ke Maro yo ikap pang Mose ngan iwete nen, “Kin matamim gorengana ye so kidi tooltool be.”⁸ Bong ye kene yo lok galanga ben ger tina ngan igunkalau ye dada dook tiap nga, ngan iyei au le matak gorengana ye dada dook tiap matana matana a lok be le ayei. Le kumata nga yo be ger siap nga, ngan matin nga le noonoo taukan gurana yo be iyei idi, a be nen ngan tayeida so dook tiap tina nga. ⁹ Muku ngan ye kene yo au i lok galanga ye ger tiao nga, ngan ayepe le lok pusbe, yesoo mala be lok rru ye so yo ayei, ngan tiap. Bong yeisa be lok galanga ye ger, ngan le pattu leu be ayetai nen, au i nga ayei noonoo, le ayei ben tool yo imata koot

☆ 7:7 Pamulenge 20:17; Ger 5:21

i. ¹⁰ Le kakamata, ger tina ke Maro yo itar be ikaua yepongo dook mata pang di tooltool, ngan la iyei di a timmata nga.

¹¹ Bong ye kene yo au i lok galanga ben ger igunkalau ye dada dook tiap ke noonoo nga, ngan iyei au le lok mai san be la ayei. Le ye dada tani i, in ben noonoo ikaua lungunu yau, a la ayei noonoo. Ngan tina au i ayei nen nga, ngan la ger iwete nen, au i ole amata ye noonoo kiau tina. ¹² Ngan nen le ole tawete be ger ke Maro yo ikap pang Mose ngan dook tiap, too? Tiap! Bong dook mata, yesoo ipa ye Maro ya taunu. Inbe dada yo iwete paidi ye be tatoo nga, ngan ipa ye Maro lapau, le dook mata inbe itoo dada dook mata noonoo yo ki i. ¹³ Nga ole tawete belei? Be ger ke Maro yo dook mata nga, ngan la igarungau a le amata nga, too? Tiap yege! Bong ye au lok yo ke yeingi noonoo in la iyei au a ayei noonoo i. Ngan la ger yo dook mata nga, ngan iwete pau nen, be au i ole amata ye noonoo yo ayei nga. Le noonoo in dada tani yo be tapuske matenge ye i. Ngan nen le lod galanga nen, be noonoo in so dook tiap moolmool.

¹⁴ Idi ngan lod galanga be ger yo Maro ikap pang Mose nga, ngan ipa ye Maro Amunu, bong au i tool ke tana i, inbe atoo lok yo gurunu i. Le au i, ben noonoo ikau au panga, inbe ayepe parmana a ayei ben poranga panga. ¹⁵ Ngan nen le so yo ayei nga, ngan lok sarere ye soo punu a le ayei nen nga. Yesoo, soo so yo lok mai san be la ayei nga, ngan ayei tiap, bong soo so yo lok be ayei tiap nga, ngan la ayei nga. ¹⁶ Ngan tina ayei soo so yo lok wetewete pau ye be ayei be nga, ngan la le agaua lok le atu ye ger ke Maro be nga dook mata. ¹⁷ Inbe lok galanga nen, dada dook tiap yo ayei nga, ngan au tauk la be ayei ngan tiap, bong dada dook tiap ke noonoo yo iken lok ngan la iyei au a be la ayei nga. ¹⁸ Ngan au i lok galanga be so sa yo dook mata ngan la iken ye lok yo gurunu, ngan tiap, yesoo lok be ayei dada yo dook mata nga, bong o ke be ayei tiap. ¹⁹ Ngan nen, yesoo dada yo ayei nga, ngan dada dook mata yo au i lok be ayei, nga tiap. Bong dada dook tiap yo lok be ayei tiap nga, ngan la asootoo yeingi le ikenen leu nga. ²⁰ Nen le kumata be ayei dada dook tiap tina yo lok be ayei tiap nga, ngan ipaposau ben au tauk la ayei, nga tiap, bong dada dook tiap ke noonoo yo iken lok ngan la iyei nga.

²¹ Ngan nanga, au i apuske dada atu pombe pang yau nen. Ye kene yo be ayei dada dook mata ye in nga, ngan dada dook tiap ke noonoo se ilelau a be ayei dada yo dook mata, ngan be. ²² Ngan au tauk i lok ponana ye ger ke Maro mai san, inbe lok be atoo le imot. ²³ Bong akamata ben dada dook tiap atu yo iken ye tinik i, in ikapye be irautoo dada dook mata yo lok kaua urata ye nga. Ngan nen le dada dook tiap tani in irautoo dada dook mata yo lok kaua urata ye nga, a iyei au be ayei dada dook tiap ke noonoo ye tinik mai i le imot. ²⁴ Atoo, au i tool ke lo modoko sa! Nga ole sei tool be ikau au a ipamulau ye dada dook tiap ke noonoo yo igarungu tinik mai i le imot a be amata ye i? ²⁵ Bong awete lo ponana kiau pang Maro ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ye yo ilonidi nga.

Ngan la ye lok ngan be ayei poranga pang ger ke Maro, bong dada dook tiap kiau ke noonoo yo iken lok nga, ngan iyei au le ayei poranga pang dada dook tiap yo ke noonoo nga.

8

Yepongo Paunu Yo Ipa Ye Maro Amunu Silene

¹ Ngan nen le idi sema tooltool yo taye Yesu Kirisi tagauagaua nga, ngan o ke be Maro iyemenai idi ye noonoo yo taye koot, ngan tiap. ² Ngan awete nen, yesoo idi nga, Maro Amunu Silene yo ikaua yepongo paunu paidi i, in la ikau idi ye dada dook tiap ke noonoo yo be iyei idi a tammata i. Ngan iyei nen ye urata ke Yesu Kirisi yo taye tagauagaua i. ³ Ngan ger ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan ke be ilonidi a be nen ngan tamot ye yeingi dada dook tiap ke noonoo, ngan tiap, yesoo lodo yo gurunu in taukan gurana yo be idi tatoo nga. Bong so yo ke be ger ilonidi ye tiap nga, ngan la Maro iyei nga. Ngan la le Maro itoo dada san mulu in nen; iyawara Natunu Yesu Kirisi a isi tana i, le si iyei tool a tinini dawa ben idi tooltool yo tayei dada dook tiap ke noonoo nga. Nen le ye Natunu tani in tinini nga, ngan iyei ben so ke paroranga, a Maro iyemenai ye dada dook tiap ke

noonoo yo kiidi nga. ⁴ Ngan iyei nen, a be nen ngan dada dook mata noonoo yo ke ger nga, ngan idi nga ole tatoo dook le imot. Idi nga taye i nen nga, ngan ye yo tayepe ngan tatoo dada dook tiap ke lodo gurunu ngan tiap, bong ye yo tayepe ngan tatoo dada yo ke Maro Amunu Silene nga.

⁵ Ngan di sema tooltool yo tiyepe ngan titoo di tapdi lodi nga, ngan kanakana ngan lodi kaua urata mai san ye so kidi yo lodi be tiyei nga. Bong di sema tooltool yo tiyepe ngan titoo Maro Amunu Silene nga, ngan lodi kaua urata mai san ye so yo Maro Amunu Silene lono be tiyei nga. ⁶ Inbe di sema tooltool yo kanakana ngan lodi kaua urata mata ye soo so yo di tapdi lodi panga nga, ngan ole matenge pombe pang di. Bong di tooltool yo kanakana ngan lodi kaua urata mata ye soo so yo Maro Amunu lono panga nga, ngan di la be tiye Maro tiyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i, inbe Maro ole ikaua lo silene ki pang di ye lal tani in. ⁷ Inbe di tooltool yo lodi kaua urata mata ye soo so yo di tapdi lodi panga nga, ngan di ngan tiyei ben koi ke Maro. Ngan nen, yesoo di ngan o ke be timalum pang ger ke Maro a ipasongosongo di, ngan tiap, inbe di ngan o ke be titoo ger ke Maro pitiap yege. ⁸ Inbe di tooltool yo titoo di tapdi lodi a tiyei dada dook tiap ke noonoo yo lodi gurunu iwetewete pang di ye be tiyei nga, ngan o ke be tiyeie so sa yo dook mata nga be Maro lon ponana ye, ngan tiap.

⁹ Bong ang ngan katoo ang tapmim lomim a kayei dada dook tiap ke noonoo yo lomim gurunu iwetewete pang ye be kayei, ngan tiap, yesoo kumata be Maro Amunu Silene iyepe lomim nga, ngan ang ngan katoo Maro Amunu Silene a kayei dada dook mata yo iwetewete pang ye be kayei nga. Ngan kumata le tool atu be Maro Amunu Silene, yo Kirisi iwanga a isi i, in iyepe lono tiap nga, ngan ya in tool ke Kirisi tiap. ¹⁰ Bong kumata be Kirisi iyepe lomim, ngan ole kayepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. Moolmool, kanomim nga ole kammata, yesoo kayei noonoo, bong ole kayepe ye yepongo dook mata tani, yesoo ang ngan Maro iyei ang le kayei ben di tooltool yo noonoodi ye matana nga. ¹¹ Inbe kumata be Maro Amunu Silene yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge a imaur mulu i, in be iyepe lomim nga, ngan tool tani yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge i, in ole ipamaditang lapau a ikaua tinimim paunu pang. Ngan ole iyei nen ye gurana ke Amunu Silene yo iyepe lomim in.

¹² Ngan la ang di diek nga, idi nga urata kiidi yo be taye i nga, ngan nen; be tayepe ngan tatoo dada dook tiap ke noonoo yo lodo gurunu iwetewete paidi ye be taye i, ngan tiap. Bong tayepe ngan tatoo dada dook mata yo Maro Amunu Silene iwetewete paidi ye be taye i nga. ¹³ Ngan kumata be kayepe le katoo dada dook tiap ke noonoo yo lomim iwetewete pang ye be kayei nga, ngan ole kammata. Bong kumata be katoo dada ke Maro Amunu Silene a kamot ye yeingi dada dook tiap yo iken lomim nga, ngan ole kayepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. ¹⁴ Yesoo, di tooltool yo Maro Amunu Silene imuku a irara di nga, ngan di ngan Maro di natunu. ¹⁵ Le moolmool, yesoo ang ngan kakaua Amunu Silene yo ke be iyei ang a katattadaii, in tiap. Le ang ngan ke be kayepe la tattadaingi parmana a kayei ben poranga ki mulu, ngan tiap. Bong ang ngan kakaua Maro Amunu Silene yo iyei ang le kayei ben Maro di natunu i. Ngan tina Maro Amunu Silene tani in iyepe lodo nga, le iyei idi le koodoo pang Maro nen, "Alei Tamak, ong in au tauk Tamak." ¹⁶ Inbe Maro Amunu Silene tani in iwetewete a ikata suanga ye dada yo lod wetewete paidi ye nen, be idi nga Maro di natunu. ¹⁷ Ngan nanga, kumata be idi nga natunu moolmool nga, ngan Maro ole ikap so ki yo dook mata, ngan paidi. Ngan so dook mata ke Maro tina, ngan ole takap dawa ben ede Kirisi ikap koot nga. Le kumata be idi nga tasolo masngana ye yeingi urata dook mata ben Kirisi nga, ngan idi lapau Maro ole iyitmak ede le ilo ete, inbe ole ikau idi le lo taye Kirisi tayepe nunngana lono nen a tala.

Pang Dama Ni Ngan Maro Ole Ikau Idi A Lo Tayepe Nunngana Lono

¹⁸ Au i lok kaua urata mai san nen, be masngana yo nookoot tasolo ye yepongo kiidi nga, ngan so sokorai, yesoo yepongo dook mata yo be takauu ye kene yo Maro ikau idi a lo tayepe nunngana lono ye i, in ole illos moonoo tina nga. ¹⁹ Le kakamata, so le imot

yo Maro itar ye lang le tana i nga, ngan titar matadi inbe tinam be le pang dama ni ngan Maro ipapos di sema tooltool yo di ngan natunu moolmool ngan le pombe mallangana. ²⁰ Ngan so tina yo Maro itar nga, ngan ya iyei di le o ke be tiyei soo so le imot yo Maro lono panga, ngan tiap. Inbe di ngan lodi be tiyepe ye dada dook tiap nen tiap, bong Maro la iyei di a tiyepe nen i, yesoo Maro ya taunu in lono be iyei di nen, a be nen ngan titar matadi inbe tinam so dook mata yo Maro lono be iyei pang di nga. ²¹ Ngan so tina yo tinam ngan nen, be Maro ilon di a igiri dada dook tiap yo ipau di a be igarung di le timmata a tiwi nga, inbe ikap di a iyei di le tiyepe dook mata ye Maro nunngana dawa ben di natunu nga. ²² Yesoo, lod galanga nen, so tina le imot yo Maro itar di nga, ngan tisol masngana mai a titang titang le se nookoot nga. Le di ngan tikanamaia masngana dawa ben garup kapon massingi a be ipasui nga. ²³ Ngan nen leu tiap, bong idi taudu nga lapau, tayetaia masngana a lod tang lapau. Moolmool, idi sema tooltool yo takaua Maro Amunu Silene a iyei ben tarkilanga paidi ye soo so yo be Maro ikap paidi, ngan lod massingi a tatang, inbe titar matada a tanam be Maro ikau idi kan a taye di natunu moolmool nga, inbe ipamulidi ye dada dook tiap yo be igarung tiniidi le tammata a tawi nga. ²⁴ Ngan idi nga Maro ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi, in oo, bong urata ki tani in itar kanono le imot tiao. Ngan la le idi nga tatar matada inbe tanam ye so dook mata kapala mulu yo takamata tiao nga. Ngan kumata be so dook mata yo tatar matada ye inbe tanamu, in pombe koot nga, ngan ke be tatar matada a tanamu mulu tiap, yesoo tool yo ikap so koot i, in ole yelei be itar matana a inam go nga? ²⁵ Ngan tina tatar matada inbe tanam ye so dook mata yo takap tiao nga, ngan la tayepe le lodo pusbe dook mata, inbe tapas le tanam leu.

²⁶ Ngan gaongo leu, idi nga ye kene yo taukada gurada ye in nga, ngan Maro Amunu Silene ilonidi. Le kakamata, idi nga lod galanga ye dada dook mata yo be tapatarau a tawete betanga mallangana ye so yo lod massingi ye mai san be le takap, ngan tiap, bong Maro Amunu Silene la ipatarau pang Maro be ilonidi i. ²⁷ Ngan Maro yo ikamata lodo i, in lon galanga ye soo so yo Amunu Silene be iyei paidi nga, yesoo Maro Amunu Silene in itoo Maro lono a ipatarau be ilon di tooltool yo ki nga.

²⁸ Inbe lod galanga nen, di tooltool yo lodi pang Maro mai san nga, ngan Maro iyei so tina nga le imot a pompombe ye dada yo be dook mata pang di ye i. Ngan ya in iyei dada nen pang di tooltool tina yo lon tar be ipootoo di panga ya taunu nga. ²⁹ Le moolmool, di ngan Maro lon galanga ye di mukot be ole titara lodi medana panga, inbe ya in lon tar be pang dama ni ngan ole iportak di le tiyei dada gaongo leu ben ke Natunu, a be nen ngan Natunu tani in iyei kase mumuanga pang di taini budanga mai i le imot. ³⁰ Inbe di sema tooltool yo lon tar di be pang dama ni ngan ole tiyei ben ya di natunu nga, ngan ipootoo di panga ya taunu. Inbe di tooltool tina yo ipootoo di panga nga, ngan iyei di le tiyepe ben di tooltool noonoonoo ye matana. Inbe di tooltool tina yo iyei di le tiyepe ben tooltool noonoonoo nga, ngan ikaua yepongo dook mata pang di, inbe ole ikap di lo tiyepe nunngana lono.

So Sa O Ke Be Igarungidi A Tayege Dada Yo Be Maro Lono Paidi Ye Mai San I, In Tiap

³¹ Ngan nanga, ole tawete belei ye so tina yo Maro iyei paidi nga? Kumata be Maro ikata suanga yidi nga, ngan soo so be man igarungidi i? So siap! ³² Ngan Maro lon rutaia ya taunu Natunu in a iparama tiap, bong itaru la di koi ki baedi a tirauu le imata, a be nen ngan ilonidi ye matenge ki. Le kumata be irutaia Natunu tiap nga, ngan ole yelei, irutai so kapala yo be ilonidi ye nga? Tiap yege! Bong ole lono dook mata a iyei dada dook mata paidi, inbe ikap loningi kapala yo dook mata, ngan paidi lapau. ³³ Ngan la idi tooltool yo Maro ipootidi panga nga, ngan ole sei tool be ikodo dama ke Maro a ipaposidi ye dada dook tiap kiidi yo taye nga? Tool siap, yesoo Maro in la iyei idi le tayepe ben tooltool noonoodoo ye matana i. ³⁴ Inbe sei tool be ole iwete ngan Maro iyemenai idi ye dada dook tiap kiidi yo taye nga? Tool siap, yesoo Yesu Kirisi imata ye noonoo kiidi oo, motong la Maro ipamaditi a imaur mulu nga. Le nookoot nga, ya lo iwur ye Maro baene oonoo, inbe

ipatarau pang Maro be ilonidi. ³⁵ Ngan soo so be iyei idi a be nen ngan ikodokala Kirisi lono yo paidi mai san i? So siap! Le nga yelei, be di tooltool tikap masngana paidi, too be tayepe ye lo modoko ye moonoo yo pombe pang yidi nga, too be di tooltool tigarungidi ye yo tatoo Kirisi nga, too be takana pitolo, too be tayolo pirara, too be tapuske so dook tiap yo be igarungidi nga, too be tirau idi ye pul ke patokongo, ngan ole yelei, ole so tina ngan ikodokala Kirisi lono yo paidi mai san i, too? O tiap yege! ³⁶ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,

“Am nga di tooltool kiong,

ngan la le ye ke kanakana ngan di koi kiong be tiraumatamatam le ikenen leu nga. Di ngan lodi tar nen,

be am nga dawa ben di sipsip yo tikap di a be tiraumatamata di nga.”[☆]

³⁷ Bong so tina le imot yo pombe pang yidi nga, ngan idi nga tadada podi a tallos di mai san ye Kirisi yo lono paidi mai san a ilonidi i. ³⁸ Ngan yo awete nen nga, yesoo atara lok le imede nen, be matenge, too yepongo, too di bangabangana, too di so sadi, too so yo nookoot katai iken nga, too so yo pang dama ni ngan be pombe nga, too so kapala yo gurana kidi maimai mata nga, ³⁹ too so yo ke ete nga, too so yo ke lopo nga, too so le imot yo Maro itar di nga, ngan sa o ke be ikodokala dada yo be Maro lono paidi mai san ye i, in tiap. Inbe ya in ipatnaih paidi be ya in lono paidi mai san ye soo so yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi iyehi paidi i.

9

Maro Ipootoo Di Yuda Be Tiyei Ya Di Tooltool Ki, Bong Di Ngan Tiwala Muridi Pang Kirisi

¹ Au i ye Kirisi matana ngan awete betanga moolmool pang. Au i nga allungang tiap, le Maro Amunu Silene yo iyepe lok a iwetewete pau ye dada dook mata yo be atoo i, in ikata suanga yau be betanga kiau tina nga moolmool le imot. ² Ngan nanga, kanakana ngan au i lok modoko inbe lok massingi mai san ye di diek yo di Yuda nga. ³ Inbe au i lok be le apuske dada dook mata sa yo be alon di rara kiau tina ye i. Le kumata be Maro ilonau tiap, bong itarau le ayepe kakdor ye Kirisi, a be nen ngan ilon di Yuda tina a titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan dook mata. Au i lok be le iyei nen. ⁴ Di ngan di Isrel yo sasa ke Yakop nga. Inbe Maro ikap di kan le tiyei ben ya di natunu, inbe ya in ipatnaia gurana mai ki pang di a tikamata nunngana yo iken ye di i. Inbe ipamede betanga pang di ye so dook mata alunu, inbe ikap ger ki pang di. Inbe Maro ipagalanga lodi ye dada yo be tisung panga ye bareme mai ke sungunu ye i, inbe ipamede betanga pang di be so dook mata tani in ole ipa ye rara kidi. ⁵ Inbe sasa kidi la Apram iye Esaka inbe Yakop nga. Inbe Kirisi pombe ye rara kidi, le iyei tooltool dawa ben di. Ngan Kirisi ya taunu in Maro, le iyei kuto mai pang so nga le imot. Ngan la tayitmaka ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti a iken nen le taukan motingi. Moolmool.

⁶ Nookoot katai nga di tooltool ke Yuda alunu la titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, bong idi nga ke be tawete nen, be betanga ke Maro yo ipamede pang di i, in taukan kanono ngan tiap, yesoo di tooltool yo ke Isrel nga, ngan Maro ikamata di ben di le imot ngan di tooltool moolmool ke Isrel, ngan tiap. ⁷ Inbe gaongo leu ye di tooltool yo tipa ye rara ke Apram nga. Di ngan, Maro ikamata di le imot ben di ngan sasa ke Apram, ngan tiap, bong di kapala leu la iwete be di ngan Apram di natunu yo moolmool nga. Le dawa ben muku ngan Maro iwete pang Apram nen, “Ole Esaka di sasa ki, ngan di leu la be akinkat di ben di sasa kiong nga.”[☆] ⁸ Ngan nanga, di sasa ke Apram yo tipasui di ye dada ke kerenge nga, ngan di le imot la be Maro iwete di ye ya taunu di natunu, ngan tiap. Bong di sasa ke Apram la pombe ye dada yo Maro ipamede betanga panga ye i, di ngan la Maro di natunu yo moolmool nga. ⁹ Ngan dada tani yo Maro ipamede betanga panga ye i, in naii. Iyei ne, “Kumata be talo ye lal yo ataru a iken koot in nga, ngan ole amulu a asi, ngan rimam Sera ole ipasuii natunu tamoto.”[☆]

[☆] 8:36 Rau ke Woungu 44:22   [☆] 9:7 Pudu 21:12   [☆] 9:9 Pudu 18:10, 14

¹⁰ Inbe dada ataleu nain tiap, bong matamim too ye dada yo iyeii pang Rebeka yo ipasui di natunu tamoto bokoboko pang sasa kiidi yo Esaka in lapau nga. ¹¹⁻¹² Ngan ye kene yo ipasui di natunu bokoboko tina ngan tiao nga, ngan Maro iwete pang Rebeka ye di nen, “Natum yo mumuanga i, in ole iyei urata pang natum yo kimurungu i.”[☆] Le kakamata, ye kene tani ngan di natunu ru tina tisi tana tiao, le tiyei touo dada sa yo dook mata too dook tiap, ngan siap. Bong tina Maro iwete nen ye di nga, ngan be nen a ipatnaini be ya in ipootoo kase atu ye urata ki yo iyei, nga tiap, bong ipootoo kase atu ye ya taunu lono, inbe san in tiap. ¹³ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Au i lok pang Yakop mai san, bong Esau in lok panga tiap.”[☆]

¹⁴ Le nga ole tawete belei? Ole tawete be Maro in iyei dada yo noonoonoo tiap nga, too? Tiap yege! ¹⁵ Ngan nen, yesoo dawa ben Maro iwete pang Mose nga. Iyei ne, “Au i be lok mulumulu ye tool atu nga, ngan ole lok mulumulu ye.

Inbe au i be alele lok ye tool atu a be ayei dada dook mata panga nga, ngan ole alele lok ye a ayei dada dook mata panga.”[☆]

¹⁶ Ngan nen le ye kene yo be Maro ipootoo tool ye in nga, ngan ikamata tool lono a itoo, too ikamata ye urata yo iyei nga, ngan la le ipootoo ye, nga tiap. Bong Maro ya taunu lon mulumulu ye ngan la le ipootoo panga nga. ¹⁷ Ngan dawa ben betanga atu yo iken ye Rau ke Maro, in iwetewete ye Pero nga. Iyei ne, “Au i atarong le kuyei tool mai a matam kala di tooltool. Ngan ayei nen, a be nen ngan so yo ayei yong nga, ngan ole di tooltool tikamata mallangana nen, au i gurana kiau mai san. Inbe nen, a be nen ngan tigasagasa ek a ingaua tana mai i le imot.”[☆] ¹⁸ Ngan la lod galanga nen, Maro in ole lon mulumulu ye sei tool yo lono be lon mulumulu ye i. Inbe kumata le Maro lono be iyeie tool sa a kuton mede mata nga, ngan ole iyeii le kuton mede mata.

Maro Iyei Soo So Yo Lon Kaua Urata Ye Be Ole Iyei Nga

¹⁹ Bong lok tar be ang tina ngan atu ole iwete pau nen, “Ai, kumata be Maro iyei nen nga, ngan nga yelei a katen malmal paidi ye dada dook tiap kiidi nga? Yesoo, dada yo Maro lon tar be tool itoo nga, ngan sei tool iyei so le itoo lono tiap i? Tool siap, too?”

²⁰ Bong atorong nen, ong in tool belei, inbe ong in soo tool a be kuwete gogo betanga pang Maro nga? Bor kanaka yo tikarata ye tana i, in ke be iwete pang tool yo ikarata in nen, “Nga yelei a le kukaratau nen nga?” ngan tiap yege. ²¹ Ngan kene yo tool ke karatanga bor be ikarata bor ye in nga, ngan yelei, ke be ikap tana inbe itoo ya taunu lono a ikarata bor yo lono be ikarata i, in tiap, too? Tiap! Ya in ole ikap tana yo iken gaongo nga, inbe itoo ya taunu lono a ikarata bor atu in pang urata dook mata yo be di tooltool lodi ponana ye nga, inbe san in pang urata yo kapala nga.

²² Ngan gaongo leu, Maro in iyei dada gaongo nen. Ngan ya in lono be ipatnaia kate malmal ki pang di tooltool yo tiyei noonoo nga, inbe ipatnaini a di tooltool tikamata ben ya in gurana ki mai san ke be iyemenai di ye nga. Bong Maro itoko too katene le katen malmal tarai pang di tooltool yo tipasa katene, ngan tiap. Di ngan dawa ben bor yo ikarata a inam be ipas le igarungu leu i. ²³ Ngan Maro ye yo katen malmal tarai tiap nga, ngan be nen a ipatnaini ben ya in ole iyei dada dook mata kaiye pang di tooltool yo lon mulumulu ye di nga. Moolmool, ya in lono be tikamata nen; ole iyei dada yo dook mata ngan pang di, inbe ole ikap di lo tiyepede dook mata ye nunngana lono. Le di tooltool tina, ngan di ngan dawa ben bor yo ikarata a inam be iyei urata dook mata ye i. ²⁴ Inbe idi tooltool yo ipootidi panga nga, ngan ben bor tina yo ikarata be iyei urata dook mata ye di nga. Ngan iyei dada nen pang di tooltool ke Yuda leu tiap, bong pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau. ²⁵ Ngan ben tina betanga ke Osea yo iwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen, “Di sema tooltool yo muku ngan tiyei di tooltool kiau tiap nga, ngan nookoot nga ole akiu di ye di tooltool kiau.

[☆] 9:11-12 Pudu 25:23   [☆] 9:13 Malaka 1:2-3   [☆] 9:15 Pamulenge 33:19   [☆] 9:17 Pamulenge 9:16

Inbe di sema tooltool yo muku ngan lok pang di mai san tiap nga,
ngan ole awete be di ngan lok pang di mai san.”[☆]

²⁶ Inbe Osea iwete mulu nen,
“Di tooltool ke soo malala yo Maro iwete pang di nen, ‘Ang ngan di tooltool kiau tiap nga,’
ngan di tooltool ole tiwete ye di nen, ‘Maro tani yo iyepe matana rerene nen le
taukan matenge in natunu la di nga.’”[☆]

²⁷ E Esai, in koonoo le kalngana mai a iwetewete ye di tooltool ke Isrel nen,
“Moolmool, di tooltool ke Isrel ngan kinkatingi kidi ben ululu ke tiek nga,
bong di tooltool kidi alunu tiap la be Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo
be igarungu di i.

²⁸ Yesoo, Tool Mai ole itoo betanga ki yo iweta i, a iyemenai di tooltool ke tana i le lo imot
palbe leu.”[☆]

²⁹ Le dawa ben tina muku ngan Esai iwete nga. Iyei ne,
“Kumata le Tool Mai yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i,
in lono dook mata be sasa kiidi sa tiyepe tiap nga,
ngan matin idi nga tallede le imot dawa ben di tooltool ke Sodom le Gomora nga.”[☆]

Di Yuda Titara Lodi Medana Pang Bingi Dook Mata Tiap

³⁰ Le nga ole tawete belei? Ole tawete nen, di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap
nga, ngan tikapye be titoo dada dook mata yo be Maro iwete di ye tooltool noonoonoo,
nga tiap, bong ngan le Maro iwete di ye tooltool noonoonoo ye lodi medana yo titaru
panga i. ³¹ E di Yuda tina ngan tikapye be titoo ger ke Maro a be nen ngan Maro iwete di
ye tooltool noonoonoo, bong ngan le tiap. ³² Nga yelei a iwete di ye tooltool noonoonoo
tiap nga? Yesoo, di ngan tikapye be tiyei tooltool noonoonoo ye dada ke tarungu lodi
medana tiap, bong ye urata kidi tapdi yo tiyei nga. Atoo, di ngan dawa ben di tooltool yo
kedi saurai ye pat a timol nga. ³³ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga,
“Kapalongo, au i ape pat atu la iken Saion* ni.

Ya in dawa ben pat yo di tooltool kedi isaurai ye a timol,
inbe dawa ben pat yo di tooltool titut kedi ye a timol du tana i.
Bong kumata be tool sa itara lono medana ye nga,
ngan ya in o ke be moomoonoo tiap.”[☆]

10

Paulu Lono Mai San Be Maro Ipamulu Di Tooltool Ki Yo Isrel Nga

¹ Ang di diek nga, au i so yo lok panga mai san i, in nen, be Maro ikap di tooltool kiau ke
Isrel a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarungu di i. Ngan la le kanakana ngan apatarau
pang Maro be ikap di a ipamulu di nga. ² Ngan au i lok galanga ye di, le awete betanga
moolmool pang nen, di ngan lodi mai san be tiye Maro tigauagaua dook mata, bong lodi
galanga ye dada yo be tiyei a be nen ngan Maro lon ponana ye di, ngan tiap. ³ Di ngan
lodi galanga ye dada yo be Maro ilon di a be tiyei tooltool noonoonoo ye matana, in tiap.
Bong tikapye be titoo dada kidi tapdi leu, nen le lodi be tiraua pang dada dook mata yo be
Maro iwete di tooltool be di ngan noonoodi ye i, in tiap. ⁴ Bong dada yo ke toongoo ger i,
in imot, yesoo Kirisi isi tana i oo. Le nookoot nga, di sema tooltool le imot yo titara lodi
medana ye soo so yo iyeii pang di in nga, ngan Maro ole iwete di ye tooltool noonoonoo
ye lo medana kidi yo titaru panga i.

Maro Ipamulu Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Be Yesu Kirisi In Tool Mai Nga

⁵ Ngan Mose iwodo betanga a ipagalanga dada yo be tool itoo ger a be nen ngan iyei
tool noonoonoo ye Maro matana nga. Le iwete nen, “Tool be itoo ger ke Maro nga, ngan
kanakana ngan ole itoo betanga ki le imot, ngan la be ikaua yepongo dook mata yo taukan

[☆] 9:25 Osea 2:23   [☆] 9:26 Osea 1:10   [☆] 9:28 Esai 10:22-23   [☆] 9:29 Esai 1:9   * 9:33 Kawal Saion in la malala
mai Yerusalem in iken ye i.   [☆] 9:33 Esai 8:14; 28:16

motingi in nga.”[☆] 6-7 Bong di sema tooltool yo Maro iwete di ye tooltool noonoonoo yesoo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan ke be tiwete pang di tooltool ben Mose iwete, nga lapau. Ngan ya in iwete nen, “Kin lom wetewete nen, ‘Ai, nga ole sei tool be ilo ete ye malala ke Maro i?’ too, ‘Nga ole sei tool be idu lopo ye ni kidi matenge i?’”[☆] (Ngan betanga tina ngan lono ki nen: Be tool sa ilo ete inbe iwete pang Kirisi a isi tana, too be tool sa idu lopo inbe iwete pang Kirisi a ipa ye ni kidi matenge a ise. Bong nen tiap, yesoo Kirisi tani in isi tana oo, inbe ya in Maro ipamaditi ye ni ke matenge a ise oo.)⁸ Ngan nen le di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi ngan ole tiwete belei? Ole tiwete dawa ben Mose iwete nga. Iyei ne, “Betanga ke Maro in iken potai yang. Moolmool, ya in iken ye lomim inbe ipas a isi diki ye koomim.”[☆] Ngan betanga tani yo iken ye di koot i, in la betanga yo amweteweta pang di tooltool be titara lodi medana pang Kirisi ye i.⁹ Ngan betanga tina yo amweteweta pang di tooltool ye in naii; kumata be ong in kuwete mallangana la di tooltool matadi be Yesu in Tool Mai, inbe kutara lom medana be Maro ipamaditi ye ni kidi matenge nga, ngan Maro ole ikau ong a ipamulong ye so dook tiap yo be igarungong i.¹⁰ Ngan nen, yesoo kumata le tool itara lono medana be Kirisi imata motong Maro ipamaditi nga, ngan Maro ole iweta ye tool noonoonoo. Inbe kumata be iwete mallangana la di tooltool matadi be Yesu in Tool Mai nga, ngan ya in Maro ole ikau a ipamule ye so dook tiap yo be igarungu i.¹¹ Le ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Sei tool be itara lono medana panga nga, ngan o ke be moomoonoo tiap.”[☆] 12 Ngan la di Yuda inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dada dook mata gaongo leu la Maro iyei pang di nga. Nen le di tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga, ngan Tool Mai kidi ataleu. Inbe ya in Tool Mai tani yo iyei urata dook mata alunu san pang di tooltool yo titoru be ilon di nga.¹³ Ngan ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Di sema tooltool le imot yo titoro Tool Mai be ilon di nga, ngan ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.”[☆]

¹⁴ Bong kumata be di Yuda titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, ngan ole tiyei belei be titoru a ilon di nga? Inbe kumata be tilongo betanga ki tiap nga, ngan ole tiyei belei be titara lodi medana panga nga? Inbe kumata be tool sa iwetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tiap nga, ngan ole tiyei belei be tilonga nga?¹⁵ Inbe kumata be tiywar di tooltool sa be la tiwetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tiap nga, ngan ole di tooltool tina nga tiyei belei be la tiweteweta nga? Ngan Rau ke Maro iwete nen, “Di tooltool lodi ponana mai san ye di tooltool yo tikaua bingi dook mata be man tiweta nga.”[☆]

¹⁶ Bong di tooltool ke Isrel le imot la titar talngadi a be tilongo bingi dook mata, ngan tiap. Ngan ben tina Esai iwete nga, “Tool Mai, ole sei tool be itara lono medana ye betanga kiong yo amweta i?”[☆] 17 Ngan nanga, betanga yo amlonga i, in ipamadit lomam le amtara lomam medana pang Kirisi. Inbe betanga tani, in la bingi dook mata yo ke Kirisi i.¹⁸ Bong nga be ator: Di tooltool ke Isrel nga tilongo bingi dook mata lapau, too tiap? Moodoom, di ngan tilonga oo. Le ben tina Dawiti iwodo betanga lo ye Rau ke Maro a iwete nga, “Betanga ke Maro i, in di tooltool tiweta, le ila ye di tooltool nga le imot ke tana i, inbe betanga kidi tina, ngan ila le la itaua motingi ke tana mai i le imot.”[☆]

¹⁹ Oo, nga be ator mulu: Di tooltool ke Isrel nga lodi galanga ye betanga ke Maro lapau, too tiap? Moodoom, di ngan lodi galanga ye, yesoo di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi galanga ye, le moolmool, di Yuda lodi galanga ye lapau. Ngan Mose in tool tani yo kulkulunu ngan iwete betanga i. Iyei ne,

“Di tooltool yo kakamata di ben so sokorai inbe taukadi lo galanga nga, ngan ole ayei dada dook mata pang di.

Ngan dada tani yo be ayeii pang di i, in ole iyei ang le matamim gorengana ye so kidi a lomim dook tiap pang di.”[☆]

☆ 10:5 Urata ke Paroranga So 18:5 ☆ 10:6-7 Ger 30:12-13 ☆ 10:8 Ger 30:14 ☆ 10:11 Esai 28:16 ☆ 10:13 Yoel 2:32 ☆ 10:15 Esai 52:7 ☆ 10:16 Esai 53:1 ☆ 10:18 Rau ke Woungu 19:4 ☆ 10:19 Ger 32:21

²⁰ Inbe Maro koonoo yo Esai in iwodo betanga mallangana yo Maro iwete panga, ngan lapau. Iyei ne,

“Au i, di tooltool yo muku ngan matadi sarai au tiap nga, ngan ole tipuske au.

Inbe di tooltool yo titor yau tiap nga, ngan ole apatnai au tauk pang di.”[☆]

²¹ Bong di tooltool ke Isrel ngan Esai iwodo betanga ye di nen,

“Au i ye ke kanakana nga, ngan ayitmaka baik be akiu di tooltool kiau a timan pang yau, bong di ngan tooltool ke sak noonongoo le lodi dook mata be tilongo betanga kiau

tiap.”[☆]

11

Di Yuda Kapala Leu La Tiyei Di Tooltool Ke Maro Nga

¹ Le nga be ator nen: Nga yelei, Maro in iwala murini pang di Yuda yo tooltool ki nga, too? Tiap yege! Kakamata, au tauk i tooltool ke Isrel, inbe au i sasa ke Apram, inbe au i apa ye rara yo ke Bensamen i. ² Ngan Maro iwala murini pang di tooltool ki yo mukot yege ni ngan ipootoo di panga nga, ngan tiap. Nga yelei, o lomim kalli ye so yo Rau ke Maro iwete ye nga, too? Ngan Maro koonoo yo Ilia, in iwete gogo betanga pang Maro ye di tooltool ke Isrel nen, ³ “Tool Mai, di tooltool ke Yuda nga tiraumatamata di tooltool yo tikaua koom nga, inbe tisaua kookoowo ke paroranga so pong nga lapau. Le nookoot nga au taleu la ayeye i, bong nga tikapye be tiraumatau lapau.”[☆] ⁴ Ngan le Maro iraua betanga ki belei? Iyei ne, “Au tauk i, di tooltool kiau tau limi be ru la tigung turudi a tisung pang kai padodo yo Bal, in tiap nga. Ngan di la matak kala di a tiyeye nga.”[☆] ⁵ Nen le gaongo leu, nookoot katai nga lapau di Yuda kapala leu la tiyeye a tiyei ben di tooltool ke Maro nga. Ngan di ngan Maro lono pang di a iyei dada dook mata pang di, inbe ipootoo di panga ya taunu. ⁶ Ngan tiyei urata dook mata sa ngan la le Maro ipootoo di panga nga, ngan tiap. Bong itoo ya taunu lono yo pang di mai san i, in a iyei dada dook mata pang di, ngan la le ipootoo di panga nga. Ngan kumata be moolmool, Maro ipootoo di yesoo di ngan tiyei urata dook mata nga, ngan o ipootoo di ye yo lono pang di a be iyei dada mata pang di, ngan tiap.

⁷ Le ole tawete belei? So yo di tooltool ke Yuda lodi panga mai san a tikapye be tikauu i, in di le imot tikauu tiap, bong di tooltool kapala leu yo Maro ipootoo di panga, ngan di leu la tikauu nga. Bong di tooltool budanga mai ke Yuda ngan Maro iyei di le kutodi imede mata le ke be tikauu tiap. ⁸ Le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Di ngan, Maro iyei di le tiyeye dawa ben tool iken mata le iken kalli nga.

Ngan nen le se nookoot katai nga, ngan matadi nga ke be tikamata so ye tiap, inbe talngadi nga ke be tilongo betanga ye tiap lapau.”[☆]

⁹ Inbe dada tina yo Maro iyei pang di Isrel tina nga, ngan dawa ben Dawiti ipatarau pang Maro be iyei pang di koi ki nga. Iyei ne,

“Tool Mai, au i lok be ole kuyeie kookoowo yo kanningi kidi iken ye i, in le iyei ben pit a kedi saurai ye.

Inbe kuyeie so dook mata yo kidi i, in le iyei ben tana gumono a timol ye.

Ngan ye dada tani in ole tikaua urata dook tiap kidi kootoonoo.

¹⁰ Inbe au i lok be ole kuyeie di le matadi lono isottodo a be nen ngan tikamata ni mulu tiap.

Inbe kupaloko urata moonoo ilo podi, a be nen ngan kaddedi imaloi le iken nen le ipa so.”[☆]

¹¹ Nga be ator mulu nen: Di tooltool ke Yuda yo kedi saurai a timol nga, ole yelei, o ke be Maro ipamulu di tiap, too? Tiap yege! Ngan nen, yesoo ye dada dook tiap kidi ke noonoo yo tiyei nga, ngan la Maro ikap di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di in nga. Ngan Maro iyei nen, a be di Yuda

[☆] 10:20 Esai 65:1   [☆] 10:21 Esai 65:2   [☆] 11:3 Rau Yo Kidi Kuto Maimai I, In Atu Ki 19:10, 14   [☆] 11:4 Rau Yo Kidi Kuto Maimai I, In Atu Ki 19:18   [☆] 11:8 Ger 29:4; Esai 29:10   [☆] 11:10 Rau ke Woungu 69:22-23

tikamata ngan matadi gorengana ye dada dook mata yo iyei pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. ¹² Le kakamata, di Yuda tiyei dada dook tiap ke noonoo, ngan la Maro iyei dada dook mata pang di tooltool kapala yo ke tana mai i le imot nga. Inbe ye kene yo di Yuda tiyege dada dook mata ke Maro ye in nga, ngan le iyei dada dook mata pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Le kumata be iyei dook mata pang di tooltool kapala ye kene yo di Yuda tiyei dada dook tiap panga nga, ngan ole yelei kumata be di Yuda le imot tiyei dada dook mata inbe tiportak lodi a timan pang ye nga? Kumata be nen nga, ngan ole lon ponana ye di a iyei dada dook mata pang di tooltool le illos tina yo iyei pang di muku nga.

Maro Ikap Di Tooltool Kapala A Ipamulu Di Lapau

¹³ Au i nga be aseke betanga kiau inbe awete pang ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan nen, au i Maro ipootau be ayei aposol pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Inbe au i lok ponana mai san ye urata yo Maro ikauu pau be la awetewete bingi dook mata ke Kirisi nga. ¹⁴ Inbe urata yo ayeii i, in au i nga asere dada nangai yo dook mata ke be ayei di tooltool yo rara kiau au tauk nga le matadi gorengana ye so dook mata yo Maro iyeii pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan au i akapye be ayei nen nga, ngan be nen a Maro ole ikap di sa a ipamulu di. ¹⁵ Yesoo ye kene yo Maro iwala murini pang di Yuda kapala ye in nga, ngan la le ila a la iyei di tooltool kapala yo ke tana mai i le imot nga, a be man tiye tigauagaua nga. Nen le lomim tar be ole iyei belei ye kene yo be iyei di Yuda a man tiye tigauagaua mulu ye in nga? Ngan ya in ole iyei di le tiyepe dawa ben tool yo imadit ye ni ke matenge a iyepe matana rerene mulu i. ¹⁶ Le matamim too ye momo kidi Yuda. Di ngan be tikarata porong dukumu nga, ngan tikap pattu a tiyei paroranga pang Maro ye muku ngan, a be nen ngan iyei tarkilanga ben porong le imot ngan ke Maro. Inbe gaongo leu, kumata be kai tamana ikap ramini pang Maro nga, ngan kai baene le imot ngan ke Maro lapau.*

¹⁷ Ngan di Yuda nga dawa ben kai olip moolmool yo isup kumu lono i, inbe ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dawa ben kai olip gok yo ikodo kumu gigini ke diki i. Le nookoot nga, ngan ben kumu tamana igoromkat olip yo moolmool i, in baene kapala du tana, inbe la ikap olip gok tani yo ikodo ke diki in baene man ipakere lo ye olip tani yo ikodo kumu lono i, in a ikol baene tina yo igoromkat nga. Le ang kaye di baene yo iken nga, ngan kakap so dook mata ye ran ki yo ipa ye kai ramini a ise nga. ¹⁸ Bong ang di tooltool yo ben kai olip gok baene nga, ngan kin kawete a koomim maimai pang di Yuda yo Maro igoromkat di a tidu tana, ngan be. Bong be koom payitang nga, ngan lomim tut nen, ang ngan la kapamede kai ramini nga tiap, bong kai ramini la ipamedang i. ¹⁹ Nen le ang ngan ole kawete nen, “Kai baene yo Maro igoromkat a ikatte di nga, ngan be nen a ikau am a ipakeram amlo ye nedi.” ²⁰ Moolmool, di ngan ye yo Maro igoromkat di nga, yesoo titara lodi medana pang Kirisi tiap. Bong ang ngan kakodo le kamede dook mata ye lomim medana yo kataru pang Kirisi i. Ngan nanga, kin ang tapmim kayitmakang le kalo ete be, bong katattadaia tool tani yo igoromkat kai baene kapala i. ²¹ Yesoo, Maro in ipatau di kai baene yo moolmool ngan a iken ye nedi tiap, le ang ngan o ke be ipatau ang tiap lapau.

²² Nen le kakamatang dook leu! Maro in lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di, inbe katen malmal a iyei dada dook tiap pang di tooltool lapau. Ngan ya in katen malmal pang di Yuda yo tiyege dada dook mata ki nga, bong ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ya in lono pang a iyei dada dook mata pang. Le kaparama lomim medana yo kataru panga i, a be nen ngan iyei dada dook mata pang le ikenen leu. Ole nen ngan isaputang a kakoo lapau. ²³ Inbe di Yuda tina, ngan kumata le be tiportak a titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro ole ikap di a ipakere di lo ye nedi mulu. Yesoo, Maro in gurana ki ke be ikap di a ipakere di tilo ye nedi mulu. ²⁴ Yesoo,

* 11:16 Ngan betanga yo iwete ye porong le kai nga, ngan inanpootoo di maimai kidi Yuda yo muku nga. Di ngan ke Maro, le di sasa kidi tina ngan ke Maro lapau.

ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan dawa ben kai olip gok yo ikodo kumu gigini ke diki, in baene. Ngan kumu tamana tani in ikau ang la ipakerang lo ye olip moolmool yo ikodo kumu lono i. Ngan tina ikau ang a ipakerang lo ye kai olip yo san in nga, ngan o ke be ikap di Yuda a ipakere di lo ye nedi mulu lapau. Ngan urata tani in ke be imoo panga tiap.

Maro Ole Ikap Di Yuda A Ipamulu Di Lapau

²⁵ Ang di diek nga, kin lomim sarere ye betanga ke Maro yo muku ngan iken sollono nga be, inbe kin lomim tar be ang ngan dook mata le kallos di Yuda, ngan be lapau. Ngan di tooltool ke Isrel tina ngan Maro iyei di a kutodi mede mata le ke be lodi galanga ye betanga ke Maro tiap. Inbe di ngan ole tiyepe nen le lo di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan titara lodi medana pang Kirisi a kinkatingi kidi ole lo iye kinkatingi yo Maro lono dook mata ye i. ²⁶ Lo ngan be Maro ole ikap di Isrel le imot a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Le dawa ben betanga yo Esai iwodo a iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen,

“Tool yo be ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook yo be igarung di i, in ole ipa ke Saion.

Ya in ole iyei di sasa ke Yakop ngan le tiwala muridi pang Maro mulu tiap.

²⁷ Le i betanga medana yo apamede pang di, in naii:

Ole agiri noonoo kidi yo tiyei nga le imot.”[☆]

²⁸ Ngan tina di ngan tiwala muridi pang bingi dook mata nga, le Maro ikamata di ben koi ki, ngan la le iyei dada dook mata pang ang di tooltool kapala nga. Bong tina Maro ipootoo di Yuda panga ya taunu nga, le ya in lono pang di go, yesoo ipamede betanga pang di sasa kidi yo kulkulunu nga. ²⁹ Ngan nen, yesoo kumata be Maro ipootoo di tooltool panga ya taunu koot nga, ngan ke be iportak mulu tiap. Inbe kumata le iwete be iyei dada dook mata sa pang di koot nga, ngan ke be ilele lono ye mulu tiap. ³⁰ Muku ngan, ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan kasak noonoongoo a kato dada dook mata yo ke Maro nga tiap. Bong ye kene yo di Yuda tisak noonoongoo a tiyege dada dook mata ke Maro nga, ngan la le Maro ikoo ye di a mala ilele lono yang a iyei dada dook mata pang nga. Le di ngan tipamaditi dada yo be Maro ilonang ye i. Ngan gaongo leu, ³¹ ang ngan kapamaditi dada yo be Maro ilon di Yuda ye i. Ngan nookoot nga di Yuda yo tisak noonoongoo a tiyege dada dook mata ke Maro nga, ngan be nen a dada tina yo iyei pang a ilele lono yang nga, ngan ye dada gaongo leu la be ole ilele lono ye di a iyei dada dook mata pang di ye lapau nga. ³² Ngan di tooltool le imot yo lodi be tisak noonoongoo inbe titoo dada dook mata ke Maro tiap nga, ngan Maro ilele di tiap, bong imarrai di a be nen ngan dada dook tiap kidi tina, ngan ipau di. Ngan iyei nen, a be nen ngan pang dama ni ngan ke be lon mulumulu ye di a ilon di le imot.

Paulu Iyitmaka Maro Ene

³³ Lo galanga ke Maro i, in dook mata kaiye le dawa ben balingi mai! Inbe ya in lo galanga ki maiyoko kaiye, le illos lo galanga kidi tooltool nga le imot. Ngan nen le tool sa ke be lon galanga ye so yo Maro lon taru be iyeii, in tiap. Inbe tool sa ke be lon galanga ye dada tani yo Maro lon wetewete ye be ole itoo, in tiap lapau. ³⁴ Ngan ben betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nga,

“Sei tool lon galanga ye so yo Tool Mai lon kaua urata ye nga?

Inbe sei tool be ikap noonoongoo panga i?”[☆]

³⁵ “Inbe sei tool ikap so pang Maro,

lo ngan Maro irau ki a ikap so panga ye so ki tina, ngan kootoonoo i?”[☆]

³⁶ Le lod galanga nen, so nga le imot ngan Maro la itar nga, le punu la ya in. Inbe nookoot nga, ya la matan kala di a ikenen i. Inbe ya in itar di a be nen ngan tiyeie ene le ilo ete. Le tayitmaka ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye le ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

12

Takau Idi Pang Maro Ben So Ke Paroranga Yo Maurene I

¹ Ngan la di diek nga, Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi oo, le nga be awete le kook mede ye betanga pang nen, be kakaua tinimim mai in le imot pang Maro a iyei dawa ben so ke paroranga yo imaurur go i. Ngan paroranga yo nen ngan la dook mata le taukan busunu ye matana, inbe ya in ole lon ponana ye nga. Le dada yo nen ngan la urata moolmool yo be kayei pang Maro nga. ² Inbe kin katoo dada dook tiap yo di tooltool ke tana i tiyei, nga be. Bong kamalum pang Maro a be nen ngan iportak lomim le lomim galanga ye dada paunu yo lono be katoo i. Ngan ye dada tani in ang ngan ke be lomim galanga ye so yo dook mata nga, inbe so yo Maro lon ponana ye nga, inbe lomim galanga ye dada nangai yo itoo ya taunu lono nga.

Dada Nangai Be Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Ngan Tiyepe Ye I

³ Au i Maro lono pau a iyei dada dook mata pau, le ipootau be ayei aposol. Ngan la lok be awete pang ang tina ngan atu atu nen: Kin kumatong ben ong in kulo ete a kuwete be kullos di tooltool kapala, ngan be, bong kumatong dook ye dada kiong yo kuyei nga. Le kulkulunu ngan kumata lom medana yo kutaru pang Maro i, in ke be ilonong le kuyei urata maimai yo ke Maro nga ye, too tiap? Lo ngan be kuwete be ong in tool belei kooti. ⁴ Ngan dawa ben idi atu atu nga tiniidi nga ataleu, bong soodoo ben baede le kede inbe soodoo kapala ngan alunu san. Ngan soodoo tina yo atu atu nga, ngan tiyei urata gaongo tiap. ⁵ Gaongo leu, idi yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan tooltool alunu, bong tagaua le taye ben tool kanono ataleu. Inbe soonoo tina atu atu nga, ngan ke be tiyepi ki ki tiap, bong tigaua le atu, inbe tiparlon ye urata kidi. ⁶ Ngan idi nga, Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi, inbe ikap urata matana ki ki paidi ye lo ponana ki. Ngan la kumata le tool atu be Maro ikaua urata atu panga ye lo ponana ki ke be ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki pang di tooltool nga, ngan dook mata be iyeie urata ki tani in. Ngan nen le soo betanga yo Maro ikap panga be iwete nga, ngan ole iwete dawa ben tina yo itara lono medana ye nga. ⁷ Inbe tool san in kumata be Maro ikaua urata panga ke be iyei urata be ilon di tooltool ye nga, ngan dook mata be iyeie urata ki tani in. Inbe tool san in kumata be Maro ikaua urata panga ke be ipatomonai di tooltool nga, ngan dook mata be iyeie urata ki tani in. ⁸ Inbe kumata be tool san, in Maro ikaua urata panga ke be ipamede lodi a be tikodo le timede ye dada yo dook mata nga, ngan dook mata be iyeie urata ki tani in. Inbe kumata be tool san, in Maro ikaua urata panga ke be ipoto so ki a ikap pang di tooltool kapala yo taukadi so nga, ngan dook mata be iyeie urata ki tani in a ikap pang di le mai. Inbe kumata be tool san, in Maro ikaua urata panga ke be iyei tool kuto mai nga, ngan ikodo le imede be iyeie urata ki tani in moolmool. Inbe kumata be tool san, in Maro ikaua urata panga ke be lono pang di tooltool a ilon di nga, ngan dook mata be lon ponana inbe iyeie urata ki tani in.

Lodo Pang Di Diede Mai San Moolmool

⁹ Ole lomim mai san pang di tooltool kapala ye dada yo moolmool, in leu. Inbe kakatte dada yo dook tiap nga le ipa so, bong kaparama dada yo dook mata ngan le imede yang. ¹⁰ Inbe karaia lomim mai i le imot pang di diemim kapala a lomim pang di mai san dawa ben lomim pang di rara kiang mai san nga. Inbe kakamata di diemim ben di ngan edi maimai yang, inbe ang ngan emim isi lopo ye di. ¹¹ Inbe kin tinimim booroomoo be, bong tinimim bese. Le ye kene yo be kayei urata ke Tool Mai ye in nga, ngan katara lomim mai i le imot ye inbe kayei le guramim. ¹² Inbe lomim ponana ye so yo katar matamim pang Maro a kanamu be ikauu pang i. Inbe kakodo le kamede dook mata ye moonoo yo pombe pang yang nga. Inbe kamot ye pataraungu be, bong kapatarau le ikenen leu. ¹³ Inbe kalon di tooltool ke Maro yo timaka ye so nga, a kakap so kiang ngan sa pang di. Inbe di tooltool yo tipa lowo pang yang nga, ngan kakap di lo rumu kiang a matamim kala di.

¹⁴ Inbe kumata le di tooltool kapala tikamatang ben katoo Kirisi le be tigarungang nga, ngan kayei urata dook mata pang di. Nen le kin kawete betanga dook tiap sa yo

be kagarung di ye, ngan be, bong katoro Maro be iyei dada dook mata pang di. ¹⁵ Inbe kumata le be di diemim lodi ponana nga, ngan kaye di lomim ponana. E kumata le be di diemim lodi modoko nga, ngan kaye di lomim modoko lapau. ¹⁶ Inbe kaye di diemim kagauagaua dook mata a kayepe ye lo silene. Le kin koomim payitang a kayitmakang be, bong karautoo ang le du kaye di tooltool yo taukadi edi nga, ngan kayepe gaongo. Inbe kin katiki a lomim tar be ang ngan la tooltool ke lo galanga, ngan be.

¹⁷ Inbe kumata be tool sa iyei dada dook tiap pang nga, ngan kin karau ki a kayei dada dook tiap panga lapau be. Bong ole kakawai dook ye soo so yo be kayei ngan dook mata ye di tooltool matadi nga. ¹⁸ Inbe ang ngan kakapye be kaye di tooltool nga le imot kagauagaua dook mata, inbe kayepe ye lo silene. Le soo urata yo ke be kayei a nen ngan kaye di kagauagaua dook mata ye nga, ngan kayei. ¹⁹ Ang di diek yo lok pang mai san nga, kumata be di tooltool sa tikap masngana pang nga, ngan kin karau kidi a kakap masngana pang di be. Bong katar manga pang Maro a be ipatnaia malmal ki pang di a iyemenai di. Yesoo, betanga ke Tool Mai yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, “Au i la gurana kiau ke be ayemenai di tooltool ye noonoo kidi yo tiyei nga. Inbe au i la be arau dada dook tiap kidi tina yo tiyei ngan kootoonoo i.”[☆] ²⁰ Bong ngan ole kayei ben tina betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga. Ngan iwete nen, “Kumata be koi kiong pitola nga, ngan kop kaningi a kupakani ye; inbe kumata le be moorooku nga, ngan kop ran panga a iyin.

Ngan kumata be kuyei dada dook mata nen panga nga,

ngan ole moomoonoo ye dada dook tiap ki yo iyei pong nga.”[☆]

²¹ Ngan nen le kin kakawai yang dook, ole nen ngan dada dook tiap tina yo di tooltool tiyei nga ole irautoo ang. Bong kumata be nen nga, ngan kayei dada yo dook mata nga, a be nen ngan ole irautoo dada dook tiap yo tiyei nga.

13

Taraua Pang Di Kuto Maimai A Tayepe Parmadi

¹ Ang di tooltool nga le imot ole karaua pang di tooltool kuto maimai kiang a kayepe parmadi. Yesoo, di kuto maimai nga di tapdi be tiyei kuto maimai tiap, Maro la itar di be tiyei kuto maimai nga. Le di kuto maimai yo nookoot tiyepa nga, ngan Maro la itar di nga. ² Ngan nanga, sei tool yo lono be iyepe di kuto maimai parmadi tiap i, in iyepe la betanga yo Maro itar be di kuto maimai tiyei urata ye ngan parmana tiap lapau. Le di tooltool yo tiyei nen nga, ngan tiyolo pang di be tiyemenai di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. ³ Inbe di kuto maimai nga Maro itar di be tiyei di tooltool yo tiyei dada dook mata nga, a be nen ngan titattadai, ngan tiap, bong di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga. Nen le ang tina nga sei lono be itattadai di kuto maimai tiap nga, ngan ole iyei dada yo dook mata ngan leu. Ngan kumata be iyei nen nga, ngan ole lodi ponana ye a tipayiti. ⁴ Yesoo, di kuto maimai tina ngan kapraingi ke Maro. Inbe Maro itar di a be tilonang le kayepe dook mata. Bong kumata le be ang tina ngan sa be iyei dada dook tiap nga, ngan kin itattadai di, yesoo di ngan, Maro ikap sokorai gurana pang di tiap, bong be tiyemenai di ye. Ngan di ngan kapraingi ke Maro, le ye punu in la le tipatnaia kate malmal ke Maro pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga be tiyemenai di ye i. ⁵ Ngan la dook mata nen, ole karaua pang di kuto maimai a kayepe parmadi, yesoo di ngan ke be tiyemenai ang, inbe in dada dook mata tani yo lod wetewete paidi ye be tatoo lapau i. ⁶ Le ye punu, in la kakap pat pang di tooltool kuto maimai, yesoo di ngan kapraingi ke Maro. Le ye pat tina yo kakap pang di nga, ngan la be kanakana ngan tiyei urata tina yo Maro itar di be tiyei nga. ⁷ Le kakap soo so yo di kuto maimai tiwete be kakap pang di nga. Le kumata be tiwete ye kaungu pat nga, ngan kakap pat pang di be tiyei urata kidi ye. Inbe kumata be tiwete ye yeingi urata nga, ngan kayei urata yo be kalon di ye nga. Le di tooltool yo

[☆] 12:19 Ger 32:35   [☆] 12:20 Burungu Dook Mata 25:21-22

Maro itar di be katattadai di nga, ngan katattadai di. Inbe yo itar di le edi maimai nga, ngan karaua pang di.

Lodo Pang Di Diede Mai San, Yesoo Lal Ke Tool Mai Yo Be Isi Ye I, In Potai Oo

⁸ Kin kayege bun kiang sila ikino le karau tiap, ngan be. Bong so ataleu yo be iyei ben bun pang a be iken nen i, in nen; be lomim pang di diemim atu atu mai san. Ngan nen le sei tool yo lono pang di diene mai san i, in itoo ger le imot yo ke Maro nga. ⁹ Ngan ger kapala yo Maro iwete ngan nen, “Kin kuyei bauk be,” inbe “Kin kuraumata di tooltool be,” inbe “Kin kupinoo be,” inbe “Kin matamim gorengana ye so kidi tooltool kapala be.”[☆] Bong ger yo iduk ger kapala nga le imot a igaua le ataleu, in nen: “Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.”[☆] ¹⁰ Kumata be lomim pang di diemim mai san nga, ngan ke be kuyei dada dook tiap sa pang di tiap. Ngan la sei tool yo lono pang di tooltool kapala mai san i, in itoo ger ke Maro dook mata le imot.

¹¹ Ngan awete pang be kayei nen nga, yesoo ang ngan lomim galanga ye lal yo nookoot nga tayepe ye in oo. Le kamadit ye ni ke kenongo mata a matamim rere, yesoo lal yo Maro iwanga Kirisi be si ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in iman potai oo. Ngan kulkulunu yege ye kene yo tatara lodo medana pang Kirisi ye in nga, ngan lal tani in ben iman potai kasin, bong yo nookoot nga, lal tani in iman potai oo. ¹² Ngan bong i nga potai be imot, inbe ke nga be se pombe. Le tayege dada dook tiap yo ke todo lono nga, inbe tayege dada dook mata yo ke kemai nga. Kumata be tayege nen nga, ngan idi nga ole tapanat ye patokongo dawa ben tool ke patokongo yo isousou ye sousoungu medana ke patokongo i. ¹³ Le idi nga ole tayege dada yo dook mata nga, dawa ben di tooltool yo tiyepi kemai ye ni galangana nga. Nen le kin tayin ran medana a kutodo moo ye be, inbe tayege di diede tagaua be tayin ran medana a la tayege dada dook tiap pang di tooltool kapala, ngan be. Inbe kin tayege dada dook tiap ke bauk be, inbe tagarung tiniidi ye dada ben kidi gaunu yo tiyepi, ngan be. Inbe kin koodoo parkap a tapatoko be, inbe lodo dook tiap pang di tooltool ye so kidi, ngan be. ¹⁴ Bong takaua Tool Mai Yesu Kirisi dawa ben takaua sousoungu a tasousou ye nga. Ngan nen le kin lomim kaua urata ye dada dook tiap ke noonoo yo tiniidi iyolidi be la tayege, ngan be.

14

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Bong Tikodo Le Timede Tiap Nga

¹ Kumata le tool be itara lono medana pang Kirisi, bong ikodo le imede tiap nga, ngan kakauu lapau a kaye kagauagaua. Bong be nen nga, ngan kin kaye kaparsu ye betebetanga ye dada tani yo lon taru be dook too dook tiap, in be. ² Kakamata, tool atu in itara lono le imede pang Kirisi, nen le so le imot nga dook mata panga ke be ikan. E tool san yo itara lono medana, bong ikodo le imede tiap i, in itattadai nen, o Maro igunkala be ikan asara medana tiap, le ole ipas le ikan sokorai kainingi leu. ³ Le tool yo so le imot ngan dook mata panga be ikan i, in ke be matan ru tool san yo ikan asara medana tiap i, in tiap. Inbe tool yo ikan asara medana tiap i, in ke be lon wete be tool yo ikan so nga le imot in ikapsap ye noonoo le dook mata ngan ke be Maro iyemenaii ye, ngan tiap. Yesoo, tool yo nen i, in Maro lono dook mata panga a ikauu panga lapau. ⁴ Ngan la ong i tool belei a be kuwete kapraingi ke tool san in iyei urata dook tiap nga? Ngan tool kuto mai ki leu la ole iwete be kapraingi ki in iyei urata dook mata, too iyei urata dook tiap i. Ngan nen le kapraingi yo ke Tool Mai i, in ole iweta be ya in iyei urata dook mata, yesoo Tool Mai ke be ipamede le ikodo le imede inbe iyei urata yo ki nga.

⁵ Ngan gaongo leu, tool atu in ole lon wete be ke atu in maiyoko ye Maro matana le illos di ke kapala. E tool san in ole lon wete be ke tina nga le imot ngan gaongo leu. Ngan dook mata, bong di atu atu ole tikanamai di dook ye soo so yo lodi wetewete ye nga, ngan itoo Maro lono, too tiap. ⁶ Le sei tool yo lon wete be ke atu in dook mata panga be isung ye i, in isung ye ke tani a be nen ngan Tool Mai lon ponana ye. Inbe sei tool be ikan asara

☆ 13:9 Pamulenge 20:13-15, 17; Ger 5:17-19, 21 ☆ 13:9 Urata ke Paroranga So 19:18

medana i, in iyei nen a be nen ngan Tool Mai lon ponana ye, yesoo ya in iwete lo ponana ki pang Maro ye. Inbe sei tool yo ikan asara medana tiap i, in iyei nen a be nen ngan Tool Mai lon ponana ye lapau, le iwete lo ponana ki pang Maro ye. ⁷ Ngan idi tina nga sa ke be iwete be yepongo ki yo ke tana i, in be nen a nen ngan iyepe a ya taunu iyei mai panga, ngan tiap. Inbe idi tina nga sa ke be iwete be matenge yo ki i, in be nen a nen ngan ya taunu iyei mai panga, ngan tiap lapau. ⁸ Nen le kumata be tayepe matada rerene go nga, ngan be tayeie Tool Mai a lon ponana ye yepongo kiidi. Inbe kumata be tammata nga, ngan be tayeie Tool Mai a lon ponana ye matenge kiidi lapau. Ngan nanga, kumata be idi nga tayepe matada rerene go, too tammata, ngan idi nga ke Tool Mai leu.

⁹ Yesoo, ye punu yo a le Kirisi imata motong imaur mulu ye i, in be nen a iyei Tool Mai pang di tooltool le imot yo timmata nga, inbe yo timaur nga. ¹⁰ Ngan ong in soo tool a lom wete be em atu in tool ke yeingi noonoo le dook mata be Maro iyemenaii ye nga? Too, ong in soo tool a be matam ru di diem nga? Ngan idi le imot nga ole takodo dama ke Maro ye kookoowo ki, inbe ikarata betanga kiidi. ¹¹ Le dawa ben betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga,

“Au i Tool Mai yo ayepe nen le taukak motingi i.

Inbe awete betanga medana nen:

Di tooltool nga le imot ole tigun turudi ke dama kiau,

inbe di le imot ole tiwete nen, ‘Moolmool, ong in la Maro i.’”[☆]

¹² Le moolmool, ye kene tani in idi tina nga atu atu ole idi taudu tawetewetidi pang Maro ye dada kiidi yo tayeie nga.

¹³ Ngan nanga, kin lod wetewete be dada yo ede san iyei, ngan dook tiap le dook mata be Maro iyemenaii ye, ngan dookoot. Bong dook mata ki ngan ole idi taudu lod mede be tayeie dada yo ke be di diede titoo idi ye ngan tisaurai ye a timol, ngan be. ¹⁴ Ngan au i atara lok medana pang Tool Mai Yesu Kirisi, inbe ya in ipagalanga lok le lok galanga moolmool nen: So le imot yo ke kaningi ngan sa yo dook tiap ke be takani tiap, ngan tiap. Bong kumata le tool atu lon tar be so in giri leu le dook tiap ke be ikani tiap nga, ngan kin ikawai ye dook leu, yesoo kumata le be ikana so tani in nga, ngan ya in ikapsap ye noonoo.

¹⁵ Inbe ong in, kumata le kono so atu la em yo ikanen so nen tiap in matana nga, ngan ole kugarungu lono, le kutoo dada yo be lom panga mai san ye in mulu tiap. Le kin kuyeie em yo Kirisi imata ye koot i, in a be ilene ye so yo kon, nga be. ¹⁶ Le kakamatang dook ye so yo lomim tar be ngan dook mata ke be kakan nga, ole nen ngan ang tapmim kayolo pang be di diemim tigarungang ye betanga. ¹⁷ Ngan nanga, kumata be idi nga di tooltool yo Maro ipootoo di panga ya taunu be matan kala di nga, ngan ke be lod kaua urata mata ye dada ke kaningi le yinungu tiap, bong ole lod kaua urata ye dada yo be tayeie tooltool noonoo ye matana i. Inbe ole lod kaua urata ye dada yo be Amunu Silene ikaua lo silene ki paidi a iyei lodo a lod ponana ye i. ¹⁸ Yesoo, sei tool be itoo dada dook mata nen a iyei urata pang Kirisi nga, ngan ya in Maro lon ponana ye, inbe di tooltool ole tipayiti ye dada ki yo iyei nga.

¹⁹ Ngan nen le ole takapye be le tatoo dada dook mata yo be taye di diede tagauagaua dook mata ye i, inbe tapamadit di diede lodi a be tikodo le timede ye lodi medana yo titaru i. ²⁰ Le kukawai dook leu, ole nen ngan so yo koni i, in ole igarungu urata yo Maro iyeii pang em i. Moolmool, so ke kaningi nga sa yo be dook tiap, ngan tiap, bong kumata le kono so yo em in ke be ikani tiap le imol ye noonoo nga, ngan ong in kuyeie noonoo lapau. ²¹ Ngan kumata le be kon asara medana, too kuyin ran medana yo wain i, too kuyeie so kapala mulu le be em atu imol ye noonoo nga, ngan dook mata be kin kuyeie nen mulu be.

²² Nen le so yo kutara lom medana be ngan dook mata too dook tiap nga, ngan koaptutong dook le iken kataunu yong kuye Maro leu. Ngan tool yo lon galanga moolmool ben so yo iyei ngan dook mata nga, ngan ole Maro iyei dada dook mata panga le lon ponana ye, yesoo ya taunu lon wetewete ye ngan ke be igarungu ye so yo iyei, nga tiap.

[☆] 14:11 Esai 45:23

²³ Bong kumata be tool atu lon rru ye so yo ikan nga, ngan ya taunu igarungu, yesoo ya in itara lono medana be so ngan dook mata ke be ikan, nga tiap. Le so le imot yo itara lono medana be dook tiap bong iyei nga, ngan ya in ikapsap ye dada dook tiap ke noonoo.

15

Talaparai Yidi Leu Be, Bong Talon Di Diede

¹ Idi sema tooltool yo tatara lodo medana inbe takodo le tamede nga, ngan ke be talaparai yidi leu a lod ponana ngan tiap. Yesoo, idi nga urata kiidi yo be tayei i, in ke be talon di tooltool yo tikodo le timede ye lodi medana tiap nga, a be nen ngan talon di a tasolo moonoo kidi lapau. ² Ngan nen le idi atu atu nga ole tayei dada dook mata yo be di diede kapala tikamata ngan lodi ponana ye i. Ngan ye dada tani, in ole talon di, inbe tapamede di ye lodi medana yo titaru i. ³ Yesoo, idi nga be tatoo dada yo ben Kirisi itoo nga, ya in ilaparai ye ya taunu tiap. Le ben Rau ke Maro iwete nga, “Betanga dook tiap yo tiwete a tikapye be tipammoo ong ye nga, ngan tipaloko lo pok lapau.”[☆] ⁴ Ngan betanga ke Maro yo muku ngan tiwodo a iken ye rau ki nga, ngan be nen a ipagalanga lodo ye dada yo dook mata nga. Ngan nen le ipatomonai idi ye dada yo be takodo le tutube a tasolo urata moonoo yo pombe pang yidi nga, inbe ipamedidi le lodo iken dook mata, a be nen ngan tatar matada a tanama Maro ye so dook mata yo be iyei paidi i. ⁵ Ngan Maro la ilonidi a be takodo le tutube inbe tasolo urata moonoo yo pombe pang yidi nga, inbe ya in la ipamedidi le lodo iken dook mata i, le apatarau panga nen be ole iyei ang le kagauagaua dook mata, inbe katoos dada dook mata tina yo ben Yesu Kirisi itoo nga. ⁶ Ngan ole nen, a be nen ngan lomim le betebetanga kiang nga, ngan igaua le ataleu, inbe kayeie Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana in ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Tilongo Bingi Dook Mata Lapau

⁷ Le nookoot nga, ole lomim ponana ye di diemim atu atu nga le imot a kakap di pang, dawa ben Kirisi yo lon ponana yang be kaye kayepe i. Ngan kayei nen, a be nen ngan kayeie Maro ene le ilo ete. ⁸ Yesoo, au awete pang nen, Kirisi in isi nga be si iyei kapraingi pang di Yuda be ilon di. Ya in iyei nen nga be ipatnaia betanga ke Maro in ben betanga moolmool, inbe ye dada tani yo nen i, in be iyei betanga medana tina yo Maro iwete pang di sasa kidi ye ngan le kanono pombe moolmool. ⁹ Ngan di Yuda leu tiap, bong be nen a di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan ole tiyeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti, yesoo tikamata ye yo iyei dada dook mata a lon mulumulu ye di tooltool nga. Ngan nen le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Le au i ole ayitmaka em kataunu ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga.

Inbe ole awouo woungu yo be ayitmaka em ye nga.”[☆]

¹⁰ Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,

“Ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga,

ngan kaye di tooltool yo Maro ipootoo di panga, ngan lomim ponana.”[☆]

¹¹ Inbe iwete mulu nen,

“Ang di tooltool le imot yo kapa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan kayitmaka Tool Mai ene.

Inbe ang di tooltool ke ni mai i le imot ole kawouo woungu a kayitmaka ene ye.”[☆]

¹² Inbe Maro koonoo yo Esai i, in iwete nen lapau. Iyei ne,

“Ole sasa ke Yesi atu la be pombe i,

inbe ya in ole iyei tool kuto mai a matan kala ni mai i le imot i.

Le di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga,

ngan ole titar matadi a tinamu ye so dook mata yo be ikauu pang di i.”[☆]

¹³ Ngan Maro la iyei ang le katar matamim a kanam ye so yo ipamede betanga ye nga. Le apatarau panga nen, be ole iyei ang le lomim ponana, inbe kayepe ye lo silene ben yo

☆ 15:3 Rau ke Woungu 69:9 ☆ 15:9 2 Saumel 22:50; Rau ke Woungu 18:49 ☆ 15:10 Ger 32:43 ☆ 15:11 Rau ke Woungu 117:1 ☆ 15:12 Esai 11:10

katara lomim medana panga nga. Ngan apatarau yang nen, a be nen ngan Maro Amunu Silene ipamedang ye gurana ki a kakodo le kamede, inbe katar matamim a kanamu ye so yo be iyei pang nga.

Paulu Iyei Urata Be Ilon Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga

¹⁴ Ang di diek nga, au i lok galanga yang nen, dada kiang yo kayei ngan dook mata, inbe ang ngan lomim galanga dook ye dada yo be kayei so ngan itoo dada dook mata ye i. Le ang ngan ke be kapatomonai di tooltool kapala lapau. ¹⁵ Ngan betanga pattu yo awodo pang ye rau i nga, ngan betanga medana. Au i akap betanga pang nen, be nen a apamadit lomim ye mulu, yesoo Maro lono pau a iyei dada dook mata pau le ikaua urata i pau be ayeii. ¹⁶ Ngan nen le au i Maro ipootau be ayei kapraingi ke Yesu Kirisi a ayei urata kataunu ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Inbe au i ben tool ke paroranga so, le awetewete bingi dook mata ke Maro pang di a akap di timan potai ye Maro. Ngan tina nen nga, le Maro Amunu Silene iyei di le tinidi igalanga dook mata ye Maro matana, ben so ke paroranga yo Maro lon ponana ye nga.

¹⁷ Ngan la au i ayitmaka Yesu Kirisi ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti, yesoo ya in ipamedau be ayei urata ke Maro. ¹⁸ Inbe au i lok be awetewete ye urata le so yo kapala, ngan tiap, bong be awetewete ye urata tani yo Kirisi ipamedau be ayeii i. Ngan ya in la ilonau a akap di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a man titara lodi medana pang Maro ye soo betanga le urata yo ayei nga, ¹⁹ inbe ye mos matana matana yo ayei ye gurana yo ipa ye Maro Amunu Silene i. Nen le malala le imot yo iken Yerusalem a ipa so le la Ilirikum nga, ngan apa be awetewete bingi dook mata ke Kirisi ye le imot. ²⁰ Ngan au i kanakana ngan so yo lok panga mai mata i, in nen: Akapye be le awetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool yo tilonga tiao nga. Ngan nen, yesoo au i lok be au tauk ape saua inbe are rumu lo pono, bong di tooltool kapala tipe saua, lo ngan be are rumu ilo pono, ngan tiap. ²¹ Ngan ayei nen le lo iye betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga,

“Di sema tooltool yo tiwete pang di ye ene pitiao nga, ngan ole tikamata.

Inbe di sema tooltool yo tilongo bingi dook mata ki pitiao nga, ngan ole lodi galanga ye.”☆

Paulu Iwete Pang Di Rom Be Ya In Lono Be Ikamata Di

²² Ngan tina atu ye panga a wetewetanga bingi dook mata pang di malala kapala nga, le taukak manga yo be amala pang yang ye i. ²³⁻²⁴ Bong nookoot nga ye ni yo awete nin pang koot nga, ngan malala sa mulu yo iken sokorai be la ayei urata ke Maro ye, ngan tiap. Nen le ye kene yo be adu pang tana mai ke Sipen ye in nga, ngan au i lok tar be ole mala akamatang muku ngan, lo ngan be adu. Ngan au i lok ponana ye yo ayang be tayepe kasin nga, yesoo ye rai alunu la au i lok be mala akamatang pa ye nga. Le ole ayang tayepe kasin a imot, lo ngan be apa nga, ngan lok be ang kalonau ye panga kiau yo be adu pang Sipen ye i. ²⁵ Bong nookoot nga ye panga kiau, ngan ole amulu pang Yerusalem a alon di tooltool ke Maro yo tiyepi ni ngo, muku ngan. ²⁶ Yesoo, di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi a tiyepi ye tana maimai Masedonia le Akaia nga, ngan lodi ponana a titar pat kidi pattu be tiyewar a ilo pang Yerusalem be lo tilon di tooltool ke Maro yo timaka ye so nga. ²⁷ Di tapdi lodi ponana be tilon di ye pat kidi nen. Inbe ye dada yo tiyeei nen i, in dook mata san, yesoo di ngan so ben bun kidi be tirau pang di Yuda. Le kakamata, dada dook mata yo Maro iyeii pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap le ole tikaua yepongo yo taukan motingi i, in ipa ye di Yuda. Le dook mata ngan nen, di nga tilon di Yuda ye yepongo kidi yo ke tana i.

²⁸ Le nookoot nga ole akap loningi kidi tina a lo atar lo di tooltool yo tiyepi Yerusalem ngo, baedi ngan, lo ngan be adu pang Sipen kooti. Le ye kene yo adu ye in nga, ngan ole apa so le mala matak so ang pa. ²⁹ Nen le au i lok galanga nen, ye kene yo au be mala

pombe pang yang ye in nga, ngan ole mala apamedang ye urata dook mata le imot yo be Kirisi iyei pang nga.

³⁰ Ang di diek nga, ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ene, inbe ye Maro Amunu Silene yo iyei ang a lomim mai san pang di tooltool kapala i, in ene nga, ngan atorang nen, be kasu au inbe ayang tapatarau le gurada pang Maro be ilonau. ³¹ Le kapatarau pang Maro nen, be ole ilonau a asur di tooltool ke Yudia yo lodi pang betanga ke Maro tiap a be tigarungau nga. Inbe kapatarau be urata ke Maro yo be ayei Yerusalem nga, ngan ole dook mata ye di tooltool ke Maro yo tiyepe ni ngo, matadi. ³² Ngan kumata be kayei nen le Maro lono dook mata be amala pang yang nga, ngan au i ole lok ponana ye kene yo be mala pombe pang yang ye i. Inbe ye kene tani, in ole idi le imot tapamedidi le gurada mulu. ³³ Ngan nen le apatarau pang Maro nen, be ikaua lo silene ki pang, inbe iyepe yang ang le imot. Moolmool.

16

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Tooltool Yo Tiyepe Rom Nga

¹ Au i lok be akap noonongoo pang ye lidi garup yo Pibi i. Ya in iyei urata ben kapraingi ke Maro a ilon di tooltool yo tagaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Senkiria nga.

² Le atorang be ole kakauu a kayei dada dook mata panga ben di tooltool ke Maro tiyei nga, yesoo ya in emim atu yo itara lono medana pang Kirisi i. Inbe kumata le be imaka ye soo so nga, ngan kaloni ye, yesoo ya in ilon di tooltool alunu, inbe ilonau lapau.

³ Inbe au lok be kawete lo ponana kiau pang Pirisila iye Akuila. Yaru ngan aye di amyeyi urata ataleu yo ke Yesu Kirisi i. ⁴ Inbe yaru ngan tirai lodi be le timmata a tilonau, ngan la le lok ponana ye di nga. Bong au taleu tiap, di tooltool le imot yo tipa ye rara kidi Yuda tiap a tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan lodi ponana ye di mai san lapau.

⁵ Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool ke Kirisi yo tigaua rumu kidi, ngan lapau.

Inbe kawete lo ponana kiau pang Epainetus. Ya in tool kiau moolmool yo lok panga mai san i. Inbe ya in tool tani yo imuku pang di tooltool ke malala mai Esia ye tarungu lono medana pang Kirisi i.

⁶ Inbe kawete lo ponana kiau pang Madia yo iyei urata mai san be ilonang ye i.

⁷ Inbe kawete lo ponana kiau pang Andaronikus iye Yunias. Yaru ngan di rara kiau, inbe muku ngan aye di amyeyi ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Inbe kataunu ye di aposol ngan yaru ngan edi maimai, inbe di ngan tiyei tooltool ke Kirisi muku, motong la au nga.

⁸ Inbe kawete lo ponana kiau pang Ampiliatus. Ya in ek atu yo itara lono medana pang Tool Mai i, le au i lok panga mai san.

⁹ Inbe kawete lo ponana kiau pang Ubanus, yo taye taye urata pang Kirisi i, inbe pang ek Satakis yo lok panga mai san i, in lapau.

¹⁰ Inbe kawete lo ponana kiau pang Apeles, ya in ye Tool Mai matana ngan ikodo le imede moolmool.

Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool yo tiye Aristobulus tiyepe, ngan lapau.

¹¹ Inbe kawete lo ponana kiau pang Erodion. Ya in rara kiau.

Inbe kawete lo ponana kiau pang di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi a tiye Nasisus tiyepe nga, ngan lapau.

¹² Inbe kawete lo ponana kiau pang di garup ru yo Tiripina iye Tiriposa nga. Yaru ngan tiyei kaiye urata ke Tool Mai san.

Inbe kawete lo ponana kiau pang garup san yo Pesis i. Ya in tool kiau moolmool yo lok panga mai san i, inbe ya lapau iyei kaiye urata ke Tool Mai san.

¹³ Inbe kawete lo ponana kiau pang Rupus yo iyei urata ke Tool Mai dook mata san i, inbe pang tinana lapau. Ya in ilonau dawa ben au tinak la be ilonau i.

¹⁴ Inbe kawete lo ponana kiau pang Asinkiritus iye Pelegon, inbe Emes iye Patrobas ye Emas, inbe pang di diedi yo titara lodi medana pang Kirisi a tiye di tiyepe, ngan lapau.

¹⁵ Inbe kawete lo ponana kiau pang Pilologus iye Yulia, inbe Nereus iye lini garup, inbe pang Olimpas, inbe pang di tooltool ke Maro le imot yo tiye di tiyepa nga lapau.

¹⁶ Inbe lomim ponana ye di diemim atu atu a kawarara di, inbe katoos momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i.

Di tooltool yo tigaua ye bareme ke Kirisi ngan le imot nga, ngan tiwete lo ponana kidi pang lapau.

Paulu Iwete Porai Noonooongoo Pang Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu A Tiyepe Rom Nga

¹⁷ Ang di diek nga, au i lok be awete le kook mede ye betanga pang nen, kin kakamatang dook leu ye di tooltool yo tikapye be tiyei ang a kayepe ki ki nga. Ngan di tooltool yo nen nga, ngan ole tigarungang le kamol ye lomim medana yo kataru i, inbe tipatomonai ang ye betanga matana matana yo ke be ipalelang ye betanga moolmool yo di tooltool ke Maro tipatomonai ang ye muku i. Le lok be kayepe manga mooloo ye di tooltool yo nen nga. ¹⁸ Ngan awete pang nen, yesoo di tooltool yo nen nga, ngan tiyei urata ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi tiap, bong di tapdi titoo lodi a tiyei soo dada yo lodi panga mai mata be tiyei nga, ngan leu. Ngan nen le tiwete ngan ole koodi pawesera betanga kidi, inbe tiyei le gorengana ke be tiyolo di tooltool yo taukadi lo galanga nga be titoo di. ¹⁹ Ngan ang ngan tikaua bingi kiang a ingaua ni mai i le imot ye yo katoos betanga ke Kirisi nga. Ngan nen le au i lok ponana le lok ponana mai san ye bingi kiang tani. Bong au i lok be ole lomim galanga dook ye so yo dook mata nga a nen ngan kayei, inbe kayepe manga mooloo ye so yo dook tiap nga.

²⁰ Maro yo iyei ang le kagauagaua lomim dook mata a kayepe ye lo silene ki i, in ole ilonang a igarungu urata ke Satan palbe leu le du kakodo too ye kemim. Nen le apatarau pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be ole lono pang a iyei dada dook mata pang le ikenen leu.

²¹ Ngan Timoti, au ek atu yo amru amyeyi urata ke Tool Mai i, in iyawara lo ponana ki pang. Inbe di rara kiau tol yo Lusius iye Yeson inbe Sosipata nga, ngan tiyawa lo ponana kidi pang lapau.

²² Au Tetius, yo akap betanga ke Paulu inbe awodo ilo ye rau tani i, in ayawara lo ponana kiau pang ang di diek yo katara lomim medana pang Tool Mai nga.

²³ Inbe Gaius iyawara lo ponana ki pang. Ya in matan kalau dook mata ye rumu ki, inbe di tooltool ke Kirisi yo tiyepa ni nga, ngan tigaua ye rumu ki lapau.

Inbe Erastus, tool yo matan kala pat ke tool kuto mai ke malala mai tani i, in iye ede san Kuatus, yo itara lono medana pang Yesu i, in yaru tiyawa lo ponana kidi pang.

²⁴ Tool Mai kiidi Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot. Moolmool.

Paulu Iyitmaka Maro Ene

²⁵ Ngan bingi dook ke Yesu Kirisi yo aweteweta pang i, in ole Maro ipamedang le kakodo le kamede ye. Moolmool, mukot yege ngan itarkoo bingi dook mata tani le iken sollono, ²⁶ bong nookoot nga, Maro yo iyepe matana rerene nen le taukan matenge i, in ipaposi pau aye di diek, le amwetewete ye soo so di Maro koonoo tiwodo ilo ye rau a iwetewete ye Kirisi nga. Ngan ya in lono be ipaposi lo mallangana, a be nen ngan di tooltool ke tana mai i le imot ngan titara lodi medana panga a titoo. ²⁷ Ngan la ye gurana ke Yesu Kirisi yo ilonidi nga, ngan kin tagaua koodoo inbe tayitmaka Maro ataleu yo lo galanga ki mata i, in ene, le ilo ete le ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

1 KORIN

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Korin I, In Atu Ki

¹ Au Paulu awodo rau naii. Ngan Maro itoo ya taunu lono a ipootau be ayei aposol ke Yesu Kirisi. Le au aye ede Soten yo itara lono medana pang Yesu i, in amru amgaua inbe amyawara rau i ² pang ang di tooltool ke Maro yo kagaua ye bareme ke Yesu a kayepe ye malala mai Korin nga. Ang ngan di tooltool ke Maro, yesoo kagaua lomim le atu pang Yesu Kirisi. Inbe ang ngan, Maro iku ang panga ya taunu, a be nen ngan katoos dada le imot yo lono be katoos nga. Ngan ipootang panga ya taunu dawa ben yo ipootoo di tooltool ke ni mai i le imot yo tipatarau pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nga. Ya in Tool Mai kidi, inbe Tool Mai kiidi lapau. ³ Nen le amru ampatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nen, be yaru lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Maro

⁴ Kanakana ngan awete lo ponana kiau pang Maro yang, yesoo lono pang a iyei dada dook mata pang ye urata yo Yesu Kirisi iyeii pang i. ⁵ Ngan ye urata yo Kirisi iyeii pang i, in la Maro iyei ang le ballingamim ye so ki nga le imot. Nen le ipapos lono pang le lomim galanga ye dook, inbe ipamedang le kawetewete betanga ki yo dook mata, ngan lapau. ⁶ Ngan ilonang ye dada yo nen nga le ang ngan kakamata ben betanga ke Yesu Kirisi yo amwete pang ye nga, ngan moolmool. ⁷ Le nookoot nga ye kene yo katar matamim a kanama lal yo Tool Mai Yesu Kirisi be isi pombe ye in nga, ngan kamaka ye so sa yo be Maro Amunu Silene ikap sokorai pang ye lo ponana ki, ngan tiap. ⁸ Inbe Tool Mai Yesu Kirisi in ole iparama lomim medana yo kataru panga in a iken le imede le ilo ye lal tani yo be imulu a isi ye i. Le ye lal tani in ole kayepe le taukamim busunu ye Maro matana. ⁹ Ngan ole nen, yesoo Maro yo iku ang be kagaua le atu ye Natunu Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, in ole iyei so le imot yo iwete be iyei nga.

Di Tooltool Ke Kirisi Tiparpoto

¹⁰ Ang di diek nga, nga be awete betanga medana pang ye Tool Mai Yesu Kirisi ene nen. Kin kaparpoto be, bong kagaua lomim le atu ye betebetanga le so yo lomim kaua urata ye nga, inbe ye so yo lomim tar be kayei nga. ¹¹ Awete pang nen, yesoo di tooltool pattu ke Kolo yo timan pang yau nga, ngan man tiwete pau nen be ang ngan koomim parkap ye betebetanga. ¹² Ngan so yo awetewete ye in nen, ang ngan kaparpoto le ang kapala ngan kawete nen, "Am nga ke Paulu." E ang kapala ngan kawete nen, "Am nga ke Apolos." E ang kapala ngan kawete nen, "Am nga ke Pita." Inbe ang kapala ngan kawete nen, "Am nga ke Kirisi."

¹³ Bong nga yelei, Kirisi o ipota le iyeye ye budanga ki ki, too? Too nga yelei, au Paulu la tipatota lo kai palasingi kaini pang i, too? Too nga yelei, tirriu ang ye au Paulu ek, too? Tiap yege! ¹⁴ Ngan au i lok ponana pang Maro yo arriu touo tool siap nga, bong Kirispas iye Gaius yaru leu la arriu di nga. ¹⁵ Nen le ke be tool atu sa iwete be ang ngan tirriu ang ye au ek, ngan tiap. ¹⁶ Moolmool, arriui Tepanas iye di tooltool ki yo iye di tiyeye, ngan lapau. Bong ke be lok tut tiap, o arriui tool sa mulu lapau, too tiap. ¹⁷ Ngan au i be arriu ang tiap, yesoo Kirisi iwangau be la arriu di tooltool tiap, bong iwangau be la awetewete bingi dook mata ki pang di. Nen le awetewete pang di ye lo galanga yo ipa ye di tooltool ke tana i, ngan tiap. Yesoo, kumata le be ayei nen nga, ngan ole betanga ke Kirisi yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata i, in o taukan gurana.

Kirisi In Gurana Inbe Lo Galanga Ke Maro

¹⁸ Awete nen, yesoo betanga ke Kirisi yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata i, in ben betanga kidi kapakapa pang di tooltool yo be tilledi nga. Bong idi tooltool yo Maro iku

idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi in nga, ngan ipapos gurana ke Maro paidi.

¹⁹ Ngan nen, yesoo betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen,

“Betanga ke di tooltool ke tana yo kutodi mooloo mooloo mata nga, ngan ole atar le idu lopo.

Inbe betanga ke di tooltool ke tana yo lo galanga kidi mai mata nga, ngan ole agarung le taukan kanono.”☆

²⁰ Nen le yelei ye di tooltool yo kutodi mooloo mooloo mata nga? Inbe yelei ye di tooltool ke tana yo lodi galanga mata ye ger ke Mose nga? Inbe yelei ye di tooltool yo nookoot tiyepeng ngan be tiye di diedi tiparsu ngan le tillos di ye betebetanga nga? Ngan Maro ipapos lo galanga ke di tooltool ke tana i ben so sokorai dawa ben betanga ke di kapakapa nga. ²¹ Bong lo galanga ki mai san. Nen le ikamata ben lo galanga yo ke di tooltool ke tana i, in dada yo di tooltool be titara lodi medana panga ye, in tiap. Le tina ya in lon ponana le itara dada san mulu be ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Ngan dada tani in ipa ye bingi dook mata yo amweteweta pang di tooltool i. Bong di tooltool kapala ke tana i tilongo betanga yo kiam nga, ngan dawa ben betanga ke di tooltool kapakapa. ²² Au i awete nen, yesoo di Yuda lodi be le amyei mos sa le iyei ben tarkilanga pam ngan la be titara lodi medana ye betanga kiam nga. Inbe di Girik yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan lodi be tilongo betanga ke di tooltool yo lo galanga kidi mai mata nga. ²³ Bong am nga amweteweta pang di tooltool ye Kirisi yo tipatota lo kai palasingi kaini i. Ngan le di Yuda tilongo ngan lodi panga tiap. Inbe di Girik tilongo ngan ben betanga kidi kapakapa. ²⁴ Bong di tooltool kapala tiye di Yuda le di Girik yo Maro iku di a be tiyei ben di tooltool ki nga, ngan lodi galanga nen, Kirisi in la ipapos gurana le lo galanga ke Maro i. ²⁵ Nen le lo galanga ke Maro yo di tooltool tiweta be in betanga sokorai kidi kapakapa i, in illos lo galanga kidi tooltool. Inbe gurana ke Maro yo tiweta be taukan gurana i, in illos gurana kidi tooltool lapau.

²⁶ Ang di diek nga, lomim tut ye yepongo kiang ye kene yo Maro iku ang a le kayei di tooltool ki nga. Ye kene tani in di tooltool tikamatang ben ang alunu la tooltool ke lo galanga nga tiap. Inbe ang alunu la tooltool kuto maimai nga tiap, inbe ang alunu la tooltool edi maimai nga tiap lapau. ²⁷ Bong Maro ipootoo di tooltool yo di tooltool ke tana i tiwete be di ngan kapakapa nga, a be nen ngan tipammoo di tooltool yo ke lo galanga nga. Inbe ipootoo di tooltool yo di tooltool ke tana i tiwete be di ngan tooltool sokorai nga, a be nen ngan tipammoo di tooltool yo kuto maimai nga. ²⁸ Inbe Maro ipootoo di tooltool yo di tooltool ke tana i tiwete be di ngan taukadi edi le lodi pang di tiap nga, a be nen ngan tirautoo di tooltool yo edi maimai nga le tidu lopo. ²⁹ Ngan iyei nen, a be nen ngan tooltool sa ke be ya taunu ipayiti ye Maro matana, nga tiap. ³⁰ Ngan nanga, Maro ilonang ngan la le kaye Yesu Kirisi kagaua lomim le atu nga. Inbe ya in iwanga Kirisi a isi nga be si ipapos lo galanga ke Maro paidi. Nen le ye urata yo Kirisi tani in iyei i, in la Maro ikamatidi dawa ben idi nga tooltool noonoodoo ye matana ye i. Inbe ye urata tani yo iyei in nga, ngan ipootidi panga ya taunu, inbe ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. ³¹ Ngan nen le tatoo betanga ke Maro yo tiwode a iken ye rau ki i, in iwete nen, “Be sei tool lono be ya taunu kon payiti nga, ngan ipayiti ye urata ke Tool Mai yo iyei panga i.”☆

2

¹ Ang di diek nga, lomim tut ye kene yo amala yang mala aweteweta pang ye betanga ke Maro yo muku ngan iken sollono nga. Ngan ye kene tani in aweteweta pang ye betanga maimai ke di tooltool ke lo galanga, ngan siap. ² Yesoo, ye kene yo ayang tayepeng ye in nga, ngan lok mede nen, be aweteweta ye so sa mulu siap, bong be aweteweta ye Yesu Kirisi, inbe ye yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata nga. ³ Inbe ye kene yo amala yang ye in nga, ngan taukak gurak, inbe atattadai a atangarur welewele. ⁴ Le ye kene yo aweteweta pang ye bingi dook mata nga, ngan aweteweta ye betanga maimai ke di

tooltool ke lo galanga ngan tiap, inbe kook paweserai ang tiap lapau. Bong betanga yo awete nga, ngan gurana ke Maro Amunu Silene ipapos pang ben betanga ngan moolmool.
⁵ Le awetewete pang nen, a be nen ngan lomim medana yo kataru pang Yesu in ipa ye lo galanga kidi tooltool, ngan tiap, bong ipa ye gurana ke Maro.

Lo Galanga Yo Ipa Ye Maro Amunu Silene I

⁶ Moolmool, di tooltool yo tikodo le timede ye dada ke Maro nga, ngan la amwetewete pang di ye betanga yo ipa ye lo galanga ki nga. Bong i lo galanga kidi tooltool ke tana i, too lo galanga kidi tooltool kuto maimai yo matadi kalidi nga, ngan tiap. Ngan di tooltool tina ngan ole Maro irautoo di le tidu lopo. ⁷ Am nga amwetewete pang di tooltool ye lo galanga ke Maro yo muku ngan iken sollono i. Ngan mukot yege ye kene yo itara tana tiao nga, ngan itoo lo galanga ki a itara dada atu paidi a be nen ngan taye tayepe dook mata, inbe sul nunngana ki ole idukidi. ⁸ Ngan ye dada yo itaru paidi i, in di tooltool kuto maimai yo matadi kalidi nga, ngan sa lon galanga ye tiap. Kumata yo be lodi galanga ye nga, ngan matin nga le tikaua Tool Mai yo iyeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti i, in a tipatota lo kai palasingi kaini tiap. ⁹ Bong lodi galanga ye tiap le dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga:

“So yo Maro ipare pang di tooltool yo lodi panga mai san nga,
 ngan tool sa ikamata ye matana tiap,
 inbe ilongo ye talngana tiap,
 inbe lon kau urata ye le ikauu, ngan tiap lapau.”[☆]

¹⁰ Bong so tina, ngan Maro Amunu Silene ipapos paidi se mallangana.

Ngan Maro Amunu Silene tani in ipuske so nga le imot, inbe ipuske so yo Maro lon kaua urata ye a iken sollono nga, ngan lapau. ¹¹ Sei tool lon galanga ye so yo tool san in lon kaua urata ye nga? Tool siap! Tool tani in ya taleu la lon galanga ye i. Ngan gaongo leu, tool sa lon galanga ye so yo iken Maro lono ngan tiap, bong Maro Amunu Silene ya taleu in la lon galanga ye i. ¹² Le dada yo idi nga takaua lo galanga ye so ki ye i, in ipa ye di tooltool ke tana i tiap. Bong ipa ye Maro Amunu Silene yo ikauu paidi i, a be nen ngan ipagalanga lodo ye so yo ikap sokorai paidi ye lo ponana ki nga. ¹³ Nen le amwetewete ye betanga kidi tooltool ke lo galanga yo tipatomonai am ye nga, ngan tiap, bong amwetewete ye betanga ke Maro Amunu Silene yo ipatomonai am ye nga. Le ye kene yo ampatomonai di tooltool ye betanga moolmool ke Maro Amunu Silene ye in nga, ngan ampatomonai di tooltool yo Maro Amunu Silene iyepe ye di nga. ¹⁴ Bong di tooltool yo Maro Amunu Silene iyepe ye di tiap nga, ngan o ke be tikap so yo ipa ye Maro Amunu Silene, nga tiap. Ngan di tooltool tina ngan lodi galanga ye so tina ngan tiap, le lodi wete be so tina ngan so kidi kapakapa. Di ngan ke be lodi galanga ye tiap, yesoo di tooltool yo Maro Amunu Silene iyepe ye di a ipagalanga lodi ye so ki nga, ngan di leu la be tikap so yo ipa ye le lodi galanga ye nga. ¹⁵ Ngan nen le di tooltool yo Maro Amunu iyepe ye di nga, ngan ipagalanga lodi ye soo so yo dook mata nga, inbe soo so yo dook tiap nga. Bong di tooltool yo Maro Amunu iyepe ye di tiap nga, ngan lodi galanga ye dada ke di tooltool yo Maro Amunu iyepe ye di, nga tiap. ¹⁶ Le ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Sei tool lon galanga ye so yo Tool Mai lon kaua urata ye nga?

Inbe sei tool be ikap lo galanga panga i?”[☆]

Bong idi nga, Maro Amunu Silene ipagalangidi le lod galanga ye dada yo Kirisi lono be tatoo nga.

3

Di Aposol Nga Kapraingi Ke Maro

¹ Ang di diek nga, ye kene yo ayang tayepe ye in nga, ngan ke be awetewete pang dawa ben awetewete pang di tooltool yo titoo Maro Amunu Silene, ngan tiap, bong awetewete pang dawa ben awetewete pang di tooltool ke tana i nga. Ngan ye kene tani in ang ngan

kayepe dawa ben di kakase maimai tiap go ye lomim medana yo kataru pang Kirisi i. ² Ngan la le akap kaningi medana pang tiap, bong akap sui pang leu, yesoo ye kene tani in kamatu tiao le ke be kakan kaningi medana tiap. Le moolmool, nookoot nga gaongo leu, ang ngan kamatu tiao, ³ yesoo katoo dada dawa ben yo di tooltool ke tana i titoo nga. Ngan nen le lomim dook tiap pang di diemim ye so kidi, inbe kaye di koomim parkap ye betebetanga, too? Ye dada tina yo nen nga, ngan la ipaposang ben ang ngan katoo dada kidi tooltool ke tana i nga, too? ⁴ Ngan ang kapala ngan kayei ne, “Am nga ke Paulu,” inbe ang kapala ngan kayei ne, “Am nga ke Apolos.” Le dada kiang yo nen i, in ipaposang ben ang ngan katoo dada kidi tooltool ke tana i go, too?

⁵ Le nga be atorang, Apolos in sei? Inbe au Paulu in sei? Amru nga kapraingi ke Tool Mai leu. Ngan ya in ikap urata ki ki pam amru be amyei. Le ye urata kiam yo amyei nga, ngan la le katara lomim medana panga ye nga. ⁶ Au i, urata kiau yo ayeei pang i, in dawa ben tool yo ipe kai patunu i. Inbe Apolos, urata ki yo iyeei pang i, in dawa ben tool yo iti ran be du iroro kai patunu tani ye i. Bong Maro la iyeie kai patunu tani a isup i. ⁷ Nen le tool yo iyei urata ye penge kai patunu i, in taukan ene. Inbe tool yo iyei urata ye roranga i, in taukan ene lapau. Bong Maro yo iyeei a isup i, in la ene mai i. ⁸ Le tool yo ipe kai patunu, inbe tool yo iti ran be irora ye i, in yaru ngan dawa ben tigaua ye urata in. Nen le Maro ole ikap balingi pang di atu atu le lo iye urata kootoonoo kidi yo tiyei nga. ⁹ Amru nga amgaua be amparlon ye urata ke Maro. Ngan ang ngan dawa ben kumu ke Maro, inbe ang ngan dawa ben rumu ke Maro lapau.

¹⁰ Maro lono pau a iyei dada dook mata pau le ayeei urata dawa ben tool dook mata ke renge rumu yo ipe sawa muku le idu lopo i. Inbe tool san in iseke urata kiau a ire rumu lo ye sawa tina ngan pono i. Bong sei tool yo be ire rumu tani ilo ye sawa tina i, in kin ikamata a iroua dook lo ngan be ire, ¹¹ yesoo sawa ke rumu tina yo ape a imot koot nga, ngan la Yesu Kirisi i. Le ke be tool san ipe sawa san mulu pang renge rumu tiap. ¹² Ngan di tooltool yo be tire rumu lo sawa tina ngan pono nga, ngan kapala ole tikap pat medana yo ene gol le silba, inbe pat sallinene a be tire rumu tani ye. Inbe di tooltool kapala ngan ole tikap kai le pi kaini, inbe tiku rei a be tire rumu tani ye. ¹³ Bong ye lal yo be Tool Mai isi ye i, in ole si ipapos di ye urata kidi yo tiyei nga. Yesoo, ye kene tani in ole ipa ye ei a isi, a be nen ngan ei tani in itouotouo di tooltool tina ngan atu atu ye urata kidi yo tiyei nga, ngan moolmool le imede, too tiap. ¹⁴ Nen le kumata tool be ire rumu lo sawa tina ngan pono le be ei ikani tiap nga, ngan tool in ole ikap balingi ye urata kootoonoo ki. ¹⁵ Bong kumata tool be ei ikana rumu yo ire in le imot nga, ngan ole ikap balingi ke urata kootoonoo ki tiap. Ngan ya taunu in ole Maro ipamule ye ei tani yo be igarungu i, bong ole iyei dawa ben tool yo takauu ke ei loloana lono a isi pang diki i.

¹⁶ Ang ngan o lomim galanga tiap, too? Ang tapmim ngan bareme ke sungunu ke Maro, inbe Maro Amunu la iyepe lomim in. ¹⁷ Nen le kumata tool sa be igarungu bareme ke Maro nga, ngan ole Maro igarungu tool in lapau. Ole nen, yesoo ya taunu ipootoo panga, inbe ang ngan la bareme ki tani nga.

¹⁸ Kumata le ang tina ngan atu lon tar be ya in tool moolmool ke lo galanga yesoo di tooltool ke tana i tiyitmaki ye lo galanga ki nga, ngan ya taunu in ikaua lungunu ye. Ngan nen le ke be iyei nen tiap, bong itoo dada ke Maro yo di tooltool tiwete be ngan dada ke kapakapa nga, ngan la be iyei ben tool moolmool ke lo galanga nga. ¹⁹ Awete nen, yesoo lo galanga yo kidi tooltool ke tana i, in ben so kidi kapakapa ye Maro matana. Le ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Lo galanga ke di tooltool yo ke tana i nga, ngan ole iyei ben pit yo Maro itaru be ipit di ye i.” ²⁰ Inbe betanga san yo iken ye Rau ke Maro in iwete nen, “Tool Mai in lon galanga nen, so yo di tooltool ke lo galanga ngan lodi kaua urata ye nga, ngan ole taukan kanono.” ²¹ Nen le kin kayitmaka tool sa ye so yo iyei, nga be. Ngan so tina le imot nga, ngan so kiang. ²² Le au Paulu aye Apolos ye Pita, inbe tana i, inbe yepongo kiang ipa ye matenge kiang, inbe so yo nookoot iken nga, ipa ye so yo be pang

dama ni ngan pombe nga, ngan so kiang le imot. ²³ Inbe ang ngan ke Kirisi, inbe Kirisi in ke Maro.

4

Urata Ke Di Aposol Ke Kirisi

¹ Le ang ngan ole lomim tarau aye di diek nen, be am nga kapraingi ke Kirisi. Inbe am nga Maro itara lono yam le ikaua urata i pam be matamam kala betanga ki tani yo muku ngan iken sollono i. ² Ngan dada dook mata in nen, kumata tool atu be tool mai ki itara lono ye be iyei urata ki nga, ngan ole itoo betanga ki ngan dook le imot, a be nen ngan tool mai ki tani in lon ponana ye urata ki. ³ Ngan nen le kumata be ang, too di tooltool ke tana, ngan kakamata urata kiau le kawete be au i tool dook mata too tool dook tiap nga, ngan o ke be lok modoko tiap. Inbe au tauk i akamata urata kiau ngan awete ben au i tool dook mata, too tool dook tiap, ngan tiap lapau. ⁴ Moolmool, au i lok wetewete nen be ayei touo dada dook tiap sa yo akapsap ye, ngan tiap. Bong ke be awete be au i taukak busunu ye Maro matana ngan tiap. Tool Mai ya taleu in ya la be ikarata betanga kiau ye urata kiau yo ayei nga. ⁵ Ngan lal yo Maro itaru panga be si ikarata betanga ke di tooltool ye i, in pombe tiao. Le nookoot nga ang lapau kin kakamata urata ke di diemim lo ngan be kawete ben di ngan tooltool dook mata, too tooltool dook tiap, ngan be. Bong kanam le lo Tool Mai imulu a isi ngan. Ngan ye kene tani in ole ikap so yo iken todo lono nga le man itar mallangana ye sul nunngana. Inbe ole ipapos di tooltool lodi yo iken sollono nga le ise mallangana lapau. Inbe ye kene tani in ole Maro iwete lo ponana ki pang di atu atu ye urata dook mata kidi yo tiyei nga.

⁶ Ang di diek nga, ananpootau aye Apolos a be nen ngan betanga kiau tina ngan ilonang, a nen ngan betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro nga, ngan ole kadada pono tiap, bong kattoo dook leu. Ngan kumata be kayei nen nga, ngan la be ang tapmim ngan ole kayitmaka tool kuto mai kiang in ene tiap, inbe kawete be kallos di diemim kapala yo titoo tool kuto mai san nga, ngan tiap lapau. ⁷ Le nga be atorang atu atu nen: Sei tool itarang le kallos di diemim kapala i? Tool siap! Inbe so dook mata kiang nga, ngan kakap ye gurana kiang ang tapmim, too? Tiap yege! Maro la ikap so tina ngan le imot pang, le dada kiang sa yo be kayitmak emim ye, ngan tiap.

⁸ Ang ngan lomim tarang ben kakap so le imot yo kamaka ye ngan oo. Nen le kawete amlonang tiap, bong ang tapmim ye gurana kiang ngan ballingamim, inbe kayei ben di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana i nga. Ngan au i lok be betanga kiang yo kawete nen nga, ngan moolmool, a be nen ngan am lapau amyang tayei tooltool kuto maimai pang tana i le imot, bong tiap. ⁹ Ngan ye kamatanga kiau nga, ngan ben Maro itaram aposol nga le du amyepa meneng mur yege ni. Le tina am nga dawa ben di tooltool dook tiap yo tool ke karatanga betanga ikarata betanga kidi be ole tiraumata di mallangana ye di tooltool matadi a nen ngan tikamata di nga. Ngan nen le di tooltool ke tana i le imot tipa ye di bangabangana ke Maro koodi tada pam a be tikamata soo so yo be pombe pang yam i. ¹⁰ Am nga amyepa urata ke Kirisi ngan le di tooltool tiwete be am nga tooltool kapakapa. Bong ang ngan o lomim tarang ben ang ngan lomim galanga mata ye dada ke Kirisi, too? Am nga taukamam gurana, bong ang ngan o lomim tarang ben gurana kiang mai san, too? Am nga taukamam emam, bong ang ngan o lomim tarang ben ang tooltool dook mata ke be di tooltool tiyitmak emim le ilo ete, too? ¹¹ Mukot le se nookoot katai nga, ngan amkana pitolo inbe moorook matam. Inbe ampital wam pirara, inbe tirau am sokorai, inbe taukamam malala yo be amyepa ye i. ¹² Am nga amyepa urata mai san ye am tapmam baemam. Ngan kumata be di tooltool tiwete betanga dook tiap be tigarungam ye nga, ngan ampatarau pang Maro be iyei urata dook mata pang di. Inbe kumata le tikamatam ben amtoo Kirisi le be tigarungam nga, ngan amkodo le tutube a amsolo urata moonoo tina yo be pombe pang yam nga. ¹³ Inbe kumata be tiwete mur yam nga, ngan amrau betanga kidi ye betanga yo dook mata nga. Mukot le se nookoot katai nga, ngan

am nga dawa ben gomo ke tidi yo di tooltool le imot ke tana i tikatte tidi kidi ye i. Nen le tikamatam ben am nga so sokorai.

¹⁴ Au i awodo betanga nen pang a be nen ngan apammoo ang ye, ngan tiap, bong be akap noonongoo pang, yesoo ang ngan di natuk kiau tauk yo lok pang mai san nga.

¹⁵ Ngan awete nen, yesoo ye kene yo awetewete bingi dook mata ke Yesu Kirisi pang ye in nga, ngan le katara lomim medana ye, le ye dada tani in ben ang ngan tamamim la au i. Nen le kumata be di tooltool yo matadi kalang ye yepongo dook mata ke Kirisi ngan kinkatingi kidi ben 10,000 nga, ngan dookoot, bong tamamim ataleu la au i. ¹⁶ Ngan la au i lok be apamadit lomim a be nen ngan matamim too dada kiau yo ayei nga, inbe katoo. ¹⁷ Le ye punu yo nen i, in la le awanga Timoti a imala pang yang i. Ya in ben au natuk le lok panga mai san. Inbe ya in itara lono medana pang Tool Mai, inbe iyei urata ki dook mata. Nen le ole ipamadit lomim ye dada yo be di tooltool ke Kirisi ngan titoo nga. Ngan dada tani in au i atoo lapau, le ye kene yo ala ye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan apatomonai di ye dada tani in.

¹⁸ Di diemim kapala ngan lodi tar nen, be au i o ke be amulu a mala akamatang tiap. Nen le tina tiyitmak di tapdi, inbe tisak noonongoo. ¹⁹ Bong kumata le Tool Mai lono dook mata be amala nga, ngan ole amulu a amala pang yang palbe leu. Inbe ye kene tani in ole atar talngak ye betebetanga kidi tooltool ke sak noonongoo tina a be lok galanga nen, nga tiwetewete ye gurana kidi tapdi, too ye gurana ke Maro Amunu Silene yo ikauu pang di i. ²⁰ Au i awete nen, yesoo di tooltool yo Maro matan kala di nga, ngan tiwete sokorai betanga kidi ye di tapdi gurana kidi leu tiap. Bong betanga kidi yo tiwete nga, ngan ipa ye gurana ke Maro Amunu Silene. ²¹ Le soo dada lomim be mala ayeii pang i? Lomim be akaua koro mala ayemenai ang ye, too lomim be mala awete betanga silene pang inbe ayang tagauagaua dook mata?

5

Kanganga Tool Yo Ikapsap Ye Dada Ke Kerenge In A Ikoo

¹ Di tooltool tiwete pau le atakrai ye tool kiang atu yo ikapsap ye dada ke kerenge, bong kaye kagaua i. Ngan alongo ben tool tani in imadit ngan iye tinana paunu yo tamana iyooloo in yaru tipa. Atoo, urata yo iyeii i, in dook tiap san le di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan ke be di tiyeii tiap. ² Kumata be nen nga, ngan yelei a ang tapmim ngan kayitmak emim nga? E nga yelei a lomim modoko tiap, inbe moomoomim ye dada dook tiap yo pombe kataunu yang in tiap nga? Inbe yelei a kanganga tool yo iyei urata nen i, in tiap, a be nen ngan kaye kagaua mulu be nga? ³ Moolmool, nookoot nga ayepe manga mooloo yang, bong ye lok ngan au i ben ayang tayepe gaongo. Le lok kaua urata ye so dook tiap yo tool tani in iyeii i. Ngan nen le lok kaua dada atu yo be kakarata betanga ki ye i. ⁴ Ngan dada tani in nen, awete pang ye Tool Mai kiidi Yesu ene be ang katara gaongo sa. Inbe ye gaongo tani ngan ole dawa ben au i ayang tayepe, yesoo lok pang mai san. Le kagaua, lo ngan be ye gurana ke Tool Mai Yesu nga, ⁵ ngan kasukete tool dook tiap tani in ila ye Satan baene, a be nen ngan isolu masngana ngan. Ngan kumata le be iyege dada dook tiap ki tani nga, ngan ye lal yo be Tool Mai imulu a isi ye i, in ole Maro ikauu a ipamule ye so dook tiap yo be igarungu i.

⁶ Le in dook mata be kayitmak emim ye, ngan tiap. Ang ngan lomim galanga ye so yo be iyeie porong a isung in lapau, too? Ngan so tani in tiwete ene ye yis inbe mai tiap, bong ke be iyeie porong yo mai in a isung le imot. ⁷ Le kagiri yis gurunu tani a be nen ngan kayei ben porong paunu yo taukan yis i. Moolmool, ang ngan porong tani yo paunu i, yesoo Kirisi in tiraumate a imata paidi a be nen ngan igiri noonoo kiidi le imot. Ngan ya in dawa ben sipsip natunu yo tiraumate ye lal ke Paskimoolooningi ke Maro i.* ⁸ Nen le ole lod ponana ye Paskimoolooningi ke Maro, inbe tatoo dada yo be idi nga tayepe le

* 5:7 Mukot yege ngan di tooltool ke Yuda titoo betanga ke Maro a tiyei paroranga ye sipsip natunu. Le Maro ipaskimooloon di, inbe iraumamatata di natudi tamoto yo mumuanga ngan tiap. Ngan la le nookoot nga tiweta ye Paskimoolooningi ke Maro nga.

dawa ben porong yo taukan yis i. Nen le idi nga ole tayepe le taukada busunu ye Maro matana, inbe tatoo betanga ki yo moolmool i. Inbe idi nga ole tayege dada ke porong yo yis iken lono i. Le ke be tayei dada dook tiap ke noonoo, inbe dada matana matana yo be takap masngana pang di tooltool kapala ye nga, ngan tiap.

⁹ Ye rau kiau yo awode pang muku i, in awete pang be kin kaye di tooltool yo tikapsap ye dada ke kerenge ngan kagauagaua be. ¹⁰ Ngan betanga yo awete nen nga, ngan kin lomim tar be awete ye di tooltool ke tana i, ngan be. Moolmool, di ngan tikapsap ye dada ke kerenge, inbe di ngan matadi gorengana mata ye so kidi diedi, inbe di ngan koodi paweserai di tooltool a be tikap sokorai so kidi, inbe di ngan tisung pang maro yo kai padodo ngan lapau. Bong kumata be kayege di tooltool yo nen nga, ngan ole kala ngai? Be nen ngan kayege tana i. ¹¹ Bong nookoot nga ole apagalanga lomim ye betanga kiau tani i, in punu nen. Kin kaye di tooltool yo tiwete be di ngan di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, bong be tikapsap ye dada ke kerenge, too matadi gorengana mata ye so kidi diedi, too tisung pang maro yo kai padodo nga, too tiwete mur ye di diedi, too tiyin ran medana mata le kutodi moo ye, too koodi paweserai di tooltool a be tikap sokorai so kidi nga, ngan kaye di kagauagaua be. Inbe kaye di kawur a kakan so gaongo be lapau.

¹²⁻¹³ Ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu tiap nga, ngan au i taukak urata yo ke be ayeii a akarata betanga kidi ye nga. Maro ya taunu ole ikarata betanga ke di tooltool tina yo tiyepa diki nga. Bong ang ngan la be kakarata betanga ke di tooltool yo kaye di kagaua ye bareme ke Yesu nga. Le katoo betanga ke Maro yo iwete nen, “Kanganga tool yo iyei dada dook tiap in a ikoo le la iyepe diki.”[☆]

6

Dada Dook Mata Be Kaye Di Tooltool Ke Kirisi Kagauagaua Ye

¹ Ang ngan di tooltool ke Kirisi. Le kumata be ang tina ngan atu iye ene san tiparsu ye betanga nga, ngan yelei, ole ila muku ye di tooltool ke tana yo lodi galanga ye Maro tiap nga, a be tika rata betanga kidi nga? Ngan moomoonoo tiap? Nga yelei a ila muku ye di tooltool ke Maro a la tika rata betanga kidi tiap nga? ² Ang ngan o lomim galanga tiap, too? Pang dama ni ngan idi tooltool ke Maro ole takarata betanga kidi tooltool ke tana i, too? Ngan kumata le ang tina ngan be kakarata betanga ke di tooltool ke tana i nga, ngan nga yelei a le ke be kakarata betanga kasin kasin yo ikenen kataunu yang, ngan tiap nga? ³ Inbe ang ngan o lomim galanga tiap, too? Idi tooltool ke Maro ngan ole takarata betanga kidi bangabangana ke Maro, nga lapau. Nen le idi nga ke be takarata betanga ye yepongo kiidi yo ke tana i lapau. ⁴ Inbe awete mulu nen, kumata le ang tina ngan kapala be kaparsu ye betanga nga, ngan yelei a be kop betanga kidi ngan ila ye di tooltool ke tana i be la tika rata nga? Di ngan di tooltool dook mata ke be matadi kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan tiap! ⁵ Ngan au i yo awete nen nga, ngan be nen a apammoo ang ye betanga. Nga yelei, ang ngan o tool kiang sa lon kaua urata dook ke be ikarata betanga yo ikenen kataunu ye di tooltool ke Kirisi, ngan tiap, too? ⁶ Bong ang ngan kayei nen tiap. Le ye kene yo ang atu be iye ene san tiparsu ye betanga nga, ngan ikauu a tila ye di tooltool maimai ke karatanga betanga be la tika rata betanga kidi. Ngan nen le tikodo dama ke di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, inbe tipapos betanga yo iken kataunu ye di nga. Ngan dada yo nen in dook tiap.

⁷ Le moolmool sa, ang ngan katar di diemim kapala tilo ye ni ke karatanga betanga. Ngan dada kiang yo kayeii nen i, in ipaposang ben ang ngan kamol ye dada yo ke Kirisi nga. Le kumata be di tooltool tiyei dada dook tiap pang nga, too tillungang a tikap sokorai so kiang sa nga, ngan kin kakap di a kala ye di tooltool tina be la tika rata betanga kiang be, bong kumalum pang di leu. ⁸ Bong katoo dada yo nen nga tiap. Ang tapmim ngan kallung di tooltool a kakap sokorai so kidi, inbe kayei dada dook tiap pang di lapau. E

[☆] 5:12-13 Ger 17:7

tina la kayei dada yo nen ngan pang di diemim kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga.

⁹ Ang ngan o lomim galanga tiap, too? Di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, ngan o ke be tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di, nga tiap. Nen le kin ang tapmim kakaua lungunu yang be. Di tooltool yo tikapsap ye dada ke kerenge nga, too tisung pang maro yo kai padodo nga, too tiyei bauk nga, too tiyei dada ben di tooltool ke Sodom tiyei nga, ¹⁰ too tipinoo so, too matadi gorengana mata ye so kidi diedi, too tiyin ran medana mata le kutodi moo ye, too tiwete mur ye di diedi, too koodi paweserai di tooltool a be tikap sokorai so kidi nga, ngan o ke be lo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, ngan tiap lapau. ¹¹ Muku ngan ang kapala ngan kayepe nen, bong ngan Maro kiidi irriu ang a igiri noonoo kiang, inbe ipootang panga be kayei ben di tooltool ki ya taunu. Ngan ye gurana ke Amunu, inbe ye urata ke Tool Mai Yesu Kirisi yo iyei pang nga, ngan iwetang ben ang ngan tooltool noonoomim ye matana.

Idi Nga Rumu Ke Maro Amunu Silene

¹² Ang kapala ngan kawete nen, “Am nga taukamam gunkalanga le ke be amyei soo so yo lomam be amyei nga.” Ngan moolmool, bong so le imot nga, ngan kapala ngan dook mata ke be ilonidi tiap. Inbe au i lok be ayei ben tool ke poranga pang dada sa yo dook tiap, ngan tiap lapau. ¹³ Inbe di diemim kapala tiwete nen, “Kaningi nga iken be takan a kapodo sung ye, inbe kapodo nga iken be kaningi ilo lono.” Ngan moolmool, bong pang dama ni ngan so tina ole ikino, yesoo ole Maro iyei so ngan le imot le paunu mulu. Nen le tiniidi nga so ke Tool Mai, le ya la be matan kala i. Inbe ikarata be takapsap ye dada ke kerenge, ngan tiap, bong ikarata nga be tayepe a tasung panga, leu. ¹⁴ Kakamata, muku ngan Maro ye gurana mai ki, ngan ipamaditi Tool Mai ye ni ke matenge. Inbe pang dama ni ngan ole ipamaditidi ye gurana ki tani, in lapau.

¹⁵ Ang ngan o lomim galanga tiap, too? Ngan tinimim nga so ke Kirisi, yesoo idi nga dawa ben kene le baene. Nen le yelei, ole takap Kirisi soonoo kapala ke tinini la tagaua ye garup yo lekelekene i? Tiap yege! ¹⁶ Ang ngan o lomim galanga tiap, too? Sei tool yo ila ye garup lekelekene a la yaru tigaua tinidi i, in ben yaru ngan tinidi atu. Ngan ben tina Rau ke Maro iwete nga, “Ole yaru tigaua le tinidi ataleu.”[☆] ¹⁷ Bong sei tool yo Maro Amunu Silene iyeii le itara lono le imot pang Tool Mai i, in ben yaru tigaua lodi le atu.

¹⁸ Le kin kakapsap ye dada ke kerenge be. Ngan dada dook tiap kapala ke noonoo yo di tooltool tiyei nga, ngan iken ke diki le igarung tinidi tiap. Bong sei tool yo iyei dada dook tiap ke bauk i, in ya taunu la igarungu tinini ye dada dook tiap ke noonoo i. ¹⁹ Ang ngan o lomim galanga tiap, too? Ngan tinimim nga ben bareme ke sungunu yo Maro Amunu Silene iyepe ye i. Le Amunu Silene yo ikauu pang in iyepe lomim. Le ke be kawete be tinimim ngan kiang ang tapmim, ngan tiap, ²⁰ yesoo Maro iyimang ye balingi mai san. Le so le imot yo be kayei ye tinimim nga, ngan kayei a be nen ngan kayeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tikamata ngan tipayiti ye.

7

Torungu Ke Kerenge

¹ Nookoot nga be araua betanga kiang yo kawode ilo ye rau a kayawari pau i. Ngan ang ngan kawete nen, kumata le tamoto atu be ikere tiap nga, ngan dook mata, too? ² Moolmool, bong dada dook tiap ke yeingi bauk in pombe le mai san, le dook mata ngan nen, di tamoto tina yo atu atu nga, ngan di tapdi rimadi, inbe di garup ngan di tapdi niditooroo lapau. ³ Nen le tamoto yo kerenge i, in ke be ipasakala tinini ye rimana tiap, bong imalum panga a yaru tigaua le atu ye dada yo ke kerenge i. Inbe rimana ke be ipasakala tinini ye nintooroo tiap lapau, bong imalum panga a iyei dada gaongo leu ben nintooroo iyei nga. ⁴ Yesoo, garup yo kerenge in ke be ya taleu iwetewete ye tinini a

☆ 6:16 Pudu 2:24 * 7:1 Ngan dada san yo be taportaka betanga kasin nga ye i, in nen: Ang ngan kawete nen, kumata tamoto atu be iye rimana tigaua tinidi tiap ben di tooltool kerenge tiap nga, ngan in dook mata, too?

matan kala tiap, bong nintooroo la be matan kala lapau i. Le dada gaongo leu, tamoto yo kerenge in ke be ya taleu iwetewete ye tinini a matan kala tiap, bong rimana la be matan kala lapau i. ⁵ Ngan nen le kin kapasakala tinimim ye di rimamim too nimimtooroo be. Moolmool, kumata be angru lomim dook mata be ole kagaua tinimim tiap, inbe kayepe ki ki kasin a be nen ngan kakarata lomim le dook inbe kapatarau nga, ngan in dook mata. Bong be kapatarau le imot nga, ngan kagaua tinimim mulu. Le kumata be kakap tutang dook ye yepongo kiang nen nga, ngan o ke be Satan itouang ngan kakapsap ye dada yo ke noonoo ngan tiap. ⁶ Le noonongoo kiau yo au i akap pang ngan nen: Kumata le ong kuye rimam too nintooroo lomim be kayepe ki ki ye manga modono kasin a be nen ngan kapatarau nga, ngan dook mata. Bong awete betanga yo nga pang nga, ngan be awete betanga medana pang a be nen ngan agunkalang ye dada ke kerenge tiap. ⁷ Au i lok nen, be di tooltool le imot tiyepe dawa ben au i. Bong Maro ikap so matana matana ye lo ponana ki pang di tooltool tina nga atu atu le imot. Nen le tool atu ngan ikaua so ye lo ponana ki matana atu panga, inbe tool san ngan ikaua so ye lo ponana ki matana san panga.

⁸ Nookoot nga be awete pang di tamoto kos yo rimadi timmata koot nga, inbe pang di garup yo tiyei tap ngan nen. Kumata le be tiyepe nen le tikere tiap dawa ben au i nga, ngan dook mata. ⁹ Bong kumata le imoo pang di be tikap tut di dook ye panga kidi nga, ngan dook mata be tikere, ole nen ngan lodi kaua urata ye dada dook tiap yo ke yeingi bauk nga.

¹⁰ Di tamoto le garup yo kerenge nga, nga be awete betanga medana i pang. Bong betanga tani i, in betanga kiau tiap, in ke Tool Mai. Le betanga tani in nen: Ang garup yo kerenge nga, kin kasukrai di nimimtooroo be. ¹¹ Bong kumata garup be iyei nen nga, ngan ke be ikere mulu tiap, bong iyeye sokorai nen. Too be tiap nga, ngan imulu la iyooloo nintooroo mulu. Inbe ang tamoto lapau, kin kasukrai di rimamim be.

¹² Inbe di tooltool yo kapala nga, nga be awete pang nen. Bong betanga tina nga ke Tool Mai tiap, nga betanga kiau au tauk. Le betanga tina ngan nen: Kumata tamoto atu be ya in tool ke Kirisi, inbe iyooloo garup atu yo itara lono medana pang Yesu tiap, bong rimana tani in lono dook mata be yaru tiyepe nga, ngan ke be isukraii tiap. ¹³ Inbe kumata garup atu be ya in tool ke Kirisi, inbe iyooloo tamoto yo itara lono medana pang Yesu tiap, bong nintooroo tani in lono dook mata be yaru tiyepe nga, ngan ke be isukraii tiap lapau. ¹⁴ Ngan au i awete nen, yesoo sei tamoto yo itara lono medana pang Yesu tiap, bong rimana in tool ke Kirisi nga, ngan Maro ole matan kala dawa ben ya matan kala rimana yo ya taunu ipootoo panga i. Inbe gaongo leu, sei garup yo itara lono medana pang Yesu tiap, bong nintooroo in tool ke Kirisi nga, ngan Maro ole matan kala dawa ben ya matan kala nintooroo yo ya taunu ipootoo panga lapau i. Le kumata be betanga ngan moolmool tiap nga, ngan matin nga le di natudi ngan tiyepe le tinidi igalanga ye Maro matana tiap. Bong betanga yo awete ngan moolmool le di natudi ngan tiyepe ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga ya taunu nga.

¹⁵ Bong kumata be tamoto too garup yo itara lono medana pang Yesu tiap i, in lono be ikoo ye nintooroo too rimana yo tool ke Kirisi in nga, ngan kin kalele be. E nintooroo too rimana tani yo itara lono medana pang Yesu i, in dada yo nen ngan be pombe pang ye nga, ngan taukan gunkalanga, bong ke be imalum panga be ikoo a ila, yesoo Maro ikiu idi be man tayepe ye lo silene yo ki i. ¹⁶ Ong garup yo ke Kirisi in lom galanga tiap, o ke be kulono nimtooroo a be nen ngan ole Maro ipamule ye so dook tiap yo be igarungu in lapau, too tiap? Inbe ong tamoto yo ke Kirisi in lom galanga tiap, o ke be kulono rimam a be nen ngan ole Maro ipamule ye so dook tiap yo be igarungu in lapau, too tiap?

Kayepe Ye Yepongo Yo Maro Ikauu Pang I

¹⁷ Ang tina atu atu ngan lomim ponana ye yepongo yo Tool Mai ikauu pang koot i. Le yepongo yo ikauu pang kulkulunu yege ye kene yo ikiu ang ye i, in kayepe ye nen a tala. Ngan i betanga tani yo aweta pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga le imot i.

¹⁸ Le kumata tool atu be tikoro tinini koot lo ngan be Maro ikiuu nga, ngan dookoot iyeye

nen, bong ikapye be ikarata tinini tani yo tikora in le lo ben muku ngan be. Inbe kumata tool atu be tikoro tinini tiap, lo ngan be Maro ikiuu nga, ngan dookoot iyeye nen, bong isere di tooltool be tikoro tinini nga be. ¹⁹ Ngan awete nen, yesoo dada ke koranga tinidi, in ben so sokorai. Inbe dada ke koranga tinidi tiap, in ben so sokorai lapau. Bong so yo dook mata kaiye i, in nen; be tatoo ger yo ke Maro nga. ²⁰ Nen le ang tina atu atu ngan ole kayepe ye yepongo yo Maro ikauu pang kulkulunu yege ye kene yo ikiu ang ye i. ²¹ Le kumata be ong in kuyepe ben tool ke poranga ye kene yo Maro ikiu ong ye in nga, ngan kin lom modoko be. Bong kumata le kupuske dada sa be kuyei ngan ole kuyepe ben tool ke poranga mulu tiap nga, ngan dook mata be kuyei leu. ²² Ngan nen, yesoo sei tool yo iyeye ben tool ke poranga ye kene yo Tool Mai ikiuu ye in nga, ngan ye Maro matana ngan ya in ben tool ke poranga tiap, bong iyeye sokorai. Inbe sei tool yo iyeye ben tool ke poranga tiap ye kene yo Tool Mai ikiuu ye in nga, ngan ye Maro matana ngan ya in iyeye sokorai tiap, bong iyeye ben tool ke poranga pang Kirisi. ²³ Yesoo, Maro iyimang ye balingi mai san, le kin kayei ben di tooltool ke poranga pang di tooltool be. ²⁴ Ang di diek nga, Maro ikiu ang atu atu be kaye kagaua. Le soo yepongo yo kayepe ye kulkulunu ye kene yo ikiu ang panga ye i, in kayepe so ye nen a tala.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Yo Tikere Tiap Nga

²⁵ Nookoot nga be araua betanga kiang yo kawode ilo ye rau pau a katorau ye di tooltool yo tikere tiap nga. Ngan noonoongoo yo be akauu pang i, in ipa ye Tool Mai tiap, bong in au lok la be aweta pang i. Ngan au i, Maro lono pau a ilonau, le betanga kiau yo be awete nga, ngan ke be kakap inbe katoo le imot. ²⁶ Ye lal yo nookoot nga tayepe ye i, in urata moonoo maimai la pompombe pang yidi nga. Nen le au i lok tar be dook mata ngan nen, be ang kayepe dawa ben yo nookoot kayepe nga. ²⁷ Ngan kumata ong in be kukere koot nga, ngan kin lom kaua urata be kusukraia rimam be. Inbe kumata le be kukere tiao nga, ngan kin lom kaua urata be kusere garup sa a kuyooloo, ngan be. ²⁸ Bong kumata le be kukere nga, ngan dook mata, ong in kopsap ye dada yo ke noonoo nga tiap. Inbe kumata garup nene be ikere nga, ngan ikapsap ye dada yo ke noonoo in tiap lapau. Bong di tooltool yo kerenge nga, ngan ole urata moonoo alunu la be pompombe pang ye di ye yepongo kidi yo ke tana i nga. Nen le au i lok be urata moonoo yo nen ngan pompombe pang yang be, ngan la le akap noonoongoo nga pang nga.

²⁹ Ang di diek nga, ye yo awete pang nen nga, yesoo lal yo be tayepe ye tana i, in mooloo mata tiap oo. Ngan manga yo nookoot katai nga le lo pang dama ni nga, ngan di tamoto yo tikere koot nga, ngan ole tiyeye dawa ben di ngan kerenge tiap. ³⁰ Inbe di sema tooltool yo lodi modoko nga, ngan ole tiyeye ben di ngan lodi modoko tiap. Inbe di sema tooltool yo lodi ponana nga, ngan ole tiyeye ben di ngan lodi ponana tiap. Inbe di sema tooltool yo tiyimi so nga, ngan ole lodi kaua urata nen be so tina ngan ole iken so ye di tiap. ³¹ Nen le di tooltool yo tiyei urata ye so ke tana i nga, ngan ole tiyeye ben so ke tana tani i, in ben so maiyoko pang di ye yepongo kidi tiap. Awete nen, yesoo ole mooloo tiap, inbe tana tani i le ipa ye so ki le imot yo nookoot iken nga, ngan ole imot.

³² Ngan au i lok be ang ngan lomim kaua urata mata ye so yo be ilonang ye yepongo kiang ke tana i, nga be. Le kakamata, tool yo ikere tiap i, in lon kaua urata nen, be ole iyeyi urata ke Tool Mai belei, a be nen ngan Tool Mai lono dook mata panga ye nga. ³³ Bong tamoto yo ikere i, in lon kaua urata nen, be ole iyeyi urata ke tana i belei, a be nen ngan rimana lono dook mata panga ye nga. ³⁴ Nen le tool kerenge tani in lon rru. Inbe garup nene, too garup tap yo ikere mulu tiap i, in lon kaua urata ye urata ke Tool Mai leu. Nen le ya in lono be irai tinini inbe lono le imot pang Tool Mai. Bong garup yo ikere i, in lon kaua urata nen, be ole iyeyi urata ke tana i belei, a be nen ngan nintooroo lono dook mata panga ye nga. ³⁵ Le au i yo awete nen nga, ngan be akodokalang tiap, bong be alonang. Le akap betanga yo nga pang, a be nen ngan ang kagaua lomim le imot pang Tool Mai, inbe katoo dada ki yo noonoo nga.

³⁶ Kumata tool atu sa lon iwetewete nen, “Ai, garup nene yo apamede betanga panga be ayooloo in rai ki yo ke kerenge nga be imot. Le kumata be ayooloo tiap nga, ngan o dook mata tiap.” Le be lon wetewete nen, ngan dook mata nen be tool tani in itoo ya taunu lono a iyooloo. Ngan tool in ikapsap ye dada dook tiap ke noonoo tiap. ³⁷ Bong kumata tool yo lono mede mata le ke be iyooloo garup nene yo ipamede betanga panga in tiap, inbe tinin iyolo panga be iyooloo tiap, bong be ya taunu matan kala ye panga ki nga, ngan iyei dada dook mata lapau le ke be iyepe sokorai nen. ³⁸ Nen le tool yo iyooloo garup nene tani, in iyei dada dook mata, bong tool yo iyooloo tiap i, in iyei dada dook mata kaiye le illoso dada ke ene san in.

³⁹ Ngan garup yo ikere i, in ke be isukraia nintooroo, inbe la iyooloo tamoto san tiap. Bong kumata le be nintooroo tani in imata le iyepe sokorai nga, ngan ke be iyooloo sei tamoto yo lono panga i. Bong be nen ngan iyooloo tamoto san la tool ke Kirisi leu i. ⁴⁰ Ngan ye kamatanga kiau nga, ngan kumata garup tap tani in ikere tiap, inbe iyepe nen nga, ngan matin nga le yepongo ki dook mata. Le au tauk awete nen, bong au i lok tar nen be Maro Amunu Silene la ipapos betanga nga pau a le awete nga.

8

Asara Yo Tiparoro Pang Di Maro Yo Kai Padodo Nga

¹ Nookoot nga be araua betanga kiang yo kawode ilo ye rau pau ye asara yo tiyei paroranga ye pang di maro yo kai padodo nga. Ngan di tooltool kapala tiwete be idi le imot ngan lod galanga ye so yo nen nga, ngan betanga tina ngan moolmool. Bong lo galanga yo nen i, in ke be iyei di tooltool le di tapdi tiyitmak edi ye. Bong dada yo be lodo pang di diede ye mai san i, in la dada dook mata ke be talon di diede ye i. ² Nen le kumata tool atu lon wete be ya in lon galanga dook le imot ye so sa nga, ngan ya in lon galanga ye so yo lon wetewete ye, ngan tiap. ³ Bong sei tool yo lono pang Maro mai san i, in ya la Maro lon galanga ye i.

⁴ Le nga be araua torungu kiang ye asara yo tiyei paroranga ye pang di maro yo kai padodo nga. Ngan idi nga lod galanga nen be kai padodo yo ke tana i nga, ngan sa yo moolmool nga tiap. Inbe lod galanga lapau nen be Maro ya taleu in la Maro moolmool i. ⁵ Moolmool, di tooltool tiwetewete ye so matana matana alunu yo ke lang le tana i nga, inbe tipootoo di be di ngan “maro” kidi inbe “tool mai” kidi. ⁶ Bong idi nga tatara lodo medana nen, be Maro ataleu, inbe ya in Tamada tani yo itar so nga le imot i. Inbe idi nga tayepe a be nen ngan tayepe urata yo ki nga. Inbe idi nga tatara lodo medana nen, be Tool Mai ataleu, inbe ya in Yesu Kirisi tani yo so nga le imot ipa ye a si pompombe i. Inbe yepongo kiidi ngan ipa ye lapau.

⁷ Bong di tooltool le imot nga lodi galanga ye so yo nga tiap. Inbe di diede kapala ngan lodi yo iwetewete pang di ye dada dook mata yo be titoo nga, ngan imede mata tiap. Ngan nen le ye kene yo be tikan asara medana yo di tooltool kapala tiyei paroranga ye pang di maro kidi yo kai padodo nga, ngan tikanamai di ben di ngan tiyei dada dawa ben di tooltool yo titara lodi medana pang Maro tiap nga. ⁸ Bong kaningi nga ke be ilonidi le tayepe tooltool dook mata ye Maro matana ngan tiap. Le kumata be takan too takan tiap nga, ngan ole ilonidi too igarungidi, ngan tiap lapau.

⁹⁻¹⁰ Bong ang tooltool yo lomim galanga ben kaningi ngan taukan gunkalanga nga, ngan kin kakap tutang dook leu ye kan sokoraingi asara medana yo tiyei paroranga ye pang di maro yo kai padodo nga. Ole nen ngan kagarung di diemim kapala yo lodi mede pang Kirisi tiao nga. Ngan nen, yesoo di ngan lodi yo iwetewete pang di ye dada dook mata yo be titoo nga, ngan imede mata tiap. Le kumata be lo kon so ye rumu ke di maro yo kai padodo nga, le di tina ngan atu ikamatong nga, ngan ole kuyolo panga be ya lapau lo ikan kaningi tina ngan. ¹¹ Nen le ye dada kiang yo katoo lo galanga kiang ye nen in nga, ngan be kagarungu emim kase tani yo Kirisi imata ye i. ¹² Inbe kumata ang ngan be kayei urata dook tiap yo nen ngan panga le kagarungu lono yo imede tiao in nga, ngan ang ngan kayei noonoo ye Kirisi matana. ¹³ Ngan nanga, kumata le ek ikanamaii be nga

ikapsap ye noonoo ye yo ikan asara medana yo tiyei paroranga ye pang di maro yo kai padodo nga, ngan o ke be akan asara tina mulu tiap. Yesoo, au i lok be ayeie ek tani yo lon mede mata tiao in a iyei noonoo be.

9

Paulu Iwetewete Ye Urata Ke Aposol Yo Iyeii I

¹ Au i tool ke poranga tiap, bong ayepe sokorai. Inbe au i aposol. Inbe akamata Tool Mai kiidi Yesu ye matak. Inbe urata ki yo ayei pang nga, ngan itar kanono, le ang ngan katara lomim ye inbe katoo. Bong nga yeiei, ang ngan kakamatau ben au i o tooltool nen tiap, too? ² Moolmool, di tooltool kapala tiwete be au i aposol tiap, bong ang ngan lomim galanga yau. Yesoo, ye urata ke Tool Mai yo ayeii ngan le katara lomim ye a katoo i, in ipaposau ben au i aposol ke Tool Mai.

³ Ngan nen le kumata di tooltool be tigarungau ye betanga a tiwete be au i aposol moolmool tiap nga, ngan ole araua betanga kidi nen. ⁴ Nga yeiei, am aposol ole amkap kaningi le ran yo tikap pam ye urata yo amyei, ngan tiap, too? ⁵ Inbe nga yeiei, kumata be amkere nga, ngan ke be amkap di rimamam yo titara lodi medana pang Yesu nga, inbe amye di ampa ye urata kiam tiap, too? Ngan di diemam kapala tiye Tool Mai di taini inbe Pita tiyei nen, bong nga yeiei, am nga o ke be amyei dawa ben di nga tiap, too? ⁶ Too, aye Banabas amru leu la be amyei urata ye kaningi le ran yo be tikap pam a ilonam ye yepongo kiam nga, too?

⁷ Ngan sei tool iyei urata ben tool ke patokongo, ngan le ya taunu iyimi urata kootoonoo ki ye pat ki i? Inbe sei tool ikapki kumu ke ooroo wain, ngan le ikan wain yo ikapki ye kumu ki nga, ngan puana tiap i? Inbe sei tool matan kala di sipsip, ngan le iyin touo sui ke di sipsip tina ngan pitia i? ⁸ Ngan kin lomim tarau be atoo lo galanga ke di tooltool ke tana i leu la awete betanga yo nga, ngan be. Yesoo, betanga yo iken ye ger ke Maro ngan iwete nen lapau. ⁹ Nen le ger ke Maro yo ikauu pang Mose a iwode lo ye rau in iwete nen, “Ye kene yo be kakap urata pang bulumakau kiang a ipa be iyirngan dingding patunu ngan kulini idu tana nga, ngan kin kupaukala koonoo a ikan so tiap ngan be.”[☆] Ngan lomim tar beiei, Maro lon rru ye bulumakau leu la le iwete betanga nen nga, too? ¹⁰ Tiap yege! Ngan yo iwete nen nga, ngan ye idi nga, too? Moolmool, betanga yo Mose iwode ngan ye idi nga. Yesoo, tool yo itara tana be ipe dingding patunu i, inbe tool yo ipirpala dingding patunu a kulini du tana i, in yaru ngan lodi tar nen be ole tikan kaningi tina ngan kapala ye urata kootoonoo kidi. ¹¹ Le am nga ye kene yo amyei urata kataunu yang ye in nga, ngan dawa ben ampe so ke Maro Amunu Silene ilo ye kumu kiang, ngan le dook mata nen be kakap so kiang pam be kalonam ye yepongo kiam ke tana i lapau. Bong nga yeiei, ye kamatananga kiang ngan o lomim tar ben am nga lomam be kalonam ye so maiyoko, too? ¹² Ngan kumata le be kamalum pang di aposol kapala be tikap so yang a kalon di nga, ngan ole dook mata nen be kalonam ye so yo nen ngan le alunu kaiye. Muku ngan am nga ke be amwete pang be kalonam ye so yo nen nga, bong amyei nen tiap, yesoo am nga lomam be amkap urata moonoo pang a iyakala di tooltool yo be titar talngadi a tilongo bingi dook mata ke Kirisi nga tiap. Ngan nen le am tapmam amsolo moonoo ke so tina ngan le imot.

¹³ Ang ngan lomim galanga lapau, too? Di sema tooltool yo tikaua urata ye bareme mai ke sungunu pang Maro nga, ngan ole tikan kaningi ke bareme tani in. Inbe di sema tooltool yo tiyei urata ke paroranga so ye kookoowo ke paroranga so pang Maro nga, ngan ole tikan asara le so kapala yo tiyei paroranga ye nga. ¹⁴ Le dada gaongo leu ye di sema tooltool yo tiwetewete bingi dook mata nga. Ngan Tool Mai iwete betanga medana ye di be ole tikap balingi ye urata kootoonoo kidi yo tiyei nga, a be nen ngan ilon di ye yepongo kidi.

¹⁵ Le au i ke be akap so yo nen ngan ye urata kootoonoo kiau, bong ayei touo dada yo nen ngan siap. Inbe nookoot nga au i awodo betanga yo nga, ngan be nen a apamadit

☆ 9:9 Ger 25:4

lomim be kakap so yo nen ngan pau, nga tiap. Au i lok mede nen be kakaua so sa pau be, a be nen ngan au i ayitmaka ek inbe lok ponana ye yo akap touo so sa ye urata kootoonoo kiau tiap nga. Nen le dook mata be amata muku a nen ngan kayei nen be. ¹⁶ Bong ye kene yo be awetewete bingi dook mata pang di tooltool ye in nga, ngan ke be kook payitau ye urata kiau tani, in tiap. Yesoo, Tool Mai ya taunu la ikaua urata i pau be awetewete bingi dook mata tani in pang di tooltool i. Le atoo, kumata be awetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ki tani in tiap nga, ngan ole akaua masngana mai. ¹⁷ Inbe kumata be atoo au tauk lok leu a be awetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool nga, ngan ole akap balingi ye urata kootoonoo kiau. Bong nen tiap, yesoo Tool Mai la ikaua urata i pau le tina apas le ayeii leu. ¹⁸ Le soo balingi be akauu ye urata kootoonoo kiau i? Balingi kiau yo be akauu i, in nen. Ye kene yo be awetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan awete pang di be tikap so pau ye urata kootoonoo kiau tiap, bong ayei sokoraii. In balingi kiau tani nain.

¹⁹ Au i tool ke poranga tiap, au i ayepe sokorai, le tool sa be iyei kuto mai pau, nga tiap. Bong au tauk i atarau le ayepe dawa ben tool ke poranga pang di tooltool nga le imot, a be nen ngan akap di tooltool le alunu ye bingi dook mata a man titoo Kirisi. ²⁰ Ngan nen le ye kene yo aye di Yuda amyepa ye in nga, ngan ayei dawa ben di le atoo dada le momo kidi, a be nen ngan tilongo betanga kiau, inbe titara lodi medana pang Kirisi. Moolmool, au i ayepe la ger kidi Yuda parmana tiap, bong ole ayepe dawa ben di tooltool tina yo tiyepa la ger parmana nga, a be nen ngan akap di le alunu a man titoo Kirisi. ²¹ Inbe kene yo aye di tooltool yo tipa ye rara ke di Yuda tiap ngan amyepa nga, ngan ayei dawa ben di tooltool tina yo taukadi ger nga, a be nen ngan akap di tooltool tina yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga man titoo Kirisi. Moolmool, au i awala murik pang ger ke Maro tiap, yesoo atoo ger yo ke Kirisi nga. ²² Inbe kene yo aye di tooltool yo titara lodi le imede mata pang Kirisi tiao ngan amyepa nga, ngan ole ayepe dawa ben di, a be nen ngan alon di a tikodo le timede ye lodi medana yo titaru i. Le au i atoo dada kidi tooltool le imot yo aye di amyepa nga, a be nen ngan akap di kapala a apamulu di ye dada dook tiap kidi yo tiyei ngan a man titoo Kirisi. ²³ Ngan urata tina le imot yo au i ayei nga, ngan be nen a akarata dada pang bingi dook mata ke Maro tani be ingaua ni mai i le imot. Ayei nen, a be nen ngan au lapau akap so dook mata yo Maro ipamede betanga ye be ole ikap pang di tooltool yo titoo bingi dook mata tani in nga.

²⁴ Ang ngan lomim galanga lapau, too? Kumata le lewongo atu ke dadongo be pombe nga, ngan di tooltool le imot yo edi iken ye lewongo tani ngan ole tidada. Bong tool ataleu la be illos di diene ngan ole ikap balingi i. Nen le dook mata ngan nen, kadada le guramim ngan la be kakap balingi nga. ²⁵ Ngan di tooltool le imot yo lodi be tillos di diedi ye lewongo nga, ngan ole titouotouo di dook ye dada yo ke lewongo tani nga. Di ngan lodi be tiyei nen, a be nen ngan tillos di diedi inbe tikap koomoo ke kutodi. Bong koomoo tani yo tidada ye i, in ole iken le mos tiap inbe dook tiap. Bong idi nga tadada nga, ngan be nen a takap koomoo ke kutodo yo be iken nen le taukan motingi i. ²⁶ Ngan nanga, ye kene yo be adada nga, ngan ke be adada dawa ben tool yo matana pang ye ker tiap inbe idada, in tiap. Inbe ayei dawa ben tool yo be ipatoko ngan ikatte baene sokorai, in tiap lapau. ²⁷ Ngan nen le tinik yo iyolau be la ayei dada dook tiap ke noonoo i, in arautoo du tana. Ngan ya in ben tool ke yeingi urata ke poranga pau le au i atoo tiap, bong ayei kuto mai panga, inbe awete soo so yo be iyei nga. Ole nen ngan ayei noonoo ngan ole urata yo ayeii be awetewete bingi dook mata pang di tooltool ye i, in o ke be ilonau tiap, inbe au tauk i akap touo balingi sa ye urata kootoonoo kiau tiap lapau.

10

Matamim Too Ye Panga Ke Di Isrel

¹ Ang di diek nga, au i lok be lomim kalli ye soo so yo pombe pang ye di sasa kiidi tiye Mose yo tiyepa Isip a timan, ngan be. Ngan ye kene tani in di le imot tiyepa la eng tene yo Maro iyepe ye in parmana, inbe matan kala di a tipa dook mata le la tisiutu Tiek

Kooroonoo a tila ke kapala. ² Ngan eng tene tani yo tipa parmana i, inbe tiek yo tipa kataunu ki i, in dawa ben di le imot ngan tirriu ye. Le tina timadit a tiyei ben Mose di galiunu inbe titoo. ³⁻⁴ Ngan di le imot ngan tikana kaningi ataleu inbe tiyini ran ataleu yo ipa ye Maro Amunu Silene i. Ngan ran tani yo tiyinu in pombe ye pat yo gurana ke Maro Amunu Silene iken ye inbe ipagege di a tila i. Ngan pat tani in Kirisi ya taunu. ⁵ Bong Maro lono dook mata pang di Isrel kapala ye dada kidi yo tiyei, ngan tiap. Nen le iyei di le alunu la timmata a bobodi iken nin la nin a sila ikino ye ni sorrakene tani nga.

⁶ Ngan so tina le imot yo pombe nga, ngan be iyei ben tarkilanga paidi, a be nen ngan taye di dada dook tiap ke noonoo yo dawa ben di tiyei nga, ngan be. ⁷ Ngan nanga, kin kasung pang di maro yo kai padodo dawa ben yo muku ngan di Isrel tina ngan kapala tiyei, ngan be. Ngan Rau ke Maro iwete nen, “Di tooltool tiwur a tikan inbe tiyin, le tina lodi ponana a timadit le tiye di garup tillewe ye dada yo dook tiap nga.”[☆] ⁸ Nen le idi nga kin taye di dada dook tiap ke bauk dawa ben di Isrel tina ngan kapala tiyei, ngan be. Ngan tiyei nen, le ye ke atu in Maro iraumatamata di tooltool kidi ben 23,000 a timmata. ⁹ Inbe idi nga kin tatouo gurana ke Tool Mai be. Ngan di Isrel tina ngan kapala tiyei nen, ngan le moto dook tiap pompombe a tikan di le timmata. ¹⁰ Inbe idi nga kin tapasa mur ye Maro inbe di kuto maimai yo ki, nga be. Ngan di Isrel tina ngan kapala tiyei nen, ngan le Maro iwanga bangabangana ki yo ke garungunu so in si iraumatamata di le timmata.

¹¹ Ngan so tina le imot yo pombe pang ye di sasa kiidi nga, ngan be nen a iyei ben tarkilanga paidi. Le di tooltool tiwodo betanga ki ilo ye Rau ke Maro a be nen ngan takamata, inbe takap tutidi dook, yesoo nookoot nga tayepe ye lal yo tana i be imot ye i. ¹² Nen le kumata ong sei tooltool yo lom tar be ong in kukodo le kumede ye lom medana yo kutaru pang Yesu in nga, ngan kin kop tutong dook leu. Ole nen ngan kumol. ¹³ Ngan touanga le imot yo pombe pang yang nga, ngan san ye touanga yo kanakana ngan pombe pang ye di tooltool nga le imot ngan tiap. Bong Maro in itoo betanga ki yo ipamede i, nen le ke be imalum pang touanga tina ngan sa a illos gurana yo kiang, ngan tiap lapau. Le ye kene yo touanga be pombe pang yang nga, ngan ole ipatnaia dada yo be ilonang ye i, a be nen ngan kakodo le kamede a kalloso touanga tani in.

Paroranga Ke Kai Padodo, Inbe Kaningi Ke Tool Mai

¹⁴ Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, kin kayepe manga mooloo ye sungunu ke di maro yo kai padodo nga. ¹⁵ Ngan ang ngan lo galanga kiang dook mata. Ngan la awete betanga nga pang a be nen ngan ang tapmim matamim too betanga kiau yo awete nga. ¹⁶ Ngan ye kene yo takana medana ye in nga, ngan le tawete lo ponana kiidi pang Maro ye ruku yo ooroo wain surunu iken ye i, inbe tayinu. Inbe idi ngan tatara lodo nen be tayinu a taye Kirisi tagaua lodo le atu ye. Ngan nen le rara ki yo imati ye kai palasingi i, in dawa ben idi taudu rara kiidi la imati i. Inbe porong yo tate a takani i, in idi nga takani ngan le tatara lodo nen be takani a taye Kirisi tagaua lodo le atu ye. Ngan nen le tinini yo iraii paidi i, in dawa ben idi taudu tiniidi la taraii i. ¹⁷ Le porong yo tate kasin kasin a takani i, in ataleu dawa ben idi nga. Idi tooltool alunu, bong tagaua le taye ben tool ataleu, yesoo takana porong tani yo ataleu i.

¹⁸ Ole lomim kaua urata dook ye momo kidi tooltool ke Isrel ngan. Ngan ye kene yo tiyei paroranga nga, ngan ole tidaun asara yo be tiyei paroranga ye nga, ngan kapala ye kookoowo ke paroranga so, inbe kapala ki ngan tikan. Ngan dada yo tiyei nen i, in be nen a tiye Maro tigaua lodi le atu ye. ¹⁹ Kumata be nen nga, ngan ye lei ye di maro yo kai padodo nga, inbe kaningi yo tiyei paroranga ye pang di nga? Ngan so moolmool, too? ²⁰ Tiap! Di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan tiyei paroranga pang Maro tiap, bong tiyei paroranga pang di so sadi. Nen le au i lok be kaye di so sadi tina ngan kagauagaua be. ²¹ Le ang ngan ke be kayin wain ye ruku ke Tool Mai, lo ngan be la kayin wain ye ruku ke di so sadi, ngan tiap. Inbe ang ngan ke be kakan kaningi ye kookoowo ke kaningi so ke Tool Mai, lo ngan be la kakan kaningi ye kookoowo kidi so sadi, ngan

☆ 10:7 Pamulenge 32:6

tiap lapau. ²² Kumata be idi nga taye nen nga, ngan ole tayeie Tool Mai le lono dook tiap paidi, yesoo ya lono be taye tayepe leu. Nga ye lei, idi nga gurana kiidi mai le illos gurana yo ki nga, too? O tiap!

Kanakana Nga Be Tayitmaka Maro Ene Leu

²³ Ang kapala ngan kawete nen, “Am nga ke be amyei so le imot yo lomam be amyei nga.” Ngan moolmool, bong so nga le imot ngan dook mata ke be ilonidi tiap. Kawete nen, “Am nga ke be amyei so le imot yo lomam be amyei nga.” Moolmool, bong so tina le imot ngan ke be ilonidi a takodo le tamede ye Kirisi tiap. ²⁴ Ngan idi tooltool ke Kirisi nga ke be lod kaua urata mata ye dada yo be talonidi taudu ye leu ngan tiap, bong be nen ngan lod kaua urata ye dada yo be talon di diede kapala ye ngan lapau.

²⁵ Ngan ang ngan ke be kakan asara medana yo tiyawa ye ni ke yawaringi so nga, bong kin lomim wetewete ye a kator di ye be. Ngan ang ngan ke be kakan so nen, ²⁶ yesoo Rau ke Maro iwete nen, “Tana i ipa ye so le imot yo iken ye nga, ngan ke Tool Mai.”[☆]

²⁷ Kumata le be tool sa yo itara lono medana pang Yesu tiap i, in ikiu ong be kula rumu ki la kuye kakan so le lom dook mata be kula nga, ngan soo so yo itar lo kookoowo pono pang kaningi nga, ngan kon leu. Bong kin lom rru ye so tina a kutor ye be. ²⁸ Bong kumata be tool sa iwete pong nen, “Ngan so yo nga tiyei paroranga ye pang di maro yo kai padodo nga,” be iwete pong nen nga, ngan kin kon be. Ole nen ngan tool tani yo iwete pong i, in ole lon tarong ben ong in kuyei dada dook tiap. ²⁹ Moolmool, ong lom yo iwetewete pong ye dada dook mata be kutoo i, in iwete kumata be kon asara medana tina nga, ngan ong in kuyei noonoo, ngan tiap. Bong au i awete pong ye tool san in la be lon tarong nen i. Le nga ye lei, be tool san in ilelau ye so yo au i lok galanga ye be in dook mata pau be ayei in nga? ³⁰ Kumata be awete lo ponana kiau pang Maro ye kaningi yo be akan nga, ngan ye lei a be tool san ipasa mur yau ye so yo awete lo ponana kiau pang Maro ye koot nga?

³¹ Ngan nanga, soo so yo be kayei i, too soo so yo be kakan le kayin nga, ngan kayei pang Maro, a be nen ngan di tooltool tikamata ben kayeie ene le ilo ete ke be tipayiti. ³² Ngan nen le kin kayei di Yuda, too di Girik yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, too di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan le timol a tikapsap ye dada ke noonoo be. ³³ Ole kayei dawa ben au. Au i akapye be ayei di tooltool nga le imot a lodi dook mata pau ye so tina le imot yo ayei nga. Ngan yo ayei nen nga, ngan be nen a au tauk alonau ye tiap, bong be alon di tooltool nga le imot, a be nen ngan Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarungu di i.

11

¹ Le ole katoo au ye dada kiau yo ayei nga, dawa ben au i atoo Kirisi ye dada ki yo iyei nga.

Dada Dook Mata Ke Sungunu

² Au i apayitang mai san ye yo lomim tutau ye so nga le imot, inbe kaparama betanga kiau yo muku ngan apatomonai ang ye nga. ³ Bong au i lok be ang ngan lomim galanga ye betanga san in nen. Kirisi in iyei tool kuto mai pang di tamoto nga le imot. Inbe di tamoto ngan tiyei tooltool kuto maimai pang di rimadi, inbe Maro in iyei tool kuto mai pang Kirisi. ⁴ Nen le tamoto yo iduku kutono, inbe ipatarau, too ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki i, in ngan ipammoo Kirisi yo tool kuto mai ki i. ⁵ Inbe garup yo iduku kutono tiap, inbe ipatarau, too ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki i, in ngan ipammoo nintooro yo tool kuto mai ki i. Ngan ole dawa ben garup yo tikoto kutono le korkorngana a moomoonoo ye i. ⁶ Le kumata garup atu lono be iduku kutono tiap nga, ngan dook mata nen be tikoto kutono le imot a idu tana. Bong kumata be garup tani in moomoonoo ye kutono be tikoti too tiyelli le imot nga, ngan ole iduku kutono. ⁷ Ngan tamoto in ke be iduku kutono tiap, yesoo ya in ben Maro kanningana le

[☆] 10:26 Rau ke Woungu 24:1

ole ipatnaia Maro pang di tooltool. Inbe ya in iyepe be iyeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti. Bong garup in ole ipatnai di tamoto yo iyepe parmadi nga, ngan pang di tooltool. Le kumata be iyepe dook, ngan ole iyei edi le ilo ete ye di tooltool matadi. ⁸Ole nen, yesoo kulkulunu ngan Maro ikarata tamoto ye garup turana tiap, bong ikarata garup ye tamoto turana. ⁹Inbe ikarata tamoto be ilono garup tiap, bong ikarata garup be ilono tamoto. ¹⁰Ngan la garup in ole iduku kutono a be iyei tarkilanga panga ben ya in iyepe la gurana kidi tooltool yo matadi kala ngan parmadi. Inbe ole iyei nen, a be nen ngan di bangabangana ke Maro yo matadi ikenen ye nga, ngan ole lodi ponana ye.

¹¹Bong idi tamoto le garup yo tagaua lodo le atu pang Tool Mai nga, ngan be tayepe ki ki tiap, bong be tagaua inbe taparlon. ¹²Kulkulunu ngan Maro ikarata garup ye tamoto turana. Inbe nookoot nga di garup la tipasui di tamoto nga. Bong so tina le imot nga, ngan punu la Maro i.

¹³Le be nen ngan ang tapmim matamim too betanga i. Ngan dook mata be garup iduku kutono tiap, inbe ipatarau pang Maro ye ni yo be tigaua a tisung ye i? ¹⁴Ngan momo kiidi ngan nen, kumata tamoto atu be kutono raunu mooloo mooloo nga, ngan dook tiap le ke be moomoonoo ye. ¹⁵Bong kumata garup atu be ipataua kutono raunu le mooloo mooloo nga, ngan ole iyei ben moro dook mata panga, inbe di tooltool ole tipayiti ye. Yesoo, Maro ya taunu la iyeie garup tani le kutono raunu mooloo mooloo i, a be nen ngan iduku kutono. ¹⁶Bong kumata tool sa be lono dook mata ye betanga kiau nga tiap le be iwetewete ye nga, ngan ole awete panga nen. Au aye di diek nga amtoo dada san tiap, inbe di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu, ngan titoo dada san tiap lapau.

Kaningi Ke Tool Mai

¹⁷Atoo, nookoot nga be awete pang ye dada kiang kapala yo kayei nga, ngan au i lok ponana ye pitiap yege. Yesoo, ye kene yo kagaua ye sungunu nga, ngan katoo dada dook mata sa yo be ilonang nga tiap, bong ang tapmim kagarungang. ¹⁸Ngan betanga kiau yo ipa muku in nen. Alongo bingi kiang nen, ye kene yo man kagaua ye sungunu nga, ngan kagaua lomim le atu tiap, bong kaparpoto a kayepe ki ki. Nen le au i lok tar be betanga tina ngan sa o moolmool. ¹⁹Ngan dada kiang yo kaparpoto ye nen i, in dook mata le pombe yang, too? Bong dookoot, kayei nen a be nen ngan takamata di sema tooltool yo dook mata ye Maro matana nga. ²⁰Inbe ye kene yo man kagaua be kakan so nga, ngan kawete be kakana kaningi ke Tool Mai a be lomim tutu. Bong tiap, lomim tutu Tool Mai tiap, ²¹yesoo ang tina ngan lomim ye di tooltool kapala a kanam di tiap, bong ang atu kamadit tina le kakap kaningi pang ang tapmim a kakan. Nen le di tooltool kapala ngan tikan so tiap le pitolo di, inbe di kapala ngan tiyin kaiye ran medana le kutodi moo ye oo. ²²Nga yelei, ang ngan o rumu sa ke be kakan le kayin ye tiap, too? Inbe ang ngan o lomim pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Maro ngan tiap, le kapammoo di diemim kapala yo so kidi alunu mata tiap nga, too? Nga ole awete soo betanga pang? Ole apayitang ye dada kiang yo nen i? Tiap yege!

²³Kalongo dook, yesoo betanga tina yo muku ngan akap ye Tool Mai motong asuket pang lapau nga, ngan nen. Ye bong tani yo Yuta itara Tool Mai Yesu la di koi ki baedi ye in nga, ngan ikaua porong, ²⁴inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a imalimoo, inbe iwete nen, "I au medak la akauu pang i. Le ole kakani a be nen ngan lomim tutu matenge kiau ye." ²⁵Ngan tikana porong tani a imot, motong la itoo dada gaongo leu ye ruku. Le iwete nen, "Ooroo wain surunu yo iken ruku i lono nga, ngan rara kiau yo apamede betanga medana paunu pang ye i." Le kanakana be kayin ye ruku i nga, ngan kayin a be nen ngan lomim tutu matenge kiau ye." ²⁶Ngan tina Yesu iwete nen nga, ngan la lomim galanga nen: Ye kene yo be kakana porong, inbe kayin ye ruku nga, ngan ben kawetewete pang di tooltool kapala ye matenge ke Tool Mai. Le ang ngan ole kayei nen le lo ye lal yo be imulu a isi ye i.

☆ 11:24 Luka 22:19 ☆ 11:25 Luka 22:20

²⁷ Ngan nanga, kumata sei tool be ikarata lono dook tiap, inbe ikana porong, inbe iyin ye ruku ke Tool Mai nga, ngan ya in ikapsap ye dada ke noonoo. Inbe ye dada ki yo nen i, in iyeie Tool Mai medana le rarana ben so sokorai. ²⁸ Le di tooltool tina yo atu atu nga, ngan ole tikaata di tapdi lodi le dook muku ngan, lo ngan be tikana porong, inbe tiyin ye ruku tani. ²⁹ Yesoo, kumata sei tool yo ikilla ben in Tool Mai medana le rarana tiap, le ikan sokoraia porong, inbe iyin sokorai ye ruku i, in ole Maro ikarata betanga ki a be nen ngan iyemenaii. ³⁰ Ngan ye punu yo nen i, in la le di tooltool kiang alunu matamatenge ikap di le taukadi guradi, inbe di kapala timmata ye i. ³¹ Bong kumata be idi taudu takarata lodo le dook muku, lo ngan be takana medana nga, ngan o ke be Maro ikarata betanga kiidi a be iyemenaii. ³² Bong ye kene yo be Tool Mai iyemenaii idi ye in nga, ngan be ikaratidi ye dada kiidi leu, a be nen ngan pang dama ni ye kene yo Maro be igarung di tooltool ke tana i le tilledi nga, ngan ole igarungidi le tapa ye di tiap.

³³ Le ang di diek nga, ngan ye kene yo be kagaua ye sungunu a be kakana kaningi ke Tool Mai ye in nga, ngan kanam di diemim kapala le timan ngan, lo ngan be ang le imot kagaua inbe kakani. ³⁴ Inbe kumata le ang tina ngan atu be pitola le dook tiap nga, ngan dook mata be ikan so rumu ki ngan, lo ngan be iman ye gaongo. Ole nen ngan igarungu gaongo kiang tani, le Maro lono dook tiap panga a iyemenaii ye.

Ngan betanga kapala yo iken nga, ngan ole ye kene yo be au tauk amala akamatang ye i, ngan la be mala akaratang ye nga.

12

So Yo Ipa Ye Lo Ponana Ke Maro Amunu Silene Nga

¹ Ang di diek nga, nookoot nga be araua betanga kiang yo kawode ilo ye rau pau ye so yo Maro Amunu Silene ikap sokorai pang ye lo ponana ki nga. Ngan au i lok be lomim galanga dook ye betanga moolmool ki. ² Nen le lomim tut ye kene yo ang ngan kayei tooltool ke Kirisi tiao nga, ngan so sa iyolang pang ye dada matana matana be la kasung pang di kai padodo yo tiwetewete tiap nga. ³ Le nga be awete pang nen, tool yo Maro Amunu Silene iyepe ye i, in o ke be igarungu Yesu ye betanga dook tiap, ngan tiap. Inbe tool yo Maro Amunu Silene iyepe ye tiap i, in o ke be iwete be Yesu in Tool Mai, ngan tiap lapau.

⁴ Ngan so yo ipa ye lo ponana ke Maro Amunu Silene nga, ngan matana ki ki. Bong Maro Amunu Silene ataleu la ikap so tina ngan paidi i. ⁵ Inbe idi nga taye urata matana ki ki pang Tool Mai, bong idi le imot nga taye urata tina ngan pang Tool Mai ataleu. ⁶ Inbe idi nga tattoo dada matana matana be taye urata pang Maro, bong Maro ataleu la ipamedidi, inbe ikap gurana paidi be taye urata ki tina ye i.

⁷ Ngan Maro Amunu Silene ipapos gurana ki, inbe ikap paidi atu atu, a be nen ngan talon di tooltool kapala ye. ⁸ Le tool atu in Maro Amunu Silene iloni be lon kaua betanga lono dook, a be nen ngan iwetewete pang di tooltool ye dada yo dook mata nga. Inbe tool san in ikaua lo galanga dook mata panga, a be nen ngan ipapos pang di tooltool ye so kapala yo lon galanga ye nga. ⁹ Inbe tool san in Maro Amunu Silene tani in ipamede lono medana yo itaru in le imede. Inbe tool san in ikaua gurana panga be ikarata di tooltool ye matamatenge ikap di ngan le tinidi dook mata mulu. ¹⁰ Inbe tool san, in Maro Amunu Silene tani, in ikaua gurana panga be iyei mos ye. Inbe san, in ikaua gurana panga be ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki. Inbe tool san, in ikaua gurana panga be matan too betanga ke di tooltool ye tiwetewete nga, ngan ipa ye Maro Amunu Silene, too ipa ye so dook tiap. Inbe san, in ikaua gurana panga be iwetewete ye di malala malala koodi. Inbe tool san mulu, in ikaua gurana panga be iwete nin betanga tina ngan punu, a be nen ngan di tooltool tilongo, inbe lodi galanga ye lapau. ¹¹ Ngan so tina nga le imot ngan ipa ye Maro Amunu Silene tani yo ataleu i. Ya in itoo ya taunu lono ngan la le ikap so tina ye lo ponana ki ngan pang di tooltool atu atu nga.

Tool Kanono Ataleu, Bong Soonoo Ngan Alunu

¹² Idi nga lod galanga nen, tool kanono in ataleu, inbe soonoo kapala yo iken ye ngan alunu. Le kumata be tagaua soonoo tina le imot ngan ole igaua le iyei tool kanono ataleu. Inbe gaongo leu ye idi tooltool yo ke Kirisi nga, ¹³ yesoo idi le imot nga takaua Maro Amunu Silene yo ataleu i. Inbe Maro Amunu Silene tani in ipaponidi a igau idi le tayei ben tool kanono ataleu nga. Ngan nen le idi nga le imot, di Yuda le di Girik yo tipa ye rara ke di Yuda tiap nga, inbe di poranga le di tooltool yo poranga tiap nga, ngan Maro ikaua Amunu Silene tani yo ataleu in paidi be iyepe yidi a ilonidi.

¹⁴ Ngan idi nga lod galanga nen, tool kanono in soonoo ataleu tiap, bong soonoo alunu. ¹⁵ Le matamim too! Kumata be tool kene iwete nen, “Au i lok be ayei tool i baene, ngan matin nga le dook mata. Bong tiap, le ole ayepe kakdor,” ngan ye punu yo nen in la le be iyege nene a la iyepe kandor ye i, too? Tiap yege! ¹⁶ Inbe gaongo leu kumata be tool talngana iwete nen, “Au i lok be ayei tool i matana, ngan matin nga le dook mata. Bong tiap, le ole ayege le ayepe kakdor,” ngan betanga ki yo nen i, in ole iyeii le iyege nene a la iyepe kandor ye tool in, too? Tiap yege! ¹⁷ Nen le kumata tool tinini mai i le imot be iyei ben matana nga, ngan ole ni yo ke longono betanga in iken ke ngai? Inbe kumata tinini mai i le imot be iyei ben talngana nga, ngan ole ni yo ke yongono so in iken ke ngai? ¹⁸ Bong Maro iyei nen tiap. Ngan ya in itoo ya taunu lono le ipatar tool soonoo kapala yo ke tinini nga le imot a iken ye nene dawa ben yo lono be iyei nga. ¹⁹ Nen le kumata be tool soonoo tina ngan iyei ben matana ataleu nga, ngan ole tinini mai le imot tani in iyepe dook belei? ²⁰ Bong tool tinini nga nen tiap. Ngan soonoo le imot yo ke tinini ngan alunu san, bong tigaua le imot ngan iyei tool kanono ataleu.

²¹ Le tool matana ke be iwete pang baene nen, “Ong in dook mata ke be kulonau tiap,” ngan tiap. Inbe kutono ke be iwete betanga gaongo nen pang kene tiap lapau. ²² Inbe soonoo kapala yo iken tinini lono nga, ngan moolmool di ngan guradi mata tiap, bong di ngan tiyei urata mai san panga. Nen le kumata be tiyepe tiap nga, ngan matin nga le imata. ²³ Inbe soonoo tina ngan kapala yo lon tar be ngan so sokorai nga, ngan ole matan kala a ikarata le dook mata. Inbe kapala yo moomoonoo ye nga, ngan ole itarkoo le dook mata. ²⁴ Bong soonoo kapala ke tinini yo lon tar be dook mata le ke be iken mallangana nga, ngan iyei dada yo nen ngan pang di tiap. Ngan Maro ya taunu la ipatar soonoo tina yo matana matana nga a le lo iyei ben tool kanono ataleu i. Inbe iyitmak soonoo kapala tina yo takamata ben so sokorai nga, ngan le timuku pang yo kapala nga. ²⁵ Ngan ya in lono nen, be soonoo tina ngan ke be tiyepe ki ki tiap, bong tigaua le atu a be nen ngan tiye di diedi tiparlon. ²⁶ Le lod galanga nen, kumata le tool soonoo tina ngan atu be masngana pombe pang ye nga, ngan ole soonoo kapala nga le imot timassangi lapau. Inbe kumata be tiyitmaka soonoo tina ngan atu nga, ngan ole kapala ngan di le imot tiye lodi ponana.

²⁷ Ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ang nga dawa ben Kirisi ya taunu kanono. Le ang tina atu atu ngan dawa ben Kirisi soonoo kapala yo ke tinini nga. ²⁸ Le di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan Maro itar di ye urata ki ki. Nen le di tooltool yo urata kidi mai le imuku, ngan di aposol, inbe yo titoo di, ngan di Maro koonoo. Inbe tol kidi ngan di pannoongoo. Inbe kapala mulu yo itar di le titoo di nga, ngan nen: Di tooltool yo be tiyeii mos nga; inbe di tooltool yo ikap gurana pang di a be nen ngan tikaata di tooltool yo matamatenge ikap di ngan le tinidi dook mulu nga; inbe di tooltool yo be tilon di diedi nga; inbe di tooltool yo lo galanga kidi dook mata ke be matadi kala urata nga; inbe di tooltool yo Maro Amunu Silene ipamede di le ke be tiwetewete ye di malala malala koodi nga. ²⁹ Le nga yeiei, di tooltool tina le imot be tiyei aposol, too di le imot be tiyei ben di Maro koonoo, too di le imot be tiyei pannoongoo, too di le imot tikap gurana be tiyei mos ye, ³⁰ too di le imot tikap gurana be tikaata di tooltool yo matamatenge ikap di ngan le tinidi dook mata mulu nga, too di le imot be Maro Amunu Silene ipamede di le ke be tiwetewete ye di malala malala koodi, too di le imot be tiwete nin betanga tina ngan punu pang di tooltool, too? Tiap yege! ³¹ Bong ang ngan lomim mede be le kakap urata yo illos urata kapala nga, a be nen ngan kalon di tooltool ye so tina yo Maro ikap sokorai pang ye lo ponana ki nga.

Le nookoot nga ole apatnaia dada tani yo dook mata kaiye le imuku pang di kapala i, in pang.

13

Lomim Pang Di Diemim Mai San

¹ Kumata be au i awetewete ye di malala malala koodi, too ye di bangabangana ke Maro koodi, bong be lok pang di diek mai san tiap nga, ngan au i dawa ben pari yo tipoda sokorai i, too tauru yo timaii sokorai leu i. ² Inbe kumata be akaua Maro koonoo a awetewete betanga ki pang di tooltool, inbe lok galanga ye betanga ki yo iken sollono nga, inbe lo galanga yo kapala ngan iken yau, inbe atara lok medana pang Maro mai san le ke be awete ngan kawal nga tidik ye nedi, bong be lok pang di tooltool mai san tiap nga, ngan au i ben so sokorai. ³ Inbe kumata be akap sokorai so kiau nga le imot pang di tooltool yo ballingadi tiap nga, inbe amalum pang di tooltool be tikau au a tidaun au ye ei, bong be lok pang di tooltool mai san tiap nga, ngan dada kiau le imot yo ayei ngan o ke be sa ilonau pitiap yege.

⁴ Ngan tool be lono pang di tooltool mai san nga, ngan ke be katene malmal tarai pang ene san tiap, bong ole iyei dada dook mata panga. Inbe tool be lono pang di tooltool mai san nga, ngan ke be matana gorengana ye so kidi diene a lono dook tiap pang ye di tiap, inbe ke be itiki a koon payiti tiap, inbe ke be iwete be ya in illos di diene tina, ngan tiap lapau. ⁵ Inbe tool be lono pang di tooltool mai san nga, ngan ke be ipammoo di tiap, inbe ke be lono panga ya taunu leu tiap, inbe ole itoko too katene le ke be ikap malmal tarai tiap, inbe ke be lon kaua urata mata ye dada dook tiap yo di diene tiyei panga, ngan tiap lapau. ⁶ Inbe tool be lono pang di tooltool mai san nga, ngan ke be lon ponana ye dada yo dook tiap nga tiap, bong ole lon ponana ye dada dook mata yo moolmool ngan leu. ⁷ Nen le kanakana ngan kumata be urata moonoo sa pombe pang ye nga, ngan ole irautoo inbe isolu leu. Inbe ya in ikamata di diene ben di ngan tooltool dook mata le ke be itara lono ye betanga yo kidi nga, inbe ole itar matana pang Maro be iyei dada dook mata pang di lapau. Inbe ole ikodo le tutube a isolu soo so yo be pombe pang ye nga.

⁸ Ngan dada yo ke be lodo pang di tooltool ye mai san i, in taukan motingi. Bong urata yo be takaua Maro koonoo a tawetewete betanga ki pang di tooltool i, inbe urata yo be tawetewete ye di malala malala koodi i, ngan ole imot. Inbe soo lo galanga dook mata yo Maro Amunu Silene ipapos paidi nga, ngan ole imot lapau. ⁹ Yesoo, lo galanga yo takap nga, ngan mai mata tiap. Inbe betanga yo takap ye Maro koonoo a tawetewete betanga ki pang di tooltool nga, ngan mai mata tiap lapau. ¹⁰ Bong kumata ye kene yo be so dook mata moolmool ngan isi pombe ye in nga, ngan urata tina le imot yo nookoot ngan taye kasin kasin nga ole ilene le pusbe. ¹¹ Mukot ye kene yo au kase go nga, ngan betebetanga le lo galanga inbe dada kiau ngan dawa ben di kakase go. Bong ye kene yo au mai ye in nga, ngan ayege dada yo kidi kakase ngan oo. ¹² Le so yo nookoot katai ngan takamata ye matada nga, ngan dawa ben tool itiroo ye ran le ya taunu ikamata matana kasin leu. Bong pang dama ni nga, ngan ole takamata so tina ngan kanono moolmool. Ngan nookoot katai nga au i lok galanga ye mai mata tiap, bong pang dama ni ngan ole lok galanga dook ye so tina dawa ben Maro yo lon galanga dook mata yau i.

¹³ Ngan nookoot nga dada dook mata tol la iken nga; ngan dada yo be tatara lodo medana pang Maro ye i, inbe dada yo be tatar matada pang Maro inbe tanamu be iyei urata dook mata paidi ye i, inbe dada yo be lodo pang di tooltool ye mai san i. Bong dada yo dook mata kaiye le imuku pang di kapala i, in dada yo be lodo pang di tooltool ye mai san i.

14

Lo Ponana Yo Ipa Ye Maro Amunu Silene Nga

¹ Kanakana ngan ole katoos dada yo be lomim pang di diemim ye mai san i, inbe katare lomim le imot ye so yo ipa ye Maro Amunu nga. Bong dada yo imuku pang san in la be

ole kakaua Maro koonoo a be kawetewete betanga ki pang di tooltool ye i. ² Yesoo, sei tool yo iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, in iwetewete pang di tooltool kapala tiap, bong iwete betanga yo iken sollono ngan pang Maro. Le di tooltool tilonga, bong lodi galanga ye betanga ki yo iwete ngan tiap. ³ Bong sei tool yo ikaua Maro koonoo a iwete betanga ki i, in iwete betanga ki pang di tooltool be ipamede di, inbe ilon di a be lodi iken dook. Yesoo, betanga tina yo iwete ngan tilongo le lodi galanga ye. ⁴ Le sei tool yo iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, in ipamede ya taunu leu. Bong sei tool yo ikaua Maro koonoo a iwete betanga ki i, in ipamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. ⁵ Ngan au i lok be ang le imot kawetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene be ikauu pang i. Bong dada yo dook mata san in nen, be kakaua Maro koonoo a kawetewete betanga ki pang di tooltool, yesoo tool yo iyei dawa ben di Maro koonoo a iwete betanga ki pang di tooltool i, in iyei urata dook mata san le illoso urata ke tool yo iwetewete ye malala san koodi i. Bong kumata le be iportak betanga ki a be nen ngan ipamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan nen ngan ole dook mata. Le kumata be iyei nen tiap nga, ngan tool yo ikaua Maro koonoo a iwetewete betanga ki in illosi, yesoo iwete betanga yo lodi galanga ye nga, ngan nen le ipamede di.

⁶ Ang di diek nga, ngan kumata be amala pang yang le be awetewete pang ye malala san koodi yo lomim galanga ye tiap in nga, ngan ole alonang ye belei? Bong be awetewete pang ye soo so yo Maro ipapos pau nga, too apatomonai ang ye lo galanga yo ipa ye Maro nga, too ayei dawa ben Maro koonoo a awete betanga ki pang, too akap noonongoo dook mata pang, ngan la be alonang ye betanga kiau nga. ⁷ Ngan nen le matamim too ye so yo dawa ben kaur le pari nga, ngan kumata le be tangini kidi dook tiap nga, ngan ole di tooltool lodi galanga ye kanga ke woungu belei? ⁸ Inbe gaongo leu, kumata be timaia tauru ye patokongo le tangini ki igalanga dook tiap nga, ngan ole sei tooltool be ikarata dawa ki a ipanat ye patokongo i? ⁹ Nen le dada gaongo leu ye ang lapau. Kumata be kawete betanga sa ye malala san koodi yo di tooltool lodi galanga ye tiap nga, ngan ole lodi galanga ye betanga in punu belei? Betanga kiang tina ngan ole iyei dawa ben muru koonoo sokorai. ¹⁰ Le moolmool, di tooltool yo tiyepi ye tana i nga, ngan koodi ki ki la tiwetewete ye nga. Inbe koodi tina ngan le imot ke be ilon di tooltool yo tilongo inbe lodi galanga ye betanga tina ngan punu nga. ¹¹ Ngan nanga, kumata be au i lok galanga ye betanga ke tool san yo iwete ngan punu tiap nga, ngan ya in ole lon tarau ben au i tool ke malala san, inbe au i ole lok taru ben ya in tool ke malala san lapau. ¹² Le dada gaongo leu ye ang lapau. Ang ngan lomim be le kakap so yo Maro Amunu Silene ikap ye lo ponana ki nga. Ngan dook mata, bong be nen ngan kapatarau be kakap so ki tina yo be kapamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ye nga.

¹³ Nen le sei tool yo iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, in be nen ngan ipatarau pang Maro, a be nen ngan iloni a iportaka betanga ki tani yo iweta in punu. ¹⁴ Yesoo, ye kene yo apatarau ye malala san koodi ye in nga, ngan Maro Amunu yo iken lok in la ilonau a awete betanga tina nga i. Bong au i lok galanga ye so yo awetewete ye, nga tiap. ¹⁵ Le ole ayei belei? Be nen ngan au i ole apatarau ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu pau i, inbe ole apatarau ye au tauk kook yo lok galanga ye, in lapau. Le gaongo leu, au i ole awou ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu pau i, inbe ole awou ye au tauk kook yo lok galanga ye, in lapau. ¹⁶ Ngan nen le kumata be Maro Amunu yo iken lomim in be ilonang le kawetewete ye malala san koodi a kayitmaka Maro ene ye, inbe kumata tool san yo kaye kayepe in lon galanga ye betanga yo kawete ngan tiap nga, ngan ole ikata suanga ye betanga kiang belei? Ke be iwete “Moolmool” ye pataraungu kiang yo ke lo ponana in nga? Tiap yege, yesoo ya in lon galanga ye betanga yo kawetewete ye ngan tiap. ¹⁷ Le moolmool, ang ngan kapatarau dook mata ye lo ponana kiang pang Maro, bong betanga kiang tina ngan ke be ipamede tool san in lono tiap.

¹⁸ Au i awete lo ponana kiau pang Maro, yesoo awetewete kaiye ye malala san koodi yo

Maro Amunu Silene ikauu pau i, le allos ang le imot. ¹⁹ Bong ye kene yo aye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu, ngan amgaua a be amsung ye in nga, ngan dook mata be awete betanga limi leu, inbe apatomonai di tooltool kapala le lodi galanga ye ngan. Bong be awete kaiye betanga ye malala san koodi le lo so ben tau sangaul, bong di tooltool lodi galanga ye tiap, ngan ole dook tiap.

²⁰ Ang di diek nga, ngan kin lomim kaua urata dawa ben di kakase be. Ngan moolmool, so yo dook tiap ngan be lomim galanga ye tiap dawa ben di kakase ngan dook mata. Bong be so yo dook mata nga, ngan ole lomim kaua urata ye dook dawa ben di tooltool yo maimai nga. ²¹ Le betanga yo tiwode lo ye ger ke Maro in iwete nen,

“Tool Mai iwete nen,

‘Ole awanga di tooltool ke malala san yo tiwetewete ye di tapdi koodi nga,

ngan a tikaua kook, inbe tiwete betanga kiau pang di tooltool kiau.

Bong o lodi be tilongo betanga kiau tiap.’ ”[☆]

²² Ngan nen le betanga yo tawetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu paidi i, in ben tarkilanga pang di tooltool yo titara lodi medana nga tiap, bong pang di tooltool yo titara lodi medana tiap nga. Inbe betanga yo takaua Maro koonoo a tawetewete pang di tooltool ye nga, ngan ben tarkilanga pang di tooltool yo titara lodi medana nga, bong pang di tooltool yo titara lodi medana tiap, nga tiap. ²³⁻²⁴ Nen le kumata be lo kagaua ye bareme ke Yesu, inbe ang le imot be kawetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu pang i, inbe di tooltool kapala yo kaye di kagaua ngan be lodi galanga ye so tina yo ipa ye Maro Amunu Silene ngan tiap nga, ngan ole tiwete be ang ngan kayei kapakapa. Too, be di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap ngan sa be tise ye gaongo kiang nga, ngan ole tiwete be ang ngan o kutomim dada. Bong kumata be tool atu yo nen in be ise ye gaongo, inbe ang le imot kakaua Maro koonoo a kawetewete betanga ki nga, ngan ole lon galanga ye betanga tina ngan punu. Ngan nen le betanga tina ngan ole iso lono le lon galanga nen, ya in tool ke noonoo le ole Maro iyemenaii. ²⁵ Inbe dada dook tiap ki yo ipataukala a iken lono nga, ngan ole pombe se mallangana le imot. Le ya in ole igun turunu le du damono toko tana, inbe isung pang Maro a iwete nen, “Moolmool yege, Maro la iyepe kataunu yang i.”

Urata Ke Sungunu Nga Ole Ipa Dook Mata Le Imot

²⁶ Le ang di diek nga, ngan ole tawete belei? Ye kene yo ang be kagaua ye sungunu ye in nga, ngan ang le imot ngan ole kayei urata. Le tool atu in ole iwouo woungu atu. Inbe tool san in ole ikap noonongoo dook mata pang. Inbe san in ole ipatnai so kapala yo Maro ipapos panga nga. Inbe san in ole iwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikauu panga i, inbe san in ole iportak betanga tina ngan ye koomim a be nen ngan kalongo, inbe lomim galanga ye. Bong so tina le imot yo be kayei nga, ngan kayei a be nen ngan kapamede di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. ²⁷ Le kumata be di tooltool yo tiyepe ye gaongo ngan be tiwetewete ye koodi san nga, ngan tooltool ru too tol leu be tiwetewete ngan dook mata. Inbe ye kene yo be tiwetewete ye in nga, ngan ke be tiwetewete gaongo tiap. Bong atu iwete betanga ki le imot, lo ngan be san. Inbe tool san in ke be iportak betanga kidi tina le iken mallangana. ²⁸ Bong kumata be kagaua ye bareme ke Yesu, inbe tool sa ke be iportak betanga tiap nga, ngan tool yo be iwetewete ye malala san koodi i, in ole iwetewete tiap, bong iwur, inbe ipalongo leu. Inbe iyepe a ya taunu lon wetewete ye malala san koodi a ipatarau pang Maro ye.

²⁹ Le gaongo leu ye di tooltool yo tikaua Maro koonoo inbe tiwetewete betanga ki nga. Ngan tooltool ru too tol leu la be tiwetewete nga, inbe di tooltool kapala ngan ole titar talngadi a tipalongo, inbe matadi too betanga tina yo tiwete ngan, ole itoo dada dook mata ke Maro, too tiap. ³⁰ Ngan kumata be tool atu iwetewete go le Maro ipapos betanga ki sa pang di tooltool yo tiwurur ngan atu nga, ngan ole tool yo iwetewete muku in itar manga panga, inbe ipalongo. ³¹ Ngan nen le ang atu atu le imot yo be kakaua Maro

[☆] 14:21 Esai 28:11-12

koonoo inbe kawetewete betanga ki nga, ngan ole katoos dada dook mata yo nen i. Le tool atu iwete betanga ki a imot, lo ngan be san iwete, a be nen ngan kapatomonai di tooltool tina le imot ye betanga tina, inbe kapamede di ye. ³² Inbe di tooltool yo Maro Amunu Silene ilon di a tikaua koonoo, inbe tiwetewete betanga ki nga, ngan ole di tapdi tikaptut di dook ye urata yo tiyei nga. ³³ Yesoo, Maro lono be urata yo ke sungunu in be idada belebele tiap, bong be idada dook a be nen ngan lo silene yo ikauu paidi i, in ole iken yidi. Ngan nen le ang ngan katoos dada yo di diemim kapala yo Maro ipootoo di panga ya taunu ngan tiyei ye kene yo tigaua a tisung ye i. ³⁴ Ngan nanga, di garup ngan ole tipas le tiwur, inbe tipalongo leu ye ni ke gaongo. Yesoo, di ngan timalum pang di be tiwetewete tiap, bong be tiraua pang di, inbe tiyepa leu dawa ben tina ger kidi Yuda iwete nga. ³⁵ Nen le kumata be torungu kidi sa nga, ngan ole timulu a tila rumu kidi, lo ngan be titor di niditooro ye. Yesoo, kumata garup atu be iwetewete ye kene yo di tooltool lo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ya in ipammoo ni.

³⁶ Nga ye lei, betanga ke Maro in pombe pang yang muku, motong la ila pang ye di malala kapala nga, too? Nga ye lei, ang leu nga la kakap betanga ke Maro tina nga, too? Tiap ye ge! ³⁷ Kumata be ang ngan atu lon tar be ya in iyei Maro koonoo, too iwete be Maro Amunu Silene iloni be iyei urata ki nga, ngan ole lon galanga ye soo betanga yo awodo pang nga, ngan noonongoo ke Tool Mai. ³⁸ Bong kumata tool atu be iwala murini pang betanga kiau nga, ngan ole kawala murimim panga lapau.

³⁹ Nen le ang di diek nga, ngan katara lomim le imot ye dada yo ke be kakaua Maro koonoo, inbe kawetewete betanga ki pang di tooltool ye i. Inbe kin kagunkala di tooltool yo tiwetewete ye malala san koodi yo Maro Amunu Silene ikap pang di ngan be. ⁴⁰ Bong so le imot yo be kayei nga, ngan kayei le katoos dadana dook.

15

Yesu Imata, Motong Imadit Mulu

¹ Ang di diek nga, nga be apamadit lomim ye bingi dook mata yo awetewete pang ye, ngan le kakauu a kaparama, inbe katara lomim medana ye i. ² Ngan kumata le be kaparama bingi dook mata tani yo awetewete pang ye i, in le imede nga, ngan Maro ole ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i. Bong kumata le be tiap nga, ngan ole lomim medana yo kataru in ben so sokorai.

³ Ngan betanga yo muku ngan tikauu pau, motong awetekesi pang a kalonga in nen: Kirisi ikaua nede a imata ye noonoo kiidi dawa ben tina tiwodo betanga ki ilo ye Rau ke Maro nga. ⁴ Inbe titaru lo agoro ke matenge lono a iken ye ke tol, motong la imadit mulu ben tina tiwodo betanga ki lo ye Rau ke Maro nga. ⁵ Motong la pombe pang ye Pita a ikamata, motong la pombe pang ye di aposol ki yo sangaul be ru nga. ⁶ Motong la ye kene san, in pombe pang ye di diede kapala mulu nga. Ngan kinkatingi kidi tooltool yo tikamata ye kene tani in nga, ngan illoso 500 a ilo. Inbe di tooltool tina ngan alunu la tiyepape go nga, bong di kapala ngan timmata oo. ⁷ Motong la pombe pang ye Yemis, motong pang ye di aposol ki yo kapala ngan le imot. ⁸ Ngan pombe pang ye di tooltool tina a tikamata le imot, motong la pombe pang yau mur ye ge a akamata lapau. Le ye dada yo au i ayei aposol ye i, in dawa ben di aposol yo kapala nga tiap. Ngan nen le au i dawa ben kase yo tinana ipasuiu ye lal moolmool ki yo be ipasuiu ye in tiap i.

⁹ Le au i dawa ben tool sokorai ye di aposol nga le imot. Di ngan di tooltool maimai, bong au i dawa ben tool kase. Inbe au i tool dook mata ke be di tooltool tikiu au ye aposol tiap lapau, yesoo muku ngan agarung di tooltool ke Maro yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. ¹⁰ Bong ye dada dook mata yo Maro lono pau a iyei pau i, in la le iportakau le ayei tool ben tina nookoot ayepe nga. Inbe dada dook mata ki tani yo iyei pau i, in ilene sokorai tiap, bong itara kanono moolmool. Ngan nen, yesoo au i ayei urata mai san le allos di aposol ki yo kapala nga. Ngan au tauk ke be ayei nen tiap, bong Maro lono pau a iyei dada dook mata pau ngan la le ikaua gurana pau, inbe ipamedau be ayei urata tani ye nga. ¹¹ Le au, too di aposol kapala be amwetewete bingi dook mata pang di tooltool nga,

ngan amwetewete ye betanga gaongo leu. Inbe betanga tina ngan la muku ngan kalongo a katara lomim medana ye nga.

Maro Ole Ipamaditidi Mulu Ye Ni Ke Matenge

¹² Kanakana be amwetewete pang ye bingi dook mata nga, ngan amwete pang ye Kirisi yo Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge i. Bong nga yelei a ang kapala kawete be di tooltool yo timmata koot nga, ngan o ke be timadit mulu tiap nga? ¹³ Bong kumata le betanga kiang ngan moolmool be di tooltool yo timmata ngan timadit mulu tiap nga, ngan Kirisi o Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge tiap lapau. ¹⁴ Inbe kumata le moolmool be Kirisi imadit mulu tiap nga, ngan betanga yo amwetewete pang ye nga, ngan ben betanga sokorai. Inbe lomim medana yo kataru i, in ben so sokorai lapau. ¹⁵ Inbe betanga san mulu in nen, be imadit mulu tiap nga, ngan ole di tooltool tikamatam ben am nga amllung di ye betanga ke Maro, yesoo amkaua bingi be Maro ipamaditi Kirisi mulu ye ni ke matenge. Bong kumata le moolmool be ipamadit di tooltool yo timmata ngan tiap nga, ngan Maro o ipamaditi Kirisi tiap lapau. ¹⁶ Le awete pang mulu nen, kumata di tooltool yo timmata ngan ke be timadit mulu tiap nga, ngan Kirisi o imadit mulu ye ni ke matenge tiap lapau. ¹⁷ Inbe kumata le be Kirisi imadit mulu ye ni matenge tiap nga, ngan lomim medana yo kataru i, in o ke be ilonang pitiap yege, inbe noonoo kiang la ikenen go ngan. ¹⁸ Ngan nen le di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi inbe timmata nga, ngan tilledi oo. ¹⁹ Le kumata tatar matada pang Kirisi be ole ilonidi ye yepongo kidi yo nookoot tayepe ye in leu nga, ngan atoo, masngana maimai yo idi nga tasolo ngan illoso masngana mai yo pombe pang ye di tooltool kapala a igarung di i. Nen le di tooltool ole tikamatidi ben idi nga yepongo kiidi dook tiap ki taunu ye matadi.

²⁰ Bong betanga moolmool in nen, Kirisi imadit mulu ye ni ke matenge oo. Le ya in dawa ben kaningi ke kumu yo kanono muku i. Ngan nen le maditingi ki tani in ipapos ben idi le imot ole timadit mulu ye dada gaongo leu. ²¹ Kakamata, dada ke matenge in pombe ye tool ataleu. Le gaongo leu, dada yo be Maro ipamadit di tooltool mulu ye ni ke matenge i, in pombe ye tool ataleu lapau. ²² Ngan nen le di tooltool le imot yo pombe ye Atam nga, ngan ole timmata. Bong di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan Maro ole ipamadit di le timaur mulu. ²³ Bong idi atu atu le imot nga ole tamadit ye lal yo Maro itaru paidi i. Ngan Kirisi la imadit muku ye ni ke matenge i. Inbe ye kene yo be imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool yo ki nga, ngan ole timadit nen lapau. ²⁴ Ngan la be lal tani yo Maro itaru be so ke tana i ole imot ye i, in pombe nga, ngan Kirisi ole igarung di koi ki nga le imot. Le di tooltool yo edi maimai inbe matadi kala tana maimai nga, inbe di so sadi yo gurana kidi mai mata nga, ngan ole igarung di le imot. Inbe so le imot yo nookoot nga be ya matan kala nga, ngan ole isuket la Tamada Maro baene. ²⁵ Ole nen, yesoo Maro itara betanga nen be Kirisi ole iyei tool kuto mai a matan kala so ki nga le imot le lo iyei di koi ki le du tiyepene kene parmana. ²⁶ Ngan ole igarung di koi ki kapala ngan a imot, lo ngan be igarung poraia koi ki san yo matenge i, in le imot yege. ²⁷ Ngan Rau ke Maro iwete nen, Maro ole itar “so tina nga le imot du kene parmana.”[☆] Le moolmool, betanga tina ngan iwete be so nga le imot ole du iken Kirisi kene parmana. Bong lod galanga nen, Maro ya taunu in o ke be iyepene la Kirisi parmana tiap, yesoo ya in tool tani yo itar so nga le imot du Kirisi kene parmana i. ²⁸ Bong ye kene yo Maro be itar so tina nga le imot du Kirisi gurana ki parmana ye in nga, ngan la be Natunu ya taunu ole itaru du Maro parmana lapau nga. Ngan la le ye kene tani in Maro ole iyei tool kuto mai a matan kala so tina ngan le imot.

²⁹ Ngan kumata di tooltool yo timmata ngan be timadit mulu tiap nga, ngan ole yelei ye di tooltool kapala yo tirriu di tooltool a be tilon di tooltool tina yo timmata koot nga? Inbe kumata le moolmool be di tooltool yo timmata ngan be timadit mulu tiap nga, ngan nga yelei a di tooltool be tikap nedi inbe tirriu di nga? ³⁰ Inbe am nga lapau, ngan kumata be betanga yo kiang ngan moolmool nga, ngan nga yelei a kanakana ngan am tapmam

☆ 15:27 Rau ke Woungu 8:6

amrai tinimam be amsolo moonoo yo pombe pang yam ye urata yo ke Kirisi in nga? ³¹ Ang di diek nga, au i lok ponana dook ye urata kiau yo itar kanono nga, inbe ye yo urata tani in iyei ang le kayei di tooltool ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nga. Ngan betanga tani in moolmool, le ole au awete betanga moolmool san mulu pang lapau. Ngan nanga, ye ke kanakana ngan so dook tiap matana matana pombe pang yau, le lok kaua urata nen, ole amata katai, too tiap. ³² Ngan kumata be atoo di tooltool lodi leu la ayei urata i nga, ngan ye soo punu a le aye di asara gok ampatoko Epeses nga? Nga yelei, ye soo punu a le asolo masngana mai yo nen i, nga? Bong kumata di tooltool yo timmata koot ngan be timadit mulu tiap nga, ngan dook mata be tatoo betanga kidi tooltool yo tiwete nen, “Takan inbe tayin,

yesoo bongbong ngan tammata.”[☆]

³³ Bong ang tapmim kakamatang dook leu, ole nen ngan di tooltool tikaua lungunu yang. Inbe lomim galanga nen, kumata be tool yo dook mata in be iyangara di tooltool yo dook tiap nga, ngan ole tipaloi ye dada kidi yo dook tiap nga. ³⁴ Le be nen ngan lomim kaua urata dook mulu ye dada tina yo Maro lono be tatoo nga, inbe kin kayei noonoo be. Ngan ang kapala ngan lomim galanga dook ye Maro tiao. Ngan la au i awete betanga yo nga pang, a be nen ngan moomoomim ye dada kiang yo kayei nga.

Tiniidi Ole Iportak Le Paunu

³⁵ Bong di tooltool kapala ole titor nen, “Di tooltool yo timmata koot nga, ngan ole timadit mulu belei? Inbe tinidi nga ole iportak le matana belei?” ³⁶ Ngan di ngan tooltool kapakapa sa! Ye kene yo be tape so patunu du tana lono ye in nga, ngan so patunu tani in ole kulini iwi ngan la be supana paunu isup a ise pombe nga. ³⁷ Inbe ye kene yo be tape dingding too so san ye in nga, ngan patunu yo idu tana lono in dawa ben kaini yo be pombe a isup ye a ise in tiap. ³⁸ Bong Maro itoo ya taunu lono le itar so tina yo penge ngan baene le raunu, inbe kulini le kanono ye kaini le imot. Le patunu tina yo matana matana nga, ngan itar di tapdi kaini matana ki ki lapau. ³⁹ Ngan so tina le imot yo mauredi nga, ngan tinidi nga gaongo tiap. Le di tooltool ngan tinidi matana atu, inbe di asara ngan kidi san, inbe di man ngan kidi san, inbe di i ngan kidi san lapau. ⁴⁰ Inbe so kapala yo takamata ye matada a lod ponana ye nga, ngan di ngan matadi ki ki lapau. Le so yo ke lang katene nga, ngan matana san, inbe so yo ke tana i nga, ngan matana san. ⁴¹ Ngan so le imot yo iken lang katene a takamata ngan lod ponana ye nga, ngan matana ki ki lapau. Le ke in matana atu, inbe taudu in matana san, inbe di kanpitiki ngan matadi san lapau. Inbe di kanpitiki ngan gaongo tiap lapau, bong kapala ngan tilolo dook mata, ngan nen le ye kene yo be takamata di ye in nga, ngan lod ponana ye di dook.

⁴² Le gaongo leu, ye tool be imata lo ngan be imadit mulu ye ni ke matenge ngan ole nen lapau. Ngan ye kene yo be tikelmaia bobono ye in nga, ngan ole iwi. Bong be Maro ipamaditi mulu nga, ngan tinini ole iportak le paunu a iken nen le taukan motingi. ⁴³ Ngan bobono yo takelmaii i, in so dook tiap inbe gurana ki mai mata tiap. Bong tinini paunu yo be Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge i, in dook mata kaiye inbe gurana ki mai san lapau. ⁴⁴ Inbe bobono yo tikelmaii du tana lono i, in so ke tana i. Bong tinini paunu yo be Maro ipamaditi mulu ye ni ke matenge i, in so ke malala ke Maro le gurana ke Maro Amunu Silene ole iken ye.

Le gaongo leu ben nookoot nga idi ngan tayepe ye bobodo yo ke tana i nga, ngan ye dada gaongo leu nen pang dama ni ngan idi nga ole tayepe ye tiniidi paunu yo ke malala ke Maro i. ⁴⁵ Le betanga yo tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete nen, “Atam, tool tani yo imuku i, in Maro ikarata ngan le imadit a iyei tool, inbe imaur a iyepe.”[☆] Bong Atam san yo pombe mur i, in ikaua Maro Amunu Silene yo ke be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in pang di tooltool. ⁴⁶ Le yepongo dook mata ke Maro Amunu la pombe muku a isi in tiap, bong yepongo ke tana i la imuku i. Motong la yepongo dook mata ke Maro Amunu tani in pombe mur a isi nga. ⁴⁷ Ngan Atam yo imuku i, in Maro ikarata ye

gauru ke tana leu le ya in ke tana i. Bong Atam san yo pombe mur i, in ipa ye malala ke Maro a isi. ⁴⁸ Le di tooltool le imot yo ke tana i nga, ngan dawa ben tool yo Maro ikarata ye gauru ke tana i. Bong di tooltool le imot yo be tilo pang ye malala ke Maro nga, ngan ole dawa ben tool yo ipa ye malala ke Maro a isi i. ⁴⁹ Inbe gaongo leu, nookoot nga tiniidi le yepongo kiidi ngan dawa ben tool yo Maro ikarata ye gauru ke tana i. Bong pang dama ni nga, ngan ole tiniidi le yepongo kiidi ngan dawa ben tool yo ipa ye malala ke Maro a isi i.

⁵⁰ Ang di diek nga, nga be awete pobe pang nen, tiniidi yo Maro ikarata le medada le rara iken ye nga, ngan o ke be lo igaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga tiap. Yesoo, so yo be dook tiap palbe leu nen nga, ngan o ke be lo iken ye malala ki yo so nga le imot iken nen le taukan motingi, in tiap. ⁵¹ Le nookoot nga kapalongo a awete betanga atu yo iken sollono in pang. Ngan idi kapala nga, ngan ole tammata muku tiap, bong idi le imot ole tiniidi iportak. ⁵² Ngan so tina nga ole pombe palbe leu ye kene yo be timai poraia tauru yo ikenen go i. Ngan ole tauru tani in itang lo ngan be di tooltool yo timmata koot nga, ngan timadit mulu le tinidi iportak a tiyepe nen le taukadi motingi. Inbe idi tooltool yo tamaurur go nga, ngan Maro ole iportak tiniidi le dawa ben kidi lapau. ⁵³ Yesoo, bobodo yo dook tiap nga, ngan ole iportak le se dook mata le ke be dook tiap mulu tiap. Inbe bobodo yo matene nga, ngan ole iportak le se iyepe nen le taukan motingi. ⁵⁴ Le moolmool, kumata ye kene yo in bobodo yo dook tiap, ngan iportak le ke be dook tiap mulu tiap, inbe bobodo yo matene, ngan be iportak mulu a iyepe nen le taukan motingi nga, ngan betanga tina yo tiwodo lo ye Rau ke Maro ngan ole itara kanono moolmool. Ngan betanga tina nen, “Maro illoso patokongo, le igarungu gurana ke matenge a imot oo.”[☆]

⁵⁵ “Atoo matenge, gurana kiong yo be kuraumata di tooltool ye in la nangai i?”

Atoo matenge, yu kiong yo be kuso di tooltool ye in la nangai i?”[☆]

⁵⁶ Ngan yu yo ke matenge in noonoo, inbe gurana ke noonoo ngan ipa ye ger. ⁵⁷ Bong idi le imot tawete lo ponana kiidi pang Maro, yesoo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo iwanga a isi i, in ikarata dada paidi ngan la le talloso gurana ke noonoo le matenge nga.

⁵⁸ Ngan nen le ang di diek nga, kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru i, inbe kin kamalum pang so sa yo be igarungang ngan be. Inbe kanakana ngan kagaua lomim le atu be kayei urata ke Tool Mai, yesoo lomim galanga nen, urata kiang yo be kayei ngan o ke be ilene sokorai tiap.

16

Pat Yo Be Tiyawar Pang Di Tooltool Ke Maro Nga

¹ Nookoot nga be awete pang ye pat yo be tawinoko a be talon di tooltool ke Maro yo tiyepe Yerusalem nga. Ngan dada yo aweta pang di tooltool yo tigaua ye di bareme ke Yesu a tiyepe ye tana mai Galesia ngan be titoo i, in ang lapau ole katoo. ² Le ye Sande kanakana nga le imot, ngan ang atu atu ole kapoto pat kiang yo kakap nga, ngan katar kapala a kawinoko le lo mai. Ole kayei nen a be nen ngan ye kene yo be amala pombe pang yang ye in nga, ngan o urata porang ye serenge pat tiap. ³ Ngan nen le ye kene tani yo be amala pombe ye in nga, ngan ole awodo rau a asu di tooltool yo kapootoo di inbe kayawar di be tikap lo ponana kiang tina a tila pang Yerusalem nga. ⁴ Inbe kumata le akamata ben dook mata pau be ala lapau nga, ngan ole tiyei ek a aye di amla.

Paulu Lono Be La Matan So Di Tooltool Ke Korin

⁵ Au i akarata betanga be du akamata di tooltool yo tiyepe ye tana mai Masedonia nga. Le ole adu akamata di muku, lo ngan be mala akamatang. ⁶ Inbe lok tar nen be ole ayang tayepe kasin, too ole ayang tayepe le lo mou i imot, a be nen ngan kalonau ye pat pang yimoongoo dada ye ni nangai yo be apa pang ye i. ⁷ Ngan au i lok be amala matak so ang leu inbe akoo yang tiap. Le kumata be Tool Mai imalum pau nga, ngan lok tar be ole

ayang tayepe le mooloo kasin. ⁸ Bong au ole ayepe nanga la malala mai Epeses nga le talo ye lal ke Pendekos ngan, ⁹ yesoo Maro iso dada pau be ayei urata naii. Inbe urata kiau tani in itara kanono dook mata san, bong di tooltool alunu la tiyei koi pau nga.

¹⁰ Ngan ye kene yo be Timoti imala pombe pang yang nga, ngan kaloni dook a be nen ngan tinin tattadai be. Le ye kene yo be kaye kayepe ye in nga, ngan kaloni, yesoo ya in iyei urata ke Tool Mai dawa ben au i. ¹¹ Nen le ang ngan sa kin matan rua be. Bong kaloni dook le lo ye kene yo be iyegang nga, ngan kataru le ipa ye lo silene, a be nen ngan ipa dook a imulu le iman yau. Au i nga atar matak be akamata iye di diede yo kapala nga.

¹² Ngan betanga ke ede san yo Apolos i, in nen. Au i awete le kook mede ye betanga panga be iye di diede kapala ngan mala tikamatang pa, bong ngan lono be imala nookoot nga tiap. Le dookoot, ole imala ye kene yo lono dook mata be imala ye i.

Betanga Kapala Mulu

¹³ Kin kakawai yang dook leu, inbe kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru i. Le katattadai be, bong kakodo le tutube. ¹⁴ Inbe urata le imot yo be kayei nga, ngan kayei le katoo dada yo be ipaposang ben ang ngan lomim pang Maro iye di tooltool ki ngan mai san nga.

¹⁵ Ang di diek nga, ngan lomim galanga ye Tepanas iye di tooltool yo tiyepa rumu ki, ngan oo. Di ngan la tiyei tooltool ke Kirisi muku ye di tooltool le imot yo ke tana mai Akaia nga. Inbe di ngan tigaua lodi le atu pang Maro a tiyei urata be tilon di tooltool ki. Le nga be apamedang ye betanga nen, ¹⁶ di tooltool yo nen ngan tipa ye di tooltool le imot yo tiyei edi a tiyei urata mai nen nga, ngan karaua pang di. ¹⁷ Ngan kene yo Tepanas ye Potunatus inbe Akaikus tilong pombe pang yau ye in nga, ngan le lok ponana, yesoo tikaua nemim be long tikamatau a tilonau. ¹⁸ Inbe di ngan tiyei au le lok iken dook mata, dawa ben tiyei lomim le iken dook mata lapau nga. Le di tooltool yo nen nga, ngan kayitmak edi.

Paulu Iwete Porai Betanga Ke Lo Ponana

¹⁹ Di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepa ye tana mai Esia nga, ngan tiyayar lo ponana kidi pang. Inbe Akuila iye Pirisila tiye di tooltool ke Maro yo tigaua ye rumu kidi yaru nga, ngan tiyayar lo ponana kidi pang lapau ye Tool Mai ene. ²⁰ Inbe di diede kapala le imot yo tiyepa ni nga, ngan tiyayar lo ponana kidi pang. Inbe ang le imot lapau lomim ponana ye di diemim atu atu a kawarara di, inbe katoo momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i.

²¹ Au Paulu awodo lo ponana kiau nga pang ye au tauk baik.

²² Kumata tool atu itara lono le mai san pang Tool Mai tiap nga, ngan ole kate malmal ki iken ye. Tool Mai kiam kusi!

²³ Ngan apatarau nen be Tool Mai kiidi Yesu, in lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot.

²⁴ Au ayawara lok yo mai san i, in pang ang di tooltool le imot yo kagaua ye Yesu Kirisi nga. Moolmool.

2 KORIN

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Korin I, In Ru Ki

¹ Au Paulu awodo rau naiti. Ngan Maro itoo ya taunu lono a itarau be ayei aposol ke Yesu Kirisi. Le aye ede san Timoti, yo itara lon medana pang Yesu i, in amru amgaua inbe amyawara rau i pang ang di tooltool ke Maro yo kagaua ye bareme ke Yesu a kayepe malala mai Korin nga, inbe pang di tooltool ke Maro le imot yo tiyepi nin la nin ye tana mai Akaia ngan lapau. ² Nen le ampatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai Yesu Kirisi be lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang.

Maro In Tool Ke Loningi

³ Idi nga ole tayitmaka Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana i, in ene. Yesoo, ya in Tamada tani yo kanakana ngan lon mulumulu yidi tooltool ki, inbe ya in Maro yo ilonidi le lodo iken dook mata mulu i. ⁴ Moolmool, kanakana ngan ye kene yo urata moonoo pombe pang yidi nga, ngan ilonidi le lodo iken dook mata mulu. Ngan tina yo ilonidi nen nga, le ye dada gaongo leu la be idi nga ke be talon di diede ye urata moonoo yo pombe pang ye di nga, a be nen ngan lodi iken dook mata mulu lapau. ⁵ Ngan ke be talon di nen, yesoo Kirisi isolu moonoo mai san, le idi yo taye tagaua le atu nga, ngan ole tasolu moonoo lapau. Inbe dawa ben Kirisi ikaua loningi mai ye Maro nga, nen le idi nga ole takap loningi mai ye Kirisi lapau. ⁶ Ngan urata moonoo yo pombe pang yang nga, ngan dawa ben yo pombe pang yam, ngan lapau. Ngan la ye kene yo amsolu moonoo ye in nga, ngan be nen a Maro ilonang le ke be lomim iken dook mata mulu, inbe ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i. Inbe ye kene yo be ilonam a lomam iken dook ye in nga, ngan be nen a amlonang a lomim iken dook mata lapau, inbe kakodo le tutube a kasolu urata moonoo tina nga. ⁷ Le am nga amtara lomam le atu nen, be ang ngan ole kakodo le kamede ye Kirisi. Yesoo, lomam galanga nen, kumata le be kasolu moonoo dawa ben am nga, ngan ole kakap loningi dawa ben am nga lapau.

⁸ Ang di diemam nga, ngan am nga lomam be ampamadit lomim ye urata moonoo yo pombe pang yam ye tana mai Esia nga. Ngan moonoo tina ngan maimai le irautoo gurana yo kiam nga, le ke be am tapmam amkodo le tutube a amsolu tiap. Nen le iyei am le amkanamai am ngan ke be amyepi mauremam mulu tiap. ⁹ Le moolmool, ye kene tani in lomam tar be ole ammata. Bong dada dook tiap tina yo nen nga, ngan pombe pang yam, a be nen ngan amtarla ye gurana kiam am tapmam tiap, bong be amtarla ye Maro yo gurana ki mai san ke be ipamadit di matenge a timadit mulu i. ¹⁰⁻¹¹ Ngan ya in tool tani yo ilonam a ipamulam ye urata moonoo tina yo kasin leu be iraumatamatam nga. Inbe pang dama ni ngan ole ilonam a ipamulam nen mulu. Ngan amwete nen, yesoo amtara lomam le atu ye nen, be kumata le kalonam ye pataraungu kiang, ngan la be ya ilonam a ipamulam nen le ikenen leu nga. Ngan be nen a di tooltool alunu ole tiwete lo ponana kidi pang Maro ye yo ilongo pataraungu kidi ngan le lono pam a iyei dada dook mata pam nga.

Paulu Ipalele Lal Ki Ke Panga Mulu

¹² Ngan so maiyoko yo am nga lomam ponana ye in nen, so le imot yo amyepi nga, ngan amtoo lo galanga ke di tooltool ke tana i a amyepi urata kiam ye, nga tiap, bong amtoo dada dook mata yo Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di ye i. Inbe ya in ilonam, le tina amgaua lomam le atu be amyepi urata yo dook mata ngan mallangana ye di tooltool matadi. Le am nga amtoo dada yo nen in pang di tooltool le imot yo ke tana i nga, inbe ye kene yo amyang tayepe ye in nga, ngan amtoo dada tani in dook mata kaiye. Ngan betanga tani, in moolmool, ngan nen le lomam yo iwetewete betanga moolmool pam ye dada dook mata yo be amtoo nga, ngan ikata suanga yam. ¹³⁻¹⁴ Ngan nen le rau kiam yo amwode pang i, in amwodo betanga sa yo be kakinkat ngan lomim galanga ye

tiap, ngan tiap. Bong ang ngan o lomim galanga yam dook tia. Ngan nen le am nga amtara lomam le atu nen, be pang dama ni nga, ngan ole lomim galanga yam dook, a be nen ngan ye kene yo be Tool Mai kiidi Yesu imulu a isi ye in nga, ngan ole kapayitam dawa ben yo am nga ampayitang nga.

¹⁵⁻¹⁶ Ngan la au i atara lok le atu nen, be ang ngan ole lomim dook mata yam, le tina awete be ole amala matak so ang muku, lo ngan be ayegang sila kayepe, inbe alo pang tana mai Masedonia. Inbe ye kene yo be amulu ke Masedonia a asi ye in nga, ngan ole si matak so ang mulu, inbe kalonau ye panga kiau san yo pang Yudia i. Ngan ye dada yo nen i, in Maro ole ipamedang ye betanga dook mata le paru. ¹⁷ Moolmool, au i atoo lok ye panga kiau yo lok kaua urata ye in tiap. Bong ang ngan kakamatau belei, be akarata lok dook tiap la apalele betanga kiau nen nga, too? Too, nga ye lei, atoo dada ke di tooltool ke tana i la atoo au tauk lok leu a awete sokorai nen, “E, au i ole amala”, lo ngan be apalele mulu inbe awete nen, “Tiap, au i o amala tiap”, too?

¹⁸ Ngan Maro i Maro moolmool, le betanga ki yo iwete nga, ngan itoo le imot. Le am nga lapau ke be ampalele betanga kiam a amwete pang nen, “E”, lo ngan be ampalele mulu a awete pang nen, “Tiap”, ngan tiap. ¹⁹ Yesoo, Maro Natunu Yesu Kirisi yo aye Selas ye Timoti amwetewete bingi dook mata ki kataunu yang i, in ipalele lono tiap. Ngan kumata be iwete nen, “E, ole ayeie so i,” ngan o ke be ipalele lono mulu pitiap yege. Bong ya in kanakana ngan iwete “E” le iken leu. ²⁰ Inbe so le imot yo Maro ipamede betanga medana ye nga, ngan itar kanono moolmool ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i. Le ya in iwete “E” ye betanga medana le imot yo Maro iwete koot nga. Ngan ye punu yo nen i, in la kanakana ngan tawete “Moolmool” ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i, a be nen ngan tayeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. ²¹ Ngan Maro la ipamedam amyang a le takodo le tamede ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i. Inbe ya in ipootidi ye urata kiidi, ²² le tarkilanga ki iken yidi ben idi nga ya ki ya taunu, inbe itara Amunu Silene ilo lodo lapau. Ngan Amunu tani in ole iyei idi le lod galanga ye so yo ipamede betanga medana ye be ikap paidi nga, ngan ole ikap paidi moolmool le imot.

²³ Le nookoot nga awete betanga moolmool ye Maro yo lon galanga ye lok le imot in matana nen. Ye punu yo a le amulu tarai a amala Korin ye tiap in nga, yesoo au i lok be apaloko urata moonoo san mulu lo pomim tiap. ²⁴ Ngan am nga o ke be amdada pomim a amwete pang ye dada yo be ang ngan katara lomim medana pang Kirisi ye i, in tiap, yesoo lomam galanga nen, ang ngan kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru, in oo. Nen le lomam be amyang takaua urata gaongo, ngan ye dada yo nen i, in ole amlonang le lomim ponana.

2

¹ Nen le au tauk i lok kaua urata be ole mala matak so ang tiap, yesoo atattadai be amala, ngan ayei ang a lomim massingi mulu nga. ² Inbe kumata be ayei nen le kayepe ye lo modoko nga, ngan ole sei tool be iyepe inbe iyei au a lok ponana i? Tool siap! Ngan ang ngan la be kayei au a lok ponana nga. ³ Ngan ye punu yo a le awodo betanga medana ilo ye rau san a ayawari pang i, in be nen a akaratang ye. Yesoo, atattadai kumata be moonoo iken kataunu yidi inbe amala nga, ngan ang tooltool ye be kayei au a lok ponana nga, ngan ole kayei au le lok modoko. Nen le au i atara lok yang le imede nen, kumata be au lok ponana nga, ngan ole ang le imot lomim ponana dawa ben au i lapau. ⁴ Ngan nen le ye kene yo awodo rau tani pang nga, ngan lok dook tiap, inbe lok modoko mai san le atang. Bong awode pang nga, ngan be ayei ang a lomim modoko tiap, bong be lomim galanga yau nen, au i lok pang mai san.

Paulu Igiri Noonoo Ke Tool Yo Iyei Noonoo Panga I

⁵ Tool tani yo ikapsap ye dada dook tiap ke noonoo i, in igarungau leu tiap, bong igarungang lapau. Ngan au i lok be awete a kook kapsap ye so yo iyei nga tiap, bong apas le awete nen leu, ya in igarungang kasin le ang le imot kasolo urata moonoo ki. ⁶ Nen le dada yo ang alunu kaweteweta ye gaongo kiang a be kayemenaii ye i, in kayeii

panga a iye oo. ⁷ Le nookoot nga kagiri noonoo ki yo iyei nga, inbe kaloni a kapamede lono le iken dook mata mulu, a be nen ngan lo modoko mai ikaltoo be. ⁸ Ngan nen le awete le kook mede ye betanga pang nen, be kapapos panga ben ang ngan, nga lomim panga mai san go.

⁹ Ye punu yo awodo rau san pang ye i, in nen, be atou ang a akamatang, ole kalongo kook ye so nga le imot, too tiap. ¹⁰ Le kumata be ang ngan kagiri noonoo ke tool tani yo iyei nga, ngan ole au lapau agiri noonoo ki tina. Ngan Kirisi yo ikamatau, in lon galanga yau nen, kumata le noonoo sa be agiri nga, ngan ole agiri moolmool, a be nen ngan alonang. ¹¹ Ngan ayei nen nga, ngan be nen a Satan ole ipuske dada yo be illosidi ye i, in tiap, yesoo idi nga lod galanga dook ye dada matana matana yo be itouotouo idi ye nga.

Paulu Iwetewete Ye Urata Ke Aposol Yo Iyeei I

¹² Ngan ye kene yo apa le lo pombe malala mai Toroas a be awetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di ye in nga, ngan le akamata ben Tool Mai ole iso dada pau be ayei urata nango. ¹³ Bong au i nga lok iken silene dook tiap, yesoo ayeisa be ole apuske ede san yo Titi in nango. Bong ngan tiap, le atoko baedi a sila tiyepe, inbe apa mulu a alo pang Masedonia.

¹⁴ Bong au i awete lo ponana kiau pang Maro yo kanakana ngan imuku paidi a ipamedidi ye urata ke Kirisi yo tayeii i, in nga. Ngan nen le idi nga ben di tooltool ke patokongo ye yo tatoo tool kuto mai kiidi ke patokongo a tala, ngan le tallos di koi kiidi ye patokongo nga. Inbe ye kene yo taye tamulu a taman ye in nga, ngan di tooltool kiidi ole lodi ponana yidi a tiyolidi a tamulu a talo pang malala lono nga. Le ye gurana ke Maro la tawetewete bingi dook mata ke Kirisi le idada a ila ye malala nga le imot i. Inbe bingi dook mata tani in ben so kini ki dook mata yo muru pa ngan ikauu a ipa ye ni mai i le imot i. ¹⁵ Le ye urata yo Maro ikauu paidi be tala tawetewete bingi dook mata ke Kirisi pang di tooltool i, in dawa ben takaua kini ke Kirisi le tapa kataunu ye di tooltool yo be Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, inbe kataunu ye di tooltool yo be tilledi, ngan lapau. ¹⁶ Nen le di tooltool tina yo be tilledi nga, ngan tiyetai ben tiyoongoo kini dook tiap ke matenge. Bong di tooltool kapala yo Maro be ipamulu di nga, ngan tiyoongoo kini ki dook mata yo be irara di pang ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. Le nga sei tool dook mata ke be iyei urata i? Tool siap! ¹⁷ Ngan am nga dawa ben di tooltool kapala yo tipa be tillung di tooltool ye betanga ke Maro, a be nen ngan tikap balingi ye, ngan tiap. Bong ye gurana ke Kirisi ngan am nga awete betanga moolmool ye Maro matana, yesoo am nga di tooltool tina yo iwangam nga.

3

¹ Ngan ye yo amwete nen nga, ngan lomim taram belei, be ammadit a am tapmam koomam su am mulu ye urata ke Maro yo ikap pam be amyeyi nga, too? Tiap! Ngan am nga dawa ben di tooltool kapala yo tikaua rau yo be iwete nin di, inbe ikata suanga ye di ye urata kidi ngan tiap lapau. Am nga lomam be ampatnaia rau sa yo nen ngan pang tiap, inbe am ngan lomam be kawodo rau sa yo nen ngan pang di tooltool kapala yam tiap lapau. ² Ngan nen, yesoo ang tapmim ngan ben rau kiam yo be ikata suanga yam i. Inbe betanga le imot ke rau tani ngan la tiwodo lo lomam nga, nen le di tooltool le imot ke be tikinkat a lodi galanga yam ben moolmool Maro la iwangam be la amyeyi urata ki i. ³ Le urata kiam yo amyeyi kataunu yang i, in ipaposang ben ang ngan dawa ben rau yo ipa ye Kirisi i. Inbe betanga ke rau tani, ngan iwodo ye kasa tiap, inbe iwodo lo ye pat menmenngana yo ben Maro iwodo ger ki lo ye a ikap pang Mose i, in tiap lapau, bong iwodo ye Maro, yo iyepe nen le taukan motingi i, in Amunu Silene a ilo ye di tooltool lodi.

⁴ Am nga amtara lomam le atu be moolmool amyeyi urata ke Maro, yesoo Kirisi ipamedam, ngan nen le Maro lon ponana ye urata kiam yo amyeyi nga. ⁵ Bong am nga ke be amyitmakam ye tiap, yesoo am tapmam nga taukamam gurana yo be amyeyi urata tani ye i. Bong Maro la ipamedam le ke be amyeyi urata i le iye lono i. ⁶ Le ya la iyei

am le amyeyi urata ki dook ben di kapraingi ki, a ampagalanga di tooltool lodi ye betanga medana paunu yo ipamede i. Ngan betanga paunu tani in iken ye ger yo tiwodo ngan tiap, bong ipa ye Maro Amunu Silene. Nen le ger yo tiwodo, ngan ke be iyei idi le tammata, bong Maro Amunu Silene in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi.

Betanga Medana Yo Paunu I, In Illoso Yo Gurunu I

⁷ Le moolmool, betanga medana ke Maro yo gurunu i, in matenge pombe ye. Bong lomim tut, ye kene yo Maro iwodo betanga tina lo ye pat a ikap pang Mose nga, ngan le Maro nunngana pombe a ilangaraii, le di tooltool ke Isrel ke be matadi ikenen ye Mose matana tiap, yesoo gurana ke nunngana iken ye. Le kumata be betanga medana yo gurunu, in dook mata san le Maro nunngana pombe ye a iken kasin leu, lo ngan be ilene nga, ⁸ ngan ole yelei ye betanga medana paunu yo ipa ye Amunu Silene i? Ngan in dook mata ki taunu le gurana ke nunngana ilo ete le illoso yo san i. ⁹ Moolmool, betanga medana yo gurunu i, in Maro nunngana pombe ye, bong betanga tani in ipapos di tooltool ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, a be nen ngan Maro iyemenai di ye. Bong betanga medana yo paunu i, in iyei di tooltool le tiyepe ben di tooltool noonoodi ye Maro matana. Le nunngana pombe ye le lo mai san. ¹⁰ Nen le betanga medana gurunu yo Maro nunngana pombe ye i, in nookoot nga takamata ben dook mata le imot tiap, yesoo betanga medana paunu i, in la dook mata ki taunu i. ¹¹ Ngan kumata le betanga medana gurunu yo be imot i, in ipa ye Maro nunngana nga, ngan yelei ye betanga medana paunu yo iken nen le taukan motingi i? In dook mata ki taunu, inbe Maro nunngana yo iken ye in mai san, le illoso betanga medana yo gurunu i.

¹² Ngan nen le am nga amtara lomam le atu be betanga medana yo paunu i, in moolmool, le amtattadai tiap, bong amwete pobe pang di tooltool ye. ¹³ Le am nga amyeyi dawa ben yo Mose iyei nga tiap. Ya in ye kene yo Maro nunngana ikenen ye go nga, ngan le ikap wam mitiap pattu a iyakala matana ye, a be nen ngan di Isrel tikamata nunngana tani yo be ilene i, in be. ¹⁴ Bong ye kene tani, ngan di Isrel tina kutodi mede san, le lodi galanga ye so yo Maro lono be iyei pang di, ngan tiap. Inbe nookoot nga be tikinkata rau ke betanga medana yo gurunu in nga, ngan dawa ben wam tani nga iyakala di le lodi galanga dook tiap. Le wam tani in nga ikenen ye di go, yesoo Maro ole igoolooki a ikoo ye di tooltool yo titara lodi pang Kirisi, ngan leu. ¹⁵ Inbe nookoot nga lapau, ngan ye kene yo be tikinkat rau ke Mose ye in nga, ngan dawa ben wam tani la iyakala lodi a ikenen go i. ¹⁶ Bong ye kene yo sei tool be iptakala lono mulu pang Tool Mai ye in nga, ngan ole Maro igoolookoo wam tani a ikoo ye. ¹⁷ Kakamata, Tool Mai inbe Maro Amunu, ngan yaru nga gaongo leu. Nen le ye kene yo be Tool Mai tani in Amunu Silene iyepe yidi nga, ngan idi nga tayepe la betanga yo gurunu, in parmana mulu tiap, le so sa yo be iyakalidi ye Maro, ngan tiap. ¹⁸ Inbe idi tooltool ke Kirisi yo wam tani in iyakala matada tiap nga, ngan dawa ben tiroongoo, inbe tasukete nunngana yo pombe pang yidi i, in pang di tooltool kapala a be nen ngan tikamata ben ya in ene mai san ke be tipayiti. Ngan ya in iptakidi le tayei dawa ben ya. Inbe ye dada yo nen i, in le kanakana ngan nunngana tani ole idikdik mulu a ise le se pombe yidi a ilo le lo mai. Ngan Tool Mai ya taunu la iyei urata yo nen ngan paidi i. Ya in iye Maro Amunu Silene nga, ngan gaongo leu.

4

Bingi Dook Mata Ke Kirisi In Ben Sul Yo Ilangaraia Lodo I

¹ Maro lono pam a ilonam le itara urata i lo baemam, nen le am nga tinimam booroomoo ye tiap. ² Inbe dada dook tiap yo di tooltool tiko a tiyei sollono le ke be moomoodi ye nga, ngan am nga amwala murimam panga oo. Le am nga amkaua lungunu ye di tooltool, too ampalele betanga ke Maro, ngan tiap, bong am nga lomam galanga nen, Maro in ikamatam ngan la ampapos betanga moolmool ki ila mallangana pang di tooltool. Ngan nen le di tooltool lodi taram ben am nga tooltool dook mata. ³ Moolmool, di tooltool kapala, ngan di ngan dawa ben so atu iyakala di, le lodi galanga ye bingi dook

mata yo amweteweta pang di, in tiap. Bong di tooltool yo nen nga, ngan di ngan di tooltool yo be tilledi nga. ⁴ Ngan maro ke kaplungunu yo nookoot iyeye a iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana i, in ya la iyei di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu tiap, ngan le kutodi mede mata i. Nen le ke be tikilala ben bingi dook mata i, in iwetewete ye Kirisi yo ene mai san ke be di tooltool tipayiti i, in tiap. Ngan bingi dook mata tani, in dawa ben sul nunngana yo ilangaraia ni, inbe iwetewete ye Kirisi yo Maro kanningana i, bong di ngan matadi kis le tikilala tiap. ⁵ Le betanga yo ampa be amweteweta pang di tooltool i, in amwete ye am tapmam nga tiap, bong amwete pang di ye Yesu Kirisi yo Tool Mai i. Inbe am tapmam nga itaram ben kapraingi kiang a be nen ngan amyei urata yo be amlonang ye nga. ⁶ Ngan am nga ke be amlonang nen, yesoo Maro yo muku ngan iwete nen, “Sul, kulolo todo lono in a ni galanga”[☆] i, in ya la iyeie sul ki a ilangaraia lomam i. Nen le iyei am le lomam galanga be ya in ene mai san ke be di tooltool le imot tipayiti, yesoo am nga amkamata nunngana yo pombe ye Kirisi i.

Di Aposol Nga Dawa Ben Bor Yo Tikarata Ye Tana I

⁷ Bong urata yo Maro ikauu pam be amyeii i, in dawa ben so dook mata yo tataru lo ye bor yo tikaata ye tana in lono. Nen le di tooltool le imot lodi galanga nen, gurana mai tani yo tikamata i, in gurana kiam tiap, bong ke Maro. ⁸ Le am nga urata moonoo matana matana la pompombe pang yam nga, bong illosam le amllemam tiap. Inbe lomam sarere ole amyei belei, bong tinimam booroomoo a amkoo tiap. ⁹ Inbe di tooltool kapala tikamatam ben amtoo Kirisi le be tigarungam, bong Maro iwala murini pam tiap. Inbe tirau am a ammol le du amken tana, bong tigarungam le dook tiap yege tiap.

¹⁰ Ngan masngana le moonongoo yo kanakana ngan ampa be amsolo ye tinimam nga, ngan dawa ben yo Yesu isolu ye kene yo tirauu a le imata nga. Bong amkodo le ammede, inbe amsolo masngana tina yo pombe ye tinimam nga, a be nen ngan ampaposo Yesu be nga iyeye matana rrene go. ¹¹ Le moolmool, am tooltool yo amyepe matamam rrene go nga, ngan kanakana nga amyepe potai ye ni ke matenge, yesoo am nga amkata suanga ye Yesu. Bong am nga amsolo moonoo tina, a be nen ngan ampaposo yepongo ke Yesu ye bobomam yo matene nga. ¹² Nen le am nga amyepe dada koonoo ke matenge, bong ang ngan amyei urata be amlonang a kakaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.

¹³ Le kakamata, betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro, ngan iwete nen, “Au i atara lok medana pang Maro, ngan la awete betanga nga.”[☆] Le gaongo leu, am nga lapau amtara lomam medana ye, ngan la le amwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata tani nga. ¹⁴ Inbe am nga lomam galanga nen, be tool yo ipamaditi Tool Mai Yesu ye ni ke matenge i, in ole ipamaditam lapau ben Yesu yo ipamaditi i, inbe ole ikau am amyang le lo takodo dama ki. ¹⁵ Nen le so le imot yo pompombe pang yam koot nga, ngan be nen a ilonang. Inbe dada dook mata yo be Maro lono pang ye a iyeei pang i, in ole ipa le la pombe ye di tooltool alunu le alunu kaiye. Ngan nen le ole iyei di le tiwete lo ponana kidi maiyoko pang Maro, inbe ye dada yo nen i, in ole tiyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

Di Aposol Tikaua Gurana Ke Be Titara Lodi Le Imede

¹⁶ Le ye punu yo nen i, am nga tinimam booroomoo ye urata yo ke Maro in tiap. Moolmool, tinimam yo ke diki nga, ngan imalul le taukan gurana, bong ye lomam nga, ngan Maro ipamedam le ikap gurana paunu pam ye ke tina yo atu atu nga le imot. ¹⁷ Ngan nanga, urata moonoo yo nookoot pombe pang yam nga, ngan amkamata ben so maimai tiap, inbe ole iken le mooloo tiap be imot. Bong moonoo tina ngan ke be ilonam, a be nen ngan pang dama ni ngan amye Maro amyepe ye nunngana yo iken nen le taukan motingi i. Nen le so dook mata yo be amkap ye urata kootoonoo kiam nga, ngan ole illos moonoo tina yo amsolo nga le imot. ¹⁸ Le am nga amtar matamam ye so yo takamata ye matada, in tiap, bong amtar matamam ye so yo takamata ye matada tiao i. Ngan so yo takamata

☆ 4:6 Pudu 1:3 ☆ 4:13 Rau ke Woungu 116:10

ye matada i, in ole iken le mooloo tiap, inbe ilene, bong so yo takamata ye matada tiap i, in ole ikenen nen le taukan motingi.

5

Tiniidi Paunu Yo Iken Ye Malala Ke Maro Nga

¹ Ngan idi nga lod galanga nen, tiniidi yo ke tana i nga, ngan dawa ben badabada yo nookoot ngan be tayepékala ye nga. Le kumata be di tooltool tigarung tiniidi tina nga, ngan idi nga rumu moolmool yo Maro ikarata paidi nga, ngan la iken ye malala ki ngo. Inbe rumu tina, ngan di tooltool tire tiap, bong Maro la ire ye ya taunu baene i, le ole iken nen le taukan motingi. ² Ngan nookoot nga idi nga tamooroon tiap, inbe lodo be le tayepékala ye rumu paunu yo iken ye malala ke Maro ngo, le iyei ben sousoungu paunu kiidi nga. ³ Nen le kumata be idi nga tayege tiniidi yo ke tana i, inbe tasousou ye tiniidi paunu nga, ngan la be ole takamatidi ben idi nga taukada tiniidi tiap nga. ⁴ Le moolmool, ye kene yo idi nga tayepékala ye badabada tina yo ke tana i go nga, ngan atoo, idi nga tamooroon tiap, inbe lod massingi dook. Yesoo, idi nga lodo be tiniidi yo ke tana i nga, ngan imata ngan taukada tiniidi be, bong tasousou ye tiniidi paunu yo iken malala ke Maro ngo, a be nen ngan tiniidi paunu tina yo taukan motingi nga, ngan ikaltoo tiniidi yo be imata nga. ⁵ Ngan Maro yo ikaratidi i, in lono be takap tiniidi paunu. Inbe ya la ikaua Amunu Silene paidi muku ben itarkalidi, le ye dada tani i, in ipamedidi ye so yo be pang dama ni ngan ikap paidi moolmool le imot nga.

⁶ Nen le ye punu tani i, in la le kanakana ngan idi nga tatara lodo le atu ye so tani in nga. Inbe lod galanga nen, ye kene yo idi nga tayepe ye tiniidi yo ke tana i nga, ngan o ke be taye Tool Mai tayepe gaongo ye malala yo ki in tiap. ⁷ Le nookoot nga takamata moolmool ye matada pitiao, bong dada yo tatoo in nen, tatara lodo medana panga leu. ⁸ Le ben tina awete koot nga, idi nga tatara lodo le atu ye so tani. Ngan nen le idi nga lodo dook mata nen be ole tayege tiniidi yo ke tana i, inbe talo taye Tool Mai tayepe dook ye malala yo ki i. ⁹ Nen le kumata be idi nga tayepe ye tiniidi yo ke tana i, too be tayege tiniidi tina inbe talo taye Tool Mai tayepe nga, ngan ole takapye be taye dada yo be lon ponana paidi ye nga. ¹⁰ Ole nen, yesoo ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kiidi ye in nga, ngan idi le imot ole lo takodo dama ke kookoowo ke Kirisi ye ni ke karatanga betanga. Inbe ye kene tani ngan ole ikamata dada kiidi yo tayepe ye tana i ngan taye nga, ngan be dook mata too dook tiap nga. Lo ngan be ole iyemenai idi ye, too ikap balingi paidi ye, le lo iye dada kiidi tina yo taye nga.

Paulu Lono Be Iyei Di Tooltool A Tiye Maro Tigaua Le Atu

¹¹ Ngan tina am nga amtattadaia Maro be iyemenai di tooltool nga, ngan ye punu in la le amkapye be ampamadit di tooltool kapala lodi a be nen ngan titoo Maro lono. Am nga, Maro lon galanga yam dook mata san, nen le dada kiam iken mallangana panga. Inbe au i atara lok nen be ang ngan lomim galanga yam lapau, le dada kiam yo amyei a be amlonang ye nga, ngan iken mallangana pang lapau. ¹² Le kin lomim taram ben am nga amkapye be am tapmam amyitmakam mulu be. Bong au i awete nin am nen nga, ngan be nen a lomim ponana yam, inbe alonang a be nen ngan karau betanga ke di tooltool kapala. Di ngan lodi ponana ye so yo tikamata ye matadi leu nga, bong lodi kaua urata ye so yo iken di tooltool lodi, ngan be dook mata too dook tiap, ngan tiap. ¹³ Ngan nen le kumata di tooltool tina yo tiwete be am nga kutomam kaua urata dook tiap, ngan dook mata. Bong urata ke Maro yo amyei nga, ngan be amyitmaka ene ye. Inbe kumata le be kutomam kaua urata dook nga, ngan be amlonang ye. ¹⁴ Le Kirisi yo lono paidi mai san i, in ya la ipamadit lomam be amyei urata ki i. Inbe am nga lomam galanga nen, tool ataleu la ikaua nede a imata paidi nga le imot i. Ngan nen le idi nga dawa ben taye tammata gaongo. ¹⁵ Ngan Kirisi imata pang di tooltool nga le imot, a be nen ngan di tooltool yo be tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ke

be titoo di tapdi lodi ye yepongo kidi, ngan tiap, bong ke be titoo tool tani yo imata ye di, motong imadit mulu ye ni ke matenge i, in lono.

¹⁶ Le nookoot nga inbe pang dama ni a ilo nga, ngan kumata be am nga lomam kaua urata ye di tooltool ben di ngan dook mata too dook tiap nga, ngan ole lomam kaua urata ye di dawa ben yo di tooltool ke tana i be tiyei, ngan tiap. Moolmool, muku ngan lomam kaua urata ye Kirisi ye dada yo nen nga, bong nookoot nga ke be amyei dada yo nen ngan ye mulu tiap. ¹⁷ Nen le kumata sei tool be iman pang ye Kirisi a iye tigaua le atu nga, ngan ole Maro iyeii le iyei ben tool paunu mulu. Le yepongo ki yo gurunu i, in imot oo, inbe paunu pombe. ¹⁸ Ngan dada tina le imot yo ke yepongo paunu nga, ngan Maro la iyei paidi i. Ya in ipamulidi le man taye tagaua le atu ye urata yo Kirisi iyeii paidi i, inbe ikaua urata tani in paidi be la tawetewete betanga ki pang di tooltool, inbe taye di le man tiye tigaua le atu lapau. ¹⁹ Le betanga kiau yo aweta in nen, ye urata yo Kirisi iyeii i, in Maro lono be iyei di tooltool le imot ke tana i a be man tiye tagaua le atu. Le di tooltool yo timan ye nga, ngan ke be lon tut noonoo yo kidi ngan mulu tiap. Inbe ikaua urata pam be la amwetewete pang di tooltool ye dada yo be tiye tigaua le atu ye i. ²⁰ Nen le am nga la di tooltool tina yo Kirisi iwangam be la amwetewete betanga ki pang di tooltool nga. Inbe ye kene yo amla amwetewete pang di ye in nga, ngan ben Maro ya taunu betanga ki la ipas ye koomam nga. Le amkaua Kirisi koonoo a amwetewete le koomam mede ye betanga pang nen, kaportak lomim pang Maro, inbe kaman kaye kagaua le atu. ²¹ Kakamata, Maro iyeie Kirisi yo taukan noonoo, in le isoloo noonoo kiidi nga le imot, a be nen ngan ye urata yo Kirisi tani in iyeii i, in iyei idi le taye tooltool noonooonoo ye Maro matana.

6

¹ Am nga amyei Maro ene ye urata yo ki i, le amwete le koomam mede ye betanga pang nen, matamim kalang dook leu, ole nen ngan dada dook mata ke Maro yo lono pang a iyeii pang koot i, in ole itara kanono tiap. ² Yesoo, Maro iwete nen, “Kagoro lal moolmool yo ataru be lok pang a ayei dada dook mata pang ye i, ngan le alongo tangini kiang.

Inbe ye ke yo ataru be akau ang a apamulang ye so dook tiap yo be igarungang in nga, ngan alonang.”[☆]

Le kakamata, lal yo katai i, in nookoot nga tagoro lal yo be Maro lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di ye i. Inbe nookoot katai nga, ngan la lal yo be ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

Urata Moonoo Matana Matana Pompombe Pang Ye Paulu

³ Am nga lomam be di tooltool lodi dook tiap ye urata kiam yo amyeii, in tiap. Nen le ke be amyeie so sa be nen ngan amtarkala di tooltool sa kedi ye a be nen ngan timol, nga tiap. ⁴ Ngan nen le urata tina le imot yo amyei nga, ngan amkapye be ampatnai am pang di ben am nga kapraingi ke Maro. Le tina amkodo le tutube a amsolo urata moonoo masngana matana matana yo pompombe pang yam nga. Le moolmool, di tooltool tiyei dada dook tiap be tigarungam ye, inbe tikap masngana pam le lomam galanga ye soo dada yo be amyeii i, in tiap. ⁵ Inbe di tooltool tirau am, inbe titaram lo amken rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono. Inbe di koi kiam tiwete kalakalam a tipadingam. Inbe am nga amrau am ye urata, inbe ye lal kapala ngan amken dook ye matamam tiap, inbe amsu pitolo. ⁶ Bong am nga amyepe le tinimam igalanga ye Maro matana, inbe amyei urata ki ye lo galanga yo ikauu pam i. Inbe am nga amkap malmal tarai pang di tooltool tiap, bong amyei dada dook mata pang di leu. Inbe amtoo gurana ke Maro Amunu Silene, le lomam pang di tooltool mai san moolmool. ⁷ Inbe am nga, gurana ke Maro iyepe yam le amwetewete pang di tooltool ye betanga moolmool ke bingi dook mata leu. Inbe amparama dada dook mata noonooonoo yo ke Maro nga, ngan le ben amkap dawa kiam ke patokongo ye baemam oonoo inbe ye ngas. ⁸ Inbe ye urata ke Maro yo amyei nga, ngan di

[☆] 6:2 Esai 49:8

tooltool kapala tiyitmak emam ye, e di kapala ngan tiraautoo emam du lopo, inbe di kapala ngan tikaua bingi dook mata pang di tooltool ye urata kiam, e di kapala ngan tiwete mur yam. Inbe am nga amwete betanga moolmool, bong di tooltool kapala ngan tiwete be am nga amkap lungunu. ⁹ Inbe di tooltool kapala ngan lodi galanga yam, bong tiwete be am nga taukamam emam. Inbe kanakana ngan so moonoo be pombe pang yam nga, ngan amyeisa ole ammata, bong ngan tiap, nga amyepe matamam rrene go. Inbe di tooltool tiyemenai am le dook tiap, bong tiraumatam le ammata tiap. ¹⁰ Am nga lomam modoko, bong kanakana ngan lomam iken dook mata le lomam ponana dook lapau. Inbe am nga ballingamam tiap, bong am nga amlon di tooltool alunu le ballingadi ye bingi dook mata yo amweteweta pang di i. Inbe am nga taukamam so, bong am nga dawa ben so kiam alunu san.

Paulu Lono Be Di Tooltool Ke Korin Lodi Panga Mai San

¹¹ Ang di tooltool ke Korin nga, ngan am nga amwete pobe pang, le amtarkoo betanga sa yang tiap. Inbe am nga amraia lomam le imot pang. ¹² Inbe am nga amtiukala dada kiam yo be lomam pang ye mai san, in tiap, bong ang ngan la katiukala dada kiang yo be lomim pam ye mai san i. ¹³ Ngan akamatang dawa ben di natuk moolmool nga, le awete pang nen, kayei dada yo ben amyei pang nga le lomim pam mai san lapau.

Kin Kaye Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Tiap Nga, Ngan Kagauagaua Be

¹⁴ Ang inbe di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tiap nga, ngan kaye di ngan gaongo tiap, le kin kaye di kagauagaua be. Nga yelei, dada dook mata yo noonoonoo nga, ngan iye dada dook tiap yo ke yeingi noonoo ngan tigaua, too? Inbe nga yelei, sul iye todo ngan ke be yaru tigaua, too? ¹⁵ Inbe nga yelei, Kirisi iye Satan* ngan tigaua lodi ye urata kidi, too? Inbe nga yelei, tool yo itara lono medana pang Yesu in be iye tool yo itara lono medana tiap i, in yaru tiparere, too? ¹⁶ Inbe nga yelei, bareme mai ke sungunu pang Maro, in ni dook mata ke be di tooltool titar kai padodo kidi ye, too? Tiap yege! Idi nga la bareme mai ke sungunu pang Maro yo iyepe nen le taukan motingi i. Le dawa ben tina Maro iwete nga, "Au i ole ayepe ye di, inbe apa kataunu ye di. Inbe au i ole ayei Maro kidi, inbe di ngan ole tiyei ben di tooltool kiau."☆ ¹⁷ Nen le Tool Mai iwete pang di tooltool ki nen,

"Kayege di tooltool yo ke yeingi noonoo nga,
a kala kayepe manga mooloo ye di.
Inbe katoko so kidi yo giri leu, nga be.

Ngan la be lok ponana yang a akau ang pau nga."☆

¹⁸ Inbe Tool Mai, yo gurana ki mai san le illos so nga le imot i, in iwete nen,

"Au ole ayei ben ang Tamamim,

inbe ang ngan ole kayei ben di natuk garup le tamoto."☆

7

¹ Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, Maro ipamede betanga medana tani in paidi oo. Le tina ole tagiri so dook tiap le imot yo be igarung tiniidi le lodo nga, inbe takaratidi le tiniidi le lodo nga igalanga dook mata ye Maro matana. Inbe tatattadaia Maro a taraua panga, inbe tayepe le taukada busunu ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga.

Paulu Lon Ponana Ye Di Korin Yo Tiportak Lodi Nga

² Ole ang ngan katara lomim le mai san pam, yesoo am nga amyei touo dada dook tiap sa pang tool siap. Inbe am nga amgarung touo tool siap, inbe amkap touo lungunu ye tool siap lapau. ³ Ngan betanga yo awete nga, ngan be nen a apammoo ang le lomim dook tiap ye nga tiap. Kakamata, muku ngan awete pang nen, be am nga lomam pang mai san.

* 6:15 Paulu ipoto tool kuto mai kidi so sadi in ene san yo Belial i. ☆ 6:16 Urata ke Paroranga So 26:12; Yedimia 32:38; Isikel 37:27 ☆ 6:17 Esai 52:11; Isikel 20:34, 41 ☆ 6:18 2 Saumel 7:14; 2 Saumel 7:8

Nen le kumata be kayepe mauremim nga, ngan dawa ben am nga amyepa mauremam, too kumata le be kamatamata nga, ngan dawa ben ammatamata lapau. ⁴ Le ang ngan, lok rru yang tiap, bong lok ponana yang mai san. Moolmool, moonoo alunu pombe pang yam, bong Maro ipamedau dook mata san le au i lok ponana le lok ponana kaiye.

⁵ Ngan ye kene yo amlo pombe Masedonia ye in nga, ngan atoo, taukamam maryoon-goo, yesoo urata moonoo alunu la pompombe pang yam nga. Le moolmool, kanakana ngan amyepa di tooltool kapala amparsu ye betebetanga, inbe so san yo igarungam in nen, am nga amtattadai be urata kiam yo amyepa kataunu yang, ngan ole itar kanono tiap.

⁶ Bong ye kene yo Titi ipa le man pombe pang yam ye in nga, ngan Maro yo ipamede di tooltool yo lodi modoko i, in ipamedam, inbe iyei am le lomam iken dook mata mulu.

⁷ Inbe yo ngan leu tiap, bong so san mulu yo ipamedam le lomam iken dook ye in nen, ye kene yo Titi iman pombe ye in nga, ngan ikaua bingi pam ye yo kaloni a kapamede le lono iken dook mata lapau nga. Inbe iwete pam ben ang ngan lomim modoko mai san le katang ye dada dook tiap yo kayepa nga, inbe ang ngan lomim pau mai san, le lomim be kakamatau pa. Nen le betanga ki, ngan iyei au le lok ponana kaiye.

⁸ Ngan kumata be lomim modoko ye rau kiau yo muku ngan awode pang in nga, ngan au i lok dook tiap ye tiap. Moolmool, kulkulunu ngan lok modoko ye, yesoo akamata ben ole lomim massingi ye lapau, bong ke be lomim massingi ye le manga mooloo tiap. ⁹ Le nookoot nga au i lok ponana nga, ngan ye yo rau kiau iyei ang a lomim modoko, ngan tiap. Bong au i lok ponana nga, yesoo ye lo modoko kiang tani i, in iyei ang le kaportak lomim pang ye Maro inbe kayepa dada dook tiap yo kiang nga. Inbe lok galanga nen be lo modoko tina yo kiang nga, ngan itoo dada yo Maro lon taru be ole ilonang ye i. Le tina am nga amgarungang kasin pitiap yege. ¹⁰ Ngan lo modoko yo pombe ye dada yo Maro lon taru be ilonidi ye i, in be iyei idi a taportak lodo pang ye, a be nen ngan ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Le lo modoko yo nen ngan ke be lomim dook tiap ye tiap, bong lo modoko yo pombe ye dada kidi tooltool ke tana i nga, ngan so ke be iyei idi a tammata ye. ¹¹ Le kakamata, ye kene yo Maro iyei ang a lomim modoko ye in nga, ngan le soo dada pombe pang yang i? Ye dada tani, in Maro iyei ang le ang ngan katara lomim moolmool be katoo dada yo dook mata nga, inbe palbe leu be kamadit tina le kakarata betanga ye dada yo kiang nga. Inbe ang ngan kakap malmal ye dada yo ke yeingi noonoo nga, inbe katattadaia Maro le kawete be ole kayemenaia tool yo iyei dada dook tiap nen i. Inbe ang ngan lomim be le kakamatau mulu a kapamedau le lok iken dook mata. Nen le ye so tina le imot yo kayepa ye tool tani yo iyei noonoo i, ngan le kapatnai ang mallangana ben ang ngan taukamim busunu ye. ¹² Le ye kene yo awodo rau tani pang ye in nga, ngan lok kaua urata ye tool yo iyei dada dook tiap i, too ye tool tani yo iyei dada dook tiap panga i, in tiap. Bong au i awodo rau pang nga, ngan be nen a ang tapmim kapaposang ye Maro matana ben ang ngan kagaua lomim le imot pam oo.

¹³ Ngan ye dada kiang yo nen i, in la kapamedam le lomam iken dook mata ye i.

Inbe yo ngan leu tiap, bong ye kene yo amlongo betanga ye dada dook mata yo kayepa pang Titi nga, ngan lomam ponana le lomam ponana kaiye. Ngan nen, yesoo bong kapamede le lon modoko mulu tiap. ¹⁴ Muku ngan apayitang a awete pang Titi ye dada kiang yo kayepa nga. Ngan moomook ye betanga kiau yo awete nga tiap, yesoo betanga le imot yo awete nga, ngan ikamata ben ngan moolmool le imot. Ngan gaongo leu, betanga yo amwete panga yang ngan moolmool, inbe betanga le imot yo amwete pang nga, ngan moolmool lapau. ¹⁵ Ye kene yo Titi imala yang ye in nga, ngan le katattadai a katangarur a kakauu, inbe kalongo betanga ki yo iwete pang nga. Ngan la nga lon tut dada kiang tina yo kayepa panga ngan go, le nga lono pang le lono pang mai san. ¹⁶ Le nookoot nga au i lok ponana mai san, yesoo atara lok le imede yang nen, be ang ngan ole katoo Maro lono ye so le imot yo kayepa nga.

¹ Ang di diemam nga, nookoot nga be apagalanga lomim ye dada ke Maro yo lono dook mata a iyeei pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepa tana mai Masedonia nga. ² Di ngan, barau, tisolo moonoo alunu san le taukadi pat le so ki taunu i. Bong di ngan lo ponana irau di le moolmool ballingadi tiap, bong di tooltool ke maroro, nen le baedi moo ye winokanga pat a be tilon di diedi kapala yo taukadi so nga. ³ Ngan au i akamata dada kidi ke raingi so, ngan la le awetewete ye nga. Le moolmool, so yo be tirai nga, ngan tirai le ipa ye so yo be tiyei urata kidi tapdi ye, ngan lapau, a tipaloko lo pono. Ngan tool sa la iwete pang di be tikap so yo nen nga tiap, bong ye di tapdi lodi. ⁴ Ngan la tiwete pam le koodi mede ye betanga be ammalum pang di, a be nen ngan titar baedi, inbe tisu di tooltool ke Maro tina yo taukadi so nga. ⁵ Inbe di ngan tiyei dawa ben yo am nga lomam tar be tiyei, ngan tiap bong tilon di diedi ye so kidi alunu le alunu san. Inbe ye dada kidi tani yo tiyeii nen i, ngan di ngan titoo Maro lono.

⁶ Ngan urata ke winokanga pat le so yo be kayei maroro ye i, in Titi la ipamaditi kataunu yang i. Le amwete panga le koomam mede be mala ikamatang a ipamedang, inbe iyeei poraii le imot. ⁷ Kakamata, ang ngan urata kiang kapala yo kayei nga, ngan kayei dook mata le imot. Ngan urata tina yo awetewete ye ngan nen; ye lomim medana yo kataru i, inbe ye betebetanga le lo galanga kiang, inbe kagaua lomim le imot ye yeingi dada yo dook mata nga, inbe ye dada yo be lomim pam ye mai san i. Nen le kumata be kayei urata kiang san ngan dook mata nga, ngan dook mata nen, be kayei urata tani yo be kayei maroro ye so a be kalon di tooltool kapala ye nga, ngan lapau.

⁸ Au i yo awete pang nen nga, ngan be awete a apakaikai ang be kayei nen tiap. Bong lok be atou ang a akamatang ye dada kiang yo be lomim pang di tooltool ye mai san i, in moolmool le ben ke di diemim kapala yo tilon di tooltool ye ngan lapau, too tiap. ⁹ Ang ngan lomim galanga ye dada dook mata yo ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, ngan oo. Ngan ya in muku ngan ballingana ye so nga le imot, bong ye ang nga, ngan la le iyege so dook mata yo ki ngan sila ikino, inbe isi tana le si iyeei ben tool ballingana tiap nga, a be nen ngan ilonang a iyeei ang le ballingamim ye so yo ke Maro nga le imot.

¹⁰ Ngan au i be awete lok pang ye urata yo be kayeei i. Ye rai yo ila koot ni nga, ngan ang ngan kawete be lomim be le kalon di tooltool kapala ye so, ngan nen le ang ngan la kamuku pang di diemim a kamadit ye urata tani yo be kawinoko so be kalon di diemim ye nga. ¹¹ Le nookoot nga kayei poraia urata tani in le imot. Kakamata, muku ngan katara lomim be kayeei urata tani, le nookoot nga gaongo leu, ole katara lomim be kayeei le lo imot. Le so kiang yo be kawinoko nga, ngan kapas le kawinoko leu. ¹² Ngan nen le soo so yo idi nga lodo be talon di ye nga, ngan kumata be tatoo lodo moolmool nga, ngan Maro ole lon ponana ye. Bong kumata be taukada so nga, ngan Maro in ke be itoridi ye so yo nen nga, ngan tiap.

¹³ Au i awete be ole kalon di tooltool kapala a yepongo kidi dook mata, inbe ang ngan taukamim so le kasolo urata moonoo, nga tiap. Bong au i lok nen, be ang le imot ngan so kiang gaongo leu, le ke be di tooltool kapala kidi mai, inbe ang kapala kiang kasin, ngan tiap. ¹⁴ Le nookoot nga ang ngan so kiang alunu san, inbe di ngan taukadi, le ole kalon di ye so yo timaka ye nga, a be nen ngan ye kene yo ang ngan be taukamim, inbe di ngan kidi alunu nga, ngan ole tilonang ye so yo kamaka ye nga lapau. Ngan ye dada yo nen in nga, ngan yepongo le so kiang ngan ole gaongo leu. ¹⁵ Ngan betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro ngan iwete be idi nga talon di diede kapala a nen ngan so kidi iye. Nen le Rau ke Maro iwete nen, "Tool yo iwinoko kaningi alunu i, in kaningi ki alunu mata le kapala iwi, nga tiap. Inbe tool yo iwinoko kaningi kasin i, in kaningi ki kasin leu le ikana pitolo, ngan tiap lapau."☆

Tiwanga Titi Iye Di Diene A Tila Pang Korin

¹⁶ Au i awete lo ponana kiau pang Maro ye yo ipamaditi Titi lono le ya i lono be ilonang dawa ben am nga. ¹⁷ Ngan nen le ye kene yo amkap betanga pang Titi a amtoru be imala

matan so ang ye in nga, ngan le ya lono dook mata be imala. Bong ye punu in leu la le be imala pang yang ye, in tiap, bong ya taunu i lono mai san be le imala matan so ang pa. ¹⁸ Inbe am nga ole amyawara ede atu lapau la be iyei ene a yaru timala pang yang i. Ngan tool tani, in di tooltool le imot yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tiyitmaka ene ye yo iyei urata ye betebetanga bingi dook mata pang di tooltool nga. ¹⁹ Inbe yo ngan leu tiap, bong tool tani, in di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tipootoo be iyei emam a amye ampa be amkap pat le so yo be amlon di diede ye nga. Ngan ye urata tani yo amyeii i, in be nen a amyeie Tool Mai ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti, inbe ampaposam pang di tooltool ben am nga tinimam bese be amlon di tooltool yo timaka ye so nga. ²⁰ Ngan am nga lomam be tool sa ipasa mur yam ye dada yo matamam kala pat maiyoko yo di tooltool titaru ye lo ponana kidi, in tiap. Yo nen ngan la le amkaua ede tani in nga. ²¹ Le am nga lomam kaua urata be amyei dada yo dook mata ngan ye Maro matana leu tiap, bong ye di tooltool le imot yo ke tana i nga, ngan matadi lapau.

²² Inbe am nga ole amyawara emam san mulu a iyei di tooltool ru ngan edi inbe tiye timala. Ya in kanakana ngan atoua ye urata matana matana, ngan le akamata ben ya in tool dook mata ke be ilon di tooltool ye urata yo ke Maro nga. Le nookoot nga itara lono le imede yang be ole kayei urata yo ke winokanga so i, le ya in tinin bese be ilonang ye urata tani in. ²³ Inbe ye Titi, ngan ya in isu au le amru amparlon ye yeingi urata kataunu yang. Inbe ye di diede ru nga, ngan tikap di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan damodi, inbe kanakana ye urata yo tiyei nga, ngan tiyitmaka Kirisi ene ye. ²⁴ Ngan nen le ye kene yo be di tol timala pombe ye in nga, ngan kapaposo dada kiang yo be lomim pang di tooltool ye mai san i, in pang di, a be nen ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ole lodi galanga nen, betanga yo muku ngan amwete a ampayitang ye nga, ngan moolmool.

9

Di Korin Be Tilon Di Tooltool Ke Kirisi Yo Tiyepe Yudia Nga

¹ Au i taukak lok mulu yo be awode lo ye rau a ayawari pang ye urata yo kayeii be kawinoko so ye lo ponana kiang yo be kalon di tooltool ke Maro ye nga. ² Yesoo, au i lok galanga ben ang ngan tinimim bese be le kayeie urata tani in. Ngan nen le apayitang la di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyeppe Masedonia ngan matadi. Inbe awete pang di nen, ye rai yo ila koot ni nga, ngan ang tooltool yo kayepe ye tana mai Akaia nga, ngan kamadit ye urata tani a kakarata so yo be kakap ye lo ponana kiang, ngan oo. Le dada kiang tani, in di tooltool ke Masedonia tikamata le lodi be tiyei nen lapau. ³ Nen le nookoot nga au i be awanga di sotol tina a timala pang yang, a be mala tilonang a kapare so tina ngan le imot dawa ben yo awete pang be kayei nga. Ole nen ngan betanga yo muku ngan apayitang ye a akaua bingi yang be ang ngan ole kayei nga, ngan ole taukan kanono. ⁴ Ngan kumata be aye di tooltool ke Masedonia yo titara lodi medana pang Yesu ngan sa be ammala le tikamatang ben kapare touo so siap nga, ngan ole moomoomam ye yo ampayitang sokorai ben amtara lomam le imede yang ye urata yo kayeii in nga. Bong ang ngan ole moomoomim le moomoomim dook tiap. ⁵ Le au i lok tar be dada dook mata in nen, be awete pang di diede tina nga be timuku a timala matadi so ang, inbe tilonang a kaye di kayei porai urata ke lo ponana kiang yo kapamede betanga ye be kayawar nga. Ngan la ye kene yo be ammala ye in nga, ngan so kiang tina ngan kakarata a kapare dook be kayawar oo. Le kumata be nen nga, ngan di tooltool ole tikamatang ben ang ngan lomim dook tiap ye tiap, bong lomim ponana be kakap so tina ngan.

⁶ Lomim tut betanga yo kidi maimai nga, “Sei tool yo ipe kaningi patunu kasin leu i, in ole ikap kasin leu pang kaningi. Inbe sei tool yo ipe kaningi patunu le alunu mata i, in ole ikap le alunu kaiye pang kaningi.” ⁷ Le ang atu atu le imot ngan matamim too dook muku ngan, lo ngan be katar soo so yo lomim be kalong di diemim ye nga. Bong kin lomim modoko ye winokanga so kiang, too lomim tar be tool sa ipakaikai ang ye winokanga so, ngan be, yesoo di tooltool yo lodi ponana be tikap so pang di tooltool ye

di tapdi lodi nga, ngan Maro ole lono pang di mai san. ⁸ Inbe Maro yo lono paidi i, in ke be iyei dada dook mata pang ye so tina ngan le imot, a be nen ngan kanakana nga ang ngan ole kakap so dook mata le imot yo lomim be kakap pang ang tapmim nga, ngan le lo iye ang dook mata ke be iken a kayei urata yo dook mata nga le imot ye. ⁹ Le ben betanga tani yo tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete ye di nen, "Tool dook mata i, in imalimi so ki pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Inbe ye dada dook mata noonoonoo yo iyei nga, ngan Maro ole lon tutu a iken nen le taukan motingi."☆

¹⁰ Le Maro yo ikap kaningi puana pang di tooltool be tipe i, in ya la iyei a isup le itar kanono pang di be tikan i. Nen le ye dada gaongo leu, ya in ole ikap so matana matana alunu pang be kala kayei urata dook mata ye, inbe ole iyei ang le dada dook mata noonoonoo yo kayei nga, ngan ole itar kanono alunu le alunu san. ¹¹ Le Maro ole iyei ang le ballingamim ye so nga le imot, a be nen ngan kanakana ngan kalon di tooltool ye le mai. Inbe ye loningi kiang yo kagaua be amkap pang di nga, ngan ole tiwete lo ponana kidi pang Maro ye.

¹² Ngan nen le so yo kawinoko be kalon di diemim ye nga, ngan ke be kalon di tooltool ke Maro ye leu tiap, bong ole kayei di tooltool alunu a lodi dook mata le tiwete lo ponana kidi yo mai le mai san ngan pang Maro lapau. ¹³ Yesoo, kumata be kayei urata ye so yo kawinoko le maiyoko ye lo ponana kiang ngan be kalon di tooltool ke Kirisi le tooltool kapala ye nga, ngan ole ang tapmim kapaposang ben ang ngan katara lomim medana moolmool ye bingi dook mata ke Kirisi inbe kato. Le kumata be di tooltool tikamatang yo kayei nen nga, ngan ole tiyitmaka Maro ene ye dada dook mata tani yo kayeii i, inbe ye so alunu yo be kakap pang di nga. ¹⁴ Inbe ole tikamatang ben Maro lono pang a iyei dada dook mata pang le illos dada yo kapala nga. Ngan nen le ole titara lodi le imot pang, inbe lodi tutang ye pataraungu yo kidi nga. ¹⁵ Le tawete lo ponana kiidi pang Maro ye so dook mata san yo ikauu paidi ye lo ponana ki i. Ngan so dook mata tani, in idi nga taukada betanga dook mata yo be tawete nini ye i.

10

Paulu Iraua Betanga Kidi Tooltool Yo Tiwete Mur Ye Urata Ki Nga

¹⁻² Au Paulu i, in nookoot nga lok be apagalanga lomim a apamedang ye betanga i. Di tooltool kapala tiwete nen, ye kene yo ayang tayepe ye in nga, ngan au i atattadai le ayepe ben tool pallongak, bong ye kene yo be ayepe manga mooloo ye in nga, ngan au i atattadai tiap, bong awete katkat pang leu. Bong au lok be atoo dada yo Kirisi iyei nga, ngan ya taunu in itaru le du iyepe lopo, inbe lono iken silene dook mata pang di tooltool nga le imot. Le au i lok be awete katkat pang tiap, bong awete le kook mede ye betanga pang nen, ole ang tapmim kakaratang le dook ngan. Ole nen ngan ye kene yo be amala pang yang ye in nga, ngan au i o ke be atattadai tiap, bong ole awete katkat pang dawa ben yo lok tar be ole awete pang di tooltool kapala yo tipasa mur yam nga. Di ngan lodi taram ben am nga amtoo dada kidi tooltool ke tana i a amyeyi urata kiam ye, a be nen ngan di tooltool tiyitmak emam ye nga. ³ Le moolmool, am nga nookoot nga amyeyi ye tana i, bong ampatoko dawa ben di tooltool ke tana i tiap. ⁴ Ngan dawa yo Maro ikap pam a ampatoko ye nga, ngan ben kidi tooltool yo ke tana i nga tiap. Bong dawa tina ngan gurana ke Maro ya taunu iken ye, le ke be amrautoo gurana kidi so sadi ye. ⁵ Le dawa tina, ngan ampatoko ye a be nen ngan betanga ke kaplungunu, le betanga yo di tooltool tiyitmak di ye inbe tiwete a tiyakala di tooltool kapala yo be lodi galanga ye Maro nga, ngan amrautoo le imot. Inbe di tooltool yo lodi kap gogo dada matana matana yo ke tana i nga, ngan amrautoo betanga yo kidi nga, a be nen ngan tiyeye Kirisi parmana, inbe titoo dada dook mata yo ki nga. ⁶ Inbe am nga ole amtar matamam be amnamang kumata le kalongo koomam a kato betanga kiam le lo imot nga, ngan la be amyemenai di tooltool kapala yo lodi be titoo betanga kiam tiap nga.

☆ 9:9 Rau ke Woungu 112:9

⁷ Le ang ngan be lomim kua urata ye soo so yo kakamata a iken mallangana nga, inbe matamim too dook be moolmool too tiap. Kumata di sema tooltool yo tiwete be di leu la Kirisi ipootoo di be tiyei urata ki nga, ngan kin lodi kua urata dook mulu ngan, yesoo am nga Kirisi ipootam lapau. ⁸ Le moolmool, nookoot nga au i apayitam kasin ye gurana yo Tool Mai ikauu pam i. Bong o ke be moomook ye tiap, yesoo ikauu pam a be nen ngan amgarungang ye nga tiap, bong be ampamedang ye a kakodo le kamede ye lo medana yo kiang nga. ⁹ Inbe au i lok be lomim tarau ben nga akapye be ayei ang a katattadai ye betanga yo awodo lo ye rau pang nga be. ¹⁰ Ngan awete nen, yesoo di tooltool kapala tiwete nen, “Betanga ki tina yo iwodo lo ye rau nga, ngan iwete katkat inbe ipakaikai di tooltool ye. Bong ye kene yo ya taunu iman iye di tiyepe inbe iwete betanga ki ye in nga, ngan di tooltool tikamata ben ya in tool ene mai tiap, inbe ya in lon galanga ye dada dook mata ke betebetanga tiap.” ¹¹ Le di tooltool yo tiwete betanga nen nga, ngan dook mata nen be lodi kua urata ye dook ngan. Yesoo, betanga yo amyepemanga mooloo, inbe awodo lo ye rau pang nga, ngan ye kene yo be ammala amyang tayepe ye in nga, ngan ole amyepemanga dada gaongo leu pang di.

¹² Inbe am tapmam nga ke be amkamatom ben am nga tooltool dook mata ben di tooltool kapala yo tiyitmak di a tiwete pang be di tapdi ngan edi maimai, nga tiap. Ngan di ngan tikamata urata kidi sema tooltool muku, lo ngan be tiwete be di tapdi ngan tooltool dook mata nga? Tool siap! Bong di ngan tikamata urata le dada kidi tapdi leu, inbe tiwete be di ngan di tooltool dook mata ye. Ngan di ngan taukadi lo galanga. ¹³ Ngan am nga ke be koomam payitam a amyitmak emam le ilo ete mata tiap, bong ole koomam payitam ye urata yo Maro iwangam be la amyepemanga i, in leu. Inbe urata kiam tani in la idukang Korin lapau i. ¹⁴ Ngan kumata le be muku ngan ammala amwetewete betanga ke Maro pang tiap, lo ngan nookoot nga mala koomam payitam ben am nga kuto maimai kiang nga, ngan la moolmool nga ampaskimooloonoo ker ke urata yo kiam in nga. Bong tiap, yesoo am tina nga la ammuku pang di tooltool kapala be mala amraia bingi dook mata ke Kirisi pang nga. ¹⁵ Inbe am nga o ke be koomam payitam mata ye urata yo di tooltool kapala tiyei nga tiap. Ngan nen le nookoot nga amtara lomam le atu nen be lomim medana yo kataru in ole mai le mai san, inbe ni yo be amyepemanga urata kiam kataunu yang ye i, in ole idikdik le lo mai lapau, ¹⁶ a be nen ngan dook mata pam be la amwetewete bingi dook mata pang di tooltool ke malala kapala yo iken manga mooloo yang nga. Ngan am nga lomam be koomam payitam ye urata yo di tooltool kapala tiyei koot ye ni kapala, nga tiap. ¹⁷ Le dawa ben Rau ke Maro iwete nga, “Sei tool be koon payiti ye so sa nga, ngan koon payiti Tool Mai leu ye soo so yo iyei panga nga.”[☆] ¹⁸ Le kakamata, tool yo ya taunu iyitmaki in la Tool Mai lono ponana ye, in tiap, bong tool yo Tool Mai iyitmaki in la lon ponana ye i.

11

Paulu Iye Di Tooltool Ke Kaplungunu Yo Tiwete Di Ngan Aposol Nga

¹ Au i lok be ang ngan kamalum pau be ayei kapa kasin a ayitmaka ek mulu ngan. Le kin katemim malmal pau palbe be. ² Maro lono yo pang in mai san, le lono be kayege inbe kala ye tool san tiap. Le ye dada gaongo leu au i matak yoonoonoo yang, yesoo apamede betanga yang be ole akau ang pang tool ataleu. Ngan tool tani in la Kirisi i. Le kayepe le tinimim igalanga dook mata ye matana, a be nen ngan akau ang panga, dawa ben garup paunu yo ikap tutu dook le lo lal ki ke kerenge a tamana ikauu pang ye tamoto yo be iyooloo in nga. ³ Bong au i atattadai be ole nen ngan di tooltool ke kaplungunu tillungang le kayege dada moolmool kiang yo kagaua lomim le imot pang Kirisi ye i. Le lomim tut, dada yo nen in pombe pang ye Ewa. Ngan ye kene tani in moto yo lon galanga san ye kaplungunu i, in ikaua lungunu ye a iwala murini pang Maro.

⁴ Au i atattadai yang nen, yesoo kumata le sei tool be iman pang yang be man iwetewete betanga san pang nga, ngan kapas le katar talngamim panga leu. Le kumata be iwetewete

☆ 10:17 Yedimia 9:24

betanga san pang ye Yesu yo dawa ben am nga amwetewete pang ye in tiap i, too iwete be ole kakaua maro amunu san ye yo kakauu muku i, too iwete bingi dook mata san pang ye yo kakauu koot in nga, ngan nga yelei a kapas le katar talngamim panga leu nga. ⁵ Bong di tooltool tina yo tikiu di ye di aposol, inbe ang ngan kakamata di ben edi maimai nga, ngan o ke be tillosau a ayepe parmadi, ngan tiap. ⁶ Le moolmool, kumata be au i lok galanga ye dada dook mata ke betebetanga tiap, bong au i nga lok galanga ye so yo awetewete ye nga. Le kanakana ngan dada tina le imot yo amyeyi nga, ngan amyeyi be nen a ampatnaia lo galanga tani pang.

⁷ Ye kene yo awetewete bingi dook mata pang ye in nga, ngan atarau au tauk le adu lopo yege ni, inbe akap touo balingi sa ye urata kootoonoo kiau tiap. Bong au i ayei nen a be nen ngan ayitmakang le lo kakodo. Le yelei, ye dada kiau yo ayei nen i, in o akapsap ye noonoo, too? ⁸ Ngan ye kene tani nga, ngan au i akap loningi ye di diede kapala yo tigaua ye bareme ke Yesu a be ayei urata kiau ye kataunu yang nga. Ngan nen le dawa ben au i apinoo so kidi a be nen ngan alonang ye. ⁹ Inbe ye kene yo ayang tayepe gaongo a amaka ye so nga, ngan le apaloko moonoo tani in lo pomim tiap. Bong di diede kapala yo tiyepe Masedonia ngan tikap so le imot yo amaka ye ngan man tikap pau. Le ye kene tani in apaloko moonoo sa lo pomim tiap, inbe nookoot nga inbe pang dama ni a tala, ngan o ke be apaloko moonoo sa lo pomim tiap lapau. ¹⁰ Le dawa ben Kirisi iwete betanga moolmool, a betanga tina ngan iken yau nga, le au i awete betanga moolmool pang nen lapau! Le tooltool sa yo ke tana mai Akaia ngan ke be ilelau ye yo ayitmakau ye dada tani yo ayei kataunu yang, in tiap. ¹¹ Ngan nga yelei, au i o lok pang mai san tiap la le atoo dada kiau tani i, too? Tiap yege, Maro in lon galanga nen, au i lok pang mai san moolmool! ¹² Le dada tani yo nookoot nga atoo le atara moonoo sa lo pomim be kakap kaningi le so pau ye tiap i, in ole atoo le ikenen leu, a be nen ngan akodokala di sema tooltool yo koodi payit di, inbe tiwete be di ngan titoo dada gaongo leu ben yo amtoo nga. ¹³ Di tooltool yo ngan tiwete be di ngan aposol, bong tiap. Inbe tikaua lungunu be di ngan tiyei urata ke Kirisi a tillungu di tooltool, inbe tikapye be tikap am aposol yo moolmool ngan nemam. ¹⁴ Bong idi nga ke be tatakrai ye dada yo kidi nga tiap, yesoo Satan ya taunu la ikaua lungunu ye di tooltool a tikapsap le tiyeisa o ya in bangabangana ke Maro yo ipa ye nunngana a isi i. ¹⁵ Nen le kumata di kapraingi ki ngan di lapau tikaua lungunu yang be di ngan di kapraingi ke Maro yo titoo dada noonoonoo ki nga, ngan kin katakrai ye dada kidi yo tiyei, ngan be. Di tooltool yo nen nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro iyemenai di le tisoloo masngana maiyoko le lo itarke dada kidi yo nen nga.

Paulu Ipayiti Ye Urata Moonoo Masngana Yo Isolo Nga

¹⁶ Nga be awete pang mulu nen; kin ang ngan sa lon tarau be au i tool kapakapa, ngan be. Bong kumata le lomim tarau ben moolmool au i tool kapakapa nga, ngan dookoot, kayegau sila ayepe nen a kook payitau kasin mulu ngan. ¹⁷ Le dada yo au tauk kook payitau ye nen i, in atoo dada yo Tool Mai be iwetewete ye, ngan tiap, bong atoo dada kidi kapakapa leu. ¹⁸ Ngan di tooltool alunu yo kaye di kayepe, ngan titoo dada ke tana i a di tapdi koodi payit di. Ngan nen le au lapau, ole kook payitau ye dada kiau dawa ben yo di tiyei nga. ¹⁹ Ngan nen le dook mata, yesoo ang ngan lomim tar be ang ngan lo galanga kiang dook mata, ngan nen le lomim ponana be kalongo betanga kidi tooltool yo kapakapa nga. ²⁰ Ngan yo ngan leu tiap, bong kumata sei tool be iyei ang a kayei ben poranga ki, too ikaua lungunu yang a be ipinoo so kiang, too idada pomim, too ya taunu iyitmaka ene le ilo ete ye di tooltool kapala, too be ipodo pangamim nga, ngan kamalum panga a iyei soo so yo lono be iyei nga. ²¹ Bong am nga amyeyi dada yo ben di tiyei pang, ngan tiap. Le nga yelei, nga ole moomoomam ye yo taukamam guramam ben di le ke be amyeyi dada yo dook tiap nen, ngan pang tiap, too?

Ngan au i nga awetewete dawa ben di kapakapa nga. Nen le kumata sei tool be moomoonoo tiap, inbe koon payiti ye dada ki yo iyei nga, ngan au i ole moomook tiap,

inbe kook payitau nen lapau. ²² Nga ye lei, di tooltool tina ngan tiwete be di ngan di Ibru*, too? Ngan dook mata, au i tool kidi Ibru lapau. Inbe tiwete be di ngan ke Isrel, too? Ngan dook mata, au i ke Isrel lapau. Inbe tiwete be di ngan sasa ke Apram, too? Ngan dook mata, au i sasa ke Apram lapau. ²³ Inbe tiwete be di ngan tiyei urata pang Kirisi ben kapraingi ki, too? Atoo, au i nga o ayei kapakapa ye betanga kiau yo awete nga, bong au i kapraingi ke Kirisi lapau, inbe ayei kaiye urata panga le allos di ye. Le atorang, di ngan tiyei urata pang Kirisi? Ngan au i ayei kaiye urata panga, le allos di. Inbe di koi kidi tikap di a titar di lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono? Ngan au i, di koi kiau titarau kaiye a lo aken rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono. Inbe di koi kidi tiwete a tiwalis di ye koro medana? Ngan au i, tiwalisau kaiye ye koro medana a asolo masngana mai, inbe ye lal kapala ngan kasin leu be amata. ²⁴ Inbe di kuto maimai kidi Yuda tiwete a tiwalisau ye koro medana le kinkatingi ki ben sangaul tol inbe balana limi be pai. Ngan tiyei au nen pattu leu tiap, bong tiyei dada nen pau le palimi. ²⁵ Inbe ye lal tol mulu, ngan tool kuto mai kidi Rom iwete a tiwalisau ye koro lapau. Inbe kene atu ngan di tooltool tikapye be tikatmatau ye pat a be amata. Inbe ookoo maimai tol yo akooi ye nga, ngan di le tol timere a tidaudar le kene atu in adau ye bong atu inbe ke atu tiek pono. ²⁶ Inbe kanakana ye panga kiau be apa a ala ye malala kapala nga, ngan asolo moonoo mata le lok tar be ole amata. Ngan au i asolo moonoo ye kene yo asiutu ran ye i, inbe ye di tooltool ke pinnau yo tiko dada a be nen ngan tigarungau nga. Inbe asolo moonoo ye di diek Yuda yo malala kiam atu nga, inbe ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, inbe ye di tooltool ke malala maimai yo ayepe ye nga, ngan lapau. Inbe asolo moonoo ye kene yo apa ye ni yo taukan tooltool in nga, inbe ye kene yo akooi ye ookoo me pono nga. Inbe asolo moonoo ye di tooltool yo tillungau be di ngan di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu, bong tikapye be tigarungau lapau nga. ²⁷ Inbe au i arau au dook ye urata mata, le ye bong alunu ngan aken dook ye matak tiap. Inbe ye kene kapala ngan taukak so yo be akani i, le pitolau inbe moorookau. Inbe taukak lonloningi dook yo be asousou ye nga, ngan le ningerau. ²⁸ Ngan yo ngan leu tiap, bong so san yo lok imoo ye mai mata lapau in nen. Ye ke kanakana ngan lok kaua urata be ole matak kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan be lei. ²⁹ Le kumata alongo sei tool be ikodo le imede ye lo medana yo ki i, in tiap nga, ngan iyei au le gurana kiau be imot. Inbe kumata ede atu be iyei ede san le ikapsap ye noonoo nga, ngan iyei au le katek malmal lapau.

³⁰ Kumata lok be le kook payitau nga, ngan ole kook payitau ye soo so yo ipaposau ben au tauk i taukak gurak nga. ³¹ Ngan betanga yo kiau nga, ngan moolmool. Inbe Maro yo Tool Mai Yesu Tamana i, in ikamatau le ya in lon galanga yau nen, au i nga allung tiap. Inbe ya in ene mai le ke be tayitmaka ene nookoot nga inbe pang dama ni a tala le ikenen nen leu. ³² Ngan ye kene yo ayepe Damaskas ye in nga, ngan tool yo tool kuto mai Aretas itaru be matan kala malala mai tani i, in iwanga di tooltool ke patokongo la tikodokala dada ke koongoo ke Damaskas, a nen ngan be tikamatau ngan tiparamau. ³³ Bong ngan di diek kapala tilonau a tinonau lo ye so ben karei yo tikoii ye koro i, inbe tipadu au ye dada ke kaungu muru a adu tana le akoo.

12

Paulu iwetewete Ye Mianga Ki, Inbe Ye Moonoo Yo Pombe Ye Tinini I

¹ Ngan dada yo be au tauk i kook payitau ye i, in akamata ben ole ilonau pitiap yege, bong ngan dook mata, au i ole aseke betanga kiau mulu. Nen le ole awete pang ye betanga yo muku ngan iken sollono nga, inbe ye mianga yo Tool Mai ipapos pang di tooltool nga. ² Ngan au i lok galanga ye tool atu ke Kirisi yo rai sangaul be balana pai iman a ila koot ni nga, ngan Maro ikauu le ilo ye malala ki yo iken ete san le so le imot iken ke parmana i. Bong ikauu le ipa ye kanono kerana le imot, too nga ben itada ye mianga leu, ngan sei lon galanga ye. Maro ataleu in la lon galanga ye i. ³ Le moolmool, au i lok galanga ben

* 11:22 Di tooltool yo tiwete Ibru koodi inbe titoo dada le momo kidi Yuda nga, ngan tikiu di ye di Ibru.

Maro ikauu le ipa ye kanono kerana le imot, too nga ben itada ye mianga leu, ngan tiap. Maro ataleu in la lon galanga ye i. Bong au i lok galanga nen, ⁴ ye kene yo Maro ikauu tool tani a ilo ye malala ki yo yepongo ki dook mata in nga, ngan ilongo betanga ke so yo di tooltool ke tana i ngan sa ke be iwete nin ngan tiap. Ngan betanga tani, in Maro itara gunkalanga ye, le tool sa ke be iwetewete ye tiap. ⁵ Ngan au i lok ponana be apayiti tool yo dada nen ngan pombe pang ye i, bong lok be au tauk kook payitau tiap. Ngan nanga, ole kook payitau ye so yo ipaposau ben gurana kiau ngan mai mata tiap, ngan leu. ⁶ Bong kumata le au tauk be apayitau ye so yo Maro iyei pau nga, ngan ole awetewete ben di kapakapa nga tiap, yesoo betanga yo be awetewete ngan moolmool le imot. Bong au i o ke be ayei nen tiap, ole nen ngan di tooltool kapala tipayitau mata ye. Ngan au i lok be kayitmaka ek kaiye mata ye so yo kakamata touo pa ye matamim tiap, nga be, bong au i lok be kakamata urata kiau inbe kalongo betanga yo awete nga, a be nen ngan ole kakilalau ben au i tool belei nga.

⁷ Ngan au i tool tani yo Maro ikau au a alo ye malala ki i, inbe ye kene tani in ipapos so yo nen ngan pau le budanga kaiye san i. Bong ya in ikodokalau be atiki ye so tina yo dook mata ki taunu nga, ngan be. Nen le imalum pang Satan be iwanga kapraingi ki a isi le si itara moonoo atu lo ye tinik. Le moonoo tani in masngana ki dook tiap san ben tutui iso tinik i. ⁸ Le apatarau pang Tool Mai le patol a atoru be igiri masngana ke moonoo tani a ikoo yau. ⁹ Bong ngan iwete pau nen, “Tiap! Ngan ong in, dada kiau yo be lok pong a ayei dada dook mata pong nga, ngan ipon yong, le ke be kusolo moonoo yo nen nga. Yesoo, ye kene yo ong in be taukam guram ye in nga, ngan ole gurana kiau pombe mallangana pang di tooltool le imot be tikamata.” Ngan Tool Mai tani in iwete pau nen, ngan nen le kumata be taukak gurak nga, ngan ole lok ponana inbe apayitau ye, a be nen ngan di tooltool lodi galanga nen, Kirisi gurana ki la ikenen yau i. ¹⁰ Nen le au i lok ponana be asolo masngana ye Kirisi ene. Le ye kene yo be taukak gurak nga, too di tooltool be tiwete betanga dook tiap pau nga, too moonoo sa be pombe pang yau nga, too di tooltool tikamatau ben atoo Kirisi le be tigarungau nga, too urata dook tiap matana matana sa be pombe pang yau nga, ngan ole lok ponana. Yesoo, ye kene yo au i be taukak gurak nga, ngan ya la be ikap gurana pau a ipamedau le gurak i.

Paulu Lon Modoko Ye Di Tooltool Ke Kirisi Yo Tiyepe Korin Nga

¹¹ Au i nga ayei ben di kapakapa sa, bong ang la koomim kanau a le si ayei nen i. Inbe ang ngan ke be kakaua bingi pang di tooltool ye dada kiau yo dook mata nga, bong ngan kayei nen tiap, ngan la au tauk awetewetau nen nga. Le moolmool, au i ben tool sokorai, bong di tooltool kiang tina yo di tapdi tikiu di ye di aposol inbe ang ngan kakamata di ben edi maimai nga, ngan o ke be tillosau a ayepe parmadi, ngan tiap. ¹² Le kakamata, so yo be ipaposau ben au i aposol moolmool nga, ngan ayei kataunu yang a ang ngan kakamata oo. Le ye kene yo ayang tayepe ye in nga, ngan Maro ipamedau a akodo le tutube, inbe asolo urata moonoo yo pombe pang yau nga, a be nen ngan ayei mos matana matana, inbe urata maimai kapala a pompombe kataunu yang nga. ¹³ Inbe ayeie dada gaongo leu pang dawa ben yo ayeii pang di tooltool kapala yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. Bong so atu la ayeii pang le gaongo tiap i, in nen, au i ke be akap urata moonoo pang a be nen ngan matamim kalau ye kaningi le so tiap. Le kumata be dada kiau yo ayeii nen i, in be dook mata ye matamim tiap nga, ngan ole kagiri noonoo yo kiau nga.

¹⁴ Nookoot nga au i akarata so kiau be amala matak so ang mulu le patol ki. Inbe lok tar be o apaloko moonoo sa lo pomim be matamim kalau ye kaningi le so, ngan tiap lapau, yesoo di kakase nga ke be titar pat a tilon di tamadi le tinadi ye tiap, bong di tamadi le tinadi ngan la be titar pat a tilon di ye nga. Ngan nen le so yo lok panga i, in balingi le so kiang, ngan tiap, bong ang tapmim ngan la lok pang nga. ¹⁵ Le au i lok ponana be akap so yo kiau nga le imot pang, inbe au tauk arai tinik mai i le imot pang lapau a be alonang ye. Le atorang, kumata be au i lok pang mai san nen nga, ngan yelei, ang ngan ole lomim pau mai san tiap, too? ¹⁶ Ngan au i lok galanga nen, ngan apaloko moonoo sa ilo pomim

tiap. Bong lok tar nen, di tooltool kapala la tiwete be au i lok galanga dook ye dada ke kaplungunu le ole allungang a akap so kiang. ¹⁷ Bong nga yeiei, ngan o lomim tar be awete pang di tooltool yo awanga di a timala pang yang nga, ngan sa be mala illungang a ikap pat yang man ikap pau, too? ¹⁸ Moolmool, au i awete le kook mede pang Titi be imala matan so ang, inbe awanga ede san yo ang ngan lomim galanga ye in lapau be iyei ene a yaru timala. Ngan le Titi ikaua lungunu yang a ikap pat kiang, too? Tiap yege! Yesoo, amru nga dada le urata kiam ngan gaongo leu.

¹⁹ Ngan ang ngan o lomim tar be betanga yo nga, ngan amwete a be nen ngan am tapmam nga koomam su am ye di tooltool yo lodi dook tiap pam nga, too? Bong ang di diek yo lok pang mai san nga, ngan nen tiap, ye Maro matana ngan am nga amtoo dada yo ke Kirisi nga. Nen le so le imot yo amyei nga, ngan be nen a ampamede lomim medana yo kataru panga in le mai. ²⁰ Yesoo, au i atattadai ye kene yo be mala matak so ang mulu ye in nga, ngan ole akamatang ben katoo dada dook mata yo lok be katoo ngan tiap nga. Ngan nen le dada yo be ayei pang nga, ngan ole lomim dook mata ye tiap lapau. Le atattadai be amala ngan akamata ben kaparsu ye betanga, inbe matamim gorengana ye so kidi diemim kapala a lomim dook tiap pang di ye, inbe kayolo kate malmal, inbe kaparpoto le kayepe ki ki, inbe kawete mur ye di diemim, inbe katiki, inbe kasak noonongoo a kapadingi di diemim. ²¹ Ngan nen le au i nga atattadai ye so atu mulu lapau. Le kumata ye kene yo amala be mala matak so ang mulu, le be katoo betanga kiau tiap nga, ngan ole Maro kiau ipammoo au la matamim ye dada dook tiap kiang yo akamata nga. Le ole lok modoko a atang ye di tooltool kiang tina yo tiportak lodi ye dada dook tiap ke noonoo yo muku ngan tiyei, ngan tiap, bong tiyei tootoo dada dook tiap yo giri leu ye Maro matana nga, inbe dada dook tiap yo ke yeingi bauk nga, inbe dada dook tiap ben kidi gaunu yo tiyei nga.

13

Ang Di Korin, Kin Kakawai Yang Dook Leu Ye Dada Kiang

¹ Nookoot nga patol ki nanga la be amala matak so ang mulu nga. Ngan rau ke Maro iwete nen, “Kumata tool ru too tol be tipamede betanga atu ye soo so yo pombe nga, ngan betanga tina ngan moolmool.”[☆] ² Ngan awete pang mukot ye kene yo amala yang paru ki nga. Ngan la nookoot nga ayepe manga mooloo, inbe awete pang mulu nen. Kumata ye kene yo be amulu a amala pang yang ye in nga, ngan o ke be alele lok ye di sema tooltool yo tiportak lodi tiap bong tisootoo yeingi dada dook tiap ke noonoo nga, inbe ye di tooltool kapala yo nookoot tiyei noonoo nga, ngan tiap lapau. ³ Ngan ole nen, yesoo ang ngan lomim be le kakamata tarkilanga sa yo be ipaposau ben moolmool Kirisi la iwetebes betanga nga pau be awete pang i. Bong kakamata, nookoot nga Kirisi iyei urata a be ikaratang ye nga, ngan taukan gurana tiap, bong ipaposo gurana ki yo mai mata i, in kataunu yang. ⁴ Le moolmool, ye kene yo tikaua Kirisi a tipatota lo kai palasingi kaini ye i, ngan di tooltool tikamata ben taukan gurana, bong Maro ipamaditi mulu ye gurana ki, le nookoot nga imaur a iyepe nen. Inbe gaongo leu ye am nga lapau. Ngan kawete be am nga taukamam guramam, bong amye Kirisi amgaua le ipamedam ye gurana yo ke Maro i. Nen le amyepe la gurana ke Maro parmana, inbe amyei urata yo be amkaratang ye nga.

⁵ Le ang tapmim kakamatang a lomim kaua urata dook ye lomim medana yo kataru panga i, in moolmool, too tiap? Inbe katouotou ang a kakilalang too, Yesu Kirisi la iyepe lomim in, too tiap? Ngan kumata le kayei nen nga, ngan la be ole lomim galanga ben lomim medana yo kataru in moolmool, too tiap nga. ⁶ Inbe au i atara lok nen, kumata be kakamatam a lomim kaua urata ye dada le urata kiam nga, ngan ole lomim galanga yam ben am nga aposol moolmool ke Kirisi. ⁷ Le am nga ampatarau pang Maro be ipamedang, a be nen ngan kayei dada yo dook tiap ngan sa mulu be. Ngan ampatarau nen nga, ngan be nen a di tooltool tikamatam ben am nga di aposol moolmool too tiap, ngan tiap, yesoo

☆ 13:1 Ger 19:15

kumata be tikamata urata kiam ben moolmool am nga amyei urata ke aposol, too am nga amkapsap ye nga, ngan in so mai tiap. Bong amyei nen, a be nen ngan katoos dada yo dook mata nga, ngan leu. ⁸ Yesoo, am nga ke be amyeie so sa yo be amrautoo betanga yo moolmool in ye, ngan tiap. Bong ke be ampamede betanga yo moolmool in leu. ⁹ Nen le kumata be am nga ben taukamam guramam, bong ang ngan kayepe dook ben guramim koot nga, ngan dook mata, lomam ponana ye. Inbe pataraungu kiam yo ampatarau pang ye i, in be nen a Maro ikaratang a kayepe le taukamim busunu ye matana. ¹⁰ Ngan awodo betanga nga pang ye kene yo ayepe manga mooloo go ye i, a be nen ngan ye kene yo be amala ye in nga, ngan o ke be awete betanga medana sa yo be akaratang ye nga tiap. Le moolmool, Tool Mai ikaua gurana i pau be ayei urata ki ye, bong lok be agarungang a lomim ken belebele leu ye, ngan tiap. Yesoo, gurana yo ikauu pau i, in ke be agarungang ye tiap, bong be apamede lomim medana yo kataru panga i, in le imede.

Paulu Iwete Porai Noonongoo Inbe Lo Ponana Ki

¹¹ Ang di diek nga, nookoot nga be awete porai betanga kiau, le awete pang be lomim ponana. Inbe atorang be katoos betanga kiau a kakarata lomim a be kayepe le taukamim busunu ye Maro matana. Inbe kaye di tooltool kapala kagauagaua a kayepe ye lo silene. Ngan Maro, yo lono paidi mai san a iyei idi be tayepe ye lo silene ki i, in iyepe yang.

¹² Inbe lomim ponana ye di diemim atu atu a kawarara di, inbe katoos momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i. ¹³ Ngan di tooltool ke Maro le imot yo tiyepe ni nga, ngan tiyawa lo ponana kidi pang.

¹⁴ Inbe apatarau nen, be Tool Mai kiidi Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe ole Maro lono pang mai san, inbe Amunu Silene iyei ang le imot a kagaua lomim le atu.

GALESIA Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Galesia I

¹ Au Paulu i ayei urata ke aposol. Ngan ye yo ayei urata ke aposol nga ye dada ke di tooltool, too tool sa la ipootau be ayei aposol nga tiap, bong ye Yesu Kirisi inbe Tamada Maro yo ipamaditi Yesu ye ni ke matenge i, in yaru la tikaua urata i pau i. ² Le au i aye di diek kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan amyawara rau naii pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu a kayepe ye tana mai Galesia nga.

³ Nen le apatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nen, be yaru lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang. ⁴ Inbe Kirisi tani in itoo Tamada Maro lono le ya taunu iraiia tinini be igiri noonoo kiidi ye. Ngan ye yo a le iyei nen nga, ngan be nen a ipamulidi ye dada dook tiap yo nookoot di tooltool tiyei nga. ⁵ Nen le ole tayitmaka Maro ene a ilo ete a ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

Bingi Dook Mata Sa Mulu Siap

⁶ Ai, au i atakrai yang ye yo le palbe leu, inbe kayege tool tani yo ikiu ang panga i. Ya in ikiu ang ye urata ke Kirisi, tool tani yo lono paidi a iyei urata dook mata paidi i, bong ang ngan kayege bingi dook mata ki, inbe kala be la katoo patomonaingi san mulu. ⁷ Bong awete pang nen, ni bingi dook mata sa mulu siap. Di tooltool kapala tikapye be tipalele bingi dook mata tani ke Kirisi i. Ngan nen le patomonaingi kidi igarung lomim. ⁸ Le kumata be am nga amwete pang ye patomonaingi san le gaongo ben bingi dook mata tani yo muku ngan amweta in tiap nga, ngan dook mata be Maro ikatte am du ye ei yo ikan le taukan motingi i. Le gaongo leu, kumata le bangabangana yo tiyepa ye malala ke Maro ngo sa be iwete pang ye patomonaingi san nga, ngan dook mata be Maro ikatte du ye ei tani, in lapau. ⁹ Ngan betanga i muku ngan amweta pang oo, inbe la nookoot nga aweta pang mulu nga. Nen le kumata tooltool sa be iwetewete pang ye patomonaingi san le dawa ben bingi dook mata yo muku ngan kakauu in tiap nga, ngan dook mata be Maro ikatte du ye ei yo ikan le taukan motingi i.

¹⁰ Ngan betanga yo nookoot awete nga, ngan awete be nen a di tooltool lodi dook mata pau ye tiap, bong be nen a Maro lono dook mata pau ye. Inbe au i akapye be ayei di tooltool a lodi ponana yau tiap lapau. Ngan kumata le be ayei di tooltool a be lodi ponana nga, ngan o ke be ayei kapraingi ke Kirisi tiap.

Maro Ipootoo Paulu Be Iyei Aposol

¹¹ Ang di diek nga, ngan lok be lomim galanga nen, bingi dook mata yo muku ngan amweteweta pang i, in so ke tool sa la ipamaditi in tiap. ¹² Inbe au i akauu ye tool siap. Inbe di tooltool sa la tipatomonai au ye, ngan tiap lapau. Bong Yesu Kirisi la ipaposi pau a le akauu i.

¹³ Le ang ngan o kalongo yo muku ngan atoo dada kidi Yuda ye sungunu kidi, nga oo. Ngan ye kene tani in akaua masngana pang di tooltool ke Maro yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan a akapye be agarung di le imot. ¹⁴ Inbe amuku pang di tooltool kapala ke di Yuda yo di dadawak nga, le allos di. Inbe akodo le amede be atoo dada yo kidi sasa kiau nga le imot. ¹⁵ Bong ye kene yo tinak ipasui au ye tiao nga, ngan Maro lono pau a iyei dada dook mata pau le ipootau be ole ayei urata ki. Ngan le ye lal tani yo lon wete ye i, ¹⁶ motong la ipaposo Natunu pau nga, a be nen ngan awetewete pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga ye bingi dook mata tani. Le ye kene yo ipaposo Natunu pau ye in nga, ngan le ala ye tool sa be la atorua ipagalangau ye ngan tiap. ¹⁷ Inbe alo pang Yerusalem be lo akamata di tooltool yo tikaua urata ke aposol muku yau, ngan tiap. Bong pattu leu inbe ala pang tana mai ke Arabia, motong la amulu a ala pang malala mai Damaskas nga.

¹⁸ Le nga ayepe la Damaskas ngo le rai tol iman a ila, motong la alo pang Yerusalem be lo akamata Pita a amru awetewete nga. Ngan le amru amyepa ye ke sangaul be limi. ¹⁹ Le ye kene tani in mala be akamata touo aposol sa mulu siap, bong akamata Yemis yo Tool Mai taini i, in leu. ²⁰ Le awete pang moolmool ye Maro matana nen; betanga yo awodo pang nga, ngan allungang ye tiap. ²¹ Ngan ayepe Yerusalem a imot, motong la ala apa ye malala yo iken ye tana ke Siria le Silisia nga. ²² Le ye kene tani in di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Yudia nga, ngan tikamata touo matak pitiap le nga lodi galanga yau tiap lapau. ²³ Bong di tooltool tina ngan di tooltool kapala tiwete pang di yau leu. Tiyei ne, "Ai, tool tani yo muku ngan ikaua masngana pang di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi i, in la nookoot nga iwetewete bingi dook mata pang di tooltool be titara lodi medana ye i." ²⁴ Nen le di tooltool tina, ngan tilongo betanga ye so yo Maro iyei yau nga, le tina tiyitmaka Maro ene.

2

Di Aposol Kapala Lodi Dook Mata Pang Paulu

¹ Ngan ayepe nango le rai sangaul be pai iman a ila, motong la amulu a aye Banabas amlo pang Yerusalem nga. Le nga ye kene tani in akaua Titi lapau a amyepa amlo. ² Ngan ye yo alo pang Yerusalem nga, yesoo Maro ipaposo lono pau be alo. Bong ye kene tani in agaua di kuto maimai leu a amyepa di amyepa, inbe apagalanga lodi ye bingi dook mata tani yo aweteweta pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Ngan betanga tani in nen, be Maro ole ikaua yepongo dook mata pang di tooltool yo titoo ger ki nga tiap, bong pang di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi nga. Au i apagalanga di maimai tina ngan nen, yesoo au i lok tar nen, be urata kiau yo ayei muku nga, too yo nookoot ayei nga, ngan ke be ilene sokorai tiap. ³ Ngan Titi tani yo amru amyepa i, in tool ke Girik. Bong di kuto maimai tina ngan tiwete touo betanga sa yo be amtoo ger kidi Yuda a be nen ngan amkoro tinini, ngan tiap. ⁴ Ngan ye yo a le amyepa di amwetewete nen nga, yesoo di tooltool kapala ke kaplungunu tise a se tiyepe kataunu yidi tooltool ke Kirisi dawa ben di ngan di diede kapala. Bong tise be nen a se tigoigo yidi ye yepongo dook mata yo Yesu Kirisi ikauu paidi i. Di tooltool tina ngan lodi be tasolo urata moonoo kidi Yuda ben di poranga a tatoo ger le momo yo kidi nga. ⁵ Bong nen le am nga o ke be amtar touo kadi manga kasin pa be tiwetewete ye, ngan tiap. Amyepa nen a be nen ngan betanga moolmool ke bingi dook mata tani in o ke be tipalele tiap, a be nen ngan katoo dook le imot.

⁶ Ngan di tooltool kuto maimai tina yo tigaua Yerusalem nga, ngan ke be tiwete betanga sa mulu a lo tiseke ye betanga yo kiau nga tiap. Di ngan di tooltool tipayit di ben di nga tooltool edi maimai leu. Bong be edi maimai moolmool too tiap in so mai tiap, yesoo Maro lono ye di tooltool yo edi maimai leu nga tiap. ⁷ Bong di tooltool kuto maimai tina nga, ngan tikilalau ben au i Maro ikaua urata pau be awetewete bingi dook mata pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, dawa ben yo ikaua urata nen pang Pita be iwetewete bingi dook mata pang di Yuda nga. ⁸ Nen le Maro tani yo ikaua gurana pang Pita a iyei urata ben aposol a ilon di tooltool ke Yuda i, in ikaua gurana pau lapau be ayei urata ben aposol pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. ⁹ Ngan Yemis iye Pita inbe Yowan nga, ngan di tooltool lodi galanga ye di ben di ngan timuku pang di tooltool kuto maimai kapala. Nen le ye kene yo tikilalau ben Maro lono pau a ikaua urata i pau ye lo ponana ki nga, ngan le titoko aye Banabas baemam a be iyei tarkilanga pam ben am nga amyepa di amgaua lomam ye urata. Ngan le tigaua lodi le atu nen, be aye Banabas ole amkaua urata ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, inbe di ngan ole tikaua urata ye di Yuda. ¹⁰ Inbe tiwete pau aye Banabas be kin le amru lomam tut di tooltool ke Kirisi yo ballingadi tiap ngan a amlon di. Ngan so tina yo kanakana ngan au i lok be ayei ngan nanga.

Paulu Ipasak Pang Pita

¹¹ Bong ye kene yo Pita tani in isi Antiok ye in nga, ngan le si awete la matana a apasak panga, yesoo ye dada ki yo iyeei a ikapsap ye i. ¹² Ngan ye kene yo Yemis iwanga di tooltool ki pattu a tidu pang Antiok tiao nga, ngan Pita tani in iye di tooltool ke Kirisi yo tipa ye rara kidi Yuda tiap ngan tigaua ye kaningi so. Bong ye kene yo di tooltool tina ngan tipa le si pombe ye in nga, ngan le Pita iyege di a iyepe manga mooloo ye di, yesoo itattadai di tooltool ke Kirisi yo tikodo le timede ye dada ke koranga tiniidi nga. ¹³ Inbe di tooltool kapala ke Yuda yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan tiwawa Pita ye dada dook tiap ki yo iyeei i. Ngan ye yo tiyei nen nga, ngan le tikaua Banabas lapau a la itoo di. ¹⁴ Bong ye kene yo akamata di ngan titoo dada moolmool ke bingi dook mata tiap nga, ngan le awete pang Pita la di le imot matadi nen. Ayei ne, “Ai, ong i tool ke Yuda! E nga yelei a kuyei ben ong i tool kidi Yuda tiap nga? E nga yelei be kumangmang ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga be titoo dada le momo kidi Yuda nga?”

Tool Be Itara Lono Medana Pang Yesu Ngan Ole Ikauu A Ipamule

¹⁵ Ngan idi nga tipasui idi le tapa ye rara kidi Yuda, le idi nga ben di tooltool ke yeingi noonoo yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan tiap. ¹⁶ Bong lod galanga nen, Maro lono pang di tooltool la titoo ger ki yo ikap pang Mose nga, ngan la be iwete di be di ngan tooltool noonoodi, ngan tiap. Bong di tooltool la titara lodi medana pang Yesu Kirisi ngan leu la be iwete di be di ngan tooltool noonoodi nga. Le idi lapau, idi nga tatara lodo medana pang Yesu Kirisi a be nen ngan Maro iwetidi be idi nga tooltool noonoodoo. Nen le Maro iwetidi be idi nga tooltool noonoodoo ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i, bong ye dada ke toongoo ger ke Maro tiap, yesoo ye dada ke toongoo ger in o ke be Maro iwete di be di ngan tooltool noonoodi, ngan tiap.

¹⁷ Kumata le be tatoo ger ke Maro tiap, bong be tatara lodo medana pang Kirisi a be nen ngan Maro ikamatidi ben idi nga tooltool noonoodoo nga, ngan di tooltool kapala ole tiwete be idi nga tayeidi noonoo dawa ben di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga. Nga yelei, Kirisi la iyei idi le tayeidi noonoo i? Tiap yege! ¹⁸ Nen le kumata be apamadit dada yo muku ngan ayege koot nga inbe atoo ger ke Maro mulu nga, ngan ole ipaposau ben au i ke be atoo ger ke Maro tiap. ¹⁹ Muku ngan akapye be atoo ger ke Maro, bong ngan ger tani in dada yo be tatoo a le Maro iwetidi be idi nga tooltool noonoodoo ye, in tiap. Nen le ayege ger tani dawa ben tool atu imata a iyege tana i oo, a be nen ngan ayepe maurek ye Maro. ²⁰ Ngan le dawa ben tipatatau aye Kirisi lo kai palasingi kaini, inbe amru ammata. Le nookoot nga ayepe ger parmana mulu tiap, bong Kirisi la iyepe lok i. Nen le yepongo kiau yo ayepe ye tana i nga, ngan ayepe ye Maro Natunu yo atara lok medana panga, in leu. Ya in lono pau mai san, inbe ya taunu iraiia tinini le imot be ilonau. ²¹ Le lok be awala murik pang dada ke Maro yo lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye, in tiap. Nen le kumata be tatoo ger ke Maro a be nen ngan tayeidi tooltool noonoo ngan Maro matana nga, ngan Kirisi tani in o imata sokorai.

3

Be Tatoo Ger, Too Tatara Lodo Medana Pang Yesu?

¹ Ai, ang Galesia nga, ang ngan di tooltool kapakapa! Ngan sei tool ikauu lungunu yang i? Muku ngan awete pang mallangana a apagalanga lomim ye Yesu Kirisi yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata, in oo. ² Le au i lok be kapagalangau ye so atu i ngan. Ngan kakaua Maro Amunu Silene nga ye soo dada? Kakauu ye yo katoo ger ke Maro nga, too ye yo kalongo bingi dook mata ngan le katara lomim medana pang Yesu nga? ³ Ang ngan kayei ben tool kapa nga, too? Muku ngan kamadit be katoo Kirisi ye gurana ke Maro Amunu, e la nookoot nga lomim be katoo le imot ye ang tapmim gurana kiang nga, too? ⁴ Ngan so le imot yo muku ngan pombe pang yang nga, ngan o lomim kalli, too? Ole lomim tut, yesoo so tina ngan pombe pang yang sokorai tiap. ⁵ Maro ikauu Amunu Silene pang, inbe iyei mos kataunu yang nga, ye yo katoo ger nga, too? Tiap yege! Ya in ikauu pang ye yo kalongo bingi dook mata ngan le katara lomim medana pang Yesu nga.

⁶ Ngan ole lomim tut ye Apram, yesoo Rau ke Maro iwete ye nen, “Apram itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro iweta ye tool noonoonoo nga.”[☆] ⁷ Ngan nanga, ole lomim galanga nen, di sema tooltool yo titara lodi medana pang Maro nga, ngan Apram di natunu moolmool. ⁸ Le mukot ngan tiwodo betanga ilo ye Rau ke Maro be Maro ole iwete di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan noonoodi ye yo titara lodi medana panga nga. Nen le muku ngan Maro iwete pang Apram ye bingi dook mata nen, “Ye ong i, ngan ole ayei urata dook mata pang di tooltool ke ni mai i le imot.”[☆] ⁹ Ngan Apram tani in itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro iyei urata dook mata panga nga. Le gaongo leu, Maro ole iyei urata dook mata pang di tooltool le imot yo titara lodi medana panga nga.

¹⁰ Nen le di tooltool yo lodi tar be titoo dada ke ger ngan ole tiyei tooltool noonoonoo ye Maro matana nga, ngan ole Maro igarung di. Yesoo, Rau ke Maro iwete nen, “Kumata tool atu be itoo betanga tina le imot yo iken ye Rau ke Ger ngan dook tiap nga, ngan tool tani in ole Maro igarungu.”[☆] ¹¹ Nen le lod galanga nen, tool sa ke be iyei tool noonoonoo ye Maro matana ye yo itoo ger, ngan tiap. Yesoo, Rau ke Maro iwete nen, “Tool yo be iyei tool noonoonoo ye matak i, in ole itara lono medana pau le ole iyepe ye yepongo yo ipa ye Maro i.”[☆] ¹² Bong dada yo ke toongoo ger i, in itoo dada yo ke tarungu lodo medana pang Maro in tiap. Nen le Rau ke Maro iwete nen, “Tool be itoo ger ke Maro nga, ngan kanakana nga itoo betanga ki le imot ngan la be iyepe ye nga.”[☆] ¹³ Bong Kirisi iraiia tinini mai i le imot a tiraumate be iyimidi ye a ikau idi ye ger a taman tayepe dook. Nen le Maro o ke be igarungidi ye yo tatoo ger ki dook tiap, ngan tiap. Ngan malmal ke Maro yo paidi i, in la ya isola i dawa ben tina Rau ke Maro iwete nga. Ngan le iwete nen, “Di tooltool yo tipatoto di lo kai kaini nga, ngan di le imot ngan Maro igarung di ye kate malmal ki.”[☆] ¹⁴ Ngan Kirisi iraiia tinini le imot be iyimidi ye nga, ngan be nen a iyei urata dook mata pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, dawa ben yo iyei urata dook mata pang Apram nga. Nen le Kirisi lono be tatara lodo medana panga a be nen ngan takaua Maro Amunu Silene yo ipamede betanga ye be ikau paidi i.

Ger Ke Maro Inbe Betanga Medana Ke Maro

¹⁵ Ang di diek nga, nga be awete le ananpootoo ye dada kiidi yo kanakana ngan tayei nga. Ngan gaongo leu, ye kene yo be di tooltool ru tigaua lodi le atu inbe yaru tipamede betanga ye koot nga, ngan o ke be tool sa isorroke, too iseke betanga sa mulu ye betanga yo tipamede, in tiap. ¹⁶ Ngan muku ngan Maro ipamede betanga medana pang Apram ye tool yo be pombe ye rara ki i. Ngan le Rau ke Maro iwete be Maro ipamede betanga pang Apram iye di tooltool yo be pombe ye rara ki, ngan tiap, bong iwete, “pang Apram iye tool yo be pombe ye rara ki i,” in leu. Ngan betanga in lono ki ben iwete ye di tooltool alunu tiap, bong iwete ye tool ataleu yo Kirisi i. ¹⁷ Ngan betanga kiau yo aweta in punu nen, muku ngan Maro ipamede betanga pang Apram le rai 430 iman a ila, motong la ger pombe mur nga. Ngan ger i pombe mur le ke be ipalele betanga medana tani yo Maro ipamede muku, in tiap. ¹⁸ Nen le kumata be Maro iyei urata dook mata paidi ye yo tatoo ger nga, ngan ole isorroko betanga medana tani yo ipamede pang Apram i. Bong Maro lono dook mata pang Apram a ipamede betanga be ole iyei dada dook mata panga, ngan la le itoo betanga ki a iyei dada dook mata panga nga.

¹⁹ Le kumata be nen nga, ngan ole yelei ye ger yo Maro ikap pang Mose be tatoo nga? O be nen a ipapos noonoo kidi tooltool lo iken mallangana. Ngan Maro lono be ger tina iken nen le ilo ye lal yo be tool tani yo iweta be ipa ye rara ke Apram in pombe ngan. Le ger tina ngan Maro ikap pang di bangabangana ki, inbe di bangabangana ki du tiwete kes ger tina ngan pang tool atu yo iyepe kataunu kiidi taye Maro i. Motong la tool tani, in ikap paidi nga. ²⁰ Bong ye kene yo Maro ipamede betanga pang Apram ye in nga, ngan

☆ 3:6 Pudu 15:6 ☆ 3:8 Pudu 12:3; 18:18; 22:18 ☆ 3:10 Ger 27:26 ☆ 3:11 Abakuk 2:4 ☆ 3:12 Urata ke Paroranga So 18:5 ☆ 3:13 Ger 21:23

tool sa iyeye kataunu kidi be Maro iwete betanga ki panga ngan tiap. Bong Maro ya taunu la ipamede betanga pang Apram i.

Ger Tina Ngan Punu Belei

²¹ Ngan ye ger tina ngan be nen a ipalele betanga medana ke Maro yo muku ngan ipamede i too? Tiap yege! Kumata Maro ikaua ger tina ngan matana san yo ke be ikaua yepongo dook mata paidi in nga, ngan matin nga le dada tani ke toongoo ger i, in iyei idi le taye tooltool noonoonoo ye matana. ²² Bong Rau ke Maro iwete betanga galangana nen be di tooltool ke tana mai i le imot nga, ngan tiyeye ye gurana ke noonoo parmana, le ke be titoo ger tina tiap. Le ye yo tiyeye ye gurana ke noonoo parmana nga, ngan be nen a so yo Maro ipamede betanga ye i, in ole ikauu pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu Kirisi nga.

²³ Muku ngan ye lal yo ke tarungu lodo medana in pombe tiao nga, ngan ger iparamidi dawa ben tayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga. Ngan le tayepe nen le se ye lal tani ke tarungu lodo medana in pombe mallangana. ²⁴ Le Maro ikap ger tina ngan paidi a be ipassongidi ye panga kiidi a taman ye Kirisi. A be nen ngan ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i, in ole Maro iwetidi be idi nga tooltool noonoodoo. ²⁵ Nen le nookoot nga lal yo ke tarungu lodo medana in pombe oo. Le o ke be tayepe la ger tina ngan parmana mulu tiap.

Maro Di Natunu

²⁶ Ang le imot ngan Maro di natunu ye lomim medana yo kataru pang Yesu Kirisi i. ²⁷ Nen le ang di tooltool yo kaye Kirisi kagaua a tirriu ang ye ene nga, ngan kakaua Kirisi pang dawa ben kakaua sousoung paunu a kasousou ye nga. ²⁸ Ngan nen le dada sa matana ki ki be iken kataunu kidi Yuda le di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tiap. Inbe dada sa be iken kataunu kidi tamoto le garup, too kataunu kidi tooltool ke poranga le di tooltool yo ke poranga tiap nga, ngan tiap. Bong nookoot ye Yesu Kirisi nga, ngan ang le imot ngan kagaua le ataleu. ²⁹ Inbe kumata le be ang ngan ke Kirisi nga, ngan ole kayei ben di tooltool yo pombe ye rara ke Apram nga lapau. Ngan ole ang tina ngan la be kakaua soo so yo Maro ipamede betanga medana ye i.

4

¹ Nga be aseke betanga kiau mulu nen. Kumata tool atu be natunu tamoto atu nga, ngan be pang dama ni nga, ngan ole natunu tani in ikap so tina ke tamana yo ipamede betanga ye be ikap panga, ngan le imot. Le ye kene yo natunu tani in iyei kase paunu go nga, ngan iyeye dawa ben poranga ke tamana tani in. ² Nen le ye kene yo iyei kase paunu go nga, ngan di tooltool kapala la matadi kala, inbe matadi kala so ki tina le ilo igoro lal tani yo tamana itaru i. ³ Le gaongo leu ye idi nga lapau, ye kene yo idi nga tayepe ben di kakase ye in nga, ngan le tatoo dada dook tiap ke tana i dawa ben poranga yo ilongo betanga ke tool mai ki a itoo i. ⁴ Bong lal yo Maro itaru, in pombe, motong iyawara Natunu a isi. Ngan isi nga, ngan le si garup atu kaponu ye, motong la ipasuii ngan le iyei tool a iyeye la ger yo kidi Yuda ngan parmana. ⁵ Le ye punu yo a le Maro iyawara Natunu a si iyeye la ger kidi Yuda parmana ye i, in be nen a irai tinini mai i le imot a tiraumate be iyimidi ye yo tayepe la ger parmana nga, a be nen ngan ikau idi a ipamulidi le man taye ben Maro di natunu. ⁶ Ngan ye yo ang ngan di natunu nga, ngan la le iwanga Natunu Amunu a isi lomim nga. Le nga Amunu tani in iyei ang a koomim le mai nen, "Tamak, alei Tamak." ⁷ Nen le ang ngan kayeye ben di poranga mulu tiap, bong Maro iyei ang a kayei ben ya di natunu oo. Inbe kumata le be kayei ben Maro di natunu koot nga, ngan so tina le imot yo be ikap pang natunu nga, ngan ole ikap pang lapau.

Paulu Lon Modoko Mai San Ye Di Galesia

⁸ Muku nga ang ngan lomim galanga ye Maro tiap, ngan la le kayei ben di poranga pang di so yo maro moolmool tiap nga. ⁹ Bong nookoot nga lomim galanga ye Maro oo. Le awete nen, bong dook mata be awete mulu nen, Maro lon galanga yang oo. E nga yelei be kamulu a kala pang ye dada dook tiap yo ke tana i nga? Ngan dada dook tiap

yo nen nga, ngan taukan gurana yo be ilonang nga. E nga yelei be la dada dook tiap ke tana ngan iparamang a be kayei poranga panga mulu nga? ¹⁰ Ngan ang ngan kakapye be katoo momo kidi Yuda le kayei dawa ben di a kaporonai lal maimai kidi yo pombe ye ke le taudu le rai kapala nga. ¹¹ Nen le au i atattadai yang san ye so yo kayei nga, yesoo lok tar nen be urata kiau yo ayei pang a be alonang ye nga, ngan ole ilene sokorai.

¹² Ang di diek nga, au i lok mede be le katoo betanga kiau a kayepe le dawa ben au i. Ngan muku nga ayepe dawa ben ang ngan, inbe ye kene tani in mala be kayei touo kak so sa dook tiap, ngan tiap. ¹³ Le moolmool, ang ngan o lomim tut go ye punu belei a le amala yang kulkulunu mala awetewete pang ye bingi dook mata i nga. Ngan yesoo, ye kene tani in tinik gurana tiap. ¹⁴ Inbe ye tinik yo gurana tiap i, in iyei ang le igarung lomim mai san. Bong le mala be kawala murimim pau, too tinimim booroomoo yau, ngan tiap. Bong lomim ponana yau a kakau au le dawa ben kakaua bangabangana atu ke Maro, too dawa ben kakaua Yesu Kirisi nga. ¹⁵ E nookoot nga lo ponana kiang tani in iken ngai? Awete pang moolmool nen, ye kene tani in lomim pau mai san be kalonau. Le nga yo be awete pang be kapai matamim patunu ngan a kakap pau nga, ngan matin nga le kapai a kakap pau. ¹⁶ E la nookoot nga be ayei koi pang ye yo awetewete pang ye betanga moolmool nga, too?

¹⁷ Ngan di tooltool kapala nga, ngan tinidi bese be tikau ang a kala ye di nga, ngan ye dada yo dook mata nga tiap. Bong di ngan lodi be tiyei ang nen a kayepe le manga mooloo yau, a be nen ngan tinimim bese be katoo di leu. ¹⁸ Le kumata be tinimim bese nga, ngan dook mata, bong be nen nga, ngan tinimim bese be kayei dada dook mata pang di diemim kapala. Inbe kanakana ngan kayei dada tina le ikenen leu, bong kayei ye kene yo ayang tayepe ye in leu be. ¹⁹ Atoo, di natuk yo lok pang mai san nga, au i nga akanamaia masngana mulu yang dawa ben masngana yo pombe pang ye garup yo be ipasui i. Au i ole ayei nen le lo kakodo le kamede ye Kirisi yo iyepe lomim in. ²⁰ Nen le so yo lok kaua urata ye mai san i, in be nookoot nga ole ayang tayepe, inbe awete betanga sa yo be alonang ye nga, yesoo lok sarere yang ye dada yo kayei nga.

Kattenge Betanga Ke Aka Iye Sera

²¹ Ang di tooltool yo lomim be katoo ger nga, kawete pau ngan. Ang ngan lomim galanga ye so yo Mose iwodo a iken ye ger tina nga lapau? ²² Ngan Rau ke Maro iwete nen be Apram in di natunu tamoto ru. Ngan garup yo iyei poranga pang rimana i, in ipasuii atu, inbe garup yo yooloo i, in ipasuii san. ²³ Inbe Apram natunu tani yo garup poranga ipasuii i, in ipasuii ye dada ke di tooltool ke tana. Bong natunu yo rimana ipasuii i, in ipasuii ye dada yo Maro ipamede betanga medana pang Apram ye i.

²⁴ Le di garup ru tina nga, ngan tinanpootoo betanga medana tina yo ru nga. Ngan betanga medana atu in ke kawal Sinai, in be ipasui nga, ngan ole di natunu tiyei poranga leu, in la Aka i. ²⁵ Nen le Aka tani in inanpootoo kawal Sinai yo ikodo ye tana mai Arabia i. Inbe inanpootoo Yerusalem yo iken nookoot katai i, in lapau, yesoo di tooltool ki ngan tiyepi ben poranga pang ger. ²⁶ Bong Yerusalem yo iken ye malala ke Maro i, in ke be iyei ben garup yo poranga in tiap. Ya in la tinada i. ²⁷ Le ben tina betanga yo tiwodo lo iken ye Rau ke Maro nga, ngan iwete nen,

“Ong garup yo kupasui tiap le taukam natum i,
in lom ponana.

Ong garup yo kuyetai touo masngana ke pasuiungu pitiap i,
in kin le lom dook mata.

Be nen ngan kuwou, inbe lom ponana a koom le mai,

yesoo ole natum alunu kaiye le tillos di kakase ke garup yo nintooroo i.”[☆]

²⁸ Le di diek nga, ang ngan dawa ben Esaka. Ngan ye betanga medana tina yo Maro apamede i, ngan le ang ngan kayei Maro di natunu. ²⁹ Nen le ye kene tani in kase yo tipasuii ye dada kidi tooltool ke tana i, in iyei dada dook tiap pang kase san tani yo

☆ 4:27 Esai 54:1

tipasuiu ye gurana ke Maro Amunu Silene i. Ngan la nookoot nga nen lapau, dada yo nen ngan gaongo leu la iken nga. ³⁰ Bong soo betanga Rau ke Maro iweta i? Rau ke Maro iwete nen, “Kanganga garup yo poranga in le ipa ye natunu. Ngan garup yo poranga i, in natunu tani o ke be ikap touo so kasin pa ye tamana le ben natunu yo rimana ipasuiu, in pitiap yege.”[☆] ³¹ Nen le di diek nga, idi nga garup yo poranga in di natunu tiap, bong idi nga garup la poranga tiap in di natunu.

5

Kin Kayei Poranga Mulu Be

¹ Kirisi ilonidi a tayepe le manga mooloo ye urata moonoo yo ke ger ngan oo. Le ke be la taye ben poranga pang ger mulu tiap. Nen le ole kakodo le kamede ye Kirisi, inbe kin kamalum pang di tooltool a tiyei ang le kayei dawa ben poranga pang ger mulu be.

² Ai, kapalongo a katar talngamim ye betanga kiau. Au Paulu i awete nen, kumata le be kamalum pang di tooltool be tikoro tinimim nga, ngan urata ke Kirisi tani yo iyei i, in o ke be ilonang kasin pitiap yege. ³ Inbe awete betanga galangana mulu pang di tooltool le imot yo timalum pang di tooltool a tikoro tinidi ngan nen. Kumata le be titoo dada yo nen nga, ngan kin titoo ger tina nga dook le imot. ⁴ Nen le ang di sema tooltool yo kawete be katoos ger ngan ole kayei tooltool noonoonoo ye Maro matana nga, ngan ang tapmim kayepe manga mooloo ye Kirisi. Nen le Maro yo lono pang di tooltool a iyei dada dook mata pang di i, in kawala murimim panga. ⁵ Bong idi yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan Maro Amunu Silene iyepe yidi inbe ipamedidi a be nen ngan tatara lodo le atu, inbe tanamu yo be iwetidi ye tooltool noonoonoo nga. ⁶ Nen le idi tooltool yo taye Yesu Kirisi tagaua nga, ngan dada yo ke koranga tiniidi in ben so sokorai, inbe dada yo ke koranga tiniidi tiap i, in so sokorai lapau. Bong dada yo be tatara lodo medana pang Kirisi a be nen ngan lodo dook mata pang di diede i, in la so moolmool i.

⁷ Muku nga ang ngan ben kadada dook mata ye parsukungu. E nga sei tool ilelang be katoos betanga moolmool tiap i? ⁸ Ngan dada yo nen nga, ngan ipa ye Maro, tool yo ikiu ang panga i, in tiap. ⁹ Ngan ole lomim tut ye so yo be iyeie porong a isung i, in so mai tiap san, bong ke be ole iyeie porong tani a isung le imot. ¹⁰ Bong au i Tool Mai ipamedau le atara lok le atu yang nen, o ke be katoos dada sa mulu tiap. Inbe sei tool yo be igarung lomim nen i, in ole Maro iyemenaii. ¹¹ Ang di diek nga, di tooltool kapala tiwete nen be awetewete pang di tooltool be tikoro tinidi. Bong awete nen tiap, ngan la le di Yuda tigarungau nga. Ngan kumata awete be di tooltool tikoro tinidi nga, ngan betanga yo ke kai palasingi ke Kirisi i, in o ke be iyei di tooltool le katedi malmal pau mulu tiap. ¹² Au i lok mai san nen be di tooltool yo tigarung lomim nen nga, ngan tikodo le timede mata ye dada yo ke koranga tinidi i. Bong be nen nga, ngan di tapdi tikoro tinidi a tigarung di le dook tiap yege.

¹³ Ngan nanga ang di diek nga, ang ngan Maro ikiu ang be kayei poranga mulu pang dada yo ke ger, nga tiap. Le be nen ngan kin lomim tar be ang tapmim ole katoos lomim ye soo so yo be kayei nga be. Bong katoos dada yo be lomim pang di diemim mai san inbe kayei ben poranga pang di a kalon di ye i. ¹⁴ Ngan ger tina le imot ke di Yuda nga, ngan punu igaua le imot a iken ye ger ataleu naii: “Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.”[☆] ¹⁵ Nen le kakawai yang dook leu. Yesoo, kumata le be kayei ben di asara gok a kapassak le ang tapmim kapattoko nga, ngan ole kagarungang a kalleim le imot.

Dada Ke Maro Amunu Inbe Idi Tooltool Lodo

¹⁶ Nga ole awete pang nen, kin le kamalum pang Maro Amunu Silene a be nen ngan ipassongang ye panga kiang. Ngan la o ke be katoos dada dook tiap yo lomim kaua urata ye be kayei, ngan tiap nga. ¹⁷ Nen le soo dada dook tiap ke noonoo yo idi tooltool lodo be taye nga, ngan irautoos soo dada dook mata yo Maro Amunu Silene lono be taye nga.

Inbe soo dada dook mata yo Maro Amunu Silene lono be tayei nga, ngan irautoo soo dada dook tiap ke noonoo yo lodo be tayei nga. Ngan yaru le ru nga tiyei ben koi, le soo so yo lomim be kayei nga, ngan o ke be kayei tiap. ¹⁸ Bong kumata le be Maro Amunu Silene ipassongang ye panga kiang a be katoo nga, ngan o ke be kayepe ye dada yo ke ger ngan parmana mulu tiap.

¹⁹ Le ang ngan lomim galanga ye dada dook tiap ke noonoo yo di tooltool lodi be tiyei ngan oo. Ngan dada tina ngan nen: dada ke bauk, inbe dada yo giri leu ye Maro matana nga, inbe dada ben kidi gaunu yo tiyei nga, ²⁰ inbe dada ke sungunu pang maro yo doko nga, inbe dada ke pidipidi, inbe dada ke be tiye di diedi tiyei koi, inbe dada ke passakungu, inbe dada ke matadi gorengana ye so kidi diedi, inbe dada ke kate malmal, inbe dada ke be lodi pang di tapdi leu, inbe dada ke be tiye di diedi tigauagaua tiap a la tiyepi kidi kidi, ²¹ inbe dada ke be matadi yoonoonoo, inbe dada ke yinungu ran medana a kutodi moo ye, inbe dada ke be di tooltool tigaua be tiyin ran medana a tiyei dada dook tiap pang di diedi, inbe dada matana matana kapala yo nen nga. Ngan muku ngan awete pang ye oo, inbe la nookoot nga awete pang ye mulu nga. Di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan o ke be tilo tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di ngan tiap.

²² Bong be Maro Amunu Silene ipassongo di tooltool ye panga kidi nga, ngan ole tiyei dada yo nen nga: lodi pang di diede mai san, inbe lodi ponana ye yepongo kidi, inbe tiyepi ye lo silene, inbe titoko too katedi le katedi malmal tarai pang di tooltool tiap, inbe tilon di tooltool, inbe tiyei dada dook mata leu, inbe titoo betanga kidi dook mata, ²³ inbe tiyepi moonoombe dook, inbe tikaptut di dook ye yepongo kidi. Ngan ger tina ngan sa ke be igunkala dada yo nen nga tiap. ²⁴ Le di tooltool yo ke Yesu Kirisi nga, ngan di ngan ben tiraumata dada dook tiap ke noonoo yo iken lodi nga, ngan le ipa ye urata dook tiap ki tina, ngan a tipatoto lo kai palasingi kaini le imata oo. ²⁵ Nen le idi nga Maro Amunu Silene la ikaua yepongo dook mata paidi i. Le be nen ngan ole tatoo Maro Amunu Silene a ipassongidi ye panga kiidi. ²⁶ Inbe kin le idi taudu tayitmak ede be, inbe tasokkara di diede lodi ye patokongo be, inbe matada gorengana ye so kidi diede kapala be lapau.

6

Talon Di Diede

¹ Ang di diek nga, kumata le be ang tina ngan atu be ikapsap ye dada ke noonoo nga, ngan ang di tooltool yo katoo Maro Amunu Silene, ngan ole kayei dada yo dook mata ngan pang tool tani in a kaloni a kakarata ye dada ki yo iyeii i. Bong ang tapmim ngan kin le kakawai yang dook leu, ole nen ngan Satan itou ang lapau ngan ole kakapsap ye dada ke noonoo. ² Le ang ngan ole kalon di diemim a kasolo moonoo kidi. Kumata le be kayei dada yo nen nga, ngan ole katoo ger yo ke Kirisi i. ³ Nen le kumata tool atu lon tar be ya in tool mai bong be ilono ene san tiap nga, ngan ya taunu ikaua lungunu ye. Ngan ya in tool mai tiap. ⁴ Le ang tina atu ngan ole kakamatang ye soo dada kiang tina yo kayei nga, inbe lomim kaua urata ye ben ang ngan dook too tiap. Kumata soo so yo kayei ngan be dook mata nga, ngan ole lomim ponana ye dada kiang dook mata tina yo kayei nga. Bong le kin kakamata dada yo di diemim tiyei nga lo ngan be lomim ponana ben dada kiang yo kayei ngan illos di diemim ye dada kidi yo tiyei nga, ngan be. ⁵ Ngan awete nen nga, yesoo ang atu ngan ole kayei urata kiang tapmim.

⁶ Inbe sei tool yo tipatomonaii ye betanga ke Maro i, in be nen ngan ipoto so ki yo dook mata ngan le ikap kapala pang tool tani yo ipatomonaii i.

⁷ Kin le kallungang tapmim a lomim tarang be ang ngan ke be ole kakaua lungunu ye Maro, ngan be. Kumata tool be ipe so luana idu kumu ki nga, ngan ole so tani in la be ikaua kanono i. ⁸ Ngan nanga, kumata tool be ikapki dada dook tiap ke noonoo yo lon kaua urata ye nga, ngan ye lal ke kaningi so matana ngan ole ikaua masngana yo taukan motingi i. Bong kumata tool be ikapki dada dook mata yo Maro Amunu lon ponana ye nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ⁹ Le kin tinimim booroomoo

ye yeingi dada yo dook mata, ngan be. Ngan kumata le be taye urata le ikenen leu nga, ngan ole ye lal yo ke kaningi so matana in nga, ngan ole takap so dook mata san. ¹⁰ Nen le soo lal be idi nga taye dada yo dook mata ngan pang di tooltool ye in nga, ngan taye. Inbe ole takodo le tamede moolmool ye yeingi dada yo dook mata ngan pang di diede kapala yo titara lodi medana pang Tool Mai nga lapau.

Paulu Lon Ponana Ye Kai Palasingi Ke Kirisi

¹¹ Nookoot nga kakamata betanga tina yo awodo le maimai a iken ye motingi ke rau i nga, ngan awodo ye au tauk baik.

¹² Di tooltool yo tikodo le timede ye dada ke koranga tinimim nga, ngan be nen a di Yuda lodi dook mata ye di. Ngan ye yo a le tiyei nen nga, ngan be nen a tiyepe manga mooloo ye betanga ke kai palasingi ke Kirisi a be nen ngan di Yuda tigarung di be. ¹³ Inbe di tooltool yo titoo momo kidi Yuda ye koranga tinidi nga, ngan di tapdi nga titoo ger dook tiap. Di ngan lodi be tikoro tinimim, a be nen ngan tiyitmak edi ye so yo tiyei ye tinimim nga. ¹⁴ Bong au i ke be ayitmaka ek ye so yo ayei nga tiap. Ole ayitmaka Yesu Kirisi ye urata yo iyeii ye kai palasingi kaini, in leu. Le ye urata yo iyeii i, in dawa ben amata le nookoot nga lok pang dada dook tiap yo ke tana i, nga tiap. Inbe di tooltool yo titoo dada nen nga, ngan lodi dook tiap pau lapau. ¹⁵ Ngan nanga, dada yo ke be tikoro tool tinini in so sokorai, inbe dada yo be tikoro tool tinini tiap i, in so sokorai lapau. Bong so maiyoko ataleu in nen, ole tool iportaka lono le iyei ben tool paunu mulu nga. ¹⁶ Nen le di tooltool le imot yo tikaua dada i a tiparama le titoo nga, ngan ole Maro lono pang di a ilon di le tiyepe ye lo silene yo ki i. Inbe di tooltool tina, ngan la di tooltool moolmool ke Maro nga.

¹⁷ Le betanga kiau yo be aweteporai in nen; di tooltool yo tirau au, inbe moonongoo yo iken ye tinik nga, ngan ipaposau ben au i poranga ke Yesu le lok be tool san mulu ikaua urata moonoo sa mulu pau tiap.

¹⁸ Ang di diek nga, ngan apatarau nen be Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo iyepe lomim i, in ole lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot. Moolmool.

EPESES

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Epeses I

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Tooltool Ke Kirisi

¹ Au Paulu, yo Maro itoo ya taunu lono a ipootau be ayei aposol ke Yesu Kirisi i, in awodo rau naii pang ang di tooltool ke Maro yo katara lomim medana pang Yesu Kirisi a kayepe ye malala mai Epeses nga. ² Nen le apatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang.

Kirisi In Dada Ke So Dook Mata Yo Ke Maro Nga

³ Tayitmaka Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana, in ene. Ngan ya in iyei urata dook mata paidi, inbe ye urata yo Kirisi iyeii paidi i, in ikap so matana matana le imot yo ipa ye malala ki nga, ngan paidi be ilonidi ye. ⁴ Ngan nen le ye kene yo Maro itar so le imot ke lang le tana a pompombe tiao nga, ngan ipootidi tooltool yo taye Kirisi tagaua le atu nga, ngan panga, a be nen ngan tatoo dada le imot yo ya lono be tatoo nga, inbe tayepe le taukada busunu ye matana. Ya in lono paidi mai san, ⁵ ngan la le mukot yege ni nga, ngan lon taridi nen, be ole ikau idi kan le taye ben ya di natunu ye urata yo Yesu Kirisi iyeii i. Ngan ya in lon ponana be iyei so yo nen nga, ngan la le itoo ya taunu lono ye so yo iyei nga. ⁶ Ngan nen le tayitmaka ene le ilo ete ye yo lono paidi mai san a le iyei dada yo dook mata ki taunu, ngan paidi nga. Ya in iyei dada dook mata yo nen ngan le maiyoko kaiye paidi, ye Natunu yo lono panga mai san i. ⁷ Le Kirisi iraiia tinini mai i le imot a tiraumate be iyimidi ye rara ki yo imati ye kene yo imata ye i. Nen le ikarata dada pang Maro be igiri noonoo yo kiidi nga. Le ye dada tani yo iyeii nen i, in itoo Maro lono, yesoo ya in lono paidi ngan la le iyei dada yo dook mata le dook mata san, ngan paidi. ⁸ Ngan nen le ya in iyei dada dook mata paidi, inbe ikap lo galanga paidi, a be nen ngan lod galanga ye dada dook mata le imot yo lono be tatoo nga. ⁹ Inbe dada tani yo lon taru a iken sollono i, in lon ponana be ipaposi paidi ye urata yo Kirisi iyeii i. ¹⁰ Le dada tani in nen: Ya in ole matan kala so tina nga le imot le lo tagoro lal yo itaru be Yesu imulu a isi ye in nga, ngan la be iwinoko so tina yo ke malala ki ngan le ipa ye ke tana i nga, ngan le imot man igaua, inbe itar du Kirisi parmana a be nen ngan iyei kuto mai panga inbe matan kala.

¹¹ Le Maro in iyei so tina le imot a pombe ben tina yo lon kaua urata ye nga. Nen le mukot yege ni nga, ngan lon taridi nen, be ole ipootidi tooltool yo taye Kirisi tagaua le atu nga, ngan panga, a be nen ngan taye ben di tooltool ki. ¹² Ngan iyei nen a be nen ngan am Yuda tina yo amtara lomam le atu pang Kirisi muku nga, ngan amyitmaka Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. ¹³ Inbe ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap, ngan lapau, ang ngan kaye Kirisi kagaua le atu. Yesoo, ye kene yo kalongo betanga moolmool ye dada yo be Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang in nga, ngan le katara lomim medana ye bingi dook mata tani nga. Nen le Maro Amunu Silene yo ipamede betanga ye be ikauu pang i, in ikauu pang a be nen ngan itarkalang ben ang ngan di tooltool ki. ¹⁴ Le Maro Amunu Silene tani yo ikauu paidi i, in iyei ben tarkilanga paidi be so dook mata le imot yo ipamede betanga ye be ikap paidi nga, ngan ole ikap paidi moolmool. Ngan nen le lod galanga nen, pang dama ni ngan Maro ole ikap di tooltool ki yo iyimi di ye rara ke Kirisi nga. Nen le ole tayitmaki, inbe tayeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

Paulu Ipatarau Ye Di Tooltool Ke Epeses

¹⁵ Ye kene yo alongo bingi kiang be katara lomim medana le ikenen leu pang Tool Mai Yesu, inbe lomim pang di tooltool ke Maro le imot mai san nga, ¹⁶ ngan le amaryoo tiap, bong kanakana ngan lok tutang a apatarau yang, inbe awete lo ponana kiau pang Maro yang. ¹⁷ Inbe asootoo torungu Maro, yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana inbe takamata

ben ene mai san ke be di tooltool tipayiti i, in ye pataaungu be ikap lo galanga pang ye dada dook mata yo lono be katoo nga, inbe ya taunu ole ipapos dada tina pang, a be nen ngan lomim galanga ye dook. ¹⁸ Inbe apatarau pang Maro be sul ki ole ilangarai lomim, a be nen ngan lomim galanga dook ye dada dook mata yo be ole iyei pang di tooltool yo ikiu di nga, yesoo so tina ngan la tatar matada a tanam ye nga, inbe ole lomim galanga dook lapau ye so dook mata yo ipamede betanga medana ye be ole ikap pang di tooltool ki ya taunu nga. Ngan so tina ngan dook mata le dook mata ki taunu. ¹⁹ Inbe apatarau lapau be ole ipagalanga lomim, a be nen ngan lomim galanga dook ye gurana ki yo ilonidi tooltool yo tatara lodo medana panga ye i, in mai san le illos gurana ke so nga le imot i. Ngan gurana ki yo ilonidi ye i, in gurana tani ²⁰ yo pombe le mai ye kene yo Maro ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge a ikauu lo ye malala ki le lo iwur ye baene oonoo ye ni yo be iyei kuto mai ye i. ²¹ Ngan nen le Kirisi in iyepe ete, inbe gurana ki mai mata le illos di so sadi yo tiyei kuto maimai pang lang le tana nga, inbe di so sadi yo gurana kidi mai mata nga, ngan le imot. Le ene ilo ete san, le illos di nookoot katai ngan leu tiap, bong pang dama ni ngan lapau. ²² Nen le Maro itar so nga le imot la gurana ke Kirisi parmana, inbe ipootoo be iyei kuto mai pang so tina nga le imot, inbe pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan lapau. ²³ Ngan idi tooltool tina yo tagaua ye bareme ke Yesu nga, ngan taye dawa ben Kirisi tani in baene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Le ipaponidi ye gurana ki, dawa ben ipapon so nga le imot yo iken ye ni mai i le imot ngan ye gurana ki lapau nga.

2

Idi Nga Ben Tammata Oo, Bong Maro Iyei Idi Le Taye Kirisi Tamaur Mulu

¹ Muku nga ang ngan kayepe dawa ben di tooltool yo timmata koot nga, yesoo ang ngan kadada ger pono le kakapsap ye dada dook tiap yo ke noonoo nga. ² Ngan nen le ye kene tani in ang ngan kayei dada dook tiap dawa ben di tooltool ke tana i tiyei nga, inbe katoo dada dook tiap yo Satan lono be katoo nga. Ngan ya in tool kuto mai yo matan kala di so sadi ke lang katene i, inbe ya la nookoot nga ikaua urata ye di tooltool yo lodi be tilongo betanga ke Maro tiap, ngan lodi i. ³ Muku ngan idi le imot nga taye dawa ben yo di tiyei nga. Nen le idi nga taye dawa dook tiap ke noonoo yo tiniidi iyolidi be la taye nga, inbe tatoo dada dook tiap ke tana yo lod kaua urata ye be taye a lod ponana ye nga. Ngan taye dawa dook tiap yo nen nga, yesoo idi tooltool ke tana i nga, ngan tipasui idi le tapa ye dada dook tiap yo ke noonoo nga. Nen le Maro katen malmal paidi inbe ole iyemenai idi le tapa ye di tooltool kapala le imot yo tiyei noonoo nga. ⁴⁻⁵ Moolmool, muku ngan idi nga tadada ger pono le ye Maro matana ngan tayepe ben di tooltool yo timmata koot nga, bong ngan Maro yo lon ponana be ilele lono ye di tooltool i, in lono paidi mai le mai san, ngan la le ipamaditidi taye Kirisi le ikaua yepongo dook mata yo paunu, in paidi. Nen le ye lono yo paidi a be iyei dada dook mata yo nen ngan paidi ye i, in la le ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. ⁶ Le tina Maro ipamaditidi tooltool yo taye Kirisi tagaua le atu nga, ngan nen le nookoot nga dawa ben ikau idi taye a talo tayepe ye malala ki, inbe matan kala so nga le imot. ⁷ Ngan iyei nen a be nen ngan pang dama ni nga, ngan ole ipaposo dada ki yo iyei paidi ye urata ke Yesu Kirisi nga, ngan dook mata le illos so yo dook mata nga le imot. ⁸ Le Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang in nga, ngan ye lono yo pang mai san a be iyei dada dook mata yo nen ngan pang nga. Ngan ang tapmim kayeie urata sa dook mata ngan la le Maro ikau ang a be ipamulang ye, ngan tiap, bong in ben lo ponana ki pang. Ya in iyei nen, yesoo ye yo katara lomim medana pang Kirisi nga. ⁹ Le moolmool, ang ngan kayeie urata sa ngan la le ikau ang a ipamulang ye, ngan tiap. Ngan nen le ke be tool sa koon payiti a iwete be ya in dada ki dook mata, ngan la le Maro ikau a ipamule ye, ngan tiap. ¹⁰ Le idi tooltool yo taye Yesu Kirisi tagaua le atu nga, ngan Maro ya taunu iyei idi le tayepe ye yepongo paunu, a be nen ngan taye urata dook mata tina yo Maro lon kaua urata ye mukot be ole taye nga.

Maro Igaua Di Yuda Inbe Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga, Ngan Ye Kirisi

¹¹ Nen le ang di tooltool yo kapa ye rara ke di Yuda tiap nga, ngan lomim tut ye muku ngan di Yuda tiwete be ang ngan tarkilanga ke Maro yo ke koranga tiniidi i, in iken yang tiap. Inbe di ngan titiki le di tapdi tiyitmak di be di ngan di tooltool ke Maro ye yo tikoro tinidi nga. Bong dada ke koranga di tooltool tinidi i, in so yo di tooltool tiyeii ye tinidi kulini ye di tapdi baedi leu i. ¹² Ngan ye kene tani in ang ngan kayepe manga mooloo ye Kirisi. Inbe ang ngan ben di tooltool ke Isrel yo Maro ipootoo di panga ya taunu, ngan tiap, le ang ngan ben di tooltool ke malala san le kayepe diki. Ngan nen le betanga medana yo Maro ipamede pang di tooltool ki i, in ang ngan kayepe diki ye. Inbe ye kene yo kayepe ye tana i nga, ngan lomim galanga ye Maro tiap, le katar matamim a kanam ye so dook mata tani yo lono be iyeii pang i, in tiap lapau. ¹³ Bong ang di tooltool yo muku ngan kayepe manga mooloo ye Maro nga, ngan nookoot nga kaye Yesu Kirisi kagaua le atu, le ye rara ki yo imati ye kai palasingi kaini i, in ikau ang a kaman potai ye Maro a kaye kagaua.

¹⁴ Nen le Kirisi ya taunu la iyei idi tooltool yo Yuda inbe yo Yuda tiap nga, ngan be tagaua lodo le atu a tayepe ye lo silene yo ki i. Ngan muku ngan tagauagaua tiap, inbe tayepe ben koi. Le dada dook tiap kiidi tani yo be lodo pang di diede ye tiap i, in ben koongoo medana a ipotidi le tayepe ki ki. Bong ngan Kirisi isorroko koongoo tani, inbe iyei idi le man tagaua lodo a tayepe ye budanga atu. ¹⁵ Le Kirisi tani in irautoo gurana ke ger ipa ye noonoo matana matana yo ke ger ngan ye matenge yo ki i. Ngan ya taunu lon tar be iyei nen, a be nen ngan igau idi tooltool yo tayepe ye budanga ru tina nga, le man taye tagaua ye budanga ataleu yo paunu i, inbe tayepe ye lo silene yo ki i. ¹⁶ Nen le ye matenge ki tani yo tipatota lo kai palasingi kaini ye i, in igiri dada dook tiap kiidi yo be taye koi pang di diede ye i. Le tina igau idi tooltool ke budanga tina yo ru nga a man tagaua ye atu, a be nen ngan ikau idi le man taye Maro tagaua lodo le atu. ¹⁷ Ngan Kirisi in isi ngan be si iwetewete bingi dook mata pang di tooltool yo tiyepa manga mooloo ye Maro nga, inbe pang di tooltool yo tiwete be di ngan tiyepa potai ye nga, ngan ye dada yo be tigauagaua a tiyepa ye lo silene yo ke Maro in nga. ¹⁸ Nen le ye urata yo Kirisi iyeii i, in la am Yuda inbe ang di tooltool yo Yuda tiap nga, ngan nookoot nga idi le imot ngan ke be tala potai ye Tamada Maro la takodo matana, inbe tapatarau panga ye gurana yo ke Amunu Silene i.

Idi Tooltool Ke Kirisi Nga Rumu Moolmool Ke Maro

¹⁹ Ngan nen le ang di tooltool yo Yuda tiap nga, ngan nookoot nga ang ngan dawa ben di tooltool ke malala san, too ben di tooltool kapala yo tiyepa diki, nga tiap. Bong ang ngan kaye di tooltool kapala yo Maro ipootoo di panga ya taunu, ngan kagaua le atu, le ang le imot ngan di tooltool ke malala ke Maro. ²⁰ Le ang ngan dawa ben renga ke rumu yo ke Tool Mai nga. Inbe am aposol le di Maro koonoo nga dawa ben sawa yo tire rumu lo pono nga. E Yesu Kirisi in dawa ben nasil yo tirauu kataunu a be iparama rumu i. ²¹ Ngan nen le ya in la iparama rumu tani in soonoo kapala yo be man tiseke pang ye nga, ngan le imede a iyei ben bareme mai ke sungunu yo Tool Mai ipootoo panga ya taunu i. ²² Le ang di tooltool tina yo Yuda tiap nga, ngan kaye Kirisi kagaua le atu, ngan nen le ang ngan lapau kapa ye di tooltool kapala yo ke Maro nga, ngan kagaua a kaye ben rumu atu yo be Maro Amunu Silene iyepe ye i.

3

Paulu Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Yo Tipa Ye Rara Kidi Yuda Tiap Nga

¹ Au, Paulu i, ayepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, yesoo ayei urata ke Yesu Kirisi a be nen ngan alonang ang di tooltool yo kapa ye rara ke di Yuda tiap nga. ² Nen le ang ngan o kalongo betanga ye urata tani yo Maro ikauu pau i. Ngan ya in iyei dada dook mata pau a ikaua urata pau nen, be awetewete bingi dook mata pang ye dada ki yo be lono pang mai san a iyei dada dook mata pang ye i. ³ Ngan dada ki tani yo lon taru

a iken sollono i, in ipaposi pau, le nookoot nga awodo betanga ki kasin a ilo ye rau i pang koot nga. ⁴ Le ye kene yo be kakinkat betanga tina nga, ngan ole lomim galanga nen, au i lok galanga dook ye dada yo Maro lon taru ye Kirisi a iken sollono i. ⁵ Ngan mukot ye kene yo Yesu isi tiao nga, ngan Maro ipaposo dada ki tani in pang tooltool siap. Bong yo nookoot nga Amunu Silene ipaposi pang di aposol le di Maro koonoo tina yo ipootoo di panga ya taunu nga. ⁶ Ngan dada ki tani yo iken sollono i, in nen: Bingi dook mata in dada yo be ang di tooltool yo Yuda tiap nga, ngan ole kakap so dook mata gaongo leu ben yo Maro ipamede betanga ye be ole ikap pang di tooltool ki yo di Yuda nga.

⁷ Ngan au i, Maro iyei dada dook mata pau a ipamedau ye gurana ki, a be nen ngan ayei ben kapraingi ki, inbe awetewete pang di tooltool ye bingi dook mata tani i. ⁸ Moolmool, au i akamatau ben tool kase le apa mur yege ye di diek kapala le imot yo ke Maro nga. Bong Maro lono pau a iyei dada dook mata pau nga, ngan be nen a awetewete pang di tooltool yo Yuda tiap ngan ye so dook mata yo be Kirisi ikap pang di nga. Inbe so tina yo be ikap pang di nga, ngan ben balingi yo dook mata le dook mata ki taunu nga. ⁹ Inbe Maro ipootau be apagalanga di tooltool le imot ye dada ke Maro yo lon taru a iken sollono i. Kulkulunu ngan Maro tani yo itar so nga le imot i, in ipaposo dada ki tani pang tooltool siap, ¹⁰ bong nookoot nga ipaposi a ise mallangana oo. Le tina iyei di le tigaua le atu ye bareme ke Yesu nga, ngan be nen a be di so sadi yo gurana kidi maimai nga, inbe di so sadi yo tiyei kuto maimai pang lang le tana nga, ngan ole tikamata ben lo galanga ke Maro in dook mata le imot. ¹¹ Nen le dada tani yo mukot ngan Maro lon taru ye kene yo itara tana tiao i, in la le nookoot nga itoo le kanono pombe ye urata yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi iyeii i. ¹² Le idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi a taye tagaua lodo le atu nga, ngan o ke be tatattadaia Maro mulu tiap. Yesoo, Kirisi la iso dada paidi be tapa le tala potai ye Maro i. ¹³ Le au i atorang be kin lomim dook tiap ye yo asolo moonoo ye urata yo ayei be alonang ye, nga be, bong lomim ponana ye.

Paulu Ipatarau Ye Di Epeses

¹⁴ Ngan yesoo Maro in iyei so tina le imot pang, ngan la le agun turuk le du damok toko tana ke dama ke Tamada Maro, inbe apatarau panga yang. ¹⁵ Ngan Maro ikarata so le imot yo ke malala ki ngan ipa ye ke tana i. Nen le di tooltool le imot yo nookoot nga tiyepe ye malala ki inbe di tooltool yo tiyepepe go ye tana i nga, ngan Tamadi la ya i. ¹⁶ Inbe dada ki le imot yo iyei pang nga, ngan dook mata ki taunu. Nen le au i apatarau panga be itoo dada dook mata ki tani a ipamede lomim ye gurana ke Amunu Silene a be nen ngan kakodo le kamede, ¹⁷ inbe katara lomim le imede moolmool pang Kirisi, a be nen ngan iyepe le imede lomim in. Inbe apatarau be dada dook mata tani yo be Maro lono pang ye mai san i, in ole ipamedang a be nen ngan kakodo le kamede ye dawa ben kai yo ramini itorobono tana le idu lopo i, inbe dawa ben rumu yo tire lo ye sawa medana pono i. ¹⁸⁻¹⁹ Ngan nen le ang ngan kaye di tooltool ke Maro le imot nga, ngan ole lomim galanga dook ye Kirisi lono yo paidi i, in mai belei nga. Ngan lono yo paidi i, in mai le mai san a ipa le ilo ete inbe idu lopo inbe ingaua ni mai i le imot, le tool sa ke be lon galanga ye pitiap yege. Bong au i apatarau nen, be iyei ang le kayepe le dawa ben ya ni.

²⁰ Le tayitmaka Maro ene, yesoo gurana ke Amunu Silene yo iken lodo i, in iyei urata mai le mai san. Nen le so le imot yo tatoru ye, inbe so yo lod kaua urata ye be ilonidi ye nga, ngan ole iyei le imot ipa ye so kapala mulu lapau. ²¹ Le tayitmaka ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye urata yo iyei kataunu ye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan tiye Yesu Kirisi nga. Le tayitmaka ene nookoot nga inbe pang dama ni ngan le ikenen nen le taukan motingi. Moolmool.

4

Di Tooltool Ke Kirisi Nga Tigaua Ye Budanga Atu

¹ Au i ayepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, yesoo ayei urata ke Tool Mai. Ngan la awete le kook mede ye betanga pang nen, be kayepe dook mata ye dada tina yo

Maro lono be katoo nga, yesoo ya in ikiu ang panga be la kayei ben di tooltool ki nga. ² Le kanakana ngan ang tapmim ole karautoo ang le kadu lopo ye di diemim kapala nga, inbe kayepe le lomim pusbe dook mata. Inbe kumata le be di tooltool tiyei dada dook tiap sa pang nga, ngan kin katemim malmal pang di tarai be, bong lomim pang di mai san a kasolo moonoo tina. ³ Ngan nen, yesoo Maro Amunu Silene iyei idi a taye di diede tagaua ye budanga atu. Le be nen ngan ole kakodo le kamede ye dada yo be lomim iken silene pang di diemim a kaye di kagauagaua dook ye i. ⁴ Le kakamata, idi tooltool yo tatara lodo medana nga, ngan tagaua ye budanga ataleu, le idi ngan dawa ben tool atu kanono. Inbe Maro Amunu Silene ataleu la iyepe lodo i. Inbe gaongo leu, ye kene yo Maro ikiu idi ye in nga, ngan idi le imot nga tatar matada a tanam be pang dama ni, ngan ole ikaua so dook mata yo ipamede betanga ye be ikauu paidi i. ⁵ Inbe idi le imot nga Tool Mai kiidi in ataleu, inbe patomonaingi moolmool ke dada yo idi nga ke be tatara lodo medana pang Kirisi a be nen ngan ipamulidi ye i, in ataleu, inbe rriungu yo tirriu idi ye i, in ataleu lapau. ⁶ Inbe idi le imot nga tasung pang Maro ataleu, le idi nga Tamada ataleu. Ngan ya in matan kala di tooltool ki nga le imot, inbe ye Amunu Silene ngan iyepe ye di tooltool ki nga le imot lodi, inbe iyei urata ki ye di tooltool ki nga le imot lapau.

⁷ Bong Kirisi lono paidi a iyei dada dook mata paidi, le itoo ya taunu lono inbe imalimidi atu atu ye urata tina yo matana matana nga. ⁸ Le ben betanga yo tiwodo lo ye Rau ke Maro ngan iwete nga,

“Ye kene yo ipa a ilo pang ye ni yo iken ete ni nga,

ngan di koi ki yo illos di ye patokongo nga, ngan imuku pang di,
inbe titoo a tiye tilo pang ete,

inbe ikap so dook mata pang di tooltool ki.”☆

⁹ Ngan nen le atorang ye betanga yo iwete be “ilo pang ete” i, in punu belei? Ngan punu nen, ya in ilo pang ye ni yo iken ete yege ni, bong muku ngan ya in ipa le isi ye ni yo iken lopo i, in ye tana tani i.* ¹⁰ Le tool tani yo ipa ke ete a isi tana i, in ya la imulu a ilo pang ete le lo iyepe ye malala ke Maro, a be nen ngan iyei kuto mai a gurana ki ipapon so le mot yo iken ye ni mai i le imot nga. ¹¹ Inbe ya tani in la ikap urata matana matana pang di tooltool i. Nen le ipootoo di tooltool kapala be tiyei aposol, inbe kapala be tiyei di Maro koonoo. Inbe di kapala ngan ipootoo di be tiyei ben di tooltool yo be tiraia bingi dook mata ke Yesu nga, inbe di kapala ngan tiyei ben di tooltool yo be matadi kala di tooltool ke Kirisi inbe tipatomonai di ye betanga ke Maro nga. ¹² Ngan itar di nen a be nen ngan tilon di tooltool ke Maro be di tapdi tiyei urata yo ki nga, inbe tipamede di tooltool tina yo tiyei ben Kirisi kanono nga be tikodo le timede. ¹³ Le ole iyei nen le lo idi le imot tagaua le atu ye lodo medana yo tataru pang Kirisi i, inbe idi le imot lod galanga dook ye Maro Natunu tani a takodo le tamede ye, dawa ben di tooltool yo ben timatu koot ye so ke Maro nga. Inbe gurana ke Kirisi ole ipaponidi a be nen ngan panga le yepongo kiidi ole dook mata dawa ben ki.

¹⁴ Nen le idi nga ole tayepe dawa ben di kakase maimai tiap, nga tiap. Le kumata tool sa be iwete betanga san paidi, ngan ole palbe leu be tapalele lodo medana yo tataru i, in tiap. Too, kumata tool sa be lo galanga ki dook mata le be illungidi nga, ngan ole tatar talngada a talongo betanga ki tiap lapau. Ole nen ngan taye dawa ben ookoo yo muru le kokor isuru tiek pono a ila le ngan iman i. ¹⁵ Bong be nen ngan tawetewete betanga moolmool ke Maro ye dada yo be lodo pang di diede ye mai san i. Ngan kumata be taye nen nga, ngan ole Maro Amunu Silene ye iyepe lodo i, in ole ilonidi a be nen ngan tayepe dawa ben Kirisi ya taunu ye so le imot yo taye nga. Ngan ya in ben kutodo, ¹⁶ inbe idi nga taye ben baene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Yesoo ya in kutodo, le idi tooltool yo taye ben sekenge ki le medana inbe arono nga, ngan ke be tagaua le atu

☆ 4:8 Rau ke Woungu 68:18 * 4:9 Ngan kattenge betanga i iwetewete ye Kirisi yo ilo pang ye malala ke Maro i. Bong kulkulunu ngan ipa ke ete a isi tana i si tirauu a imata, motong la titaru lo agoro lono ke di matenge. Ngan di tooltool kapala tiwete be betanga nga iwetewete ye kene yo Kirisi imata a idu ye malala ke masngana du iyei urata ke Maro, motong la ise a ilo pang ete nga.

inbe tapamedidi atu atu a be takodo. Inbe ye dada gaongo leu, yesoo so yo Kirisi ikap paidi atu atu be taye nga, ngan ke be lodo pang di diede inbe taye di tagaua a takodo le lo tamede.

Ole Taportak Lodo Ye Dada Kiidi Yo Tayei Nga

¹⁷ Ngan tina nen nga, le kalongo betanga yo be awete pang ye Tool Mai ene nga! Ye gurana yo ikauu pau i, ngan la awete le kook mede ye betanga pang be kin kayepe mulu ben di tooltool gok yo lodi galanga ye Maro tiap, ngan be. Di ngan, lodi kaua urata ye so yo moolmool tiap inbe taukan kanono nga. ¹⁸ Inbe di ngan tiyepe todo lono le ke be lodi galanga ye Maro tiap. Moolmool, kapodi lono ngan imede dawa ben pat, le tiyepe manga mooloo ye yepongo dook mata yo be Maro ikauu pang di tooltool ki i. ¹⁹ Ngan di ngan ye ke kanakana ngan tiyei dada dook tiap le lodi pon ye, le nookoot nga tiyetai ben nga tikapsap a be nen ngan moomoodi ye, ngan tiap. Nen le dada dook tiap ke tana yo lodi be tiyei nga, ngan tipas le tiyei leu. Inbe dada matana matana yo giri leu nga, ngan tinidi iyolo di be la tiyei mulu le taukadi maryoongoo ye.

²⁰ Bong ang ngan ye kene yo tipatomonai ang ye dada ke Kirisi a kayei ben di tooltool ki nga, ngan tipatomonai ang be kayei dada yo nen ngan tiap. ²¹ Ngan au i lok tar be ang ngan o kalongo betanga sa ye Kirisi oo, inbe ye kene yo katara lomim panga ye in nga, ngan di tooltool ki tipatomonai ang ye betanga moolmool yo ipa ye Yesu nga. ²² Ngan nen le ang ngan tipatomonai ang be kayege dada gurunu yo muku ngan kayepe ye i, inbe lomim gurunu yo muku ngan ikap lungunu yang ngan le kayei noonoo yo be igarungang nga, ngan kakatte. ²³ Bong ngan di tooltool yo tipatomonai ang nga, ngan tiwete pang be katar manga pang Maro Amunu Silene be iyei lomim le paunu a be nen ngan lomim ole ikaua urata ye dada dook mata yo paunu ngan lapau. ²⁴ Ngan tina yo Maro iyei ang le lomim paunu nga, le nen ngan kayepe ben di tooltool paunu nga. Nen le katoos dada moolmool yo ke Maro nga, a be nen ngan ikamatang ben ang ngan tooltool noonoomim ye matana, inbe kayepe le dawa ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga.

²⁵ Ngan nanga, kin ang atu atu ngan kallungu be, bong kawete betanga moolmool pang di diemim yo kapala nga, yesoo idi le imot nga tayepe ye budanga atu, le idi nga dawa ben tool atu kanono. ²⁶ Le kumata be katemim malmal nga, ngan kin kayei noonoo be. Inbe kin kaparama kate malmal kiang le lo ke idu a todo be, bong katemim sil muku ngan, ²⁷ yesoo kumata le be kayei nen nga, ngan ole katar manga pang tool kuto mai kidi so sadi be itou ang a kakapsap ye dada dook tiap yo ke noonoo nga. ²⁸ Ngan tool yo ke pinnau i, in kin ipinoo mulu be, bong be ya taunu imadit a iyei urata ye so dook mata yo be iloni ye yepongo ki, a be nen ngan so ki le ke be ilon di tooltool yo timaka ye so nga.

²⁹ Kin kawete betanga yo dook tiap ngan pang di diemim be, bong be nen ngan kawete betanga dook mata yo ke be ipamede lodi le imede nga, ngan leu, a be nen ngan betanga kiang tina ngan ole ilon di tooltool yo titar talngadi pang nga. ³⁰ Inbe kin kayeie so sa yo be iyeie Maro Amunu Silene yo iyepe lomim in le lon modoko be. Ngan Maro Amunu Silene tani, in ben tarkilanga ke Maro yo itaru yang a ipatnai ang ben ang ngan di tooltool ki i. Le kumata be tarkilanga ki iken yang nga, ngan ke be lomim galanga nen, ye lal yo be Kirisi imulu a isi ye in nga, ngan ole ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo ke tana i nga. ³¹ Nen le kakatte lo botoboto le kate malmal kiang a ikoo. Inbe dada dook tiap yo be kaye di diemim kaparsu a kaparsululu ye nga, inbe dada yo be kawete mur ye di tooltool a kagarung edi ye nga, inbe dada matana matana yo be kakap masngana pang di tooltool kapala ye nga, ngan kakatte le imot a ikoo lapau. ³² Inbe lomim mulumulu ye di diemim kapala a lomim dook mata pang di, inbe lomim kalli dada dook tiap kidi yo tiyei pang nga, dawa ben yo Kirisi ilonang ngan le Maro igiri noonoo kiang nga.

¹ Ang ngan Maro di natunu yo lono pang mai san nga, le katoos dada gaongo leu ben yo itoo nga. ² Inbe kayepe ye yepongo dook mata yo be lomim pang di diemim ye mai san i, le dawa ben Kirisi yo lono paidi mai san nga. Ngan ya in irai tinini a imata yidi, le iyei ben so ke paroranga pang Maro. Ngan ye soo so yo iyeii i, in iyeie Maro le lon ponana ye, dawa ben tool iyei paroranga ye so a kini ki dook mata ilo pang ye Maro le lon ponana ye nga.

³ Nen le kumata be ang ngan kayei ben di tooltool ke Maro koot nga, ngan kin kakapsap ye dada ke kerenge yo be moomoodoo ye nga, ngan be. Inbe kin kayei dada kapala yo giri leu ye Maro matana nga, inbe matamim gorengana ye so ke di diemim ngan be, yesoo di tooltool yo Maro ipootoo di panga ya taunu nga, ngan o ke be tiyei dada yo nen, ngan tiap.

⁴ Ngan nen le kin kawete betanga yo be kagarung di tooltool lodi ye nga, ngan be. Inbe kawete betanga yo taukan punu nga, inbe kayei sere ye betanga yo be di tooltool tilongo ngan moomoodi ye, ngan be. Bong kawete lo ponana kiang pang Maro ye soo so yo ilonang ye nga. ⁵ Au i ole ayeie betanga kiau i le igalanga, a nen ngan lomim galanga nen: Tool yo ikapsap ye dada ke di kerenge, too iyei dada yo giri leu, too matana gorengana ye so kidi diene i, in o ke be lo igaua ye di tooltool yo Kirisi iye Maro be matadi kala di, ngan tiap. Yesoo, tool yo nen i, in dawa ben isung pang di kai padodo, le ke be ikaua so yo Maro ipamede betanga ye be ikap pang di tooltool ki, ngan siap. ⁶ Ngan nen le kin kalongo pang tool sa yo be ikaua lungunu yang a be la kayei dada dook tiap yo nen nga, ngan be. Yesoo, betanga kidi ngan taukan punu, inbe di tooltool yo tisak noonongoo a tiyei nen nga, ngan kate malmal ke Maro ole pombe ye di. ⁷ Ngan nen le kin kayangara di tooltool yo nen, ngan be.

⁸ Muku nga ang ngan ben kayepe todo lono ye dada dook tiap kiang yo kayei nga, bong nookoot nga ben kayepe ye ni galangana, yesoo kaye Tool Mai kagaua le atu a iyei ang le lomim iken galangana dook mata. Ngan nen le ole katoos dada yo Maro lono dook mata ye nga. ⁹ Ngan awete nen, yesoo di tooltool yo tiyepi ye ni galangana nga, ngan kanakana ngan ole tiyei dada yo dook mata ngan le imot, inbe tiwete betanga yo moolmool nga, inbe titoo dada noononoo yo ke Maro nga. ¹⁰ Le tina kakapye be le kapuske soo dada yo be Tool Mai lono dook mata ye nga, inbe kayei. ¹¹ Inbe kin kayangara di tooltool yo ben tiyepi todo lono ngan a katoos di ye dada dook tiap kidi yo tiyei, ngan be. Bong be nen ngan kapapos urata dook tiap kidi yo tiyei ngan le iken mallangana, a be nen ngan timot ye. ¹² Yesoo, di tooltool tina ngan tiwala muridi pang Maro, inbe urata yo tiko a tiyei sollono nga, ngan atoo, idi nga moomoodoo be tawetewete ye. ¹³ Bong ye kene yo be tapapos dada tina le imot yo nen ngan be ila mallangana nga, ngan ole di tooltool lodi galanga ye ben ngan dada belei nga. ¹⁴ Yesoo, so le imot yo ise le iken ni galangana nga, ngan todo ke be iduku mulu tiap, bong ole se iken mallangana. Le ye punu in la le di tooltool tiwete nen:

“Ang di tooltool yo kaken kalli nga, ngan kamadit!

Kayegi ni ke matenge a kamadit le kamaur mulu.

Kumata be ang ngan kayei nen nga, ngan Kirisi ole ilangarai lomim ye sul ki, a be nen ngan kayepe ye ni galangana.”

¹⁵ Ngan nen le kakap tutang dook leu ye dada kiang yo kayei nga, le kin kapa ben di tooltool yo taukadi lo galanga ye dada dook mata yo be titoo nga, ngan be. Bong be nen ngan kapa ben di tooltool yo lodi galanga ye dada yo dook mata nga. ¹⁶ Ngan lal yo nookoot tayepe ye nga, ngan dook tiap. Nen le kanakana ngan be dada atu koon panganga pang be kayei dada yo dook mata nga, ngan kayei leu, ole nen ngan lal yo be kayeii ye i, in ila ilene sokorai. ¹⁷ Ngan nen le kin kayei ben di tooltool kapakapa be, bong kakapye be le lomim galanga dook ye soo so yo Tool Mai lono be kayei nga. ¹⁸ Inbe kin kayin ran medana mata le kutomim moo ye be, ole nen ngan iyei ang le kayei dada dook tiap ben kidi gaunu yo tiyei nga. Bong be nen ngan katar manga pang Maro Amunu Silene a ipaponang, a ben nen ngan ipasongosongang ye dada dook mata yo ki nga. ¹⁹ Ngan ole kawete pang di diemim kapala ye woungu yo iken ye Rau ke Woungu nga, inbe woungu

yo be kayitmaka Yesu ene ye nga, inbe woungu kapala yo Maro Amunu Silene inin pang a iken lomim nga. Le katara lomim le imot ye, inbe kawou pang Tool Mai. ²⁰ Le kanakana ngan kawete lo ponana kiang pang Tamada Maro ye so ngan le imot ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi ene.

Noonoongo Pang Di Garup Kerenge Tiye Di Niditooroo

²¹ Kumata le ang ngan be kaporonaia Kirisi nga, ngan ang atu atu karautoo ang le du kayepe di diemim parmadi, inbe kaporonai di lapau. ²² Le ang di garup yo kerenge nga, ngan karaua pang di nimimtooroo a katoo betanga kidi dawa ben yo karaua pang Tool Mai, inbe katoo betanga ki nga. ²³ Yesoo, di nimimtooroo ngan la tiyei kuto mai pang, dawa ben Kirisi yo iyei kuto mai pang idi tooltool yo tagaua ye bareme ki nga. Ngan nen le Kirisi tani in dawa ben kutodo, inbe idi nga dawa ben baene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Inbe ya in tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. ²⁴ Nen le di garup yo kerenge nga, ngan ole karaua pang di nimimtooroo ye so nga le imot lapau, dawa ben di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan tiraua pang Kirisi nga.

²⁵ Ang tamoto yo kerenge nga, ngan ole lomim pang di rimamim mai san, dawa ben Kirisi yo lono pang di tooltool yo tigaua ye bareme ki ngan mai san nga. Moolmool, ya in lono pang di mai san, ngan la le ya taunu iraia tinini pang di a be ilon di ye. ²⁶ Ngan iyei nen, a be nen ngan tiyei ben di tooltool ke Maro, inbe titoo dada le imot yo lono be titoo nga. Nen le iyei di le tinidi igalanga ye matana ye kene yo tilongo betanga ki a titara lodi medana ye ngan le tirri di nga. ²⁷ Inbe ya in iyei nen, a be nen ngan iyei idi tooltool yo tagaua ye bareme ki nga, le tayei dawa ben garup yo ikarata tinini le dook mata ki taunu pang kerenge i. Ngan nen le Kirisi lono be giri sa isau yidi tiap, inbe so dook tiap sa yo ingaua tiniidi ngan tiap lapau, bong be tiniidi igalanga dook mata le imot, inbe tayepe le taukada busunu ye matana, yesoo ya in lono be idi nga tayei ben di tooltool ki ya taunu, dawa ben tamoto ikaua garup a iyei ya taunu rimana i. ²⁸ Le ye dada gaongo leu ben yo Kirisi lono mai san pang di tooltool ki yo tigaua ye bareme ki nga, ngan ang di tamoto yo kerenge nga, lomim pang di rimamim mai san, ben yo lomim pang ang tapmim a le matamim kala tinimim dook mata nga. Ngan tamoto yo lono pang rimana mai san i, in dawa ben ya taunu lono panga mai san lapau. ²⁹ Le kakamata, tool sa yo lono dook tiap pang ya taunu a be igarungu tinini, ngan tiap, bong ipakani inbe matan kala dook mata. Le in dawa ben Kirisi yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ki nga, ³⁰ yesoo idi nga ben baene le kene inbe soonoo kapala le imot yo ke tinini nga. ³¹ Ngan nen le betanga yo tiwodo a iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, “Ye punu yo nen in la le tamoto be ikere nga, ngan ole iyege tamana le tinana, inbe la iye rimana tiyepa gaongo, a be nen ngan yaru tigaua le tinidi ataleu.”[☆] ³² Ngan betanga nga imoo, inbe punu iken mallangana tiap, bong akamata nen; betanga nga iwetewete ye dada yo Kirisi iye di tooltool ki ngan tigaua le atu ye i. ³³ Bong betanga yo nga iman pang yidi lapau. Le ang atu atu ngan lomim pang di rimamim mai san, ben yo ang tapmim lomim pang mai san nga. Inbe ang garup ngan lapau, katoo dada yo dook mata ngan ye di nimimtooroo matadi.

6

Noonoongo Pang Di Kakase Tiye Di Tamadi

¹ Ang di kakase nga, ang ngan kaye Tool Mai kagaua le atu, le be nen ngan kalongo di tamamim le tinamim koodi, yesoo in dada dook mata tani yo be kayeii, in naii. ² Le kalongo betanga ke Maro yo iwete nga, “Kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.” Inbe ye ger tani i, in ger kapala yo Maro iwete muku ye nga, ngan ipamede ye betanga medana sa yo be iyei dada dook mata pang di tooltool be titoo, ngan tiap, bong ger tani i, in ipa ye betanga medana ki. Ngan la iwete mulu nen, ³ “Le kumata be kuyei dada dook mata nen nga, ngan ole yepongo kiong yo ke tana i, in dook mata le le lo kuyei

☆ 5:31 Pudu 2:24

konga.”[☆] ⁴ Inbe ang di kakase tamadi nga, ngan kin kayei di natumim a katedi malmal be. Bong be nen ngan kakap noonongoo pang di, inbe kapatomonai di ye dada yo ke Tool Mai nga.

Noonongoo Pang Di Tooltool Ke Poranga Tiye Di Kuto Maimai Kidi

⁵ Ang di tooltool yo ke poranga nga, ngan ole katattadai di kuto maimai kiang yo ke tana i nga, inbe katoo dada yo dook mata ngan ye matadi a karaua pang di. Le kagaua lomim le atu be katoo betanga kidi, dawa ben yo kalongo betanga ke Kirisi a katoo nga.

⁶ Ang ole kalongo betanga kidi a karaua pang di ye kene yo kaye di kayepe a tikamata urata yo kayei nga, inbe ye kene yo tiyepi manga mooloo yang ye in nga, ngan karaua pang di lapau, a be nen ngan lodi dook mata pang. Ngan ang ngan ben di poranga ke Kirisi, le ole kagaua lomim le atu be kayei urata yo Maro lono be kayei nga. ⁷ Ngan nen le kagaua lomim le atu moolmool be kayei urata kiang dook, dawa ben kayei urata pang Tool Mai nga, bong pang tool ke tana i tiap. ⁸ Le lomim tut, di tooltool yo ke poranga, inbe di tooltool yo ke poranga tiap nga, ngan kumata le be tiyei urata dook mata, ngan Tool Mai ole ikap balingi dook mata pang di ye urata kootoonoo kidi yo tiyei nga.

⁹ Ngan ang di kuto maimai yo ke di poranga nga, ngan kayei dada gaongo leu pang di poranga yo kiang nga le imot. Inbe kin kawete katkat pang di be, yesoo ang ngan lomim galanga nen, ang kaye di ngan kuto mai kiang ataleu in la Tool Mai yo iyepe ete ye malala ki ni. Ngan ya ni iyei dada gaongo leu pang di tooltool nga le imot, le ke be lono dook mata pang tool atu, inbe lono dook tiap pang tool san, ngan tiap.

Paulu Iwete Pang Di Tooltool Ke Kirisi Ye Dada Yo Be Tiye Satan Tipatoko Ye I

¹⁰ Ngan betanga kiau yo be awete porai pang ngan nen. Ole kakap gurana ye Tool Mai, ngan la be guramim nga, yesoo ya in gurana ki mai le mai san. ¹¹ Le katar so kiang ke patokongo yo Maro ikap pang nga, ngan ilo tinimim, a be nen ngan kakodo le kamede, inbe karautoo tool kuto mai kidi so sadi ye dada ki yo ke kaplungunu nga. ¹² Ngan ole taye nen, yesoo idi nga taye di tooltool moolmool tapatoko tiap. Bong taye di so sadi yo gurana kidi maimai a tiyei kuto maimai pang lang le tana, inbe di so sadi ke yeingi noonoo yo tiyepi todo lono nga, ngan la taye di tapatoko nga. ¹³ Ngan nen le katar so ke patokongo yo Maro ikap pang, ngan ilo tinimim, inbe kapanat dook ye patokongo, a be nen ngan ye kene yo be moonoo pombe pang yang ye in nga, ngan o ke be kamol tiap, bong ole kakodo le kamede. ¹⁴ Le kakodo le kamede, inbe karaia lomim le imot a katoo betanga yo moolmool i, yesoo ole iyei ben bittoongoo yo kawittoo lo galimim a iparama wam kiang a be kadada ye patokongo i. Inbe kayei dada dook mata yo noonoonoo nga le ikenen leu, yesoo ole iyei ben sousoungu medana yo tool ke patokongo isousou ye a iyakala katene i. ¹⁵ Inbe kaparama bingi dook mata yo iwetewete paidi ye dada yo be taye Maro tagaua inbe tayepe ye lo silene yo ki i, yesoo ole iyei ben loningi ke kemim yo kaparir lo kemim a be kakodo dook ye patokongo nga. ¹⁶ Inbe so san mulu in nen, kaparama lomim medana yo kataru i, in le imede, yesoo ole iyei ben sakeke yo katoka be kayottarai dawa yo tool kuto mai kidi so sadi be iso ang ye nga. ¹⁷ Inbe kaparama dada tani yo be Maro ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarung idi i, in le imede, yesoo ole iyei ben so medana yo tool ke patokongo ikudu a iyakala kutono ye i. Inbe kakap betanga ke Maro yo Amunu Silene ikap pang ngan a kaparama le imede, yesoo ole iyei ben pul kiang ke patokongo. ¹⁸ Le kanakana ngan kapatarau ye gurana yo ke Maro Amunu Silene i, a katoru be ilonang ye so nga le imot. Inbe ye kene yo be kapatarau ye in nga, ngan kakamatang dook leu, inbe kapatarau le ikenen leu a kalon di tooltool yo ke Maro nga le imot.

¹⁹ Inbe lomim tutau lapau a kapatarau pang Maro yau, a nen ngan ye kene yo be ayiti kook be awetewete pang di tooltool ye in nga, ngan ole ipamedau le atattadai tiap, inbe ipapos betanga yo be awete ngan pau. Ngan kumata le be iyei nen nga, ngan ole apapos bingi dook mata yo muku ngan iken sollono bong nookoot nga pombe a ise mallangana

[☆] 6:3 Pamulenge 20:12; Ger 5:16

i. ²⁰ Ngan tina Kirisi iwangau be la awetewete betanga ki pang di tooltool nga, ngan la le nookoot nga tiparamau a titarau se ayepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono ye i. Le kapatarau a katoro Maro be ipamedau a nen ngan atattadai be, bong akodo le amede inbe awetewete ye bingi dook mata tani. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan la be ayei urata kiau dook nga.

Paulu Itoro Maro Be Iyei Dada Dook Mata Pang Di Tooltool Ke Kirisi

²¹ Ngan Tikikus yo itara lono moolmool ye urata ke Tool Mai, inbe lok panga mai san i, in ole pola iwete pang ye so le imot, a be nen ngan ang lapau ole lomim galanga nen nga ayepe belei inbe ye soo so yo ayeii i. ²² Le ye punu in la le awanga be ipola pang yang ye i, a nen ngan pola igasa pang ye yepongo kiam, inbe ipamede lomim ye betanga sa.

²³ Nen le ang di diek nga, ngan apatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be yaru tiyei ang le kayepe ye lo silene kidi, inbe tilonang le lomim pang di diemim mai san, inbe katara lomim le imede ye Kirisi. ²⁴ Le apatarau nen be Maro ole lono pang a iyei dada dook mata pang ang di tooltool le imot yo lomim mai san pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi le ikenen leu nga.

PILIPAI

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Pilipai I

¹ Au Paulu aye Timoti amru nga kapraingi ke Yesu Kirisi. Amru amgaa, inbe au awodo rau naii pang ang di tooltool ke Maro yo kagaa lomim le imot pang Yesu Kirisi a kayepe Pilipai nga. Ngan rau i amyawari pang kaye di kuto maimai kiang, inbe pang di tooltool yo tisus di ye urata ke Maro ngan lapau.

² Nen le ampatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be yaru lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang.

Paulu Ipatarau Ye Di Tooltool Ke Maro Yo Tiyepe Pilipai Nga

³ Au i ye soo lal yo lok tutang ye nga, ngan awete lo ponana kiau pang Maro yo asung panga i, in yang. ⁴ Inbe ye pataraungu kiau le imot yo apatarau yang ye nga, ngan lok ponana mai san, ⁵ yesoo kayei dada dook mata pau a kalonau ye urata ke raingi bingi dook mata pang di tooltool. Ngan ang ngan kalonau dook mata nen ye kene yo katara lomim medana ye bingi dook mata tani le se nookoot nga lapau. ⁶ Nen le atara lok medana nen, Maro ya taunu yo ipamaditi urata dook mata tani pang i, in ole isudunga nen a ipa so le lo imot ye lal yo be Yesu Kirisi imulu a isi ye i.

⁷ Le au i lok pang mai san. Ngan dook mata nen, yesoo ang ngan kalonau ye urata yo Maro ikauu pau be ayeii i. Ngan ya in lono paidi a iyei dada dook mata paidi le ikaua urata i paidi be tayeii. Nen le ye kene yo akodo le amede ye bingi dook mata inbe awetewete pang di tooltool be bingi dook mata tani in moolmool le imot nga, ngan ang ngan kalonau. Inbe nookoot se ayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan kalonau nen lapau. ⁸ Ngan Maro lon galanga yau nen, be moolmool au i lok be mala akamatang mulu, yesoo lok pang mai san dawa ben yo Yesu Kirisi lono pang mai san nga.

⁹ Ngan pataraungu kiau yo apatarau ye in nen, be Maro ole iyei ang le lomim yo mai san panga iye di tooltool ki i, in ole iyeii le maiyoko. Inbe apatarau be Maro ole ipamadit lomim mulu le lomim galanga moolmool ye, inbe lomim galanga ye dada yo dook mata nga. ¹⁰ Ngan apatarau nen, a be nen ngan kakilala dada yo dook mata i a kato. Ngan kumata le be nen nga, ngan la be lomim iken galangana ye Maro matana, inbe kayepe le taukamim busunu le ilo ye lal yo be Kirisi imulu a isi ye i. ¹¹ Inbe dada dook mata noonoonoo yo ipa ye Yesu Kirisi nga, ngan ole kayei le itar kanono dook mata lapau, a be nen ngan di tooltool tikamata dada kiang tina yo kayei nga, ngan ole tiyeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

So Yo Pombe Pang Ye Paulu, In Iso Dada Pang Bingi Dook Mata

¹² Ang di diek kapala yo katara lomim medana pang Yesu nga, nga be apagalanga lomim nen. So yo pombe pang yau nga, ngan iso dada pang bingi dook mata be di tooltool tilonga. ¹³ Ngan nen le di tooltool ke patokongo yo matadi kala rumu ke Sisa* nga, inbe di tooltool kapala yo tiyepi ni nga, ngan di le imot lodi galanga yau nen be se ayepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ye yo awetewete bingi dook mata ke Yesu Kirisi pang di tooltool nga. ¹⁴ Inbe so san mulu in nen. Di diede kapala tikamatau ye kene yo ayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye in nga, ngan Maro ilonau dook mata san. Ngan nen le ipamede di le titattadai tiap, bong tikodo le timede, inbe tiwetewete betanga ke Maro pang di tooltool lapau.

¹⁵ Moolmool, di tooltool kapala ngan tiwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Kirisi, yesoo matadi yoonoonoo ye urata kiau, inbe tikapye be tidada kalau. Bong di tooltool kapala ngan lodi dook mata pau le tiwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Kirisi a tilonau ye. ¹⁶ Di ngan tiwetewete bingi dook mata ke Yesu pang di

* 1:13 Ngan tool yo ene Sisa i, in tool kuto mai yo matan kala tana mai Rom i.

tooltool, yesoo lodi pau mai san. Inbe di ngan lodi galanga nen be Maro itarau se ayepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan be nen a akodo le amede, inbe awete pang di tooltool be bingi dook mata tani in moolmool le imot. ¹⁷ Bong di tooltool kapala ngan tiwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Kirisi ye dada moolmool tiap, yesoo lodi be di tapdi tiyitmak edi le ilo ete ye di tooltool kapala. Di ngan lodi tar be tiyei nen ngan ole asolo urata moonoo ke masngana sa mulu ye kene tani yo ayepe rumu dook tiap lono ye i. ¹⁸ Ngan tiyei nen, bong in so mai tiap. Le kumata be tiwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata be tigarungau ye, too be tilonau nga, ngan in so sokorai. Bong so yo maiyoko in nen, be tiwetewete bingi dook mata ke Yesu Kirisi leu. Nen le au i lok ponana ye yo tiyei nen nga.

Au i ole lok ponana nen le ikenen leu, ¹⁹ yesoo lok galanga nen, be Maro ole ilonau a ipamulau ye so dook tiap yo pombe pang yau i. Ngan lok galanga nen, yesoo ang ngan kapatarau pang Maro be ilonau, inbe Yesu Kirisi iwanga Maro Amunu Silene isi be si ilonau lapau. ²⁰ Nen le lok yo maiyoko mata in nen, o ke be ayeie so dook tiap sa a be moomook ye, ngan tiap, bong ole akodo tutube ye Kirisi, inbe ayei so a be nen ngan di tooltool tiyitmaka ene ye. Ngan dada tani yo kanakana ngan akapye be atoo in naii. Ngan la dookoot, kumata le be ayepe maurek, too be amata nga, ngan so tina le imot yo ayei nga, ngan be ayitmaka Kirisi ene ye. ²¹ Le ye kamatanga kiau ngan nen, kumata be ayepe maurek nga, ngan ole ayitmaka Kirisi ene, bong kumata be amata nga, ngan ole akaua yepongo dook mata san le illoso yepongo yo ke tana i. ²² Bong kumata le be ayepe maurek go nga, ngan ke be ayei urata ke Kirisi a alon di tooltool ye. Nen le lok galanga tiap, ole atoo soo dada na? ²³ Atoo, imoo pau ye dada ru nga. Au i lok be ayege yepongo kiau ke tana i, inbe lo aye Kirisi amyepa gaongo, yesoo yepongo ni la dook mata le illoso yepongo yo ke tana i. ²⁴ Bong urata kiau yo be alonang ye i, in imot tiao. Le dook mata ngan nen, be ayepe maurek a be nen ngan alonang mulu. ²⁵ Ngan au i lok galanga nen, urata kiau yo be alonang ye i, in imot tiao. Le lok tar nen be ole ayepe go. Ngan nen le ole amala pang yang be mala apamede lomim yo kataru pang Yesu i, in le imede dook, a be nen ngan lomim ponana. ²⁶ Ngan la ye kene yo be amala pombe pang yang mulu nga, ngan ole lomim ponana mai san pang Yesu Kirisi yo ilonau i, inbe kayitmaka ene.

²⁷⁻²⁸ Ngan soo so yo be pombe i, in kin kakawai ang dook leu a kayepe dook le dawa ben tina bingi dook mata ke Kirisi iwete be tayepe nga. Ngan kumata be nen nga, ngan be mala akamatang, too ayepe ni mooloo yang inbe tiwete pau yang leu nga, ngan ole lok galanga nen, be ang ngan kagaua lomim le atu, inbe kakodo le kamede ye lomim yo kataru pang Kirisi i. Inbe ole lok galanga nen lapau, be katattadai di koi kiang pitiape yege, bong kagaua lomim le atu be karautoo betanga kidi tooltool yo tiyei koi pang bingi dook mata tani nga. Ngan nanga, kumata le be katattadai di tiap nga, ngan ole tikamatang nen; ang ngan Maro ya taunu ilonang le ole ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i, bong di ngan ole Maro igarung di le tilledi. ²⁹ Ngan ya in iyei urata dook mata pang le imalum pang a be nen ngan katara lomim medana pang Kirisi leu tiap, bong imalum pang a be nen ngan kasolo masngana ye urata yo ki, ngan lapau. ³⁰ Nen le ang ngan lapau kasolo masngana ye urata ki dawa ben muku ngan asolo a kakamatau nga, inbe nookoot nga asolo go a kalongau lapau nga.

2

Tatoo Dada Dook Mata Yo Ke Kirisi Nga

¹ Ang ngan Kirisi iyepe yang le ipamede lomim le imede, too? Inbe Kirisi lono pang a iyei ang le kayepe ye lo silene, too? Inbe Maro Amunu Silene iyepe lomim, too? Inbe Kirisi lon mulumulu yang, too? ² Kumata le be nen nga, ngan kagaua lomim le atu, inbe katoo dada ataleu yo be lomim mai san pang di diemim kapala ye i, inbe kagauagaua dook mata ye urata tina yo lomim kap be kayei nga. Ngan kumata le be katoo dada yo nen nga, ngan ole lok ponana le lok ponana mai san. ³ Nen le kin ang tapmim kakapye be kayitmak emim le ilo ete ye di tooltool kapala be. Inbe kin koomim payitang ye dada kiang yo kayei,

nga be. Bong ang tapmim karautoo ang le kadu lopo, inbe lomim tar di diemim be di ngan la dada kidi yo tiyei ngan dook mata le illosang nga. ⁴ Inbe kin matamim kala so kiang ang tapmim yo be ilonang ngan leu be, bong be nen ngan matamim kala so kidi diemim kapala yo be ilon di ye yepongo kidi, ngan lapau.

Kirisi Ya Taunu Irautoo Inbe Maro Iyitmaki

⁵ Ngan dada kiang yo be katoka le kaparama i, in ole dawa ben ke Yesu Kirisi yo itoka i. ⁶ Ya in dawa ben Maro, bong lono be iparama nene yo be iyepe le dawa ben Maro, in tiap. ⁷ Le iyege nene, inbe si iyei tool moolmool a iyepe tana dawa ben tool ke kapraingi leu. ⁸ Ngan iyepe ben idi tooltool, bong ya taunu irautoo le idu lopo, inbe itoo Maro lono le imot le lo imata. Moolmool, ya in itoo Maro lono le ilo ye kene yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata ye i. ⁹ Ngan la le Maro iyitmaki le ilo ete le illos di tooltool kapala nga le imot, inbe iyeie ene le illos di tooltool kapala nga le imot edi lapau. ¹⁰ Inbe Maro iyitmaka Yesu ene le ilo ete nga, ngan be nen a so le imot yo ikarata di a tiyepe malala ki, inbe tiyepe tana pono le tana parmana nga, ngan di le imot tigung turudi du dama ke Yesu inbe tiyitmaki. ¹¹ Ngan iyitmaki nen, a be nen ngan so tina le imot tikamata, inbe tiwete nen be Yesu Kirisi in la Tool Mai i. Le ye dada tani in nga, ngan ole tiyitmaka Tamada Maro in ene lapau.

Nunngada Dawa Ben Kanpitiki

¹² Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, muku ngan ye kene yo ayang tayepe ye in nga, ngan katoo betanga kiau dook mata. Le nookoot nga ye kene yo ayepe manga mooloo yang nga, ngan kin guramim a be nen ngan katoo betanga kiau ngan dook mata le imot. Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang in oo, le katattadaia Maro a katangarur, inbe kayei urata yo lono be kayei nga. ¹³ Ngan ang ngan ke be kayei urata nen, yesoo kanakana ngan Maro ya taunu ipamadit lomim a be nen ngan kayei urata ki tina yo lono be kayei nga. Inbe ya in ipamedang a be nen ngan katoo dada dook mata yo ki nga.

¹⁴ Nen le so tina le imot yo be kayei nga, ngan ole kayepe dook, inbe kayei. Bong kin kawete gogo betanga, too kaparsu ye betanga be. ¹⁵ Katoo dada dook mata nen, a be nen ngan lomim iken galangana dook mata, inbe kayepe le taukamim noonoo ye Maro matana. Inbe ole kayepe ben ang ngan Maro di natunu yo taukadi busunu nga. Le nookoot nga ye kene yo kayepe kataunu kidi tooltool ke yeingi dada dook tiap ke noonoo ye in nga, ngan nunngamim ole ilangaraia ni dawa ben kanpitiki ikan lang katene nga. ¹⁶ Le kin kawetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke yepongo dook mata tani yo taukan motingi i. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan ye lal yo Kirisi be imulu a isi ye in nga, ngan ole lok ponana le lok ponana yang mai san. Yesoo, lok galanga nen, urata mai yo ayei yang nga sa yo be taukan kanono, ngan tiap. ¹⁷ Le kakamata, lomim medana yo kataru pang Yesu le ipa ye urata ki yo kayei nga, ngan dawa ben so ke paroranga pang Maro. Le kumata be tiraumatau a amata, ngan dook mata, yesoo rara kiau yo be imati i, in ole dawa ben ooro wain surunu yo tool ke paroranga so be itioo lo ye paroranga kiang i. Nen le au i lok dook mata, inbe lok ponana yang mai san. ¹⁸ Ngan nen le dook mata be ang ngan lomim dook mata, inbe lomim ponana yau lapau.

Timoti Iye Epaproditus

¹⁹ Au atara lok le atu nen, be Tool Mai Yesu ole imalum pau a mooloo tiap, inbe awanga Timoti a imala pang yang. Ngan yo a le awanga a imala nga, ngan be nen a ang leu la be ipamedang ye kene yo iwete pang ye bingi kiau, nga tiap, bong be nen a au lapau ole ipamedau ye kene yo be imulu a iman ikaua bingi kiang pau ye i. ²⁰ Ngan ni tool sa dawa ben Timoti i tiap. Ya in lon kaua urata moolmool ye dada yo be ilonang a be nen ngan yepongo kiang dook mata ye i. ²¹ Le ya in dawa ben di tooltool kapala nga tiap. Di ngan tinidi bese be tiyei urata kidi a be tilon di tapdi ye leu, bong tinidi bese be tiyei urata ke Yesu Kirisi, ngan tiap. ²² Bong Timoti in ya taunu ipatnaini pang a lomim galanga ye ben ya in iyei urata ke Tool Mai le dook mata. Nen le ang ngan lomim galanga ye nen, be ya

in ilonau ye urata ke raingi bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool dawa ben tool kase ilono tamana ye urata ki nga. ²³ Le atara lok le atu nen, be ole akamata so sa be pombe pang yau muku ngan, lo ngan be awanga Timoti a imala pang yang palbe leu. ²⁴ Inbe atara lok medana nen lapau, be Tool Mai ole ilonau le mooloo tiap, inbe au tauk ole mala akamatang lapau.

²⁵ Bong lok kaua urata be dook mata ngan nen, be ole awanga Epaproditus a imulu pang yang a imala. Ngan ya in ek atu yo itara lono medana pang Yesu i, le amru amyei urata gaongo, inbe amru amyei urata dawa ben di tooltool ke patokongo nga le amye di koi ke bingi dook mata ampatoko. Inbe ya in tool tani yo muku ngan kawanga a iman pang yau be man ilonau ye so yo amaka ye nga. ²⁶ Le ole awanga a imulu pang yang nga, yesoo ya in lono be le mala ikamatang pa. Inbe lon galanga be kalongo betanga ki yo matamatenge mai ikauu nga, le tina lon moo ye san. ²⁷ Moolmool, ya in matamatenge ikauu le kasin leu be imata. Bong Maro lono panga inbe lono pau lapau, le iloni a tinini dook mata mulu. Ngan ye yo lono pau nga, ngan be nen a au Paulu asolo urata moonoo dook tiap sa le illos yo asolo nookoot nga be. ²⁸ Ngan la lok be awanga a imala pang yang, a be mala kakamata mulu, ngan lomim ponana. Inbe au lapau o ke be lok moo mata tiap. ²⁹⁻³⁰ Le kumata be imala nga, ngan lomim ponana ye a kakauu ben ya in emim atu yo itara lono medana pang Tool Mai i. Yesoo, ya in iyei urata ke Kirisi, le kasin leu be imata. Inbe ya in lon rru ye yepongo ki ke tana i tiap, bong iraiia tinini le imot be iyei urata yo kayawari be man iyei a ilonau ye nga. Le kalongo betanga ki a karaua panga, inbe pang di tooltool yo dook mata dawa ben ya ngan lapau.

3

Tooltool Noonoonoo Ke Maro

¹ Di diek nga, ngan betanga kiau tina yo be awete porai pang ngan nen: Lomim ponana pang Tool Mai! Ngan au i o ke be tinik booroomoo ye wodenge betanga yo nen ngan mulu pang, ngan tiap. Yesoo, lok tar be betanga yo nen ngan la be iwonokalang nga.

² Kin kakamatang dook leu ye di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga. Di ngan ben di gaunu gok. Inbe di tooltool tina ngan tiwete be katoo di ye dada kidi Isrel yo ke koranga tinidi i, ngan la be kayei ben di tooltool ke Maro nga. ³ Bong di ngan tooltool moolmool ke Maro tiap. Idi nga la tooltool moolmool ke Maro nga. Nen le idi nga tasung pang Maro ye gurana ke Amunu Silene yo ilonidi ye i. Inbe tayitmaka Yesu Kirisi ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti, yesoo ya la ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Inbe tatara lodo medana nen, be dada yo di tooltool tiyei ye tinidi nga, ngan ke be ilonidi le tiniidi dook mata ye Maro matana, nga tiap. ⁴ Bong kumata be dada yo tiyeii ye tinidi in la be ilon di in nga, ngan matin nga le au tauk i ayepe dook mata san, yesoo muku ngan atoo dada ke di Isrel le allos di diek nga le imot. ⁵ Kakamata, au i tinak ipasui au a ayepe le ke limi be ru iman a ila, motong la ye ke limi be tol ki ngan tikoro tinik nga. Inbe au i tool ke Isrel atu, inbe apa ye rara ke Bensamen, inbe atoo dada le momo yo kidi Ibru* ngan dook mata le imot. Inbe au i tool kidi Paresi† le atoo ger yo Maro ikap pang Mose nga le imot lapau. ⁶ Inbe akodo le amede ye urata ke Maro, le muku ngan agarung di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga. Inbe atoo ger ke Mose dook mata san, le tool sa be matan too ye dada kiau yo ayei nga, ngan o ke be ipuske busunu kiau siap.

⁷ Muku ngan lok tar nen be so tina le imot yo ayei a le allos di diek ye nga, ngan so maiyoko le ke be ilonau. Bong nookoot nga akamata so tina ngan ben so sokorai, yesoo Kirisi in la dada yo be Maro ilonau ye i. ⁸ Ngan so tina ngan nangan leu tiap, bong so le imot ke tana i nga, ngan akamata ben so sokorai le ke be ilonau tiap lapau. Inbe so tina ngan ayege le imot, yesoo akamata ngan ben tidi leu. Le so ataleu yo maiyoko i, in nen, be lok galanga moolmool ye Yesu Kirisi yo Tool Mai kiau i. Ngan ayei nen a be nen ngan ayepe ben au i tool moolmool ke Kirisi, ⁹ inbe ya in iyepe yau lapau. Le au i ayei ben tool

* 3:5 Betanga yo Ibru i, in di Isrel koodi. † 3:5 Betanga yo Paresi i, in ben budanga kidi Yuda atu la tiwete di ye di Paresi nga.

noonoonoo nga ye dada kiau au tauk yo ayei a atoo ger ke Mose ye, ngan tiap. Bong ayei tool noonoonoo ye dada yo atara lok medana pang Kirisi ye i. Ngan nen, yesoo kumata le be tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan ole Maro ya taunu iwetidi be idi nga tooltool noonoodoo. ¹⁰ Ngan lok yo maiyoko mata in nen, be lok galanga ye Kirisi dook. Inbe lok be gurana ke Maro yo ipamaditi ye ni ke matenge i, in ipaponau. Inbe lok be awawu ye masngana ki a amru amsola. Inbe lok be arai tinik mai i le imot panga le lo amata, dawa ben ya in irai tinini mai i le imot be ilon di tooltool ye, a tiraumate le imata nga. ¹¹ Ngan au lok tar nen be ayepe nen, ngan Maro ole ipamaditau mulu ye ni ke matenge a be nen ngan aye amyep.

Paulu Idada Le Gurana Pang Ye Ker

¹² Bong au i ke be awete be atoo dada dook mata tina ngan le imot koot, ngan tiap. Inbe ke be awete be ayei ben tool dook mata le imot, ngan tiap lapau. Bong kanakana nga, ngan akapye be atoo dada tina nga le imot, yesoo Yesu Kirisi ipootau nga, ngan be nen a ayepe dawa ben ya taunu. ¹³ Le di diek nga, matak too le lok galanga be dada tani yo be ayepe dawa ben Kirisi i, in akauu a aparama dook mata le imot tia. Bong so ataleu yo ayei, in nen; lok kalli so yo muku ngan ayei nga, inbe akaua urata le gurak be atoo dada tani in pang dama ni a ala. ¹⁴ Ngan nanga, adada le gurak be la pome ye ker, a be nen ngan akaua balingi ke urata kootoonoo kiau. Ngan balingi tani in ole Maro ikau pau ye urata ke Yesu Kirisi yo iyei pau nga, ngan la le ikui au be le alo ete a lo amru amyep dook ye malala ki.

¹⁵ Le ayang di tooltool yo maimai ye so ke Maro nga, ngan dook mata ke be idi le imot tatoo dada tani yo awetewete pang ye i. Bong kumata le be ang tina ngan sa be lomim kaua dada san nga, ngan ole Maro la be ikarata tool tani in lono i. ¹⁶ Le so ataleu yo maiyoko in nen, ole tayepe le tatoo dada dook mata yo Maro ipatnaini paidi koot i.

¹⁷ Ang di diek nga, kin le katoo dada kiau yo apatnaini pang koot i. Inbe di tooltool kapala yo titoo patomonaini kiam nga, ngan kakamata dada kidi yo tiyei nga, inbe lomim kaua urata ye dook. ¹⁸ Ngan awete pang nen, yesoo di tooltool alunu la tiwete be di ngan titara lodi medana pang Kirisi nga, bong dada kidi yo tiyei nga, ngan tiyei koi pang betanga ke kai palasingi ke Kirisi. Muku ngan awete pang kaiye oo, inbe la nookoot nga awete pang mulu le luluk ipotkala matak. ¹⁹ Di tooltool yo nen nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro igarung di, yesoo di ngan lodi pang so yo be itoko bobodi nga leu, le iyei ben maro pang di. Inbe di ngan lodi ponana ye urata dook tiap yo ke be moomoodi ye nga. Inbe di ngan lodi kaua urata ye so ke tana i leu. ²⁰ Bong idi nga tooltool ke malala ke Maro. Inbe tayepe a tanama Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be ipa ye malala ke Maro a isi. Ngan ya in tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. ²¹ Inbe ya in gurana ki mai san le iyei so nga le imot a iken parmana. Le ye gurana ki tani, in ole iportak tiniidi yo dook mata tiap nga, le dook mata san dawa ben yo Maro ikauu panga ye kene yo ipamaditi ye ni ke matenge i.

4

¹ Ngan la ang di diek nga, ole kakodo le kamede ye Tool Mai ben tina yo awete pang nga. Ngan au i lok pang mai san le lok be akamatang pa. Inbe ang ngan dawa ben tarkilanga ke urata dook mata yo ayei i, le lok ponana yang mai san.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Ke Pilipai

² Nga be awete betanga medana atu ila pang yong Yuodia inbe Sintike nen. Angru ngan ke Tool Mai, le kayepe ngan kagaua lomim le atu. ³ Inbe atorong tool kiau yo kutara lom medana pang Yesu a kusu au ye urata i, in nen. Au lok be ong kulon di garup ru tina a tiyep dook. Ngan yaru ngan tiye Kelemen iye di diek kapala yo tisu au ye urata nga, ngan tilonau dook a amyep di amraia bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool. Nen le di ngan edi iken ye rau ke yepongo dook mata yo taukan motingi i.

⁴ Le kanakana ngan ole lomim ponana pang Tool Mai. Nga be awete mulu nen, ole lomim ponana! ⁵ Inbe kayepe le lomim pusbe dook mata a be di tooltool tikamata dada dook mata yo kayeii i, yesoo Tool Mai in isi potai oo. ⁶ Kin lomim modoko ye so sa be, bong kanakana ngan kapatarau pang Maro a katoru ye soo so yo be ilonang ye nga. Inbe kawete lo ponana kiang panga le ipa ye pataraungu kiang ngan lapau. ⁷ Nen le lo silene ke Maro yo ikauu paidi i, in ole iyakala lomim le kutomim le kayepe dook mata, yesoo ang ngan katara lomim medana pang Yesu Kirisi. Ngan lo silene ki tani, in o ke be di tooltool lodi galanga ye pitiap yege.

⁸ Ngan la di diek nga, betanga kiau yo be awete poraii a be lomim kaua urata ye, in nen. Kanakana ngan ole lomim kaua urata dook ye dada le imot yo dook mata nga. Le dada tina ngan nen: dada yo moolmool nga, inbe dada yo tarantatu nga, inbe dada kidi tooltool yo noonoodi nga, inbe dada kidi tooltool yo tinidi igalanga ye Maro matana nga, inbe dada yo di tooltool tiyei le lodo ponana ye nga, inbe dada yo dook mata ki taunu nga, inbe dada yo di tooltool tiyei le tayitmak edi ye nga, ngan kin lomim kaua urata ye dook. ⁹ Nen le so yo apatomonai ang ye, too yo kakap yau nga, too betanga yo awetewete a kalongo yau nga, too so yo kakamatau ayei nga, ngan ole kayei le katoo au ye. Le kumata be kayei nen nga, ngan Maro yo ikaua lo silene ki pang di tooltool ki i, in ole iyepe yang.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Pilipai Ye So Yo Tiyawar Panga Nga

¹⁰ Au i lok ponana mai san pang Tool Mai ye yo lomim tutau a kalonau mulu nga. Inbe lok galanga nen, kanakana ngan lomim tutau, bong taukamim dada yo be kalonau ye i. ¹¹ Bong kin lomim tarau be amaka ye so sa la le awete pang nen, ngan be. Yesoo, au i lok galanga ye dada yo be ayepi le araubon dook ye soo so yo be pombe pang yau nga. ¹² Inbe au i lok galanga ye dada yo be ayepi dook mata ye kene yo amaka ye so ye i, inbe lok galanga ye dada yo be ayepi dook mata ye kene yo so kiau alunu ye i. Nen le soo so yo be pombe pang yau nga, ngan ke be ayepi le lok pusbe ye leu. Le kumata be akan so le kapok sung, too be akana pitolo, too be ayepi le so kiau alunu kaiye, too be amaka ye so nga, ngan ke be ayepi le lok pusbe leu. ¹³ Le moolmool, so le imot yo be pombe pang yau nga, ngan ke be ayepi le lok pusbe, yesoo Kirisi la ipamedau i.

¹⁴ Bong au i lok dook mata pang ye yo kalonau ye kene yo urata moonoo dook tiap pombe pang yau ye i. ¹⁵ Ngan nangan leu tiap, bong ang di tooltool ke Pilipai ngan lomim galanga nen, muku ye kene yo kakaua bingi dook mata ke Yesu yau, inbe ayege tana mai kiang Masedonia ye in nga, ngan di tooltool kapala yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan sa tisu au a tikap so pau be tilonau ye, ngan tiap. Bong ang leu la kakap so pau nga. ¹⁶ Le ye kene yo ayepi Tesalonaika ye in nga, ngan kayawar so pau. Motong la amaka ye so mulu ngan le kayawar pau mulu lapau. ¹⁷ Bong kin lomim tarau be awetewete ye so yo kayawar pau nga a be kayawar so pau mulu, ngan be. Bong au i lok be dada dook mata kiang yo kayeii pau i, in kayeii le mai a be nen ngan Maro iyei urata dook mata pang. ¹⁸ Ngan so yo kayawar pau a akap nga maiyoko san, inbe illos so yo amaka ye nga. Yesoo, so tina yo kayawar ye Epaproditus nga, ngan man ikap pau, le nookoot nga so kiau alunu san. Nen le so tina ngan dawa ben so ke paroranga yo kini ki dook mata nga, inbe dawa ben so yo tool ke paroranga so iyei paroranga ye pang Maro nga. Le Maro in lon ponana ye paroranga yo nen nga. ¹⁹ Ngan la Maro kiau yo balingi ki mai san le taukan motingi i, in ole ikap so le imot yo kamaka ye ngan pang. Inbe so tina le imot yo kamaka ye nga, ngan ole ikap pang ye urata yo Yesu Kirisi iyeii pang i.

²⁰ Le tayitmaka Maro yo Tamada in ene le ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

Paulu Iye Di Tooltool Ke Maro Tiyawar Lo Ponana Kidi Pang Di Pilipai

²¹ Kawete lo ponana kiau pang di tooltool atu atu ke Maro yo titara lodi medana pang Yesu Kirisi a tiyepe yang nga. Inbe di diede kapala yo aye di amyepi ni nga, ngan di lapau tiyawar lo ponana kidi pang ang le imot. ²² Inbe di tooltool ke Maro yo tiyepe ni nga, ngan di le imot tiyawar lo ponana kidi pang. Inbe di tooltool yo tiyepe ni a tikaua urata ye rumu ke Sisa nga, ngan tiwete pau be ayawar lo ponana kidi pang lapau.

²³ Ngan apatarau nen be Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo iyeye lomim i, in lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot. Moolmool.

KOLOSI

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Kolosi I

¹ Au Paulu awodo rau naiti. Ngan au i, Maro itoo ya taunu lono a ipootau be ayei aposol ke Yesu Kirisi. Inbe au aye ede san Timoti, yo itara lono medana pang Yesu i, in amru la amyawara rau naiti pang ² ang di diemam yo katara lomim medana pang Kirisi a kayepe Kolosi nga. Ang ngan di tooltool yo Maro ipootang panga ya taunu nga. Ngan ampatarau pang Tamada Maro nen, be ole lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe iyei ang le kayepe ye lo silene yo ki i.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Maro Ye Di Kolosi

³ Kanakana nga ye kene yo amru ampatarau yang ye in nga, ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi in Tamana i. ⁴ Ngan nen, yesoo amlongo betanga be ang ngan katara lomim medana pang Yesu Kirisi, inbe lomim mai san pang di tooltool yo ke Maro nga lapau. ⁵ Ngan kayei nen, yesoo muku ye kene yo di tooltool tiwetewete betanga moolmool ye bingi dook mata ke Kirisi pang ye in nga, ngan le katara lomim medana ye. Ngan nen le nookoot nga katar matamim pang Maro, inbe kanam ye so dook mata yo itaru pang a iken ye malala ki ni. Ngan la le katara lomim medana pang Kirisi, inbe lomim mai san pang di diemim tina nga. ⁶ Ngan bingi dook mata tani yo di tooltool ke Maro tiweteweta pang i, in di la tikauu a la tiweteweta pang di tooltool ke tana maimai kapala lapau a ipa so a ila. Le ang ngan, ye kene yo tiwetewete pang ye bingi dook mata a lomim galanga moolmool ye dada yo Maro lono pang mai san a iyei dada dook mata pang ye in nga, ngan ilonang a kaportak lomim, le nookoot nga kayepe dook mata ye Maro matana. Ngan nen le ilon di tooltool alunu a tiportak lodi le tiyepe dook mata ye Maro matana dawa ben ang ngan. ⁷ Ngan tool kiam, Epapras, yo lomam panga mai san i, in ikaua nemam a imala ipatomonai ang ye betanga moolmool tani a lomim galanga ye oo. Ya in kapraingi dook mata ke Kirisi le iyei urata ki dook mata be ilonang ye. ⁸ Inbe ya la man iwete pam nen, be ang ngan Maro Amunu Silene iyei ang le lomim mai san pang di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Kirisi nga.

⁹ Le ye kene yo amlongo betanga kiang nen nga, ngan le ammadit ye pataraungu le ammaryoo tiap. Inbe amtoro Maro be ilonang a ikaua lo galanga yo ipa ye Amunu Silene in pang, a be nen ngan lomim galanga dook ye so le imot yo lono be kayei nga. ¹⁰ Ngan yo ampatarau nen nga, ngan be nen a katoos dada dook mata, le so le imot yo kayei nga, ngan ole kayitmaka Tool Mai ene ye, a be nen ngan lon ponana yang. Inbe ampatarau nen a be nen ngan kayei urata dook mata matana matana yo be kalon di diemim ye nga. Inbe nen a Maro ilonang le lomim galanga ye dook mata le dook mata kaiye. ¹¹ Inbe ampatarau nen, be Maro ole ipamedang ye gurana ki yo maiyoko mata i, a be nen ngan kakodo le tutube, inbe kasolo urata moonoo yo be pombe pang yang nga, inbe ole katemim malmal tarai tiap, bong ole katoko too katemim, inbe lomim ponana ye. ¹² Nen le ole kawete lo ponana kiang pang Tamada. Ngan ya in iyei ang le ke be kakap so yo ipamede betanga be ikap pang di tooltool ki yo matan kala di a tiyepe ye sul loloana ki nga. ¹³ Inbe ya in ipamulidi ye gurana ke todo parmana, inbe ikau idi a lo tagaua ye di tooltool yo Natunu matan kala di nga. Ngan Natunu tani in Tamana lono panga mai san. ¹⁴ Inbe Maro Natunu tani in ya taunu iraiia tinini a tiraumate, a be nen ngan Maro iyemenai idi ye noonoo yo tayei nga be, bong igiri noonoo kiidi tina ngan le imot.

Dada Le Urata Yo Ke Kirisi Nga

¹⁵ Ngan Maro ke be takamata ye matada tiap, bong Natunu ipatnaiti paidi ben ya in dawa ben Maro kanningana. Inbe ya in Maro Natunu mumuanga, le gurana ki maiyoko ye so le imot yo Tamana itar a iken nga. ¹⁶ Ngan ye Natunu tani in baene nga, ngan Maro itar so le imot yo iken ye lang le tana nga. Le ya la itar so le imot yo takamata ye matada

nga, inbe so kapala yo takamata tiap nga. Ngan nen le so ben di bangabangana ke Maro yo gurana kidi mai mata nga, inbe di bangabangana matana matana yo tiyepe ye malala ki a matadi kala urata ki nga, ngan ya la itar di le imot be tiyepe inbe tiyitmaka ene i. ¹⁷Ngan Natunu tani in iyepe muku, motong la so tina ngan le imot pompombe nga. Inbe ye gurana ki yo maiyoko i, in iparama so nga le imot a tiken ye nedi. ¹⁸Inbe ya in iyei kuto mai pang di tooltool ki yo tigaua ye bareme ki nga. Le moolmool, ya in dawa ben kutodo, inbe idi nga dawa ben baene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Inbe ya in imadit muku ye ni ke matenge, a be nen ngan ya taleu la be imuku pang so nga le imot i. ¹⁹Ngan nen, yesoo Maro lon ponana be gurana le dada ki tina nga le imot le pusbe, ngan iken ye Natunu, ²⁰a be nen ngan iportak so le imot yo ke lang le tana nga a timan pang ye Maro. Ngan nen le imalum pang Kirisi a imata ye kai palasingi, a be nen ngan rara ki tani yo imati i, in iyei idi le taye tagaua dook a tayepe ye lo silene yo ki i.

²¹Muku ngan, ye lomim yo dook tiap pang Maro, inbe ye dada dook tiap kiang yo kayei nga, ngan kayei ben koi ki a kayepe manga mooloo ye. ²²Bong nookoot nga ye Natunu tani yo imata i, in la Maro iportakang, nen le ang ngan kaye kagaua dook mata a kayepe. Inbe pang dama ni ye kene yo be lo kakodo dama ki ye in nga, ngan ole ikamatang ben ang ngan di tooltool ki ya taunu yo tinimim iken galangana nga, inbe kayepe le taukamim busunu ye matana nga. ²³Bong be nen ngan ole kakodo le kamede, inbe kaparama lomim medana yo kataru pang Kirisi i, in le iken so. Inbe kin kamalum pang tool sa a ilelang le kayege bingi dook mata yo kalonga koot i, in be, bong katar matamim pang Maro le iken so, inbe kanamu ye so yo ipamede betanga pang ye i. Ngan bingi dook mata tani yo kalonga i, in tiweteweta pang di tooltool ke ni mai i le imot lapau. Inbe au Paulu i, ayei urata ben tool ke kapraingi a awetewete bingi dook mata pang di tooltool.

Paulu Ilon Di Tooltool Yo Tigaua Ye Bareme Ke Yesu Nga

²⁴Nookoot nga au i lok ponana ye yo asolo masngana a be nen ngan alonang ye nga. Muku ngan Kirisi isolu masngana be iyei urata ke Maro, bong masngana tani in imot tiao. Le au i lok be aloni, inbe asolo masngana nen lapau, a be nen ngan alon di tooltool yo tigaua ye bareme ki nga. Ngan di tooltool tina, ngan dawa ben Kirisi baene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. ²⁵Nen le au i ben kapraingi ke di tooltool tina yo tigaua ye bareme ke Kirisi nga, inbe Maro ikaua urata pau be awetewete betanga ki pang ang di tooltool ki tina, ngan dook le imot. ²⁶Ngan betanga ki tani, in muku ngan itarkoo a iken sollono le di tooltool yo ke mukot ngan lodi galanga ye tiap, bong nookoot nga ipaposi pang di tooltool ki le lodi galanga ye dook mata san. ²⁷Ngan Maro iyei nen, yesoo lono be ole ipaposo betanga yo iken sollono ye dada dook mata yo be iyeii pang ang di tooltool yo kapa ye rara kidi Yuda tiap, in pang. Ngan betanga tani in nen, Kirisi iyepe lomim lapau a iyei ang le ang ngan katar matamim pang Maro, inbe kanama so dook mata yo itaru pang a iken dook mata ye malala ki ni.

²⁸Am nga amwetewete pang di tooltool nga le imot ye Kirisi, inbe amkarata di ye dada dook tiap yo tiyei nga, inbe amtoo lo galanga le imot yo Maro ikap pam a ampatomonai di ye dada dook mata ki nga. Ngan amlon di nen a be nen ngan titara lodi medana pang Kirisi, le ye kene yo be tikodo dama ke Maro ye in nga, ngan ole ikamata di ben taukadi busunu ye matana. ²⁹Le ye punu yo nen i, in la le au i ayei urata ye gurana ki tina le imot yo ikap pau nga. Ngan gurana ki yo maiyoko i, in la iken yau a ayei urata mai san ye i.

2

¹Au i lok be ang ngan lomim galanga yau nen, au i ayei urata mai san yang be alonang. Inbe ayei urata mai nen ye di tooltool yo tiyepe Laodisia nga, inbe di tooltool kapala yo tikamata matak pitiao nga, ngan lapau. ²Au i ayei urata nen a be nen ngan apamede ang le imot ye lomim medana yo kataru pang Kirisi i, inbe alonang le lomim mai san pang di diemim kapala a kaye di kagauagaua dook mata. Inbe ayei urata nen a be nen ngan ang ngan lomim galanga dook ye so dook mata tani yo muku ngan iken sollono, bong nookoot nga Maro ipaposi le se iken mallangana i. Ngan so dook mata tani, in la Kirisi

i. ³ Inbe Kirisi ya taleu in la ke be ipagalangidi ye lo galanga ke Maro yo iken sollono nga. Ngan lo galanga ki, in dook mata kaiye le dawa ben balingi mai. ⁴ Ngan awete pang nen nga, ngan be nen a tool sa ke be ikaua lungunu yang ye betanga ki yo iwete ngan kon paweserai ang ye, ngan tiap. ⁵ Nookoot nga ayang tayepe tiap, bong ye Maro Amunu Silene yo igaua idi le lodo atu i, in dawa ben ayang tayepe gaongo. Ngan au i lok ponana ye yo alongo betanga be ang ngan kagauagaua dook mata, inbe kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru pang Kirisi in nga.

Be Taye Kirisi Tagauagaua Nga, Ngan Ole Tayepe Ye Yepongo Dook Mata

⁶ Ngan dawa ben ang ngan katoo betanga ke Kirisi a iyei Tool Mai pang nga, le nookoot nga kaye kagauagaua, inbe katoo dada dook mata yo lono be di tooltool ki titoo ngan le iken so. ⁷ Inbe katara lomim medana le imede pang bingi dook mata yo tipatomonai ang ye i, inbe kanakana ngan kawete lo ponana kiang pang Maro. Nen le kakodo le kamede ye Kirisi dawa ben kai yo ramini idu lopo le iparama i, inbe dawa ben rumu yo tire ye saua medana le imede mata i.

⁸ Inbe kin kakawai yang dook leu, ole nen ngan tool sa ikaua lungunu yang ye betanga doko a be nen ngan la katoo betanga yo ki nga. Ngan betanga tina ngan ole kalongo ben betanga moolmool, bong ngan betanga sokorai yo tikap ye di sasa kidi nga. Inbe betanga ke di tooltool yo nen nga, ngan ipa ye Kirisi tiap, bong ipa ye di tooltool ke tana, inbe ye di so sadi yo matadi kala tana mai i nga. ⁹ Ngan awete pang nen, yesoo dada le gurana inbe lo galanga ipa ye so le imot yo ke Maro nga, ngan iken ye Kirisi, inbe ya in isi iyei tool moolmool dawa ben idi nga. ¹⁰ Nen le ya in iyei kuto mai pang so matana matana tina yo gurana kidi mai mata inbe edi maimai nga. Ngan ang ngan ke Kirisi, inbe kaye kagaua. Ngan nen le so dook mata ke Maro tina yo iken ye nga, ngan ikap pang le imot lapau. ¹¹ Inbe ye gurana ke Kirisi nga, ngan ang ngan katoo dada moolmool yo ke koranga tiniidi i. Ngan dada tani ke koranga tiniidi in ben di tooltool tiyeei ye baedi a tikoro di tooltool tinidi ke diki nga tiap, bong Kirisi ya taunu la iyeii i, nen le igiri dada dook tiap ke noonoo yo iken lomim ngan. ¹² Ang ngan ye kene yo tirriu ang ye ran ye in nga, ngan dawa ben tikelmai ang kaye Kirisi. Inbe ang ngan katara lomim medana ye gurana ke Maro yo ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge i, ngan le dawa ben kaye Kirisi kamadit ye ni ke matenge oo.

¹³ Muku nga, ang ngan ben di tooltool yo tikoro tinidi tiap nga, inbe kapas le katoo dada dook tiap yo iken lomim nga leu. Nen le ye dada dook tiap ke noonoo tina yo kayei nga, ngan ang ngan kayepe le dawa ben di tooltool matedi ye Maro matana. Bong Maro ipamaditang kaye Kirisi le kaye kakaua yepongo yo paunu i, inbe igiri noonoo kiang le imot. ¹⁴ Le moolmool, dada dook tiap yo tayei nga, ngan betanga ki iken, inbe iyei ben koi kiidi le ipaposidi ye noonoo kiidi, a be nen ngan Maro iyemenai idi ye. Bong Maro iwulngan betanga tina, inbe ipatoto lo kai palasingi kaini. ¹⁵ Ngan ye urata tani yo Kirisi iyeii ye kai palasingi kaini i, in le Maro irautoo gurana ke di so matana matana yo gurana kidi mai mata nga, inbe yo edi maimai nga lapau. Inbe ikatte dawa kidi ke patokongo a ipammoo di ye di tooltool matadi.

Ger Yo Ipa Ye Di Tooltool Ke Tana Nga Sa Ke Be Ilonidi Tiap

¹⁶ Ngan la kin kalongo pang tool sa yo iwete be ole Maro iyemenai ang ye so yo kakan too kayin, ngan be. Inbe kumata le di tooltool sa tiwete pang be katoo dada kidi ye kamatanga lal maimai ke sungunu, too lal ke taudu paunu, too lal ke maryoongoo nga, ngan kalongo betanga kidi be. ¹⁷ Ngan so tina ngan ben tarkilanga ke Kirisi yo be pang dama ni ngan pombe i. Bong Kirisi pombe oo, le tarkilanga tina ngan la takamata ye Kirisi koot nga. ¹⁸ Nen le kin katoo betanga ke di tooltool yo koodi mede be katoo di ye dada kidi ke sungunu, ngan be. Di ngan tiwete be kakap masngana pang ang tapmim, inbe kasung pang di bangabangana. Di tooltool yo nen nga, ngan tiwete be betanga kidi ngan ipa ye mianga, bong di ngan lodi kaua urata ye so ke tana i leu, le di tapdi tiyitmak edi, inbe tiwetewete betanga yo taukan punu nga. ¹⁹ Le di tooltool yo nen nga, ngan

tiyega Kirisi le tiye tigaua mulu tiap. Bong idi nga lod galanga nen, Kirisi in dawa ben idi kutodo, inbe idi nga ben ya baene le kene inbe soonoo kapala yo iken ye tinini nga. Ngan kumata be idi nga taye tagaua nga, ngan ole ilonidi, inbe ipamedidi dawa ben Maro lono be iyei nga.

²⁰ Ang ngan ben kaye Kirisi kammata oo. Ngan la dada dook tiap ke tana nga taukan gurana yo be iparamang mulu nga. E nga yelei a kayepe ben di tooltool ke tana i nga? Inbe nga yelei a katoos ger le dada ke di tooltool ke tana i nga? ²¹ Di tooltool yo titoo ger tina, ngan tiwete nen, “Kin kouo so in be! Kin kon toko so in be! Kin kutoko so in be!” ²² Bong ger yo nen nga, ngan iwete ye so yo takap a taye urata ye kasin, ngan ole mooloo tiap be imot nga. Yesoo, ger kidi tina, ngan ipa ye di tooltool ke tana i, inbe titoo di tapdi lodi a tipatomonai di tooltool ye be titoo. ²³ Ngan moolmool, di tooltool kapala ole lodi tar nen, ger yo nen nga, ngan ipa ye di tooltool yo lodi galanga mata nga, yesoo tikapye be tisung pang Maro ye dada kidi tapdi, le di tapdi tirautoo di, inbe tikap masngana pang di tapdi tinidi, a be nen ngan tiyei a lon ponana ye di. Bong ger tina ngan o ke be ilonidi a irautoo lodo yo iyolodi be la taye noonoo in tiap.

3

Yepongo Gurunu Inbe Yepongo Paunu

¹ Ang ngan Maro ipamaditang kaye Kirisi ye ni ke matenge oo. Nen le katara lomim pang ye so dook mata yo iken ye malala ke Maro i. Ngan ye ni tani, in Kirisi iwur ye Maro baene oonoo. ² Nen le dada dook mata in nen, ye lal nga le imot ngan lomim kua urata ye so yo iken ye malala ke Maro, ngan leu. Bong kin lomim kua urata ye so yo ke tana i, nga be. ³ Ngan awete nen, yesoo ang ngan lomim gurunu yo ke noonoo in imata oo. Inbe yepongo kiang in nookoot nga iken sollono ye Kirisi yo iye Maro tiyepi i. ⁴ Le yepongo kiang tani, in ipa ye Kirisi. Nen le ye kene yo be imulu a si pombe mallangana inbe di tooltool tikamata ben ene mai san ke be tipayiti nga, ngan ang lapau ole kaye kayepe ye nunngana yo mai mata i.

Idi Nga Tayei Ben Tooltool Paunu

⁵ Ngan nen le dada dook mata in nen, ole karaumata dada dook tiap ke tana yo iken lomim nga. Ngan dada dook tiap tina ngan nen; dada ke bauk, inbe dada yo giri leu ye Maro matana nga, inbe dada dook tiap yo tinimim iyolang be kayei nga, inbe dada dook tiap ke noonoo yo lomim be kayei nga, inbe dada dook tiap yo be matamim gorengana ye so nga. Ngan dada yo ke be matamim gorengana ye so i, in dawa ben dada dook tiap ke sungunu pang di maro yo kai padodo nga. ⁶ Le kin kayei dada dook tiap yo nen ngan be, yesoo kate malmal ke Maro ole isi pang ye di tooltool yo tiyei dada dook tiap nen nga. ⁷ Muku ngan, ang ngan kapa le kayei dada dook tiap yo nen nga. ⁸ Bong nookoot nga ole kakatte dada dook tiap le imot yo ben dada ke kate malmal le passakungu, inbe dada matana matana yo be kakap masngana pang di tooltool kapala, inbe dada ke be kawete mur ye di diemim, inbe dada dook tiap yo kawete betanga dook tiap pang di tooltool kapala, inbe dada dook tiap yo kawetewete betanga yo giri leu nga. ⁹ Le kin kallung di diemim kapala be, yesoo kagiri lomim gurunu in le ipa ye dada dook tiap yo ki, ngan oo. ¹⁰ Inbe ang ngan kayei ben tooltool paunu, yesoo Maro yo iyei so le imot a iyei paunu mulu i, in iportak lomim le iyei paunu. Ya in iyei nen le ole lomim galanga ye moolmool, inbe ole kayepe le dawa ben ya i. ¹¹ Ngan nen le idi tooltool yo taye paunu koot nga, ngan idi le imot tayepe gaongo leu. Le kin tawete be idi nga ke Girik too ke Yuda, too idi nga tikoro tiniidi too tikoro tiniidi tiap, too idi nga tool gok, too idi nga ke malala Siktia,* too idi nga tool ke poranga too poranga tipa, ngan be, yesoo so tina yo nen nga, ngan so sokorai. Bong so yo maiyoko i, in la Kirisi yo iyepe idi atu atu lodo i.

* 3:11 Di tooltool yo tipa ye malala Siktia nga, ngan di tooltool tikamata di ben di tooltool dook tiap, le dawa ben di tooltool sokorai yo taukadi edi nga.

¹² Ngan ang ngan Maro lono pang mai san, inbe ipootang panga, le kayei ben di tooltool ki ya taunu yo taukadi busunu ye matana nga. Ngan nen le ole katoo dada dook mata yo nen nga. Ole lomim pang di diemim a kayei dada yo dook mata ngan pang di, inbe ole katoo dada yo be karautoo ang le kadu lopo ye di diemim kapala nga, inbe kayepe le katemim sil dook mata pang di tooltool kapala, inbe kin katemim malmal tarai pang di tooltool be. ¹³ Nen le kumata em atu be iyei dada dook tiap sa le be kam betanga sa ye nga, ngan kin katem malmal ye be, bong kutoko too katem, inbe kugiri dada dook tiap ki ke noonoo yo iyei nga. Ngan Tool Mai igiri noonoo yo kiang ngan oo, le be nen ngan ole ang lapau kagiri noonoo kidi diemim yo tiyei pang nga. ¹⁴ Inbe dada dook mata atu yo be kayeii le ipa ye dada dook mata kapala in nen, ole lomim mai san pang di tooltool kapala. Ngan dada dook mata tani in iduk so nga le imot le ang ngan ke be kagaua lomim le atu.

¹⁵ Ang ngan, Kirisi igau ang a kagaua le atu panga, le ang ngan kayei ben baene le kene inbe soonoo kapala yo ke tinini nga. Le kumata be nen nga, ngan kayepe le lo silene ke Kirisi in iyakala lomim ye dada yo be kayei nga, yesoo ang ngan Maro ipootang be kayepe nen. Inbe kawete lo ponana kiang panga lapau. ¹⁶ Inbe kaparama betanga ke Kirisi le imede ye lomim, a be nen ngan kayei urata kiang ye. Ngan nen le ole katoo lo galanga kiang le imot yo Maro ikap pang nga, inbe kapatomonai di diemim kapala ye dada yo dook mata nga, inbe kakarata di ye dada dook tiap yo tiyei nga. Inbe ang ngan kawou woungu yo iken ye Rau ke Woungu nga, inbe woungu kapala ke lo ponana, inbe woungu yo Maro Amunu Silene inin pang a iken lomim nga. Nen le dook mata be kaparama betanga ke Kirisi le imede, inbe kawou woungu tina le ipa ye lo ponana kiang pang Maro. ¹⁷ Inbe soo so yo be kaweta inbe soo so yo be kayei nga, ngan so tina nga le imot ngan kayei ye Tool Mai Yesu ene. Inbe ye Tool Mai tani in ene, ngan kawete lo ponana kiang pang Tamada Maro lapau, yesoo ya in la ilonidi i.

Noonoongoo Pang Di Tooltool Ke Kirisi

¹⁸ Ang di garup yo kerenge nga, ole karaua pang di nimimtooro. Ngan dada yo nen i, in la dook mata ye Tool Mai matana i.

¹⁹ Inbe ang di tamoto yo kerenge nga, ole lomim mai san pang di rimamim. E kin katemim malmal tarai pang di be, bong kayepe le lomim sil dook mata pang di.

²⁰ Inbe ang di kakase, ole karaua pang di tamamim le di tinamim ye so tina nga le imot. Ngan dada dook mata yo nen in la Tool Mai lon ponana ye i.

²¹ Inbe ang di kakase tamadi, kin kayei di natumim a katedi malmal be. Ole nen ngan lodi tar be o ke be tiyeie urata sa dook, ngan tiap.

²² Inbe ang sema yo kayei urata ben di poranga pang di kuto maimai kiang ke tana i nga, ngan ole kalongo betanga kidi a katoo dook ye so nga le imot. Le kin kakaua lungunu ye di ben di tooltool kapala tiyei, nga be. Di ngan tiyei urata dook mata leu ye kene yo di kuto maimai kidi timan potai a tikamata di nga, a be nen ngan lodi dook mata pang di. Bong ang ngan kagaua lomim le atu be kayei urata dook mata ye kene yo kuto mai kiang ikamatang ye i, inbe ye kene yo iyepe manga mooloo yang, ngan lapau. Ngan nanga, kaporonaia Tool Mai, inbe kagaua lomim le atu be kayei urata dook. ²³ Ngan la soo urata yo be kayei nga, ngan kagaua lomim le atu ye, inbe kayei dook le imot. Yesoo, urata kiang yo kayei nga, ngan ben kayei pang di tooltool ke tana i tiap, bong pang Tool Mai. ²⁴ Ngan nen le lomim tut dook ye so dook mata yo Tool Mai ipoto pang di tooltool ki nga, ngan ole ikap pang ye urata kootoonoo kiang. Le tool kuto mai moolmool yo kayei urata panga i, in la Kirisi i. ²⁵ Bong kumata le ang tina atu be iyei dada dook tiap nga, ngan ole Maro iyemenaii ye dada dook tiap ki yo ikapsap ye i. Yesoo, ye kene yo Maro be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole itoo dada ataleu ye di tooltool nga le imot.

4

¹ Inbe ang di tooltool yo kayei kuto maimai pang di poranga kiang nga, ngan ole kayei dada yo dook mata inbe tarantatu nga, ngan pang di. Yesoo, lomim galanga nen, ang

ngan, tool atu la iyei kuto mai pang a matan kalang i. Ngan ya in kuto mai kiang yo iyepe ye malala ke Maro i.

Dada Kapala Yo Be Tatoo Ngan Nen

²Ole kaparama dada ke pataraungu le ikenen leu. Inbe kene yo be kapatarau ye in nga, ngan matamim galanga dook, inbe kawete lo ponana kiang pang Maro. ³Inbe ye kene yo be kapatarau nga, ngan ole kataram ye pataraungu kiang lapau, a be nen ngan Maro ikarata dada pam be amwetewete pang di tooltool ye betanga ke Kirisi. Ngan betanga ki in muku ngan iken sollono, bong nookoot nga Maro ipaposi a iken mallangana oo. Ngan betanga tani in la aweteweta a le tikau au se ayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye i. ⁴Le kapatarau pang Maro nen, be ole ilonau a nen ngan awetewete betanga tani in lo mallangana pang di tooltool dawa ben yo ipootau be ayeie urata tani nga. ⁵Ngan ang ngan lapau, ye kene yo kaye di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu tiap ngan be kaye di kayepe nga, ngan lomim kaua urata dook muku ngan, lo ngan be kayei dada dook mata pang di. Ole nen ngan lal yo kaye di kayepe ye i, in ila ilene sokorai. ⁶Inbe ye kene yo be kawetewete pang di tooltool tina nga, ngan ole lomim dook mata pang di a kawete betanga yo be kalon di ye nga. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan ole talngadi gorengana be tilongo betanga kiang, yesoo betanga kiang ngan ole dawa ben kaningi yo di tooltool titar tiek ilo ye le katedi massingi be tikani i. Nen le lomim galanga nen, i dada tani yo be karau torungu ke di tooltool yo be titorang ye, in naii.

Paulu Iwete Porai Betanga Ki Pang Di Kolosi

⁷Tikikus la be imala pang yang i, a be nen ngan mala ikaua bingi pang ye so yo pombe pang yau nga. Ngan ya in emam atu yo am nga lomam panga mai san i. Inbe ya in itara lono medana pang Tool Mai, inbe iyei urata ben kapraingi ki dawa ben am nga. ⁸Ngan la ayawari be imala pang yang, a be nen ngan mala ikaua bingi pang ye so yo pombe pang yam ni nga, inbe nen a ipamedang ye lomim medana yo kataru pang Kirisi i. ⁹Inbe tool kiang yo Onesimus i, in la awanga a iye Tikikus timala i. Ngan ya in ede atu yo itara lono medana pang Yesu, inbe am nga lomam panga mai san i. Le yaru ole tikaua bingi pang ye so le imot yo pombe ni nga.

¹⁰Inbe Aristakus yo nookoot nga amru amyepi ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono i, in iyawara lo ponana ki pang. Inbe Maka yo rara ke Banabas i, in ya lapau iyawara lo ponana ki pang. Ngan Maka tani in ayawara betanga pang ye dada yo be kayei panga nga. Le kumata be imala pombe nga, ngan lomim ponana ye a kakauu. ¹¹Inbe Yesu, yo tiwete ene san ye Yastus i, in ya lapau iyawara lo ponana ki pang. Ngan di sotol tina nga di leu la di tooltool ke Yuda yo tilonau a aye di amkaua urata ye di tooltool le imot ye dada yo be Maro igaua di panga ya taunu a be matan kala di nga. Inbe di tol tina nga tipamede lok le iken dook mata. ¹²Inbe Epapras iyawara lo ponana ki pang lapau. Ngan ya in tool kiang, inbe iyei urata ben kapraingi ke Yesu Kirisi. Inbe kanakana nga ipatarau pang Maro le gurana nen, be ole ilonang a be nen ngan lomim galanga dook ye dada dook mata yo Maro lono be katoos nga, inbe kakodo le kamede ye. ¹³Le au i akamata inbe alonga le awete galangana pang nen, ya in ikaua urata mai san be ilonang kaye di tooltool yo tiyepe malala mai Laodisia inbe Ariapolis nga. ¹⁴Inbe tool kiam Luka, yo tool ke bar inbe lomam panga mai san i, in iye Demas tiyayar lo ponana kidi pang lapau. ¹⁵Inbe lok be kawete lo ponana kiau pang di diede yo tiyepe Laodisia nga. Inbe kawete lo ponana kiau pang Nimpa iye di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu a tigaua rumu ki nga.

¹⁶Ngan rau i le be tikinkati pang le imot nga, ngan lok be ole kayawari pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Laodisia ngan lapau a tikinkati pang di. Inbe rau yo muku ngan ayawari pang di tooltool ke Laodisia i, in lok be ole kakauu ye di a kakinkati lapau.

¹⁷Kawete pang Akipus nen, kayei ne, "Ole kukawai dook, inbe kuyeie urata yo Tool Mai ikauu pong in dook le lo urata tani in imot."

¹⁸ Au Paulu la awodo betanga ke lo ponana tina nga ye au tauk baik i. Inbe ang ngan ole lomim tutau ye pataraungu ye yo nookoot nga ayepe ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga. Le apatarau nen, be Maro lono pang mai san a iyei dada dook mata pang.

1 TESALONAIKA

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Tesalonaika I, In Atu Ki

¹ Au Paulu aye Selas inbe Timoti amyawar lo ponana kiam pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu a kayepe ye malala mai Tesalonaika nga. Ang ngan di tooltool ke Tamada Maro iye Tool Mai kiidi yo Yesu Kirisi i. Nen le ampatarau pang Maro be lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe ikaua lo silene ki pang.

Paulu Lon Ponana Ye Yo Di Tesalonaika Titara Lodi Medana Pang Kirisi Nga

² Am nga, ye ke kanakana ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yang le imot. Inbe ye kene yo be ampatarau ye in nga, ngan ole amtarang kalo ye pataraungu kiam lapau.

³ Le ye kene yo be ampatarau pang Tamada Maro yang nga, ngan ole lomam tutang ye dada dook mata yo katoo i. Ngan ang ngan katara lomim medana pang Maro le kayei urata yo ki nga, inbe lomim pang di diemim kapala mai san nen le kalon di. Inbe ang ngan katar matamim ye Tool Mai Yesu Kirisi, inbe kanamu be imulu a isi, ngan la le kakodo le kamede, inbe kayei urata yo ki nga.

⁴ Nen le ang di diemam nga, Maro lono pang mai san, inbe am nga lomam galanga nen, ya taunu la ipootang panga i. ⁵ Le amwete pang nen, yesoo ye bingi dook mata tani yo amweteweta pang i, in mala pombe pang yang dawa ben betanga sokorai ngan tiap, bong ipa ye gurana ke Maro Amunu Silene. Inbe am nga amtara lomam le imede nen be bingi dook mata tani yo amweteweta pang i, in moolmool le imot. Le dada kiam yo amyei a amlonang ye nga, ngan kakamata a lomim galanga ye oo. ⁶ Inbe lomam galanga lapau nen, be Maro ipootang panga, yesoo ang ngan lomim ponana be kakap betanga yo kiam nga. Le moolmool, urata moonoo dook tiap alunu la pombe pang yang nga, bong Maro Amunu Silene ilonang le lomim dook mata be kasolo. Le dada tani yo kayeii nen i, in katoo am amye Tool Mai ye dada kiam yo amyei nga lapau. ⁷ Ngan dada dook mata tani yo kayeii i, in di tooltool le imot yo titara lodi medana pang Kirisi a tiyepa ye tana mai Masedonia le Akaia nga, ngan tilongo gasanga ki. Nen le ang ngan kapatnaia dada dook mata pang di a be titoo lapau. ⁸ Le betanga ke Tool Mai in ipa yang a idada a ila dawa ben tauru yo tamaii ngan itang a kalngana ipa le ila ni mooloo mata i. Ngan nen le betanga tani in ila iken ye tana ke Masedonia le Akaia leu tiap, bong ye malala tina le imot nga, ngan tilongo bingi kiang ye yo katara lomim medana pang Maro nga. Nen le am nga taukamam urata yo be amwete pang di ye mulu nga. ⁹ Bong di tooltool tapdi tiwete pam ye kene yo ammala yang nga, ngan kakau am a kayei dada dook mata pam nga. Inbe tiwete pam nen lapau be ang ngan kawala murimim pang di maro yo kai padodo nga, inbe kaportak lomim pang ye Maro moolmool yo iyepe nen le taukan motingi i. ¹⁰ Inbe tigasa pam ye yo kanama Maro Natunu yo be ipa ye malala ke Maro a isi i. In Natunu tani yo muku ngan imata, motong ipamaditi mulu ye ni ke matenge i. Ya in Yesu, inbe ya la be ikau idi a ipamulidi ye kate malmal ke Maro yo be pang dama ni ngan pombe i.

2

Paulu Iwete Ye Urata Ki Yo Iyei Tesalonaika Nga

¹ Ang di diemam nga, ang tapmim ngan lomim galanga ye urata kiam yo amyei ye kene yo mala amyang tayepa ye in nga, ngan le itar kanono dook mata. ² Inbe lomim galanga nen, ye kene yo ammala yang tiao, bong amyepe Pilipai go nga, ngan tipammoo am ye betanga dook tiap, inbe tigarung tinimam a amsolo urata moonoo masngana mai san. Bong ye kene yo ammala pombe pang yang ye in nga, ngan Maro kiidi tani in ipamede lomam le amraua pang di tooltool alunu yo tiyei ben di koi kiam, ngan tiap. Bong amkodo le ammede, inbe amwetewete pang ye bingi dook mata ke Maro. ³ Nen le ye kene yo amwetewete pang be katara lomim medana pang Yesu ye in nga, ngan amwete gooomam ye betanga sa, inbe amyei touo dada yo dook tiap ngan sa, inbe

amkapye be amkaua lungunu yang ye so sa, ngan tiap. ⁴ Bong Maro itou am oo, motong la ye ya taunu lono ngan ikaua urata i pam be nen a amraia bingi dook mata ki pang di tooltool. Nen le am nga amyeie urata tani i, a be nen ngan di tooltool ole lodi ponana a tiyitmak emam ye, ngan tiap. Bong amyeie urata tani a be nen ngan Maro ole lon ponana ye, yesoo ya in tool tani yo ikamata lomam i. ⁵ Ang ngan lomim galanga yam dook nen, ammala pang yang ngan koomam paweserai ang, inbe matamam gorengana ye so kiang sa la le amwete betanga dook mata pang nen nga, ngan tiap. Ngan Maro lon galanga nen be dada yo amyei ngan dook mata le imot. ⁶ Inbe am nga amyei urata nen a be nen ngan kayitmak emam, too di tooltool kapala tiyitmak emam ye, ngan tiap.

Le moolmool, am nga amyei aposol ke Kirisi, le kumata lomam be amwete pang ye so sa be kalonam ye nga, ngan dook mata. ⁷ Bong ye kene yo amyang tayepe ye in nga, ngan am nga lomam iken silene pang, inbe amyei dada dook mata pang dawa ben kase mitiap yo tinana ipayinu i. ⁸ Inbe am nga lomam pang mai san, ngan la le lomam ponana be amkaua bingi dook mata ke Maro pang. Inbe am nga lapau amkaratam le lomam atu be amrai tinimam be nen a amlonang, yesoo ang ngan kayei dawa ben ang ngan di tooltool kiam moolmool. ⁹ Le ang di diemam nga, lomim tut ye urata mai yo amyei ye baemam ye kene yo amyang tayepe, inbe amwetewete pang ye bingi dook mata ye i. Ngan amyei urata mai san ye ke le bong a be nen ngan kalon sokorai am ye kaningi le so be.

¹⁰ Ang ngan kakamata dada kiam yo amyei pang ang di tooltool yo katara lomim medana pang Kirisi, ngan oo. Inbe Maro lapau, ya ikata suanga yam ye dada kiam tani. Ngan amtoo dada dook mata noonoonoo yo ke Maro nga, inbe amyepe le taukamam busunu ye matana ben di tooltool ki yo ipootoo di panga ya taunu nga. ¹¹ Le ang ngan lomim galanga nen, amyei ang dook mata dawa ben kase mitiap yo tamana iyei dada dook mata panga i. ¹² Ngan nen le am nga amkap betanga dook mata pang ke be ampamede lomim ye, inbe ampamadit lomim a be nen ngan kakodo le kamede inbe kasolo urata moonoo yo be pombe pang yang nga. Inbe amwete pang le koomam mede, a be nen ngan katoos dada dook mata yo Maro lono be katoos nga. Ngan ya in iku ang be lo kagaua ye di tooltool yo matan kala di nga, a be nen ngan kayepe dook mata ye nunngana.

Di Tesalonaika Tisolo Urata Moonoo Dawa Ben Di Diedi Yo Tiyeye Yudia Nga

¹³ Kanakana ngan amwete lo ponana kiam pang Maro ye so san mulu lapau. In nen, ye kene yo kakaua betanga ke Maro yo amwete pang ye in nga, ngan le kakauu dawa ben betanga ke di tooltool nga tiap, bong kakauu dawa ben betanga moolmool ke Maro. Ngan betanga ki tani in ikaua urata le imede ye ang di tooltool yo katara lomim medana pang Kirisi nga, ngan lomim. ¹⁴ Le ang di diemam nga, urata moonoo yo pombe pang yang nga, ngan dawa ben yo pombe pang ye di tooltool ke Yudia yo titara lodi medana pang Yesu Kirisi a tigaua ye bareme ke Maro nga. Le ang ngan kakaua urata moonoo masngana ye di Tesalonaika dawa ben di tooltool ke Maro yo tiyeye Yudia nga, ngan tikaua urata moonoo masngana nen ye di diedi yo Yuda ngan baedi nga. ¹⁵ Ngan di Yuda tina, ngan la tiwete a tiraumata Tool Mai Yesu, inbe di tapdi tiraumata di Maro koonoo a timmata, inbe di ngan la tingangam lapau nga. Inbe di ngan tiwala muridi pang dada dook mata ke Maro yo lono panga nga, inbe tikadon di tooltool nga le imot. ¹⁶ Nen le di ngan tikapye be tiwonokala dada yam, a be nen ngan amwetewete betanga ke Maro pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap, ngan be. Yesoo bong lodi nen, be nen a Maro ikap di tooltool tina ngan a ipamulu di be. Le dada dook tiap ke noonoo yo kanakana ngan tiyei nga, ngan iloko lo noonoo kidi kapala yo muku ngan tiyei ngan pono, nen le noonoo kidi alunu le alunu san. Ngan nen le kate malmal ke Maro la si iken ye di koot i.

Paulu Lono Be Le La Ikamata Di Tesalonaika Mulu

¹⁷ Ang di diemam nga, ye kene yo di tooltool tingangam a amyegang ye lal modono kasin leu nga, ngan le amkamata matamim mulu pitiap, bong ye lomam nga, ngan iken yang. Ngan nen le lomam mai san be le mala amkamatang pa mulu. Le amkaua urata mai ye serenge dada yo be ammulu a ammala pang yang ye i. ¹⁸ Moolmool, am nga lomam be

ammulu a ammala pang yang, ngan nen le au tauk Paulu i, kanakana ngan akaua urata mai san ye serenge dada sa yo be amala ye i, bong Satan iyakala dada kiam yo be ammala pang yang ye i. ¹⁹ Kakamata, ye kene yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be imulu a isi a takodo dama ki ye in nga, ngan ole lomam ponana ye soo so? Inbe Maro ole iyitmak emam ye soo so? Inbe ye lal tani nga, ngan ole amtar matamam pang Maro ye soo balingi be amkauu ye urata kootonoo kiam i? So tani in la ang ngan. ²⁰ Le moolmool, ye punu yo be lomam ponana inbe Maro iyitmak emam ye i, in ye ang tina ngan.

3

Paulu Iwanga Timoti Be La Ipamede Di Tesalonaika

¹ Am nga lomam modoko yang mai san, motong la lomam kaua urata nen, o ke be amnam mulu tiap. Le nga amkarata betanga be ole am leu la amyepa Aten nga, ² inbe amwanga Timoti la be imala pang yang i. Ngan Timoti tani, in ede atu yo itara lono medana pang Yesu, inbe amyepa amgaua ye urata ke Maro i. Inbe ya in ilonam be iwetewete pang di tooltool ye bingi dook mata ke Kirisi. Le ya la amwanga be mala ilonang, inbe ipamede lomim le imede i. ³ Ole nen ngan urata moonoo masngana yo nookoot kasola i, in ole iyei ang le lomim kap gogo dada matana matana ye. Bong ang ngan lomim galanga nen, idi nga Maro ipootidi be tasolo urata moonoo masngana tina yo nen nga. ⁴ Le moolmool, ye kene yo amyepa tayepa ye in nga, ngan amwete pang nen, be ole urata dook tiap matana matana la be pompombe pang yidi nga. Le lomim galanga nen, lal tani yo amwetewete pang ye i, in pombe oo. ⁵ Ngan nen le anam tiap. Bong awanga Timoti a imala, a be nen ngan man lok galanga ye lomim medana yo kataru pang Yesu i, in ya la kakodo le kamede ye go i, too tiap. Yesoo au i atattadai yang mai san ye tool dook tiap ke touanga be man itouo ang nga, ngan ole kawala murimim pang Kirisi, le urata yo amyepa pang nga, ngan ole ilene sokorai.

Timoti Imulu Man Ikaua Bingi Pang Paulu Le Paulu Lon Ponana

⁶ Bong nookoot nga Timoti tani in imulu a iman pang yam nga, ngan man ikaua bingi dook mata pam be kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru pang Yesu inbe lomim pang di tooltool mai san nga. Inbe iwete pam be kanakana ngan lomim tutam, inbe lomim be le kakamatam, dawa ben am lapau, lomam be le akamatang pa nga. ⁷⁻⁸ Le ang di diemam nga, moolmool, di tooltool tigarungam ye yo amtoo Kirisi nga, inbe amsolo urata moonoo masngana alunu lapau. Bong amlongo bingi kiang yo kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru pang Yesu koot i, ngan nen le ipamede lomam le nookoot nga yepongo kiam dook mata san. ⁹ Nen le am nga lomam ponana mai san pang Maro yang. Le ye kene yo amgaua ye Maro matana inbe ampatarau ye in nga, ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yang le ikenen leu. Bong amsere betanga yo be amwete lo ponana kiam panga ye, ngan le lo ipa tarantatu ye lo ponana yo Maro ikauu pam i. ¹⁰ Le ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan ampatarau pang Maro le guramam, a be nen ngan imalum pam be mala amkamatang mulu, a be lomim medana yo kataru in mai tiap nga, ngan ole ampamede lomim le imede dook.

Paulu Ipatarau Be Maro Ikauu Le La Ikamata Di Tesalonaika

¹¹ Le nookoot nga ampatarau pang Tamada Maro iye Yesu yo Tool Mai kiidi i, be yaru tika rata dada pam le ammala a be nen ngan mala amkamatang mulu. ¹² Inbe ampatarau nen, be Tool Mai iyeie dada yo ke be lomim pang di diemim ye mai san i, in le ipon yang, a be nen ngan ang atu atu lomim mai san pang di tooltool ke Maro, inbe pang di tooltool kapala lapau, dawa ben tina am nga lomam pang mai san nga. ¹³ Ngan ampatarau nen a be nen ngan Tool Mai ipamede lomim, le ye lal yo be iye di tooltool yo ipootoo di panga, ngan timulu a tisi ye in nga, ngan ole Tamada Maro ikamatang ben ang ngan kayepa le dawa ben di tooltool ki yo ipootoo di panga ya taunu nga, inbe taukamim busunu ye matana.

4

Yepongo Yo Maro Lono Panga I

¹ Ang di diemam nga, am nga amwete pang ye dada dook mata yo Maro lono be katoon ngan oo. Le moolmool, ang ngan katoon dada dook mata tina ngan. Bong nookoot nga, amwete le koomam mede pang ye Tool Mai Yesu ene nen, be kayepe ngan katoon dada tani in le ikenen leu. ² Ang ngan lomim galanga ye betanga tina le imot yo amwete pang ye Tool Mai Yesu ene ngan oo.

³ Ngan Maro lono nen, be kayepe ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga, inbe kasur dada dook tiap tina yo ke yeingi bauk nga. ⁴ Inbe ang atu atu kakap tutang dook leu a be nen ngan kayepe le taukamim busunu ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga ya taunu nga, inbe di tooltool ole tikamatang ben dada kiang yo kayei nga, ngan dook mata ye matadi. ⁵ Nen le kin katoon di tooltool gok yo tinidi iyolo di be la tiyei dada dook tiap matana matana ke bauk, ngan be. Di ngan lodi galanga ye Maro tiap. ⁶ Ngan nen le kin kayei dada dook tiap pang di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, inbe kakaua lungunu ye di a kayei dada yo nen ngan pang di rimadi be. Muku ngan amwete betanga medana pang nen, be di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan ole Tool Mai iyemenai di le imot. ⁷ Ngan ole iyei nen, yesoo Maro ikuu idi be man tatoo dada yo giri leu ye matana ngan tiap, bong ikuu idi be man tayepe le taukada busunu ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga. ⁸ Ngan nanga, kumata tooltool be lono pang betanga tina ngan tiap le iwala murini panga nga, ngan iwala murini pang betanga ke di tooltool tiap, bong iwala murini pang betanga ke Maro yo ikaua Amunu Silene pang i.

⁹ Am nga taukamam betanga be amwode pang ye dada yo be lomim pang di diemim ye mai san i. Yesoo, dada yo ngan Maro ipatomonai ang ye oo. ¹⁰ Moolmool, ang ngan lomim mai san pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu a tiyeye ye malala tina yo iken ye tana mai Masedonia ngan oo. Bong ang di diemam nga, am nga lomam be ampamadit lomim mulu a be nen ngan lomim pang di diemim mai le mai san.

¹¹ Nen le kin kakapye be kagarung burungu le urata ke di diemim be. Bong dook mata ngan nen, kayepe moonoombe, inbe kayei urata kiang tapmim ye baemim dawa ben muku ngan amwete pang nga. ¹² Kumata le be kayei nen nga, ngan o ke be matamim saraia tool atu sa be ilonang ye so yo kamaka ye, ngan tiap. Inbe di tooltool yo titara lodi medana pang Kirisi tiaon nga, ngan ole lodi ponana ye dada kiang yo kayei i.

Tool Mai Ole Imulu A Isi Ikuu Idi

¹³ Ang di diemam nga, am nga lomam be lomim galanga dook ye soo so yo be pombe pang ye di tooltool yo titara lodi medana a timmata koot nga. Ole nen ngan lomim modoko mata dawa ben di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Maro tiap nga. Ngan di ngan titar matadi pang Maro inbe tinamu be iyeie dada dook mata sa pang di ngan tiap, le lodi modoko mai san. ¹⁴ Bong idi nga tatara lodi medana nen, be Yesu imata, motong la imadit mulu ye ni ke matenge nga. Ngan nen le idi nga tatara lodi medana lapau nen, be Maro ole ipamadit di tooltool ke Kirisi yo timmata koot nga, a timadit mulu le lo tiye Yesu tiyeye. ¹⁵ Nen le am nga amwete pang ye betanga yo Tool Mai ya taunu ipatomonai am ye nga. Ngan nen, ye kene yo Tool Mai tani be imulu a isi ye in nga, ngan idi tooltool yo tayepe matada rrene go nga, ngan o ke be tamuku pang di tooltool yo timatamata koot, ngan tiap. ¹⁶ Bong ole Tool Mai iwete le kalngana mai, inbe bangabangana ke Maro yo imuku pang di diene kapala i, in ole koonoo le mai, inbe tauru ke Maro ole itang. Ngan la be Tool Mai tani iyege malala ke Maro a isi, inbe di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu a timmata koot nga, ngan ole di la be timadit muku ye ni ke matenge nga. ¹⁷ Lo ngan be idi tooltool yo tatara lodi medana a tayepe matada rrene go nga, ngan ole taye di tooltool tina ngan tagaua a tapa ye eng tene a talo pang ete a lo taye Tool Mai tani in tagaua nango la lang katene ngo. Inbe ole taye tayepe ye ke tina yo kanakana nga le imot. ¹⁸ Nen le ang ngan kawete betanga tani i pang di tooltool kapala ke Maro nga, a be nen ngan kapamede lodi ye.

5

Tayepe A Tanam Ye Lal Yo Be Tool Mai Imulu A Isi Ye I

¹ Ang di diemam nga, ngan o ke be amwodo kamim betanga sa ilo ye rau a amwete pang ye soo ke, too lal, nangai yo be so tina ngan pombe ye i, in tiap. ² Yesoo, ang ngan lomim galanga nen be lal yo be Tool Mai isi ye i, in ole pombe pang yidi dawa ben tool ke pinnau yo iyei urata ki bong, le ke be lomim galanga ye lal yo be pombe pang yang ye i, in tiap. ³ Ngan ye kene tani, in ole di tooltool tiyei ne, "Aa, nookoot nga tayepe ye lo silene, le ke be lod modoko ye so sa yo be igarungidi ngan tiap." Bong ole palbe leu, inbe so tina yo be igarungidi i, in ole pombe pang ye di dawa ben masngana mai yo pombe pang ye garup yo be ipasui i. Ngan di tooltool tina ngan ole taukadi ni yo be tikoo pang ye i.

⁴ Bong ang di diemam nga, ang ngan kayepe ye ni todo lono tiap le lomim galanga ye soo so yo be pombe i. Nen le lal tani ke be ipatakraai ang dawa ben tool ke pinnau yo iyei urata ki sollono i, in tiap ⁵ Ang ngan ben di tooltool ke bong yo tiyepe todo lono ngan tiap, bong idi nga tooltool ke kemai yo tayepe ye ni galangana nga. ⁶ Nen le kin tiyei ben di tooltool kapala yo tiken mata ngan be, bong dook mata be matada nga irere go, inbe takap tutidi dook ye dada kiidi yo be tiyei nga. ⁷ Kakamata, di tooltool yo tiken mata nga, ngan bong ngan ole tiken mata. Inbe di tooltool yo be tiyin ran medana a kutodi moo ye nga, ngan bong ngan ole tiyin ran medana tina. ⁸ Bong idi nga di tooltool ke kemai yo tayepe ye ni galangana nga. Le be nen ngan takap tutidi dook ye dada kiidi yo be tiyei nga, inbe tatara lodo medana pang Maro le ikenen leu, inbe tatoo dada dook mata yo be lodo pang di diede ye mai san i. Kumata le be tiyei nen nga, ngan ben tatara sousoungu medana ke patokongo a tayakala katede ye. Inbe tatar matada pang Maro a tanamu be ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan kumata le be tiyei nen nga, ngan dawa ben tatara loningi ke kutodo yo tataru be iwonokala kutodo ye patokongo i. ⁹ Yesoo, idi nga Maro ipootidi be tasolo kate malmal ki tiap, bong ipootidi be ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan Tool Mai kiidi Yesu Kirisi in ya la dada yo be ipamulidi ye i. ¹⁰ Ya in imata be nen a ikau idi a taye tayepe gaongo. Nen le kumata be idi nga tayepe maurede go, too tammata koot nga, bong ole taye tayepe gaongo leu. ¹¹ Ngan nen le ang atu atu kakap betanga dook pang di tooltool kapala ke Maro a be nen ngan kapamede lodi ye, ben tina yo nookoot ngan kayei nga.

Paulu Iwete Le Koonoo Mede Ye Betanga Pang Di Tooltool Ke Kirisi

¹² Ang di diemam nga, nookoot nga amtorang be kayepe le karaua pang di tooltool yo tikaua urata mai be tilonang ye nga. Di ngan, Tool Mai la itar di be tiyei kuto maimai pang a be nen ngan tiwete betanga pang be tipadunang ye dada yo dook mata nga. ¹³ Le kakamata di ben edi maimai ye urata kidi yo tiyei nga, inbe lomim dook mata pang di mai san lapau. Inbe ang le imot be kayepe a kagaua lomim le atu.

¹⁴ Ang di diemam nga, am nga amwete le koomam mede ye betanga pang nen, be ole kakarata di tooltool yo ke tini booroomoo nga, inbe kapamede di tooltool yo ke tattadaingi ngan lodi. Inbe ole kalon di tooltool yo titara lodi le imede mata tiap nga, inbe kakap malmal pang di tarai be, bong kaporonai di tooltool nga le imot. ¹⁵ Kumata le be di tooltool tiyei dada dook tiap pang di diemim nga, ngan kalele di a be nen ngan tirau kidi a tiyei dada dook tiap pang di lapau be. Bong kanakana nga, ngan ole tikapye be tiyei dada dook mata pang di diedi atu atu, inbe pang di tooltool nga le imot lapau.

¹⁶ Inbe ye ke tina yo kanakana nga, ngan lomim ponana, ¹⁷ inbe kapatarau le ikenen leu. ¹⁸ Inbe kawete lo ponana kiang pang Maro ye so le imot yo pombe pang yang nga. Ngan Maro lono be ang di tooltool yo ke Yesu Kirisi nga, ngan be kayei dada yo nen nga.

¹⁹ Nen le kin karaumata ei yo ke Maro Amunu Silene in be. ²⁰ Inbe di tooltool yo tikaua Maro koonoo a tiwete betanga ki pang nga, ngan kin lomim dook tiap pang di be. ²¹ Bong

* 5:19 Ngan ei, in inanpootoo urata ke Maro Amunu Silene yo iyei ye di tooltool ke Kirisi lodi nga. Kumata le takamata be iyei urata nen nga, ngan o ke be tagarungu ye betanga tiap.

be nen nga, ngan katouo betanga le dada kidi tooltool nga le imot, a be nen ngan lomim galanga ye soo so yo dook mata nga. Le kaparama so yo dook mata nga, ²² inbe kayepe manga mooloo ye so matana matana le imot yo dook tiap nga.

²³ Le ampatarau nen, be Maro yo ikaua lo silene pang di tooltool ki i, in ya taunu la be iyei ang le kayepe ben di tooltool yo ipootoo di panga nga ye ke tina yo kanakana nga le imot. Inbe ampatarau be ya la be matan kala lomim le tinimim mai i le imot i, a be nen ngan kayepe dook mata le taukamim busunu le ilo ye lal yo be Tool Mai kiidi Yesu Kirisi imulu a isi ye i. ²⁴ Ngan Maro tani yo iku ang panga ya taunu i, in kanakana ngan itoo betanga ki le imot ben tina yo iwete nga. Le ole iyei so tina nga le imot a pombe pang yang.

²⁵ Inbe ang di diemam nga, ole kapatarau pang Maro a be nen ngan ilonam. ²⁶ Inbe lomim ponana ye di diemim atu atu le imot a kawarara di, inbe kato momo kiidi a kasom pangadi ye dada dook mata yo ke Maro i.

²⁷ Au i awete betanga medana pang ye Tool Mai ene nen, be kakinkata rau i pang di diemim nga le imot.

²⁸ Ngan apatarau nen, be Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, in lono pang a iyei dada dook mata pang.

2 TESALONAIKA

Rau Yo Paulu Iwode Pang Di Tesalonaika I, In Ru Ki

¹ Au Paulu aye Selas ye Timoti amyawara rau naii pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu a kayepe ye malala mai Tesalonaika nga. Ang ngan di tooltool ke Tamada Maro iye Tool Mai kiidi yo Yesu Kirisi i. ² Nen le ampatarau pang Tamada Maro iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi nen, be yaru lodi pang a tiyei dada dook mata pang inbe tikaua lo silene kidi pang.

Maro Ole Ikarata Betanga Kidi Tooltool Dook Mata San

³ Ang di diemam nga, kanakana ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yang. Ngan dook mata le amyeyi nen, yesoo ye lomim medana yo kataru pang Yesu i, in ise le mai, inbe lomim yo pang di diemim nga, ngan ise le mai lapau. ⁴ Ngan la ye kene yo ampa a amla ye di tooltool ke Maro yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan amgasang pang di a amyitmak emim. Nen le amgasang pang di tooltool ye dada dook tiap yo di tooltool kapala tiyei pang a tigarungang ye yo katoo Kirisi nga, inbe ye urata moonoo yo tiyei pang, bong kakodo le kamede a kaparama lomim medana yo kataru pang Yesu in nga.

⁵ Ngan ye so tina yo pombe nga, ngan ke be ipatnaia dada dook mata san yo Maro be ikarata betanga kidi tooltool ye i, in paidi. Nen le ang di tooltool yo karua panga le kasolo urata moonoo nga, ngan ole ikamatang ben ang ngan tooltool dook mata ke be kalo kagaua ye di tooltool yo be matan kala di nga. ⁶ Maro ole ikarata betanga kidi tooltool dook mata san. Le ole irau kiang a ikaua urata moonoo pang di tooltool yo tikaua urata moonoo pang nga. ⁷ Inbe ole igiri urata moonoo yo kasolo nga, a ikaua maryoongoo dook mata pang inbe pam nen lapau. Ngan so tina ngan ole pombe ye lal yo be Tool Mai Yesu iye di bangabangana ki yo guradi mata nga, ngan tipa ye ei loloana somai ke malala ke Maro a tisi pombe mallangana ye i. ⁸ Le ole iyemenai di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, inbe tiraua pang bingi dook mata ke Tool Mai kiidi Yesu tiap ngan lapau. ⁹ Nen le ole iyemenai di tooltool tina a igarung di le ikenen leu, inbe ole Tool Mai inganga di a tiyepes manga mooloo ye matana inbe ye gurana mai ki in nunngana. ¹⁰ So tina ole pombe ye lal yo Maro itaru pang Tool Mai be imulu a isi ye i, a be nen ngan dada dook mata yo iyei pang di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu ngan ole iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti, inbe di tooltool tina yo titara lodi medana panga nga, ngan ole lodi ponana kaiye. Ngan ang lapau, yesoo katara lomim medana ye betanga yo amwete pang ye nga.

¹¹ Ngan nen le kanakana nga, ngan ampatarau pang Maro be ikamatang ben ang di tooltool dook mata yo ke be ikiu di panga ya taunu nga. Inbe ampatarau panga nen, be ilonang ye gurana ki a be nen ngan urata dook mata le imot yo lomim kaua urata ye nga, inbe urata dook mata yo ipa ye lo medana kiang nga, ngan ole kayei le itar kanono dook mata. ¹² Ampatarau nen a be nen ngan dada dook mata yo Tool Mai kiidi Yesu iyei pang nga, ngan ole iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti. Inbe ang lapau, ole emim ilo ete ke be ipayitang ye, yesoo Maro kiidi iye Tool Mai Yesu Kirisi lodi pang a tiyei dada dook mata pang.

2

Tool Ke Sak Noonongoo Ole Pombe

¹ Ang di diemam nga, nga be amwete pang ye mulenge ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, inbe ye gaongo kiidi yo be lo taye tagaua ye i. Nen le amwete pang nen, ² kin katakrai palbe leu a lomim kap gogo dada ye betanga ke di tooltool kapala yo tiwete be lal ke Tool Mai yo be imulu a isi ye i, in pombe koot, ngan be. Di tooltool tina ole tillung be betanga tani in ipa ye betanga yo amkaua Maro koonoo be amwete nga, too ipa ye betanga yo amwete pang di tooltool kapala nga, too ipa ye rau yo amwodo nga. ³ Bong kin kalongo

pang tool sa yo be illungang ye betanga nen, ngan be. Yesoo, lal tani in ole pombe sokorai tiap, bong muku ngan ole di tooltool alunu la be tiwala muridi pang Maro nga, inbe tool ke sak noonongoo ole pombe mallangana. Ya in tool tani yo be ilo pang ye malala ke masngana i. ⁴ Ngan tool tani ole iyei ben koi pang so le imot yo di tooltool tisung pang di a tiwete di ye maro kidi nga. Inbe ya taunu ole iyitmaka ene le ilo ete ye so ke Maro nga le imot, a be nen ngan ya taunu itaru le lo iwur bareme mai ke sungunu lono, inbe iwete be ya taunu in la Maro i.

⁵ Lomim kalli, too? Ye kene yo ayang tayepe ye in nga, ngan awete pang ye so tina ngan oo. ⁶ Nen le ang ngan lomim galanga ye tool yo nookoot nga ilele tool tani a le se pombe mallangana tiap i. Bong ole ise pombe mallangana ye lal yo Maro itaru panga be ise pombe ye i. ⁷ Bong ngan nookoot nga dada ke sak noonongoo in ipa sollono go. Ngan ole ipa sollono nen le ilo ye lal yo be Maro inganga tool tani yo ilele i, in le ikoo, ⁸ ngan la be tool ke sak noonongoo tani in ole se pombe mallangana nga. Ya in tool tani yo be Tool Mai Yesu isi ngan ole iwete leu a amunu yo ipas ye koonoo a isi in iraumate le imata, inbe igarungu ye gurana mai ke nunngana i. ⁹ Ye kene yo be tool ke sak noonongoo ise pombe mallangana ye in nga, ngan ole ipa ye gurana ke tool dook tiap Satan, a be nen ngan iyei gogo mos matana matana le urata medana maimai yo iyei tarkilanga panga a be di tooltool tikamata ngan koodi panganga ye nga. Ngan nen le ole tiyeisa Maro la o ikaua gurana panga be iyei so ye i. ¹⁰ Inbe tool tani in ole iyei dada dook tiap matana matana a ikap lungunu ye di tooltool yo titoo dada yo be Maro igarung di ye nga. Di ngan ole Maro igarung di nen, yesoo lodi mai san pang betanga moolmool tiap, le ke be ikap di a ipamulu di ye dada dook tiap yo be igarung di i, in tiap. ¹¹ Ngan ye punu i, in la le Maro iyei lodi a be nen ngan titara lodi medana ye betanga yo ke kaplungunu nga. ¹² Ole iyei di tooltool tina nen, a be nen ngan ikarata betanga kidi tooltool le imot yo titara lodi medana pang betanga moolmool tiap, inbe lodi ponana ye dada dook tiap yo tiyei nga.

Kakodo Le Kamede

¹³ Bong di diemam nga, Tool Mai lono pang mai san le kanakana ngan amwete lo ponana kiam pang Maro yang. Ngan dook mata le amyeyi nen, yesoo kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana tiao nga, ngan ipootang panga a be nen ngan ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i. Ngan ipamulang ye urata yo Amunu iyeii yang a be kayepe dawa ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga, inbe ye lomim medana yo kataru ye betanga moolmool ki i. ¹⁴ Maro ikiu ang panga ye bingi dook mata tani yo amwetewete pang ye i. Ngan ye yo a le iyei nen nga, ngan be nen a ye kene yo di tooltool tikamata Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be ene mai san ke be tipayiti nga, ngan ole di lapau tipayit emim le ipa ye ene. ¹⁵ Ngan nanga ang di diemam nga, kakodo le kamede. Inbe kaparama patomonaingi tina yo amwete pang ye koomam too amwodo ilo ye rau a amyawar pang nga.

¹⁶⁻¹⁷ Nen le ampatarau pang Tamada Maro yo lono paidi mai san i. Ya in iyei dada dook mata paidi, a nen ngan ipamede lodo le ikenen leu inbe tatara lodo le atu ye so dook mata yo be pombe i. Le ampatarau panga iye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be tipamede lomim, inbe tipamedang ye dada dook mata yo katoo nga inbe ye betanga dook mata yo kawete nga.

3

Paulu Lono Be Di Tesalonaika Tiloni Ye Pataraungu

¹ Ang di diemam nga, ngan betanga kiam kapala yo be amwete porai ngan nen. Am nga lomam be kapatarau pang Maro yam a be nen ngan bingi dook mata ke Tool Mai yo amraii in idada a ingaua ni mai i le imot, inbe di tooltool tipayiti bingi dook mata tani dawa ben tina yo ang kayei nga. ² Inbe kapatarau pang Maro a be nen ngan iwonom ye di tooltool dook tiap ke yeingi noonoo. Yesoo, di tooltool yo nen ngan alunu la titara lodi medana pang Yesu tiap nga. ³ Bong Tool Mai in ole itoo betanga ki le imot yo iwete nga. Ya la be ipamedang inbe matan kalang dook mata ye tool dook tiap Satan i. ⁴ Ngan am nga

lomam galanga nen be Tool Mai ilonang le soo so yo amwete pang ye be kayei nga, ngan kayei le kattoo betanga kiam dook, inbe pang dama ni ngan ole kayei nen lapau. ⁵ Nen le ampatarau pang Tool Mai be ipasongosongo lomim a be nen ngan lomim galanga ye Maro lono yo mai san pang i, inbe ye dada yo be kakodo le kamede a kasolo urata moonoo dawa ben Kirisi isolo urata moonoo i.

Kin Tinimim Booroomoo Be

⁶ Ang di diemam nga, ye Tool Mai Yesu Kirisi ene ngan amwete pang nen. Kumata le be di diede sa be tinidi booroomoo a tiyepesokorai, inbe titoo betanga yo ampatomonai ang ye ngan tiap nga, ngan kapa manga mooloo ye di. ⁷ Amwete pang nen, yesoo ang tapmim ngan lomim galanga be kattoo am ye dada kiam yo amyei nga. Am nga ye kene yo amyang tayepe ye in nga, ngan tinimam booroomoo a amyepesokorai tiap, ⁸ inbe tool sa ikap sokorai kaningi ki pam a amkan sokorai, ngan tiap. Bong so tina ngan amyimi leu. Nen le amkaua urata mai san ye ke le bong tina yo kanakana nga a be nen ngan ampaloko urata moonoo sa ilo yang be. ⁹ Am nga ke be amwete pang a kalonam ye kaningi, bong amyei nen tiap. Le amkaua urata le guramam nga, ngan be nen a ampatnai dada dook mata pang a be nen ngan kattoo. ¹⁰ Ngan ye kene yo amyang tayepe ye in nga, ngan amkap betanga yo nen ngan pang lapau. Le amwete pang nen, “Kumata le tool sa lono be iyei urata tiap nga, ngan ke be ikan so tiap lapau.”

¹¹ Ngan amwete nen, yesoo amlongo betanga be di tooltool kiang kapala tinidi bese ye urata tiap le tiyepesokorai, bong koodi paweserai di diedi ye urata kidi yo tiyei nga. Bong di tapdi ngan tiap. ¹² Ngan nanga, ye Tool Mai Yesu Kirisi ene nga, ngan amwete betanga medana pang di tooltool tina nen be tiyepesoonoombe, inbe tiyei urata ye kaningi le so yo be tikap a tikan nga. ¹³ Inbe ang di diemam nga, ang ngan kin tinimim booroomoo ye dada dook mata yo kayei, ngan be.

¹⁴ Kumata le be tool sa itoo betanga kiam yo amwodo ilo ye rau i tiap nga, ngan kapaposi ila mallangana. Inbe kin kaye kagauagaua be, a be nen ngan moomoonoo ye dada dook tiap ki yo iyei nga. ¹⁵ Bong kin kayeii dawa ben in koi kiang ngan be. Bong in emim atu a be nen ngan kakap betanga panga a kapassonga ye dada yo dook mata nga.

Betanga Ke Lo Ponana

¹⁶ Nen le nookoot nga ampatarau be Tool Mai yo lo silene ipa ye, in ya taunu ikaua lo silene ki pang ye ke tina yo kanakana nga, inbe ye dada tina matana matana ngan lapau. Tool Mai iyepe yang ang le imot.

¹⁷ Ngan ye motingi ke rau i nga, ngan au Paulu awodo betanga ke lo ponana nga ye au tauk baik. Ngan awodo nen a be nen ngan iyei ben tarkilanga kiau ye rau le imot yo awodo nga. ¹⁸ Le Tool Mai kiidi Yesu Kirisi lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot.

1 TIMOTI

Rau Yo Paulu Iwode Pang Timoti I, In Atu Ki

¹ Au Paulu yo aposol ke Yesu Kirisi i, in la awodo rau naii pong Timoti i. Ngan ye betanga medana ke Maro, tool yo be ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in iye Yesu Kirisi, tool yo tatara lodo le atu panga be ilonidi i, in yaru la titarau be ayei urata i nga. ² Ngan rau i awode pong Timoti. Ong in ye lom medana yo kutaru pang Maro i, in le dawa ben au natuk moolmool nga. Nen le apatarau pang Tamada Maro iye Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, in be yaru lodi mulumulu yong a tiyei dada dook mata pong, inbe tikaua lo silene kidi pong.

Di Tooltool Yo Tipatomonai Di Tooltool Ye Betanga Moolmool Tiap Nga

³ Ngan dawa ben tina yo awete pong muku ye kene yo ayegong a be ala pang tana mai Masedonia ye in nga, ngan le awete pong mulu nen, be sila kuyepe la malala mai Epeses ngan. Ngan be sila kuyepe a be nen ngan kuwete le koom mede a kulele di tooltool ke kaplungunu a kin tipatomonai di tooltool ye betanga kidi yo moolmool tiap ngan mulu be. ⁴ Inbe kuwete a kulele di kin titu ye urata ke bete sokoraingi yo taukan punu, inbe ye pitingi di rara kidi edi le mooloo mata be. Betanga yo nen ngan ke be iyei di tooltool a koodi parkap ye leu, bong ke be ilon di a tiyei urata ke Maro, ngan tiap. Ye dada yo be tayei urata ke Maro ye in nen, be tatara lodo medana panga leu. ⁵ Ngan ye punu yo a le awete pong be kulele di ye i, in nen. Idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan be lodo pang di diede mai san. Ngan kumata le lodo be tayei so yo dook mata ngan leu, inbe tatoo dada dook mata yo lod wetewete ye be tatoo nga, inbe tatara lodo medana moolmool pang Kirisi nga, ngan ole lodo pang di diedi mai san. ⁶ Bong di tooltool kapala ke kaplungunu tina ngan tikapsap ye dada dook mata yo nen nga, inbe la titoo bete sokoraingi yo taukan punu nga. ⁷ Di ngan lodi be tiyei ben di tooltool ke patomonaingi di tooltool ye ger ke Maro, bong di tapdi ngan lodi galanga dook ye betanga yo tiwete, ngan punu tiap. Inbe ye so tina yo tiwete le koodi mede ye a tipatomonai di tooltool ye nga, ngan di tapdi lodi galanga dook ye betanga kidi, ngan tiap lapau.

⁸ Ngan idi tooltool yo ke Kirisi nga, ngan lod galanga nen, ger ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan ger dook mata. Le kumata be tool sa ipatomonai di tooltool ye ger tina ngan dook mata ben yo Maro ya taunu lono be ipatomonai di ye nga, ngan ole ger tina ngan iyei ben so dook mata pang di. ⁹ Bong idi nga lod galanga lapau nen, ger ke Maro yo itar nga, ngan pang di tooltool yo noonoodi, ngan tiap. Bong ger tina ngan pang di tooltool yo tisak noonongoo a tilongo betanga tiap nga, inbe pang di tooltool yo titoo dada dook mata yo Maro lono be tatoo ngan tiap a tiyei noonoo mata nga, inbe pang di tooltool yo tiwala muridi pang dada dook mata le imot yo Maro lono be tatoo nga, inbe pang di tooltool yo lodi tar be sungunu in so sokorai nga, inbe pang di tooltool yo tiraumata di tamadi too di tinadi a timmata nga, inbe pang di tooltool yo tiraumata di diedi a timmata nga, ngan lapau. ¹⁰ Inbe ger tina ngan pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke bauk nga, inbe pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap ben di tooltool ke Sodom le Gomora nga, inbe pang di tooltool yo tipinoo di tooltool kapala a man tiporo di ye urata nga. Inbe ger tina ngan pang di tooltool yo tiwete betanga kidi ngan moolmool tiap nga, inbe pang di tooltool yo tiwetewete ngan tillung a tiwete moolmool le ete be tipamede betanga kidi ye nga, inbe pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap kapala yo be irautoo betanga yo tarantatu nga, ngan lapau. ¹¹ Ngan betanga tani, in ipa ye bingi dook mata yo Maro ikauu pau be aweteweta pang di tooltool i. Inbe bingi dook mata tani i, in iwetewete ye Maro yo iyei urata dook mata pang di tooltool ki i. Ngan ya in ene mai san ke be di tooltool tipayiti.

Lo Ponana Ke Paulu

¹² Le awete lo ponana kiau pang Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, in ye yo lon tarau ben au tool moolmool a le ipootau inbe ipamedau be ayei urata ke raingi bingi dook mata ki nga. ¹³ Muku ngan akan paseme Yesu, inbe akap malmal a arau sokorai di tooltool yo titara lodi medana panga nga. Bong Tool Mai lon mulumulu yau, yesoo muku ngan atara lok medana pang Yesu tiap, le lok galanga ye urata dook tiap yo ayei, ngan tiap. ¹⁴ Ngan la Tool Mai kiidi in lono pau a iyei dada dook mata nen kaiye pau nga. Ngan ye dada dook mata tani yo Yesu Kirisi iyei pau i, in la atara lok medana panga, inbe lok pang di tooltool kapala mai san, ngan lapau i.

¹⁵ Le betanga yo be aweta pong i, in betanga moolmool a kouu a kuparama le imede. Ngan betanga tani in nen; Yesu Kirisi isi tana be si ikap di tooltool ke noonoo a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Ngan di tooltool tina, ngan atu yo illos di diene le imuku pang di ye yeingi dada dook tiap i, in la au i. ¹⁶ Ngan ye punu yo a le Maro lon mulumulu yau, au tool dook tiap tani ke noonoo i, in nen a be nen ngan di tooltool tikamatau ben Yesu Kirisi, in katen malmal pau tarai tiap. Le di tooltool tina yo be titara lodi medana panga a be tiyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan lodi galanga nen be ole iyei dada gaongo leu nen pang di lapau. ¹⁷ Le tayitmaka Maro yo iyei tool kuto mai a matan kalidi le imot i. Ya in iyepe nen le taukan motingi, inbe ya in taukan matenge, inbe o ke be takamata ye matada tiap lapau. Ya taleu in la Maro i. Le tayitmaka ene inbe taye ne, "Maro, em mai san ke be di tooltool tipayitong le ikenen leu le taukan motingi." Moolmool.

¹⁸ Natuk Timoti, nga be awete a apamedong ye betanga tina yo muku ngan di tooltool tikaua Maro koonoo a tiwetewete yong nga. Nen le lom tut a kutoo, inbe kuparama le imede a be nen ngan kupatoko ye patokongo yo dook mata i. ¹⁹ Ngan la kuparama lom medana yo kutaru pang Maro i, in le ipa ye dada dook mata yo lom wetewete ye be kutoo, in lapau. Ngan di tooltool kapala lodi pang dada dook mata yo lodi wetewete ye be titoo ngan tiap. Nen le tigarungu lo medana kidi yo titaru pang Yesu i, in le dook tiap dawa ben ookoo isauloko a imassoroko le dook tiap ki taunu nga. ²⁰ Le di tooltool tina nga, ngan di diedi ru la Aimenias iye Aleksanda nga. Di suru tina ngan asuket di la Satan baene a be tisol masngana a iso matadi, a be nen ngan tikan paseme Maro ye betanga dook tiap mulu be.

2

Dada Dook Mata Ke Pataraungu

¹ Timoti, nga be awete pong a apamaditi lom ye urata yo be kuye di diem, yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan kayei le imuku pang urata kapala le imot, in nen. Kapatarau a kawete lo ponana kiang pang Maro, inbe katoru be ilon di tooltool nga le imot a iyei dada dook mata pang di. ² Inbe katoru be ilon di tooltool yo tiyei kuto maimai a matadi kala tana maimai nga, inbe ilon di tooltool yo titar di be matadi kalidi nga, a be nen ngan burungu le yepongo kiidi dook mata ke be tayepe ye lo silene dook mata, inbe tayepe dawa ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, inbe tatoo dada dook mata le imot yo Maro lono be tatoo nga. ³ Ngan pataraungu yo nen nga, ngan dook mata, le Maro yo ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in lon ponana ye. ⁴ Yesoo, lono be ipamulu di tooltool le imot, inbe lono be lodi galanga ye betanga ki yo moolmool i. ⁵ Ngan awete nen, yesoo Maro ataleu la iyepe i, inbe tool ataleu la iyepe kataunu kiidi tooltool taye Maro a be ikarata lodo le la taye Maro tagaua mulu i. Ngan tool tani, in la Yesu Kirisi i, ⁶ yo ya taunu irai tinini be ilon di tooltool le imot a be nen ngan Maro iyemenai di ye noonoo kidi be. Ngan iyei nen ye lal yo Maro itaru panga i, be nen a Maro ipatnaini paidi ben ya in lono be ikap di tooltool le imot a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ⁷ Le ye punu tani i, in la le ipootau be ayei aposol inbe awetewete betanga ki pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, a be nen ngan apatomonai di ye betanga moolmool ki inbe ye dada yo be titara lodi medana panga ye i. Le nga allung tiap, nga awete moolmool ye yo Maro ipootau be ayei aposol nga.

⁸ Ngan nanga, ye ni nangai yo be tigaua inbe tisung pang Maro ye in nga, ngan lok be di tamoto yo be tiyit baedi pang ete ye pataraungu nga, ngan ke be lodi kaua urata ye dada ke kate malmal le koo parkap inbe tipatarau, ngan tiap. Bong tipatarau ye lodi yo iken galangana nga.

Noonoongoo Pang Di Garup

⁹ Le di garup lapau, ye kene yo be tilonlon a tipital wam le so kidi kapala be ilo tinidi nga, ngan lok be tika-rata di le dook mata ye di tooltool matadi. Le be nen ngan titarkoo tinidi le dook, bong tikapye be tiyei di tamoto a titang ye di be. Inbe lok be tipirak kutodi raunu, too timoro tinidi le kutodi raunu ye so sallinene dawa ben matauu inbe ye so kapala yo tika-rata ye pat yo ene gol, ngan be. Inbe lok be tilonlon ye so ke lonloningi yo tiyimi ngan pat ki lo ete mata, ngan be lapau. ¹⁰ Bong dada dook mata be di garup yo tisung pang Maro ngan be timoro tinidi ye, in nen. Ole tiyei urata dook mata a tilon di diedi a be nen ngan iyei ben moro dook mata pang di.

¹¹ Le di garup tina ngan ke be tiwetewete ye ni ke sungunu tiap, bong tiwur moonoombe a titar talngadi dook ye betanga ke Maro yo di kuto maimai ke bareme ke sungunu tiwete nga, a nen ngan tilongo betanga kidi a titoo. ¹² Nen le lok be amalum pang garup sa a ipatomonai di tamoto ye betanga ke Maro, too iyei kuto mai pang di ye bareme ke Maro, ngan tiap. Bong lok be di garup tina ngan tiyepe moonoombe. ¹³ Ngan ye punu yo a le agunkala di garup ye urata yo nen nga, yesoo bong Maro ikarata Atam muku, motong la ikarata Ewa nga. ¹⁴ Inbe Atam la ilongo Satan koonoo a itoo betanga ki, in tiap. Bong Ewa la Satan ikaua lungunu ye, ngan le ilongo koonoo a itoo, inbe iyeie dada dook tiap ke noonoo i. ¹⁵ Bong kumata be di garup tiyepe dook ye nedi a tipasui di kakase nga, ngan ole Maro ilon di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Le kumata be titara lodi medana panga le ikenen leu, inbe lodi pang di diedi mai san, inbe tiyepe dawa ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, inbe tiyei dada dook mata ye di tooltool matadi, ngan ole ipamulu di.

3

Di Kuto Maimai ke Bareme Ke Yesu

¹ Betanga yo tiweta in moolmool. Le betanga tani in nen, kumata tamoto sa lono be iyei tool kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tool tani in itara lono pang urata yo dook mata ngan leu. ² Ngan nanga, tool yo be iyei kuto mai pang bareme ke Yesu i, in tool la iyepe le yepongo ki dook mata le di tooltool tipuske touo busunu ki siap i, inbe tool la matana pang garup ataleu yo iyooloo koot i, inbe tool la ikan le iyin mata be i, inbe tool la ikaptutu dook ye yepongo ki i, inbe tool la itoo dada yo dook mata ye di tooltool matadi, inbe ya in ke be ikamata di lowo, inbe ya in tool dook mata ke be ipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro lapau. ³ Inbe tool tani in iyin ran medana mata le kuton moo ye tiap, inbe katen malmal a irau sokorai di tooltool tiap, bong iyepe le lono pusbe. Inbe tool tani in iye di tooltool tiparsu ye betebetanga tiap, inbe lono mai san pang pat ke yimoongoo so tiap lapau. ⁴ Bong tool tani in matan kala rimana le di natunu le di rara ki yo iye di tiyepe ngan dook mata, inbe iyei di natunu tina a be nen ngan tiraua panga inbe titoo betanga yo iwete pang di ye nga le imot. ⁵ Bong kumata le be tool tani in matan kala ya taunu rimana le di natunu ngan dook tiap nga, ngan o ke be matan kala di tooltool ke Maro yo tigaua ye bareme ke Yesu, ngan dook tiap lapau. ⁶ Nen le tool yo nookoot yege iportaka lono a be itoo Yesu i, in ke be kataru a iyei kuto mai pang bareme ke Yesu tiap. Ole nen ngan itiki a ya taunu ipayiti ye urata ki yo iyei nga, ngan ole Maro iyemenai ben tina yo be iyemenaia tool kuto mai kidi so sadu in nga. Le tool yo iyepe nen i, in ya taleu la be iyei tool kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga.

⁷ Ngan la tool yo be ikaua urata nen i, in ke be di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu tiap nga, ngan tikamata ben ya in tool dook mata. Ole nen ngan tigarungu ye betanga dook tiap, ngan ole lo itingi ye dowo ke tool kuto mai kidi so sadu.

Di Tooltool Yo Tiyei Suanga Pang Bareme Ke Yesu Nga

⁸ Ngan gaongo leu, di tamoto yo be tiyei suanga a be tilon di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan be titoo dada yo dook mata ngan ye di tooltool matadi. Bong ke be tiwete pang di tooltool ngan medi ru ye betanga kidi tiap, inbe ke be tiyin ran medana mata a kutodi moo ye tiap, inbe ke be tillung di tooltool a tikap sokorai pat kidi tiap lapau. ⁹ Bong betanga moolmool ke Maro yo ipatnaini paidi i, in tiparama le imede inbe tigaua lodi le imot be titoo. Muku ngan betanga tani in iken sollono, bong nookoot nga lod galanga ye. ¹⁰ Le di tooltool yo be katar di nga, ngan katouo di muku ye urata a kakamata di ngan. Le kumata be tiyei urata dook mata le kapuske touo busunu kidi siap nga, ngan la be katar di a tiyei suanga pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga.

¹¹ Ngan gaongo leu, di tooltool tina be tiyei suanga nga, ngan di rimadi ngan be titoo dada yo dook mata ngan ye di tooltool matadi. Bong di ngan ke be tiwete mur ye di tooltool tiap, inbe di ngan ke be tikan le tiyin mata tiap. Bong tiwete betanga kidi nga, ngan titoo le imot le lo itar kanono moolmool.

¹² Le di tooltool yo be tiyei suanga pang bareme ke Yesu nga, ngan ole matadi pang di garup tina yo tiyooloo di koot, ngan leu, inbe matadi kala di rimadi le di natudi le di tooltool kidi yo tiye di tiyepe nga, ngan dook mata. ¹³ Di tooltool tina yo tiyei urata dook mata nga, ngan ole di tooltool tipayit di ye dada dook mata kidi yo tiyei nga. Nen le titattadai tiap, bong ole tikodo le timede a tiwete pang di tooltool ye lodi medana yo titaru pang Yesu Kirisi i.

Betanga Moolmool

¹⁴ Timoti, lok be amala palbe pang yong. Bong awodo betanga tina ilo ye rau i pong, ¹⁵ a be nen ngan kumata be atu ye so sa le amala tarai tiap nga, ngan ole betanga tina ipagalanga lom ye dada dook mata yo be idi tooltool yo tagaua ye bareme ke Maro koot, ngan tatoo nga. Ngan idi tooltool yo tatara lodo medana panga nga, ngan bareme ke Maro yo iyepe nen le taukan matenge i. Nen le idi nga dawa ben sau medana yo tipe a itoko rumu i, yesoo ye lodo medana yo tataru panga i, in taparama betanga tani yo moolmool in le imede. ¹⁶ Le moolmool, Maro ipatnai dada dook mata yo lono be tatoo ngan paidi. Muku ngan betanga tani in iken sollono, bong nookoot nga lod galanga ye nen:

Yesu in iyei tool moolmool a pombe mallangana.

Inbe Maro Amunu Silene ipatnaini paidi ben ya in Maro natunu.

Di bangabangana ke Maro tikamata.

Inbe di tooltool tikaua betanga ki a tiweteweta pang di tooltool ke ni mai i le imot.

Le di tooltool ke tana i ngan alunu kaiye la titara lodi medana panga nga.

Motong la Maro ikauu a ilo pang malala ki, a be nen ngan iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti.

4

Di Tooltool Kapala Ole Tillung Di Tooltool Ye Patomonaingi Kidi

¹ Maro Amunu Silene iwete betanga galangana nen be ke tina yo nookoot tayepe ye nga le ilo ye lal yo be Yesu imulu a isi ye in nga, ngan ole di tooltool kapala tiwala muridi pang Maro a tiyege lodi medana yo titaru panga i. Inbe la titar talngadi ye betanga le patomonaingi ke di so sadi yo ke kaplungunu nga, a la titoo betanga tina yo di tooltool ke kaplungunu ngan tipatomonai di ye nga. ² Patomonaingi yo nen nga, ngan ipa ye di tooltool ke kaplungunu yo tiwete pang di tooltool, ngan medi ru ye betanga kidi a tillung di ye nga. Ngan di tooltool yo nen nga, ngan lodi matamata le ke be lodi galanga a tiyetai ye yo tikapsap ye dada dook mata yo lod wetewete be tatoo, ngan tiap. ³ Nen le di tooltool ke kaplungunu tina, ngan tigunkala di tooltool ye kerenge, inbe tigunkala di lapau ye so kapala yo ke kaningi nga. Bong so tina nga, ngan Maro itar paidi, idi tooltool yo tatara lodo medana pang Yesu inbe lod galanga ye betanga moolmool ki nga, ngan be takap inbe tawete lo ponana kiidi panga ye. ⁴ Ngan nanga, so le imot yo Maro itar nga,

ngan dook mata. Le kumata be takap inbe tawete lo ponana kiidi panga ye nga, ngan ke be tawili sa a ila diki, ngan tiap. ⁵ Yesoo, betanga ke Maro iwete be so yo nen ngan dook mata le imot. Inbe pataraungu kiidi ngan iyei le dook mata lapau.

Noonoongoo Dook Mata Pang Timoti

⁶ Le kuwete a kupamadit di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu ngan lodi ye noonoongoo tina yo akap pong nga. Kumata le be kuyei nen nga, ngan ole kuyei ben ong in kapraingi dook mata ke Yesu Kirisi. Inbe Maro ole ipamedong ye betanga moolmool yo tatara lodo medana ye i, inbe ye patomonaingi dook mata yo kutoo nga. ⁷ Nen le lok be kuwala murim pang bete sokoraingi yo taukan punu nga. Betanga yo nen nga, ngan itoo dada dook mata yo Maro lono be tatoo, ngan tiap. Bong kutouotou ong ye dada dook mata le imot yo lono be tatoo nga. ⁸ Ngan yo a le awete pong be ong taum kutouotou ong ye nga, yesoo lom galanga ye dada yo be idi taudu tatouotou idi ye urata yo ke tana i, in so ke be ilonidi ye yepongo kidi ke tana i leu. Bong be idi taudu tatouotou idi ye dada dook mata yo Maro lono be tatoo i, in la dada dook mata ke be ilonidi ye yepongo kiidi yo nookoot tayepe ye katai i, inbe ye yepongo kiidi yo ke pang dama ni, in lapau. ⁹ Ngan betanga tani, in betanga moolmool le ke be di tooltool tikauu a tiparama le imede. ¹⁰ Ngan la le idi nga tayepe urata mai san be tatoo betanga tani, yesoo tatara lodo le atu pang Maro yo iyepe nen le taukan matenge i. Ngan Maro in tool tani yo iyei dada dook mata pang di tooltool le imot i. Bong di tooltool yo titara lodi medana panga moolmool nga, ngan di leu la be ikap di a ipamulu di nga.

¹¹ Ngan la kuwete le koom mede ye betanga tina ngan pang di tooltool, inbe kupatomonai di ye. ¹² Bong Timoti, ole di tooltool tikamatong ngan matadi ru ong, yesoo ong in tool kase paunu mata. Bong be nen ngan ole koptutong dook ye di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga a be tikamatong, ngan titoo ong ye betebetanga le ye yepongo kiong, le ye lom yo mai san pang di tooltool le imot i, le ye lom medana yo kutaru pang Maro i, inbe ye dada yo kuyepe le taukam busunu ye Maro matana i. ¹³ Nen le ye kene yo be amala pang yong tarai tiap nga, ngan kuraia lom le imot inbe kuyei urata kiong ke kinkatingi betanga ke Maro yo iken ye rau nga, ngan pang di tooltool a kuwetewete bingi dook mata ki pang di, inbe kupatomonai di ye. ¹⁴ Le kin kotte so dook mata yo Maro ikauu pong ye lo ponana ki, in be. Ngan so tani in di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan tikaua Maro koonoo a tiweta pong ye kene yo tipaloko baedi lo kutom a tipatarau yong ye i.

¹⁵ Le ong taum kuraia lom le imot a kutoo betanga tina yo nga, a be nen ngan di tooltool le imot tikamatong ben nookoot nga kutara lom le imede, inbe kusootoo yeingi urata yo Maro lono be kuyei nga. ¹⁶ Kin koptutong dook ye yepongo kiong inbe ye betanga kiong yo kupatomonai di tooltool ye nga. Nen le kuyei urata tina yo nga le ikenen leu, yesoo kumata le be kuyei nen nga, ngan ole Maro ipamulong kuye di tooltool yo titar talngadi a tilongo betanga kiong nga ye so dook tiap yo be igarungang i.

5

Dada Yo Be Matam Kala Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

¹ Ye kene yo be kuwete pang tool tamoto yo maiyoko a kulele ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan kin kuwete katkat a kupasak panga be. Bong ole kuwete betanga mos panga dawa ben yo kuwete pang tamam nga. Inbe kuyei dada dook mata pang di tamoto yo kakase paunu, ngan dawa ben yo kuyei pang di toom le taim nga. ² Inbe kuyei dada dook mata pang di garup yo maimai nga, ngan dawa ben yo kuyei pang tinam nga. Inbe kuyei dada dook mata pang di garup yo kakase paunu ngan lapau, dawa ben yo kuyei pang di lim nga. Le kuyei dada dook mata leu pang di garup kakase paunu tina, a be nen ngan kuyepe le taukam busunu ye Maro matana.

³ Le kumata be garup iyei tap a ya taleu iyepe le tool sa iloni tiap nga, ngan lok be kuloni a matam kala dook. ⁴ Bong kumata le be garup tap atu be di natunu too di tiunu

tiyepe nga, ngan ole titoo dada dook mata ke Maro muku pang sokadi tani yo iyei tap i. A be nen ngan tirau urata kootoonoo kidi tinadi le tiudi ye urata kidi yo muku ngan tiyei ye di nga. Ngan dada dook mata yo nen, ngan la Maro lon ponana ye nga. ⁵ Ngan garup tap moolmool i, in tap la ya taleu iyepe le tool sa ke be iloni tiap i. Nen le itara lono le atu pang Maro, inbe ipatarau ye ke le bong tina yo kanakana ngan a itoru be iloni. ⁶ Bong kumata be garup tap yo iyepe ngan iyei dada dook tiap yo lono be iyei a lono ponana ye i, in ole iyepe le dawa ben tool matene ye Maro matana. ⁷ Le betanga tina nga, ngan ole kuwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan lapau, a be nen ngan tool sa o ke be iwete mur ye di tiap. ⁸ Nen le kumata be tool sa ilon di rara ki dook tiap nga, inbe ilono ya taunu tinana too tiunu garup dook tiap lapau nga, ngan tool tani in iwala murini pang lono medana yo itaru pang Maro i. Le dada dook tiap ki yo iyeii nen i, in le illos dada dook tiap kidi tooltool yo ke Kirisi tiap ngan tiyei nga.

⁹ Nga be awete nin di garup tap yo be kuwodo edi ilo ye rau a be kalon di nga, ngan kumata di tap la rai kidi sangaul limi be atu inbe ilo pang ete nga. Inbe tap la matana pang ye tamoto ataleu tani yo iyooloo koot i ye kene yo imata tiao nga. ¹⁰ Inbe kumata garup tap la di tooltool tikamata ngan tipayiti ye dada dook mata ki yo iyei nga, ngan ben yo matan kala di natunu dook mata nga, inbe yo ikamata di lowo nga, inbe yo ingas di tooltool ke Kirisi kedi nga, inbe yo ilon di tooltool yo tisoloo urata moonoo nga, inbe ye yo iraiia lono be iyei urata dook mata le imot pang di tooltool nga. Ngan di garup yo tiyei dada dook mata nen nga, ngan di leu la be kuwodo edi ilo ye rau nga. ¹¹ Bong kin kuwodo di garup tap yo tinidi paunu, ngan edi ilo ye rau be. Ngan kumata be kuwodo edi lo ye rau, lo ngan be tinidi iyolo pang di mulu be tikere nga, ngan ole tigarungu betanga yo tipamede a iken kataunu kidi tiye Kirisi i. ¹² Le ye dada kidi yo tiyei nen nga, ngan ole di tapdi titar di tilo ye Maro baene be iyemenai di ye yo tillung a tipamede betanga pang Kirisi, motong tidada betanga kidi tani yo tipamede muku, in pono nga. ¹³ Inbe tiyei nen leu tiap, bong tinidi booroomoo a tiyepe le ngan tipa a tila ye rumu ke tool in, le ngan tila ye san a matadi so di tooltool ke rumu tina ngan. Ngan tinidi booroomoo a tiyei nen leu tiap, bong ole tiwete mur ye di diedi, inbe tiyei kalakala di tooltool ye urata kidi yo tiyei nga, inbe tiwete pang di ye betanga yo ke be tiwete tiap nga. ¹⁴ Ngan ye dada yo nen nga, ngan la le akap betanga pang di garup tap yo tinidi paunu go nga, ngan be tikere mulu a tipasui di natudi, inbe tiyei dada dook mata yo be matadi kala di niditooroo le di natudi ye nga. Kumata be tiyei nen nga, ngan la be di koi kiidi tikamata so sa yo dook tiap ke be tiwete mur yidi ye, ngan tiap nga. ¹⁵ Ngan yo a le awete pong nen nga, yesoo di garup tap tina nga, ngan kapala tiwala muridi pang dada dook mata, inbe la titoo dada dook tiap yo ke Satan nga.

¹⁶ Ngan nanga, kumata garup atu yo itara lono medana pang Kirisi, in be di sokana tiyei tap nga, ngan ya taunu la be ilon di i, a be nen ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu ngan ke be tilon di, ngan tiap. Bong be nen ngan tilon di garup tap kapala yo di leu tiyepe le taukadi tooltool yo be tilon di nga.

Di Kuto Maimai Ke Bareme Ke Yesu

¹⁷ Ang di tooltool yo katara lomim medana pang Yesu nga, kakamata di kuto maimai kiang yo tiyei urata a matadi kalang dook mata nga, ngan karaua pang di, inbe kakap pat le so kapala yo be kalon di ye nga. Nen le di tooltool yo tiwetewete bingi dook mata ke Maro pang a tipatomonai ang ye nga, ngan la be kalon di dook mata nga. ¹⁸ Ngan awete nen, yesoo betanga yo iken ye Rau ke Maro i, in iwete nen, “Ye kene yo be kakap urata pang bulumakau kiang a ipa be iyirngan dingding patunu ngan kulini du tana nga, ngan kin kupaukala koonoo a ikan so tiap ngan be.”[☆] Inbe Rau ke Maro iwete nen lapau, “Kumata le be tool iyei urata nga, ngan la be ikap so ye urata kootoonoo ki nga.”[☆] ¹⁹ Ngan kumata le tool atu iwete be di kuto maimai kiang tina ngan atu be iyeie dada dook tiap ke noonoo nga, ngan kin kulongo betanga ki be. Bong be nen ngan tool ru too tol tiwete

☆ 5:18 Ger 25:4 ☆ 5:18 Luka 10:7

pong ye betanga tina yo nen nga, ngan la be kulongo betanga kidi nga. ²⁰ Nen le di kuto maimai kiang tina ngan sa be ikapsap ye dada yo dook tiap ke noonoo nga, ngan ole kugaua di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, inbe kuwete panga a kulele ye dada dook tiap ki yo iyei nga, ngan mallangana, a be nen ngan di diene kapala be tikamata ye matadi, ngan titattadai, ngan o ke be tiyei dada dook tiap yo ke noonoo, ngan tiap.

²¹ Timoti, nga be awete betanga medana pong ye Maro iye Yesu Kirisi, inbe ye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga nga, ngan matadi nen, be kutoo betanga kiau tina yo apatomonai ong ye nga, ngan dook le imot. Ngan nanga, ole kuyeie dada gaongo leu pang di tooltool le imot, bong ke be kuyeie dada atu pang di kuto maimai, inbe san pang di tooltool yo sokorai ngan be.

²² Kin katem ro ye tool yo be kataru a iyei kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu i, in a kupaloko baem lo kutono a kupatarau ye palbe be. Ngan kumata be kuyeie nen le kuto mai tani, in be iyeie dada dook tiap sa ke noonoo nga, ngan noonoo ki tani ole man irookong. Le be nen nga, ngan ong taum koptutong dook a kuyepe le taukam busunu ye Maro matana.

²³ Timoti, kin kuyin ran sokorai leu be, bong kuyin ooroo wain surunu ngan kasin lapau, a be nen ngan ikarata kapom lono a igiri matamatenge yo iken kapom lono a ipulke ong mata i.

²⁴ Di tooltool kapala ngan be tiyei dada dook tiap ke noonoo nga, ngan ole dada dook tiap kidi tina, ngan ise pombe mallangana a takamata ye matada. Inbe bingi ke noonoo kidi tina, ngan ole imuku pang ye ni ke karatanga betanga. Bong di tooltool kapala ngan dada dook tiap kidi ke noonoo yo tiyei nga, ngan iken sollono a tayepe kasin lo ngan be ise pombe mallangana a takamata ye matada. ²⁵ Ngan nen le gaongo leu, di tooltool ngan be tiyei dada dook mata nga, ngan ole dada dook mata kidi tina, ngan se pombe mallangana a takamata ye matada. Inbe dada dook mata kapala yo di tooltool tiyei nga, ngan o se pombe mallangana tarai tiap, bong ke be iken sollono le iken so tiap. Ngan nen le kin katem ro ye tool yo be kataru a iyei kuto mai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu in be.

6

Noonoongoo Pang Tool Yo Iyei Urata Ben Tool Ke Poranga I

¹ Di tooltool ke Kirisi yo tiyei urata ben di poranga nga, ngan kin tikamata di kuto maimai kidi nga ben di ngan tooltool dook mata ke be tiraua pang di a titoo betanga kidi le imot. Le kumata be tiyei nen nga, ngan o ke be di tooltool tiwete mur ye Maro, too ye patomonaingi kiidi, ngan tiap. ² Nen le kumata be di kuto maimai kidi ngan di tooltool ke Kirisi lapau nga, ngan ke be lodi kau urata nen be nga di diedi a be nen ngan tiraua pang di a titoo betanga kidi tiap, ngan tiap. Bong be nen ngan di tooltool tina yo tiyei urata ben poranga nga, ngan tiyei urata dook mata yo be tilon di ye nga, yesoo di ngan tooltool ke Kirisi yo ke be lodi pang di mai san nga. Le betanga yo be kupatomonai di tooltool tina ye a kupamede di be titoo, ngan nen.

Tool Yo Matana Pat Mata I

³ Kumata le be tool sa lono pang betanga tarantatu ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi a ipatomonai di ye dada dook mata le imot yo Maro lono be titoo, ngan tiap, inbe la ipatomonai di tooltool ye betanga yo moolmool tiap nga, ⁴ ngan tool in iyitmaka ya taunu ene ye leu, bong mala be lon galanga kasin pa ye so yo iwetewete ye, ngan pitiap yege. Le tool yo iyei nen i, in so ben matamatenge dook tiap la iken kutono lono i. Nen le iso pang bete sokoraingi pang di diene a iye di koodi parkap, inbe iye di diene tiparsu ye betanga. Ngan nen le iyei di tooltool a matadi gorengana ye so kidi tooltool kapala a lodi dook tiap pang di, inbe tiwete betanga yo ke kate malmal nga, inbe tipasa mur ye di diedi a tigarung di ye betanga, inbe lodi tar di diedi be tiyei dada dook tiap, ⁵ inbe kanakana ngan ole tiwetewete betanga yo ke kate malmal ngan pang di diedi kapala lapau. Ngan tiyei nen, yesoo di tooltool tina ngan kutodi le lodi dook tiap le lodi galanga ye so yo dook

mata too dook tiap, ngan tiap. Bong di ngan lodi galanga ye betanga moolmool pitiap yege. Inbe lodi tar nen, kumata be tipatomonai di tooltool ye dada ke Maro nga, ngan ole tikap so alunu yo be ballingadi ye nga.

⁶ Bong kumata be tool atu itoo dada dook mata le imot yo Maro lono be tatoo nga, inbe ikamata so ki ya taunu yo ikap a iken ye, ngan le lon wete be so tina ngan iye le imot panga nga, ngan ole tool tani in ballingana ye so ke Maro. ⁷ Ngan awete nen, yesoo ye kene yo tinada tipasui idi a tasi tana ye in nga, ngan takaua so sa a tapa ye a tasi, ngan tiap. Ngan nanga, kumata le be tammata nga, ngan o ke be takaua so sa ke tana i a tapa ye a talo ngan tiap lapau. ⁸ Bong kumata be takap so ke kaningi inbe so ke lonloningi nga le takamata ngan iye idi koot nga, ngan ole lod ponana ye kaiye. ⁹ Ngan nen le di tooltool yo lodi be tikap pat le so matana matana a tigaua le alunu a be ballingadi ye nga, ngan ole touanga alunu la be pombe pang ye di nga, le ole ikap di a tilo dowo lono ke tool dook tiap dawa ben di asara yo lo titingi ye dowo nga. Ngan ye yo matadi pat le so matana matana ke tana a be ballingadi ye nga, le tiyei kapa a di tapdi tigarung di le tilledi dawa ben ookoo imere a idaudar du tiek lono nga. ¹⁰ Ngan ye yo awete pong nen nga, yesoo dada yo ke be di tooltool lodi mai san pang pat ke yimoongoo so ye i, in dada dook tiap yo matana matana nga, ngan punu igaua le imot a iken ye. Nen le di tooltool kapala yo matadi pat mata nga, ngan tiwala muridi pang lodi medana yo titaru pang Maro i, inbe di tapdi tigarung di a tisololo masngana mai dawa ben tool ikurumu ye pul a isololo masngana mai san i.

Patokongo Dook Mata

¹¹ Bong Timoti, ong in tool ke Maro, le kuwala murim a kuyepe manga mooloo ye dada dook tiap yo nen nga. Inbe kutoo dada dook mata yo noonoonoo ke Maro nga, inbe kutoo dada dook mata le imot yo lono be tatoo nga, inbe kutara lom le imede panga, inbe lom pang di diem kapala mai san, inbe kukodo le tutube a kusolo urata moonoo yo be pombe pang yong nga, inbe kuyepe le lom pusbe dook mata. ¹² Nen le kutara lom le imede pang Kirisi a be nen ngan kupatoko ye patokongo yo dook mata i. Le kuparama lom medana yo kutaru i, ngan ole kuyepe ye yepongo dook mata yo iken le taukan motingi i. Yesoo bong, kulkulunu ngan Maro ikiu ong be kouo yepongo dook mata tani, in ye kene yo lo kukodo dama ke di tooltool, inbe kuwete lom a kupaposo lom medana yo kutaru pang Maro in nga.

¹³ Timoti, ye Maro yo itar so nga le imot a tiyepa mauredi, in matana, inbe ye Yesu Kirisi yo lo ikodo dama ke Pontius Pailot a iwete betanga moolmool a ya taunu ipaposi panga, in matana nga, ngan awete betanga medana pong nen, ¹⁴ betanga ke Maro yo kop koot nga, ngan kin kuparama le imede a kutoo dook le imot, ngan o ke be tool sa iwete pong ye tiap. Nen le kukodo le kumede ye betanga tani le lo ye lal yo be Tool Mai kiidi Yesu Kirisi imulu a isi pombe mallangana ye i. ¹⁵ Ngan ye kene tani in ole Maro iwanga Yesu a isi ye lal tani yo itaru panga i. Le Maro yo iyei urata dook mata pang di tooltool le tiyitmak ene i, in ya taleu la iyei kuto mai i. Ya in kuto mai ke di kuto maimai kapala yo matadi kala tana maimai nga. Inbe ya in iyei Tool Mai pang di tooltool maimai kapala, ngan lapau. ¹⁶ Inbe Maro ya taleu, in taukan matenge, inbe ya in iyepe ye sul loloana somai le ke be di tooltool tila potai ye tiap. Nen le tool sa ikamata toua pitiao, inbe tool sa ke be ikamata tiap lapau. Le be nen ngan tayitmake ene inbe taye ne, “Maro, gurana kiong mai san ke be di tooltool tipayitong ye le ikenen leu.” Moolmool.

Noonoongo Pang Di Tooltool Ballingadi

¹⁷ Au lok be kuwete pang di tooltool ke Kirisi yo ballingadi ye so ke tana i nga, ngan kin tiyitmak di be. Inbe kin titara lodi le atu ye so kidi ke tana i nga be ole ilon di ye yepongo kidi, ngan be. Yesoo, so tina yo ngan ole iken le mos tiap, inbe ilene palbe leu. Bong be nen ngan titara lodi le atu pang Maro yo ilonidi mai san a ikap so le imot pidi a be lod ponana ye i. ¹⁸ Inbe kuwete pang di tooltool tina yo ballingadi ngan be tiyei dada yo dook mata ngan le alunu pang di tooltool. Le kuwete pang di a tiyei ben tool ke maroro

a tipoto so kidi tina, lo ngan be tikap kapala pang di diedi. ¹⁹ Kumata le be tiyei nen nga, ngan ben tigaua balingi pang di tapdi a be ilon di ye yepongo kidi yo pang dama ni i. Le ole tikaua yepongo dook mata moolmool yo iken le taukan motingi i.

²⁰ Timoti, kin matam kala urata tani yo Maro ikauu pong i, in dook. Inbe ole kuwala murim pang betanga sokorai yo itoo dada dook mata yo Maro lono be tattoo tiap nga. Inbe kuwala murim pang di tooltool yo tikapye be tirautoo patomonaingi kiidi ye betanga yo tiwete ngan tillung be itoo dada dook mata ke lo galanga nga, ngan lapau. ²¹ Ngan yo a le awete nen nga, yesoo di tooltool kapala titara lodi ye betanga kidi. Ngan tiyei dada nen le tiwala muridi pang lodi medana yo titaru pang Maro i.

Maro lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot.

2 TIMOTI

Rau Yo Paulu Iwode Pang Timoti I, In Ru Ki

¹ Au Paulu yo aposol ke Yesu Kirisi i, in la awodo rau naii pong Timoti i. Ngan ye Maro ya taunu lono, ngan ipootau be ayei aposol a be nen ngan awetewete pang di tooltool ye betanga yo Maro ipamede ye yepongo dook mata yo ipa ye Yesu Kirisi i. ² Timoti, awodo rau naii pong. Ong in dawa ben au natuk yo lok panga mai san i. Nen le apatarau pang Tamada Maro iye Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, ngan be yaru lodi pong a tiyei dada dook mata pong inbe tikaua lo silene kidi pong.

Kin Le Moomoodoo Ye Bingi Dook Mata Ke Yesu Be

³ Au i ye ke le bong tina yo kanakana ngan apatarau ye nga, ngan apootoo em a awete lo ponana kiau pang Maro yong. Ngan Maro tani yo muku ngan di sasa kiau tisung panga i, in la asung panga lapau ye lok yo iken galangana dook mata ye matana i. ⁴ Inbe lok tutong ye kene yo be taparmagiri ye in ngan lulum rar ye matam nga. Ngan la lok be le akamatong kasin mulu a be nen ngan lok ponana dook. ⁵ Inbe lok tutong lapau ye lom medana moolmool yo kutaru pang Yesu Kirisi i, in muku ngan iken ye tium garup yo Lois i, inbe iken ye tinam yo Yunis i, in lapau. Le lok galanga yong be kutara lom medana nen lapau. ⁶ Ngan nanga, lok be apamaditi lom a kuyei urata ye gurana ke Maro yo ikauu pong ye lo ponana ki ye kene yo apaloko baek lo kutom ye i, a be nen ngan kuyei a ikan dawa ben tayipraia ei a ilolo nga. ⁷ Kuyei nen, yesoo Maro iyei idi a be tatattadai, ngan tiap. Bong iyei idi le ke be takodo le tamede, inbe lodo pang di tooltool mai san, inbe idi taudu takaptutidi dook ye panga kiidi.

⁸ Ngan la Timoti, kin kutattadai a moomoom yo be kuwetewete bingi dook mata ke Tool Mai kiidi pang di tooltool, ngan be. Inbe kin moomoom yau ye yo ayei urata ke Yesu Kirisi a le tikau au a titarau lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, ngan be. Bong kukodo le kumede ye gurana ke Maro a kuwau au ye solanga masngana ye urata ke raingi bingi dook mata pang di tooltool. ⁹ Ngan Maro ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, a ipootidi panga ya taunu be tatoo dada dook mata yo lono be tatoo i. Ngan ye yo a le iyei nen nga, yesoo mukot yege ni ngan lon kaua dada atu nen be ole lono paidi a iyei dada dook mata paidi. Ye dada dook mata tani yo iyeii i, in ye urata dook mata sa yo tayeii, in tiap. Bong ya taunu lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye Yesu Kirisi. ¹⁰ Bong Maro lono tani yo paidi i, in nookoot nga ipatnaii paidi ye Yesu Kirisi, tool tani yo be ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in le si pombe mallangana. Ya in irautoo gurana ke matenge le idu ke lopo, inbe ipatnaia dada ke be takaua yepongo dook mata tani yo taukan motingi i, in ye bingi dook mata yo iweteweta paidi i. ¹¹ Nen le ye bingi dook mata tani i, in la Maro ipootau be awetewete betanga ki pang di tooltool, inbe ayei aposol, inbe ayei pannoongoo ye i. ¹² Ngan ye punu i, in la le asolo masngana mai ye i. Bong au i moomook ye tiap, yesoo lok galanga ye tool yo atara lok medana panga i. Inbe lok galanga be ya la ole matan kala urata ke raingi bingi dook mata yo ikauu pau i, a be nen ngan iken dook mata nen le ilo ye lal yo be Tool Mai kiidi isi be si ikarata betanga kidi tooltool ye i.*

¹³ Le Timoti, betanga yo kulongo ye kook nga, ngan kuparama le imede a be nen ngan ipasongosongong ye patomonaingi dook mata yo tarantatu nga. Le ye kene yo be kupatomonai di tooltool ye betanga tani nga, ngan ole kutara lom medana pang Yesu Kirisi, inbe lom pang di tooltool mai san ye gurana yo ipa ye Yesu Kirisi nga. ¹⁴ Inbe

* 1:12 Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan tiwete arono i, in itoo dada san mulu in nen: Ngan ye punu i, in la le asolo masngana mai ye i. Bong au i moomook ye tiap, yesoo lok galanga ye tool yo atara lok medana panga i. Inbe lok galanga be ya la ole matan kala so yo atara panga i, a be nen ngan iken dook mata nen le ilo ye lal yo be Tool Mai kiidi isi be si ikarata betanga kidi tooltool ye i.

matam kala bingi dook mata yo Maro ikauu pong, in dook. Ngan ole Maro Amunu Silene yo iyeye lodo i, in la be ilonong i.

¹⁵ Ong in lom galanga nen, di tooltool ke Kirisi le imot yo tiyeye ye tana mai ke Esia nga, ngan tiwala muridi pau. Inbe Pigelus iye Emogenes ngan tiwala muridi pau lapau. ¹⁶ Bong lok be Tool Mai ole lono pang di tooltool le imot yo tiyeye rumu ke Onesiporas nga, a be nen ngan ilon di. Yesoo, Onesiporas tani in moomoonoo yau tiap, bong iyei dada dook mata pau le lok ponana mulu ye kene yo ayeye ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye i. ¹⁷ Ngan nen le ye kene yo iman pombe ye malala mai Rom nga, ngan ikaua urata mai ye serengau le le ipuske au. ¹⁸ Ngan la lok be Tool Mai ole lono panga a iloni ye lal yo be imulu a isi be si ikarata betanga kidi tooltool ye i. Ngan ong taum in lom galanga nen ye kene yo ayeye Epeses nga, ngan Onesiporas tani in ilonau dook mata san ye so alunu.

2

Tool Ke Patokongo Yo Ke Yesu Kirisi I

¹ Nen le natuk, kukodo le kumede ye Yesu Kirisi yo lono paidi a iyei dada dook mata paidi i. ² Inbe ye betanga tina yo akodo dama kidi tooltool alunu matadi inbe awete pong nga, ngan kop pang di tooltool yo lom tar di be di ngan tooltool moolmool nga, a be nen ngan tipatomonai di tooltool kapala ye. ³ Le Timoti, kukodo le kumede a kuwau am ye solanga urata moonoo ben tool ke patokongo ke Yesu Kirisi nga. ⁴ Kumata, tool sa be iyei urata ben tool ke patokongo inbe la iyei urata matana matana kapala mulu tiap. Bong tool tani in lono be tool kuto mai ki ke patokongo in lon ponana ye nga, ngan ole iyei urata ataleu ben tool ke patokongo nga le iken leu. ⁵ Ngan gaongo leu, kumata le be tool atu sa itoo noonongoo ke parsukungu tiap inbe lono be idada ye ni ke parsukungu nga, ngan o ke be ikap touo balingi siap. Bong kumata le be itoo noonongoo dook mata nga, ngan la be ikaua balingi ye urata kootoonoo ki nga. ⁶ Kumata, tool ke kapkingi yo ikaua urata le gurana mata i, in ya la be imuku ye kaningi so matana ye so tina yo ikapki ye kumu ki nga. ⁷ Le Timoti, lom kaua urata ye betanga tina yo akatte betanga ye nga le ikenen leu. Yesoo, kumata le be kuyei nen nga, ngan ole Tool Mai ilonong a ipagalanga lom ye betanga tina ngan le imot.

⁸ Kin lom tutu Yesu Kirisi yo sasa ke Dawiti i, in le ikenen leu. Ya in Maro ipamaditi ye ni ke matenge, le i bingi dook mata tani yo araii pang di tooltool in naii. ⁹ Ngan ye bingi dook mata tani yo araii pang di tooltool i, in la asolo urata moonoo ye a tipau au ye ooroo medana a titarau se ayeye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ben au tool ke talnga dikidiki nga. Bong bingi dook mata ke Maro, in ke be tipauu ye ooroo medana tiap. ¹⁰ Ngan la lok be asolo urata moonoo ye so nen le imot a be nen ngan di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, ngan di lapau titara lodi medana pang Yesu Kirisi. Kumata le be tiyeyi nen ngan la be ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, inbe ikap di a lo iye di tiyeye ye yepongo dook mata yo taukan motingi i, in ye malala yo di tooltool tikamata ene ngan mai san ke be tipayiti ye i.

¹¹ Nen le betanga yo tiweta i, in moolmool.

Kumata le be taye Yesu tammata nga,
ngan ole lo taye taye lapau.

¹² Inbe kumata le be takodo le tutube ye Yesu Kirisi a tasolo urata moonoo nga,
ngan ole taye taye ben di tooltool kuto maimai ke tana i lapau.

Bong kumata le tawete be lod galanga ye tiap nga,
ngan ole ya iwete be lon galanga yidi tiap lapau.

¹³ Ngan kumata be idi nga tatoo betanga ke Yesu le imot tiap nga, ngan ke be ya in iyeyi nen tiap.

Bong ole itoo betanga ki le imot, yesoo ya in ke be iwete betanga lo ngan be ipalele koonoo ye mulu tiap.

Timoti Kukodo Le Kumede Ye Urata Ke Maro

¹⁴ Timoti, kin kupamadit di tooltool yo titara lodi medana ngan ye betanga tina yo awete ngan le ikenen leu. Inbe kuwete a kulele di ye Maro ene nen, kin koodi parkap ye betebetanga be. Ngan betanga tina yo nen nga, ngan dook mata ke be ilon di pitiap yege, bong ole igarungu di tooltool yo titar talngadi a tilongo betanga kidi ngan lodi.

¹⁵ Inbe kuyei urata le guram ye Maro matana a be ikamatong ngan lono dook mata pong. Le kuyei urata nen le dawa ben tool yo iyei urata dook mata ngan le ke be moomoonoo ye tiap i. Inbe kuyei urata nen le dawa ben tool yo ipatomonai di tooltool tarantatu ye betanga moolmool ke Maro i. ¹⁶ Bong kuyepe manga mooloo ye di tooltool yo tiwete sokorai a betanga kidi ngan itoosap dada dook mata yo Maro lono be tatoo nga. Yesoo, betanga yo tiwete nga, ngan ole iyei di tooltool le titoo dada dook tiap ki taunu yo Maro lono be tatoo tiap nga. ¹⁷ Ngan patomonaingi kidi tooltool tina ngan ole ingaua ni mai le imot dawa ben botoboto dook tiap yo ikan di tooltool tinidi, ngan le ikan tootoo pang gigini i. Ngan di tooltool tina yo tiwetewete betanga dook tiap nen nga, ngan di diedi ru la Aimenias ye Piletus nga. ¹⁸ Di suru tina ngan tiyege betanga moolmool ke Maro, inbe tipatomonai di tooltool nen be Maro ipamadit di tooltool yo timmata nga, ngan ye ni ke matenge oo. Nen le tigarungu lo medana kidi tooltool kapala yo titaru pang Kirisi i. ¹⁹ Bong betanga moolmool yo ke Maro i, in ikodo le imede dawa ben sauwa yo Maro ipe le imede a ire rumu ki ye i. Ngan sauwa tani in tiwodo betanga ru la ilo ye nga. Atu in nen, "Tool Mai in lon galanga ye di tooltool yo ya ki nga, ngan oo."[☆] Inbe betanga tina ngan san mulu in nen, "Di tooltool yo tiwete be di ngan ke Tool Mai nga, ngan ole tiwala muridi pang dada yo dook tiap nga."

²⁰ Ngan ye rumu somai ke tool ballingana atu, in bor le tawiri la iken lono nga. Ngan so tina ngan tika-rata ye pat medana dook mata yo tiwete edi ye gol le silba ngan leu tiap, bong kapala ngan tika-rata ye kai le tana lapau. Ngan bor le tawiri yo tika-rata ye gol le silba nga, ngan be pang urata dook mata yo be lodi ponana ye nga. Inbe so tina ngan kapala yo tika-rata ye kai le tana nga, ngan be pang urata kapala. ²¹ Ngan nanga, kumata be tool sa iwala murini pang urata yo dook tiap nga, inbe iyepe le tinin galanga ye Maro matana nga, ngan ya in dawa ben bor le tawiri yo tika-rata ye gol le silba pang urata dook mata yo be lodi ponana ye nga. Nen le tool tani in ole dawa ben bor le tawiri yo rumu taunu ipootoo panga be iyei urata ki le imot yo dook mata ngan ye nga.

²² Bong Timoti, kuyepe manga mooloo ye dada dook tiap yo di kakase paunu ngan lodi be tiyei nga. Inbe kutoo dada dook mata noonoonoo ke Maro, inbe kutara lom medana panga, inbe lom pang di tooltool kapala mai san, inbe lom iken silene. Ngan kutoo dada yo nga, ngan kuye di tooltool yo tisung pang Tool Mai ye lodi yo titaru moolmool panga i. ²³ Inbe kuyepe manga mooloo ye di tooltool yo lodi galanga ye dada moolmool ke Maro tiap inbe taukadi lo galanga a tiye di diedi tiparsu ye betebetanga nga. Yesoo, lom galanga nen be tiparsu nga, ngan ole tipamaditi malmal. ²⁴ Ngan tool yo iyei urata pang Tool Mai ben kapraingi ki i, in ke be iye di tooltool tiparsu ye betebetanga tiap. Bong ya in ke be iyei dada dook mata pang di tooltool nga le imot a ipatomonai di ye betanga moolmool. Inbe ya in ke be ikap malmal tarai pang di tiap. ²⁵ Bong tool tani in ole iwete betanga mos leu pang di tooltool yo tipili betanga ki nga. Ngan ole iyei nen, yesoo ya lono be nen ngan Maro imalum pang di tooltool tina a tiportak lodi, inbe ilon di a lodi galanga ye betanga moolmool. ²⁶ Inbe tool tani in ole iwete a ikarata betanga pang di a be nen ngan lodi galanga a tikoo ye dowo ke tool dook tiap Satan yo ikap di a iparama di be tiyei urata yo lono be tiyei nga.

3

Ole Di Tooltool Tiwala Muridi Pang Maro

¹ Timoti, au i lok be lom galanga nen, ye ke tina yo nookoot tayepe ye nga le ilo ye lal yo be Yesu imulu a isi ye in nga, ngan ole urata moonoo dook tiap la be pombe i. ² Yesoo,

☆ 2:19 Kinkatingi 16:5

ye kene tani in ngan ole di tooltool lodi mai san pang di tapdi leu, inbe lodi mai san pang pat ke yimoongoo so, inbe lodi tar be di ngan edi maimai le di tapdi tiyitmak edi, inbe tiwete betanga dook tiap pang di tooltool kapala, inbe tilongo betanga kidi tamadi le tinadi a titoo tiap, inbe tiwete lo ponana kidi pang di tooltool yo tilon di ngan tiap, inbe titoo dada dook mata yo Maro lono be tatoo ngan tiap lapau. ³ Inbe ole di tooltool lodi mai san pang di tooltool kapala pitiap yege, inbe lodi be tiye di diede tikarata betanga a tigauagaua tiap, inbe tiwete mur ye di diedi, inbe tikaptut di dook ye yepongo kidi tiap, inbe tikap masngana pang di tooltool kapala, inbe lodi pang dada dook mata yo noonoonoo ngan tiap lapau. ⁴ Inbe ole tikap di diedi a titar di la di koi kidi baedi, inbe katedi ro ye so yo tiyei nga, inbe lodi tar nen be di ngan edi maimai le tooltool kapala tiyepe parmadi, inbe lodi mai san pang so yo tiyei a lodi ponana ye nga le lodi mai san pang Maro tiap. ⁵ Inbe ole tiyei ben di tooltool yo titoo dada dook mata le imot yo Maro lono be tatoo nga, bong di ngan tiwala muridi pang gurana ke Maro yo be iportak di a titoo dada dook mata le imot yo Maro lono be tatoo nga. Le Timoti, kuyepe manga mooloo ye di tooltool yo nen nga. ⁶ Yesoo, di tooltool tina ngan ole tila koodi paweserai di garup yo taukadi lo galanga nga, a tilo rumu lono kidi, inbe tikap lungunu ye di. Ngan di garup tina ngan tisolo urata moonoo ye noonoo kidi yo tiyei nga. Inbe dada dook tiap matana matana yo lodi be tiyei nga, ngan ole iyolo di le la tiyei noonoo. ⁷ Nen le kanakana ngan di garup tina lodi be tilongo betanga yo matana matana ngan leu, bong ke be lodi galanga ye betanga yo moolmool ngan tiap. ⁸ Di tooltool ke kaplungunu tina ngan dawa ben Yanes iye Yambares yo muku ngan tikapye be tirautoo urata ke Mose nga. Ngan dada gaongo leu, tikapye be tirautoo betanga moolmool. Di ngan kutodi lono ikau urata dook tiap le lodi kap gogo dada dook tiap. Inbe di ngan tikapsap ye dada dook mata yo tatara lodo medana pang Kirisi ye i. ⁹ Bong di tooltool ke kaplungunu tina o ke be tikap lungunu ye di tooltool le mooloo mata ngan tiap, yesoo di tooltool ole lodi galanga ye di be ngan tiyei kapa dawa ben muku ngan Yanes iye Yambares tiyei kapa nga.

Kuparama Betanga Ke Maro Le Imede

¹⁰ Bong Timoti, ong in lom galanga dook ye patomonaingi kiau, inbe ye yepongo kiau, inbe ye so yo lok kap be ayei nga, inbe ye lok medana yo ataru i. Inbe lom galanga yau nen au i ke be katek malmal tarai tiap, bong lok pang di tooltool mai san, inbe akodo le tutube a asolo urata moonoo yo pombe pang yau nga. ¹¹ Inbe lom galanga yau nen, di tooltool tiyei dada dook tiap a tigarungau ye yo atoo Kirisi nga, le lom galanga ye masngana dook tiap yo pombe pang yau i. Inbe lom galanga ye masngana tina ngan pombe pang yau la Antiok le Aikoniam le Listara nga. Ngan di tooltool tiyei dada dook tiap a tigarungau ye yo atoo Kirisi nga, bong Tool Mai la ilonau a ipamulau ye urata dook tiap tina yo tiyei pau nga. ¹² Bong awete pong nen, di tooltool le imot yo lodi be titoo dada dook mata le imot yo Maro lono be tatoo nga, inbe titara lodi medana pang Yesu Kirisi nga, ngan ole di tooltool tiyei dada dook tiap nen a tigarung di ye lapau. ¹³ Bong di tooltool yo dook tiap ngan tiye di tooltool ke kaplungunu ole tiyei dada dook tiap le dook tiap ki taunu. Ole tillung di tooltool, inbe di tooltool kapala ole tillung di lapau. ¹⁴ Bong Timoti, ong in lom galanga ye di tooltool yo tipatomonai ong ngan nen, be di ngan tiwete betanga moolmool. Le kutoo betanga yo tipatomonai ong ye nga, inbe kutara lom medana ye le ikenen leu. ¹⁵ Yesoo, ye kene yo ong kase ye in nga, ngan ong in lom galanga ye rau mison ke Maro. Ngan rau tani in la ipagalanga lom nen be Maro ipamulong ye so dook tiap yo be igarungong in ye lom medana yo kutaru pang Yesu Kirisi i. ¹⁶ Betanga le imot yo tiwodo lo ye Rau ke Maro nga, ngan ipa ye Amunu. Nen le betanga tina ngan dook mata ke be ilonidi a tapatomonai di tooltool ye, inbe tawete pang di a talele di ye dada dook tiap yo tiyei nga, inbe tapadun di ye panga kidi, inbe tapatomonai di ye dada dook mata noonoonoo ke Maro. ¹⁷ Inbe Rau ke Maro tani in ke be ipamede di tooltool ki a be nen ngan tiyei urata matana matana yo dook mata nga le imot.

4

Kuwetewete Bingi Dook Mata Ke Maro

¹ Timoti, au lok be awete betanga medana pong ye Maro iye Yesu Kirisi matadi. Ngan Yesu in tool tani yo be ikarata betanga kidi tooltool yo tiyepe matadi rerene nga, inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan lapau. Inbe ya in tool tani yo be isi pombe mallangana a be matan kala di tooltool ki i. Nen le ye Maro iye Yesu Kirisi matadi ngan awete betanga medana tani pong nen, ² kin kuwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool. Le be di tooltool lodi be tilonga too tilonga tiap nga, ngan dook mata, bong ong in kukaratong dook a kuwetewete bingi dook mata tani in pang di. Nen le kupadun di ye panga kidi, inbe kuwete le koom mede a kulele di ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga, inbe kupamede lodi lapau. Le ye kene yo be kuyei so yo nga, ngan kin katem malmal tarai pang di be, bong kupatomonai di dook. ³ Ngan kuyei so yo nga, yesoo pang dama ni nga, ngan ole di tooltool lodi be titar talngadi a tilongo betanga yo tarantatu, ngan tiap. Bong ye di tapdi lodi ngan be tikap di tooltool alunu be man tipatomonai di ye betanga yo tiwete pang di a tilongo, ngan talngadi gorengana ye nga. ⁴ Di tooltool tina ole lodi be titar talngadi a tilongo betanga yo moolmool in tiap, bong titar talngadi pang betanga sokorai yo taukan punu nga. ⁵ Bong Timoti, ong taum kin koptyutong dook ye lal nga le imot a nen ngan kukodo le tutube a kusolo urata moonoo yo be pombe pang yong nga, inbe kuraia bingi dook mata pang di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, inbe kuyei urata ye so le imot yo Maro ikap pong be kuyei nga.

Paulu Ikanamiai Ngan Potai Be Imata

⁶ Ngan ye yo awete pong nen nga, yesoo lal kiau yo be ayege tana ye in iman potai oo. Nen le rara kiau i dawa ben ooro wain surunu yo di tooltool ke paroranga so titioo be tiyei paroranga pang Maro ye i. ⁷ Au i apatoko ye patokongo yo dook mata i, inbe adada ye ni ke parsukungu a aman pombe ye ker oo, inbe bingi dook mata ke Maro yo idi nga tatara lodo medana ye i, in aparama le imede. ⁸ Le nookoot nga balingi kiau la iken a inamau ye malala ke Maro ngo. Ngan balingi tani in nen ole Tool Mai ipootau be au i tool noonoonoo. Le ye lal yo be Tool Mai imulu a isi be si ikarata betanga kidi tooltool ye dada ki yo noonoonoo in nga, ngan ole ikauu pau. Bong o ke be ikauu pau au taleu tiap. Ole ikap pang di tooltool le imot yo lodi be tikamata imulu a isi pombe mallangana nga, ngan lapau.

Timoti Be Ipa Tarai A Iman Pang Ye Paulu

⁹ Timoti, au i lok be kusere dada sa yo be kuman pang yau palbe leu ye i. ¹⁰ Yesoo, Demas in lono mai san pang so yo ke tana i nga le iyegau a ila pang malala mai Tesalonaika oo. Inbe Keresen in ila pang tana mai Galesia, inbe Titi in ila pang Dalmatia. ¹¹ Le Luka ya taleu la amru amyepi i. Ngan la kene yo be kuman ye in nga, ngan kouo Maka a angru kaman. Yesoo, ya in tool dook mata ke be ilonau ye urata kiau. ¹² Ngan Tikikus in la awanga a imala pang malala mai Epeses oo. ¹³ Inbe ye kene yo be kuman ye in nga, ngan kouo sousoungi kiau matolene yo ayege a iken Toroas ye rumu ke Kapus in a kuman. Inbe kop rau lulungu kiau, inbe kin lom kalli be a kop rau lulungu kapala yo tikaara ye asara kulidi ngan a kuman lapau.

¹⁴ Aleksanda tool yo ikarata tutui i, in iyei dada dook tiap pau mai mata. Nen le Tool Mai ole iraua dada dook tiap ki tani yo iyei pau, in kootoonoo. ¹⁵ Le ong lapau, kin kukawai yong dook ye. Yesoo, ya in ikapye be le irautoo betanga yo kiidi nga.

¹⁶ Ye kulkulunu kiau lo akodo dama ke tool ke karatanga betanga inbe arau betanga ki nga, ngan tool atu sa be man ikata suanga yau, ngan tiap. Bong di le imot tiyegau. Ngan tiyei dada nen pau, bong apatarau pang Maro be kin lon tutu dada dook tiap kidi, in be. ¹⁷ Ngan tiyei nen, bong Tool Mai si ikodo gigik, inbe ipamedau ke be awetewete bingi dook mata be nen a di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tilonga. Le dawa ben ikau au ye asara gok yo ene laion in koonoo a asi tana. ¹⁸ Ngan nanga, Tool Mai ole ikau au a ilonau ye so dook tiap le imot yo be igarungau nga. Inbe ole ikau au dook mata

le alo ye di tooltool ki yo be matan kala di ye malala ke Maro nga. Ya in ene mai san ke be di tooltool tipayiti le ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

¹⁹ Timoti, kuwete lo ponana kiau pang Pirisila iye Akuila inbe pang di tooltool le imot yo tiyepe rumu ke Onesiporas ngan lapau. ²⁰ Erastus in la iyepe malala mai Korin ni. Inbe Toropimus in la matamatenge kauu a ayege sila iyepe malala mai Miletus ni. ²¹ Ngan la Timoti au lok be kusere dada sa yo be kuman pang yau ye i, lo ngan be talo ye lal ke mou kooti. Le Ibulus iye Pudon ye Linus ye Kolodia, inbe di diede yo titara lodi medana a aye di amyepa ni nga, ngan tiyawar lo ponana kidi pong.

²² Le apatarau pang Tool Mai nen, be iyepe yong, inbe Maro ole lono pang a iyei dada dook mata pang.

TITI Rau Yo Paulu Iwode Pang Titi I

Paulu Iyawara Lo Ponana Ki Pang Titi

¹ Au Paulu, ayei urata ben kapraingi ke Maro inbe aposol ke Yesu Kirisi, in la awodo rau naii pong Titi i. Ngan urata tina yo ayei nga, ngan nen; be alon di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a be nen ngan titara lodi le imede panga, inbe apatomonai di ye betanga moolmool a be nen ngan lodi galanga ye a titoo dada dook mata yo Maro lono be titoo i. ² Ngan nen le di tooltool tina yo titara lodi le imede panga inbe lodi galanga ye betanga moolmool tina nga, ngan titara lodi le atu pang Maro be ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di. Mukot yege ye kene yo Maro itar lang le tana tiao nga, ngan ipamede betanga be ikaua yepongo dook mata pang di tooltool ki. Ngan Maro in ke be illungidi tiap. ³ Le ye lal yo itaru i, in ikaua urata pau be la awetewete bingi dook mata pang di tooltool a be nen ngan iyei di le lodi galanga ye betanga ki. Le Maro yo ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in la iwete a ikaua urata tani pau i.

⁴ Titi, awodo rau naii pong. Ong in ye lodo medana yo aru tataru pang Maro i, in le dawa ben ong in au natuk moolmool nga. Le apatarau pang Tamada Maro iye Yesu Kirisi yo ipamulidi i, in be yaru lodi pong a tiyei dada dook mata pong a be nen ngan tikaua lo silene kidi pong.

Titi Be Ipootoo Di Kuto Maimai Ke Bareme

⁵ Titi, ye punu yo a le ayegong sila kuyepe ye motmot yo Kirit in nga, ngan be nen a kuyei porai urata naunu yo iken nga, inbe kutar di tooltool a tiyei kuto maimai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga ye malala maimai tina ngan atu atu le imot, ben tina yo awete pong muku nga. ⁶ Le be kutar di tooltool nga, ngan kumata tool la iyepe le taukan busunu ye di tooltool matadi i. Nen le tool yo be kutaru i, in tool la be matana pang ye garup ataleu yo iyooloo koot i, inbe tool la di natunu titara lodi medana pang Yesu i. Inbe di natunu tina ngan mala be di tooltool tiwete di be di ngan tikapsap ye dada dook tiap sa, too tilongo betanga kidi tamadi le tinadi a titoo tiap, ngan tiap. ⁷ Le kutar di tooltool yo nen nga, yesoo di la be matadi kala urata ke Maro nga. Le be nen ngan kumata tool la iyepe le taukan busunu ye di tooltool matadi i. Nen le tool yo be kutaru i, in ke be idada di tooltool podi tiap, inbe ya in ke be katen malmal tarai tiap, inbe ke be iyin ran medana a kuton moo ye tiap, inbe ke be irau sokorai di tooltool tiap, inbe ke be illung di tooltool a ikap sokorai pat kidi tiap lapau. ⁸ Bong tool tani in ke be ikamata di lowo, inbe ya in lono pang dada yo dook mata ngan leu, inbe ikaptutu dook ye yepongo ki, inbe iyei dada dook mata tarantatu pang di tooltool, inbe itoo dada le imot yo Maro lono be itoo nga, inbe ikaptutu dook ye panga ki lapau. ⁹ Inbe tool tani in ole matan kala betanga moolmool yo tapatomonai di tooltool ke Kirisi ye nga, a be nen ngan ipatomonai di tooltool ye a ipamede lodi ye betanga yo tarantatu nga. Inbe iparama betanga tani a be nen ngan ikarata betanga pang di tooltool yo tikapye be tirautoo betanga moolmool nga.

Di Tooltool Alunu Ke Padon Koo La Tiyepe Ye Motmot Kirit Nga

¹⁰ Ngan ye yo awete pong be kutar di tooltool nen nga, ngan yesoo di tooltool yo ke padon koo nga, ngan alunu la tiyepe ye motmot Kirit nga. Di ngan tipatomonai di tooltool ye betanga yo taukan punu nga, inbe tillung di tooltool ye betanga kidi. Inbe di tooltool tina yo tiyei nen nga, ngan di alunu la tiyepe ye gaongo kidi Yuda yo tiwete be di tooltool ke Kirisi nga, ngan be titoo momo kidi Yuda yo ke koranga di tamoto tinidi i. ¹¹ Nen le kulele di a tiyepe moonombe, yesoo tipatomonai di tooltool ye so kapala yo ke be tipatomonai di tooltool ye tiap nga a be nen ngan tikap sokorai pat le so ye di. Inbe patomonaingi yo nen nga, ngan igarung di tooltool tiye di rimadi le di natudi

lodi medana yo titaru i. ¹² Ngan au taleu la awete betanga nen ye di in tiap, bong mukot yege nga, ngan tool kidi atu ke lo galanga in iwete nen, “Di tooltool ke Kirit nga, ngan di tooltool ke kaplungunu leu, inbe di ngan dawa ben asara gok, inbe di ngan tooltool mallaiedi, inbe tiso pang kaningi leu.” ¹³ Ngan betanga tina nga, ngan moolmool. Le nga ole kuwete le koom mede a kulele di ye patomonaingi ke kaplungunu, a be nen ngan titara lodi medana ye patomonaingi moolmool ke Yesu. ¹⁴ Inbe kuwete pang di a kin titar talngadi pang bete sokoraingi inbe pang ger matana matana ke di Yuda be. Betanga yo nen nga, ngan ipa ye di tooltool yo tiwala muridi pang betanga yo moolmool i. ¹⁵ Ngan di tooltool yo lodi iken galangana ye Maro matana nga, ngan so sa ke be iyei di le lodi giri leu ye matana, ngan tiap. Bong di tooltool yo tidodo lodi a titara lodi medana pang Maro tiap nga, ngan so le imot iyei di le lodi giri leu ye matana. Di ngan kutodi le lodi dook tiap le lodi galanga ye so yo dook mata too dook tiap, ngan tiap. ¹⁶ Di tooltool ke padon koo tina, ngan tiwete be di ngan lodi galanga ye Maro, bong ye dada kidi yo tiyei nga, ngan ipapos di ben di ngan lodi galanga ye tiap. Di ngan tiyei dada dook tiap ki taunu a titoo betanga ke Maro tiap le ke be tiyeie urata sa yo dook mata, ngan tiap.

2

Dada Dook Mata Yo Be Kupatomonai Di Tooltool Ye Nga

¹ Bong Titi, kin le kupatomonai di tooltool a titoo dada dook mata yo ipa ye betanga moolmool ke Maro nga. ² Nen le kupatomonai di tamoto yo maimai nga, a kuwete pang di a tikan le tiyin mata be, bong be titoo dada yo dook mata ngan ye di tooltool matadi, inbe tikaptut di dook ye yepongo kidi, inbe titara lodi medana pang Maro le ikenen leu, inbe lodi pang di diedi mai san, inbe tikodo le timede be tisoloo urata yo moonoo nga.

³ Le gaongo leu, kupatomonai di garup yo maimai nga, a kuwete pang di be tiyepe dawa ben di tooltool yo tiraua pang Maro nga. Nen le kuwete pang di a tillung pang di diedi a tigarung edi be, inbe titoo lodi yo ke yinungu ooro wain surunu in mata be, bong ole tipatomonai di tooltool ye dada yo dook mata nga. ⁴ Le kuwete pang di nen a be nen ngan di garup tina yo maimai nga, ngan di la be tipatomonai di garup kakase paunu ngan ye dada dook mata yo be titoo nga. A be nen ngan lodi pang di niditoo le di natudi mai san, ⁵ inbe tikaptut di dook ye yepongo kidi, inbe matadi pang ye di niditoo leu, inbe tiyei urata ke be matadi kala rumu kidi le di niditoo le di natudi, inbe tiyei dada dook mata yo ke kamatanga di tooltool nga, inbe tiraua pang di niditoo. Le kumata be titoo patomonaingi dook mata i nga, ngan la be di tooltool yo ke Kirisi tiap, ngan o ke be tipili betanga yo ke Maro in tiap nga.

⁶ Ngan gaongo leu, kuwete pang di tamoto kakase yo paunu nga, a kupamede lodi a be nen ngan tikaptut di dook ye yepongo kidi. ⁷ Inbe ong taum ye so le imot yo be kuyei nga, ngan kutoo dada dook mata a be nen ngan tikamatong ngan titoo ong ye dada dook mata yo kuyei nga. Le be kupatomonai di tooltool nga, ngan kugaua lom le atu moolmool be kulon di, inbe kukarata betanga le dook muku ngan, lo ngan be kupatomonai di ye kooti. ⁸ Inbe kupatomonai di ye betanga yo tarantatu ke be di tooltool tipili tiap nga, a be nen ngan di koi kiidi, ngan moomoodi, yesoo tipuske touo betanga dook tiap sa yo be tiwete paidi ye ngan tiap.

⁹ Inbe kupatomonai di tooltool yo tiyei urata ben di poranga nga lapau, a kuwete pang di be tiraua pang di kuto maimai kidi ye so nga le imot. Nen le kuwete pang di a tiyei urata le tinidi bese, a be nen ngan di kuto maimai kidi lodi ponana ye di. Inbe kuwete pang di a tirau betanga kidi kuto maimai kidi ye betanga sa yo dook tiap ngan be, ¹⁰ inbe kin titarkoo so ke di kuto maimai kidi a tipinoo be, bong be tiyei urata kidi dook mata a be nen ngan di kuto maimai kidi tiwete di be di ngan tooltool moolmool. Le kumata be titoo koom a tiyei urata kidi dook mata le imot nga, ngan ole iyei di tooltool le tipayiti patomonaingi ke Maro. Ya in tool tani yo be ipamulidi i.

¹¹ Le kupatomonai di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan nen, yesoo Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi. Ngan la le iyeie dada dook mata yo be

ipamulidi le imot ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan dada dook mata tani yo iyeii paidi i, in se pombe mallangana. ¹²Ngan betanga ke dada dook mata tani, in ipatomonai idi a be nen ngan tayege dada le imot yo Maro lono be tatoo tiap nga, inbe tawala muridi pang so ke tana yo ikap matada mata nga. Inbe ipatomonai idi be takaptutidi dook ye yepongo kiidi, inbe tayege dada dook mata yo tarantatu ngan pang di tooltool, inbe tatoo dada le imot yo Maro lono be tatoo nga. Le nookoot tayepe nga, ngan tatoo patomonaingi tani, ¹³yesoo tatara lodo le atu inbe tanama so dook mata yo be pombe i. Ngan so tani in lal yo Yesu Kirisi be ipa ye nunngana a si pombe mallangana ye i. Ya in Maro kiidi yo ene mai, inbe tool tani yo be ipamulidi i. ¹⁴Ngan Kirisi tani in ya taunu iraiia tinini a tiraumate a be nen ngan ipamulidi ye noonoo le imot yo iparamidi nga. Inbe iyei nen a be nen ngan igiri noonoo kiidi a tayepe dawa ben di tooltool ki ya taunu inbe tinid bese be tayege urata yo dook mata ngan leu.

¹⁵Ngan nanga, ole kupatomonai di tooltool ye betanga nga. Inbe kupamede lodi a be titoo patomonaingi yo dook mata nga, inbe kuwete le koom mede a kulele di ye dada dook tiap yo tiyei nga. Maro itarong be kuyei urata tina nga, le ke be di tooltool titarong kudu lopo inbe tiwil betanga kiong, ngan tiap.

3

Tayege Dada Yo Dook Mata Ngan Leu

¹Le Titi, kupamadit di tooltool kiong lodi a be nen ngan lodi tut ye dada dook mata yo be tiyei nga. Nen le kuwete pang di a be nen ngan tiraua pang di kuto maimai ke koonoo yesene inbe pang di tooltool yo matadi kalang nga, inbe tilongo koodi a titoo betanga kidi, inbe lodi pang urata yo dook mata nga a be nen ngan tilon di tooltool ye. ²Inbe kuwete pang di, kin tiwete mur ye tool sa be, bong lodi ken silene pang di tooltool a tiyei dada dook mata pang di, inbe di tapdi tirautoo di le du tiyepe lopo ye di tooltool nga le imot.

³Ngan yo a le awete nen nga, yesoo muku ngan idi nga lapau lod galanga ye dada moolmool ke Maro tiap, inbe talongo koonoo a tatoo betanga ki tiap, inbe di tooltool kapala tikap lungunu yidi, inbe so matana matana ke tana ikap matada, inbe dada dook tiap yo lodo be tayege a lod ponana ye nga, ngan iparamidi le ke be tayege tiap. Inbe kanakana ngan tayege dada dook tiap ki taunu, inbe matada gorengana ye so kidi tooltool kapala a lodo dook tiap pang di ye. Nen le singorodo rau di a lodo pang di tiap, inbe di lapau singorodi irau idi a lodi paidi tiap. ⁴Muku ngan tayege dada nen, bong Maro, tool tani yo ipamulidi i, in ipatnaia lono yo paidi mai san a be iyei dada dook mata paidi ⁵ngan la le ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan nen, yesoo tayege dada dook mata sa yo noonoo, ngan tiap, bong ya taunu lon mulumulu yidi ngan la le iyei nen nga. Nen le ingas lodo le tayege ben tooltool paunu ye matana, inbe ikaua Amunu Silene yo ikaua yepongo paunu, in paidi. Nen le ipamulidi ye Amunu Silene yo ikauu paidi a be nen ngan ingas lodo le igalanga ye matana i, inbe ikaua yepongo paunu paidi. ⁶Ngan Amunu Silene yo ikauu paidi i, in ipatioo le mai paidi ye urata ke Yesu Kirisi, tool yo ipamulidi i. ⁷Ya in lono paidi mai san le iyei dada dook mata paidi a be nen ngan iwetidi ben idi nga tooltool noonoo ye Maro matana. Ngan iyei dada nen paidi a be tayege ben ya di natunu a takoli ye so ki. Nen le tagaua lodo le atu a tanama yepongo dook mata yo taukan motingi i. ⁸Ngan betanga tina nga, ngan betanga moolmool. Ngan la kuwete le koom mede ye betanga yo nga, a be nen ngan di tooltool yo titara lodi medana pang Maro nga, ngan tigaua lodi le atu be tiyege urata yo dook mata nga. Le kuwete pang di, yesoo betanga tina nga dook mata ke be ilon di tooltool le imot.

⁹Bong kin kuyepe le manga mooloo ye di tooltool yo tiso pang bete sokoraingi pang di diedi a be nen ngan tiye di koodi parkap ye betanga yo taukan punu nga. Inbe di tooltool yo tipit di rara kidi edi mata nga, inbe tiye di diedi tiparsu ye betebetanga, inbe koodi parkap ye betanga ye ger ke Maro nga, ngan kuyepe manga mooloo ye di, yesoo betanga yo nen nga, ngan dook mata ke be ilon di tooltool tiap. ¹⁰Le Titi, kuwete a kulele tool

yo koon kap di tooltool a be isorroko di ye gaongo kidi i. Le kumata be ilongo koom tiap nga, lo ngan be kuwete a kulele mulu le paru ki. Bong kumata le be itoo betanga kiong tiap nga, ngan kuwala murim panga. ¹¹ Ngan ole lom galanga nen tool yo iyei nen i, in iwala murini pang betanga moolmool le ikapsap ye dada ke noonoo. Ngan tool tani in isere matenge.

Paulu Iwete Porai Betanga Ki Pang Titi

¹² Ye kene yo be awanga Atemas too Tikikus a imala pang yong nga, ngan lok be kusere dada sa a kuman pang yau pang Nikapolis, yesoo au i awete nen be ole ayepe nango ye mou i. ¹³ Inbe kuyei so le imot yo ke be kuyei a kulono Senas tool yo lon galanga ye ger mata i, in iye Apolos ye panga kidi yaru a be nen ngan timaka ye so sa be. ¹⁴ Nen le kupatomonai di tooltool kiidi a tirai lodi le imot be tiyei urata yo dook mata nga. Le kupatomonai di nen a be nen ngan tiyepesokorai be, bong tiyei urata yo dook mata nga a be nen ngan tilon di tooltool yo taukadi so nga.

¹⁵ Di tooltool le imot yo aye di amyepes nga, ngan tiyayar lo ponana kidi pong. Inbe ole kusuket lo ponana kiam pang di tooltool ke Kirisi yo lodi pam mai san nga. Maro lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot.

PILIMON

Rau Yo Paulu Iwode Pang Pilimon I

Paulu Iye Timoti Tiwete Lo Ponana Kidi Pang Pilimon

¹ Au Paulu awodo rau naii pong Pilimon. I au tool tani yo ayei urata ke Yesu Kirisi a titarau lo ayepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono in naii. Au i aye ede san Timoti yo itara lono medana pang Kirisi i, in amwete lo ponana kiam pong Pilimon, tool kiam dook mata yo amyong tagaua ye urata ke Maro i. ² Am nga amyawar lo ponana kiam pang liidi, Apia, yo itara lono medana pang Kirisi i, inbe pang ede san, Akipus, yo taye tatoo Maro lono le dawa ben tool ke patokongo yo ilongo betanga ke tool mai ki a itoo i. Inbe amwete lo ponana kiam pang di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu a tigaua rumu kiong nga, ngan lapau.

³ Nen le ampatarau pang Tamada Maro iye Yesu Kirisi yo Tool Mai kiidi i, in be yaru lodi pang a tiyei dada dook mata pang inbe tikaua lo silene kidi pang.

Paulu Iwete Lo Ponana Ki Pang Maro Ye Pilimon Inbe Ipatarau Ye

⁴ Kanakana ngan be apatarau pang Maro kiau nga, ngan lok tutong le awete lo ponana kiau pang Maro yong. ⁵ Yesoo, alongo be ong in kukodo le kumede ye lom medana yo kutaru pang Tool Mai Yesu, inbe lom pang di tooltool ke Maro mai san nga. ⁶ Au i apatarau be nen a lom galanga ye so dook mata le imot yo Kirisi iyei paidi nga, a be nen ngan kuye di diem kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan kagaua dook mata. Au i apatarau nen a nen ngan kayeie Kirisi ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. ⁷ Ngan la tool kiau, ong in lom pang di tooltool ke Maro mai san, inbe kupamede lodi le lodi ponana. Le ye dada yo kuyeie nen nga, ngan kulonau dook mata san le au lapau lok ponana kaiye.

Paulu Itoro Pilimon Be Ilono Onesimus

⁸ Ngan ye punu yo nen in la le atorong be kulonau. Au i aposol ke Kirisi le ikap gurana pau le ke be atattadai tiap, inbe awete pobe pong ye soo so yo be kuyeie nga. ⁹ Bong lok galanga nen, be ong in lom pang di diem mai san, ngan la be atorong nga. Au Paulu, au i kolman oo, inbe nookoot nga ayepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono ye yo ayei urata ke Yesu Kirisi nga. ¹⁰ Ngan la atorong be ole kuyeie dada dook mata pang Onesimus.* Ya in iyei ben au natuk, yesoo ye kene yo ayepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono ye in nga, ngan aloni le itara lono medana pang Kirisi lapau. ¹¹ Muku ngan ilonong ye urata kiong dook tiap,† bong yo nookoot nga iyei urata dook mata ke be ilonong inbe ilonau ye lapau.

¹² Le au i agaua lok le imot panga, bong awanga be imulu a imala pang yong. ¹³ Ngan yo a le ayepe rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, yesoo awetewete bingi dook mata ke Yesu Kirisi pang di tooltool. Le kumata be ayei so yo lok be ayei nga, ngan matin nga le alele Onesimus si amru amyepe nanga, a be nen ngan ikaua nem a ilonau ye soo so yo lom be kulonau ye nga. ¹⁴ Bong au i lok be ayeie so sa mulu ye Onesimus tiap kumata le be kumalum tiap nga. Ngan kumata le be kugaua lom la yau be kuyeie soo so yo atorong ye in nga, ngan ole dook mata, yesoo ong taum lom be kuyeie, bong ke be awete pong ye be kuyeie tiap.

¹⁵ Le moolmool, lok tar be ye punu yo Onesimus ikoo yong kasin ye i, in be nen a so nen pombe a be imulu a imala nga, ngan ole angru kayepe dook le iken so. ¹⁶ Inbe kin le lom tar be ya in tool ke poranga leu be. Moolmool, iyepa ben tool kiong ke poranga, bong yo nookoot nga iyei ben em atu yo itara lono medana pang Tool Mai i, in lapau. Ngan au i lok panga mai san, bong ong in ole lom panga le lom panga mai san. Nen le

* 1:10 Ngan Onesimus ene in lono ki nen, tool ke be ilonidi ye urata. † 1:11 Onesimus in ikaua urata pang Pilimon ben poranga ki, bong iyei urata dook tiap le ikoo ye Pilimon. Ngan dada kidi kuto maimai ke Rom nen, kumata be poranga atu ikoo ye taunu nga, ngan dook mata ke be iraumate.

ole lom panga ye dada ki yo iyei ben tool ke poranga nga, inbe ole kumata dawa ben ya in em atu yo itara lono medana pang Tool Mai i.

¹⁷ Le lom tar be au i aru tagaua ye urata ke Kirisi nga, ngan ole lom pang Onesimus a kouu a imala yong ye dada gaongo leu ben yo be lom pau a kou au a amala yong nga.

¹⁸ Bong kumata le be iyeie dada dook tiap sa pong, too ikaua so kiong sa le iyei bun panga nga, ngan ole aloni a araua bun ki tani in. ¹⁹ Au Paulu awodo betanga tina nga ye au tauk baik. Nen le au tauk ole araua bun tani in. Au i ke be apamaditi lom ye bun kiau yo iken yong nga, yesoo au la alonong le kutara lom medana pang Kirisi i, bong lok be atoo dada nen tiap. ²⁰ Le tool kiau, aru tatara lodo medana pang Tool Mai, le lok be kuyei so yo atorong ye nga. Idi nga tooltool ke Kirisi, le kulonau a be nen ngan lok modoko be. ²¹ Au i lok galanga yong nen, be ole kuyei so yo atorong ye nga, inbe ole kuyei kapala mulu lapau, ngan la le awodo rau i pong nga.

Paulu Di Diene Kapala Tiyawar Lo Ponana Kidi Pang Pilimon

²² Nen le atorong be ole kulonau ye so san mulu lapau. Ole kukarata rumu kiong lono atu pau a be nen ngan aken ye. Awete pong nen, yesoo atara lok le atu pang Maro be ole ilongo pataraungu kiang le ikarata dada a be adu tana nga, ngan ole apola akamatang mulu.

²³ Epapras, yo amru amyepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye yo amraia bingi dook mata ke Yesu Kirisi i, in iyawara lo ponana ki pong. ²⁴ Inbe di diek yo tisu au ye urata nga, Maka iye Aristakus inbe Demas inbe Luka, ngan di lapau tiyawar lo ponana kidi pong.

²⁵ Le apatarau nen be Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo iyepe lomim i, in lono pang a iyei dada dook mata pang.

IBRU Rau Yo Ila Pang Di Ibru I

Maro Natunu In Illos Di Bangabangana Ki

¹ Mukot yege nga, ngan Maro ikap betanga ki pang di sasa kiidi ye di tooltool yo tikaua koonoo a tiwetekes betanga ki pang di nga. Ngan iyei nen ye lal alunu inbe ye dada matana matana, ² bong nookoot nga ye lal yo tayepe ye i, in le ilo ye lal yo be Yesu imulu a isi ye in nga, ngan ikap betanga ki paidi ye ya Natunu. Ngan kulkulunu ye kene yo Maro itar lang le tana inbe so tina le imot yo iken ye nga, ngan itar so tina ye Natunu tani, inbe ya in la Maro ipootoo be ikoli ye so ki nga le imot i, a be nen ngan iyei ben so ki ya taunu. ³ Inbe Natunu tani, in la Maro kanningana i, yesoo dada ki yo iyei ngan gaongo leu ben ke Maro, le ipatnaia Maro paidi be ya in ene mai san ke be di tooltool tipayiti ye. Inbe ya in iwete leu, inbe ye betanga ki yo gurana mai san nga, ngan la iparama so tina nga le imot a tiken ye nedi nga. Inbe Natunu tani in ikarata dada yo be Maro igiri noonoo kidi tooltool a be tiyepa le tinidi igalanga ye Maro matana nga, motong la ilo ye malala ke Maro lo iwur ye Maro, yo ene mai san i, in baene oonoo. ⁴ Nen le ya in iyei mai pang di bangabangana ke Maro le illos di, dawa ben ene yo Tamana ikauu panga i, in iyitmaki le ilo ete san, le illos di bangabangana tina ngan edi nga. ⁵ Le kakamata, Maro iwete touo pang bangabangana ki sa ben iwete pang Natunu, ngan tiap. Bong Rau ke Maro iwete ye Natunu nen,

“Ong in au Natuk,

inbe nookoot nga Tamam la au i.”☆

Inbe iwete mulu nen,

“Au i ole ayei ben ya Tamana,

inbe ya in ole iyei ben au Natuk.”☆

⁶ Inbe ye kene yo Maro iwanga Natunu mumuanga a isi tana ye in nga, ngan iwetewete ye nen,

“Di bangabangana ke Maro nga le imot be tisung panga.”☆

⁷ Ngan ye di bangabangana ki tina, ngan Maro iwete nen,

“Ya in iyei di bangabangana ki le tiyei dawa ben muru ipa nga,

inbe iyei di kapraingi ki tina le tiyei dawa ben ei loloana nga.”☆

⁸ Bong ye Natunu ngan iwete nen,

“Maro, ong in ole kuyei tool kuto mai a matam kala so nga le imot le ikenen leu le taukan motingi.

Inbe kene yo be matam kala di tooltool kiong ye in nga, ngan ole kuyei dada dook mata yo tarantatu, ngan pang di.

⁹ Inbe ong in lom mai san pang dada dook mata yo noonoonoo nga,

bong dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan lom panga pitiap yege.

Ngan nen le Maro, yo Maro kiong i, in ipootong be matam kala so ki,

inbe iyitmaka em le ilo ete, a be nen ngan lom ponana mai san le lo ponana kiong tani in illos lo ponana kidi diem nga le imot.”☆

¹⁰ Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,

“Tool Mai, kulkulunu yege ye kene yo so nga le imot pompombe tiao nga, ngan ong la kutara tana i,

inbe ye ong taum baem ngan kutar so le imot yo iken lang katene nga.

¹¹ Ngan lang le tana inbe so le imot yo iken ye di nga, ngan ole tilledi le imot, bong ong in ole kuyepa nen le taukan motingi.

☆ 1:5 Rau ke Woungu 2:7 ☆ 1:5 2 Saumel 7:14 ☆ 1:6 Ger 32:43 ☆ 1:7 Rau ke Woungu 104:4 ☆ 1:9 Rau ke Woungu 45:6-7

Le moolmool, lang le tana ole tiyei gurunu le dook tiap, dawa ben wam gurunu yo imin le dook tiap i.

¹² Ngan nen le ong in ole kulul di dawa ben tool yo ilulu wam gurunu ki a be ikatte i.

Ngan ole kuyei nen, lo ngan be ole kulon lang le tana le paunu mulu, dawa ben tool wam ki gurunu a iloni ye wam paunu nga.

Bong ong in ole kuyepe nen le taukam portakingi, inbe rai kiong sa ke be imot tiap, le ole kuyepe nen le taukam motingi.”☆

¹³ Ngan Maro iwete touo pang bangabangana ki sa ben yo iwete pang Natunu, ngan tiap. Bong Rau ke Maro iwete ye Natunu nen,

“Kuwur ye baek oonoo a kuyepe nen,

le lo arautoo di koi kiong a tidu tiyepa ke kem parmana.”☆

¹⁴ Ngan nanga, di bangabangana ke Maro tiyei urata pang Maro ben di kapraingi ki leu. Inbe Maro iwanga di be si tilon di tooltool yo ikap di a apamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

2

Kin Tatar Talngada Dook Ye Soo So Yo Maro Iwete Nga

¹ Nen le idi nga ole lod kalli betanga moolmool yo tiwete paidi koot nga, ngan be, bong ole takap inbe tatoo. Ole nen ngan taye ben ookoo yo tiwatwatu tiap le idau a ila i. ² Kakamata, ger ke Maro yo di bangabangana ki tikap pang di Yuda ngan moolmool, ngan nen le Maro iyemenai di tooltool kidi le imot yo tiyei so yo ger iwete be tiyei tiap nga. Inbe di tooltool yo tiwala muridi panga nga, ngan iyemenai di lapau, le lo iye dada dook tiap kidi tina ngan kootoonoo. ³ Le kumata be nen nga, ngan ole ye lei yidi? Ngan kumata le be idi nga tawala muriidi pang betanga yo Maro Natunu ikauu paidi ye dada dook mata yo be ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi in nga, ngan ole tasuru kate malmal ke Maro be lei? Ngan betanga tani ye dada yo be Maro ikau idi a ipamulidi ye i, in kulkulunu ngan Tool Mai ya taunu la iweta i, motong la di tooltool yo tilongo betanga ki, ngan tiwete paidi a tipamedidi ye be in moolmool. ⁴ Inbe Maro ikata suanga ye betanga kidi yo tiwete, ngan moolmool, ye mos matana matana yo ipamede di be tiyei nga, inbe ye urata matana matana maimai yo tiyei ye gurana ki nga. Inbe so yo Maro Amunu Silene ikap sokorai pang di tooltool ki ye lo ponana ki a irai di ye le itoo Maro lono nga, ngan iyei tarkilanga pang di nen, be betanga ngan moolmool.

Yesu Iporkak Le Iyei Ben Idi Tooltool Nga

⁵ Ngan lang le tana paunu yo amwetewete ye be pang dama ni ngan pombe nga, ngan o ke be Maro itar di bangabangana a tiyei kuto maimai a be matadi kala, ngan tiap. ⁶ Bong ye ni atu ngan Rau ke Maro iwete nen,

“Tool Mai, am nga tooltool be lei a be lom tutam mai mata nga?

Inbe tool moolmool kiong in dook mata be lei a be matam kala dook mata nga?

⁷ Ngan ye manga modono kasin leu nga,*

ngan kurautoo le du iyepe di bangabangana kiong parmadi.

Ngan kuyei nen, motong la kuyitmaki le ilo ete,

inbe kuyei ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

⁸ Inbe so le imot yo kutar nga,

ngan kuyei di le tiyepa parmana a matan kala di.”☆

Ngan nanga, so le imot nga Maro itar di a tiyepa parmana a be matan kala di, le so sa yo be iyege a iken diki, ngan tiap. Bong nookoot nga so le imot yo iwete be tiyepa parmana nga, ngan idi nga takamata ben tiraua panga a titoo ya taunu lono tiao. ⁹ Bong idi nga lod galanga ye Yesu nen, ya in dada yo be Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye i.

☆ 1:12 Rau ke Woungu 102:25-27 ☆ 1:13 Rau ke Woungu 110:1 * 2:7 Betanga yo “manga modono kasin leu”
i, in iwete ye lal yo Yesu isi iyepe ye tana i a iyei urata ke Tamana ye nga. ☆ 2:8 Rau ke Woungu 8:4-6

Le tina ye manga modono kasin leu nga, ngan Maro irautoo le du iyeye di bangabangana ki parmadi. Inbe ye kene tani in Yesu ikaua nede a imata ye noonoo kiidi. Ngan iyeyi nen, ngan la le nookoot nga Maro itaru le ilo ete, inbe iyeye ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye nga.

¹⁰ Ngan Maro itar so nga le imot a pompombe, le so tina yo itar di nga, ngan ya ki ke be iyeyi urata ki ye di. Inbe ya in lono nen, be ole ikap di natunu a be iye di tiyeye ye nunngana. Ngan nen le idawan le iyeye Yesu a isolu masngana ye kai palasingi kaini, yesoo ye dada tani in, ya in itoo Maro lono le imot le taukan busunu ye matana. Ngan la le imuku pang di tooltool a ikarata dada yo be Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. ¹¹ Ngan nanga, tool tani yo ikarata dada pang di tooltool a be tiyeyi ben di tooltool ke Maro a tiyeye le taukadi busunu ye Maro matana i, inbe di tooltool yo ilon di le tiyeyi ben di tooltool ke Maro koot nga, ngan tiye tikata le imot be Tamadi ataleu. Ngan ye punu in la le Yesu ke be moomoonoo be iwete di ye toonoo le taini le lini, ngan tiap ye i. ¹² Le kakamata, betanga ki yo iwete pang Maro nga, ngan iken ye Rau ke Maro nen,
 “Au i ole awetewete pang di took le taik le lik ye dada dook mata yo kuyeyi nga.

Inbe ye di tooltool yo tigaua ye bareme kiong, ngan matadi nga, ngan ole awou woungu yo be ayitmaka em ye nga.”[☆]

¹³ Inbe ye ni san in Rau ke Maro iwete nen,

“Au i ole atara lok le imede pang ye Maro.”[☆]

Inbe Rau ke Maro iwete mulu nen,

“Au naii, aye di tooltool yo Maro ikap di pau ben di natuk ngan amyeye i.”[☆]

¹⁴ Yesoo di tooltool tina yo Maro natunu nga, ngan tinidi ke tana i nga, ngan la le Yesu lapau iportak a iyeyi tool moolmool le tinini gaongo leu ben di nga. Ngan iyeyi nen nga, ngan be nen a imata nga, ngan igarungu tool kuto mai kidi so sadi in le taukan gurana, yesoo ya in itoko gurana ke matenge. ¹⁵ Ngan idi nga, kanakana ngan tatattadai be ole tammata. Ngan nen le tattadaingi kiidi tani in iparamidi le tayeye parmana dawa ben idi ngan poranga ki, inbe iyeyi ben tool mai paidi. Bong Yesu ikau idi a be nen ngan tayeye ye tattadaingi yo kiidi in parmana mulu tiap. ¹⁶ Le moolmool, urata yo Yesu iyeyi i, in be nen a ilono bangabangana ke Maro sa ye, ngan tiap, bong be ilonidi idi tooltool yo tayeyi dawa ben di sasa ke Apram nga. ¹⁷ Ngan ye punu yo nen i, in la le Yesu iportak a iyeyi tool moolmool le tinini gaongo leu ben idi tooltool ki nga. Ngan nen le isi tana a iyeye ben idi nga, ngan so le imot yo pombe pang ye di tooltool ke tana i nga, ngan pombe pang ye nen lapau. Ngan iyeyi nen, a be nen ngan iyeyi ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro. Ngan ya in lon mulumulu yidi, inbe itara lono le atu moolmool pang Maro be iyeyi urata ki nga, ngan la le iyeyi paroranga pang Maro a be nen ngan igiri noonoo kiidi tooltool ye nga. ¹⁸ Ngan tina yo isolu masngana matana matana, inbe touanga pompombe pang ye nga, ngan la le ya in ke be ilon di sema tooltool yo touanga pombe pang ye di nga.

3

Yesu In Ene Mai San Le Illoso Mose

¹ Le ang di diek nga, ang ngan Maro ipootang panga ya taunu dawa ben ipootam be lo tayeye dook mata ye malala ki nga. Ngan la kanakana ngan ole lomim tutu Yesu ya taleu yo tawete be tatara lodo medana panga i, yesoo ya in aposol tani yo Maro iwanga a isi iwetewete betanga ki i, inbe ya in iyeyi tool kuto mai ke paroranga so pang Maro.

² Ngan ya in itara lono le atu moolmool pang Maro be iyeyi urata ki ngan le dawa ben yo Mose iyeyi nga. Ngan Mose tani iyeye kataunu ke di tooltool ke Maro yo tiyeyi ben rumu ki nga, inbe iyeyi urata le itoo Maro lono. Inbe Yesu in Maro ipootoo be iyeyi tool kuto mai ke paroranga so nga, ngan iyeyi urata le itoo Maro lono dook mata nen le imot. ³ Bong matamim too dook ngan, kumata le tool atu ke renye rumu be ire rumu le dook mata san nga, ngan ole tipayiti le ilo ete le illoso rumu tani yo ire i. Ngan gaongo leu ye Yesu

iyé Mose, Yesu in ben tool yo ire rumu i, e Mose in ben rumu leu, le dook mata nen be di tooltool tiyitmaka Yesu ene le ilo ete le illoso Mose. ⁴ Le moolmool, rumu yo ikodo ngan di tooltool la tire nga, bong so le imot yo iken ngan Maro la itar di i. ⁵ Mose itara lono le atu pang Maro a itoo lono, bong iyei urata ki ben tool ke kapraingi leu, a ilon di tooltool yo tiyei ben rumu ke Maro nga. Ngan urata yo iyei nga, ngan iwete pang di tooltool ye soo so yo be pang dama ni ngan Maro ipatnai le iken mallanga nga. ⁶ Bong Kirisi in Maro Natunu, le ya in itara lono le atu panga a itoo lono, inbe iyei mai pang di tooltool ke Maro a matan kala di. Ngan idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan la di tooltool ke Maro nga. Le kumata be tatattadai tiap, bong takodo le tamede, inbe tatar matada a tanam ye so dook mata yo be Maro ikauu paidi in nga, ngan idi nga dawa ben rumu ki.

Kin Kawala Murimim Pang Maro Be

⁷ Ngan nen le dawa ben tina Maro Amunu Silene iwete a betanga ki iken ye Rau ke Maro nga. Iwete nen,

“Nookoot katai nga katar talngamim dook,
a kalongo betanga ke Maro yo iwetewete nga.

⁸ Nen le kin kutomim imede mata a kasak betanga ki ben di sasa kiang tiyei muku nga, ngan be.

Di ngan, ye kene yo tiyepé ye ni sorrakene ye in nga, ngan tiwala muridi pang Maro inbe titoua kaiye.

⁹ Ngan ye ni tani in ayei mos maimai ye rai sangaul pai, a di sasa kiang tikamata, bong di ngan titouotou au le ikenen leu.

¹⁰ Ngan ye punu in la le au katek malmal pang di tooltool tina, le awete nen,
‘Kanakana nga, di tooltool ngan lodi iken manga mooloo yau,
le tiwala muridi pau, inbe di ngan titoo dada yo kiau ngan tiap.’

¹¹ Ngan tiyei nen le katek malmal pang di a apamede betanga medana nen,
‘O ke be tilo ye ni yo akauu pang di be lo timaryoo ye i, in pitiap yege.’”[☆]

¹² Le ang di diek nga, kin kakamatang dook leu ye lomim medana yo kataru pang Maro i. Ole nen ngan ang kapala be lomim yo kataru panga i, in imede tiap nga, ngan ole kayei dada dook tiap ke noonoo, inbe kawala murimim pang Maro yo iyepe nen le taukan matenge i. ¹³ Nen le ye ke tina le imot yo kanakana nga, ngan ole kapamedang ang tina ngan atu atu lomim a be kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru pang Maro i. Le nookoot ye ke katai, i be imot tiao nga, ngan dook mata be kapamedang, a be nen ngan ang tina ngan sa o ke be noonoo ikaua lungunu ye a ikanene lono be ilongo betanga ke Maro tiap, ngan tiap. ¹⁴ Muku ngan idi nga tatara lodo medana pang Maro, le ole idi nga takodo le tamede ye lodo medana tani yo tataru i, a imede nen le lo tammata. Ngan kumata le be tayei nen nga, ngan la be takap so dook mata tina yo ipa ye Kirisi nga.

¹⁵ Ngan ben betanga ke Maro yo awete muku a ila koot nga, ngan iwete nen,
“Nookoot katai nga katar talngamim dook, a kalongo betanga ke Maro yo iwetewete nga.
Nen le kin kutomim imede mata a kawala murimim panga ben di sasa kiang yo muku ngan tiyei nen, ngan be.”[☆]

¹⁶ Ngan di sema tooltool tilongo betanga ke Maro yo iwete ngan le tiwala muridi panga nga? O di tooltool le imot la Mose ikap di ke Isip a timan ngan tiap, too? ¹⁷ Inbe di sema tooltool tiyeie Maro a le katen malmal pang di ye rai sangaul pai nga? O di tooltool tina yo tiyei noonoo, a le timmata a bobodi sila ikino ye ni sorrakene ngan tiap, too? ¹⁸ Inbe di sema tooltool Maro katen malmal pang di, a ipamede betanga medana be o ke be tilo ye ni ki yo be lo timaryoo ye i, in tiap nga? O di tooltool yo tilongo betanga ki a titoo tiap nga, too? ¹⁹ Ngan nen le idi nga lod galanga nen, o ke be tilo ye ni ke Maro yo be lo timaryoo ye i, in tiap, yesoo di ngan titara lodi medana pang Maro tiap.

[☆] 3:11 Rau ke Woungu 95:7-11   [☆] 3:15 Rau ke Woungu 95:7-8

4

Maryoongoo Dook Mata Ke Di Tooltool Ke Maro

¹ Ngan nen le betanga tani yo Maro ipamede pang di tooltool ki be ole tilo ye ni yo ikauu pang di be lo timaryoo ye i, in ya la ikenen i. Le kin takawai yidi dook, ole nen ngan ang tina ngan atu imol ye lono medana yo itaru pang Maro in nga, ngan ole ikaua maryoongoo tani, in tiap. ² Ngan awete nen, yesoo idi nga lapau, tiwetewete bingi dook mata paidi dawa ben muku ngan tiwete pang di Isrel ye maryoongoo yo be tikauu in nga. Ngan betanga tina yo Maro ipamede pang di i, in tilonga oo, bong tilongo sokoraii, inbe titara lodi medana ye tiap, ngan la le ilon di pitiap yege nga. ³ Bong idi tooltool yo tatara lodo medana pang Kirisi nga, ngan idi leu ole takaua maryoongoo dook mata tani. Muku ngan di Isrel tiwala muridi pang Maro, ngan la le iwete nen, “Au i katek malmal le awete le apamede betanga moolmool nen,

‘Di ngan o ke be tilo ye ni yo akauu pang di be lo timaryoo ye i, in pitiap yege.’”[☆] Ngan Maro iwete nen, bong ngan maryoongoo tani yo ipa ye i, in iken mukot yege ni ye kene yo iyei porai urata ki a imaryoo ye in nga. ⁴ Ngan ben tina betanga atu yo tiwode a iken ye Rau ke Maro in iwete nga. Ngan iwete nen, “Maro itar so nga le imot ye ke limi be atu, le ye ke limi be ru ki nga, ngan imaryoo ye urata ki yo iyei nga.”[☆] ⁵ Inbe betanga ke Maro yo awete muku a ila koot nga, ngan iwete nen, “Di ngan o ke be tilo ye ni yo akauu pang di be lo timaryoo ye i, in pitiap yege.”

⁶ Le di tooltool yo kulkulunu ngan tilongo betanga dook mata tani nga, ngan tilo ye ni ke maryoongoo tiap, yesoo di ngan tisaak noonongoo ke Maro. Bong betanga yo Maro ipamede pang di tooltool be ole ikaua maryoongoo pang di, in la ikenen go i, le moolmool, di tooltool tina ngan kapala ole tikaua maryoongoo tani ni. ⁷ Ngan ye punu in la le itara lal san mulu yo be takaua maryoongoo tani in ye i. Ngan lod galanga nen lal tani in la katai i, yesoo rai alunu iman a ila, motong la Maro iwete pang Dawiti a iwodo betanga ki ilo ye rau ben awete pang muku koot nga. Ngan iwete nen,

“Nookoot katai nga katar talngamim dook,
a kalongo betanga ke Maro yo iwetewete nga.

Nen le kin kutomim imede mata a kasak betanga ki be.”[☆]

⁸ Ngan nanga, ngan yo be Yesua ikap di Isrel dook a tilo ye ni ke maryoongoo yo Maro iweta in nga, ngan matin nga le Maro iwete pang Dawiti ye lal san mulu tiap. ⁹ Le maryoongoo yo be di tooltool ke Maro tikauu i, in ya la ikenen go i. Ngan maryoongoo tani in ben yo Maro ikaua urata le imot a imaryoo ye ke limi be ru ki i. ¹⁰ Ngan nen le sei tool yo be ikaua maryoongoo dook mata yo ipa ye Maro in nga, ngan ya in iyetai touo urata sa mulu siap, dawa ben Maro iyei urata ki le imot a ipas le imaryoo leu nga. ¹¹ Le nga ole takapye be le takaua maryoongoo dook mata tani, a be nen ngan tool kiidi sa be itoo dada yo ben di Isrel tiyei ke sak noonongoo, ngan be. Ole nen ngan imol le ilene.

¹² Ngan betanga yo ke Maro i, in iken nen le taukan motingi, inbe ya in gurana ki mai le mai san. Inbe betanga ki tani in ben pul ke patokongo yo matana iken ye gigini di le ru i, bong matana le matana san le illos pul tina ke patokongo nga. Ngan ben pul ke patokongo ke be isaputu tool soonoo le turana le iken manga manga ye sekenge ki nga, ngan betanga ki ke be isopala tool lono le ipapos so yo lon kaua urata ye ben ipa ye Maro Amunu Silene, too ipa ye ya taunu tinini yo ke tana i. Inbe ipapos so yo iken tool lono be dook too dook tiap nga. ¹³ Ngan so le imot yo Maro itar nga, ngan sa yo iken sollono ye matana, ngan tiap, bong so tina ngan iken mallangana panga a lon galanga ye le imot. Inbe ya in tool tani yo be pang dama ni ngan tarau betanga ki ye soo dada kiidi yo tayei nga.

Yesu In Tool Kuto Mai Ke Paroranga So

¹⁴ Ngan idi nga, tool dook mata ki taunu yo ke be ilonidi i, in ya la iyeye i. Tool tani in Yesu yo Maro Natunu i, inbe ya in tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo imulu a ilo ye malala ke Maro i. Nen le ole taparama lodo medana yo tawetewete pang di tooltool ye i, in le imede. ¹⁵ Ngan awete nen, yesoo tool kuto mai kiidi ke paroranga so pang Maro, in lon galanga dook ben idi nga taukada gurada yo be tarautoo noonoo ye i. Inbe ya in touanga matana matana gaongo leu ben yo pombe pang yidi nga, ngan pombe pang ye a be nen ngan iyeye noonoo, bong le iyeye touo noonoo siap yege. ¹⁶ Le katattadaii be, bong kala potai ye Tool Mai yo matan kalidi i, yesoo ya in lono paidi a iyeye dada dook mata paidi. Le tala potai ye a be nen ngan soo moonoo be pombe pang yidi le lodo be ilonidi nga, ngan ole lon mulumulu yidi a iyeye dada dook mata paidi yo be ilonidi ye nga.

5

Yesu In Tool Ke Paroranga So Dawa Ben Melkisedek

¹ Kanakana ngan ye kene yo Maro be ipootoo tool atu a iyeye kuto mai ke paroranga so nga, ngan ole ikauu kataunu kidi tooltool a itaru be ikap damodi a lo ikarata betanga kidi pang Maro. Nen le iparoro asara yo tikap panga be iyeye paroranga ye pang Maro ye noonoo kidi nga, inbe iparoro so yo di tooltool tikap ye lo ponana kidi nga. ² Ngan tool tani yo iyeye kuto mai ke paroranga so i, in dawa ben di tooltool ki tina yo lodi galanga mata ye dada ke Maro tiap a tipa manga mooloo ye nga. Le ye kene yo be timan pang ye be man ilon di ye in nga, ngan o ke be iwete katkat pang di tiap, bong ole lono iken silene pang di, yesoo ya in dada ki gaongo leu ben yo kidi nga. ³ Le ye punu in la le tool kuto mai ke paroranga so tani, in ole iyeye paroranga ye so pang Maro ye noonoo ki ya taunu muku ngan, lo ngan be ye noonoo kidi tooltool yo kapala nga.

⁴ Ngan urata tani ke paroranga so pang Maro i, in urata mai, le tayitmak di tooltool yo tiyeyi ngan edi. Bong tool sa ke be ya taunu ipootoo a be iyeye tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, ngan tiap. Ngan urata i, ole Maro ya taleu la be ipootoo tool a iyeye tool kuto mai ke paroranga so panga, dawa ben yo muku ngan ipootoo Aron nga. ⁵ Le gaongo leu, Kirisi in ya taunu itaru be iyeye urata tani yo be di tooltool iyitmak ene ye, in tiap. Bong Maro la itaru be iyeye tool kuto mai ke paroranga so i. Nen le iwete panga nen, “Ong in au Natuk,

inbe nookoot nga Tamam la au i.”[☆]

⁶ Inbe betanga ke Maro yo iken ye ni kapala ngan iwete nen, “Ong in ole kuyeye tool ke paroranga so a kuyeye nen le taukam motingi.

Ong in tool ke paroranga so dawa ben Melkisedek.”[☆]

⁷ Ngan ye kene yo Yesu iyeye tana pono ye in nga, ngan ipatarau a itoro Maro be iloni. Ngan nen le itang le mai inbe matan surun du, inbe ipatarau le gurana pang tool tani yo ke be ikauu a ipamule ye gurana ke matenge i. Ngan le ilongo pataraungu ki, yesoo ya taunu itoo dada dook mata le imot yo Maro lono be itoo nga. ⁸ Moolmool, Yesu in Maro Natunu, bong urata moonoo ke masngana yo isola i, in ipatnaia dada dook mata yo be itoo Maro lono ye i. ⁹ Ngan tina itoo Maro lono ye dada dook mata le imot nga, le ya in iyeye le taukan busunu ye matana. Ngan nen le ikap di sema tooltool yo titoo koonoo nga, a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, a be nen ngan tiyeye dook le iken nen le taukan motingi. ¹⁰ Le ya in Maro ipootoo be iyeye tool kuto mai ke paroranga so panga, dawa ben Melkisedek.

Tatara Lodo Medana Le Ikenen Leu

¹¹ Ngan so alunu san la au i lok be awetewete pang ye Kirisi yo ben tool kuto mai kiidi ke paroranga so pang Maro nga. Bong imoo mai san be awete nin pang nga, yesoo ang ngan talngamim mede mata ye longono betanga ke so tina, le o ke be lomim galanga ye tarai tiap. ¹² Ang ngan kayeye ben di tooltool ke Kirisi mukot, le nookoot nga ang ngan ke be kapatomonai di tooltool kapala ye betanga ke Maro. Bong tiap sa! Ang ngan kayeye

ben di tooltool paunu go ye betanga moolmool ke Maro, le dook mata nen be di tooltool kapala tipatomonai ang mulu ye betanga ki yo muku ngan tipatomonai ang ye koot nga. Ngan kayei nen le ang ngan dawa ben di kakase yo tiyin sui leu nga, inbe o ke be tikan kaningi yo sodangana ngan tiap. ¹³ Ngan sei tool yo ipas le iyin sui leu i, in ben kase mitiap go. Le patomonaingi ke dada yo be taye tooltool noonoonoo ye Maro matana i, in ya lon galanga ye tiao. ¹⁴ Bong kaningi yo sodangana i, in ke di tooltool yo maimai nga. Yesoo, di ngan titouo di tapdi a lodi galanga ye dada dook mata yo Maro lono dook mata ye nga, inbe ye dada yo dook tiap ngan lapau oo.

6

¹⁻² Ngan so yo tipatomonai di tooltool yo di ngan paunu ye betanga ke Maro nga, ngan so tina nanga: dada yo ke be taportak lodo ye dada dook tiap ke noonoo yo be tammata ye nga, inbe dada ke be tatara lodo medana pang Maro nga. Inbe di ngan tipatomonai di ye dada matana matana ke rriungu, inbe ye dada yo be tapaloko baede lo tool pono a be tapamede ye betanga dook mata nga, inbe ye dada ke be di tooltool yo timmata koot ngan timadit ye ni ke matenge nga, inbe ye dada yo be Maro iyemenai di tooltool a timassingi ye le iken nen le taukan motingi i. Ngan betanga yo nen nga, ngan tipatomonai di tooltool yo paunu ye betanga ke Maro nga, yesoo in dawa ben tipe saua yo idi nga be tare rumu lo pono i. Bong idi tooltool yo paunu tiap nga, ngan kin le tamulukala betanga ke Kirisi yo tipatomonai idi ye koot, ngan be. Bong tayege sila iken inbe tawetewete ye betanga kapala yo ke be ilonidi le taye ben di tooltool yo lodi galanga ye betanga ke Maro koot nga. ³ Ngan nanga, kumata le be Maro lono dook mata nen nga, ngan la be taye nen.

⁴⁻⁶ Nen le idi nga ole takapye be taye tooltool maimai ye dada yo ke Maro nga, yesoo di tooltool yo tiyege lodi medana yo titaru pang Maro in nga, ngan taukadi dada yo be tiportak lodi a timulu pang ye Maro nga. Kakamata, muku ngan tiyepe ye sul nunngana, inbe di ngan lodi galanga ye so yo Maro ikap sokorai pang di ye lo ponana ki nga, inbe di ngan tikaua Maro Amunu Silene lapau. Inbe di ngan tikamata ben betanga moolmool yo ke Maro i, in dook mata. Inbe lodi galanga ye gurana maiyoko ke Maro yo ikauu pang Yesu be matan kala di ye i. Ngan nanga, kumata le be di tooltool tina ngan tiyege lo medana kidi nga, ngan ole taukadi dada yo be tiportak lodi mulu a timulu pang ye Maro i. Yesoo, di ngan tiyei nen le ben tipatoto Maro Natunu lo kai palasingi kaini mulu, inbe tipammoo la mallanga ye di tooltool matadi.

⁷ Le matamim too ye tana. Ngan tana yo ki imol ngan ipa so le idu lono, le so yo di tooltool tikapki ye ngan itar kanono dook mata le tikap a tikan nga, ngan Maro lon ponana ye tana yo nen i, le iyei urata dook mata panga. ⁸ Bong tana yo burriki le dingding dook tiap isup ye leu i, in dook tiap le imot. Le tana taunu ole iwete too ye betanga dook tiap, inbe iwete a tidauni le ei ikani le dook tiap.

⁹ Ang di diemam yo lomam pang mai san nga, ngan amwete pang nen ye tana yo dook tiap i, bong ngan am nga amtara lomam le atu yang nen, ang ngan dawa ben tana yo dook mata i. Inbe dada dook mata kiang tina yo kayei nga, ngan ipatnai ang ben moolmool, ang ngan Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i. ¹⁰ Ngan Maro in so yo iyei ngan sa padungu ngan tiap, bong iyei le lo rrata dook mata. Le ya in o ke be lon kalli ang ye dada kiang yo kayei a ipatnai ang ben ang ngan lomim panga mai san, ngan tiap. Ngan dada yo kapatnai ang be ang ngan lomim panga mai san ye i, in ye urata maiyoko yo kayei koot i, inbe ye urata yo kayei le ikenen leu a be kalon di tooltool ki ye i. ¹¹ Nen le am nga lomam nen, be ang atu atu ole kaparama dada gaongo leu ben yo nookoot ngan kayei nga le imede le lo kammata. Ngan kayei nen, a be nen ngan so yo katar matamim a kanam be Maro ikap pang nga, ngan ole kakap le imot. ¹² Inbe am nga lomam be kin tinimim booroomoo be. Bong lomam be katoo dada kidi tooltool yo titara lodi medana pang Maro, inbe tiyepe a tinamu be tikap so tina yo ipamede betanga medana ye nga.

Betanga Medana Yo Maro Ipamede I, In Kanono Ole Pombe Moolmool

¹³ Ye kene yo Maro ipamede betanga medana pang Apram ye in nga, ngan tool sa yo ene mai le ilo ete ye a be Maro ipamede betanga ki ye ene, ngan tiap. Ngan nen le ipamede betanga ki ye ya taunu ene a iwete moolmool le ete, ¹⁴ inbe iyei ne, “Au i ole ayei urata dook mata pong moolmool, inbe ole ayei ong le di sasa kiong alunu le alunu kaiye.”[☆]

¹⁵ Ngan Apram itara lono medana ye betanga tani, inbe iyepe le lono pusbe a ipas le inam leu. Motong la ikap so tina le imot yo Maro ipamede betanga medana ye be ikap panga nga.

¹⁶ Ye kene yo tool be ipamede betanga ki ye in nga, ngan ole ipootoo tool san yo ene mai ye ya taunu i, a be nen ngan ikata suanga ye so yo iwete nga. Ngan iyei nen ngan la be idede di tooltool yo ke be tiwete gogo betanga, ngan koodi nga. ¹⁷ Ngan Maro in lono be ipaposi pang di tooltool a be lodi galanga ye nen, betanga yo ipamede pang di i, in taukan portakingi nene, bong so yo lon tar be ikap pang di nga, ngan ole ikap pang di moolmool. Ngan la le iwete moolmool le ete a ipamede betanga ki ye ya taunu ene nga.

¹⁸ Ngan nanga, Maro ipamede betanga be ole iyei urata dook mata paidi, inbe ipootoo ya taunu ene be ipamede betanga ki tani ye. Nen le lod galanga nen, so ru tina, ngan taukan portakingi nene, yesoo ya in ke be illung tiap. Ngan la idi sema tooltool yo tala le la tadawin ye nga, ngan ipamedidi mai san inbe tatar matada a tanam ye so yo Maro ipamede betanga ye be ikap paidi nga. ¹⁹ Ngan nen le so tina yo tatar matada a tanam ye nga, ngan dawa ben pat moonoo yo iparama ookoo i. Le iparama lodo a be nen ngan takodo le tamede. Inbe lodo tani yo tataru le atu i, in la be iraridi le talo ye ni yo Maro iyepe ye i, dawa ben mukot yege ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro ilo ye rumu mai ke sungunu le lo iyepe ye wam yo ituku a be iwonokala Ni Mison Ki Taunu ye di tooltool i, in murini. ²⁰ Ngan Yesu in imuku paidi a ilo ye rumu lono sokalanga tani, a be nen ngan ilonidi. Inbe ya in iyei tool kuto mai ke paroranga so pang Maro dawa ben tina Melkisedek iyei tool kuto mai ke paroranga so nga. Ngan ya in ole iyeie urata ki yo ke be ilonidi ye nen le taukan motingi i.

7

Melkisedek Iye Apram

¹ Ngan Melkisedek tani in tool kuto mai yo matan kala tana mai Salem i, inbe ya in tool ke paroranga so pang Maro tani yo ene mai san le iyepe ete i. Ngan ye kene yo Apram illos di tooltool kuto maimai kapala ye patokongo a imulu ye in nga, ngan itauaraia Melkisedek tani, le Melkisedek ipamede ye betanga dook mata a be nen ngan Maro iyei urata dook mata panga. ² Motong la Apram ipoto so tina le imot yo ikap ye patokongo nga, ngan le iken ye budanga sangaul, inbe ikaua budanga atu pang Melkisedek. Ngan Melkisedek tani in ene lono ki ru: atu in nen, “Tool kuto mai yo itoo dada dook mata noonooonoo i”, inbe san in nen, “Tool kuto mai ke malala mai yo ene Salem i.” Ngan betanga yo Salem i, in lono ki nen, lo silene. Le ya in tool kuto mai ke lo silene. ³ Inbe Melkisedek tani, in Rau ke Maro iwete touo pa ye tamana, too ye tinana, too ye di sasa ki, ngan pitiap. Inbe idi nga lod galanga ye ke yo tipasuii ye i, too ye ke yo imata ye i, in pitiap lapau. Ngan nen le ya in dawa ben Maro Natunu, le iyei tool ke paroranga so pang Maro, a iyepe nen le taukan motingi.

⁴ Inbe matamim too ye dada yo Apram iyeii pang Melkisedek i. Ngan ya in, so tina le imot yo ikap ye patokongo nga, ngan ipoto le iken ye budanga sangaul, inbe ikaua budanga atu pang Melkisedek tani. Ngan sasa kiidi yo Apram in tool ene mai lapau, bong dada yo iyeii pang Melkisedek i, in ipaposi paidi nen, Melkisedek in tool ene mai moolmool. ⁵ Kakamata, ger ke Maro yo ikap pang Mose, ngan iwete be di Isrel tipoto so kidi ye budanga sangaul, lo ngan be tikaua budanga atu pang di diedi kapala yo tipa ye rara ke Liwi a tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga. Di ngan, di leu tiye di Isrel nga rara ataleu, yesoo di ngan sasa kidi la Apram i, bong ger ke Maro iwete be di

[☆] 6:14 Pudu 22:17

ngan la be tiyeie dada tani in nga. ⁶ Ngan Melkisedek tani, in ipa ye rara ke Liwi tiap, bong le ikap so tina yo Apram ikap ye patokongo a ipoto ye budanga sangaul nga, ngan budanga atu. Ngan Apram, in tool tani yo Maro ipamede betanga medana panga be di sasa ki alunu i, le ya in ene mai san. Bong Melkisedek ipamede ye betanga dook mata a be nen ngan Maro iyei urata dook mata panga. ⁷ Nen le o ke be lod sarere tiap, bong ole lod galanga nen, tool yo ene mai le ilo ete ye ene san i, in ya la ole ipamede ye betanga dook mata a be nen ngan Maro iyei urata dook mata panga i. ⁸ Ngan di sasa ke Liwi yo tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga, ngan tikap so tina kidi Isrel yo tipoto a iken ye budanga sangaul, ngan budanga atu. Inbe di ngan tiyeie urata kidi, lo ngan be timmata a tila inbe di tooltool kapala tikap nedii. Bong Melkisedek yo ikaua so budanga atu ye so yo Apram ipoto le iken ye budanga sangaul nga, in dawa ben iyepe nen le taukan matenge, yesoo Rau ke Maro iwete touo betanga sa ye matenge ki ngan tiap. ⁹⁻¹⁰ Ngan ye kene tani yo Melkisedek itauaraia Apram a ipoto so ki le iken ye budanga sangaul motong ikaua budanga atu panga nga, ngan Liwi in pombe pang ye rara ke Apram a tipasuiiu tiao. Nen le ben ya in iyepe rara lono ke sasa ki go. Ngan nanga, ye kene yo Apram ikap so tina ngan pang Melkisedek nga, ngan ben Liwi iye di diene kapala yo tiyei paroranga ye so ngan tiye iyepe, inbe tiyei nen. Le ole idi nga tawete nen, di tooltool yo kanakana ngan tikap so budanga atu ke so yo di tooltool ke Isrel tipoto le iken ye budanga sangaul nga, di ngan ye Apram baene ngan ben tikaua so budanga atu pang Melkisedek.

Yesu In Dawa Ben Melkisedek

¹¹ Ngan ger ke Maro yo ikap pang Mose ngan iwete nen, be Liwi iye di tamoto yo tipa ye rara ki, ngan di la be tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga. Ngan tina itara dada yo nen in nga, le ger kapala yo Maro ikap pang di tooltool ke Isrel nga, ngan tikodo lo dada tani in pono. Bong kumata be Liwi iye di rara ki tina ngan tiyei urata kidi le di tooltool tiyepe le taukadi busunu ye Maro matana nga, ngan nga yelei a le tool san mulu yo ipa ye rara ke Liwi tiap i, in pombe be iyei tool ke paroranga so nga? Ngan tool san tani in dawa ben Aron tiap, bong ya in dawa ben Melkisedek. ¹² Ngan nanga, kumata be urata ke paroranga so in idik a ila ye tool san nga, ngan ole ger kapala tina ngan idik lapau. ¹³ Ngan so tina yo amwetewete ye nga, ngan ye Tool Mai kiidi, yo ipa ye rara ke Liwi tiap i. Inbe di rara ki ngan sa yo muku ngan iyei tool ke paroranga so a iyei urata ye kookoowoo ke paroranga so, ngan tiap. ¹⁴ Yesoo, idi nga lod galanga nen, Tool Mai kiidi in ipa ye rara yo ke Yuda i. Inbe Mose iwete touo betanga sa ye rara ke Yuda be ole atu kidi iyei tool ke paroranga so, ngan pitiap yege. ¹⁵ Ngan betanga tani ye ger ke Maro i, in idi nga ke be lod galanga ye dook, yesoo tool san mulu ke paroranga so yo dawa ben Melkisedek i, in pombe oo. ¹⁶ Inbe tool tani, in ger ke Maro la iwete a iyei tool ke paroranga so, too ya in ipa ye rara ke Liwi la le iyei tool ke paroranga so, ngan tiap. Bong iyei tool ke paroranga so ye gurana mai ki yo iken ye a le iyepe nen le taukan matenge i. ¹⁷ Ngan Rau ke Maro iwete nen,

“Ong in tool ke paroranga so inbe ole kuyepe nen le taukam motingi.

Ong in tool ke paroranga so dawa ben Melkisedek.”[☆]

Betanga Medana Yo Gurunu I, Inbe Betanga Medana Yo Paunu I

¹⁸ Ngan nen le ger yo muku nga, ngan nookoot nga ilene oo, yesoo taukan gurana yo be ilon di tooltool ye nga. ¹⁹ Inbe ger tina ngan iyei touo dada sa yo be ilonidi a tayepe le taukada busunu ye Maro matana, ngan tiap. Bong Maro itara dada paunu yo illoso dada gurunu ke ger i, le tina idi nga tatar matada ye dada paunu tani nga, ngan ke be tala potai ye Maro.

²⁰ Inbe Kirisi, in Maro ipamede betanga ye ya taunu ene a iwete moolmool le ete be ole iyei tool ke paroranga so. Bong Liwi iye di tooltool kapala ke paroranga so, ngan Maro iyei dada nen ye di tiap. ²¹ Bong kene yo Maro itara Yesu be iyei tool ke paroranga so ye

[☆] 7:17 Rau ke Woungu 110:4

in nga, ngan ipamede betanga ye ya taunu ene a iwete moolmool le ete panga. Le Rau ke Maro iwete nen,

“Au Tool Mai kiong i, in apamede betanga pong ye au tauk ek a awete moolmool le ete nen,

‘Ong in ole kuyei tool ke paroranga so a kuyepe nen le taukam motingi.’

Ngan nen le o ke be apalele lok mulu tiap.”[☆]

²² Ngan dada paunu yo Maro ipamede betanga ki pang Yesu ye i, in dook mata ki taunu le illoso betanga yo ke muku i. Inbe dada tani, in Maro itaru lo Yesu baene, le idi nga lod galanga nen, ole iyeii le pombe moolmool.

²³ Muku ngan di tooltool alunu la tiyei tooltool ke paroranga so pang Maro nga, yesoo kapala ole timmata a tiyege urata kidi, lo ngan be di tooltool tilon di a tiyei urata kidi.

²⁴ Bong Yesu yo iyepe nen le taukan matenge i, in iyei urata ben tool ke paroranga so nga le iken so nen a ila. ²⁵ Ngan la di tooltool yo titara lodi medana panga nga, ngan tila potai ye Maro, a be nen ngan ilon di moolmool, inbe ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Ngan ole iyei nen, yesoo ya in taukan matenge, le iyepe nen a be nen ngan kanakana ngan ikap koodi, inbe itoro Maro ye so yo be ilon di ye nga.

²⁶ Le tool kuto mai ke paroranga so yo nen i, in ke be ilonidi dook mata le imot. Yesoo, ya in dawa ben di tooltool ke noonoo, nga tiap, bong ya in itoo dada dook mata le imot yo Maro lono be itoo nga, inbe taukan busunu ye matana, inbe lono iken galangana dook mata ye matana, inbe ya in Maro iyitmaka ene le ilo ete san. ²⁷ Le ya in dawa ben di tooltool kuto maimai kapala yo ke paroranga so, ngan tiap. Di ngan tiparoro so ke paroranga ye ke kanakana nga le imot. Inbe di ngan tiyei paroranga ye noonoo kidi muku, lo ngan be ye noonoo kidi tooltool kapala. Bong kene yo Yesu iraila lono be ya taunu iyei paroranga ye pang Maro ye noonoo kidi tooltool nga, ngan le iyei nen pattu leu le imot ki taunu. ²⁸ Le moolmool, di tooltool kuto maimai ke paroranga so yo ger ipootoo di nga, ngan di ngan taukadi guradi le timmata. Bong mur ye ger tina ke Maro yo ikap pang Mose nga, ngan Maro ipamede betanga ye ya taunu ene a iwete moolmool le ete nen, be Natunu la be iyei tool kuto mai ke paroranga so i. Ngan ya in itoo Maro lono le imot, le taukan busunu ye matana, inbe ole iyepe le ikenen leu nen le taukan motingi.

8

Yesu In Tool Kuto Mai Ke Paroranga So Pang Maro

¹ Ngan betanga mai yo am nga amwetewete ye in nen: Idi nga, tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo dook mata nen i, in iyepe. Inbe ya in ilo ye malala ke Maro le lo iwur ye Maro, yo ene mai san i, in baene oonoo. Le nookoot nga, ya in iyepe potai ye kookoowoo ke burungu yo Maro iwur ye a matan kala so nga le imot ye i, ² inbe ya in iyei urata nango ye ni mison ke Maro ngo. Ngan ni mison tani, in badabada ke sungunu pang Maro yo moolmool i. Inbe badabada tani, in di tooltool la tipatokode ye baedi, ngan tiap, bong Tool Mai ya taunu la ipatokode i.

³ Ngan di tooltool kuto maimai le imot ke paroranga so nga, ngan tipootoo di be tikap so yo di tooltool tikap ye lo ponana kidi nga, ngan pang Maro. Inbe tiyei paroranga ye so yo di tooltool tikap be tiparoro pang Maro ye noonoo kidi nga. Ngan nen le Kirisi, yo tool kuto mai kiidi ke paroranga so i, in iyeie paroranga pang Maro ye so lapau. ⁴ Ngan kumata le be iyepe ye tana i nga, ngan ke be iyei urata yo ben tool ke paroranga so, in tiap. Yesoo, di tooltool ke paroranga so la tiyepe ni nga, inbe di ngan tiyei urata ke paroranga so pang Maro ben ger ki yo ikap pang Mose a iwodo nga. ⁵ Di ngan tiyei urata pang Maro ye badabada ke sungunu yo iken tana i leu. Ngan badabada tani in dawa ben badabada moolmool yo iken ye malala ke Maro, in kanningana. Ngan nen le ye kene yo Mose be ipatokodo badabada ke sungunu pang Maro ye in nga, ngan Maro ikap noonongoo panga inbe iwete nen, “Kin kure ngan kuyei so nga le imot le lo itarke momo ki ben yo apatnai pong kawal Sinai in nga.”[☆] ⁶ Bong urata maiyoko yo Maro itaru la Yesu baene a

[☆] 7:21 Rau ke Woungu 110:4   [☆] 8:5 Pamulenge 25:40

iyeei i, in dook mata san le illoso urata kidi tooltool ke paroranga so yo tiyei tana i nga. Le moolmool, Yesu tani in iyeye kataunu ke di tooltool inbe Maro, a ikarata dada paunu yo be idi nga ke be tala potai ye Maro inbe taye tagaua le atu mulu ye i. Inbe dada paunu tani yo be tala taye Maro tagaua mulu ye i, in illoso dada yo gurunu i, yesoo betanga medana yo paunu i, in dook mata san le illoso betanga medana yo gurunu i.

⁷ Kumata yo be betanga medana yo gurunu i, in taukan busunu nga, ngan matin nga le Maro ipamede betanga medana yo paunu in tiap. ⁸ Bong Maro ipuske busunu kidi tooltool, le iwete nen,

“Au Tool Mai awete nen, au i atara lal a iken oo. Ngan kene yo be pombe ye in nga, ngan la be au i ole apamede betanga medana paunu pang di tooltool ke Isrel, inbe pang di tooltool ke Yuda.

⁹ Ngan betanga medana paunu yo be apamede pang di i, in o gaongo ben yo muku ngan apamede pang di sasa kidi, in tiap.

Ngan ye kene yo apamede betanga medana gurunu pang di ye in nga, ngan au i akap di ke Isip, inbe atoko baedi dawa ben kase mitiap tamana itoko baene nga, inbe arara di a timan.

Bong lodi be titoo betanga tani yo apamede pang di, in le iken so, ngan tiap, ngan la le awala murik pang di nga.

¹⁰ Le au Tool Mai awete nen, ye kene yo be lal ki tani in iman le pombe koot nga, ngan la be apamede betanga medana paunu pang di tooltool ke Isrel nga.

Ngan i betanga medana paunu tani, in naii:

Au i ole atar ger yo kiau nga lo iken kutodi lono, inbe ole awodo lo iken lodi.

Inbe au i ole ayei ben Maro kidi, inbe di ngan ole tiyei ben di tooltool kiau.

¹¹ Ngan nen le ye kene tani,

in tool sa o ikaua urata ke be ipatomonai di diene yo tiyepe potai ye, ngan ye Tool Mai tiap.

Inbe tool sa o ke be iwete pang di rara ki nen,

‘Ale, kumata be ang nga lomim galanga ye Tool Mai, ngan la be dook mata,’ ngan tiap.

Yesoo, di tooltool le imot ngan lodi galanga yau oo.

Moolmool, di tooltool yo edi maimai tiap le ilo ye di tooltool yo edi maimai nga, ngan di le imot ole lodi galanga yau.

¹² Yesoo, au i ole agiri dada dook tiap kidi yo tiyei nga,

inbe o ke be lok tut noonoo yo kidi ngan mulu tiap.”[☆]

¹³ Ngan tina Maro iwete nen, “I betanga medana paunu tani, in naii”, ngan nen le iyeie betanga medana yo gurunu i le taukan urata. Inbe so yo taukan urata a iken sokorai i, in ole pattu leu be ilene.

9

Badabada Ke Sungunu Pang Maro Yo Tipatokode Tana Pono I

¹ Ngan betanga medana yo Maro ipamede muku i, in ger ki iwete pang di tooltool ye dada yo be tisung panga ye i, inbe ye badabada ke sungunu yo be tipatokodo a iken tana pono i. ² Inbe badabada ke sungunu tani in tisokala le lono ru. Le lono yo ke dama in tiwete ene ye Ni Mison. Inbe lono tani in titara sul kene ipa ye kookoowoo ke tarungu so, inbe porong yo tiyei paroranga ye pang Maro nga. ³ Inbe badabada lono san ke moroko yo tiwona ye wam i, in tiwete ene ye Ni Mison Ki Taunu. ⁴ Ngan lono tani, in kookoowoo yo tika-rata pang paroranga so yo kini ki dook mata, in iken ye. Ngan kookoowoo tani in tika-rata ye pat dook mata yo ene gol i. Le kookoowoo tani in ipa ye koror yo tiduku lono le diki ki ye gol ngan iken ye badabada sokalanga tani. Ngan koror tani, in koror

[☆] 8:12 Yedimia 31:31-34

ke pamedenge betanga ke Maro pang di tooltool, le pat menmenngana yo Maro iwodo ger ki lo ye nga, ngan iken lono. Inbe koror tani, in bor atu yo tika-rata ye gol a titar porong mana du iken lono, in ipa ye toto ke Aron yo so supana isudud ye i, in iken lono lapau. ⁵ Inbe ke koror tani in koonoo ke ete nga, ngan tika-rata tomonai di so ru yo tiyepe ye malala ke Maro, ngan kanningadi le tiyepe ke pono. Ngan so ru tina ngan ben di bangabangana ke Maro, inbe di ngan tinanpootoo Maro nunngana le tipapos ben ya la iyepe ye di Isrel i. Inbe tisulmai balidi le la iduku koror tani in koonoo ye ni yo tool kuto mai ke Maro itirtir rara ke asara yo be Maro igiri noonoo ke di tooltool ye i. Bong nookoot nga ke be tawetewete mata ye betanga ke so tina, ngan tiap.

⁶ Ngan ye kene yo tipatar so tina le imot a iken dook ye nene, motong la di tooltool ke paroranga so timadit ye urata kidi nga. Le kanakana ngan tilo ye badabada lono yo ke dama, in a lo tiyei urata kidi yo be tiyei a tilon di tooltool ke Maro ye nga. ⁷ Bong tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in ya taleu la be ilo ye badabada lono san yo tiweta ye Ni Mison Ki Taunu i. Ngan ilo ye ni tani in ye ke kanakana ngan tiap, bong ilo ye ke ataleu ye rai tina yo atu atu ngan leu. Inbe ye kene tani in ke be ipa baene koonoo a ilo tiap, bong ole ikap rara ke asara yo be iyei paroranga pang Maro ye ya taunu noonoo ki, inbe ye noonoo ke di tooltool yo lodi galanga tiap a tiyei, ngan lapau. ⁸ Le dada yo iyei a be ilo ye Ni Mison Ki Taunu i, in Maro Amunu Silene ipapos paidi nen: Kene yo badabada ke sungunu tani in ikododo go ye in nga, ngan dada yo be di tooltool tipa le tila potai pang ye Maro i, in o koon panganga pang di tia. ⁹ Nen le badabada tani in ben inanpootoo betanga medana gurunu yo muku ngan Maro ipamede pang di tooltool ki i. Ngan nen le idi tooltool yo nookoot tayepe nga, ngan ke be takamata inbe lod galanga nen, so tina yo tikap pang Maro ye lo ponana kidi nga, inbe so kidi ke paroranga yo di tooltool ke paroranga tiyei paroranga ye nga, ngan ke be ikarata di a be nen ngan lodi galanga ben di ngan tiyei tou busunu siap, ngan tiap. ¹⁰ Ngan ger tina yo titoo nga, ngan iwete ye so ke kaningi le yinungu, inbe ye dada matana matana ke rriungu yo be iyei di a tinidi igalanga nga. Bong so yo nga, ngan so ke diki leu. Inbe Maro ikap pang di tooltool tina a be nen ngan titoo le ilo ye lal yo be dada paunu tani in pombe ye i.

Kirisi Iyei Paroranga Ye Rara Ki Ya Taunu

¹¹ Bong nookoot nga dada paunu tani in iken mallangana, yesoo Kirisi yo tool kuto mai moolmool ke paroranga so i, in si pombe oo. Inbe ya in la dada yo be takap so dook mata ke Maro yo ipamede betanga medana ye koot be ikap paidi nga. Ngan iyei nen, yesoo ya in la idewe badabada yo iken ye malala Maro in a ilo lono, inbe ipa so le lo pombe pang ye Maro ya taunu i. Ngan badabada tani yo iken ye malala ke Maro i, in dook mata ki taunu, yesoo di tooltool tire ye baedi tiap, inbe dawa ben so kapala yo ke tana pono nga, ngan tiap lapau. ¹² Inbe ye kene yo idewe a ilo ye Ni Mison Ki Taunu yo Maro iyepe ye in nga, ngan ikap rara ke di meme le bulumakau, yo tirau di, ngan a ilo tiap. Bong ikap rara ki ya taunu, inbe idewe a ilo ye ni yo Maro iyepe ye i, a lo ikap panga, a be nen ngan Maro igiri noonoo kiidi, inbe ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan urata tani yo Kirisi iyeii nen i, in iyeii pattu leu a imot oo. Le ole iyeii mulu tiap. ¹³ Ngan dada yo gurunu in nen. Kumata be di tooltool tinidi giri leu ye Maro matana nga, ngan di tooltool ke paroranga so ole tikap rara ke meme le bulumakau tamoto yo tiraumata di nga, inbe tikap kawa ke bulumakau pakara yo tidauni in a titirtir lo ye di tooltool tina ngan podi, ngan ole iyei di le tinidi igalanga mulu ye Maro matana, inbe itara tarkilanga ye di ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga. ¹⁴ Ngan kumata be rara ke di asara ngan ke be iyei urata yo nen nga, ngan ole yei ye rara ke Yesu? Ngan rara ki in gurana ki mai san le ole ingas tiniidi yo ke diki ngan leu tiap, bong ole ingas lodo le igalanga lapau. Yesoo, Maro Amunu Silene yo iyepe nen le taukan motingi i, in ya la ipamede Kirisi a ya taunu iyei paroranga ye a imata yidi i. Inbe paroranga tani yo iyeii pang Maro in dook mata le imot, yesoo ya in iyepe le taukan busunu ye Maro matana. Le ye rara ki tani nga, ngan ingas lodo le igalanga moolmool, a be nen ngan lodo tina ngan ke be iyolidi be la tatoo

dada dook tiap sa yo be tammata a tallede ye, ngan mulu tiap, bong idi nga ke be tayei urata ke Maro yo iyepe nen le taukan motingi i.

¹⁵ Ngan ye punu yo nen i, in la le Kirisi iyepe kataunu kidi tooltool inbe Maro a ikarata dada paunu tani yo be la tiye Maro tigaua mulu ye i. Yesoo, Kirisi iraiia tinini mai i le imot a tiraumate be iyimi di, inbe ipamulu di ye urata moonoo masngana kidi kootoonoo yo betanga medana gurunu in iwete be ole tikap ye noonoo kidi nga. Ngan ya in iyei nen a be nen ngan di tooltool yo Maro iku di panga ya taunu nga, ngan ole tikap so dook mata yo ipamede betanga ye nga. Ngan so ki tina yo be ikap pang di nga, ngan ole iken nen le taukan motingi.

¹⁶⁻¹⁷ Le kakamata, ye kene yo tool atu ipamede betanga be so ki ngan ole natunu ikap kumata le be imata nga, ngan ole betanga medana tani in iken nen le lo tool tani in imata, ngan la be ole itar kanono nga. Bong kumata le be tool tani yo ipamede betanga i, in imata tiap, bong iyepe matana rrene go nga, ngan ole betanga medana tani in iken sokorai le taukan kanono, inbe natunu o ke be ikap so ki tina ngan tiap. ¹⁸ Ngan nen le ye kulkulunu yege ye kene yo Maro ipamede betanga pang di tooltool ye dada yo be tagaua le atu ye in nga, ngan tiraumata di asara a rara kidi imati. ¹⁹ Le ye kene yo Mose iwetewete pang di tooltool le imot ye noonooongo ke ger ke Maro tina, motong la ikap rara ke di bulumakau natunu le meme a ipargarungrai ye ran nga. Inbe ikaua kai isop baene a ipiu ye sipsip bulbulini yo kooroonoo nga, motong la isilia idu ye rara tani, inbe itirtiri lo ye rau lulungu yo ger ke Maro iken ye in le ipa ye di tooltool, ²⁰ inbe iwete pang di nen, “Ngan rara nga ke betanga medana yo Maro iwete le koon mede pang ye be katoo i, in naii.”²¹ Inbe gaongo leu, Mose ikap rara a itirtir lo ye badabada ke sungunu, inbe itirtir lo ye so ke sungunu le imot yo iken badabada lono ngan pono. ²² Le iyei nen, yesoo betanga yo iken ye ger ngan iwete nen, be so tina ngan le imot ole titirtir rara lo pono, ngan la be ole iken galangana ye Maro matana nga. Bong kumata be tiraumata so sa le rara ki imati tiap nga, ngan matin nga le Maro ke be igiri noonoo kidi tooltool tiap.

Kirisi Iyei Paroranga Pattu Leu A Imot

²³ Le badabada ke sungunu yo tire tana pono i, in ipa ye so le imot yo iken lono nga, ngan inanpootoo so moolmool yo iken ye malala ke Maro nga. Ngan la le tikap rara ke di asara, inbe tiyei paroranga ye, a be nen ngan iyei so tina le igalanga dook mata ye Maro matana. Bong so moolmool yo iken ye malala ke Maro nga, ngan paroranga yo nen nga, ngan ke be iyei le igalanga ye Maro matana tiap. Le paroranga yo dook mata moolmool le illoso paroranga yo tiyei ye rara ke di asara i, in leu la ke be iyei di le igalanga ye matana i. ²⁴ Le kakamata, ye kene yo Kirisi imata motong imadit mulu ye in nga, ngan le idewe badabada ke sungunu yo di tooltool tire ye baedi a ikodo tana pono in tiap, yesoo in ben inanpootoo ni moolmool yo Maro iyepe ye i. Bong ya in ilo malala ke Maro, le nookoot nga ikaua damodo a ikodo dama ke Maro, inbe ipatarau pang Maro be ilonidi. ²⁵ Ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in ole ilo ye Ni Mison Ki Taunu pattu ye rai tina yo atu atu nga be iyei paroranga nga. Inbe ya in ikap rara ki ya taunu be iyei paroranga ye, ngan tiap. Bong Kirisi, in ilo malala ke Maro a be lo iyei paroranga ye rai tina yo atu atu, ngan tiap, bong iyei pattu leu ye rara ki ya taunu. ²⁶ Ngan nen le kumata be iyei urata ben tool kuto mai ke paroranga so pang Maro iyei nga, ngan kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye in le ise nookoot katai nga, ngan matin isoloo masngana a rara ki imati ye lal alunu san. Bong tiap! Ya in, ye lal yo Maro itaru be tana i imot ye i, in isi pattu leu be si iyei paroranga ye rara ki ya taunu, a be nen ngan igiri noonoo yo kiidi nga. Le urata ki tani in iyei a imot oo. ²⁷ Ngan idi tooltool le imot nga, ngan ole tammata pattu leu, lo ngan pang dama ni ngan Maro ole ikarata betanga kiidi. ²⁸ Le gaongo leu, Kirisi imata pattu leu a iyei paroranga ye rara ki be igiri noonoo kidi tooltool nga le imot. Inbe ya in ole imulu a isi paru ki nga, ngan be si igiri noonoo tiap, bong be si ikap di tooltool yo tinamu ngan a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i.

10

Paroranga Ke Kirisi In La Igiri Noonoo Kidi Tooltool I

¹ Ngan ger ke Mose yo di Yuda titoo ye yeingi paroranga nga, ngan so moolmool tiap, bong so tina ngan ben so yo moolmool ngan kanningana leu. Ngan nen le so ke paroranga tina yo tiyei paroranga ye rai atu atu nga, ngan o ke be iyei di tooltool yo be la tisung pang Maro ngan le taukadi busunu ye matana, ngan tiap. ² Kumata be so ke paroranga tina ngan igiri noonoo kidi nga, ngan matin nga le tiyei urata yo ke paroranga so in mulu tiap, yesoo di tooltool tina yo tisung pang Maro nga, ngan lodi igalanga a dook mata oo, le ke be tiyetai ben di ngan noonoo kidi la ikenen go, ngan tiap. ³ Bong nen tiap. Kanakana ye rai atu atu nga, ngan tiyei paroranga ngan nen le iyei di a lodi tut ye noonoo kidi tina ngan. ⁴ Yesoo, rara ke bulumakau tamoto le meme ngan ke be igiri noonoo ke di tooltool tiap.

⁵ Ngan nen le ye kene yo Kirisi be isi pang tana ye in nga, ngan le iwete pang Maro nen, “Ong in lom pang so matana matana yo tikap a tiyei paroranga ye ngan tiap, bong au tinik, yo kukarata pau, in la lom dook mata ye be ayei urata kiong ye i.

⁶ Inbe asara yo tidaun ye kookoowo ke paroranga so le iyei kaua koonoo, ngan ipa ye rara ke asara yo tiyei paroranga ye, a be lodi tut noonoo kidi tooltool ye nga, ngan lom ponana ye tiap lapau.

⁷ Ngan tina nen nga, ngan la awete nen,

‘O Maro! Au naii la anam be ayeie soo so yo ong lom be ayeii i.

Au i ole ayei nen moolmool, ben betanga tina yo tiwodo yau ilo ye rau lulungu kiong nga.’”[☆]

Le i betanga tani yo Kirisi iweta pang Maro i. ⁸ Le kakamata, kulkulunu ngan iwete nen, “So matana matana yo tikap a tiyei paroranga ye nga, inbe asara yo tidaun ye kookoowo ke paroranga so le iyei kaua koonoo, ngan ipa ye rara ke asara yo tiyei paroranga ye a be lodi tut noonoo kidi tooltool ye nga, ngan lom panga tiap, inbe lom ponana ye tiap lapau.” Ngan moolmool, ger ke Mose iwete be tool ke paroranga so pang Maro be iyei nen, bong Kirisi iwete be Maro lon ponana ye tiap. ⁹ Motong la iseke betanga ki a iwete pang Maro mulu nen, “Au naii la anam be ayeie soo so yo ong lom be ayeii i.” Le nga ye betanga ki tani, ngan Kirisi ikarata dada paunu ke paroranga so be ikolo dada gurunu yo ke muku i. ¹⁰ Ngan nen le Yesu Kirisi itoo Maro lono a iyei paroranga ye ya taunu tinini a imata pattu leu le imot ki taunu, a be nen ngan igiri noonoo kiidi, inbe tayei ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga.

¹¹ Ngan di tooltool ke paroranga so pang Maro, ngan tikodo dama ke kookoowo ke paroranga so, inbe tiyei paroranga ye so matana ataleu pang Maro ye ke tina yo kanakana nga. Le ye ke atu atu ngan ole lo tiyei urata gaongo leu dawa ben yo tiyeii muku in mulu, bong so yo tiyei paroranga ye nga, ngan ke be igiri noonoo ke di tooltool, ngan tiap.

¹² Bong Kirisi in iyei nen tiap. Ya in iyeie paroranga yo moolmool i, in pattu leu be igiri noonoo kiidi ye. Motong la imulu a ilo le lo iwur ye Maro baene oonoo, yesoo urata ki ke paroranga so, in iyeii a imot le ipa so. ¹³ Inbe ye kene tani in ilo nga, ngan ole inam le lo Maro irautoo di koi ki ngan le tidu tiyepe ke kene parmana. ¹⁴ Yesoo, ye paroranga ataleu yo iyeii i, in iyei di tooltool yo Maro ipootoo di be tiyei ben di tooltool ki ya taunu nga, le taukadi busunu ye matana. Inbe so tani yo iyeii pang di i, in ole iyei di le ole tiyepe nen le taukadi motingi.

¹⁵ Inbe Maro Amunu Silene ikata suanga ye betanga i lapau. Kulkulunu ngan iwete nen,

¹⁶ “Au Tool Mai awete nen, pang dama ni ye lal yo ataru in be pombe nga, ngan au i ole ipamede betanga medana paunu pang di tooltool kiau.

Ngan betanga medana paunu tani in naii:

Au i ole atar ger kiau lo lodi, a be nen ngan iyei di le lodi be titoo,

[☆] 10:7 Rau ke Woungu 40:6-8

inbe au i ole awodo ger kiau lo lodi, a be nen ngan ole lodi tut ye ger kiau yo be titoo nga.”☆

Le i betanga tani yo Maro Amunu Silene iweta paidi kulkulunu, ¹⁷ motong la iseke betanga ki a iwete mulu nen. Iyei ne,

“Au i o ke be lok tut noonoo kidi yo tiyei, ngan mulu tiap.

Inbe dada dook tiap kidi yo ke sak noonongoo nga, ngan ole lok tut mulu tiap lapau.”☆

Le betanga san yo Maro Amunu Silene iweta paidi i, in se imot nen. ¹⁸ Ngan nanga, kumata ye kene yo be Maro igiri noonoo kidi tina a imot koot nga, ngan o ke be tool sa iyeie paroranga sa mulu pang Maro be igiri noonoo kidi ye, ngan tiap lapau.

Tala Potai Ye Maro

¹⁹ Le ang di diek nga, ngan idi nga ke be tatattadai tiap, bong ke be takodo le tamede, inbe tadewe a tapa so le talo ye Ni Mison Ki Taunu yo Maro iyepe ye i. Yesoo, Kirisi rara ki yo imata a imati ye kai palasingi i, in igiri noonoo kiidi a imot oo. ²⁰ Ngan la le iso dada paunu paidi be tadewe wam yo tituka a iyakala Ni Mison Ki Taunu in a tapa so le talo ye Maro nga. Le moolmool, Kirisi iraiia tinini inbe imata yidi, a be nen ngan takaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ²¹ Inbe idi nga, tool kuto mai kiidi ke paroranga so yo dook mata ki taunu i, in la iyepe a matan kala idi tooltool ke Maro nga le imot i. ²² Inbe ya in la itirtir rara ki lo podo be igiri noonoo kiidi, le nookoot nga lodo yo iwetewete paidi ye dada dook mata be tatoo, in ke be ipaposidi ye dada dook tiap yo taye nga tiap. Moolmool, ya in irriu idi ye ran galangana le tiniidi nga igalanga ye Maro matana. Ngan nen le idi nga ole taraia lodo mai i le imot a tataru le imede pang Maro, inbe tapa le tala potai ye. ²³ Inbe idi nga ke be tapalele lodo mulu ye soo betanga yo tataru lodo ye, ngan tiap, bong taparama lodo medana yo tataru i. Inbe tatar matada a tanam ye soo so yo Maro ipamede betanga ye be iyeii paidi i, in le ikenen leu, yesoo ya in itoo betanga ki yo ipamede i. ²⁴ Ngan idi nga ole lod tut di diede a tapamadit lodi ye dada dook mata yo be tiyei pang di diedi kapala nga. Le tapamede di a be nen ngan timadit a titoo dada yo be lodi pang di diede tina ye mai san i, inbe tiyei urata yo dook mata ngan pang di. ²⁵ Ngan ye kene yo taye di diede tagaua ye sungunu nga, ngan di diede kapala timan tiap, bong in dook tiap, le kin tamot ye gaongo yo nen, ngan be. Bong idi nga ole taye di tagauagaua dook a taparlon ye dada yo be tapamede di diede atu atu nga le imot, yesoo lal yo be Yesu imulu a isi ye i, in iman potai oo.

²⁶ Kumata be idi nga lod galanga dook ye betanga moolmool ke Kirisi inbe tataru lodo medana ye, lo ngan be taye tootoo dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ni so ke paroranga sa mulu yo be tayeii a be igiri noonoo kiidi ye, ngan tiap. ²⁷ Le so sa yo be idi nga tayeii mulu ngan tiap, bong tatattadai a tapas le tayepe leu, inbe tatar matada ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga ke di tooltool ye i, inbe ye ei somai yo be idaun di koi ki ye, in lapau. ²⁸ Muku ngan, kumata le sei tool be iwala murini pang ger ke Mose a itoo tiap, le be di tooltool ru too tol tikamata le tipaposi ye dada dook tiap ki yo iyeii in nga, ngan ke be lodi mulumulu ye tiap, bong ole tiraumate a imata. ²⁹ Nen le lomim belei ye tool yo iwala murini pang Maro Natunu le iyeii dawa ben tool iyirtoo tidi ye kene in nga? Inbe ole yelei ye tool yo ikamata rara ke Kirisi yo imata i, in ben so sokorai nga? Ngan rara ki tani, in be ipamede betanga medana ke Maro ye dada yo be iyei tool ke Maro ye i. Inbe yelei ye tool yo iwete betanga dook tiap pang Maro Amunu Silene yo lono paidi a iyei dada dook mata paidi in nga? Ngan di tooltool yo nen nga, ngan ole tisol masngana yo dook tiap ki taunu i. ³⁰ Yesoo, idi nga lod galanga ye Maro yo iwete nen, “Au i la gurana kiau ke be ayemenai di tooltool ye noonoo kidi yo tiyei nga.

Inbe au i la be arau dada dook tiap kidi tina yo tiyei ngan kootonoo i.”☆

Inbe Maro iwete mulu nen,

“Tool Mai ole ikarata betanga ke di tooltool yo ki nga.”☆

³¹ Le tatattadaia Maro yo iyepe nen le taukan motingi i, yesoo ya in gurana ki mai san le ke be takoo ye kene yo be iyemenai di tooltool ye, in tiap.

³² Ngan lomim tut ye kene yo kalongo bingi dook mata a katara lomim medana ye kulkulunu yege nga, ngan le kasolo urata moonoo ke masngana alunu ye di tooltool yo tiyei koi pang Kirisi nga. Bong ang ngan kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru i.

³³ Ye kene kapala ngan tikau ang la kakodo mallangana ye di tooltool matadi a tipammoo ang, inbe tigarungang ye yo kato Kirisi nga. Inbe ye kene kapala be di tooltool tiyei dada dook tiap yo nen ngan pang di diemim nga, ngan ole kakata suanga ye di a kaye di kasolo moonoo tina yo be pombe pang ye di nga. ³⁴ Inbe ye kene yo tiparama di diemim kapala a titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, ngan lomim pang di a kalon di. Inbe ye kene yo di tooltool man tiyau so kiang le imot a tikap pang di a tila nga, ngan lomim ponana, yesoo ang ngan lomim galanga nen, so kiang yo iken nen le taukan motingi nga, ngan la iken ye malala ke Maro ngo. Inbe so tina ngan dook mata san le illos so yo ke tana i nga.

³⁵ Nen le kin kawala murimim ye lomim medana yo kataru, in be, yesoo kumata be kaparama le imede nga, ngan Maro ole iyei ang le ballingamim ye so yo ki nga. ³⁶ Le kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru i, a be nen ngan ye kene yo be kato Maro lono ye soo so yo lono be kayei nga, ngan ole ikap so dook mata yo ipamede betanga ye ngan pang. ³⁷ Yesoo, betanga yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete ye Kirisi nen, “Ole mooloo tiap inbe tool yo be isi i, in ole mulu a isi.

Ya in ke be inam tiap.

³⁸ E tool yo be iyei tool noonoonoo ye matak i,
in ole itara lono medana pau le imuku ye yepongo ki.
Bong kumata be ipalele lono medana yo itaru pau in nga,
ngan au i o lok ponana ye pitiap yege.”[☆]

³⁹ Bong idi nga dawa ben di tooltool yo tipalele lodi medana yo titaru, ngan tiap. Di ngan ole tisololo masngana yo iken nen le taukan motingi i. Bong idi nga dawa ben di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu nga. Le idi nga, ole ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i.

11

Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Maro Nga

¹ Dada yo ke tarungu lodo medana in nen. Ngan soo so yo tatar matada pang Maro be ikap paidi nga, ngan tatara lodo medana panga moolmool be ole ikap so tina ngan paidi. Inbe soo so yo ipamede betanga ye be ikap paidi, bong takamata tia nga, ngan tatara lodi le atu nen be so ngan ole pombe. ² Ngan di sasa kiidi yo ke mukot nga, di ngan titoo dada yo nen ngan a titara lodi medana pang Maro, ngan la le lon ponana ye di a iyitmak edi ye nga.

³ Inbe idi nga, ngan tina tatara lodo medana pang Maro nga, le lod galanga nen: Maro iwete leu, inbe lang le tana pombe. Ngan nen le so le imot yo pombe a takamata nga, ngan pombe ye soo so yo ke be takamata ye matada, ngan tiap.

Lo Medana Ke Awele Iye Inok Inbe Noa

⁴ Mukot ngan Awele itara lono medana pang Maro, ngan la le paroranga ki yo iyeii in dook mata san le illos paroranga yo ke toonoo Kaen i. Inbe ye kene tani in Maro ikamata lo medana ki yo itaru i, le lon ponana ye paroranga ki, inbe ikamata ben ya in tool noonoonoo ye matana. Moolmool, nookoot nga Awele imata oo, bong so tani yo iyeii i, in iwetewete paidi ye lo medana ki in go.

⁵ Inbe Inok lapau, ya in itara lono medana pang Maro. Le imata tiap, inbe Maro ikauu le ipa matana rrene a ilo. Le dawa ben Rau ke Maro iwete nga, “Tool sa ikamata mulu tiap, yesoo Maro ikauu a ilo.”[☆] Bong muku ngan Maro iwetewete ye ben ya in tooltool

dook mata le lon ponana ye, motong la ikauu a ilo nga. ⁶ Nen le kumata sei tool be itara lono medana panga tiap nga, ngan o ke be Maro lon ponana ye pitiap yege. Yesoo, sei tool yo lono be iman potai ye i, in ole itara lono medana nen be Maro la iyepe i, inbe ya in ole ikap so dook mata pang di tooltool yo tikapye be le lodi galanga ye dook nga.

⁷ Inbe Noa lapau, ya in itara lono medana pang Maro. Ngan nen le ye kene yo Maro iwete panga ye so dook tiap yo be pombe in nga, ngan le itara lono le imede ye betanga ki tani. Ngan moolmool, mukot a ise le se ye lal tani nga, ngan tool sa ikamata dada dook tiap yo nen, ngan siap. Bong Noa itattadaia Maro a ilongo koonoo, le tina ikarata ookoo somai yo be iye di rara ki tiyiri ye a tiyepe dook ye oongoo maiyoko yo be pombe a igarung di tooltool i. Inbe ye lo medana ki tani in nga, ngan le ipapos dada dook tiap ke di tooltool yo tiyepe ye kene tani in nga. Inbe Maro ikamata ben ya in tooltool noonoonoo ye matana, ngan la le imalum panga be ole ikap so dook mata yo ipa ye nga.

Lo Medana Ke Apram

⁸ Inbe Apram lapau, ya in itara lono medana pang Maro. Ngan nen le ye kene yo Maro ikiuu a iwete panga be iyege malala ki inbe ila ye tana san yo be ole ikauu panga in nga, ngan le itara lono medana ye betanga ki tani a ila. Moolmool, kulkulunu ngan ya in lon sarere ye soo tana yo Maro ipamede betanga ye be pang dama ni ngan ole ikauu panga i, bong ilongo koonoo a ila. ⁹ Ngan nen le ye lo medana ki tani yo itaru i, in la le iyege malala ki inbe idik a ila ye tana yo Maro ipamede betanga ye be ole ikauu panga i. Ngan le la iyepe ye tana tani ben ya in tool ke malala san, le ire rumu moolmool tiap, bong ipatokodo badabada be iyepekala ye leu. Ngan ya taleu la iyepe nen, in tiap, bong natunu Esaka iye tiunu Yakop tiyepe nen lapau, yesoo di ngan Maro ipootoo edi ye betanga medana yo ipamede pang Apram i. ¹⁰ Ngan Apram iyepekala ye badabada nen, yesoo ya in itar matana a inam be iyepe ye malala yo Maro ya taunu ire a iken nen le taukan motingi i. Ngan malala tani in tool sa iwodo kanningana ilo ye rau a be tikamata inbe tire, ngan tiap, bong Maro itoo lono be malala belei, inbe ire ye ya taunu baene.

¹¹ Inbe ye lo medana ke Apram tani yo itaru i, ngan la le Maro ipamede a rimana ipasui kase panga nga. Moolmool, ya in kolman oo, le illoso rai yo be iye Sera tiken ngan ipasui nga, inbe Sera ke be ipasui tiap. Bong ngan itara lono medana pang Maro le ikamata nen, be ole iyeie betanga medana ki yo ipamede in le lo itara kanono moolmool. ¹² Le kakamata, Apram in kolman dook tiap le ke be rimana ipasui kase siap, le ya in ben tool imata oo. Bong di sasa ki yo pombe ye nga, ngan alunu le alunu san dawa ben kanpitiki ke lang katene, inbe ululu ke tiek le ke be takinkat di pitiap yege.

¹³ Di tooltool tina ngan di le imot titara lodi medana pang Maro go, ye kene yo timmata ye i. Inbe di ngan tikap tou so dook mata tina yo Maro ipamede betanga medana ye pang di nga, ngan siap, bong lodi galanga be pang dama ni ngan ole tikap so tina ngan. Le lodi ponana ye, inbe titar matadi ye lal yo be tikap so tina ngan ye i. Nen le lodi wetewete nen, be tana i malala kidi moolmool tiap, inbe di ngan ben di tooltool ke malala san le nga tiyepekala ye leu. ¹⁴ Ngan di tooltool yo tiwete betanga nen nga, ngan di tapdi tipapos di ben di ngan tisere malala yo kidi tapdi moolmool i. ¹⁵ Kumata be lodi kaua urata mata ye malala kidi yo tiyege a timan in nga, ngan matin nga le lodi mulumulu ye malala kidi tani a timulu a tila ye. ¹⁶ Bong tiap! Di ngan tisere malala yo dook mata san le illos malala kapala yo ke tana i nga, le titar matadi be tiyepe ye malala ke Maro yo iken nen le taukan motingi i. Ngan nen le Maro in ke be moomoonoo ye yo tikiuu ben ya in Maro kidi, ngan tiap, yesoo malala tani yo titar matadi ye i, in ikarata pang di a imot oo.

¹⁷⁻¹⁸ Ngan ye kene yo Maro itouo Apram ye in nga, ngan le itoo Maro koonoo a ikaua natunu ataleu yo Esaka in ben so ke paroranga be la iyei paroranga ye pang Maro. Moolmool, muku ngan Maro ipamede betanga medana pang Apram, inbe iwete panga nen, “Di sasa kiong ole pombe ye natum ataleu yo Esaka i.”[☆] Bong ngan Apram itara lono medana panga, ngan la le itoo koonoo a ikaua natunu tani be la iraumate a iyei paroranga

[☆] 11:17-18 Pudu 21:12

ye nga. ¹⁹ Le Apram iyei nen, yesoo ya in lon tar nen, Maro in ke be ipamadit di tooltool yo timmata koot nga le timadit mulu. Le so yo pombe pang ye Esaka i, in inanpootoo tool yo imata motong la imadit mulu ye ni ke matenge i, yesoo natunu yo be iraumate i, in ipamule pang ye mulu.

Lo Medana Ke Esaka Iye Yakop Inbe Yosep

²⁰ Esaka in itara lono medana pang Maro, ngan la le ipamede di natunu yo Yakop iye Esau nga, ngan ye betanga dook mata, a be nen ngan pang dama ni nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata pang di.

²¹ Inbe Yakop lapau, ya in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo ya kolman a be imata nga, ngan ipamede Yosep di natunu tina yo ru ngan atu atu ye betanga dook mata muku. Motong la isu damono ye toto ki, inbe isung pang Maro.

²² Inbe Yosep lapau, ya in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo iyepe Isip inbe lal ke matenge ki ise potai ye in nga, ngan le iwete pang di Isrel be pang dama ni ngan Maro ole ikap di, inbe tiyege Isip a tila pang Kenen nga. Le iwete tootoo pang di ye turana, a be nen ngan ye kene yo be tila ye in nga, ngan tikap lapau a la tikelmai Kenen.

Lo Medana Ke Mose

²³ Mose di tamana le tinana ngan titara lodi medana pang Maro lapau. Ngan la le ye kene yo tinana ipasuiu ye in nga, ngan titarkoo a iyepe ye taudu tol, yesoo di ngan tikamata ben ya in tool sokorai tiap, bong ya in kase dook mata san le illos di kakase yo kapala nga. Nen le ke be titattadai ye betanga ke tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip, in tiap.

²⁴ Inbe Mose lapau, ya in itara lono medana pang Maro. Nen le ye kene yo Pero natunu garup iyutu le lo ya mai nga, ngan le lono be di tooltool lodi galanga ye ben ya in Pero natunu garup in natunu tamoto a tiyitmaka ene, ngan tiap. ²⁵ Ngan nen le ya in lono be ye manga modono kasin, ngan iyepe ye yepongo dook mata ye rumu mai ke Pero, inbe iyei dada dook tiap ke noonoo a lon ponana ye, ngan tiap. Bong lono be la itarla ye di tooltool yo ke Maro nga, inbe iye di tisolo moonoo yo be pombe pang ye di nga.

²⁶ Ngan Mose iyei nen, yesoo ya in lon galanga be pang dama ni, ngan Maro ole ikap balingi dook mata panga ye urata kootoonoo ki yo iyei nga. Le ya in itara lono be itoo dada yo ke Kirisi nga, inbe kumata le be isoloo moonoo ye nga, ngan in so mai tiap, yesoo balingi yo Maro be ikauu panga ye urata kootoonoo ki i, in dook mata san le illos balingi le so dook mata matana matana yo ke Isip nga. ²⁷ Inbe ye lo medana ki tani yo itaru in nga, ngan la le itattadaia tool kuto mai yo matan kala tana mai Isip in be katen malmal panga, ngan tiap. Bong ikodo le imede, inbe iyege Isip a ila, yesoo ya in ikamata Maro yo di tooltool ke be tikamata tiap i. ²⁸ Inbe ye lo medana ki tani yo itaru in nga, ngan la le iwete pang di Isrel be titoo dada yo Maro ke be ipaskimooloon di a nen ngan iraumata di natudi mumuanga ye tiap i. Le iwete pang di a tiraumata sipsip natunu kidi, motong la tikap rara kidi a tisirim dada ke rumu kidi ngan gigini yo paru paru nga. Ngan tina tiyei nen, ngan la le bangabangana ke raumatenge di tooltool yo Maro iwanga be isi i, in ipaskimooloon rumu kidi, le iraumata di Isrel natudi tamoto yo mumuanga, ngan tiap nga.

Lo Medana Ke Di Tooltool Ke Isrel

²⁹ Di Isrel ngan titara lodi medana pang Maro, ngan la le tisiutu tiek kooroonoo le tila ke koonoo kapala nga. Di ngan ben tipa tana bodobodana pono a tila ke koonoo kapala, bong ye kene yo di Isip tikapye be titoo di ye in nga, ngan tiek tani in pobe a imulu a iman le man ikaltoo di le imot a tidadup le tilledi.

³⁰ Inbe di Isrel tina ngan ye lo medana kidi tani yo titaru pang Maro in nga, ngan la le ye kene yo tipa le tiwakaia koongoo ke Yeriko ye ke limi be ru nga, ngan Maro iyeie koongoo ke malala tani in le iduku a idu tana nga.

³¹ Inbe garup lekelekene yo Reap i, in ya lapau itara lono medana pang Maro. Nen le ya in lon ponana ye di tooltool ru ke Isrel tina yo Yesua iwanga di be la tigoigoi a tikamata

malala mai tani in nga, ngan ikap di a tila rumu ki. Ngan la le ye kene yo di Isrel timan be man tiraumata di tooltool ke Yeriko yo tisak noonongoo ke Maro nga, ngan ya in tiraumate tiap.

³² Le dook mata, au i o ke be awete betanga sa mulu ye di tooltool kapala yo titara lodi medana pang Maro, ngan tiap, yesoo lal kiau yo be awete pang ye Kiton, Barak, Samson, Yepta, Dawiti ye Saumel inbe di Maro koonoo ngan mooloo mata tiap. ³³ Di ngan titara lodi medana pang Maro lapau le ipamede di. Ngan nen le di kapala ngan tipatoko le tillos di kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga. Inbe di kapala ngan titoo dada tarantatu leu a tika rata moonoo kidi tooltool ye. Inbe di kapala ngan tiyepe le tikamata betanga medana yo Maro ipamede i, in ben itara kanono moolmool. Inbe di kapala ngan Maro ilon di a iyei di asara malmalidi yo edi laion nga, ngan a koodi pakom le ke be tikan di tiap. ³⁴ Inbe di kapala ngan tikatte di a tilo ei loloana lono, bong ei ikan di tiap. Inbe di kapala ngan di tooltool be tiraumata di ye pul ke patokongo, bong ngan tiap. Tiyege di tooltool tina a tikoo. Inbe di kapala yo gurana kidi mai mata tiap nga, ngan Maro ipamede di le gurana kidi mai san. Inbe di kapala ngan ye kene yo tiye di tooltool ke patokongo ke malala san tipatoko ye in nga, ngan tillos di a tinin di le tikoo. ³⁵ Inbe di garup kapala ngan tikamata di rara kidi yo timmata koot nga, ngan Maro ipamadit di a timadit le timaur mulu. Bong di tooltool kapala ngan di koi kidi tiyemenai di a tiwete pang di nen, “Kumata le ang ngan kawala murimim pang dada yo ke Maro nga, ngan la be ammalum pang be kala nga.” Bong ngan tiyei nen tiap, yesoo di ngan titara lodi nen, ye kene yo be timadit mulu ye in nga, ngan ole tiyepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i, le illoso yepongo yo ke tana i. ³⁶ Inbe di kapala ngan di koi kidi tingelera di a tirau di ye koro medana le babadi perperbe. Inbe di kapala ngan tipau di ye ooroo medana a titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono. ³⁷ Inbe di kapala ngan titik di ye pat le timmata, inbe kapala ngan tisaput liwodi ye sele le tiyei paru a timmata. Inbe di kapala ngan tiraumata di ye pul ke patokongo. Inbe di kapala ngan taukadi so, le tilonlon ye sipsip le meme kulini, inbe tikana pitolo. Inbe di tooltool tikamata di ben titoo Maro, le tigarung di a tiyei dada dook tiap pang di. ³⁸ Di ngan di tooltool dook mata ye Maro matana, le tillos di tooltool yo ke tana i nga le imot. Bong di koi kidi tiyei di nen, le di kapala la tiyepe ye ni sorrakene le kawal madini ngo, inbe kapala ngan la tidewe agoro le tana gumono a tiko ye.

³⁹ Ngan di tooltool tina le imot ngan Maro lono dook mata pang di a iyitmak edi ye lodi medana yo titaru panga i, bong di atu ikap touo so dook mata tina yo ipamede betanga medana ye be ole ikap pang di, ngan tiap. ⁴⁰ Yesoo, mukot ngan Maro lon kaua urata be pang dama ni ngan ole iyei dada dook mata le illos dada yo kapala nga, ngan paidi taye di. Ngan nen le ke be iyei dada tina ngan pang di muku tiap, bong ole tinamidi le taye di tagaua, lo ngan be iyei idi le taukada busunu ye matana.

12

Yesu Ipapos Paidi Ye Dada Yo Be Taparama Lodo Medana Ye I

¹ Ngan tina di tooltool alunu yo nen ngan tipatnai dada dook mata yo titara lodi medana pang Maro ye in nga, ngan ole taye be lei? Kumata nen nga, ngan idi nga ke be tagiri so le imot yo iyolidi be la taye noonoo a be iparamidi nga, inbe tadada le gurada a tala pang ye ker, a be nen ngan la takap soo so yo Maro lon tar be ikap paidi nga. ² Ngan nen le idi nga ole tatar matada le iken so pang ye Yesu, yesoo ya in la imuku pang dada dook mata yo ke tarungu lodo medana i, inbe ya in itara lono medana pang Maro le lo medana ki in taukan busunu ye Maro matana. Inbe ya in lon galanga nen, pang dama ni nga, ngan Maro ole iyei a lon ponana, ngan la le ikoo tiap, bong irai tinini be nen a di tooltool tipatota lo kai palasingi kaini a tiraumate le imata. Ngan dada ke raumatenge di tooltool yo nen i, in di tooltool tikamata ngan moomoodi ye dook tiap, bong ya in ikamata ben in so sokorai, ngan nen le ikodo le tutube inbe isoloo moonoo tani le lo imot. Motong la ilo ye malala ke Maro lo iwur ye Maro baene oonoo. Le nookoot nga, iyepe

potai ye kookoowoo yo Maro iwur ye a matan kala so nga le imot i. ³ Le lomim tut ye kene yo ikodo le tutube a isolu urata moonoo yo di tooltool ke noonoo tiyei panga nga, ngan be nen a lomim dook tiap a kayege lomim medana yo kataru pang Maro, in be. ⁴ Moolmool, ang ngan kasolo kaiye moonoo yo pombe ye dada dook tiap ke noonoo nga, bong ang ngan sa ikodo le imede le lo tiraumate a rara ki imati, ngan tiap. ⁵ Ngan ang ngan o lomim kalli betanga yo Maro iwete a be ipamedang di natunu ye nga, too? Le betanga tina ngan iwete nen,

“Natuk, kin lom kaua urata dook ye betanga yo Tool Mai ikap pong a be ipadunong ye nga,

inbe kin lom dook tiap ye kene yo iwete le koon mede a ilelong ye dada dook tiap kiong yo kuyei, ngan be.

⁶ Yesoo, di tooltool yo Tool Mai lono pang di mai san nga, ngan ikap betanga pang di a ipadun di,

inbe sei tool yo lono dook mata ye ben ya natunu i, in iyemenaii lapau.”[☆]

Maro Ipadun Di Natunu

⁷⁻⁸ Le kumata be moonoo pombe pang yang nga, ngan lomim ponana inbe kakodo le tutube a kasolo, yesoo in dada tani yo be Maro ole ikaratang ye i. Ang ngan ben Maro di natunu moolmool nga, ngan la le iyei dada yo nen ngan pang nga. Ngan ya in ikarata di natunu le imot, le dawa ben kase yo ikapsap, ngan tamana ikap betanga panga a ipadunu i. Nen le kumata be Maro ikap betanga a be ipadunong ye tiap nga, ngan dawa ben ong in natunu moolmool tiap, bong ong in dawa ben kase dadada yo taukan tamana be ipadunu i. ⁹ Ngan so san mulu in nen. Lod tut di tamada yo nookoot nga taye di tayepe nga. Ngan ye kene yo kede kakase go nga, ngan kumata le tikap betanga paidi be tikaratidi ye nga, ngan ole lodo dook mata pang di be tilonidi nen, le ole tayitmak edi ye. Bong Tamada yo iyepe ye malala ki ete ni, in illos di tamada yo ke tana i nga. Nen le kumata be ikap betanga paidi be tikaratidi ye nga, ngan ole lod ponana ye, inbe taraua panga a be nen ngan tayepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. ¹⁰ Di tamada yo nookoot taye di tayepe nga, ngan tikap betanga paidi be tikaratidi ye, ngan ye manga modono kasin leu. Inbe di ngan titoo di tapdi lodi ye dada yo ke be tikaratidi ye nga. Bong Tamada Maro in ipadunidi, a be nen ngan ilonidi, inbe iyei idi le tatoo dada le imot yo ya lono be tatoo nga. ¹¹ Ngan idi nga lod galanga nen, ye kene yo be Maro ikap betanga paidi be ikaratidi ye nga, ngan kulkulunu ngan ole lod massingi ye betanga ki go. Bong ole mooloo tiap inbe takamata be dada yo iyei paidi nen nga, ngan ilonidi ngan nen le idi nga ke be tatoo dada noonoo, inbe tayepe ye lo silene yo ki i.

¹² Ngan nen le ang kapala ngan ben di tooltool yo tidada ye lewongo ke parsukungu a katedi mata inbe baedi le kedi matamata nga. Bong guramim a kamadit le lo kadada pang ye ker mulu. ¹³ Inbe katoo dada yo tarantatu ngan le iken so pang dama ni a tala. Ngan la be di sema tooltool yo titara lodi le imede mata tiap, inbe titoo ang nga, ngan kapamede di a tikodo le timede ye lodi medana yo titaru in nga. Nen le kakawai yang dook leu ye panga kiang, ole nen ngan di tooltool tina yo titoo ang nga, ngan ole kayei di a timol le tilledi.

Kawala Murimim Pang Betanga Ke Maro Be

¹⁴ Ang le imot kayei urata le guramim be le kaye di tooltool le imot kayepe ye dada yo ke lo silene i, inbe kakapye be katoo dada le imot yo Maro lono be katoo nga. Yesoo, kumata le tool be itoo dada le imot yo Maro lono be tatoo ngan tiap nga, ngan ya in o ke be ikamata Tool Mai pitiape ye. ¹⁵ Le kin ang ngan kakamatang dook leu, ole nen ngan ang tina ngan atu sa be iwala murini pang dada dook mata yo Maro lono be iyei paidi nga. Inbe kin kakamatang dook leu lapau, ole nen ngan ang tina ngan atu iyei ben dingding dook tiap yo isup a ise le igarung kaningi dook mata yo ke kumu lono ngan le dook tiap nga. Nen le ye dada dook tiap ki yo iyei kataunu yang nga, ngan ole igarung di

[☆] 12:6 Burungu Dook Mata 3:11-12

tooltool alunu le tinidi giri leu ye Maro matana. ¹⁶ Inbe kin ang atu sa ikapsap ye dada yo ke di kerenge, ngan be. Inbe kin le tool kiang atu sa iwala murini pang Maro ben muku ngan Esau iyei, ngan be. Ngan ya in kase tamoto mumuanga le pang dama ni ngan ke be ikap so dook mata yo ke tamana, ngan panga, bong itangkese nene tani in pang taini kase ye sur omai atu yo ikauu panga i. ¹⁷ Ngan iyei nen a imot, motong la ye kene yo be ila pang ye tamana be la ipamede ye betanga dook mata, inbe ikap so yo ipamede betanga ye ngan panga nga, ngan tamana lono dook tiap panga, le ikap so panga ben ya in kase mumuanga, ngan tiap. Nen le isere dada be ipalele soo so yo iyeii koot i, le itang pang tamana a imangmang ye be ipamede ye betanga dook mata. Bong tiap!

¹⁸ Ang ngan dawa ben di Isrel yo muku ngan tipa le tila potai ye kawal Sinai, ngan tiap. Inbe ang ngan kapa le kala potai ye soo so yo be kakamata moolmool ye matamim nga, inbe katoko ye baemim, ngan tiap. Bong di ngan tikamata ei yo ikanen a ilo pang kawal i, inbe todo yo ikolomuk mata i, inbe muru yo ipa le gurana ki mai mata i. ¹⁹ Inbe tilongo so dawa ben tauru kalngana itang le mai, inbe tool kalngana iwetewete le di tooltool yo tilongo betanga ki nga, ngan titattadai le timangmang ye Mose be ilele Maro a iwete kadi betanga sa mulu be. ²⁰ Ngan tiyei nen, yesoo titattadaia Maro yo iwete nen, “Kumata le tool atu, too asara atu be ipa le man itoko kawal punu nga, ngan kakatmate ye pat le imata.”[☆] ²¹ Ngan soo so yo pombe a tikamata i, in iyei di le titattadai dook. Ngan nen le Mose iwete nen, “Au i atattadai dook tiap le nga atangarur.”[☆]

²² Bong ang ngan nookoot nga kapa le kala potai ye kawal yo tiwete ene ye Saion i. Ngan in Yerusalem tani yo iken ye malala ke Maro i, inbe in malala mai tani Maro, yo iyepe nen le taukan matenge, in iyepe ye i. Inbe ang ngan kala ye ni yo di bangabangana ke Maro tau alunu le alunu kaiye tigaua a lodi ponana ye i. ²³ Ngan ang ngan kala le la kayepe ye gaongo ke di tooltool ke Maro. Di ngan, ikamata di atu atu ben ya di natunu mumuanga, inbe tiwodo edi ilo ye rau yo iken ye malala ke Maro ni. Nen le ang ngan kapa le kala potai ye Maro tool tani yo be ikarata betanga ke di tooltool nga le imot i. Inbe ye ni tani, in di tooltool yo noonoodi bong timmata koot nga, ngan nookoot nga tiyepe ye. Di ngan, Maro iyei di le taukadi busunu ye matana. ²⁴ Inbe ang ngan kapa le kala potai ye Yesu. Ya in la iyepe kataunu kiidi inbe Maro ye betanga medana paunu yo Maro ipamede ye rara ki yo imata ngan imati i. Inbe rara ki tani in la iwetewete paidi ye dada dook mata yo be Maro lon mulumulu yidi ye i, bong dawa ben rara ke Awele yo imati a iwetewete ye matenge ki kootoonoo, in tiap.

²⁵ Kin kakoo taraia Maro ye betanga ki yo be iwetewete pang ye, ngan be. Yesoo, muku ngan di Isrel tiwala muridi pang betanga ke Maro yo Mose ikap pang di nga, ngan le tikoo a tisuru kate malmal ke Maro tiap. Inbe di ngan tool ke tana i la iwetewete pang di leu, bong idi nga, Maro yo iyepe ye malala ki ete ni, in la iwetewete paidi i. Le kumata be tawala muriidi pang betanga ki nga, ngan ole yelei, o ke be takoo le tasuru kate malmal ki, too? Tiap yege! ²⁶ Ye kene tani in Maro kalngana ipa ke kawal Sinai a isi le iyeie tana i a itak. Bong nookoot nga ye lal yo kiidi in ngan ipamede betanga nen, “Ye lal san mulu, ngan ole ayeie tana leu a itak tiap, bong ole ayeie lang katene le itak lapau.”[☆] ²⁷ Inbe betanga tani, in lono ki nen. Ngan so le imot yo itar a iken ye lang le tana i nga, ngan kumata le itak le be imede tiap a titangarur nga, ngan ole tilledi, a be nen ngan so yo imede moolmool nga, ngan leu la be iken nga.

²⁸ Le idi nga ole tawete lo ponana kiidi le mai pang Maro a tasung panga, yesoo idi nga ole talo tagaua ye di tooltool yo be matan kala di nga, le so sa yo be itakidi le tallede, ngan tiap. Ngan nen le tatattadai a tapononaii, inbe tasung panga ye dada yo be ya lo ponana ye i. ²⁹ Yesoo, Maro kiidi in dawa ben ei somai yo ke be ikan so nga le imot i.

13

Dada Yo Be Lodo Pang Di Diede Ye Mai San I

¹ Ang di diek yo ke Kirisi nga, ang ngan ole lomim pang di diemim kapala ben di taimim le toomim le ikenen leu nen. ² Inbe kin lomim kalli dada dook mata yo be kayei pang di lowo, ngan be. Le kumata be di tooltool ke malala san tipa le man pombe pang yang nga, ngan lomim ponana ye di a kakap di a kaye di kala rumu kiang. Yesoo, muku ngan di tooltool kapala tikap di lowo a tiyei dada dook mata pang di, bong lodi galanga yo ben di ngan di bangabangana ke Maro, ngan tiap. ³ Inbe di diemim kapala yo titar di lo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, ngan ole lomim kaua urata ye di ben ang ngan kaye di kayepe gaongo ye rumu dook tiap tani. Le lomim tut di a matamim so di inbe kalon di. Inbe kumata le be di tooltool tiyei dada dook tiap sa pang di diemim kapala nga, ngan ole lomim kaua urata ye di ben ang ngan kaye di kasolo masngana yo pombe pang ye di nga. Le lomim tut di a kalon di.

Paulu Iwete Porai Noonongoo Pang Di Tooltool Yo Titara Lodi Medana Pang Yesu Nga

⁴ Ngan dada yo ke kerenge in so dook mata. Le ang kerenge atu atu le imot nga, ngan kin kagarung kerenge kiang inbe kala kayei dada dook tiap yo giri leu ye Maro matana, ngan be. Yesoo, Maro ole iyemenai di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke bauk a tikapsap ye dada ke di kerenge nga. ⁵ Inbe ang ngan kin katara lomim mai san ye pat ke yimoongoo so yo be ilonang ye yepongo kiang, ngan be. Bong lomim ponana ye kasin yo kakap koot nga, yesoo Maro ya taunu iwete nen; “Au i o ke be ayegang tiap,

inbe o ke be akoo yang a sila kayepe sokorai tiap lapau.”[☆]

⁶ Nen le tatara lodo le imede ye, inbe tawete nen,

“Tool Mai in tool tani yo ilonau i, le au i o ke be atattadai tiap.

Ngan nen le di tooltool o tigarungau belei?”[☆]

⁷ Ang ngan ole lomim tut di kuto maimai kiang yo muku ngan tiyepi inbe tiwete pang ye betanga ke Maro nga. Inbe lomim kaua urata ye dada dook mata yo titoo ye yepongo kidi ngan le itar kanono dook mata nga, inbe katoo di ye lodi medana yo titaru i. ⁸ Yesoo, Yesu Kirisi in ipalele tiap. Ngan dada yo ki, ngan iken gaongo nen mukot, le se nookoot katai nga, inbe ole iken nen a tala.

⁹ Le kin kamot ye longono patomonaingi matana matana le imot yo ipa san ye betanga ke Maro nga, ole nen ngan igarungang le kayege dada moolmool yo ke Maro nga. Kakamata, di tooltool kapala tipatomonai ang ke be katoo momo kidi Yuda ye kaningi so, bong dada yo nen nga, ngan ke be ilon di pitiap yege. Bong patomonaingi yo be ilonidi dook mata in nen, be idi nga takodo le tamede ye dada yo be Maro lono paidi a iyei dada dook mata paidi ye nga. ¹⁰ Ngan idi nga kookoowo kiidi ke paroranga so in iken, inbe paroranga kiidi la Kirisi i. Bong di tooltool ke paroranga so yo titoo dada gurunu a tiyei urata ke Maro ye badabada ke sungunu lono nga, ngan ke be tikana paroranga paunu tani tiap. ¹¹ Le moolmool, yesoo muku ngan tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in ikap rara ke di asara yo be iyei paroranga ye a igiri noonoo kidi tooltool ye nga, ngan a ilo ye rumu lono yo tiwete ene ye Ni Mison Ki Taunu i. Bong asara kanono, ngan tikap a tidu ke diki ke malala, motong la tidaun a ei ikan le iyei kaua koonoo nga. ¹² Ngan nen le Yesu lapau, tikauu a tidu ke diki ke koongoo ke malala mai Yerusalem, motong la isolu masngana a imata nga, a be nen ngan rara ki imati a igiri noonoo kidi tooltool le tiyei ben di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga. ¹³ Nen le idi nga tayege malala i a tadu ke diki ye Yesu, inbe tatoo Yesu ye dada yo ya iyeei i. Le kumata be tipammoo idi dawa ben yo tiyei panga nga, ngan dook mata sila tiyei nen. ¹⁴ Le kin idi nga tayege nen, yesoo nookoot nga idi nga taukada malala mai moolmool yo iken ye tana i nga, bong idi nga tatar matada ye malala mai kiidi moolmool yo be pang dama ni ngan pombe mallangana i.

¹⁵ Ngan nanga, Yesu imata a rara ki imati nga, ngan be ikarata dada paidi be tala potai ye Maro. Le kumata be nen nga, ngan kanakana ngan tala ye a tayitmaka ene ben so

[☆] 13:5 Ger 31:6, 8   [☆] 13:6 Rau ke Woungu 118:6-7

ke paroranga dook mata yo be lon ponana ye i. Inbe idi nga ole tawete betanga yo be tayitmaka Tool Mai kiidi tani in ye nga. ¹⁶ Inbe lomim tut di diemim kapala a kayei dada yo dook mata ngan pang di. Le kumata be timaka ye so sa nga, ngan kakap so kiang pang di a kalon di ye, yesoo dada yo nen nga, ngan la ben paroranga dook mata yo be Maro lon ponana ye nga. ¹⁷ Kalongo betanga ke di kuto maimai kiang a karaua pang di le kayepe la gurana kidi parmana. Yesoo, di ngan la Maro itar di be matadi kalang nga, inbe pang dama ni ngan ole lo tikodo matana, a be nen ngan ikamata di, inbe tiwete nin urata kidi yo tiyei ngan dook, too dook tiap. Le kalongo betanga kidi a katoo, a be nen ngan lodi modoko be, bong lodi ponana, inbe tiyei urata yo kidi ngan dook. Yesoo, kumata le be lodi modoko nga, ngan ole tilonang dook tiap ye urata kidi yo tiyei nga.

¹⁸ Au i atorang be kin le kapatarau pang Maro be ilonam. Ngan am nga amyetai ben amkapsap ye dada dook mata le imot yo lomam wetewete ye be amtoo, ngan siap. Inbe lomam be dada kiam le imot yo amyeyi nga, ngan dook mata ye di tooltool matadi. ¹⁹ Inbe awete le kook mede ye betanga pang nga be kapatarau pang Maro, a be nen ngan ilonau a palbe leu be amulu a amala matak so ang.

²⁰⁻²¹ Ngan au i apatarau nen, be Maro, yo ikaua lo silene ki paiddi i, in ole iyei dada yo dook mata ngan pang ye so nga le imot, a be nen ngan kayei soo so yo ya lono be kayei nga. Inbe apatarau be Maro ole iyeie soo urata yo ya lon ponana ye be iyeii pang i, in ye Yesu Kirisi. Ngan Yesu tani in ya la ilonidi ben tool dook mata yo matan kala di sipsip ki le so sa ke be igarung di tiap i. Inbe ye rara ki yo imati in nga, ngan ya in iyeie betanga medana yo Maro itaru be ole iken nen le taukan motingi, inbe ikarata dada paunu yo be taye Maro tagaua le atu ye i. Ngan nen le Maro ipamaditi ye ni ke matenge. Le tayeie Yesu ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye le ikenen nen le taukan motingi. Moolmool!

²² Ang di diek nga, ngan au i awodo rau modono naii pang, le atorang be katar talngamim dook a kalongo betanga ke soo so yo be apamedang ye nga.

²³ Ngan au i lok be lomim galanga nen, ede san yo Timoti i, in isi tana ye rumu dook tiap ke di talnga dikidiki oo. Le kumata be iman pombe nga, ngan ole aye ammala matamam so ang pa.

²⁴ Kawete lo ponana kiau pang di kuto maimai kiang le imot, inbe pang di tooltool ke Maro le imot yo tiyepe nin, ngan lapau. Inbe di tooltool ke Maro yo tipa ke tana mai Itali a man tiyepe ni nga, ngan di lapau tiyawa lo ponana kidi pang.

²⁵ Au i apatarau pang Maro nen, be lono pang a iyei dada dook mata pang ang le imot.

YEMIS Rau Yo Yemis Iwode I

¹ Rau i ipa yau Yemis. Au kapraingi ke Maro iye Tool Mai Yesu Kirisi. Ngan awodo rau i imala pang yang ang di rara ke Isrel sangaul be balana ru tina yo nookoot nga kamagirigiri a la kayepe kataunu ye di tooltool ke malala kapala nga. Ngan awete lo ponana kiau pang ang le imot.

Touanga Yo Be Pombe Pang Yidi Nga, Ngan Ke Be Ipamedidi

² Ang di diek yo katara lomim medana pang Yesu nga, ngan kene yo be touanga matana matana tina ngan sa be pombe pang yang nga, ngan ole kakamata nen, ngan so ke be lomim ponana ye. ³ Awete nen, yesoo ang ngan ole lomim galanga nen, kumata be touanga pombe pang yang nga, ngan be itouo lo medana yo kiang nga, a be nen ngan ipamedang ye dada yo be kakodo le tutube a kasolo urata moonoo ye i. ⁴ Ngan nen le kakodo le tutube a kasolo urata moonoo yo be pombe pang yang nga le lo imot, a be nen ngan ipamedang le ke be kamaka ye so ke Maro pitiap yege, bong ole kapon dook ye so ki nga le imot. ⁵ Le kumata ang tina ngan atu be taukan lo galanga ye dada dook mata yo be itoo in nga, ngan ipatarau pang Maro ngan ole ikap panga le mai. Ngan Maro in dawa ben tool yo katene malmal pang di tooltool yo titoru ye so, ngan tiap, bong ya in lon ponana be ikap so yo nen ngan paidi. ⁶ Bong ye kene yo be ipatarau ye in nga, ngan ke be lon rru tiap, bong itara lono medana moolmool inbe ipatarau. Yesoo, kumata le be lon rru nga, ngan ole iyei dawa ben tiek yo eng ipa ngan ipillongi le kokor ki popobe a ila be iman i. ⁷ Le tool yo nen i, in kin lon tar be ole ikaua so sa ye Tool Mai, ngan be. ⁸ Ya in lon rru nen nga le dada ki yo iyei nga, ngan ke be itara lono dook ye inbe itoo, ngan tiap.

Yemis Ikap Noonoo Pang Di Tooltool Yo Ballingadi Inbe Ballingadi Tiap Nga

⁹ Ngan sei ede yo itara lono medana pang Yesu i, in be ballingana tiap inbe ene mai tiap nga, ngan ke be lon ponana, yesoo ye Maro matana ngan ya in ben tool ene mai. ¹⁰ Inbe ede san yo ballingana i, in ke be lon ponana ye yo Maro irautoo ene le idu lopo ye so ki tina ngan. Yesoo, di tooltool ballingadi yo di tapdi tiyitmak edi ye balingi kidi tina nga, ngan ole tilledi sokorai dawa ben dingding gok bolana. ¹¹ Ngan kumata be ke ise a isini le be yesene mai mata nga, ngan ole iyesnaia dingding bolana tani le imagur, inbe ole igarung bolana yo moro ki dook mata san ngan le dook tiap. Le gaongo leu ye tool yo ballingana i, in ole itu ye urata ki ke kaungu pat le le lo imata sokorai a ila.

Touanga Nga Ipa Ye Maro Tiap

¹² Ngan tool be ikodo le tutube a isolu urata moonoo ke touanga tina yo be pombe pang ye nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata panga. Yesoo, ye kene yo be ikodo le imede inbe irausap touanga tina le imot nga, ngan ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan yepongo tani in Maro ipamede betanga medana ye be ole ikauu pang di tooltool yo lodi panga mai san nga.

¹³ Nen le kumata kene yo be touanga atu pombe pang ye tool a be itoua nga, ngan kin iwete be touanga tani in ipa ye Maro be. Yesoo, Maro i ke be itouo tool sa a be iyei dada dook tiap ke noonoo ngan tiap, inbe tool sa ke be itouo Maro nen ngan tiap lapau. ¹⁴ Bong idi tina yo atu atu nga, ngan touanga pombe pang yidi, yesoo idi taudu lod kaua urata ye dada dook tiap yo be taye nga, ngan nen le iyolidi a la taye. ¹⁵ Ngan nanga, kumata le dada dook tiap tina yo iken lodo ngan be ipon mata nga, ngan ole dawa ben garup kaponu nga, lo ngan be ipasuiu dada dook tiap ke noonoo tina ngan dawa ben ipasuiu natunu nga. Ngan nen le ye kene yo dada dook tiap ke noonoo tina ngan ise le mai nga, ngan ole ipasuiu matenge. ¹⁶ Le ang di diek yo lok pang mai san nga, kin kakawai yang dook leu, ole nen ngan dada dook tiap ke noonoo ikaua lungunu yang.

¹⁷ Ngan so tina le imot yo dook mata nga, ngan ipa ke ete a isi. Moolmool, Tamada Maro ikap sokorai so tina paidi ye lo ponana ki. Ya in la tool yo ikarata ke le taudu inbe kanpitiki le tilolo lang katene i. Di ngan tilolo nen, bong kumata be eng tene iyakala matadi nga, ngan ole ni rur, lo ngan be eng tene ikoo ngan tilolo dook mulu. Bong Maro in nen tiap, yesoo ya in ipalele dada yo ki ngan tiap. ¹⁸ Ngan ya in itoo ya taunu lono, ngan la le ikaua yepongo paidi ye betanga moolmool yo ki i. Ngan iyei nen a be nen ngan taye i ya di natunu, inbe tamuku pang so tina le imot yo itar nga.

Talongo Betanga, Inbe Tatoo

¹⁹ Ang di diek nga, ngan lomim tut ye so yo be awete pang nga. Ngan nanga, ang le imot katar talngamim dook ye longono betanga, bong be kawetewete nga, ngan katemim ro be, bong lomim kaua urata ye dook lo ngan be kawetewete. Inbe katemim malmal tarai be, ²⁰ yesoo kate malmal kidi tooltool ngan ke be ilonidi a be nen ngan taye i tooltool noonoonoo dawa ben Maro lono be taye i, ngan tiap. ²¹ Nen le kagiri dada matana matana yo giri leu nga. Inbe dada dook tiap ke tana yo pompombe le alunu mata nga, ngan kakatte. Inbe ang tapmim katarang le kadu lopo ni a kayepe dook, inbe kaparama betanga ke Maro yo ipe lo lomim koot in. Ngan betanga tani in la be ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i.

²² Ngan nen le betanga tani yo kalonga koot i, in katoo. Bong kin kalonga le iken leu be. Ngan kumata be kalonga sokorai le iken leu nga, ngan ang tapmim ngan ben kakaua lungunu yang. ²³ Yesoo, kumata tool atu be ilongo betanga ke Maro, bong be itoo tiap nga, ngan dawa ben tool yo ikamata matana ye tiroongoo i. ²⁴ Ngan ya taunu ikamata a imot motong ila, ngan le palbe leu inbe lon kalli ben ya in matana belei nga. ²⁵ Bong betanga ke Maro yo iru idi ye dada dook tiap ke noonoo yo iparamidi i, in dook mata kaiye. Le kumata be tool itar talngana dook ye betanga ke Maro inbe lon kalli tiap, bong itoo le ikenen leu nga, ngan Maro ole iyei urata dook mata panga ye dada dook mata ki tani.

²⁶ Ngan nanga, kumata tool atu lon kaua urata be so yo iyei ngan ole Maro lon ponana ye, bong be ikap tutu koonoo dook ye betebetanga ki tiap nga, ngan ya taunu in ikaua lungunu ye. Inbe so yo iyei a be Maro lon ponana ye nga, ngan ben so sokorai. ²⁷ Ngan nen le so yo be taye i a be nen ngan Tamada Maro lon ponana ye ngan nen. Ole matad kala di kakase yo be tinadi le tamadi timmata koot nga, inbe di garup yo tiyei tap nga, a be nen ngan talon di a tasolo moonoo yo be pombe pang ye di nga. Inbe so san mulu in nen, ole idi taudu takap tutidi dook, a be nen ngan dada dook tiap yo ke tana i nga, ngan ke be igarungidi le tiniidi giri leu ye Maro matana, ngan tiap. Le kumata be taye i dada nen nga, ngan Maro ole ikamatidi ben tiniidi igalanga inbe taukada busunu ye matana.

2

Taye i Dada Gaongo Leu Pang Di Tooltool Ke Kirisi Nga Le Imot

¹ Ang di diek nga, idi nga tatara lodo medana pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo ene mai san ke be di tooltool tipayiti i. Ngan be nen ngan kin kakamata di tooltool yo edi maimai, ngan ben di tooltool dook mata a kayei di dook, inbe kawala murimim pang di tooltool yo sokorai, ngan be. ² Ngan kumata tool ballingana atu be isousou ye sousoungu ki paunu, inbe itara padodo yo tika rata ye pat gol i, in ilo ye baene buruburene, lo ngan be ilo ye ni kiang ke gaongo nga, ngan ole kayei belei? Inbe kumata tool san yo ballingana tiap in be isousou ye sousoungu ki gurunu yo perperene dook tiap i, in ya lapau be ilo ye ni kiang ke gaongo nga, ngan ole kayei belei? ³ Ole kayei dada dook mata pang tool tani yo isousou ye sousoungu ki paunu in a kawete panga nen, "Ai, kuman la kuwur ye kookoowo dook mata ni." Inbe ole kawete pang tool yo ballingana tiap in nen, "Ong in ole la kukodo meneng e ni," too "Kuman kuwur me tana pono potai pang ye kek i." ⁴ Ngan urata kiang yo kayei le kapoto di diemim ye dada nen nga, ngan dook tiap. Le ang ngan dawa ben tool ke karatanga betanga yo lono dook tiap pang tool san ngan le ikarata betanga ki ye dada moolmool tiap i.

⁵ Atoo, ang di diek yo lok pang mai san nga, ngan katar talngamim, inbe kalongo betanga nga. Di tooltool yo di tooltool ke tana i tikamata di ben tooltool ballingadi tiap nga, ngan Maro ipootoo di panga ya taunu a iyei dada dook mata pang di le tiyei ben di tooltool ballingadi ye so yo ki nga. Inbe ipamede betanga pang di tooltool tina yo lodi panga mai san nga, ngan ole lo tigaua ye di tooltool yo be matan kala di nga. ⁶ Bong ang ngan kapammoo di tooltool yo ballingadi tiap nga san. Bong be atorang, di sema tooltool tidada pomim nga? Inbe di sema tiyolang lo kakodo ye ni ke karatanga betanga nga? Ngan di tooltool yo ballingadi tiap, ngan tiap, bong di tooltool yo ballingadi ngan di la tiyei dada nen pang nga. ⁷ Inbe di tooltool tina ngan la tiwete mur ye tool tani yo katoo in ene, too? Ngan ya in ene mai le di tooltool ke be tiyitmaki, bong tina la di ngan tikapye be tirautoo ene le idu lopo nga.

⁸ Ngan ger yo Tool Mai kiidi itaru le iken ye Rau ke Maro in iwete nen, “Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.”[☆] Le kumata be lomim tutu ger tani, inbe katoo moolmool nga, ngan ang ngan kayei dada dook mata. ⁹ Bong kumata be kayei dada dook mata pang tool atu, inbe kawala murimim pang tool san nga, ngan ang ngan kayei dada dook tiap ke noonoo. Inbe ger tani in ole ipaposang ben ang ngan kadada ger tani in pono. ¹⁰ Awete nen, yesoo tool atu be itoo ger tina ngan dook le imot, bong be ikapsap ye toongoo atu nga, ngan ya in ikapsap ye toongoo ger tina ngan le imot.

¹¹ Le kakamata, Maro iwete nen, “Kin kuyei bauk be.”[☆] Inbe Maro tani in iwete nen lapau, “Kin kuraumata di tooltool be.”[☆] Ngan kumata be kuyei dada dook tiap ke bauk tiap, bong be kuraumata di tooltool a timmata nga, ngan ong in kuyei ben tool ke dadongo ger tina ngan pono.

¹² Ngan la lomim tut, pang dama ni nga, ngan Maro ole ikarata betanga kiang ye so yo kayei nga, inbe ye betanga yo kawete nga. Ngan nen le kawetewete inbe kayepe ben di tooltool yo iru di ye dada dook tiap ke noonoo yo iparama di nga. ¹³ Le kumata tool atu be lono pang di diene a ilon di tiap nga, ngan ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan o ke be lono panga tiap lapau. Bong tool yo lono pang di diene a ilon di i, in ole lon ponana kaiye ye lal tani yo Maro be ikarata betanga kidi tooltool ye i.

Katara Lomim Medana Pang Maro, Inbe Kayei Dada Dook Mata Lapau

¹⁴ Ang di diek nga, kumata le tool atu iwete be itara lono medana pang Kirisi, bong iyei dada dook mata yo be ilon di diene ye ngan tiap nga, ngan ole ipaposo lo medana ki tani in belei? Ole ipaposi ben lo medana ki tani in so sokorai. Nen le yelei, lo medana yo nen i, in ole iloni a be nen ngan Maro ipamule ye so dook tiap yo be igarungu in lapau? Tiap yege! ¹⁵ Ngan kumata di diede tina nga, ngan tamoto too garup atu be taukan so ke lonloningi, inbe taukan so ke kaningi nga, ¹⁶ lo ngan be ang tina ngan atu iwete panga nen, “Ai, nga dook mata, Maro iyeye yong. Kula la kupitala wam yo be iyakala tinim i, inbe kon so le kapom sung,” bong tool tani in ikap so ke lonloningi le kaningi pang tool tani a iloni ye tiap nga, ngan betanga ki tina ngan ole ilono tool tani in belei? ¹⁷ Ngan nen le gaongo leu ye dada yo ke tarungu lodo medana i. Kumata le tawete be tatara lodo medana pang Kirisi, bong be taye touo dada dook mata sa yo be talon di diede ye ngan tiap nga, ngan lodo medana tani yo tataru i, in ben imata oo.

¹⁸ Bong tool san ole iyei ne, “Ong in kutara lom medana pang Maro, bong au i ayei dada dook mata yo be alon di diek ye nga.” Ngan nanga, au Yemis ole araua betanga ki tani nen. Kumata le be kutara lom medana pang Maro, bong kuyeie dada dook mata siap nga, ngan ole lok galanga yong ye lom medana yo kutaru pang Maro in belei? Bong au i be ayei dada dook mata nga, ngan dada dook mata kiau tani yo ayeii i, in la be ipaposau pong ye lok medana tani yo ataru pang Maro i. ¹⁹ Ngan ong in kutara lom medana nen, be Maro ataleu la iyeye i, too? Ngan dook mata! Bong di so sadi ngan titara lodi medana nen lapau, nen le titattadai inbe titangarur dook.

²⁰ Atoo, ong in tool kapakapa sa! Kumata be kuwete nen, “Au i atara lok medana pang Maro,” bong be kuyeie dada dook mata siap nga, ngan lo medana kiong in ben so sokorai. Nga yelei, lom galanga ye betanga i tiao, too? ²¹ Matamim too ye sasa kiidi yo Apram i. Ya in itara natunu Esaka lo pat gauningi ke paroranga so in pono a be iyei paroranga ye pang Maro. Ngan ye dada ki yo iyeii nen i, in la le Maro ikamata ben ya in tool noonoonoo ye i. ²² Ngan nen le kakamata koot? Apram lo medana ki yo itaru i, inbe dada dook mata ki yo iyeii i, ngan yaru tipa gaongo. Inbe lo medana ki tani in le itara kanono moolmool ye so yo iyeii i. ²³ Ngan la betanga yo iken ye Rau ke Maro nga, ngan kanono pombe moolmool dawa ben iwete nga. Ngan betanga tani in iwete nen, “Apram in itara lono medana pang Maro, ngan la le Maro ikamata ben ya in tool noonoonoo nga.”[☆] Inbe di tooltool tiweta be ya in tool ke Maro. ²⁴ Ngan la kakamata koot? Ole Maro ikamata tool atu ben ya in tool noonoonoo ye lo medana ki yo itaru, in leu tiap, bong ye dada ki yo iyei nga lapau.

²⁵ Ngan nen le gaongo leu ye garup lekelelene yo Reap i. Ya in ikap di tooltool ke Isrel yo tiwanga di be la tigoigoi a tikamata malala ki nga. Le tina ilon di inbe itarkoo di, motong la itarkes di le tipa ye dada san, a timulu a tila nga. Ngan ye dada dook mata tani yo iyeii i, in la le Maro ikamata ben ya in garup noonoonoo ye i. ²⁶ Ngan nen le kumata be idi nga tatara lodo medana pang Maro, bong be tayeie dada dook mata siap nga, ngan lo medana kiidi tani in ben imata oo. Nen le dawa ben idi tooltool nga, kumata be amudu yo iken lodo in be imot nga, ngan idi nga ole tammata.

3

Takaptut Koodoo Dook Ye Betebetanga

¹ Ang di diek nga, kin ang alunu mata katarang be kayei urata ben pannoongoo a kapatomonai di tooltool ye betanga ke Maro, ngan be. Yesoo, ang lomim galanga nen, ye kene yo be Maro ikarata betanga ke di tooltool ye in nga, ngan ole matan too ye urata kiidi tooltool yo ke patomonaingi nga. Ngan kumata be tayeie urata dook tiap nga, ngan ole tasolo masngana mai le tallos di tooltool kapala. ² Ngan idi le imot nga takapsap ye dada matana matana yo dook tiap nga. Bong kumata tool be ikaptutu koonoo dook ye betebetanga ki nga, ngan ya in tool noonoonoo moolmool, inbe ya in tool yo ke be ikaptutu tinini mai i le imot dook i. ³ Le matamim too ye dada yo tayeie pang asara yo ene oos i. Ngan tatar tutui pattu lo ye koonoo, lo ngan be ye kene yo tayole ye in nga, ngan ole tinini mai i le imot itoo idi a tala ye ni nangai yo be tapa pang ye i. ⁴ Inbe matamim too lapau ye ookoo. Ngan ookoo i so maiyoko, bong pie ki mai tiap. Le kumata be eng ipa le gurana mata nga, ngan ole itiri a ikooi tiek pono a ila. Bong kumata be koddenge ki lono be ila pang ye ni san mulu nga, ngan ole ipulele pie mai tiap tani le ookoo iptortak pang ye ni yo lono be ila pang ye i. ⁵ Ngan nen le gaongo leu ye koodoo lapau. Ngan koodoo i so mai tiap yo iken ye tiniidi i, bong ya taunu ipayiti ye gurana mai ki.

Le matamim too ye ei garengana. Ngan ei garengana i so mai tiap, bong kumata be ikan le ilolo nga, ngan ole ikana karam mai i le imot le ipa ye kai ki tina. ⁶ Ngan koodoo i, in dawa ben ei lapau, bong ei tani in pombe ye malala ke tool dook tiap Satan. Nen le koodoo i iyei gogo dada dook tiap matana matana san. Ngan ya in so mai tiap yo iken ye tiniidi i, bong ye dada ki dook tiap tina yo iyei nga, ngan ole igarungu lodo le yepongo kiidi le imot le dawa ben ei yo ikan le taukan motingi i.

⁷ Ngan di asara gok tina yo matana matana ke karam nga, inbe man le moto le di so kapala yo ke tiek lono nga, ngan ke be di tooltool tikap di a tiyut di le tiyepe ben di so tanomo. ⁸ Bong tool atu sa yo ke be ikaptutu koonoo dook, ngan tiap. Nen le kanakana nga, koodoo i imaryoo tiap, bong iwetewete ye dada yo dook tiap nga. Inbe ya in ipon ye bar dook tiap yo ke raumatenge di tooltool nga.

⁹ Ngan koodoo i ke be iwete betanga dook mata yo be tayitmaka Tool Mai yo Tamada in ene ye, inbe iwete betanga dook tiap yo be tagarung di tooltool yo Maro ikarata di le dawa ben ya taunu nga. ¹⁰ Le koodoo i ataleu, bong betanga dook mata yo be tayitmaka

[☆] 2:23 Pudu 15:6

Tool Mai ene ye, inbe betanga dook tiap yo be tagarung di tooltool ye nga, ngan pombe ye koodoo tani i. Ngan la ang di diek nga, dada yo nen in dada dook tiap. ¹¹ Nga yelei, ran silene yo dook mata inbe ran yo isil tutu i, in ole yaru tipas ye ran gumono ataleu, too? ¹² Inbe di diek nga, ngan yelei, kai yo ene pik in be ipu nga, ngan ole itar kai olip in puana, too? Inbe ooroo yo ene wain in be ipu nga, ngan ole itar kai pik in puana, too? Nen le gaongo leu, ran yo isil tutu in ke be iportak le iyei ran silene yo dook mata in tiap lapau.

Lo Galanga Moolmool In Ipa Ye Maro

¹³ Kumata ang tina ngan atu iwete be ya in lon galanga ye dada dook mata yo Maro lono be tatoo nga, ngan ke be iyitmaka ene ye tiap, bong ke be la itoo dada dook mata tina leu. Inbe dada dook mata tina yo iyei nga, ngan ole ipapos lo galanga ki ngan paidi. ¹⁴ Bong kumata be matamim gorengana ye so kidi diemim a lomim dook tiap pang di, inbe kayei urata ye so yo be ang tapmim kalonang ye leu nga, ngan kin kapayitang ye lo galanga kiang, ngan be. Inbe kin karautoo betanga moolmool yo ke Maro, ngan be. ¹⁵ Ngan lo galanga yo nen nga, ngan ipa ye malala ke Maro a isi tiap, bong ngan so ke tana i leu. Inbe lo galanga tina ngan pombe ye Maro Amunu Silene tiap, bong pombe ye tool kuto mai kidi so sadi. ¹⁶ Kakamata, di tooltool tina yo matadi gorengana ye so kidi diedi a lodi dook tiap pang di inbe tikapye be tiyitmak edi le ilo ete ye di nga, ngan di la be tigarung burungu kidi tooltool inbe tiyei gogo dada dook tiap matana matana lapau nga. ¹⁷ Bong tool yo ikaua lo galanga yo ipa ye malala ke Maro a isi i, in kanakana ngan ya in ole itoo dada yo be iyepe le tinin galanga dook mata ye Maro matana i. Inbe ya in lono iken silene pang di tooltool le ikap malmal pang di tarai tiap, bong itar talngana dook be ilongo betanga kidi. Inbe kanakana nga, ngan lono mulumulu ye di diene a ilon di ye dada dook mata matana matana. Inbe iyei dada gaongo leu pang di tooltool nga le imot. Inbe so le imot yo iyei nga, ngan itara lono moolmool ye inbe iyei. ¹⁸ Ngan di tooltool yo tilon di diedi a be tigaua le tiyepe ye lo silene dook mata nga, ngan dawa ben tape so du kumu lono nga. Ngan ole dada dook mata noonoonoo ke Maro in pombe pang ye di ye yepongo kidi, dawa ben so tina yo tape du kumu lono, ngan le itar kanono dook mata nga.

4

Karaua Pang Maro A Katoo Betanga Ki

¹ Ngan yelei a patokongo le passakungu pombe kataunu kiang nga? Ngan dada dook tiap tina yo iken lomim nga, ngan la imadit be irautoo dada dook mata yo Maro lono be tatoo nga, ngan la le ang kaye di diemim kaparsu a kapattoko nga. ² Au i awete nen, yesoo ang ngan lomim be le kakap so ke di diemim, bong o ke be kakap tiap. Nen le lomim be le karaumata di a timmata. Inbe ang ngan matamim gorengana ye so kidi, bong o ke be kakap tiap. Nen le kaye di kaparsu a kapatoko ye. Bong awete pang nen, ang ngan taukamim so yo nen nga, yesoo kapatarau pang Maro a katoru be ikap pang, ngan tiap. ³ Inbe ye kene yo kapatarau pang Maro be ikap so pang nga, ngan le ikap pang tiap, yesoo kakarata lomim dook tiap inbe kapatarau. Ang ngan lomim be le kakap so yo nen nga, a be nen ngan lomim ponana ye, inbe kagiri sokorai ye ang tapmim lomim.

⁴ Ang ngan dawa ben garup yo ikoo ye nintooroo, inbe la ipa a iyei dada dook tiap ke bauk i. Ngan nen le kapalongo; kumata tool atu be lono pang dada dook tiap ke tana i nga, ngan ya in lono pang Maro tiap. Inbe sei tool be iyei kale ye dada dook tiap ke tana i nga, ngan ya in iyei ben koi ke Maro. ⁵ Le Rau ke Maro iwete nen, be Maro lon pasakala Amunu Silene yo ikauu paidi a iyepe lodo i, be taparama ya taleu. Bong nga yelei, lomim tar be betanga yo nga o betanga sokorai, too? ⁶ Bong Maro lono paidi a iyei dada dook mata le ikenen leu paidi. Le ben tina Rau ke Maro iwete nga,
 “Di tooltool yo di tapdi tiyitmak di nga,
 ngan Maro lono dook tiap pang di.

Bong di tooltool yo di tapdi tirautoo di le tidu lopo nga,

ngan Maro lono pang di le iyei dada dook mata pang di.”✠

⁷ Ngan nanga, karaua pang Maro a katoo betanga ki, inbe kanganga tool kuto mai kidi so sadi i, ngan la be iyegang a ikoo nga. ⁸ Inbe kapa le kala potai pang ye Maro nga, ngan la be ya lapau ole iman potai pang yang nga. Le ang di tooltool ke noonoo nga, ngan kakatte dada dook tiap kiang. Ngan ole kayei dawa ben di sema tooltool yo tingas baedi a be nen ngan tinidi igalanga nga. Inbe ang di tooltool yo lomim rru ye dada yo be katoo nga, ngan kayege dada dook tiap yo iken lomim nga, a be nen ngan lomim iken galangana dook mata. ⁹ Ngan dook mata nen, be ang di tooltool yo kayei dada dook tiap koot nga, ngan lomim modoko ye a katang le kasudungu tangini. Inbe ang di tooltool yo nookoot ngan lomim ponana a kangele ye dada dook tiap kiang nga, ngan kaportak le lomim modoko ye a katang leu. ¹⁰ Kumata be ang tapmim katarang le kadu lopo ni ye Tool Mai matana inbe katoo betanga ki nga, ngan ole iyitmakang.

¹¹ Ang di diek nga, kin kawete mur ye di diemim kapala be. Kumata tool atu iwete be ene atu in tool ke yeingi noonoo le dook mata be Maro iyemenaii ye nga, ngan tool tani in iwete mur ye ene san in leu tiap, bong iwete mur ye ger yo Maro ikap paidi, ngan lapau. Le ya in dawa ben ikaua malala ke ger tina. Inbe kumata le be ang ngan kakaua nene nga, ngan ang tapmim ngan kayepe parmana tiap, bong kayei urata ki. ¹² Ngan Maro ya taleu la ikap ger tina ngan pang di tooltool i, inbe ya taleu la iyei tool ke karatanga betanga kidi i. Inbe ya in la ke be ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i, inbe ya in la ke be igarung di lapau i. Bong ong in tool belei a le kuwete mur ye em a kuwete be nen ngan dook mata be Maro iyemenaii ye dada dook tiap ki yo iyei nga?

Katiki Ye So Yo Be Kayei Ngan Be

¹³ Ang kapala ngan kawete nen, “Katai too bongbong nga, ngan ole takooi a tadu ye malala mai ni a du tayepe ye rai atu, inbe tayei urata yo be takap pat paidi ye nga.” Kapalongo, ¹⁴ ang ngan kawete betanga nen, bong lomim galanga ye so yo be pombe pang yang bongbong, ngan tiap. Ngan yepongo kiang ke tana i, in dawa ben ei kutana yo ikut a iken kasin lo ngan be palbe leu be ilene le ipa so i. ¹⁵ Le kin kawete nen be, bong ngan dook mata be kawete nen, “Kumata le Maro lono be tayei urata i, ngan la be tayepe a tayei urata tani in nga. Bong be tiap, ngan tiap.” ¹⁶ Bong ang ngan kawete nen tiap, nen le katiki a kayitmak emim, inbe kawetewete ye soo urata yo lomim be kayei nga. Ngan dada yo ke tikanga i, in dada dook tiap ki taunu. ¹⁷ Ngan nanga, kumata le sei tool lon galanga ye dada dook mata atu be iyeii, bong le be iyeii tiap nga, ngan ya in iyei noonoo.

5

Noonoongo Pang Di Tooltool Yo Ballingadi Nga

¹ Ang di tooltool yo ballingamim nga, kapalongo a awete betanga kasin pang. Ang ngan kin lomim modoko a katang le kasudungu tangini, yesoo so dook tiap moonoo la be pombe pang yang i. ² Ngan so kiang dook mata yo ballingamim ye nga, ngan ben iminmin oo, inbe lonloningi kiang nga, ngan ben kuku itoto a dook tiap oo. ³ Inbe pat gol le silba kiang ngan ben giri isau ye oo. Nen le ye kene yo be Maro ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan giri ki tina ngan ole ipapos noonoo kiang lo mallangana, inbe ole ikan medamim dawa ben ei be ikanang nga. Ngan lal yo tana i be imot ye i, in iman potai oo, bong ang ngan katu ye winokanga balingi le so pang go.

⁴ Kakamata dook ngan! Di tooltool yo katar di a tiwinoko kaningi kanono ye kumu kiang nga, ngan kallung di le kakap pat ke urata kootoonoo kidi pang di le imot tiap. Ngan la titang pang Maro be iraua urata dook tiap kiang tina ngan kootoonoo pang. Ngan le tangini kidi tooltool ke winokanga kaningi tina ngan ilo le lo pombe pang ye Tool Mai yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i, in le ilonga ye talngana. ⁵ Ngan ye yepongo kiang ke tana i, in kanakana ngan kayimi so dook mata matana matana pang a

✠ 4:6 Burungu Dook Mata 3:34

be nen ngan ang tapmim lomim ponana ye, bong lomim tutu lal yo be Maro iyemenai ang ye, in tiap. Le ang ngan dawa ben di asara yo tikan kaiye so alunu mata le titup welewele, bong lodi galanga ye lal yo be tiraumata di ye i, in iman potai, ngan tiap. ⁶ Inbe ang ngan kakap di tooltool yo taukadi busunu nga, ngan a lo tikodo ye ni ke karatanga betanga, lo ngan be kallung pang di a tirau di a timmata. Ngan di tooltool tina ngan taukadi guradi be tikodokala dada dook tiap yo be kayei pang di nga.

Kakodo Le Kamede Dook A Kasolo Urata Moonoo

⁷ Ang di diek nga, kin katemim malmal tarai ye urata moonoo yo be pombe pang yang ngan be, bong katoko too katemim inbe kakodo le kamede a kanam le lo Tool Mai imulu a isi. Ngan matamim too ye tool ke kapkingi. Ya in inam so ki tina yo ikapki ye tana ki nga le lo kanono imatu dook ngan. Nen le katen ro tiap, bong itoko too katene, inbe inama ki le imol a be nen ngan ikap ran pang so tina le lo itar kanono dook. ⁸ Ngan nen le ang lapau katoko too katemim, inbe kakodo le kamede a kasolo urata moonoo yo be pombe pang yang nga, yesoo lal yo be Tool Mai imulu a isi ye i, in iman potai oo. ⁹ Le ang di diek nga, kin kapasa mur ye di diemim be. Ole nen ngan tool ke karatanga betanga itarang lo kakodo ye ni ke karatanga betanga. Ngan tool tani in ya la nookoot nga man ikododo dada koonoo i.

¹⁰ Ang di diek nga, lomim tut ye di Maro koonoo yo muku ngan Tool Mai iwanga di a tipa be tikaua betanga ki pang di tooltool nga. Ngan di koi kidi tiyei dada dook tiap pang di, bong titoko too katedi, inbe tisolo urata moonoo tina yo pombe pang ye di nga. Nen le dada kidi yo tiyei nga, ngan ole iyei ben tarkilanga paidi be tatoo. ¹¹ Ngan idi nga lod galanga nen, di tooltool yo tikodo le timede inbe tisolo urata moonoo dook tiap le lo imot nga, ngan Maro iyei urata dook mata pang di. Ang ngan o kalongo gasanga ke Yop oo. Le lomim tut, ya in urata moonoo alunu la pombe pang ye nga, bong ikodo le imede ye lono medana yo itaru i. Ngan nen le Maro iloni a iyei dada dook mata panga. Ngan nanga, Maro lono yo paidi i, in mai mata le ole ilonidi ye ke tina yo kanakana nga le imot.

Kin Tawete Moolmool Le Ete Be

¹² Ang di diek nga, betanga medana atu yo be ipa muku ye betanga kapala i, in nen. Le be kawetewete nga, ngan kin kapootoo malala ke Maro, too so ke tana i, too so kapala edi a kapamede betanga ye, inbe kawete moolmool le ete be. Bong be moolmool nga, ngan kawete moolmool le iken leu. Too be tiap nga, ngan kawete tiap le iken leu. Ole nen ngan Maro ipaposang ye urata dook tiap kiang yo kayei nga, a be nen ngan iyemenai ang ye.

Maro Ilongo Pataraungu Kidi Tooltool Yo Titara Lodi Medana Panga Nga

¹³ Kumata le ang tina ngan atu be urata moonoo dook tiap pombe pang ye nga, ngan ke be ipatarau pang Maro. Inbe kumata sei tool iyepe dook mata le be lon ponana nga, ngan ke be iwouwou woungi yo be iyitmaka Maro ene ye i. ¹⁴ Inbe kumata le sei tool be matamatenge ikauu nga, ngan ke be ikui di kuto maimai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan a timan ye man tisalini ye kai olip surunu,* inbe tipatarau ye pang Maro be iloni. ¹⁵ Ngan kumata be titara lodi medana ye pataraungu kidi tina yo tipatarau ye nga, ngan Maro ole iyeie tool tani le tinini dook mata mulu. Inbe kumata be tool tani in iyei dada dook tiap sa ke noonoo nga, ngan Maro ole igiri noonoo ki tina lapau. ¹⁶ Ngan nanga, ang tina yo atu atu nga, ngan katulu noonoo kiang pang di diemim, inbe kapatarau pang Maro ye. Ngan Maro ole ilonang le tinimim dook mata mulu. Yesoo, pataraungu ke tool yo noonoo i, in gurana ki mai san ke be ilon di tooltool.

¹⁷ Ngan la matamim too ye Maro koonoo yo Ilia i. Ya in tool dawa ben idi nga, bong ipatarau le gurana be ki imol be. Ngan le Maro ilongo pataraungu ki tani le ki imol tiap ye rai tol inbe taudu limi be atu. ¹⁸ Motong la ipatarau mulu be ki imol, ngan le Maro ilongo pataraungu ki mulu a ki imol le kaningi le so yo ke tana i nga, ngan isupsup mulu.

Tapamulu Tool Yo Iwala Murini Pang Betanga Moolmool I

* 5:14 Ngan kai olip surunu tina ngan tikap ye puana.

¹⁹ Ang di diek nga, ngan kumata le ang tina ngan atu be iwala murini pang betanga moolmool ke Maro, inbe la ipa sokorai, lo ngan be ene atu ikauu a ipamule nga, ²⁰ ngan ene tani in iyei dada dook mata panga. Lomim tutu betanga i: Kumata tool atu be ilono ene san le iyege dada dook tiap ke noonoo, inbe imulu man itoo dada ke Maro mulu nga, ngan dawa ben ene tani in ipamule ye matenge yo be igarungu i, inbe ya in iloni le Maro igiri noonoo ki le imot lapau.

1 PITA Rau Yo Pita Iwode I, In Atu Ki

Pita Iwete Lo Ponana Ki Pang Di Tooltool Ke Kirisi

¹ Au, Pita, yo aposol ke Yesu Kirisi i, in awodo rau naii pang ang di tooltool ke Maro yo ipootang panga ya taunu a nookoot nga kamagirigiri a la kayepe ye tana maimai Pontus le Galesia le Kapadosia le Esia inbe Bitinia nga. Ngan ang ngan ke tana i tiap, le kayepe loko leu ngan dawa ben ang di tooltool ke malala san. ² Mukot yege ngan Tamada Maro lon tarang nen, be ipootang panga, inbe ye urata ke Amunu Silene ngan ole iyei ang a be kayepe le taukamim busunu ye matana dawa ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga. Ngan iyei nen a be nen ngan karaua panga, inbe rara ke Yesu Kirisi yo imati ye kai palasingi kaini i, in irriu ang le tinimim igalanga dook mata.

Nen le apatarau pang Maro nen, be lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe ikaua lo silene ki pang mai le mai san.

Tatar Matada Pang Maro Ye Yepongo Dook Mata Yo Taukan Motingi I

³ Tayitmaka Maro yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi Tamana i, in ene, yesoo lon mulumulu yidi mai mata a ikaua yepongo paunu paidi. Ya in ipamaditi Yesu Kirisi ye ni ke matenge ngan la le tatar matada panga be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi nga. ⁴ Inbe so dook mata yo be Maro ikauu pang di natunu i, in o ke be so sa igarungu tiap. Inbe o ke be so sa iyeei a giri leu, too galangana ki yo dook mata in ilene, ngan tiap. Bong so dook mata tani, in Maro itaru pang a iken dook mata ye malala ki. ⁵ Ngan ang ngan katara lomim medana pang Maro, nen le iwonokalang ye gurana yo ki i. Inbe ole iwonokalang dook mata nen le ilo ye kene yo be iyei poraia urata ki ye tana i ye i. Ngan ye kene tani in nga, ngan la dada yo ikarata be ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i, in ole pombe mallangana nga. ⁶ Nen le ole lomim ponana le mai! Bong moolmool, nookoot ye manga modono kasin yo nga, ngan touanga alunu la be pompombe pang yang a kasolo urata moonoo matana matana ye nga. ⁷ Bong kakamata, gol i pat dook mata san le di tooltool tipayiti. Inbe gol tani in ole tidauni ye ei le iwesewese, ngan ole giri ki imaruru a idu tana, le tinin galanga dook mata san. Bong lo medana kiang yo kataru panga i, in dook mata kaiye san le illoso gol yo be ilene i. Ngan nanga, moonoo yo iman be man itouo lo medana kiang yo kataru in nga, ngan dawa ben ei yo iyenaia gol ngan le giri ki imaruru a idu tana i. Le kumata be kakodo le kamede ye touanga yo pombe pang yang nga, ngan Maro ole ikamatang ben ang ngan katara lomim medana panga moolmool, inbe ye kene yo be Yesu Kirisi imulu a isi pombe mallangana ye in nga, ngan ole Maro ipayitang inbe iyitmak emim le ilo ete kaiye. ⁸ Ngan ang ngan kakamata Kirisi ye matamim pitiap, bong lomim panga mai san. Inbe nookoot nga kakamata tiap lapau, bong katara lomim medana panga. Inbe nookoot nga ang ngan lomim ponana mai mata le tina kasere betanga yo be kawete nini lo ponana kiang tani ye i, ⁹ yesoo balingi yo be kakauu ye lomim medana yo kataru i, in ikauu pang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i.

¹⁰ Mukot yege, ngan di Maro koonoo yo tiwete betanga ki ye dada yo be lono pang a iyei dada dook mata pang ye in nga, ngan tikaua urata mai ye serenge betanga ke dada yo be Maro ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang in nga. ¹¹ Di ngan, muku ngan Kirisi iyawara Maro Amunu Silene be si ipagalanga lodi ye ya taunu yo be pang dama ni, ngan ole isolo masngana maimai alunu, lo ngan be Maro iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye in nga. Ngan nen le di ngan lodi be ole lodi galanga dook ye soo lal yo be so tani in pombe ye i, inbe ye soo so yo be ole pombe lapau ye lal tani in nga. ¹² Bong Maro ipagalanga lodi nen, be betebetanga kidi yo tiwete, ngan be ilon di ye lal kidi tapdi tiap, bong be ilonang, ang di tooltool yo nookoot kayepe nga. Inbe betanga yo kidi nga, ngan

bingi dook mata yo di tooltool kapala tiweteweta pang a kalonga koot i. Le di tooltool tina, ngan Maro Amunu Silene yo Maro iyawari a ipa ye malala ki a isi i, in ipamede di ye a tiwetewete bingi dook mata pang. Ngan betanga yo nen ngan la di bangabangana ke Maro lodi be lodi galanga ye nga.

Maro Ikiu Idi Be Tayepe Le Taukada Busunu Ye Matana

¹³ Ngan nanga, kanakana ngan ole kutomim lono ngan ikaua urata dook ye so ke Maro, inbe ang tapmim kakap tutang dook ye panga kiang. Inbe katar matamim le iken so ye Maro a kanamu be lono pang a iyei dada dook mata pang ye kene yo be Yesu Kirisi imulu a isi pombe mallangana ye i. ¹⁴ Muku nga ang ngan lomim galanga ye Maro tiap, le kayei dada dook tiap ke noonoo yo lomim be kayei nga. Bong nookoot nga, ang ngan kayepe ben Maro di natunu yo titoo koonoo nga, le kin kamulukala dada dook tiap yo muku ngan kayei, ngan be. ¹⁵ Ngan Maro yo ipootang panga i, in iyepe le taukan busunu. Nen le ang lapau, ye so le imot yo be kayei nga, ngan katoo dada dook mata le imot yo lono be katoo nga, a be nen ngan kayepe le taukamim busunu ye matana. ¹⁶ Ole kayei nen, yesoo betanga yo tiwode a iken ye Rau ke Maro in iwete nen, “Au i ayepe le taukak busunu, le ang ngan ole katoo dada dook mata yo lok be katoo nga, a be nen ngan kayepe le taukamim busunu ye matak.”[☆]

Maro Iyimidi Ye Rara Ke Kirisi

¹⁷ Maro yo kanakana ngan kapatarau panga inbe kakiuu ye “Tamada” i, in ikamata urata ke di tooltool atu atu le imot, inbe itoo dada tarantatu a ikarata betanga kidi ye. Inbe ya in iyei dada gaongo leu pang di tooltool yo edi maimai inbe edi maimai tiap nga, ngan a ikap so pang di le lo iye urata kidi yo tiyei ngan kootoonoo. Ngan nen le ye kene yo kayepe ye tana i nga, ngan ole lomim tut nen, tana tani i, in malala kiang ang tapmim tiap. Le be nen nga, ngan ole katattadaia Maro, inbe karaua panga le kaporonaii dook mata. ¹⁸ Ngan awete pang nen, yesoo lomim galanga nen, muku ngan katoo dada dook tiap yo kakap ye di sasa kiang nga. Le dada kidi tina, ngan sa yo be itara kanono dook mata ngan tiap, bong Maro iyimang a ipamulang ye dada tina, ngan oo. Ngan ya in iyimang ye so yo ke be ilene dawa ben pat silba too gol, ngan tiap. ¹⁹ Bong iyimang ye rara ke Kirisi yo dook mata le dook mata san i. Ngan rara ki tani in dawa ben sipsip natunu yo tinin galanga le so sa igarungu tiap i. ²⁰ Ngan ye kene yo Maro itar so le imot ke lang le tana a pompombe tiao nga, ngan ipootoo Kirisi be si ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i. Ngan la nookoot nga ye lal yo be Maro iyei porai urata ki ye tana i nga, ngan iwanga Kirisi tani le si pombe mallangana a be nen ngan ilonang. ²¹ Nen le ye urata tani yo Kirisi iyeii i, in la le katara lomim medana pang Maro ye i. Ngan ya in ipamaditi Kirisi ye ni ke matenge, inbe iyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. Le tina ang ngan katara lomim medana pang Maro, inbe katar matamim panga ye so tina yo ipamede betanga ye be ole iyei nga.

Idi Nga Be Lodo Dook Mata Pang Di Diede

²² Nen le nookoot nga ang ngan katoo betanga moolmool yo ke Maro i, le ye dada yo kayei nen i, in la iyei ang a kayepe le tinimim galangana dook mata ye Maro matana, inbe lomim dook mata pang di diemim kapala yo titara lodi medana pang Kirisi nga. Ngan nanga, kaparama dada yo ke be lomim pang di tooltool ye mai san i, inbe karaia lomim le imot pang di. ²³ Ole kayei nen, yesoo ang ngan kayei ben tooltool paunu ye so yo palbe leu be ilene, in tiap, bong kayei tooltool paunu mulu ngan ye betanga ke Maro. Ngan betanga tani in iken nen le taukan motingi. ²⁴ Ngan betanga yo iken ye Rau ke Maro in iwete nen,
“Di tooltool le imot ngan dawa ben dingding.

Inbe so le imot yo tiyei a be edi maimai ye nga, ngan dawa ben ool bolana.
Ngan dingding ngan ole iwor a ilene,
inbe ool bolana ngan ole imakede a imol lapau.

[☆] 1:16 Urata ke Paroranga So 11:44-45; 19:2; 20:7

²⁵ Bong betanga ke Tool Mai, in imede a iken nen le taukan motingi.”[☆]
Ngan betanga tani, in bingi dook mata tani yo tiweteweta pang i.

2

¹ Ang ngan kayei ben tooltool paunu mulu oo, le be nen nga, ngan kayege dada dook tiap le imot yo be kakap masngana pang di tooltool ye nga. Inbe kakap lungunu ye di tooltool ye betanga be. Inbe kin kallung di tooltool ye dada kiang yo kayei nga a nen ngan tiyitmak emim ye, ngan be. Inbe matamim gorengana ye so ke di diemim a lomim dook tiap pang di ye, ngan be. Inbe kawete mur ye di diemim a kagarung edi be lapau.

² Ngan idi nga lod galanga nen, tool kase paunu yo kooroonoo i, in lono pang sui mai san. Le gaongo leu ye ang ngan, ole lomim pang sui yo ipa ye Maro Amunu Silene i. Ngan sui ki tani in so dook tiap sa be iken ye, ngan tiap. Le kayinu, a be nen ngan ipamedang be kayepe dook mata le lo Maro ikau ang a ipamulang ye so dook tiap yo be igarungang i.

³ Ang ngan kakamata ben Tool Mai in dook mata moolmool oo, le kakaua betanga ki a katoo le ikenen leu.

Yesu In Dawa Ben Pat Yo Iyepa Matana Rrene I

⁴ Ang ngan kaman ye Tool Mai Yesu tani in oo. Ngan ya in dawa ben pat yo iyepa matana rrene i. Moolmool, di tooltool ke tana tikamata ngan lodi panga tiap le tiwala muridi panga, bong Maro ikamata ngan dook mata ye matana, le ipootoo be iyei urata ki. ⁵ Inbe ang ngan lapau dawa ben pat yo iyepa matana rrene i. Nen le Maro ire rumu ki ye pat tina yo ang ngan, a be nen ngan Amunu Silene iyepa ye. Ngan nen le ang ngan ole kayepe le taukamim busunu ye matana, inbe ang ngan ole dawa ben di tooltool ke paroranga so panga nga. Bong so yo be kayei paroranga pang Maro ye i, in so ke tana i tiap, bong in so ke Maro Amunu Silene leu. Ngan in dada dook mata tani yo be Yesu Kirisi ilonang ye a be kayeii i. Le paroranga yo nen i, in la Maro ikamata ngan ole lon ponana ye i. ⁶ Ngan Rau ke Maro iwete betanga nen lapau. Iyei ne,

“Kakamata, au i atara pat atu a iken Saion.*

Ngan pat tani in dook mata ye matak,
inbe ataru a be nen ngan ipamede rumu.
Nen le tool yo be itara lono medana ye i,
in o ke be moomoonoo ye tiap.”[☆]

⁷ Ngan la ang di tooltool yo katara lomim medana ye nga, ngan kakamata ben so dook mata. Bong di tooltool yo titara lodi medana ye tiap nga, ngan di ngan dawa ben betanga ru yo iken ye Rau ke Maro a tiwete ye di nga. Ngan betanga atu in nen,

“Pat yo di tooltool ke renga rumu lodi panga tiap a tisukraii i,
in la iyei pat dook mata yo ipamede rumu le imede i.”[☆]

⁸ Inbe betanga san in nen,

“Ya in dawa ben pat yo di tooltool kedi isaurai ye a timol,
inbe dawa ben pat yo di tooltool titut kedi ye a timol du tana i.”[☆]

Ngan betanga ke Maro iwete nen a imot, le moolmool ole timol, yesoo di ngan titara lodi medana ye betanga ke Maro tiap. Mukot yege nga, ngan Maro itara betanga atu a iken nen be di tooltool yo nga ole timol.

⁹ Bong ang ngan, Maro ipootang panga ya taunu. Inbe ang ngan ben di tooltool kuto maimai yo Maro itar di be tiyei urata ke paroranga so panga nga. Inbe ang ngan dawa ben di tooltool yo tigaua be tiyepa gaongo ye tana maimai kapala nga. Le ye dada gaongo leu, ang ngan, Maro igau ang panga man kagaua le atu a be nen ngan ole kayepe ben di tooltool yo ipootoo di panga ya taunu nga. Ngan iyei nen, a be nen ngan kawetewete pang di tooltool ye so dook mata yo Maro iyei pang nga, inbe kayitmaka ene ye yo ikau ang ye ni todo lono a kaman kayepe ye nunngana yo dook mata in nga. ¹⁰ Muku ngan

[☆] 1:25 Esai 40:6-8   * 2:6 Ngan Saion in kawal yo malala mai Yerusalem iken ye i.   [☆] 2:6 Esai 28:16   [☆] 2:7 Rau ke Woungu 118:22   [☆] 2:8 Esai 8:14

kayepe dawa ben di tooltool ke Maro tiap, bong nookoot nga, igau ang panga le kayepe ben di tooltool ki ya taunu. Inbe muku ngan dada yo be Maro lono pang a iyei dada dook mata pang ye i, in pombe pang yang tiao. Bong nookoot nga, dada yo be lono pang a iyei dada dook mata pang ye i, in pombe oo.

¹¹ Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, ang ngan ke tana i tiap, le kayepe dawa ben ang ngan di tooltool ke malala san. Ngan nen le awete pang le kook mede ye betanga nen, kayege dada dook tiap ke noonoo yo tinimim iyolang be la kayei nga, yesoo dada dook tiap yo nen ngan la be igarung lomim nga. ¹² Inbe ole kakap tutang dook ye panga kiang, a be nen ngan kayepe dook mata ye di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan matadi. Moolmool, di ngan tisopo koodi pang be kayei dada yo dook tiap nga, bong kayepe dook, a be nen ngan tikamata dada dook mata kiang tina yo kayei nga. Ngan la ye lal yo Maro be ikarata betanga ke di tooltool ye in nga, ngan ole tiyeie Maro ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

Karaua Pang Di Tooltool Yo Kuto Maimai Nga

¹³ Ngan dada dook mata yo Tool Mai lon ponana ye ngan nen, be ang tapmim karautoo ang le kayepe ye gurana ke di tooltool kuto maimai nga le imot, ngan parmadi. Le tool kuto mai yo matan kala di tooltool le imot ke tana mai i, in kayepe parmana a katoo betanga ki. ¹⁴ Inbe di tooltool ki yo itar di be tiyei tooltool kuto maimai pang nga, ngan karaua pang di a katoo betanga kidi lapau. Di ngan iyawar di be tiyemenai di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga, inbe tiyitmak di tooltool yo tiyei dada dook mata nga. ¹⁵ Ngan Maro lono be kayei dada yo dook mata nga, a be nen ngan kayakala di tooltool yo taukadi lo galanga nga, ngan koodi, a timot ye betanga dook tiap kidi yo tiwete nga. ¹⁶ Ngan ang ngan kayepe ben di poranga mulu, ngan tiap. Bong kin lomim tar be ang ngan kayepe nen a be kayei dada yo dook tiap, ngan be. Nen le katoo dada yo dook mata nga ben ang ngan di poranga ke Maro. ¹⁷ Inbe tinimim booroomoo ye tool sa be, bong katar talngamim ye betanga kidi. Inbe lomim mai san pang di diemim kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga. Inbe katattadaia Maro, inbe karaua panga le kaporonaii dook mata. Inbe ole kalongo pang tool kuto mai tani yo matan kala di tooltool le imot ke tana mai i, a katoo betanga ki leu.

Tatoo Kirisi Kene Nene, Inbe Tasolo Masngana

¹⁸ Ang di poranga nga, ngan karautoo ang le du kayepe di kuto maimai kiang parmadi, inbe kalongo betanga kidi a katoo dook le imot. Ngan kin kayei dada nen pang di kuto maimai dook mata yo lodi iken silene pang, ngan leu be. Bong kayei dada gaongo leu pang di kuto maimai yo malmalidi a tiyei dada dook tiap pang, ngan lapau. ¹⁹ Nen le lomim tutu Maro ye so yo be kayei nga, ngan kumata be kayei nen le be tikap sokorai masngana pang ye nga, ngan nanga, ole kakodo le kamede inbe kasolo masngana yo nen nga, a be nen ngan Maro ole lon ponana yang. ²⁰ Ngan kumata le be kayei dada dook tiap le tirau ang a kasolo urata moonoo ye nga, ngan ole yelei, Maro ole lon ponana yang? Tiap yege! Bong kumata le be kayei dada yo dook mata nga, inbe tirau sokorai ang a kasolo urata moonoo ye nga, ngan in dada tani yo be Maro lon ponana ye i. ²¹ Le Maro iku ang be ole katoo dada dook mata yo nen nga, yesoo Kirisi lapau isolu masngana a be ilonang ye. Ngan ya in ipatnaia dada pang oo, le ole katoo kene nene ye dada ki tani yo iyeii i. ²² “Ya in iyei touo dada dook tiap yo ke noonoo ngan siap. Inbe betanga ke kaplungunu sa ipas ye koonoo, ngan tiap lapau.”[☆] ²³ Ngan ye kene yo di tooltool tiwete betanga dook tiap panga a be tigarungu ye in nga, ngan ya in iwete touo betanga sa yo dook tiap ngan be irau betanga kidi ye, ngan tiap. Inbe ye kene yo isolu masngana ye in nga, ngan iwete touo betanga sa yo be ole iyeie dada dook tiap sa pang di ye, ngan tiap lapau. Bong ya taunu itaru lo Maro baene. Ngan Maro in tool tani yo itoo dada dook mata tarantatu be ikarata betanga ke di tooltool i. ²⁴ Ngan Kirisi ikap noonoo yo kiidi nga le imot a isolu ye kene yo imata lo kai palasingi kaini ye i. Ngan iyei nen, a be nen ngan

☆ 2:22 Esai 8:14

tayege dada dook tiap ke noonoo. Inbe iyei nen, a be nen ngan tayepe ngan tatoo dada dook mata noonoo yo Maro lono be tatoo nga. Ngan moonoo yo iken ye tinini nga, ngan be nen a iyei ang le kayepe dook mata mulu. ²⁵ Muku nga ang ngan dawa ben di sipsip yo tila a la tiyududu nga, bong nookoot nga kamulu a kaman ye tool ye matan kala di sipsip i, a be nen ngan man matan kalang ye yepongo kiang.

3

Noonoongoo Pang Di Tamoto Le Garup Yo Kerenge Nga

¹⁻² Ngan dada gaongo leu ben ye noonoongoo yo akap pang di poranga nga, le ang di garup yo kerenge ngan lapau, ole kalongo betanga kidi nimimtooro a kayepe parmadi. Ngan ole katoo dada dook mata nen, a le be di tina ngan sa itara lono medana ye betanga ke Yesu tiap nga, ngan ole ikamata dada dook mata tina yo katoo nga, ngan ke be iloni a be nen ngan iportaka lono. Ngan nen le kumata be kawetewete pang di ye Kirisi mulu tiap nga, ngan ole tikamata nen, ang ngan kayepe le taukamim busunu ye Maro matana. Inbe ole tikamatang ben ang ngan katattadaii, inbe karua panga le kaporonai dook mata. Ngan dada tani yo kayei i, in ke be ilon di a be nen ngan tiportak lodi. ³ Nen le kin kakapye be kamoro tinimim ke diki ngan ye so matana matana, a be nen ngan matamim dook mata ye, ngan be. Yesoo, be kpirak kutomim raunu, too katar pat gol ilo baemim le gurimim, too kamoro tinimim ye sousoungoo dook mata yo kayimi ngan pat ki ilo ete nga, a be matamim dook mata ye nga, ngan in so sokorai ke diki leu. ⁴ Bong dada yo dook mata in nen, ole kamoro ang tapmim lomim ngan ye so yo dook mata nga. Ngan moro dook mata tina yo be kamoro lomim ye ngan nen, ole karautoo ang le du kayepe lopo, inbe kayepe ye lomim silene ye yepongo kiang. Ngan dada yo nen, ngan la dook mata kaiye ye Maro matana nga, inbe o ke be ilene tiap. ⁵ Ngan dada tani in gaongo leu ben tina di garup ke Maro yo tiyepi mukot ngan titoo i. Di ngan titar matadi pang Maro be ilon di, le di ngan dook mata ye matana, inbe tilongo betanga ke di niditoooro a tiyepi parmadi. ⁶ Le lomim tut ye Sera yo garup tina ngan edi atu i, in iyei dada nen. Sera ilongo Apram koonoo a iyepe parmana, inbe ikiuu ye tool mai ki. Ngan kumata le be kayei dada dook mata yo nen nga, inbe katattadaia so siap nga, ngan ang ngan dawa ben Sera di natunu garup.

⁷ Inbe ye dada gaongo leu ben ye noonoongoo yo akap pang di garup kerenge nga, le ang di tamoto yo kerenge ngan lapau, ole katoo dada yo dook mata nga pang di rimamim a kaye di kayepe dook. Inbe matamim kala di dook a kaporonai di, yesoo di ngan gurana kidi mai mata tiap. Inbe di ngan Maro di natunu yo lono pang di mai san nga. Le ole iyei urata dook mata pang di a ikaua yepongo dook mata pang di. Le katoo dada dook mata pang di rimamim a be nen ngan so sa yo be iwonokala pataraungoo kiang, ngan tiap.

Ole Tasolo Masngana Ye Dada Dook Mata Yo Be Tayei Nga

⁸ Nookoot nga be awete porai betanga kiau tina nga le imot nen. Ang le imot kagau lomim le atu a kaye di diemim kayepe dook, inbe lomim pang di tooltool yo tisoloo urata moonoo nga. Inbe lomim mai san pang di diemim kapala yo titara lodi medana pang Yesu, ngan dawa ben di ngan rara kiang ang tapmim nga. Inbe kayei dada dook mata pang di tooltool kapala a kalon di, inbe ang tapmim kayitmak emim be, bong karautoo ang le du kayepe lopo. ⁹ Ngan nen le kumata be di tooltool tiyei dada dook tiap pang nga, ngan kin karau kidi a kayei dada dook tiap pang di be. Too, be tiwete betanga dook tiap sa pang a tigarungang ye nga, ngan kin karau kidi a kagarung di ye betanga be. Bong be nen ngan kapatarau pang Maro be iyei urata dook mata pang di. Ngan Maro ikuu ang panga be kayei dada dook mata yo nen nga, a be nen ngan iyei dada yo dook mata ngan pang. ¹⁰ Ngan betanga yo iken ye Rau ke Maro, ngan iwete nen, “Sei tool lono be yepongo ki dook mata

inbe kanakana ngan iyepe ye lal yo dook mata nga,
ngan ikaptutu koonoo dook ye betanga yo dook tiap nga,

inbe ikaptutu koonoo dook ye betanga yo ke kaplungunu nga.

¹¹ Inbe tool tani in ole iyege dada yo dook tiap nga,
inbe iyei dada yo dook mata ngan leu.

Inbe dada yo be lono iken silene pang di tooltool kapala a iye di tigauagaua dook mata
ye i,

in ole itoo le iken so.

¹² Ole nen, yesoo Tool Mai in matan kala di tooltool yo noonoodi nga,
inbe itar talngana a ilongo pataraungu kidi leu.

Bong tooltool yo tiyei dada dook tiap nga,
ngan Tool Mai iwala murini pang di.”[☆]

¹³ Kumata be kayei dada dook mata yo lomim be kayei nga, ngan ole sei tool be
igarungang ye i? ¹⁴ Bong kumata le be kasolo masngana ye dada dook mata yo kayei
nga, ngan lomim ponana, yesoo Maro ole iyei dada dook mata pang. Le katoos betanga
yo iken ye Rau ke Maro ngan iwete nen, “Kin katattadai a lomim modoko ye dada yo be
tiyei pang ngan be.”[☆] ¹⁵ Bong katara lomim le atu pang Kirisi ben ya taleu in la Tool Mai
kiang i. Inbe kanakana ngan kakarata lomim le dook mata a be nen ngan ke be karau
torungu kidi tooltool ye so dook mata yo katar matamim ye pang Maro a kanamu ye i.

¹⁶ Inbe ye kene yo be kawete pang di ye in nga, ngan katoos dada dook mata ke di tooltool
yo titattadaia Maro, inbe tiraua panga le tiporonaii dook mata nga. Le kin karau betanga
kidi ye betanga ke kate malmal be, bong ye betanga silene. Inbe katoos dada dook mata
yo lomim wetewete ye be katoos nga, a be nen ngan lomim ken galangana. Kumata le
be kayei nen nga, ngan la be di tooltool yo tiwete mur yang a tigarungang ye dada dook
mata yo katara lomim medana pang Kirisi ye in nga, ngan ole moomoodi ye dada dook
tiap kidi tina. ¹⁷ Ngan nanga, kumata le Maro lono be tasolo masngana ye urata dook
mata yo taye nga, ngan o dook mata. Bong kumata le be tasolo masngana ye urata dook
tiap yo taye nga, ngan in dook tiap.

Kirisi Imata, Motong Imadit Mulu A Be Nen Ngan Ipamulidi

¹⁸ Matamim too ye dada yo Kirisi itoo i. Ya in tool noonoonoo, bong ikaua idi tooltool
ke noonoo nga le imot nede a imata nga, ngan be nen a ikaua idi a taman ye Maro. Ngan
urata tani yo iyeii i, in iyeii pattu leu le imot, le ke be iyeii mulu tiap. Ngan nen le kene yo
iyepe ye tana i nga, ngan tiraua kanono le imata, bong Maro Amunu Silene la ipamaditi
le imaur mulu i. ¹⁹ Inbe Maro Amunu Silene tani in iloni a ila iwetewete pang di so sadi
yo Maro itar di a tiyepe ye ni kidi talnga dikidiki nga. ²⁰ Mukot yege ni ye kene yo Noa
ikarata ookoo somai ye in nga, ngan di so sadi tina tilongo pang Maro tiap, le itar di tilo
ye ni kidi talnga dikidiki. Ngan ye kene tani in Maro katen malmal tarai pang di tooltool
tiap, bong iyepe a inam di be tiportak lodi, bong tiap. Ngan la le oongoo irau di, inbe
ookoo tani in di tooltool alunu tiap, limi be tol leu, la tilo lono a tiyepe dook mata ye
oongoo tani nga. ²¹ Ngan so tani yo pombe pang ye Noa i, in inanpootoo ran yo nookoot
nga tirriu idi ye a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Ngan ran tani yo tirriu idi
ye i, in o ingas giri le ikoo ye tiniidi, ngan tiap, bong in ben tarkilanga ke Maro yo ingas
lodo le igalanga ye matana, inbe in dada yo be tapamede betanga panga be ole tatoos dada
dook mata yo ki ngan le iken so. Ngan dada tani yo be ingas lodo ye i, in ye Yesu Kirisi
yo ipamaditi ye ni ke matenge a imaur mulu i. ²² Inbe nookoot nga Yesu Kirisi tani in ilo
ye malala ke Maro le lo iwur ye Maro baene oonoo. Inbe di bangabangana ke Maro tiye
di so yo gurana kidi maimai mata nga, ngan tiraua panga, inbe tiyepe parmana.

4

Taye Dada Dook Mata Yo Maro Lono Be Tayei Nga

¹ Ngan nanga, muku ngan Kirisi isoloo masngana ye tinini, le ang lapau ole karai lomim
be katoos dada gaongo leu ben yo Kirisi itoo i, yesoo kumata be tool sa itara lono medana

[☆] 3:12 Rau ke Woungu 34:12-16   [☆] 3:14 Esai 8:12

inbe isolu masngana ye tinini nga, ngan ya in iyege dada dook tiap ke noonoo le iyepe manga mooloo ye. ² Ngan la be ye yepongo ki ke tana i nga, ngan o ke be iyei dada dook tiap ke noonoo yo tinini iyole be la iyei ngan tiap, bong iyei dada dook mata yo Maro lono be iyei ngan leu. ³ Ngan awete pang nen, yesoo muku ngan katu ye yeingi dada dook tiap matana matana ke di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga. Ngan dada dook tiap tina, ngan ben dada kidi gaunu yo tiyei nga, inbe kayei dada dook tiap yo tinimim iyolang be la kayei nga, inbe kayin ran medana mata a kutomim imoo ye, inbe kaye di diemim kagaua be kayin ran medana a la kayei dada dook tiap pang di tooltool kapala, inbe kadada ger pono a kasung pang di maro yo kai padodo nga. Le dada tina yo nen nga, ngan di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi be tiyei. ⁴ Inbe di tooltool tina, ngan titakrai yang ye yo nookoot nga katarla ye di ye yeingi dada dook tiap yo be igarung di, ngan tiap nga. Ngan la le tiwete betanga dook tiap pang nga. ⁵ Bong pang dama ni nga, ngan ole tilo tikodo dama ke tool ke karatanga betanga, inbe di tapdi tipapos di ye dada kidi tina yo tiyei nga. Ngan tool ke karatanga betanga tani, in ya la inam be ikarata betanga ke di tooltool yo tiyepe mauredi nga, inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan ye dada kidi yo tiyei nga. ⁶ Ngan ye punu yo nen in la le di tooltool kapala tiwetewete bingi dook mata pang di diedi yo timmata koot nga ye i. Le moolmool, so yo pombe pang ye tinidi nga, ngan dawa ben so yo pombe pang ye di tooltool le imot ke tana i nga, bong Maro Amunu Silene iyei di le tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.

Tayei Urata Ye Gurana Yo Maro Ikap Paidi Nga

⁷ Ngan lal yo be so tina le imot ke tana i ngan be imot ye i, in iman potai oo. Ngan nanga, kin dada dook tiap yo matana matana ngan ikap matamim be, inbe kakaptutang dook ye yepongo kiang, a be nen ngan kapas le kapatarau pang Maro leu. ⁸ Inbe dada maiyoko atu yo be ipa muku ye dada kapala i, in nen. Ole lomim mai san moolmool pang di diemim kapala, yesoo dada dook mata tani in iduk dada dook tiap ke noonoo alunu yo tiyei paidi, ngan le lod tut mulu tiap nga. ⁹ Le kumata be di diemim kapala timan pang yang man kaye di kayepe nga, ngan kin lomim dook tiap pang di be, bong kakap di pang rumu kiang, inbe matamim kala di dook. ¹⁰ Ngan ang ngan, Maro lono pang a iyei dada dook mata pang, inbe ikap so dook mata matana matana pang ye lo ponana ki. Le ang atu atu ole kayei urata ki dook ye soo so yo ikap pang ye lo ponana ki nga, a be nen ngan kalon di tooltool kapala ye. ¹¹ Nen le kumata tool kiang atu be iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool nga, ngan iwete betanga moolmool yo ipa ye Maro ngan leu. Inbe kumata tool kiang san be iyei urata dook mata pang di tooltool a ilon di ye nga, ngan iyei urata tani in ye gurana yo Maro ikap panga nga. Ole kayei nen le iken so, a be nen ngan di tooltool tikamata so tina yo kayei ye Yesu Kirisi ene nga, ngan ole tiyitmaka Maro ene ye. Ngan ya in gurana ki mai, inbe ene mai san ke be di tooltool tipayiti a ikenen leu le taukan motingi. Moolmool.

Lod Ponana Ye Yo Tasolo Masngana Dawa Ben Kirisi Nga

¹² Ang di diek yo lok pang mai san nga, nookoot nga touanga dook tiap pombe pang yang a kasolo masngana mai dawa ben ei ikanang nga. Bong kin katakrai inbe kawete be in so paunu la pombe pang yang, in be. ¹³ Inbe lomim ponana ye yo kaye Kirisi kasolo urata moonoo ke masngana yo pombe pang ye i. Yesoo, ye kene yo Kirisi imulu a si pombe mallangana ye in nga, ngan di tooltool ole tikamata nen, ya in ene mai san ke be di tooltool tipayiti, inbe ang ngan ole lomim ponana le lomim ponana kaiye. ¹⁴ Le kumata le be di tooltool tiwete betanga dook tiap pang ye yo katara lomim medana pang Kirisi nga, ngan lomim ponana, yesoo Maro yo ene mai san ke be di tooltool tipayiti i, in Amunu iyepe yang. ¹⁵ Bong kumata le be kasolo masngana ye urata dook tiap yo kayei nga, ngan in dook tiap. Ngan nen le dada dook tiap tina ben ke raumatenge di tooltool, inbe ke pinoongoo so, inbe ke yeingi dada dook tiap kidi talnga dikidiki, inbe ke garungunu urata kidi tooltool kapala nga, ngan kin kayei be. ¹⁶ Bong kumata be kasolo

masngana ye yo katoos dada ke Kirisi nga, ngan kin moomoomim be. Bong be nen ngan kayitmaka Maro ene ye yo ang ngan di tooltool ke Kirisi nga.

¹⁷ Nookoot nga lal yo be Maro ikarata betanga kidi tooltool ye in pombe oo. Ole ikarata betanga ke di tooltool yo ki ngan muku. Nen le kumata be imadit ye karatanga betanga kiidi muku nga, ngan ole yelei ye di tooltool yo tiwala muridi pang bingi dook mata nga? Atoo, ole iyemenai di le dook tiap yege. ¹⁸ Ngan Rau ke Maro iwete nen, “Di tooltool yo noonoodi nga, ngan ole tisoloo urata moonoo muku, lo ngan be Maro ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Bong ole yelei ye di tooltool yo tiyei noonoo a titoo dada dook tiap yo Maro lono be titoo tiap nga? Atoo, ole iyemenai di le dook tiap yege.”[☆]

¹⁹ Ngan la kumata le Maro lono be ang sema tooltool kasolo masngana nga, ngan ole ang tapmim katarang la Maro baene, inbe kayei dada yo dook mata ngan le ikenen leu. Ngan Maro tani in itaridi, le ya in ole itoo betanga ki yo ipamede paidi i.

5

Noonoongoo Pang Di Kuto Maimai Inbe Pang Di Kakase Paunu

¹ Nookoot nga au i lok be apamedang ang sema tooltool yo kayei kuto maimai pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke sungunu nga. Ngan au i tool kuto mai atu lapau, inbe au tauk i akamata Kirisi ye matak ye yo isoloo masngana nga. Inbe au lapau, pang dama ni ye kene yo be Kirisi imulu a isi pombe mallangana a di tooltool tikamata ben ya in ene mai san ke be tipayiti ye nga, ngan nunngana ole idukau le ipa ye di tooltool yo ki nga. Ngan la lok be apamadit lomim ye urata nen. ² Maro itarang be kayei urata ben di tooltool yo matadi kala di asara yo edi sipsip nga. Nen le kin matamim kala di tooltool yo ke Maro nga dook. Ole kayei urata i, yesoo di tooltool kapala la titarang be kayei urata i nga tiap, bong kayeii, yesoo ang tapmim la lomim dook mata be kayeii i. Kumata be kayei nen nga, ngan Maro ole lon ponana yang. Nen le kin lomim tar be kayei urata a nen ngan kakap pat ye urata kootoonoo kiang, leu be, bong karai lomim le imot be kalon di. ³ Inbe di tooltool tina yo Maro itar di la baemim nga, ngan kin kayei di dawa ben ang ngan di tooltool maimai a kadada podi be. Bong kapatnaia dada dook mata pang di a be titoo ang ye. ⁴ Ole kayei nen, ngan la be ye lal tani yo be tool kuto mai kidi tooltool yo matadi kala di sipsip i, in be pombe mallangana ye in nga, ngan ole kakaua balingi yo ke be ilene tiap i, yesoo ole kayepe ye nunngana yo iken nen le taukan motingi i.

⁵ Inbe dada gaongo leu ben ye noonoongoo yo akap pang di kuto maimai nga, le ang di kakase yo paunu nga, ngan ole kalongo betanga ke di kuto maimai ke bareme ke sungunu a kayepe parmadi. Inbe ang tina ngan le imot ole katoos dada yo be karautoo ang le kadu lopo ye di diemim, yesoo Rau ke Maro iwete nen, “Di tooltool yo di tapdi tiyitmak di nga, ngan Maro lono dook tiap pang di. Bong di tooltool yo tapdi tirautoo di le tidu lopo nga, ngan Maro lono pang di le iyei dada dook mata pang di.”[☆]

⁶ Ngan la ang tapmim ole karautoo ang le du kayepe Maro yo gurana ki mai mata i, in parmana, a be nen ngan ye soo lal yo lon taru i, in ole iyitmakang le kalo ete. ⁷ Le soo so yo lomim modoko ye nga, ngan kasuk la Maro baene, yesoo ya la lono pang mai san le matan kalang i.

⁸ Ole kakaptutang dook ye yepongo kiang, inbe matamim kalang dook, yesoo koi kiang yo tool kuto mai kidi so sadi i, in ya la ipa be isere di tooltool yo be igarung di i. Ngan ya in dawa ben asara gok yo ene laion i, le ipa be isere so yo be ikan i. ⁹ Bong ang ngan ole kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru pang Maro i, inbe kanganga le ila diki. Yesoo, lomim galanga nen, di diemim kapala ke Maro yo tiyepe ye tana mai i le imot

nga, ngan di lapau tikodo le timede inbe tisololo masngana dawa ben tina yo ang kasolo nga. ¹⁰ Inbe lomim tut, ang ngan ole kasolo masngana nen ye manga modono kasin leu, lo ngan be Maro yo kanakana ngan lono pang mai san a iyei dada dook mata pang i, in ole iyei ang le kayepe dook mata mulu. Inbe ole ikata suanga yang, inbe ipamedang a kakodo le kamede nen a tala. Ngan Maro tani yo ene mai san ke be di tooltool tipayiti i, in ipootang be kayei ben di tooltool ke Kirisi, nen le ang ngan ole kalo kaye kayepe ye nunngana yo iken nen le taukan motingi i. ¹¹ Ngan ya in gurana nga le imot iken ye a iken nen le taukan motingi. Moolmool.

Pita Iwete Lo Ponana Ki

¹² Selas, yo itara lono medana pang Kirisi i, in akamata ngan ben au ek moolmool. Ya in ilonau ye rau modono i, inbe awode pang. Ngan awode pang be apamedang, inbe awete betanga moolmool pang ye dada dook mata yo Maro lono paidi a iyeei paidi i. Nen le katara lomim medana ye le iken so. ¹³ Di diemim kapala yo tiyepa malala mai Babilon* a Maro ipootoo di panga ya taunu dawa ben ipootang panga nga, ngan tiyawa lo ponana kidi pang. Inbe Maka yo dawa ben natuk i, in iyawara lo ponana ki pang lapau. ¹⁴ Inbe kawete lo ponana kiang pang di diemim tina ngan atu atu le imot, inbe kapatnaia lomim yo mai san in pang di a kawarara di, inbe katoomomo kiidi a kasom pangadi. Nen le apatarau pang Maro nen, be ikaua lo silene ki pang ang di tooltool yo katara lomim medana pang Kirisi nga.

---

* 5:13 Babilon in kattenge betanga ke malala Rom. Inbe Rom in malala yo di tooltool kuto mai yo titoo Maro tiap ngan tiyepa ye i. Di ngan tidada di tooltool kapala podi dawa ben muku ngan di tooltool kuto maimai ke Babilon tiyepa nga.

2 PITA

Rau Yo Pita Iwode I, In Ru Ki

¹ Au, Simon Pita i, ayei urata ben kapraingi inbe aposol ke Yesu Kirisi. Au i awodo rau nait pang ang di tooltool yo katara lomim medana pang Yesu Kirisi dawa ben am nga. Ngan ya in Maro kiidi, inbe ya in tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, inbe ya in itoo dada dook mata yo noonoonoo nga. Le ye dada dook mata ki tani, in ilonidi a nen ngan tatara lodo medana pang.

² Ngan ang ngan lomim galanga moolmool ye Maro inbe Tool Mai kiidi yo Yesu Kirisi i. Nen le apatarau pang Maro nen, be lo galanga kiang tani in ole iso dada pang a be nen ngan iyei dada dook mata pang, inbe ikaua lo silene ki pang mai le mai san.

Noonoongo Pang Di Tooltool Ke Maro Ye Dada Dook Mata Yo Be Titoo I

³ Ngan ye yo lod galanga ye moolmool nga, ngan le ikap so le imot yo tamaka ye ngan paidi, a be nen ngan tayepe dook, inbe tatoo dada dook mata le imot yo lono be tatoo nga. Nen le ikap so nen paidi ye gurana ki yo mai i. Ya in itoo dada yo dook mata in leu, inbe ene mai san ke be di tooltool tipayiti ye. Ngan nen le ipootidi panga ya taunu be taye ben di tooltool ki. ⁴ Moolmool, ya in itoo dada dook mata inbe gurana ki mai san. Ngan la le ipamede betanga be ole iyeie dada yo dook mata ki taunu i, in paidi, a be nen ngan dada dook tiap ke tana yo iyolidi be la taye noonoo nga, ngan o ke be igarungidi tiap, bong ole tatoo dada dook mata dawa ben yo itoo i.

⁵ Ngan so dook mata tina ngan Maro iyei paidi oo, nen le dook mata be katara lomim medana panga leu be, bong be nen ngan kayei urata le guramim be katoo dada yo dook mata nga lapau. Ngan kumata le be katoo dada dook mata tani nga, ngan dook mata, bong ole lomim kaua urata dook ye dada moolmool yo ke Maro nga lapau. ⁶ Inbe kumata le be lomim kaua urata dook ye dada moolmool tani nga, ngan dook mata, bong ole kakap tutang ye yepongo kiang lapau. Inbe kumata le be kakaptutang ye yepongo kiang nga, ngan dook mata, bong ole kakodo le kamede inbe kasolo urata moonoo yo be pombe pang yang, ngan lapau. Inbe kumata le be kakodo le kamede nen nga, ngan dook mata, bong ole katoo dada dook mata le imot yo Maro lono be katoo ngan lapau. ⁷ Inbe kumata le be katoo dada dook mata le imot yo Maro lono be katoo nga, ngan dook mata, bong ole lomim mai san pang di diemim yo titara lodi medana pang Kirisi ngan lapau. Inbe kumata le be lomim mai san pang di diemim nga, ngan dook mata, bong be nen ngan ole kayei dada dook mata yo be lomim mai san pang di tooltool nga le imot ngan lapau.

⁸ Ngan kumata le be tasudungu toongo dada dook mata tina ngan le ikenen leu nga, ngan ole ipaposidi ben idi nga lod galanga moolmool ye Tool Mai kiidi Yesu Kirisi, inbe lo galanga kiidi tani in ole ilonidi le tayepe ye yepongo yo dook mata i. ⁹ Bong kumata be tool sa itoo dada tina ngan tiap nga, ngan ya in dawa ben tool mata kis yo ikamata ni tiap i. Inbe ya in lon kalli ye yo Maro ipamule a igiri dada dook tiap ki ke noonoo yo muku ngan iyei nga.

¹⁰ Le ang di diek nga, ngan ole kakaua urata le guramim be katoo dada tina ngan dook le imot, a be nen ngan ipaposang ben moolmool ang ngan Maro iku ang, inbe ipootang panga ya taunu. Ngan ye yo awete nen nga, yesoo kumata le be kayei so tina nga, ngan o ke be kawala murimim pang Maro pitip yege. ¹¹ Inbe Maro ole lon ponana pang a iso dada pang be lo kayepe so ye malala ki. Ngan malala ki tani, in Tool Mai kiidi Yesu Kirisi yo ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in iyepe ye. Inbe ya la be matan kala so ki nga le imot le taukan motingi i.

Pita Be Ipamadit Di Tooltool Lodi Mulu

¹² Ang ngan o lomim galanga ye so yo awetewete ye, ngan oo. Inbe kaparama betanga moolmool ke Kirisi yo di tooltool tipatomonai ang ye, in oo. Bong au i lok be apamadit

tiap lapau. Bong iyeie oongoo mai a pombe, ngan le igarung di le imot a tilledi. Bong Noa, tool tani yo iwetewete pang di tooltool be titoo dada dook mata noonoonoo ye Maro matana i, in la Maro iloni le ipa ye di tooltool limi be ru a tiyepe dook mata i. ⁶Inbe muku ngan Maro igarung malala maimai ru yo Sodom le Gomora nga, ngan idaun di a ei ikan di le kawa leu la iken nga. Ngan dada tani yo iyeii nen i, in be nen a ipatnaii pang di tooltool nen, be ole iyemenai di tooltool le imot yo titoo dada dook tiap yo Maro lono be titoo tiap nga. ⁷Bong ye kene tani in Maro ilono Loto le so sa igarungu tiap. Ngan Loto tani in iyepe Sodom lapau, bong ya in tool dook mata noonoonoo. Inbe ya in ikamata ben di tooltool ke Sodom tisak noonoongoo, inbe tipas le tiyei urata dook tiap yo giri leu ye Maro matana nga, ngan le lon massingi ye. ⁸Moolmool, tool dook mata noonoonoo tani, in iyepe kataunu ke di tooltool ke Sodom, le ye ke kanakana ngan ikamata dada yo tipammoo ye nga, inbe ilongo betanga dook tiap kidi tina yo tiwete nga. Le tina lono yo iken noonoonoo dook mata i, in imassingi ye mai san. ⁹Le kakamata, di tooltool yo titoo dada dook mata yo Maro lono be titoo nga, ngan kumata be touanga sa pombe pang ye di nga, ngan Tool Mai Maro in lon galanga ye dada yo be ilon di ye i. E di tooltool yo noonoodi tiap nga, ngan ole ikap urata moonoo pang di le ke be tisor tiap. Nen le ole tiyetaia masngana nookoot nga le ilo ye lal yo be ikarata betanga kidi tooltool a be iyemenai di ye i. ¹⁰Le moolmool ole tisol masngana, bong di tooltool ke kaplungunu tina yo lodi be tiyepe la gurana ke Maro parmana tiap le tisak noonoongoo inbe titoo di tapdi lodi a tiyei dada dook tiap yo giri leu ye Maro matana nga, ngan ole tisol masngana mai le mai san.

Ngan di tooltool tina ngan di tapdi tiyitmak di, inbe titattadai ye soo so yo lodi be tiyei ngan tiap lapau. Ngan nen le titattadai be tiwete betanga dook tiap ye soo so yo Maro ikarata di a tiyepe ye malala ki nga. ¹¹Bong di bangabangana yo gurana kidi maimai le tillos di tooltool ke kaplungunu nga, ngan tiyei dada nen tiap. Le ye kene yo tikodo dama ke Tool Mai nga, ngan lodi be tiwete betanga dook tiap sa ye di tiap. ¹²Bong di tooltool ke kaplungunu tina, ngan tiwete betanga dook tiap ye so yo lodi galanga ye tiap nga. Le di ngan dawa ben di asara gok yo taukadi lo galanga nga. Ngan nen le tipas le tipa ye soo dada kidi yo lodi be tipa ye nga. Di asara yo nen nga, ngan tipasui di be di tooltool tikap di a tiraumatamata di leu. Le dada gaongo leu, ole Maro igarung di dawa ben di tooltool tiraumatamata di asara nga.

¹³Di tooltool ke kaplungunu tina ngan tigarung di tooltool kapala lodi, le ye urata dook tiap kidi kootoonoo nga, ngan ole Maro igarung di le tisol masngana mai. Di ngan lodi ponana ye dada dook tiap yo tiyei nga, le lodi be bong a tiko lo ngan be tiyei tiap, bong tiyei mallangana ye kemai leu. Nen le ye kene yo kaye di diemim kayei mailang a kakanen inbe kagauagaua lomim ye in nga, ngan tikan le tiyin kaiye mata le tina tigarung mailang kiang. Di ngan dawa ben so giri leu yo ipookoo sousoungi kiang ngan le igarungu a moomoomim ye i. ¹⁴Ngan di tooltool tina ngan timaryoo ye yeingi noonoo tiap, bong matadi iyei ye di garup a lodi kaua urata ye dada dook tiap ke bauk le ikenen leu. Inbe koodi paweserai di tooltool yo tikodo le timede ye Kirisi tiao nga, ngan be nen a tikap di la titoo dada dook tiap kidi. Inbe di ngan dada dook tiap yo ke matadi so in iso pang di. Bong Maro ikarata betanga a iken oo, be ole iyemenai di ye.

¹⁵Di tooltool ke kaplungunu tina ngan tiyege dada dook mata, inbe tipas a la titoo dada dook tiap gaongo leu ben ke Balam yo Beor natunu i. Ngan Balam tani in Maro koonoo atu, bong matana pat mai mata, le iyei dada dook tiap be ikap pat ye urata kootoonoo ki. ¹⁶Bong asara ki ke solanga di tooltool yo ene donki i, in iwete panga dawa ben tool iwetewete nga a ipasak panga ye dada dook tiap ki yo iyeii i, inbe ilele be iyei kapakapa nen mulu be.

¹⁷Di tooltool ke kaplungunu tina ngan dawa ben ran gumono yo ran ki imaka a iwodowodo i. Inbe di ngan dawa ben eng tene yo muru mai iman ngan itiri a ila i. Ngan la Maro ikarata ni yo todo ki imukku mata in pang di a be tiyepe ye. ¹⁸Di ngan koodi payit di ye betebetanga kidi yo taukan kanono nga, inbe koodi paweserai di tooltool a be nen

ngan tipamadit lodi be tiyei dada dook tiap ke bauk, le dada dook tiap matana matana kapala yo ke tana i nga. Ngan nen le di tooltool yo nookoot nga tiyege di tooltool ke yeingi noonoo a timan nga, ngan tiyolo di a la titoo di ye dada dook tiap kidi tina. ¹⁹ Ngan di tooltool ke kaplungunu tina tiwete pang di nen, “Kumata le be katoo am nga, ngan so sa yo be igunkalang ngan tiap, le dook mata ke be kapas le katoo ang tapmim lomim leu.” Tiwete pang di nen, bong di tapdi tiyepe le dawa ben di tooltool yo tiyei urata ben di poranga nga, yesoo dada dook tiap yo tiyei nga, ngan iyei mai pang di le tiyepe parmana. Ngan nanga, kumata be tool atu imalum pang so sa be iyei kuto mai panga nga, ngan ya in ben poranga ki. ²⁰ Muku ngan di tooltool ke kaplungunu tina ngan tiyege dada dook tiap ke tana yo be igarung di nga, inbe tiportak lodi pang Tool Mai kiidi Yesu Kirisi. Ngan nen le lodi galanga moolmool ye tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Bong timulukala dada dook tiap mulu a la tiyepe dada dook tiap tina ngan parmana. Atoo, muku ngan ye kene yo titara lodi medana pang Yesu tiao nga, ngan Maro lono be igarung di le dook tiap mata tiap, bong yo nookoot nga tiwala muridi panga le ole igarung di le dook tiap le dook tiap ki taunu. ²¹ Kumata be di tooltool lodi galanga tiap ye dada dook mata noonoo ke Maro nga, ngan o ke be tisoloo urata moonoo mai mata tiap. Bong lodi galanga ye, lo ngan be tiwala muridi pang dada dook mata tani yo Maro ya taunu itaru a di tooltool tiwetewete pang di ye in nga, ngan la ole tisoloo urata moonoo mai le mai ki taunu nga. ²² Ngan tiyei nen le itarke betanga ru. Betanga tina ngan atu in nen, “Gaunu ilulu, motong imulu la ikana luluana tani mulu.” Inbe betanga tina ngan san mulu in nen, “Ga irriu ye ran, motong imulu la iraua tingi.”

3

Lal Ke Tool Mai Yo Be Isi Ye I

¹ Di diek yo lok pang mai san nga, ngan i rau kiau ru ki yo awode pang in naiti. Ngan rau ru tina yo awodo nga, ngan be apamadit lomim ye a be nen ngan ole lomim kaua urata dook ye dada moolmool yo ke Maro nga. ² Au i lok be lomim tut mulu ye betanga yo muku ngan di Maro koonoo tiwete nga. Di ngan Maro ipootoo di panga ya taunu, inbe tikaua koonoo a tiwete betanga ki paidi. Inbe au i lok be lomim tut ye betanga ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi. Ya in tool tani yo ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Inbe betanga ki tina, ngan di aposol ki tiwete pang a kalongo oo.

³ Ngan so maiyoko yo be lomim galanga ye in nen: Nookoot nga le ilo ye lal yo be Yesu imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool ke palenge sere ole pompombe a tingelera so ke Kirisi. Inbe ole titoo di tapdi lodi a tiyei dada dook tiap yo be lodi ponana ye nga. ⁴ Ole tiwete nen, “Ai, Kirisi ipamede betanga be imulu a isi nga, ngan le isi lapau? Ngan mukot yege ye kene yo di tiudu timmata ye in le se nookoot katai nga, ngan so tina nga le imot ngan iken gaongo leu ben tina ye kene yo tana i pombe ye i.” ⁵⁻⁶ Tiwete nen, bong kakamata, mukot yege ngan Maro iwete leu, inbe lang pombe. Inbe iyeie ran le idu pang lopo, inbe tana ise pombe ye ran a iken mallangana. Motong la ye kene san mulu ngan Maro iwete leu, inbe ki mai imol a isi le oongoo ki iduku tana mai i le imot a igarungu. Ngan di tooltool tina ngan lodi galanga ye so tina oo, bong lodi pang betanga yo nen ngan tiap. ⁷ Inbe ye dada gaongo leu, Maro iwete be lang le tana yo nookoot katai iken nga, ngan be iken nen a inam ye ei yo be pombe a be nen ngan idaun di ye i. Le inam le ilo ye lal yo be ikarata betanga kidi tooltool ye i, ngan la be iyemenai di tooltool yo tiwala muridi pang dada dook mata yo lono be titoo nga. Le ye kene tani in ole igarung lang le tana le ipa ye di tooltool tina yo dook tiap ngan lapau.

⁸ Le di diek yo lok pang mai san nga, ngan be awete betanga atu pang a lomim kalli be. Tool Mai ikamata ke atu in dawa ben rai tau atu, inbe rai tau atu in ikamata ben ke atu. Le ye kamatanga ki ngan yaru nga gaongo leu. ⁹ Ngan di tooltool kapala lodi tar nen be Tool Mai in itu le ke be iyeie betanga ki yo ipamede i, in le itara kanono tiap, bong tiap. Ngan ye punu yo a le katen malmal tarai pang ye tiap in nen. Ya lono be igarungu tool

sa ye noonoo ki yo iyei ngan tiap, bong lono be di tooltool nga le imot tiportak lodi ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga.

¹⁰ Bong lal yo Tool Mai be imulu a isi ye i, in ole pombe dawa ben tool ke pinnau yo iyei urata ki sollono i, le ke be lomim galanga ye lal yo be pombe ye in tiap. Ngan ye lal tani in lang katene ole putumbe a ilene, inbe mununu ki mai ole ila ni mooloo san. Inbe so le imot yo iken lang katene nga, ngan ei ole ikan di le imot. Inbe ye lal tani in tana le so le imot yo iken ye nga, ngan ei ole ikan di le tilledi lapau.*

¹¹ Ngan nanga, kumata be so tina ngan le imot be tilledi ye dada yo nen in nga, ngan ang ngan lomim tar be ole katoosoo dada? Ngan dook mata nen, be ole kayepe dook mata le dawa ben di tooltool ke Maro yo ipootoo di panga nga, inbe katoosoo dada dook mata le imot yo Maro lono be katoosoo nga. ¹² Le nookoot ye kene yo kayepe a kanam ye lal yo Maro itaru be Kirisi imulu a isi ye in nga, ngan kakapye be kayei urata ke Maro a nen ngan lal tani in ole pombe palbe leu. Ngan ye lal tani in ole ei ikana lang a igarungu, inbe so le imot yo iken lang katene nga, ngan ole ei iyensnai di le tiyei ran koonoo. ¹³ Bong idi nga lod tutu betanga yo Maro ipamede i. Ngan ya in iwete nen, be pang dama ni nga, ngan ole ikarata lang paunu inbe tana paunu ngan pang di tooltool yo noonoodi nga leu be tiyepe ye. Ngan la idi nga tatar matada ye so tina yo be pombe nga.

Takaptutidi Dook Inbe Tanama Tool Mai

¹⁴ Nen le ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, ye kene yo katar matamim a kanam ye so tina yo be pombe nga, ngan kakapye be kayepe le tinimim iken galangana dook mata, inbe kayepe le taukamim busunu ye Maro matana. Inbe kayepe le lo botoboto sa be iken kataunu kiang kaye ngan be, bong kaye kayepe ye lo silene dook mata. ¹⁵ Le matamim too dook ngan. Ye punu yo Tool Mai katen malmal tarai pang di tooltool ye tiap in nen, be inam di be tiportak lodi a be nen ngan ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Ngan tool kiidi Paulu, yo lodo panga mai san i, in iwete betanga nen lapau. Ya in Maro ikap lo galanga dook mata panga a iwodo rau pang a iwete betanga gaongo leu ben tina yo nookoot ngan awete pang ye nga. ¹⁶ Ngan ye rau ki tina le imot yo iwodo nga, ngan iwetewete ye so tina nga. Moolmool, so kapala yo iwodo ilo ye rau ki nga, ngan imoo le ke be lod galanga ye mata tiap. Ngan nanga, di tooltool yo lodi galanga tiap, inbe tikodo le timede ye Kirisi tiao nga, ngan tipagalanga betanga dook ye dadana tiap dawa ben tiyei ye betanga kapala yo iken ye Rau ke Maro nga. Le dada kidi yo tiyei nen i, in di tapdi ole tiyolo pang di be Maro igarung di ye.

¹⁷ Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, nookoot nga ang ngan lomim galanga ye so tina ngan oo. Le kin kakawai yang dook leu ye di tooltool ke sak noonongoo. Ole nen ngan tikaua lungunu yang, ngan ole kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru in tiap. ¹⁸ Bong kakapye be katoosoo dada dook mata yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi be lon ponana ye nga, a be nen ngan iyei dada dook mata pang mai le mai san, inbe ilonang le lomim galanga ye le ikenen leu. Ya in tool ene mai san le tayitmak ene nookoot nga, inbe tayitmaka ene a ikenen nen a tala. Moolmool.

---

* 3:10 Dada san yo be taportaka betanga i ye i, in nen: Ngan ye lal tani in tana le so le imot yo iken ye nga, ngan Maro ole ipapos urata dook tiap kidi yo tiyei nga, a be nen ngan iyemenai di ye.

1 YOWAN

Rau Yo Yowan Iwode I, In Atu Ki

Betanga Ke Yepongo Dook Mata

¹ Au i awodo rau i pang ye Betanga tani yo ke yepongo dook mata i. Ya in iyepe mukot ye kene yo so tina nga le imot pombe tiao nga. Ngan au i aye di aposol kapala amlonga, inbe amkamata. Le moolmool, amkamata ye matamam inbe amtoka ye baemam. ² Ngan Betanga tani yo pombe mallangana le amkamata in la amwetewete ye i, inbe amwete pobe pang ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. Muku ngan iye Tamada tiyepe, motong la pombe mallangana pang yidi nga. ³ Nen le am nga amye Tamada inbe Natunu Yesu Kirisi ngan amgaua lomam le atu. Le amwete moolmool pang ye Tool tani yo amkamata inbe amlonga i, a be nen ngan kagaua lomim le atu ila yam aposol. ⁴ Ngan la amwodo rau i pang be ilonang a be nen ngan idi le imot lod ponana.

Maro In Sul Loloana Kiidi

⁵ Le betanga tani yo amlonga ye Yesu Kirisi a be amweta pang in nen: Maro in dawa ben sul loloana, le mala be todo kasin pa iken ye, ngan tiap. ⁶ Le kumata tawete be idi nga tagaua lodo le atu ye Maro, bong taye i tootoo dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan idi nga tooltool ke kaplungunu, inbe tatoo betanga moolmool yo ke Maro, ngan tiap. ⁷ Bong kumata be idi nga tapa ye sul loloana dawa ben ya in iyepe ye sul loloana nga, ngan ole taye di tooltool kapala ke Maro tagaua lodo le atu, inbe ole rara ke Natunu Yesu in igiri noonoo yo kiidi nga le imot.

⁸ Nen le kumata tawete be idi nga taukada noonoo nga, ngan idi taudu nga tallungidi, inbe betanga moolmool ke Maro sa iken lodo tiap. ⁹ Bong kumata be tatulu lodo pang Maro nga, ngan ole igiri noonoo kiidi, inbe iyei idi le taye i tooltool noonoo ye matana. Ngan ole iyei nen, yesoo kanakana ngan itoo betanga ki yo ipamede i, inbe itoo dada yo dook mata ngan leu. ¹⁰ Nen le kumata tawete be idi nga taye i noonoo tiap nga, ngan ye betanga kiidi tani in ben tawete Maro in tool ke kaplungunu, inbe betanga ki iken lodo tiap.

2

Kirisi In Loningi Kiidi

¹ Ang di natuk yo lok pang mai san nga, awodo betanga i pang, a be nen ngan kayei noonoo be. Bong kumata tool sa be iyei noonoo nga, ngan idi nga tool kiidi atu ke be iwetewete pang Tamada a ilonidi ye betebetanga kiidi. Ngan ya la Yesu Kirisi i, inbe ya taleu in la Tool Noonoo ke Maro i. ² Inbe ya in irai tinini le imot inbe tiraumate a be nen ngan Maro iyemenai idi ye noonoo yo kiidi, ngan be. Ngan ye yo iyei nen nga, ngan be nen a Maro igiri noonoo kiidi le ipa ye noonoo kidi tooltool ke ni mai i le imot lapau.

³ Nen le kumata be tatoo betanga ke Maro yo lono be tatoo nga, ngan la be ipatnai idi ben idi nga lod galanga moolmool ye nga. ⁴ Inbe tool yo iwete nen, "Au i lok galanga moolmool ye," bong be itoo betanga yo Maro lono be tatoo ngan tiap nga, ngan ya in tool ke kaplungunu, inbe betanga moolmool ke Maro sa iken lono tiap. ⁵ Bong kumata tool atu be itoo betanga ke Maro nga, ngan tool tani in la lono pang Maro mai san moolmool i. Le dada yo be lod galanga ben Maro iyepe yidi i, in nen: ⁶ Kumata sei tool iwete be Maro iyepe ye i, in ole ipa le dawa ben Yesu ipa nga.

⁷ Ang di tooltool kiau nga, ngan betanga yo awode pang be katoos i, in betanga paunu tiap. Bong i betanga gurunu tani yo kakauu kulkulunu yege ye kene yo katara lomim medana pang Kirisi ye i. Le betanga gurunu tani i, in betanga tani la kalonga koot i.

⁸ Bong betanga yo nookoot awode pang i, in paunu lapau, yesoo betanga tani in kanono pombe ye Kirisi le nookoot nga kanono pombe yang lapau. Nen le idi nga lod galanga be betanga tina ngan moolmool, yesoo todo i nga be imot, inbe sul moolmool in ilolo oo.

⁹ Le kumata tool sa iwete be ya in iyepe ye sul loloana, bong be lono dook tiap pang ene san yo itara lono medana pang Kirisi in nga, ngan tool tani in dada dook tiap ki ngan ipaposi ben ya in ngan iyepe todo lono go. ¹⁰ Nen le kumata tool sa be lono pang ene atu yo itara lono medana pang Kirisi in mai san nga, ngan ya in iyepe ye sul loloana. Le sul loloana tani yo iyepe ye i, in so sa yo be iyeii a ikapsap ye noonoo, ngan tiap. ¹¹ Bong sei tool be lono dook tiap pang ene san nga, ngan ya in iyepe todo lono, inbe ipa todo lono le lon galanga ye ni yo be ipa pang ye in tiap, yesoo todo iyakala matana.

¹² Ang di natuk nga, ngan awodo rau i pang,

yesoo noonoo kiang ngan Maro igiri ye gurana ke Kirisi, inbe ye urata yo iyeii i.

¹³ Ang di tamak nga, ngan awodo rau i pang,

yesoo ang ngan lomim galanga moolmool ye tool yo iyepe mukot ye kene yo Maro itar lang le tana tiao nga.

Ang di tamoto yo tinimim paunu nga, ngan awodo rau i pang,

yesoo ang ngan kalloso tool dook tiap yo Satan i.

Ang di natuk yo lok pang mai san nga, ngan awodo rau i pang,

yesoo ang ngan lomim galanga moolmool ye Tamada.

¹⁴ Ang di tamak nga, ngan awodo rau i pang,

yesoo ang ngan lomim galanga moolmool ye tool tani yo iyepe mukot yege ye kene yo Maro itar lang le tana tiao nga.

Ang di tamoto yo tinimim paunu nga, ngan awodo rau i pang,

yesoo ang ngan kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru i,

inbe betanga ke Maro iken lomim le imede

le ang ngan kalloso tool dook tiap yo Satan i.

Kin Lomim Mai San Pang So Yo Ke Tana I Nga Be

¹⁵ Awete pang nen, kin katara lomim le mai san pang dada yo ke tana i le ipa ye so ki nga le imot ngan be. Ngan kumata le tool sa be lono pang so ke tana i mai san nga, ngan tool tani in lono pang Tamada mai san tiap. ¹⁶ Le dada dook tiap tina le imot yo ke tana i nga, ngan la dada ke be di tooltool tiyei so dook tiap yo lodi be tiyei a lodi ponana ye nga, inbe matadi gorengana ye so kidi diedi, inbe di tapdi tipayit di ye so yo tiyei nga. Ngan dada yo nen nga, ngan ipa ye Tamada tiap, bong so yo nen ngan so ke tana i leu. ¹⁷ Nen le tana i ipa ye di tooltool yo lodi be titoo dada dook tiap ki tina nga, ngan ole tilledi le imot. Bong tool yo iyei urata le itoo Maro lono i, in ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i.

Koi Ke Kirisi In Pombe Oo

¹⁸ Ang di natuk nga, lal yo be tana i imot ye i, in iman potai oo. Muku ngan amwete pang a kalongo ye koi ke Kirisi be ole pombe ye tana i. Nen le nookoot nga di koi ke Kirisi alunu la pompombe koot nga. Ngan nen le ole lod galanga nen, lal yo be tana i imot ye i, in o iman potai oo. ¹⁹ Di tooltool yo nen ngan muku ngan taye di tagaua, motong la tikoo yidi a tila nga. Le di ngan di tooltool kiidi moolmool tiap. Kumata be di ngan di tooltool kiidi moolmool nga, ngan matin nga le taye di tayepe. Bong tiyegidi a tila le lod galanga nen, di tooltool tina ngan sa yo tooltool kiidi moolmool ngan tiap.

²⁰ Bong ang ngan, Tool Tani Yo Maro Ipootoo Panga Ya Taunu I, in imaia Maro Amunu Silene ilo lomim nen le ang le imot ngan lomim galanga ye betanga yo moolmool i.

²¹ Ngan ye yo awodo betanga nga pang nga, yesoo o lok tar be ang ngan lomim galanga ye betanga moolmool i tiap, ngan tiap. Bong awodo betanga nga pang nga, yesoo lomim galanga ye betanga moolmool, inbe lomim galanga ye betanga yo ke kaplungunu ngan sa ipa ye betanga moolmool i, ngan tiap. ²² Ngan tool ke kaplungunu in sei? In tool tani yo iwete be Yesu in Kirisi tiap i. Inbe tool yo nen i, in koi ke Kirisi inbe ya in iwala murini pang Tamada iye Natunu. ²³ Le sei tool be iwala murini pang Natunu nga, ngan tool tani in iwala murini pang Tamana lapau. Inbe sei tool be itara lono medana pang Yesu be ya in Maro Natunu nga, ngan tool tani in itara lono medana pang Tamana lapau.

²⁴ Nen le betanga tina yo kalongo kulkulunu ye kene yo katara lomim medana pang Kirisi ye in nga, ngan kaparama le imede. Ngan kumata le be kaparama le imede nga, ngan o kayege dada ke Tamada iye Natunu tiap, bong ole katoo le iken so. ²⁵ Ngan Kirisi ipamede betanga paidi nen, be ole ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in paidi.

²⁶ Au i yo a le awodo betanga tina ngan pang nga, ngan be awete pang ye di tooltool tina yo tikapye be tillungang ye betanga kidi nga. ²⁷ Bong ang ngan Kirisi imaia Maro Amunu Silene ilo lomim a kakauu le nookoot ngan iyeye yang. Nen le Amunu Silene tani in ipatomonai ang ye so tina ngan le imot, inbe so tina yo ipatomonai ang ye nga, ngan moolmool le doko tiap. Le kin kamalum pang tool sa mulu be ipatomonai ang ye patomonaingi san mulu, ngan be. Ngan nanga, katoo patomonaingi ke Amunu Silene yo ipatomonai ang ye nga, ngan la be kayege dada ke Kirisi tiap, bong katoo le iken so nga.

Tayepe Ben Maro Di Natunu

²⁸ Le ang di natuk nga, kin katoo dada yo ke Kirisi nga le ikenen leu. Ngan la be ye kene yo be pombe mallangana ye in nga, ngan idi nga ole moomoodoo tiap, bong ole takodo le tamede ye kene yo be takodo matana ye i. ²⁹ Ngan nanga, kumata le be lomim galanga nen be Kirisi in ya tool noonoonoo ke Maro nga, ngan ole lomim galanga nen lapau, be di tooltool le imot yo titoo dada noonoonoo nga, ngan Maro di natunu.

3

¹ Le kakamata, Tamada in lono paidi mai le mai san! Nen le ikuu idi be idi nga ya di natunu. Le moolmool, idi nga Maro di natunu. Ngan ye punu yo a le di tooltool ke tana i lodi galanga yidi tiap nga, ngan di ngan lodi galanga ye Maro tiap lapau. ² Le ang di tooltool kiau nga, nookoot nga idi nga Maro di natunu. Inbe pang dama ni ngan ole tayepe belei in ila mallangana tiao. Bong lod galanga nen ye kene yo be Kirisi imulu a isi ye in nga, ngan ole tayepe dawa ben ya i, yesoo ole takamata moolmool ben in ya tani nain. ³ Nen le di tooltool le imot yo titara lodi le atu panga a tinamu nga, ngan tiyei di tapdi le tinidi galanga dook mata ye Maro matana dawa ben Kirisi ya taunu yo tinin galanga i.

⁴ Bong di tooltool le imot yo tiyei noonoo nga, ngan di ngan tiwala muridi pang ger ke Maro. Le moolmool, noonoo in dada ke be tawala muridi pang ger ke Maro. ⁵ Bong ang ngan lomim galanga nen, Kirisi in yo a le isi nga, ngan be si igiri noonoo kiidi. Ngan ya in noonoo sa yo iken ye, ngan tiap. ⁶ Nen le sei tool yo igaua lono le atu pang Kirisi i, in o ke be iyei tootoo noonoo tiap. Bong sei tool yo isootoo yeingi noonoo i, in ikamata touo Kirisi pitiap, inbe lon galanga ye pitiap yege.

⁷ Ang di natuk nga, ngan kin katar talngamim pang tool sa yo be ikaua lungunu yang, in be. Sei tool yo iyei dada dook mata i, in tool noonoonoo ke Maro dawa ben Kirisi in tool noonoonoo ke Maro nga. ⁸ Le sei tool yo iyei noonoo go i, in tool ke tool kuto mai kidi so sadi, yesoo mukot yege nga, ngan ya in la imuku ye yeingi noonoo i. Le ye punu in la le Maro Natunu isi pombe mallangana nga, ngan be si igarung urata ke tool kuto mai kidi so sadi tani. ⁹ Ngan nanga, sei tool yo iyei Maro Natunu i, in o ke be iyei tootoo noonoo tiap, yesoo dada dook mata ke Maro ngan iken ye. Nen le ke be isootoo yeingi noonoo tiap, yesoo ya in Maro Natunu. ¹⁰ Le dada yo be lod galanga ye di sema yo Maro di natunu nga, inbe di sema yo tool kuto mai kidi so sadi in di natunu nga, in nen. Tool yo iyei dada dook mata tiap i, in Maro natunu tiap. Inbe tool yo lono mai san pang ene yo itara lono medana pang Yesu tiap i, in Maro natunu tiap lapau.

Lomim Pang Di Diemim Mai San

¹¹ Le betanga tani yo ang ngan kalonga kulkulunu yege ye kene yo katara lomim medana pang Kirisi ye i, in nen; be lodo pang di diede mai san. ¹² Ngan nen le kin taye ben Kaen be. Ya in tool dook tiap Satan idiwidiwoo le iraumata taini a imata. Inbe nga yelei a le iraumata taini nga? Yesoo, dada yo ki ngan dook tiap, inbe so yo taini iyei ngan itoo dada noonoonoo ye.

¹³ Nen le ang di diek nga, kumata di tooltool ke tana i be tiyei koi pang nga, ngan kin katakrai be. ¹⁴ Idi nga lod galanga nen, be nookoot nga tayege dada ke matenge, inbe taman tayepe ye dada yo ke yepongo dook mata i, yesoo idi nga lodo pang di diede yo titara lodi medana pang Kirisi nga, ngan mai san. Bong kumata sei tool be lono pang di diene mai san tiap nga, ngan ya in ngan iyepe ye dada ke matenge go. ¹⁵ Le tool be lono dook tiap pang ene nga, ngan ya in dawa ben iraumata tool a imata. Inbe ang ngan lomim galanga nen, tool yo ke raumatenge di tooltool i, in o ke be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in tiap.

¹⁶ Ngan Yesu Kirisi iraiia lono le tinini a imata be ilonidi, inbe ye dada ki yo nen i, in be ipatnaia dada yo be lodo pang di diede ye mai san i. Nen le idi lapau ole taraia tiniidi a talon di diede yo titara lodi medana pang Yesu nga. ¹⁷ Le kumata tool atu be so ki ke tana i iye, inbe ikamata ene san yo imaka ye so, bong be lono panga tiap a iloni tiap nga, ngan tool tani in dada ke Maro yo be lodo pang di diede ye mai san i, in iken ye tiap. ¹⁸ Le ang di natuk nga, kin tawete sokorai be lodo pang di diede kapala mai san ye betanga kiidi, too ye koodoo leu be. Bong be nen ngan tayege dada yo dook mata ngan pang di. Ngan la be lodo tani yo pang di diede mai san i, in itoo dada ke betanga moolmool yo ke Maro nga.

Di Tooltool Ke Kirisi Tikodo Le Timede Ye Maro Matana

¹⁹ Ngan nanga, kumata be lodo pang di diede mai san le tayege dada dook mata pang di nga, ngan ole lod galanga nen; idi nga tooltool ke Maro inbe tatoo betanga yo moolmool i. Le ye dada yo nen i, in la be idi nga o ke be moomoodoo ye Maro tiap. ²⁰ Nen le ye kene yo lod wetewete be idi nga tooltool ke yeingi noonoo nga, ngan ke be moomoodoo tiap, yesoo ya in lon galanga ye so tina le imot yo tayege, ngan oo. Inbe so yo Maro iwete ngan moolmool le illos so yo lod wetewete ye nga.

²¹ Le ang di tooltool kiau nga, kumata lod wetewete be idi nga tooltool ke yeingi noonoo tiap nga, ngan idi nga o ke be tatattadai tiap, bong takodo le tamede ye Maro matana. ²² Nen le kumata be tapatarau a tatoru ye so atu nga, ngan ole ikauu paidi, yesoo idi ngan tatoo betanga yo iwete be tatoo nga, inbe tayege dada yo ya in lon ponana ye nga. ²³ Ngan betanga ki tani in nen; be idi nga ole tatara lodo medana pang Natunu yo ene Yesu Kirisi i, inbe lodo pang di diede kapala mai san dawa ben yo iwete paidi koot nga. ²⁴ Nen le di sema tooltool be titoo betanga tina ke Maro nga, ngan di ngan tigaua lodi le atu pang Maro, inbe Maro iyepe ye di. Inbe dada yo be idi nga lod galanga ben ya in iyepe yidi i, in ye Amunu Silene yo ikauu paidi i.

4

Katouotouo Di Tooltool Ke Kaplungunu

¹ Ang di tooltool kiau yo lok pang mai san nga, kin katara lomim medana pang di tooltool le imot yo tiwete be betanga yo tikap ngan ipa ye Maro Amunu Silene, ngan be. Bong be nen ngan katouo di muku, ngan la be lomim galanga dook ye sei tool yo ikaua Maro Amunu Silene moolmool i. Yesoo, di tooltool alunu ke kaplungunu yo tiwete be di ngan Maro koonoo nga, ngan di la nookoot nga tipa ye ni mai i le imot nga. ² Le i dada tani yo be kakilala Maro Amunu Silene ye in nen; sei tool yo iwete be Yesu Kirisi in isi tana le iyege tool moolmool i, in Maro Amunu Silene iyepe ye. ³ Bong sei tool iwete betanga nen ye Yesu tiap i, in Maro Amunu Silene iyepe ye tiap. Ya in so sadi yo iyege koi pang Kirisi in iyepe ye. Muku ngan kalongo betanga ye be ole isi pombe, in la nookoot nga isi a si iyepe ye tana i oo.

⁴ Ang di natuk nga, ang ngan ke Maro le karautoo gurana kidi tooltool ke kaplungunu yo tiwete be di ngan Maro koonoo nga. Yesoo, Maro Amunu Silene yo iken lomim in gurana ki mai san le illos gurana ke tool kuto mai kidi so sadi yo iken ye di tooltool ke tana ngan lodi i. ⁵ Di tooltool ke kaplungunu yo tiwete be di ngan Maro koonoo nga, ngan ke tana i. Nen le tiwetewete ye so ke tana i leu, inbe di tooltool ke tana i tilongo betanga kidi. ⁶ Bong am nga ke Maro. Nen le sei tool be lon galanga moolmool ye Maro

nga, ngan ole ilongo betanga kiam. Bong sei tool yo Maro natunu tiap i, in o ke be ilongo betanga kiam tiap. Le i dada tani yo be takilala betanga kidi tooltool ngan tikap betanga moolmool ye Maro Amunu Silene, too tikap betanga ke kaplungunu ye di so sadi.

Ole Lodo Pang Di Diede Mai San

⁷ Ang di tooltool kiau nga, idi nga ole lodo pang di diede mai san, yesoo dada dook mata tani i, in ipa ye Maro. Le sei tool be lono pang di diene mai san nga, ngan ya in Maro natunu, inbe lon galanga moolmool ye. ⁸ Bong sei tool be lono pang di diene mai san tiap i, in lon galanga moolmool ye Maro tiap, yesoo dada yo be lodo pang di diede ye mai san i, in punu la Maro i. ⁹ Inbe Maro ipatnaia lono yo paidi mai san in nen: Ya in iwanga Natunu yo ataleu, in paidi a isi tana be si ikau idi a tayepe ye yepongo dook mata yo taukan motingi i. ¹⁰ Ngan la dada moolmool tani yo be lodo pang di diede ye mai san i, in ipa ye Maro. Nen le kin lod tar be idi nga lodo pang Maro mai san dawa ben nen, ngan be, bong ya la lono paidi mai san a le iwanga Natunu a isi be si irai tinini le imot inbe tiraumate a be nen ngan Maro iyemenai idi ye noonoo kiidi be.

¹¹ Ang di tooltool kiau nga, Maro lono paidi mai san le idi nga ole lodo pang di diede kapala mai san nen lapau. ¹² Ngan tool atu sa ikamata touo Maro pitiao, bong kumata be idi ngan lodo pang di diede mai san nga, ngan ole Maro iyepe yidi, inbe dada ki yo be lono pang di tooltool ye mai san i, in ole iken yidi lapau.

¹³ Le idi nga lod galanga be tagaua lodo le atu pang Maro, inbe iyepe yidi, yesoo ya in ikaua Amunu Silene paidi. ¹⁴ Inbe am di aposol nga amkamata Yesu, inbe amwetewete pang di tooltool ye yo Tamada iwanga Natunu a isi be si ikap di tooltool le imot ke tana i a ipamulu di ye so dook tiap yo be igarung di in nga. ¹⁵ Ngan nanga, kumata tool atu iwete be Yesu in Maro Natunu nga, ngan ya in igaua lono le atu pang Maro, inbe Maro iyepe ye. ¹⁶ Inbe idi nga lod galanga nen be Maro in lono paidi mai san ngan la le tatara lodo medana panga nga.

Ngan Maro in tool tani yo lono mai san pang di tooltool le ikenen leu i. Le sei tool be lono pang di diene mai san nga, ngan ya in igaua lono le atu pang Maro, inbe Maro iyepe ye. ¹⁷ Le kumata be tayepe nen nga, ngan ole dada ki yo be lono pang di tooltool ye mai san i, in iken yidi le imede. Inbe idi nga o ke be tatattadai ye lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye in tiap, yesoo yepongo kiidi ye tana i nga, ngan ole tayepe le dawa ben Kirisi ya taunu. ¹⁸ Nen le tool yo lono pang di diene mai san i, in o ke be itattadai tiap. Le kumata dada yo be lodo pang di diede ye mai san in iken ye tool atu lono le imede koot nga, ngan tool in inganga dada ke tattadaingi le imot. Ngan ye punu yo di tooltool titattadai ye i, in yesoo di ngan lodi galanga be ole Maro iyemenai di ye urata dook tiap kidi yo tiyei nga. Le kumata tool atu be itattadai nga, ngan ole lod galanga nen, dada yo be lodo pang di diede ye mai san i, in iken lono le imede tiap.

¹⁹ Ngan idi nga ole lodo pang di diede mai san, yesoo Maro lono paidi mai san muku. ²⁰ Le kumata tool atu iwete be ya in lono pang Maro mai san, bong be lono dook tiap pang ene san yo itara lono medana pang Yesu in nga, ngan ya in tool ke kaplungunu. Awete nen, yesoo kumata le be lono mai san pang ene yo ikamata, in tiap nga, ngan ya in o ke be lono mai san pang Maro yo ikamata tiap, in tiap. ²¹ Nen le betanga yo Maro ikauu paidi be tatoo in nen: Sei tool yo lono pang Maro mai san i, in ole lono pang di diene kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga, ngan mai san nen lapau.

5

Tatara Lodo Medana Pang Maro Natunu

¹ Le di sema tooltool yo titara lodi medana pang Yesu be ya in Kirisi nga, ngan di ngan Maro di natunu. Inbe di sema tooltool yo lodi pang Tamada Maro mai san nga, ngan ole lodi pang di natunu mai san nen lapau. ² Ngan ye dada i, in la le lod galanga nen be idi nga lodo pang Maro di natunu mai san ye yo lodo pang Maro mai san, inbe ye yo tatoo betanga ki nga. ³ Nen le dada yo ke be lodo pang Maro mai san moolmool ye i, in ole be

tatoo betanga ki. Inbe betanga ki tina ngan o imoo paidi, ngan tiap, ⁴ yesoo di tooltool le imot yo Maro di natunu nga, ngan di ngan gurana iken ye di ke be tirautoo dada dook tiap ke tana i. Ngan idi nga tatara lodo medana pang Maro, ngan la le gurana ki iken yidi ke be tarautoo dada dook tiap ke tana i nga. ⁵ Nen le sei tool be irautoo dada dook tiap ke tana i? In tool yo itara lono medana pang Yesu be ya in Maro Natunu i, in ya la be irautoo dada dook tiap ke tana i.

⁶ Yesu Kirisi in tool tani yo ipa ye Tamada Maro a isi tana i. Ngan idi nga lod galanga be ipa ye Tamada a isi, yesoo ye so yo pombe pang ye nga ye kene yo tirriuu ye ran, inbe ye kene yo rara ki imati ye kai palasingi i. Ngan so yo nga pombe ye kene yo tirriuu ye ran in leu tiap, bong ye kene yo rara ki imati ye i, in lapau. Ngan la Maro Amunu Silene iwete betanga moolmool paidi ye Yesu Kirisi, inbe betanga ki tina ngan moolmool le imot. ⁷ Le so tol la tiwetewete ye Yesu Kirisi nga; ⁸ Maro Amunu Silene iye ran inbe rara. Inbe di tol tina ngan tiwete betanga gaongo leu.

⁹ Ngan idi nga tatara lodo ye betanga yo di tooltool tiwete nga, bong betanga yo Maro iwete ngan moolmool le imot, le ke be tatara lodo medana ye le imot. Inbe betanga ki tina ngan iwetewete ye Natunu. ¹⁰ Le sei tool be itara lono medana pang Maro Natunu nga, ngan ya in ikap betanga tina yo Maro iwete koot ngan a itar lo lono. Bong tool be itara lono ye betanga ke Maro tiap nga, ngan ben ya in iwete be Maro i tool ke kaplungunu, yesoo ya in itara lono medana ye betanga ke Maro yo iwetewete ye Natunu, ngan tiap. ¹¹ Inbe betanga tina yo Maro iwete paidi, ngan nanga: Maro in ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi in paidi, inbe yepongo dook mata tani in ipa ye Natunu. ¹² Nen le sei tool be ikaua Natunu ngan ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. Bong sei tool be ikaua Maro Natunu tiap nga, ngan o ke be ikaua yepongo dook mata tani in tiap lapau.

Yepongo Dook Mata Yo Taukan Motingi I

¹³ Au i awodo betanga nga pang ang di tooltool yo katara lomim medana pang Maro Natunu nga, a be nen ngan lomim galanga be ang ngan kakaua yepongo dook mata yo taukan motingi i. ¹⁴ Nen le idi nga ke be tatattadai tiap, bong takodo le tamede ye Maro matana. Le kumata be tapatarau a tatoru ye so sa le gaongo ye ya lono nga, ngan ole ilongo pataraungu kiidi. ¹⁵ Inbe lod galanga nen, kumata be ilongo pataraungu kiidi ye soo so yo tatoru ye nga, ngan so tina ngan ole takap moolmool.

¹⁶ Kumata le ang tina ngan sa be ikamata ene san yo itara lono medana pang Yesu in be iyei noonoo, bong be noonoo tani in ke be iyei le imata tiap nga, ngan ole ipatarau pang Maro a be nen ngan iloni a ikaua yepongo yo dook mata in panga mulu. Au i awete ye di tooltool la tiyei noonoo yo ke be iyei di a timmata tiap nga. Inbe noonoo kapala yo ke be iyei di tooltool le timmata nga, ngan au i awete be kapatarau ye tiap. ¹⁷ Ngan dada tina le imot yo dook tiap nga, ngan noonoo. Bong noonoo yo kapala ngan ke be iyei di tooltool a timmata tiap.

¹⁸ Idi nga lod galanga nen; sei tool yo Maro natunu i, in ke be isootoo yeingi noonoo tiap. Inbe Kirisi yo Maro natunu i, in ole matan kala dook, a be nen ngan tool dook tiap Satan ke be itara baene ye tiap. ¹⁹ Inbe lod galanga be idi nga Maro di natunu, inbe di tooltool le imot yo ke tana i nga, ngan tiyepe la gurana ke tool dook tiap yo Satan, in parmana. ²⁰ Inbe lod galanga nen lapau ye Maro Natunu yo isi tana i. Ya in ikaua lo galanga paidi a be nen ngan lod galanga ye Maro yo moolmool i. Ngan nen le tagaua lodo le atu pang Maro yo moolmool i, dawa ben yo tagaua lodo le atu pang Natunu Yesu Kirisi nga. Ngan ya in la Maro moolmool, inbe yepongo dook mata yo taukan motingi i, in ipa ye.

²¹ Ang di natuk yo lok pang mai san nga, kin ang tapmim ngan kakap tutang dook leu ye di maro yo ke kaplungunu nga.

2 YOWAN

Rau Yo Yowan Iwode I, In Ru Ki

¹ Au i kuto mai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, in awodo rau naii pong ong garup yo Maro ipootong panga i, in kuye di natum. Au i lok pang mai san. Ngan au taleu tiap, bong di tooltool kapala yo lodi galanga ye betanga moolmool ke Maro nga, ngan di le imot lodi pang mai san lapau. ² Ngan am nga lomam pang mai san, yesoo tatara lodo medana pang betanga moolmool ke Maro le iken lodo, inbe ole iken lodo ye ke kanakana nga le imot. ³ Le lok be Tamada Maro iye Natunu Yesu Kirisi, in yaru lodi mulumulu yidi a tiyei dada dook mata paidi, a be nen ngan tayepe ye lo silene kidi yaru. Ngan dook mata be tilonidi nen, a be nen ngan tatoo betanga moolmool ke Maro, inbe lodo pang di diede mai san.

Be Tatoo Betanga Moolmool Ke Maro, Inbe Lodo Pang Di Diede Mai San

⁴ Au i lok ponana kaiye ye yo alongo betanga be di natum pattu titoo betanga moolmool ben tina yo Tamada iwete paidi ye be tatoo nga. ⁵ Le garup dook mata, nookoot nga be awodo rau i pong ye ger sa yo paunu, ngan tiap. Bong i ger ataleu tani yo iken yidi ye kene yo tamadit be tatoo betanga moolmool ke Maro ye i. Le nga be awete nen, be idi atu atu nga lodo pang di diede mai san le imot. ⁶ Ngan dada dook mata yo be lodo pang Maro ye mai san i, in nen, be tatoo ger ki nga le imot. Ngan la ger tani yo kalonga ye kene yo tamadit kulkulunu be tatoo betanga moolmool ke Maro ye i, in nen, be tatoo dada moolmool ki a be lodo pang di diede mai san.

⁷ Di tooltool alunu kaiye ke kaplungunu la tipa a tiwakaikaia tana i nga. Di ngan tillung di tooltool nen, be Yesu Kirisi in kanono ben idi tooltool nga tiap. Ngan di tooltool yo nen nga, ngan di tooltool ke kaplungunu, inbe di ngan koi ke Kirisi. ⁸ Nen le kin kakamatang dook leu, ngan la be kayege so yo kayei urata ye be kakauu i, in tiap nga. Bong ole kakap balingi kiang le imot ye urata kootoonoo kiang. ⁹ Kumata tool atu be iparama patomonaingi ke Kirisi tiap, inbe ipas a ila ye betanga san nga, ngan o Maro iyeye ye tiap. Bong kumata tool atu be iparama patomonaingi ke Kirisi, ngan ole Tamada iye Natunu tiyepe ye. ¹⁰ Le kumata tool atu be iman pang yang le man iwete pang ye betanga moolmool tiap nga, ngan kin kawete lo ponana kiang panga a kakauu a ilo rumu kiang be. ¹¹ Kumata le tool atu be lon ponana ye tool nen nga, ngan ben iloni a be ipamede ye dada dook tiap ki yo iyeei i.

Yowan Lono Be Ikamata Di Pa

¹² Betanga kiau alunu la be awete pang nga, bong ngan lok be awodo ye kasa a ilo ye rau i tiap. Bong lok be amala pang yang a be nen ngan mala ayang taparkammata matada, inbe awete pang a nen ngan idi le imot be lodo ponana. ¹³ Di natum ke taim yo Maro ipootoo di panga nga, ngan tiyayar lo ponana kidi pong.

3 YOWAN

Rau Yo Yowan Iwode I, In Tol Ki

¹ Au i kuto mai ke di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, in awodo rau naii pong Gaius. Ong in tool kiau yo lok pong mai san moolmool i.

² Tool kiau dook mata, au i lok galanga nen be lom yo kutaru pang Maro i, in iken dook mata san. Le apatarau pang Maro nen be so yo be kuyei nga, ngan ole pombe dook mata le imot, inbe ong in ole kuyepe ye yepongo dook mata nen lapau. ³ Le lok ponana san ye yo alongo bingi kiong ye di tooltool ke Kirisi yo timan yau nga. Ngan tiwete pau be ong in kutara lom medana le kutoo betanga moolmool ke Maro. Inbe kanakana ngan kutoo betanga moolmool tani. ⁴ Kene yo alongo betanga ye di natuk be titoo betanga moolmool nga, ngan le lok ponana mai san. Le tina ke be so san mulu iyei au, a be nen ngan lok ponana ye nen, ngan tiap.

Gaius Iyei Urata Dook Mata

⁵ Tool kiau dook mata Gaius, ong in kutara lom medana le kuyei urata dook mata yo be kulon di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu a tipa lowo pong nga, inbe pang di kapala yo lom galanga ye di tiap, ngan lapau. ⁶ Le di tooltool tina yo kuye di kayepe nga, ngan tiwete pam am di tooltool yo amgaua ye bareme ke Yesu a amyepe ni nga, ngan ye dada kiong yo lom pang di mai san nga. Ngan nen le atorong be ye kene yo lodi be tipa mulu a tila nga, ngan ole kulon di ye so sa mulu yo be tikap pang di a tila nga, le lo iye Maro lono. ⁷ Ngan di tooltool tina ngan tipa be tiyei urata ke Maro, bong di tooltool yo titara lodi medana pang Yesu tiap nga, ngan tikaua so sa ke be tilon di ye, ngan tiap. ⁸ Le idi nga ke be talon di tooltool yo nen nga, a be nen ngan taye di tagaua ye urata atu ke be tapamede betanga moolmool ke Maro.

Dioterepes Iyei Urata Dook Tiap

⁹ Ngan awodo betanga kapala pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepo potai pang yong nga. Bong Dioterepes ya in lono be iyei tool mai pang di le ilongo betanga kiau yo awete, ngan tiap. ¹⁰ Nen le kumata be amala pang yang nga, ngan ole apaposi ye dada dook tiap ki yo iyei nga. Ya in iwete kookoonoo pam ye betanga ki matana matana yo illung ye nga. Ngan iyei nen leu tiap lapau, bong ikap di diede kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga a tilo ye rumu ki tiap. Inbe kene yo di tooltool kapala be tikap di a tilo rumu kidi nga, ngan ipasakala di, inbe ole inganga di tooltool tina ye bareme ke Yesu a tikoo.

Demitirius Iyei Urata Dook Mata

¹¹ Tool kiau dook mata Gaius, kin kutoo dada dook tiap yo di tooltool kapala titoo, ngan be. Bong kutoo dada dook mata yo be di tooltool titoo ngan leu. Tool yo itoo dada dook mata i, in tool ke Maro. Inbe tool yo itoo dada dook tiap i, in lon galanga ye Maro tiap. ¹² Di tooltool le imot tiwetewete Demitirius nen, be ya in dada ki dook mata. Inbe itoo betanga moolmool ke Maro le ipaposi ye dada ki yo iyei ngan dook mata. Ngan au i lapau aweteweta be ya in dada ki dook mata, le lom galanga yau nen, betanga kiau nga moolmool.

Yowan Lono Be Ikamata Gaius

¹³ Betanga kiau alunu la be awete pang nga, bong ngan lok be awodo ye kasa a ilo ye rau i tiap. ¹⁴ Bong lok be amala pang yang a be nen ngan mala ayang taparkammata matada, inbe tawetewete. ¹⁵ Le lo silene ke Maro iyepe yang. Ngan di tooltool kiong yo tiyepo ni nga, ngan tiyayar lo ponana kidi pong. Inbe ong kuwete lo ponana kiau pang di tooltool kiau ngan di atu atu le imot.

YUT Rau Yo Yut Iwode I

¹ Au Yut i ayei urata ben kapraingi ke Yesu Kirisi, inbe au i Yemis taini. Au i awodo rau nait pang ang di sema tooltool yo Tamada Maro lono pang mai san a iku ang nga, inbe pang ang di sema tooltool yo Yesu Kirisi matan kalang dook mata nga.

² Nen le apatarau pang Maro be lono mulumulu yang a ilonang, inbe ikaua lo silene ki pang, inbe lono pang mai san le imede nen a ila.

Di Tooltool Ke Kaplungunu

³ Ang di tooltool kiau nga, muku ngan lok kaua urata be awodo rau sa pang ye urata yo Maro iyeei a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i. Bong nookoot nga, au lok be awode pang a awete pang a be nen ngan kakodo inbe kawete le koomim mede ye betanga moolmool yo tatara lodo medana ye i. Ngan Maro ikap betanga tina pang di tooltool ki yo ipootoo di panga ya taunu nga, a be nen ngan betanga tina ngan iken dook nen a ila.

⁴ Au i awodo betanga pang ye so yo nga, yesoo di tooltool kapala yo tiraua pang Maro tiap nga, ngan la tise a se tiko a tiyep kataunu yang nga. Di ngan tiwala muridi pang Yesu Kirisi. Ngan ya taleu in la Tool Mai kiidi i, inbe iyeei tool kuto mai pang so nga le imot. Bong di tooltool tina ngan tillung be Maro in lono pang di tooltool a iyeei dada dook mata leu pang di, le ke be igarung di ye dada dook tiap yo tiyei, ngan tiap. Nen le titattadai tiap, bong tiparama dada dook tiap ke bauk. Bong mukot ngan di Maro koonoo tiwodo rau ye di a tipapos di ye urata dook tiap kidi tina yo tiyei nga, a be nen ngan Maro ole iyemenai di ye.

⁵ Ang ngan o lomim galanga ye so nga oo, bong lok be apamadit lomim ye mulu. Tool Mai ikap di tooltool ke Isrel a ipamulu di ke Isip a timan, bong timan motong la igarung di tooltool tina yo titara lodi medana panga tiap nga. ⁶ Inbe lomim tut ye di bangabangana kapala ke Maro yo lodi be tiyep dook ye urata kidi tina yo Maro ikap pang di ngan tiap, bong tiyege nedi tina. Ngan nen le Tool Mai ipau di ye ooro medana yo ke be tikuprai tiap i, inbe itar di tidu ye ni yo todo lono i, a be nen ngan tinam ye Lal Maiyoko ke Tool Mai yo be si iyemenai di ye i. ⁷ Dada yo nen nga, ngan gaongo leu ye di tooltool ke Sodom le Gomora inbe malala maimai kapala yo iken potai pang ye di nga, ngan lapau. Di ngan tiyei dada dook tiap ke bauk, inbe dada yo ke be tool tamoto ila ye ene san tamoto la yaru tiyei bauk nga. Nen le di ngan tiyei ben tarkilanga pang di tooltool yo be tikanamaia masngana mai ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.

⁸ Ye dada tina yo nen nga, ngan gaongo leu ye di tooltool yo ke kaplungunu ngan lapau. Di ngan titoo patomonaingi yo tiwete be tikamata ye mianga kidi nga, le di tapdi tigarung tinidi ye dada ke yeingi noonoo. Inbe di ngan lodi be Maro iyeei tool kuto mai pang di tiap, inbe tisopo koodi a tiwete betanga dook tiap ye di bangabangana yo ke Maro nga. ⁹ Bong tool kuto mai kidi bangabangana ke Maro yo ene Maikel i, in iyeei nen tiap. Le nga ye kene yo iye tool kuto mai kidi so sadi in tiwetewete a tiparsu be ole sei be ikaua Mose bobono ye in nga, ngan le isopo koonoo a iwete betanga dook tiap panga, ngan tiap. Bong iwete nen leu, "Tool Mai la be ipasak pong i." ¹⁰ Bong di tooltool tina ngan tiwete sokorai betanga dook tiap ye soo so yo lodi galanga ye tiap nga. Inbe soo so yo tinidi iyolo di be tiyei nga, ngan tiyei le dawa ben di asara gok. Nen le di tapdi tigarung di ye dada tina yo nen nga.

¹¹ Atoo, ole tisol masngana mai! Di ngan titoo dada yo Kaen iyeei nga. Inbe di ngan tiyep be lodi kaua urata ye kaungu balingi leu, le tikapsap dawa ben Balam iyeei nga. Inbe di ngan tikapye be tigarung urata ke di kuto maimai ke Maro dawa ben yo Kora iyeei nga, le Maro ole igarung di.

¹² Di tooltool tina yo nen nga, ngan taukadi moomoodi le ole tigarung mailang kiang yo be kaye di diemim kakanen a kagauagaua lomim ye nga. Di ngan dawa ben di tooltool

yo matadi kala di sipsip nga. Bong lodi pang di sipsip kidi tiap, lodi pang di tapdi leu. Inbe di ngan dawa ben eng tene yo taukan ki a muru itiri i, inbe dawa ben kai yo ipu tiap le taukan kanono a di tooltool tigamarai le imot a ise ete i. ¹³ Di tooltool yo nen nga, ngan dawa ben kokor ke tiek. Le ye dada dook tiap kidi yo tiyei nen nga, ngan ke be moomoodi ye tiap, le tiyepe mallangana ye dawa ben dugu ngoongoonoo yo ikoko tiek pono i. Inbe di ngan dawa ben di kanpitiki yo titoosap dada kidi nga. Nen le Maro ikaua ni yo imukku le todo ki mai san i, in pang di be tiyepe ye, ye ke tina yo kanakana nga le imot.

¹⁴ Inok i, be takinkat ye Atam le isi ye nga, ngan ya in limi be ru kidi. Inbe Inok tani in ikaua Maro koonoo inbe iwetewete ye so yo be pombe pang ye di tooltool tina nga. Iwete nen, “Kakamata, Tool Mai iye di bangabangana ki yo ipootoo di panga ya taunu nga, ngan alunu le alunu san la tisi nga. ¹⁵ Iye di tisi nga be si ikarata betanga kidi tooltool le imot ye dada le urata kidi yo tiyei nga. Inbe ole ipapos di tooltool yo lodi be titoo betanga ki tiap nga le ipa ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Inbe di tooltool dook tiap ke yeingi noonoo yo tiwete betanga dook tiap kidi be tiraotoo dada moolmool ke Maro nga, ngan ole ipapos di lapau a be nen ngan iyemenai di.” ¹⁶ Di tooltool tina yo nen nga, ngan di tooltool ke betanga mur inbe ke kan pasemenge lapau. Inbe di ngan titoo dada dook tiap yo lodi ikau urata ye nga. Inbe di tapdi tiyitmak di, inbe koodi paweserai di tooltool a be nen ngan tilon di ye so.

Kakodo Le Kamede Ye Dada Yo Dook Mata Nga

¹⁷ Bong di tooltool kiau nga, lomim tut ye soo so yo muku ngan di aposol ke Tool Mai kiidi Yesu Kirisi tiwete pang ye nga. ¹⁸ Di ngan tiwete pang nen, “Ye lal yo be Yesu imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool ole tiyei sere ye betanga moolmool ke Maro, inbe ole titoo dada dook mata yo Maro lono be titoo, ngan tiap, bong ole titoo di tapdi lodi.” ¹⁹ Di ngan Maro Amunu iyepe ye di tiap, le soo so yo tinidi iyolo di be tiyei nga, ngan tiyei leu. Nen le di tooltool tina ole tigarungang le kaparpoto ye yepongo kiang.

²⁰ Bong ang di tooltool kiau nga, lok be kakodo le kamede ye betanga moolmool ke Maro yo katara lomim medana ye in le ikenen leu, inbe kapatarau ye gurana ke Maro Amunu Silene. ²¹ Yesu Kirisi lono pang inbe ole ilonang. Nen le ye kene yo kanamu be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang nga, ngan ole kayepe dook mata ben di tooltool yo Maro lono pang di mai san nga.

²² Ang ngan kin lomim pang di diemim yo lodi rru ye betanga moolmool nga, a kalon di. ²³ Inbe di tooltool kiidi kapala yo dawa ben tiyepe ei lono nga, ngan palbe be kakap tarai di a kapamulu di ye so dook tiap yo be igarung di i. Inbe di tooltool kapala yo tikapsap ye dada dook tiap a tinidi giri leu ye Maro matana nga, ngan lomim mulumulu ye di, bong kin kakamatang dook leu, yesoo noonoo kidi ngan giri leu dawa ben wam timunu yo tapaua botoboto ye i.

Yut Iyitmaka Maro Ene

²⁴ Maro ole matan kalang dook mata le o ke be kamol tiap. Inbe ole ikau ang lo kakodo dama ki a nen ngan kakamata yo ene mai san ke be di tooltool le imot tipayiti ye nga. Inbe ya in ke be ilonang a be nen ngan taukamim busunu ye matana. Ngan nen le ole lomim ponana kaiye. ²⁵ Inbe Maro ya taleu in la ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i, in ye urata yo Tool Mai kiidi Yesu Kirisi iyeii i. Nen le Maro in ene mai san ke be di tooltool le imot tipayiti. Ya in tool kuto mai le gurana mai iken ye, inbe di tooltool ke be tiraotoo betanga ki tiap. Mukot yege ye kene yo so kapala pompombe tiaoga, ngan ya in iyepe nen. Inbe nookoot nga ya in iyepe, le pang dama ni ngan ole iyepe nen lapau. Moolmool.

PAPOSINGI BETANGA

Kirisi Ipapos Betanga Yo Iken Sollono Nga, Ngan Pang Yowan

¹ Ye rau tani i, in au Yowan awodo betanga yo Maro iwetebes pang Yesu Kirisi a be ipapos soo so yo palbe leu be ole pombe nga, ngan pang di kapraingi ki. Inbe betanga tina ngan ipapos la mallangana ye bangabangana ki yo iwanga pang kapraingi ki yo au i. ² Le au i awete betanga moolmool ye so tina le imot yo akamata nga. Ngan la awete betanga tina yo Maro iwetebes pang Yesu Kirisi a ipapos pau ye betanga moolmool nga. ³ Nen le sei tool be ikinkat betanga tina yo akaua Maro koonoo a awodo nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata panga. Inbe di sema tooltool yo tilongo betanga yo awodo ngan a titar le imede lo lodi nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata pang di lapau. Ngan awete nen, yesoo lal yo be so tina nga le imot pombe ye i, in iman potai oo.

Betanga Pang Di Tooltool Yo Tigaua Ye Bareme Yo Limi Be Ru Nga

⁴⁻⁵ Au Yowan in awodo rau naii pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu limi be ru yo iken ye tana mai ke Esia* nga. Nen le apatarau pang Maro iye Yesu Kirisi inbe di bangabangana ke Maro yo limi be ru† ngan nen, be lodi pang a tiyei dada dook mata pang, inbe tikaua lo silene kidi pang. Ngan Maro tani in nookoot nga iyepe, inbe mukot ngan iyepe, inbe pang dama ni ngan ole isi. Inbe di bangabangana limi be ru tina ngan tikodo dama ke Maro ye kookoowo ki ke burungu. Inbe Yesu Kirisi yo kanakana ngan iwetewete betanga ke Maro ngan ikapsap ye tiap i, in Maro ipamaditi muku ye ni ke matenge le ke be imata mulu tiap. Inbe ya in iyei tool kuto mai pang di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana mai i le imot nga.

Ngan Yesu tani in lono paidi mai san le igiri noonoo yo kiidi nga ye rara ki, a be nen ngan noonoo tina ngan iparamidi mulu be. ⁶ Inbe iyei idi le tagaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga, inbe iyei idi le tayepe ben di tooltool ke paroranga so pang Tamana Maro, a be nen ngan tayepe urata yo ki nga. Ngan nen le Yesu tani in ene mai san ke be di tooltool tipayiti, inbe gurana ki in mai san le iken nen le taukan motingi. Moolmool.

⁷ Kakamata, ya in ole ipa ye eng tene a isi,
 inbe di tooltool le imot ole tikamata ye matadi.
 Inbe di tooltool yo tiso a imata nga,
 ngan tipa ye di tooltool le imot yo tigarungu nga,
 ngan ole tikamata lapau.
 Inbe di tooltool le imot yo ke tana mai i nga,
 ngan ole titattadai a titang.
 Le so yo nga ole pombe. Moolmool.

⁸ Ngan Tool Mai Maro yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i, in iwete nen, “Au i la Tool Mai pang so yo ipa muku nga le idu ye so yo ipa mur nga.” Ngan Maro tani in nookoot nga iyepe, inbe mukot ngan iyepe, inbe pang dama ni nga, ngan ole isi.

Yowan Ikamata Kirisi

⁹ Au Yowan, au i emim atu yo atara lok medana pang Yesu i. Inbe ayang tagaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga. Nen le urata moonoo pompombe pang yidi ye yo tatoo Yesu nga, bong idi nga takodo le tutube, inbe tasolo urata moonoo tina. Ngan au i ye yo tingangau a le si ayape ye motmot yo ene Patmos in nga, ngan yesoo aparama betanga ke Maro le imede, inbe awetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool.

¹⁰ Ngan kene atu ye lal ke sungunu‡ pang Tool Mai nga, ngan Maro Amunu Silene isi

* 1:4-5 Esia in ben tana mai atu yo di kuto maimai ke Rom matadi kala i, bong nookoot nga tiwete ene ye Teki.

† 1:4-5 Ngan di tooltool kapala yo lodi galanga mata ye betanga ke Maro nga, ngan tiwete “di bangabangana yo limi be ru” nga, ngan iwetewete ye Yesu. Inbe betanga tani yo “limi be ru” i, in ipaposi ben gurana ki mai mata le illos gurana ke so nga le imot. ‡ 1:10 Ngan lal ke sungunu pang Tool Mai yo di tooltool ke Kirisi tigaua be tising panga ye i, in la Sande i.

ipaponau, inbe alongo tool atu kalngana koonoo le mai ke murik dawa ben tauru itang. ¹¹Ngan le tool tani in iwete nen, “Ole kuwodo soo so yo kumata ngan a ilo ye rau lulungu, inbe kuyawari pang di bareme ke Yesu yo limi be ru nga. Ngan nen le rau lulungu tani in ole kuyawari pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe ye malala Epeses, Semena, Pegamam, Taiataira, Sadis, Piladelpia inbe Laodisia nga.”

¹²Motong la aportak a be akamata tool tani yo iwetewete pau i. Le nga be aportak, ngan akamata sul limi be ru yo tikaata kene ye pat yo gol i. ¹³Inbe akamata tool atu yo iyepe kataunu ke sul tina in dawa ben Tool Moolmool ke Maro. Ngan tool tani in isousou ye sousoungu mooloo le idu kene, inbe bittoongoo yo iwittoo le iparkat ye katene i, in tikaata ye gol. ¹⁴Inbe kutono le kutono raunu, ngan ikoko welewele le dawa ben eng tene le sipsip bulbulini nga. Inbe matana patunu, ngan ilolo le dawa ben ei loloana. ¹⁵Inbe kene ngan isallin dawa ben pat baras yo tiyesnani ye ei ngan le isallin i. Inbe kalngana mununu ngan dawa ben dugu yo ikur le lo ete a pobe i. ¹⁶Ya in itoko kanpitiki limi be ru ye baene oonoo. Inbe pul ke patokongo yo matana ru inbe matana mata i, in pombe ye koonoo le si matan pos. Inbe damono isallin le dawa ben ke yo isini katkat in matana.

¹⁷Le nga ye kene yo akamata ye in nga, ngan le amol du aken kene punu dawa ben tool matene. Motong la ipaloko baene oonoo lo pok, inbe iwete pau nen, “Kin kutattadai be! Au i tool tani yo amuku inbe akimur i, ¹⁸inbe au tani yo ayepepe maurek i. Muku ngan amata oo, bong kumata, nookoot nga ayepe maurek, inbe ole ayepe nen le taukak motingi. Inbe gurana mai iken yau ke be ayei tool kuto mai pang matenge, inbe pang malala ke di tooltool yo timmata koot nga.

¹⁹“Ngan nanga, kuwodo betanga ye so tina yo kumata nga, inbe ye so yo nookoot iken nga, inbe ye so yo be pang dama ni ngan pombe nga. ²⁰Ngan kanpitiki limi be ru yo atoko ye baik oonoo nga, inbe sul limi be ru yo tikaata kene ye gol nga, ngan punu iken mallangana tiap, bong ole apapos pong nen. Di kanpitiki limi be ru nga, ngan di bangabangana ke Maro yo matadi kala bareme ke Yesu yo limi be ru nga. Inbe di sul limi be ru nga, ngan di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu yo limi be ru tina nga.”

2

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Epeses

¹Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Epeses nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i la atoko kanpitiki limi be ru tina ngan ye baik oonoo i, inbe apa kataunu ke sul limi be ru yo tikaata kene ye gol nga. In la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. ²Ngan au i lok galanga ye dada kiang, inbe ye urata mai ke Yesu yo kayei i, inbe ye yo kakodo le tutube a kasolo urata moonoo nga. Inbe lok galanga yang lapau ye yo lomim pang di tooltool yo dook tiap, ngan tiap nga. Nen le katouo di tooltool tina yo tiwete be di ngan aposol nga, bong ngan kakamata di ben di ngan tooltool ke kaplungunu. ³Inbe lok galanga yang lapau nen, di tooltool kapala tikamatang ye yo katoo au nga, le nga tikapye be tigarungang. Bong ang ngan kakodo le tutube a kasolo urata moonoo tina yo pompombe pang yang nga, inbe tinimim booroomoo ye urata kiau tiap.

⁴Bong so atu yo au i lok dook mata pang ye tiap i, in nen. Kulkulunu ngan lomim pau mai san, bong nookoot nga lomim yo pau i, in mai mata tiap. ⁵Ole lomim tut, muku ngan kayepe potai ye Maro, bong nookoot nga kamol le du kayepe manga mooloo. Ngan nanga, kaportak lomim a katoo dada yo muku ngan katoo nga. Kumata le be kaportak lomim tiap nga, ngan ole amala pang yang a mala angangang, inbe adik sul kiang a ikoo ye nene. ⁶Bong dada kiang dook mata atu in nen. Ang ngan lomim pang di tooltool yo titoo dada dook tiap ke Nikolas ngan tiap. Au lapau lok pang di tooltool yo tiyei dada nen ngan tiap.

⁷ Ngan nen le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga. Nen le kumata be tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ole amalum panga a ikana kai puana yo be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in panga. Ngan kai tani in ikodo ye malala ke Maro yo yepongo ki dook mata i.”

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Semena

⁸ Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Semena nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i tool tani yo amuku inbe akimur i. Inbe au tani yo muku ngan amata i, bong nookoot nga amaur mulu oo. In la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. ⁹ Ngan au i lok galanga ye urata moonoo le masngana yo tiyei pang nga. Inbe lok galanga yang ben ang ngan tooltool ballingamim tiap, bong ye so ke Maro ngan ang ngan ben tooltool ballingamim. Inbe lok galanga yang nen lapau be di tooltool kapala tiwete mur yang. Ngan di tooltool tina ngan tiwete be di ngan di Yuda, bong di ngan di Yuda tiap. Di ngan ben budanga atu ke tool dook tiap Satan. ¹⁰ Nen le kin katattadai ye urata moonoo yo be pombe pang yang, ngan be. Awete pang nen, tool kuto mai kidi so sadi in ole iwete le titarang kapala a kalo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, a be nen ngan itou ang. Inbe ole kasolo urata moonoo le masngana ye ke sangaul. Bong kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru i le kumata tiwete be tiraumatang nga, ngan kakodo le kamede ye lo medana kiang tani in. Kumata le be kayei nen nga, ngan ole akaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang ye urata kootoonoo kiang, dawa ben yo tikap koomoo ke kutodo pang di tooltool yo tidada ngan le tillos di diedi nga.

¹¹ Ngan nen le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga. Nen le kumata be tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ole matenge san yo ipa mur ye matenge yo ke tana i, in o ke be igarungu pitiap yege.”

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Pegamam

¹² Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Pegamam nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i pul ke patokongo yo matana ru inbe matana le matana san i, in iken yau. In la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. ¹³ Au i lok galanga dook ye malala mai yo kayepe ye i, in dawa ben kookoowoo ke burungu ke Satan iken ye le iyei tool kuto mai pang di tooltool yo tiyepe ye malala tani nga. Bong ang ngan kakodo le kamede ye lomim medana yo kataru pau i. Nen le ye kene yo tiraumata tool kiau, Andepas, ye in nga, ngan le kawala murimim pau tiap. Ngan Andepas tani in muku ngan iwetewete betanga kiau inbe itoo dook mata le imot, bong tiraumate le imata ye malala kiang tani in. Ngan malala tani in Satan iyepe ye.

¹⁴ Bong betanga kasin yo lok dook mata pang ye tiap, ngan nen. Di tooltool kiang pattu ngan tiparama patomonaingi ke Balam yo ipatomonaia Balak ye nga. Ngan Balak tani in ikaua lungunu ye di tooltool ke Isrel le tikapsap ye dada ke noonoo. Nen le di Isrel tina ngan tikan kaningi yo tiparoro pang kai padodo nga, inbe tiyei dada dook tiap ke bauk lapau. ¹⁵ Nen le gaongo leu ye di tooltool kiang kapala nga, ngan tiparama patomonaingi yo ke Nikolas nga, ngan lapau. ¹⁶ Ngan nanga, kaportak lomim! Bong kumata le be tiap nga, ngan ole mooloo tiap inbe amala pang yang a mala arau di tooltool kiang ye betanga yo awete ye kook nga, ngan dawa ben yo be arau di ye pul ke patokongo nga.

¹⁷ Ngan nen le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga. Nen le kumata be tool ikodo le imede le illoso dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ole akaua porong yo ene mana in panga, inbe ole akaua pat kookoonoo atu panga lapau. Ngan porong mana tani yo be akauu panga i, in atarkoo a iken ye malala ke Maro. Inbe pat kookoonoo tani yo be akauu panga lapau i, in ya taleu la be lon galanga ye ene paunu yo awode ilo ye i, bong tool sa mulu be lon galanga ye ene tani, ngan tiap.”

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Taiataira

¹⁸ Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepa Taiataira nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i Tool Moolmool Ke Maro. Inbe au i matak patunu nga ilolo le dawa ben ei loloana, inbe kek nga isallin dawa ben pat baras yo tiyesnani ye ei ngan le isallin i. In la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. ¹⁹ Ngan au i lok galanga ye dada kiang yo kayei ngan nen. Ang ngan lomim pang di tooltool mai san, inbe katara lomim le imede pau, inbe kayei urata yo be kalon di tooltool kapala ye nga, inbe kakodo le tutube a kasolo urata moonoo yo pombe pang yang nga. Inbe lok galanga yang nen, dada kiang yo muku ngan kayei nga, ngan dook mata, bong yo nookoot kayei nga, ngan dook mata le dook mata kaiye.

²⁰ Bong so atu yo kayeii i, in au i lok dook mata pang ye tiap. Ang ngan kalele garup yo iyei dada dook tiap dawa ben Yesebel yo iyepe mukot i, in tiap. Ngan ya taunu iwete be ya in Maro koonoo, bong ya in Maro koonoo tiap. Nen le ikaua lungunu ye di kapraingi kiau le titoo patomonaingi ki a tikan so yo tiyei paroranga ye pang di kai padodo nga, inbe tiyei dada dook tiap yo ke bauk, ngan lapau. ²¹ Nen le au i anamu be iportaka lono ye dada dook tiap ki yo iyei nga, bong lono be iyei nen tiap. ²² Le nga kalongo, ole ayeei le matamatenge mai ikauu a be nen ngan ikenen leu ye mie ki. Inbe di tooltool tina yo tiye tiyei bauk nga, ngan kumata le be tiportak lodi ye dada ki yo titoo a tiyei ngan tiap nga, ngan ole akaua masngana mai pang di lapau. ²³ Inbe di tooltool kapala yo titoo dada ki le dawa ben di natunu nga, ngan ole araumata di le timmata, a be nen ngan ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu nga, ngan ole lomim galanga nen be au i tool tani yo lok galanga ye di tooltool lodi inbe ye soo so yo kutodi ikaua urata ye nga. Ngan nen le ang atu atu yo kayei urata dook mata nga, ngan ole akap so dook mata pang ye urata kootoonoo kiang. Bong di tooltool le imot yo tiyei urata dook tiap nga, ngan ole akaua urata moonoo masngana pang di leu. ²⁴ Bong nga be awete pang ang di tooltool kapala yo katara lomim medana pang Yesu a kayepe ye malala Taiataira ngan nen. Ang ngan katoo patomonaingi ke garup tani tiap. Inbe betanga ke Satan yo di tooltool ki tikaua lungunu a tiwete be iken sollono le iko nga, ngan katar talngamim ye tiap. Nen le o ke be apaloko so moonoo kapala mulu ilo pomim, ngan tiap. ²⁵ Ngan nanga, ole kaparama dada dook mata kiang yo nookoot ngan katoo ngan leu le imede a iken nen le ilo ye lal yo be amulu a asi ye i.

²⁶⁻²⁷ Nen le kumata be tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke noonoo nga, inbe itoo lok le ilo ye lal yo be so nga imot ye in nga, ngan ole akaua gurana mai panga, a be nen ngan iyei tool kuto mai pang di tooltool ke ni mai i le imot. Moolmool, ole akaua gurana mai panga dawa ben yo Tamak ikaua gurana mai pau nga. Le ole iyei tool kuto mai a matan kala di tooltool dawa ben Rau ke Maro iwete nga. Ngan iwete nen,

‘Ya in ole itoko so dawa ben koro medana ye baene a iyei kuto mai pang di tooltool ye.

Nen le di tooltool yo tiyei dada dook tiap nga,

ngan ole irau di dawa ben tool yo iraua bor yo tikaata ye tana ngan le perbe a imarrum le imagirigiri i.’☆

☆ 2:26-27 Rau ke Woungu 2:9

²⁸ Inbe ole akaua boi yo pang malama ngan ise pombe i, in panga lapau. ²⁹ Ngan nen le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga.”

3

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Sadis

¹ Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Sadis nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i, di bangabangana ke Maro yo limi be ru nga, ngan tiyepe yau. Inbe au i atoko kanpitiki tina yo limi be ru nga ye baik. In la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. Au i lok galanga ye so yo kayei ngan oo. Ngan di tooltool tiwetang nen, be ang ngan kamaurur go, bong ngan tiap. Ang ngan kammata oo.

² Ngan nanga, ole kamadit a kapamede dada dook mata kiang kasin yo imata tiao a ikenen go, ngan mulu le imede. Yesoo, akamata dada kiang yo kayei ngan dook mata le imot tiap ye Maro kiau matana. ³ Nen le lomim tut ye bingi dook mata yo muku ngan kalonga a kakauu koot i, inbe kaportak lomim a katoo. Bong kumata le be kamadit tarai tiap nga, ngan ole amala pombe pang yang dawa ben tool ke pinnau yo iyei urata ki sollono i, le o ke be lomim galanga ye lal yo be amala pang yang ye in tiap.

⁴ Bong di tooltool kiang pattu yo kaye di kayepe Sadis nga, ngan tikaptut sousoungi kidi le tiyei a giri leu tiap. Di tooltool tina ngan dada kidi yo tiyei nga, ngan dook mata le imot le ke be tisousou ye sousoungi kookoonoo, inbe ole aye di ampa. ⁵ Nen le kumata be tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ole isousou ye sousoungi kookoonoo dawa ben di tooltool tina. Inbe ole awulngana ene ye rau ke yepongo dook mata yo taukan motingi i, in tiap. Bong ole awete pang Tamak iye di bangabangana ki be ya in tooltool kiau. ⁶ Ngan nen le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga.”

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Piladelpia

⁷ Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepe Piladelpia nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i, Maro ipootau panga ya taunu, inbe awete betanga kiau ngan moolmool le imot, inbe au i la atoko so ke pamedenge dada ke Dawiti* i. Le kumata be aso dada ke so sa nga, ngan tool sa yo be itiukala ngan tiap, inbe kumata be atiukala dada ke so sa nga, ngan tool sa yo be iso, ngan tiap lapau. In la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nen. ⁸ Au i lok galanga ye dada kiang yo kayei nga. Ngan la kakamata, aso dada pang a koon panganga le ke be tool san itiukala tiap. Inbe lok galanga yang be ang ngan gurana kiang mai mata tiap, bong kaparama betanga kiau le imede, inbe kawala murimim pau tiap lapau. ⁹ Ngan di tooltool kiang pattu yo kaye di kagaua Piladelpia nga, ngan tiwete be di ngan di Yuda. Bong di ngan Yuda tiap, di ngan tooltool ke kaplungunu le tiyepe ye budanga ke tool dook tiap Satan. Le nga kalongo, ole ayei di le timan man tigun turudi potai ye kemim punu, a be nen ngan lodi galanga yang ben au i lok dook mata pang mai san. ¹⁰ Ngan tina kaparama betanga kiau inbe kakodo le tutube a kasolo urata moonoo yo pombe pang yang nga, ngan la ole matak kalang dook ye lal ke touanga yo be pombe a itouo di tooltool le imot ke tana i nga.

¹¹ Au i ole amulu a asi pombe palbe leu. Nen le kaparama lo medana kiang yo kataru pau i, in le imede, a be nen ngan tool sa ke be ikap koomoo ke kutomim yo be akap

* 3:7 Ngan so ke pamedenge dada ke Dawiti tani, in ben Maro ikap gurana mai pang Yesu be iyei kuto mai pang di tooltool ki le imot dawa ben Maro ikap gurana pang Dawiti a iyei kuto mai pang di tooltool ke Isrel nga.

pang ye urata kootoonoo kiang nga, ngan tiap. ¹² Nen le kumata be tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ole apatokode a ikodo dama ke Maro kiau dawa ben sawa yo ikodo kataunu ke bareme mai ke sungunu ki a ipamede i. Nen le ke be iyege bareme mai tani a idu ke diki tiap. Inbe ole awodo Maro kiau ene inbe ek paunu ilo ye. Inbe malala mai ke Maro kiau yo Yerusalem Paunu i, in ole awodo ene ilo ye lapau. Inbe malala mai tani in ole ipa ye malala ke Maro a isi pang tana i. ¹³ Ngan nen le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga.”

Betanga Ila Pang Ye Di Tooltool Ke Laodisia

¹⁴ Motong la tool tani in iwete pau mulu nen, “Nga ole kuwodo betanga nga ilo ye rau a kuyawar pang bangabangana ke Maro yo matan kala di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu a tiyepa Laodisia nga. Ngan betanga tina ngan nen:

Au i tool tani yo tipootoo ek ye Moolmool i, inbe aralia lok moolmool le imot ye urata i, inbe awetewete betanga moolmool ke Maro ye soo so yo akamata nga. Inbe au i tool tani yo kulkulunu yege ngan ayepa le ayai kuto mai pang so tina le imot yo Maro itar nga. In la ayawar betanga nga a imala pang yong kuye di tooltool kiong nga. ¹⁵⁻¹⁶ Ngan au i lok galanga ye dada kiang yo kayei ngan oo. Ang ngan dawa ben ran ke yinungu, bong ang ngan ran yesene too ran silene ngan tiap. Nen le ole akoronai ang ye kook a kadu tana. Ngan au lok be ang ngan kayepa dawa ben ran yesene too ran silene, bong ngan tiap. Ang ngan dawa ben ran yo imellungu i. ¹⁷ Le ang ngan kawete nen, ‘Am nga ballingamam, le pat ke yimoongoo so le so kiam alunu le alunu san le ke be ammarka ye so siap.’ Bong ngan tiap, ang ngan yepongo kiang dook tiap yege le di tooltool tikamatang ngan lodi pang san. Inbe ang ngan ballingamim tiap, inbe matamim ngan ikisis, inbe kayepa tinimim koonoo. Ngan ang ngan yepongo kiang dook tiap nen, bong lomim galanga ye tiap. ¹⁸ Nen le akap noonongoo pang be kayimi pat gol yo tiyesnai ye ei, ngan le iwesewese a giri ki imaruru a idu tana inbe isallin dook mata nga, ngan yau. Ngan kumata le be kayei nen nga, ngan la be ole kayei tooltool ballingadi moolmool nga. Inbe kayimi sousoungu kookoonoo yau a be nen ngan kasousou ye a iyakala tinimim yo ikenen sokorai nga. Inbe kayimi bar yo ke be katar lo matamim ngan yau, a be nen ngan matamim dook mulu a kamata ni ye.

¹⁹ Ngan nanga, di tooltool yo lok pang di mai san nga, ngan ole apasak pang di ye dada dook tiap yo tiyei nga, a be nen ngan akarata di. Le nga ole lomim ikaua urata dook ye dada kiang yo kayei nga, inbe kaportak lomim mulu. ²⁰ Kakamata, au nani la akododo dada koonoo a apitpiti dada i, le kumata be tool sa ilongo kalngak inbe iso dada pau nga, ngan ole alo rumu lono ki a lo amru amyepa a akan so, inbe ya ikan so yau lapau.

²¹ Nen le kumata be tool ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ole amalum panga be lo amru amwur ye kookoowo kiau a be nen ngan amyepa tooltool kuto maimai pang di tooltool nga le imot. Moolmool, ole aye amwur ye kookoowo kiau dawa ben tina yo muku ngan akodo le amede le allos dada dook tiap ke tana ngan le lo aye Tamak amwur ye kookoowo ki a amyepa tooltool kuto maimai pang di tooltool nga. ²² Ngan nen le sei tool be talngana nga, ngan itara talngana dook a ilongo betanga ke Maro Amunu Silene yo iwete pang di tooltool yo tigaua ye bareme le imot ke Yesu nga.”

4

Yowan Ikamata Malala Ke Maro

¹ Ngan alongo betanga tina ngan a imot, motong la be matak ilo pang ete ngan dada atu koon panganga a ikenen le akamata malala ke Maro. Inbe alongo tool kalngana yo muku ngan koonoo pau le mai dawa ben tauru itang i, in koonoo pau mulu nen. Iyei ne, “Ai, kuse me e ni a nen ngan se apatnai so yo be pang dama ni ngan ole pombe nga, ngan

pong.”² Motong la pattu leu be Maro Amunu Silene ipaponau a ikau au a amlo. Le nga be matak nen, ngan akamata kookoowo ke burungu ke tool kuto mai yo matan kala di tooltool le imot i, in ikenen, inbe tool atu iwurur pono.³ Ngan tool tani yo iwurur pono i, in nunngana ikoro inbe iyoongoo le isallin dawa ben pat yo ene yaspa* inbe konilian† nga. Inbe gannui atu yo nunngana iyoongoo le dawa ben pat yo ene emerel‡ i, in ikodo le iwakaia kookoowo ke burungu tani.⁴ Inbe kookoowo ke burungu sangaul ru inbe pai mulu la tikodo le tiwakaia kookoowo ke burungu ke tool kuto mai tani nga, inbe di kuto maimai ke malala ke Maro sangaul ru inbe pai la tiwur pono nga. Ngan di kuto maimai tina ngan tisousou ye sousoung kookoonoo, inbe koomoo yo titar lo kutodi ngan tika-rata ye pat gol.⁵ Inbe kookoowo ke burungu ke tool kuto mai tani, in kili itai ye, inbe looloo itara le rutunu ingaua ni mai i le imot. Inbe sul limi be ru yo tikodo dama ki nga, ngan tikan le tilolo. Ngan sul tina ngan tinanpootoo di bangabangana ke Maro yo limi be ru nga.⁶ Inbe dama ke kookoowo tani in akamata so san mulu ngan dawa ben tiek, bong tiek tani in dawa ben galas lapau. Inbe igalanga le igalanga san dawa ben pat yo ene kiristol§ i.

Inbe kataunu ke ni tani yo kookoowo ke tool kuto mai iken ye i, in akamata so mauredi pai ngan tikodo ye kookoowo tani in madini tina yo pai nga. Di ngan matadi alunu le alunu san iken ye tinidi mai i le imot ke dama inbe ke mur lapau.⁷ Ngan di so mauredi pai tina, ngan atu kidi in dawa ben asara gok yo ene laion* i, inbe ru kidi in dawa ben bulumakau, inbe tol kidi in matana dawa ben tooltool, inbe pai kidi in dawa ben man somai kamoko yo iro i.⁸ Inbe di atu atu ngan balidi limi be atu, inbe matadi iken ye tinidi mai i le imot inbe ke balidi parmana lapau. Ngan ye ke le bong tina yo kanakana nga, ngan timaryoo ye betebetanga tiap, bong tiyei ne,

“Tool Mai Maro yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i,
ya in iyepe ete. Ya in iyepe ete le iyepe ete san.

Ya in iyepe mukot,
inbe nookoot nga iyepe,
inbe pang dama ni ngan ole isi.”

⁹ Le di so mauredi pai tina nga, ngan tiraua pang tool tani yo iyepe nen le taukan motingi a iwur ye kookoowo ke burungu tani in, inbe tiwete lo ponana kidi panga a tiyeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye. Inbe ye ke tina yo kanakana ngan be tisung panga nga,¹⁰ ngan di kuto maimai tina yo sangaul ru inbe pai nga, ngan tigun turudi le du damodi itoko tana ke dama ke tool tani yo iyepe nen le taukan motingi a iwur ye kookoowo ki ke burungu i, inbe tisung panga. Inbe tikap koomoo ke kutodi ngan a titar sila iken dama ke kookoowo ke tool kuto mai tani. Inbe tiyei ne,

¹¹ “Tool Mai, ong i Maro kiam.

Ong taleu in la tool dook mata i,
le di tooltool nga le imot ke be tiraua pong,
inbe tiyitmaka em le ilo ete.

Ong in gurana kiong mai san,
le di tooltool le imot tiyepe la gurana kiong parmana.

Inbe amyitmakong, yesoo kutar so nga le imot.
Le moolmool, kutoo ong taum lom a kutar so tina,
ngan la le nookoot nga so tina ngan le imot iken nga.”

5

Yowan Ikamata Rau Lulungu Atu

* 4:3 Pat yo ene yaspa i, in ikoro inbe iyoongoo le isallin. † 4:3 Pat yo ene konilian i, in ikoro le dawa ben rara inbe isallin. ‡ 4:3 Pat yo ene emerel i, in yoongoonoo inbe isallin le igalanga le ke be takamata so yo iken ke kapala ki i. § 4:6 Pat yo ene kiristol i, in medana inbe igalanga le ke be takamata so yo iken ke kapala ki i. * 4:7 Laion in asara gok, bong malmalini inbe gurana san le ke be irau di asara gok kapala a ikan di.

¹ Motong la be matak lo mulu pang ye tool tani yo iwur ye kookoowoo ke tool kuto mai in nga, ngan le akamata rau lulungu atu iken ye baene oonoo. Ngan rau lulungu tani in tiwodo betanga ilo ke lono inbe ke diki ki lapau, inbe tipamede rau tani in matana ye bun limi be ru. ² Motong la akamata bangabangana ke Maro atu yo gurana ki mai mata i, in koonoo le kalngana mai nen. Iyei ne, “Ai, sei tool dook mata ke be ikaua rau lulungu tani in a ikede bun ye inbe ipolotala i?” ³ Bong ngan tool atu sa yo iyepe ye malala ke Maro, too iyepe ye tana i, too iyepe tana lono nga, ngan sa ke be ipolotala rau tani a be nen ngan matan lo lono, ngan tiap. ⁴ Nen le atang le atang dook, yesoo tipuske tool sa yo dook mata ke be ipolotala rau lulungu tani a be nen ngan matan lo lono, ngan tiap. ⁵ Ngan tina yo atang nen nga, le nga di kuto maimai tina ngan atu iwete pau nen, “Ai, kin kutang be! Bong kumata, tool yo pombe ye rara ke di Yuda le tipootoo ene ye Laion ke di Yuda inbe Sudud ke Dawiti i, in la illos di koi ki ye patokongo oo. Le ya in la ke be ikede bun tina yo limi be ru nga, inbe ipolotala rau lulungu tani i.”

Yowan Ikamata Sipsip Natunu

⁶ Motong la akamata Sipsip Natunu ngan dawa ben tiraumate a imata koot nga, bong ikodo kataunu ke ni yo kookoowoo ke tool kuto mai tani iken ye i. Nen le di so mauredi tina yo pai ngan tipa ye di kuto maimai ke malala ke Maro ngan tikodo le tiwakaii. Inbe Sipsip Natunu tani in sipi ki limi be ru inbe matana limi be ru lapau. Ngan matana yo limi be ru nga, ngan di bangabangana ke Maro yo limi be ru nga. Inbe di ngan Maro iwanga di be si tipa ye tana mai i le imot. ⁷ Motong la Sipsip Natunu tani in ila pang ye tool yo iwur ye kookoowoo ke tool kuto mai i, in a la ikaua rau lulungu tani yo itoka ye baene oonoo i. ⁸ Le nga ye kene yo ikauu ye in nga, ngan le di so mauredi tina yo pai nga, inbe di kuto maimai ke malala ke Maro yo sangaul ru inbe pai nga, ngan tigun turudi le du damodi itoko tana pang ye Sipsip Natunu tani in kene punu. Inbe di kuto maimai tina ngan di atu atu titoko so dawa ben pari inbe omai yo tika rata ye gol nga. Ngan omai tina ngan ipon ye so dawa ben kai meu kulini yo kini ki dook mata nga. Inbe so tina yo kini ki dook mata nga, ngan inanpootoo pataraungu ke di tooltool ke Maro. ⁹ Motong la di le imot tiwouo woungu paunu atu in nen,

“Ong in la tool dook mata ke be kouo rau lulungu tani
inbe kukede bun yo tipokokala ye nga,
yesoo ong in tiraumatong a kumata oo.

Inbe ye rara kiong tani in la kuyimi di tooltool ye a kupamulu di pang ye Maro i.

Ngan di tooltool tina yo kupamulu di nga, ngan tipa ke tana maimai nga le imot,
le bareme kidi ngan ki ki, inbe koodi le kulidi ngan ki ki lapau.

¹⁰ Inbe ong in kuyei di le tigaua ye di tooltool yo Maro be matan kala di nga,
inbe kuyei di le tiyepe ben di tooltool ke paroranga so pang Maro a be nen ngan
tiyei urata yo ki nga.

Inbe di ngan ole tiyei tooltool kuto maimai a matadi kala di tooltool ke tana i.”

¹¹ Motong la atar talngak inbe matak sarai mulu, ngan alongo di bangabangana ke Maro alunu le alunu san kalngadi. Ngan kinkatingi kidi ilo pang ete san le ke be takinkat di tiap lapau.* Inbe di bangabangana tina ngan tikodo le tiwakaia kookoowoo ke tool kuto mai yo matan kala tana mai i le imot i, in ipa ye di so mauredi tina yo pai nga, inbe di kuto maimai ke malala ke Maro. ¹² Inbe tigaua kalngadi a tiwou le mai nen,

“Sipsip Natunu yo muku ngan tiraumate a imata i, in la tool dook mata i.

Nen le ke be di tooltool tiraua panga, inbe tiyitmaka ene le ilo ete.

Ya in gurana ki mai san le di tooltool le imot tiyepe la gurana ki parmana.

Inbe so tina le imot yo iken nga, ngan taunu la ya in.

Inbe kanakana ngan ya in lon kaua urata ye dada yo tarantatu ngan leu.

Inbe ya in ene mai san ke be di tooltool le imot tipayiti ye.”

* 5:11 Ngan kinkatingi kidi bangabangana ke Maro ngan ilo ete le illoso 100 milion le so.

¹³ Ngan tiwou nen a imot, motong la alongo di so matana matana yo Maro itar di a tiyepe ye malala ki, inbe tiyepe tana pono le tana lono, inbe tiyepe tiek pono le tiek lono ngan di le imot tiwou nen,

“Ong tool yo kuwur ye kookoowoo ke tool kuto mai yo matan kala tana mai i le imot i, in kuye Sipsip Natunu,

ngan angru ngan gurana kiang mai san le ke be amraua pang a amyitmak emim, inbe amyeyi emim le ilo ete ke be di tooltool tikamatang ngan tipayitang ye a ikenen nen le taukan motingi!”

¹⁴ Ngan tiwou nen a imot, motong la di so mauredi tina yo pai nga, ngan tiyei ne, “Moolmool.” Motong la di kuto maimai ke malala ke Maro tina ngan tigun turudi le du damodi toko tana, inbe tisung pang di yaru nga.

6

Sipsip Natunu Ikede Bun Ye Rau Lulungu

¹ Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la matak kenen ye Sipsip Natunu tani, inbe ikede bun tina yo limi be ru nga, ngan atu ki. Inbe alongo so mauredi tina yo pai nga, ngan atu kidi in iwetewete le kalngana mai dawa ben looloo itara nga, inbe iyei ne, “Ai, kuman!” ² Le nga be matak gaga, ngan atoo, akamata asara mai ke solanga di tooltool yo ene oos i, in kookoonoo, inbe ikododo ke dama kiau. Ngan tool yo iwur pono i, in itoko duana ye baene, inbe tikaua koomoo yo ke kutono in panga. Ngan koomoo ki tani in tarkilanga kidi tooltool yo tipatoko ngan tillos di diedi nga. Nen le itaru inbe idada a ila ye patokongo a be nen ngan la illos di diene.

³ Ngan ye kene yo Sipsip Natunu ikede bun tina ngan ru ki ye in nga, ngan le alongo so mauredi tina ngan ru ki in iyei ne, “Ai, kuman!” ⁴ Motong la akamata oos san mulu ipas a iman pombe i, in kooroonoo dawa ben ei garengana. Inbe tool yo iwur pono in tikaua pul somai ke patokongo panga, inbe tikaua gurana mai panga lapau be du igarung di tooltool ke tana ngan lodi, a be nen ngan tiyepe ye lo silene kidi mulu tiap, bong be katedi malmal a tipatoko inbe tiraumata di diedi.

⁵ Ngan ye kene yo Sipsip Natunu ikede bun tina ngan tol ki ye in nga, ngan le alongo so mauredi tina ngan tol ki in iyei ne, “Ai, kuman!” Le nga be matak gaga mulu, ngan atoo, akamata oos mukkana in ikododo ke dama kiau, inbe tool yo iwur pono i, in itoko so ke kaungu moongoo ke so ye baene. ⁶ Inbe alongo so dawa ben tool kalngana kataunu ke di so mauredi tina yo pai nga, ngan iwete pang tool tani yo be ipa ye oos a ila be la igarung di tooltool ye pitolo mai i, in nen. Iyei ne, “Ai, pat yo be di tooltool tikap ye urata kootoonoo kidi ye ke atu nga, ngan ke be tiyimi wit* kanono yo iken ye omai ngan atu ye, too ke be tiyimi bali† kanono yo iken ye omai ngan tol ye leu. Bong kin kugarung kai olip surunu inbe ran medana yo wain nga, ngan be!”

⁷ Motong la ye kene yo Sipsip Natunu ikede bun tina ngan pai ki ye in nga, ngan le alongo so mauredi tina ngan pai ki in kalngana iwete nen, “Ai, kuman!” ⁸ Le nga be matak gaga mulu, ngan atoo, akamata oos atu tinini iyoongoo ben matamatenge ikauu mukot, in ikododo ke dama kiau. Ngan tool yo iwur pono in ene la Matenge i, inbe tool yo itoo potai leu ke murini i, in ene la Malala ke Matenge i. Ngan tikap gurana pang di yaru be du tiraumata di tooltool alunu le alunu san dawa ben tipoto di tooltool ke tana i le imot ye budanga pai, lo ngan be tiraumata di tooltool tina ngan budanga atu nga. Nen le ole yaru tiraumata di tooltool ye pul ke patokongo, inbe ye pitolo mai, inbe ye matamatenge mai, inbe ole tiyei di asara gok ke tana i a la tikan di a timmata lapau.

⁹ Motong la ye kene yo ikede bun tina ngan limi ki ye in nga, ngan le akamata di tooltool yo tiraumata di ngan kauredi tiyepe kookoowoo ke paroranga so pang Maro in

* 6:6 Wit in dingding patunu yo di tooltool tikan ye ke kanakana nga dawa ben kaning. Inbe wit yo iken ye omai ngan iye tooltool atu be ikan ye ke atu. † 6:6 Bali in dingding patunu yo di tooltool ballingadi tiap ngan tikan ye ke kanakana nga dawa ben pur. Inbe bali yo iken ye omai tol nga, ngan iye kerenge atu tiye di natudi be tikan ye ke atu.

parmana. Ngan di tooltool tina ngan muku ngan tiparama betanga ke Maro le imede, inbe tiwetewete bingi dook mata ki pang di tooltool, ngan la le di koi kidi tiraumata di a timmata nga. ¹⁰ Ngan le di tooltool tina yo timmata nga, ngan kauredi koodi le mai nen. Tiyei ne, “Tool Mai, ong in kuyei tool kuto mai pang so nga le imot. Inbe ong in taukam busunu le dada kiong yo kutoo ngan moolmool le imot. Ngan ole amyepe le nge, lo ngan be kukarata betanga ke di tooltool ke tana i a kouo kootoomam, inbe kuyemenai di ye yo tiraumatam a rara kiam imati nga?” ¹¹ Ngan di tooltool tina kauredi ngan tiwete nen a imot, motong la tikap sousoungu kookoonoo mooloo mooloo pang di atu atu le imot. Inbe tiwete pang di be tinam kasin mulu le lo di koi ke Maro tiraumata di diedi kapala dawa ben yo tiraumata di nga, le kauredi tise pompombe le imot le lo iye kinkatingi kidi ngan. Ngan di diedi tina ngan di kapraingi ke Maro inbe di diedi kapala yo titara lodi medana pang Yesu nga.

¹² Motong la matak kenen ye Sipsip Natunu, inbe ikede bun tina yo limi be atu ki i, ngan le nauningi mai itak, inbe ke iportak le imukku dawa ben wam mukkana iyakala matana nga. Inbe ye kene tani in taudu tinini mai i le imot iportak le ikoro ben rara, ¹³ inbe di kanpitiki yo tiken lang katene nga, ngan pumpumbe a tidu tana dawa ben muru mai isikiraia kai pik a puana yo isullungu ngan pumpumbe nga. ¹⁴ Inbe lang katene itakmai le dawa ben rau lulungu yo tilulu i, inbe kawal le motmot nga le imot ngan tiyege nedii yo tiken ye, ngan lapau. ¹⁵ Motong la di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana nga, inbe yo edi maimai nga, inbe di kuto maimai ke di tooltool ke patokongo nga, inbe yo ballingadi nga, inbe yo gurana kidi mai mata nga, inbe poranga tiye di yo poranga tiap nga, ngan di le imot tiko ye agoro le pat maimai ke kawal madini. ¹⁶ Motong la di tooltool tina ngan koodi pang di kawal le pat maimai tina ngan nen, “Atoo, kamol si pomam a katarkoo am ye tool yo iwur ye kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai i, in matana, inbe ye kate malmal ke Sipsip Natunu. ¹⁷ Katarkoo am, yesoo lal maiyoko kidi yaru in pombe oo, le Maro iye Sipsip Natunu ole tipaposo kate malmal kidi. Ngan nen le sei tool be ole ikodokala i?”

7

Di Tooltool Ke Isrel Yo 144,000 Nga

¹ Le nga so tina ngan pombe a imot, motong la akamata di bangabangana ke Maro pai ngan tikodo ye tana gisini tina yo pai nga. Inbe tiyakala muru pai tina yo ke tana i nga, a be nen ngan muru tina ngan ipa tana pono le tiek pono inbe kai pono be. ² Motong la be matak pang nen, ngan akamata bangabangana ke Maro san mulu ipa ye ni yo ke ipa ye a ise i. Ngan bangabangana tani in itoko so yo be titar tarkilanga ke Maro ilo ye di tooltool ye i. Ngan tarkilanga tani in ke Maro yo iyepepe nen i. Inbe ya in koonoo le kalngana mai pang di bangabangana pai tina yo Maro ikap gurana pang di be tigarung tana le tiek nga. Ngan le iwete pang di nen, ³ “Kin kagarung tana le tiek inbe kai ngan be. Bong iken nen be amtar tarkilanga ilo ye di kapraingi ke Maro kiidi ngan damodi ngan.”

⁴ Motong la alongo kinkatingi ke di sema tooltool yo tarkilanga ke Maro iken ye di nga. Ngan kinkatingi kidi tooltool tina ngan ben 144,000 ye rara ke di Isrel tina ngan le imot.

⁵ Nen le di tooltool yo titar tarkilanga ke Maro ilo ye di nga,

ngan ye rara ke Yuda ngan tau sangaul be ru,

inbe ye rara ke Rupen ngan tau sangaul be ru,

inbe ye rara ke Gad ngan tau sangaul be ru,

⁶ inbe ye rara ke Aser ngan tau sangaul be ru,

inbe ye rara ke Naptali ngan tau sangaul be ru,

inbe ye rara ke Manase ngan tau sangaul be ru lapau.

⁷ Inbe ye rara ke Simion ngan tau sangaul be ru,

inbe ye rara ke Liwi ngan tau sangaul be ru,

inbe ye rara ke Isakar ngan tau sangaul be ru,

⁸ inbe ye rara ke Sebulen ngan tau sangaul be ru,

inbe ye rara ke Yosep ngan tau sangaul be ru,
inbe ye rara ke Bensamen ngan tau sangaul be ru lapau la titar tarkilanga ke Maro ilo ye
di nga.

Di Tooltool Malala Mai La Tisung Pang Maro Nga

⁹ Ngan akamata so tina ngan pombe a imot, motong la be matak pang nen, ngan atoo, akamata di tooltool alunu le alunu san le ke be tool sa ikinkat di tiap. Di tooltool tina, ngan tipa ke tana maimai nga le imot, le bareme kidi ngan ki ki, inbe kulidi le koodi ngan ki ki lapau. Di ngan tikododo ke dama ke Sipsip Natunu potai pang ye kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai yo matan kala di tooltool nga le imot i. Inbe di tooltool tina ngan tisousou ye sousoungu kookoonoo mooloo mooloo, inbe titoko so ben kautuku raunu ye baedi. ¹⁰ Inbe koodi le kalngadi mai nen,

“Maro kiam, ong in kuwur ye kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai,

inbe ong in kuye Sipsip Natunu la kapamulam ye so dook tiap yo be igarungam i.”

¹¹ Motong la di bangabangana ke Maro tina le imot yo tikodo le tiwakaia kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai in ipa ye di kuto maimai ke malala ke Maro, inbe di so mauredi tina yo pai nga, ngan tigun turudi le du damodi toko tana ke dama ke kookoowoo tani, inbe tisung pang Maro. ¹² Tiyei ne,

“Moolmool! Maro kiam, amyitmaka em,

inbe amyeie em le ilo ete ke be di tooltool tipayiti.

Kanakana ngan ong in lom kaua urata ye dada yo tarantatu ngan leu,

le amwete lo ponana kiam pong, inbe amraua pong.

Ong in gurana mai iken yong,

le kuyei tool kuto mai pang so nga le imot le iken nen le taukan motingi.

Moolmool!”

¹³ Motong la di kuto maimai tina ngan atu itorau nen, “Ai, di tooltool yo tisousou ye sousoungu kookoonoo mooloo mooloo nga, nga di sema? Inbe di ngan tipa ke ngai?”

¹⁴ Le nga araua torungu ki nen, “Tool mai, au i lok galanga ye di tiap sa, bong ong in la o lom galanga i.”

Motong la iyeyi ne, “Nga di tooltool tina yo muku ngan tiyepa a lal dook tiap ke touanga pombe pang ye di ngan tisolo masngana mai ye di koi kidi ngan nanga. Di ngan tingas sousoungu kidi ye rara ke Sipsip Natunu ngan la le sousoungu kidi ikoko nen nga. ¹⁵ Nen le

‘tikodo dama ke kookoowoo ke burungu ke Maro,

inbe ye ke le bong tina yo kanakana nga,

ngan tiyepa ye bareme mai ke sungunu ki, inbe tiyeyi urata ki.

Inbe tool tani yo iwur ye kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai i,

in ole iyepa kataunu ye di,

inbe matan kala di dawa ben tareke tinana ipatur di natunu nga.

¹⁶ Nen le o ke be pitolo di mulu tiap,

inbe moorook di mulu tiap lapau.

Ngan ke o ke be isini di le tinidi iyeyi mata mulu tiap,

inbe so sa yo be iyeyi di a be igarung di, ngan tiap lapau.

¹⁷ Ole nen, yesoo Sipsip Natunu yo ikodo kataunu ke ni yo kookoowoo ke tool kuto mai iken ye i,

in ya la be matan kala di dawa ben tool dook mata yo be matan kala di sipsip ki i.

Ngan ya la be irara di a tila ye ran gumono yo be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in pang di i.

Inbe Maro ole imus matadi surunu yo irar a isi nga le imot, le o ke be lodi modoko mulu tiap.”

¹ Ngan ye kene yo Sipsip Natunu tani in ikede bun tina ngan limi be ru ki ye in nga, ngan le malala ke Maro in ni kisirbe ye manga mooloo kasin.* ² Motong la akamata di bangabangana ke Maro limi be ru tina yo tikodo dama ke Maro nga, ngan tikap tauru atu atu le iye di.

³ Inbe bangabangana ke Maro san in iman le man ikodo potai pang ye kookoowoo ke paroranga so pang Maro in gigini. Ngan kookoowoo ke paroranga so tani in tikarata ye gol a ikodo dama ke kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai tani. Inbe bangabangana tani in itoko ruku yo tikarata ye gol i, inbe tikap kaiye kai surunu yo kini ki dook mata ngan panga, a be nen ngan iyei paroranga ye le ipa ye pataraungu ke di tooltool ke Maro nga le imot. ⁴ Ngan so tina yo iken ye baene nga, ngan iti du ye kookoowoo ke paroranga so le kutana ipa ye pataraungu tina ngan ilo pang ye Maro. ⁵ Motong la bangabangana ke Maro tani, in ikaua ruku tani in la ipaponi ye ei ke kookoowoo ke paroranga so pang Maro i, inbe ikatte a idu pang tana. Ngan tina yo ikatte a idu tana nga, ngan le looloo itara le ni mai i le imot rutunu ye, inbe kili itai, inbe nauningi itak lapau.

Di Bangabangana Ke Maro Pai Timai Tauru

⁶ Motong la di bangabangana ke Maro limi be ru tina yo titoko tauru atu atu nga, ngan tikarata di a be timai tauru kidi tina. ⁷ Ngan nen le bangabangana ke Maro yo imuku i, in imaia tauru ki, ngan le ki somai imol, bong ki tani in patunu maimai inbe imede dawa ben madamada. Inbe ye kene tani in ei yo tipargarungraii ye rara in tikatte le imagirigiri a idu pang tana pono. Ngan le igarungu tana i nin la nin le dook tiap san dawa ben tipoto tana le imot le iyei patol nga, ngan le pattu ngan ei ikan le ipa ye kai ki le imot. Inbe dingding raunu yo ilala nga, ngan ei ikan le imot lapau.

⁸ Motong la bangabangana ke Maro tina ngan ru ki, in imaia tauru ki, ngan le so dawa ben kawal somai atu yo ei ikanen ye i, in tikatte le idu tiek lono. Nen le igarungu tiek mai san dawa ben tipota le iyei patol nga, ngan le pattu ngan iportak le iyei ben rara, ⁹ le so matana matana yo tiyepa ye nga, ngan timmata, inbe ookoo maimai yo tikooi ye nga, ngan iraumere di le imot lapau.

¹⁰ Motong la bangabangana ke Maro tina ngan tol ki, in imaia tauru ki, ngan le kanpitiki somai atu yo ikan le ilolo dawa ben sul i, in imol ke lang katene a idu le du tukbe ye ran yo maimai nga inbe ye ran gumono yo maimai tiap nga, ngan podi lapau. ¹¹ Ngan kanpitiki tani in ene la Bar Malingene i, inbe idu tukbe ngan le igarung ran tina ngan alunu san. Le ran tina ngan dawa ben tipoto le iyei patol nga, ngan pattu la iyei le imaling le dook ke yinungu tiap nga. Nen le di tooltool alunu kaiye la timmata ye ran tani yo malingene in nga.

¹² Motong la bangabangana ke Maro tina ngan pai ki, in imaia tauru ki, ngan le ke kapala ki in ikan mulu tiap, bong iportak le iyei ben todo. Nen le ke tani in ikan dook tiap dawa ben tipota le iyei patol nga, ngan le pattu ngan ikan tiap. Ngan nen le ke yo isini muntu le du rrai, in isini dawa ben muku nga tiap, bong dawa ben tipoto lal yo be ke isini ye nga le iyei patol, ngan le pattu ngan isini tiap. Inbe gaongo leu, taudu kapala le ipa ye di kanpitiki kapala ngan tikan mulu dawa ben muku ngan tiap lapau. Nen le kene yo be tikan ye in nga, ngan ke be tikan bong mooloo le du muntu ngan tiap lapau.

¹³ Motong la be matak lo pang ete, ngan akamata bangabangana ke Maro atu yo iro meneng lang katene ete ni, in alongo kalngana koonoo le mai nen, "Atoo! Atoo! Atoo, di tooltool yo tiyepa tana pono nga, ngan ole tikaua urata moonoo masngana dook tiap, yesoo di bangabangana ke Maro tol yo tiyepa go ngan la be timai porai tauru kidi nga."

9

Bangabangana Ke Maro Tina Yo Limi Ki I, In Imaia Tauru Ki

¹ Motong la bangabangana ke Maro tina ngan limi ki, in imaia tauru ki, ngan le akamata kanpitiki atu yo imol ke lang katene a idu tana koot i. Ya in tikaua so ke pamedenge dada

* 8:1 Ngan manga mooloo kasin in dawa ben 'aua' atu in kapala ki.

panga be matan kala dada ke tana gumono yo yooringi pang lopo a idu le taukan launu i. ² Motong la ye kene yo kanpitiki tani, in iso dada ke tana gumono tani nga, ngan le so kutana ikut a pombe ke gomo lono a ise dawa ben ei somai kutana nga. Bong so kutana tani, in ikolomuk le ikut a ilo ngan le iwonokala ke le lang le ni ikolomuk ye. ³ Inbe sis maimai tipas ye so kutana tani a tidu tana. Motong la Maro ikap gurana pang di a be nen ngan tikanen di tooltool dawa ben dongo tinana ke tana i. ⁴ Inbe Maro iwete pang di be tigarung dingding le kai le so kapala yo isupsup a iken tana pono ngan be, bong be tikanen di tooltool yo tarkilanga ke Maro iken ye damodi tiap nga. ⁵ Ngan gurana yo tikap nga, ngan ke be tiraumata di tooltool tina a timmata, ngan tiap, bong be tikap masngana pang di leu ye taudu limi. Ngan masngana tina yo be tikap nga, ngan ole dawa ben tool yo dongo tinana ikani ngan le ikanamaia masngana mai mata i. ⁶ Nen le ye kene tani yo be di sis tina ngan tikanen di ye in nga, ngan di tooltool tina ngan ole lodi be le timmata, bong ngan tiap, matenge ole ikoo ye di. Inbe ole tikapye be timmata lapau, bong o ke be timmata tiap.

⁷ Motong la akamata di sis maimai tina ngan dawa ben oos yo tika-rata di a be tila pang ye patokongo nga. Ngan so yo tikur ye kutodi nga, ngan dawa ben koomoo ke kutodo yo tika-rata ye gol nga. Inbe matadi nga, ngan dawa ben di tooltool. ⁸ Inbe kutodi raunu, ngan mooloo mooloo dawa ben ke di garup nga. Inbe dongadi, ngan mooloo mooloo inbe matana dawa ben ke asara gok yo ene laion i. ⁹ Inbe so yo tisousou ye a iyakala katedi nga, ngan so medana yo tika-rata pang patokongo nga. Inbe balidi, ngan rutunu dawa ben di oos budanga yo tidada a tiyolo koror kidi a tiparsuk be tila ye patokongo mai ngan le ni rutunu ye di nga. ¹⁰ Inbe idi yo iken ke laudi matana nga, ngan matana dawa ben ke dongo tinana, inbe gurana iken ye ke be tikap masngana pang di tooltool ye taudu limi. ¹¹ Inbe bangabangana ke tana gumono yo taukan launu in ya la iyei tool kuto mai pang di sis maimai tina i. Ngan ye Ibru koodi ngan tiwete ene ye Abadon, inbe ye Girik koodi ngan tiwete ene ye Apolion. Le betanga tina yo tiwete ye Ibru le Girik koodi nga, ngan punu ben Tool Ke Garungunu So.

¹² Ngan so tina yo be pombe nga, ngan akamata a imot le urata moonoo masngana dook tiap tina ngan atu la iman a ila koot i, inbe ru mulu la be ole pombe mur nga.

Bangabangana Ke Maro Tina Yo Limi Be Atu Ki I, In Imaia Tauru Ki

¹³ Motong la bangabangana ke Maro tina ngan limi be atu ki, in imaia tauru ki, ngan le alongo tool kalngana pombe kataunu ke sipi pai tina yo ke kookoowoo ke paroranga so pang Maro nga. Ngan kookoowoo tani in tika-rata ye gol, inbe ikodo dama ke Maro. ¹⁴ Inbe tool kalngana tani in iwete pang bangabangana ke Maro tani yo itoko tauru in nen, "Ai, kupolo di bangabangana pai yo tipau di a tiyepo potai pang ye ran somai yo ene Yupritis ni a tila." ¹⁵ Motong la bangabangana ke Maro tani in ipolo di bangabangana pai tina a iyege di a tila. Ngan di bangabangana pai tina ngan muku ngan tipanat nen a tiyepo, inbe tinam le lo tigo-ral ke ke le taudu le rai tani yo Maro itaru be ole tiruwu di ye i. Le tina timadit a tila be la tiraumata di tooltool ke tana i a timmata. Ngan di tooltool yo be tiraumata di nga, ngan alunu san le dawa ben tipoto di tooltool nga le imot ke tana i le tiyepo ye budanga tol, ngan le budanga atu in tiraumata di le imot. ¹⁶ Inbe alongo tiwete kinkatingi ke di tooltool ke patokongo kidi yo tiwur oos pono nga, ngan kinkatingi kidi ilo ete san.*

¹⁷ Inbe di oos tipa ye di tooltool yo akamata di ye mianga kiau ngan nen: So medana yo tisousou ye a iyakala katedi, ngan kooroonoo inbe yoongoonoo ben lama koossoonoo, inbe yoongoonoo lapau dawa ben pat yo ene salpa i.† Inbe di oos tina, ngan kutodi dawa ben asara gok malmalini yo ene laion i, inbe ei ipa ye so kutana inbe pat salpa yo ikini biana nga, ngan tipas ye koodi a isi pang tana. ¹⁸ Ngan so dook tiap tol tina yo tipas ye di oos koodi nga, ngan le tiraumata di tooltool a timmata. Nen le di tooltool tina yo

* 9:16 Ngan kinkatingi kidi tooltool ke patokongo tina ngan ilo ete san ben 200 milion. † 9:17 Ngan salpa in pat yoongoonoo dawa ben kai raunu sulngana, inbe ikini biana.

tiraumata di nga, ngan alunu san dawa ben tipoto di tooltool nga le imot ke tana i le tiyepe ye budanga tol nga, ngan le budanga atu in ei ipa ye so kutana inbe pat salpa yo ipas ye koodi, in iraumata di le imot. ¹⁹Ngan di oos tina, ngan gurana kidi ke raumatenge di tooltool iken ye koodi inbe ye idi lapau, yesoo idi matana ngan dawa ben moto kutono le gurana kidi ke be tikan di tooltool a tigarung di ye lapau.

²⁰Bong di tooltool kapala yo so dook tiap tol tina ngan tiraumata di tiap nga, ngan tiportak lodi a be nen ngan tiwala muridi pang dada dook tiap kidi yo tiyei ngan tiap. Di ngan titu ye sungunu pang di so sadi inbe kai padodo yo di tapdi tikaata di ye baedi nga. Ngan nen le so tina yo tisung pang di nga, ngan tikaata di ye gol le silba le baras le pat le kai leu, le ke be tikamata ni, too tilongo betanga, too tipa tana, ngan tiap. ²¹Inbe di tooltool tina, ngan tiportak lodi ye dada dook tiap kidi ke raumatenge di tooltool, le dada ke pidipidi, inbe dada ke bauk, le dada ke pinnau, ngan tiap lapau.

10

Bangabangana Ke Maro Ikaua Rau Lulungu Kase Pang Yowan A Ikani

¹Motong la akamata bangabangana ke Maro san mulu yo gurana ki mai san i, in ipa ke malala ke Maro a isi. Ngan bangabangana tani in iduku tinini mai i le imot ye eng tene, inbe gannui atu ikodo ke kutono pono. Inbe damono in isallin dawa ben ke isini nga. Inbe kene, ngan ei ikan le ilolo ye dawa ben ei ikana kai kaini a ilo pang ete nga. ²Ngan bangabangana tani in itoko rau lulungu kase yo tiperenaii in ye baene, inbe ipadu kene oonoo in le du tukbe tiek pono, inbe ipadu kene ngas in le du tukbe tana pono. ³Motong la koonoo le kalngana mai dawa ben asara gok yo laion in ingirir nga. Ngan ye kene yo koonoo ye in nga, ngan le looloo limi be ru titara a tiraua koonoo le kalngadi dawa ben di tooltool tiwetewete nga. ⁴Inbe ye kene yo looloo tina ngan tiwetewete ye in nga, ngan lok be le awodo betanga kidi yo tiwetewete nga. Bong ngan alongo tool atu koonoo ke malala ke Maro nen, “Betanga yo looloo limi be ru tiwete nga, ngan kupataukala le iken yong leu, inbe kin kuwodo ilo ye rau be.”

⁵Motong la akamata bangabangana ke Maro tani yo ikodo tiek le tana pono i, in iyitmaka baene oonoo a ilo pang ye malala ke Maro. ⁶Inbe iwete moolmool le ete ye tool tani yo iyepene nen le taukan motingi i, in ene. Ya in tool tani yo itar lang le tana inbe tiek le so tina le imot yo iken ye di nga. Ngan le iwete nen, “Lal imot oo, le ke be tanam mulu tiap! ⁷Bong ye kene yo be bangabangana ke Maro yo limi be ru ki i, in imaia tauru ki nga, ngan ole Maro iyei so tina yo lon ikaua urata ye a betanga ki iken sollono go nga. Ngan ole kanono pombe moolmool dawa ben tina yo iwete pang di kapraingi ki yo di Maro koonoo nga.”

⁸Motong la tool kalngana tani yo alonga ipa ke malala ke Maro a isi i, in iwete pau pattu mulu nen, “Kula ye bangabangana ke Maro yo ikodo tana le tiek pono ni a la kouo rau lulungu yo tiperenaii a iken ye baene ni.”

⁹Le nga ala ye bangabangana ke Maro tani a la atoru be ikaua rau lulungu kase tani in pau. Ngan le iwete pau nen, “Kouu a koni, ngan ole koom lono isil ye dook mata dawa ben bagil surunu, bong kapom lono ole iparpilong ye.”

¹⁰Ngan akaua rau lulungu kase tani ye bangabangana ke Maro in baene a akani, ngan kook lono isil ye dook mata san dawa ben bagil surunu. Bong kene yo atona ye in nga, ngan le kapok lono iparpilong ye dook. ¹¹Motong la tool atu koonoo pau mulu nen, “Nga ole kouo Maro koonoo mulu a la kuwete betanga ki ye so yo be pombe pang ye di tooltool ke tana maimai nga, inbe di tooltool yo kulidi le koodi ki ki nga, inbe di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana yo maimai ngan le imot nga.”

11

Di Maro Koonoo Ru Timmata Motong La Timadit Mulu

¹Motong la tikaua kai dundunnana dawa ben koro medana ke touanga so in pau, inbe tool atu iwete pau nen. Iyei ne, “Kula la kurouo bareme mai ke sungunu pang Maro le ipa

ye kookoowoo ke paroranga so pang Maro ni, inbe kukinkat di tooltool yo tisung pang Maro ye bareme mai tani nga lapau. ² Bong ni ke gaongo yo iken koongoo lono ke diki i, in kin kuroua be, yesoo ni in iken pang di tooltool yo tipa ye rara ke di Yuda tiap nga. Ngan di la be man tiyirngana malala mai Yerusalem* yo Maro ipootoo panga ya taunu i, in ye taudu sangaul pai inbe balana ru nga. ³ Bong ye kene tani in ole akaua gurana mai pang di tooltool kiau ru, a be nen ngan tikaua Maro koonoo a tiwetewete betanga ki pang di tooltool. Di suru tina ngan ole tisousou ye sousoung ke lo modoko, inbe la tiwetewete betanga ki ye ke tina yo 1,260 nga.”

⁴ Di ngan dawa ben kai olip ru[†] inbe sul ru yo tikodo dama ke Tool Mai yo matan kala tana mai i le imot i. ⁵ Ngan kumata le be koi kidi sa tikapye be tigarung di nga, ngan ole ei ipas ye koodi a ikan di le imot le tiyei kawa koonoo. Le in dada tani yo sei tooltool be igarung di ngan tiraumate ye i. ⁶ Inbe di tooltool ru tina, ngan gurana kidi mai lapau ke be tilele ki, a be nen ngan imol tiap ye kene yo be tikaua Maro koonoo a tiwetewete betanga ki ye i. Inbe di ngan gurana kidi lapau ke be tiwete ngan ole ran le tiek tina ngan le imot iportak le iyei ben rara. Inbe kumata le lodi be tiyei so matana matana sa dook tiap mulu yo ke be igarung di tooltool ke tana i a be timmata nga, ngan ole tiyei leu.

⁷ Inbe ye kene yo yaru tiwetewete betanga ke Maro a imot ye in nga, ngan asara gok dook tiap tani yo iyepe tana gumono yo taukan launu i, in ole ipas a ise be se irau di tooltool ru tina. Ngan gurana ki mai le ole illos di le iraumata di a timmata. ⁸ Inbe yaru bobodi ole sila iken sokorai dada katene ke malala mai tani yo muku ngan tipatoto Tool Mai kidi yaru lo kai palasingi kaini ye i. Ngan in malala mai tani yo tikatte betanga ye be ene Sodom inbe Isip i. ⁹ Nen le bobodi ole sila iken nen a di tooltool tina ke tana maimai nga le imot yo kulidi le koodi ngan ki ki inbe bareme kidi ngan ki ki lapau nga, ngan ole tikamata bobodi a koodi tada pang di ye ke tol inbe ke san in kapala ki. Bong di ngan o ke be timalum pang di tooltool sa a tikap di dook la tikelmai di, ngan tiap. ¹⁰ Inbe ye kene tani in di tooltool le imot ke tana i ole lodi ponana ye yo di tooltool ru tina ngan timmata koot nga. Le tina ole tiyei mailang a tikan be tisiki, inbe tiyaware so ye lo ponana kidi pang di diedi kapala, yesoo di Maro koonoo ru yo tikap masngana dook tiap pang di tooltool le imot yo tiyepe ye tana i nga, ngan timmata oo.

¹¹ Bong be ke tol inbe ke san in kapala ki tina ngan iman a ila nga, ngan Maro ole iwanga Amunu a ilo lodi a be nen ngan iyei di le timaur mulu a timadit le lo tikodo. Nen le di tooltool yo koodi tada pang di nga, ngan ole titattadai dook. ¹² Lo ngan be di tooltool ru tina ngan ole tilongo tool atu kalngana koonoo le mai ye malala ke Maro a isi in iwete pang di nen, “Angru kase ete me e ni.” Ngan nen le ye kene yo di koi kidi koodi tada pang di a matadi ikenen ye di nga, ngan eng tene ole isi iduk di, inbe ikap di a tilo pang malala ke Maro. ¹³ Inbe ye kene tani yo be yaru tilo ye in nga, ngan ole nauningi mai itak le igarungu malala mai tani in madini atu, inbe madini limi be pai la be iken nga. Bong nauningi tani in ole iraumata di tooltool alunu san le kinkatingi kidi ngan tau limi be ru. Nen le di diedi kapala yo be timmata tiap nga, ngan ole titattadai le tiyeie Maro yo iyepe ete ni, in ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti.

¹⁴ Ngan so tina yo be pombe nen nga, ngan akamata a imot le urata moonoo masngana dook tiap yo ru ki i, in naii la iman a ila i, inbe tol ki yo be ipa mur i, in mooloo tiap ole pombe.

Bangabangana Ke Maro Tina Yo Limi Be Ru Ki I, In Imaia Tauru Ki

¹⁵ Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la bangabangana ke Maro tina yo limi be ru ki i, in imaia tauru ki, ngan le di tooltool kalngadi tiwetewete le maimai ye malala ke Maro a isi, inbe tiwete nen. Tiyei ne, “Lal yo be di tooltool kapala matadi kala di tooltool

* 11:2 Betanga tani yo ‘tiyirngana malala mai Yerusalem’ i, in lono nen. Ngan di tooltool tina ngan ole tidada di tooltool yo tiyepe ye malala mai Yerusalem, ngan podi. Nen le ole tigarung di le tisoloo moonoo ye taudu sangaul pai inbe balana ru. † 11:4 Di tooltool ru tina, ngan dawa ben kai olip ru, yesoo di tooltool tikap olip surunu inbe tipaling ilo ye sul kidi inbe tilanga a tikamata ni ye.

ke tana i le imot ye i, in imot oo. Inbe nookoot nga Tool Mai Maro iye Kirisi yo ya taunu ipootoo panga i, in yaru la be matadi kala di tooltool nga le imot le iken nen le taukan motingi i.”¹⁶ Motong la di kuto maimai sangaul ru be pai yo tiwur dama ke Maro ye kookoowoo kidi ke burungu nga, ngan tigun turudi le du damodi itoko tana, inbe tisung pang Maro nen.¹⁷ Tiyei ne,

“Tool Mai Maro, gurana kiong mai san le illos gurana ke so nga le imot.

Ong in kuyepe mukot ye kene yo so nga le imot pombe tiao nga,
inbe nookoot nga kuyepepe nen lapau.

Am nga amwete lo ponana kiam pong,

yesoo ong in kupaposo gurana kiong yo mai san i,
le nookoot nga be matam kala di tooltool nga le imot.

¹⁸ Ngan di tooltool ke tana mai i le imot nga, ngan katedi malmal,
le ole kupaposo kate malmal kiong lapau.

Nookoot nga lal yo be kukarata betanga ke di tooltool yo timmata koot nga, in pombe oo. Nen le nookoot nga i lal tani yo be kop balingi dook mata pang di tooltool kiong yo edi maimai inbe edi maimai tiap nga, ngan ye urata kootoonoo kidi.

Ngan nen le ong in ole kop balingi dook mata pang di kapraingi kiong yo tikaua koom a tiwete betanga kiong pang di tooltool nga,
inbe pang di tooltool yo tiyitmaka em nga, ngan lapau.

Inbe nookoot nga i lal tani yo be kugarung di tooltool yo tigarung so ke tana in naii.”

¹⁹ Di tooltool maimai ke Maro tina ngan tiwetewete nen a imot, motong la akamata dada ke bareme mai ke sungunu pang Maro yo iken ye malala ki i, in koon panganga. Inbe koror tani yo muku ngan Maro ipamede betanga pang di Isrel le betanga tina ngan iken ye i, in ikenen mallangana. Ngan ye kene tani in kili itai, inbe looloo itara le ni mai i le imot rutunu ye, inbe nauningi itak, inbe ki somai imol, bong ki tani in patunu maimai inbe imede dawa ben madamada.

12

Garup Iye Moto Dook Tiap

¹ Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la be matak lo mulu, ngan le atakrai ye mos maiyoko san mulu yo pombe ye lang katene i. Ngan mos tani in akamata garup atu, inbe sousoungu yo isousou ye in ke matana, inbe taudu iken ke kene parmana. Inbe koomoo yo iken ye kutono i, in kanpitiki sangaul be ru iken ye lapau.² Inbe garup tani in kaponu, bong ikapye be ipasui le nga imassingi, inbe itang le mai.³ Motong la be matak pang nen, ngan atoo, akamata mos san mulu pombe ke lang katene, ngan le akamata moto kooroonoo somai atu.* Ngan moto tani in kutono limi be ru, inbe sipi ki sangaul. Inbe koomoo ke kutono limi be ru yo itar lo kutono nga, ngan dawa ben kidi tooltool kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga.⁴ Ngan moto tani in ini ikaruru di kanpitiki alunu san ke lang katene a ikatte di tidu tana. Ngan di kanpitiki alunu tina ngan ben tipoto di le tiyei budanga tol, motong la budanga atu in la ikatte a idu tana i. Motong la ilo ikodo dama ke garup tani yo be ipasui i, inbe inamu be le ipasui natunu tani in nga, ngan ole palbe leu be ikani a itona le ipa ye kerana.⁵ Motong la garup tani in be ipasui ngan le ipasui natunu tamoto. Inbe kase tamoto tani in ole itoko so dawa ben koro medana ye baene a iyei tool kuto mai pang di tooltool ke ni mai i le imot. Bong kene yo tinana ipasui ye in nga, ngan le di bangabangana ke Maro tipasnaki palbe leu a ilo pang ye Maro ye ni yo kookoowoo ki ke burungu iken ye i.⁶ Inbe garup in ikoo a ila la iyepe ye ni sorrakene yo Maro ikarata panga i, a be nen ngan di bangabangana ke Maro matadi kala, inbe tikapraii ye ke 1,260.

⁷ Ngan garup tani in ikoo a ila, motong la patokongo mai pombe ye malala ke Maro. Nen le Maikel iye di bangabangana ki la tiraua moto, inbe moto tani in iye di

* 12:3 Ngan moto tani in somai inbe malmalini lapau. Inbe moto tani tigasa be ikan di tooltool ye ei yo ipas ye koonoo i.

bangabangana ki tiportak a tiye di tipatoko lapau. ⁸ Bong ngan moto tani in taukan gurana, nen le iye di bangabangana ki tiyege ni kidi yo iken ye malala ke Maro i, ⁹ inbe Mikel iye di bangabangana ki tikatte moto tani in a idu tana. Ngan ya in moto tani yo mukot yege ngan iyepe i, inbe ya in ene la Satan i. Inbe ya la tool kuto mai kidi so sadi, inbe tool ke be ikap lungunu ye di tooltool ke tana mai i le imot i. Nen le ya la tikatte le ipa ye di bangabangana ki a tidu tana i.

¹⁰ Motong la alongo tool atu kalngana koonoo le mai ye malala ke Maro a isi inbe iwete nen,

“Nookoot nga gurana ke Maro kiidi in pombe la mallangana oo.

Ngan ye gurana ki tani in la le ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap ye be igarung di i,

inbe man igaua di le imot a be matan kala di.

Inbe ikaua gurana mai pang Kirisi a be nen ngan iyei tool kuto mai pang so nga le imot, yesoo tool yo isopo koonoo pang di diede la Maro kiidi matana ye ke le bong i, in tikatte a idu tana oo.

¹¹ Bong di diede tina ngan tikodo le timede a tillosi

ye gurana ke rara ke Sipsip Natunu yo imati ye kai palasingi i, inbe ye betanga ki yo tiweteweta pang di tooltool i.

Di ngan lodi pang yepongo kidi ke tana in mai mata tiap, inbe titattadai ye ye be timmata, ngan tiap lapau.

¹² Ngan nen le ong malala ke Maro,

inbe ang di tooltool le imot yo kayepe ye malala tani in nga, ngan lomim ponana.

Bong atoo, ong tana inbe ong tiek, kin kakamatang dook leu, yesoo tool kuto mai kidi so sadi la isila pang yang in.

Ngan ya in katen malmal mai san,

yesoo lon galanga nen be lal ki in mooloo mata tiap.”

¹³ Yeisa be moto tani in ikamata ben ya in tikatte a idu tana nga, ngan le inini garup tani yo ipasuiu kase tamoto i. ¹⁴ Bong garup tani in tikap man kamoko balini ru panga a be nen ngan iro le ila ye ni sorrakene yo Maro ikarata panga i, a be la iyepe ni mooloo ye moto tani, inbe di bangabangana matadi kala a tikapraii ye rai kerana tol inbe rai san in kapala ki. ¹⁵ Motong la moto tani in ilunaia ran ye koonoo le dawa ben oongoo mai idu ye mooloo a itoo garup tani be du ikauu a be nen ngan idadup a imata. ¹⁶ Bong ngan tana ilono garup tani a perbe le koon panganga, inbe itono ran tani in. ¹⁷ Nen le moto tani in ikap malmal panga le ila be la ipamaditi malmal pang di natunu kapala nga le imot. Di natunu nga, ngan di tooltool tina yo titoo betanga ke Maro inbe tikodo le timede ye betanga moolmool ke Yesu nga. ¹⁸ Motong la moto tani in sila ikodo ululu pono tiek.

13

Asara Gok Dook Tiap Ipas Ke Tiek Lono A Ise

¹ Motong la akamata asara gok dook tiap atu in ipas ke tiek lono a ise. Ngan asara gok tani in kutono limi be ru, inbe sipi ki sangaul la ikodo ye kutono tina ngan. Inbe koomoo ke kutono yo dawa ben kidi kuto maimai ngan iken ye sipi ki tina atu atu nga. Inbe tiwodo ene ilo ye kutono tina ngan le imot, bong ene tina atu atu ngan betanga dook tiap ke kan pasemenge Maro. ² Inbe asara gok tani yo akamata i, in matana ben pusi gok somai yo tiwete ene ye lepet i.* Inbe kene nga garagarana leu be kukunu mooloo mooloo dawa ben asara gok san yo ene bia i.† Inbe koonoo somai be dongana mooloo mooloo ben laion. Inbe asara gok tani, in moto ikaua gurana ki panga, a be nen ngan ikaua nene a iwur ye kookoowo ki ke burungu, inbe iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana i. ³ Inbe asara gok tani in kutono atu in ben tisomate a imata nga, bong monongo ki tani in

* 13:2 Ngan lepet in dawa ben pusi, bong kanono maiyoko le ke be irau di asara kapala a ikan di. † 13:2 Ngan bia in kukunu mooloo mooloo le ikal dawa ben ga dongo ki.

imap a dook mata oo. Nen le di tooltool le imot ke tana i titakrai inbe titoo. ⁴ Di tooltool le imot tikamata ngan lodi galanga ye nen, be moto la ikaua gurana ki panga i. Le nga tisung pang moto tani, inbe tisung pang asara gok tani in lapau. Nen le tiyitmaka ene a tiwete nen, “Sei tool dawa ben asara gok i? Inbe sei tool be ole iye asara gok tani tipatoko ngan le illosi i?”

⁵ Motong la Maro imalum pang asara gok tani be ya taunu koon payiti ye betanga ki, inbe ikan paseme Maro. Inbe Maro imalum panga be ipapos gurana ki yo be iyei urata ki ye nga, ngan ye taudu sangaul pai be balana ru. ⁶ Le nga asara gok tani in imadit tina le ikan paseme Maro, inbe iwete mur ye Maro ipa ye malala ki yo iyepe ye i, in ene. Inbe iwete mur ye di bangabangana ke Maro le di tooltool ki yo tiyepe ye malala ki nga, ngan lapau. ⁷ Ngan nen le gurana ki mai ke be ipamaditi patokongo ye di tooltool ke Maro ngan ole illos di ye patokongo nga. Inbe Maro imalum panga lapau be iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana maimai nga le imot. Ngan di tooltool tina ngan bareme kidi ngan ki ki inbe koodi le kulidi ngan ki ki lapau. ⁸ Inbe di tooltool le imot ke tana i nga, ngan ole tisung pang asara gok tani. Bong di tooltool yo tiwodo edi ilo ye rau ke yepongo dook mata nga, ngan ole tisung panga tiap. Ngan rau tani, in rau ke Sipsip Natunu yo muku ngan tiraumate a imata i. Inbe ye kene yo Maro itar so nga le imot a pompombe tiao nga, ngan tiwodo di tooltool tina yo be tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in edi ilo ye. ⁹ Nen le sei tool be talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga yo nga. ¹⁰ Kumata le tool be Maro ipootoo be ilo rumu dook tiap ke di talnga dikidiki lono nga, ngan ole ya la be tikauu a titaru lo rumu dook tiap tani in lono i. Inbe kumata le tool be Maro ipootoo be tiraumate ye pul ke patokongo nga, ngan ole ya la be tiraumate ye pul a imata i. Ngan nanga, kumata be dada yo nen ngan pombe nga, ngan di tooltool ke Maro ngan o ke be tiwala muridi panga tiap, bong tikodo le tutube a tisolu urata moonoo yo be pombe pang ye di nga, inbe tiparama lodi medana yo titaru panga i.

Asara Gok Dook Tiap Ipas Ke Tana Lono A Ise

¹¹ Motong la akamata asara gok dook tiap san mulu, in ipas ke tana lono a ise. Ya in sipi mitiap ru pombe ye kutono dawa ben ke sipsip natunu nga, bong betanga ki yo iwete ngan dawa ben ke moto yo iwetewete nga. ¹² Ngan ya in ikaua asara gok yo imuku in nene, inbe itoko gurana mai ki le imot. Nen le iwete le gurana pang di tooltool yo tiyepe ye tana i nga, ngan a tisung pang asara gok san yo imuku i. Inbe ya in asara gok tani yo moonongoo ki maiyoko ke be imata ye i, bong ngan imap a dook mata mulu oo. ¹³ Inbe asara gok tani yo ipa mur i, in iyei mos maimai matana matana a iyei ben tarkilanga panga. Ngan mos tina ngan atu yo iyei i, in iyeie ei le imol ke lang katene a isi tana le di tooltool le imot tikamata ye matadi. ¹⁴ Ya in ikaua asara gok dook tiap yo imuku i, in nene, nen le iyei mos matana matana ye gurana ki yo mai san i. Le ye dada yo iyei i nen i, in le ikaua lungunu ye di tooltool ke tana i. Ngan nen le iwete pang di be tika rata kai padodo atu le dawa ben asara gok yo imuku in kanningana, a be nen ngan tisung panga. Ngan asara gok tani, in muku ngan tiso ye pul ke patokongo, bong ngan imata tiap nga imaurur go. ¹⁵ Inbe asara gok tani yo ipa mur i, in gurana mai iken ye, le imaia amunu ilo ye asara gok yo imuku in kanningana ngan le imaur a iwetewete. Nen le kai padodo tani in imadit a iwete be di tooltool yo tisung panga tiap nga, ngan tiraumata di a timmata. ¹⁶ Inbe iwete be titara tarkilanga ki ilo ye di tooltool le imot baedi oonoo inbe ye damodi lapau. Nen le titar tarkilanga tina ye di tooltool yo edi maimai le edi maimai tiap nga, inbe di tooltool yo ballingadi le ballingadi tiap nga, inbe di tooltool yo poranga le poranga tiap nga, ngan lapau. ¹⁷ Nen le kumata be tool yo taukan tarkilanga ke asara gok be iken ye nga, ngan o ke be iyimi so ye di tooltool kapala tiap, inbe di tooltool kapala o ke be tiyimi so ki, ngan tiap lapau. Ngan tarkilanga tani in ene iken ye, too kinkatingi ke ene iken ye.

¹⁸ Ngan nanga, kumata tool be lon ikaua urata ye dada yo dook mata nga, inbe lon galanga dook nga, ngan ke be lon ikaua urata ye kinkatingi ke asara gok ngan dook, yesoo kinkatingi ki tina ngan kinkatingi ke tool atu. Le kinkatingi tina ngan la 666 nga.

14

Sipsip Natunu Iye Di Tooltool Ki Yo 144,000 Nga

¹ Motong la be matak pang nen, ngan akamata Sipsip Natunu iye di tooltool alunu ben 144,000 la tikododo kawal Saion* pono nga. Di tooltool tina ngan muku ngan tiwodo Sipsip Natunu iye Tamana edi ilo ye damodi. ² Inbe alongo so mununu ke malala ke Maro le dawa ben ran idu a gurana le mununube nga, inbe dawa ben looloo itara le rutunu ipa ye ni mai i le imot nga. Inbe mununu tani yo alonga i, in dawa ben di tooltool ke podanga pari yo tipodo parikidi le itang nga.† ³ Motong la di tooltool 144,000 tina yo tikodo dama ke kookoowo ke burungu ke Maro nga, inbe ke dama ke so mauredi pai tina tiye di kuto maimai ke malala ke Maro nga, ngan tiwouo woungu paunu atu. Ngan woungu tani in tool sa mulu lon galanga ye, ngan tiap. Bong di tooltool tina 144,000 yo Maro iyimi di inbe ikap di kataunu ye di tooltool ke tana i nga, ngan di leu la lodi galanga ye woungu tani nga. ⁴ Di ngan tiye di garup sa tiken a nen ngan tinidi giri leu ye ngan tiap, bong tiyepe le tinidi igalanga dook mata ye Maro matana. Inbe di ngan titoo Sipsip Natunu ye ni nangai yo be ipa pang ye i. Inbe di tooltool tina ngan Maro iyimi di, inbe ikap di kataunu ye di tooltool ke tana i, le tiyei ben so yo di tooltool tikap kulkulunu ye kumu paunu kidi ngan ole tiyei paroranga ye pang Maro iye Sipsip Natunu nga. ⁵ Di tooltool tina ngan tiwete touo betanga ke kaplungunu sa ye koodi tiap. Bong di ngan tiyepe dook mata le taukadi busunu ye Maro matana.

Betanga Ke Di Bangabangana Tol Ke Maro

⁶ Motong la akamata bangabangana ke Maro san mulu, in iro meneng lang katene ete ni. Ya in urata ki ke be ikaua bingi dook mata yo taukan motingi in pang di tooltool yo tiyepe tana pono nga. Ngan nen le ila be la iwetewete pang di tooltool ke tana maimai nga le imot yo bareme kidi ngan ki ki, inbe koodi le kulidi ngan ki ki lapau nga. ⁷ Nen le bangabangana ke Maro tani in koonoo le mai nen, “Katattadaia Maro a karaua panga. Inbe kayeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye, yesoo lal yo Maro itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye dada kidi yo tiyei nga, in pombe oo. Nen le ole kasung pang tool yo itar lang le tana inbe tiek le ran gumono yo rongrongbe nga.”

⁸ Ngan bangabangana ke Maro tani in iman a ila, motong la bangabangana san yo ru ki i, in iman pombe ngan le iwete nen. Iyei ne, “Malala mai Babilon in tigarungu oo. Le moolmool, ya in tigarungu le dook tiap yege, yesoo ya la iyolo di tooltool ke ni mai i le imot, a la tiyei gogo dada dook tiap matana matana ke bauk i. Ngan nen le dawa ben tool iyin ran medana yo ene wain ngan le kuton moo ye a iyei kapa i.”

⁹ Le nga bangabangana ke Maro yo ru ki in iman a ila, motong la tol ki, in iman pombe, ngan le koonoo le mai nen. Iyei ne, “Kumata le tool sa be isung pang asara gok dook tiap tani le ipa ye kai padodo ki, inbe tarkilanga ki iken ye damono too be iken ye baene nga, ¹⁰ ngan tool tani in ya lapau ole iyin ran medana wain yo be Maro ikap panga nga. Ngan ran medana tani in kate malmal mai ke Maro. Inbe Maro o ke be iti ran pa lo ye a be nen ngan irautoo gurana ki, ngan tiap. Bong ole iti kate malmal ki tani in nen ilo ye ruku ke tool tani, a be nen ngan iyin. Nen le ye Sipsip Natunu matana, inbe ye di bangabangana ke Maro yo ipootoo di panga ya taunu ngan matadi nga, ngan tool tani in ole isolu masngana mai ye ei yo ikanen ye pat yo ene salpa nga. ¹¹ Inbe ei yo be ikan di le tisolu masngana mai ye i, in ole kutana ikut a ilo ete a iken nen le taukan motingi. Nen le di tooltool yo tisung pang asara gok tani le ipa ye kai padodo ki nga, inbe di tooltool le imot yo tarkilanga ki iken ye di nga, ngan o ke be timaryoo tiap, bong ole tisolu masngana

* 14:1 Ngan kawal Saion in ni yo malala mai Yerusalem iken ye i. † 14:2 Ngan pari kidi ngan dawa ben pari yo nookoot katai ngan tapodo nga tiap, bong matana san kasin, inbe pari tina ngan ene la ap nga.

tani ye ke le bong tina yo kanakana nga le imot.”¹² Ngan bangabangana ke Maro tani in iwete nen. Ngan nanga, ye kene yo be dada tina ngan pombe ye in nga, ngan ole di tooltool ke Maro yo titoo betanga ki a tiparama lodi medana yo titaru pang Yesu in nga, ngan ole tikodo le tutube a tisoloo urata moonoo yo be pombe pang ye di nga.

¹³ Motong la alongo tool atu kalngana iwetewete mulu ye malala ke Maro a isi nen, “Ai, kuwodo betanga nen. Nookoot nga inbe pang dama ni nga, ngan di tooltool yo titara lodi medana pang Tool Mai a tiparama a iken nen le lo timmata nga, ngan ole lodi ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di.” Inbe Maro Amunu Silene iwete nen lapau, “Moolmool. Di tooltool tina ngan ole lodi ponana, yesoo ole tiyege urata moonoo yo tisoloo nga inbe timaryoo. Inbe balingi ke dada dook mata kidi yo tiyei nga, ngan kootoonoo la be tikap lapau nga.”

Lal Ke Be Tisaput Kainingi Yo Isullungu Koot Nga

¹⁴ Motong la be matak pang nen, ngan akamata eng tene kookoonoo, inbe akamata so ben tool iwur eng tene tani in pono, in dawa ben Tool Moolmool Ke Maro. Inbe tool tani in koomoo ke kutono yo iken ye kutono in tikarata ye gol, inbe itoko sele[‡] yo matana mata i, in ye baene. ¹⁵ Motong la bangabangana ke Maro san mulu in ipas ye bareme mai ke sungunu a isi, in koonoo le kalngana mai pang tool tani yo iwur eng tene pono i. Inbe iwete panga nen, “Ai, kouo sele kiong a la kusaput kainingi ye, yesoo kainingi tina ke tana i nga, ngan isullungu oo. Le moolmool, nookoot nga la lal ke saputungu kainingi tina nga.” ¹⁶ Le nga bangabangana ke Maro tani in iwete nen a imot, motong la tool tani yo iwur eng tene pono i, in ikaua sele ki a italaii ngan le isaput kainingi tina le imot yo iken ye tana i nga, ngan a iwinoko.

¹⁷ Motong la bangabangana ke Maro san mulu ipas ye bareme mai ke sungunu tani yo iken ye malala ke Maro ni a isi. Ngan ya lapau itoko sele yo matana mata i. ¹⁸ Le nga bangabangana ke Maro tani in isi, motong la bangabangana san yo matan kala ei ye ni ke paroranga so pang Maro i, in iyege kookoowo ke paroranga so in a isi lapau. Inbe ya in koonoo le kalngana mai pang bangabangana tani yo itoko sele matana san i, inbe iwete panga nen, “Ai, kouo sele kiong yo matana san in a la kusaput ooro wain puana ngo ye kaini a kugaun pang ni atu. Ole kuyei nen, yesoo ooro wain puana yo ke tana i nga, ngan isullungu a imot oo.”

¹⁹ Ngan bangabangana ke Maro tani in koonoo nen a imot, motong la bangabangana tani yo itoko sele ki i, in italaii a isaput wain puana tina ngan ye kaini a igaun. Motong la ikatte wain puana tina ngan ilo ye pat gumono somai dawa ben tawiri yo tikarata pang yirnganingi ooro wain puana i. Ngan so tani in inanpootoo kate malmal ke Maro. ²⁰ Inbe ooro wain puana tina ngan tiyirngan ye pat gumono yo iken diki ye malala mai tani in. Inbe surunu yo ipas a isi tana nga, ngan mai mata le ingaua ni mai i le imot le rowo ke ni tani yo ingauu in manga ki mooloo san.[§] Inbe yo ipot a ise pang ete nga, ngan ise le se itarke tutui yo iken ye oos koonoo i. Ngan ooro wain puana tina ngan surunu inanpootoo rara ke di tooltool.

15

Di Bangabangana Ke Maro Limi Be Ru Yo Titoko Urata Moonoo Masngana Dook Tiap Limi Be Ru Nga

¹ Motong la be matak ilo pang malala ke Maro, ngan akamata so san mulu pombe le atakrai ye. Ngan akamata di bangabangana ke Maro limi be ru yo tikoko urata moonoo masngana dook tiap limi be ru ke be tigarung di tooltool ye nga. Ngan ye kene yo be di bangabangana ke Maro tina ngan tiyei porai urata kidi a tigarung di tooltool ye so dook tiap tina a imot nga, ngan ole tisiutu kate malmal ke Maro le imot lapau. ² Motong akamata so san mulu in dawa ben tiek, bong tiek tani in dawa ben tikarata ye galas ipa

[‡] 14:14 Ngan sele tani in matana koene ke be tisaput dingding ke kainingi ye. [§] 14:20 Rau ke Maro iwete ye manga mooloo ki ngan ben 300 kilomita.

ye ei. Inbe di tooltool yo tikodo tiek tani in gigini nga, ngan di tooltool tina yo tikodo le timede le tilloso asara gok dook tiap tani le ipa ye kai padodo ki, inbe kinkatingi ke ene nga. Inbe di ngan titoko so dawa ben pari yo Maro ikap pang di nga, ³ inbe tiwou. Ngan woungu tani in ke Mose, yo kapraingi ke Maro, inbe ke Sipsip Natunu i. Le nga tiwou nen,

“Tool Mai Maro,

ong in gurana kiong mai san le illos gurana ke so nga le imot.

Inbe urata yo kuyei nga, ngan ipaposo gurana kiong yo mai mata i, le di tooltool titakrai ye.

Ong in tool kuto mai yo be matam kala di tooltool ke tana i nga le ikenen nen i, le dada kiong ngan tarantatu inbe moolmool le imot.

⁴ Di tooltool le imot ole titattadai ong a tiraua pong, inbe ole tiyeie em le ilo ete ke be di tooltool tipayitong ye.

Ole nen, yesoo ong taleu in kuyepe le taukam busunu.

Nen le di tooltool ke ni mai i le imot nga,

ngan ole timan tigun turudi a tisung pong.

Yesoo, dada dook mata kiong yo noonoonoo nga,

ngan pombe a ila mallangana le imot oo.”

⁵ Ngan tiwou a imot, motong la be matak lo mulu, ngan akamata bareme mai ke sungunu yo iken ye malala ke Maro i, in dada ki koon panganga a ikenen. Inbe bareme mai ke sungunu tani in ben badabada ke sungunu yo muku ngan Maro ipamede betanga ki pang di tooltool ki ye i. ⁶ Ngan tina be matak pang nen, ngan akamata di bangabangana limi be ru tina yo titoko urata moonoo masngana dook tiap yo limi be ru nga, ngan tipas ke bareme mai ke sungunu tani in lono a tisi pang tana. Di ngan tisousou ye sousoungu kookoonoo yo puspungana inbe igalanga dook mata nga. Inbe bittoongoo yo iken ke katedi le iwakai nga, ngan tikarata ye gol. ⁷ Motong la di so mauredi tina yo pai nga, ngan atu kidi in imadit tina le ikap omai yo tikarata ye gol nga, ngan atu pang di bangabangana tina yo limi be ru nga. Ngan omai tina ngan tipapon ye kate malmal ke Maro, tool tani yo iyepepe nen le taukan motingi i. ⁸ Inbe ye kene tani in bareme mai ke sungunu yo iken ye malala ke Maro i, in ipon ye so kutana yo pombe ye Maro nunngana inbe gurana ki nga. Nen le tool sa yo ke be ilo bareme mai ke sungunu tani in lono, ngan tiap. Ngan iken nen le lo di bangabangana tina yo limi be ru nga, ngan tiyei porai urata kidi a tigarung di tooltool ye urata moonoo masngana dook tiap limi be ru tina ngan le imot.

16

Omai Limi Be Ru Yo Ipon Ye Kate Malmal Ke Maro Nga

¹ Motong la alongo tool atu koonoo le kalngana mai ipa ke bareme mai ke sungunu yo iken ye malala ke Maro in a isi. Inbe iwete pang di bangabangana ke Maro tina yo limi be ru nga, ngan nen, “Ai, kala la kapati kate malmal ke Maro yo iken ye omai kiang tina yo limi be ru nga, ngan a idu pang tana.” ² Motong la bangabangana ke Maro yo imuku i, in ila la ipati omai ki in a idu pang tana pono. Ngan le botoboto medana yo masngana ki dook tiap in pombe pang ye di tooltool yo tarkilanga ke asara gok tani in iken ye tinidi inbe tisung pang kai padodo ki nga.

³ Motong la bangabangana ke Maro yo ru ki i, in ila la ipati omai ki in a idu tiek pono. Ngan le tiek iportak le iyei ben rara ke tool matene. Nen le so le imot yo iken tiek lono nga, ngan timmata lapau.

⁴ Motong la bangabangana ke Maro yo tol ki i, in ila la ipati omai ki in a idu ye ran maimai inbe ye ran yo gumono nga, ngan lono. Ngan le ran tina ngan tiportak le tiyei ben rara. ⁵ Motong la alongo bangabangana ke Maro yo matan kala ran tina in iwete nen, “Maro, ong in kuyepe mukot,

inbe nookoot ngan kuyepepe nen lapau.

Inbe ong in kuyepe le taukam busunu.

Inbe dada kiong yo be kukarata betanga ke di tooltool ye nga,
ngan tarantatu le imot,
yesoo ong in tool noonoonoo.

Inbe dada kiong yo kuyei a be kurau urata dook tiap kidi tooltool ye nga,
ngan tarantatu le imot lapau.

⁶ Ngan di tooltool tina ngan tiraumata di tooltool kiong le tipa ye di tooltool yo tikaua
koom a tiwete betanga kiong pang di tooltool nga,
ngan le rara kidi imati du tana.

Nen le kurau kidi a kop rara pang di tooltool dook tiap tina be tiyin,
a be nen ngan irau urata dook tiap kidi tina yo tiyei nga, ngan kootoonoo.”

⁷ Ngan bangabangana tani in iwete nen a imot, motong la alongo tool koonoo ye ni yo
kookoowoo ke paroranga so iken ye i, in iwete nen. Iyei ne,

“E, Tool Mai Maro,
ong in gurana kiong mai san le illos gurana ke so nga le imot.

Inbe kanakana ngan ong in kukarata betanga kidi tooltool ye dada dook tiap kidi yo tiyei
nga,
ngan le kutoo dada dook mata yo moolmool inbe tarantatu nga le imot.”

⁸ Motong la bangabangana ke Maro yo pai ki i, in ila la ipati omai ki in a ilo ke pono.
Ngan le ke tani in ikaua gurana mai ke be isini ngan le isini katkat a be nen ngan iyes ben
ei a ikan di tooltool. ⁹ Ngan tina ke tani in iyes mata nen nga, le iyesnai di tooltool tina a
igarung di le dook tiap yege. Bong lodi be tiportak lodi, inbe tiyeie Maro ene le ilo ete ke
be di tooltool tipayiti, ngan tiap. Bong timadit tina le tigarungu Maro yo gurana ki mai
ke be iwete ngan so dook tiap tina yo nen ngan pombe i, in ene ye betanga dook tiap.

¹⁰ Motong la bangabangana ke Maro yo limi ki i, in ila la ipati omai ki in a idu
kookoowoo ke burungu ke asara gok dook tiap tani in pono. Ngan le ni mai le imot
yo asara gok dook tiap tani in matan kala i, in todo iduku le imot. Nen le di tooltool
ki tikanamaia masngana mai le tina tikanen medi, ¹¹ inbe tigarungu Maro yo iyepe ete
i, in ene ye betanga dook tiap, yesoo ye masngana tani in, inbe ye botoboto medana yo
pombe pang ye di nga. Bong ngan lodi be tiportak lodi a tiwala muridi pang dada dook
tiap kidi yo tiyei nga, ngan tiap.

¹² Motong la bangabangana ke Maro yo limi be atu ki i, in ila la ipati omai ki in a idu ran
somai yo ene Yupritis in lono. Ngan le ran tani in imaka le imot a be nen ngan ikarata
dada pang di kuto maimai tiye di tooltool kidi ke patokongo be tipa ye a timan nga. Di
kuto maimai tina ngan matadi kala tana maimai kapala yo iken ye ni yo ke ipa ye a ise
i. ¹³ Motong la akamata di so sadi yo ke yeingi noonoo ngan tol pombe, bong di ngan
dawa ben kuwer. Ngan atu in ipas ye moto koonoo, inbe san in ipas ye asara gok yo dook
tiap in koonoo, inbe san in ipas ye tool yo iwete ngan ran ki kaplungunu ye betanga i, in
koonoo lapau. ¹⁴ Di kuwer tol tina, ngan di so sadi yo tinidi giri leu ye Maro matana nga.
Di tol ngan ke be tiyei gogo mos matana matana a pompombe. Inbe di ngan tipa a tila ye
di kuto maimai yo matadi kala tana maimai le imot nga, ngan a tiso lodo. Di ngan tiyei
nen a be nen ngan di kuto maimai tina, ngan ole tigaua di tooltool kidi ke patokongo,
a be nen ngan tinama lal maiyoko ke Maro in be pombe nga, ngan tila la tiye tipatoko.
Ngan lal maiyoko tani in lal yo be Maro, yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le
imot i, in itaru be ikarata betanga kidi tooltool ye dada dook tiap kidi tina yo tiyei nga.

¹⁵ Bong Tool Mai iwete nen, “Kapalongo. Au i ole amala pang yang dawa ben tool ke
pinnau yo iyei urata ki sollono i, le ke be lomim galanga ye lal yo be amala pang yang ye
in tiap. Ngan nen le sei tool be matan rere inbe itar lonlonongi le so ki potai ye nga, ngan
ole lon ponana, yesoo Maro ole iyei urata dook mata panga. Nen le tool tani in o ke be
ipa tinini koonoo ye di tooltool matadi tiap, inbe di tooltool ole tikamata tinini a be nen
ngan moomoonoo ye, ngan tiap lapau.”

¹⁶ Motong la di so sadi tol tina ngan tigaua di kuto maimai tina yo matadi kala tana maimai nga, ngan ye ni atu. Ngan ni tani in tiwete ene ye di Ibru koodi nga, ngan ene la Amagedon i.

¹⁷ Ngan so tina ngan imot, motong la bangabangana ke Maro yo limi be ru ki i, in ila la ipati omai ki in a ilo pang lang katene. Ngan le alongo tool kalngana ipa ke bareme mai ke sungunu in lono a isi ye kookoowo ke burungu ke tool kuto mai in nen. Iyei ne, “So tina ngan imot oo.” ¹⁸ Motong la kili itai le nunngana ila be iman, inbe looloo itara le rutunu ipa ye ni mai i le imot, inbe nauningi maiyoko itak lapau. Ngan nauningi maiyoko yo nen nga, ngan sa pombe muku pang ye di tooltool yo tiyepe ye tana i, ngan tiap. ¹⁹ Ngan tina yo nauningi tani in itak nen nga, le malala mai Babilon in tana ki perbe le iyei patol, inbe rumu ke di tooltool ke malala maimai yo kapala nga, ngan iduku a idu tana lapau. Ngan Maro lon tut ye dada dook tiap ke di tooltool yo tiyepe ye malala mai Babilon nga, le ipati kate malmal mai ki idu ye malala tani in dawa ben be tati wain surunu ilo ye ruku nga. ²⁰ Nen le motmot le imot tiyege nedi a tikoo, inbe kawal tina nga le imot, ngan tiduku le ke be di tooltool tikamata di mulu tiap. ²¹ Inbe ki somai imol ke lang katene a isi ngan le si irau di tooltool. Ngan ki tani in patunu imede dawa ben madamada, bong somaimai* le igarung di tooltool tina le dook tiap yege. Nen le di tooltool tina ngan tigarungu Maro ye betanga dook tiap, yesoo ye yo iwanga urata moonoo masngana dook tiap in a isi igarung di nga.

17

Garup Mai Lekelekene Iye Asara Gok Dook Tiap

¹ Motong la di bangabangana ke Maro limi be ru yo titoko omai limi be ru nga, ngan atu kidi in iman le man iwete pau. Iyei ne, “Ai, kuman a man apatnaia so yo be pombe pang ye garup lekelekene* yo iwur potai pang ye ran maimai ngan gigini, in pong. Ngan so tani in ole pombe pang ye, ye dada dook tiap ki yo iyei, ngan kootoonoo. ² Ngan garup tani in di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana maimai nga, ngan tiye tiyei bauk. Inbe di tooltool le imot yo ke tana i nga, ngan di lapau tiye tiyei bauk le tiyei kapa dawa ben tool iyini ran medana yo ene wain in le kuton moo ye a iyei kapa nga.”

³ Le nga bangabangana ke Maro tani in iwete pau nen a imot, motong la Maro Amunu Silene ipaponau, inbe bangabangana tani in ikau au le amla ye ni sorrakene atu. Ngan le akamata garup atu in iwurur asara gok dook tiap kooroonoo in pono. Ngan asara gok tani, in tiwodo betanga dook tiap edi alunu le iduku tinini mai i le imot. Inbe kutono ngan limi be ru, inbe sipi ki ngan sangaul. ⁴ Ngan garup tani in sousoungu yo isousou ye in kooroonoo inbe yoongoonoo† le dook mata san. Inbe moro ki yo isorosoro ye nga, ngan gol ipa ye pat matana matana yo isallin dook mata nga. Inbe matauu ki ngan tikaata ye pat ke gomo yo sallinene nga. Inbe itoko ruku atu ye baene. Ngan ruku ki tani in tikaata ye gol, bong ipon ye dada dook tiap yo giri leu nga, inbe dada ki dook tiap ke bauk yo ikini biana nga. ⁵ Inbe tiwodo garup tani in ene ilo damono, bong punu in iken sollono. Ngan le ene tani in tiwode nen:

GARUP MAI YO BABILON I.
DI GARUP LE IMOT YO LEKELEKEDI NGA,
INBE DI TOOLTOOL YO TIYEI DADA DOOK TIAP YO GIRI LEU NGA,
NGAN TINADI LA YA I.

⁶ Ngan garup tani in muku ngan iwete le tiraumata di tooltool ke Maro pattu, inbe di tooltool yo tiwetewete bingi dook mata ke Yesu, ngan pattu lapau. Ngan tina yo iyei nen nga, le ben iyin rara kidi tooltool tina le lon ponana ye dawa ben tool yo iyin ran medana mata ngan le lon ponana ye i. Nen le ye kene yo akamata garup tani in nga, ngan le atakrai welewele ye.

* 16:21 Ngan ki patunu tina ngan atu atu ngan moongoo ki ben 50 kilogram. * 17:1 Ngan garup lekelekene tani in inanpootoo ye malala mai yo Babilon i. Kakamata 17:5. † 17:4 Ngan sousoungu ki tani in kooroonoo inbe yoongoonoo le dawa ben purupuru bolana.

⁷ Motong la bangabangana ke Maro iwete pau nen, “Ai, nga yelei a le kutakrai nga? Ngan ole apagalangong ye betanga yo iken sollono nga ye garup yo iwurur asara gok dook tiap in pono a yaru tipa i. Inbe ole ipagalangong ye asara gok tani yo kutono limi be ru inbe sipi ki sangaul, in lapau nen. ⁸ Ngan asara gok dook tiap yo kumata i, in muku ngan iyepe, bong nookoot ngan iyepe tiap. Bong ole ipa ke tana gumono yo taukan launu in a ise, a be nen ngan Maro iyemenai a isolo masngana le ikenen nen a ila. Le ye kene yo be ise ye in nga, ngan di tooltool ke tana yo taukadi edi iken ye rau ke yepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ole titakrai ye. Ngan di tooltool tina nga, ngan kulkulunu yege ye kene yo Maro itar so nga le imot a pompombe tiao inbe tiwodo di tooltool edi ilo ye rau tani nga, ngan le di ngan tiwodo edi tiap. Di ngan ole titakrai ye asara gok tani, yesoo ya in muku ngan iyepe, bong nookoot ngan iyepe tiap, bong pang dama ni ngan ole ise pombe mulu.

⁹ “Nen le tool be kutono ikaua urata dook, inbe lon ikaua urata ye dada dook mata yo tarantatu nga, ngan ole lon galanga dook ye so yo nga. Ngan asara gok tani in kutono yo limi be ru nga, ngan inanpootoo kawal limi be ru yo garup tani in iwur pono nga. ¹⁰ Inbe gaongo leu ye kutono yo limi be ru nga, ngan inanpootoo di tooltool kuto maimai limi be ru yo matadi kala tana maimai nga lapau. Di tooltool kuto maimai tina nga, ngan limi ngan timmata oo, inbe atu la iyepe go i. Inbe san mulu in pombe tiao, bong ye kene yo be pombe ye in nga, ngan ole iyepe ye manga mooloo kasin leu. ¹¹ Inbe asara gok tani yo muku ngan iyepe inbe nookoot ngan iyepe tiap i, in tool kuto mai san mulu le iyei ben limi be tol kidi diene yo limi be ru nga. Bong ole Maro iyemenai a isolo masngana le ikenen nen a ila.

¹² “Ngan sipi sangaul yo kumata ikodo ye asara gok dook tiap tani in kutono nga, ngan tinanpootoo di kuto maimai sangaul yo tikap gurana pang di be matadi kala tana maimai ye, ngan tiao nga. Bong ole tiye asara gok tani in tikaua gurana mai a nen ngan tiyei kuto maimai, inbe matadi kala tana maimai ye manga modono kasin[‡] leu. ¹³ Inbe di kuto maimai tina ngan ole tigaua lodi le atu, inbe tisuket gurana kidi yo be matadi kala tana maimai ye nga, ngan pang asara gok tani. ¹⁴ Inbe di kuto maimai tina tiye asara gok tani in ole tiye Sipsip Natunu tipatoko. Bong Sipsip Natunu ole illos di ye patokongo, yesoo ya taleu in la Tool Mai i, le di tooltool maimai kapala nga, ngan tiyepe parmana. Inbe ya taleu in la Tool Kuto Mai i, le di tooltool kuto maimai kapala nga, ngan tiyepe parmana lapau. Bong di tooltool yo tiye tiyepe nga, ngan di tooltool yo ikiu di a ipootoo di panga ya taunu nga, inbe di tooltool yo titara lodi le imede panga inbe titoo nga.”

¹⁵ Ngan bangabangana ke Maro tani in iwete pau nen a imot, motong la iwete pau mulu nen, “Ran maimai yo kumata garup lekelekene tani in iwur lo pono nga, ngan tinanpootoo di tooltool ke tana maimai nga le imot. Di tooltool tina ngan di tooltool budanga maimai yo tigaua a tiyepe gaongo nga, inbe di tooltool yo kulidi le koodi ki ki ngan lapau. ¹⁶ Ngan asara gok dook tiap inbe sipi ki sangaul yo kumata nga, ngan ole lodi pang garup lekelekene tani in tiap. Le ole tigarungu le ipa ye so ki le imot le iyepe tinini koonoo. Inbe ole tikan medana lo ngan be tidauni ye ei. ¹⁷ Ole tiyei nen, yesoo Maro iwetewete la lodi be titoo dada yo lono be titoo nga. Nen le tigaua lodi le atu a tikaua gurana kidi pang asara gok tani, a be nen ngan iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana i. Ngan ole tikaua gurana panga a nen ngan iyei kuto mai le ilo ye lal yo be betanga ke Maro yo di Maro koonoo tiwete nga, ngan kanono pombe moolmool le imot ye. ¹⁸ Inbe garup tani yo kumata muku i, in inanpootoo malala mai yo di tooltool ki ngan tiyei kuto maimai pang di tooltool kuto maimai kapala yo matadi kala di tooltool ke tana nga le imot i.”

[‡] 17:12 Ngan manga modono kasin in dawa ben ‘aua’ atu leu.

¹ Le nga so tina ngan pombe a imot, motong la akamata bangabangana ke Maro san mulu in ipa ye malala ke Maro a isi. Ngan bangabangana tani in gurana ki mai san, inbe nunngana ilolo a ilangaraia tana i le imot. ² Inbe koonoo le gurana nen, “Malala mai Babilon in tigarungu oo.

Le moolmool, ya in tigarungu le dook tiap yege.

Le nookoot ngan malala koonoo le di so sadi leu la tiyepe ye nga.

Nen le di so sadi ke yeingi noonoo,

inbe di man yo tinidi giri leu nga,

inbe di man yo ke be takan di tiap nga,

ngan di leu la tiyepe ye nga.

³ Ngan tigarungu nen,

yesoo di tooltool ke ni mai i le imot nga,

ngan tiye tiyei gogo dada dook tiap ke bauk mata,

le dawa ben tool iyin ran medana yo ene wain in le kuton moo ye a iyei kapa nga.

Inbe di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana maimai nga,

ngan tiye tiyei bauk lapau.

Inbe ya in taukan moomoonoo le tina kanakana ngan iyimi so yo pat ki mai san nga ye di tooltool ke yawaringi so.

Ngan nen le di tooltool tina ngan ballingadi ye so kidi tina yo iyimi nga.”

⁴ Motong la alongo tool san mulu kalngana ye malala ke Maro in iwete nen,

“Ai, di tooltool kiau nga, kayege malala ke garup lekelekene tani in a kapas a kasi diki, ngan la be kayei dada dook tiap yo dawa ben ya iyei ngan tiap nga.

Ole nen ngan kayei ene ye kene yo be tikap urata moonoo masngana panga ye noonoo ki tina ngan kootoonoo ye i.

⁵ Ngan garup tani in noonoo ki alunu san le ben tagaun pat a budanga ki ilo ete le be lo itoko lang nga.

Nen le Maro lon tut ye dada dook tiap ki tina yo iyei nga le imot.

⁶ Inbe lomim tut ye dada dook tiap ki yo iyei pang nga,

a be nen ngan karau dada dook tiap ki tina ye dada gaongo leu le paru.

Muku ngan ikap ran malingene pang be kayin,

bong be karaukol ran ki nga, ngan ole kakap ran malingene gaongo leu panga a iyin le paru.

⁷ Ngan garup tani in iyimi so yo pat ki mai san ngan panga ya taunu be lon ponana ye.

Ngan nanga, karautoo ene le idu lopo yege,

inbe kakaua urata moonoo masngana dook tiap panga ye dada dook tiap ki yo iyei, ngan kootoonoo.

Ya in ye lono ngan ya taun ipayiti nen,

‘Au i garup kuto mai le awur ye kookoowo kiau ke burungu a nen ngan matak kala di tooltool ke tana mai kiau i.

Inbe au i ben garup tap tiap lapau, le so sa yo be iyei au a lok modoko ye a atang, ngan tiap.’

⁸ Ngan tina yo iyei nen nga,

le ole so dook tiap matana matana alunu la be pombe pang ye nga, ngan ye ke ataleu.

Nen le pitolo mai ole pombe,

inbe di tooltool alunu la be timmata nga le tangini mai ole pombe lapau.

Inbe ei ole ikani le imot,

yesoo Tool Mai Maro yo gurana ki mai san i,

in ya la ikarata betanga ki i.

⁹ “Nen le ye kene yo ei ikana malala tani le kutana ikut a ilo pang ete ye in nga, ngan di tooltool kuto maimai yo matadi kala tana maimai kapala nga, ngan ole tikamata le lodi modoko ye. Di tooltool tina ngan tiye tiyei dada dook tiap ke bauk, inbe tiye tiyimi so yo

pat ki mai san ngan pang di tapdi lapau. Ngan nen le di tooltool tina ole lodi modoko a titang ye. ¹⁰ Bong di tooltool kuto maimai tina ngan ole tila potai ye tiap, yesoo titattadai, inbe lodi imassingi ye so yo pombe pang ye nga. Nen le ole tikodo manga mooloo ye, inbe tiwete nen,

‘Atoo! Atoo, Babilon ong in malala mai,
inbe gurana kiong mai san lapau.

Bong ye manga modono kasin leu nga,*

ngan la le urata dook tiap ke noonoo kiong ngan kootoonoo pombe pang yong koot nga.’

¹¹ “Ngan di tooltool ke tana yo tiyaware so a be tikap pat ye nga, ngan ole lodi modoko ye Babilon inbe titang ye, yesoo tool sa mulu be iyimi so kidi yo ke be tiyaware a tikap pat ye, ngan tiap. ¹² Ngan so kidi tina yo tiyaware nga, ngan pat yo gol le silba nga, inbe pat matana matana yo isallin dook mata nga, inbe pat ke gomo yo sallinene ngan lapau. Inbe tiyaware wam yo puspungana nga, inbe wam san yo yoongoonoo be kooroonoo yo pat ki mai san nga, inbe wam yo tinini ilappus nga. Inbe tiyaware kai medana yo ene sitron nga, inbe so yo tikaata ye asara yo ene elepen in dongana nga, inbe so kapala yo tikaata ye baras le so san medana yo ene ain i, inbe pat san yo tinini rorongana i. ¹³ Inbe so kidi kapala yo tiyaware nga, ngan kai kulini yo kini ki dook mata nga, inbe so ben laki ke kaningi, inbe so yo tidauni ngan kutana ikini dook mata nga, inbe kai yo ene mir in surunu nga, inbe so dawa ben matuk gorengana yo kini ki dook mata nga. Inbe tiyaware ran medana yo ene wain nga, inbe kai olip surunu, inbe dingding patunu yo maroana nga, inbe dingding patunu yo ene wit nga. Inbe tiyaware asara yo edi bulumakau le sipsip nga, inbe oos tipa ye koror kidi, inbe di poranga le di tooltool kapala yo tiyape mauredi nga, ngan lapau. Bong tool sa mulu be iyimi so kidi yo be tiyaware a tikap pat ye, ngan tiap.

¹⁴ “Ngan nen le di tooltool tina yo tiyaware so a tikap pat ye ngan ole tiwete nen, ‘So le imot yo muku ngan lom panga le kop nga, ngan nookoot nga ilene yong oo. Inbe balingi le moro kiong yo dook mata nga, ngan ilene a imot le ke be kupuske mulu tiap.’

¹⁵ “Di tooltool yo tiyaware so tina ye malala tani ngan le tikap welewele pat ye nga, ngan ole titattadaia masngana yo pombe pang ye malala mai tani le tikodo manga mooloo ye. Inbe ole lodi modoko a titang le mai, ¹⁶ inbe tiwete nen,

‘Atoo! Atoo, lomam pang malala mai ni koot sa,

yesoo muku ngan isousou ye sousoungoo dook mata yo puspungana nga,

inbe isousou ye sousoungoo yo kooroonoo inbe yoongoonoo le dook mata san nga.

Inbe isorosoro ye gol inbe ye pat matana matana yo isallin dook mata nga,

inbe matauu ki ngan tikaata ye pat ke gomo yo sallinene nga.

¹⁷ Bong ye manga modono kasin leu nga,

ngan balingi le so ki tina yo dook mata nga, ngan ilene a imot oo.’

“Ngan di koddenge ke ookoo nga le imot, inbe di malaungoo le imot yo tikooi ye ookoo a be tila pang ye malala kapala nga, inbe di loningi ke koddenge ke ookoo, inbe di tooltool ke yoosoungoo nga, ngan ole tikodo manga mooloo ye malala mai tani in. ¹⁸ Inbe ye kene yo tikamata ei tani yo ikani, in kutana nga, ngan ole titang le mai, inbe tiwete nen, ‘Atoo, ni malala sa yo dawa ben malala mai tani ni lapau?’ ¹⁹ Inbe ole tikap gauru ke tana a tikatte lo kutodi, inbe lodi modoko a titang le mai inbe tiwete nen,

‘Atoo! Atoo, lomam pang malala mai tani ni koot sa.

Ngan di tooltool le imot yo ookoo kidi tikooi tiek pono a tipayiri so matana matana ke malala mai tani a tikap pat le ballingadi ye nga,

ngan ye manga modono kasin leu nga, ngan so dook tiap pombe a igarungoo malala mai tani le dook tiap oo.

²⁰ Nen le ang di tooltool le imot yo kayepe ye malala ke Maro nga,

ngan lomim ponana ye masngana dook tiap yo pombe pang ye malala mai tani ni.

* 18:10 Ngan manga modono kasin in dawa ben ‘aua’ atu leu.

Inbe ang di tooltool ke Maro le di aposol inbe di Maro koonoo nga,
ngan ole lomim ponana lapau ye yo Maro ikarata betanga ki a be nen ngan iyemenaii
ye dada dook tiap ki yo iyei pang, ngan kootoonoo nga.”

²¹ Ngan alongo betanga tina ngan a imot, motong la bangabangana ke Maro yo gurana
ki mai san i, in ikaua pat somai atu yo dawa ben pat ke raunganingi dingding patunu i,
inbe ikatte a idu tiek lono a idadup le ilene. Inbe iwete nen,
“Urata dook tiap maiyoko yo pombe ye pat ni,
in la be pombe pang ye malala mai tani yo Babilon i.
Le ole tigarungu le ilene le ke be di tooltool tikamata mulu tiap.

²² Le, Babilon, kulongo!

Di tooltool ke sianga yo tipodo so dawa ben pari,
too timai kaur le tauru koongoo lono kiong nga,
ngan o ke be amlongo kalngadi yong mulu tiap.

Inbe di tooltool ke urata yo lodi galanga ye urata matana matana nga,
ngan o ke be ampuske di yong mulu tiap.

Inbe pat somai ke raunganingi dingding patunu i,
in o ke be amlongo tangini ki yong mulu tiap lapau.

²³ Inbe sul nunngana yo ilangaraia ni kiong nga,
ngan o ke be ilolo yong mulu tiap.

Inbe di garup le di tamoto yo be tikere nga,
ngan o ke be amlongo betanga kidi yong mulu tiap.

Di tooltool yo man tiyaware so koongoo lono kiong a tikap pat ye nga,
ngan di tooltool edi maimai le tillos di diedi kapala yo ke tana i nga.

Inbe ong in kuyei gogo bar matana matana a be kullung di tooltool ke tana maimai nga
le imot.

²⁴ Inbe ye tana kiong tani in ampuske rara ke di Maro koonoo le ipa ye rara ke di tooltool
ke Maro,
inbe di tooltool ke tana i le imot yo kuraumata di nga, ngan lapau.”

19

Di Tooltool Yo Tiyepe Ye Malala Ke Maro Nga, Ngan Tiyitmaka Ene

¹ Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la alongo so dawa ben di tooltool malala
mai koodi le mai ye malala ke Maro nen. Tiyei ne,
“Tayitmaka Maro ene!

Ya taleu in la ikau idi a ipamulidi ye so dook tiap yo be igarungidi i.

Ya in gurana ki mai san.

Inbe ene ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

² Ngan kanakana ngan ya in ikarata betanga kidi tooltool ye dada dook tiap kidi yo tiyei
nga,

ngan le itoo dada dook mata yo moolmool inbe tarantatu ngan le imot.

Nen le iyemenaia garup mai lekelekene tani yo igarung di tooltool le imot ke tana i ye
dada dook tiap ki ke bauk nga.

Muku ngan garup tani in iraumata di kapraingi ke Maro a rara kidi imati du tana,
ngan la le Maro iraua urata dook tiap ki yo iyeei i, in kootoonoo panga nga.”

³ Le nga alongo di tooltool tina ngan tiwete nen a imot, motong la koodi mulu le mai
nen,

“Tayitmaka Maro ene!

Yesoo, ei yo ikana malala mai Babilon i, in kutana ole ilo pang ete a iken nen le
taukan motingi.”

⁴ Di tooltool tina ngan tiwete nen a imot, motong la di kuto maimai ke malala ke Maro
yo sangaul ru inbe pai ngan tiye di so mauredi tina yo pai nga, ngan tigun turudi le du
damodi toko tana, inbe tisung pang Maro yo iwur ye kookoowo ki ke burungu i. Inbe
tiwete nen,

“Moolmool, tayitmaka Maro ene!”

⁵ Ngan tiwete nen a imot, motong la alongo tool atu kalngana pombe ye kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai tani in nen. Iyei ne,

“Ang di kapraingi ke Maro yo emim maimai inbe yo emim maimai tiap nga, ngan kayitmaka Maro ene!

Inbe ang di tooltool nga le imot yo katattadaia Maro kiidi a karaua panga nga, ngan kayitmaka ene lapau!”

⁶ Le nga alongo tool tani kalngana iwete nen a imot, motong la alongo so mununu san mulu dawa ben di tooltool malala mai kalngadi. Ngan mununu tani in dawa ben ran idu le gurana a mununube nga, inbe dawa ben looloo somai itara le gurana nga. Ngan di tooltool tina ngan tiwete nen,

“Tayitmaka Maro ene!

Yesoo, Tool Mai kiidi Maro in gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot, inbe ya in iyei kuto mai a matan kala so tina nga le imot lapau.

⁷ Ngan nen le lodo dook mata inbe lod ponana le dook.

Inbe tayeie ene le ilo ete ke be di tooltool tipayiti ye.

Yesoo, lal yo be Sipsip Natunu tani in ikere ye i, in pombe oo.

Inbe garup yo be iyooloo i, in ya taunu ikarata a nga inam.

⁸ Ngan garup tani in Maro la ikap sousoungu kookoonoo yo puspungana inbe igalanga le isallin san nga,

ngan panga be isousou ye nga.”

Ngan sousoungu kookoonoo tina ngan inanpootoo dada dook mata noonoonoo yo ke di tooltool ke Maro nga.

⁹ Motong la bangabangana ke Maro iwete pau nen, “Nga ole kuwodo betanga nga: ‘Di tooltool yo Maro iku di be timan ye mailang mai ke kerenge ke Sipsip Natunu i nga, ngan lodi ponana, yesoo ole Maro iyei urata dook mata pang di.’” Motong la bangabangana ke Maro tani in iseke betanga ki kasin mulu nen, “Ngan betanga yo nga, ngan betanga moolmool ke Maro.”

¹⁰ Le nga iwete nen a imot, motong la agun turuk le du damok itoko tana potai pang ye kene punu a be asung panga. Bong ngan iwete pau nen, “Ai, kin kuyei nen be! Au i kapraingi ke Maro dawa ben ong kuye di diem kapala yo titara lodi medana panga a tikodo le timede ye betanga moolmool ke Yesu nga. Le kusung pang Maro ya taleu! Yesoo, Maro Amunu Silene la ipamede di Maro koonoo a tiwetewete betanga moolmool ke Yesu i.”

Tooltool Yo Iwur Oos Kookoonoo Pono I

¹¹ Motong la be matak pang nen nga, ngan akamata malala ke Maro koon panganga inbe oos kookoonoo atu in ikodo dama kiau. Inbe tool tani yo iwur oos pono i, in ene nen, Tool Yo Itoo Betanga Ki Le Imot i. Inbe ene san la Tool Yo Iwete Betanga Ngan Moolmool Le Imot i. Inbe ye kene yo be ipamaditi patokongo too be ikarata betanga ke di tooltool ye in nga, ngan itoo dada dook mata tarantatu leu. ¹² Inbe matana nga ilolo le dawa ben ei loloana, inbe koomoo yo dawa ben kidi tooltool kuto maimai, ngan alunu la titar lo iken kutono nga. Inbe ene yo tiwode ilo ye tinini i, in tool sa lono galanga ye tiap, bong ya taunu la lon galanga ye i. ¹³ Ngan sousoungu ki yo isousou ye i, in isilil ye rara. Inbe tiwete ene nen, Betanga ke Maro. ¹⁴ Inbe akamata di tooltool ke patokongo yo ke malala ke Maro nga, ngan tiwur ye di oos kookoonoo inbe titoo a tila. Ngan di tooltool tina ngan tisousou ye sousoungu kookoonoo yo puspungana inbe igalanga san nga. ¹⁵ Inbe tool tani yo imuku pang di i, in pul ke patokongo yo matana welewele in matana pombe ye koonoo. Ngan pul tani in ke raumatenge di tooltool ke ni mai i le imot. Inbe tool tani in “ole itoko so dawa ben koro medana ye baene a iyei tool kuto mai pang di tooltool ye.”[☆] Ngan Maro yo gurana ki mai san le illos gurana ke so nga le imot i, in katen malmal san, nen le ole iyirngan di koi ki ngan dawa ben di tooltool tiyirngan ooroo wain puana ye

[☆] 19:15 Rau ke Woungu 2:9

pat gumono yo tikarata pang yirnganingi wain puana i. ¹⁶ Ngan ye sousoungu mooloo ke tool tani inbe ye bulene nga, ngan tiwodo ene nen, be ya taleu in la Tool Kuto Mai i, le di tooltool kuto maimai kapala ngan tiyepe ke parmana. Inbe tiwodo ene san nen be ya taleu in la Tool Mai i, le di tooltool maimai kapala ngan tiyepe ke parmana lapau.

¹⁷ Motong la akamata bangabangana ke Maro atu yo ikodo ke sinana i, in koonoo le kalngana mai pang di man tina le imot yo tiro lang katene ete ni ngan nen. Iyei ne, “Ai, kaman a man kagaua ye mailang maiyoko ke Maro i, ¹⁸ a be nen ngan kakan di kuto maimai yo matadi kala tana i le imot nga, inbe di kuto maimai ke di tooltool ke patokongo nga, inbe di tooltool yo turana bulbulini ke patokongo nga, inbe di oos le tipa ye di tooltool yo tidada ye di nga, ngan medadi. Inbe di koi ke Maro nga le imot yo tiyepe ben tooltool ke poranga too tiyepe ben di tooltool ke poranga tiap nga, inbe di tooltool yo edi maimai too edi maimai tiap nga, ngan kakan medadi le imot lapau.”

¹⁹ Motong la akamata asara gok dook tiap tani, inbe di kuto maimai ke tana tiye di tooltool kidi ke patokongo nga, ngan man tigaua a be nen ngan tiye tool tani yo iwur oos pono i, inbe di tooltool ki ke patokongo tina, ngan tiye di tipatoko. ²⁰ Bong ngan tool tani yo iwur oos pono i, in ikaua asara gok tani in a iparama le imede. Inbe ikaua ene san yo iwete ngan ran ki kaplungunu ye betanga i, in a iparama le imede lapau. Ngan muku nga, ngan tool ke kaplungunu tani in ikaua asara gok tani in nene a iyei gogo mos maimai matana matana. Nen le ye mos tina yo iyei nga, ngan le ikap lungunu ye di tooltool yo tikaua tarkilanga ke asara gok tani inbe tisung pang kai padodo ki nga. Bong ngan le yaru timaurur go, inbe tikatte di tidu ye gomo yo pat salpa ipa ye ei ikanen ye i. ²¹ Inbe tool tani yo iwur oos pono i, in iraumatamata di tooltool kidi ke patokongo nga, ngan ye pul ke patokongo tani yo pombe ke koonoo a isi i. Motong la di man tina le imot timan a man tikan di tooltool ke patokongo tina medadi, ngan le kapodi sung welewele ye.

20

Tipaua Satan A Iyepi Ye Rai Tau Atu

¹ Motong la akamata bangabangana ke Maro atu in iyege malala ke Maro a isi. Ngan bangabangana tani in tikaua so ke pamedenge dada be matan kala tana gumono yo taukan launu i, in panga, inbe itoko ooroo medana somai atu ye baene. ² Ya in isi le si ikaua moto tani in a iparama. Ngan moto tani in Satan, tool kuto mai kidi so sadi, inbe ya in moto tani yo ke mukot yege i. Nen le bangabangana ke Maro ikauu, inbe ipauu ye ooroo medana tani a be iyepe nen ye rai tau atu. ³ Motong la ikatte a idu gomo tani yo taukan launu in lono, inbe itiukala dada ki a ipamede le imede. Ngan iyei nen a be nen ngan Satan illung di tooltool ke ni mai i le imot, ngan mulu be. Bong ole iyepe nen le lo rai ki tina yo tau atu ngan imot ngan, lo ngan be tirua a se ipa a ila be iman ye lal modono kasin leu, yesoo Maro itara betanga be dada yo nen nga, ngan ole pombe panga moolmool.

⁴ Motong la akamata kookoowoo ke burungu ben ke tool kuto mai ngan alunu. Inbe di tooltool yo tiwur ye nga, ngan Maro ikap urata pang di be tikarata betanga kidi tooltool ye dada kidi yo tiyei nga. Inbe akamata di tooltool yo timmata koot nga, ngan kauredi. Ngan di tooltool tina ngan muku ngan tiwetewete bingi dook mata ke Yesu pang di tooltool, inbe tiparama betanga ke Maro le imede. Le ye punu tani in la le di koi kidi tikurut guridi a tiraumata di le timmata ye i. Ngan di tooltool tina yo timmata nga, ngan muku ngan tisung pang asara gok tani le ipa ye kai padodo ki in tiap, inbe tikaua tarkilanga ke asara gok tani ye damodi le baedi tiap lapau. Ngan nen le di ngan la Maro ipamadit di le timaur mulu a be nen ngan tiye Kirisi tiyei kuto maimai a matadi kala so nga le imot ye rai tina yo tau atu nga.

⁵ Ngan ye lal tani in kulkulunu yege be Maro ipamadit di tooltool ye ni ke matenge a timaur mulu. Bong di tooltool kapala yo timmata koot nga, ngan timaur mulu ye lal tani in tiap. Di ngan ole tinam le lo rai tina yo tau atu ngan imot ngan. ⁶ Di tooltool tina yo timadit muku ye ni ke matenge nga, ngan ole lodi ponana, yesoo di ngan Maro ipootoo

di panga ya taunu, inbe ya in ole iyei urata dook mata pang di. Nen le matenge san yo ipa mur ye matenge ke tana i, in ole taukan gurana yo be igarung di ye i, bong ole tiyei urata ben di tooltool ke paroranga so pang Maro iye Kirisi. Inbe di ngan ole tiye Kirisi tiyei kuto maimai a matadi kala so nga le imot ye rai tina yo tau atu nga.

Tigarungu Satan A Ikanamaia Masngana Mai

⁷ Ngan kene yo be rai tina yo tau atu ngan imot nga, ngan ole tiso dada ke gomo tani yo taukan launu i. Nen le Satan ole ipas ye a ise ete dawa ben tool ipas ye rumu dook tiap ke di talnga dikidiki a idu tana nga. ⁸ Ngan ole ise ete, lo ngan be ila la ikaua lungunu ye di tooltool ke ni mai i le imot yo tiyepé nin la nin nga. Di tooltool tina ngan ke Gok iye Magok* la igaua di be tila ye patokongo nga. Inbe kinkatingi kidi ilo ete san le dawa ben ululu ke dugu taurene le ke be takinkat di tiap lapau. ⁹ Di ngan ole tipa ye ni mai i le imot a timan le man tikodo le tigaliui ni yo di tooltool ke Maro tiyepé ye i. Ngan ni tani in malala yo Maro lono panga mai san i. Bong ole ei ipa ke malala ke Maro a isi ikan di le imot le tiyei kawa koonoo. ¹⁰ Inbe tool kuto mai kidi so sadi yo ikaua lungunu ye di tooltool tina i, in ole tikauu a tikatte du ye gomo somai yo pat salpa ipa ye ei ikanen a iken ye i. Ngan in ni tani yo muku ngan tikatte asara gok le ipa ye tool yo iwete betanga ngan ran ki kaplungunu ye betanga i, in a tidu ye i. Ngan nen le ole tikanamaia masngana mai ye ke le bong tina yo kanakana nga le imot inbe iken nen le taukan motingi.

Maro Ikarata Betanga Ke Di Tooltool Yo Timmata Koot Nga

¹¹ Motong la akamata kookoowo ke burungu ke tool kuto mai yo matan kala di tooltool ke tana nga le imot i, inbe tool yo iwur ye i. Ngan kookoowo tani in kookoonoo inbe somai lapau, inbe tool yo iwur ye i, in gurana ki mai san le tana inbe lang tikoo ye a tilledi le tipa so. ¹² Inbe akamata di tooltool yo timmata koot nga, ngan di tooltool yo edi maimai nga le tipa ye di tooltool yo edi maimai tiap nga, ngan tikododo dama ke kookoowo ke burungu tani. Inbe di bangabangana ke Maro tipakaka rau a be tikarata betanga kidi tooltool tina ye dada kidi yo tiyei nga. Ngan le tipakaka rau san lapau, ngan rau tani in rau ke yepongo dook mata yo taukan motingi i. Inbe ye rau tani in di tooltool yo be tikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, ngan di leu la edi iken ye nga. Ngan nen le Maro ikap rau tina a ikarata betanga ke di tooltool tina nga, ngan le lo iye betanga kidi yo tiwodo a iken ye rau tina ngan. ¹³ Nen le tiek ipamulu di tooltool yo timmata tiek lono ngan a tise ete, inbe matenge iye malala ke matenge tipamulu di tooltool yo timmata a tiken ye di ngan a tise ete lapau. Inbe Maro ikarata betanga kidi tooltool tina ngan atu atu le lo iye dada kidi yo tiyei nga. ¹⁴⁻¹⁵ Nen le kumata le tipuske tool sa ene be tiwode ilo ye rau ke yepongo dook mata tani in tiap nga, ngan ole tikatte a idu ye gomo tani yo ei ikanen ye i. Inbe gomo somai tani yo ei ikanen ye i, in matenge san yo ipa mur ye matenge ke tana i. Nen le Maro ikarata betanga kidi tooltool tina a imot, motong la ikatte matenge iye malala ke matenge a yaru tidu ye gomo somai tani in lapau.

21

Yerusalem Paunu Pombe Ye Malala Ke Maro A Isi

¹ Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la akamata lang paunu inbe tana paunu pombe. Ngan lang inbe tana yo muku nga, ngan tilledi oo, inbe tiek sa iken mulu tiap lapau. ² Inbe akamata malala paunu yo Maro ipootoo panga ya taunu i, in pombe ye malala ki a isi. Ngan malala mai tani in ene la Yerusalem Paunu i, inbe tisorosore le dook mata dawa ben garup isorosoro le dook mata a inam be iyooloo nintooro nga.

³ Inbe ye kookoowo ke burungu ke tool kuto mai tani, in alongo tool atu kalngana koonoo le mai nen, “Kapalongo, ngan ni yo nookoot nga be Maro iyepe ye i, in iken ye di tooltool. Le moolmool, ya in ole iyepe kataunu ye di. Nen le di tooltool tina ngan ole tiye tiyepé dawa ben di tooltool ki, inbe ya taunu ole iyei Maro kidi a iyepe ye di lapau. ⁴ Inbe

* 20:8 Gok iye Magok ngan inanpootoo di tooltool ke ni mai i le imot yo tiyei koi pang Maro nga. Kakamata Isikel (Esekiel) 38-39.

ole imus matadi surunu le imot a ikoo ye matadi. Inbe di tooltool tina o ke be timmata mulu tiap, inbe lodi modoko a titang mulu tiap, inbe o ke be tiyetai tou masngana sa mulu tiap lapau, yesoo dada yo ke muku nga, ngan ilene a imot oo.”

⁵ Motong la tool yo iwur ye kookoowoo ke burungu ke tool kuto mai i, in iwete nen, “Kapalongo, au i ole ayei so nga le imot a pombe paunu mulu!” Motong la iwete mulu nen, “Kuwodo betanga nga ilo ye rau, yesoo betanga yo nga, ngan betanga moolmool ke be di tooltool titara lodi medana ye.” ⁶ Ngan iwete pau nen a imot, motong la iyei ne, “So tina ngan ayei a imot oo. Au i la Tool Mai pang so yo ipa muku nga le idu ye so yo ipa mur nga. Inbe au i la maditingi, inbe motingi ke so tina nga le imot i. Ngan nen le sei tool be moorooku nga, ngan ole akap ran ye ran gumono yo be ikaua yepongo dook mata yo taukan motingi i, in panga. Inbe ran tani in ole akauu panga sokorai, le ke be iyimoo tiap. ⁷ Nen le sei tool be ikodo le imede le illos dada dook tiap yo ke noonoo nga, ngan ole akap so dook mata tina ngan panga. Inbe au i ole ayei ben ya Tamana, inbe ya in ole iyei ben au Natuk. ⁸ Bong di tooltool yo titattadai di koi kiau le titoo au tiap nga, inbe di tooltool yo titara lodi medana pau tiap nga, inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap yo giri leu nga, inbe di tooltool yo tiraumata di tooltool nga, ngan malala kidi la gomo somai yo pat salpa ipa ye ei ikanen a iken ye i. Inbe di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke bauk nga, inbe di tooltool yo pidipidadi nga, inbe di tooltool yo tisung pang di kai padodo nga, inbe di tooltool yo ke kaplungunu nga, ngan malala kidi la gomo yo pat salpa ipa ye ei ikanen ye i, in lapau. Ngan ni tani in ke matenge san yo ipa mur ye matenge ke tana i.”

⁹ Motong la di bangabangana ke Maro limi be ru tina yo titoko omai limi be ru yo ipon ye kate malmal ke Maro nga, ngan atu kidi in iman le man iwete pau nen. Iyei ne, “Ai, kuman a man apatnaia garup yo be ikere, in pong. Ya in la be Sipsip Natunu iyooloo i.” ¹⁰ Motong la Maro Amunu ipaponau le tina bangabangana ke Maro tani in ikau au le amlo ye kawal somai atu yo ilo ete san i, inbe ipatnaia malala mai tani yo Maro ipootoo panga ya taunu i, in pau. Ngan malala tani in ene la Yerusalem i, inbe ipa ye malala ke Maro a isi. ¹¹ Inbe Maro nunngana ilolo le loloana ilangarai ni dawa ben pat sallinene yo ene yaspa i, inbe igalanga le igalanga san dawa ben pat yo ene kiristol in lapau. ¹² Ngan malala mai tani in tikaua koongoo medana ye le ipa le ilo ete. Inbe dada ke koongoo tani ngan sangaul be ru, inbe di bangabangana ke Maro sangaul be ru lapau la tikodo ye dada tina ngan. Inbe ye dada tina ngan pono nga, ngan tiwodo rara ke di Isrel tina yo sangaul be ru nga, ngan edi ilo ye. ¹³ Inbe koongoo tani in madini yo ke ipa ye a ise i, in dada ki tol. Inbe madini san yo ke ipa ye a idu i, in dada ki tol. Inbe madini yo karaka ipa ye i, in dada ki tol. Inbe madini san yo yoro ipa ye i, in dada ki tol lapau. ¹⁴ Inbe koongoo ke malala mai tani, in tipatar pat somaimai sangaul be ru ngan muku du tana pono a be nen ngan iparama koongoo punu. Inbe tiwodo di aposol ke Sipsip Natunu yo sangaul be ru ngan edi ilo ye lapau.

¹⁵ Ngan bangabangana ke Maro yo iwetewete pau i, in itoko so dawa ben koro medana yo tika rata ye gol ke be irouo malala mai tani in le ipa ye koongoo ki, inbe dada ke koongoo ke malala tani in lapau. ¹⁶ Ngan malala mai tani in tika rata ngan le madini tina yo pai nga, ngan tarantatu le imot. Ngan nen le mooloo ki inbe ye mai ki nga, ngan gaongo leu. Motong la bangabangana ke Maro tani in irouo malala mai tani, ngan le ipuske rowo ke madini tina yo pai nga, ngan rowo ki mooloo le mooloo san.* Inbe rowo ki yo ilo pang ete nga, ngan ilo le ilo ete san[†] le ye moolmool le mai ki ngan kinkatingi ki gaongo leu. ¹⁷ Ngan bangabangana ke Maro tani in irouo koongoo ke malala mai tani, ngan le koongoo tani in matolene ki mai le mai san.[‡] Ngan so yo iroua ye i, in dawa ben yo di tooltool tirouo so ye i. ¹⁸ Ngan koongoo ke malala tani in tika rata ye pat yo ene yaspa i. Inbe malala mai in tire ye gol leu le giri sa be isau ye, ngan tiap lapau. Ngan nen le malala mai tani in igalanga le igalanga san dawa ben galas. ¹⁹ Inbe pat somaimai

* 21:16 Rau ke Maro iwete rowo ke madini tina yo pai nga, ngan ben 2,200 kilomita. † 21:16 Rau ke Maro iwete rowo ki yo ilo pang ete nga, ngan ben 2,200 kilomita. ‡ 21:17 Rau ke Maro iwete matolene mai le mai san ngan ben 66 ‘mita’.

tina yo ke koongoo punu nga, ngan timoro ye pat matana matana yo sallinene dook mata nga. Ngan pat yo titaru muku a isu koongoo i, in timore ye pat sallinene yo ene yaspa i; inbe ru ki, in timore ye pat yo ene sapaia i; inbe tol ki, in ene aget; inbe pai ki, in ene emerel; ²⁰ inbe limi ki, in ene sadonikis; inbe limi be atu ki, in ene konilian; inbe limi be ru ki, in ene kirisolait; inbe limi be tol ki i, in ene beril; inbe limi be pai ki, in ene topas; inbe sangaul ki, in ene kirisopres; inbe sangaul be atu ki, in ene aiasin; inbe sangaul be ru ki, in ene ametis. ²¹ Inbe koongoo ke malala tani in dada ki yo sangaul be ru nga, ngan tika-rata ye pat ke gomo yo sallinene nga. Bong pat ke gomo tina ngan maimai san le atu ngan ole iye dada atu. Inbe dada ke panga yo ipa kataunu ke malala mai tani in tika-rata ye gol leu le puspusngana inbe igalanga le dawa ben galas nga.

²² Ngan akamata touo bareme ke sungunu sa iken ye malala mai tani in tiap, yesoo Tool Mai Maro yo gurana ki mai san le illos so nga le imot i, in iye Sipsip Natunu ngan di la tiyepe ye malala mai tani in nga. Ngan nen le di tooltool ole tipas le tisung pang di yaru leu. ²³ Inbe malala mai tani in ke yo isini kemai inbe taudu yo isini bong nga, ngan taukadi urata, yesoo Maro nunngana la ilolo a ilangaraia ni i, inbe Sipsip Natunu in la sul ke malala tani in. ²⁴ Inbe di tooltool ke ni mai i le imot nga, ngan ole tipa ye sul loloana ke malala tani in. Inbe di tooltool yo tiyei kuto maimai a matadi kala tana maimai nga, ngan ole tikap so kidi yo dook mata ngan panga lapau. ²⁵ Nen le o ke be titiukala dada ke koongoo mulu tiap, yesoo ye malala tani in bong sa mulu be pombe ye ngan tiap lapau. Le dada ki ole koon panganga a ikenen nen. ²⁶ Inbe di tooltool ke ni mai i le imot nga, ngan ole tikap pat le so kidi tina yo dook mata ngan a tilo ye malala tani in. ²⁷ Bong so sa yo giri leu nga, ngan ke be ilo koongoo lono ke malala tani, in tiap. Inbe tool sa be iyei dada dook tiap yo ke be moomoodoo ye nga, too iwete betanga ngan illung ye nga, ngan o ke be ilo koongoo lono tiap lapau. Bong di tooltool yo tiwodo edi ilo ye rau ke Sipsip Natunu nga, ngan di leu la be tilo ye malala tani in nga. Ngan rau tani in rau ke yepongo dook mata yo taukan motingi i.

22

Ran Ke Yepongo Dook Mata Yo Taukan Motingi I

¹ Ngan akamata so tina ngan a imot, motong la bangabangana ke Maro tani in ipatnaia ran somai atu pau. Bong ran tani in ran ke yepongo dook mata yo taukan motingi i, inbe igalanga le igalanga san dawa ben pat yo ene kiristol* i. Inbe ran tani in ipas ye kookoowoo ke burungu ke Maro iye Sipsip Natunu ngan parmana a irar a idu. ² Ngan le idu kataunu kat ye dada somai ke malala mai tani in. Inbe ke ran tani in gigini yo ru nga, ngan kai ke yepongo dook mata yo taukan motingi ngan ikodo ye. Ngan kai tina ngan be ipu nga, ngan ole ipu ye lal atu ye taudu tina yo atu atu nga le imot. Inbe kai tina ngan raunu nga, ngan gurana ki lapau ke be ikarata di tooltool ke ni mai i le imot, ngan ole tinidi dook mata mulu. ³ Ngan nen le betanga medana yo Maro ipamede mukot a iwete be ole iyemenai di tooltool yo tiyei dada dook tiap ke noonoo i, in imot oo. Inbe kookoowoo ke burungu ke Maro iye Sipsip Natunu la be iken ye malala mai tani in, inbe di kapraingi ki la be tisung panga ye ni tani in nga. ⁴ Ngan nen le ole tikamata matana, inbe ya in ole iwodo ene ilo ye damodi. ⁵ Inbe malala tani in ole taukan bong, nen le sul loloana too ke nunngana ke be ilangarai di ngan tiap, yesoo Maro ya taunu in la be ilangarai di tooltool tina ngan i. Inbe di tooltool ki ole tiyei kuto maimai a matadi kala so nga le imot a iken nen le taukan motingi.

⁶ Motong la bangabangana ke Maro tani in iwete pau mulu nen. Iyei ne, “Ngan betanga tina yo nga, ngan moolmool le imot le ke be di tooltool titara lodi medana ye. Ngan Tool Mai Maro yo iwanga Amunu du ipamadit di Maro koonoo lodi a be nen ngan tiwetewete betanga ki i, in ya la iwanga bangabangana ki be si ipatnaia so tina le imot yo be pombe palbe leu nga, ngan pang di kapraingi ki i.”

* 22:1 Pat yo ene kiristol i, in medana inbe igalanga le ke be takamata so yo iken ke kapala ki i.

Yesu Ole Imulu A Isi Palbe Leu

⁷ Motong la Yesu iwete nen, “Kupalongo, ole mooloo tiap inbe amulu a asila! Nen le sei tool be ilongo inbe itoo betanga ke Maro yo kouo koonoo a kuwodo le iken ye rau i nga, ngan ole Maro iyei urata dook mata panga.”

⁸ Ngan au Yowan, au tauk la alongo betanga nga, inbe akamata so tina nga. Le ye kene yo alongo betanga inbe akamata so tina ngan a imot nga, ngan le agun turuk le du damok toko tana ke dama ke bangabangana tani yo ipatnai so tina ngan pau i, in kene punu a be asung panga. ⁹ Bong ngan iwete pau nen, “Ai, kin kuyei nen be! Au i kapraingi ke Maro lapau dawa ben ong kuye di diem kapala yo di Maro koonoo nga, inbe di tooltool le imot yo tiparama betanga ke Maro a titoo nga. Le be nen nga, ngan kusung pau be, bong kusung pang Maro ya taleu.”

¹⁰ Motong la bangabangana ke Maro tani in iwete pau mulu nen, “Ai, kin kupataukala betanga ke Maro yo kouo koonoo a kuwodo le iken ye rau i nga be, yesoo lal yo Maro be iyei so tina nga le imot a pombe ye i, in iman potai oo. ¹¹ Ngan nanga, sei tool be iyei dada dook tiap nga, ngan isootoo yeingi dada yo dook tiap nga. Inbe sei tool be iyei dada yo giri leu ye Maro matana nga, ngan isootoo yeingi dada yo giri leu ye Maro matana nga. Inbe sei tool be iyei dada dook mata nga, ngan isootoo yeingi dada yo dook mata nga. Inbe sei tool be iyepe le taukan busunu ye Maro matana nga, ngan sila iyepe nen le taukan busunu ye Maro matana.”

¹² Ngan bangabangana ke Maro tani in iwete nen a imot, motong la Yesu iyei ne, “Kupalongo, ole mooloo tiap inbe amulu a asila! Ngan balingi la iken yau nga, inbe ole akap pang di tooltool le imot le lo iye urata kidi yo tiyei ngan kootoonoo. ¹³ Au i la Tool Mai pang so yo ipa muku nga le idu ye so yo ipa mur nga. Inbe au i la amuku, inbe akimur i. Inbe au i la maditingi, inbe motingi ke so tina nga le imot i.

¹⁴ “Di tooltool yo tingas sousoungu mooloo mooloo kidi le ikoko nga, ngan ole Maro iyei dada dook mata pang di. Ngan nen le ole imalum pang di be titoo dada ke koongoo ke malala mai tani in a tilo malala lono lo ngan be tikana kai ke yepongo dook mata yo taukan motingi i, in puana lapau. ¹⁵ Bong di tooltool yo tiyei dada yo giri leu dawa ben di gaunu tiyei nga, ngan ole tiyepe ke diki ke malala mai tani in. Nen le di tooltool yo pidipidadi nga, inbe di tooltool yo tiyei bauk nga, inbe di tooltool yo tiraumatamata di tooltool nga, inbe di tooltool yo tisung pang di kai padodo nga, inbe di tooltool yo tiparama dada ke kaplungunu le lodi be tiyei le ikenen leu nga, ngan ole tiyepe diki ke malala mai ke Maro tani in lapau.

¹⁶ “Au Yesu, la awanga bangabangana kiau a isila be sila iwetewete betanga moolmool tina ngan pang ang di tooltool yo kagaua ye bareme ke Yesu nga. Au i la sudud yo pombe ye sasa ke Dawiti i, inbe au i la boi ke pang malama yo ilolo i.”

¹⁷ Ngan Yesu iwete nen a imot, motong la Maro Amunu Silene iye garup yo be ikere in tiwete nen, “Kuman!” Inbe tooltool be ilongo betanga nga, ngan ole iwete nen lapau, “Kuman!” Nen le sei tool be moorooku nga, ngan iman. Inbe sei tool lono be le iyin ran nga, ngan iman man iyini ran ke yepongo dook mata yo taukan motingi i. Ngan ran tani in Maro ole ikap sokoraii panga ye lo ponana ki.

Betanga Ke Motingi Ke Rau I

¹⁸ Au Yowan i awete betanga medana pang di tooltool yo tilongo betanga ke Maro yo di Maro koonoo tiwete le iken ye rau i nga, ngan nen. Kumata be tool atu iwete sokoraia betanga sa le ipaloka lo ye betanga yo tiwodo ye rau i nga, ngan ole Maro ipaloko urata moonoo masngana mai yo tiwodo betanga ki ilo ye rau i nga, ngan ilo pono lapau. ¹⁹ Inbe kumata be tool atu iyege betanga ke Maro yo di Maro koonoo tiwete le iken ye rau i nga, ngan ole Maro iyege le iyepe diki. Ngan nen le ole ilo koongoo lono ke malala mai tani, in tiap. Inbe ole ikana kai ke yepongo dook mata yo taukan motingi i, in puana tiap lapau. Ngan so tina ngan la betanga ki iken ye rau tani i nga.

²⁰ Ngan tool tani yo iwetewete betanga moolmool ye so tina nga le imot i, in iwete nen, “E, au i ole amulu a asila palbe leu.”

Le au lapau awete nen, “Moolmool. Tool Mai Yesu, kusi.”

²¹Nen le apatarau nen be Tool Mai kiidi Yesu in lono pang ang di tooltool ke Maro a iyei dada dook mata pang ang le imot. Moolmool.